

ENCHIRIDIÓN
SIVE

MANVALE

CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

Sells 2/3
Tells 127

Complectens penè resolutionem omnium dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent, circa peccata, absolutiones, restitutiones, censura & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis, & quàm plurimis aliis locupletatum, & reformatum, ab ipsius Autore MARTINO ab AZPILCVETA Doctore Navarra.

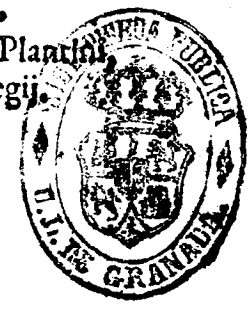
AD S. D. N. GREGORIVM XIII.

Materiam hoc volumine contentorum, decima quinta docet pagina.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantinii,
Architypographi Regij.

M. D. LXXV.

2 400 40
Selta
MADE IN SPAIN

ENCHIRIDIŌN

SIVE

MANVALE

CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

Completens penè resolutionem omnium dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent, circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis, & quàm plurimis aliis locupletatum, & reformatum, ab ipsomet Autore MARTINO ab AZPILCVETA Doctore Nauarro.

AD S. D. N. GREGORIVM XIII.

Materiam hoc volumine contentorum, decima quinta docet pagina.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantinij
Architypographi Regij.

M. D. LXXV.

PRIVILEGIO Y LICENCIA POR DIES AÑOS.

EL REY.

129

PRIVILEGII SVMMA.

CONCESSVM est per patentes Reg. Ma. literas clarissimo viro D. Martino ab Azpilcueta Doctori Nauarro, vt librum suum, nempe Manuale Confessariorum, &c. Christophoro Plantino Architypographo Regio tradat imprimendum ac distrahendum Interdictum quoque est aliis omnibus, quicumque demum illi sint, ne eum imprimant, aut alibi impressum in ditiores Regia Ma. distrahendum importare tentent, spacio duodecim annorum proxime sequentium, sub grauius pœnis, quas litera expriment, data Bruxellis in consilio priuato XVII. Iuny. M. D. LXXV.

Sign.

Vaseur.

POR QUANTO por parte de vos el Doctor Nauarro de Azpilcueta nos ha sido fecha relacion, que vos huiades compuesto vn libro intitulado Manual de Confessores, el qual con licencia nuestra lo huiades impresso en lengua Castellana, y agora lo huiades traduzido en lengua Latina, quitando y añadiendo a el algunas cosas conuenientes, el qual era muy vtil y prouechofo, y huiades puesto mucha ocupacion y trauajo, supplicando nos vos dieisemos licencia, y facultad, para lo poder imprimir y vender, y priuilegio por el tiempo que fuessemos seruido, para que ninguna otra persona lo pudiesse hazer sin vuestra licencia, o como la nuestra merced fuessse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto quel dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos nueuamente hecha dispone fue acordado que deuamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon e nos touimos por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para que vos o quien vuestro poder ouiere, podais imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion por tiempo de diez años primeros siguientes que corran y seguenten desde el dia de la data desta nuestra cedula, en adelante con que primero se traiga al nuestro consejo a corregir con el original, y tassar el precio por que se ouiere de vender: y mandamos y defendemos que persona alguna durante el dicho tiempo sin vuestro poder no le pueda imprimir ni vender so pena de perder todos los libros que del ouiere impressos, y mas diez mill marauedis para la nuestra Camara, la qual dicha impressio mandamos que se haga del dicho libro que paresse hauer sido impresso en Roma el año de M. D. LXXIII. y mandamos a los del nuestro consejo, Presidente y Oidores de las nuestras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nuestra casa y corte, y canallerias, y a todos los corregidores, assistente, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y iusticias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos, y Señorias y a cada vno, y qualquier dello anti a los q agora son, como a los q seran de aqui adelante, que

nos guarden y hagan guardar y complir esta nueſtra cedula y merced que anſi vos hazemos, y contra el tenor y forma della no vayan, ni paſſen y conſientan yr ni paſſar en manera alguna, ſo pena de la nueſtra merced, y de diez mill marauedis para la nueſtra Cámara. Dada en Madrid. a xxvij. dias del mes de Abril. M. D. LXXIIII.

Yo el Rey.

Por mandado de ſu Mageſtad.
Antonio de Erasso.

GREGORIVS PP. XIII.

OTV prop. &c. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta D. Nauarro, Cathedræ primæ functionis ſacrorû Canonum inſclytæ Vniuerſitatis Conymbricenf. iam pridem rude donato in Ro. Cur. noſtris, ſacræq; noſtræ in foro conſcientiæ Pœnitentiariæ obſequiis reſidenti. Nuper à ſc. re. Pio PP. V. prædeceſſ. noſtro, emanarunt litteræ tenoris ſequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta, Decretorum doctori, Pius PP. V. Dilecte fili, ſalutem & Apoſt. Ben. &c. Dudum à ſc. rec. Paulo PP. III. prædeceſſore noſtro, emanarunt litteræ tenoris ſubſequentis; Dilecto filio Martino de Azpilcueta Decretorum Doctori, primariam cathedram Iuris Canonici in vniuerſitate ſtudij Conymbr. actu regenti, Paulus PP. III. Dilecte fili, ſalutem & Apoſt. Ben. &c. Cum (ſicut nobis exponi feciſti) vt aliis iuxta traditum tibi à Deo talentû, prodeſſe poſſes; non nullas lecturas ſuper voluminibus Decreti, & Decretaliû, non ſine maximis laboribus & vigiliis, ad laudem diuini nominis, cuius ope litterarię rei, & Chriſtiane Reip. conſuluifſe & profeciſſe credis, ſcribendo compoſueris, & compilaueris, eâſque de proximo, tuis propriis expenſis, in lucẽ edere, & imprimi facere intendas: Pro parte tua nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt tibi, quòd lecturæ huiusmodi abſque tuo conſenſu imprimi non poſſint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, cõcedere de benignitate Apoſtolica dignaremur, nos volentes te ſpecialis gratiæ fauore proſequi; huiusmodi ſupplicationibus inclinati, tibi quod ad ſeptennium à die quo tu lecturas prædictas imprimi feceris, computandum; nullus alius per vniuerſum orbem Chriſtianum conſtitutus, lecturas ipſas, vel earum aliquam partem im-

primere aut imprimi facere; vel impressas in sua domo aut alibi habere & tenere, nec illas videri, seu mutuo aut ex dono, vel alias donare possit; autoritate Apostolica, tenore presentium, de speciali gratia indulgemus. Districtius inhibentes in virtute sanctae obedientiae, & sub excommunicationis poena, eo ipso si contrafactum fuerit incurrenda, omnibus & singulis cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quavis etiam Apostolica autoritate aut facultate fungentibus, per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi vel earum aliquam partem, absque tuo expresso consensu & licentia, septennio predicto duntaxat durante, imprimere seu imprimi facere, aut vendere seu donare praesumant. Non obstant. constitutionib. & ordinationib. Apostolicis, ac quarumcunque prouinciarum, & locorum statutis & consuetudinibus etiam iuramento, confirmatione Apostol. vel quavis firmitate alia roboratis: necnon priuilegiis, indultis & litteris Apostolicis quibusuis Prouinciis, & illarum personis ac vniuersitatibus & collegiis, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscunq; tenoribus & formis, ac cum quibusuis clausulis & decretis, etiam derogatoriis derogatoriis, vel alias quomodolibet concessis, confirmatis, & etiam iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam si de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum; non autem per clausulas generales id importantes, mentio, seu quavis alia expressio habenda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret: tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum infererentur, presentibus pro expressis, & de verbo ad verbum insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat, specialiter & expresse derogamus: ceterisque contrariis quibuscunque. Dat. Ro. apud Sanct. Pet. sub annulo piscatoris, Die viij. Ian. M. D. XLIII.

Pon-

Pontificatus nostri Anno nono. L. de Torres. Et deinde.

Cum sicut nobis nuper exponi fecisti: tu, qui (sicut asseris) rogeris a multis, vt opera tua tam prius edita, quam nondum edita, quae super iure Pontificio, & super pertinentibus ad declarationem illius, habes composita, typis excudi faceres; idque facere proponas (vita comite, & Deo iuuante) impensis tuis, & te praesente, quo correctiora, auctiora, & piatiora prodeant. Nobis humiliter supplicari fecisti, vt in praemissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur: Nos te amplioris gratiae fauore prosequi volentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, Apostolica autoritate tenore presentium, declaramus, intentionem nostram esse, vt dicti Pauli Praedecessoris litterae, quae de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in aliis Commèteriis, libris & tractatibus, quae tu edideris super his quae pertinent ad praefati Iuris Pontificij declarationem, non obstantibus omnibus supradictis, quae idem Paulus praedecessor in dictis praefertis litteris voluit non obstare, Dat. Ro. apud Sanct. Pet. sub annulo piscatoris Die xvij. Maij. M. D. LXXI. Pontific. nostri anno vj. P. Tarus. B. De Castro. Nos eundem Martinum specialibus fauoribus & gratiis prosequi volentes, statuimus, praedicto que Martino concedimus Motu simili, & ex certa nostra scientia, litteras fae. re. Pauli III. & Pij V. praedecessorum nostrorum praefertis, locum habere, & se extendi in his quae de lecturis & aliis loquuntur in quibuscunque Commèteriis & tractatibus quae idem Martinus ediderit super praedicti iuris Pontificij declaratione & interpretatione, & praesertim super MANVALI CONFESSARIO RVM ab eo prius lingua Hispana edito, nunc recognito, aucto, Latinitateque donato, non obstantibus omnibus, quae praedicti praedecessores voluerunt non obstare: praesentisque nostri Motus proprii solam signaturam sufficere, & vbique

fidē facere, in iudicio & extra, regula contraria non obstan-
volumus & mandamus. Et insuper quia difficile foret præ-
sentem nostrum Motum proprium ad quæcunque loca de-
ferri, volumus, & Apostolica authoritate decernimus, ip-
sius trāssumptis, vel exemplis, etiam in eisdē libris, lecturis,
Commentariis, Manuali, & aliis operibus huiusmodi im-
pressis, plenam & eandem prorsus fidem vbiq̄ue in iudicio
& extra adhiberi, quæ præsentī originali adhiberetur.

Placet V.

Datum Romæ, apud Sanct. Petrum Non. No-
uiembr. Anno I.

*Cum Privilegiis amplissimis Regum Christianiss.
Et Catholici, Neapoleos, Senatus Veneti, Du-
cum Mediolani, & Ferraria, Et omnium perē
Potentatum Italia.*

S. D. N. GREGORIO XIII.
PONT. OPT. MAX.

MARTINVS ab AZPILCVETA
Doctor Nauarrus, in ista mīra gubernandi vi-
gilantia perpetuam perseuerantiam.

QVOD ENCHIRIDION siue MA-
NVALE Confessariorum & pœnitē-
tium, ante annos 20. sermone vulga-
ri edideram, nunc latinitate donatū
editurus, tuæ, quæ secundum diuinā
prima est, Maiestati, audeo nuncupare B. Pater: nō
quidē, quòd humilitatem Auctoris, & operis non
agnoscā, neq; quòd istā tuam, sacrosanctæq; Sedis,
cui præsides, sublimitatē, post Dei maximā (cui nil
nisi altū offerri decuit) exploratā non habeam: sed
quòd in id me moueat primū, vehemens illud desi-
deriū signo aliquo testandi meā ergate obseruantia
& pietatē; conceptū iam inde à quo tēpore missus
in Hispaniā à latere Legatus, admirabilis prudētię,
iustitię, constantiæq; specimen toti ei edidisti Illu-
stris. Deinde quòd visum est nonnullis, esse mune-
ris, ætatis, & officij mei, vt qui iunior in aliis Re-
gnis, multis Regibus, & principibus officinæ meæ
pauperis munuscula obtulerim, iam senior, multis
annis in tuis moratus, & sacerrimo tuę Pœnitētia-
rię Prętorio adscriptus, offerā istud, humile quidē,

sed ad id (ni fallor) perutile & lōgè aliis præstantius
Sanct. tuæ, à qua, & fœ. re. Pio V. (quē tu tātī facis,
tantoq; opere præter aliorū consuetudinē, quibus
Præcessorum facta displicere solēt, imitaris, & qua
licet exuperas) maiora beneficia quā vnquā ab aliis
accepi. Accedit, quòd eisdē ipsis visum est, vt opus
in Hispania, Hispano sermone, ab homine Hispano
compositū, Hispaniarū summæ eidēq; incōpara-
bili Proreginæ Doñæ Ioānæ Austriacæ, Lusita-
niæ Principi dicatū, idem in Latio ab homine iam
quādā tenus Latino, factū Latinum, Latinorū Re-
gi, totiusq; Christiani populi summo Patri, dice-
tur: quo vt illud fuit ab omnibus illius subditis ma-
ximo cū plausu susceptū, ob Maiestatem tantæ pa-
tronæ, quæ tot Augustorū & Augustarū, tot Regū
& Reginarū, vxor, mater, filia, nurus, soror, amita,
& matertera extitit, & extat, quæq; omniū virtutū
heroicarū radiis, ceu sydus irradiās, earū se toti or-
bi præstat exemplar: Ita hoc à toto orbe Christiano
tibi subdito pari plausu, et eo maiori, quo materies
illius spirituū patri, magis quàm corporū dominis
cōueniat, suscipiatur, te patrono, velut Deo quodā
tutelari, qui non solū dignitate, qua Prodeus es, sed
etiā meritis, lōgo interuallo omnes superas, quippe,
qui per ingenitas, & inditas, animi, corporisq; do-
tes, diuini, humaniq; iuris, præstantissimarūq; om-
nium artū exactam cognitionē tibi cōparasti, qui-
que

que ab ineunte etate concrefcentē prudentiā, iusti-
tiā, fortitudinē, constantiā, modestiā, omneq; vir-
tutis decus coluisti, ita vt existimeris alius Fabius
Maximus tēperantia, Curius frugalitate, Xenocra-
tes constātia, Fabricius magnanimitate, Scipio pru-
dentia, Marcellus animo, iustitia Cato, Iulius di-
ctator clementia, nisi qua parte eas fide, spe, ac cha-
ritate, exornando, eos superas, per quas ab imo in
summa per omnes munerū gradus progressus, et nō
per flexanimas ac potētes Cæsarū, Regūq; cōmen-
dationes, nō per eblandita suffragia, viā tibi ad hāc
monarchiā muniuisti, aut certè De⁹ ipse muniuit:
& ita quidē, vt dignus fueris, qui prima collatione
intra Sacrosanct. Illustris. Card. conclaue habita,
Spiritu S. afflāte, omniū vnanimi cōsensu in Max:
Pont: deligereris: cū nunquā fortassis in summo il-
lo Senatu interregni anterioris, tanto muneri sub-
eundo tot pares fuerint. Quo euenit, vt si vllus vn-
quā huic celi vicarię vrbi, adeoq; toti imperio Chri-
stiano iucundissimus dies illuxit, si ex honore cui-
quam delato, ad illos qui eū decreuerunt, immor-
talis gloria, & ad bonos omnes incredibilis lætitia
redundauit, id certe 3. Idus Maias M. D. LXXII.
cōcordibus omnium sacri Senatus patrum suffra-
giis, te Pont. Max. renunciato, obtigit. Quid enim
factum est vnquam vel ad commendationem Pa-
trum purpuratorum illustrius, vel ad recreandam
Remp.

Remp. Christ. morte pientis. Pont. Pij V. cuius in locum suffectus es, summo mœrore confectam, opportunius aut sapientius, quàm te Dei Vicariũ delectum esse? Neque vero patres purpuratos sua fefellit spes, nec orbem sua expectatio, quando quidem cerneris tecum te reputare, non tam Regem dominãtem, quàm pastorem verè Gregorium super grege tuo vigilare debentem, vocatumq; à Deo tanquam Aaron, non ad factum, non ad voluptates, aut otium, sed ad labores, curas & vigiliã, quibus ita te totum dedis, vt nihil à te inferius Solium modestè rectèq; moderante, nunc supremum moderans, degeneres, & (vt Fabricij verbo vtar) difficilius à recto, quàm Sol à suo cursu auertaris. Quamobrem B. P. confidenter supplico S. T. vt hoc munus humile, humillimi filij & serui, quod antea sereno animo suscepisses, nunc serenissimo suscipere digneris, simul benedict. tuam Apost. impartiri, ei iã octogenario, quo te præeat in cælum, in aliquo eius recessu locandus, ex quo te olim post multos annos sanctissime Populo Christ. impensos, videre liceat, maximo dracone victo, amplissima eius fede, vel alia cuiuspiam eiusdem ordinis, donatum. Amen.

CANDIDO, PIOQUE LECTORI.

DRÆMONEMVS te primum pie lector, iusto consilio nos omittere hic aliqua qua latè scripsimus ad te in editione prima Lusitana Cornybrica anno M. D. LII. & breuius in secunda Castellana Salmantica an. M. D. LVI. facta, in quibus erat ratio, quare hinc Enchiridio, siue Manuali a me cõponendo, car. s. m. deest aliud par. ù. eadè capitula quæ hoc continet, cuiusdam p. y. patris. & Corjessart, egregij Lusitani, orãnis memorij o. i. seruantiã, quam Capuchinoru magis appellat, quoniam, ut ante illo, n. i. j. sum fuit mihi censendũ ad Illustriss. Card. eodemq; Lusitanie infante serenoissimo, summoq; causarum fidei cogitore, vt mero auctore sub mea censura imprimeretur, & censurã, correcciã, & auctũ. typũq; excusum, tanquam auctoriũ opus iusto auctario meo nomine ad auct. eiusdè Celsitudinũ dicauit, & quare rursus ex meo oportuit me illud in Hispano quam Lusitano sermone. õponere. & Castellaniũ Loãna Ioãna Austriaca, Lusitanie Pr. n. i. p. Lusitanus vero infanti præfati d. i. a. r. Ratio ù. quare postea Salmaticũ a religioissimo patre Ioãne à Zurara præfati Patris sodalimstante, sua q; sup. premi Confilij Regij, multorumq; rogatu, illud idè recognoui, reformauit, & auxi plurimũ, vtra don. ù. typogr. ap. hicã, vnum circiter annũ inclusus, & ab omni aliorũ consuetudine, præterquã præfati d. Zurara, & socij eius, continuã mecum clausurã seruantiã sermone. Ratio ù. quare tantũ studij, laboris, & tãdij, in eo cõponendo, & toties reformando, & augẽdo assumpsissem, quũ longè magis honoris meo prospexissem, recognoscẽdo. poliẽdo, & vulgãdo alia Cõmentaria super decreto & decretalibus, quæ tẽporis ad id faciendũ inopia sub lituris habebã, & habeo haud contemnenda: in quibus maiorẽ ingenij, & eruditionis laudem querere poteram, eo quod hoc genus summatim, & quã maxima breuitate affectate scribendũ, sit (vt Mela de sua cosmographia prudenter dixit) opus impeditũ & facundia minime capax: constat enim conclusionibus nudis serornatu, argumentis, & rationibus, in quibus inueniendis, formandis, torquẽdis, & retorquẽdis, defendendis, consutandis, & disponendis, laus ingenij & eruditionis apparet, & emicat. (Quãquam circũspectus delectus veriorũ & aptiorum axiomatũ, & firmitorũ authoritatũ, & rationũ quibus nituntur, vna cum eorũ clara resolutione, non obscure apud eruditos indiã, & eruditionem minime vulgãre arguat & sapiat) Nonnullã namq; axiomata, & resolutiones inuenias in hoc opere media pagina contenta, quæ studij, ad iustum librũ componẽdum necessariũ, sibi vendicent, & multa ad duas, vel tres iustas primariæ functionis prælectiones faciendãs, necessariũ. In eisdem etiam erant gratia, quas agebamus consulentibus nobis, ne tot Auctores præsertim recentiores, allegarem, dicentibus, se sola nostra esse contentos auctoritate, simul eos rogantes, vt id boni consulerent, ceu factum, partim ad eos honorandũ, partim ad iuste præferendũ quædam lucida & sapida recentiorum, quibusdam obscuris & rancidis antiquiorum, partim ad fugiendũ notam furij, cuius speciem aliena laudis vsurpationem esse ait Iurisc. in l. Hereditatum. §. fin. ff. ad leg. falc. Quauis enim nõn dan. n. m. raro citantes alios: quoc plerisque omnibus Theologis familiare est, ingenij tamen pudoris plenum esse cum Plinio in d. i. f. i. teri per quos profeceris. Quin & cum allego eos à quibus recedo, non malevolentia vel nota ergo id facio, sed ne lectori videar fingere hostem, vel non legisse rationes eorum, quibus licet, me consensurum eis fuisse, putet, in eisdem nem erat, dici posse quod hoc Enchiridion omnibus: est doctrina Christiana, & doctis Mnen. of. i. n. c. & Index conscientia rerum, Confessoriale perse-

Cum Confessariis, & pœnitentibus speculum ad se cernendum lucidum. Quale modo longe ius-
 tius dici poterit. Nunc vero reddam causas, cur non mireris quod iam octogenarius, tanto stu-
 dio & labore proprio huic versioni incubuerim, cum multi pro sua in Deum & Remp. pietate,
 & in me beneuolentia, Latine, Hispaniq; callentes, sacræq; Theologia, & vtriusque iuris pro-
 fessores, id præstare vellent, bonanq; iam partem præstiuissent, præsertim Gaspas Fernandus
 vir eruditissimus, Illustrissimæq; Societatis IESV decus egregium. Non enim id feci gloria
 causa, sed vt plenus satisfacere Reip. Christ. & quamplurimis vtriusque Hesperia vni, eru-
 dita pietate claris, auctoritate Pontificia Reuerendiss. imo & Cardinalitia dignitate Illustriss.
 ad id me vehemēter exhortantibus: & in his Triadico Christophoro Madruccio Principi præ-
 cellentissimo, cuius magnanimitas sapientia, prudentia, magnificentiaq; coniuncta, candor ani-
 mi vere germanus, variarumq; linguarum eloquij torrens, ac in cuiusque gentis virtutis &
 litterarum studiosos propensio, iam pridem non solum Diuum Carolum V. & totam Hispaniam,
 sed multas alias gentes in sui admirationem traxerunt. Deinde, quia prouidebam quod versio
 iam succiplena, tamque affectata breuitatis, sacræ Theologia, & vtriusque iuris reconditis re-
 solutionibus referta, requirebat non solum vtriusque prædictæ lingua cognitionem, sed etiam
 præfatarum trium facultatum iustam intelligentiam, quæ paucis ante canos contingit. Tertio,
 quod decebat alios honori suo consulentes, vt phrasi ornatori ac verborum varietate, quæ non
 poterat non obscurare reconditas veritates, quæ etiam nudè proposita, multis confessariis
 erunt satis obscura. Quarto, quod oportebat multa addere, demere, mutare, & transponere,
 quæ nemini vt auctori licebant. Quinto, quod decebat memet ipsum, qui quadam fortuna sine
 prouidentia diuina occulta, præter opinionem meam & aliorum, & contra salutis, etatisq;
 meæ rationem ob maximam causam in Italiã, vbi versio hæc desiderabatur, appuli, illud face-
 re latinum (admonitum præsertim quod non sine rei Christianæ, nominisq; mei iactura, verte-
 batur ab aliis in sermonem Italum, & ab aliis, in Latinum) facere, inquam, tanto claris ver-
 bis, aptius sententiis, & rationibus firmitus, quanto Latinum communius erit Hispano. Sexto,
 quod plurimis videbatur expedire, vt in hac versione seiungerentur ab eo Commentarij quos
 ad declarationem in eo contentorum ei adiunxeram. Tum vt esset portatilius, & non desineret
 esse Manuale variis quæ inserta sunt, aded locupletatū. Tum quod non tam proderant confessa-
 riis & pœnitentibus eos raro consulentibus, quam proderit medulla eorum opportunis locis eius
 inserta, quæ nulli interpreti, præterquam Auctori facere licebat. Septimo, quod præmittenda e-
 rant ei 10. præludia, ad multorum in eo tactorum intellectum apprimè necessaria, simul inse-
 renda opportunis locis omnia quæ sacrosanct. Concil. Trident. huc pertinentia, declarauit, &
 decreuit, & ex prædictis Commentariis, & nouo additionum eius, c. 28. & aliis ad variorum
 varia quesita responsis, quæ etiam nulli interpreti præstare licebat præterquam mihi Auctori,
 qui, gratia Deo, ea præstare sategi: precatus quam humillimè imprimis illam ter maximam
 Virginem Matrem, quæ ante preces etiam nedum obsecrata, fauorem donat, quo de more pia
 suum filium Theanthropon exoraret, vt augustissimus ille patris æterni & ipsius spirit. S. vtri-
 que coeui, menti nostræ angustæ illapsus, ita eam illustraret, vt seruata quoad eius fieri possit
 sermonis castitate, clarior loqueretur Latinum, quam Hispanum. Deinde submitrens omnia
 sanctæ (quæ omnium vna & summa est magistra) ecclesie Rom. & cuiusvis alius censura, in
 gloria D. N. IESV CHRISTI cui vtiinam seruire, conuincereque liceat æternum.
 Amen.

MATERIA CONTENTORVM

HOC IN LIBRO.

- Prelud. 1. De anima nostra dignitate fol. 1.*
 2 De eius viribus, & potentiis sensitiuis. fol. 8
 3 De eius viribus, & potentiis intellectuuis. fol. 10
 4 De fine ultimo, beatitudine, & miseria æterna. fol. 18
 5 De anima passionibus, & habitibus. fol. 28
 6 De actibus animæ humanis. fol. 33
 7 De meritis & demeritis. fol. 35
 8 De peccato originali, & actuali. fol. 44
 9 De peccato mortali & veniali. fol. 47
 10 De pœnitentiæ Sacramento, & eius partibus. fol. 55

Cap. 1. De contritione, prima parte Sacramenti pœnitentiæ. fol. 57
 2 De confessione, secunda parte pœnitentiæ. fol. 77
 3 De satisfactione, tertia parte pœnitentiæ. fol. 82
 4 De potestate, sapientia, & bonitate confessarij. fol. 91
 5 De interrogationibus pœnitentis, & quæ prudentia faciendæ,
 fol. 96
 6 De peccatorum circunstantia. fol. 98
 7 De conseruanda fama proximi in confessione. fol. 107
 8 De sigillo confessionis. fol. 111
 9 In quibus casibus confessio iteranda. fol. 117
 10 Quomodo confessarius excipiet confitentem. fol. 125
 11 De primo præcepto decalogi, de colendo Deo. fol. 129
 12 De secundo præcepto decalogi, de non vane iurando. fol. 153
 13 De tertio præcepto, seruandi festa. fol. 196
 14 De præcepto honorandi patrem, & matrem. fol. 206
 15 De quinto præcepto, de non occidendo. fol. 232
 16 De sexto præcepto de non mæchando. fol. 248

- 17 De septimo praecepto, de non furando. fol. 271
 18 De octauo praecepto, de non false testando. fol. 405
 19 De nono praecepto, de non concupiscendo uxorem proximi.
 fol. 429
 20 De decimo praecepto, & consiliis euangelicis. fol. 437
 21 De quinque praeceptis ecclesiae. fol. 438
 22 De septem Sacramentis ecclesiae. fol. 465
 23 De superbia, & septem peccatis capitalibus. fol. 515
 24 De operibus misericordiae, & sensibus exterioribus. fol. 584
 25 De peccatis diuersorum statuum. fol. 599
 26 Quomodo se geret confessarius erga confessum. fol. 666
 27 De censuris ecclesiasticis, & casibus, & irregularitate &c.
 fol. 682

I E

ENCHIRIDION SIVE MANVALE CONFESSARIO- RVM ET POENITENTIVM,

COMPLECTENS PENE RESOLUTIONEM OMNIUM
 dubiorum, quae in sacris confessionibus occurrere solent circa pec-
 cata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam
 pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate dona-
 tum, recognitum, decem Praeludiis & quamplurimis aliis locu-
 pletatum & reformatum, ab ipsomet auctore, MARTINO
 ab AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Primum Praeludium, de Essentia humanae animae.

S V M M A R I V M.

- P**RÆLVDIORVM decem Manualis Summa & Scopus. num. 1.
 Anima plusquam corpori indulgendum, sed contra fieri. Ad eam tamen pluri sa-
 ciendum, moneat illud Bernardi. & quid illa sit vt liter diffinitum. num. 1.
 Diffinitio genere ac differentia constare debet. num. 1.
 Animam qui dixere corpoream, aut mortalem, heretici. num. 2.
 Animam vnā tantum scilicet rationalem esse in homine, contra gloss. num. 2.
 Animam a seculo Deo ex nihilo creari, cream. loq, infundi, infundendoq, creari. nu. 3.
 Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse. num. 4.
 Anima rationalis quem in finem creata, per qua media beanda. nu. 4. & 5.
 Gratia & operibus & non sola fide saluari homines. num. 5.
 Iustificatur nullus nisi per merita CHRISTI, neque per ipsa illo vel illo modo, non com-
 municata nisi lege priuata. num. 5.
 Gratiam primam nemō de condigno meretur, neque illa datur vlli, nisi per merita CHRIS-
 TI, sic vel sic applicata, neque adultis, aliquo sui liberi arbitrii actu. num. 5.
 CHRISTI IESV anima benedictissima quando & quomodo iustificata, & beata;
 quando item & quomodo anima eius Matris, Ioannis, & Hieremix iustificata. num. 5.
 Animam humanam imaginari p vultu membrū distinctam, error. num. 6.
 Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, sicut Deus in toto orbe, & corpus
 CHRISTI in tota hostia & qualibet eius parte. num. 6.
 Animam rationalem non esse formam essentialē hominis dicere, hereticum. num. 7.
 Intellectus dicti Pauli de interiore & exteriorē homine. num. 7.
 Anima sedem esse cor, vt intelligendum. num. 8.
 Animam in sanguine habitare & crescere, vt intelligendum. num. 9.
 Animam, Deum & Angelos qui putant corporeos, an peccent & sint heretici, num. 10.
 Peccatur quibus modis circa credenda de anima. num. 11.

QUONIAM totus hic liber de peccatoris anima per pœnitentiam à peccato liberanda tractat; præludemus pauca, quæ considerata & perpenſa facile poſſunt nos peccantes vigere, ad agnoſcendam noſtram erga Deum Opt. Max. ingratiſſimam, & ad verecundandum, ob imprudentiã, qua minora maioribus, imò & mala bonis, & peſſima optimis preponimus: Simul & docere vias planas & rectas, quibus in finem vltimum, in quem tendimus, quiq̃ue beatitudo æterna eſt, perueniamus, & illam, quæ ter horrendiſſima eſt, miſeriam æternam euadamus. Quæ duxi contrahenda, in decem præludia. Quorum

- I. Ob oculos ponet nobis peccantibus, animæ noſtræ dignitatem.
- II. Eius vires & potentias ſenſitiuas.
- III. Eius vires & potentias intellecſtiuas.
- IIII. Finem vltimum & beatitudinem in quam, creati & redempti ſumus, & miſeriam æternam, quam horrere debemus.
- V. Animæ paſſiones & habitus quibus in merita, vel demerita mouemur.
- VI. Actus animæ humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miſeriã itur.
- VII. Quæ merita & quæ demerita.
- VIII. Membra demeriti in peccatum originale & actuale.
- IX. Peccati actualis varia genera, ac quid mortale, & quid veniale, & de notis quibus mortale à veniali diſcernitur.
- X. Pœnitentiæ ſacramentum, & eius partes. In quorum ſingulorũ fine, quàm breuiſſimè perſtringentur modi quibus circa vnumquodque horum mortaliter peccetur.

Propoſiturus igitur primum admoneo, quamplurimos, qui corpori magis quàm animæ indulgemus, parum auſcultare illud pſal. 65. Venite, audite, & narabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. Quandoquidem in curando corpore, & his quæ ad illud pertinent, nimium occupati, parum de anima, & de beneficiis illi à Deo collatis curamus. Simul confirmamus illud Meditationum Bernardi principium. Multi multa ſciunt, & ſe ipſos neſciunt; alios inſpiciunt, & ſe ipſos deſerunt; Deum quærunt per iſta exteriora, deſerentes ſua interiora, quibus interior eſt Deus. Quamobrem exoſi indignitatem carnis, quæ (vt idem Bernardus ait, in cap. 3. eiusdem libelli) nihil aliud eſt quàm ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum & cibus vermium, ſumma cura & ſtudio dignitatem animæ contemplari deberemus, dicentes cum eodẽ, *O anima, Dei inſignita imagine, decorata ſimilitudine, deſponſata fide, dotata ſpiritu, redempta ſanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne, vnde tanta mala pateris?* II. admoneo, vt diuino implorato auxilio, contemplemur eſſentiam animæ noſtræ, quæ res omnium Philoſophorũ ingenia vanè ſine iuſto fructu exercuit, neq; vnquam vlli ſine ſacrarum litterarum aut fidei Catholice iuſta cognitione plenè patuit. Et omiſſa definitione Ariſt. 2. de Anima, quam retulit Thom. 1. par. q. 76. art. 5. qua diffinitur eſſe actus corporis phyſici organici in potentia vitam habentis, diffiniamus eam vtilius, & noſtro propoſito aptius, ſic. Anima rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, incorporea, immortalis, creata à Deo de nihilo, cum infunditur corpori, vt ſit tan-

quam

quam forma ſubſtantialis eius, per ſe, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera conſequendam apta.

Dixi primum, ſubſtantia, ne definitio careat genere, ex quo & differentia ſufficienti debet conſtare, quod docuit per theoriam Ariſt. in Topicis, & per praxim & vſum Iuriſconſultus in l. 1. ff. de dolo, & l. 1. ff. de Teſtam. vbi Bartho. cum aliis explicauit. Et cõſtat verbum, ſubſtantia, eſſe genus ad animã humanã: Omnis enim anima humana eſt ſubſtantia: non cõtra, omnis ſubſtãtia eſt anima humana.

Dixi, Per ſe ſubſiſtens, per quod differt ab anima vegetatiua plantarum, & à ſenſitiua aliorum animantium, quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere, vt probat Thom. 1. par. q. 75. ar. 3.

Dixi, Incorporea, ad differentiam ſubſtantie corporalis, & ad damnationem Diogenis, & aliorum Philoſophorum, qui dixerunt animam eſſe ventum, vel ærem, vt ait Iſidorus lib. 1. Etymolog. cap. 1. & diuus ille Antonin. de anima bene meritis part. 1. cap. 4. in princip. quos appellat hæreticos Tertullianiſtas Iſid. in cap. penul. 24. q. 3. col. 4.

Dixi, immortalis, Tum ad retundendam hæreſim, quæ, vt ait Iſidorus in eod. cap. Arabicorum eſt dicentium, illam cum corpore mori; quod hæreticum eſt, & probat eſſe falſum Tho. in 1. par. q. 75. art. 3. Tum ad differentiam aliarum animarum, quæ cum ſuis corporibus moriuntur, vt ibid. Thom. & glo. Clem. 1. 6. Porro verb. Intellectiua, de ſumma Trinit. quæ tamen innuit vnum falſum, quatenus loquitur de anima vegetatiua, qua viuimus, & ſenſitiua, qua ſentimus. Significat enim in nobis eſſe tres animas, videlicet duas prædictas & rationalem, & morientibus nobis mori duas: quod vtique falſum eſt. Quoniam in homine nulla alia anima eſt, quàm rationalis, vt habetur in lib. de eccleſiaſt. dogmat. cap. 9. & latè probat Thom. in dicta 1. part. q. 76. ar. 3. & ita ipſamet eſt vegetatrix ſiue vegetatiua, & ſenſibilis ſiue ſenſitiua, & intelligens ſiue intellectiua.

Dixi, Creata à Deo, ad damnandã hæreſim Tertulliani, qui tradidit, animas ab Angelis creati, vt trad. Auguſt. lib. de hæref. ad Quouuldeu, cap. 86. contra Symbolum Athanaſij, & contra c. Firmiter de ſumma Trinit. quibus docemur, Deũ eſſe creatorem omnium viſibilium & inuiſibilium.

Dixi, Ex nihilo, ad fugiendam hæreſim Gnoſticorum, qui, vt ait Iſido. in d. c. penul. col. 1. ob altitudinem ſcientiæ, quam ſibi arrogabant, illud ſibi nomen vſurparunt, & dixerunt, ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. Quæ hæreſis fuit etiã Manichæorũ damnata per primum concilium Bracharenſe, cap. 2. in hæc verba; Si quis animas humanas, vel Angelos, ex Dei credit ſubſtãtia extiſſe, ſicut Manichæus & Prifcillianus dixerunt, anathema ſit.

Dixi, Cùm infunditur corpori, ad fugiendum errorem Origenianorũ, qui dicebant, animas hominum, iam inde à principio mundi fuiſſe creatas in cœlo, & inde poſtea mitti in corpora, vt ait Iſidorus vbi ſupra; Contra itẽ illos, qui dicunt, prius creati animas, quàm in corpora mittantur; Quod videtur ſenſiſſe gloſſ. c. Si quis obiecerit. 1. q. 3. dum ait, animam antea viuere quàm ſit in corpore; quod tamen eſſe hæreticum dicit gloſ. Ioannis in cap. Quod verò non formatum, 32. q. 2. in hæc verba memoratu digniſſima, quæ decerpere potuit ex Magiſt. ſentent. lib. 2. diſt. 17. Fides noſtra eſt, quòd quotidie Deus nouas creat animas, & infundit

dit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit, cui consonat Thom. recept. in 1. par. q. 90. art. 4.

4 Dixi (vt sit forma substantialis eius per se) ad fugiendum hæresim eorum, qui dixerunt, animam non esse formam substantialem corporis: contra item eos, qui dixerunt non esse talem formam, saltem in quantum est rationalis: quos damnauit concilium Viennense in Clem. 1. §. Porro, de summa Trinit. in hæc verba, Porro doctrinam omnem seu positionem, temerè asserentem, aut vertentem in dubium quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiua, verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam, ac veritati Catholicæ inimicæ fidei, prædicto sacro Concilio approbante, reprobamus.

Dixi, Ad obtinendam beatitudinè, quòd monstrarem finem illum vltimū, & felicissimū, in quem habendum creatæ sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud August. citatum à Magistro in 2. lib. dist. 1. Fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonū intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, & possidendo frueretur.

5 Dixi (per gratiam) ad excludendū errorem Pelagianorū tradentium posse nos per solā nostrā potentiam naturalē, cum concursu generali Dei, sine vlla ope gratiæ iustificari, & glorificari, quos appellat hæreticos Isidorus, in dicto cap. penult. col. final. qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano; de quo in tribus capitulis vltimis de consec. dist. 4. & nouissimè in conc. Trid. vt in Prælud. 3. latius dicemus.

Dixi (Et per opera) ad significandum, quòd licet primam gratiam qua per baptismum vel pœnitentiam iustificamur, nemo de condigno mereri possit, vt docet Thom. receptus 1. Sec. q. 114. art. 5. nullus tamen adultus iudicio rationis fungens, lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu bono moraliter, libero arbitrio suo producto, etiam si fide præpolleat, iuxta illud August. c. Omnis de consec. dist. 4. Omnis qui iam vitæ suæ arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eū pœniteat veteris vitæ, nouam non potest inchoare, ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli paruuli immunes sunt, nondū enim vti possunt libero arbitrio. Quod ipsum ait in c. Firmissimè, 15. q. 1. & iuxta ea, quæ idem Thom. tradit 1. sec. q. 113. per totam. Adulti, inquam, ratione vtentes; quia infantes, pueri, & adulti, à natiuitate ratione carentes, ob merita CHRISTI per baptismum communicata, eam sub lege gratiæ consequuntur, c. Maiores, de baptisim. & olim sub lege naturali & scripta, ob eadem merita per circumcisionem, & alia sacrificia, & oblationes in id aptas applicata consequantur c. Quod autem c. Ex quo, de consecrat. dist. 4. Domini autem nostri IESU CHRISTI, anima illa benedictissima, lege priuata, sine vllō eius actu & merito præcedente, in primo suæ conceptionis instanti, non solū fuit iustificata, sed etiā beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam vt ante & post alios declarat Thom. 3. part. q. 15. art. 10. Eadem item lege priuata, Virgo mater eius in primo suæ conceptionis instanti, & Io. Baptista & Hieremias, antea quàm nascerentur, sine vllō sacramento, & sacrificio iustificati fuere, iuxta ea quæ legantur & notantur Hierem. 1. & Luc. 1.

6 Ex hac diffinitione infertur, errare illos, qui imaginantur animam humanam esse

esse diuisibilem, quales sunt animæ aliorum animalium; haberèq; capita, seu parua capita, brachiola, manusculas, & alia membra, quæ respondeant partibus corporis, quas informat. Quoniam anima est res incorporea, & indiuisibilis, neque habet vlla talia membra, imò tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, quoad ipsam animæ substantiam, & essentiam; quod Thom. ab omnibus receptus, docet in prima par. q. 8. art. 2 ad 3. & q. 76. art. 8. post Aug. lib. 6. de Trinit. quemadmodum Deus est in toto mudo, & in qualibet eius parte: quia est vbique, iuxta Magistram & alios, in lib. 1. dist. 37. & Thom. 1. par. q. 8. art. 2. & sicut sacrosanctissimum corpus CHRISTI in factos sancta Eucharistia totum est sub tota panis & vini specie, & totum sub qualibet parte, c. Singuli, & c. Vbi pars, de Consec. dist. 2. vt concilium Trident. nuperrimum sess. 13. cap. 3. docuit; declarando in canone 3. hæreticum eum, qui negaret, non esse in qualibet parte, saltè separata. Secundo infertur, animam non esse hominem; Tum quia anima, vt diximus, est substantia incorporea, & immortalis. c. Firmiter, de Summa Trinit. Tum quia homo duabus partibus constat, anima videlicet rationali, & corpore; id quod grauissimus auctor Innocentius iij, in c. In quadam, de celebrat. miss. tradidit in hæc verba. Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo subsistit; Quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster Augustinus in lib. 19. de Ciuit. Dei. & in c. Moyfes 32. q. 2. & latius expressit omniscius ille Tho. 1. par. q. 75. art. 4. & q. 76. art. 1. post Arist. lib. 2. de anima.

Tertiò infertur, cauendum esse, ne quis ex verbis eiusdem Augustini in d. c. Moyfes, videlicet. (Oportebat domum compaginari, & postea habitorem induci) colligat id, quod vtinam nemo collegerit, nempe, perinde animam esse in corpore, ac motor nauis est in nauis, & habitator domus in domo, & quod non sit vera & essentialis forma humani corporis; quoniā hoc est hæreticum, & damnatū per dictā Clem. 1. §. Porro de Summa Trinit. & fid. Catho. vt prædiximus.

Quartò infertur, quòd Paulus cum in epistola 2. ad Corinth. cap. 4. appellat hominem interiorè partem intellectiuam, & hominè exteriorè partem sensitiuam: noluit significare, quòd illæ partes separatim sumptæ sint homines: vt quidam hæreticus Tertullianus inde collegit, auctore Thoma ibidem. sed quia secundum rei veritatem pars intellectiua, est principalior pars hominis, & secundum aliquorū falsam æstimationem, pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet nominari aliquando à parte principaliori; vt declarat Thom. 1. par. q. 75. art. 4. ad 1. & latius in lectione 5. super illud cap. 4. ad Corinth.

Quintò infertur, glossam illā e. 1. de Sacra vnctio: in principio, quæ ait, cor esse animæ sedem, non ita esse intelligendā, quòd anima soli cordi insideat, indeq; reliquū corpus gubernet, sed quòd licet per se totam immediatè, omnes partes eius informet, in corde tamen quàm plurima operatur, eorū quæ ad vitam pertinent, quæ nõ operatur in aliis, iuxta illud Parthenicæ Mariæ de corde Virginis matris.

*Cor prius ex illo quoniam descendit in artus
Vitalis calor, à pleno cen sumina fonte,
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris, animus vestigia ponit.*

Neque tamen ex hoc eleganti elogio colligas, prius tempore cor ipsum animari, quam cætera omnia membra; nec posterius tempore, quam illa destitui ab anima: quoniam vno & eodem tempore creatur à Deo ex nihilo intra corpusculum, iam ad id organicè paratum, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur, tanquam forma substantialis, & essentialis, ex qua & illo corpusculo cõstituitur verus homo, vt colligitur ex Thom. recepto in prima parte q. 90. art. 2. 3. & 4. & ex Magistro, Scoto, & aliis in lib. 2. dist. 17.

9 Sextò, infertur, ad eundem modum etiam intelligendum esse, id quod ait Aug. in c. Moyfès 3. 2. q. 2. Videlicet, animam in sanguine habitare. Infertur itè, quòd in illo dicto Hieronymi c. Ne tales, de consec. dist. 5. videlicet, animam viuere nõ posse, nisi crescendi capax sit, per verbum animam intelligendum esse hominem animatum, vt ibidem glossa intellexit per Synecdochen, capiendò partem pro toto: Anima enim humana nec augeri nec diminui potest, sed semper manet eadem & incorruptibilis, vt supradictum est, & probat Thom. 1. par. q. 75. art. 6. & Scot. Bonau. & alij in 2. lib. sent. dist. 17.

Septimò, infertur illud Vergilij: Igneus ollis est vigor & cælestis origo seminibus. quod glossa in §. fin. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. intelligit de hominibus, esse quidem verum in eo sensu, quòd origo hominũ, quoad animam est immediatè à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embrio dicitur: non autem in illo, quod de aliqua parte cælesti sit illa facta, hoc enim erroneum est, vt diximus.

10 Octauò, infertur, magis è re nostra esse per se & simpliciter scire prædicta, eadèmq; ruminare, quam alias scientias etiam iuris, Catholicæ fidei cognitioni minimè necessarias. Tum per dictum Bernard. relatum suprà eod. nu. 1. Tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei catholicæ, cuius studiũ esse melius, quam aliarum scientiarũ, etiam iuris, etiam laicis, singulariter diffiniuit Innoc. receptus in c. Firmiter, nu. 6. de summa Trinit. Tum quia oportet omnes credere, saltem implicitè, omnia, quæ sunt Catholicæ fidei, hoc est, credere in genere esse vera omnia, quæ credit Ecclesia Catholica, & etiam explicitè articulos fidei secundum Thom. 2. sec. q. 2. ar. 5. saltem eos quos solemnizat Ecclesia, secundum eundem, quoad hoc ab omnibus receptum ibidem ar. 7.

Nonò, infertur quæstionis esse quotidianæ, an peccent & quantum circa prædicta errantes, imò & an sint hæretici, aded vt incurrant censuras contra eos latus? Ad quam dicendum videtur, primo quòd peccant, nisi simplicitas, vel ignorantia iusta excuset, per ea quæ tradit Thom. 1. sec. q. 76. ar. 1. & 2. Quin & quòd sunt hæretici, si pertinaciter id teneant, arg. Clem. 1. de summa Trinit. §. Porro, iuncta glo. verb. Pertinaciter, de hæret. & Clem. 1. iuncta glo. eod. verb. de Vsur. Secundò, quòd non sunt hæretici, si pertinaciter non errant, hoc est, cum præparatione animi actuali vel virtuali respiciendi & credendi contrariũ, cum primum nouerint id teneri pro fide ab Ecclesia, quales arbitror innumeros, qui simpliciter & bona fide sine pernicacia imaginantur animas humanas exutas corpore paruulas quasi infantes, eo quòd frequenter audiunt vel legunt animam sancti Pauli primi heremitæ, visam fuisse in eiusmodi figura à sancto Antonio per Angelos in cælum deferri, vt in vita eius describit Hieronymus, & animam sanctæ Scholasticæ, à

ea, à beato Benedicto eius fratre, vt in dialogis scribit Gregorius, & alias ab aliis, sicut & imaginantur Angelos infantulos, & (quod peius est) imaginantur etiam ipsum Deum Patrem figuræ cuiusdam viri grauis, & senescentis, & Spiritum sanctum columbam, eo quòd passim vident Angelos pictos in puerili figura in tabulis repræsentationis Ascensionis Domini, & assumptionis Dominæ, & alibi sæpè, & eo quòd vident Deum Patrem repræsentatum in figura grauis seniorisque hominis; Spiritum sanctum in specie columbæ; quas imaginationes falsas, concipiunt, eo quòd non satis docentur à Parochis, & Concionatoribus animas, & Angelos non esse corporeos, & longè minus infinitè Deum ipsum Opt. Max. licet per species corporeas repræsentarentur, & quòd eiusmodi repræsentatio ideo fit, quia incorporea nequeunt oculis corporeis præsentari talia, qualia verè sunt, & ita repræsentantur in figuris, quæ significant nobis, non quidè ea esse talis figuræ, sed aliquas eorum virtutes & proprietates: figura enim infantilis animæ, quæ in cælum defertur, significat eius innocentiam, & quòd eiusmodi figura Angeli ornantis CHRISTI ascensionem, & eius matris assumptionem, significat simplicem & promptam deuotionem ad eis ministrandum: Senilis verò ætas in Deo Patre summam eius auctoritatem, & prouidentiam designat. Columbæ verò, quæ simplex & amans est, figura, summam simplicitatem, & amorem Spiritus sancti, qui est summus & simplex amor patris & filij, eis consubstantialis. Nã si satis hæc docerentur, lubenter deponerent eiusmodi falsas imaginationes, credendo firmiter quòd nec anima, nec Angelus, & longè minus Deus ipse pater, nec filius, qua parte est Deus, nec Spiritus sanctus vllatenus visũ corporali cerni possunt. Tertio, quòd cum vt plurimum nulli Christiani concipiant præfatas imaginationes cum credulitate pertinaci, quòd Deus, Angeli, & animæ habeant corpora, siue quòd sunt corporea, non solum non sunt censendi hæretici: imò nec regulariter peccare, saltem mortaliter, si simpliciter & bona fide id faciunt, per id quod in simili singulariter dixit Innoc. in c. Firmiter, de summa Trinit. nu. 7. Cui nemo contradicit, & assistit Panor. in ead. rub. nu. 4. & seq. communiter receptus, videlicet, non esse censendũ hæreticum; imò neque peccare eum, qui naturali ratione ductus, crederet patrem in diuinis antiquiorem esse filio, & filium spiritu sancto, modò paratus sit corrigi ab ecclesia, iux. c. Dixit apostolus 24. q. 3. quòd ipsum tenet Castren. lib. 1. contra omnes hæreses cap. 9. de omni alia hæresi, quam quis sine pertinacia credit, vel asserit, nesciès contrarium ab Ecclesia teneri. Quarto, quòd hoc limitadum est primò, ne procedat quoad forum exterius in quo præsumuntur hæretici, licet re vera non sint: & ideo, vt plurimum, aliqua pœna maiore vel minore pro qualitate personarũ plectuntur, qui probantur, vel confitentur asseruisse talia arg. c. accusatus, in princip. & §. 1. & 3. de hæret. lib. 6. II. etiam limitadũ est, quoad forũ conscientiarũ, ne procedat, quoad peccatum in his qui tenentur scire illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, vel non animaduertant & considerent: tales enim & si coram Deo & in foro conscientiarũ non sint censendi hæretici, vt prædicti aiunt, nec consequenter in illo foro incurrunct censuras, & alias pœnas contra hæreticos statutas, censendi sunt tamen grauius peccare, cum ignorantia iuris, quòd quis tenetur scire, non excuset. §. Notandum 1. q. 4. cum glossa & omnibus aliis scribentibus, &c. Ignorantia, cum glossa

glossa & ei annoratis de reg. iur. lib. 6. & trad. Thom. 1. sec. q. 76. art. 1. & 2. quod satis sentit Innoc. vbi supra, dum sentit differre Clericos à Laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Panor. vbi supra. Quàmuis nec ipsi, nec alij, quod sciam, hoc satis declarent: sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria sunt scire, vel debere scire, l. Quod te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cum multis ibi à recentioribus allatis. Et constat grauissimè peccare illos, qui scientes contrarium esse de fide, asserunt talia, ergo etiam qui nesciunt, si scire deberent grauiter peccant: licet illa, qualis qualis ignorantia, & incogitantia cum fide implicita, & proposito, saltem virtuali, credendi quicquid nouerit, & aduerterit esse de fide, à pertinacia, censura, & alijs pœnis excuset, in quod faciunt c. Hæc est fides 24. q. 1. & c. Dixit Apostolus ead. caus. q. 3. & quæ latius tradit Diuus Antoninus 2. par. tit. 1. ca. 5. §. 1. V. Quòd nullus prædictorum errorum, nec alius, si tantum mentalis fuerit, inducit excommunicationem, nec alias pœnas, licet verè sit hæresis, & peccatum grauissimè mortale, vt dicitur 7. cap. xi. nu. 17.

II. Circa prædicta ergo alij peccant mortaliter & sunt hæretici. Alij peccant mortaliter & non sunt hæretici. Alij non peccant, vel non plus quàm venialiter.

Primi ordinis est, qui sciens, & aduertens contrarium teneri ab ecclesia Romana, credit animam non esse substantiam, quæ per se subsistere possit, differentem à corpore quod informat, supra n. 2. & 6.

II. Qui cum eadem scientia credit eam esse corpoream, vel habere figuram humanam in parua membra digestam. n. 2. & 6.

III. Qui cum eadem scientia credit eam cum corpore mori, n. eodem.

III. Qui cum eadem scientia credit animas creati ab Angelis, vel de substantia, vel parte Dei. nu. 3. & 9.

V. Qui cum eadem scientia credit animas creati antequam infundantur corpusculis. n. 3.

VI. Qui cum eadem scientia credit animam non esse formam substantialenà corporis. n. 4.

VII. Qui cum eadem scientia credit posse nos saluari solis viribus naturalibus, & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. nu. 5. Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignoranter, vel non aduertentes contrarium teneri ab ecclesia Romana, quod si scirent, & aduerterent, nō crederent illa, sed sunt personæ quæ id scire & aduertere debent. Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientes, nec scire debentes, contraria teneri ab ecclesia.

II. Prælium, de animæ potentiis, quatenus est vegetatrix, & sentiens.

SUMMARYM.

Potentia animæ quid, num. 1.

Anima rationalis, omnes potentias & vires tam anima vegetatiua, quàm sensitiua habet. num. 1.

Potentia sentiendi, seu sensus exteriores sunt quinque; interiores autem quatuor, & quæ officia eorum, num. 1.

Anima

Anima rationalis habet vim appetitiuam anima sensitiua. num. 2.

Sensualitas vocatur vis appetitiua sensitiua, quæ in concupiscibilem & irascibilem diuiditur, & quid vnaquæque illarum, & quomodo dicantur obedire rationi. nu. 3.

Anima rationalis distinguitur à potentiis sensitiuis. num. 4.

PROPOSITVS ob oculos secundū, videlicet animæ nostræ potentias sensitiuas, admoneo primo, vt contemplati mirabilem animæ nostræ substantiam, & essentiam, contemplemur nunc, quas potentias, vires, & facultates naturales indidit ei Deus Opt. Max. considerantes quòd potentia seu virtus, seu vis animæ, de qua hic agimus, est proximū principium operationis eius, vt satis colligitur ex Tho. 1. part. q. 67. art. 1. & 4. & q. 79. per totam.

Secundò, quòd diuina bonitas, eam donauit omnibus potentiis, virtutibus & viribus, quas habet anima vegetatrix, siue vegetatiua qua plantæ viuunt, aded quidem, quòd meritò anima rationalis possit appellari vegetatrix, siue vegetatiua, vt resolutè ait Maior in pri. sent. dist. 16. q. 2. Cùm enim anima vna sola sit in homine, vt dictum est supra prælud. 1. & liber de dogmat. Ecclesiast. cap. 9. habeat, & irrefragabiliter probet Thom. 1. par. q. 76. art. 3. & videamus hominem nutrir, augeri, & auctum & perfectum simile sibi generare; consequens est, eam habere omnes vegetatiuæ animæ potentias, vires & facultates; quæ sunt tres: Nutritiua, quæ conseruat corpus; Augmentatiua, quæ auget & perficit illud; & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arist. 2. de anima. Opera animæ vegetatiuæ sunt tria, generare, alimento vti, & augmentum facere, vt Thom. 1. part. q. 78. declarat.

Tertiò, quòd eadem illa bonitas dotauit eam, etiam potentiis, viribus, & facultatibus omnibus animæ sensitiuæ, aded quidem vt meritò anima rationalis appellari possit sensitiua, vt rectè dixit Maior vbi supra. Cùm enim videamus hominem mouere sese, consequitur, eum habere potentiam motiuam animæ sensitiuæ. Cùm item cernamus eum sentire & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam. Quæ diuiditur in exteriorem, & interiorè. Exteriorem exercet per potentias exteriores; quæ sunt quinque, visus, videlicet, auditus, odoratus, gustus, & tactus, quos recensuit etiam glo. 1. Quod meo, ff. de acquir. poss. Interiorè autem cognitionem sensitiuam exercet per potentias sensitiuas interiores, quæ sunt quatuor. Prima est sensus cõmunis cuius officium est recipere interius cognitiones omnium, quæ prædicti quinque sensus cognoscunt exterius, & de illis iudicare. Secunda est, imaginatiua, seu cogitatiua, cuius officium est seruare omnia quæ recipit sensus communis. Tertia estimatiua, cuius est, recipere intentiones, quas animal percipit naturaliter, sed alias quàm per sensus exteriores, vt est illa, qua Ouis æstimat Lupum esse suum inimicum. Quarta est memoratiua, cuius est seruare, velut in thesauro, intentiones, quas estimatiua recipit secundum Thom. 1. part. q. 78. art. 4. qui ait, Auicennam addidisse his quintã, videlicet phantasiã, sed superflue, cū eius officium efficiat imaginatiua.

Quartò, quòd hæc eadem anima nostra habet potentiam appetendi, qua pollet anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere, quæ per sensus prædictos cognoscit. Hæc potentia appetitiua sensualitas vocatur à Thom. 1. par. q. 81. art. 1. & prius à Io. 22. in præm. Clem. & ab Innoc. 3. in c. 1. §. In vertice, de Sacra

vnctio. Quæ vox quamvis nō videatur omnino latina, ea tamen vtitur etiam Magister in 2. lib. Sent. dist. 24. cap. 4.

Quintò, quòd hæc sensualitas siue potentia, siue vis appetitiua sensitua diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis est, illa per quam potest anima humana, quatenus conuenit cum sensitua, appetere, siue velle, vel renuere, siue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, vel non conuenire per prædictos sensus, ea ratione quòd conueniant, vel non conueniant. Irascibilis verò est illa, per quam audet resistere illis per quæ impugnantur, vel per quæ impediuntur illi ea, quæ sibi conuenientia videntur: Itaque potentia irascibilis propugnatrix est potentiæ concupiscibilis, vt dixit Thom. in dicta q. 81. art. 2. qui in art. sequenti probat prædictas duas potentias subdi rationi, & ei obedire, licet quoad aliquid repugnēt & submurmurent. Quoniam dictante ratione nō esse cupiendum aut renuendum illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi, aut omnino obediunt, aut certè refrænantur: quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore vel odio perciti, aut omnino, aut ex parte sedamur, considerando aliqua rationi consentanea, à nobis vel ab aliis proposita: Sicuti 1. Reg. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes Abigail iustissimas. Amor item furis Mariæ Magdalenaë extinctus fuit per prædicationem D. N. IESU CHRISTI, rationi diuinæ & humanæ consentaneam, Luc. 7.

¶ Sextò, quòd satis grauis quaestio est, an quælibet prædictarum potètiarum vegetatiuæ ac sensituaë sint re ipsa idem, quod anima: In qua videtur verior, facilius, & commodior esse illa sententia, quæ habet, nullam harum potètiarum, quas habet anima nostra, quatenus est vegetatiua vel sensitua, cognoscitiua aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima: eo quòd omnes potètiæ prædictæ constant ex parte corporis, & ipsamet anima. Sicut totus homo constat ex anima, & toto corpore, & ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, vt prædictum est in præludio 1. nu. 6. ita partes illæ hominis, quæ sunt potentiæ sensituaë, & organa sensuū ipsius, nō sunt sola anima, ex qua & aliquibus partibus corporis constant. Quia quæ ratio est de toto ad totum, eadem est de parte ad partem, 1. Quæ de tota, ff. de rei vendic. & c. Pastoralis §. Item cum totū, de offic. deleg. quod longè dilucidius, quàm alij omnes, trad. Maior in dicta dist. 16. lib. 2. sent.

Circa potètiæ sensituaë animæ humanæ, nullus ferè peccat, credendo illud aut illud, nisi qui scit, vel debet scire, vnā tantum animam scilicet rationale esse in homine iuxta dicta supra in Prælud. 1. n. 2. & nihilominus credit animam rationale nō sentire, sed solum intelligere: quia consequenter videtur confiteri plures animas esse in homine, quod est erroneum. An autem id sentiens sit hæreticus, vel peccet mortaliter, facilè colligitur ex Prælud. 1. n. 10.

III. Præludium, de potètiis animæ quatenus est rationalis siue intellectiua.

S Y M M A R I V M.

ANIMA humana quatenus est rationalis habet potètiā cognoscendi & volendi: & an illa sint ipsa? num. 1.
anima; & memoria non differunt re, sicut neque intellectus, & ratio. num. 2.

S. Isido-

S. Isidorus verum vtilium doctor. num. 3.

Anima quæ ratione appellatur intellectus, & quæ memoria, intellectus agens, intellectus possibilis, & quæ ratio tum superior, tum inferior. num. 4.

Animæ ratione potètiæ appetendi vnde appellatur, sicut ratione potètiæ intelligendi. nu. 5.

Appetendi siue volendi potètiæ, seu vni intellectiua, quomodo differt à potètiā, & vi appetendi sensitua. num. 6.

Intellectus an potior voluntate, vel voluntas, intellectu. num. 7.

Appetendi potètiæ rationalis, diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem, sicut sensualis. n. 8.

Anima rationalis habet liberum arbitrium, non autem irrationalis. num. 9.

Liberum arbitrium, non esse homini, heresis. num. 10.

Arbitrium liberum sufficit ad cadendum, & male agendum, non autem ad bene, saltem meritorie, operandum. nu. 11.

Gratiam iustificantem nemo potest solo libero arbitrio, saltem de condigno, mereri. num. 11.

Gratiam Dei iā quaesitam, ad sui vsque in finem conseruationē opē specialē requirere. nu. 12.

Anima multo plura potest cognoscere, velle, renuereq; per vim intellectiuam, quàm per sensitiuam, nam & Deum cognoscere potest. num. 13.

Anima rationalis quomodo cognoscit se, suos actus, & Angelos & eorum actus. num. 14.

Anima, & Angelus non cognoscunt per se ipsos vt Deus. num. 15.

Homo non solum accepit à Deo esse, & viuere, sed etiam intelligere; & est imago eius quoad mentem, & non quoad corpus. num. 16.

Imaginem Dei aequè habet mulier, ac vir. num. 17.

Homo imaginem Dei gerit, non solum, quoad anima naturam, sed etiam quoad potètiā eius, imò & quoad actus eius. nu. 18.

Homo qua via melius ducitur in cognitionem Dei, & mysterij S. Trinitatis. nu. 19.

Generatio, & processio in diuinis spiritualissima. num. 19.

CONTEMPLVMVR iam, vt maiores gratias Deo Opt. Max. agamus, quòd i animas nostras, non solum præfatis potètiis vegetatiuis ac sensituiis dotauit, sed etiam aliis duabus lōgè nobilioribus decorauit, videlicet, potètiā intelligēdi, quam scholæ intellectum appellāt, & potètiā siue vis appetendi, quam eadem voluntatem nominant. De quibus duabus potètiis dicimus primò, quod S. Thom. cum suis affectis 1. par. q. 77. art. 1. & alibi sæpe ait, illas non esse animā ipsam, sed ab ea, & inter se re ipsa differentes. Ita, quòd anima sit substantia: Intellectus verò & voluntas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea manantia. Scotus autē contra tenet, in 2. lib. Sent. dist. 16. cum suis sequacibus, & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicanis, vt testatur ibidem conterraneus eius Ioannes Maior, qui eam, per multas propositiones dilucidius quàm alij omnes, ibi explanat; Sicut è contrario Gabriel diffusius alijs obumbrasse videri potest. Equidem Scoto magis accedo, Tum ob rationes eius, Tum quia cum parum, imò nihil referat, quoad salutem animæ, de qua tractamus, vtram harum teneamus, per hanc vitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. Tum quod Thomas ipse ait, memoriam non esse potètiā separatam ab intellectu, 1. par. q. 79. art. 7. nec intellectum possibilem, ab intellectu agente, ead. q. art. 1. 3. & 4. nec speculatiuum à practico, ibidem, art. 11. Nec rationem ab intellectu; nec rationem superiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quæ omnia

omnia dicenda vir sanctissimus, iuxta ac doctissimuseo mouetur, quòd absque necessitate non sunt res multiplicandæ, iuxta illud Arist. 1. Physic. Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora: id quod non lauit glossam, in princ. & in fin. Clem. 1. de Summa Trinit. Et æquè ferè facilè sustineri potest, quòd hæc duæ potentia sunt vna, & eadem res inter se, & cū anima ipsa, ac quòd memoria & intellectus sunt vna & eadem potentia. Tum denique, quòd clarissimus ille iuxta ac sanctissimus rerū vtilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat lib. 11. etymolog. cap. 1. in hac opinione fuit, & eam declarauit quàm breuissimè, per hæc verba compendiaria, Hæc omnia, videlicet, potentia, ita adiuncta sunt animæ, vt vna res sit. Pro efficientiis causarum diuersa nomina sortita est anima. Nam & memoria mens est. Vnde & immemores dicuntur amentes: dum ergo viuificat corpus, anima est; dum vult, animus est; dum scit, mens est; dum recolat, memoria est; dum rectū iudicat, ratio est; dum spirat, spiritus est. hæc ille. Quæ palam sonant, animam pro varietate officiorum variis nominibus appellari: non quidem eo quòd illæ vires, & potentia sunt distinctæ ab ea, vel inter se, sed eo quòd effectus diuersos, & distinctos operatur per illas. Quemadmodū Deus ipse cū sit vna res simplicissima, tamen quia infinitas vires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina. Cū tamen nil sit in eo, quod nō sit ipsiusmet substantia. c. Firmiter, de Summa Trinit. Et sicut vnus & idem homo propter varia officia, varia sortitur nomina: dicitur enim pater, quia filium habet; Rex, quia regnum; Comes, quia comitatum, &c.

4. Secundo dicimus, quòd anima humana, quatenus habet vim intelligendi, variè appellatur. Nam appellatur intellectus ea ratione quod intelligere potest; & intellectus agens, qua ratione agnoscit, & agit cognitiones & notitias. Intellectus verò possibilis, qua eas recipit. Memoria verò, qua eas recolat, secundum Arist. lib. 3. de anima. Ratio verò dicitur secundum August. 3. super Genes. ad litteram, quatenus aliud ex alio deducit. Quod pulchrè declarat Thom. ead. q. ar. 8. Pars verò superior rationis secundum eundè August. 12. de Trinit. eo quòd intendit æternis concupiscendis, & considerandis. Pars verò inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis; quod latius declarat Thom. in d. q. 79. ar. 9. & Magister & alij in 2. dist. 24. Intellectus verò speculatiuus, quatenus id quod intelligit, nō ordinat ad opus; Practicus autem, quatenus id quod intelligit, ordinat ad opus. vt declarat Tho. in d. q. 79. ar. 11. iuxta illud Arist. 3. de anima. Intellectus speculatiuus extensione fit practicus.

5. Tertiò dicimus quòd eadem item anima variè appellatur, quatenus habet vim volendi, vel nolendi rationalè. Appellatur enim propriè animus, vt ait Isidorus, vbi supra. Appellatur item à vulgo voluntas; quamuis à nullo auctore linguæ Latinæ idoneo, què legerim, sic appelletur. Nam ille actus volendi, vel nolendi, qui barbarè dicitur volitio, vel nolitio, est latinè voluntas; vt docet Cicero, 4. lib. Tuscul. ibi, appetitionem, quam Græci βούλησιν appellant, nos voluntatem vocamus. Quod ipsum sentit August. §. 1. 15. q. 1. ibi, Voluntas est animi motus, id est, voluntas. Appellatur etiam spiritus, à Paulo ad Galat. 5. ibi, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: vbi spiritus significat, concupiscenciam spiritualiū, vt colligitur ex Thom. ibidem lect. 4. Appellatur etiam appetitus intelle-

intellectiuis vulgariter. Quia verò loquendū est vt plures, vim seu potentiam intelligendi, appellabimus intellectum, vim verò seu potentiam volendi, aut nolendi voluntatem. vt vtrique tam Scot. quàm Thom. appellant.

Ex his inferitur primò, quòd voluntas, quæ est vis & potentia volendi & appetendi intellectuua longè differt à vi seu potentia volendi seu appetendi sensitua. Tum quòd illa ad plura extenditur, vt mox dicemus. Tum quòd hæc appellatur sensualitas, vt in præiudicio præcedenti diximus. iuxta illa quæ ait Arist. 3. de Anima; quæ subtiliter tractat vtrq; Thom. in 1. part. q. 80. art. 2. Illa verò à vulgo appellatur voluntas seu potentia, vel vis appetitiua, siue rationalis. Tum ob illud Pauli ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vbi per carnem significatur sensualitas, per spiritum autem voluntas superior: Tum quia experimur, nos velle aliqua per sensualitatem, à quibus abhorremus per vim appetitiuam intellectuam, iuxta illud ad Rom. 7. Sento aliam legè, in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Tum quia potentia appetitiua sensitua, siue sensualitas, non est ipsa anima, sed partes hominis compositæ ex anima & materia, siue corpore in quibus est vis appetitiua sensitua. Voluntas autem est secundum opinionem quam sequimur, ipsa anima pura. Secundum verò Thom. est accidens quoddam, inseparabiliter ab essentia animæ fluens. vt dictū est.

Secundò inferitur, quòd licet intellectus sit potentia sublimior quàm voluntas secundum Thom. 1. par. q. 82. art. 3. & inferior secundum Scotum in 4. dist. 49. quorum vtrumque facilè defendas. Id autem asseritur ab omnibus, quòd alia ratione voluntas siue anima velle potens, mouet intellectum, siue se ipsam intelligere potentem, & alia Anima quatenus est intellectus, voluntatem, voluntas enim mouet intellectum veluti volendo, & imperando, vt agat illud, aut illud. Intellectus autem mouet voluntatem præsentando & obiectum & rationem, qua illud velle, aut nolle debeat vt Thom. declarat. 1. sec. q. 9. ar. 1. Tertiò inferitur, quòd quemadmodū, vt supra diximus, sensualitas & potentia appetitiua, animæ humanæ sensitua, comprehendit vim irascibilem, & concupiscibilem; quæ non re sed tantum ratione differunt: Sic potentia & vis appetitiua animæ, intellectuua, continet sub se irascibilem, & concupiscibilem eiusdem partis intellectuæ; per quas non solum potest facere id quòd faciunt concupiscibilis & irascibilis sensualitas circa sensilia, sed etiam circa ea, quæ tantum sunt intelligibilia: & ita potest concupiscere, ea omnia, quæ cognouit conuenientia, per sensum vel rationem, & renuere contraria: quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, vel conuenientia impediens, quæ cognoscit esse talia siue per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibilis, vt colligitur ex Thom. dicta q. 82. ar. 3.

Quartò inferitur, quòd licet anima humana ea ratione, qua est sensitua non habeat liberum arbitrium, habet tamen illud qua ratione est intellectuua. Tum per illud Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu con filij sui, id est, in libertate arbitrij sui, secundum glossam eiusdem. Tum quia liberè eligit & refutat, per potentiam siue vim appetendi ea, quæ sibi representantur à potentia seu vi intelligèdi, & iudicandi ratiocinando: quod latissimè docet Magister. 2. lib. sent. dist. 24. cum aliis in eum commentantibus, & Thom.

1. par. q. 83. per quatuor articulos, Tum quia hoc distat inter inanima, & sola anima vegetatiua tantum animata ex vna parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia, quod prima agunt sine iudicio proprio; altera cum iudicio proprio, sed naturali non libero; homo verò ex iudicio proprio libero potenti diuersa eligere; nec putet quis liberum arbitrium esse actum vel habitum naturalem insulsum, vel acquisitum alicuius potentiae, quia imò est ipsa potentia animi, vt concludit Thom. 1. par. q. 83. ar. 2. post Magistrum in 2. sent. dist. 24. vbi idè Thom. & alij idem affirmat. & cum per supradicta potentiae non distinguantur re ab anima, secundum eos quos in hoc sequimur, sed solum ratione, consequitur liberum arbitrium esse ipsammet animam, ea ratione, quòd cognoscendo aliquid per vim intelligendi, potest liberè illud velle, vel nolle per vim appetendi; & ideo nò abs re definitur à prædictis esse facultas voluntatis & rationis, quia in eius exercitio oportet interuenire actum cognoscendi, & ratiocinandi, seu consultandi, quæ pertinent ad intellectum seu vim intelligendi, & actum eligendi, qui pertinet ad voluntatem, seu vim appetendi. Itaque anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

10 Quintò infertur, animaduertendù esse, quòd circa liberum hominis arbitrium duæ sunt hæreses. Altera est Lutherana, vel potius antiqua Albigenisium, per Lutherum renouata, quæ negat omnino esse homini liberum arbitrium. Altera Pelagianorum, quæ habet tantum esse illi arbitrii liberi, vt per illud solum sine speciali gratia possit mereri iustificationem. Quarum prior reprobatur nò solum à Thoma vbi supra, & latissimè à Castrens. in lib. contra omnes hæreses, verb. libertas, & à quàm plurimis alijs alibi, sed etiam Concilium Trident. sess. 6. in tribus canonibus 4. 5. & 6. Quartus sic habet. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium, à Deo motum & excitatum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac preparet, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere merèque passiuè se habere: anathema sit. Canon quintus sic habet: Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo; imò titulum sine re, figmentum denique à Sathana inuētum in ecclesia: anathema sit. Et canon sextus in hæc verba. Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, nò permissiuè solum, sed propriè & per se, adeò, vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

11 Sextò infertur, quod valde nobis profuerit ad nos submitteudos Deo, & ad eius gratiam petendam, & flagitandam, reputare nobiscum, posse quidem nos mala facere, per solum nostrum liberum arbitrium, bona verò, quæ sufficiant ad vitam æternam consequendam, nequaquam. Quemadmodum possumus quidem in foueam profundam nos deicere sine vllius adiutorio, exire autem ab ea sine ope aliena, nequaquam. Contrarium enim est hæresis prædicta Pelagianorum, damnata olim in concil. Meleuita: relato in tribus capitulis vltimis, de consec. dist. 4. præsertim in vltimo. & nuper iterum in Concil. Trident. sess. 6. per tres canones 1. 2. & 3. primus sic habet. Si quis dixerit hominem in suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum

Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit. Canon secundus sic. Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Iesum Christum dari, vt facilius homo, iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed agrè tamen & difficulter possit: anathema sit. Canon verò tertius sic. Si quis dixerit, sine præueniente spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur: anathema sit.

Hunc canonem induximus in cap. 27. sub fin. infra eodem lib. pro antiquorū. 12. sententia contra recentiorum opinionem, quòd non possumus agere opera etiam moraliter tantum bona, sine auxilio Dei speciali: vbi nouam inter eas posuimus concordiam. Quibus addendum, quòd etiam ad standum in gratia iam quaesita, & ad finem vsque in ea perseverandum, auxilio Dei speciali egemus. vt Tho. receptus in prima sec. q. 109. art. 10. probat. Imò & concilium Trid. declarauit contrarium esse hæresim, sess. 6. can. 22. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quaesitam conseruare: ne Deus noster non minus iustus, quàm misericors, videns nostram in ea quaerenda oscitantiam, & in eadem seruanda negligentiam, obiciat nobis illud Deuteronomij 32. Abscondam faciem meam à vobis, generatio enim peruersa estis, & infideles filij. à qua nos indignatione, misericordia eius infinita liberet. Amen. Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quæ, etiam, quoad bene operandum moraliter tantum, resolutè dicitur, in fine dicti cap. 27.

Septimò infertur, longè plura posse animam nostram cognoscere, & appetere: 13. quatenus est rationalis, quàm quatenus est sensitua. Nam quatenus est sensitua: nihil aliud cognoscere potest, vel appetere, quàm corporea, & sensilia; vt prædiximus. Quatenus verò est rationalis cognoscere potest, & appetere, primum omnia sensilia; nam ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia & singularia, eius potentia se extendunt per notitias, & appetitus immateriales, secundum omnes: licet de modo, qui parum facit ad conscientias, non conueniant. vt videre est per vtrumque Thom. 1. par. q. 86. ar. 1. Potest deinde cognoscere & appetere vniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritualia, puta se ipsam, & actus suos interiores. Angelos item & actus eorum, imò & Deum ipsum aliquo modo, atque in eius simplicissima, indiuiduaque substantia Trinitatem personarum. iuxta illud collectæ, eius diei festi. Qui dedisti famulis tuis in confessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia Maiestatis adorare vnitatem, &c. Non tamen dicimus Deum esse primum quod agnoscimus, cum communiter per cognitionem creaturarum, quæ sunt eius vestigia; in illius qui est causa earum agnitionem veniamus. iuxta illud Pauli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, vel per doctrinam, seu prædicationem magistrorum, aut prædicatorum, &c. ad Rom. 10. c. Cum ex iniuncto. de hæret. quæ omnia latius fundari possunt per ea, quæ trad. Thom. 1. par. q. 88. ar. 1. 2. & 3.

Octauò infertur, quòd anima nostra cognoscit se per intellectus sui actum, sua 14. naturam considerando. Quæ consideratio adeò vtilis fuerit ea ventibus, ac contrarium nocuerit eam negligentibus iuxta sententiam Thom. 1. par. q. 87. art. 1. qui in art. 3. & 4. concludit, animam nostram per vim intellectus cognoscere proprium

prium actum intelligendi iuxta illud Aug. 10. de Trinit. Intelligo me intelligere. Imò & proprium actum volendi iuxta illud eiusdem ibidem. Intelligo me velle: Per quem modum etiam in statu præfenti possumus intelligere Angelos saltem imperfectè, & per similitudinem aliquid etiam affirmatiuè cognoscere de illis, vt declarat idem Thom: 1. par. q. 88. ar. 1.

15 Nonò, infertur quòd inter cognitionem Dei, & cognitionem Angeli, & animæ nostræ plurimū distat. Deus enim sua simplicissima essentia, sine vlla alia qualitate, vel accidente, & sine vllò discursu, se, cunctaque alia simul intelligit. Angelus verò, & anima nostra nihil cognoscunt per suas ipsas essentias, sed per qualitates sibi inhærentes. Omnis enim intelligentia, notitia, & cognitio tam Angeli quàm animæ est quædam qualitas & accidens reale distinctum ab eis, & eorum potentiis, inhærens illis, quæ colliguntur ex Thom. vbi supra, ar. 2. & 4. Inter Angelum autem, & animam nostram hoc distat, quòd hæc intelligit componendo, & diuidendo ea, quæ actu simplici comprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo. Angelus verò sine vllò discursu simul ac quidditatem rei cognoscit, omnia, quæ illam consequuntur, apprehendit.

16 Decimò, infertur causa, gratias temper Deo nostro agendi, quòd non solū dederit nobis esse, vt aliis operibus suis inanimis, sed & viuere ac sentire, vt animantibus: & non solū sentire ac viuere, sed etiam sapere, & intelligere, & ita efficere imagines sui ipsius, sicut & Angelos iuxta illud Genesios 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Imago enim Dei non consistit in corporali figura, neque in eo, quòd habet esse vel viuere, sed in eo, quòd habet esse intellectuale, quo præstat cæteris animantibus secundū Aug. 6. super Genes. ad litteram, & in eo quòd sapit & intelligit, & habet aptitudinem ad cognoscendum & amandum Deum. vt Tho. 1. par. q. 93. ar. 2. & 4. Quòd beneficium nullis aliis creaturis concessit, præterquam Angelis; qui eo imaginem eius maiorem quàm nos gerunt, quo magis intellectualem naturam habent. Vnde neque nos, quoad alias partes, quam quoad mentem prædictam imaginem gerimus, sed solū vestigium Dei, sicut aliarum creaturæ, vt declarat ipsemet Tho. ar. 2. Nec obstat l. si quis in metallum. C. de pæn. quatenus habet, faciem hominis non esse maculandam aliqua nota pænæ, eo quòd ad imaginem pulchritudinis cælestis est figurata; Quia non significat, vt aliqui putant, imaginem Dei quæ est in homine esse secundum faciem corporalem, & idè non esse maculandam; sed solū insinuat, quòd corpus hominis et ætæ facie, est longè aptius ad contemplantum cælum, & ad significandum imaginem Dei in eius mente reconditam quàm cæterorum animalium; & propterea maius vestigium Dei relucere in eius corpore præsertim facie, quàm aliis, vt declarat Tho. in d. q. ar. 6. ad 3. & idè non esse maculandam.

17 Vndecimò infertur, imaginem Dei ita esse in muliere ac in viro, vt post & ante alios concludit Thom. vbi supra art. 4. Quia vterque habet animam rationalem, & intellectualem naturam. Nec obstat illud ad Corinth. 11. Vir est imago Dei, mulier verò imago viri. Nec illud Aug. in c. Hæc imago, 33. q. 5. Mulier ad imaginem Dei non est facta: non inquam hoc obstat; quia non agunt de imagine Dei principali, quæ est in homine; sed de alia minus principali, videlicet processionis: Nam mulier quia ex homine assumpta est, non est similis Deo,

Deo, sicut vir, in eo quòd sicut ille à nullo est homine, ita & illa, vt sentit Thom. vbi supra.

Duodecimò infertur, quòd anima nostra non solum est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secundum suas potentias & actus, quia non solum quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis, sed etià quatenus habet vim memorandi, intelligendi & volendi. Primò, quòd sicut Deus ille summus habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle, sine vlla qualitate, ita & anima nostra, habens immaterialè substantiam, potest meminisse, intelligere ac velle sine aliqua materiali qualitate, licet non sine immateriali, vt Deus ipse. Secundò, quòd sicut in illa summa, vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; ita & in anima nostra vna, & indiuidua, sunt tres potentie, memoria, intellectus, & voluntas. Tertiò, quòd sicut in illa summa & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscendo se generat notitiam ac imaginem sui, quæ est verbum, & filius eius, ei consubstantialis; & rursus Pater & notitia illa & verbum supremum, quòd est filius, amando sese producunt summum illum mutuum amorem sui cõsubstantialem, qui est Spiritus sanctus: Ita in essentia animæ nostræ ipsa sese intelligendo, per suum intellectu generat notitiã sui, quæ imago est eius: & per illam notitiam quæ imago est eius & voluntatè generat sui amorem. Quartò, quòd sicut filius genitus à Patre, non est Pater, neque Spiritus sanctus; nec Spiritus sanctus productus à Patre & filio, est pater aut filius aut vterq;: Ita neque imago illa quæ est filia quædam animæ est ipsa anima siue intellectus: nec amor sui productus ab ea, & à notitia sui, quæ est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus nec voluntas. Est tamen immensa differentia, quia notitia illa imago, & verbum à patre productum est substantia & consubstantialis eius imago coæterna: amor item ille summus à patre & à filio productus, est substantia, & consubstantialis coæterna vtrique. At verbum & imago, & notitia nostræ animæ intelligendo se, genita est accidens, & accidentaria forma. Similiter ac amor à notitia, & voluntate productus est accidentalis & non substantialis, & recentior ea: Quæ omnia sunt ex mente omnium, in 1. lib. sent. dist. 2. & Thom. 1. par. q. 39. ar. 7.

Decimotertiò infertur, verum & semper memorandum esse, id quòd Diuus Aug. in c. 31. Soliloquiorū, & Bernar. in c. 1. Meditationum sentiunt. Viam optimam in Dei nostri cognitionem, esse per cognitionem exteriorum vagam introire in cognitionem nostræ animæ stabilem, & per eam satis ruminatam ascendere ad cognitionem eius Maiestatis. Quibus addo, quòd omnium excellentissima via perueniendi ad qualem qualem illius summi Summæ Trinitatis mysterij, & personarū diuinarū emanationis cognitionem, est consideratio eorū quæ proximo coroll. continentur. Per quã stolidi illa & pudenda imaginatio eorum, qui generationem filij Dei, & processionem Spiritus sancti imaginantur veluti corporalem, exploditur & longè abigitur: Quia in re multos multum errare noui, & in his quendam gente Iudæum & professione Christianum, qui abhinc triginta plus minus plurimum in hac alma vrbe valuit, & maximis largitionibus, & altutijis, officio Sanctæ Inquisitionis in Lusitanæ Regna introducendo frustra obstitit. Is enim omnes leges & sectas expertus, ad spurcissimam Mahometis sectam tãdem transfugit, eam,

quæ Iudæorum est, eo exofus, quòd diceret; Nullum Iudæum, qui sibi vir bonus videretur, vnquam inuenisse. CHRISTIANAM verò, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quòd firmiter doceret, & crederet Deum habere filium, quod ei videbatur impossibile, quale profecto imò impossibile impossibilius videri debet, stolidè, nefandè, ac hereticè, vt ille imaginabatur, imaginanti generatione filij Dei esse corporalem, possibile verò imò & infinita Dei omnipotentia dignissimè contemplanti generatione illam esse ter spiritualissimam, vt sancta mater Ecclesia Romana sanctè contèplatur, contèplanti & quàm submissimè suspicienti, & adoranti. Scio item multos multum sibi profuturos, si sæpe memoria voluerint generationem illam filij Dei, qua pater æternus, vt memoria fœcunda, generat filium, qui est summa notitia, & imago eius, & productione illam qua Pater & Filius produciunt Spiritum sanctum, summū vtriusque amorem, esse spirituales, & quadam tenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ memoria fœcunda generat ipsius notitiam & imaginem; & rursus illa & voluntas eiusdem amorem produciunt.

Contra supradicta errat, Primò, qui credit non esse liberum arbitrium homini. nu. 9.

II. Qui credit arbitrium liberum sufficere ad bene merendum de condignogratiam. nu. 10.

III. Qui credit Angelos vel animas se solis sine accidentibus cognoscere. nu. 15.

III. Qui credit hominem esse imaginem Dei quoad corpus. nu. 16.

V. Qui credit generationem in diuinis esse corporalem. nu. 19.

Quis autem horum peccat mortaliter, & sit hæreticus, & excommunicatus; & quis tantum peccat mortaliter, & non sit hæreticus; & quis non peccat, saltem mortaliter, colligitur ex præludio primo. nu. 10.

III. Præludium, de summa hominis beatitudine, siue vita æterna, & de summa miseria siue morte æterna, ei contraria.

SVMMARIVM:

Beatitudinis & miseria perpetua contemplatio magnū ad poenitentiam calcas. nu. 1. & 19.

Anima non vanè, sed in finem insignem creata. nu. 2.

Finis quid, & quod diuiditur in vltimum & medium, & quid vterque illorum. nu. 3.

Finium, alter verus, & alter falsus. nu. 3.

Finium, alter finis cuius, & alter finis quo, & vterque diffinitus. nu. 4.

Finis vltimus, & beatitudo idem. nu. 4.

Beatitudo essentialis, est actus intellectus Thomæ, & actus voluntatis Scoti. nu. 5.

Beatitudo & beatitas olim nomina subdura, & quid & quoruplex. nu. 5.

Deus est, qui quid in eo est. nu. 6.

Beatitudo actus est non habitus, non potentia. nu. 6.

Beatitudo, sine cognitione & amore Dei esse non potest. nu. 7.

Beatitudo duplex, perfecta & imperfecta, & quòd perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiuæ. nu. 8.

Paulus, & Moses, non fuerunt beati per visionem Dei intuitiuam transitoriam. nu. 9.

Dei visio intuitiuæ inseparabilis à gaudio, & delectatione. nu. 9.

Beatitudo perfecta securitatem perpetuitatis requirit. nu. 9. & 12.

Beatitudo imperfecta quid. nu. 10.

QUONIAM cum his præludijs manum extremam adderem, quorundam præcellentium mira que in dicendo, ac persuadendo, energia, vitæque integritate præstantium in vrbe Concionatorum oratione admonitus sum, quod iam pridem ex sacris literis, & patribus edoctus fueram; nil magis peccantes ad plangenda præterita, & abstinendum à futuris mouere, quàm contemplatio summæ beatitudinis cælestis, & summæ miseriæ infernalis, earumque durationis æternæ, nullo vnquam æuo, plusquam Deus ipse, terminandæ: constitui addere hoc præludium, quo breuiter mihi & omnibus alijs peccatoribus, ob oculos proponam, quid, qualis, & quanta sit præfata beatitudo: quid item, qualis & quanta præfata miseria. Præsupponendo primò: considerare nos oportere, nobiscumque frequenter reputare, quòd anima nostra tot, & tantis ornata donibus, non est à Deo frustra, & vanè, sed in aliquem finem, & scopum maximum, in quem actiones nostras dirigamus, condita. Vt non abs re Perius licet ethnicus carpat hominem hoc non considerantem, cum interrogat:

Est ne aliquid quò tendis, & in quò dirigit arcum,

An passim sequeris coruos, testaq; lutoq;

Securus quò pes ferat, & ex tempore viuus?

Cuius finis, & scopi definitio & inquisitio, quam plurimorum philosophorū ingenia frustra exercuit. Nec plenè satisfacit operosa illa hac de re Arist. inquisitio, in lib. 1. & 10. Ethic. & longè minus verbosa illa Ciceronis in quinq; libris De finibus bonorum, & malorū: que profecto nō sunt tanti faciendæ, quanti ego ea olim faciebam: imitatus gloriopetas illos, qui malunt discere veritatem per ambages ex philosophia ethnicorum obscura & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & sereno à sacris doctoribus exposito.

Secundò, quòd nuper in Commentario de Finibus humanorum actuum super c. Cum minister 23. art. 5. definiuius finem ex mente Aristot. 2. Physic. & S. Thomæ, & aliorum in 2. lib. sentent. dist. 38. esse bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione, breuitatis studio hic non repetita, ad memoriam reuocamus, quod ibi nu. 4. diuisimus finem in vltimum & medium. Vltimus est, qui propter se ipsum solum amatur, & hic est duplex. Alter est verus vltimus, & omnium supremus, & vnus omnium creatorū scopus, qui propter se tantū, & non propter aliud est amabilis; qualis est solus Deus, vt probat S. Tho. 2. sec. q. 27. ar. 1. quippe qui super omnia est diligendus. Deut. 6. Matth. 22. Marci 12. Alter est falsus, quem falsi homines pro sua falsa imaginatione, impudentissimè, stolidissimeque tacite vel expressè fingunt, & adorant, iuxta illud Apostoli, Quorū Deus venter est, ad Philip. 3. Qualis est voluptas Epicureo, in quem Cicero duos libros prædictorū quinque ferè prodegit. Finis medius est, qui propter se & propter aliud amatur: qui etiam est duplex; Alter verè medius, ille scilicet qui verè est propter se, ac propter aliud amabilis, quales sunt virtutes & omnia honesta secundū Ambros. lib. 1. offic. Alter falsè medius, ille scilicet qui non potest esse amabilis propter se, qualis est

pecunia, vel non est amabilis propter aliud, qualis est Deus.

4 Tertio quod etiam ibidem diuissimus finem, in finem cuius, & in finem quo, licet hæc nomina Ciceronianis parum probentur. Finis cuius est, id in quo est ratio boni. Finis autem quo, adeptio, & possessio, siue usus, vel fructio eius; ut auari finis cuius, est pecunia in qua est ratio boni. Et finis quo, est adeptio, possessio, & usus eius. ut declarat S. Thom. 1. sec. q. 2. ar. 8. & ita finis & scopus cuius totius humanæ vitæ ipse Deus est, in quo summa, & infinita ratio boni est, & finis quo adeptio eius, possessio, siue fructio: & cōsequenter alius est finis vltimus noster cuius, & alius finis vltimus noster quo. Et quia vltimus finis noster cuius, & obiectum beatitudinis nostræ, siue beatitudo obiectiua idem sunt, & finis vltimus noster quo, & adeptio finis cuius, siue beatitudo essentialis nostra etiam idem sunt, cōsequitur aliud esse beatitudinem nostram essentialem, & aliud eiusdem obiectum, secundum omnes Catholicos in locis prædictis præsertim Tho. 1. sec. q. 3. ar. 1. Vbi ait, beatitudinem essentialem esse rem creatam, & factam; obiectum autem eius esse Deum ipsum increatum & omnium creatorem.

5 Quarto, quod, ut aliorum opiniones prætermittam, Thom. cum suis affectis, & Scotus cum suis, diuersimodè definiunt beatitudinem, siue finem vltimum verum quo nostrum. Quoniam Thom. iudicat eam essentialiter esse actum intellectus speculatiui; Scotus autem, esse actum voluntatis. Vterque namq; ait eam esse actum potentiarum maximè intellectiuarum, & Thom. eam putat esse intellectum; Scotus autem voluntatem, ut 3. prælud. nu. 7. diximus. De qua tamen differentia, quæ solam theoriam respicit, & non praxim, cui nos animū in hoc opere intendimus, cuiusque nihil refert an hoc vel illud teneamus, parum curandū censentes, sequimur in diffinienda beatitudine opinionem, quæ videtur receptior, Thomæ.

6 Quinto, addimus dictis in prædicto Commentario, quod beatitudo, siue beatitas tempore Ciceronis, videbantur nomina subdura, sed ea usus emolliuit, & generaliter sumpta videntur significare, omnem rei voluntæ possessionem, iuxta illud vulgo iactatum, Beatus qui possidet: Et quia non solum res verè bonas, sed etiam malas, quæ aliqua ratione apparent bonæ, velle solemus; Beatitudo diuidi potest in veram, quæ diffiniatur esse possessio veri boni, & falsam quæ diffiniatur esse possessio boni tantū apparentis. iuxta illud Psal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius dominus Deus eius; Quorum prius ad falsam, posteriore ad veram pertinere dicit D. Anton. in 4. par. tit. 7. cap. 4. §. 1. Beatitudo autem vera diuidi potest in summam, quæ est summum bonū siue vltimus finis verus, vel possessio eius; & in non summam, quæ est possessio boni non summi. Beatitudo autem Summa diuiditur in incretam & creatam. Increta est ipsemet Deus Opt. Max. qua ratione est infinita sui ipsius cognitio & fructio, Cū omnis operatio Dei, & quicquid est in Deo, sit ipsemet Deus; qui se ipso solo simplicissimo se, & alia omnia cognoscit & amat, ut probat Tho. receptus 1. par. q. 3. de simplicitate Dei ar. 5. & 6. & in q. 14. de Scientia Dei ar. 4. & q. 20. De amore Dei ar. 1.

Beatitudo verò Summa creata generaliter sumpta diffiniri potest iuxta mentem prædicti Sancti Thomæ, esse cognitio intellectiua Dei cum fructione eiusdem.

Dixi, cognitio, pro genere; ad insinuandum, quod beatitudo essentialis creata est operatio, siue actio, vel actus, & non potentia, non habitus neque alia vlla vir-

tus animæ partis intellectiuae, vel sensitiuæ ut probat Tho. 1. sec. q. 3. ar. 2. afferente Philosopho Ethic. 1. & 7. Felicitatem siue beatitudinem esse operationem secundum virtutem perfectam.

Dixi, intellectiua, ad insinuandum quod beatitudo est operatio præstantissimæ potentiarum animæ, quæ est intellectus iuxta Tho. quem sequimur: & ad significandum, quod beatitudo non potest esse in parte sensitiua, ut luculenter demonstrat Tho. lib. 3. contra Gentiles cap. 33. Contrarium enim est hæresis: de qua Alfonso Castrensis, contra hæreses verb. Beatitudo.

Dixi (Dei) ad excludendas omnes cognitiones aliarum rerum etiam eas quibus diriguntur actus omnium virtutum moralium, actus item & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionem omnium aliarum artium, in quibus non consistere beatitudinem non solum probat, sed etiam demonstrat Tho. vbi supra cap. 34. 35. & 36. imò neque in vlla cognitione, quamlibet ampla omnium substantiarum separatarum, seu Angelorum, siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione, ut demonstrat Thom. vbi supra mirabiliter in cap. 41. 42. & 43. siue, quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret ad hoc ut esset beatitudo, per ea quæ idem author adducit ibidem cap. 44.

Dixi, cum fructione, quia, quæ cognitio etiam Dei fructione caret, non potest esse beatitudo, quæ vtramque comprehendit, ut infra patebit. Quare cognitiones illæ, quas concipiunt multi multa de Deo theoreticè sine villo amoris affectu differentes, non sunt beatitudo, quippe quibus non inest fructio, quæ est in hæsiō rei per amorem propter ipsam solam conceptum, ut trad. Tho. receptus 1. sec. q. 11. art. 1.

Porro, Beatitudo summa creata est duplex. Altera perfecta; Altera imperfecta. Perfecta est cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fructione eiusdem producente summū gaudium, ac delectationem & satietatem omnium desiderabilium.

Dixi, cognitio Dei intellectiua, eadem ratione, qua illa posui in definitione beatitudinis in genere. Dixi, intuitiua siue visiva, Tum ad confutandum errorem Armeniorum asserentium, beatos non intueri Dei essentiam; quod hæreticum est, per ea, quæ trad. Alfonso Castrensis. vbi supra. Tum ad confutandum errorem Beguinorum dicentium posse quem in hac vita esse perfectè beatum, & ab exercitio virtutum absolutum, qui damnatur in Clem. Ad nostrum, de Hæretic. Tum quia nulla cognitio ceterior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis; non quidē illa confusa: & communis, quæ ferè communiter omnibus hominibus inest, siue quia Deū esse, sit per se notum sicut alia demonstrationis principia, siue (quod verius existimat Tho.) quia euidēti ratione demonstratur, præsertim illa, qua homo vidēs res naturales certum ordinem seruare (cū ordo absq; ordinatore non consistat) percipit aliquem esse ordinatorem earum, ut pulchrè deducit idem Tho. vbi supra cap. 38. non etiam illa, quæ per demonstrationem habetur, licet altior sit prædicta communi. Tum quia quamuis per illam ostendatur Deus esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, vnicus, & alia huiusmodi, ut præfatus author in lib. 1. contra Gentiles dilucidè ostendit, per eam tamen non peruenitur ad cognoscendum quod Deus est commune bonum, possibile communicari omnibus hominibus, quibus insitū est beatitudinis desiderium, neq; ad cognoscendum multa alia prædicata de Deo, ut palam est. Tum quia beatitudo perfecta omnem

miseriam excludit, & cognitioni prædictæ multiplex miseria & error adiungi potest, ut palam est; Tum per alia, quæ profundè idem ubi supra, cap. 37. tradit. Non item sufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet sit longè certior, purior, & amplior, quàm prædicta, quæ per demonstrationem contingit. Tum, quia beatitudo est perfecta intellectus humani cognitio, & cognitio fidei ex parte intellectus est imperfecta, quia per eam nõ capit perfectè id, cui assentit credendo. Tum quia beatitudo cum sit vltimus finis, tranquillat, siue quietat naturale desiderii; & cognitio fidei non tranquillat, imò accendit habentem eam ad intuendum, siue videndum illud in quem habet fidem, & amorè, cum quisque quod credit & optat, desideret videre. Tum per alia quibus idem author id concludit cap. 44.

Addidi, perpetua, quia transitoria, de qua qui eam habet, non est certus perpetuò esse duraturam, non sufficit; qualis fuit illa Pauli qua in raptu vidit Deum, secundæ Corinth. 12. ubi hoc Tho. declarat. & qua etiam Moyses vidit eum, secundum August. 12. super Genes. ad litteram, quæ non fecerunt eos beatos, imò remanserunt viatores, ut Maior post alios dixit in præmio sent. q. 1. Est enim de necessitate beatitudinis, certitudo perpetuitatis eius; ut latè probat Thom. 1. sec. q. 5. art. 4. & lib. 3. contra Gentil. cap. 62.

Addidi (producente summum gaudium & delectationem) ad significandum hoc esse inseparabile ab illa cognitione siue intuitione Dei beatifica. Non enim quis potest habere summum bonum, quod est intuitio Dei, absque summa delectatione, ut trad. Tho. 1. sec. q. 1. ar. 1. Ex visione enim Dei causatur tanta delectatio, ut qui Deum videt nulla delectatione indigere potest, ut ipsemet ibidem ait, in responsione ad secundum.

Addidi (satiatatem omnium desiderabilium) ad maiorem declarationem præfati gaudij, & delectationis; & ad significandum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum, omnis boni secundum Augustinum relatum ubi supra à Tho. q. 5. ar. 2. ad 3.

Beatitudo verò imperfecta, est cognitio Dei intellectiua, non intuitiua perpetua cum fruitione eiusdem.

Addidi (non intuitiua perpetua) ad differentiam perfectæ beatitudinis, quæ requirit illud vtrumque ut proximè dictum fuit. Et quia donec ad illam perueniat semper crescere potest contra alium errorem damnatum, in d. Clem. Ad nostrum.

SUMMARIUM.

Beatitudo ab omnibus intentis paucis est nota. num. 11.

Beatitudo creaturae obiectiua increata, sed essentialis creata. num. 17.

Beatitudinem perfectam viribus naturalibus queri, asserere hæreticum. num. 12.

Beatitudo humana duplex. num. 12.

Beatitudo imperfecta, quæ magis ad perfectam accedat. num. 13.

Beatitudo perfecta penitus satiatur animum omnibus desideratis, & quæ sint illa. num. 14.

11 Ex prædictis omnibus inferitur, primò, iure quem mirari quòd cum omnium consensu omnes homines naturaliter desideremus beatitudinè & fœlicitatè: cuiq; omnes ob oculos eam habere debeamus uti scopum, in quem nostras actiones, tanquam sagittantes sagittas in signum dirigamus, ut ait Philosophus à Catholicis receptus, in 1. Ethic. Pauci tamen collatione aliorum satis eam explicitè nouerunt, & nosci-

& noscimus: Cum enim absque catholicæ fidei lumine ea præsertim perfecta satis cognosci nequeat, paucissimi gentilium etiam philosophorum ad iustam eius cognitionem peruenierunt, & perueniunt: pauci etiam Iudæorum temporalia magis quàm spiritualia curantium id faciebant: pauci quoque Christianorum collatione aliorum eam saltem satis explicitè nouimus: & pauciores iustam nauamus operam intelligendæ & ob oculos habendæ perfectæ & exercendæ imperfectæ per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus neruis semper desiderandam.

Secundò, quòd licet obiectum & vltimus finis cuius beatitudinis creatæ (qui ipsemet Deus est) sit res increata, iuxta illud Symboli Athanasij, Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus: Beatitudo tamen ipsa, qua quis formaliter est beatus, res creata est, ut post & ante alios concludit Tho. 1. sec. q. 3. art. 1. Est enim qualitas quædam creata in potentia intellectiua, qua cognoscitur Deus clarè quidem & facie ad faciem, si est perfecta, per speculum verò & in ænigmate, si est imperfecta, ut ait Paulus 1. ad Corinth. 13.

Tertiò, quòd neque beatitudo essentialis, perfecta, neque imperfecta est ipsa anima beata, neque vlla eius potentia, neque vllus habitus vel virtus eius, est charitas etiam consummata in patria, sed neque gratia ipsa gratum faciens, siue teneamus eam cum Thoma esse aliam à charitate, quod significat Clem. 1. §. fin. de Summa Trinitate. siue cum Scoto esse eandem, sed neque est aliquod aliud bonum, vel opus operatum manens extra operantem, sed est operatio non quidem transiens in exteriorem materiam, qualis est sectio, & vltio, quæ non perficit agentem, ut ait Philosophus 9. Metaphys. sed manens intra ipsam, qualis est intellectio, & (ut ita dicam) volitio seu voluntas quæ perficit agentem secundum eundem.

Quartò, quòd inter productionem beatitudinis perfectæ & imperfectæ plurimum distat. Perfecta enim nullatenus potest produci ab intellectu creato viribus eius naturalibus, neque gratuitis quamlibet magnis, sine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Psal. 35. In tuo lumine videbimus lumen; quod Deus ipse suam infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatur & angetur virtute ad illam ter admirandam operationem clarè videndi Deum immenso lumine resplendentem, ut probat Tho. ubi supra cap. 55. & cum Magistro & omnibus alijs in 4. dist. 49. Quin, & in Clem. Ad nostrum vers. Quintò, de Hæret. c. declaratum est hæreticum esse dicere contrarium, ubi glossa in verbo. Non indiget, assignat rationem desumptam ad litteram ex Tho. ubi supra. Imperfecta verò potest produci absque illo gloriæ lumine in gradu quidè infimo viribus naturalibus animæ quibus peruenit ad cognitionem & fruitionem Dei confusam vel claram per demonstrationem eius existentiam & bonitatis, in altiore verò gradu addito dono fidei & spei informis. In maximo autè addito dono mirabili charitatis & gratiæ superna bonitate infusa, qua anima fit Deo grata & ad perfectam beatitudinè accepta. De hac imperfecta beatitudine, quæ est principium, vel via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligendæ sunt omnes scripturæ vtriusque testamenti, appellantes aliquos viatores beatos, secundum mentem omnium Catholicorum in locis præcitatis. Cuiusmodi sunt, Psal. 1. Beatus vir: & Beati quorum, & Beati immaculati, & Beati omnes, & octo beatitudines euangelicæ Marth. 5. & aliæ innumeræ.

Quintò, quòd Euangelia & Epistolæ Catholicæ, & symbola appellantia beatitudinem vitam æternam, non significant illam esse substantiam & esse viuentes,

sed prædictam beatificam & æternam operationem viuentis; sola enim beatitudo Dei est ipfius esse. Boetius etiam 3. de Confolat. dicens, quòd Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, non diffinit beatitudinem per genus, sed per effectū, scilicet, quòd beatitudo perfecta caufat statum nullius boni egen-tem, vt sentit Thom. in d. art. 2. & sentiunt omnes in ff. dist. 49.

Sextò, quòd licet beatitudo Dei fit ipfemet Deus, quia eius esse sua est operatio, vt prædictum est, beatitudo tamen perfecta creata, siue Angelorum siue hominū est operatio ab eorum substantijs & esse distincta, cōtra hæresim de qua Alfonso vbi supra verb. Beatitudo: non tamen est interrupta sed sempiterna, qua semper & æternum vniuntur & vniuntur ei, vt supra in verbo Perpetua, est declaratum: Quo confutatur hæresis Origeniana, de qua per Alfonso vbi supra.

Septimò, quòd duplex est humana beatitudo, perfecta, & imperfecta: Perfecta est, quæ supra diffinitur, quæque nulli potest contingere in hac vita, vt declaratum est per Concilium Viennensē in Clem. Ad nostrum ver. Quartò de Hæret. quoniam, vt ait Aristot. 10. Ethic. & vltimo Metaphys. non potest esse perpetua & sine interruptione tum efus, & potus, tum somni, tum aliarum actionū necessariarū.

Imperfecta est qua homo in hac vita per cognitionem & contemplationē Dei adiuncto amore cōiungitur eidem, quæ tanto magis ad perfectam accedit, quanto minus interruptitur; quo nomine vita contemplatiua plurimum præcellit acti- uam, quæ multo magis interruptitur iuxta illud testimoniū Christi Luc. 10. Maria optimam partem elegit; nulla tamen cognitio Dei quantumlibet intensa; & quanta libet fide, spe, & charitate comitantibus continuata, perfecta in hac vita dici potest; vt prædictum est. Cui consonat illud Parthenicæ Marianæ:

*Fœlices quicumque istis à Syrtibus altam
Visuri pacem, sunt in loca tuta recepti,
Nam neque mens vllam, secus est habitura quietem,
Neglectos sensura dies, nec dulcia secla.*

Et illud Iob. cap. 13. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. At nemo potest esse simul miser, & beatus, vt supra dictum est.

Postremò inferitur, quòd hæc beatitudo Summa & perfecta, quæ est intuitio & visio Dei Opt. Max. implet cumulatissimè etiam ante iudicium finale (vt diffinit concilium Florentinum sub Eugenio. 4. de quo per Alfonso vbi supra) omne desiderium cuiuslibet generis omnium bonorum homini à natura insitum, iuxta illud Sapient. 7. Venerūt mihi omnia bona cum illa; & illud Psal. 102. Qui replet in bonis desiderium tuum: & illud Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. omnia enim quæ homo naturaliter desiderat, reducuntur ad scientiā, aut ad vitæ rectitudinem, aut ad honoris sublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad diuitias, aut ad voluptatem, & delectationē, aut ad sui conseruationem. At omnia prædicta cumulatissimè affluentissimèq; cōfert prædicta, quā credimus & speramus, visio beatifica. vt enim egregiè deducit sanctissimus, qui ea nunc fruitur, Aquinas in d. lib. 3. cap. 63, confert primò omnium generum, & specierum, & virtutum, & totius ordinis vniuersi, & omnium, quæ sunt in rerū natura, scientiam. Secundò, vt in omnibus & per omnia voluntas sit recta, & per omnia pars hominis inferior parti superiori subiiciatur, & omnia ratio gubernet. Tertio, honoris sublimitatē, quatenus

quatenus beatus Deo Regi seculorum summo vnitus ipse quoque meritò Rex dicitur, iuxta illud Apocalyp. 20. Regnabunt cum CHRISTO. Quartò, nominis & famæ celebritatem non solum apud homines, quorum opinio falli potest, sed etiā apud ipsummet Deum, & Angelos, & sanctos eius, ita vt in sacra scriptura meritò dicatur gloria, iuxta illud Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Quintò, diuitias, iuxta illud Psal. 111. Gloria & diuitiæ in domo eius. Sextò, summā voluptatem, iuxta illud Psal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Septimò, sui conseruationem, iuxta illud Isaiæ 25. Non esurient neq; sitient, & non percutiet eos æstus, & sol: & illud Apocal. 21. Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit vltra. Quæ omnia confirmantur eo, quòd nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Esai. 64. & 1. Cor. 2. Quod paulò magis explicans August. in vlt. de Ciuit. Dei, relatus à Diuo Antonino in 4. par. sup. Summæ tit. 7. cap. 6. §. 10. sic ait. Quanta ibi fœlicitas, vbi nullum malum adierit, nullum bonum latebit, erit Deus omnia in omnibus? & infra, Quid est enim, quod Dominus per prophetā ait; Ero illorum Deus in perpetuum: nisi ero eis vndē satientur; ero eis, quicquid honestè ab hominibus desiderari potest; ero illis salus, & vita, gloria & honor, victoria & copia, pax & omne bonū? & in fine, Vacabimus, & videbimus, amabimus & laudabimus. iuxta illud Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorū laudabunt te. Et quamquā non omnes erūt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito, quia alius alio clarius Deū videbit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud, In domo patris mei mansiones multæ sunt, Ioan. 14. & illud; Sicut stella à stella in claritate differt: Corint. 14. quo error contrarius Louiniani confutatur, vt tradit Alfonso prædictus vbi supra post concilium Florent. sup. prætaturū, ante quod clarius resoluit Thom. recepus. 1. sec. q. 5. art. 2. Omnes tamen omnino omnibus concupitis replebuntur, satiabuntur & tranquillabuntur. Hæc de beatitudine, nunc de miseria ei contraria.

SUMMARIUM.

*Miseria quid & quotuplex, & eius partium definitio. nu. 15.
Miseriam inferni interminabilem esse, de fide est. nu. 16.
Infernum esse in hac vita & non in alia dicere, hæresis. nu. 16.
Miseria summa quatuor gradus. nu. 17.
Pœna summè miserorum supremi gradus septuplex. nu. 18.
Beatitudo summa & miseria ei contraria, sunt explicitè credenda. nu. 19.
Peccat quot modis quis circa beatitudinem & miseriam. nu. 20.*

Miseria generaliter sumpta est passio mali. Et quia malum est duplex, verum & apprens, idèd miseria quoque duplex, vera & falsa. Vera est passio veri mali; falsa, passio mali apparentis tantum, qualis est passio vinculorum phrenetico, & famis esurienti otioso, quæ ipsum ad operandum bene incitat, c. Non omnis §. q. 5. Rursus miseria vera diuiditur in summam & non summam. Summa est passio carentiæ visionis, & fruitionis Dei, quæ in perfectè summam & in imperfectè summam

16

IIII. P R A E L V D.

summam diuiditur, sicut & beatitudo summa, vt supra diximus. Misericordia perfectè summa est miseria carentiæ visionis & fruitionis diuinæ, cū cruciatu æterno sensus omni omnium malorum genere comitata. Dixi, miseria, pro genere. Dixi, carentiæ visionis ac fruitionis, ad differentiam aliarum mille miseriarū, quas in hac misera vita patimur. Dixi, cum cruciatu, ad excludendam carentiam visionis Dei, quā saepe patimur in hac vita sine cruciatu, imò aliquando cū voluptate. iuxta illud, Lætantur cū malefecerint, Prouerb. 2. relatū in c. Quam sit graue, de excess. prælat.

16 Dixi, (æterno) ad excludendam miseriam existentium in purgatorio, quorū cruciatus est temporarius, c. Cum Marthæ. §. Tertio loco, de Celebrat. Miss. & c. Animæ. & c. Pro obeuntibus 13. q. 2. & ad damnandum errorem dicentium præfaram miseriam aliquando terminandam, de quo Alfons. vbi supra verb. Infernus. Dixi (sensus) ad excludendum miseriam decedentium cum solo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc est carentiæ visionis Dei sine tamen alio cruciatu, c. Maiores. §. verum quidem, de Baptist. & c. Firmissime, de consecrat. dist. 4. Dixi, omni omnium, & c. ad explicandam illam ter horrendam pœnam quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectè summam miseriam patiuntur: & ad confutandam hæresim, quæ habet verum infernum esse in hac vita, & non in alia, de qua per Alfons. vbi supra verb. Infernus. Nullus enim cruciatus in hac vita est eiusmodi, vt palam est.

Miseria imperfectè summa est miseria carentiæ visionis, & fruitionis Dei sine cruciatu saltem sensus; qualis est miseria decedentiū cum solo peccato originali, qualis item existentium in purgatorio, imò & illa viuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiusdem habent, qui ore vel opere sunt de numero insipientium, qui dicunt in corde suo, non est Deus. Psal. 52.

17 Ex prædictis infertur eos solos, qui locati sunt in inferno illo, in quo testante Iob cap. 10. nulla est redemptio, esse in supremo gradu miseriæ perfectè summæ. Qui verò in eo loco, quem limbū puerorū vocant, in gradu eis proximo; qui autē in purgatorio, in tertio; qui autē adhuc viuentes, nullam Dei Opt. Max. cognitionem & fruitionē habent, in 4. Porro, miser & infælix quiuis supremi gradus iure dicere potuit cū infectus mortali peccato decederet, illud Iob. 10. Vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terrā miseriæ & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

18 Ex quo elogio diuus Antoninus in 2. par. tit. 5. cap. 3. septuplicem pœnam prolixè colligit, quarum summa paucis additis; & multis ademptis est, quod prima est carcer æternus in loco infimo turpissimo, & obscurissimo, in quem omnis fex elementorū effundetur, situs, quem non potest non summè horrere anima nobilissima ad altissimum idemque nitidissimum splendidissimumque cæli empirei palatium creata, vt Rex delicatissimus carcerem squallore & pedore sordentem non potest non horrere. Secunda est priuatio visionis intuitiæ Dei, quæ omnigenam parit lætitiā, quamque Chrylost. tanti faciebat, vt diceret, malle se mille alias pœnas infernales pati, quàm ea æternam priuari. Tertia ignis ille ardentissimus, quo adeo infælices ardebunt, vt illi soli pœnæ nulla martyrorū tormenta æquari possint, teste August. relato à Gratiano in §. fin. de Pœnit. dist. 7. Quarta desolatio, nulla vnquam, dum Deus erit Deus, cōsolatione, refrigerio, redēptione ue-

leuan-

leuanda, sed semper omni desperatione, authore eodem Iob. vbi supra, grauanda. Sicut enim summè perfecta beatitudo, omnē excludit miseriā: sic summè perfecta miseria nullā consolationē admittit. Quia quod operatur oppositū in opposito, operatur propōsitum in proposito c. sciendum. 8. q. 1. l. & si contra tabulas. ff. de vulg. Quinta tenebra, tum exteriores densissime, quæ nullo solis radio, nulloque splendore ignis (qui licet ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus), attenuantur. Tum interiores quibus adeo cæcantur, vt Deū putent iniustū, & scientia hic quæsitā, & per mortē plurimū auctā, quæ beatis est solatio, eis sit maior supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudinis damnū sua culpa patiuntur, vnde vermēs ille sæuè corda eorum corrodens & lanians, nunquā intermoriturus oritur. Esai. 66. Sexta societas Cacodæmonum & continua cum eis conuersatio, quorum aspectus adeo est terribilis, vt quidā vir sanctus testante S. Anton. vbi supra, vnus solius aspectu ferè exanimatus, & in se reuersus testaretur, malle se fornacē igne ardentē ingredi, quā iterū eum videre. Quod si vnus aspectus momentaneus est adeo terribilis, qualis erit innumerorū, sine vlla interruptione continuatus? Septima confusio, vt etiam prædictū habet elogiū, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, horror, in quā, clamorū, blasphemiarū, lamētorū, eiulatuū, Deo, sibi ipsis, & socijs tam Cacodæmonibus, quā alijs infœlicibus maledicentiū, maleque; præcatiū, quibus cōfunditur illud innumeris nominibus lamētabile Regnū.

His de summa beatitudine deq; summa miseria ei contraria dictis, addo Primò, quòd omnes Christiani tenemur, sub pœna peccati mortalis, non solū implicite sed & explicitè credere, esse eas, quæ sunt, vita æterna, & mors æterna. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur explicitè credere articulos fidei, vt ait Tho. 2. sec. q. 2. ar. 5. quæ omnes probant, vt minimū quoad eos, quos solemniter ecclesia celebrat secundum eundē ar. 7. & hunc articulū de vita æterna & morte æterna illi cōtraria, non solū celebrat per finē Symboli Apostolorū, & Niceni, & Athanasij, sed etiam per festum particulare omnium defunctorum postridie festi omnium Sanctorum, & per missas defunctorum, & alia multa diuina officia.

Addo secundò, quòd ad euitandū omne circa hoc peccatum, tenemur non solū ad credendum eas explicitè, sed etiam ad considerandum aliquādo de illis actualiter, quia cū id ob solam negligentiam vel accidiam omittimus, venialiter peccamus, & mortaliter cū id iudicatur esse necessarium, ad euitandum periculum peccandi mortaliter, per aliquam tentationem grauem illatum; vt in simili significat de ieiunio iuris naturalis Tho. 2. sec. q. 147. ar. 3. In quod facit illud vulgare, Descendendum esse in vita, vel in morte ad infernum.

Addo tertio expertos asserere, nil ferè magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & futura horrenda, quàm frequens & intensa beatitudinis & miseriæ prædictarum, earumque æternitatis meditatio, quod satis probat illud Sapient. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Duæ enim illæ sunt bona pars illorum nouissimorum, & earundem eiusmodi meditatio, pars non minima exercitij cuiusdam Illust. Religionis, quo breui eius nouitij perducuntur ad iustum voluptatum, vanitatum, & cupiditatum contemptum, & ad pium amorem & cultum Dei, Angelorum, Sanctorum, & Sanctarum, præsertim principis omnium illorum gloriosissima virginis matris Mariæ, quæ nobis

caim-

mesa

notabile digni

penas del infierno

ea impetret, semperque conferuet. Amen.

Circa beatitudinem & miseriam præfatas peccat & est hæreticus:

- 20 I. Qui credit illas non esse perpetuas & æternas, sed aliquem finem habituras, supra nu. 9. & 11.
- II. Qui credit beatos non videre ipsam diuinam substantiam. supra num. 8.
- III. Qui credit beatitudinem præfatam, consistere in carnis delicijs. supra num. 6.
- III. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad tantam peruenire beatitudinem perfectam, quæ crescere non possit. supra nu. 10.
- V. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad summè perfectam beatitudinem pertingere. supra nu. 8.
- VI. Qui credit omnem intellectualem naturam se ipsa sine alia qualitate addita esse beatam, supra nu. 12.
- VII. Qui credit exercitium virtutum non pertinere ad perfectos Christianos. supra nu. 8.
- VIII. Qui credit nullam animam fieri beatam ante diem iudicij generalis. supra num. 14.
- IX. Qui credit omnes beatos esse pares in gloria. supra nu. 14.
- X. Qui credit verum infernum esse in hac vita, & non in alia. supra num. 16.
- XI. Peccare videtur mortaliter, licet non sit hæreticus, quicumque non credit explicitè beatitudinem prædictam æternam. supra num. 2.
- XII. Peccat saltem venialiter, qui per accidiam solam non considerat præfatam beatitudinem & miseriam; & mortaliter quum &c. supra num. 19.
- Quis autem horum & quando censendus est hæreticus & excommunicatus, & quis solum peccans mortaliter, & quis neque peccans, collige ex præludio primo. num. 10.

V. Prælidium, de passionibus & habitibus animæ.

S V M M A R I V M.

PASSIO animi quid, & quod nulla est propriè in appetitu intellectiuo. num. 1.

Passiones principales quatuor, & alia quot & quæ. num. 2.

Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo, & quinque in irascibili, & earum subordinatio. num. 2.

Bonum absolutè consideratum obiectum potentia concupiscibilis, & consideratum vt arduum potentia irascibilis. num. 2.

Passionum alia bona, alia mala suapte natura, & quæ bona, & quæ mala relata ad rationem. num. 3. & 4.

Passiones omnes esse animæ morbos, secundum Stoicos reprobatur. num. 4.

Authorum sacrorum & profanorum dicta, de passionibus animæ, vt interpretanda. num. 5.

Dubia in meliorem sensum interpretanda. In claris autem non esse locum coniecturis. num. 5.

Passionum confessio coram sacerdote qualis esse debeat. num. 6.

Confessio

Confessarius confitentem passiones, quid monere, & docere debeat. nu. 6.

Habitus quid, & quotuplex. nu. 7.

Virtus quid, & quomodo non repugnat peccato. nu. 8.

Vitium quid, & quomodo non repugnat merito. nu. 8.

Peccatum mortale repugnat habitui charitatis & gratia, non tamen fidei, & spei. nu. 9.

Haecenus de animæ actibus humanis, nunc pauca de passionibus; & pauciora de habitibus eiusdem.

PASSIO animæ est motus virtutis appetitiuæ sensibilis in imaginatione boni, vel mali, secundum Damascen: relatum & declaratum à Thom. 1. sec. q. 22. art. 3. Ex quo inferitur quod propriè non sunt passiones in appetitu intellectiuo, & voluntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdem, licet etiam inueniantur in eo motus præuenientes deliberationem conformes motibus virtutis appetitiuæ sensibilis, iuxta mentè Tho. 1. sec. q. 17. art. 7.

Passiones autem principales sunt quatuor; duæ potentia concupiscibilis, scilicet gaudium, & tristitia; & duæ potentia irascibilis, spes, & timor, iuxta illud Boetij 1. de consolat. Philoso. Gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, Nec dolor adsit, nubila mens est, Vinætaque frænis, hæc vbi regnant. & iuxta illud Parthen. Marianæ libro 1.

Quatuor aduersis miscentur, vt æquora ventis

Eoo, Zephyro, libyco, gelidoq; Aquilone,

Sic totidem nostras ingenti turbine mentes

Subuertit furij, pectusque in prælia mitti.

Spes leuat arrectos, metus alto à vertice fluctus

Deijcit, hinc animum pulsat furibunda voluptas.

Inde dolor fluctus seu fracti fluctibus, altum

Clamorem ingeminat, piceis abscondit a nimbis

Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

Gaudium est de bono præfenti, Tristitia de malo præfenti, Spes de bono futuro arduo, Timor de futuro malo arduo, vt exprimit Tho. 1. sec. q. 25. art. 4. Est autè vna passio, quæ non habet contrariam, nisi priuatiuè, vel per cessationem ab ea, puta, ira: Irasci enim non est aliud contrarium propriè quàm mitefcere, & ab iracessare, secundum Philo. 2. Rheto. declaratum à Tho. 1. sec. q. 23. art. 3. Dixi quatuor esse principales passiones, significandum esse alias minus principales: sunt enim omnes vnde in, vt trad. diuus Anton. in 1. par. tit. 6. cap. 2. Sex quidem in concupiscibili potentia, scilicet Amor, & Odium, Desiderium, seu Concupiscentia, & Fuga, siue reclusus Renuus, aut recusatio, & Gaudium, siue delectatio, & Tristitia, siue Dolor. In Irascibili autè, quinque; scilicet, Spes, & Desperatio, Timor & Audacia, & Ira cui nulla alia passio opponitur. Illæ verò supradictæ quatuor, ea ratione dicuntur principales, quia sunt fines & scopi aliarum passionum: Quod cum ordine & sufficientia illorum colligitur, præsupposito, quod obiectum potentia appetitiuæ concupiscibilis, est bonum, vel malum, absolutè consideratum; Obiectum verò irascibilis, bonum, vel malum arduum, siue difficile consideratum sub ratione arduitatis, vel difficultatis, vt trad. Tho. 1. sec. q. 23. art. 1. quem subtiliter defendit

defendit ibi Caiet. contra subtilissimum Scotum, quamvis quoad animæ salutem parum referat utrum illorum sequamur. Quo præsupposito, colligitur præfatarū vndecim passionum ordo: & quod quatuor prædictæ sunt principales, sic. Bonum absolutè consideratum, causat in potentia appetitiua, quandam complacentiam, ob conformitatem, & aptitudinem quam habet ad illam, quæ est amor, siue prima passio amoris: bonum autè amatum, & nondū habitum causat desiderium adipiscendi illud; quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentiæ. Bonū verò desideratū, iam adeptum, siue obtentum parit in appetitu quietè quandam in ipso bono adeptio: quæ est tertia passio, videlicet, Gaudium, siue delectatio. Econtrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, vel contrarietatem, quam habet ad appetitum, quæ est passio quarta odij, contraria passioni amoris. Malum verò cognitum & exosum, nondum acceptum, vel (vt ita dicam) nondum ventum generat fugam, vel (vt ita dicam) respuitionè, vel latinius renutū, ne eueniat; quæ est quinta passio contraria desiderio. Malum autem iam acceptum, siue ventum causat tristitiam, vel dolorem, quæ est sexta passio cōtraria gaudio, & lætitiæ: quæ sunt sex passiones potentia appetitiuæ concupisibiles. In potentia verò irascibili sunt quinque; Nam bonū apprehensum, vt arduum & difficile, propter bonitatem, quæ habet aptitudinem & conformitatem ad appetitum generat spem; quæ prima passio irascibilis est. idem autem speratum vt quæsiibile nondum adeptum generat fiduciam, vel audaciam, quæ est secunda passio irascibilis; & econtrario malum apprehensum, vt ineuitabile generat desperationem, quæ est passio tertia potentia irascibilis contraria spei secundum Thom. 1. sec. q. 40. art. 4.

Malum autem futurum apprehensum; vt difficile euitabile generat timorem, quartam irascibilis potentia passionem, contrariam fiduciæ, & audaciæ, secundū eundem Thom. 1. sec. q. 45. art. 1.

Quinta verò passio potentia irascibilis, est ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto, quæ non habet contrariam secundum Tho. 1. sec. q. 23. art. 3, Quia bonum arduum iam adeptum non parit passionem vllam in irascibili, sed gaudium in potentia concupisibili; quia desinit habere rationem ardui. Dixi frequenter iram nasci ex malo accepto; quoniam frequenter nascitur tristitia sola, quæ pertinet ad potentiam cōcupisibilem. Passionum autem præfatarum aliquot etiā per se in genere consideratæ dicuntur bonæ, & aliquot malæ. Bonæ quidem, quia vt August. in 9. de Ciuit. Dei ait, Misericordia ad virtutem pertinet. Et misericordia quatenus est dolor siue tristitia de aliena miseria, est passio, vt declarat Thom. 2. sec. q. 30. art. 3. Arist. item in 2. Ethic. ait, Verecundiam esse passionem laudabilem, quæ species quædam timoris est, vt bellè declarat Tho. 1. sec. q. 42. art. 4. Et quia sicut quidam actus exteriores considerati in se suo genere, siue ex obiecto suo dicuntur boni, vt dare eleemosynā, & subuenire proximo, c. Venerabilibus. §. fin. de sent. excom. lib. 6. & latè Thom. 1. sec. q. 18. art. 2. & 8. Ita passiones quædam, quæ sunt de obiecto suo genere bono, quales sunt, misericordia; quæ est quædam tristitia de malo proximi: & verecundia quæ retrahit à turpitudine, meritiò in se & suo genere sunt bonæ. Malæ autem sunt in se & suo genere, quædam passiones, illæ scilicet quæ sunt de obiecto suo genere malo, cuiusmodi est gaudium de malo alieno, & tristitia de bono alieno. Sicut etiā quidā actus exteriores ex suo obiecto mali,

mali; vt capere alienum, & percutere proximū, in se & suo genere sunt mali, iuxta doctrinam Tho. in d. q. 18. ar. 8. Passionum item, referendo illas ad rationem, alia dicitur bona, alia mala. Tum per illud Aug. 14. de Ciuit. Dei loquentis de passionibus: Mala sunt ista, si malus amor, bona si bonus. Tum, quia omnis actus etiam exterior, rationi rectæ cōformis, est bonus, & dissonans illi, malus. iuxta mentè Dionys. cap. 4. de Diuin. nominib. & c. Non solum, de reg. lib. 6. ergo à fortiori, passio, quæ est de interioribus animæ, si fuerit consona rationi rectæ, erit bona, & si dissona illi, mala. Non obstat opinio Stoicorum, quæ habet omnes passiones esse malas, & animæ morbos, & perturbationes: Quoniā illa opinio est falsa, aut certè intelligenda de passionibus rectæ rationi dissonantibus, aut eam præuenientibus. vt declarat Thom. in d. q. 24. art. 2. Ex his inferitur primò, omnes & singulas præfatas passiones, esse bonas, quoties rectæ rationi consonant; Malas verò cū illi dissonant, & ita amore diuidi, in bonū, & malum: Desiderium item, & odium, & reliquas passiones. De amore bono est illud Prouerb. 29. Qui amat sapientiā, lætificat patrem suum. De malo autem illud Eccl. 10. Nil est iniquius, quàm amare pecuniam. De desiderio bono est illud Psal. 118. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. de malo autem illud Psalm. 117. Desiderium peccatorum peribit. De bono gaudio siue lætitiā illud Marth. 23. Entra in gaudium Domini tui. De malo autem illud Iob. 20. Gaudium hypocritæ, est in star puncta. De bono odio est illud Psal. 118. Iniquos odio habui. De malo illud Psalm. 108. Odium pro dilectione mea. De desperatione bona est illud 1. Reg. 23. Desperauit Dauid posse euadere. De mala autem illud Eccles. 27. Denudare amici mysteria, desperatio est anime infidelis. De tristitia bona est illud Marci 14. Tristis est anima mea vsq; ad mortē. De mala autem illud Eccl. 14. Fœlix vir qui non habuit animi tristitiā. De bona spe siue fiducia, est illud Psal. 13. Dominus spes eius est. & illud Prouerb. 3. Habe fiduciam in Domino. De mala autem illud Prouerb. 15. Spes impiorū peribit. Et illud Esai. 47. Fiduciam habuisti in malitia. De timore bono est illud Eccles. 1. Initium sapientiæ timor Domini. De malo, illud Psal. 13. Trepidauerūt timore, vbi non erat timor. De Ira bona illud Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. De mala est illud Psal. 36. Desine ab ira, & derelinque furorem.

Secundò inferitur, quòd omnes textus tam Biblici, quàm Canonum & Legum; omnia item dicta sacrorum Doctorum, & etiam Ethnicorum significantium generaliter, non esse amanda, neq; desideranda temporaria, neq; de illis adeptis gaudendū, intelligi debent de amore, desiderio, & gaudio inordinatis, seu rectæ rationi dissonis. Illi autem, qui habent, non esse odio habendum proximū, nec fugiendum, nec de morte alijsue malis acceptis tristandum, nunquam irascendū, intelligendi sunt de odio, fuga, & tristitia inordinatis. Ex quo subinfertur, in dubio excusari posse à nota hæreseos eos, qui simplicitè aiunt, non esse timendum aut nō esse sperandum in homine, sine timore seruiendum Domino Deo nostro. Non esse timendum diabolū; Procurandam esse mentis securitatem, & id genus alia. Quoniam hæc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata; siue rationi consona, & consequenter bona, & catholica. Et in dubio generale verbū quod ad bonū sensum & malū trahi potest, interpretandū est in bonū. In ambigua ff. de leg. c. 2. de reg. iur. c. 1. de iure iur. lib. 6. l. Merito ff. pro socio l. Si procurator ff. de con-

de condi. in deb. Dixi supra, In dubio, & simpliciter: Nam si certum est vel additur aliquid, quo appareant illa dicta mala mente, vel in sensum malum, in eo sunt accipienda: Quia in claris, non est locus coniecturis. l. Continuus. §. Cum ita ff. de verb. oblig.

6 Tertiò infertur quiddam confessarij quotidianum, videlicet, quòd pœnitentes multi confitentur se habuisse præfatas passiones, amoris, odij, spei, desperationis, gaudij, tristitiæ, timoris, & iræ, &c. & non declarant satis an bene vel malè ordinauerunt eas: nec qui declarant fuisse inordinatas, satis declarant, quanta fuerit inordinatio, vt iudicari possit, an peruenerint ad culpam mortiferam, & consequenter an moneri possint, & debeant vt de illis tanquã de mortalibus doleant, id est, vt ita doleant, quòd proponant firmiter, nunquã se admitturos similes: iuxta ea, quæ infra cap. 1. nu. 1. & cap. 2. nu. 5. notantur. Quare pœnitens sic generaliter & confusè confitens huiusmodi passiones, interrogandus est, num omnes illæ, vel quæ illarum fuerint tantæ, vt mouissent eum, ad volendum transgredi aliquam legem ad peccati mortiferi pœnam obligantem, quàm desistere à prosecutione huiusmodi passionis, amoris, odij, gaudij, lætitiæ, tristitiæ, vel spei, & fiducia, timoris, & iræ. Monendus est, inquam, & docendus, eiusmodi passiones, alias esse bonas, alias malas, & harum, alias venialiter tantum, & alias mortaliter malas; & quòd oportet ab his postremis, plusquam ab omnibus alijs malis pœnæ ac etiam ipsa morte corporali abstinere, iuxta notata infra cap. 1. nu. 1.

Hæc de passionibus pauca sufficiant, nunc pauciora de habitibus.

7 **Habitus animæ est qualitas inhærens animæ, qua fit grata Deo, vel alicui potentia eius, inclinans eam ad aliquid agendum.**

Dixi, qualitas, pro genere, quia omnis habitus est qualitas, non contrà, omnis qualitas est habitus, vt docetur in Prædicamento Qualitatis. Dixi, inhærens, aduersus Lutheranos, negantes gratiã inhærentem. cõtra Clem. 1. §. fin. de Summa Trinit. & tradita per Thom. receptum, in 1. sec. q. 110. art. 1. & eundem, Scotum & alios omnes contra Magistrum in 1. dist. 17. & in 2. dist. 26. & contra concilium Trident. sess. 6. can. 11. Dixi, animæ, ad insinuandum, quòd secundum opinionem Tho. Gratia gratum faciens, inhæret essentiæ animæ qua regeneratur, & fit consors diuinæ naturæ, iuxta illud 2. Petri 1. Vt simus consortes naturæ diuinæ, declaratum per Tho. 1. sec. q. 50. art. 2. Dixi, vel alicui potentia inclinans eam ad aliquid agendum: propter alios habitus, qui disponunt, inclinant & impellunt hominem ad aliquid bene vel malè agendum: quod colligitur ex Arist. 2. Ethic. & Thom. 1. sec. q. 49. ar. 2. An autem, gratia, & charitas distinguantur re, vt ait Thom. cum suis asseclis. 1. sec. q. 110. ar. 3. an verò ratione tantum, vt sentit Magister, & affirmat Scotus cum suis in 2. lib. dist. 26. & an charitas inhæreat plus animæ potentia differente re ab ea, sed inseparabili, vt ait Thom. an ipsi animæ vt alij, cum quibus est Maior in 3. sentent. d. dist. q. 1. non tracto, quoniam quoad animæ salutem nil refert, an hoc, vel illud teneamus.

Habitus autem est duplex, infusus, & acquisitus. Infusus est quem misericors Deus solus infundit, vt probatur, in d. §. fin. & in c. Maiores, in fine princip. de baptis. & Thom. receptus trad. 1. sec. q. 51. art. 4. Acquisitus autem est, qui producit ab actibus frequentatis. Ita quòd actus est causa partialis habitus acquisiti, vel

aucti.

aucti, & contra habitus est causa partialis producendi novos actus similes illis, per quos genitus vel auctus est, vt colligitur ex Tho. 1. sec. q. 51. ar. 4. & q. 49. ar. 1. & 3. qui in articulo quarto probat necessitatem habituum. **Habitus autem productus ab actibus bonis est virtus. Habitus verò productus ab actibus malis, est vitium, quod est contrarium virtuti.** Nam vt ait August. relatus à Thom. 1. sec. q. 71. ar. 1. Vitium est qualitas, secundum quam malus est animus, Virtus autem qualitas, quæ bonum facit habentem, Estque vitium contra naturam hominis, quatenus homo est. Virtus verò licet non sit à natura, est tamen secundum naturam hominis, quatenus homo est, vt probat idem Thom. in d. q. 71. art. 2. qui in 3. art. concludit, actum malum peiorem esse simpliciter habitu malo, quamuis secundum quid; eo quod vitium est diuturnius, sit peius actu malo, & vitioso, & in ar. 4. concludit, actum malum, qui est peccatum, compati sibi virtutem, sicut & actus bonus compatitur sibi vitium. Quamquam peccatum mortale non potest esse simul cum charitate regina virtutum, quæ est gratia gratum faciens, vel ab ea inseparabilis, quæque est habitus omnium longè nobilissimus à Deo supernaturaliter infusus, licet possit esse cum fide, & spe informibus, vt ibidem idem Thomas tradit. & Concilium Tridentinum nuper declarauit sess. 6. can. 28.

Circa prædicta errat.

I. Qui credit omnes animi passiones esse in se malas. nu. 4.

II. Qui credit perditam gratiam perditam fidem & spem. nu. 9.

Quando autem hi censendi hæretici, consule præludium primum. nu. 10.

VI. Præludium, de humanæ animæ, humanis actibus, & habitibus.

SUMMARIUM.

HOMO cur sibi gratulari, timereque merito debeat. nu. 1.

Actus humanus & moralis idem. & quid. nu. 2.

Voluntarium simpliciter, & secundum quid. nu. 3.

Omissio pura quid. nu. 4.

Violentum quid, & quo à metu differt. nu. 2. & 5.

Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi. &c. nu. 6.

Sacramenta, qua metu facta, valent. nu. 6.

Violentus nullus est actus elicited, siue interior. nu. 7.

Voluntas etiam à Deo non cogitur violentè. nu. 7.

Metu factum rescinditur, non autem blandis extortum. nu. 8.

Ignorantia, qua facit actum non esse humanum. nu. 9.

HOMO igitur compositus ex corpore, & anima tam mira substantia, totque ac tantis potentiis viribusque, aucta, & ad imaginem Dei paulè minus ab Angelis ad tantam beatitudinem seu felicitàtem cum facultate tot passiones seu affectus regendi creata merito sibi gratulari potest, & timere. Gratulari quidem, quod tantæ beatitudinis sit capax. Timere autem, quod nisi eam consequatur, necessario in pœnam eternam, non solum damni, sed etiam sensus incidet, si adultus, & mentis iam compos factus, moriatur, iuxta finem Symb. Athanasij, & c. Firmiter, de Summa Trinit. vt in 4. prælud. dictum est. Quare reputare nobiscum

C

scum

scum frequentissimè tremebundi deberemus, nullum esse nobis diffugium, quo mortem æternam vitemus, nisi vitam æternam. Subindèque necessàrio nos fore, vel beatos æternum in supernis, vel infelices æternum in infernis. Quæ reputatio impelleret nos ad noscendum illa, per quæ hoc vitatur, & illud quæritur.

- 2 Ea porro quibus in vitam, vel mortem æternam, ab adultis itur, actus humani siue morales sunt, secundum Thom. receptum. 1. sec. q. 6. ar. 1. Actus autem humanus, siue moralis, qui idem sunt, diffinitur esse actus hominis transitorius, & voluntarius simpliciter, vel ommissio eius. Diximus, Transitorius, ad differèntiam habituum, qui sunt qualitates difficile mobiles, iuxta Arist. in Prædicam. & Tho. 1. sec. q. 49. art. 1. Diximus, voluntarius, ad excludendum actus hominis omnino violentos, qui sunt illi, quorum principium est ab extrinseco passio non conferente vim, id est, eo qui patitur non opitulante, neque iuuante. Qualis est is, quo homo per vim absolutam facit, vt oblatio thuris, quæ per manum violenter ab aliis ad id adactam Idolo fit, c. Presbyteros. 50. dist. Diximus, simpliciter, ad excludendum illos actus, qui sunt voluntarij secundum quid, sed non simpliciter, & absolute, quales sunt actus multorum puerorum & amentium, & etiam aliorum hominum subiti & indeliberati, similes actibus brutorum, quæ voluntarie quidem operantur, secundum Arist. 3. Ethic. receptum à Tho. 1. sec. q. 6. ar. 1. & ab aliis alibi, sed non deliberate, eligendo libere, & tanquam domini eorum. Diximus, vel ommissio, ad comprehendendam omissionem, per quam, id quod quis potest, & debet agere, non agit, iuxta Thom. in d. q. 6. art. 3. Ex quo, & altero Thoma ibidem colligas tria requiri, ad hoc, vt ommissio cuiuspiam sit pura, & voluntaria, videlicet, quod possit, & debeat facere, & non velit, negatiue tantum: id est, quod neque velit, neque nolit. Nam si nollet agere, id est, haberet nolitionem, siue voluntatem non agendi, non esset tam actus omissionis, quam commissionis.

- 5 Ex quibus infertur, Primo ratio decidendi principij 32. q. 5. quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur. Imo & Luciam illam gloriosissimam relatam ibi à Gratiano dixisse, duplicari ad coronam.

Secundo infertur, quod actus etiã metu iusto factus, est actus humanus, quia est voluntarius simpliciter, licet sit inuoluntarius secundum quid, vt ait Tho. in d. q. 6. art. 6. & probatur in c. Merito. 15. q. 1. quatenus habet eum qui metu alicuius mali facit aliquid, velle illud, licet non propter se, sed propter aliud. In qua insignis quidam Theologus, in quadam epistola ad me scripta, & insignissimus Decius, in l. velle. ff. de reg. iur. lapsi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta, non esse simpliciter voluntaria, sed secundum quid tantum. Ratio diuersitatis inter violentem, & metu factum, illa est, quod violentum dicitur, cuius principium est ab extrinseco passio non conferente vim, siue non adiuuante, l. 1. ff. quod metus caus. quæ habet vim esse rei maioris impetum, cui resisti non potest: trad. Arist. 3. Ethic. & Tho. 2. sec. q. 175. art. 1. qualis est thurificatio superius dicta. Quod autem metu fit, licet impulsione habeat ab extrinseco, passum tamè ipsam, id est, qui compellitur, confert vim, & adiuuat. Quia consentit, d. c. Merito, & l. 2. ff. quod met. caus. Et ita factum per vim puram, nec meritum, neque peccatum est, neque prodest, neque nocet, quoad vllum forum. Quia non est actus humanus.

Factum

Factum autem metu, quia est actus humanus; potest esse aliquando meritum, & vt plurimum prodest, & nocet, quoad vtrumque forum, quamuis regulariter rescindi possit, vt resoluit glos. recepta, in c. Abbas, de his quæ vi, nisi quoad sacramenta characterem imprimunt, quoad quæ non potest rescindi c. Maiores 5. Item quæritur, de baptis. & nisi quoad ea quæ liberam & spontaneam voluntatem requirunt, vt matrimoniũ c. Cum locum. de sponsal. & votum c. 1. de his quæ vi. Quia illa metu facta nihil valent, & sine vlla rescissione sunt inuoluntaria, siue nulla.

Tertio infertur, quod nullus actus voluntarius elicited, siue interior potest esse violentus. Nam nullus talis fit passio non conferente vim. Voluntas enim, siue anima velle potens non potest absolute cogi siue per vim præcisam ad actum à se ipsa eliciendum, id est, ad volendum aut nolendum, vt pulchrè probat Th. 1. sec. q. 6. art. 4. Nam vt ibi ad quartum ait, etiam si moueatur & cogatur à Deo ad volendum, non patitur violentiã, quia ipsa confert vim, & adiuuat dum vult, & ita non fit, passio nõ conferente vim, & per consequens non est violentum per supradicta.

Quarto infertur, quod nullus actus neque interior neque exterior definit esse inuoluntarius, eo quod producat per concupiscentiã plurimum impellentem animum ad volendum. Imo est magis voluntarius secundum Thom. in d. q. 6. art. 7. Quæ potest esse recta & noua ratio, quare blãditia non faciunt, vt actus per eas factus rescindi possit, sicut metus. Et quod licet testamētum metu factum non valeat l. fin. ff. Si quis aliq. testa. prohib. Testamentum tamen vxoris blando sermone mariti procuratum valet l. fin. C. Si quis aliq. testa. prohib. & prædicta l. fin. ff. eod.

Quinto infertur, quod actus factus per ignorãtiam, aliquando est actus humanus, & aliquando non, & quidem est actus humanus regulariter, non est autem humanus quando tria concurrunt, Primum ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod non sit affectata, seu desiderata, vel procurata. Tertium, quod sit talis sine qua non fieret actus. Quia hæc tria efficiunt inuoluntarium. Quæ pulchrè determinat Thom. in d. q. 6. art. 1. & probatur in c. 2. de constitut. & c. Ignorantia de reg. iur. lib. 6. & c. fin. 37. dist. & melius in 5. Notandum 1. q. 4. sub c. Turbat. cum annotat. in eis per gloss. & doctores.

Sexto infertur, Actum humanum non esse habitum, quia hic est stabilis, ille autem, vt dictum est, transitorius: hic impellit eum cui hæret, ad actus sibi conuenientes, vt satis colligitur ex Clement. 1. §. fin. de Summa Trinit. & fide Cathol. & Card. & Imol. ibidem. Ille vero non. Circa supradicta errat.

- I. Qui credit nullum vel omne sacramentum metu factum valere. nu. 6.
II. Qui credit actus omnino violentos prodesse vel nocere animæ. nu. 7.
III. Qui credit omnem ignorantiam vel nullam excusare. nu. 9.

Quorum quis hæreticus, quis sit tantum mortaliter peccans, & quis nec mortaliter peccans sit censendus, consule præludium primum. nu. 10.

VII. Præludium, de diuisione actus humani, in bonum, siue meritum, & malum siue peccatum.

SUMMARIVM.

MERITVM quid, & quod est duplex de cõdigno, et de cõgruo seu secundum quid. nu. 1.
Gratia gratum faciens quid, & quanti valoris. nu. 2.

Bona in peccato mortali facta esse merita de congruo seu secundum quid, & quantum profunt; nu. 3.

Actus humanus malus, & peccatum morale idem, differens à peccato naturali, & artificiali. nu. 4.

Peccatum morale quid late, nu. 5.

Lex aeterna quid, nu. 6. contra eam est, quicquid est contra rationem naturalem. nu. 6.

Omissio pura cur dicitur factum negatiuum. nu. 7.

Verba illa, dictum, factum, concupitum, quomodo accipiuntur. nu. 8.

Diffinitio hac peccati cur eligitur. nu. 8. & quomodo alia omnes, in eam resolvuntur. nu. 9.

Peccatum, & delictum, in proposito idem. nu. 10.

Violentum nullum peccatum. nu. 11.

Voluntaria simpliciter dici, metu etiam iusto facta. nu. 12.

Metu etiam iusto facta regulariter valere & regulariter rescindi, non autem idem de factis per blanditias. nu. 12.

Metum iustum excusare aliquando ab omni culpa transgressionis legis humanae, non tamen semper etiam à mortali. nu. 12.

Voluntarium duplex, directe & indirecte. nu. 12.

Omissio pura non est peccatum, nisi concurrant potentia & obligatio faciendi, cum quotidianis exemplis. nu. 13.

Dives qui non tenetur querere pauperes. nu. 13.

Peccatum originale quomodo voluntarium. nu. 14.

ACTVS autem humanus est duplex, bonus, & malus. Bonus, qui nulla lege prohibetur in se neque in circumstantiis suis, & appellatur meritum. Quod secundum mentem Tho. 1. sec. q. 114. art. 3. est duplex. Alterum est simpliciter meritum, seu de condigno: Alterum secundum quid, seu de congruo. Meritum simpliciter, siue de condigno, est quod meretur gratiam, & gloriam, ac vitam aeternam. Quod diffiniri potest esse actus humanus bonus, factus ab eo qui habet gratiam Dei gratum facientem. Cuius meminit etiam glossa in d. 5. fin. Clem. 1. de Summa Trinit. verb. omnibus. Quae gratia gratum faciens est donum Dei supernaturalis, infusum à Deo creaturae rationali, quo est illi ad vitam aeternam accepta, ex mente Tho. 1. sec. q. 110. & 111. & Scot. & aliorum lib. 2. dist. 26. & 27. Quae gratia est tanti valoris, quod etiam illa, quam habet vnus particularis, est maius bonum quam aliud omne bonum naturale totius vniuersi. secundum Tho. 1. sec. q. 113. ar. 9. ad 2.

Meritum autem de congruo, vt Tho. in d. q. 114. ar. 3. & alij multi loquuntur, siue meritum secundum quid, vt ipsemet Tho. nominat ibidem, est actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiam Dei existente, cui de quadam congruitate, & secundum quid debetur aliqua merces spiritalis, vel temporalis, vt sentit glossa c. Quod quidam, de pœnit. & remiss. Quae ponit illis duos senarios, Quae cum mortali bona fiunt, dant bona terrae, cor faciunt humile, minuunt tormenta gehennae. glossa est etiam ferè similis in c. Quærat. §. Quod autem; de pœnit. dist. 3. vltra quos tres fructus tactos in illis, addimus alios multos infra in c. 27. nu. 270. Qui fructus licet magnæ sint in se vtilitatis, collati tamen cum gratia gratum faciente, & gloria aeterna ei respondente, adeo parua sunt,

ua sunt, vt in c. Nihil, de consec. dist. 5. dicantur nihil prodesse, quum tamen de fide sit prodesse ad multa, vt dictum est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. can. 6. Actus autem humanus malus vocatur, & est idem, quod peccatum morale, de quo hic agimus. Licet verbum peccatum, generaliter acceptum, vt docet Tho. 1. par. q. 63. ar. 1. significet omnem deuiationem vel declinationem à rectitudine operi debita, siue id contingat in naturalibus, siue in moralibus: qua ratione monstra naturæ vocantur ab Arist. peccata, 2. Phisic.

Peccatum ergo morale, quod idem est, quod actus humanus malus, variè à variis diffinitur. Ex omnibus autem diffinitionibus, quas post veteres auctores trad. Magister cum Tho. & aliis recentioribus 2. sent. lib. dist. 35. & Thom. 1. sec. q. 71. art. 6. & alij alibi, illam eligimus, quam magnus ille Aug. tradidit in lib. 22. contra Faustum: quæ non latuit gloss. in c. Ille Rex, de pœnit. dist. 3. videlicet. Peccatum est dictum, factum, aut concupitum contra legem Dei aeternam. Tum quia clarior & vsitator est. Tum quia conuertitur cum diffinito: Nam cuiusque conuenit diffinitum, conuenit etiam diffinitio, & è contrario, vt per infra dicenda patebit. Nam lex aeterna, vt idem Augustinus ait in lib. 1. de libero arbit. & post eum Thom. 1. sec. q. 91. art. 1. est summa ratio Dei, quæ iam inde ab aeterno cuncta ordinauit, & post mundum creatum omnia gubernat, iuxta illud Poëtæ pulcherrimum,

*Quicquid habet Phlegeton, quicquid cana viscera terra,
Quicquid habet Pelagus, quicquid secat aera pennis,
Fecisti solus, totumque opus ipse gubernas.*

Et ita quicquid est contra legem & rationem naturalem, est contra legem aeternam, licet non contra, quicquid est contra legem aeternam, sit contra legem & rationem naturalem. Qualia sunt, quæ supernaturalibus obuiant, vt ferè omnis hæresis, blasphemia & similia. Quod docet Tho. in d. q. ar. fin. & latè iuxta ac subtiliter enucleat Tho. à Vio ibidem.

Non obstat primo, quod puræ omissioni, quæ vt prædictum est, saltem tribus concurrentibus est actus humanus malus, conuenit diffinitio, quia est peccatum, cui tamen non conuenit diffinitio: quia non est dictum, factum, aut concupitum: Nam licet illa ommissio non sit dictum, factum vel concupitum, affirmatiuum, est tamen negatiuum: Est enim non dictum, non factum, vel non concupitum; seu non dicere, non facere, vel non concupiscere, eius, qui posset, & ad id teneretur. Quoniam affirmatio, & negatio, reducuntur ad idem genus, vt in hac ipsa specie trad. Tho. in q. 71. ar. 6. ad 1. & probatur per l. Si mora. ff. solut. matrim. quæ non factum vocauit factum, vt ibi glos. notauit. Ibi enim Iuriconsultus appellat factum mulieris, omissionem traditionis dotis, & glo. recepta ibi per Bart. Alex. & alios. in l. 2. ff. de verb. oblig. ait diuisionem illam Iuriconsulti, qua diuidit stipulationem, in stipulationem de faciendo, & dando, comprehendere etiam stipulationem, de non faciendo, & non dando.

Non obstat secundo, quod res dictæ, factæ, aut concupitæ non sunt peccata, quia illa verba diffinitionis, dictum, factum, & concupitum, non accipiuntur pro illis rebus, sed pro ipsis actibus dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu volendi eas, hoc est, pro ipsa dictione, factione, & (vt ita dixerim) concupiscione

seu volitione, vel latinius voluntate: quod post alios Gabriel rectè intellexit, in d. c. 2. q. 1.

- 9 Non obstat tertio, quòd illa diffinitio eiusdem Augustini relata à Gratiano in §. 1. 15. q. 1. videlicet: Peccatū est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat, nullam facit mētionem de dicto vel facto, sed solum de concupito. Quia debet reduci ad hanc, subintelligendo dictum vel factum, seu dictio vel factio; Cum enim mentionem fecerit de concupito, & voluntate, quæ est radix malitiæ dicti seu dictionis, facti seu factionis vel actionis, adeo quidem, vt vnum tantum peccatum constituatur ex illis, vt in Prælud. seq. dicemus, faciendo mentionem de voluntate, satis videri potest fecisse mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.
- Non obstat quarto, quòd alia est diffinitio diui Ambrosij relata per Magistrum in lib. 2. dist. 35. & alia aliorū, quia omnes possunt ad hanc reduci, sicut & illa Th. in 1. sec. q. 71. ar. 6. Peccatū nil aliud est quàm actus humanus malus; Omnis enim actus humanus malus, est dictum factum vel concupitum contra legem æternam Dei.
- 10 Non obstat quinto, quòd secundum hanc diffinitionem delictum esset peccatum, & tamen August. in quæst. Leuitici significat, quòd peccatum est perpetratio mali, & ita commissio; Delictum autem desertio boni, & ita commissio. Quòd annotauit glos. in regula Peccatum, & in regula Delictum, de reg. iur. lib. 6. & ante illam Magist. in 4. dist. 42. Quia ibidem ipse et Magister dixit indifferenter, apud authores, omne peccatum nomine delicti intelligi, & contrà, omne delictum nomine peccati. Quòd palam probatur per præfatas duas regulas, cōiunctas, & per c. Ille Rex, de pœnit. dist. 3. & c. Si peccatum, de pœnit. dist. 1.
- 11 Non obstat sexto, quòd actus violēter extortus, qualis est thuris oblatio idolo facta per manum alicuius violenter, absoluta vi, ad id adacta, non est peccatum, c. Presbyteros, 50. dist. & tamen est dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam. Quia diffinitio præfata intelligitur, de dicto, facto & concupito voluntario, saltem simpliciter, & indirectè, iuxta illud eiusdem August. relatum in §. 1. 15. q. 1. Peccatum adeo est voluntarium, quòd si non esset voluntarium, non esset peccatum. Et quia omne peccatum est actus humanus, & nullus actus dicitur humanus, nisi sit voluntarius, vt post Thom. 1. sec. q. 6. in Procœmio latius supra Præludio proximo diximus. Dixi, saltem simpliciter, ad significandum, quòd non oportet esse omnino voluntarium, sed sufficit, quòd sit simpliciter tale, licet sit inuoluntarium secundum quid. Qualia sunt quæ metu etiam iusto fiunt, aut dicuntur, vt latius supra proximo Prælud. diximus. Addimus tamen dictis ibidem, frequenter excusari quem à peccato transgressionis legis humanæ, propter iustum metum, vt in c. Sacris, de his quæ vi. annotauit Panor. & Cōmunis; non quidem ea ratione, quòd lex humana non possit quem obligare ad culpam mortalem pro sui obseruantia. Quia id falsum est, vt probat c. 2. de Maicrit. & obed. & latè Caiet. 2. sec. q. 186. ar. 9. & latius nos tradimus in Commen. cap. fraternitas 12. q. 2. Sed quia legislatoris intentio raro se ad id extendit, & actus agentium, non operantur ultra fines eorum. I. Non omnis. ff. de reb. credit. Dixi, etiam vel saltem indirectè, Quia voluntarium dicitur duobus modis, directè ac per se,

per se, vt cum volumus illud: & indirectè ac per se, vt cum volumus id ex quo sequitur illud, & indirectè ac per accidēs, cum possumus & debemus aliquid velle, vel dicere vel facere & nolumus, non dicimus, nec facimus. Non enim sola nauis submersio, est voluntaria nauclero, quam ipse voluit fieri, sed etiam illa quam cum ipse posset, & deberet, non impediuit, id quod pulchrè docuit Tho. 1. sec. q. 6. art. 3. Non otiosè diximus, cum posset & deberet: Nam hæc duo coniunctim requiruntur, vt aliquid sit indirectè voluntarium, seu volitum, vt supra diximus. Per quòd excusantur multi à peccatis omissionum; dum possunt quidem impedire aliqua, quæ sunt mala vel ex quibus sequuntur mala: sed nulla lege ad id tenentur: vt cum aliquis diues omittit dare centum aureos petenti ab eo illos, & dicens quod se occidet, nisi ei eos dederit. Nam licet diues posset ei dare illos, quia tamen ad id minime tenetur, non peccat: quāuis ille se occidat. arg. c. Cum homo 23. q. 5. & eleganter determinat Tho. à Vio in 2. sec. q. 64. ar. 8. Sic excusatos fuisse a peccato respondimus aliquos Vallisoleti diuites, qui poterant succurrere necessitati extremæ aliquorum Galecorum, quos fama erat in Galecia ea laborare. Quoniam licet potuissent illuc ire, & alimenta parare, non tamen ad id vlla lege tenebantur. Quoniam diues quem nullum ad id officium obligat, non tenetur quærere pauperes, quibus elemosynas largiatur; sed tantum occurrentibus eam largiri, id quòd sentit vterque Thom. 2. sec. q. 32. art. 5. & infra in cap. 24. nu. 9. traditur.

elemosinæ.

Non obstat quòd peccatum originale infantis, imò & nondum nati est peccatum, & tamen non videtur esse dictum, factum, aut concupitum. Quia licet non sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale, est tamen sue naturæ humanæ, iuxta dicenda in principio Præludij sequentis.

SVMMARIVM.

- Legem æternam quomodo violant facta, contra rationem naturalem, legem humanam, consuetudinem & conscientiam. nu. 15.*
- Peccatum veniale esse verè peccatum, & contra legem, saltem æternam, licet aliqui contra, qui conciliari possunt. nu. 16.*
- Peccata Theologi & Canonistæ alio respectu quàm Philosophi damnant. nu. 17.*
- Peccata omnia esse mala, quia prohibita, et quomodo glossa quæ vbi dicit defendatur. nu. 18.*
- Peccatum non est vitium. nu. 19.*
- Peccatum constat ex duobus, & ratione alterius est à Deo, & ratione alterius à nobis. nu. 20.*
- Peccatum aliud esse in genere naturæ, & aliud in genere moris, & quòd idem actus manens idem in genere naturæ, nunc bonus, mox potest esse malus, idque contingere tam in actu interiori quàm exteriori. nu. 21.*
- Actus nullus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul & malus, etiam diuersa ratione. nu. 22.*
- Bonis in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda. nu. 22.*
- Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse. nu. 23.*
- Conferri peccatum interius sine exteriori, non sufficit, quamuis contra sic. nu. 24.*
- Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur. nu. 25.*
- Reatus quid propriissimè. nu. 25. & ad qua transfertur. nu. 26.*

Reatum pro obligatione ad pœnam esse filiam peccati, & triplicem. nu. 26.

Actiōis mater obligatio. nu. 26.

Peccatum est omnis actus deliberatus, qui non est bonus. nu. 27.

Bonum constat ex integra causa. nu. 27.

Ociosum omne, malum nu. 28.

Peccator quibus modis circa peccati cognitionem. nu. 28.

- 15 **E**X his inferitur primo, id omne quod fit contra rationem naturalem; id item omne, quod fit contra legem humanam iustam & eius mentem esse peccatum, iuxta illud. Quod ratione caret, extirpare necesse est, c. Cor Episcopi. 68. dist. & iuxta illud. Per me Reges regnant, & c. Prouerb. 8. & l. Inter claras. C. de Summa Trinit. & c. Qui peccat 23. q. 4. Immo quod fit contra humanas consuetudines rectas & honestas, c. Quæ contra. 8. dist. imò & ea, quæ sunt contra rationem, quæ videtur agenti recta, licet non sit, c. Per tuas, 2. de Symon. c. Omne 28. q. 1. Quoniam licet id non fiat contra vllam legem iustam temporariam, fit tamen contra illam legem æternam generalem, qua Deus supremus legislator prohibet, ne quis agat id quod credit non esse agendum, imò, neque id de quo dubitat, an liceat agere. iux. c. Iuuenis, de spons. c. Dominus, de secund. nupt. & c. Inquisitioni, de sent. excom. adiunctis eis, quæ latae tradidimus pridem in c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. a. nu. 8.

nota 16 Secundo inferitur, omne veniale peccatum esse peccatum. Quia est dictum, factum, aut concupitum contra legem æternam: & probatur, in c. Vnum. §. final. 25. dist. vbi August. peccata venialia vocat peccata. & in c. De quotidianis, de pœnit. dist. 3. vbi Io. Chrylost. idem facit. Quin & Tho. 1. sec. q. 61. art. 1. omnem actum inordinatum, & vitiosum appellat peccatum. At inter omnes conuenit, omne veniale peccatum esse actum inordinatum. Magister etiam sent. cum Tho. & S. Bouauentura, & aliis in lib. 2. dist. 35. & 42. præsupponit, quòd veniale peccatum comprehenditur sub verbo, peccatum; quod ab August. diffinitur esse dictum, & c. Contrarium verò ait S. Bonauentura cum aliquot aliis in d. dist. 42. nu. 31. & 32. videlicet. Peccatum veniale non esse contra legem, sed præter legem. Cui consonat etiam Tho. ibidem, q. 1. art. 3. ad 5. & 1. sec. q. 88. ar. 1. dicens, quòd diuisio peccati in mortale & veniale, non est diuisio generis, in species, quæ æqualiter participant rationem generis, sed est diuisio analogi, in ea de quibus prædicatur secundum prius, & posterius. Non enim, inquit, est contra legem, sed præter legem, vbi Caiet. nihil non facit quo suum Thomam defendat à telis Durandi lib. 2. dist. 43. qui magnis viribus nostram illationem tueretur. Quin & ipse Caiet. 1. sec. q. 72. ar. 5. carpit Scotum, eo quod in dist. 22. secundi dixisset, Peccatum veniale non esse contra legem; quia negari non potest esse contra legem æternam, & virtutis. Quæ contentio dirimi posse videtur, dicendo, quòd altera opinio procedit de contrarietate legis sufficienti ad asseruentionem æternæ vitæ impediendam. Altera vero de contrarietate secundum quid, quæ solum sufficit ad eam differendam.

- 17 Tertio inferitur, Theologos & sacrorum canonum peritos magis odisse peccatum, eò quod auertat à Deo, & à lege illius æterna, quàm eo quod auertat à ratione humana, licet philosophi contra fecerint, vt significat Tho. in d. q. 71. art. 6 & 5.

& 5. Licet item verum sit peccatum, eo ipso quod est contra rationem, esse Dei offensiuum, vt subtilissimè declarauit Caiet. in eod. ar. 6. Maioris enim habent Theologi & Canonistæ Deum Opt. Max. & legem eius, in qua die ac nocte meditando esse didicerunt, ex psal. 1. quàm philosophi, qui vix eam nouerunt.

Quarto inferitur illud celebre elogium; quòd non omne peccatum ideò est malum, quia prohibitum: iuxta gloss. celebrem, c. ex parte. 1. de offic. deleg. intelligendum esse de prohibitione humana, non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur: vt ex hac diffinitione colligitur, & annotat Thom. in d. ar. 6. ad 4.

Quinto inferitur, peccatum non esse vitium. Quoniam peccatum est dictum, factum, aut concupitum, & ita actus, vt supra dictum est. Vitium autem est habitus secundum Tullium 4. Tusculan. Thom. in d. q. 71. ar. 1. ad 3. quod etiam colligas ex Ambrosio, cum glossa singulari Ioann. in c. Ille Rex. de pœnit. dist. 3.

Sexto inferitur, Peccatum constare ex duobus, videlicet ex ipso actu qui est quædam res naturalis, & ex tortuositate, (vt ita dixerim) & defectu rectitudinis, qua caret, ex eo, quod deuiat, & est contra legem, & regulam æternam: quæ carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, & deformitas. & quòd quatenus est actus & res merito dicitur quoddam bonum naturale. Quia omnis res quatenus est aliquid, est bonum naturale. iux. illud Genes. 1. Omnia quæ fecerat, erant valde bona. Sed quatenus est defectus, & priuatio boni, dicitur malum, & nihil, ab August. super Ioann. qui verbum, nihil, positum in illo celebri dicto Ioann. 1. Sine ipso factum est nihil, exponit de peccato; quod non est intelligendum de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quædam res, sed de peccato, quatenus est inordinatio, & deest ei rectitudo: vt post & ante alios declarat Tho. in lib. 2. sent. dist. 37. q. 1. ar. 2. vbi concludit, non debere dici vllum peccatum, esse à Deo, nisi cum illa additione in quantum est actus, & in quantum est quædam res.

Septimo inferitur, aliud esse peccatum in genere naturæ, & prout est quoddam ens naturale, & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale. Nam vt in illatione præcedenti est dictum: Peccatum est aliquid, & bonum, prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo subinfertur etiam fieri posse, quod actus, qui sit vnus & idem numero, in genere naturæ, nunc sit bonus, & paulo post malus in genere moris: id est, quatenus est ens morale. Nam ambulatio, quavado ad ecclesiam, est vna & eadem res in genere naturæ; At si eam incipio facere ob vanam gloriam, erit mala toto tempore, quo ob eam ambulauero: & si mutata voluntate continuo eam, ad Dei obsequium erit bona, dum de aliis requisitis nihil desit. vt trad. Tho. 1. sec. q. 20. art. 6. Ex quo subinfertur, quod vnus actus, qui est simplex & idem numero secundum genus naturæ, potest esse duplex & diuersus in genere moris, puta bonus, & malus, peccatum & meritum; id quod Tho. probat vbi supra. Et quamuis Tho. de actu solo exteriori formet, & prosequatur quæstionem, non tamen ob id intelligas contrarium sensisse de actu interiori: quod ibidem annotauit Caiet. cuius quotidianum exemplum accipe in actu volendi comedere carnes continuato ab hora qua licet eas comedere, vsque ad horam, qua non licet, quod non raro cõtingit apud infimates in Carnis priuio, & apud Summates passim in noctibus, quæ præcedunt dies,

dies, quibus efus carniū veritus est: qualis est dies Iouis, & quicumque præcedit quatuor tempora & festorum vigiliis. Animaduertendum tamen, quod nullus actus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus, simul & malus, peccatum & meritum etiam diuersa ratione; quia implicat contradictionem. Nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest; Et si est bonus, nulla. Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium cap. 4. de diuin. nominib. id quod affirmat Tho. 1. sec. q. 2. ar. 6. & clarius in 2. sent. dist. 40. q. 1. ar. 4. & Maior ibidem q. 7. Caiet. super Matth. cap. 6. Quibus, pro dolor, consequens est, bonam operum nostrorum partem esse malam. Minor enim pars est eorum, quibus nulla deest rectitudo, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circumstantiæ. Quamobrem magna cura & studio est opus, ut quæcunque agimus, circumspicte agamus; ne bona quæ labore magno, ad bene merendum perficimus, incuria parua perdamus: vel quod peius est, fiant nobis mala ob quæ puniamur.

23 Octauo inferitur, quod peccatum interius, quo quis peccat, volendo aliquid dicere, aut facere; & dictum, & factum ipsum exterius, sunt quidem plura entia, & plures res, quoad essentiam rei naturalis. Si quidem alia res est, exterior actus, & alia interior. Sunt tamen vnum peccatum in genere moris; quicquid voluat, & reuoluat satis leuiter, & inutiliter, Ioan. Maior in d. dist. 42. q. 1. Quoniam vt eleganter de more ait Tho. 1. sec. q. 20. ar. 3. in corpore quaest. & ad 1. Actus interior & exterior ei respondens, licet sint duo in genere, & esse natura; in genere tamen & esse morali sunt vnus. Non tamen ex hoc inferas sufficere pœnitenti confiteri peccatum interius solum sine exteriori. Quoniam oportet confiteri omnia peccata mortifera. c. Omnis, de pœnit. & remiss. & constat peccatum exterius esse peccatum mortiferum, quando interius est eiusmodi: & licet peccatum interius, & exterius, sint vnum peccatum in genere moris, sunt tamen duo in genere naturæ, vt prædictum est. Non obstat, quod sufficit confiteri exterius: quia qui confitetur exterius, implicite confitetur interius. arg. l. Labeo. §. Tuberc. ff. de supellect. leg. arg. item c. Præterea, de offic. deleg. cum sine illo non esset peccatum. Non autem contra, qui confitetur interius, videtur confiteri exterius: cum interius passim inueniatur sine exteriori: & non cõcludit hoc adesse quod cõtingit abesse. l. Neque natales. C. de probat. & c. In præsentia, eod. tit.

24 Nono inferitur, peccatum esse aliud à reatu peccati. Tum quia peccatum, per prædicta, est dictum factum, &c. Reatus autem peccati est obligatio nata ex peccato ad pœnam subeundam. Tum quia magister in 2. dist. 42. §. Reatus, ait, quod licet aliquando, in scripturis authorum verbum, Reatus, significat culpam, & aliquando pœnam, id tamen non contingit, ex originaria verbi significatione: Sed quia cum reatus sit quoddam medium inter illa, nomen eius transfertur ad significandum extrema. Tum quod verbum, reatus, est verbum nouum & incognitum Ciceronis ætati, & à Messala sub Augusto Cæsare vsurpatum, vt docet Quintil. lib. 8. cap. 3. Instit. vsurpatum, inquam, pro statu Rei criminis; quod colligitur ex l. Si quis diuino. ff. de pœn. quicquid ibi reuoluat Accursius; vbi annotauit Budæus errore nimio apud Iuriconsultos ætatis nostræ, pro crimine reatum accipi. Et quamuis iuxta sensum Budæi, etiam obligatio ad pœnā non dicatur proprie reatus, sed ipse status rei, qui accusatus est, & inter eos receptus: Gregorius

tamen,

tamen, in c. Si peccatum, de pœnit. dist. 1. & Magister cum Thoma, & aliis vbi supra, pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatum, alterum mortale, alterum veniale c. Vnum §. Criminis 25. dist. sic duplex est reatus: alter, quo quis obligatur ad pœnam æternam; alter quo obligatur ad pœnam temporalem, secundum omnes. Itaque peccatum est mater reatus, reatus verò filia peccati, sicut obligatio est mater actionis l. Licet. §. Ea obligatio, ff. de procurat. & actio filia eius, gloss. in rub. de action. Instit. Reatus autem siue obligatio ad pœnam est triplex. Quia peccatum eo quod triplicem ordinem offendat, ad triplicem pœnam obligat: quatenus enim offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pœnam remorsus conscientiæ. iuxta illud August. 1. Confess. Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pœna: Quam conscientiæ remorsus esse dixit Tho. 1. sec. q. 87. ar. 2. Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad pœnam æternam, vel temporariam ab eo infligendam. Quatenus autem offendit legem humanam, obligat ad pœnam illius legis per hominem statutam. Quo fit, vt qui peccamus, considerare deberemus, quod licet effugere possimus frequenter hominis legis latoris errata nostra ignorantis punitionem, nequaquam tamen possemus vitare pœnam Dei omnia errentis, nec conscientiæ nostræ, omnia nostra videntis, nisi per pœnitentiam legitimam, & peccato accommodam.

Decimo inferitur, quod actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum. 27 Quoniam multi sunt actus, qui iuxta suum genus, vel suam speciem, id est, ex obiecto suo, neque boni sunt, neque mali: Qualis est deambulatio in campis, & leuatio festuæ. vt Tho. communiter receptus habet 1. sec. q. 18. art. 8. Nullus tamen inuenitur in individuo, qui non sit malus, si non est bonus. Quia nullus talis inuenitur, cui non desit bonitas, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circumstantiæ. Quæ est septuplex, signata in illa versu, Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Quem desumptum ex Tho. 1. sec. q. 7. ar. 3. explanauimus, in principio c. Consideret, de pœnit. dist. 5. nu. 15. & infra cap. 7. præponendo illum alteri, quem Palud. Antoninus, & aliquot alij proposuerunt. At inter Tho. 1. sec. q. 18. ar. 3. & omnes alios post Arist. in Ethic. conueniunt, ad rectitudinem & bonitatem actus necessum esse, vt omnes prædictæ septem circumstantiæ rationabiliter conueniant. Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium cap. 4. de diuin. nominib. Et quâuis olium contrarium visum fuerit mihi verius sequuto Scot. in 2. dist. 7. & 41. &, quodlib. 18. eo quod videbatur dari posse actus indifferens, sine vlla circumstantia, in nullum finem bonum, vel malum, ordinatus, postquam tamen legi Caiet. super Thom. in d. ar. 9. sequutus sum hoc. Quia omnis actus deliberatus otiosus est malus. iuxta illud Matth. 28. Omne verbum otiosum, &c. & omnis actus, qui non fit ad aliquem finem, est otiosus, & ita deest ei circumstantia finis, siue ordinatio ad bonum finem; & consequenter est contra legem æternam; quæ ad bonitatem actus exigit omnem circumstantiarum concursum rationabilem, quæque habet hominem agere debere propter finem. Tho. q. 1. ar. 1. & 2. post Arist. 2. Phisic. & cõsequenter est peccatum.

Vndecimo inferitur, quam vanè & stultè errauerunt multi super peccato actuali. Alij quidem vt Valentinus, quod peccatum non est à libero arbitrio, sed à Dæmone tantum. Alij vt Lutherus, quod omne opus quamlibet rectè factum, est peccatum.

6 peccatū. Alij vt Ætius, & Armēnij quod aliqua sunt peccata omnino irremissibilia. Alij vt Vualdenſes, quod nullum peccatum mortale est tolerandū, etiam si ad vitandum maius malum. Alij vt Iouinianus, quod semel iustificatus non potest amplius peccare, de quibus latè Castren. lib. contra hæreses. à vers. Tertia hæresis, verb. peccatum. Alij vt Vualdenſes, quod per peccatum mortale perditur omnis potestas tam laica quàm ecclesiastica. vt per eundem Alfonso vbi supra, in verb. Potestas.

Circa prædicta errat.

- Primo, qui credit bona facta in peccato mortali nil prodesse. nu. 3.
 II. Nullam legem humanam obligare ad mortale. nu. 2.
 III. Qui putat sufficere confiteri peccatum interius sine exteriori. nu. 24.
 IIII. Qui credit aliquem ex septē erroribus supradictis in vndecima illatione.
 Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis non nisi peccans mortaliter, vel nec peccans quidem, consule præludium. I. nu. 10.

VIII. Præludium, de diuisione peccati in originale, & actuale. Et quid sit originale.

S Y M M A R I V M.

- Peccatum duplex, originale, & actuale, & quid originale. nu. 1.*
Peccatum aptius genus ad originale, quàm carentia iustitiæ originalis, & alia similia. nu. 2.
Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia, nec concupiscentia, &c. nu. 3.
Peccatum primum solum, & solius primi parentis, & quatenus fuit natura, transferri in solos descendentes, per virtutem seminalem. nu. 4.
Iustitiam originalem, sibi & posteris acceptam, sibi, & posteris perdidit Adam. nu. 5.
Peccatum originale esse reatu, & cum eo nasci omnes, & contradicentes esse hereticos. nu. 6.
Peccatum originale non est actus personalis, non potentia, non proprie habitus, non concupiscentia, non fomes, licet aliquando sic appelletur. nu. 7. Et est proprie peccatum, & culpa, vnā tantū in vno homine, et æquale in omnibus, excludit omnes à vita æterna. nu. 8.
Peccato originali caruit CHRIS TVS, & Virgo mater eius, sed alia ratione. nu. 9.
Pœnitentiam & confessionem peccati originalis non esse necessariam. nu. 10.
Peccatum circa originale qui sic, & sic erant hæretici. nu. 11.

1 PECCATVM primo diuiditur in peccatum originale, & peccatum actuale. Peccatum originale, attendit magis mente quàm verbis Anselmi de conceptu virginali, & Magistri, & aliorum in 2. sent. dist. 30. & Thom. 1. sec. q. 81. & 82. & 3. par. q. 27. ar. 1. & melius ad Rom. 5. lect. 2. col. 2. & 3. & aliorum Catholicorum alibi præcipuè trium canonum 1. 2. & 3. Decreti de peccato originali sess. 5. Concilij Tridentini diffiniri potest, esse peccatum primum, primi parentis, quatenus fuit natura, transfusum per virtutem seminalem, in omnes immediatè vel mediatè ab eò genitos, quo, sibi & illis perdidit iustitiam originalem, quoad hoc seculum, & beatitudinem æternam, quoad alterum.

2 Dixi peccatum pro genere, Quia licet Anselmus frequentius receptus, ponat pro eo (Carentia iustitiæ originalis) & alij (Concupiscentia) vel (Habitus improprius) vel (Fomes) vel (Lex membrorum) aut (Tyrannus) & alij (reatus) vel (pena)

(pena) aptius tamen ponitur, peccatum, Tum per hæc verba circumſpectissima. S. Tho. ad Rom. 5. lect. 3. col. 2. Sicut peccatum actuale, est peccatum personæ, quia per voluntatem personæ peccantis committitur, ita peccatum originale est peccatum naturæ, eo quòd per voluntatem principij humanæ naturæ commissum est. Et sicut peccatum actuale, quod est peccatum personæ, trahitur ad singula membra per aliquem actum personalem, ita peccatum originale trahitur ad singulos homines, per actum naturæ, qui est generatio. hætenus ille. Tum per præ fatum conciliū Tridentinum, quatenus vbi supra can. 2. declarat hæreticum eum, qui dixerit Adamum inquinatum per inobedienciæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum, in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod est mors animæ. Et quatenus, can. 5. diffinit hæresim esse negare, quòd per baptismum tollatur omnis reatus originalis peccati, aut asserere non tolli totum id, quòd veram & propriam rationem peccati habet. At per baptismum non tollitur carentia originalis iustitiæ, nec concupiscentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neque Tyrannus, licet aliquantum refrænatur secundum omnes; ergo nullum illorum est de vera, & propria ratione peccati originalis; ac cõsequenter neque verum genus diffiniti, quod est de quidditate & ratione speciei, iuxta Porphyrium in prædicabilibus. Et quamuis reatus omnis tollatur per baptismum, tamè secundum Magistrum cõmuniter receptum, peccatum originale, non est reatus, neque pœna, sed culpa, vt infra dicemus. Ergo aptius genus est, peccatum, quàm aliquod illorum.

Dixi, primum primi parentis, quoniam alia peccata quæ ipse fecit vel, posterius efficiunt, non sunt peccata originalia, neque transferunt, neque transeunt in posteros, vt probat Tho. receptus in hoc ab aliis, 1. sec. q. 82. ar. 2. & melius in lect. 3. cap. 5. ad Rom.

Dixi, Quatenus fuit naturæ, Quia quatenus personale, ac sola personali voluntate commissum fuit, non fuit, neque est originale, neque transfusum, sed quatenus fuit peccatum naturæ ac commissum voluntate posterorum eius, eadem ratione & modo, qui ex prædictis verbis S. Tho. colligitur.

Dixi, per virtutem seminalem, &c. ad significandum, quo modo & à quo, & in quos deriuatur. Nam qui homo in puris naturalibus crearetur, miraculose alia de materia, quàm carne humana, non haberet hoc peccatum. Quia ille non esset de Adami posteris, imo nec si crearetur de carne humana, ratione alia quàm per virtutem seminalem, iuxta sententiã Tho. 1. sec. q. 81. art. 4. & aliorum, præsertim Durandi in dicta dist. 30. q. 2. & tamen iustitia originali careret, & fomitem, ac concupiscentiam, quàm baptizati habent, haberet.

Dixi, quo sibi & posteris perdidit iustitiam originalem, quoad hoc seculum, ad insinuandum illud grande irreparabilè que damnum, quod sibi, & nobis intulit Protoplastus: Illa enim iustitia erat quoddam donum supernaturale inditum à Deo Adamo, pro ipso, & pro posteris eius, quo vires inferiores subiiciebat superioribus, ac superiores Deo, harmoniam quandam miram constituens, cui per peccatum amissa successit discordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiscendi, tam sensualitatis, quàm voluntatis superioris effrenata secundum omnes. De qua poëta quidam celebris, postquam graphice conscripsit mortem

mortem, & alia, quæ perditio hæc iustitiæ attulit, concludit.

*Hæc fuga iustitiæ, nostris mala cuncta diebus
Intulit. &c.*

Dixi, Et beatitudinem, quoad alterum seculum, ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur, scilicet, quod facit æternum carere vita beata. c. Firmissimè, de consec. dist. 4.

6 Ex qua diffinitione infertur, primo, Peccatum originale, non esse reatum, vt probat Magister, 2. lib. dist. 30. Quia vt in præludio præcedenti diximus, peccatum non est reatus.

Secundo infertur, hæreticos esse qui dicant, non nasci homines cum vero peccato. Quia est contra prædicta, fundata in illo Apost. Rom. 5. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et in illo Ephes. 2. Omnes filij iræ nascimur. & in diffinitione, c. Firmissimè crede, &c. de Consec. dist. 4. & concilium Trident. vbi supra can. 1.

7 Tertio, quod peccatum originale, non est actus personalis, neque potentia, vt palam est, neque habitus, saltem propriè accepto vocabulo. Quia est peccatum; & nulla peccata sunt habitus; vt dictum est supra in Prælud. præcedenti, nu. 19. Quamuis accepto latè vocabulo, metaphoricis dici queat habitus, eo quòd vt ille inclinatur ad suos actus, ita fomes peccati originalis inclinatur ad suos. iuxta Tho. 1. sec. q. 82. ar. 1. & ipsummet Durandum, & alios in dicta dist. 30. q. 2.

Quarto, quod eadem ratione peccatum originale, non est verè concupiscentia, seu vt Magister in dicta dist. 30. declarando ait, concupiscentia, neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat; iuxta Tho. in dicta q. 82. ar. 3. & licet quandoque vocentur peccatum, nominando effectum per causam, iuxta illud Apost. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore; adiuncta expositione Tho. ibidem lect. 3. dum ait, Non iubere Apostolum, ne peccatum, hoc est, fomes peccati, sit in nobis, sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia CHRISTI ei resistere. Quoniam, vt prædictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de vera ratione peccati originalis; vt determinat concilium Trid. vbi supra: & tamen experimur baptizari post baptismum motus iræ, amoris, & voluptatis præuenientes rationem, qui ex fomite illo manant. Idem est dicendum de carentia iustitiæ originalis, quæ per baptismum non restituitur.

8 Quinto, quod peccatum originale propriè est peccatum seu culpa siue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit ille actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturæ, omniumque ab eo deriuandorum per virtutem feminalem, eo modo quo in initio huius Præludij monstratum est.

Sexto, quod in vno homine non est nisi vnum peccatum originale. vt idem Tho. receptus in 1. sec. docet q. 82. ar. 2. qui in 3. & 4. concludit inesse id omnibus hominibus & æqualiter. Cui consequens est, omnes homines mundi natos iam, & nondum natos, mares & fœminas, adultos & paruulos, discretos & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur damnari, saltem pœna damni, per quam excluduntur à vita æternæ beatæ, in æternum, per finem præ-

dictæ

dictæ diffinitionis. & c. Firmissimè, de consec. dist. 4. Quod Gratianus attribuit Augustino, licet bonam eius partem tribuit Magist. lib. de dogmat. eccles. in 2. dist. 30. cap. 4.

De hoc peccato originali sic diffinito dicimus. Primum, CHRISTVM eo caruisse, secundum omnes, quia non descendit ab Adamo per virtutem feminalem. & etiam gloriosissimam Virginem eius matrem, secundum plerisque omnes Catholicos, eo quod fuit præseruata priuilegio particulari. Quod omnibus persuasum esse maximè percipimus: ita tamen vt non damnemus contra sentientes, iuxta iussa Papæ Sixti, in extrauag. 1. de reliq. & venerat. Sancti renouata nuper per concilium Trident. vbi supra §. Declarat.

Contra prædicta errat, & est hæreticus primò qui non confitetur Adamum statim ac peccauit, sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat amisse, incurrissetque iram, & indignationem Dei, atque mortem sibi comminatam, totumque Adamum per illam offensam, secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse. vt habet Concil. Trid. sess. 5. can. 1.

II. Est hæreticus, qui dicit Adamum sibi soli, & non eius propagini nocuisse, & sanctitatem & iustitiam sibi soli, & non nobis perdidisse, mortemque & pœnas corporis tantum, non autem & peccatum, quod mors est animæ, in nos transfudisse, vt habet prædictum Con. can. 2.

III. Qui asserit hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione non imitatione transfundi, omnibusque inesse, per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium, quam per meritum vnius Domini nostri IESU CHRISTI tolli, aut negat ipsius meritum per baptismi sacramentum, in forma ecclesiæ ritè collatum, tam adultis, quam paruulis applicari, vt habet canon 3. prædicti Conc.

IIII. Qui non credit per baptismum tolli totum id, quod in peccato originali veram & propriam peccati rationem habet, vt habet canon 4. prædicti Con. Per quos Canones multa, quæ Magister, & alij disputant in 2. sentent. dist. 29. 30. & 31. manent determinata.

IX. Præludium. de peccato actuali. & eius diuisionibus. & quid mortale, quid veniale. & de notis quibus mortale à veniali discernitur.

S V M M A R I V M.

- Peccatum actuale quid, & quousque eius species cognoscenda confessario. nu. 1.
Peccatum diuiditur, septem modis, primo in peccatum cordis, oris, & operis, secundo in peccatum cordis, facti & consuetudinis, & quid in his confessarius monendus. nu. 2.
Mors triplex anima per tres mortuos suscitatos à CHRISTO signatur. nu. 3.
Peccatum diuiditur tertio in septem capitula, & quatenus confessario prodest hoc scribere. nu. 4.
Peccati mortalis vana laudis & gloriæ confessio, quando non exigui mentionem specificam peccati de quo illa queritur. nu. 5.
Peccatum quarto, & quinto, diuiditur, nu. 5. diuiditur & sexto in mortale, & veniale, nu. 5. & dicere, quod semper specie differant in genere moris videtur commodius. nu. 6.
Circumstantiam solam, qua speciem mutat, esse necessario consuetudinem. nu. 6.

Peccatis

Peccati mortalis diffinitio cōtinens quatuordecim notas distinguēdi mortale à veniali, nu. 7.
Peccatum ad mortale possunt obligare etiam leges humane, quarum tamen multa non obligant, nu. 8.

Conscientia legem transgrediens quando peccat, & quod plurimum differt in hoc, conscientia generalis à particulari, & dubium à scrupulo, nu. 9.

Ignorantia, quæ excusat, nu. 10.

Subreptio, quæ excusat, nu. 10.

Paritas rei etiam excusat, nu. 10. & quæ sit illa remissivè, nu. 10.

Dispensatio qualis excusat à mortali, & quando dispensatus excusatur, & quando dispensator peccat, nu. 11.

Dispensatio alia nulla, alia iniusta, alia iusta, nu. 11.

Dispensatio sine causa, quando non est mortalis dispensanti, & dispensato, nu. 12.

Dispensatio inferioris circa legem superioris sine causa iusta etiam si ad id potestatis habeat, an excuset in viroque foro, nu. 13.

Dispensat frequenter Monarcha non exprimendo quod dispensat, nu. 13. non autem inferior nisi circa suam legem, nu. 14.

Causa iusta excusat circa legem humanam, & quid dicatur illa, & quatenus id causa iusta facit, nu. 14.

Peccans contra consilia diuina, vel contra salutem animæ proximi per contemptum, mortaliter peccat, nu. 15.

Finis mortalis actus, et cōstitutio finis ultimi in creatura mortale facit, non tamen talem finem constituit omnis mortaliter peccans, etiam scienter, nu. 16.

Peccata quæ speciei diuersæ, & quæ eiusdem, nu. 17.

Circumstantia omnis, quæ facit de veniali mortale, videtur mutare speciem, nu. 18.

Peccata plus differunt inter se per conuersionem ad creatura, quam per auersionem à creatore, nu. 18.

Peccata, quædam simplicia, quædam duplicia, quædam multiplicia: quod cognoscere oportet confessarium, nu. 19.

Circumstantia quæ peccata distinguunt specie, nu. 20.

PECCATVM autem actuale breuiter diffiniri potest esse peccatum quod non est originale. Dixi, peccatum, pro genere, & reliquum pro differentia. Quoniam autem error est asserere illud tertium paradoxon Ciceronis, Omnia peccata esse paria, vt tradit Thom. receptus ab omnibus Catholicis, 1. 2. q. 73. art. 2. non sufficit pœnitenti confiteri peccata sua in genere, neque confessario ea sic audire, sed oportet confiteri & audire illa in specie; ita quod confessarius possit intelligere naturam, & speciem peccati, & an sit mortale, an veniale. Quæ in re multos errare monemus infra cap. 2. n. 5. Ideo peccati diuisiones sunt considerandæ. Prima est Hieron. super Amos, relati in c. Super tribus, de pœnit. dist. 1. & in c. Super tribus, de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, oris, & operis; quæ per tria verba prædictæ diffinitionis clarè probantur. Quæ tamen diuisio, non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diuersas gradus; vt in Prælud. 7. n. 23. diximus, admonendo confessarium quiddam quotidianum. Secunda diuisio est August. in sermone de monte relat. in cap. Sicut tribus, de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis; quæ etiam non est diuisio peccati in membra diuersæ speciei,

speciei, sed in tria membra diuersorum graduum eiusdem peccati. Quos elegenter de more ait significari per tria genera mortuorum, quos dominus resuscitasse ait euāgelium, vbi gloss. singularis adtexuit illa carmina magna pietate pariq. arte cōposita.

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, vsus,

Tumba, puella, puer, Lazarus ista notant.

Hanc verbo, hunc motu, lachrymando suscitatur illum

Christus, & in modico, nascitur eger homo.

Circa quam diuisionem admonendi sumus, quod non sufficit pœnitenti confiteri se consueuisse illud aut illud peccatum facere, sed oportet confiteri numerum saltem verisimilem peccatorum, vel taliter explicare consuetudinem, vt confessarius concipere possit eiusmodi numerum verisimilem, per ea quæ diximus infra, cap. 6. nu. 14. & seq. & in cap. Consideret, de pœnit. dist. 5. in princip.

Tertia diuisio est S. Gregorij in lib. 31. Moralium cap. 31. relata à Magistro in 3. 2. dist. 42. in septem capitalia; & rursus, septem capitalia in quinque spiritualia, videlicet, in inanem gloriam, iram, inuidiam, auaritiam, & accidiam; & in duo carnalia, Luxuriam videlicet, & gulam, Quæ est diuisio peccati in membra specierum diuersarum seu diuersorum generum subalternorum, Quia singula illorum septem à se inuicem differunt specie, cum eorum omnia obiecta specie differant, vt cruditè declarat Tho. in d. q. 72. ar. 2. ad theoriam, quamuis ad praxim parum seruiat confessariis. Non enim sufficit confiteri per illa genera subalterna, vt censeantur confessa mortalia, sed oportet vt deueniatur ad specificationem illorum, adeo vt agnoscatur an sit mortifera, necne, & cuius speciei specialissimæ, vt in cap. 2. nu. 8. infra monemus, & modos specificandi declaramus in cap. 23. à nu. 15. Addimus autem hic omnibus dictis ibi, & alibi à me, & ab aliis, quod sufficit dicere, toties peccaui, laudem & gloriam quærendo de peccatis mortalibus, licet non specificet illa peccata mortalia, quæ forte non fecit, vel iam alias confessus est, vel proponit confiteri cum peruenerit ad locum proprium eorum; vt in simili monemus in d. c. 6. sub finem, eum, qui circumstantiam aliquam necessario confitentiam oblitus est in confessione, posse confiteri eam non iterando confessionem peccati. Vt si quis fuit cōfessus illa, vel illa peccata fecisse, & oblitus fuit confiteri circumstantiã fractionis iuramenti, quo iurauit illa non facere, satisfacit confitendo se toties peccasse transgrediendo iuramentum licitum; quamuis non exprimat peccata illa, per quorum perpetrationem transgressus est. Id ipsum quod dixi, de inani gloria, dicendum est de superbia, præsumptione, ambitione, gula, & aliis vittis capitalibus, & eorum filiabus, de quibus in d. cap. 23. à nu. 8. tradimus modos explicandi necessaria.

Quarta diuisio est Isidori in lib. de Summo bono; in peccatum in Deum & proximum, & se ipsum, de qua idem dicendum quod de proxima, scilicet, illam quidè continere pulchram theoriam, esse quæ diuisionem peccati in membra diuersæ speciei, sed parum vtilem confessionibus sacramentalibus faciēdis, in quibus non sufficit, quoad mortalium confessionem dicere generaliter, & in genere subalterno, peccaui in Deum toties, in me toties, & toties in proximum; sed oportet species specialissimas peccatorum, quibus id fecit, exprimere, vt proximè dictum est.

Quinta diuisio colligitur ex Tho. 1. sec. q. 72. ar. 8. in peccatum per excessum, &

sum, & in peccatum per defectum, &c. de qua idem per omnia dicendum est, ac de duabus proximè præcedentibus.

6 Sexta diuisio peccati est in peccatum lethale seu mortale, siue mortiferum, & in peccatum veniale. Quæ non est diuisio peccati in diuersas species, secundum Tho. in d. q. 72. ar. 5. pro quo multa hic scripseram, quæ ne prolixior forem, prætermisi, arbitratus vtilius tenere contrarium. Tum, quia ipsemet Tho. concedit in 1. sec. q. 18. ar. 10. & 11. quod illæ circumstantiæ, quæ specialiter rationi repugnant, qualis est circumstantia loci sacri in furto, quæ specialiter repugnat rationi & legi veranti fieri eiusmodi iniuriam rei sacræ mutat speciem. Et potest dici, quod omnis circumstantia, quæ efficit, vt actus, qui sine illa non esset mortalis, cum illa sit mortalis, inducat repugnantiam specialem cõtra rationem, & legem specialem. Tum quia non obstat ar. S. Tho. quem sequitur Caiet. ibi, & in q. 18. ar. 10. & 11. scilicet quod ea, quæ consequuntur actum, non mutant speciem. Sicut consensus, qui potest accidere ex interuallo actui iam facto, non mutat substantiam eius, licet alias requiratur, & licet aliud sit de iussu qui debet accedere saltem incontinenti, & de consilio quod debet præcedere secundum communem mentem, & resolutionem, glossæ Bart. Alexand. & aliorum, in l. Si quis mihi bona. §. Iussu. ff. de acquir. hæredit. & Innocen. & aliorum in c. Quod sicut, de elect. Et quod pœna, siue reatus, & obligatio ad pœnam consequitur actum, Non, inquam, hoc obstat. Quia licet pœna, & reatus, siue obligatio ad illam consequatur actum, ratio tamen & lex, per quam ille actus cum illa circumstantia factus obligat ad illam, præcedit eum. Et ita dici potest, quod licet magnitudo rei furto subtractæ circa quantitatem notabilem, non mutet speciem furti parui, magnitudo tamen, quæ pertingit ad quantitatem notabilem mutabit. Facit item grauius, quod sola circumstantia, quæ mutat speciem, est necessario confitenda, vt infra cap. 7. dicitur post ipsummet Thomam, At non sufficit confiteri furtum simpliciter, ei, qui furatus est quantitatem notabilem, quæ facit illud mortale, sed oportet exprimere illam, totam, vel saltem, quoad erat quantitatis iustæ ad efficiendum illud mortale per proximè dicta, ergo est circumstantia mutans speciem. Facit denique, quod non videtur iustè negari posse id, quod efficit, vt actus alioqui venialis fiat mortalis, repugnare rationi, vel legi alicui specialiter. Quare, vtile putamus tenere omne id quod sufficit ad constituendum in esse mortale id, quod sine illo esset veniale sufficere ad mutandum eius speciem in genere moris, licet non mutet in genere entis.

7 Longe item vtilissimū fuerit pœnitenti confessarioque nosse notas quibus veniale à mortali discernatur. Super quo dico, Primum, id fieri non posse, per hoc quod mortale sit contra legem, veniale præter eam. Quia supra Prælud. V. probatum est, omne peccatum tam veniale, quam mortale esse contra legem. Secundo dico, optimas notas esse quas diffinitio hæc peccati mortalis cum suis declarationibus continet, videlicet. Peccatum mortale est peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pœna munitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, vel paruitas rei, aut dispensatio iusta, vel causa iusta, quoad legem humanam ab ea non excusat, vel contra diuinum consilium contemptum, vel, con-

vel contra salutem animæ proximi spretam, vel ob finem mortalem, vel in quo finis vltimus ponitur. Dixi primo, Peccatum, pro genere, quia omne peccatum mortale est peccatum, non contra, omne peccatum est mortale: quandoquidem innumera sunt venialia, c. De quotidianis, de pœnit. dist. 3. Dixi secundo, contra præceptum, quia factum contra consilium etiam diuinum, non est peccatum regulariter etiam veniale, §. fin. 4. dist. cap. penul. 14. q. 1. Dixi tertio, cõtra præceptum diuinum, vel humanum, vt comprehenderem præcepta naturalia diuina, & diuina positia, & humana. Quæ tria possunt obligare ad mortale: Diuina quidem siue naturalia, siue positia, iuxta illud Psal. 118. Octonario secundo, Maledicti qui declinant à mandatis tuis. & illud Psal. 88. Si mandata mea non custodierint, &c. Lex vero humana iuxta c. 2. de Maiorit. & obed. si modo sit promulgata, recepta, & non derogata, in totum, vel pro parte contra quam agitur, vt latè tradimus in Comment. prædicto, c. Fraternitas 12. q. 2. Dixi quarto, æterna pœna munitum, ad excludendum peccata quæ fiunt contra præcepto legum, quæ non infligunt pœnam æternam, qualia sunt etiam aliquot diuina, puta de non mentiendo iocose, nec officiose, c. Primum 22. q. 2. & latius tradimus infra cap. 23. nu. 47. post Caiet. in Opuscul. 27. quæstionum, quæst. 21. & 1. sec. q. 72. art. 5. Qualia sunt etiam illa, quorum author non habuit animum obligandi ad illam pœnam, vt sunt statuta Dominicanorum secundum Tho. 2. sec. q. 186. art. 9. ad 1. quem sequuntur Io. And. & alij in c. Relatum, ne cleric. vel monach. Qualia item sunt hodie statuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum facta instar Dominicanorum. Qualia item sunt, quæ non continent verba præcipientia, sed tantum ordinantia, vel statutaria, vt sunt multæ leges seculares, vt latius traditur infra cap. 23. n. 4. §. & seq. & traditur in Comment. c. Fraternitas 12. q. 2. tractando, de lege pœnali, quem nunc componimus propediem edendum. Dixi quinto, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, ad comprehendendum peccata facta contra conscientias dictantes, vel dubitantes ea esse mortalia, quamuis non vere sint talia. per c. Per tuas el. 2. de Symo. & per suprascripta in Prælud. 7. nu. 15. Quibus addo quod ad hoc vt peccatum sit mortale, non sufficit quod fiat cõtra conscientiam, quæ dicit id esse peccatum simpliciter, sed oportet, vt dicitur esse peccatum mortale. Vnde, quæ peccata fiunt contra conscientiam dictantem illa esse tantum venialia, vel esse simpliciter peccata, solum erunt venialia, si ex se alioqui non sunt mortalia. Quia vt ait Bald. in l. 1. ff. de Senat. In causato non potest esse plus virtutis, quam in id potentia causæ infundat. Pro quo facit, c. Licet ex quadam, de Testib. c. 1. §. Hoc notandum, Qui feud. dar. poss. & conscientia quod aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum, non infundit in id lethalem grauitatem, quam non dicitur. Addo item, quod non sufficit nec requiritur ad hoc conscientia, vel dubietas generalis, licet requiratur & sufficiat specialis, vt post Thomam à Vio. in lib. 17. Respon. q. 13. tradidimus in c. Si quis autè, nu. 61. & seq. de Pœnit. dist. 7. verbi gratia. Si iuris peritus dubitaret in genere, an iurisconsultis liceat die festo consulere: nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die festo, hoc consiliū huic & à se dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conscientie peccatum: è contrario autem, si quis arbitretur licere generaliter iuris peritis, diebus festis consulere, dubitet autem, an nunc, & hic, &

hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Addo item quod non sufficit ad id, scrupulus in genere nec in particulari: nam si quis facit opus licitum, quod credit id licere, non peccat; licet angatur scrupulo generali, vel particulari in contrarium, ut latè probamus in d. c. Si quis autem. n. 63. Dixi ¹⁰ sexto, quod ignorantia non excusat. Quoniam illa quando est facti, imò & frequenter quod est iuris, excusat, eo modo, quo reddi actum inuoluntarium, ut supra Prælud. vj. nu. 9. declaratum fuit. Dixi septimo, quod subreptio non excusat. Ea enim in omni materia excusat à peccato mortali, ut dicimus infra, cap. 11. nu. 4. & in cap. inter verba. 11. q. 3. nu. 491. post alios ibi citatos, præsertim Thomam, 1. sec. q. 88. art. 5. & 2. sec. q. 33. art. 5. & q. 58. art. 3. qualis frequenter inuenitur in accidiæ deliberatas. Cui addi potest paruitas iudicij, qualem habent semidormientes, vel semiebrii, vel adeo turbati, quod licet sufficiat ad veniale, non tamen ad mortale. ut pulchrè determinat Io. Maior in 3. lib. sent. dist. 37. q. 14. col. final. Dixi octauo, vel paruitas rei non excusat. Quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum Thom. in locis proximè citatis. Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis, ad efficiendum furtum mortale, latius quàm alij tractauimus, in Comment. c. final. 14. q. 6. Dixi nono, vel dispensatio iusta. Quia hæc quoque semper excusat. Per iustam, intelligo eam, que valet ipso iure, licet non fuerit iuste facta; quales multæ fiunt circa leges humanas. Quamuis nulla earum quæ circa legem diuinam & naturalem sine iusta causa fiunt inuenitur talis; nulla enim earum valet ipso iure. Quia nullus Monarcha id faciendi facultatem habet, iuxta glos. solemnem, c. Non est, de Voto, quæ agit de dispensatione super voto, & glo. c. Quanto, de iureiur. quæ agit de dispensatione super iuramento. Arbitror autem, quod licet dispensator peccet, tamen dispensatus, si bona fide, nixu superioris autoritate putat eam sibi iusta de causa datâ, excusatur donec satis nouerit, eam non fuisse sic datam. ar. c. Quid culpatur. 23. q. 5. Tales tamen sunt, quæ fiunt etiam circa legem diuinam, & naturalem iusta de causa, ab eis qui potestatem habent, secundum prædictas glossas. Tales etiam sunt, quæ fiunt à Monarchis qui non agnoscunt superiores circa suas leges, etiâ sine iusta causa, modo sine subreptione fiant. Nam iustæ dicuntur quoad hoc, etiam si dispensans & dispensatus, ambo sciant, non inesse iustam causam. Quia licet Monarcha dispensans circa suam legem sine causa peccet, iuxta mentem vtriusque Thomæ, 1. sec. q. 96. ar. 5. quâ latius explicauimus in prælect. c. Si quando, de rescriptis. nu. 25. & licet dispensatus peccet nolendo sine causa se conformare moribus honestis illorû, quibus conuiuuit, contra c. Quæ contra, 8. dist. non tamen peccat, ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatâ. Quia illa dispensatio & relaxatio licet iniusta, valida est ipso iure, ut absolutio excommunicationis iniusta, c. Venerabilibus, §. Sane, ¹² vers. Vbi, de sent. excom. lib. 6. Aduertendû autem, quod peccatû, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legem erga aliquem, per c. Iustum est, 9. dist. & peccatû, quod dispensatus petendo eam sine dicta causa, solû sunt venialia, si scandalû & damnû notabile alterius cessent, secundum mentem Caiet. 1. sec. q. 96. ¹³ Magna tamen quæstio est, an dispensatio inferioris circa legem sui superioris sine iusta causâ facta, valeat. Nam quod non valeat, facit primo, quod dispensatio de-

quæ quâ sit sit sit infurto

fatio definitur esse relaxatio legis causa cognita, iuxta glos. solemnem, §. Nisi rigor, 1. q. 7. Deinde quod sic se habet inferior ad legem sui Monarchæ, sicut ille ad legem Dei, c. Cum inferior, de Maiorit. & obed. & c. Inferior. 21. dist. & dispensatio Monarchæ circa legem Dei sine causa nihil valet, nec excusat, ut prædictum est, ergo nec dispensatio inferioris circa legem sui Monarchæ sine iusta causa valebit, neque proderit. Tertio, quod collatio beneficij à Papa facta ei, quem scit esse inhabile ad illud, lege humana sua tantum valet, licet non dicat se dispensare, facta vero ab ordinario etiam in casu, quo potest, non; iuxta duo dicta celebria, Innoc. quorum alterû posuit in c. Diuersis fallacijs, de cleric. coniug. & alterum in c. Veniens, de filiis, presbyt. adiuncta declaratione illorum, quam ponit Host. in d. c. Diuersis, quem sequitur Panor. communiter receptus, ibi, & in c. Cum in cunctis §. Inferiora, col. penul. de elect. ut latius diximus in c. Si quando, pag. 29. de rescript. Cuius nulla alia ratio efficax reddi potest, quam quod inferior non potest dispensare sine causa circa legem superioris, ille autè sic circa suam. Quarto, facit determinatio illa singularis Innoc. in c. Dudû 2. de elect. videlicet, quod dispensatio à legato facta sine iusta causa, non valet. Ex quo multa facile inferas cõtra multas ordinariorû dispensationes indiscretas præsertim quoad forû conscientiæ.

His rationibus adducor ad affirmandum primo dispensationem, ab inferiori circa sui superioris legem sine vlla causa pro libito factam minime valere. Secundo, eam non censi ab eo factam, nisi expresse dicat eam se facere, etiam si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iuste fieri nequiret. Tertio, quod non creditur ei dicenti se facere illâ, aliqua iusta de causa, nisi probetur illa, si non est facta cum causæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in comment. c. Non liceat. §. 4. Imo neque si fiat cum illa si scitur causam esse falsam quoad forum conscientiæ. Quamquam dispensatû bona fide, si eam haberet, excusare possiet ob superioris autoritatem. Quarto, quod dispensatio ab inferiore ¹⁴ circa suam vel præcessoris, vel inferioris sui legem facta, valet in vtroque foro, etiam si pro solo voluntatis libito eam fecerit. Imo etiam arbitror, eum tacitè dispensare circa illam, quotiens prudens & sciens iubet aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de dispensatione mentione facta. Quæ breuitatis gratia, non cõfirmo latius. Diximus decimo, vel iusta causa excusat. Quia ut dicimus in cap. 23. infra nu. 42. causa rationalis semper excusat saltem à mortali, transgressionè legis humanæ. secundum mentem Tho. 1. sec. q. 96. ar. 6. & 2. sec. q. 14. ar. 3. & aliorum ibi citatorum. Eam vero causam dixerim iustam, ob quam legis lator si ^{nota.} adesset, eum pro excusato haberet. arg. glos. singularis & receptæ l. Tale pactum. §. Qui prouocauit. ff. de pact. Quin, & causa, quam quis bona fide putat iustam, etiam si omnino iusta non sit, excusat à mortali, licet non à veniali, vt eleganter dixit Caiet. in 2. sec. q. 143. ar. 3. post alios non citatos ab eo, quos ibi citauimus. Dixi vndecimo, aut contra diuinum consilium contemptum. Nam licet consilia ¹⁵ diuina non obligent etiam ad veniale, ut prædictû est; tamen, qui ea per contemptum transgreditur, vel non admittit, mortaliter peccat iuxta, glos. singularem & receptam in c. Quis autem. 10. dist. Dixi duodecimo, vel contra salutem animæ proximi speratam. Nam qui facit aliquid, quod ex se non est mortale, nec forte illicitum, qualis est exornatio mulieris, vel vitij per contemptum salutis animæ

proximi, quem credit spiritualiter per eam periturum, mortaliter peccat; quamuis, non ita peccaret, si eiusmodi contemptus abesset, ut latè dicitur, infra cap. 13, 16 nu. 23. Dixi decimo tertio, vel ob finem mortalem, Quia omnis actus in finem mortalem relatus, est mortalis, etiam si suo genere bonus esset, c. Cum minister, 13. q. 5. ubi late tractauimus, nu. 21. post Tho. 1. sec. q. 18. ar. 4. Dixi decimo quarto, vel in quo fias vltimus constituitur, quia per hoc efficitur mortale, ut trad. vterque Tho. 1. sec. q. 88. art. 4. Constituire autem videri potest quis alicui vltimus finem, in aliquo, quando sic afficitur ei, ut malit auerti à Deo, siue peccare mortaliter, quod continet auersionem ab eo, quam omittere illud, per dicta viriusque Thom. in d. ar. 4. & ar. sequen. Sed contrarium esse verius diximus in Comment. prædicti c. Cum minister. nu. 21. Tum quia hoc non expriment præfati. Tum quia alioqui bis peccarent omnes, qui semel scienter peccarēt mortaliter, quia transgredierētur legem, quod est vnum peccatum, & ponerent finem vltimum, in eo, quod est alterum. Tum quod multi peccant mortaliter cognoscentes se minime in eo finem vltimum constituere.

Peccatum autem veniale facile diffinitur esse peccatum actuale, quod non est mortale.

17 Septimo, diuisio sit hæc nostra tam pœnitentibus quam cōfessariis pernecessaria peccati pluraliter accepti. Peccatorum alia sunt eiusdem speciei, alia diuersæ. Peccata eiusdem speciei sunt peccata, quorum obiecta, & fines sunt eiusdem speciei, & nulla circumstantia speciali lege prohibita diuersificat. Peccata vero diuersarum specierum, sunt peccata, quorum obiecta vel fines sunt diuersæ speciei, vel quæ circumstantiæ specialiter prohibita diuersificant, ut colligitur ex Tho. 1. sec. q. 72. ar. 4. & q. 18. ar. 2. & 6. & 11. Verbi gratia, Peccatum fornicandi specie differt à peccato furandi, quia obiecta eorum, hoc est, materiæ circa quas sunt, sunt diuersæ speciei. Peccatū item quo quis mittit mulieri donum aliquod, ut libidini eius consentiat, differt specie à peccato quo quis eidem mittit simile donum quo furetur à marito pecunias, quas sibi tradat. Quoniam licet obiecta sint eiusdem speciei, fines tamen sunt diuersi, quod sufficit ea ratione quam idem Tho. in 1. sec. q. 18. art. 6. reddit. Furtū item factum in loco sacro, cui ne fiat eiusmodi iniuria speciali lege vetatur, differt specie à furto simili profano in loco factō, ut declarat Tho. in d. art. 11. Per quam rationem supra dixi omnem circumstantiam, quæ efficit ut actus alioqui venialis, sit mortalis, mutare speciem. Prætereo hic, ne longior fiam, illas rationes neruosas, quibus probabam peccata, ut plurimum magis differre inter se per conuersionem ad ea, quæ male volumus & nolumus, quam per auersionem à Deo, & eius lege ac ratione. Et quod rectius dicitur per cōuersionem ad ea, quæ male volumus, quam ad creaturas licet communiter ita dici soleat. Et cur dicitur hoc ut plurimum & non semper esse verum? Quia hæc potius scholis quam confessariis sunt vsui. Prætereo item rationes, ob quas confessarium parum oportet curare de illo Thomæ dicto, quod peccata exteriora diuersificantur specie per obiecta, interiora vero per fines. Oportere autem, eum inuestigare, an actus exterior siue interior, qui est peccatum ratione sui obiecti, in quod per se ordinatur, sit etiam ratione alius finis, vel aliorum finium, in quem vel in quos à voluntate dirigitur, etiam consequenter an sit vnum simplex, vel duplex,

duplex, vel triplex, aut multiplicius peccatum, quale potest esse, si in multos fines à voluntate ordinetur. Simplex enim est, cum quis simpliciter vult adulterari. Duplex cum vult adulterari, ut furetur marito pecunias. Triplex, si vult illud ut furetur, & occidat. Multiplicius, si ad plures alios malos fines id collimet. Et ita multa peccata quæ vno respectu sunt vnius speciei, altero sunt alterius. Peccatum enim furandi, quod quis cōmittit ut adulteretur, est furtum, quatenus obiectum illius, in quod per se ordinatur, est contrectatio rei alienæ; & adulterium, quatenus ordinatur à voluntate in illum finem, iuxta illud Arist. Ethic. 5. Qui furatur ut adulteretur, magis est adulter, quam fur. Licet autem circumstantiæ finium malorum diuersarum specierum efficiant peccata diuersæ speciei, alia tamē non efficiunt, ut plurimum idem. Furtum enim factum in vno loco, tempore, vel ab vna persona, vel vno modo, non differt specie ab eo quod fit in alio loco, vel tempore, vel alio modo, vel alij personæ: ut colligitur ex Tho. 1. sec. q. 72. art. 9. nisi speciali lege id prohiberetur, ut prohibetur furtum, & homicidium in loco sacro, c. sacrilegium, 17. q. 4. & c. Proposuiti, de consecrat. eccles. Quam limitationem, licet Tho. ibi omittat, expressit tamen satis postea, art. 11. qua superius vsi sumus contra alteram eius conclusionem.

Circa prædicta errat, Primo, qui credit omnia peccata esse paria. nu. 1.

II. Qui credit circumstantiā, etiam mutantē speciem, non esse confitendā. nu. 6.

III. Qui credit legem humanam non posse obligare ad mortale. nu. 8.

Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis tantum peccans mortaliter, & quis nec peccans quidem; consule Præludium 1. nu. 10.

X. Præludium, de Pœnitentia, & eius partibus.

S V M M A R I V M.

Pœnitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo. nu. 1.

Pœnitentia verbum esse latinum, & quid proprie significet, & ad qua transfertur. nu. 1.

Pœnitentia alia mala, alia bona, bona prout actus, vel virtus ab exordio mūdi necessaria. nu. 2.

Pœnitentiam prout sacramentum à CHRISTO, institutam tres actus, contritionem, confessionem, & satisfactionem continere, esse de fide. nu. 3.

PŒNITERE dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam à se factum. Quod dupliciter contingit, vel sine dolore ut in beatis, quos suorum errorum sine dolore pœnitet, vel cum dolore, ut in viatoribus, qui non solum nolunt, sed etiam dolent peccasse. iuxta illud August. in c. Pœnitentiā, 2. de Pœnit. dist. 3. Pœnitere est pœnam tenere.

Verbum autem Pœnitentia, minime latinum esse, & vtendum loco eius verbo Græco *μετάνοια* plerisque visum est, sed eo vtitur Plinius Iunior in illo Epistola 130. Superest, ut agat pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Et senior lib. 17. cap. 12. Nihil fædius agricolis, quam gestæ rei pœnitentia. Verbo item Pœnitudo, vtitur Hieronymus in eadem significatione Deut. 30. & 1. Regum 15. & vtrumque proprie significat actum pœnitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid à se factum. Transfertur tamen ad significandum sacramentum pœnitentiæ, ut in c. Quod in te, de Pœnit. & remiss. & etiam ad significandum pœnam à sacerdote in satisfactionem impostam, c. Falsas, de pœnit. dist. 5. & proprius ad significandum habitum,

habitum, qui est virtus inclinans ad prædictum pœnitendi actum immediatè vel mediatè, iuxta Tho. & præfatos, diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam virtutem, & in pœnitentiam sacramentum. In hoc autem libro, vt plurimum vtemur eo, ad significandum habitum pœnitendi, quæ est pœnitentia virtus, vel eius actum, vel sacramentum pœnitentiæ.

2 Igitur verbum pœnitentia generaliter acceptum includit malam, qualis est quæ de opere bono habetur: & bonam, qualis est, que de opere malo concipitur, de qua in proposito agendum. Pœnitentia bona bifariam sumitur, videlicet pro actu, vel habitu bene nolendi, & dolendi, ac puniendi peccatum, quæ est pœnitentia virtus, & pro sacramento pœnitentiæ instituto à CHRISTO, quo peccata cum dolore ad id iusto nolita condonantur: vt omnes fatentur post & ante Magistrum in 4. dist. 14. & Thom. 3. par. q. 85. ar. 1. Porro, pœnitentia bona priori modo accepta, videlicet pro actu, vel habitu bene dolendi iam inde ab Adamo Protoplasto incœpit, fuitque semper ad salutem necessaria, iis, qui peccatum mortale incurrerunt, vt palam declarauit nuper Sacrosancta Synodus Tridentina, sess. 14. cap. 1.

3 Pœnitentia vero, prout est sacramentum, cœpit à passo CHRISTO, qui omnia sacramenta nouæ legis, & in his pœnitentiæ instituit, vt nouissimè clarius quam vnquam nuper explicuit prædicta Synodus sess. 7. can. 1. Quæ in prædicta sess. 14. cap. 3. ait. Quod licet vis præcipua sacramenti pœnitentiæ sit forma, & illa ponatur in illis ministri verbis, Ego te absoluo, &c. tamen quasi materia eius sunt illi tres actus: Contritio, Confessio, & Satisfactio. Et adeo quidem, quod in cano. 4. eiusdem sess. declarauit hæreticum eum, qui contradixerit, per illa verba. Si quis negauerit ad integram, & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur, anathema sit. Et quia in his tribus actibus rectè præponendis, iustificatio eius, qui gratiam baptismalem perdidit, præcipuè consistit, ideo ab illis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, & per intercessionem Virginis matris gloriosissimæ sperato, Sacrosanctæque S. Apost. Romanæ, quæ vna est omnium mater & magistra, imo & cuiuslibet alius melius sentientis censura exoptata, cui omnia subiicio.

Circa prædicta errat Primo, qui credit sacramentum pœnitentiæ non esse institutum à CHRISTO.

II. Qui credit sacramentum Pœnitentiæ non habere tres partes, nempe, contritionem, confessionem, & satisfactionem.

Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis non nisi peccans mortaliter, & quis nec peccans, consule Prælud. 1. nu. 10.

FINIS PRÆLVDIORVM.

ENCHIRIDION SIVE MANVALE CONFESSARIO- RVM ET POENITENTIVM,

COMPLECTENS PENE RESOLUTIONEM OMNIUM dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, quam plurimis locupletatum & reformatum, ab ipsomet auctore, MARTINO ab AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Caput I. de Contritione prima parte Sacramenti Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

CONTRITIO quid. nu. 1. & quod non est essentialiter dolor. nu. 2. & 16. Sed pœnitudo vnde ille nascitur. nu. 3. & debet esse voluntaria, non coacta. n. 4. & maxima quoad firmitatem, non quoad intensiorem. n. 7. nisi, & c. n. 8. neque necessario requirit lachrymas exteriores, & c. nu. 23. Pœnitudo peccati est nolle admisisse, nu. 2. quod inuenitur sine dolore. vt in beatis. nu. 6. quid requirit vt sit contritio, nu. 20.

Amor Dei, debet esse maximus quoad firmitatem, sed non necessario quoad intensiorem, & feruorem. nu. 9. qui super omnia & obedientialis est virtualis contritio. nu. 10.

Contritio requirit pœnitudinem, & dolorem actualem, vel virtualem, & qui mallet fuisse mortuus, quam offendisse Deum, est contritus. nu. 10. dolorem, inquam, peccatorum propriorum, præteritorum, & præsentium, magis eo quod sint offensa Dei, quam quia sunt damnosa pœnitenti. nu. 11.

Pœnitudo non est necessaria de futuris, sed propositum nec illa, nec alia admittendi. nu. 12. Dominicus Sotus laudatus. nu. 10.

Medina Doctor laudatus. nu. 10.

Pœnitens non tenetur ad credendum se nunquam amplius mortaliter peccaturum. nu. 13.

Contritio licet deleat peccatum, non tamen delet obligationem construendi illud. nu. 14: nec quum est virtualis tollit obligationem habendi formalem & actualem loco & tempore debitis. nu. 14. neque id cum ratione pugnat. nu. 16.

Contritio non est, quicumque dolor, aut pectoris percussio, quare multi qui se illam habere putant, minime habent, nu. 17.

Contritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, longe diuersa. nu. 18.

Contritio eorum qui eam habere differunt vsque ad mortem, dubia quo ad salutem, sed non quoad absolutionem. & sepulturam. nu. 18. & 19.

Contritus non est qui actualiter, vel virtualiter nollet potius non peccasse, quam quodcumque aliud malū non passum esse. nu. 21. sed nullus tenetur ad huiusmodi cōparationes. nu. 22.

Contritus est qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id conantem, non posse perfecte attingere illam. nu. 22.

Pœnitens qui proposuit se vlcisci, si hæc aut illi iniuria sibi inferretur, vel facere illud, aut illud malum si quis id præciperet, vel si se talis, aut talis occasio offerret, non absolvendus. nu. 22.

Dolor qui pœnitentia non debet esse obnoxius per excessum. nu. 24.

Contritio quam specialis, aut singularis requiratur de singulis peccatis. nu. 25. & non est necessaria ad remissionem venialium, nisi quando dubium est, an sint mortalia. nu. 26.

- 1 **S**ENTENTIAS tum antiquorum, tum recentiorum, quos in c. Perfecta, de pœnit. dist. 1. citauimus, sequuti, diffinimus, contritionem esse pœnitentiam voluntariam, cum dolore maximo actuali, vel virtuali peccati propriam commissi, quatenus est offensa Dei super omnia dilecti, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius, saltem mortaliter, & confitendi, & satis faciendi, vt minimum virtuali.
- 2 Dixi (Pœnitentiam) Tum pro genere, quia omnis contritio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitendi; vt in Prælud. vltimo diximus, non contra omnis pœnitudo est contritio. Tum quia licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alij, aliud: ipsa tamen quoad suam essentiam propriè est pœnitentia seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nollendi peccasse, vt clarius alijs exprimit Cardinalis ille doctissimus Caietanus in 2. Thom. q. 1. quod antea senserat Palud. in 4. dist. 17. q. 1. & subtilis doctor, quem ipsi tacent; in eod. 4. dist. 14. in fin. qui admodū subtiliter ait, quod hæc quatuor inter se distinguuntur.
- 3 Pœnitentia virtus, quæ est habitus, nos ad volendum vltionem nostri peccati inclinans: Voluntas puniendi, seu velle punire; quod ex ea oritur: Pœnitudo peccati, seu non velle peccasse quæ est pars puniitionis: Susceptio, ac toleratio puniitionis, quæ est satisfactio vel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, quod singula eorum sine reliquis tribus reperiuntur. Quamuis tertium sub quarto quadam tenus continetur; quæ breuitatis gratia quia parum praxi sunt vtilia, non explicamus, quod tamen ipse Scotus vbi supra facit. Tertium autem horum scilicet nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dixerim, contritio. Dixi secundo (Voluntaria) Tum quia pœnitentia violenta, qualis est damnatorum, secundum Scotum in 4. dist. 17. ar. 3. non sufficit, neque illa quæ repente ac naturaliter, sine vlla deliberatione prouenit, quia non est voluntaria; per ea quæ supra in Prælud. 7. nu. 12. post Tho. 1. sec. q. 6. ar. 1. posui. Dixi tertio (Cum dolore) ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est illa beatorum, qui sine vlllo dolore, meminerūt peccatorum olim admissorum, & nollent ea admisse: Qualis etiam reperitur in eo viatore, qui nollet peccasse, sine consideratione actuali, quod ipse id perpetravit, sine qua non nascitur dolor secundum Scotum in 4. dist. 14. ar. 3. Quod etiam Adrianus in 4. de pœnit. q. 1. col. 4. affirmat. Non curo hic tractare illam opinionem subtilem doctoris subtilis in prædicta dist. 14. quem latè sequitur Andreas à Vega magnum decus Franciscanorum, in lib. 14. cap. 5. & cap. 18. de Iustificat. videlicet, quod pœnitentia ornata his, quæ in nostra diffinitione continentur, sufficit ad delenda peccata, etiã si absque vlllo dolore contingat, vt hic dicitur con-

citur contingere posse: Quia id de rarissimè contingentibus est. De quibus I. Parum curat. l. Nam ad ea. ff. de leg. Dixi (Maxime) non quidem ideo quod dolor ille debeat esse summè intensus: Rarus enim aut nullus dolor est, qui non possit magis intendi, vt omnes sentiunt, & experientia, quæ rerum est magistra, c. Quam sit, de ele&. lib. 6. docet. Neque ideo, quod omnes alios dolores superare debeat: non enim opus est, vt damnatorum dolorem excedat, qui omnes huius seculi dolores facile vincit, c. fin. de Pœnit. dist. 7. Neque quod æquari debeat illi acerbissimo, quem Christus Seruator noster pro nobis miseris patiens tolerauit, qui fuit maior omni alio huius seculi dolore, secundum Tho. 3. part. q. 46. ar. 6. Imo nec debet esse intensior quolibet alio dolore cuiusuis mali, sed debet esse maximus, quoad æstimationem, id est, quod malit tollerasse, tolerareque omnia mala mundi, quam peccasse peccatum mortiferum. secundum beatum Tho. quolib. 1. ar. 9. Sicut etiam dicimus, amorem Dei maximum esse debere, non quidem necessario quoad intensiōem, sed quoad firmitatem, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni, cuiuscunque creaturæ, nec propter vllam aliam est deferenda: non tamen est necessum; vt intensio sit ea, qua parentes nostros aut filios diligimus, vt diuum Tho. sequuti 1. sec. q. 109. ar. 3. diximus in additione cap. Quando, de consecrat. dist. 1. nu. 10. Dixi quinto, actuali vel virtuali: Quia sufficit actus, qui licet non sit pœnitentia talis formaliter, est tamen virtualiter, secundum Scotum communiter receptum in 4. dist. 14. q. 1. ar. 10. Qualis est actus peccatoris; quo amore Dei vult subire martyrium sibi oblatum, repente, sine peccatorum memoria: Imo quilibet amor Dei, quo plus quam omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorum pœnitentia. secundum cōmunem, cui assentit Gabriel in 4. dist. 14. q. 1. conclus. 12. & 13. & in 3. dist. 27. q. 1. col. 15. quam sequitur & ille doctissimus, perspicacisque ingenij vir doctor Ioãnes à Medina, in codice, de Pœnit. q. 2. & merito, cum ille hoc intelligendum esse existimat de amore, quem obedientialem vocant, qui virtualiter continet voluntatem efficacem adimplendi quicquid diuina Maiestas præcipit. Veruntamen eruditissimus iuxta ac pius frater Dominicus Sotus magna Dominicanorū gloria, soli martyrio hoc tribuendum existimauit. lib. 1. cap. 18. de nat. & gratia. Sed prior sententia confirmatur, eo quod in hoc plus operatur amor quo quis martyrium patitur, quam pœna eius subita. arg. 1. ad Corint. 13. cap. Secundo, quod fieri potest, vt quis plus amet, desideretue martyrium non patiendo illud, quam alius patiendo præsertim momentaneè. Posset etiam contingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerunt, alter qui plus diligit & desiderat, non patiat, alter vero sic: Tertio, quod eiusmodi amor extenditur ad recipiendum martyrium debitum, imo etiam ad volendam cupiendamque formalem contritionem tempore & loco debito, sicuti rectè vbi supra probat Medina. Quamobrè aperte constat quantum hæc sententia à Lutherana dissidet: est enim limitanda procedere tantum quãdo defectus temporis, aut inculcata inconsideratio peccatorum fuit in causa quominus formaliter pœniteret: Cum Lutherus nec actuale nec virtuale propositum huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscentiam, & nouam vitam, quod damnatum est in Concil. Trident. sess. 14. cap. 4. canon. 5. Interrogatus, an id quod fertur dixisse quidam insignis Doctor Academiae Cōplurensis assumptus

assumptus postea in episcopum Legionensem meritissimum, videatur tenendum, nempe contritionem suapte natura requirere formale propositum de non ulterius peccando, sed per accidens temporis, vel considerationis defectu sufficere virtualem. Respondi affirmatiue, modo ita pœniteat eum præteritorum, quod si aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, nec admittendo futura. Et ad hunc modum intelligenda videtur ea quæ de sufficientia propositi virtualis magnifice nuper scripsit prædictus Andreas à Vega, lib. 13. cap. 21. de Iustificatione. Hinc confirmari videtur illud Syluestri, in verb. Contritio, q. 1. Qui mauult mori, quam peccare, contritus est: & illud Palud. in 4. dist. 17. q. 1. conclus. 5. Cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi comparare
 11 non potest, contritus est; de quo mox plura. Dixi sexto, (proprij iam commissi) ad differentiam de pœnitente de peccato alieno, & ad significandum, quod non est opus, vt sit de peccato futuro, licet, vt mox subiiciam, intentio seu propositum non peccandi amplius, vtrumque debeat complecti: præteritum quidem ad hoc, quod non repetat illud denuo; futurum verò, ad hoc vt illud non admittat. Dixi septimo, (Quatenus est offensa Dei) Quia ob id principaliter debet pœnitere. Nam quem alio respectu, puta metu pœnæ, infamiæ aut alio simili principaliter pœnitet, vt proditorem Iudam, & Antiochum pœnituit; non concipit eam de qua loquimur penitentiam & contritionem, c. Iudas, c. Scelerator, de pœnit. dist. 3. & Th. in 3. part. q. 86. ar. 1. & alij in 4. dist. 14. & 16. & Adrian. de pœnit. q. 1. col. 4. Plus enim pœnitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quam quod incommodet sibi: Imo etiam magis quam eo, quod separat eum à Deo, & eius beatifica visione: Quia pœnitere hoc respectu, est pœnitere quatenus incommodat sibi, vt Th. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad quartum aperuit. Addo, quod ex his quæ in hoc numero 11. & infra nu. 39. & 40. dicuntur, inferitur, non esse veram illam opinionem, quam nuper vidimus defendi in selectis quibusdam comitiis, videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacramentum pœnitentiæ attritionem, qua pœnitens dolet de peccato, etiam si sciat eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, vel quia eum offendit, sed propter infamiam, vel alia mala temporalia: oportet enim in primis, vt pœniteat ob amorem Dei, vel eo quod est eius offensa, saltem virtualiter, & quod videatur ei sufficere illa pœnitentia, aut saltem quod non videatur ei non sufficere, ad petendam absolutionem. arg. c. Firmissime, 15. q. 1. & eorum quæ supra allata sunt. Quanquam pœnitere minus principaliter de peccato, ob prædictos respectus, non obuiat contritioni, modo principaliter id fiat eo, quod est Dei offensa. Sicut & amare Deum minus principaliter, ob eius in nos collata, vel conferenda beneficia non obuiat merito diligendi eum principaliter ob semetipsum, iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meum, ad faciendas iustificationes propter retributionem. Quinimo minimè malum est pœnitere solum metu pœnæ, infamiæ, vel alius mali, modo voluntatem peccandi excludat, vt luculenter declarauit Synod. Trid. sess. 14. cap. 4. Cuius illa verba, modo voluntatem peccandi excludat, perinde significant, ac illa, modo non ea mente pœniteat eis respectibus, quod si illi non intercederent, non pœniteret, imo peccare pergeret. Dixi octauo (Super omnia dilecti) quoniam amor Dei nisi maior sit quàm quiuis alius cuiuscunque

iuscunque rei, saltem quoad firmitatem non sufficit, Imo peccatum est si magis aliud, quam Deus vel æque ac ille diligitur, vt post Tho. 1. sec. q. 109. art. 3. iam dudum in additione, c. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 355. dicebamus. Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiuè, minusquam aliud vel æque ac ille, non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus, sine comparatione ad aliud minus; licet verè amor ille non sit amor super omnia, vt facile colligat quis ex dicto concilij Trid. cap. 4. sess. 14. Dixi nono, Cum spe veniæ, quia sine illa saltè virtuali, non contingit venia, c. Scelerator, de pœnit. dist. 3. Dixi decimo, Cum proposito non peccandi amplius saltem mortaliter, quia
 12 sine eo non sufficit, vt sentit Ambrosius, in c. Pœnitentia, 1. de pœnit. dist. 3. & concilium Florentinum coactum sub Eugenio 4. exponit, licet enim pœnitudo non se extendat ad peccata nondum perpetrata, non tamè fiet contritio, nisi eam comiteretur propositum vitandi in posterum omnia & singula peccata mortifera, tam præterita & præsentia, quoad effectum non committendi ea denuo, quam futura, teste Adriano, de pœnit. q. 1. col. 3. post Palud. in 4. dist. 17. q. 1. col. 3. Non
 13 tamen est necessum, vt credat pœnitens se amplius non peccaturum mortifere; Quinimo id quandam superbiam saperet, vt oppositum humilitatem; quod testatur Innoc. receptus, in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. quia fat est, vt nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina. Dixi vndecimo, Cum propo-
 14 sito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam, non tamen tollit obligationem, confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Ioannis 20. Quorum remisistis peccata, &c. & quorum retinueritis, retenta sunt: hoc est, non sunt remissa, quoad obligationem confitendi ea ecclesiæ, vt innuit Adrian. in 4. de confess. q. 1. col. penul. Neque cum ratione pugnat, eum
 15 qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendam offensam: Cum & is cui crimen in foro laico ea lege condonatur, vt vnum annum in bello militet; à die quidem condonationis in gratiam Regis redit, tenetur tamen militare illum annum. Addidi (Saltem mortaliter) Quia non est necessum habere propositum nunquam peccandi venialiter; arg. c. septies, de pœnit. dist. 3. Dixi duodecimo, Et satisfaciendi, propter ea quæ inferius in cap. 3. dicuntur. Et adieci, vt minimum virtuale, eo quod sicut actus qui est pœnitentia virtualis sufficit, ita eadem ratione sufficere videtur, quod eam comitetur id, quod est proprium virtuale confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccandi, quod Io. Maior in 4. dist. 14. q. 1. affirmavit, licet Caiet. in 2. Tomo cap. 1. sentiat tale propositum debere esse expressum; In summa tamen, verb. Confessionis condiciones 12. & verb. Confessionis iteratio idem sentit, & merito, Cum nihil referat, quid ex æquipollentibus fiat, l. fin. ff. mandat. c. Licet ex quadam, de Test. & tacitum & expressum siue virtuale & formale exæquantur, l. Cum quid. ff. de reb. credit. Quod tamen intelligo procedere, quado defectus temporis, vel quædam inculpabilis inconsideratio pœnitentis fuit causa, quominus haberet formale propositum.

COROLLARIA.

Ex hac diffinitione multa inferuntur, Primum, quod communis modus lo-
 16 quendi probatus à prædicto concilio Florentino, & à Trident. sess. 14. cap. 4. per quem

per quem contritio diffinitur esse dolor, intelligendus est causatiue, hoc est, quod est causa doloris, cum per prædicta supra hoc eodem cap. nu. 2. constet, quod non est dolor essentialiter, sed causa, & qua ex aliis ad id necessariis nascitur dolor si aliunde non impediatur, secundum Scotum in 4. dist. 14. & 16.

17 Secundo infertur, quod plurimū decipiuntur quidā putantes, quemlibet dolorem, & quamlibet peccatoris tunctionē, & quamlibet prolationē, Miserere mei, esse contritionē, & sufficere ad impetrandam peccatorū mortiferorum cōdonationem.

18 Cum ad id sit necessaria talis pœnitētia, qualem superius depinximus, nobili ac generoso animo digna. Neque obstat, quod quilibet peccator, quamlibet magnus, præsumitur mori cōtritus, si qua contritionis signa ostenderit, c. A nobis 2. de sent. excōmunic. puta si petierit confessarium, si iurauit parere mandatis ecclesię, si cum loqui non possit, subleuat oculos, aut palmas in cælum, tundit pectus, vt exprimit Hostiensis, cōmuniter receptus in dicto c. à nobis, Non, inquam, hoc obstat, quoniam id solum procedit, quoad effectū, vt ecclesia præsumat eum habere pœnitētiā, prædictis qualitibus ornatā, ad effectum non denegandi ei sepulturam sacram, non autē ad effectum astruendi, quod per id impetratur à Deo venia peccatorum mortiferorū, nisi vere concipiatur pœnitētia, quam cōcepisse præsumitur.

19 Tertio infertur, quod merito Augustinus relatus. in c. Si quis autem, & c. fin. de Pœnit. dist. 7. dubitabat de salute illorum, quos non ante, sed post ægritudinem pœnitebat peccasse. Nam vt eius dictum ibi declarantes diximus, æger pressus ægritudine metu mortis & aliis curis, vix erigit animum, ad supra depictam contritionem concipiendam; & ita ibi Augustinus dubitabat de vera salute, non autem de præsumta, ad concedendam absolutionem, & sepulturam ecclesiasticam; quod omnes deberemus animaduertere, & concionatores frequenter prædicare.

20 Quarto infertur; quod vt pœnitudo peccati perueniat ad gradum contritioni necessarium, oportet pœnitentem plus odisse peccatum, quam quoduis aliud malum pœnæ, odio dignum, simul & velle vitare idem, plusquā quodlibet aliud malum, vitatu dignum, vt sensit Tho. Aquinas. quolib. 1. ar. 9. & omnes in 4. dist. 14. & 17. & recte declarauit Tho. à Vio 2. Tom. q. 1.

21 Quinto infertur, non esse contritum eum, qui actu, aut virtute non est eo animo, vt malit generatim quamlibet pœnam pati, quam peccare, aut peccasse mortifere: quicquid Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. senserit. Quoniam vt Tho. quolib. 1. ar. 29. sensit, Omnis qui est contritus, habet charitatem, & omnis qui charitatem habet, Deum plusquam se amat, & omnis qui Deum ita amat, mauult perdere se sibi, quam Deum, Et cum per peccatum mortiferum, perdat sibi Deus, consequens est, vt maler saltim generatim, omnia mala pati, quam peccare sic. Dixi autem, generatim, Quia nemo vt idem Tho. in d. ar. 9. & ante illum Innocentius, in d. c. Omnis, censuerunt, tenetur ad conferendum speciatim reputando secum, quod malit illud & illud genus mortis, & pœnarum pati, quam peccare, peccasse. Imo id esset imprudentiæ, sicut & imprudens foret confessarius, qui interrogaret pœnitentē, mallet ne potius filios suos, vel se obiisse mortem, quam peccasse; aut, sitne paratus potius mori, perdereue filios, quam peccatum admittere? Quoniam nimia est huiusmodi tentatio: & vt perite ait idem Tho. in d. ar. 9. Sicut delectabilia plus mouent animum, ad delectandum, si speciatim recognoscuntur,

tentur, quàm si generatim; ita terribilia multo plus terrent, si speciatim cogitentur, quam si generatim, & fieri potest, vt qui generaliter malit omnia mala pati, quàm peccare mortifere, nolit hoc aut illud malum specialiter consideratum. *nota de absolutione*
Quo circa satis est confessario, vt videatur ei pœnitens sufficientem peccatorum pœnitentiam habere. Si vero intellexerit, eum minimè eam habere, addat ei animum ad eam habendā, & ad malendum perdere in genere alia omnia sua bona, quàm Deum, qui est summum bonum eius, & omnium; sine quo, nullum est bonum. Quod si fortè non possit eius animum ad tam excelsum contritionis gradum attollere, contendat eum eleuare, saltem ad hoc, quod verè ipsum pœniteat, quod talem non habeat, Per ea quæ breuiter in cap. 10. nu. 4. tanguntur, & hoc sufficit, vt sit contritus, vel saltem ita attritus, vt possit absolui, iuxta Palud. in 4. dist. 17. q. 1. ar. 5. Quæ conclusio non parum consolationis secum affert, & est communis apud S. Tho. & S. Bonaventurā, & omnes Theologos. Diximus; ²² (saltem ita attritus vt possit absolui) quo tollamus scrupulum, quem vir quidam valde doctus, & pius Sanctæ Societatis Iesu, nobis contra hoc insinuat: eo quod pœnitere ac dolere, quod aliquid non habeam, non est illud habere; sicut nec dolere, eo quod non communicauerim, est communicare, neque perinde valet, vt probamus in c. Vt quid paras, de consecrat. dist. 2. post Io. Turrecremat. contra gloss. ibidem; Neque animo scrutari, eo quod non sim confessus; est confiteri: sicut nec velle arborem conscendere, est ipsam conscendere, vt ait glossa 1. In vendentis. C. de contrah. emp. Dicimus itaque re vera pœnitere quem, eo quod non habet cōritionem, non est illam habere saltem formaliter, neque pœnitere me quod non valeo pœnitere, quantum mihi expedit ad contritionem habendam, sufficit ad ipsam habendam, nisi alias iam ipsam habeam: sufficit tamen ad credendum me habere sufficientem attritionem, quod possim à confessario absolui, & à Deo veniam obtinere, media sacramentali absolutione. Quin etiam dici posset, esto talis dolor, non sit contritio formalis, desiderium tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore, quo doler se non posse peruenire ad perfectionem contritionis, saltem virtualiter, est ipsa contritio, in voluntate partis intellectiue sita, fomento auxilij Dei bona desideria fouentis, etiam si pars sensitiua recalcitraret. Vtilis breuitas, quam liber expostulat, negat locum aliis replicationibus, & triplicationibus, potius subtilibus, quàm fructuosis. Si quidem quod hucusque dictum est, sufficit ad scopum, quem nobis proposuimus. Porro bonū signum est, quod pœnitens, sua sponte affirmet, se malle mortuū esse, aut quid aliud simile pati, quàm peccasse. iuxta sententiam Cardinalis doctissimi Io. à Turre cremat. in Summa, de pœnit. dist. 3. qui sequutus Bonaventuram, tenet, Peccatorem, qui secum statuit potius peccare mortaliter, quàm mori, non esse absoluendum. Illi verò qui nihil circa hoc secum deliberauit, etiam si dubitet quid faceret, dum se in tali articulo constitutum aspiceret, non esse denegandam absolutionem, dummodo habeat propositum non peccandi, & nollet offendere Deum, etiam si talis illi occurreret occasio. Quocirca, valde deplorandi sunt, qui ad confessionem & communionem accedunt, cum proposito vindicandi se auctoritate sua, de illis, qui eos alapis aut plagis cæderent, aut palo percuterent, vel proditores, latrones, meretrices, iudæos, sarracenos, hæreticos, vel aliis huiusmodi nominibus, compellarēt, aliaue

aliae simili afficerent iniuria. Eodem etiā modo deplorandi sunt illi, qui ad prædicta sacramenta accedunt, antequam exuant suam depravatā voluntatem, vtendi hac vel illa voluptate illicita, si ea, vel illa occasio eam percipiendi cum aliqua muliere, vel viro eis occurreret. Eos etiam, qui antequam ab animo depellant propositum perpetrandi, quicquid Papa, vel Rex, pater, dominus, patronus, amicus, aut socius ipsis præciperet, aut rogaret, etiam si illud lethale crimen esset. Horum profecto misereri debemus, ipsosq; cum lachrymis compassionis rogare, vt attendant se in quodam diabolico statu, quæ damnatio æterna est, delitescere, qui tali confessione & communionem magis, ac magis excrefcit. ar. c. Si propterea, & c. Si cui, de Pœnit. dist. 1.

23 Sexto infertur, dolorem sensus, singultus, planctus, lachrymas, & id genus alia, non esse ad contritionem necessaria, quoniam sufficit dolor voluntatis rationalis ex pœnitentia manans. Tum per supra tradita. Tum quia vt Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ait, hic dolor non est in manu nostra: vtile tamē est illum habere, & desiderare, fierēque largius, eo quod peccauerit, quam quod alia damna ei acciderint, secundum omnium mentem. Cui consequens est illud Paludani in 4. dist. 17. q. 1. ar. 5. approbatum à recentioribus, scilicet illud. Pœnitentem debere hoc desiderare, non esse intelligendum de debito obligationis, sed decentiæ tantum & vilitatis: Parique ratione non inconueniens fuerit, vt pœnitens maiore dolore sensus afficiatur, ob mortem patris, aut alius cognati, vel plagam propriam, quàm ob peccatum admissum. Quod passim contingit: Imo neque oportet, vt is dolor voluntatis rationalis sit intensior, alio quouis dolore rationalis voluntatis, ob alia mala concepto: per prædicta supra hoc cap. nu. 7. Sufficit enim vt pluris faciat malum peccati, & ob id perdere, vel perdidisse Deum, quam quoduis aliud malum generatim, ad finem euitandi illud, dolendique non euitasse, iuxta Maior. in 4. dist. 14. q. 2. Quinimo satis est, vt velit, coneturque ita dolere, & non possit, doleatque ex animo se non posse id facere per prædicta supra eod. nume. 22. & subinde quamuis intensius persentiat, & defleat mortem patris, quàm peccatum admissum: Satisfacit tamen, si modo malit Deum non offendere, vel offendisse, quàm patrem suum viuere.

24 Septimo infertur, quod dolor sensibilis ex pœnitentia nascens, & alia corpus adfingentia, qualia sunt ieiunare, cilicia vestire, humi accubare, & alia similes austeritates, non debent ad eum modum excedere, vt humani corporis habitudinem corrumpant, efficiantque pœnitentē inhabilem, ad faciendum ea, quæ secundum suum statum facere tenetur: Dolor enim ille nititur amore Dei, super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit. c. Non mediocriter, de consec. dist. 5. tradit Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 3.

25 Octauo, quod licet alij tulerint, & alij expresserint, videlicet Raym. in sua Summa, Tho. 3. part. q. 87. ar. 1. & in 4. dist. 17. q. 2. ar. 2. q. 6. quem sequitur ibi Palud. & Angel. ver. Contritio. §. 4. & Sylu. eod. verb. §. 3. Rudolph. 1. par. vitæ Christi, cap. 20. De singulis peccatis mortalibus singulas pœnitentias esse habendas; contrarium tamen est tenendum cum Io. Maiore Parisiensi acutissimo in 4. dist. 17. q. 5. & Cardinali S. Sixti eruditissimo in quolib. q. 2. & super. 3. par. Tho. q. 87. ar. 1. scilicet sufficere, quod peccatorum pœnitentia adeo sit ex-

sit extensa, vt saltem virtualiter protendatur ad vniuersa mortifera, tam ea quæ meminit, quàm quæ non meminit: Non enim est necesse, vt pœnitens recogitans confitensue sua peccata, de vnoquoq; peccato mortifero specialem & singularem eius pœnitentiam concipiat, sed satis est, vt concipiat generalem eiusmodi pœnitentiam, quæ virtute se extendat ad omnia mortifera, siue id faciat ab initio, cum incipit reuocare ad memoriā confitenda, siue inter reuocandum, siue quouis alio tempore vel temporis momento; qualis est pœnitentia, qua pœnitentia offendisse Deum mortiferè quouis modo cum proposito saltem virtuali confitendi, & satisfaciendi, quando, & vt necessum fuerit, & nunquam amplius ita offendendi, eo quod eum super omnia diligit, capitalēque eiusdem offensam, plusquam quiduis aliud odio dignum, odit. vt est superius hoc eod. cap. nu. 22. traditum. De hoc intelligitur illud Ezechielis, cap. 33. relatum in c. Ponderet, 50. dist. In quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Nam, vt alia omittam, si de singulis peccatis mortiferis, singulæ pœnitentias concipiendæ essent, contingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi salutem æternā, contra expressa canonum sacrorum testimonia in c. 1. de Pœnit. dist. 7. & c. Ponderet 50. dist. & contra prædictum ex Ezechiele locum. Nam qui mille peccata mortalia admisisset, & solam quartam horæ victurus ægrotaret, aut ad suspēdium duceretur, non possēt viuens concipere de illis mille peccatis, mille pœnitentias ad id necessarias, quo saluaretur. Nolumus tamen dicere, quod sicut eiusmodi pœnitentia generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum obrinendam; ita etiam sufficiat ad eximendum pœnitentem ab obligatione reuocandi ad memoriā, & detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum quæ peccauit enumerando illa numero certo vel verisimili confessario. Dixi (Genera & species,) Quia non tenetur singulorum criminum cuiuscunque speciei, in particulari reminisci; neque etiam in indiuiduo singula detestari; id quod sentit Medina vbi supra.

Nono, non esse necessariam pœnitentiam supra diffinitam ad condonationem venialium consequendam, neque consequenter oportet, vt pœnitentia vnius venialis ad aliud extendatur, Tum quia sufficit ad remissionem venialis, quicunque dolor, siue actualis, siue virtualis, quamuis non sit ita magnus, quantum exigitur ad peccata mortalia delēda; iuxta Tho. receptū in 3. part. q. 87. ar. 1. Tum quia vnum veniale remitti potest sine alio: Quia illa venialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille siue actualis, siue virtualis extenditur, secundum eund. Tho. in d. q. 87. ar. 4. Cæterum, qui dubitat, an peccatum illud sit mortale, vel veniale, ita debet pœnitere illius sicuti esset mortale, vel saltem cum conditione, si & quatenus esset mortale, iuxta illud August. Tene certum, & relinque incertum, c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7.

S V M M A R I V M.

Contritio delet quacunque mortalia, etiam antequam quis confiteatur. nu. 27. & semper etiam ante legem gratia fuit necessaria. nu. 28. non tamen est necessario sub pena noui peccati habenda statim post peccatum. nu. 21.

Contritio in quibuscasibus, & quando necessario habenda. i. u. 32.

Contritio quomodo haberi potest sine memoria generali, aut particulari alicuius peccati mortalis nondum remissi. nu. 34.

Pœnitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria. nu. 35. & illa qua caret debitis circumstantiis non est contritio. nu. 36.

Attritio duplex, & qua sufficit ad absolvendum pœnitentē, & ad peccati remissionem addita, noua quadam consideratione, contra quendam Cardinalem. nu. 37.

Franciscus à Victoria Dominicanus laudatus. nu. 37.

Pœnitudo tanta non est necessaria ad sacramentum Baptismi, quanta ad sacramentum Pœnitentiæ. nu. 38.

Attritio que agnoscitur non esse contritio, non sufficit ad Baptisma. nu. 39.

Contritus quamuis fiat ex attrito, attamen Attritio, non fit Contritio, nisi quando defectus est extrinsecus. nu. 40.

Contritionem perficit Deus per suam gratiam, ad quam sex nos possent mouere. nu. 42.

Contritionis effectus. nu. 42.

Contritionem dicere non esse vnā ex tribus materialibus sacramenti Pœnitentiæ, vel attritiones esse malas, hæresis. nu. 43.

† Contritionis circa materiam decem modus peccatur. nu. 43.

Frater Vincentius Iustinianus ordinis Dominicani, laudatus. nu. 43. A.

Attritio non omnis sufficiens ad absolutionem sacramentalem, illa tamen sic, que ante illam fit contritio, vel probabiliter creditur esse contritio, vel attritio sufficiens ad illam absolutionem suscipiendam, que sunt tria diuersa. nu. 43. B.

Sacramenta baptisimi & pœnitentiæ per se instituta ad delenda peccata, & dandam vel restituendam vitam, & per accidens ad eandem conseruandam & augendam, sicut e contrario sacramentum Eucharistiæ per se institutum est, ad conseruandam & augendam eandem: sed per accidens delet peccata, etiam mortalia, & dat vitam. nu. 43. C.

Attritionem, vt sufficiat ad sumendam Eucharistiā ante confessionem non data copia confessarij, oportet fieri contritionem, vel vt probabiliter putetur esse talis. nu. 43. C.

Attritionem, vt sufficiat ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ, non oportet fieri ante contritionem, nec putari esse talem; sed sufficit, vt probabiliter putetur esse sufficiens ad illud rectè suscipiendum, & per illud consequendam veniam. nu. 43. D.

27 **D**E I M O, esse iterum id quod ferè omnes asserunt, nempe frequentet per solam contritionem etiam ante confessionem, & sacramentum pœnitentiæ actu susceptum condonari peccata mortifera. iuxta c. Dixi. c. Magna, de pœnit. dist. 1. Tho. 3. part. q. 86. ar. 2. & in 4. dist. 17. ar. 5. q. 2. à Paludano & aliis receptus, Panor. in c. Deus qui, de Pœnit. & remiss. quod & nos in præfatione de Pœnit. dist. 5. diximus: Licet Gratianus in c. penul. §. Quibus de pœnit. dist. 1. cū aliquor antiquioribus dubitasset: de quo tamen hodie non licet dubitare, per declarationem concilij Trid. sess. 14. cap. 4. Quod tamen addit, huiusmodi condonationem, & reconciliationem non esse tribuendam contritioni siue voto confessionis, quod in ea includitur: Quia talis condonatio non est credenda fieri per solam pœnitentiam & dolorem inde natum; sed potius per gratiam, quam ita pœnitenti donat Deus, quaque illa pœnitudo fit contritio, iuxta glossam receptam in c. Magna, & c. Conuertimini, de pœnit. dist. 1. Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum. secundum Tho. 1. sec. q. 113. ar. 8.

Vndecimo, quod sicut in lege gratiæ cōtingit, sola pœnitentia peccata dimitti: 28 sic etiam ante legem gratiæ vera pœnitentia remittebatur, id quod euidentiore ratione dicendum est. Certum est enim quod tunc nondum erat sacramentum pœnitentiæ institutum, neque confessio; Certum item, quod etiam tunc erat remissio peccatorum etiam mortiferorum: & ita nisi illa per pœnitentiam virtutis actum & contritionem contigisset, nullatenus alias cōtingere poterat. Facit, quod licet, vt prædictum est, sine sacramento pœnitentiæ suscepto contingat remissio peccatorum, nunquam tamen illa contingit sine pœnitentia. Hæc enim pœnitentia semper fuit, est, & erit, iure naturæ, & ad salutem necessaria. sicuti latè in Summa, de pœnit. dist. 5. probauimus: nullaque necessitas excusatur ab ea. Etenim, qui post lethale crimen admissum ante mortem, non est verè contritus, licet non detur illi spatium ad recolendum, & detestandum peccata sua, ob id potissimum, quia in ipsa peccati perpetratione moritur, vel subitanea morte corrumpitur, absq; dubio damnabitur; licet ille, qui confitetur ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione confitendi, vt post & ante alios exprimit S. Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 18. §. 2. Dixi, pœnitentia vera, non autem pœnitentia qualificata modo supradicto; nam hæc est vna ex tribus sacramenti pœnitentiæ partibus, & includit in se propositum confitendi, quod nunquam fuit necessarium ante legem gratiæ, nec lege naturali præcipitur, plusquam ipsa confessio, sicut postea dicemus, in cap. sequenti. nu. 2. neque plusquam sacramentum pœnitentiæ, quod est legis nouæ tantum, secundum omnes.

Duodecimo, quæstionis non mediocri esse, An possit inueniri pœnitudo cui 29 tota hæc nostra diffinitio conueniat, per quam peccata mortalia non condonentur? Scotus enim in 4. dist. 14. q. 2. ar. 2. Cardinalis S. Sixti Caietanus in 2. Tom. in materia confessionis, q. 4. aiunt posse: Tum quia iuxta eos pœnitudo prædicta diuiditur in eam quæ appellatur formata, hoc est, quæ gratia Dei iustificans & condonans peccata format & ornat: & in eam, quæ in formis dicitur, hoc est, 30 quam prædicta gratia non ornat; Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio, sine gratia gratum faciente, quærere veniam, iuxta tria postrema capitula, de consec. dist. 4. & sess. 6. Concilij Tridentini cap. 1. & can. 1. & glossa in c. Magna, & c. Conuertimini, de pœnit. dist. 1. & secundum prædictos potest præfatam pœnitentiam concipere suis viribus naturalibus, quibus Deum super omnia diligere possumus. Tum quia eiusmodi pœnitudo non est vltima & immediata dispositio ad gratiam; Quoniam alioquin scire posset quis se esse in statu gratiæ sine vlla reuelatione, quippe qui scire potest se habere eiusmodi pœnitentiam; quod est contra expressa iuris, & sacræ scripturæ testimonia; videlicet Eccles. 3. & c. fin. de purg. & contra concilium Trid. sess. 6. cap. 9. & canon. 12. Contrarium tamen videtur nobis verius, quod etiam contendit eruditissimus Catharinus lib. 5. annotat. in Caiet. Quia eiusmodi pœnitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia, qui solis viribus naturalibus, sine gratia haberi nequit, post Adami peccatum. vt docet beatus Tho. declaratus ibidem à Caietano. 1. sec. q. 109. ar. 3. Tum, quia licet Scotus, Ocham, & Gabriel, qui eos sequitur in 3. dist. 27. q. 1. dub. 2. teneant; posse nos etiam post peccatum Adami, nostris propriis viribus diligere Deum super omnia, addunt tamen, neminè ad eum gra-

dum peruenire, qui gratiam Dei non adsequatur. Quin etiam subiiciunt, non solum pœnitentiam prædictam actuale, sed etiam virtuale, quæ ex amore Dei super omnia resultat sufficere, esseque vltimam, & immediatam dispositionem, ad gratiam Dei gratum facientem quærendam, ita vt nemo ad eam peruenit, quem optimus. & misericordissimus Pater sua gratia non donet. Nec obstat fundamentum alterius opinionis, videlicet: quod hanc opinionem conficitur, posse nos scire Deo esse gratos, sine reuelatione speciali, Quia negamus nos posse scire, quod pœnitentiam omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus, tamen id frequenter iuste credamus.

31 Tertiodecimo, quod licet toto tempore quo quis se agnosceret peccato lethali mortuum, de bono consilio debeat curare, quo à tam graui morte resurgat, periculumque mortis subitæ, æternæque euadat, iuxta illud Eccles. cap. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum: & iuxta Tho. & communem in 4. dist. 17. & Caiet. 2. Tom. quolib. 7. non tamen ad id tenetur, præcepto ad nouum mortiferum obligante, nisi ea temporis parte, qua occurrit memoriæ quoad vsum, id est, veluti resoluenda, aut renuenda facienda vel omittenda, iuxta commun. Immo neque tunc, ob ea per quæ id affirmavit Adrianus in 4. de Confess. q. 3. & Card. S. Sixti in dicto quolib. 7. & ob ea, quæ nos eis addidimus in 3. part. glos. Summæ, de pœnit. dist. 7. quicquid Catharinus vbi supra dicat de Caietano, quod secum pugnat in eo, quod facile potuit eum excusare si voluisset; & hoc est tenendum. Quoniam sicut alia præcepta affirmatiua de baptismo suscipiendo, & confessione facienda, non obligant sub pœna noui peccati, nisi pro tempore necessitatis; ita per consequentiam præceptum affirmatiuum de se conuertendo non obligat nos, sub pœna noui peccati mortalis, nisi in articulo necessitatis: in illo vero, sic. Quamobrem ad prædictam pœnitentiam concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel violentæ, vel administrandi suscipiendique sacramentum aliquod, secundum omnes: Immo etiam instante populi necessitate aliqua grandi, cui absque orationis feruore prouideri non posset, secundum Adrianum vbi supra.

32 Quartodecimo, quod licet saluberrimum consilium sit, vt totiens concipiamus pœnitentiam omnium peccatorum mortalium, tam semel contritorum, quam aliorum, quotiens ea nobis occurrerint; non tamen est præceptum quod nos obliget ad eam habendam bis speciatim de eodem, Quia Deus non iudicat bis in idipsum. Naum 1. c. At si, de Iudic. tamen teneamur, ne vnquam nobis illud placeat actu, vel virtute: Quoniam licet illa noua (vt ita dicam) complacētia non faceret illam priorem culpam, quæ iam deleta fuit: producit tamen nouam ei similem, ar. c. Notum, 2. q. 1. & c. 1. de offic. deleg. c. Sicut tribus gradibus, de pœnit. dist. 1. & c. Sed pensandum. 6. dist. Vnde licet illud aliquorum consilium, vt peccata præterita etiam bene confessa frequenter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterum atque iterum detestemur, & veluti quendam myrrhæ manipulum, id est, Sanctæ tristitiæ de illis faciamus, plurimum probem quoad peccata, quæ suapte natura tristitiam, metum aut terrorem incutiunt, non tamen crediderim eos intellexisse de illis quorum refrecta memoria ad illicitam delectationem instigat: Qualia sunt peccata carnis, magni cuiusdam honoris & lucri temporalis; qui-

ralis; quinimo consultius existimarem, eorum nunquam amplius in particulari meminisse, nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, vt rectè insinuat frater Ludouicus à Granata Dominicanus, vir vita & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodum sancto & celebri, quæ de oratione composuit: vel quando appetitus carnis sunt probe mortificati, per vehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quandam abstinētiā, siue per morbos, aut dolores: Quoniam delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit, iuxta Arist. 3. Ethic. Tho. quolib. 1. ar. 9. & dicemus infra cap. 9. & hoc in specie sensit idem Tho. in opusc. 64. §. Sciendum

Quintodecimo, magnæ prudentiæ sanctique concilij esse, curare, vt post peccatum admissum, quam citissime nos eius pœniteat, cum per id etiam ante confessionem in Dei gratiam redeamus, adeo quidem, vt fieri posset, vt centies quis peccauerit mortaliter per totum anni ab vltima confessione spatium, qui tamen vix quatuor horis sine Dei gratia manserit, eo quod singulorum pœniterit simul ac admisit. Quo circa, multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousque confiteantur: Nam vt supra declarauimus, ad hoc vt à peccatis resiliant, satis est eis habere dolorem illum eximium supra definitum, quamuis remaneant obligati adhuc ad confessionem. Cæterum cum huiusmodi homines raro, vt potè rudiores, doleant vt dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, vt nos in reper. §. In Leuitico, de pœnit. dist. 1. notab. 18. nu. 5. diximus, Ideo sanctissimum esset consilium, eos inducere ad confitendum frequenter, & saltem in tribus festis Paschialibus, & in festo Assumptionis Deiparæ Virginis. Eo etiam respectu conducit maximè subito post peccatum contritionem habere, ne videlicet bonorum operum quæ ante confessionem fiunt, iacturam faciamus; quæ quidem perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, si fiunt in statu peccati mortalis absque dubio pereunt & mortua reputantur, quantum atinet ad gratiam & gloriam promerendam. 1. ad Corint. 13. c. Nihil. de consec. dist. 5. Licet quoad alia non parū profint, iuxta glossam, c. Quod quidam, de pœnit. & remiss. c. Quærat. §. Quod autem, de Pœnit. dist. 3. in quibus tribus locis alias latè id tradidimus, & in reper. c. Quando. de consec. dist. 1. cum in multis locis, eum in additione. Tradit etiam post alios Maior in 4. dist. 14. q. 2. vt inferius cap. 27. nu. 2. explicatur.

Decimosexto, quod quicquid dicat Antonin. 3. part. tit. 14. cap. 18. in principio tenendum est, quod peccator licet neque generatim, neque speciatim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati, posset tamen de illo contritionem habere, concipiendo pœnitentiam modo suprascripto qualificatam. Nam aliter sequeretur, eum qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari non posset, esse extra statum salutis, contra c. 1. de pœnit. dist. 7. & c. Ponderet, 50. dist. Et quamuis responderi posset in tali casu, amorem Dei super omnia, sufficere, vt Gabriel insinuauit in 3. dist. 27. q. 1. replicari tamen posset quod iam supra nu. 10. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionem virtuale.

53 Decimoseptimo, quod licet de grauiori peccato grauior requiratur pœnitentia, siue pœnitudo, hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, arg. c. Tempora, 26, q. 7. secundum Thom. Palud. & Communem in 4. dist. 17. non autem de necessitate, arg. c. Talis, de Pœnit. dist. 3. quoniam diffinitio supra posita nihil tale requirit, & quia secundum mentem communem doctorum, quâ explicat Maior in 4. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. Pœnitudo circumamicta circumstantiis debitis & supradictis, quantumcumq; sit remissa, breuissimoque tēpore, etiam in instanti concepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad permutandam pœnam æternam inferni in temporale purgatorij, contra sententiam Scotti in dicta dist. 14 q. 2. art. 2. quæ hodie communiter relinquitur. Dixi, Cum debitis circumstantiis, quoniam si ego alienum retineo, & potens restituere, non restituo, vel est mihi odium mortale, quod ab animo non expello, vel si non relinquo sodalitia, & occasiones valde propinquo peccandi mortaliter, vel etiam si non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quam mortaliter delinquere: non habeo veram talem pœnitentiam, neque proinde consequeremissionem.

36 Decimooctauo, quod pœnitentia de peccatis imperfecta, quam neque debite circumstantiæ, neque qualitates prædictæ ornant, poterit nuncupari attritio, non autem contritio. Est autem illa secundum Caietan. in secundo Tomo q. 1. de contrit. & q. 5. de confessione, duplex. Altera eorum quos pœnitet mortaliter peccasse, vellentq; non peccare, sed non omnino statuunt à peccatis abstinere. Altera eorum, quos pœnitet peccasse, & statuunt amplius non peccare, non concipiendo peccatum, vt rem supra alia omnia detestabilia detestandâ, neque reputando ipsum vitandum supra omne vitabile. Quin imo etiam pœnitudo illa, quæ à nobis fuit supra definita, & quam habent illi qui detestantur peccatum supra omne detestabile, ipsumq; vitare proponunt, supra omne aliud merito vitandum, est attritio, (vt ipse arbitrat) quousque dominus Deus, propter suam misericordiam, gratiam suam impertierit, sed est alterius speciei secundum eundem, appellaturq; contritio in formis. At secundam opinionem communem quam supra nu. 26. sumus sequuti, cuiuscumq; habet eiufinodi pœnitentiâ Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiâ, & subinde non inuenitur sine gratia. Prima species prædictarum attritionû non sufficit, vt per eam solam remittatur peccatum, imo neque per eam & absolutionem sacramentalem simul. Quin imo peccat, qui cum ea petit aut accipit absolutionem. Idem est dicendû de illa pœnitentia, quam aliquis concipit ob id solum, aut saltem principaliter propter detrimentum honoris, quietis aut vtilitatis temporalis, aut propter metum infamiae, laborum, pœnæ temporalis aut æternæ: quamuis talis pœnitentia, non sit peccatum neque malum opus, (vt quidam dixerunt), imo potius est laudanda, nisi quando eo animo concipitur, quod peccaret, vel à peccato non cessaret, nisi eius modi malum vel metus incederet: Quoniâ hoc iam esset nouum peccatum adiungere, c. Si propterea, & c. Si qui, de Pœnit. dist. 1. vt supra nu. 1. diximus. Secunda etiam species attritionis, non sufficit secundum eundem, vt propter illam remittantur peccata, etiam adiuncta absolutione sacramentali, licet sufficiat ad ipsam absolutionem licite exposcendam, recipiendamque absque vlla culpa, & ad hoc vtilis sic fit valida, vt non teneatur

reiterare

reiterare confessionem, imo etiam ad obtinendum effectum sacramenti, quando pœnitens prædictam pœnitentiam fuerit consequutus. Ab hac opinione Caietani proptereius autoritatē, & quia ei à nemine contradicitur, hucusq; nunquam fuisse ausus discedere: sed nunc, sub debita censura, videtur eum qui iure & ex animo pœnitet peccasse mortaliter, & statuit in posterum nunquam peccare, ob id principaliter maximè quod peccatum est offensa, & iniuria Dei, & credens sine crassa ignorantia, suum dolorem esse in id sufficienter confitetur sacerdoti, recipitque sacramentalem absolutionem, non solum satisfacere confessionis præcepto, (sicut ille dicit) sed etiam gratiam & misericordiam, à patre gratiarum, & misericordiarum consequi: Quoniâ nullæ sacre scripturæ expresse habent esse necessarium concipere peccatum, tanquâ quid maximè omnium vitabile & detestabile: Solum enim habet, Pœnitentiâ agite. Math. 3. & Luc. 3. Pœnitementi. Marci 1. & actorum 3. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Luc. 3. & c. Consideret, s. fin. de pœnit. dist. 5. In quacumq; die conuersus fuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor, Ezechia. 33. & c. Ponderet, 50. dist. Conuertimini, Iohel 2. & c. Conuertimini, de Pœnit. dist. 1. Scindite corda vestra. Iohel 2. & c. Scindite, de Pœnit. dist. 1. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, Psal. 31. & c. Dixi, de Pœnit. dist. 1. Nullum præterea concilium, neq; Summus Pontifex, neque quisquam ex tot sanctis doctoribus in Decreto citatis, eodem modo interpretatus est, quod iam diu Concilium Florentinum sub Eugenio 4. in Decreto de Sacram. & denuo Tridentin. in 14. sess. sub Iulio 3. cap. 4. explicatius dixerunt: Nempe, fore necessarium dolere de peccatis admissis, cum firmo proposito amplius non peccandi, & cum expectatione veniæ: neque adhibent huiusmodi reflexiones, comparationesque difficiles paucissimis cognitæ, & paucioribus vtitas. Quinimo beatus Augustinus, in c. Si quis autem. 2. de Pœnit. dist. 7. constituens differentiam inter conuersum & versum, dicit, versum esse qui timore pœnæ compulsus abstinere à peccato. Conuersum autem eum vocat, qui solummodo, vel saltem principaliter propter Dei amorem, à peccando supersedet, & quia ipsum pœnitet offendisse Deum. Accedit ad hoc, quod pauci collatione aliorum sunt confitentes, qui ab institutione confessionis in nostra tempora id fecerunt, vel faciunt id, quod ille requirit, & pauciores confessarios, qui id suaserunt, vel suadent. Immo nostro iudicio Concil. Trid. sess. 14. sub Iulio 3. cap. 4. satis aperte hoc quod dicimus intellexit. Quocirca recrear nos audiuisse fratrem Franciscum de Victoria Dominicanum, virum profecto piissimum clarissimumque doctorem, qui Hispanias rara illa sua theologica eruditione præsertim sacramentali, & morali præ suis antecessoribus illustrauit, id ipsum asseruisse. Quin etiam, quantum intelligo, idem sentit D. Dominicus Sotus lib. 2. de Nat. & gratia cap. 15. asserens illud quod in sequenti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus constat, quam vtilis, & secuta res sit homini pœnitenti confessioni.

Decimonono, infertur ad illam magnam differentiam, quam idem magister Sotus inter pœnitentiâ peccatorum ad baptismum necessariâ, & inter eam, quæ

necessaria est, ad sacramentum pœnitentiæ, videlicet, quod ad baptismum sufficit quantumcunq; pœnitudo, & detestatio peccati cum cessatione à peccato, ita quod sit extra

propositum peccandi, & quod non iuvat eum peccasse, id quod ait sentire Concilium Trident. sess. 6. cap. 6. Quinimo addit ubi supra, volenti baptizari satis esse quantulumcumque attritionem, ut baptismatis sacramentum illi possit conferri; Quamvis manifestum sit, illam non esse contritionem: Ad sacramentum tamen pœnitentiæ exigi pœnitentiam de peccatis propter amorem Dei, & quod est offensa eius, & quod à pœnitente puretur esse contritio, vel saltem non credatur non esse contritio: aitque sibi videri Concilium Tridentinum, prædicta sess. 6. cap. 14. & sess. 14. sub Iulio 3. cap. 4. id sensisse: Per quod plurimum corollarium præcedens corroboratur. Hæc tamen doctrina licet satis bona videatur quantum pertinet ad sacramentum pœnitentiæ: Quantum tamen pertinet ad sacramentum baptismatis, noua mihi admodum visa est; qua parte habet, qualemcumque pœnitentiam, (etiam si agnoscat non esse contritio) adiuncta cessatione à peccatis satis esse ad baptismum suscipiendum. Quoniam Augustinus relatus in aliquot decretis expresse ait, hominē peccati mortalis reatu implicitam nunquam Dei gratiam assequuturum, nisi cum veteris vitæ pœnituerit. Nam in c. Firmissimè, 14. q. 1. ait. Nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malo fuerit per pœnitentiam fidemque conuersus, & per sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est per baptismum liberatus, & paulo inferius. Maioribus opus est de malis suis pœnitentiam agere, & loquitur de pœnitentia ante baptismum, & c. Omnis, de consec. dist. 4. ibi. Nisi quem pœniteat veteris vitæ, non potest nouam inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur soli paruuli immunes sunt. & in c. sequent. ibi. Agant homines ante baptismum pœnitentiam, & c. Id ipsum eisdem penè verbis affirmat Ambros. in c. 1. & 2. de Pœnit. dist. 3. Quin & alij omnes in aliis locis asseuerare solent, his qui post baptismum in peccatum prolapsi sunt, necessariam esse pœnitentiam. Petrus etiam Apostolus actorum 2. sic ait. Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum. Vbi non videtur de quacunque pœnitentia intellexisse, sed de illa, quæ concipitur propter amorem Dei, & eo quod peccatum est ipsius offensa. Et quamvis Concilium Tridentinum sess. 6. can. 6. dicat, sufficere aliquod odium & detestationem, addit tamen esse necessarium, ut talis sit pœnitentia qualis ante baptismum exigitur, non autem explicat quanam illa sit, & consequenter, relinquit antiquæ interpretationi. Quapropter, sub debita correctione, ego semper consulerem his qui infideles aliquos adultos baptizant, siue apud nos, siue apud Indos, ut prius illos inducant ad pœnitentiam peccatorum mortiferorum, eo quod illis offenderunt Deum, quem super omnia amare, & honorare debuissent. Nec auderem asseuerare, quod liceat eis baptizare illos quamuis videant eos non pœnitere, ob amorem Dei, sed ob alias causas. Quin affirmo, perperam agere illos, qui (ut fama est) baptizant Indos antequam videant eos habere pœnitentiam, quæ videatur contritio, eo quod petunt baptismum; eo respectu principaliter, quod pileus vel alia ludicia illis donantur, licet aliquam pœnitentiam suæ malæ vitæ leuem & imbecillum conceperint, ob aliquot causas, quæ amore Deinequam nituntur. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter pœnitentiā ad baptismum suscipiendum necessariam, & illam, quæ ad sacramentum pœnitentiæ necessario requiritur, videlicet, quod ad baptismum sufficit pœnitentia,

nitentia, seu pœnitudo generalis peccatorum omnium mortalium totiùsque vitæ malè transactæ, adducendo ad summum aliqua in memoriā particulariter non descendendo ad omnes eorū species. Qua praxi videtur vsus fuisse diuus Petrus erga eos, quos primos in seculo Pêtecostes Actorum cap. 2. in fine legimus baptizasse. Ad recipiendum vero sacramentalem absolutionem, vltra hoc etiam opus est, omnes species peccatorum recollere, & ipseiatim de illis omnibus pœnitere, licet in indiuiduo non teneatur sigillatim ne singulis cuiuslibet speciei pœnitere dolereque, ut supra, nu. 25. dictum est.

Vigesimo, quod quamuis virtute sacramenti attritus fiat contritus, ipsa tamen attritio non efficitur contritio, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 2. Licet iuxta Scotum in 4. dist. 14. q. 2. ar. 1. quem ex parte sequitur Caietan. ubi supra, postea superueniente Dei gratia fiat contritio. Possunt tamen conciliari intelligendo illud Thomæ de attritione quæ non est contritio propter defectum intrinsecum ex parte obiecti, & scopi, qui esse debet Deus ipse, vel amor eiusdem. Quia videlicet ille dolor, non concipitur solum nec principaliter propter amorem Dei, vel eo quod peccatum est eius offensa vel iniuria, sed solum vel tantum, aut principaliter propter damnum, quod ipsi ex eo contingit, vel timet sibi in hac, vel in futura vita postea euenturum. Nam huiusmodi attritio, nunquam efficitur contritio, licet ad eam ducat. Intelligendo autem Scotum eiusque sequaces, qui contrarium opinantur, de illa pœnitentia, quæ est attritio & non contritio, non ob defectum istum intrinsecum ex parte obiecti, sed ob aliam causam extrinsecam, qualis est defectus gratiæ vel propositi de abstinendo, & c.

Vigesimo primo inferitur, non esse nimis firmum illud Io. Maioris in 4. dist. 17. q. 3. Videlicet. Neminem esse aded imprudentem, qui tempore quo peccata sua confessario confitetur, non illa detestetur formaliter; aut virtualiter; non esse, inquam, nimis firmum; quia inde sequeretur, quemlibet confitentem habere iustam contritionem, quod est contra duo præcedentia corollaria, & dicta in principio huius capituli. Scotus autem in 4. dist. 14. q. 2. ar. 2. non ita laxè loquitur circa hoc ac quidam aiunt, imo secundum eum, nulla pœnitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati. Quamuis iuxta cōmūnem, quam sequuti sumus supra, sufficiat.

Vigesimo secundo, quod causa contritionis ex parte Dei est eius gratia & misericordia, ex parte vero nostra, sunt sex, quæ secundum Raymundum relatum per Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 18. §. 5. disponunt ad gratiam obtinendam; scilicet, Memoria peccati, Pudor ex peccato proueniens, Vilis eius, Timor iudicij diuini, Meditari, quod per illud cælestem gloriam amittimus, nostrumque creatorem offendimus; Spes veniam consequendi, & gratiam amissam recuperandi, perueniendique ad felicitatem æternam. Conducit etiam maximè ad hoc, considerare, quod sicut in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 96. diximus, qui mortaliter delinquit, in effectu Deum à se proicit, sicque illum tractat ac si non esset vltimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus. Reputareque secum & ruminare, quidnam faceret ut à Rege veniā impetraret, si eum negasset esse suum Regem: & quod si semel Rex illi veniam concederet, quantum sibi caueret in posterum, ne iterum ante ipsius oculos, in eandem rebellionem prolaberetur, certo sciens à Regis

voluntate & nutu pendere vitam suam, sicuti nostra pendet à Deo, &c.

- 43 Vigesimo tertio, quod effectus contritionis est non solum delere peccatum quantum ad totam culpam, veluti ex supradictis. nu. 27. constat, per c. Dixi. & c. Magna, de Pœnit. dist. 1. verum etiam extenditur ad remittendam aliquam pœnæ temporalis portionem, in quam æterna commutatur, secundum S. Tho. communiter receptum in 4. dist. 17. non tamen abolet vt plurimum totam pœnam. Quod nos ex Extravaganti Vnigenitus, de Pœnit. & remiss. not. 12. nu. 1. repetit. 6. In Leuitico, de Pœnit. dist. 1. abundè collegimus: vbi de culpa & pœna copiosè disputauimus. Dixi, (Vt plurimum). Quia nonnūquam tanta est contritio, vt totam pœnam remittat; iuxta glos. c. Mensuram, de Pœnit. dist. 1. & glos. c. Deus qui, de Pœnit. & remiss. & glos. Extravag. 1. de Pœnit. & remiss. nunquam tamen ob id tollitur obligatio confitendi peccatum; secundum omnium sententiam.

Vigesimo quarto, quod sanctissime à concilio Tridentino, sess. 14. sub Iulio III. cap. 3. & 4. definitum est: Hæresim esse dicere, Pœnitentiam, siue pœnitentiam, siue contritionem non fuisse omni tempore ab orbe condito necessariam, ad culpæ mortalis condonationem: Dicere item, Contritionem non esse vnam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiâ substernit Pœnitentiæ sacramentū: Dicere item esse malum & non bonum, examinare conscientiam, ad faciendam peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione, & emendationis proposito: quamuis ad gradum integræ contritionis non ascendat: Dicere item, non esse de fide Contritionem, non solum includere in se cessationem à peccando, & propositum, nouam bonamque vitam inchoandi, verum etiam detestationem & dolorem de peccatis commissis & vita præterita. Tum etiam propositum illa cōfitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam, licet, vt supra eod. cap. nu. 15. diximus, sufficiat propositum virtuale circa hoc, quando defectus temporis vel inconsideratio inculparum, fuerit in causa, vt non habeatur formale. Dicere item, Contritionem iustam non esse necessariam in lege gratiæ ad deletionem culpæ mortalis post baptismum admissæ.

- añadido*
A² Hoc loco admonéo admodum Reuerendum, & eruditissimum Patrē Vincen-
tium Iustinianum Illustrissimi ordinis Dominicani, & in Academia Valentina
Sanctæ Theologiæ Gymnastam egregium, misisse ad me iustum libellum conti-
nentem circiter 50. dubia, circa totidem loca manualis huius, in publicam vtili-
tatem declaranda (cui ob ea maximas gratias ago, quemq; posthac breuitatis ergo
P. Vinc. appellabo.) Singula dubia singulis suis locis declaraturus. Quorum
primum est, quod ait me docere in hoc c. nu. 35. Ad recipiendam absolutionem,
non sufficere attritionem cognitam.

Contra quod ratio dubitandi prima est; quod sacramentum pœnitentiæ est in-
stitutum ad suscitandos mortuos, & consequenter non oportet, vt viuat is cui mi-
nistratur, aut putet se viuere, imo magis putet se esse mortuum.

Secundo, quod regenerandum per Baptismum non oportet esse ante illum re-
generatum, ergo nec restituendum per pœnitentiæ sacramentum, oportet ante
illud esse restitutum.

Tertio, quod S. Thom. 3. part. q. 80. art. 4. ad secundum ait sacramentū pœni-
tentia:

tentiæ esse medicinam pro infirmo febricitante, Eucharistiam vero, pro infirmo
liberato à febre.

Quarto, quod ex nostro dicto sequeretur tantam dispositionem esse necessa-
riam ad sacramentum pœnitentiæ, quantam ad Eucharistiam, quod ait esse con-
tra Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. significans grandem in hoc esse differentiam in-
ter sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ.

Quinto, quod sequeretur, Theologos esse inferiores Rusticis, qui non tam
facilè agnoscunt attritionem, à contritione differentem.

Sexto, quod prædictum Concil. vbi supra, apertè docet per sacramentum
pœnitentiæ dari gratiam attrito, quod non docet de Eucharistia.

Septimo, quod sufficit attritio, qua quis efficaciter statum peccati relinquit
propter pœnas inferni.

Quæ rationes dubitandi salua eius, & cuiusuis alius sanius sentientis censura, B
sic diluuntur. Primò quidem generaliter respondendo quod ego non dixi quod
ille ait in d. nu. 35. quamuis ex eo colligatur tacitè, quod multæ sunt attritiones,
quæ non sufficiunt ad prædictam absolutionem, quod est de fide: talis enim est
pœnitudo eius quem multis irretitum peccatis vnus tantum pœnitet, & pœni-
tudo præteriti sine proposito actuali vel virtuali vitandi futura, vel restituendi
male parata per c. Pœnitentia, de Pœnit. dist. 3. & c. Falsas, de Pœnit. dist. 5.
Cum multis quæ ibi adduximus. Et quod licet in nu. 38. videor approbare
egregium Doctorem Sotum, quatenus ait in lib. 2. cap. 15. de Nat. & gratia,
quod ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ requiritur attritio, quam putet
pœnitens esse contritionem, vel non putet non esse contritionem, tamen id lon-
ge differt ab eo de quo dubitatur, vt palam est: Et quod mea in hac re sen-
tentia est, necessariam esse ad suscipiendum prædictum sacramentum, attri-
tionem quam pœnitens putet expresse, vel virtualiter sufficere ad accipien-
dam absolutionem per quam condonentur ei peccata, quamuis non sit vera
contritio. nec putet eam esse contritionem, quæ sola in id sufficeret sine abso-
lutione. n. offi

Secundo respondetur in specie ad primam, secundam, & tertiam rationem C
dubitandi, quod dictum Thom. citatum ab eo in effectu habet pœnitentiæ
sacramentum per se ordinari ad dandam vitam & sanitatem: Eucharistiam
verò ad confirmandum, & augendum eas, licet hæc per accidens viuificet, &
sanet, & illa per accidens conferuet, & augeat. Nam Eucharistiam per acci-
dens ordinari ad dandam vitam delendo peccatum mortale ipsemet Thom.
in hoc ab omnibus receptus expresse ait in d. 3. parte, q. 79. ar. 3. ad 2. &
palam est etiam sacramentum pœnitentiæ conseruare, & augere vitam, non
delendo peccata mortalia, quotiens ministratur habenti sola venialia, vel so-
la mortalia alias legitime confessa & deleta secundum omnes, secundum
quos eisdem idem facit Baptismi sacramentum collatum perfectè contrito cum
proposito suscipiendi baptismum, & iam per gratiam viuificato, nullam e-
nim culpam mortalem nec pœnam æternam ei condonat. arg. c. Baptismi
vicem, & multorum aliorum, de consecrat. dist. 4. & c. Debitum, de
baptism.

D. Ad quartam responderetur, negando quod tanta dispositio requiratur ad sacramentum pœnitentiæ, quanta ad Eucharistiæ, quia ad Eucharistiæ non solum requiritur attritio, sed etiam confessio, quàmuis deficiente copia confitendi, alicuiusmodi attritio sufficiat, ut per eius sumptionem dimittatur mortale, & fiat quis de attrito, contritus, ut colligitur ex Tho. in prædicto art. 3. Tamen communnicaturum oportet putare se esse vere contritum, quod non oportet facere confessurum, quia fati est, quod probabiliter credat, quod habeat contritionem, vel attritionem sufficientem ad absolutionem sacramentalem.

Ad quintam, quod nil prohibet Theologos teneri ad multa, ad quæ non tenentur alij, per ea quæ supra scripsi in Prælude, l. nu. 10.

Ad sextam, quod nil contra hoc facit, c. 4. sess. 14. concil. Trident. quia licet aperta doceat per sacramentum pœnitentiæ dari gratiam alicuiusmodi attritio, non tamen docet dari cuilibet attrito, aut non dari alicuiusmodi attrito per Eucharistiæ, quia id esset damnare Thom. ubi supra ab omnibus catholicis receptum.

Ad septimam, quod (quicquid aliis videatur) ego non arbitror sufficere ad absolutionem sacramentalem attritionem, siue pœnitentiam qua peccator cessat à peccato propter solam pœnam inferni, quatenus pœna est, si nullus actualis, vel virtualis Dei amor, vel odium peccati quatenus est ipsius offensa eam comitetur per dicta supra in numeris prædictis, præsertim, 39.

Ex supradictis colligitur, quod mortaliter peccat circa contritionem, si iusta in id ignorantia vel simplicitas non excuset.

- I.** Qui negat illam esse vnam de tribus partibus quasi materialibus sacramenti Pœnitentiæ, supra nu. 43.
- II.** Qui credit eam non fuisse necessariam etiam ante Christi aduentum ad culpæ mortalis deletionem. ibidem.
- III.** Qui credit non esse necessariam in lege gratiæ, ad deletionem culpæ mortalis post baptismum admissæ. ibidem.
- III.** Qui credit nullam pœnitentiam peccatorum præteritorum esse necessariam ad deletionem culpæ mortalis ante baptismum admissæ. ibidem.
- V.** Qui credit prædictam contritionem non prodesse ad delendam culpam mortalem. ibidem.
- VI.** Qui credit ad iustam contritionem sufficere voluntatem recedendi à mala vita, & inchoandi bonam sine detestatione & dolore vitæ præteritæ. ibidem.
- VII.** Qui credit non esse bonum, imo esse malum, examinare conscientiam recogitando & detestando, & atterendo per partes peccata sua, si non perueniatur ad iustum gradum contritionis, qua condonantur peccata, etiam si absit alius affectus peccandi. ibidem.
- VIII.** Qui non cupit iustam contritionem peccatorum mortaliū nondum condonatorum tempore mortis probabiliter instatis, siue cū mors probabiliter instat, ob morbum, naufragiū, prælium, partum, vel vim hominū, vel ferarum, vel ob aliam quālibet causam. nu. 27. supra eod.
- IX.** Qui tempore sumendi Eucharistiæ, vel aliud quodcumque sacramentum non concipit

non concipit iustam pœnitentiam, vel pro tali habitam peccatorum mortalium nondum condonatorum, ante illius sumptionem supra eod. nu. 31. & latius in 3. parte glossæ Summæ, de Pœnit. dist. 5.

X. Qui ante iustam pœnitentiam, vel pro tali habitam mortalium nondum remissorum, administrat aliquod sacramentum. ibidem.

Cap. II. de Confessione, secunda parte pœnitentiæ, eiusque diffinitione, qualitatibus & origine.

S V M M A R I V M.

- Confessio sacramentalis, quid, nu. 1.*
Confessio non fuit inducta iure natura, nu. 2. sed diuino iure CHRISTI D. N. nu. 3.
Confessio facta laico, non est sacramentalis. nu. 4.
Confessio sacramentalis quas exigit conditiones, & quod multi confessarij & pœnitentes errant, peccata generaliter & non satis specificè exprimentes. nu. 5.
Confessio quo tempore faciendā sit lege diuina, & quo lege humana. nu. 6. & quo extra tempus præscriptum maxime ante communionem, vel post eam. nu. 7. 8. 9. & 10.
Confessionem sacramentalem non fuisse institutam & præceptam à Domino nostro, vel non esse nos obligatos ad confitendum omnia mortalia, vel circumstantias, quæ mutant vnam speciem peccati in aliam asserere, heresis. nu. 10.
Confessionem circa sacramentalem, 13. modis peccatur. nu. 10.

SE C U N D A pars sacramenti Pœnitentiæ, est vocalis sacramentalisque confessio, quam recentiores auricularem appellant, quod in aurem secreta fiat. Quam (addentes aliquid recentiorum diffinitioni, præsertim Gabrielis in 4. dist. 17. q. 1.) in hunc modum possumus diffinire: Confessio est peccatoris accusatio secreta, de suis peccatis coram proprio sacerdote, ut ab illis sacramentaliter absoluaatur. Dixi (Accusatio) pro genere, quia omnis diffinitio ex genere & differentia sufficienti constat, l. 1. ubi Bart. ff. de testam. quem & alios in rubri. de præb. citamus; & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, vel quæ accidunt extra iudicium, quæ quidem non gratia se ipsos accusandi, sed propter fines alios fieri solent, tit. de Confess. ff. C. Decret. & lib. 6. Dixi (Secreta) tum ad excludendam generalem illam, publicamque confessionem, quæ fit in principio aut medio missæ, vel alias sæpissimè; Tum ad insinuandum quod non est necessarium, ut fiat publicè, vel aliquo tertio audiente, quàmuis etiam aliis audientibus facta, valere possit, ut infra eod. nu. 5. Dixi (De suis peccatis) ad reiciendam illam, qua quidam se de virtutibus, quidam vero de peccatis alienis accusant, c. Omnis, de Pœnit. & remiss. ibi, Peccata, & ibi, sua. Dixi (Coram sacerdote) ad excludendam illam, quæ fit alij quàm sacerdoti: Quoniam illa sacramentalis non est, dicto c. Omnis, ibi, Sacerdoti, & clarius in concil. Trid. sess. 14. cap. 5. & 6. Dixi (Proprio) id est habenti iurisdictionem in foro conscientie, supra illum, qui se ipsum accusat, dicto c. Omnis, ibi, proprio: Nam illa quæ fit alij, non est sacramentalis; siquidem absolutio ab illo, qui non est sacerdos, vel à sacerdote qui non est proprius, facta, non est sacramentalis, infra cap. 22. nu. 11. Dixi (Ut ab aliis absoluaatur) quoniam, quæ fit propter alium finem, non est sacramentalis accusatio, cum

tio; cum essentia sacramenti pœnitentiæ in absolutione consistat; vt ibidem & in c. Sacrificium, de consecrat. dist. 2. diximus latè.

2 Ex hac diffinitione inferitur primum, illam Domini confessionem Math. 11. dicentis, Confiteor tibi pater, &c. & alias multas confessiones huiusmodi, quarum in multis psalmis fit mentio, non fuisse sacramentales, imo potius Dei laudes, non autem accusationes proprias.

Secundo inferitur, quòd confessio hæc non fuit à iure naturali inducta, cum post aduentum Redemptoris nostri, omnia sacramenta nouæ legis initium habuerint. iuxta sententiam omnium in 4. dist. 1. & nuper expressit concilium Trident. sess. 7. can. 1. declarans hæreticum eum qui contradixerit; & ita cõsequenter post Christi aduentum, incepit sacramentalis confessio, quæ est altera pars sacramenti pœnitentiæ, vt prædictum est. supra cap. 1. & Prælud. 10. Atqui ius naturale ab exordio creaturæ rationalis cœpit esse, 5. dist. in princip.

3 Tertio, quòd sacramentalis confessio (sicut in glossa Summæ, de Pœnit. dist. 5. latè diximus) non fuit inuenta, nec instituta in paradiso terrestri, vt quidam relati ab eadem glossa dixerunt; neque à Iosue, vt alij in eadem glossa relati; neque à Iacobo Apostolo, vt alij ibidem relati; neque ab ecclesiæ consuetudine, vt ipsa met glossa solemniter à Canonistis ibi, & in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. cõmuniter recepta videtur innuere: Imò à IESU CHRISTO Redemptore nostro. Si quidem ex ista diffinitione colligitur, istam confessionem sacramentalem, esse partem substantialem ipsius sacramenti. Nullus autem præter Deum potest instituere sacramentum, neque partem aliquam essentialiter ipsius, iuxta Tho. in 3. part. q. 64. ar. 2. & communem opinionem in 4. dist. 17. vt latius diximus in prima parte glossæ Summæ, de Pœnit. dist. 5. id quòd etiam satis explicuit Concilium Trid. vbi supra, & in sess. 14. cano 3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Io. 20. Quorum remisistis peccata remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt, vt inducit Scotus in 4. dist. 17. q. 1. ar. 1. quem & alios in hoc citauimus in dicta glossa Summæ, de Pœnit. dist. 5.

4 Quarto, quòd confessio facta homini laico, non est sacramentalis, subindè que suo tempore & loco repetenda est. secundum omnes in 4. dist. 17. c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1.

5 Quinto, quòd huiusmodi confessio sacramentalis, & auricularis, vt legitima sit, sexdecim conditiones sibi vendicat: quæ his versibus continentur.

*Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,
Fortis & accusans, & sit parere parata.*

Quæ quidem explicantur à S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 3. q. 4. & S. Antonino in 3. par. tit. 14. cap. 1. & 2. nõsque etiam in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. à n. 2. in 106. illas vtilius elucidauimus: quorum summa est, quòd (simplex) insinuat quòd sit sine plica generalitatis vel disiunctionis verborum; sic vt cõfessarius peccatum ita intelligat, vt possit discernere an sit mortale, vel veniale. Circa quòd plurimi grauius errant, dum confitentur se toties inordinatè bibisse, comedisse, loquutos fuisse, iocatos fuisse, subsannasse, maledixisse, contendisse. Cum enim

enim omnia hæc possint esse tam peccata venialia quàm mortalia, confitens deberet magis in specie rem ipsam declarare, id quòd si ille non aduertit, debet ipsum confessarius interrogare, an quidpiam, & quot horum dicta vel acta fuerint cum notabili Dei irreuerentia, vel sanctorum vel Ecclesiæ, aut sacramentorum & religionum, vel cum notabili aliquo nocimento salutis spiritualis, aut corporalis, honoris, famæ, vel rei, siue ad se, siue ad proximum pertinentium, vt constet de grauitate culpæ, an ad mortalem peruenerit, necne. Per ea quæ infra super vnoquoque præcepto ab 11. cap. vsque ad 21. & super vnoquoque vitio in c. 23. tradentur. (Humilis) id est, cum signis animi submissis, modestiq; fiat, (Pura) id est, sine mixture rerum imperinentium. (Fidelis) id est, sine mēdacio; maximè in his, quorum veritatem confessio necessario requirit. (Frequens) id est, quòd fiat sæpe: quæ conditio apponitur propter illum, qui sæpe sepius cadit: quæ quidè est secundum concilium; præterquam in illis tantum casibus & temporibus, quibus præcepta est fieri à iure, vel statuto. (Nuda) quòd iocis, aut alia re, peccati grauitas non occultetur. (Discreta) quòd fiat verbis honestis, sitq; debitis circumstantiis explicita. (Libens) hoc est, volūtaria, nempe vt fiat (saltem principaliter) propter Deum, licet alioquin minus principaliter ex verecundia, vel quacunque alia humana causa, aut temporali moueatur. (Verecunda) videlicet, ne sicuti fabula vel historia impudenter narretur, sed cum pudore cordis, quem facies ipsa præ se ferat. (Integra) quòd nullum crimen (saltem lethale) cuius adhibita diligentia debita recordatur, taceat. (Secreta) quo significatur, Primo, quòd ab eodem pœnitente, non autem per alium facienda sit. Deinde, quòd nullus tenetur confiteri tertia alia audiente persona; imò neque licet regulariter ita fieri, saltem de peccatis occultis. Ex prædicto verbo (Regulariter) intulerunt aliqui vitij pij, me sensisse licere aliquando publicè confiteri; quòd videbatur eis esse contra hanc conditionem secreti omnibus probaram, & quòd ipse post Antonin. 2. par. tit. 8. cap. 4. §. 1. post Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 3. in cap. inter verba, 11. q. 3. nu. 429. dixi, esse peccatum infamare se ipsum. Quibus vt satis faciam, dico primo, quòd confiteri publicè non est illicitum, eo quòd id speciatim prohibuerit D. N. IESVS CHRISTVS, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata: At quia nonnunquam licet publicare illa in aliquem bonum finem, prout in dicto, c. Inter verba. nu. 147. & seq. rationibus & exemplis diui Ambrosij & Anselmi probauimus; Ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem audientibus aliis. vt S. Concilium Trident. sess. 14. cap. 5. disertè declarauit, subdens, quòd CRISTVS non præcepit quòd peccator cõfiteretur publicè, sed non vetuit id facere, ad castigandas suas culpas, & ad magis se humiliandum, & dandum aliis bonum exemplum, vel ad ædificandam ecclesiam offensam; per quòd tollitur scrupulus de valore ac iustitia confessionum, quæ fiunt in mari à periclitantibus, & à peste infectis remotis à confessario, & à vulneratis in præliis inter medendum audientibus chirurgis, & aliis opitulantibus: & quæ fiant per interpretem ab ignorante idioma confessarij: Quia non desinunt valere & esse legitima, eo quòd cas ali audierint. (Lachrymabilis) id est, quæ secum gerat contritionem supra diffinitam, vel saltem attritionem illam secundam quam supra in cap. 1. illat. 18. nu. 36. & 37. memorauimus. (Accelerata) id est, simul atque peccatū commissum est, fiat, quòd quidem

quidem est consilium, vt dicitur in coroll. sequenti. (Fortis) videlicet, præ timore aut verecūdia nihil ex necessario dicendis omittatur. (Accusans) nempe se ipsum, non autem carnem, mundum, aut dæmonem, vel saltem non æquè, aut ita principaliter sicut se ipsum. (Parere parata) nempe cōfessario, ita vt pœnitēs in animo habeat exequi, quod cōfessarius ipsi præceperit; quod quidem partim est de consilio, partim vero de præcepto, vt inferius in cap. seq. explicabitur.

- 6 Sexto infertur, quod per solam legem diuinam, non est tempus diffinitum, in quo homo confiteri teneatur; est tamen certum, ex iure canonico humano, quo omnes peccatores semel in anno obligantur ad confitendū, c. Omnis, de pœnit. & remiss. religiosus autem saltem ex ordine diui Benedicti duodecies in anno ad confessionē adstringitur, Clem. Non in agro. §. Sanè, de statu Monacho. Vnde secundum communem opinionem, non tenetur peccator simul atque mortaliter offendit, statim confiteri, etiam si fuerit sacerdos aut monachus, vel peccatum sit notorium, secundum Panor. in c. Omnis, de pœnit. & remiss. nu. 20. & S. Tho. communiter receptum in 4. dist. 17. q. 3. ar. 1. q. 4. id quod nos etiam in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 9. copiosius disputauimus, quidquid dicat Innoc. in dicto c. Omnis, & gloss. in Summa, de Pœnit. dist. 5. In cuius sexta parte, nu. 27. & sequenti id diximus. Præterquam quando vult communicare, aut facere sacrum, & habet copiam confessarij iuxta singularem glossam in c. De homine, de celebrat. missa: per argumentum à contrario sensu, omnium calculis approbata; & nunc denuo S. Concilij Trident. sess. 13. cap. 7. auctoritate confirmata, contra nouam Caietani opinionem, in 3. par. q. 80. ar. 4. & in cap. 11. prioris ad Corint. & in Summa verb. Communio, vt inferius dicemus in cap. 21. nu. 49. Quocirca qui accedit ad quemcunque ordinem sacrum recipiendum, quoniam simul communionem debet accipere, vti communi consuetudine receptum est, debet etiam ^{nota} confessus accedere secundum S. Tho. quolib. 1. q. 6. vel etiam quando instat verisimilis mortis articulus, quem diffinit esse Panor. in c. Pastoralis §. 1. nu. 5. de offic. ord. illum in quo homines communiter moriūtur: Qualem facit probabile naufragium, imminens prælium, vel grauis & acuta febris, c. Cum infirmitas, de Pœnit. & remiss. tempus item pariendi. arg. l. 2. §. Si non propter. ff. Si quis cauit, vt post Host. Panor. vbi supra concludit saltem quoad mulierem, quæ nunquam peperit, vel experta est partus difficile, tenetur item cum probabiliter existimat se per totum annum non habiturum opportunitatem confitendi, vel quādo conscientia dicat illum ad confessionem teneri arg. c. fin. de præscript. quamuis ad hoc satis esset illam deponere, si fuerit erronea, arg. c. Inquisitioni, de sent. excom. vel quando vouisset confiteri pluries arg. c. Magnæ, de voto, vel etiam, (Secundum aliquos) quādo statim post confessionem & communionem in Paschate recordatur se fuisse oblitum alicuius culpæ mortalis in confessione: sed nullus textus, nec ratio hoc necessario concludit faciendum, & ita non asserendum arg. c. Legatur, 24. q. 2. nisi forte in illo qui iam ad communicandum accinctus, priusquam communicet, recordatur alicuius mortalis culpæ nondum confessæ, & ne alijs sit scandalo, aut impedimento, & quia eius cōfessarius non est præsens, communicat, proponens eam statim à communionem cōfiteri, nolens in annum sequentem, confessionem illius peccati differre; sed neque hoc esse necessarium poterit compro-

comprobari, secundum rigorē iuris antiqui, si propositum illud non peruenit ad votum: siquidem cum eo non peruenerit, non habuit vim obligandi secundum Archid. in c. 1. 17. q. 1. col. 2. & iuxta id quod diximus in c. Fratres, nu. 19. de Penit. dist. 5. At iure nouo Concilij Trident. vbi supra videtur probari, quatenus præcipit, vt qui non habens copiam confessarij sacrum fecerit absque præuia confessione, quam citissimè possit postea confiteatur: & videtur, quod si consilium ipsum interrogatum fuisset de iuris, qui licitè communicant absque confessione, veluti in hoc casu vel alijs huiusmodi, in quibus non datur copia cōfessarij, idem de illis diffinisset, & ita videtur diffinisse iuxta Glor. sing. l. Talè pactum. §. fin. ff. de pact.

Adiicimus autem, quod post primam huius libri editionem, concilium Trid. 10 sess. 4. can. 6. & cap. 7. excommunicauit eum qui dixerit prædictam confessionem sacramentalem non esse institutam, vel non esse necessariam de iure diuino, ad salutem consequendam ei, qui post baptismum in culpam lethalem incidit, aut quod non fuit à CHRISTO domino nostro instituta, & præcepta. Excommunicat etiam asserentem nos non obligari à diuino iure ad cōfitendum omnia peccata mortalia, & singula, quæ post adhibitam debitam diligentiam nobis in memoriam venerunt, licet fuerint interna, solo voluntatis consensu absque verbis & operibus consummata. Sub eodem etiam anathemate comprehendit eos, qui dicunt, non teneri ad confitendum illas circumstantias, quæ peccatum in vnam, & alteram speciem transformant. Et asserentes fore impossibile huiusmodi confessionem facere, vel illam habuisse originem, à consuetudine vel ordinatione ecclesiastica. Excommunicat item eum, qui dixerit non esse necessarium confiteri semel in anno, vel quod non tenetur confiteri in quadragesima, vel quod non est bonum confiteri venialia, vel quod est malum confiteri omnia peccata mortalia, & venialia. Quo fit, vt temerarium sit iudicium aliquorum laicorum, qui iudicant clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quotiens videt eos confiteri. Quod sæpe prædicari deberet, ad seruandam famam illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria, & ad eos in id animandum, ne tam pium opus omittant, quod vidi omitti ab aliquibus, ne ab eis, qui viderint ipsos tam frequenter confitentes, dicantur, vel credantur, peccata mortalia confiteri: & consequenter tam frequenter peccare mortaliter. Quando autem aut quibus de causis, confessio, quæ nulla est, debeat iterari, inferius in cap. 9. nu. 3. vsque in finem dicitur.

Circa prædicta peccat.

- I. Qui credit cōfessionem non esse iure diuino institutam, supra eodem nu. 3. & 10.
- II. Qui confitetur publice vel laico etiam in articulo mortis cum infamia sui notabili, & grauiter scandalosa, nu. 4. & 5.
- III. Qui facit eam mancā siue defectā aliqua conditione ad eius valorem necessaria. nu. 5.
- IIII. Qui non confitetur intra terminum statutum sibi lege canonica, vel voto proprio, vel præcepto confessarij, vel statuto obligante ad mortale. nu. 6.

- V. Qui ante mortale nondum confessum, suscipit Eucharistiā vel sacrum ordinem etiam contritus. nu. 7.
- VI. Qui peccata mortalia nondum confessa non confiteretur cum possit instante mortis articulo. nu. 9.
- VII. Qui credit quidem hanc confessionem esse statutam iure diuino, sed non eodem iure præceptam. nu. 10.
- VIII. Credens non esse confitenda omnia peccata mortalia, etiam interna, siue mentalia. ibidem.
- IX. Qui credit non esse necessarium confiteri circumstantiā transferentem in aliam speciem peccati mortalem, ibidem.
- X. Qui credit esse impossibile facere eiusmodi confessionem. ibidem.
- XI. Qui credit eius originem & principium fuisse consuetudinem, vel legem humanam. ibidem.
- XII. Qui credit toties quem peccare mortaliter, quoties confiteatur, ibid.
- XIII. Qui dixerit non esse necessarium confiteri semel in anno, vel quod non tenemur confiteri in quadragesima, vel quod non est bonum confiteri venialia, vel quod est malum confiteri omnia peccata mortalia & venialia. ibidem.
- Quis autem horum sit censendus peccans & hæreticus, & quis tantum peccans, & quis nec peccans, consule Præludium, 1. nu. 10.

Caput. III. de Satisfactione tertia parte Pœnitentiæ.

SUMMARIUM.

Satisfactio quid sit nu. 1.

Satisfactionem esse necessariam etiam post restitutionem, & ut plurimum, etiam post culpam mortalem condonationem. nu. 2.

Satisfactionum tria genera, nempe, cordis, oris & operis, fieri ob tria similia genera peccatorum, non est satis cautè dictum. nu. 3.

Satisfactio fieri potest, etiam operibus alias debitis, est autem melior, quæ à confessario præcipitur, quàm quæ voluntariè assumitur. nu. 4.

Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest. nu. 5.

Satisfactio duas partes habet; Alteram, qua compensatur offensa facta, Alteram qua vitatur facienda. nu. 5. A.

Occasio peccandi duplex, Propinqua, & remota, Hæc non necessario cauenda, illa sic. nu. 5. B.

Occasio peccandi propinqua difficilis definitu. nu. 5. B.

Miles, & negotiator non tenetur necessario abstinere ab arte sua, licet sit ei occasio peccandi, nu. 5.

Occasio, quæ est propinqua peccandi vni, nõ semper est alteri, cū exëplis quotidianis. nu. 5. B.

Peccatorem non oportet credere, quod nunquam peccabit mortaliter in suo officio. nu. 5. C.

Occasio propinqua studiose definita. nu. 5. D.

Occasione de qua credendum, quod raro inducet confitentem ad mortale. nu. 5. E.

Matrimonio inualido coniuncti, quando possunt licitè sibi cohabitare. nu. 5. E. & L.

Absoluendus

Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet. nu. 5. F.

Miles volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absoluendus. nu. 5. F.

Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic. nu. 5. G.

Hospita volens hospitem cum quo rem solet habere, hospitio suscipere, quomodo potest absolui. nu. 5. H.

Absoluenda quæ familiares peccantes cum cognatis & heris. nu. 5. I.

Absolueudos non esse aulicos, non proponentes non assistere Reginarum mensis lasciuè cum Domicellis colloquendo. nu. 5. K.

Absolueudos non esse eos, qui non proponunt abstinere se, à conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciuè habendis. nu. 5. K.

Comedens ea quæ incitant ad peccandum mortaliter, quando potest absolui sine proposito ab eis abstinendi. nu. 5. L.

Absoluendus quando, qui ex manu ductione scæminæ nobilis peccauit, absque proposito ab ea abstinendi. nu. 5. M.

Absolueudi qui clysteribus fundendis, vel curandis membris secretioribus marium aut scæminarum peccarunt sine proposito ab ea re abstinendi, nu. 5. M.

Confessarius, qui peccat audiendo confessionem certæ personæ, quando absoluendus, sine proposito non audiendi eam ulterius. nu. 5. M.

Satisfacere qui dixit pro tota pœna per qualemcunque culpæ remissionem, vel quod satisfactio non fiat ratione pœnæ operibus pœnitentium, in virtute meritorum redemptoris nostri est. hæreticus. nu. 5.

SATISFACTIO bifariam sumitur, secundum Scotum in 4. dist. 16. q. 1. ar. 1. videlicet, large, siue in genere, vt in l. 1. ff. qui satisd. cog. l. si rem. §. Omnis. ff. de Pignorat. act. & strictè, in c. Perfecta, de Pœnit. dist. 1. & c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 3. & accepta generaliter comprehendit restitutionem; est enim genus ad illam, vt innuit glos. c. Peccati venia, de reg. iur. lib. 6. & diximus in rub. de restit. spoliat. Accepta vero strictè, vel specialiter, ab illa differt: Quoniam restitutio est redditio rei acceptæ, vel damni illati compensatio, secundum omnes in 4. dist. 1. §. & toto tit. de restit. spoliat. vel repositio rei in eum statum quem habuit, l. Restituere. ff. de verb. signific. & c. Si quem. §. fin. 2. q. 3. & latius in dicta Rub. diximus. Neque enim est solutio ratione culpæ contra Deum cõmissæ; imo potius est à peccato cessatio, iuxta communem sententiam in dicta dist. 1. §. Quod probat c. Sæpè, de restit. spoliat. At vero satisfactio specialiter accepta, nempe pro tertia sacramenti pœnitentiæ parte, est compensatio facta Deo propter peccatum contra ipsum admissum, cum proposito amplius non offendendi eum, secundum mentem Tho. in 4. dist. 1. §. quæst. 1. ar. 1. q. 1. & latius probauimus in c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. & c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 3.

Ex quo infertur id quod Catholica doctrina contra execrandâ Lutheranorum nos docet, videlicet, Eum qui peccauerit, non solum teneri ad damnum illatū alteri restituendū, si quod intulit c. Si res. 14. q. 6. & d. c. Peccati venia: verum etiā ad satisfaciendū pro offensa, & iniuria irrogata ei per rebellem transgressionē eius præceptorum, siue alteri noceat, siue non; sicut copiose & resolutè diximus in d. c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. & dicto c. Satisfactio, & inferius in cap. 26. dicitur nempe, fore necessarium pœnitenti propositum Deo satisfaciendi in hac vita

per pœnitentiam aut indulgentiam, vel in purgatorio per pœnam. An vero teneatur sub pœna peccati acceptare pœnitentiã à sacerdote iniunctam, & ad habendũ satisfaciendi propositum in hac vita, dicemus infra in d. c. 26. nu. 20. vbi contrarias opiniones referemus: quod hic nimium breuiter in alia editione fecimus.

Secundo dicimus, huiusmodi satisfactionem tripliciter fieri, videlicet, ieiuniis, orationibus, & eleemosynis. secundum omnes in 4. dist. 16. Facit c. Animã 13. q. 2. Ad quas omnes aliã satisfactiones reducuntur. Quoniam vigiliã, peregrinationes, & alia huiusmodi opera, quã carnem affligere solent, ieiunio annuuntur, opera vero misericordiã corporalia eleemosynis, spiritualia vero orationi, secundum Scotum in 4. dist. 16. q. 1. sub littera M.

3 Tertio loco dicimus, non esse satis limitatum id quod multi dicunt, scilicet quod sicut trifariam contingit peccare, videlicet corde, ore, & opere, ita tribus etiam modis oportet satisfacere, nempe corde, per contritionem, ore, per confessionem, opere per satisfactionem. Quoniam hic non agitur de cõfessione & contritione, quã sunt duã aliã partes huius sacramenti; sed solum de satisfactione, quã est tertia ab illis distincta: Et si responderis, confessionem, & contritionem quatenus sunt duo opera pœnalia posse nuncupari huius tertie partis species, licet alioquin sint etiam duã partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes: Replicabo esse multa peccata, quã non perueniunt ad os, & plurima, quã non perueniunt ad opus: Pro quibus tamen omnibus est satisfaciendum.

4 Quarto, quod hæc satisfactio fieri potest per bona opera alias debita, vt copiose Caietanus, q. 1. de satisfactione deducit, dummodo illa fiant non solum ad debitum persoluendum, verum etiam ad satisfaciendum pro peccato. Quin etiam potest fieri per ærumnas, tribulationes, & flagella à Deo immissa patiendo illa piẽ tanquam ab eo data, & offerendo ea in compensationem nostrarum offensarum. iuxta Tho. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. q. 4. quod postea Tridentinum Concilium approbavit. sess. 14. cap. 8.

5 Quinto, quod sati factio à confessario iniuncta, & ab ipso pœnitente iam accepta, duplici ex causa præstantior est illa, quam quisque sponte sua eligit & facit, Primum, quia illa est multo magis satisfactoria. Nam ex diffinitione colligitur esse quid sacramentale, quod cæteris paribus ob sacramenti fomentum maiore habet effectum. iuxta ea, quã diximus in cap. 1. in princip. de Pœnit. dist. 6. nu. 36. Deinde quia, secundum omnes, satisfactoria est etiam si fiat in peccato mortali saltem pro tẽpore quo ab eo surrexit, altera vero minimẽ, iuxta S. Tho. & alios in 4. dist. 16. licet nos in dicto principio nu. 46. opinionem magis communem Scoti, & Io. Maioris in 4. dist. 15. tenuerimus: dicentes, eam non solum valere quoad militãtẽ ecclesiam, sed etiam, quoad triumphantẽ; contra distinctionem Cardinalis Caietani in dicta q. 1. de Satisfactione.

Adiciamus modo, quod post primam editionem huius libri Concilium Trid. sess. 14. cap. 8. & can. 12. & seq. excommunicauit eum, qui dixerit quod semper quoties remittitur alicui culpa, remittitur etiam tota pœna, ita vt non sit opus amplius quam credere CHRIS TV M dominum pro omnibus persoluisse. Excommunicat etiam affirmantẽ, non satisfacere nos per pœnã temporalem, in quã commutatur aeterna, nec per veniã culpã mediãtibus meritis D. N. I E S V CHR I S T I, nec suffe-

nec sufferẽdo patienter mala pœnã nobis à Deo missa, vel præcepta à cõfessario, vel à nobis sponte assumpta. Excõmunicat item asserentem, satisfactiones, quibus pœnitentes amore CHR I S T I sua peccata redimunt, non esse verũ Dei cultum, sed doctrinã humanitus adinuentã gratisq; confictam. Est tamen notandũ, quod vt idem conciliũ paulo antẽ diffinit supra eod. cap. 8. nostrã satisfactiones non habent efficaciam, nisi meritis I E S V CHR I S T I, qui illis vim tribuit, innitantur.

Sexto principaliter dico, quod cum in exordio huius capituli dicitur, quod Satisfactio hæc quã est tertia pars pœnitentiã habet duas partes, quarum altera, est compensatio offensã factã, & altera abstinentia à faciendã, & quod hæc secunda pars requirit, vt beatus Aug. ait in c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 3. vt prædicantur causã peccandi. Quærunt nonnulli grauissimi cõfessarij, grauissimas & quotidianas quæstiones peculiãres, quarum decisio pendet ex duabus generalibus. Alterã est, an ad absoluendum pœnitentẽ, sit necesse, vt ille statuãt, se non vsurum amplius occasione aliqua, quã illum ad peccandum impulit? Alterã est, an sit opus, vt statuãt numquam se præbiturum alij occasionem peccandi, quam antea præbuerit? Ad priorem respondebo in hac additione, & ad posteriorem in ea, quam faciemus ad cap. 14. nu. 30. Ad priorem itaque respondemus Primo, non teneri statuere, nunquam se vsurum occasionibus remotis. Nam alioqui sicut ad aliud propositum ait Paulus, 1. ad Corint. 5. esset necesse migrare ab hoc mundo: Si quidem quicquid ferẽ in eo est, potest esse occasio peccandi: quia potest esse talis occasio valetudo, & morbus, diuitiã, & paupertas, habere & non habere vxorem, parentes, filios, consanguineos, amicos, pax, & bellum, prospera & aduersa: ecquid non? iuxta c. De occidendis, sub finem, 23. q. 5. & ea, quã notat. S. Tho. 2. sec. q. 43. ar. 1. in argumento, 4. & ad 4. Non etiam tenetur statuere, se perpetuo abstenturum ab occasionibus propinquis peccati venialis. Quia cum ad sui absolutionem non est necessarium propositum, nunquam venialiter peccandi; ita neque erit necessarium propositum nunquam vtendi eis arg. à maiori iuxta Clem. 1. de reliq. & venerat. & c. Cum in cunctis, de elect. II. dico necessarium esse abstinere se à propinquis. Sed quales dicuntur huiusmodi? Respondeo, quod malle audire alium optimẽ respondentem, quã respondere. Quia nemo quem viderim id pro dignitate diffinit: & sufficiẽs eius determinatio est difficilis. Primo quidem, quia non videtur satisfacere illa quam S. Gregorius in c. Negotium, de pœnit. dist. 5. tulit, licet sit omnium optima, scilicet quod est illa, qua non possumus, aut non sine magna difficultate vti sine peccato. Quia S. Leo Papa dicit in c. Qualitas, & c. Contrarium de pœnit. dist. 5. difficile esse militi, & negotiatori abstinere se à peccato exercendo suã artem. Et certum est, quod quamuis sit bonum consiliũ pœnitenti, qui est miles, aut negotiator, ne ad artem suã reuertatur c. Consideret 5. In his omnibus, de pœnit. dist. 5. tamen non est necesse vt probauimus in d. c. Qualitas, & c. Contrarium, de pœnit. dist. 5. quod illius dicta continet. Deinde, quia id, quod vni est occasio eiusmodi non est alteri. Nam adolescenti & puellã est eiusmodi occasio degere solos in eadem domo. arg. glo. c. Absit, 11. q. 3. qualis tamen non est seni, & puellã, neque vetulã & adolescenti. Præterea, non est vt plurimum talis occasio cohabitatio cum matre suã, filiã, nepote, aut sorore, c. Volumus. & c. Cum omnibus 81. dist.

quandoque tamen sic, c. 1. de Cohabit. cleric. & mulier. Item adire conspectum tyranni Principis Turcarum est eiusmodi occasio deficiendi à fide homini pusillanimo, & inconstanti, non tamen forti & cōstanti, imo est occasio martyrij, c. Presbyteros, 50. dist. Denique nulla occasio est, quæ nos possit cogere ad peccandum: Quia peccatum ad eò est voluntarium, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum. §. 1. 15. q. 1. facit. c. Tolerabilis, & c. Ita ne, 52. q. 5. & nulla est quæ aliquando non faciat peccare aliquem, & quod deterius est, nullum est officium, in quo qui in eo versantur, aliquando non peccent circa illud, c. De occidendis, 23. q. 5. Quid est in hominum usu bono ac licito unde non possit irrogari pernicies? Tertio dico, quod ut aliqua occasio sit eiusmodi, non satis est ut pœnitens & confessarius credant, quod nisi se abstineat ab ea, non nunquam ob eam peccaturus est etiam mortaliter in suis officiis; neque oportet eos id credere, ut absoluantur, iuxta Innoc. receptum, in c. Omnis, de pœnit. & remiss. quanguam proponere teneatur, nunquam se ope diuina amplius peccaturos mortaliter: & paucorum militum & negotiatorum confessarij credent illos in posterum non peccaturos mortaliter, in illis suæ vitæ artibus. Attamen, ut dictum est, non debent eis præcipere ne ad easdē redeant. Cum nec diuus Io. Baptista. Luc. 3. præceperit militibus ab eo querentibus quid facto opus esset ut salui fierent, deferere militiam, neque ecclesia præcipit militi aut negotiatori ne perseverent in suis officiis, quamuis consulat. iuxta c. Consideret. §. In his, de Pœnit. dist. 5. imo numerat illa inter licita, & si periculosa, c. Noli, c. Militare, 23. quæst. 1. c.

D Quoniam, 88. dist. diuus Thom. 2. sec. quæst. 87. art. 1. Quarto dico, quod occasio propinqua à qua necessario se debet abstinere pœnitens, est statuere se nunquam ea usurum, ut absolui possit est omnis illa, & sola, quæ est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit vel debet credere confessarius vel pœnitens, nunquam vel raro se usurum ea sine peccato mortali, bene perpenis eius circumstantiis. Dixi (Quod in se est peccatum mortale) ut includerem officium & artem necromantiæ, & scænerandi, & alias artes, & officia, quæ non possunt exerceri sine peccato mortali. Dixi (Peculiaris) ad excludendam generalem, quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo possumus uti licite: credimus tamen, nos aliquando in eo peccaturos mortaliter; hæc enim non est talis occasio; si quidem illum, qui dixerit eam esse talem, oportet dicere, defendenda esse à pœnitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, ut possit absolui: quia omnia præbent occasionem generalem, de qua credendum est; quod nonnunquam in peccatum mortale nos iuducet, per proximum superius dictum, cuius contrarium ibi probatum est. Dixi (Confessarius) aut (Pœnitens) quia satis est, quod alter eorum credat, aut debeat credere. Dixi (Nunquam, aut raro) ut excluderem eas, quibus frequenter vitium sine peccato mortali, & includerem eas, quibus rarissime vitium, sine illo. Dixi (Perpenis circumstantiis) ut significarem, quod hæc possunt esse causæ, ut eadem occasio sit talis vni pœnitenti, & non alteri: Quia possunt facere ut confessarius, & pœnitens credat, quod nunquam, aut raro per eam est peccaturus. Huius definitionis probatio nititur eo, quod nemo potest absolui nisi statuat, saltem virtualiter, nunquam se in posterum peccaturos mortaliter; & con-

& consequenter vitaturum occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris eiusmodi, quam credit probabiliter peccati mortalis causam sibi fore. iuxta illud. Qui amat periculum, peribit in illo. Eccles. 3. De quo latè dixi in c. Si quis autē. nu. 4. & 5. de Pœnit. dist. 7. Si quidem non vitare occasionē eiusmodi, est peccatum mortale: At talis est occasio, qua credit se ferè semper ad sic peccandum impulsus iri.

Ex hac diffinitione colligitur peculiaris responsio ad grauissimas & quotidianas quæstiones nobis propositas. Prima, quod confessarius regulariter non debet absoluere pœnitentem, qui non vult ommittere occasionem, quæ ferè omnes, qui sunt similes eius facit quasi semper peccare mortaliter. Quoniam confessarius & penitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua causa in vno subiecto, efficit alia ei similis, in alio simili subiecto. A pari enim causa in pari subiecto par produciatur effectus, iuxta doctrinam Arist. lib. 3. Physic. Dixi (Regulariter) quia bene poterit, quando tales occurrunt circumstantiæ, quæ persuadent, quod nunquam aut raro peccabit propter eam, quamuis non se abstineat ab ea. Et re multum ruminata, commendatq; Spiritui Sancto æterno Deo nostro, arbitramur quod tunc possunt hoc credere confessarius & pœnitens, quando hæc quatuor circumstantiæ concurrunt. Prima, vera pœnitudo, siue pœnitentia præteritorum. Secunda, verum propositum nunquam redeundi ad illa. Tertia, propositum semper cauendi adiuuante Deo, ne peccet ob eam, cum in ea se inuenerit. Quarta, quod subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea. Ad quod me mouet, Primo, quod occurrit mihi casus in quo duo, quorum matrimonium ob certum impedimentum occultum erat inualidum, post susceptos liberos quatuor annis cohabitauerunt simul in eadem domo expectantes dispensationem, separati tantum à thoro, continentes se à venereis, non secus ac frater & soror. Deinde quod Papa Lucius 3. in c. Consultationi. de Frigid. & malefic. definiuit posse duos matrimonio iunctos viuere cōiunctim, ut frater & soror, licet non valeret matrimonium eorum, ob coeundi impotentiā. Neque soluet hoc argumentum, qui responderit, quod ea impotentia eos à peccato præseruabat. Tum quia poterat alter esse potens. Tum quod experientia constat, multa & turpissima esse peccata inter multos, qui quamuis non sunt ad copulam apti, sunt tamen ad se polluendum, & sordidæ delectationi indulgendū, & de his loquitur prædictus Papa, si satis perpédatur. Tertio, quod non expedit adstringere nimis pœnitentē; Quia, qui vehementer emungit, elicit sanguinem, Prouerb. cap. 3. & c. Denique 4. dist. Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi. Siquidem non licet vnquam ad peccatum redire, ad occasionem autem licet ob multas causas, quatuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere nunquam in posterum se peccaturos per dictum Inno. approbatum & superius adductum in c. Omnis, de pœnit. & remiss.

Secunda responsio, quæ ex prædicta diffinitione colligitur est, quod rectè faciunt multi sancti confessarij absoluendo multos adolescentes, qui versantur inter mulieres, emendo, vendendo, laborando, & cōuersando absq; cohabitatione marum in eadē domo, licet non statuant abstinere se perpetuo ab occasione peccandi, quam id ipsis præbet, quauis sæpius peccet voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiā copula: Quia occasio, quæ ex hoc præbetur ad peccandum, non est ex

ocasio propinqua

quæ si currat, non possit absolui

se peccatum mortiferum, neque eiusmodi, ut ferè semper faciat peccare mortaliter eos, qui ea utuntur; & per consequens prædicta diffinitio occasionis propinquæ non conuenit illi.

Tertia, quod non potest absolui miles, qui ad bellum, quod credit iniustum, vult redire; neque etiã qui vult redire ad suam necromantiã, vel superstitionẽ, aut officium vsurarũ, aut cambiorum vsurariorũ, aut cõtractuum iniustorũ, & alia similia, quæ exerceri sine peccato mortali non possunt, iuxta mentẽ S. Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. ad 4. Nam ex prima parte diffinitionis cõstat has esse occasiones propinquas.

G **Quarta responsio, quod non possunt absolui concubinarij publici iuxta Angel. in verb. Concubinatus, neque etiam hi, de quibus id scitur ab aliquibus iuxta Syluest. eodem verb. Quia est occasio quæ in se est peccatum mortale ob scandalum quod scientibus præbet; & sic conuenit ei prima pars diffinitionis prædictæ.**

Quinta, quod non possunt absolui concubinarij quantumuis occulti regulariter, ut dicemus infra cap. 16. nu. 20. & seq. quia confessarius vel pœnitens debet credere, quod nunquam aut raro si simul viuant, omittent peccare mortaliter voluntate, verbis, vel opere. Dixi (Regulariter) quia rectè poterunt absolui concurrentibus quatuor prædictis, quæ sufficiunt, & sunt necessaria, ut cõfessarius & pœnitens credat nunquã aut raro futurũ relapsũ, per rationes secundæ respõsionis.

Sexta, quod non potuit absolui quædam concubina, nolens omittere voluntatem visitandi suum concubinũ ægrotantem, & tenedi aut porrigendi ipsi candelam in agone mortis, si sciebatur esse eius concubina, quia est occasio, quæ in se est peccatum ob scandalũ, quod datur; imo neque si nesciebatur, nisi concurrant quatuor prædicta sub littera E. Quem concursũ ego non crederem interuenire, nisi illa conciperet propositum adhortandi eum saltem generaliter, & sincerè ad pœnitentiam peccatorum præteritorum, ut eorum memoria per pœnitentiã renouata sit potius theriaca, quam aconitum, Nam tunc quia cessaret ratio prohibitionis, cessaret quoque prohibitio, c. Cum cessante, de appellat.

H **Septima, quod confessarius potest iustè absolue illam hospitam, quæ hospites excipit, & quoties certum quædam excipit, habet rem occultè cum illo; modo statuat & polliceatur, nunquam in posterum se recepturam eum, etiam non data alia cautione: Quia nulla est lex neque ratio, quæ probet aliam cautionem præstandam, imò concurrentibus prædictis quatuor posset eam absolue sine huiusmodi proposito, & promissione, quando absque magno detrimento & scandalo non posset eum ab hospitio prohibere, modo proponeret ac promitteret, nunquã se solam cum eo solo, in aliquo cubiculo separato versaturam, & dicturam ei ex animo se pœnituisse, & iam confessam fuisse.**

I **Octaua responsio, quod possunt absolui sine separatione cognatæ, ancillæ ac famulæ, quæ rem habuerunt cum suis cõsanguineis, dominis, vel heris in quorum domo degunt, concurrentibus quatuor prædictis, quorũ quartum est causa notabilis ob quam sine magno incommodo hospitium negari non potest. Est tamen quæstio notabilis, an poterint absolui prædictæ iterum absque separatione si reciderint? & videtur nobis posse concurrentibus prædictis quatuor. & idem dicendũ reor de tertia, & quarta vice, quia non solum semel aut septies, sed etiam septuagies septies est parcendum. Math. 18. & Luc. 17. & cæpties, de pœnit. dist.**

3. & quia quotidie absolui multos, qui quotannis recidunt: & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pœnitentiã præsentem vel præteritam non fuisse, aut non esse veram, quod probat Gratianus in c. Quamuis, de Pœnit. dist. 3. Veruntamen ipse si essem confessarius non absoluerẽ eas, si cernerẽ quod vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset, neque si circumstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & ingens propensio earum ad peccatum, & diffidẽtia, quam habent illæ de pœnitentia alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarentur nulla consequeretur emendatio, & facilius negarẽ absolutionem famulæ, quam cognatæ, & cognatæ, quæ non esset in primo gradu, quam ancillæ, quia facilius possunt separari alię, quam aliæ. Et ante absolutionem iuberem, ut forti animo & Christiano dicerent personis quibus cum degunt & peccant, sibi denegari absolutionẽ nisi separarentur, vehementerque obsecrare per Deum ut inean rationem qua ab ipsis honestè separarentur, alioqui se confessario obedituras: quò peracto, absoluerẽ eas, quia mihi videretur, quod quatuor prædicta cõcurrerent; & postea quamuis non cõsequeretur separatio, si tamen sequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerẽ spe maioris correctionis futuræ: commendata re IESU CHRISTO Domino nostro, & utendo prudentiã & varia circumspẽctione, quæ ob varietatem circumstantiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos, primũ remedio spiritali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium quantum fieri posset; & nonnunquam vterer erga ancillam, eo remedio nouo, quod in c. 16. nu. 22. ponimus.

Nona responsio, quod idem dicendum est de eo qui occultè rem aut impudicos actus habet cum aliqua cõsanguinea, aut alia sibi amica, in alia domo degere. scilicet posse absolui eum, sine proposito nunquam ingrediendi in eam, quamuis ego adigerem eum, ut proponeret se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa in eadem camera versaturum, & ut admoneret eam se pœnitere peccati cum ea commissi, & confessum esse, & rogaret eam, ut idem faceret, persuasumque sibi haberet frustra eam cogitaturam se amplius rediturum ad illud peccatum, vel se solum cum ea in aliqua secretiori parte conuersaturum.

Decima, iustè fuisse respõsum cuidam aulico, qui de more curiæ reginæ mensæ K assistens, adeo blandè colloquebatur cum quadam nobili, eidem mensæ assistenti, ut non solum se oblectaret sermone, & cogitatione sordidis, sed etiã turpi se pollutione fœdaret; Fuit enim respõsum, ipsum non posse absolui, nisi statueret, nunquam se in posterũ sic versaturum cum illa, etiã si versaretur animo ducendi eam in vxorem, & pares ad id essent. Quia illa occasio est in se peccatum mortale, & per consequens occasio propinqua, quæ necessariò euitari debet, per primã diffinitionis partem. Quin etiam addo, non esse satis ut statuat, se cum illa in posterũ non sic versaturũ, quia necesse est, ut statuat, se non versaturũ etiam alio modo ex se licito, de quo tamẽ crederet suam imbecillitatem, & amorẽ erga illam eiusmodi esse, quæ quasi semper eum induceret ad peccandũ, quoties cum ea sic versaretur. Quod ipsum est dicendũ de puellis nobilibus Reginarũ mensis assistantibus, & de adolescentibus, & adolescentulis nobiliũ & rusticorũ, qui in aliquibus partibus cõueniunt, & mutuo sese miscunt, & cõtingunt, & dum choreæ ducuntur, & alia spectacula fiunt, illi in illarũ gremiis recumbunt, fingentes id facere,

quo illæ capita eorum, vermiculis purgent; interdum impudicè sese tangentes, & amplectentes, & facientes id genus alia, dignissima, quæ in concionibus reprehendantur.

L Undecima responsio, quod concurrentibus quatuor prædictis possunt absolui qui sunt in facie ecclesiæ coniugati, & non valet matrimonium propter aliquod impedimentum occultum, expectantque dispensationem vt denuo cōtrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum per supradicta in hac eadem additione sub litera E.

Duodecima, quod etiam potest absolui, qui ob esum calidarum rerum incidit in adeo graues carnis tentationes, quæ impulerunt ad consentiendum pollutioni, vel fornicationi, sine proposito nunquã in posterum sic edendi, concurrētibus quatuor prædictis. imo credo quod in hoc casu sufficeret cōcurfus trium priorum, quia hæc occasio non est propinqua, siquidē non est in se peccatū mortale, neque facit quasi semper peccare mortaliter eos qui ea vtuntur, quod intelligendū est de illo, qui non comedit, sic in hunc malum finem. Nam si comederet in eum, illud esset in se peccatū mortale, & consequenter erat necesse statuere, nunquã se ea vsurum.

Tertiadecima, quod etiam potest absolui concurrentibus quatuor prædictis, qui ob sermonem, choream, vel amplexum alterius iuxta honestam patriæ consuetudinem sæpè per delectationē moralem, & voluntatem deprauatam peccauit, absque proposito, nunquã ea occasione vtendi, & etiam credo quod in hoc casu, satis esset concursus trium priorum, Quia hæc occasio, non est ex his, quæ sunt in se mortiferæ, neque ex his, quæ fere semper ad peccandum mortiferè inducunt.

M Quartadecima, quod idem dicendū est de persona, quæ ex eo quod ducat aliã manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aspectu pedum, crurium, pectorum, cinctuum, braccharum, perizomatium, aut alia eiusdem generis, peccauit sæpè. Quanquam optimum esset cauere ab his omnibus, quando ex eo non sequeretur notabile damnum.

Quintadecima, quod idem est dicendum de clysterifero, qui ex eo, quod infundit clysteres mulieribus, & de clysterifera, que ex eo quod eisdem viris immitit, & de chyurgo, vel medico, qui medendis pulchris fœminis, in locis secretioribus, sæpè peccarunt, saltem morosis delectationibus, & deprauatis voluntatibus.

Sextadecima, quod idem dicendum est de confessario, qui peccat quoties audit confessionem certæ personæ, & de pœnitente, qui idem facit, quoties confitetur certo confessario consueto, & non possunt commutare sine aliqua magna nota: Poterunt enim absolui sine mutatione, concurrentibus quatuor prædictis.

Circa satisfactionem peccati.

- I.** Qui proponit non satisfacere Deo pro offensa mortali. supra. nu. 1.
- II.** Qui sine proposito actuali, vel saltem virtuali sufficiēter satisfaciendi confitetur. nu. 1.
- III.** Qui credit satisfactionē, non esse vnam de tribus partibus sacramenti pœnitentiæ, sup. cap. 1. nu. 43.
- III.** Qui credit sine iusta ignorantia, quod semper deleta culpa mortali deletur omnis pœna etiam temporalis, sup. eod. nu. 5.

Qui credit

V.

Qui credit CRISTVM, ita satisfacisse pro peccatis hominum, vt nulla præterea satisfactio sit necessaria peccandi, sup. eod. nu. 5.
Quis autem horum censendus sit hæreticus, & quis peccans tantum, consule Prælud. 1. nu. 10.

Caput IIII. de potestate, sapientia, & bonitate Confessarij.

SVMMARIVM.

- Confessarius vt rectè suum munus exerceat, debet habere potestatē, scientiã, & bonitatē. nu. 1.*
- Sacerdos non omnibus sacerdotio dignus, potest digne audire confessiones. nu. 1.*
- Sacerdos omnis habet iurisdictionem habitualem, sed non actuaalem ad confessiones audiendas. nu. 1.*
- Sacerdos omnis in articulo mortis quemlibet absoluit, & etiam extra illum sola venialia confitentem. nu. 1.*
- Confessarius quam scientiam habere teneatur, vt sit perfectus, & quam vt sit sufficiens. nu. 2.*
- Religiosus sine sui prælati licentia potest audire confessionem in articulo mortis, & extra eum sola venialia confitentem, & etiam habentem priuilegium ad eligendū confessarium, modo non sit prohibitus id facere. nu. 2.*
- Confessarius, qui ex obedientia audit confessionē, & qui sponte sua, quid scire teneatur. nu. 3.*
- Confessarius potest esse aliquis idoneus, vni loco, qui alij non erit. nu. 4.*
- Confessarius non est sufficiens nisi adsit iusta scientia & absoluendi potestas. nu. 4.*
- Confessarius imperius quando excusatur a culpa. nu. 5.*
- Prælati suo, quando subditus non debeat parere, sibi præcipienti, vt confessiones audiat. nu. 6.*
- Confessarius audiens confessionem in peccato mortali, mortaliter peccat, licet eius absolutio valeat. nu. 6.*
- Absolutionem sacramentalem, qui dixerit non esse actum iudicalem, vel eam qua fit ioco, esse validam, vel eam, quæ confertur ab existenti in peccato mortali non valere, vel non esse necessariam confessionem ad recipiendam absolutionem, est hæreticus. nu. 7.*

CIRCA hoc asserimus primum, Confessarium debere pollere potestate. c. 1. in principio, de Pœnit. dist. 6. & quæ ibi diximus. Item, scientia. dicto c. 1. §. Caueat, & quæ ibi diximus. Item bonitate, vt rectè suo munere perfungatur, dicto c. 1. §. Laboret, & §. Sacerdos, & quæ ibi diximus. Potestas consistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actuaalem, ordinariam, vel delegatam; quæ ad peccata sibi confessã extendatur. c. Adicimus. §. Ecce, & c. Generaliter. §. Ecce. 1. §. q. 1. & Concilium Trident. sess. 4. can. 7. Vnde fit, vt non omnis sacerdos, hoc ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus sit. Quia licet per sacerdotalem characterē accipiat potestatem, & iurisdictionē habituaalem ad absoluendū, quicquid aliqui neoterici contra prædicta iura perperam dixerint, actualē tamen, quæ ad id est necessaria, non recipit; puta ordinariã vel delegatam à Summo Põrifice, vel à Protopœnitentiario, vel episcopo, vel Proepiscopo, seu Vicario, vel à Parocho, vel saltē vt ratione bullarum, vel propter alias concessionem possit à pœnitente eligi tanquam proprius sacerdos. Nam absque ea, neque in quadagesima, neque alio tempore potest validè & efficaciter absolueri, iuxta Panor. cõmuniter receptū.

in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. not. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latius in c. Placuit. nu. 8. de Pœnit. dist. 6. tradimus, (circa quod etiam aliqui docti decipiuntur) præterquã in mortis articulo, quo tempore, quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & à quacunque excommunicatione, & quibuscunq; casibus absolueret. arg. c. Quod de his, de sent. excomm. c. Pastoralis. §. Præterea, de offi. ordin. & c. Si quis suadente, 17. q. 4. & ea, quæ latius diximus in c. 1. nu. 73. de Pœnit. dist. 6. & nuper declaratum est optimè in dicto concilio, & sess. c. 7. adiecta tamem modificatione inferius apposita, in princip. cap. 26. nu. 4. Ab hac regula etiam excipiuntur illi, qui non habent nisi venialia peccata, aut mortalia alias rectè confessã; quos vel quilibet sacerdos audire potest, secundum Caiet. in Summa, verb. Absolutio. Quod quidem non ea de causa licet, quia ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, ut ille ait, sed propter aliam rationem, quam nos illius confutata dedimus in c. Placuit. nu. 22. de Penit. dist. 5. Porro in primo horum duorum casuum, quos excepimus, puta in articulo mortis, poterit etiam religiosus sine facultate sui superioris validè & licitè absolvere, quoniam tunc ab ipso Papa habet potestatem, saltem tacitam. At in secundo casu, nempe quando non sunt nisi venialia peccata, &c. non potest licitè absolvere, quamvis valeat absolutio, secundum doctrinam illam Palud. in 4. dist. 17. q. 3. à S. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 7. Angelo in verb. Cōfessio. §. 4. & aliis receptam, nempe religiosum non posse audire confessionem aliquã nisi ad hoc à prælato suo fuerit tanquam idoneus expositus; etiam si pœnitens alias ex privilegio Summi Pontificis possit quemcunq; sacerdotem, siue secularem siue regulare eligere, eo quod religiosus non habet velle, aut nolle, c. Nullus, c. Quorundam, de elect. lib. 6. Quod sanè, iudicio meo, de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio sui superioris, est negata facultas audiendi confessiones, non autem de aliis. Tum quia nullus textus aut ratio reperitur, quæ opinionè Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religiosus in multis habet velle, & nolle, iuxta S. Tho. receptum, 2. sec. q. 104. ar. 5. & Dominic. ind. c. Quorundã. Tum etiam quia audire confessiones, est opus charitatis, & quemadmodum religiosus, absque alia superioris facultate, dum modo sibi præceptis non desit, neq; prohibita transgrediatur, potest cōponere pacem inter duos sibi inimicos, & consulere bene ipsum consulenti, à fortiori poterit cōponere pacem, inter Deum & proximū vt saluetur: Tum quia hoc observat cōmuniter regulares aliiq; plurimi religiosi, quibus nullū est statutum aut præceptū contrariū.

In postrema editione addidimus huic numero 2. quod quamvis clerici seculares non possint alij aliorum audire confessiones post cōcilium. Trid. sess. 23. cap. 15. sicut antea, sed religiosi sic, qui ante illum poterat virtute suarum bullarū confiteri clericis secularibus idoneis; de quo dubitavit quidam vir doctissimus, cuius dubium sustulimus ea cōsideratione, quod nihil mutatur quoad illos per dictum concilium, vt apparet ex contextu, qui sic habet. Quamvis presbyteri in sua ordinatione, à peccatis absoluendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta synodus, nullum etiam regularem posse confessiones seculariū etiam sacerdotum audire, neque ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur necessariū esse, aut alias idoneus iudicetur, & approba-

approbatione, quæ gratis detur obtineat, privilegiis, consuetudine quacunq; etiã immemorabili, non obstantibus. Et à iure antiquo non est recedendum, nisi quatenus inuenitur expressum, l. Præcipimus. C. de Appell. & c. 2. de Transl. prælat. Illa item consideratione, quod ratio, quæ movit mutare illud in secularibus, qui regulariter sunt distractiores, & negligenter in hoc, non habet locum in religiosiis, qui regulariter sunt circumspectiores & diligentiores in eo, & ita cessant verba, & ratio, qua sola cessante ipsa quoque cessat, l. Adigere. §. Quavis. ff. de iure patron. & c. Cum cessante, de Appell. etiam si verba non cessarent, quæ tamen in hoc casu cessant.

Secundo, dicimus, quod scientia confessarij vt sit perfectus, & vt solus possit de omnibus discernere, tanta esse debet, vt theologiam sacramentalem, & moralem, vtriusque iuris peritiam, constitutionesque synodales regionis vbi audit confessiones calleat, vt nos comprobauimus, in d. §. Caueat. nu. 9. Veruntamen, vt sit sufficiens muneris suo obeundo, satis & necessarium est, vt libros siue Grecos, & Latinos, siue vulgares relegens, penitusque secum considerans rectè colleat quæ peccata, ex his, quæ illi, quos audit communiter perpetrant, sint mortalia vel venialia, & quæ circumstantiæ sint necessariò confitendæ, quibusque criminibus annexa sit excommunicatio, quæ sint peccata reservata, quæque restitutionem expostulant: vel saltem sciat dubitare in his, quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt nouerit consulere peritos, quo modo, & quando agendum sit id, de quo dubitat. Quod si auditorus est clericos, debet etiam illos casus non ignorare, in quibus irregularitas incurritur, aut saltem nosse dubitare circa illos, vt nos probauimus, in d. §. Caueat, de Pœnit. dist. 6. nu. 27. Hæc resolutio partim fundatur in dictis S. Tho. in 4. dist. 17. in expositione litteræ, & in c. Omnis, vers. Sacerdos, de Pœnit. & remiss. & Caiet. in Summa, verb. Confessori necessaria, & aliorum doctorum; partim in eo, quod vnusquisque nosse debet id, quod illi etiam necessarium est ad suum officium rectè exequendum, c. Non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6. l. Illicitas. §. penul. de offic. Præsid. cum eis annotatis, etiam lege naturali, iuxta illud Persij.

Publica lex hominum, naturæque continet hoc fas,

Vt teneat veritas inscitia debilis actus.

Partim eo, quod scientia eminens non est necessaria, quoniam satis est illa quæ dicitur sufficiens; iuxta Innoc. recept. in c. Cum in cunctis, de elect. Partim, quod ecclesiæ primitiue presbyteri nihil amplius quam quod dictum est sciebant. Partim, quod satis est in iudicio exteriori mediocrem quandam peritiam causarum habere, vel saltem aliquem assessorem vt sit iudex, l. Cerrus. C. de Iudic. & c. Statutum, §. Assessorem, de rescrip. lib. 6. Partim, quod mille ab hinc annis, in tota ecclesiâ Christiana ita communiter observatū esse videtur. Ex hac resolutione sequitur Primum, non esse valde iuri consonam differentiam illam Durandi ordinis Minorum à S. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 16. aliisque doct. tribus communiter, & à nobis etiam dicto §. Caueat, recepti, quam constituit inter confessarios, qui ex obedientia & charitate onus cōfitendi assumunt, & eos, qui sua spõte ad id faciendū sese offerunt, videlicet, quod hi, iuxta illos, tenentur de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare, an illud sit mortale, necne; an habeat restitutionem, vel

nem, vel excommunicationem annexam, an contractus sit licitus, vel illicitus, an impediatur communio, necne; Ille autem, qui ex obedientia & charitate, hoc onus suis humeris imponit, non obligatur ad amplius, quam ad id quod dictum est; Quia hæc differentia nullo canone comprobatur: & quia si vera esset, pauci aut nulli ex confessoribus secularibus salui fierent: & quia obedientia non liberat à peccato confessorium illum, qui probè nouit, se non intelligere quod opus est ad confessiones audiendas, nihilominus tamè audit, sicut idem beatus Anton. ubi supra asseuerat: nam si illum excusat, qui dubitat, an ipse sciat, quod sufficit, an non. arg. c. Quid culpatur, 23. q. 1. Item quia l. 1. §. Sæpe. ff. Deposit. ad hanc sententiam allegato, à remotis agit, & nihil concludit. Primum, quod agit de illo, qui sese gratis offert ad depositum custodiendum. Deinde quia quâuis dicat huiusmodi depositarium teneri ad refarciendum damnum, quod sua culpa contigerit, ad quod alias nullatenus teneretur, c. 1. Deposit. veruntamen, non dicit, ut quidam illi imponunt, teneri ad illud damnum, quod culpa sua leuissima acciderit; ac subinde debet intelligi de culpa leui, ut rectè Decius in l. Contractus. col. 1. ff. de reg. iur. adnotauit. Tertio, quod qui gratis se offert ad custodiam depositi, non debet ad amplius obligari, quam ille qui propter stipendium idem facit, ut sentit Gregorius nonus in c. 1. de Deposito. Eum autem qui ratione stipendij aliquid seruat, non obligat culpa leuissima, licet obliget leuis, dicto c. 1. & qui tunc oneri sponte sua se offerunt, (ut plurimum) propter aliquod stipendium, quo vitam sustentare valeant, faciunt. Quarto, quod Panor. & Imol. qui tenent cum communi sententia, Depositarium sponte se offerentem obligari ob culpam leuissimam, fundantur in eo quod huiusmodi depositarius præsumitur accipere depositum, propriæ tantum utilitatis intuitu, & consequenter, videntur sentire, quod si constaret illum, sese huic labori obtulisse, intuitu illius qui deponit, non esset tunc obligatus nisi ex dolo, vel lata culpa; quod si intuitu vtriusq. id fecit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. Est autè manifestum confessorium principaliter, aut certè æquè principaliter, onus confessionis audiendæ sibi imponere in gratiâ penitentis, quam propter se, & consequenter ob id, quia sese obtulit, non teneretur ad amplius, quam ad vitandam culpam latam, aut leuem. & id quod communiter eidem officio operam nauantes euitare solent, & ab eo sibi cauere, quod iuxta talis muneris naturam videntur obligari: & hoc in toto orbe videmus communiter obseruari.

Secundo, sequitur, quod non quicumque est idoneus ad audiendam confessionem alicuius certæ personæ, vel in aliquo loco certo, est idoneus ad audiendam confessionem quorumuis aliorum & in quocumque loco; Facit illud Prag. Sanct. Gallicanæ positum in titulo de Collat. §. In ecclesiis, adiuncta glossa in verb. muratis, quatenus sensit, in opidis muro cinctis habiliores rectores poni debere, id quod multis occasionem errandi tollit.

Tertio, quod quia audit confessionem in aliquo vico, aut pago rusticorum hominum & simplicium, non tanta indiget scientia, quanta ille, qui audit in ciuitate, nec qui audit in ciuitate mediterranea, tanta, quanta qui in ciuitate maritima, nec qui in maritima, tanta, quanta qui in vniuerso quodam Regno, vel India, nec qui audit ubi sunt multiviri litterati, quos possit consulere, ut ubi nullus est talis.

Quarto,

Quarto, quod confessorius, qui nescit discernere in quibus casibus possit aut non possit absolueri; neque differentiam inter maiorem, & minorem excommunicationem, vel ignorat peccata mortalia communia, aut simpli. em fornicationem, aut voluntatè deliberatam ad peccandum mortaliter, esse peccatum mortale, vel quamcumq; superbiam, iram, inuidiã, aut gulam existimat esse mortale, vel circa dubios contractus, saltè dubitare minime nouit, non excusatur à culpa mortali, quantalibet bona vita, conscientia, subtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda, arg. c. Non est putanda 1. q. 1. & quod ille, qui huiusmodi confessarios exponit, vel iam expositos tolerat, multo grauius peccat, arg. notatorum, in glo. c. 1. de offic. deleg. & affirmant Albert. Magister Thom. Bonauent. & communis, in 4. dist. 17. & distinctus Antoni. 3. part. tit. 17. cap. 6. §. 1.

Quinto, Veram esse illam S. Antonini ubi supra decisionè, videlicet huiusmodi confessorum imperitum, in tribus casibus excusari posse, Primus est, quando cõfiteus est valde sibi ipsi sufficiens ad suorum criminum grauitatem confessorio exponendam, & reputatur habere rectam cõscientiam. Secundus casus est, quando confitentes sunt personæ spirituales crebro ad confessionem accedentes, & subinde cõmuniter non aliis quam peccatis venialibus, tenentur. Tertius est, quando penitens est in articulo mortis, neque adest alius, qui possit eum audire præter illum. Eadem ratione, idem videtur dicendum, de confessorio qui est apud infideles, sarracenos, vel gentiles, penes quos sunt Christiani liberi vel serui vincti catenis, vel soluti, quibus non est copia confessoris peritioris, arg. c. 1. §. fin. Ne sed. vacan. lib. 6. & l. Generaliter. §. Spurius. ff. de Decurion.

Sexto, quod etiam qui obedientiæ præcepto confessiones audit iudicando se ad id non esse idoneum, peccat. Nam neque prælatus id ei debebat præcipere arg. 1. ad Thimot. 1. c. Nihil, de elect. & c. fin. eod. tit. lib. 6. neque subditus si non est idoneus, debet id acceptare, c. Non est putanda, 1. q. 1. At si dubitat de sua sufficientia, poterit Prælati sese præcepto conformare, arg. c. Quid culpatur, 23. q. 1. & eorum quæ trad. Tho. 2. sec. q. 104. ar. 5. Saltem si nouit prælatum id numeris non iniunxisse, ira, odio, amore, vel cupiditate permotum. Superior autem cum secura conscientia recte poterit hoc illi præcipere, si ipse iudicat illum idoneum confessionibus, quibus eum præfecit, audiendis, iuxta id, quod dictum est, arg. c. Apostolicæ, de cleric. excõmunicat. minist. & c. Innotuit, de elect.

Bonitas confessorij ad minus tanta debet esse, ut sit, vel probabiliter credat se esse extra statum mortalis culpæ. c. 1. §. Caueat, & §. Laboret, de Pœnit. dist. 6. Nam si in eo audierit confessiones, & absoluerit, lethalis culpæ reatum incurrit. Quia, omnis qui recipit, vel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat. c. Illud. 95. dist. c. Per Esaiam, 1. q. 1. & resolutus aliis tradidimus in c. Quando, de consec. dist. 1. notab. 6. nu. 43. & 45. Licet eius absolutio communiter valeat, arg. c. maledicum. & c. Per Esaiam 1. q. 1.

Postquam hæc fuerunt typis excusa, concilium Trident. sess. 4. can. 9. & 10. declarauit esse hæreticum asserentem sacramentalem absolutionem sacerdotis, non esse actum iudiciale, sed tantum nudum quoddam ministerium & quasi declarationem quandam penitenti esse peccata omnia condonata, dum tamen ille credit se esse absolutum, & etiam illum, qui asserit, absolutionem etiam iocosè exhibitam, va-

tam, va-

tam, valere, vel non esse necessariam confessionem ad hoc, vt à confessario pœnitens absoluaatur. Idem esse de illo qui dixerit absolutionem impensam à sacerdote labe mortalis culpæ infecto non esse validam, vel eum qui non est presbyter, posse sacramentum absolutionis conferre.

Circa prædicta peccat.

- I. Qui deputat confessarium inhabilem ad audiendas confessiones.
- II. Qui cum sit inhabilis patitur se depurari.
- III. Qui audit confessionem in mortali peccato.
- IIII. Qui aliquem ex quatuor erroribus positus, nu. 7. credit.

An vero is semper dicatur hæreticus, consule Prælud. nu. 10.

Caput V. de his quæ confessarius debet pœnitentem interrogare, & qua prudentia id faciet.

SUMMARIUM.

Confessarius debet pœnitentem interrogare id, quod expedit, & non amplius. nu. 1. & ad quas interrogationes teneatur, sub reatu lethalis culpæ. nu. 2.

Confessarius in suis interrogationibus tria debet obseruare. nu. 3. & qua sint illa, & quo pacto se gerere debeat in peccatis carnalibus, nu. 4.

PRÆSVIPONIMVS primo, quod is cui iniunctum est aliquod onus, debet illud rectè subire, c. Non est putanda. 1. q. 1. & c. Iudicantem. 30. q. 5. sine tamen nimia curiositate glos. 1. dicti c. Iudicantem.

Secundo, Confessarii munus esse præcipuum, ideòque prudèter exercendū ac subinde interrogandum pœnitentem id quod expedit & non amplius, iuxta illud Augustini relatum à Gratiano, in c. 1. de Pœnit. dist. 6. §. Diligēs, & à Magistro in 4. dist. 19. cap. fin. Diligens cōfessarius sapienter interroget peccatōrē, quod forsitan ignorat, vel præ verecundia velit occultare. Quibus verbis Beatus Tho. adiunxit in 4. dist. 19. in expeditione literę, confessarium teneri scrutari cōscientiam peccatoris, sicut solet medicus ægritudinem ægroti, & iudex causam litigantis.

2. Ex his inferitur primo, verum esse illud Angeli verb. Interrogationes in principio, quod nos latius tractauimus in dicto §. Diligens, nempe confessarium teneri sub pœna peccati moriferi ad interrogandum omnia quæ ipse videt, animaduertit, & credit esse necessaria ad hoc vt sit integra, & fructuosa confessio, cuiusmodi est illud quod ipse existimat, pœnitentem silere ob ignorantiam, inconsiderationem, aut obliuionem, arg. c. Sit rector, 43. dist. Nam hoc ad suum munus pertinet, c. Omnis, de Pœnit. & remiss. sed non est eiusmodi, quod (suo iudicio) pœnitēs aut intelligit, aut aduertit, neq; præ obliuione verecundiaue præmittit: tunc enim potest sibi persuadere pœnitentem, id non perpetrasse, vel iam alias fuisse confessum, quamuis omittere aliquam interrogationem per inadvertentiam aut obliuionem, non videatur esse mortiferum, arg. dicti c. Sit rector, & eorum quæ in præludio 7. Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. diximus. Ex confessionibus autem quas audiui, intelligo duas interrogationes esse maximè necessarias. Alteram de numero peccatorum, cuius expressio est necessaria, vt dicitur in cap. 6. Quia video paucos exprimere, toties peccavi in hoc, & toties in illo, imò

illo, imò sibi satisfecisse videntur, dicendo multoties, aut infinitis vicibus, quod non sufficit. Alterā de specie particulari eius quod generaliter cōfitentur; Quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli, vt nequeat satis intelligere confessarius, an sit peccatum veniale, an mortale; vt declaratur supra cap. 2. num. 4.

Secundo, quod confessarius tria debet obseruare, quæ nos in dicto §. Diligens, 3. nu. 2. & sequenti comprobauimus. Primum est, vt non interroget omnia, quæ pœnitens poterat commisisse, sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent, arg. c. De testibus, de testi: cum his quæ in dicto §. Diligens, citamus. Vnde nec nobile laicum debet interrogare illa quæ communiter soli ecclesiastici solent facere. Secundum est, vt solum interroget consueta peccata, quæ fere omnes nouerunt, qualia sunt transgressiones vsitationes Decalogi, & septem criminosa capitalia, & omissiones circa quatuordecim articulos fidei, & circa septem Ecclesiæ sacramenta & opera misericordia, & circa custodiam quinque sensuum & alia huiusmodi. Non autē interroget peccata occultiora, quæ perditissimi homines inueniunt, vel si forsitan de his verbum fecerit, ita caute & dissimulanter efficiat, talibusque circumloquiis vtatur, vt si pœnitens illa commiserit, proferat, sin minus, ea non ediscat.

Tertio, In peccatis carnalibus, non nimium descendat ad peculiare circumstantias, singulas quasque minutatim interrogans, ne se ipsum, aut pœnitentem, ad aliquam delectationem alliciat. Etenim quemadmodum docet philosophus. 3. Ethic. & Tho. quolib. 1. ar. 9. Delectabilia tanto magis mouent, quāto particularius considerantur. Quæ circa cum de pollutione voluntaria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi disquirat, satis est enim dicere, quouies id commiseris, modo id explicet, quod necessarium est ad ipsius peccati naturam & speciem dinoscendam circa descensum, ad aliquas turpes circumstantias peccati. Quod vsque adeo verum est, vt nullatenus pœnitenti permittat, nimis distinctè illas exprimere, vti post alios, in dicto §. Diligens, diximus, & consequenter summariū tantum debet interrogare de osculis, amplexibus, aliisque tactibus impudicis, eos qui non sunt obstricti matrimonio. Illos autem qui obstricti sunt, magis perfunctoriè, vel nihil prorsus, nisi solum ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit subsequuta: vel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo, Quoniam alia, aut non sunt peccata, aut non sunt nisi venialia, vti rectè Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 1. in fine magnæ additionis explicuit, & inferius dicitur. Imò, & cum circa hec aliquid confessarius interrogauerit, honestis vocabulis vti debet, neque turpiter nominet, quod est turpe auditu, arg. principij Procmij Decretalium.

Circa prædicta peccat.

- I. Confessarius qui interrogat plusquam oportet. nu. 1.
- II. Qui interrogat minus, vel quod non oportet. nu. 1.
- III. Alio quàm oportet. nu. 2.

Horam tamen peccatum licet semper sit vt minimum veniale, non tamen est mortale, nisi quando inferretur damnum notabile animæ, corporis, famę vel fortunarum per ea quæ dicuntur infra cap. 11. nu. 4.

Caput VI. de peccati circumstantiis.

SUMMARIUM.

- Circumstantia quid. nu. 1. & septem eius species, nu. 2.*
Circumstantia mutans speciem necessario confitenda, nu. 3. & 19.
Circumstantia homicidij & fornicationis ratione loci sacri, confitenda est, & illa etiam quæ prohibita est propter diuersam legem, &c. nu. 5.
Circumstantia mēdaciij iocosi, & illa, quæ extenuat peccatū, quando cōfitenda. nu. 6. 7. & 8.
Circumstantia diei festi, ieiunij, orationis, aut loci sacri, regulariter non necessario cōfitenda. nu. 9. & 10.
Circumstantia personæ & religionis quando confitenda. nu. 11.
Circumstantia conscientie contrariæ quando confitenda. nu. 12.
Circumstantia numeri non est propriè circumstantia. nu. 13. 14. & 15.
Peccati numerus quando dicitur augeri per iterationem, vel continuationem, vel propofiti mutationem. nu. 16. 17. & 18.
Pœnitens potest vel vnico solo verbo mille peccata confiteri. nu. 19.
Circumstantiam per obliuionem in vna confessione omiffam potest quis in alia sine cōfessione noua peccati confiteri. nu. 20.

PRO fundamento materię præsentis, in primis asserimus circumstantiam peccati iuxta mētem iuris c. Consideret, de Pœnit. dist. 5. l. Aut facta. ff. de Pœn. c. sicut dignum, de homicid. Panor. & aliorum interpretum, ibidem Tho. 1. sec. q. 7. & in 4. dist. 16. & omnium aliorum ibidem, & Anton. 3. par. tit. 17. c. 17. §. 4. Gerlo. 1. 2. par. fol. 170. quos retulimus in principio dicti c. Consideret, & alibi, esse quoddam accidens rei, quæ peccatum est. Diximus, Accidens, quoniam nulla operis circumstantia est substantia eiusdem. Diximus etiã (rei quæ peccatum est.) non autē diximus peccati, quoniã sæpè fit, quod opus secundum se non est peccatum, fit tamen tale, ob adiunctã circumstantiam. Cum enim tunc ipsamet circumstantia sit illud, in quo peccatū consistit, non est accidens peccati, sed illius rei, quæ peccatum est, sicut nos, in d. c. Consideret, nu. 3. elucidauimus: sequentes Alex. Halensem, in 4. par. q. 77. ar. 2. col. 2.

2. Secundo, Quod circumstantia in septem species diuiditur, quæ continentur in illo versiculo. Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando, relato à S. Tho. in d. q. 7. ar. 3. qui magis nobis placet, quam illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 1. vti nos diximus in princip. dicti c. Consideret, nu. 4. Quoniã in illo Palud. ponitur verbū, Quoties, quod numerū denotat, loco, Quibus auxiliis, & numerus non est circumstantia, sed potius peccati multiplicatio, vt ibidē tradidimus.

3. Tertio, Quod harum circumstantiarū, omnes illæ & solæ in confessione necessariò exponi debent, quæ efficiunt opera quorum sunt circumstantiæ peccata mortalia, vel quod illa, quæ sunt mortalia vnus speciei, fiant etiam, vt sint alterius, vel quod est mortale, ob vnã causam, sit etiam propter aliam, siue mutant opera ipsa, ab vna in alteram speciem, siue secus: iuxta communem opinionem, quã copiosè ibidē nu. 5. pertractauimus. Et solè illæ & omnes sunt huius generis, quæ secundum Tho. in dicta dist. 16. q. 6. ar. 2. q. 3. vltra malitiam eiusdem operis habent

habent specialem repugnantiam cum ratione. Secundum Scotum vero illæ sunt in confessione dicendæ, quæ diuersis specialibusq; præceptis prohibentur. Diximus, (specialibus) Quoniam non sufficit esse talia, quod vnum in altero includatur, qualia sunt lex prohibens omne malum, & prohibens homicidium, quod etiam in dicto principio, nu. 74. probauimus, & corollariis sequentibus speciatim explicabitur. Ante quorum explicationem, admonemus, quod postquã hæc fuerunt Hispanè excusa, Concilium Tridentinum, sess. 4. cap. 5. can. 7. diffiniuit illud esse hæreticum qui dixerit, nos non teneri ad cōfitendam circumstantiam, quæ mutat speciẽ peccati. Quod quidem est intelligendum, de circumstantia, quæ speciem peccati venialis mutat in mortale, vel speciem vnus mortalis in aliud mortale: non autem de illa, quæ mutat speciem vnus venialis in aliud veniale, quod non est necessario confitendum, glo. c. Omnis, de Pœnit & remiss. recepta ibi, & in 4. dist. 17. & quamuis Concilium non loquatur expresse, nisi de illa circumstantia quæ mutat speciem peccati, intelligendum tamen est etiam de illa, quæ opus alioquin ex se bonum, vel saltem non malum, facit mortiferum: imò etiam de illa, quæ facit vt opus, quod ob vnum respectum est mortiferum, sit tale ob alterum, quamuis species operis, quantum ad suam essentiam minimè mutetur. Quoniam circumstantia, quæ facit de bono malum, vel de veniali mortale, vel de mortali, vno respectu, vt sit tale, altero, dici potest mutare speciem per prædicta in prælud. 9. nu. 6. vii in quarta illatione dicitur. Ratio enim, quæ ad hoc diffiniendum Concilium mouit, est, Quoniam confessarius est iudex, qui in causã pœnitentis non posset æquam ferre sententiam absque manifestatione circumstantiæ, quæ mutat speciem peccati, quæ quidem ratio militat etiam in tribus prædictis circumstantiis. Quare idem iuris debet esse de omnibus. l. Illud, ff. ad l. Aquil.

Sit ergo primum corollarium circumstantias illas, scilicet esse commissum peccatum in secunda vel tertia feria, aut in prato, vel vinea, manu dextra, vel sinistra, non esse confitendas, quoniam per hos nullum prædictorum trium fit, siquidem non fit mortale, quod sine illis non esset tale, neque etiam fit lethale alterius speciei, neque alio respectu.

Secundo inferitur, quod peccans ob fiduciam, quod postea per confessionem veniam obtinebit, non tenetur de necessitate id confiteri, quia non est circumstantia adeo peccatum aggrauans, imo potius minuit, sicuti Caiet. 2. sec. q. 21. ar. 2. quicquid Bonauent. in Apolog. insinuauit.

Tertio, Quod is qui furatus est aliquid sacrum, vel ex loco sacro, non satisfacit dicendo, se id furtum fecisse, sed oportet exprimere, esse rem sacram, vel de loco sacro surreptam. Nam hæc circumstantia efficit, vt quod est mortale vnus speciei, aut vno respectu, fiat etiam alterius, vel altero respectu, eo quod specialiter prohibetur lege particulari alia distincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidem præcipit, ne quid sacrum, aut de loco sacro surripiatur. c. Quisquis 17. q. 4. Id ipsum est dicendum de homicidio & fornicatione in loco sacro perpetratis. Nam per hanc circumstantiam fiunt mortalia alterius speciei, vel alio respectu, eo quod lege humana speciali prohibentur c. Propoluisti, de consec. eccles. vel altar. & c. Ecclesiis, de consec. dist. 1.

Quarto, inferitur, eum, qui cum coniugata, vel religiosa, vel cognata rem habuit, non satisfacere confitendo se cum foemina concubuisse: quoniam debet exprimere, quod erat coniugata, religiosa vel consanguinea. Nam in primo casu, est corporale adulterium; in secundo vero sacrilegium vel spirituale adulterium; in tertio autem incestus; & per consequens quod erat mortale vnus generis, efficitur alterius. Et si quis deliberauit furari, vt possit rem habere cum vna religiosa, & altera coniugata, tenebitur confiteri, furtum, sacrilegiū, & adulterium. Nam & si tria hæc sint vnus interior actus voluntatis, ille tamen ex triplici diuersaque causa est crimen lethale. Si quidem trifariam rationi repugnat, & tribus etiam distinctis, & specialibus legibus prohibetur. Ex quibus facile colligas responsum ad quæstionem nuper nobis propositam, scilicet, An qui coniugatus rem habuit cum aliena cōiugata, teneatur declarare non solū se esse coniugatum, sed etiam illam cum qua rem habuit? resoluenda est enim affirmatiuè; quia est circumstantia, quæ per se sola mutat speciem peccati, & ita est confitenda per prædicta.

Quinto, quod quæcunque circumstantia finis prohibita per aliam legem specialem & diuersam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confessione etiam explicari circumstantia furantis ad fornicandum, occidendum vel percutiendum alterum.

Sexto, qui mentitur vt aliis præbeat voluptatem sine alterius detrimento, quod est mendacium iocosum, & veniale tantum, hac intentione, vt etiam si intelligeret esse mortale, nihilominus mentiretur: tenetur illam circumstantiā confiteri, quoniam per illam efficitur mortale, sine qua non esset tale.

Septimo, quod tenetur illas circumstantias confiteri, quæ peccatum extenuat, Vnde qui peccauit, cum muliere quadam ab eadem prouocatus, non tenetur confiteri se esse prouocatum ab illa. Si quidem id peccatum extenuat, per c. Significauit, de Pœnit. & remiss. quod in hoc dixit singulare Fely. in c. Dilecti, de except. col. antepen. & per l. Si adulterium cum incestu. §. Imperator. ff. ad l. Iuliam de adult. quem ad hoc aiebat singularem Iaso. in l. Vt vim, ff. de iust. & iur. col. 2. aptissimus tamen ad hoc propositum textus in dicto c. Consideret, verb. Tentatione; Imo opinio communis quam sequebamur in princip. dicti c. Consideret, nu. 5. videlicet, quod Pœnitens talem illam circumstantiam subtere debet, quia in confessione se ipsum excusare non debet: nunc displicet. Tum quia nulla lege aut ratione fulcitur, qua id possit efficaciter comprobari. Tum quia vt licet illam exprimat, se ipsum sufficienter accusat, imputando sibi culpam quam habet, nihil illi detrahens, neque adiiciens. Tum quia secundum Bonaventuram, in 4. dist. 16. & communem, quam vbi supra se quiti fuimus, tenetur manifestare illas circumstantias extenuantes, quæ ita extenuant, vt efficiant non esse peccatum, vel ad summum veniale tantum, quod alias fuerat mortale; qualis est circumstantia grauis merbi, quæ leuiorem facit esum carniū in quadragesima. Item tenetur tales circumstantias exponere, quando eas confessarius pœnitentem interrogat, vel quando ex earum occultatione occasionem alicuius mali idem confessarius apprehenderet. arg. c. Nihil, de Præscript.

7 Octauo, quod quamuis sit laudabile cōfiteri circumstantias, quæ ita peccatum adaugent,

adaugent, vt ex paruo magnum, vel ex magno maius efficiant, opinio tamē communior & probabilior habet, hoc non esse necessarium, quando augmentum illud non est in causa, vt veniale mortale fiat, vel alterius speciei mortalis, vel alio respectu; quod nos vbi supra copiosè confirmauimus, & satis declaratum est nunc, per Concil. Trid. sess. 4. & 5. & can. 7. à contrario sensu, licet Marsilius in lib. 4. q. 12. ar. 1. corol. 4. communem istam sententiam restringat, ne sit ei locus in circumstantia, quæ clarè, & manifestè peccatum adauget; à quo ibi discessimus ob multas variasque considerationes. Et quàmuis posthæc Dominicus Sotus asseruerit idem quod Marsilius contra communem, non tamen debemus ab ea discedere; Tum quia confessarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirendis omnibus circumstantiis mutantibus speciem etiam sine perquisitione non mutantium, sed notabiliter aggrauantium, vt putent quasi impossibile perquirere has, & illas; & Deus non obligat ab impossibile, neque ad nimis difficile, iuxta mentem Tho. in 4. dist. 15. Tum quia multi pœnitentes remanent cum magnis scrupulis, an confessi fuerint benè aut malè, videntes pauca peccata esse vnus speciei, quæ non sint maiora, vel minora notabiliter, quàm alia eiusdem, ratione personæ, loci, moræ, modi, præludiorum, aut consequentium, & ita fiunt importunissimi confessariis, redeuntes ad se reconciliandum, & dicentes, confessi fuimus, peierauimus, percussissimus, fornicati fuimus, sed non diximus tempus, quod in eo consumpsimus, neque quod paulum ante, aut post diximus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatum, & vix est vlla via alia, sedandi & tranquillandi eos, quam docendo illas circumstantias non esse necessario confitendas, quia non mutât speciem saltem in genere moris; Item quia peccator non tenetur vt asserit communis, & idem Sotus in 4. dist. 18. q. 2. ar. 4. confiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium, aut percussionem, sufficit enim dicere, interfeci, percussi; neque oscula, & alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationem: sufficit enim dicere fornicatus sum: neque cogitationes, & voluntates apparatus, ad furandum, vel committendum alia delicta, imo satisfacit vltimum actum confitendo, vt dixit Sotus post alios in dicto art. 2. dicendo: percussi, interfeci decies, fornicatus, furatus fui toties, &c. Tum quia S. Concilium Trident. in sess. 14. cap. 5. & can. 7. cui interfuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui de his opinionibus in scholis differuerunt, declarauit circumstantias, quæ mutant speciem esse confitendas: significans à contrario sensu, alias non esse confitendas. arg. l. 1. ff. de offic. eius cui, & c. Cum apostolica, de his, quæ fiunt à præl. Tum denique, quod interest plurimum ad salutem animarum, vt amemus, & non horreamus confessionem; in quod iuuabit alleuatio eius, ab omnibus illis oneribus, & difficultatibus à quibus potest, leuari iuxta eius institutionē diuinā & declarationem Sanctæ matris Ecclesie: iugum enim Domini suauē est, & onus leue. Math. 11. Ad prædictis, quod quàmuis hæc nostra, quæ communis est opinio, videatur facere pro alia conclusione prædicti Soti in dicta dist. 18. q. 2. ar. 4. de qua nuper interrogati fuimus, non tamen videtur nobis vera; illa enim conclusio habet, non esse necesse confiteri virginitatis circumstantiam, id est, quod is qui confitetur, est virgo, si voluntas fornicandi non peruenit ad actum, quàmuis secus sit, quando peruenit; Nō, inquam, videtur vera, Tum quia peccata voluntatis,

*nota circumstantia virgin-
tatis esse confitendum: se-
to. tiam quæ non:*

tis, oris, & operis, sunt eiusdem speciei, & non differunt, nisi quod alia sunt magis perfecta quā alia, ut dicemus in cap. 16. nu. 9. post. S. Tho. .sec. q. 52. ar. 7. & consequenter stuprum mentale, quod est voluntas habendi copulam cum virgine, aut cum sit virgo, erit eiusdem speciei, cuius stuprum reale: quod est ipsa copula: & si quis eam habuit, debet confiteri illam circumstantiam, ut ipse ait. Etiam debet confiteri qui eam voluit habere, licet non habuerit: Cum alia species luxuria sit velle fornicari cum virgine, vel cum sit virgo, & alia velle fornicari cum corrupta, vel cum sit corruptus, vel corrupta. Tum quia Concilium Trid. declaravit in sess. 14. cap. 5. can. 7. quod circumstantia, quæ mutat speciem, confitenda est necessario, qualis est hæc de qua loquimur, ut prædictum est; Tum quia non facit pro eo prædicta opinio communis, quia loquitur de circumstantia non mutante speciem peccati, conclusio vero eius, de circumstantia illam mutante.

Videtur tamen nobis hæc opinio communis restringenda. Primo, ne procedat in circumstantia, quæ sic auget peccatum, ut ratione ipsius fiat reseruatium saltem ex vi constitutionum synodaliū, quæ solent aliquādo furta aliqua, & damna certæ cuiusdam quantitatis Episcopo reseruare vel addere, quod absolutio siue restitutio fiat certo quodam modo.

Secundo, possit etiam restringi ne procedat in ea circumstantia, quæ habet annexam excommunicationem, vel efficit, ut ea sit Papalis, quemadmodum leuis percussio clerici est episcopalis. c. Peruenit, de sent. excom. vbi text. singularis: grauis vero, est Papalis. Si quis suadente 17. q. 4.

Tertio, limitatur in ea circumstantia, quam confessarius interrogat, & non potest sileti absque periculo alicuius spiritualis incommodi, ut rectè asseruit Syluest. in Summa. verb. Confessio. 1. §. 9. Quamuis Iohannes de Friburgo, qui fuit author Summæ confessorum id non dicit in loco citato ab eo lib. 3. tit. 33. q. 11. neque etiam vbi de hac materia tractat, lib. 3. tit. 34. q. 81.

Nono asserimus, quod circumstantia diei festi non est necessario confitenda, quoniam non facit esse lethale quod sine illa non esset tale, neque alterius speciei talis neque alio respectu: nisi esset opus seruire in festis prohibitum, quale non est peccatum iuxta S. Tho. in 3. sent. dist. 37. ar. 5. q. 2. Hanc assertionem confirmauimus, in dicto c. Consideret, à nu. 17. vsque ad 40. multis fundamentis respondendo totidem aliis oppositis, sequuti in eo Cardinalem Caietanum. 1. sec. q. 7. & 2. sec. q. 122. ar. 4. & in quolib. 10. & in Summa verb. Dies festos, resolutumque Syluestrum verb. Circumstantia, q. 3. & verb. Dies dominica, q. fin. & in Aurea rosa casu. 63. vbi testatur doctissimos quosque ordinis Dominicani conuenisse, & hanc opinionem suscepisse: & Iacobum Almaynum in 4. dist. 17. col. 24. Quamuis communis opinio posset in duobus casibus obseruari, sicuti diximus ibidem n. 40. nempe, quando eo sine peccatum committitur, ut in eo fiat aliquod opus manuale prohibitum in illo die, & quando intentione & proposito violandi festum, lethale crimen admittitur.

Decimo, Quod circumstantia diei ieiunio vel orationi consecrati, licet videatur aliquantulum augere peccatum, non est de necessitate confitenda, nisi peccatum perpetretur cum proposito violandi per illud huiusmodi diem. Quoniam non efficit mortale, quod alias non esset tale, nec mutat in speciem mortalis, nec fa-

cit, ut

est, ut nouo respectu sit tale, quorum aliquod requiritur ad hoc ut circumstantia confessio sit necessaria, ut supra dictum est. nu. 3. & probauimus in princip. dicti c. Consideret, nu. 32. verb. Ad primum.

Vndecimo, quod quamuis circumstantia loci sacri omne peccatum grauius reddat secundum accidens, tamen non est necessario confitenda, nisi quando ipsum opus peccati sanctitati vel immunitati eiusdem loci directè contrariaretur: qualis est humani sanguinis, vel feminis effusio, vel violenta abstractio, eorū qui ad loca sacra confugiunt. Quoniam in his, quod erat mortale propter vnā causam, sit etiam mortale propter alteram. ar. c. Ecclesiis, de consec. dist. 1. c. Proposui, de consec. eccles. c. 1. eod. tit. lib. 6. vel quod peccatum non erat, aut solum veniale ex genere, ratione talis circumstantiæ sit mortale, ut est actus cōiugalis inter virum & vxorem ibidem sine causa iusta exercitus, qui quidem in aliis locis peccatum non esset.

Duodecimo, quod qui in ecclesia committunt peccatum aliquod superbiæ, perituri, aut gulæ &c. non tenentur necessario confiteri circumstantiam loci sacri: neque qui in eodem loco existentes desiderant occidere, ferire, vel fornicari, extra illum, dum modo non percipiant id committere in eodem. Nam qui tale desiderium conciperent, etiam si extra locum sanctum existerent, circumstantiam sacrilegij quod in eo admittunt, confiteri tenerentur, ut in principio dicti cap. Consideret, num. 22. diximus.

Tertiodecimo, quod quamuis circumstantia propriæ personæ aliquando peccatum augeat; Quia cæteris paribus plus peccat dignitate aliqua præditus, quam priuatus, c. Homo 40. dist. & prælatus, plusquam subditus, cap. Præcipue 11. q. 3. & sapiens plusquam ignorans, cap. Sicut dignum; de homic. & multo plus ille, qui affectat ignorantiam, ut liberius peccet quam peccaret sciens, cap. penul. 37. dist. & bonus, plusquam malus, & melior, quàm minus bonus; & licet propterea vtile sit, huiusmodi circumstantiā confiteri, non tamen communiter necessarium est: quoniam illa ut plurimum neque ex veniali facit mortale, neque ex mortali vnus speciei, mortale alterius, neque ex mortali vno respectu, mortale alio, propter alium finem. At vero, quando hoc fieret putā cum agitur contra votum, vel contra statum voto firmatum, ut cum religiosus fornicatur, circumstantia personæ confitenda est, quoniam tunc aliquod ex illis tribus prædictis efficit. Quod quidem non ita fit, quādo religiosus blasphematur, vel quoduis aliud crimē, quod non est contra sua vota vel regulam, quam est professus admittit, ut post Caietanum 1. sec. q. 17. ar. 1. diximus in dicto principio c. Consideret, nu. 50. Circumstantia enim religionis communiter non facit esse mortale, quod suapte natura, non erat tale, neque etiam facit esse alterius speciei, quod ex se erat alterius. Et ita patet responsio ad id quod nuper quæsitum fuit, an religiosus fornicans teneatur confiteri se esse religiosum, nam per prædicta est palam, eum ad id teneri.

Decimoquarto, quod tunc demum & non alias est necessarium confiteri circumstantiam quod peccauerit contra conscientiam, quando opus effectum ob nullam aliam legem, sed solum propter conscientiam erroneam tantum sit peccatum, tunc enim solum modo, vnum ex tribus illis prædictis & non alias effecite manifestum est, sicut nos vbi supra nu. 58. & 65. nouè declarauimus.

concupitus cōiugalis est p. m. in
ectia: -

enleca. 27. p. q. 1. siel frail
oreligioso demissa q. hio cōtra
el voto de castidad, es obligada ad
zir q. es religioso, obastadezir
sei sacerdote a q. no sea conuigi
do de q. no: sino q. ad de q. q. q.
1. Religioso. voto icor doba sienent
confratio. in Religiosis socia
tatis qui no facerit profesio
nam sufficit. quonia non fecit
rūt nisi voto simplicia: -

13 Decimoquinto, quod numerus peccatorum non est circumstantia, sed additio peccati ad peccatum: Quoniam frequentatio non est circumstantia noui peccati constituens. Circa quod quatuor diximus in dicto c. Consideret, nu. 41. Primum, non esse satis dicere, peccavi saepe in hoc genere peccati; quoniam verbum illud, saepe, ita verificatur in numero denario, imo & in binario, sicut in centenario, iuxta glo. 1. c. Monasteria, de vita, & honest. cleric. latè Georg. in principio Clement. Sæpe, de verb. signif. quamuis Archidiacon. in c. Imitare. 6. q. 1. & in princ. d. c. Consideret, partem affirmatiuam defendat, quem licet Angelus verb. Confessio 1. §. 23. noluerit reprobare, merito tamen eum reprobaui Cardinalis Alexandrinus in dicto c. Imitare.

14 Secundum, Peccatorem teneri ad dicendum certum numerum peccatorum, si eum nouerit exprimere, dicendo hoc peccatum commisi toties. Quod si certum numerum minime nouit, debet secum rationem ponere, quoties in die, vel hebdomada, aut mense, plus minusue illud peccatum admisit, & exponere numerum verisimiliorem. Peccaret enim mortaliter, qui præ pudore vel hypocrisis aliquid ex numero cuius meminit subiceret. Imo etiam si per culpam suam latam fiat quo minus recorderetur, eo quod ea de re nihil antea secum præcogitarat, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil valet.

15 Tertium, satis esse absque aliquo numero, suum statum sufficienter manifestare, veluti si qua publica meretrix per decennium parata & exposita ad fornicandum, tam cum clericis, religiosis, & virginitate præditis, quam laicis & coniugatis aut solutis, & post conuersionem confiteretur, exprimeretque se toto illo temporis spatio in eo statu fuisse, hoc, inquam, satis esset, ut post Cardinalem Caiet. in. q. 3. de confess. conclusimus in dicto c. Consideret, ponderantes illa verba, quantum perseverauerit & defleat quod perseverat peccauit. Per quæ prædictam sententiã singulariter probauimus, ut ibi diximus, & addidimus, eum qui annum integrum omisit dicere horas canonicas, satisfacere dicendo, anno integro omisi diuinum officium.

16 Quartum, quod toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatum ipsum vel voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa renouatur. secundum Io. Andre. in reg. Delictum, col. penul. de reg. iur. lib. 6. in Mercurial. Quod planè verum est in peccatis internis, quæ solo animo consummantur, ut odium, hæresis; non autem idem est in illis, quæ opere exteriori consummantur. Nam illa voluntas non dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur vel interrumpatur, ut euenire solet, quando quis vadit in longinquum ad homicidium perpetrandum, & in ipso itinere, quod vno die conficit, nunc de illo, nunc de aliis meditur; hic enim non peccat in hoc amplius quam vnum peccatum, licet multo grauius, iuxta Caiet. in libello 17. respons. 15. responsi, quem in dicto principio. n. 48. sequimur, ponderantes textum ad hoc singularè in c. Cum pro causa, de sent. excom. Ex quo primo inferimus peccatum non iterari, aut multiplicari, etiam si durante opere exteriori multoties voluntas interior interrumpatur & renouetur, neque etiam è contrario, si manente eadè voluntate opus multiplicetur exterius anteaquam delictum finiatur, uti copiosius in dicto principio, nu. 48. comprobauimus. Secundo quod omnes actus interiores, & exteriores, qui tantum modo sunt veluti quædam via ad vnicum peccatum perpetrandum, vnicum tantum efficiunt peccatum, etiam si illi actus fuerint

fuerint interrupti; quales sunt passus itineris, præparatio equi, lanceæ, aliorumque armorum vna cum desideriis, variis vicibus interruptis, verbo, esu, & somno renouatis, eius qui vadit ad occidendum alium triginta vel quadraginta milliariibus distantem. Nam licet illi actus in genere entis considerati, singularim sint multæ & variæ res, tamen considerati, tanquam via & partes ipsius peccati quibus totum peccatum est consummandum, non amplius quam vnum peccatum efficiunt, sicut lapides, columnæ, ligna, reliquaque materia, vnus domus, multa sunt secundum se sumpta: ceterum omnia simul considerata tanquam partes vnus domus non amplius quam vnicam domum conficiunt, l. Eum qui, ff. de Vsu cap. & l. Qui vniuersa. ff. de acquir. possess.

Tertio, quod qui rem habuit cum aliqua, non tenetur confiteri colloquia, oscula & alios huiusmodi actus antecedentes & immediatos ad coitum. At vero qui bis coit, etiam si vnus actus sit immediatus post alterum, tenetur dicere se bis coiuisse. Ratio diuersitatis est, quia vnus coitus istorum non est via neque præambulum ordinatum ad alterum: colloquia vero, oscula, & amplexus sunt via ad copulam, quam præcedunt: quæ omnia sunt quotidiana. Porro, non diximus (Qui sunt via,) quoniam si acciderit interruptio, eo quod proposuit non consummare peccatum, vel quia mutauit sententiam poenitendo, vel propter alium finem, & postea velit illum consummare, tunc duo essent peccata distincta: licet prædictus Cardinalis circa hoc nihil admoneat, quod tamen est quotidianum. Neque adieciimus sine causa (Qui tantummodo sunt via ad vnicum peccatum perpetrandum) quoniam si actus illi sunt peccata secundum se, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, vel quot sunt fines deprauati ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidium perpetrandum, & in via furatur, rapit, peccat, blasphematur vel suum esum, potum, iter & colloquia, non solum dirigit in homicidium conceptum, verum etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetranda, tot peccata committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines mali in quos diriguntur. Quin etiam ibidem addidimus, quod sicut huiusmodi peccatum longo tempore continuatum, est grauius quam si momentaneum fuisset, sic etiam qui ipsum commiserit, meo consilio plus de illo dolebit, & spacium temporis, quod in eo insumpsit, in confessione explicabit.

Quarto, inferimus solutionem illius quæstionis quam nos interrogauit admodum R. Pater Antonius de Zurara Prouinciæ pietatis religiosissimæ, quem ego propter maximas virtutes, scientiam, & prudentiam, & quia in hoc Manuali Hispano excudendo strenuè me iuuit, plurimum quum viueret merito dilexi, quemque eò magis mortuum diligo, quo vitam sanctam sine sanctissimo claudens, insignius seraphicæ regulæ obseruantia exemplum, etiam eo nomine reliquit, quod nullatenus se habitu ordinis sui ante illam exui permisit, interrogauit inquam, Quot peccata committeret ille, qui longo tempore illicitis amoribus irretitus, mulierem persequitur, sed non potitur ea? dicimus enim ut minimum toties illum peccare, quoties interrumpit malam illam voluntatem peccandi conceptam cessando ab impendenda opera exteriori pro illo tempore, & iterum postea illam continuat. Ita quod si diè integrum vel noctè, aut partem eorum insumpsit musicis cantilenis, quo mulierem alliceret, vel opportunitati captandæ, qua ipsam

alloqueretur, vel aliis officiis, quibus in illum finem pessimum eā flecteret, quādiu talis voluntas & opera exterior non interrumpitur, vnum tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius. At vero si opera illa exteriore quam tunc adhibet finita, vacat aliis negotiis, quæ non sunt via, neque præludia ad prædictum opus, & iterum redit ad eandem illam malam voluntatem solam vel ad aliam faciendaliud opus exterius simile vel dissimile præcedentibus, ad prauum illum finem consequendum, peccatum aliud committet, & tot subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interuenierint, præter multas alias voluntates seu volitiones absolutas quas habuit absque operis consummatione, & confitendo numerum verisimilem eorum, satisfaciet pietissimo Domino, cuius misericordia, & patientia mirabilis est in ferendo hæc nostras audacissimè impudentissimeque continuatas offensas, cū posset eas vel solo nutu grauissimè punire, vt re vera puniet, nisi ipsi prius nos punierimus.

Decimosexto, quod vnico verbo potest pœnitēs mille peccata mortalia confiteri: veluti dicēdo, millies blasphemauī, millies peierauī, millies fornicatus sum, millies occidere statui, millies feci contra meū votum vel iuramentū, decies cōsului alicui, vt in peccato mortali perseueraret, illud aut illud toties feci ad finem fornicandi &c. quoniam huiusmodi confessioni nihil deest, ad ipsius integritatē, etiam si tot peccata paucis, sed claris verbis expresserit, vt nos in principio dicti c. Consideret, nu. 10. post Caiet. Tom. 2. de contritiōe q. 2. comprobauimus.

19 Decimosextimo, quod circumstantia scandali in duobus casibus est necessario confitenda, secundum omnes, vt nos, in c. 1. §. Animaduertere, n. 5. de Pœnit. dist. 5. diximus. Quoniam in his vnum ex tribus illis supradictis efficit. Prior casus est, quando scandalum est formale, hoc est, quando aliquid dictum aut factū fuit, animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non solum tenetur confiteri id quod prædicto animo dixit aut fecit, sed etiam tenetur explicare illam peccati speciem, ad quam prouocare intendebat, per dicta supra in cap. præcedēti. Posterior casus est, cum per opus suo genere bonum, aut indifferens, secundū speciem tamen, & apparentiā malum, præbetur occasio peccandi mortiferè. Super alio vero tertio casu, diuersa est authorum sententia, videlicet, Cum quis mortiferè coram aliis peccat, absque proposito prouocandi eos ad mortiferè peccandum; Nam Adrian. in 4. de sacram. confess. q. 4. col. 4. Io. Maior in 4. dist. 38. q. 3. & Syluest. in summa verb. scandalum, q. 3. sentiunt partem affirmatiuā; Beatus autem Tho. 2. sec. q. 43. ar. 3. negatiuam, quatenus ait, Quod licet grauius peccet, qui peccat publicè, quàm qui peccat occultè, non tamen ob hoc dicitur communiter peccatū scandali speciale. Quod ipsum affirmat Caiet. in summa verb. scandalum. Nobis idem nunc videtur, quod vbi supra §. Animaduertere visum fuit, nēpe, quod priori opinioni sit locus, quando eiusmodi peccatum, per eiusmodi personā, vel in conspectu eiusmodi hominū admittitur, quod verisimiliter id videntes, peccati occasionem accipient. Opinioni vero posteriori Thomæ sit locus, quando non sit per talem personam, nec coram talibus, vt ibidē latius extēdimus.

20 Decimoctauo, notandum est, quod qui obliuiscitur confiteri circumstantiam necessario confitendam, non obligatur ad iterum confitendum peccatum, quod iam est confessus, sed satis est ei, vt solam circumstantiam confiteatur, verbi gratia, Iu-

tia, Iurauit quis se non iniecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blasphematurum, deinde percussit clericum, furatus est, blasphemauit, post quod confessus est se illa fecisse, oblitus dicere, quod antea iurauerat, se illa non commissurum, non tenetur ad iterum confitendum illa, sed satis est, confiteri, quòd semel, bis, ter, vel toties, licita iuramenta fuit transgressus, vel confiteri se fecisse aliqua opera in se mala, quæ se non facturum antea iurauerat, quod in dicto c. Consideret, nu. 104. latius tradidimus.

Secundum dubium, P. Vinc. est circa prædicta nu. 7. quod si ut nos tenemur, & ipse approbat, non est necessum confiteri illas circumstantias quæ notabiliter aggrauant non mutando speciem, sequeretur quod sufficeret fornicanti corde, & opere confiteri peccasse corde, non exprimendo quod opere cōpleuerit. Et quod qui ter sola mente peccauit, & bis mente, & opere, satisfaceret cōfitendo se quinque decreuisse fornicari, & quod etiam sequeretur posse confitentem respondere confessario interroganti an opere peccauerit; quod non, quia potest negare illa quæ non tenetur necessario confiteri, qualia sunt venialia & etiam mortalia iam legitime confessa. ad quæ respondetur negando eiusmodi consequētiā, quia conclusio nostra quam ipse quoque probat, loquitur de circumstantia peccati, & non de peccato, neque de ipsius perfectione ad quæ fiunt consequētia, nam peccatum operis non est circumstantia peccati mētis, sed peccatum & perfectio peccati cordis, & à diuersis non fit illatio. l. Papinianus exali, ff. de minor. & c. Ad audientiam de Decim. & peccata operis oportet confiteri, quia tenemur confiteri omnia peccata, c. Omnis, de pœnit. & remiss. vt supra in præludio 7. nu. 23. post Thom. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare sufficiat cōfiteri peccatum operis sine confessione peccati cordis, & non contra, peccatum cordis sine peccato operis.

Contra prædicta errat & peccat.

- I. Qui credit nullam circumstantiam peccati esse necessario confitendam. nu. 3.
- II. Qui credit numerum peccatorum non augeri per eiusdem peccati iterationem, nu. 16.
- III. Qui verum, vel verisimilem numerum iterationum peccati non confitetur, nu. 16. & sequenti.

Quando verò ij censendi hæretici, consule Præludium 1. nu. 10.

Caput septimum, quod Pœnitens debeat famam proximi conseruare non manifestando complices delicti.

SUMMARIUM.

Manifestare alterius peccata est peccatum lege diuina naturali prohibitum. nu. 1.

Confessio sacramentalis debet esse integra, diuina lege positiua. nu. 1.

Legum duarum contrariarum, vtra potior. nu. 1.

Pœnitens non debet nominare personam cum qua peccauit, neque confessarius id perpeti debet. nu. 2.

Circumstantia alioqui necessario confitenda, quo casu tacenda, nu. 3. Et quo pacto scandalizari potest confessarius ratione circumstantia. nu. 4.

Pœnitens

additio

iam notat: ibi: fo 42.

Pœnitens quis debet peccata facultatem confitendi alteri, & quando mutato habitu confitebitur. nu. 5.

Confessarius ne scandalizetur, quid, agendum, nu. 7.

Communicare potest absque confessione qui non habet copiam confessarij. nu. 6.

Confessarius quis dicitur, homo, qui prodesse possit, & non obesse, &c. nu. 8.

Verecundia non est iusta causa adeundi alium confessarium relicto suo p. rocho. nu. 9.

PRO fundamento dicendorum, Primo præsupponimus infamare alterum iniuste, & reuelare aliena peccata ei ea ignoranti esse peccatum lege diuina naturali prohibitum, uti diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. in cuius repetitione id pro sexta conclusione collegimus, eamque 71. corollariis ornauimus, & infra cap. 28. in compendium contraximus.

Secundo, quod lex præcipiens, ut confessio sacramentalis sit integra, est lex diuina positiua CHRISTI redemptoris nostri, ut in glo. summæ, de Pœnit. dist. 5. & supra c. 2. docuimus.

Tertio, quod quando duæ leges contrariæ in aliquo casu concurrunt, in quo alterius obseruatio in aliquo casu est omittenda, tunc temporis illa, quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cedere. arg. c. Iulianus, & c. Si dominus. 11. q. 3. & c. Sicut, adiuncta glo. verb. Necessitate. de Consec. dist. 1. vbi latè diximus, & aliquid in c. Sacerdos, nu. 25. de Pœnit. dist. 6.

2 Ex his infertur, Primo quod pœnitens personam cum qua peccauit, nominare non debet, quoniam supradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secundo, quod confessarius præuidens pœnitentem velle nominare personas delicti consortes, vel per quas ipse induxit, vel à quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim occurrere, ipsumque admonere ne illas nominet, ne ipse confessarius pariter peccet infamiae peccato consentiens, ut ait S. Bonauent. in 4. dist. 21. ar. 1. q. 3. Facite. Notum. 2. q. 1. & c. 1. de offic. deleg.

3 Tertio, quod quamuis opinio communior in 4. dist. 16. affirmet, quod quando circumstantia necessario confitenda non potest reuelari absque reuelatione tertiæ personæ, tunc potest licitè illa reuelari, sed oppositum est verius, quod tenet Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. col. 1. & Host. ibidem col. 4. & nos latius asseruimus, in dicto c. Sacerdos, nu. 99. nempe, quod potius debet circumstantiam tacere, quam proximum diffamare, quando alterum de duobus necessario fieri oportet. Exemplum de pœnitente, qui commisit incestum cum propria matre, vel filia, vel extitit mediator ut ab alio committeretur, sed quia pœnitens, vel mater, vel filia confessario sunt noti, non potest cognationis gradum exprimere, absque mulieris infamia: in hoc enim casu tenetur circumstantiam tacere, & eam non infamare. Tum quia lex de non infamando proximo, diuina, naturalis est. Lex autem, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positiua, & ita hæc debet illi cedere per prædicta, & arg. principij 5. dist. adiuncto §. fin. 6. distinct. cum non sit locus utriusque. Tum quia secundum opinionem communem, pœnitens debet tacere peccatum quod in confessione detectum sibi vel confessario probabile damnum animæ vel corporis, vel famæ afferret: veluti, si pœnitens confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse, statim sacerdos crederet suum fratrem ab illo occisum, aut si cognatam suam, quæ

quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circumstantiam cognationis exprimeret, confessarius suam esse filiam suspicaretur, quibus casibus pœnitens debet curare dari sibi copiam alteri confitendi, quam si impetrare non valeat, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnum illud tacere, cum proposito illud idem confitendi, quando prædictum cessauerit impedimentum, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. & Aluísidor. probatus à Maiore in dist. 17. q. 5. col. 5. Tum quia communis habet opinio quod pœnitens ob id quod fama est, vel ob peccati enormitatem vel propter alias causas probabiliter credit, si suum peccatum, vel eius circumstantiam proderet, in confessione scandalum magnum vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere, secundum Adrian. in 4. de Confess. q. 4. col. 8. vers. Ad argumenta: eo quod lex quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis Mathe. 18. cap. 2. de oper. nou. nunciat. Quæ autem obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circumstantias, est quidem diuina, sed positiua, ut supra diximus, & consequenter patet illam esse fortiorem ista, & quando concurrunt simul, hæc illi cedere debet, per prædicta nu. 1. Quod quidem est verum, saltem quando scandalum illud passuum, quod ex tali confessione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret, ut sentit Maior, in 4. dist. 17. q. 5. col. 7.

a Admoneo hic lectorem, quod quidam doctor religiosus in quodam libello suo me carpit, eo quod defenderim hanc conclusionem, sed serena mente fundamentis eius, & nostris perpensis, eadem iterum assero. Tum, quia fundamenta nostra longe fortiora sunt, quam fundamenta eius; Tum quia fundamentum principale ipsius est, quod communis tenet oppositum, quod ipsi, etiam ipse assero. Sed non obstat, quia à communi recedendum, quando pro contraria est textus vel ratio, cui non potest satis bene responderi, ut diximus infra, cap. 27. nu. 286. per textum, cum glo. & communi in c. Capellanus, de fenijs, & l. 1. §. Sed neque, C. De vet. iur. enuel. & rationibus prædictis non potest bene responderi à communi, neque ille ibi eis responderet, Tum quia præsupponit, me esse authorem huius opinionis, quod demiratus sum, cum citauerim duos grauissimos authores illius, scilicet Innoc. & Hostien. Tum quia prædictum dictum S. Thom. quod in hoc allegauimus, & est communiter receptum, ille non negabit, cum sit eiusdem ordinis; & ex eo efficaciter infertur opinio nostra, à qua non est discedendum, quamuis etiam Sotus immemor nostrarum rationum, sequatur communem in 4. dist. 18. q. 2. ar. 5. Tum denique quia omnium fere sententia ut in cap. sequenti nu. 6. dicimus, habet, quod confessarius qui non potest confiteri peccatum aliquod sine reuelatione confessionis, debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæsitum est nuper à nobis, An qui commisit incestum, teneatur confiteri circumstantiam graduum cognationis & affinitatis? Cui respondimus affirmatiue, quoniam aggrauat peccatum mutando speciem; Alia enim species incestus est copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in 2. & alia cum cognata in 3. & alia cum cognata in 4. & circumstantia, quæ mutat speciem, confitenda est, per dictum concilium Trident. sess. 14. cap. 5. & can. 7.

Quarto, quod pœnitens in casibus prædictis in quibus non potest confiteri circumstan-

cunstantiam necessario confitendam, sine alterius infamia, debet secundum omnes doctores in 4. dist. 17. procurare facultate alteri confitendi, qui eum minime noscat, & si talem non inueniat, debet mutato habitu, confiteri illi, qui alias ipsum agnosceret, & ita, ut neque ex voce aut alio signo deprehendatur, & nomen proprium, patriæ & professionem taceat: quod licite facere potest, quia hæc non tenetur manifestare nisi quando ex illis oritur aliqua circumstantia necessario confitenda, qualis est esse coniugatum, quoad illam culpam, qua matrimonium læditur, vel esse religiosum, quoad culpam qua votum religionis infringitur. Confessario autem satis est, ut poenitens eum certiore faciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tamen dicere, hanc solam causam sufficere ut poenitens possit extraneo confessario, non habenti in hoc privilegium confiteri, absque sui parochi, vel alterius superioris licentia, hoc enim non est verum, secundum Palud. receptum in 4. dist. 16. q. 3. quod & nos, in c. Sacerdos, & in c. fin. de poenit. dist. 6. tradidimus.

6 Quinto, quod quamvis aliquis sentire videatur quod quando nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiusmodi poenitentem videri non habere copiam confessarii, & subinde posse sine præiudicio confessione communicare, arg. glo. final. receptæ, c. De homine, de Celeb. Miss. nihilominus tamen, verius arbitramur in tali casu, debere reliqua omnia peccata confiteri, omisso illo, aut eius circumstantia, quæ non potest absque dicto periculo exprimi, cum præposito tamen id confitendi, cum primum excurrerit confessarius, cui absque tali periculo possit illud manifestare per prædicta, in illatione 3. huiusmet cap. ut maior sententia in 4. dist. 17. q. 5. art. 7.

8 Sexto, quod quando proprius confessarius huiusmodi est, ut probabile sit confessionem talis peccati, & circumstantiæ illi factam, profuturam & nullatenus obfuturam, potest & debet poenitens illam ei confiteri, arg. c. Hoc videtur 22. q. 5. hoc enim non est infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest reuelatio criminis alterius, ei quæ sciri profuturum, & non obfuturum, secundum B. Aug. in dicto c. Hoc videtur, de eodem modo prius eum per se corripiat, vel nulla sit ei spes correctionis, per suam correptionem, per ea, quæ in repet. cap. Inter verba 11. q. 3. conclus. 6. coroll. 46. n. 573. dicebamus.

9 Septimo, esse annotandum, quod nec sine iusta causa adeundi extraneum confessarium (non habita facultate proprii) tum or quod post confessionem parochus magis sollicito & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene ut prius de ipso opinaturus, secundum Sylvest. verb. Confessio, l. 1. §. 6. quia nulla est lex neque ratio, quæ id conuincat; Accedit etiam quoniam pudor solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus foret, ut poenitentem constitueret in periculo tacendi aliquod peccatum vel circumstantiam necessario confitendam, ut in c. Placuit, nu. 149. de Poenit. dist. 6. diximus.

Circa prædicta errat & peccat.

I. Qui confitendo sua peccata, reuelat complicitis. nu. 2.

II. Qui non confitetur omnia peccata mortalia, vel non omnes circumstantias necessario confitendas. nu. 4. & 5.

III. Qui communicat ante confessionem. nu. 5. & 6.

III. Qui sine iusta causa confitetur alieno parochi sine licentia proprii. nu. 9.

Caput

Caput VIII. de sigillo confessionis.

SUMMARIUM.

Sigillum confessionis, quid sit, & quare ita vocetur. nu. 1.

Sigillum secreti duobus modis sumitur, & qui sint. nu. 2.

Sigillum confessionis, quæ includat, nu. 3. & quis teneatur ab ipso obseruandum, ultra confessarium. nu. 4. & 7.

Sigillum omne confessionis est sigillum secreti naturalis, non contra sigillum autem confessionis est fortius altero. nu. 5.

Confessarius, qui proprium mortale peccatum confiteri non potest sine reuelatione confessionis, taceat illud. nu. 6.

Sigillum confessionis etiam post mortem durat. nu. 7.

Confessarius sæpe confessionem detegit, existimans se non detegere. nu. 8. adiectis multis exemplis circa hoc, nu. 9. & 10.

Sigillum quando non violatur, cum appositione exemplorum. nu. 11. 12. & 14.

Confessarius audiens multos pueros, simul & coniunctim, si iam pollent iudicio rationis absque vlla necessitate peccat, & talis consuetudo est sacrilega. nu. 14.

Confessarius, qui tanquam testis deponit, quod sibi confessum est, rumpit sigillum, & quando id faciet de licentia poenitentis, & c. nu. 15.

Confessarius, qui dicit in tali loco, (nominando ipsum) committuntur grauiora peccata, perperam agit. nu. 16.

Confessarius quando imprudenter agit imponendo ieiunia & alias graues poenitentias, statim exequendas. nu. 17.

PRO fundamento dicendorum repetentes dicta in c. Sacerdos, de Poenit. dist. 6. nu. 15. post diuum Tho. in 4. dist. 21. q. 3. ar. 1. & communem opinionem. Primo diffinimus, sigillum esse obligationem, vel debitum occultandi aliquid. Dicitur autem sigillum per metaphoram, & similitudinem; Nam sicut sigillum continet occultam rem obsegnatam l. 1. §. fin. & l. Cum ab initio, & l. Si quis signatoribus, ff. quemad. testa. aper. ita obligatio seruandi aliquod secretum efficit id, ne fiat manifestum.

Secundo, diuidimus sigillum secreti, in sigillum legis diuinæ, naturalis, quod 2 est obligatio quædam à iure ipso naturali inducta ad occultandum aliquid, & sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quàm obligatio quædam à lege diuina positua, per illum maximum Redemptorem nostrum inducta, ad occultandum, quod in sacramentali confessione reuelatur, qui quidem propter multas causas, quas in dicto c. Sacerdos nu. 33. adduximus; voluit, ut quamuis alia secreta, regulariter obseruanda, (c. Qui ambulat, 5. q. 5. quod cum aliis citauimus in dicto c. Sacerdos, in principio nu. 3. cum seq.) sæpe possint, & debeant reuelari, videlicet quando iubet superior, c. Intimauit, de Test. cum ei annotatis per Panor. & Feli., & per Innoc. & Panor. col. penul. in c. Omnis, de Poenit. & remiss. & Panor. in c. Qualiter, l. sub finem, de accusat. vel quando occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius, ut diximus in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 800. & seq. Tamen confessionis sigillum, nunquam est referan-

referendum, præterquam in vnico tantum causa, nempe quando, qui confessus est, ad hoc dederit facultatem, quibusdam conditionibus affectam sicuti inferius nu. 15. dicimus, Quinimo confessarius qui directè, vel indirectè confessionem detegit, siue absoluat pœnitentem, siue secus, semper peccat mortaliter, siue id faciat præ timore, (etiam ipsius mortis,) siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcunque alium finem rectum, aut prauum, c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6.

3 Tertio, Addimus, quod idem redemptor noster voluit, vt sub ista obligatione, non solum peccata mortalia, & venialia includerentur, verum etiam eorum circumstantiæ, necessario, vel voluntarie confessæ, & quodcunque aliud, quod licet peccatum non sit, est tamen tale, per quod detectum, directè, vel indirectè, in genere, vel in specie detegitur, eum, qui confessus est, aliquod mortale, vel aliquod particulare veniale admisisse; etiam si leuissimum foret; vt diximus in c. Sacerdos. nu. 68. per c. Omnis. de Pœnit. & remiss. in eis verbis, Caueat autem, ne aut verbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem.

4 Quarto, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis, non solum ipse confessarius remanet obligatus, verum etiam, vt in dicto c. Sacerdos. nu. 42. diximus, omnes illi qui confessionem sacramentalem audierunt vel intellexerunt, licet, vel illicitè, mediatè, vel immediatè siue sint clerici siue laici, siue viri, siue fœminæ, iux. S. Tho. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

5 Ex prædictis quatuor inferitur Primo, quod omne sigillum confessionis est etiam secreti naturalis, non autem è contrario, Omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo, quod sigillum confessionis est fortius altero: quoniam alterum solum introductum est à lege diuina naturali, hoc autem, de quo agimus, à lege diuina naturali & positua.

Tertio, quod quamuis quicumque vtrumuis horum sigillonum infregerit, peccet mortaliter, grauius tamen peccat, qui confessionis, quam qui secreti naturalis sigillū frangit. Quoniam ille peccat, contra duas diuinas leges, sicuti etiam grauius offendit, qui reuertat secretum, quod iurauit seruare, quam ille qui solum idem pronisit, c. 1. 22. q. 1. & glo. in c. Iuramenti ead. ca. & q. vt copiosius in d. c. Sacerdos, diximus.

6 Quarto, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri, absque confessionis sibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua cōfiteri, cum proposito illud etiam cōfiteri, quando absque prædicti sigilli præiudicio, facere poterit, secundū omnes in 4. sent. dist. 21. quatenus tenet, quod vt dictū est, nō est nisi vnus casus in quo liceat illud reuelare, qui quidē nō est hic.

7 Quinto, quod sicut in dicto c. Sacerdos diximus, non solum sacerdotes & laici, cui propter aliquam necessitatē sit cōfessio, iuxta c. 1. in principio de Pœnit. dist. 6. & etiam interpretes, qui partes pœnitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenentur: verum etiam, qui casualiter vel dolosè, licitè vel illicitè, alicuius confessionem audit, imo & is cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniam res cum onere suo transeunt, c. Ex litteris. de Pign. c. Pastoralis de Decim. l. 2. & 3. C. quib. caus. pign. tacit. contrah.

Thom.

Thom. 2. sec. q. 33. ar. 2. Palud. & alij in 4. & confessio simulac fit in forma sacramentali annexam habet obligationem secreti, aded quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam vel indicium, quod indè oriretur.

Sexto, quod hoc sigillum & obligatio durat etiam post mortem, quoniā nascitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quoad semper, & pro semper obligat, Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. Panor. & alij in c. Nouit de Iudic. Archid. in princip. de Pœnit. dist. 5. & in c. si peccauerit. 2. q. 1. & c. Præcepta, de consec. dist. 1.

Septimo quod hoc sigillum violauit (veluti in dicto c. Sacerdos, nu. 51. diximus,) quidam parochus, qui suo parochiano publicè conquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publicè etiam in hunc modum respondit: Ne queraris amice, quia tibi denego sacramentum, quia habes casum referuari, à quo ego non possum te absolvere. Nam perinde est ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidem venialia referuari non solent, arg. glo. c. 2. de Pœnit. & remiss. lib. 6.

Octauo, quod confessarius in hunc modum loquens, ille mihi confessus est, multa, & valde graua peccata, confessionem detegit, vt nos post Palud. in 4. dist. 17. q. 3. in dicto c. Sacerdos, diximus, & etiam ille qui duarum aut trium personarum confessionibus auditis de vna illarum sic loquitur; Hic nullum peccatum mortale habuit; quoniam indirectè videtur significare alios duos, mortalia fuisse confessos: sicut in dicto cap. Sacerdos, nu. 57. diximus, adiciens idem facere illum, qui confessione pœnitentis audita, statim consulit virum doctum præsentem, à quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis querit, & accepto concilio illico redit vt eum absoluat.

Nono, quod hoc etiam sigillum infringit sacerdos, qui cum ipse alteri confiteretur, accusat se absoluisse aliquem à peccato symoniæ, eo modo vt alter sciens à quo fuisset in confessarium electus, facilè poterat coniecere, quisnam fuisset absolutus, vt in dicto c. Sacerdos nu. 58. diximus.

Decimo, quod grauius errabant quidam confessarij, quos Hostiensis in summa de Pœnit. & remiss. §. In quo tenetur: narrat se vidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modum. Quidam miles & quadā mulier hodie ad me venerunt, & illud aut illud mihi cōfessi sunt, qui quidē quamuis illorum nomina nō exprimerent, per coniecturas tamē facilè fuerat deprehendere. Ibidem etiam reprehendit eos qui dicunt, ille confessus est admodum bene, confessio illius non mihi satisfecit, vt in c. Sacerdos de pœnit. dist. 6. diximus.

Vndecimo, addimus nonnullis visum esse, quod concil. Trident. sess. 24. cap. 8. de reform. iussit, vt confessarij imponant pœnitentias publicas iis, qui publicè peccarunt cum scandalo aliorum manifesto, vt quos ad malum inuitarunt, eosdē ad bonum incitent. Credo tamen, quod noluit statuere, vt confessarij hoc facerent, saltem tali modo quo sciatur eas ab illis fuisse impositas. Tū quia non loquitur de confessariis; & quia illud esset rumpere indirectè sigillum illud: & quia etiam erat sancitum antea in cap. 1. de pœnit. vt peccatis publicis imponatur publica pœnitentia: sed illud (vt in cap. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. nu. 86. & sequen. probauimus,) intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc

H

conci-

concilij, & non in mero interiori; quod significat dictum concilium, in tribuendo potestatem Episcopis mutandi pœnitentiam publicam, de qua loquitur; & quia non est recedendum ab antiquo iure, quando nouum ad id nos nō compellit. Itaque credo confessarium non debere palam facere indirectè, quod pœnitens sibi confessus fuit aliquod peccatum publicum, scandalosum, imponendo ei pœnitentiam publicam, sic vt credatur ab illo fuisse data: quamquam bene potest imponere ita, vt crederetur, pœnitentem à se illud facere, ad ædificationem eorum, quos scandalizauit, & etiam posset ei suadere, vt hoc significaret illis, quos scandalizauit, dicendo se id facere, quos sciant se ex animo petere, percipereque nequis eius exemplo peccet.

Duodecimo, quod contra hoc sigillum etiam facit, qui de concubinariis, vel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos; quamuis. n. non reuelat peccata: si quidem iam publica erant, ea tamen ratione visus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse. vt in dicto c. Sacerdos, n. 62. comprobauimus. Item ille reuelat confessionem, qui dicit, ille confessus est mihi, sed ego eum non absolui: constat enim, eum qui huiusmodi verba audierit, coniecturum, vel pœnitentem non fuisse contritum, vel aliquam excommunicationem, aut censuram aliam incurrisse, quamuis Caietanus, cuius argumentis ibidem nu. 64. respondimus, oppositum teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillum, qui dicit, Ego illum non absolui, quia non vult restituere, vel relinquere concubinam, aut alia peccata.

11 Decimotertio, quod non frangit hoc sigillum ille parochus, qui accersitus ad sacram eucharistiam ministrandam publicis vsurariis vel aliis similibus peccatoribus, quorum confessionem vel ipse, vel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionem accepisset, & in hunc modum loquitur. Hi homines, quantum apparet, hucusque in peccato publico permanserunt, & permanent, & publico peccatori, quousque etiam publicè constat, quod desit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentum publicè ministrari. Nam istius modi verbis non reuelatur confessio, neque quicquam false dicitur, sicut post Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 2. in principio c. 1. n. 91. de Pœnit. dist. 6. & in c. Sacerdos nu. 65. eadè dist. diximus. At verò si diceret, ego non possum, vel non potui illos absoluerè, quia publicam illorum pœnitentiam non video, iam tunc violat sigillum, sicut nos multis rationibus contra Caiet. in princ. p. dicti c. Sacerdos. nu. 65. confirmauimus. Ille etiam, qui dicit, ego audiui confessionem Petri, vel audiui peccata Petri, vel Petri à suis peccatis absolui, non est sigilli violator; quia per hoc non ait aliqua mortalia peccata generatim vel speciatim sibi fuisse confessa, nec aliqua venialia in specie. Tum etiam quia in sum nihil amplius dicit, quam si dixisset, confessus est mecum, & ego ipsum absolui, quibus verbis nullus confessionem reuelare videtur, sicut in dicto c. Sacerdos nu. 68. diximus, nisi quando aliquis adeo clā est confessus, vt nolit aliū scire se tali sacerdoti fuisse confessum. Quod quidè contingit, quando vxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confiteaturque alteri omnia sua peccata, vt postea reliqua crimina præter illud vnum, mariti fratri, vel consanguineo confiteatur, qui quidem si nosset illam alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

Deci-

12 Decimoquarto, quod non rumpit sigillum, qui dicit, eo ad audiendam reconciliatione Petri, qui suis minutissimis peccatis, vt solet, caput mihi obrundet, nam hic solum in genere peccata venialia alterius manifestat. Item non est violator sigilli, qui sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionem cognouerat; Neq; ille qui dicit tale peccatum mortale in confessione audiui, dum modo adèd circumspèctè & cautè hoc ipsum dixerit, vt nullo modo possit cognosci persona, quæ tale peccatū fuerat confessa, secundum Palud. & comunè opinionem in 4. dist. 21. & Adrian. in dicto dub. 10. quāuis Panor. in c. Omnis, notab. vlt. oppositū sentiat, cuius argumenta satis aperte & sufficienter in d. c. Sacerdos, nu. 78. dissoluimus, ibi tamen nu. 81. adicimus, satius esse talia verba nunquā proferre, nisi propter magnā proximi vilitatē, & quod viri grauissimi raro ita loqui deberēt, & rarius minus graues, & rarissimè, leues, quoniam hi facilius quam illi incidunt in suspicionem criminis de violato sigillo confessionis.

13 Decimoquinto, quod sacrilega est illa parochorum quorundam consuetudo, audiendi simul multos pueros in vnum congregatos, iam rationis vsum habètes sine vlla necessitate; quia pœnitentiæ sacramento iniuriam faciunt ipso ad risuram & iocum abutentes, arg. l. Mimæ. C. de Episc. aud. & §. fin. Auth. de sanct. Episc. col. 9. & glo. c. Cum decorem, de vita & honest. cleric. Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones, aliis pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur, quæ in c. Omnis, de pœnit. & remiss. & in 4. dist. 21. habentur; vt in dicto c. Sacerdos, num. 110. diximus.

14 Decimosexto, quod confessarius interrogatus quid egerit circa pœnitentem, quem non absoluit, respondere debet, se suo munere fuisse perfunctum. At verò si diceret se non absoluisse, iam sigillum perfringeret, nam tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatum graue confessum esse pœnitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari, quantumuis Caietanus hoc defendere contendat, vt in præallegato c. Sacerdos, nu. 93. diximus.

15 Decimosextimo, quod non rumpit sigillum istud confessarius, qui circa peccatum quod audierit in confessione consilio alterius indigens, eo modo postulat illud sibi dari, vt ex eius verbis nullo modo quis fuerit author sceleris, possit intelligi, c. officij, de Pœnit. & remiss. vt ex supradictis eod. cap. illat. 12. patet.

Decimooctauo, quod confessarius, qui vocatus in testem ante iudicem exponit quod in confessione acceperat, quia alio modo id ipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissoluere, dum modo ita prudenter deponat, ac si nunquam quippiam tale, in confessione percepisset, secundū S. Tho. in 4. dist. 21. ab omnibus receptum, vt nos id etiam in dicto cap. Sacerdos n. 61. diximus. Nam si aliquid aliud adderet, ex his quæ nouit in confessione supra id quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinē augendo, iam fit sigilli violator, secundū mentem omnium doctorum, quam Syluest. verb. Confessor. 3. q. 5. expressit.

Decimonono, quod nec ille infringit hoc sigillū, qui ex licentia pœnitentis libere & sponte & ex iusta causa sibi concessa confessionem detigit, secundū S. Tho. et multos alios; quorū opinionem multis textibus, & rationibus, in dicto c. Sacerdos, nu. 151. comprobauimus, nouam aliam rationem antiquè diffinitioni reddentes.

16 Vigesimo, quod male facit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo. In tali loco (expresso nomine loci in quo audit confessiones,) graua crimina perpetrantur; Nam simplices scandalizantur, existimantes his & aliis similibus verbis confessiones reuelari, atq; subinde specie mali præferunt, & ideo ab illis abstinere debemus, sicuti in dicto ca. Sacerdos, nu. 54. diximus, iuxta Apost. ad Thessal. 3. cap. Cum ab omni specie mali, de vit. & honest. cleric.

17 Vigesimo primo, quod non est prudentis iniungere pœnitenti multa ieiunia, & graues alias pœnitentias, quas ille teneatur statim à confessione, vel paulo post eam perficere, quando pœnitentiæ huiusmodi fuerint, vt commodè & secreto fieri non possint, absque eo quod ab aliquibus videantur, qui subinde suspicentur, propter graua aliqua crimina illas fuisse iniunctas à confessario sicut in dicto cap. Sacerdos nu. 103. diximus, quamuis aliqui affirmant, propter graua peccata graues quoque imponi posse pœnitentias, dum modo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, vel alia crimina confessâ fuisse impositas. Ceterum, quia nullo modo siue in genere siue in specie mortalia peccata licitè reuelari possunt, hoc non esse securum arbitramur, nisi cōsensu pœnitenti id iustificaret.

Vigesimo secundo, quod non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicem in delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat, dum modo non exprimat, quod rem à Petro acceperit, secundum Angelum, verb. Confessio 10. §. 9. imo neq; in particulari etiã interrogans, sigillum aperit, quando Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione. Quia nimirum peccatū eiusmodi erat, vt circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen tunc quicquam de Petro sciscitari, iuxta Syluest. verb. Confessio 3. §. 16.

Vigesimo tertio, quod qui reuelat secretum reuelatum sibi sub sigillo confessionis, vt vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit sigillum confessionis secundum Innoc. Panor. & Communem in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. etiam si genu flexus & præuio signo crucis in fronte reuelauit, vt diximus in repet. c. Inter verba, 1 r. q. 3. num. 621. citantes in hoc Sotum & Caietanum, quem ille non citat.

Tertium Dubium, P. Vinc. est, quid faciet confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertum à marito eius nobili, vel tyranno, & interrogante an sua vxor confessâ fuerit ei se adulteratam esse, intentando ei mortem, si veritatem non dixerit? cuius prudentes considerationes gratia breuitatis quæ in hoc opere affectatur, omitto, remittendo me ad illa quæ scripsi in Commentario c. Humanæ aures, 22. q. 5. per quæ similem fere quæstionē soluo infra c. 2 §. nu. 43. respōdeo, quod potest absolutè dicere, & si opus est, iurare, eã sibi non esse confessam vllū adulterium, concipiendo mente sola illa verba eodem modo quod dicere obliget.

Circa hæc peccat.

I. Qui directè, vel indirectè reuelat confessionem, etiam si sit alius à confessario, nu. 3, 4. & 7.

II Qui audit plures pueros simul absque necessitate, nu. 14.

Caput

Caput Nonum, In quibus casibus confessio debeat iterari.

SUMMARIVM.

Peccatum rectè confessum semel, non est necessarium iterum confiteri, secundum legem diuinam & canonicam. nu. 1.

Absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si sit iniusta, si in ea non sit defectus aliquis substantialis. nu. 1.

Sacramenta collata excommunicato valent, etiam si peccetur, in ipsis conferendis. nu. 2.

Absolutio à peccatis qua confertur excommunicato, communiter valet &c. nu. 3.

Absolutio iniusta excommunicationis valida est, & an peccet, qui vult recipere absolutionem à peccatis, prius quam ab excommunicatione. nu. 4.

Absolutio impensa à confessario non habente iurisdictionem, nihil valet. nu. 5. Que autem confertur ab illo, qui habet potestatem absoluedi à quibusdam peccatis, non autem ab alijs, valida est quantum ad aliqua, non autem quantum ad alia, & quid tunc sit agendum. nu. 6.

Confessio facta excommunicato, suspensio, vel interdicto, quando valeat. nu. 7.

Confessio facta Priori aut Abbati, non habenti bonum titulum neque malum, nõ valet. n. 8.

Confessio facta confessario, qui nesciuit aut noluit absolueere cum forma substantiali, ad hoc necessaria, non valet. nu. 9.

Confessio facta à Pœnitente, qui non habet propositum euitandi peccata, &c. nihil valet. nu. 10. neque etiam illa, que non est integra. nu. 11.

Confessio pœnitentis, qui omittit aliquid confiteri ob iustā aliquā causam rectè, valet. n. 12.

Confessio, qua fit à Pœnitente, non adhibita diligentia reminiscendi, quando non valet. n. 13.

Confessio non est iteranda ob id, quod pœnitentia non adimpletur, nu. 14.

Neque etiam valere desinet ob id, quia non credit se aliquando peccaturum, nu. 15.

Pœnitens, qui iterat confessionem, eidem cui male confessus est, non tenetur iterum confiteri, quod ante fuerat confessus, sed potius &c. nu. 16.

PR O fundamento circa hoc dicendorum præmittimus Primo, conclusio- nem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4. dist. 17. Peccatum semel rectè confessum, non esse necessario iterum confitendum sola lege diuina & canonica: Imo neque lex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget, absque proprio viuiscuiusque consensu, iuxta vtiorem S. Tho. Quol. 1. q. 12. sententiam, & aliorum complurium, scilicet Gerfon, in lect. 2. super Marc. Palud. in 4. dist. 17. q. 5. col. 2. & Iacob. Alm. ibi col. 44. Dionys. quem Maior & Iacob. sequuntur, & Adrian. in 4. de Confess. q. 5. col. 3. quos in c. Fratres, n. 30. de Pœnit. dist. 5. & in cap. fin. nu. 11. de Pœnit. dist. 6. sequuti fuimus.

Secundo, Quod sicut alia iudicum sententiæ communiter valent, etiam si sint iniustæ, c. 1. 1. q. 3. c. Cum inter, de re iudic. nisi quando defectus est substantialis, c. 1. de re iudicat. l. 1. & toto. tit. C. quando prouoc. non est necess. Ita eadem omnino ratione, absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si fuerit iniusta, quando nihil ei ex substantialibus deest, secundum mentem omnium, in 4. dist. 17. ar. 1. Illud, ff. ad l. Aquiliam, & c. 2. de Translat. Prælat.

Tertio, quod quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si tamen illi conferantur, vera sunt & valida, vt in cap. 1. §. Caueat. nu. 35. de Pœnit. dist. 5.

dist. 5. affirmauimus, si quidem confessio facta ab excommunicato valet, cap. Cum illorum, de sent. excom. matrimonium ab illo contractum cap. significasti, de eo, qui dux. in matr. Eucharistia ab ipso consecrata, arg. cap. De homine, de celebrat. miss. Confirmationis, & ordinis sacramenta ab eodem suscepta. cap. 1. de eo qui fuit ord. omnia valent propter rationes quas ibi adduximus.

Quarto, quod illud commune dictum, de quo in cap. Fratres de pœnitent. dist. 5. num. 31. diximus, ob vnumquemque quinque defectuum fieri potest vt peccata semel confessa iterum confiteri oporteat, scilicet propter defectum pœnitentis, aut confessarij, aut contritionis, aut confessionis, aut satisfactionis debet intelligi, quando defectus est essentialis, non autem accidentalis.

Ex his præmissis multa deducuntur. Primum, quoad defectus ex parte pœnitentis: Dicimus ergo, Absolutionem à peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligato communiter valere, vt pater ex supradictis, in 3. præmissa huius c. n. 2. quoniã nõ est defectus essentialis: quãuis qui dat & accipit eã scienter, sacrilegium committat. arg. cap. Si celebrat, de cleric. excom. ministr. & cap. Sacris, quod mer. caus. vt in cap. Fratres, num. 30. de pœnit. distinct. 5. contra Angelum in verb. Confessio, 1. §. 4. & verb. Confessio, 5. §. 10. probauimus; qui quidem incautè pro se adduxit Richardum in 4. dist. 18. arg. 9. quæst. 4. quem constat nobiscum sentire, & consequenter illum ad iterandam confessionem nõ teneri, vt in cap. Fratres, de pœnitent. dist. 5. à num. 45. vlt. que ad 50. probauimus, post Caiet. verb. Absolutionis Impediment. & verb. Confess. iterat. & quæst. 2. de qualitate confessio. Facit, cap. Apostolicæ, de cleric. excommunicat. ministr. & ea, quæ ait Card. conf. 4. & Feli. in cap. Sicut tuis, col. 1. de Sym. & à fortiori, prædicta absolutio valet, quando excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat se esse excommunicatum, siue ignorantia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus; dummodo quando absoluebatur, neque crederet, neque etiam aduertet se peccare recipiendo absolutionem; verbi gratia: Quando aliquis est excommunicatus, & nesciens vel non aduertens, se excommunicatum esse, bona fide peccata sua confitetur, & recipit absolutionem, sicut solent multi facere, qui ignorant, se propter percussorem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati excommunicatione incurrere, aut etiam non aduertunt sententiam excommunicationis esse promulgatam, contra eos, qui fructus arborum, vel quid aliud surripuerint; hi nimirum, quamuis remaneant obligati ad impetrandam absolutionem, ab excommunicationibus, non tamen tenentur iterare confessionem.

Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio. Quemadmodum enim, qui excommunicatur excommunicatione quæ nulla est, potest iuste absolui, secundum omnes, arg. c. solet, de sent. excom. lib. 6. & multa à nobis citata, in prælect. c. Cum contingat, pag. 100. de rescript. sic etiam excommunicatus per excommunicationem validam, sed iniustam in foro conscientie, & coram Deo potest à suis peccatis absolui: quoniam in illo foro non est excommunicatus, vt sentit Richard. in 4. dist. 18. ar. 3. q. 4. & Adrian. in 4. de confess. q. 4. col. 10. expressit, & ex Felino, & alijs ab eodem in c. fin. de test. b. cog. citatis colligitur. Interrogatus nuper, cur non citauerim hoc loco Syluest. in verb. Confessio. 1. ver. 5. qui sequutus Palud. tenuit contra prædicta, scilicet, Absolutionem impen-

fam ex-

sam excommunicato non valere &c. respondi, quod in causa fuit, marginem esse allegationibus plenam, & quod in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. num. 50. quem locum in margine citabam, admonui, quod contra Palud. ibi citatum tenendum erat, circa hoc in multis, per doctrinam Caietani melius probatam, quem ibi citò, & sequor. Et si, vt interrogans ait, manuale sui Episcopatus generaliter habet, confessionem excommunicati maiori excommunicatione reiterandam esse, moderandum est, iuxta id quod in prædictis numeris dicitur. Neque obstat, collationem beneficij excommunicato factam nihil valere, c. Postulastis, de cleric. excomm. ministran. quia ius humanum, circa ea, quæ sunt iuris humani, sancire potuit, quod non fecit, nec potuit facere circa substantialia sacramentorum, quæ sunt iuris diuini ab ipso IESU CHRISTO institutorum, vt apertius quam vnquam concil. Trident. sess. 7. can. 1. dixit.

Secundum deductum sit, quod inanis est absolutio concessa illi excommunicato, qui non solum intelligit, se esse excommunicatum, sed etiam nouit esse lethalem culpam, vel recipere, vel procurare sibi dari absolutionem à peccatis, antequam ab excommunicatione absoluat. Quoniam huiusmodi defectus est substantialis, non quia absolutio excommunicato impenditur scienti se talem esse, sed potius, quia integram confessionem non facit, si quidem non confitetur peccatum illud, quod perpetrat petendo sibi absolutionem conferri, sciens, se peccare petendo & accipiendo eam, & sacerdotem impendendo. Et quamuis integra fuisset confessio, puta, si ipse confiteretur illud peccatum, quod in expetenda absolutione committit, tamen adhuc nihil valeret, quia deficit contritio vel attritio debita, quæ confessionem comitari debuisset, vt constat ex supradictis, in c. num. 37. & 38.

Tertium, quod cum aliquot alijs sequentibus tangit defectus ex parte confessarij, sic habet. Quod absolutio confessarij, non habentis iurisdictionem ordinariam vel delegatam, nulla est, & tunc confessio est iteranda. Quoniam defectus potestatis est essentialis, non solum quoad hoc, sed etiam quoad alia omnia. Secundum omnes in 4. dist. 16. & tactum fuit supra, in c. 4. Facit l. fin. ff. de iurisd. omni. iudic. c. 2. de Constit. lib. 6. & est expressum in concil. Frid. sess. 4. c. 7. Nec sufficit ratificatio facta à proprio ordinario confessario, quamuis pœnitens hac fiducia fretus confiteretur, quod id gratum, & ratum ille habiturus esset. Quoniam nulla ratio efficere potest, vt sit sacramentum, quod ab initio non fuit tale, secundum Palud. in 4. dist. 17. q. 3. col. 9. nec hoc est contrarium sententie Hostiensis in summa de Pœnit. & remiss. §. Cui confitendum, vers. 8. dicentis sufficere rationem, non enim intelligere voluit confessionem extraneo confessario factam, cum spe futuræ ratificationis à proprio faciendæ, per eam fieri validam, sed quod confessio facta extraneo accedente probabiliter, quod id est gratum de præfenti proprio, valet, vt eleganter docuit Syluest. in verb. Confessor. 1. §. 6. Huius rei exemplum, (vt in c. Placuit, de Pœnit. dist. 6. nu. 105. diximus) inuenitur in parochianis duorum parochorum seu curatorum, qui aded sunt familiares, & amici, quod vterque illorum, tam vult, vt alteri confiteantur ac sibi: Nam eo casu confessio & absolutio impensæ parochianis vnus, qui alteri parochio confitentur, absque alia licentia validæ reputantur; non vi ratificationis

futura, sed cuiusdam presentis ratificationis, & licentiae tacitae.

6 Quarto, quod sicut absolutio confessarii potestate carentis ad absoluendum poenitentem, nihil valet; ita absolutio illius, qui eam habet ad absoluendum de aliquibus peccatis, & non de aliis, eo quod alia sunt reservata, alio vero non, vel ab aliam ratione, valet quoad illa, quoad quae non est defectus potestatis, qui est substantialis, quoad alia vero, quoad quae est talis defectus, minime. Quamobrem poenitens cum id ei constiterit, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri, sed solum illa, a quibus eum confessarius non valuit absolvere. Secundum omnes in 4. dist. 17.

Quinto, quod confessio eius, qui confitetur excommunicato, suspenso, vel interdicto, publiceque denunciato, & declarato, nihil valet, & est iteranda, quoniam eiusmodi excommunicatus, non habet potestatem sufficientem ad sententiam validam proferendam, c. Ad probandum, de re iudic. c. Veritatis, de dolo, & contum. Idem est asserendum de illo, qui ita publice manus violentas in clericum iniecit, ut nulla possit tergiversatione celari, etiam si denunciatus non fuerit; ut patet ex sine Extravagantis Martini V. cuius verum tenorem transcribimus in c. 27. nu. 35. & in c. 1. §. Laboret. de Poenit. dist. 6. excerptum ex actis Concilii Basiliensis, sess. 10. quem Anton. Feli. & aliquot alij non fuerunt assequuti, quaeque innovata fuit, per concil. Lateranense, sub Leo. X. ut infra dicitur. Quamvis maius dubium sit, de illo, qui est notorie suspensus, vel interdictus, vel excommunicatus, propter aliam causam, quam propter notoriam clerici percussio- nem; sed idem omnino iudicandum esse de iis, sicut de notorie excommunicato propter clerici percussio- nem, iam in dicto §. Laboret. a. nu. 14. multis fundamen- tis, & contrariorum argumentorum aptis solutionibus asseveravimus: quamvis contrarium passim feruari audiamus in Germania, Gallia, & aliquot aliis Regnis, ubi Catholici non vitant eos qui notorie sunt haeretici: ac consequenter excom- municati, c. Excommunicamus, de haeret. & per bullam Cænæ domini, quae quo- tannis in vrbe fertur, & consuetudo dicitur optima legum interpretis, c. Cum dile- ctus, de consuet. & l. Minime. ff. de leg. Quae consuetudo quoniam scitur, & to- leratur à summis pontificibus, qui eam nequeunt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea videntes.

7 Sexto, quod valida est confessio, & absolutio illi poenitenti concessa, qui pra ignorantia confessus est sacerdoti, vinculo excommunicationis vel interdicti, vel sus- pensionis irretito, qui quidem non est notorie talis, neque publice denunciatus ut talis; sed solum est excommunicatus, vel suspensus per sententiam à iure, vel ab homine, vel statuto latam; ut patet ex dicta Extravag. Martini V. quae incipit. Ad euitenda. Quonia censuræ occultae in praeterito tempore, & etiam aliae in praesenti, nisi fuerint notoriae, vel in publico denunciae, non impediunt valore actus, qui ratione publici officij exercetur, c. Ad probandum, de re iudic. ubi Panor. & Feli. cū cōmuni sic resoluunt. Facit l. Barbarius. ff. de offic. prat. & c. 1. 3. q. 7. §. Verū.

Est tamen magnum dubium; an idem sit dicendum de confessione facta alicui excommunicato, qui quamvis non sit notorie talis neque denunciatus, ut talis, ta- men hoc ipse poenitens non ignorat. Et quamvis aliqui partem negativam am- plecterentur, quia Calderinus affirmat in cap. Ad probandum, de re iudic. recep-
ptus

ptus per Panormitan. & communem ibidem, & alios, quos ibi col. penul. Feli. refert, Omnes actus ab excommunicato, etiā occulto, ratione publici officij exer- citos in fauorem illius, qui eiusdem excommunicati operam exposcit, esse inanes & nullius effectus. Veruntamen opposita est tenenda sententia. Quonia licet opi- nio Calderini eius aetate tanquam vera defendebatur, erat enim talis ante deter- minationem praedictae extravag. Martini Quinti, post illam tamen iam amplius non est tenenda, ut in c. Dilectus, 2. de praeb. diximus, antequam legeremus Feli. in dicto c. Ad probandum, col. penul. Qui & si subdubitan tenet illam definitio- nem non habere locum post illius extravagantis editionem, quoniam fundabatur in eo, quod qui nouit aliquem ministrum publicum esse excommu- nicatum, peccat participando cum eo, & post illam extravagantem non peccat, nisi sit denunciatus, vel sit notorie excommunicatus, quamuis excommunicatio sit specialis, sicut nos post Cosmam, (in Pragmat. Gallic. tit. de excommunic. non vitan. verb. Generaliter) in §. Laboret, nu. 25. de Poenit. dist. 6. defensauimus. Verum tamen est, quod si confitens peccaret mortaliter inducendo hunc confessa- rium excommunicatum ad suam audiendam confessionem, sciens illum tali vinculo detineri, & se non posse illi confiteri absque reatu lethalis culpae, idque aduer- tens, tale peccatum non confiteretur, huiusmodi confessio, & absolutio nullius essent momenti, non quidem ob id quia confessio fieret excommunicato, vel quia absolutio impenderetur à tali, sed quia confessio non esset integra, quippe quod in ea non exprimeret peccatum, in confitendo ei, & ab eo sacramentalem abso- lutionem accipiendo admissum. Vnde inferitur idem omnino dicendum esse de illo, qui confitetur sacerdoti mortali peccato inuoluto etiam non excommuni- cato, quando ob id quod illum audiendum & absoluendum inducit, peccat mor- taliter, & aduertens se in hoc peccare, illud tamen peccatum non confitetur. Hu- iusmodi autem inductio, siue persuasio, tunc est lethale crimen, quando absque vlla necessitate, vel debito quo alius teneretur, illum induxit ad faciendum sacrum, vel ministrandum aliquod sacramentum, quem scit mortali crimine infectum: Quia consentientes & facientes &c. ad Rom. 1. & c. Notum, 2. q. 1.

Septimo, quod confessio facta Priori vel Abbati, qui nullum titulum bonum aut malum habuit à superiori, vel absolutio ab eodem impensa, nil valet, & ideo sunt reiterandae, secundum Panor. in c. Nihil; de elect. col. 6. in c. Dudum, 2. col. 7. eod. tit. & Summa Rosella, verb. Confessor, 1. §. 41. & Syluest. eod. 19. & Caie- ta. verb. Absolutionis impedimenta, & verb. Confessionis iteratio, propter pote- tatis defectum, qui est essentialis; Non diximus frustra (titulum) bonum, aut malum) quoniam absolutio data ab eo, qui titulum habet (licet malum) à supe- riori, & virtute eius possessionem accepit, non est irrita, secundum Innocent. in di- cto cap. Dudum, 2. arg. cap. Nonne. 8. q. 4. quem Panor. & communis ibi sequi- tur. Idem dico de absolutione data ab eo, qui aliqua de causa bonum titulum, quod fruebatur, amisit: dum modo amissio illa non esset notoria, cui quidem ca- sui quadrare potest quoddam dictum Gregorij ix. cum sua gloss. in dicto cap. Dudum, adiuncta glo. verb. Deceptae, secundum Panor. ibidem col. 7. Imò & ille, qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum neque bonum neque malum habuit, vel illi, qui notorie amisit eum, quandiu in bona sua fide perseverat, sal- uabitur.

uabitur, si tamen postea eam amiserit, confessio iteranda erit, secundum Panor. in dicto cap. Nihil, & dicto cap. Dudum 2. & supra dictos.

9 Octauo, quod confessio facta sacerdoti, qui vel nesciuit vel noluit, uti circa absolutionem secundum formam eius substantialem ad id necessariam, nihil prorsus valet; quoniam habet defectum essentialem, argum. cap. De homine, de celeb. miss. quamuis crediderim raro aut nunquam hac sola de causa confessionem inanem fieri; quoniam ferè omnes nouerunt formam substantialem absoluendi: de qua cum suis antecedentibus, & consequentibus postea summam infra cap. 26. agemus, & in princip. cap. 1. de pœnitentia dist. 6. d. nu. 7. ad 30. copiosius expressimus, & communiter loquendo nemini deest intentio, & animus absoluendi. Illud etiam addiderim; duobus modis posse prudentem confessarium dinoscere quando pœnitentis confessio, ob id quod imperito confessario facta fuerit, debeat iterari; videlicet, quando ipsum ipsiusq; omnimodam ignorantiam nouit, & quando ex discursu confessionis sibi factæ id colligit, eo quod in rebus grauibus, quas neuiquam ignorare debuisset, nullum remorsum cōscienciæ, aut scrupulū iniecit ipsi pœnitenti, veluti, si simplicē fornicationē, vel omissionem sacræ cōmunionis in paschate, vel semel in anno, esse peccata mortalia dijudicare non nouit; ex suprascriptis in cap. 4. nu. 2.

10 Nono, ut attingamus defectus qui ex parte cōtritionis contingūt, est, quod confessio, sine proposito vitandi peccata mortalia in posterum, quamuis secum gerat, quale quale desiderium vitandi, nihil valet, & iteranda est; qualis est cōfessio illius quem pœnitet alienum vsurpasse, & non habet restituendi animū; qualis item est cōfessio eius, qui dolet se fornicatum fuisse, sed non statuit relinquere concubinam. Nam pœnitens qui non confitetur proposiū illud, quo mortaliter offendit, non integre confitetur; & si illud simul cū alijs peccatis confiteatur, se ipsum inhabilem & incapacem absolutionis efficit arg. cap. Peccati venia, de reg. iur. lib. 6. c. Legatur, 24. q. 2. & cap. Illud, 95. dist. cap. Per Esaiā. 1. quæst. 1. At vero, si de peccatis præteritis dolet, proponitq; futura vitare, quamuis non adeo doleat, neque ita perfectè illa vitare proponat, ut perueniat ad sufficientem contritionem & remissionem, neque ad eam attritionem, quæ adiuncta sacramento in contritionem transeat; non tamen tenebitur iterare confessionem, ut in cap. Fratres nu. 33. de Pœnit. dist. 5. probauimus. Nam alioqui nemo sciret se recte fuisse confessum; si quidem nulli constare potest, an sit in statu gratiæ, iuxta illud Eccles. 9. Nemo scit, an sit odio vel amore dignus, cap. fin. de Purg. cano. & ex consequenti, nemo scit an fuerit contritus: nam si hoc scire posset, posset etiam illud, arg. cap. Dixi, cap. Magna, de Pœnit. dist. 1. & quia confessio iterari non debet eo solo, quod sit informis, qualis est illa per quam gratia, & charitas non obtinentur; secundum S. Tho. in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 4. & late tradit alter Tho. q. 5. in materia confessionis, Quamuis Gratianus in c. fin. de Pœnit. dist. 3. cum suo magno interprete in glossa fin. eiusdem cap. fin. & alijs authoribus, oppositam sententiam tueantur; Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum est, ut in dicto c. Fratres nu. 30. tradidimus.

11 Decimo, quoad defectum ex parte confessionis est, quod nihil valet illa quæ non est integra, eo quod prudens, & sciens omiserit confiteri aliquod peccatum mortale,

mortale, vel quod probabiliter ipse dubitabat, an esset talè, vel aliquā circumstantiam necessariam præ pudore, aut hypocrisi, vel alia iniusta causa: vel etiā eo quod data opera, & studiosè confessus est lethalem culpam alicui sacerdoti, à quo non bene intelligebatur, vel confessio non fuit aperta & clara ob verba obscura, vel quia confessarius dormitabat, vel quia confessionem diuisit, dum vni sacerdoti partē vnā peccatorū suorum, alteri verò partē alterā cōfiteretur; cum omnia peccata siue cordis, siue linguæ, siue operis, siue occulta, siue manifesta, vni eademq; sacerdoti dicenda, & confitenda sint, quamuis ille non possit ab omnibus illis absoluere, & propterea necessarium sit, ad superiorem recurrere, secundam S. Thom. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. quem Scotus & communis sequitur, & est textus in c. Omnis de Pœnitent. & remiss. & in c. 1. §. Cautus. de Pœnit. dist. 5. in concil. Florent. in Decret. Eugen. §. Quartum.

Vndecimo, quod non tenetur pœnitens iterare confessionem, in qua aliquid ex his omiserit confiteri, propter aliquā causam, quæ iusta sit, qualis est verisimiliter credere, quod confessio peccati ipsum confessarium ad peccandum alliceret, vel induceret in notitiam alicuius peccati & peccantis, quorum notitiam ipse habuit per confessionem, propter illa quæ supra in c. 8. nu. 6. diximus, Neque etiam tenebitur confessionem iterare, si omittit aliquid confiteri, nesciens illud esse lethale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuset à peccato, excusat tamen, ne peccet id non confitendo, sicut post Io. Gerson. Adrianum & Syluest. in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 82. diffiniuimus, nouam huius rei rationem afferentes. Et consequenter, pueri vel puellæ, qui grandiores facti nouè agnoscunt esse peccatum mortale, quod alias omiserunt confiteri ignorantes illud esse tale, non tenentur iterare confessionem eorum, quæ confessi fuerunt, ut etiam tenet Syluest. verb. Confessio. 1. q. 3.

Duodecimo, qui confessus est non adhibita debita diligentia, qua peccata cōmissa in memoriam reuocaret, & ob id aliquod peccatum omisit, debet confessionem repetere, quoniam patitur defectum essentialem ex parte confessionis; siquidem culpa sua non extitit integra. Quanta verò debeat esse huiusmodi diligentia, nos in dicto, c. Fratres, à nu. 66. vsque ad 81. radicitus pertractauimus, vbi in summa diximus, tantam debere esse atque sufficere, quanta viro prudenti & æstimatori humano videbitur necessaria hominibus eiusdem qualitatis & conditionis, cuius est pœnitens ille: atenta saltem ipsius voluntate, qua cupit interrogari à confessario, & de interrogatis respondere, quæ (sicut ibidè, nu. 80. diximus) magnam partem diligentia requisita supplet. Confessarius autem, qui defectū notabile, circa hanc debitā diligentia agnoscit in pœnitente, debet illi imperare, ut eā adhibeat, & postea redeat, nisi articulus mortis, vel belli, vel scādali, vel alia similis causa persuaserit contrariū, ut etiam ait Adrian. in 4. de sacram. confessionis.

Decimotertio, quoad defectum ex parte satisfactionis est, quod confessio non est necessario iteranda, ob id quod pœnitens pœnitentiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statum gratiæ: imò, neque ob id, quod eam nullatenus impleuerit; neque in bono, neque in malo statu, siue id per obliuionem, siue per negligentia, vel contemptū contigerit, ut in c. Cōtrarium, n. 22. & seq. de Pœnit. dist. 5. absq; scrupulo asseuerauimus, post S. Tho. qui hoc sentit, de quo nihil dubitat Caiet. in verb.

in verb. Confessio iterata, neque Maior in 4. dist. 17. q. 6. neq; etiam Palud. in 4. dist. 17. q. 5. oppositum dicit si satis eius verba expendantur: quamuis aliquā errandi anam beato Antonino præbuerit, qui Angelū & Syluest. labi fecit. Cumq; id sæpe consuluissemus, & affirmarem nunquam Paludanum id tenuisse, valde gratum fuit postea vidisse Adrianum, in 4. de confess. col. penul. in fine, de cōclusionē nostrā, & de mente Paludani idem, quod nos sensisse, quæ quidem sentētia procul dubio tenenda est, quicquid aliquot confessionalia contineant, nisi quando pœnitenti ante absolutionē iniungitur pœnitentia, & ille cum imponitur ipsi contemnit, aut iustam curam non adhibet, quo postea iniunctæ pœnitentiæ recorderetur, vt eam possit adimplere, quod optimè tetigit Caiet. tunc enim nihil valeret, etiam si postea eam iniunctā exqueretur, non quia illam non adimplet, sed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non se accusauit; atque ideo non fuit integra confessio.

15 Decimoquarto, quod confessio illius, qui credit, se non habere tantam virtutem, qua postea à peccatis absteineat, valida est, imò etiam si credat se ante mortem peccaturum mortaliter: quoniam hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, vt superius in cap. i. n. 13. post Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. cōmuniter recept. asseuerauimus. Non valeret tamen confessio illius, qui crederet se non posse à Deo sufficiens auxilium ad non peccandum mortaliter impetrare. Si quidem hic non solum non doleret de omnibus peccatis præteritis, verū etiā peccatum infidelitatis committeret, non credens, Deū, cuiusq; facienti quod in est, gratiam concedere, vt rectè dixit Adrian. in 4. de Confess. q. 4. col. penul.

16 Decimoquinto, quod quando aliquis eundem sacerdotem adit propter iteratam confessionem, qui quidem sacerdos meminit peccatorum vel saltem pœnitentiæ, quam iniunxerat, pœnitens non tenetur reconferri in particulari peccata iam semel confessa, sed satis erit illi, dicere in genere ad hunc modum; De omnibus peccatis, quæ tibi pater fueram confessus, dico Deo meā culpam, & tibi &c. & deinde declarat peccatum, quod scienter omisit, cum simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Porro, si eidem sacerdoti non confitetur, vel confessarius, neque peccatorum, neque pœnitentiæ, quam ratione eorum iniūxerat, recordatur, debet tunc pœnitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem communem Antonini, 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 4. & Syluest. verb. Confessio 1. q. 3. qui citant alios. Diximus, (Neque recordatur pœnitentiæ) nam si illius memoriam haberet, satis esset, imò etiam meo iudicio, si recordaretur status quem habebat pœnitens saltē in confuso, quo casu opinio Medinæ in cap. de Confessione fol. 75. obseruari posset, qui quidem aliorum vestigiis adhærens absolutè tenet, prædictam memoriam necessariam non esse. At verò, quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oporteret eam esse integram.

Circa prædicta peccat.

- I. Qui prius absoluit à peccatis, quam ab excommunicatione, nu. 3.
- II. Qui absoluendi potestate carens, absoluit, nu. 3.
- III. Qui vult prius absolui à peccatis, quam ab excommunicatione, nu. 4.
- IIII. Qui sine proposito vitandi, vult absolui, nu. 10.
- V. Qui confitetur sine præuia meditatione, nu. 13.

Caput

Caput. X. Quo pacto confessarius erga se, & pœnitentem, se gerere debeat, & quid debeat illum in principio interrogare.

SUMMARIUM.

- Confessarius qui pergit ad confessiones audiendas, quidnam faciet, nu. 1. Et quo modo debet recipere pœnitentem &c. nu. 2. & inquirere ab illo, an habeat aliquod impedimentum ad absolutionem percipiendū, nu. 3. Et quid debet præuidere in principio, medio & fine, nu. 3.*
- Confessarius quidnam sit acturus, si pœnitens debitam contritionem non adfert, &c. nu. 4. & sic confessionis initium facere docebit, nu. 5.*
- Confessarius qui grauem aliquam culpam in confessione audit, nequaquam se stupefactum ostendet, neque patiatur pœnitentem aliquam personam nominare, nu. 6. & caute, & prudenter debet pœnitentem deducere ad manifestandum peccata, qua ipsum palliare velle conspiciat, &c. nu. 7.*

SI Confessarius rogatus à pœnitente vt ipsum audiat, iuxta rectum concilium debet id facere. Primum, cor suum in Deum erigat, hos versiculos potius cum cordis humilitate, quam labiorum prolatione recitans, desumptos ex psalmo 50. & expositos iuxta glossam ordinariam, & alios. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum, innoua in visceribus meis. Munda domine cor meum, & in visceribus animæ meæ spiritum rectum, rectamque intentionem quaeso, infunde in me, ne ad hoc negotium peragendum moueat me (saltē principaliter) cupiditas gloriæ, fortunarum vel voluptatis carnalis, vel placendi hominibus, aut res nouas discendi, sed potius totus meus finis, (vel saltem primarius), sit, domine, gloria tua, & salus huius animæ, quæ me accersit, & rogat. Ne proicias me à facie tua: Et spiritum sanctum tuum, ne auferas à me. Tollendo vel non concedendo mihi lucem necessariam, qua ipse videam & illuminem hūc, qui per ministerium meum, hanc eandem lucem, à tua misericordia obtinere confidit, Sed potius concede mihi animum & spiritum ad superandas tentationes, quæ exaudiendis alienis peccatis pullulascunt. Redde mihi lætitiā salutariis tui, & spiritu principali confirma me. Illam (inquam) lætitiā concede, quæ nascitur ex deuota memoria Saluatoris, & ex certa fiducia consequendi salutem huius animæ, pariterque meam, propter misericordiam tuam, & ne illam phantasmatis peccatorum quæ auditurus sum, amittam. Et fortifica me illo tuo spiritu principali, qui veluti Princeps dominatur, & regit cogitationes, & appetitus inferiorum animæ potentiarum ignobiles. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Nam spiritu illo tuo facile potero hunc, qui se peccatorem agnoscit, voluntatem tuam edocere, vt tandem ad te conuersus tuum sanctissimum nomen laudet, in sæcula sæculorum. Amen.

Secundo, debet ipsum peccatorem suscipere cum hilari grauitate, & qualis illi esse debet, talem omnino se ostendere, nempe dulcem, cap. 1. col. 3. versiculo, Quibus cognitis, de Pœnit. dist. 6. vbi transcripsimus illos versus relatos à Tho. & aliis in 4. dist. 17. scilicet:

Con-

*Confessor dulcis, affabilis, atque suavis,
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.*

Talem, in quā, sese debet ostendere qualem esse oportet, nempe affabile, suauē, prudentem, sagacem, mansuetum, pium & benignum, ipsumque animet ad sua vulnera detegenda, & ad spem de ipsorum vulnerum sanitate concipiendum.

Tertio, inducat pœnitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire &c. & si ignorat, eum eos doceat, admonendo ipsum ut intelligat, se potius Deo, quā homini confiteri, ideoque cum maxima reuerentia id facere debere, iubeatque ei vtrunq; genu in terrā deflectere, & faciē ad vnū latus inclinare. Quod si eū non satis agnouit, de ei⁹ statu & cōditione interroget, ut quod expedit possit illū rectius interrogare. Si autē ipsum satis nouit, ab his supersedeat, ut diximus in c. Cōsideret, in princ. nu. 60. de Pœnit. dist. 5. ar. 1. ff. de Act. empt. c. Eū qui, de. Re. iu. li. 6.

3 Quarto, interroget eum an aliquo detineatur impedimento, cuius gratia nequitiam ipsum debeat absoluere, quale est habere cōcubinam, quam nolit domo eiicere, quale est esse vsurarium, & nolit desistere, quale odium capitale cōtra aliquē conceptum, quod nolit ab animo expellere, ne postea pœnitens queratur dicens sacerdoti: voluisti primum mea audire peccata, & postea mihi absolutionem denegas: Eodē modo se gerat erga ecclesiasticū multis impatientibus beneficiis, sine iusta dispensatione oneratū, ipsumq; admoneat, ut ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securam conscientia, & deinde eius audiet confessionem Caiet. in Summa verb. Interrogationes confessionis, arg. c. Nihil, de Præscrip. & c. 2. de oper. nou. nunciat. Quod quidem consilium licet hucusq; nobis placuerit, nunc tamen valde periculosum videtur. Tum quia hoc est pœnitentem ipsum pertrahere ad suos defectus manifestandos extra confessionem, Tum quia fieri potest, ut postquam fuerit confessus, pariterque admonitus à confessario, nouū animum induat exeundi à peccato, in quo prius residere destinabat. Nō est etiā necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finē, ut confessarius vitet excommunicationem minorem, quam incurrunt qui excommunicato communicant, quia non incurrunt illam communicando in his quæ ad eius animæ salutem, conducunt, c. Cum voluntate, de sent. excomm. talis autem est confessarij cum pœnitēte colloquutio, & cōmunicatio circa peccatorum confessionē. Neq; Clem. 1. de Priuil. neque Innoc. post quem facta fuit eadem, citatus malè à summa Rosella, verb. Confessus, 1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, ut absoluta iam confessione, prius pœnitens ab excommunicatione, quàm à peccatis absoluetur, ut in c. præcedenti num. 4. dictum est.

4 Quinto, A principio vsque ad medium, & à medio vsque ad finem confessionis sacerdos attentē consideret, an propter aliquam causam ex supradictis in cap. præcedenti, num. 4. teneatur pœnitens iterare confessionem, vel confessiones alias præcedentes: & si inuenit ipsum teneri ad eas repētēdas, & quod id pœnitens non aduerterat, debet ipsum admonere, ut iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maxime si multorum retro annorum confessiones renouari debeant. Si autem nulla adsit causa iterandiconfessionem, roget, an debitam adhi-

adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur à confessione oblatorū: & satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint, cum proposito confitendi alia, cum ea meminerit. Vtileque fuerit accusare se ad cautelam de negligentia, & si quatenus, eam admiserit.

Sexto, prudenter etiam consideret, an pœnitens debitam contritionem gerat: 4 caueat tamen, ne ipsum in tentationes superuacaneas coniciat, ut in c. 1. num. 21. dictum est, & si non videatur ei sufficiens, eum ad maiorem habendam cohortetur, aliquot considerationibus, iam antea tactis, quæ sunt priuatio gratiæ, mors animæ, amissio felicitatis æternæ, recessus à patrocinio diuino, & accessus, ad subiectionem diaboli, Deinde ad Dei amorem ipsum inducat, propter quem dolorem, & detestationem de peccatis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet. quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, interroget, an doleat, quod non doleat, tantum, quantum deberet, & an vellet huiusmodi dolorem sufficientem cōcipere. Quod si annuat, satis erit, per supradicta in cap. 1. num. 21. At verò si eius dolor non eo vsque perueniat, vel quia non proponit in posterum, se à peccatis abstinere, licet id quadam tenus desiderat, vel nolit restituere, vel concubinam relinquere, vel odium à se depellere, vel dicit, se non posse, vel nolle castè viuere, vel officio, quod sine peccato mortali exercere non potest renunciare, vel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absoluere, per c. Quod quidam, de Pœnit. & remiss. Poterit tamen sacerdos aliquam iniungere pœnitentiam, iuxta idem cap. eum tamē admonendo, non remanere absolutum, neque satisfacisse ecclesiæ præcepto, de confessione semel in anno ad minus peragenda, quicquid dicat Syluest. verb. Confessor. 4. §. 2. vt sensit Adrian. in 4. de confess. q. 4. (& latè probat Medina in Codice de confessio. de confess. sine pœnitentia) Nihil enim valet illa confessio propter essentialem defectum ex parte contritionis, ut supra in cap. præcedenti, num. 10. dictum est. Et quia concilium generale Romanum in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. & Florentinum decreto Eugenij 1111. apertè oppositam sententiam expresserunt: Debet etiam illum admonere, ut quotcunque bona opera possit facere, non omittat, quo Deus core eius illuminare, et emollire, ad agendam pœnitentiam dignetur, iuxta dictum c. Quod quidam, & c. Fallas, de pœnit. dist. 1. sed non debet illi absolutionem impendere, etiam si eam importunè satagat extorquere, aliquod scandalum, aut desperationem præ se ferens, Quoniam absq; dubio sacrilegij peccatum cōmitteret absoluendo, neque talis scandali aliquam rationem habere debet, quoniam ipse sibi illud accipit, nemine ei dante, ideoque scandalum pharisaicum est, & subinde negligendum, arg. Math. 17. & c. Inter verba, 11. q. 3. iuxta S. Thom. & omnes alios, An verò, qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodalia constitutionum: Hoc dubium tanquam in signo, & quotidie sese offerens, in hoc loco proponi solitum inferius in cap. 27. num. 269. decidetur.

Septimo, vtile est quāuis non necessarium, ut pœnitens iubeatur à confessario hoc modo, suā confessionē exordiri. Cōfiteor Deo omnipotēti, & B. Mariæ semper Virgini, & beatis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis cęlestis curi,

& tibi

& tibi pater, quia peccavi nimis cogitatione, verbo, opere, &c. Deinde vero si pœnitens non statim id facere inceperit, ipsum admoneat, ut omnia peccata quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimuletur, statim exponat, imputando culpam sibi soli, vel potius, & principalius quam cælo, dæmoni, mundo, carni, sodalibus, vel complexionem naturali, & circumstantias necessarias declarando.

6 Cum vero aliquod graue vel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis, abominationis aut pauoris ostendat, veluti spuendo, vel se cruce signando, vel se ipsum commouendo, quin potius ac si nihil audiret, vsque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cum iam velit pœnitentiam imponere, peccatorum grauitatem, & deformitatem exponat, Secundum omnes, arg. c. 1. §. Cautus. §. Diligens, & §. Quibus, de Pœnit. dist. 6. Porro, si viderit pœnitentem velle aliquam personam nominare etiam propter aliquam circumstantiam, necessario explicandam, nullatenus id patiat, iuxta supradicta in c. 7. n. 2. Et si viderit se ipsum excusantem, in hunc modum, ego non occido, alienum non rapio, nulli male volo, mansuetè & benignè reprehendat, insinuans, locum illum non esse excusationis sed accusationis potius, subindeque verbis suauibus eum animet, ad accusandum se timore prorsus relegato. Et si pœnitens per se ipsum peccata recenseat, patiat pro libito suo dicere ipsum quantumcunque rudi, & crassa Minerva, & sine ordine re exponat, sic enim agnoscat quibus peccatis, magis implicatus extiterit, & de quibus debeat cum amplius interrogare, ut post Caiet. in dicto §. Diligens, num. 6. diximus. Atqui si maluerit de illis interrogari, quam solus eadem referre, dum modo propositum habeat, ad omnia mortalia crimina referendum, (etiã si de illis non interrogaretur,) non esset ea de causa condemnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo confessarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confessarius, si forsan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum, ipsum instigare deberet.

7 Octauo, si confessarius viderit pœnitentem peccata sua occultare velle, vel probabiliter credit, ea obliuisci, vel existimare, non esse peccata mortalia, debet cautè & prudenter, ad illa dicendum pertrahere, & ipsum docere ea esse lethalia, persuadendo, ut illa de quibus dubitat, an commiserit, nec ne, confiteatur tanquam dubia, & non tanquam certa, & indubitanter commissa referantur, neque etiam tanquam non admissa relinquatur, & denique talem se ore, & lingua manifestet exterius, qualem se in corde agnoscit interius, in hunc modum se ipsum inculans, Videor mihi in hoc vel illud peccatum consensisse, atqui non sum omnino certus. Idem facere debet, si dubitat, circa aliquod peccatum an sit mortale, vel veniale. Quod si ambo dubitauerint, tunc pœnitens sub conditione peccatum in hunc modum detestetur, si hoc est mortale, me pœnitet de illo, tanquam de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset, aut malus, sub eadem conditione ipsum detestetur, scilicet, si, & quatenus, est malus, quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet, Maior in 4. dist. 17. q. 3. Si verò recordatur se lethale crimen admisisse, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tunc fateatur se deliquisse mortaliter, etiam si de eo in specie memoriam non habeat. Idem Maior, vbi supra.

Nono

Nono, postquam pœnitens explicauit, quicquid circa sua peccata dicendum recordatur, si sacerdoti visum fuerit, illum non absolutè, & perfecte illa manifestasse, (ut non raro contingit) debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id, quod sibi necessarium videbitur, à decem præceptis decalogi initium faciendo.

Circa hoc raro, ut puto, mortaliter peccat confessarius, nisi cum principaliter acceptat officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatem, vel carnalem voluptatem. Dixi (principaliter) quia qui minus principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret, etiam si non acceptaret illud officium, nisi aliquod eorum respiceret, tanquam causam, sine qua id non faceret, per ea, quæ latius tradimus in Comment. c. Cum minister. 23. q. 5.

Caput XI. De primo præcepto Decalogi, nempe de colendo Deo, siue honorando, & aliis duobus præceptis, scilicet de amando Deo, & credendo in eum.

SUMMARIUM.

Symbolum Apostolicum continet summam eorum, quæ Christianus tenetur credere, nu. 1.

Oratio Dominica continet summam petendorum à Deo, nu. 1.

Decalogus continet summam eorum, quæ agere & vitare tenemur, nu. 1.

Decalogus in lege etiam noua perseverat, nu. 2. & est veluti quoddam speculum, quod baptizato confertur, &c. nu. 3.

Præcepti transgressio mortalis, nisi vnum ex tribus ipsum excuset, & quæ sunt illa, nu. 4.

Præceptorum multorum transgressio, quæ vnicum peccatum, nu. 4.

Præceptum diligendi Deum super omnia, non est ex decem præceptis decalogi, & quare, n. 5. est tamen maius omnibus illis, nu. 5. & quando impletur, nu. 6. & quando debeat adimpleri sub reatu noui peccati mortalis, nu. 6. 7. & 8.

Præcepti obligantis sub pœna peccati mortalis, non solum transgressio mortalis est, sed etiam voluntas deliberata transgrediendi, imò & quicumque verus consensus in illam, vel in eius delectationem, nu. 9. Quin etiam consensus interpretatiuus, vel tacitus, vel delectatio morosa, si quatuor concurrant, & quæ sunt illa, nu. 10.

Delectatio morosa, quæ sit, & quare sic vocetur, nu. 11.

Delectationi peccati mortalis resistere est virtus, & quando sit mortale, aut veniale illi consensire, nu. 11. Delectatio autem deliberata habita, de aliquo mortali, mortalis, & quæ dubitat an consenserit nec ne, debet illud confiteri, nu. 13.

Censura non incurritur per solum consensum, nu. 13.

Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu, nu. 13.

Præcepta Dei omnia impleri posse à nobis etiam in peccato mortali, quoad substantiam actus, & contrarium esse hæresim, nu. 13.

AD rectè dilucidèque discernendum modos, quibus mortaliter contra decem præcepta decalogi peccatur, præsupponimus, Primo, cum S. Tho. in princip. opuscul. 4. & concilio Coloniensi, fol. 161. §. Cæterum. Quod quemadmodum summa omnium, quæ quilibet Christianus tenetur credere in Apostolico Symbolo comprehenditur, & in oratione Dominica omnium, quæ à Deo petenda sunt, ita in Decalogo, quæ Deus per manus magni illius serui sui Moysis electæ plebi suæ tradidit exod. 20. Summa omnium, quæ faciendæ sunt

I

expri-

exptimitur: Noluerunt tamen hi patres innuere, nihil quod non contineatur in Symbolo, esse de necessitate credendum, neque quicquam quod non cōprehendatur in Decalogo esse faciendum, si quidem omnes tenemur credere mysteriū sanctissimæ Eucharistiæ, c. 1. §. fin. de summa Trinit. & Clem. si dominum, de reliq. & vener. Sanct. quod non continetur in Symbolo, omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud, quod tamen in Decalogo non habetur, vt dicitur infra eod. cap. num. 6.

2 Secundo, quod Decalogus, siue decem præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Euangelica perseverant. Quoniam licet vetus illa lex, quantum ad cæremonialia, & iudicialia expirauerit, §. fin. 6. dist. & c. 1. de purific. post part. non tamen quoad moralia, quæ pertinent ad Legem naturæ, cuiusmodi sunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi obseruationem, secundum Gratian. in dicto, §. fin. S. Tho. 1. sec. q. 100. art. 4. & omnes alios in 3. dist. 37.

3 Tertio, quod hæc decem præcepta, sicuti rectè dictum est, in Coloniensi concilio, fol. 2; 1. sunt veluti quoddam speculum, quod traditur baptizato, vt intueatur, quantum per fidem acceptam, vitam suam renouet, & ordinet, vel quantum à via illa declinauerit, per quam spiritus sanctus, in baptisinate acceptus, ipsum deducebat, & qua in re, vel quantum candidam illam vestem, quam ibi induerat, transgrediendo, quod ibidem promiserat maculauerit. Et vt postquam maculas, & vulnera prope conspexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicum, qui nullum ægrotum, etiam in eundem morbum sæpissimè relapsum à se repellit, & reicit; Math. 9. & 11.

4 Quarto, quod quicquid est contra aliquod ex decem præceptis regulariter est mortale, nisi vna ex tribus causis ipsum excusauerit. Prima est, defectus deliberationis, vt contingit in accidia, siue tædio circa spiritualia, subito nos surripiente. Secunda est paruitas, siue exiguitas rei, in his quæ sunt contra ipsa præcepta, cuiusmodi est paruum, & exiguum furtum, iuxta S. Thom. 1. sec. quæst. 88. art. 5. & 6. & 2. sec. quæst. 3. art. 5. & quæst. 58. art. 3. & nos latius in Reper. cap. Inter verba, 11. quæst. 3. nu. 491. S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 5. §. 7. & 8. & Adrian. quolib. 8. pag. 11. communiter receptos, & vt colligitur ex quadam Augustini sententia à Gratiano relata, in §. fin. cap. Vnum, 25. dist. ibi, ebrietas si assidua sit, & ibi, Si plus proximum exasperauerit. Tertia est defectus iudicij sufficientis, qui contingit in semidormientibus, aut semiebriis, vel adeò perturbatis, quod quamuis tale iudicium ad peccatum veniale sufficiat, tamen ad completam rationem mortalis non sufficit, iuxta Maiorem, in 3. dist. 37. q. 14. col. final.

Quinto, quod peccatum contra plura præcepta commissum, quorum vnum est generale, alterum speciale in generali comprehensum, non est nisi vnum, exemplum. Homicidium est contra præceptum speciale, de non occidendo, & contra generale de obsequendo, & obediendo Deo, in omnibus, quæ præcipit, & contra præceptum de gratia, & amore diuino conseruandis, non est tamen nisi vnicum peccatum, sicut tactum est, in cap. 6. num. 3. cum de circumstantiis necessario confitendis ageremus. Ex quo colligitur responsio illius quæstionis nuper propositæ. An qui non ieiunat vigiliam Sancti Matthæi, quando in quatuor tempora incidit, aut missam in die Dominico cum quo concurrit aliud festum obseruandum,

seruandum, non audit, aut Monachus Franciscanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua vigilia incidit, satisfaciat confitendo, se non ieiunasse aut non audisse missam in vno die in quo ad id præcepto tenebatur? Respondendum enim est, quod non. Quia dicere debet, se eo die ad id duobus diuersis præceptis specialibus, obligatum fuisse per dicta supra. Quanquam qui vnum peccatum ex quo alia sequuntur, committit, vt qui aliquem indignum eligit, ex quo malæ gubernationes oriuntur, non nisi vnum peccatum peccat. Secundum Alex. Halens. 2. part. de accep. person. & sentit Bonauent. in 4. distinct. 38. super littera Magistri, q. 2. Quod autem non solum peccet mortaliter, qui facit opus, sed etiam qui vult deliberate id facere, aut delectatur in eo, & qui consentit aliquo nouem modorum, qui explicantur infra nu. 13. traditur infra nu. 9. & 10.

Sexto, quod præcepta de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut se ipsum, non numerantur inter ista decem, quod docuit S. Thom. 1. sec. quæst. 100. Quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quæ vnusquisque per se ipsum, natura magistra, vel per fidem intelligit, qualia sunt hæc, quæ fons & origo Decalogi, & decem præceptorum, in eo contentorum existunt. Neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta, quæ difficile vel per maximam industriam ingenij ex his decerpuntur, sed tantum illa, quæ ab omnibus possunt facile deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in Decalogo, sed præsupponi ad illum, quod multi graues doctores adnotarunt, Tho. 1. sec. quæst. 100. art. 4. 2. sec. quæst. 44. ar. 4. q. 79. ar. 2. Caietan. 2. sec. quæst. 64. art. 8. & Anton. 4. par. tit. 4. cap. 1. §. 1. Et consequenter errant qui dicunt primum Decalogi præceptum esse, de diligendo Deo. Est enim contra prædictum, & contra textum ipsius Decalogi, exod. 20. Cuius primum præceptum est illud, Non habebis Deos alienos &c. quibus verbis solum peccatum superstitionis, & idololatriæ, quæ sunt contraria virtuti religionis, & patriæ prohibentur: Quæ quidem virtus non est theologalis, sed moralis, secundum Sanctum Thom. receptum, 2. sec. quæst. 81. art. 5. & nulla ibi fit mentio de dilectione erga Deum, & proximum, quæ pertinet ad virtutem charitatis, 2. sec. q. 27. art. 1. quæ theologa est, 1. sec. q. 62. & 2. sec. q. 23. art. 6. Errant etiam qui putant præceptum de credendo in Deum esse primum Decalogi, eadem ratione, cum fides sit virtus theologa, & non moralis.

Septimo, quod necessarium videtur hic tractare de præcepto amandi Deum, & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præsupponunt, vt satisfaciat his, qui peccata, quæ fiunt contra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus, ea quæ pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea, quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea, quæ pertinent ad præceptum, de colendo illum, quod verè & propriè est primum præceptum Decalogi.

Octauo, quod præceptum hoc non est quidem primum Decalogi, sed maximū omnium præceptorum, tam Decalogi, quam aliorum, iuxta D. N. doctrinā Matthæi 22. quæ diuersis verbis habetur in scriptura Nam in Deuteronomio cap. 6. sic habetur. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota mente

qui comitit peccatū contra plura
precepta. eneste caso de or nnda
serc sumio. q noy sino u peccado
i lomis mo en el ayuno: saluo
sino adiese juramto: oboto:
por q en tenses hariados peccados
puos hize cōtra dos preceptos. caictf.

tua, & ex tota fortitudine tua: Et in Euangelio Beati Matthæi cap. 22. sic, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota mente tua: & apud B. Marcum cap. 12. sic, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Apud Lucam cap. 10. loco illius verbi, (fortitudine tua, vel virtute tua,) dicitur, ex omnibus viribus tuis. Omnes tamen in sensu conueniunt, & in summa hoc sibi volunt, Deum præcipere, vt se plenè & integrè diligamus, non quidè quoad hanc vitam, eo modo, vt omnibus horis, & momentis id actu faciamus, hoc enim fieri non potest, in ea, in qua cibo, somno, labore, & negotiis necessariis id interrumpitur: sed vt explicat S. Thom. 2. sec. q. 44. art. 3. vt scilicet in omnibus totam intentionem nostram, quæ per cor exprimitur, in eius amorem, & obsequium dirigamus, totumque nostrum intellectum, (qui per mentem significatur) illi subiiciamus, omnesque appetitus, (qui per animam notantur) ad normam suæ sanctissimæ legis componamus. Et denique omnia nostra opera exteriora quæ nomine fortitudinis virtutis, & virtutum significantur, eidem conformemus. In summa autem hoc totum nihil aliud significat, quam Deum nobis præcipere, vt se propter se ipsum, & magis quam cetera omnia diligamus, eidemque inserviamus, tam interiori, quam exteriori obsequio, magis, inquam, non quoad intensionem, & feruorem, sed quoad æstimationem, & appreciationem: vt explicuimus in additione cap. Quando, de consec. dist. 1. nu. 351. post S. Thom. 1. sec. quæst. 109. art. 3. & 2. sec. quæst. 184. art. 3. & alios Neotericos, in quibus est Maior, in 1. dist. 1. quæst. 2. & in 4. dist. 14. quæst. 1. Caiet. 2. sec. quæst. 49. art. 4. Hoc est, vt cum eiusque amorem, pluris quam aliquam creaturam, imò & quam vniuersas æstimemus, & faciamus, & propter amorem eius potius eligamus mortem oppetere, quam ipsum vel corde, vel verbo, vel opere negare mortaliter peccando.

¶ Nono, quod hoc magnum præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest, nisi in statu gratiæ, adimpleri, secundum aliquos, de quibus videtur esse S. Thom. 1. sec. q. 100. art. 10. ad tertium, & 2. sec. q. 40. art. 1. & 6. & melius q. 109. art. 3. Contra quod tamen facit quod homo sola virtute naturali etiam existens in peccato mortali, potest concipere, imò concipit partim Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium vltimum, & consequenter, eum vt talè diligere potest. Deinde quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia, vt probat Caiet. 1. Thom. tractat. 4. de Attritione. Tertio quod ipsemet Tho. in 2. sent. dist. 28. q. 1. art. 3. affirmat, posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod potest intelligi prædicta prior eius opinio, quod satis sentit cõcordia Thomæ 1648. quæ distinctio fit etiã in aliis præceptis infra nu. 13.

Decimo, quod est quæstio difficilis non tam bene tractata, quam necessaria & quotidie occurrens, videlicet, quando teneamur ad hoc præceptum actu adimplendum sub pœna noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac misera vita expleri potest, nam perfectè non nisi in alia adimpletur, secundum Aug. in lib. de perfecta iustit. & Thom. 2. sec. q. 44. art. 6. Difficultatem enim ingerit, primum quod sit affirmatiuum præceptum, & consequenter non obligat, pro quocumque tempore. Thom. 2. sec. q. 33. art. 2. Archid. in cap. Si peccauerit, 2. q. 1. & in summa

summa de Pœnit. dist. 5. ab omnibus recepti: & non videtur præfinitum tempus, quod id fieri debeat; Deinde quod dura videtur Scoti sententia, lib. 3. sent. dist. 27. a quo recedit Adrian. q. 4. de Confess. nempe, nos omnibus festiuis diebus teneri ad illud. Quia nullus est textus, nec vlla ratio, quæ id necessario concludat, & ita non videtur asserendum cap. Consuluiti, 2. q. 5. §. Consideremus, Auth. de Trident. & semiss. col. 3. Nam missa, quam illis diebus præcipimur audire, per cap. Missa, de consec. dist. 1. rectè audiui potest, sine tali amore, actu concepto. Vnde rari vel nulli se huius omissionis accusant. Tertio, quod nimis laxa videtur opinio dicentium, non obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quam semel in vita, quod l. meo iudicio, Sotus, q. 3. de iustit. & iur. & lib. 1. de nat. & grat. rectè confutat. Quarto, quod dicta Soti non videntur satisfacere: Tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius quam ad opus exterius in quocumque statu exhibitum, puta ad increpandum blasphemiam: & S. Thom. vbi supra dicit hoc præceptum non impleri nisi in statu gratiæ. Tum quod idem Sotus vbi supra tenet obligare pro tempore baptismatis, & idem lib. 2. de nat. & grat. cap. 15. docuit, ad recipiendum baptismum, non esse necessarium tantum efficere, quantum requiritur, ad recipiendum pœnitentiæ sacramentum, quoniam ad hoc non sufficit attritio, quæ noscitur non esse contritio, ad baptismum autem sic, secundum ipsum: Tum etiam, quia idem affirmat, vnumquemque quotiens insigne aliquod beneficium à Deo consequitur, teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci posse videtur, & ita non est asserendum iuxta dictum cap. Consuluiti.

Tertio, principaliter, saluo meliori iudicio, dicimus, sanctissimum quidem cõsiliu esse, vt non solum diebus festiuis, verum etiam quotiescunque commodè potuerimus, nitamur implere prædictum mandatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostrorum criminum detestatione, sed non præceptum, quod nos sub reatu nouæ culpæ mortalis obliget, nisi cum primum ad vsum rationis peruenimus, & iam habemus, vel habere debemus cognitionem referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera in Deum ipsum, tâquam vltimum finem nostrum, saltem in confuso & eo modo, quo id pueri præstare possunt, vt sensit subtiliter S. Thom. 1. sec. q. 89. art. 6. quem etiam in repet. cap. Quando, de consec. dist. 1. not. 2. num. 15 in alium scopum retulimus. Secundo, quoties tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus, iuxta dicta in cap. 1. num. 31. vt explicuit Caietan. in dicto art. 6. quoniam contritio sine hoc amore haberi non potest, vt ibi dictum est. Tertio, quando baptismus est ab adulto recipiendus, vt ait Sotus lib. 1. de natura & grat. cap. 22. Contra quem facit, quod ipsemet lib. 2. de natura, & grat. cap. 15. asseruit, ad baptismum non esse necessariam contritionem, sed satis esse attritionem, etiam illam, quæ scitur non esse contritio, licet id nobis non videatur verum, per ea, quæ in dicto cap. 1. diximus. Facit etiam contra eundem, quod eadem ratione teneremur implere hoc mandatum, quotiescunque aliquod sacramentum recipimus, & consequenter quum contrahimus matrimonium. Quod falsum est, satis enim est, vt non simus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamuis huiusmodi ad eò excessum amorem actualem animo non concipiamus. Facit item; quod nullus peccati mortalis reum diceret esse

esse illum, qui octo dies ante baptismum rectam contritionem de peccatis concipiens, & se ipsum probabiliter constituens in statu gratiæ, postea ante noui peccati mortalis admissionem, sine hoc amore actuali baptismum susciperet. Quare hic tertius casus est restringendus, ad eos, qui ante baptismum non habuerunt contritionem. Quarto, quotiescunque tenemur proximum ex charitate diligere, nam tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur, si quidem hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore proximi, amor Dei tanquam finis includitur: vt colligitur ex vtroque Thom. 2. sec. quæst. 44. art. 2. & 2. sec. quæst. 25. art. 1. vt infra cap. 14. num. 4. dicemus. Addo tamen his, eum qui diligit Deum, probabiliter credens se esse in statu gratiæ, subindeque suum amorem esse amorem Dei super omne aliud, quamuis in rei veritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omissionem implementi eius: quoniam sine speciali reuelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ. Job. 9. Eccles. 9. & cap. fin. de Purg. can. Thom. 1. sec. q. 112. art. 5. & Conc. Trident. sess. 6. cap. 9. Et ita nisi hoc teneatur, nequiremus scire quando hoc præceptum implemus.

8 Addo item, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc supremum mandatum licet præcipue & principaliter excelsum illum amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiam obligat, aliquando ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono, & naturali, non obligando nos ad præfatum sublimem charitatis, vel saltem, quamuis hoc præceptum ad id non obliget. Lex tamen naturæ, quæ habetur in I. Veluti, ibi, vt patriæ, parentibusque, ff. de iust. & iur. Et quæ iubet parere, vel amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin etiam omnes proximos, in quibusdam casibus non obligat, etiam ad Deum ipsum tanquam Regem, parentem, dominum, gubernatorem, & protectorem saltem aliquo bono amore naturali amandum, & propterea, vt docuit bene prædictus Dominus doctor Sotus vbi supra, quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuinum amoris, saltem naturalis boni, quo impulsus, eum, qui in Deum blasphemus, vel contumeliosus extiterit, increpemus. Quod quidem ita faciendum esse, Concilium Lateranense sub Leone decimo sess. 9. §. Ad abolendam, in specie præcepit. Nec obstat his, dicere, quod amor Dei debet esse talis, quo ille super omnia diligatur, & quod nisi talis sit, non est bonus, vt videtur sentire S. Thom. 1. sec. quæst. 109. art. 3. Respondetur enim, quod licet diligere Deum comparatiuè minus quam illum, vel æque ac illum, sit malum, diligere tamen eum absolutè, æque vel minus absque vlla comparatione non est malum, vt alij dicunt. Quæ quidem omnia tanquam quotidiana & parum specificata debita correctioni subiicimus.

9 Vndecimo, quod non solum est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pœna obligantis, sed etiam propositum transgrediendi, imò, & desiderium deliberatum id faciendi, imò, & quod maius est, ipse consensus, ipsa volitio, seu voluntas vera, & expressa delectandi se illa transgressione, licet consentiens nec faciat, nec proponat, nec desideret facere: qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat, absque proposito, & desiderio id faciendi, eo tamen animo,

animo, vt ex eo nascatur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimo (quod maximum est) consensus, & voluntas interpretatiua vel tacita illius est culpa lethalis. Quæ omnia consonant communi opinioni, quæ colligitur ex beato Augustino lib. 10. de Trinitat. & Magist. sent. in 2. distinct. 24. cum suis commentatoribus. & ex S. Thom. 1. sec. q. 74. & Beato Anton. 3. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Io. Maiore, in 2. distinct. 24. q. 18. & Caietan. in summa verb. Delectatio, & q. 16. lib. 27. quæst. & ex eis, quæ nos clarius & copiosius quam alij resoluiamus in cap. Cogitationis. de Pœnitent. distinct. 1. & in cap. Sed pensandum, distinct. 6. vbi in summa diximus consensum verum & expressum, quem Caietanus positium vocat, ipsius delectationis esse illum quem supra docuimus. At verò tacitus consensus, quem alij interpretatiuum, alij morosam delectationem dixere, Caietanus autem negatiuum non positium appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quatuor concurrunt. Primum, vt id, de quo sumitur delectatio sit lethalis culpa, Thom. 2. sec. q. 74. art. 8. Secundum, vt qui delectatur aduertat, se delectari; nam si circa id non aduerteret, (quamuis diem integrum delectatio perduraret) non peccaret, saltem mortaliter, iuxta textum mihi singularem, in cap. Sed pensandum, distinct. 6. ibi. Ex deliberatione consentit. Neque satis est aduertere, nisi integrè aduertat secundum Caietanum vbi supra. Tertium, vt non obstitat delectationi, eam à se depellere contendens, quoniam si id conaretur, iam potius virtuti quam vitio esset tribuendum, quamuis eam à se non omnino repelleret, dicto cap. Sed pensandum. Quartum, vt absque rationabili causa, omitteret eam à se reicere: etenim, si omitteret eam depellere, quia nouit se, ea vi & virtute animi pollere, vt certus sit, se non ita victum, vel flexum iri ab ea, vt actum, de quo est, velit, neque ita, vt voluntas eius superior seu rationalis velit ea sensuali delectatione frui; non esset culpa, saltem lethalis, dum modo expresse non consentiret in illam. Idem dicerem, si idem delectationi non resisteret, eam que à se non repelleret, eo quod credit quo magis velit tentationi obistere, & contra ipsam pugnare, illa magis augebitur quam minuetur, sicut erga carnis illecebras contingere solet, quæ quidem fugiendo potius quam resistendo superantur, secundum Sanct. Thom. 2. sec. quæst. 35. art. 1. ad quartum. Io. Gerson. de Pollut. notat. 7. & alios alibi. Idem esset, si delectationem illam omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut vtilem, dereliqueret, quale est studium, & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes prouocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi, argumen. eorum, quæ singulariter scripsit Caietan. in q. 16. lib. 27. quæst. & consequenter, vt hoc sit mortale, oportet illum, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitatis, & consuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis, verè & realiter consenturum. Ex hac resolutione intulimus in cap. Cogitationis, de Pœnitent. distinctio. 1. multorum casuum, qui quotidie contingunt decisionem, quos hic breuitatis gratia tacemus. Admonentes tamen & consulentes omnes, vt integro corde Dominum

nostri deprecari contendamus, quo ab his interioribus animi conflictibus nos liberare dignetur, qui nimirum eo periculoso res censendi sunt, quo magis nostra voluntas ad se ipsum conformandam, carnalibus istis appetitus nostri desiderii, propendet.

10 Ex eadem resolutione infertur, Delectationem, quæ morosa nuncupatur, & mora videlicet deducto vocabulo, huiusmodi nomen non esse sortitam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio, in ea expellenda. Quia nimirum, eam non expellit, quam citissime potest, & debet; vel (quod deterius est,) quia eam deliberate acceptat, quod quidem, vel in instanti fieri potest, secundum omnes. In his autem duobus casibus, peccatum mortale committitur, licet opus exterius nunquam fiat, neque ad sit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est, non solum in peccatis carnalibus, verum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expresse S. Bonavent. in 2. dist. 24. in expositione litteræ adnotauit.

11 Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis, virtus est; assistere autem & assentiri expresse, lethalis est culpa; non resistere autem, neque assistere, aliquando est veniale, & aliquando mortale, scilicet quando quatuor illa supradicta concurrunt. Quoniam omnis voluntas deliberata de peccato mortali, vel proprius loquendo, omnis voluntas deliberata, se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera, cap. 1. §. Ponderosus, 49. dist. & Thom. 1. sec. q. 74. ar. 8.

12 At quoniam in huiusmodi delectationibus maximè si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratione naturæ humanæ corruptæ, expedit ut qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis consenserit, neque an sufficienter resistit, de illis in confessione se ipsum incuset, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit: Nam si credit se consensisse, vel non restitisse, ut eis frueretur, vel admodum negligenter se gessit, in eis depellendis, cum probabili consentiendi periculo in easdem delectationes, vel in opera ex quarum cogitatione illæ nascuntur, tunc necessarium esset confiteri, quod circa hoc credit & sentit.

Duodecimo, quod non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando, est præcipuus exequutor, verum etiam omnes alij, qui eidem culpa consentiunt, iuxta illud ad Rom. 1. Non solum qui faciunt, sed & qui facientibus consentiunt, c. 1. de offic. deleg. vbi glo. & omnes c. Notum 2. q. 1. c. Sicut dignum, per totum de homic. consentiunt, inquam, aliquo nouem modorum contentorum in duobus senariis, quos S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 7. posuit, scilicet.

Insuper, consilium, consensus, palpo, recursus.

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

13 Quibus significatur illum consentire delicto, qui iubet, consulit, consentit, laudat, recipit principalem delinquentem vel adiuvat, vel non impedit verbo, aut opere, vel non manifestat, cum teneatur, & possit, quorum modorum interpretatio & dilatio, inferius cap. 17. num. 130. & seq. fiet. Nunc autem dicimus, peccare mor-

care mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali auctori delicti consentit: quamuis non semper incurrat easdem censuras, & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem, quas ille, c. Cum quis, de sent. excommuni. lib. 6. & c. Felicitis §. Illud. de Pœnitent. eod. lib. Host. in summa, de Pœnitent. §. Quibus, & Caietan. in summa verb. Restitutio, & Feli. in tractat. Quando conatus, & alij alibi. Diximus autem in tribus vltimis modis (cum teneretur & possit) non enim potestas sine obligatione satis est, secundum S. Tho. 2. sec. q. 44. art. 4. & quæst. 7. 2. art. 6. & melius 1. 2. quæst. 6. art. 3. & vtroque Caiet. & melius in 2. sec. quæst. 64. ar. 7. & diximus supra Præclud. 6. Vnde infertur, quod cuiuslibet modorum peccandi, faciendo, vel volendo facere aliquod peccatum, possunt adiungi alij nouem iuxta nouem modos illi consentiendi, quos & si non semper infra exprimemus, aliquando tamen insinuabimus, illud tamen nunc admonentes, tunc aliquem consilio suo verbis aut operibus, teneri impedire, quando ex officio, quod habet vel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tum etiam, quando proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum præstare, non se in consimilem necessitatem coniiciendo, etiam si ob id rei familiaris aut honoris iacturam aliquam faciat: imò etiam cum proximus re illa maximè indiget, & ipse sine vitæ suæ, salutis, honoris & rei familiaris detrimento potest commodè id facere: per id, quod in c. 1. de restit. spoliat. cap. 24. infra, & c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 713. & infra cap. 25. & profundius in Comment. c. Non in inferenda, 24. q. 3. diximus.

Decimotertio, quod vniuersa ista decem præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum quod incurreretur, si non adimpleretur illud iuxta definitionem Sancti Thom. 1. sec. q. 100. art. 10. & 2. sec. q. 44. art. primo & fin. communiter recepti, quod consilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7. sensit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra, ob id solum, quod fiant extra statum gratiæ, esse peccata, quicquid dixerit Dion. ordin. Cistertien. lib. 2. Sent. dist. 17. quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc vnum inter alia commoda, quæ opera facta etiam in peccato mortali secum afferunt, de quibus glo. c. Quod quidam, de Pœnit. licet ad obtinendam gratiam in hac vita præsentis, & gloriam in futura, nihil valeat implementum præcepti in illo statu. cap. Nihil, de consecrat. distinct. 5. vbi latius diximus, & §. fin. de Pœnitent. distinct. 4. sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo, iuxta declarationem nunc additam supra num. 6. Per quod tollitur ratio, qua infans Lutherus insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac vita non possumus implere, nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo. Quod efficacissime post alios cōfutat Castrensis in lib. contra omnes hæreses, verb. Præceptum, & damnauit Concil. Triden. sess. 6. can. 18.

I. 5.

Modi

Modi vſitatiores peccandi mortaliter, contra
præceptum de diligendo Deo.

SUMMARIVM.

Odiū Dei ex genere ſuo, eſt maximum peccatorum, & quare, nu. 14.

*Præcepta de diligendo Deo quiſ frangit, & Deum quiſnam dicatur odio habere, cum delibe-
ratione, num. 14.*

*Amat qui firmitus, ſe ipſum, vel vxorem ſuam, maritum, Regem, vel quamcunque aliam crea-
turam, quam Deum, mortaliter delinquit, non autem qui ſeruentius, nu. 15.*

*Amat, quiſnam Deum potius propter dona eius, quam propter ipſum: & quiſnam omittat
ipſum amare cum tenetur, & quando ad id teneatur, nu. 16.*

Peccat, qui vult ſemper hanc vitam viuere, nu. 16.

14 **E**X ſupradictis inferitur, quòd contra hoc præceptum de bene diligendo Deo, peccat mortaliter primo, qui deliberatè odit Deum, quòd quidem ex genere ſuo, eſt maximum omnium peccatorum, vt probat S. Thom. 2. ſec. q. 34. art. 2. q. 39. art. 2. ad tertium. & 1. ſec. q. 73. art. 4. ad tertium: Tum quia actus qui opponitur actui ſummè bono, ſummè malus eſt, ſecundū Ariſt. Ethic. 8. Actus autem maximè bonus eſt Dei amor, c. Charitas, 2. de Pœnit. diſt. 2. cui odium Dei eſt contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium eſt, Math. 22. Tum quia directè ſeparat à Deo, quòd alia peccata communiter non faciunt, ſicut explicuit S. Thom. 2. ſec. quaſt. 34. art. 2. Dixi, (Deliberate) quoniam ſubreptio iudicium præueniens in quacunque materia excuſat à mortali, vt diximus ſupra eod. cap. num. 4.

Secundo, qui omittit amare Deum, ſuper omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere, de quo ſupra, num. 6. 7. & 8.

Tertio, qui omittit referre ac dirigere ſe, ſuaque omnia in Deum tanquam primum principium, & vltimum finem ſuum, quo tempore ad id tenetur, quando autem ad id teneatur, etiam ibidem dictum eſt.

Quarto, qui amat Deum, ſed minus, vel nō plus quam alia comparatiuè, hoc eſt actu, vel virtute, expreſſe aut tacitè, gerens in animo, quòd tantum, vel æque æſtimat, vel amat alium ac ipſum Deum, ſecus autem ſi abſolutè ſine comparatione id faceret, iuxta declarationem ſuperius, nu. 6. 7. & 8. poſitam.

15 Quinto, qui ſe ipſum, vel ſua vxorem, filium, aut Regem ſuum, & dominū, vel quamcunque aliam creaturam, firmitus diligit, quam ipſum Deum. Diximus (firmitus) Quia peccato imputari non debet, ſe ipſum, vel alium intenſus, aut ſeruentius diligere quam Deum, dum modo Deus firmitus & fortius diligatur, vt in additione cap. Quando, de Conſec. diſt. 1. nu. 35. enucleauimus, & ſupra eodem cap. nu. 7. etiam tetigimus. Admonemus item indirectè diligere creaturam, amplius quam Deum, non eſſe contra hoc præceptum. Quoniam quicumque peccat mortaliter, indirectè plus diligit aliud, quam Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta. Atqui huiusmodi delinquens, non ideo peccat, contra iſtud præceptum, quoniam directè non facit contra ipſum, neque aliquid operatur, quòd ſecundum ſe & ſuam naturam, ſeparat à Deo, ſed ſecundum accidens, iuxta

S. Thom.

S. Thom. 2. ſec. q. 34. art. 2. & Scotum, in 1. diſtinct. 1. q. 5. ſub fin.

Sexto, qui diligit Deum eo ſolo, vel præcipuè, & principaliter, quòd ab eo accipit, aut ſperat accipere ſpiritualia, vel temporalia bona, Franciſc. Maior, in 1. diſt. 1. Sylueſt. verb. Charitas, q. 7. vii in dicta additione, à num. 334. poſt Thom. 1. ſec. q. 199. art. 3. ſub finem diximus. Vnde inferitur concilium Trident. ſeſſ. 6. can. 26. & 31. quatenus declarat, eſſe hæreticum aſſerentem eſſe peccatum operari rectè ob remunerationem obtinendam; eſſe intelligendum de eo qui tacitè vel expreſſe minoris æſtimat præmium quòd ſperat, quam ipſum largitorem, vel ſaltem abſque conſideratione aliqua, vnus vel alterius, & abſque eo, quòd finem vltimum, & principalem conſtituat, rectè operatur.

Septimo, qui eo tempore Deum amare neglexit, quando ſub peccati mortalis reatu, de ſua ſalute ſpirituali cogitare tenebatur; veluti quando mortis periculum, vel neceſſitatem recipiendi, vel adminiſtrandi ſacramentum ſeſe obtulit. Io. Tab. verb. Charitas, §. 30. ſenſerat ante Maior, in 3. diſt. 37. q. 13. col. 4.

Oſtauo, qui deliberate vult in hoc miſero ſæculo perpetuò viuere, quia bonis eiſdem, nempe diuitiis, gaudiis etiam licitis, ſcientia, & aliis huiusmodi delectatur, vel propter alias cauſas, ſecundum Adrian. in 4. de Confeſſ. q. 4. ſub fin. quāuis peccatum non ſit, longam vitam exoptare, etiam aduertendo, quòd obid eterna gaudia differuntur, ſecundum eundem.

Nono, qui feſtiuis diebus omiſit producere actum de diligendo Deo ſuper omnia alia ſecundum Io. Tab. verb. Charitas, §. 20. ſed oppoſitum cum Adriano, in 4. de Confeſſ. q. 3. col. 2. ſub finem, verius ſupra nu. 6. exiſtimauimus.

Modi vſitatiores peccandi contra præceptum de
rectè credendo in Deum.

SUMMARIVM.

Præceptum de credendo tam diſſert à præcepto de diligendo, quam fides à charitate, nu. 17.

Infidelis duplex poſitiuè & negatiuè, hic non peccat, ille ſic, nu. 17.

Præceptum de rectè credendo infringit, qui credit aliquid, quòd ſcit aut ſcire tenetur eſſe contra fidem catholicam, nu. 17.

Excommunicatus eſt, qui dicto vel ſcripto affirmat contrarium fidei, nu. 17.

Dubit at, qui deliberate, de eo, quòd de fide eſſe ſcit, aut ſcire tenetur, aut pertinaciter ſentire eſſe de fide, quòd non eſt de illa, peccat mortaliter, licet non qui ſubreptitiè vel ſolis vexatius ſcrupulis, nu. 18.

Credens vnumquemque poſſe ſaluari in ſua lege, vel ſectā, peccat, nu. 18. & quid de credente patrem antiquiorem eſſe filio, aut filium & ſpiritum ſanctum minus antiquos, iuniores, aut minus potentes, &c. quam patrem, nu. 18.

Fidei articulos expreſſe & in particulari non credens, quando peccat, nu. 18.

Fidem ſolam ad ſalutem ſufficere credens, hæreticus, nu. 17.

Hæreſis quid ſit, & quis hæreticus, & pure mentalis, non eſt excommunicatus, nu. 17. nequa etiam pure vocalis infra, nu. 24.

Pertinax quiſnam ſit, nu. 17.

Articuli qui ſunt explicite credendi, nu. 18.

17 **P**RAESUPPONIMVS Primo, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differt à præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei, quæ inclinatur ad credendum à virtute charitatis, quæ inclinatur ad diligendum, quæ longè alia & maior est, quam illa, 1. Corint. 12. & c. Caritas, in 2. de Pœnit. distinct. 2. & môstrat Thom. 2. sec. q. 23. art. 6.

Secundo, præsupponimus, quod licet Thomas, 2. sec. q. 16. à Caietano declaratus dicat, quod licet in multis locis veteris & noui testamenti supra num. 5. citatis, fuerint data præcepta de diligendo Deo, in veteri tamen non fuerunt data de fide, quanquam certum est, neminem vnquam saluum factum esse, neque placuisse Deo sine fide, Hebr. 11. cui consonat principium symboli Athanasij: Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicam fidem, Quam nisi quisque integram inuiolatamque serauerit, absque dubio in æternum peribit. & cap. Firmiter, de summa Trinit. Nam infidelis positiuè, qui est omnis qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur, & infidelis negatiuè, qualis est omnis, qui non credit, eo quod non est sibi satis notificata fides, licet non peccet, non credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, vt eleganter declarat vterque Thom. 2. sec. q. 10. art. 1.

Tertio, quod ex his inferitur innumeros esse, qui contra hoc præceptum peccant; Si quidem id faciunt omnes infideles, quibus satis notificatum est CHRIS TI Euangelium, & non credunt ei, & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed peruerse intelligunt illud, vel alia loca sacræ scripturæ, contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, vel ignorant aliquid tale, quod explicitè scire tenentur: Et consequenter peccant. Primo, qui non credunt Euangelio satis sibi notificato. Secundo, qui pertinaciter credunt aliquam hæresim, qualis est, quicquid sancta fidei Catholicæ contrarium est, cap. A recta, & cap. Hæc est fides, 24. quæst. 1. & est hæreticus secundum communem, in Rub. de hæret. & trad. Alfonso Castrensis libro primo contra Hæreses cap. 9. & nos in cap. Nouit, de Iudic. notab. 3. num. 4. & subinde sunt excommunicati in cap. Excommunicauimus, de Hæret. & cap. Audimus 24. quæst. 1. per bullam Cœnæ Domini, vt in ea videre est, Anton. 3. part. tit. 23. cap. 72. & latius infra cap. 27. num. 56. dum modo errorem illum, verbo, vel scripto, vel opere, etiam sibi soli expressit, alioquin verè non est excommunicatus. Quoniam ob solum actum interiorem non incurritur excommunicatio, vt post Caietan. in summa verb. Hæresis, diximus in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 491. Addimus (Pertinaciter) quoniam si præ simplicitate vel ignorantia id credit, quia sibi videtur ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandoque veritatem fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neque excommunicatus, vt etiam post Innocent. in c. Firmiter, de summa Trinit. communiter recept. nos in addit. cap. Quando, de Consecrat. distinct. 1. num. 72. & supra Prælud. 1. num. 10. diximus, addendo, quod nec peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi à sua persuasione, etiam monitus contrarium ab Ecclesia teneri, argument. gloss. fin. Clemen. 1. §. Porro, de sum. Trinitat. Imò; & qui credit aliquid, quod

quod scit esse contra fidem, vel contra Ecclesiæ definitionem, licet affirmet se esse paratum ad corrigendum se ipsum, vt post Caiet. 2. sec. q. 11. ar. 4. in Repet. c. Nouit, de Iudic. not. 3. nu. 41. diximus, & in dicto Prælud. 1. nu. 10. repetimus. Porro, verum est, quod quâuis Ecclesia iudicaret esse hæreticū, illum qui aliquid credit, quod manifestè fidei Catholicæ & articulis eiusdem est contrarium, esto quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam, coram Deo tamen neque hæreticus, neque excommunicatus est, si ignoranter id facit, & quicquid sancta Mater Ecclesia docet, verè & implicitè credit, iuxta tradita in prædicto Prælud. 1. num. 10.

Tertio, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, c. Dubius, de hæret. At verò, 18 subreptitia dubietas, & non deliberata, maximè illa, quæ renitente voluntate euenire solet, & contra voluntatem habentis illam, perdurat, vel non est peccatum, aut solum veniale, Io. And. receptus in dicto cap. Dubius, & multo minus scrupuli qui contra fidem exoriri solent, & contra voluntatem habiti molestè perdurant, vt post Maiorem, in 3. dist. 25. q. 4. col. 3. nos in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. num. 492. diximus.

Quarto, qui deliberate credit, quemcunque infidelem, si bene moraliter vixerit, posse in sua secta saluari, cap. 1. §. fin. de summa Trinitat. & princip. & fin. Symboli Athanasij.

Quinto, qui iam discretionem pollens negligit scire explicitè ac in particulari, esse vnum Deum solum, qui mundum vniuersum iustissimè regit, ipsumque esse vnicum solum in essentia, & trinum in personis, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in quo ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium continetur, iuxta mentem Tho. 2. sec. q. 2. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum CHRISTI Redemptoris nostri satis erat, vnū Deum credere, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apoff. Heb. 11. post sui tamen euangelij promulgationem, non satis est illud credere, quâuis in genere vel implicitè credat, quicquid sancta Mater Ecclesia tenet, & credit secundum eundem & cōmunem.

Sexto, qui prædictam discretionem habens, negligit scire explicitè & in particulari, Filium Dei Patris, qui est vnus Deus cum ipso Patre, propter nostram salutem factum esse hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiusdem ibidem art. 7. quicquid Direct. & Rosella dicant, quos iustè Syluest. confutat. Imò & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, saltem quos ecclesia solemnizat, vt prædictos, secundū eundem Tho. ibidè, & diximus supra prælud. 4. nu. 19. Quocirca omnes parochos, paternos, parentes, & confessarios, præsertim plebeiorum, & etiam concionatores obsecramus, vt fidem istam articulorum explicitam, & in particulari, cæterorumque qui in Symbolo Apostolorum continentur, sapissimè commendare & inculcare non desistant. Quoniam in vniuersa Christiana Republica circa hæc tanta est seordia, vt multos passim inuenias nihil magis in particulari & explicitè de hisce rebus credere, quam ethnicum quendam philosophū sola vnus veri Dei naturali cognitione præditū, quâuis modo non auerè cæterorū articulorum, quos non ad eò solemnizat Ecclesia ignorantiam, tanquā lethalem & mortiferam, condemnare, dum modo saltem implicitè, & in genere credatur, quicquid sancta Mater Ecclesia credendum præcipit.

Septimo

Septimo, qui non edificat, & memoriæ mandat Symbolum Apostolicum & orationem dominicam, latina vel alia lingua, quod saltem est veniale graue, per c. Vos. de Consec. dist. 4. diximus in repet. c. Quando, de Consec. dist. 1. not. 20. num. 19. post Palud. in 4. distinct. 15. q. 5. col. 2. vt etiam inferius, in cap. 23. nu. 137. dicemus.

Octauo, qui circa Trinitatis mysterium credit, Patrem Filio, aut filium spiritus sancto antiquiorem, vel patrem, aut spiritum sanctum, humanam vel aliam corpoream formam habere, vt filius in quantum est homo habet; vel diuinam generationem, aut processionem spiritus sancti esse instar generationis humanæ, vel alterius corporeæ, vt in Prælud. 3. nu. 19. diximus, nisi ignorantia, aut rudis simplicitas, ipsum excusent, quæ quidem ipsum excusare possunt, imò & quasi semper excusant, ad hoc vt non sit hæreticus, nec excommunicatus, licet non semper excusent à peccato, vt supra Prælud. 1. nu. 10. post Innoc. & alios ibi citatos, tradimus, & in dicto prælud. 3. nu. 19. explicauimus generationem filij in diuinis esse instar productionis notitiæ ab intellectu, emanationem autem spiritus sancti esse similem processionem amoris ab intellectu, & voluntate, nullo autem modo, per modum corporeæ generationis, id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur, vt ibi admonuimus.

Nono, qui contra concilium Tridentinum, sess. 4. cap. 2. asserit, translationem vulgarem sacre scripturæ non esse pro authentica habendam, vel qui eam contra vniuersalis Ecclesiæ declarationem, & contra concordem sanctorum Patrum sensum, interpretatur, quamuis eius interpretatio nunquam sit edenda.

Modi vfitiores peccandi mortaliter, contra præceptum de rectè colendo, & honorando Deo; quod propriè est primum Decalogi.

SUMMARIVM.

Præceptum de colendo Deo, quàm differat à præcepto de diligendo eo, & credendo in eum, num. 19.

Superstitio est maximum omnium vitiorum moralium, nu. 19. & est quadruplex, n. 20. & qualibet lethalis præter primam, nu. 21.

Dæmones bisariam inuocantur, expressè, & tacite, nu. 22.

Inuocatio Dæmonum tacita, fit quinque modis, nu. 22.

Præceptum de colendo Deo frangitur, 8. modis præter participantes, an. 23. vsque in finem.

Nempe qui adorant aliquam creaturam tanquam Deum, Qui habent spiritum malum familiarem, qui etiam facit opus infidelitatis, 24. Qui portat insigne Iudæi vel Sarraceni, nu. 25. Qui Laicus disputat de fide, nu. 26.

Qui falsas sanctorum reliquias, adorandas exponit, qui inuocat, aut adiurat Cæcodaemones, num. 27.

Qui Magicam artem discit, aut eiusdem libros habet, aut vult inuenire thesauros, opera Dæmonis, nu. 28.

Qui vnum maleficium altero tollit, nu. 29.

- Qui interrogat Dæmonem furta & alia arcana. Qui sortilegijs & iactibus alearum vitur, &c. Qui facit incantationes pro animalibus seruandis vel inueniendis, nu. 30.*
- Qui Venificorum, aut Dæmonum, aut incantatorum verbis fidem adhibet, &c. nu. 31.*
- Qui interrogat Aegyptios de fortuna sua, Qui porrigit poculum amatorium, aut facit incantationes supra res sacras ad sanandum, &c. nu. 32.*
- Qui adhibet fidem somnijs, nu. 33. Qui portat nemina collo appensa, absque quatuor conditionibus, & quæ sint illa, nu. 34. vel carmina certis diebus scripta, &c. vel reliquias aliquas cum vana superstitione gestat, nu. 34. & 35.*
- Qui die beati Ioannis, verbas sic colligit, bestijs venam percutit, benedicit vel salutatur, &c. num. 36.*
- Qui credit Augurijs, cantibus auium, vlulatus, & mugitibus animalium, &c. aut respicit constellationes vel dies tanquam sinistros, ad incipiendum aliquid, nu. 37.*
- Qui credit herbas, aut musicam, virtutem habere contra Dæmones. Qui vitur arte notoria, & quanam sit illa? Qui credit Striges, seu sagas, ad hunc vel illum locum pergere, nu. 38.*
- Qui credit sortibus illicitis, & quanam sint illa, & quales. Qui credit prouocationibus & duellis, quæ sunt species quadam sortis illicitæ, exceptis duobus casibus, & qui sunt isti, n. 39.*
- Qui capit feruentem aquam, vel ferrum candens, &c. vel tentat Deum offerendo se martyrio non necessario, nu. 40. Qui in his participat vno ex illis nouem modis suprascriptis, n. 42.*
- Imagines quæ licitæ, nu. 23.*
- + *Excommunicatus an sit exterius faciens opus infidelitatis, nu. 24.*
- Disputare de fide laico illicitum, nu. 26.*
- + *Arts Magica verita, nu. 28.*
- Maleficium an maleficio tolli possit, nu. 29.*
- Sortes, quæ prohibita & quæ licita, nu. 30.*
- Incantatio prohibita, & fide indigna, nu. 31. & 39.*
- Philtrea, quæ illicita, nu. 32.*
- Adoratio imaginum, quæ illicita, nu. 31.*
- Somnijs, quibus non credendum, nu. 33.*
- Reliquias, nomina, & breuia, vt gestanda, nu. 34. & 35.*
- Augurijs non credendum, nu. 37.*
- Dæmoni herbam, & musicam nil resistere, nu. 38.*
- Arts notoria illicita, & quæ sit illa, nu. 38.*
- Striges & sagas reprobatae, nu. 38.*
- Duella illicita exceptis duobus, & quæ prohibita per concilium Tridentinum, nu. 39.*
- Tentare Deum illicitum etiam per martyrium, nu. 40. & 41.*
- Martyrium pari quando crimen mortale, nu. 40.*
- Dij, Deabusue gentilium, aut planetis aliquid diuinitatis tribuere impium, nu. 40.*
- Magister Poetas gentiles prælegens, vt peccet, nu. 40.*

PRO Luce discernendi prædictos modos, peccandi mortaliter contra præceptum de colendo siue honorando Deo, quod est primum Decalogi, & pertinet ad virtutem patriæ siue religionis, primo supponimus, quod illud tã differt à prædictis duobus præceptis, de diligendo Deum, & credendo in eum, quam differt virtus religionis, quæ est moralis, licet omnium suprema, secundum Thom. receptum, 2. sec. quæst. 81. art. 2. & 6. à virtutibus fidei & charitatis, quæ sunt

quæ sunt Theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores, secundum eundem, receptum 1. sec. q. 62.

Secundo, quod memini debet videri præceptum hoc non fuisse conuenienter datum, Exod. 20. eo, quod datum fuit negatiue & non affirmatiue, sicut præceptum quartum de honorando parentes. Tum quia id factum fuit, ea ratione quæ alte declarat Thom. 2. sec. q. 122. art. 2. Tum quia dum ibi vetatur cultus falforum Deorum, præcipitur cultus veri Dei, argumento à contrario sensu, quod est fortissimum, l. 1. de offic. eius, cui mand. est iur. & cap. Apostolica, de his, quæ fiunt à Prælat. sine consensu cap. præterquam quod in secundo præcepto, directe iubentur sabbata sanctificari.

Tertio, quod sicut virtus patriæ seu veræ religionis, ad quam pertinet hoc præceptum, est maximè inter omnes morales virtutes, vt probat S. Thom. 2. sec. quæst. 18. receptus, ita vitium superstitionis, & falsæ religionis, quod quidem hoc primo mandato prohibetur, ex suo genere est maximum omnium peccatorum, quæ actibus virtutum moralium opponuntur. Quod S. Thom. 2. sec. q. 92. art. 1. adiunctis quæ ait, q. 94. art. 3. sensit, & nititur ea ratione, quod contraria de contrariis dicuntur, cap. Sciendum 8. q. 1. & l. & si contra tabulas, ff. de vulg. Vnde quemadmodum virtus religionis, & patriæ inclinatur & ordinatur nos ad Deum ipsum, debito modo colendum, & honorandum, tanquam primum principium, supremumque gubernatorem nostrum, qui nos creauit, & regit, 2. sec. q. 81. art. 2. & 3. Sic etiam è contrario vitium hoc superstitionis & falsæ religionis inclinatur ad reddendum Deo cultum perniciosæ aut superflue, vel etiam ipsi creaturæ, tacite vel expresse, 2. sec. quæst. 92. art. 1. & 2.

Quarto, quod quatuor sunt falsæ religionis vel superstitionis species, vt et beato Augustino, in lib. 2. de doct. CHRISTIANA relato in cap. Illud 26. quæst. 2. & S. Thom. eiusque commentatore, 2. sec. quæst. 92. art. 2. colligitur. Prima est, qua perniciosus vel superfluous cultus exhibetur Deo. Est autè perniciosus cultus, qui cæremoniis mendacibus, falsitatem aliquam præ se ferentibus, redditur, quales sunt Iudaicæ cæremoniæ, significant enim Messiam esse venturum, secundum Sanctum Thom. 2. sec. q. 93. art. 1. Superfluous cultus est, qui illis cæremoniis exhibetur, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad subiiciendam carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi, quicquam conferunt, iuxta S. Tho. dicta q. 92. art. 2. Facit. cap. Quisquis, 41. dist. qualis est cæremonia quædam orandi ante solis ortum, vel audiendi sacrum à sacerdote, qui vocetur Ioannes, vel dicendi bis Alleluia, vel Pater noster, &c. quando semel tantum est dicendum. Secunda species est, qua cultus diuinus alicui creature redditur, gratia ipsam honorandi, & hæc dicitur Idololatria. Tertia species est, qua cultus diuinus redditur creaturæ, ad assequendam aliquam scientiam vel instructionem, & hæc dicitur Diuiniatio. Quarta species est, quæ idem cultus tribuitur creaturæ, vt ab ipsa opera nostra dirigantur.

21 Quinto, præsupponimus, omnes istas superstitiones ex genere suo esse lethalia crimina, valde graua, excepta prima specie, qua parte continet cultum superfluum, sed non contrarium diuinæ, aut humanæ legi, sicut ieiunare in die dominica, vel dicere Pater noster, &c. ad eodè priuatè, & sibi soli, ac si non esset pars, & membrum Ecclesiæ, secundum Caiet. 2. sec. q. 92. art. 1. Quarta etiam species non est pec-

est peccatum mortale, quando bona fide, vel præ ignorantia, aliquis ea vitur, anteaquam veritatem edoceatur, vt ex mente S. Tho. vbi supra, S. Anton. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 12. & Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 2. colligitur, secundum quos in istis duobus casibus, non est communiter amplius quàm veniale peccatum, vt inferius explicabimus.

Sexto, quod duplex est modus inuocandi Dæmonem, vnus est expressus, alter verò tacitus. Expressus est, quo aperte vocatur vel inuocatur Dæmon, vel fit aliquid, quod creditur opera ipsius Dæmonis fore perficiendum, secundum mentem S. Tho. quam Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 3. expresse. Nam priore modo verbo, posteriore autè opere, auxilium Dæmonis imploratur. Tacita inuocatio Dæmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid, per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causa tanquam necessariæ adiunguntur aliis, quæ possunt talem effectum producere, iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 96. art. 1. & in multis art. q. 95. eiusdem sec. 2. Exempla huius definitionis esse possunt quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caietan. in summa verb. Incantatio. Quorum primus est, vt verbis sacris hac cõditione, vt sint scripta in illa, vel illa materia, vel tali tẽpore, aut hora, & alius huiusmodi, quæ neq; ad diuinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem, pertinent. Secundus est, adiungere causis naturalibus, aliquos characteres vim significandi habentes, qui quidem ad Dæmones illos probe intelligentes referuntur, vel sunt nomina ignota, quæ ipso, quod sunt talia tacite ad eos referuntur. Tertius est, vt causis naturalibus, ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subito medendum. Quartus est, vt verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum, quæ quidem non verba sacra, sed ipse Diabolus mouet, vt illis verbis honorè sibi faciat exhiberi. Quintus est, miscere falsa, veluti dicendo CHRISTVM habuisse febres. Quæ quidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & aliis similibus superstitionibus credunt, & quod Deus imparatus fuerit vetulis quibusdam deliris, & hominibus ignorantibus, (& vt plurimum corruptis moribus,) vitæque reprehensibili, ea quæ non est elargitus sanctis, quibus in gradu adeo alto profunda suæ diuinæ sapientiæ arcana, virtutemque suæ infinitæ potentæ qua tot miracula fecerunt, communicauit.

Septimo, quod Concilium Tridentinum, sess. 25. post principium declarat hæreticum eum, qui dixerit, à nobis sanctos rogandos non esse, aut eorum preces nobis apud Deum non prodesse, aut eorum reliquias & imagines non esse nobis venerandas, declarando simul, quod vt sanctissimum est, imagines non essent sanctorum, maxime, D. N. IESV CHRISTI & eius matris habere, & colere, sic peccatum est, imagines ornare & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciant: In quo multos, etiam religiosos errare video, vestiètes dominam nostram, & Magdalenam, & alias sanctas, ornamentis profanis, & vanis ac meretriciis, quibus etiam matronæ honestæ sese vestire veterentur. Item declarauit vbi supra, esse idololatriam credere, illis aliquam diuinitatem aut virtutem inesse, præterquam ad ea, quorum sunt imagines representanda. Item declarauit ibidem, Neminem debere in ecclesia collocare,

nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas, sine approbatione Episcopi. Vide infra additionem cap. 17. nu. 169.

Octauo, quod ex his colligitur infrascriptos peccare mortaliter, Primo, qui se ipsum, vel alium circumcidit, vel vitur aliqua cæremonia Iudaica, vel Mahometica, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicæq; fidei contrariam significat, etiam si minimè veram esse credit, per supradicta. nu. 19. & 20.

24 Secundo, qui expresse Dæmonem, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam, tanquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori, supra nu. 19. Vel habuit Dæmonem seu spiritum, quem vocant familiarem, vt ipsum admoneret, vel ei ostenderet, renuntiaretue quæ in locis remotis, aut secretis geruntur, sicuti copiose in Repet. cap. Nouit not. 1. de Iudic. probauimus. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui non puniunt eos, qui huiusmodi Dæmonibus familiaribus vtuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostiū castris geruntur, aut, quæ aduersarij moluntur.

Tertio, qui ex metu vel aliam ob causam dicit ex animo aliquid contra fidem, vel consensit in aliquod opus infidelitatis, exterius, etiam si intra se, & in corde suo oppositum crederet, Sicut Marcellino Papæ legimus cõtigisse, cap. Nunc autem, 21. dist. qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, secundum Caietanum, 2. sec. q. 94. art. 1. Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus, interrogati de certis casibus, qui cuidam religioso Societatis IESV, apud Sarracenos agentu occurrerunt, erga CHRISTIANOS quosdam, qui timore percussi, & propter alias causas, se esse Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui reperiendum Inquisitoru composuit, in verb. Hæreticus, col. 24. Quod nunc quoque verius arbitramur, quam quod Caiet. asseruit, sic enim Syluest. verb. Hæresis, q. 9. & lo. Tabienti, verb. Hæreticus: nu. 2. & verb. Apostasia. nu. 3. visum est. Et profecto etiam si hoc nullus assereret, nos eandem sententiam teneremus. Quoniam huiusmodi homo non est verè hæreticus, quamuis grauissimè peccet, secundum Alex. Halentem, 2. par. ut. 183. memb. 2. & Ocham. 2. par. Decalog. cap. 6. id quod ex hæretici, hæresisque diffinitione, quam in repet. c. Nouit, de Iudic. notab. 3. nu. 41. adduximus. comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ continetur in bulla cænæ Domini, solum infertur contra hæreticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hereticoru, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur, nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset, alicui hæresi auxilium præstando, in quo casu excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto, qui aliquem habitum, vel signum Iudæi vel Saraceni defert in loco vbi in veste, vel quouis alio caractere vniuersisque suæ legis professionem indicat. Angel. verb. infidelitas, §. 9. Syluest. eo. Caiet. in summa, verb. Habitus omissio. Id enim facere petinde est, ac præ timore, se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omissionem signi vel habitus Christianismi: dummodo signa Iudæorum aut Saracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. 2. sec. q. 3. art. 2.

25 Quinto, qui disputat de fide cum sit Laicus, sciens Laicis esse prohibitum sub
excom-

excommunicationis pœna, de illa disputare, c. Quicumque, de hæret. lib. 6. & l. penul. C. de summa Trinit. & Caietanus verb. Disputatio.

Sexto, qui aliquas reliquias falsas, tanquam si verè sanctorum essent, adorandas proponit, vel votiuas imagines, pro miraculis falsis obtulit imagini crucifixi, vel beatissimæ Virginis, aut aliorum sanctorum, vt alij simili exemplo prouocati aliquid accederet lucri. Quoniam magna diuino cultui infertur irreuerentia, mendacia circa res sacras persuadendo, Caiet. vbi supra in verb. Superstitio, & quia est primæ speciei superstitionis per dicta nu. 20.

Septimo, qui Dæmonem expresse, corde, vel verbo inuocat, quo sibi sit auxilio, consilio vel fauori, Quia est tertia species superstitionis de qua supra dicto nu. 20.

Octauo, qui Dæmonem per modum obsecrationis adiurat, vt ab eo aliquid discat, vel vt auxilium ab eo accipiat, c. Illud, 26. q. 2. & supra eodem dicto nu. 20. Quamquam licitum est Dæmones adiurare per modum coactionis, obstringendo eos eo lesasti. is exorcismis, vel quando sine inuocatione ipsi adsunt, vt solent in ar. e. ritibus adesse. Nam licet tunc eos interrogare, sine prece tamen, & sine aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundum B. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 5. Quin etiam colloqui cum ipsis Dæmonibus corpora hominum obfidentibus, ob curiositatem vel vanitatem tantum, non est plusquam veniale, erit nihilominus veniale, quoniam nullo pacto illis cõuti licet, nisi tanquam inimicis, Caiet. verb. Interrogatio primi præcepti.

Nono, qui Necromantiam, vel aliquam aliam magicam artem discit, vel ea vitur, vel deliberato animo eam vult ediscere, vel ea vti, Quoniã iuxta Richard. in 2. lib. dist. 17. non est scientia, sed potius superstitio. l. Culpa, C. de Malef. & Mat. Quod si libros huiusce facultatis habet, & nolit eos comburere, non est absoluentus secundum Angel. verb. Curiositas, §. 10. Nam tertia species est superstitionis, de qua supra eodem nu. 20.

Decimo, qui vult Dæmonis opera, vel aliis illicitis modis thesaurum inuestigare, arg. c. Illud. 26. q. 2. vel si consulit, aut consuli suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit, causa percontandi aliquid, Leuit. 20. Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos. & c. l. Nemo, C. de malef. & mat. vel veneficia aliqua cõposuit, vt incantationibus aut inuocationibus Dæmonu tacitis, vel expressis noceret alicui, Exod. 22. Maleficos non patieris viuere, l. Multi. C. de Malef.

Vndecimo, qui aliquod maleficium aut incantationem, alio maleficio aut incantatione dissoluit, aut precatur alium vt dissoluat, quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Tho. in 4. dist. 34. q. 1. art. 3. & Io. Maiorem, ibidem, q. 2. col. 6. cõmuniter receptos. Id quod etiam Syluest. verb. Maleficium q. 8. arg. l. Nullus, & l. Nemo, C. de Malefic. & c. Non obseruetis, 26. q. 7. comprobatur, quicquid dicat Angelus verb. Superstitio, §. 13. nunquam enim est licitum alium ad peccandum inducere, quãuis ille sit ad id paratus. Quia non licet cõsentire peccanti, arg. c. 1. ad Rom. & c. Notum, 2. q. 1. quamuis liceat alieno peccato vti, dummodo res ipsa, quæ petitur, non sit peccatum. c. Mouet, 22. q. 1. Quod latius tradidimus in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 83. & 159. Atqui
fas est

fas est maleficium licitis modis dissoluere, puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, sanctorum precibus, vera poenitentia, deuota Eucharistiae perceptione, secundum omnium doctorum sententiam, praecipue Io. Maioris, in 4. dist. 34. q. 2. & etiam sine vlla inuocatione soluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum, quibus incantatio continetur.

30 Duodecimo, qui interrogat, vel vult interrogare diuinos siue diuinatores circa aliquod furtum, vel quidpiam aliud secretum, vel id ipsum fortibus, aleis, chartis, libris, cribro, astrolabio, tentat cognoscere, Deuter. cap. 18. Non inuenietur in te, qui Pythones, ac diuinos consulat, l. Nemo, C. de Malefic.

Decimotertio, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda vel inuenienda, &c. vtendo verbis sacris aut profanis, vel aliqua alia vana obseruatione Tho. 2. sec. q. 96. art. 4. ad 2.

31 Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorum diuinarum & incantatorum procedit, etiam si ad sanitatem perueniatur, virtute verborum vel rerum quas applicant effici: quando huiusmodi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum, tali virtute careant; quoniam talem effectum Dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactum, expresse vel tacite cum incantatore conuentum applicat, secundum S. Tho. 2. sec. q. 96. ar. 2. S. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. & reliquos omnes in 2. dist. 7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gitanum, Itali verò Cingarum & Galli Ægyptium vulgo vocant, de fortuna sua percontatur, animo credendi id, quod ille responderit, quamuis ex curiositate, vel ridendi gratia id faceret, non esset lethalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogazione alij grauius offenderentur, tunc enim ratione scandali grauius esset scandalum. c. 2. de Nou. oper. nunciat.

32 Decimosexto, qui alicui philtum siue poculum amatorium propinat, vt ab ipso ametur. Ang. verb. Interrogatio primi praecipii.

Decimosextimo, qui rebus sacris, & ecclesiasticis aliquam incantationem aut maleficium facit, aut fieri procurat, veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis consecrationis, &c. vel aliquid horum, secum ob malum finem gestat, Anton. part. 2. tit. 12. cap. 1. §. 12. Cui casui in plurimis diœcesibus, excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatem alicui restituendam aliquid applicat quod nulla virtute pollebat, ad sanandum, veluti cingulum metiri, vimen findere, aperite arborem, vrinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare, nisi propter ignorantiam excusentur.

Decimono, qui sanctorum imagines, solum propter ipsamet, adorat, sine vlla in ipsos sanctos, tacita, vel expressa relatione, & sine respectu, quod representent ipsos sanctos in caelo degentes, aut ipsum Deum, de Consecrat. dist. 3. c. Prelatum, & c. Venerabilis.

Qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas, & inhonestas; vt probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas, ad concipiendum, & volendum turpia, vt supra, num. 23. diximus.

Qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas opprobriosas, virgini matri, sanctis,

sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, aliisque praelatis ecclesiasticis, aut iniurias orthodoxae, catholicaeque fidei.

Vigesimo, qui aliquid futurum, vel arcanum credit, ob id maxime quia aliquid somniauit, propter expressam aut tacitam daemone inuocationem, videlicet, quia propter insomnium credidit illud, ad quod vis somnij extendi non potest, veluti se nunquam fore interficiendum, vel quod Thesaurum inueniet, vel scire, quam sit vxorem ducturus, secundum S. Tho. 2. sec. q. 92. ar. 6. Deuter. 18. c. Sciendum 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in somniis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, vel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. in dicto ar. 6. & Caiet. in summa verb. somniorum obseruatio.

Vigesimo primo, qui propter ea quae somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animae necessarium, vel operatur aliquid eidem saluti contrarium, licet si non est tale, solum venialiter peccat, idem Caiet. ibidem.

Vigesimo secundo, qui certam spem constituit in deferendis aliquod nomini- bus scriptis, firmiter credens, propterea fore, vt nunquam in bello vulnerabitur, ferietur, vel repentina morte rapietur, aut quod neque aqua, neque igne peribit, vel quod erga Principes omnia sint illi prospere cessura, &c. Quonia huiusmodi nomina neque virtute naturali, neque ordinatione diuina, vel ecclesiastica vllam vim habent, ad tales effectus producendos, & consequenter vana est eorum obseruatio, per dicta supra nu. 22. Quocirca talia breuia vel nomina sunt reprobata, & peccant mortaliter qui ea confingunt, vel qui illis vtuntur, vel qui consulunt, vt alij eisdem vtantur, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. nisi adeo ignorant, & rudes fuerint, vt eos ignorantia excuset.

Vigesimo tertio, qui breuia aliqua (vt vulgo vocant,) vel coniurationes vel nomina, collo appensa gestant, nisi haec quatuor conditiones concurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta & sancta, veluti ex euangelio & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secunda, quod in eis nullus alius character, aut signum praeter CHRISTI crucem, aut vani, aut ad inuocationem daemone pertinentis, Quarta, quod nullam constituat spem, in modo scribendi, vel ligandi, neque in eo quod in membrana vt vocant virgine, aut cum sol oritur, vel quando legitur euangelium, conscribantur, vel quod debeant tot filis ligari, & a puella virgine, aut, quod a nemine videatur, & alia similia, quae neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturale, vel institutum deferuiunt, secundum Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. arg. c. Non licet, 26. q. 6. Martinum ab Arles, contraneum nostrum, de superstitionibus. nu. 4. vol. 10. tract. & satis colligitur ex Tho. 2. sec. q. 96. art. 4.

Vigesimo quarto, Qui facit aut defert aliquos versus scriptos in die Ascensionis, credens minorem virtutem habituros, si ante euangelium decantatum, vel post sacra peracta, vel in alio die in quo talia verba Euangelij in eiusmodi schedulis contenta decantari non solent, fuissent descripti. Rosell. verb. Sorilegium, §. 2.

Vigesimo quinto, qui defert aliquas reliquias superstitiosa quadam & vana obseruatione ductus, veluti, si vas vbi sunt gestandae, sit trigonum vel rotundum, &c.

quæ nimirum & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent, Tho. 2. sec. q. 96. ar. 4. neque ad alium effectum naturalem, vel alium institutum deseruiunt. Veruntamen religiosum est, cum decenti veneratione reliquias portare, absque aliarum vanitatum interpositione, iuxta eundem Tho. vbi supra.

- 36 Vigesimo sexto, qui in die Beati Iohannis herbas colligit, credens in tali die collectas, maiori virtute pollere, quàm si in alio die, vel post ortum solis colligerentur, vel in die S. Petri, vel alterius sancti iumentis venam pertundit, id vtilius fore credens, nam id illicitum est, iuxta Martinum de Arles in dicto tract. de superstitionibus, n. 8. Quoniam quamuis peccatum non sit herbam medicinalem colligere simul cum oratione dominica, vel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, vel etiam eadem herba vti, arg. c. Non licet, 26. q. 5. attamen si aliqua vanitatis species inferitur, peccati rationem habet, licet aliquando propter ignorantiam aut simplicitatem lethale non sit, per dicta nu. 20.

Cui addo, quod mulieres, quibusdam signis, & benedictionibus sine superstitione & vanitate licitis orationibus, & exorcismis vtentes, verbi gratia, obtestantes, per passionem CHRISTI, & alia huiusmodi non peccant mortaliter, veruntamen horum vsus debet illis merito interdici, quoniam niam sæpissime multa vana, & superstitiosa intermiscent, nisi alias sint personæ honestæ & prudentes, de quarum vita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc alia simplices personæ ansam arriperent ad quidpiam simile faciendum. si enim ea illis præberetur occasio, deberet huiusmodi personæ honestæ ab his protinus abstinere, iuxta verbum Apostoli ad Thessalon. 5. Ab omni specie mali abstinete vos. c. Cum ab omni. de vit. & honest. cleric. vt sensit B. Anton 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 11.

Porro, illi qui vulgo salutatores vocantur, (quantumcunque alias sint perditissimi homines) licite possunt suo munere perfungi, quoniam gratia illa gratis data huiusmodi hominibus, à Deo solo conceditur in utilitatem aliorum, Margar. cõf.

- 37 Vigesimo septimo, qui eo quod audit aues garrere, vlulare lupos, mugire boves, & alia animalia &c. vel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi mali quicquam imminere, c. Illos 26. q. 2. & seq.

Vigesimo octavo, qui certo credit aliquem, quia sub tali sydere vel constellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut Physiognomiam, cogi ad bene vel male operandum, cap. Illud quod est, 26. quæst. 2.

Vigesimo nono, qui alium diem potius quam illum obseruat, ad exeundum domo, vel ad iter agendum, vel quo pede statim à somno, terram cõtingat, vel quæ pedem primum calceat, vel quod domo egrediens, in limine impingat, & ob id retrocedit, vel quia simulatque excitatur à somno, statim sternutauit, & ob id in lectum reuertitur, qui has & similes vanitates obseruat, vt plurimum venialiter peccant, antequam à suis curatis, vel concionatoribus vel confessariis admonentur. Post admonitionem autem, secundum B. Anton. 2. par. tit. 12. & citata in 4. præsupposito supra eod. cap. nu. 21. iam mortalia crimina iudicantur.

- 38 Trigesimo, qui discit vel vult discere artem, quam notoriam vocant, quæ certis ieiuniis & variis quibusdam obseruationibus, sapientiam infusam pollicetur. Thom. 2. sec. q. 96. art. 1.

Trigesimo primo, qui credit herbas, vel musicam contra dæmones aliquod posse,

posse, quamuis, verum sit contra passiones, & humores corporeos vim habere, quæ si ad quandam temperiem reducuntur, non aded potest vexare Dæmon, Angel. verb. Superstitio. §. 6.

Trigesimo secundo, qui credit Veneficos aut Veneficas, vel striges, corporaliter per aera vehi ad diuersa loca, (vt illi existimant) c. Episcopi, 22. q. 5. Quamuis credere, quod aliquando, licet raro, Dæmon aliquos de loco in locum Deo permitte transporte, non est peccatum, Caiet. 2. sec. q. 95. art. 3. & experientia iudicum compertum est in Germania, vt traditur in Malleo maleficarum, 2. par. cap. 3. & probatur rationibus, latè deductis in 1. par. q. 1. eisdem libri.

Trigesimo tertio, qui vult sortes experiri, aut expertus est, vt per eas Dæmon, 39 vel cæli constellatio ipsum admoneret, quid factu opus esset, vel aliquid arcani aut futuri reuelaret, vel sortes iacit ad electionem ecclesiastici beneficij, nullo prius factu bonorum, & idoneorum delectu. Tho. 2. sec. q. 95. ar. 8. c. 1. 2. & 3. de sortileg. quamuis sortes mittere ad rei alicuius partitionem, vel ad capiendum consilium, ingruente necessitate, submitiendo se fortunæ, quatenus diuina prouidentia est, non est illicitum. verbi grat. tempore pestis, aut belli quinam clerici, aut monachi etiam cum periculo vitæ remansuri sint ad ministerium ecclesiæ, & quinam discessuri, ne omnes periclitentur, neque ecclesia deserta relinquatur, secundum eundem authorem.

Trigesimo quarto, qui prouocat ad duellum, vel prouocatus acceptat, quod inter torium species potest numerari, secundum S. Tho. & eius Commentatorem, 2. sec. q. 95. ar. fin. c. 2. de purg. vulg. c. Monomachiam, 2. q. 5. duobus dumtaxat casibus exceptis. Primus est, quando Rex quispiam iniuste impugnatus videt se vitibus inferiorem alio, ad descendendum in prælium. Secundus est, quando aliquis falso accusatus, se interimendum præuidet, vel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, secundum Caiet. ibidem. quamuis Nicolaus de Iura, 1. Reg. 17. laxius hoc loquatur. Idem est dicendum de eo, qui vult, consulit, delectatur, copiamque ad id peragendum aliis concedit, vt in addit. c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 120. diximus: & quamuis exurgente aliqua causa Rex ipse tolerare possit, nullatenus tamen id cõcedere valet, secundum enudè Caiet. vbi supra. Nunc autè sacro sanctu Conc. Trident. excõicit eum, qui in terris suis permittit duellum, siue singulare certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdictione territorij in quo id permittit, si illud obtinet ab ecclesia, & etiam dominio directo, si est feudum, & facientes, & eos, quos vocant patrilinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas, & morientem in eo, priuat sacra sepultura, & eum qui cõsuluerit, aut spectauerit illud, excõicit.

Trigesimo quinto, qui sumit vel cogit, aut vult sumere vel cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, vel prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vel quid aliud simile tētat, vt à suspitione criminis, quod sibi imponitur, se ipsum expurget, c. fin. de Purg. vulg. c. Mennam, & c. Consulisti, 2. q. 5. Tho. 2. sec. q. 95. ar. 8. ad 3.

Trigesimo sexto, qui Deum tentat, se martyrio temerè offerens, ipsosque infideles irritans, & occasionem illis suggerens, ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti aut consilij ad id ipsum obliget, & dirigat, arg. c. fin.

de iniur. Thom. 2. sec. q. 124. ar. 1. ad 3. Est autem martyrium in præcepto, quantum ad animi præparationem: tenemur enim potius velle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Thom. communiter receptum in quolib. 4. ar. 20. Est etiam in præcepto, quantum ad effectum; id est, ad ipsum actualiter perferendum, quando subire ipsum est necessarium, ad fidem aut bonitatem multorum conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Est autem solum in consilio, quando ex eo nil amplius quam Dei gloria vel fidei exaltatio consequitur, secundum mentem eiusdem doctoris 2. sec. q. 126. ar. 3. ad 1. Neq; ad perferendum martyriū, est necessaria perfecta charitas, quamuis huiusmodi charitas exigatur, quò cum voluptate & gaudio toleretur secundum eundem S. Tho. in d. Quolib. 4. ar. 19. Quoniam etiam in statu peccati mortalis potest subire, iuxta Apost. 1. Corinth. 13. & S. Thom. sententiam in dicto. Quolib.

41 Trigesimoséptimo, qui Deum tentat dicendo aliquid aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam, vel pietatē, vel tacitè faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendam conducit, verbi gratia, Concionari nulla præuia meditatione, (cum eam posset adhibere,) secum reputans, per interiorē inspirationem, à Deo sibi necessaria subsidia præstitum in, secundum Ludolphum, 1. par. vitæ CHRISTI, cap. 32.

Trigesimooctauo, qui se periculo mortis, aut mutilationis obiecit, sine necessitate, aut vtilitate, veluti ægrotus, qui respuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se diuinæ prouidentię committit, Tho. 2. sec. q. 97. ar. 1. Quamuis nolle vti medicina tempore martyrij, vel alio, propter commodum spirituale, puta propter carnē domandam, passionēq; efferuescentes, cōprimendas, vel vt melius CHRISTI passionē sentiret, perferēdo vulnera, vel cauteria, morbū iliācū aliāq; huiusmodi corporū ægritudines, quæ mortis periculū secum non afferunt, nullum esset peccatū, sed potius meritū, vt rectè docuit Caietanus ibidē.

Trigesimonono, qui credit habere aliquid diuinitatis. Cæli planetas, Saturnū, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam, vel credit cælicolas homines illos Idololatrias & facinorosos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel fœminas inhonestas, vt Venerē, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas, Gentiles suis in libris laudant, & stolidissimè extollunt.

Quadragesimo; qui magistri prælegentes discipulis suis libros & fabulas, gentilium poetarum, & aduertentes vel aduertere debentes quod incipiunt credere, illos vel illas habuisse, habereue aliquam diuinitatem, non monent eos veritatem catholicam. Quia firmiter sibi persuadent, illos fuisse homines puros & vitis magis, quam virtutibus, deditos, cruciarique in inferno, cruciatumque iti æternum. Tum quia ni hoc fecerint, videntur eorum errori consentire, & quos possunt, ab eo non reuocare, contra cap. 1. Pauli ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & c. Notū. 2. q. 1. & c. Qui potest, & multa alia 23. q. 3. In quo, vt scio magistros meos olim peccasse, ita credo plurimos nunc quoque peccare, quos à concionatoribus frequenter moneri è re CHRISTIANA arbitror.

Participantes.

42 Quadragesimoprimo, qui, esto, non faciat, neque velit facere quicquam ex supradictis, tamen consentit aliquo ex illis nouè modis supra eod. c. n. 12. relatis, scilicet.

scilicet iubendo, consulendo, consentiendo simpliciter, laudando, recipiendo, adiuuando, vel cum deberet, & posset, non impediendo verbo aut opere, vel imminenti periculi certioratione, vt ibidem dictum est.

Caput XII. De secundo præcepto Decalogi.

SUMMARIVM.

- Præceptum secundum Decalogi, quid per nomen Dei comprehendat. nu. 1.*
Iurare, quid sit, nu. 1. & est actus patriæ & religionis, nu. 2.
Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex. nu. 3.
Præceptū secūdu de nō iurādo, quādo violat mortaliter, qui credit nunq̄ esse licitū iurare. n. 4.
Qui iurat per Daemonem vel alias creaturas &c. nu. 4.
Qui iurat falsum, prudenter, scienter, vel ignoranter. nu. 5. 6. & 7.
Qui iurat secundum suam intentionem; & non illius cui iurat, nu. 8. & 9.
Qui iurat facere, & non facit, nu. 10. etiam non ludere. nu. 11.
Qui iurat sub conditione. nu. 12.
Qui iurat facere, sine animo faciendi. nu. 13.
Qui dolose iurat, & non implet. nu. 13. & 14.
Qui iurat contra aliqua præcepta, vel consilia. nu. 15. & 16.
Qui iurat vana siue otiosa. nu. 17.
Qui iurat redire in carcerem, & non redit. nu. 18.
Qui iurat secundum intentionem remotam eius cui iuratur. nu. 19.
Qui iurat seruare bonum commune. nu. 19.
Qui inducit ad iurandum, quem credit peieraturum. nu. 20.
Qui accepit iuramentum à famulis super reuelandis delictis. nu. 21.
Qui iurat facere quod non potest. nu. 22.
Qui reuelat secretum iuratum. nu. 22.
Hereticum est dicere, non licere iurare. nu. 4.
Blasphemia est iurare sic per creaturas. nu. 4.
Iuramentum rei parue, an obliget ad mortale. nu. 10.
Iuramentum conditionale quando ligat, nu. 11. & 12. & quando factum sine animo adimplendi. nu. 13. & quando factum contra consilia, nu. 15. & 16. & quando dolosum. nu. 13. 14. & quando factum de re vana. nu. 17.
Iuramentum de redeundo in carcerem, quando ligat. nu. 18. & quando factum secundum intentionem remotam eius cui iuratur. nu. 19.
Iuramentum de secreto seruando, quando ligat, nu. 22. & quando pactum de reuelando delicto, nu. 21. & de inducente ad iurandum, quem credit peieraturum. nu. 20.

PRO fundamēto dicendorum præsupponimus primo, non solum illum assumere nomen Dei in vanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum, male adimplet, iuxta glossas & opinionem communem, Exodi 20. sed etiam eum qui male vouet, vel male adimplet, quod bene vouit, vel qui effurit blasphemias, aut iniuriosa verba contra Deum, & Sanctos, quod recte sensit cōcilium Colonieſe, in explicacione secundi præcepti, & alij, in quibus est Angelus in verb. Interrogatio 26.

tio 2. præcepti. Primo autem dicemus de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem quatenus comprehendit votum. Tertio de eodem, quatenus verat blasphemiam.

Secundo, præsupponimus, quod iurare est affirmare, vel negare aliquid adducendo expresse, vel tacite Deum in testem tanquam infallibilem veritatem, iuxta ea, quæ in Rub. de iureiur. diximus sequentes sensum gloss. In summa 2.1. q. 1. & mentè S. Thom. 2. sec. q. 79. art. 2. & in 3. dist. 39. q. 1. & aliorum ibidè, & Goff. & aliorum in Rub. de iureiur. & Anton. 2. par. tit. 10. cap. 3. Dixi, expresse, ad includendum iuramenta quæ fiunt huiusmodi verbis, allego, vel facio Deum testem huiusce rei: tacite autem cum dicimus, vivit Deus, per Deum, &c. vel nominando aliquam creaturam in quantum in ea resplendet diuina veritas, ut quando quis iurat per euangelia, per sanctos, per cælos, vel per salutem Domini sui, quod perinde est, ac si iuraret, per Deum, cuius veritas est in euangelio, vel per veritatem, quam sancti crediderunt, vel per Deum, à quo pendet salus Domini sui, arg. Iacob. 5. & c. Et si CHRISTVS, de iureiur. & glo. singul. c. Quoties 1. q. 7. &c. Idem facit, qui nominat creaturam aliquam à se dilectam, ut in ea diuina exerceatur iustitia, si verum non sit, quod iurat. Et qui iurat, per vitam suam, aut patris aut filiorum, vel iurat, a iuncta execratione, nisi quod iuraverit verum fuerit, quod appellatur iuramentum per execrationem, ut sentit S. Tho. in dicta q. 89. art. 1. & Caietanus declaravit, illud interim singulariter adnotans, videlicet, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurij, qui asserens aliquid falsi, in super adiungit, hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, nisi verum sit, quod affirmo: Cum enim ea execratio prolata sit sola causa advocandi Deum in testem, non erit amplius quam periurium. Nam actus agentium, non extenduntur ultra intentionem eorum, l. Non omnis. ff. de reb. Cred. & c. Ad audientiam, de Decim.

2 Tertio, quod ex hoc sequitur, iurare esse actum suapte natura bonum, quia est actus patriæ, siue religionis, quo diuinum honorem illi per quem iuratur exhibemus, allegatur enim tanquam infallibilis testis, & prima veritas, quæ Deus est, cap. A nobis 2. de sent. exc. secundum S. Thom. 2. sec. q. 89. art. 4. & probat dictum cap. Et si CHRISTVS.

Quarto, infertur etiam eum qui aliquid affirmat, vel negat, dicens per fidem meam, vel in fide mea, vel in veritate, nihil iurare, si nomine fidei aut veritatis nihil amplius quam fidem & humanam veritatem intelligat, iuxta illam loquendi normam, qua Principes & nobiles communiter uti solent dicentes per fidem meam regalè, vel per fidem gentilis siue nobilis hominis, Neque etiam iurat, qui dicit, Deus scit, an ego verum dicam, neque qui dicit, hoc dixerim coram Dño, si careat intentione iurandi, non enim inuocat Deum, tanquam testem eorum, quæ dicit, sed tanquam spectatorem, secundum Caiet. 2. sec. q. 89. art. 2. Quem tamen non sequimur in eo, quod asserit, non iurare illum, qui dixerit, Deus scit me verum dicere, Qui enim huiusmodi verbis utitur, Deum ut testem adducit, secundum sanum & communem intellectum.

3 Quinto, quod omne iuramentum, ad hoc ut licitum sit, requirit tres comites, nempe veritatem, iudicium, & iustitiam, hoc est, quod verum sit, quod iuratur, & quod sit iustum, & quod cum reuerentia debita, Deo fiat, & si aliquod ex his tribus

ribus ei desit, peccatum est, per illud Hier. 4. & iurabunt in veritate, iudicio, & iustitia: relatum in c. Et iurabunt, 22. q. 1. & dicto c. Et si CHRISTVS. & Tho. 2. sec. q. 89. ar. 2. & 3. Peccatum, inquam, mortale regulariter cum eiverris deest, vel tanta iustitia, ut sit mortale, id quod iuramento confirmatur. Veniale vero, cum non deest nisi iudicium, siue reuerentia, vel iustitia levis, ut cum iurat quis se facturum aliquid quod solum est illicitum venialiter, non enim erit tunc amplius, quam veniale, secundum communem sententiam, à Caietano ibidem optime, & à nobis, in dicto cap. Et si CHRISTVS, explicitam.

Sexto, quod duo sunt genera iuramenti, Alterum, quo vel præterita, vel præsentia solemus asserere. Alterum verò, quo futura promittimus, secundum Goffred. in Summa de iureiur. col. 2. ab omnibus receptum. subindeque duobus etiam modis peccari potest ratione iuramenti, scilicet, aut per peram iurando, vel male adimplendo quod rectè iuratum est.

Sepimo, quod peccant mortaliter contra hoc præceptum quatenus habet non male iurandum, & bene iuratum bene adimplendum. Primo, qui credit, iurare suapte natura esse malum, & nunquam licitum, & non solum mortaliter peccat, sed etiam est hæreticus, si pertinaciter id facit, quia id est contrarium contextui, cap. 6. Deuter. & c. Et si CHRISTVS, de iureiur. Tho. 2. sec. q. 89. ar. 2. & in 3. dist. 39. Castrensis in verb. Iuramentum, lib. contra omnes hæreses. Est enim ex se, ut supra dictum est, nu. 2. actus patriæ & religionis, quæ inter virtutes morales supremum obtinet principatum, secundum Tho. 2. sec. q. 89. ar. 4. adiunctis quæ ait, q. 81. ar. 2.

Secundo, qui iurat per Demonem, vel Mahometum, vel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, c. Mouet, 22. q. 1. simulque blasphematur. Quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem veritatem, tribuit creaturæ, quæ est blasphemiam, iuxta notata à Th. 2. sec. q. 13. ar. 1.

Tertio, qui iurat per aliquam creaturam, nulla Dei habita ratione, aut respectu, tacito, vel expresse, eam adducens tanquam testem infallibilem suæ sententiæ, subindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea, quæ diximus supra eod. nu. 2. & per c. Clericum 22. q. 1. & Tho. 2. sec. q. 89. ar. 6. Diximus, (eam adducens, veluti testem, &c.) Quoniam iurare per creaturam absque respectu tacito, vel expresse, bonitatis diuinæ, in ea resplendentis, & sine tacita, vel expressa intentione adducendi eam in testem infallibilem, sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tanquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset, meo quidem iudicio, iuramentum; non enim tunc adducitur Deus tanquam testis. Neque etiam esse peccatum existimarem, quoniam non exhibetur diuinus honor creaturæ coram Deo, ut patet ex supradictis, nu. 1. & 2. & ex mente S. Thom. in 3. dist. 39. q. 1. ar. 1. ad 4. & ad ultimum. communiter ibi receptum. Verum est tamen, quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, vel in qua valde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, cælum, sol, luna, stellæ, lumen & alia id genus, per Deum ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare videntur, & saltem in foro exteriori, excusabuntur à peccato grauissimo deferendi honorem diuinum creaturæ, sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramenti, quamuis in foro interiori, & coram Deo peccatum grauissimæ superstitionis admittant, si prædictas creaturas, tanquam testes

meret iuxta not. in simili de Vot. per Io. And. & communem in c. dudum, de Conuers. Coniug. de quo infra c. nu. 24. An autem idem sit de illo qui iurat rem leuem licitam, est dubium. Nam Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. tenet quod sic. Cuius sententia alias magis placuit quam contraria, quam tenuerunt, B. Anton. 2. par. tit. 10. c. 4. §. 1. col. 4. & Sylu. verb. Iuramentum, 1. & post eos Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. & lib. 8. q. 1. art. 7. & q. 2. art. 3. de iustit. & iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio diui Antonini, Tum quia videtur esse receptor, à quali non solo recedere sine textu, vel efficaci ratione, ad id cogente, per c. De quibus, 20. dist. & doctrinā Io. And. receptā, in c. 1. de constit. Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excusat à culpa mortali, per §. Nunc autē, sub fin. 25. dist. & alia late citata supra c. 1. n. 4. ergo etiam in materia præcepti de implēdo votum, paruitas & leuitas rei excusabit à culpa mortali. Tum quia lex Dei de non furando, vel non iniuriando, non minus ligat, quam lex voti. At paruitas furti, & iniuriæ excusat à mortali, secundum omnes, vt in dicto nu. 4. diximus. Tum quia, qui præcepto Ecclesiæ, vel voto tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu, vinum, vel alterū versiculum omituit, non peccat mortaliter, secundū omnes. Tum quia non obstat cōsideratio illa Caietani, qui me alias in eius opinionem flexit, videlicet, quod versiculus vnus psalmi relatus ad totum officium quod est quid magnum, quia est pars eius exigua, & reputatur pro modico & nihili, idem tamen versiculus, per se ab aliquo promissus, non est pars alterius magni, sed est quoddā totum per se. Non, inquam, obstat illa consideratio: eo quod non omne totum est quid magnum, cum enim per se cōsideratum, quoddam totum est, sed non est quid magnū, imo paruum, & cuius furtū non inducit culpam mortale, nec actionem de dolo, secundum eundem & alios omnes, quamuis ad actionem furti pro eo dandam, de rigore iuris, sufficiat, iuxta gloss. receptā in §. Gallinarū, Instit. de rerum diuis. verb. Animo. Tum quia ipsemet fatetur iuramenta matrū, de dando filiis plorantibus pomo, vel castigando eos, non impleta, non facere eas reas culpæ mortalis, secundum communem, & difficile est, excusare illas alia ratione, quam paruitatis, quāuis alias fatēgimus eas fortiore ratione excusare, quam ipse Caiet. Tum quia iuramentum de faciendo peccato veniali, non est plusquam peccatum veniale, vt supra dictum est, & fractio iuramenti de faciēda re leui & parua, non videtur esse peior iuramento de faciēdo aliquid quod est peccatum veniale. Tum denique quod par est credere CHRISTVM, misericordissimum, non condemnatum morte æterna, illum qui iurauit vni vel alteri, se salutaturū salute parui momenti nomine illius, vnum vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momēti: Quare tenendum videtur cum cōmuni, peccare quidem venialiter, qui iuramentum de re parua & leui non implet, non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicemus, infra nu. 40.

11 Ex quibus inferitur responsio ad illam interrogationem nuper nobis propositam, An qui dixit, Deus male mihi vertat, & me non adiuuet, si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit, nulla alia de causa, quam quod ipse magnum ludendi desiderium, & tentationem, patiat? Responderi enim debet, quod non, quia est verum iuramentum per id quod nu. 1. & 4. dicitur, & de re graui factum, & sine iusta causa, à iuramento iusto de re graui absolui nemo potest, glo. so-

glo. solemnis c. Quando, de iureiuran. quamuis in rem meliorem, aut æquē bonam, aut alia iuramenta commutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret, consului & persuasi. Quia illud iuramentum, de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod è Republica est, etiam è Castris militum exulare, & non de ludo licito, in parua quantitate, qui animi causa, etiam togatis licet, & ita nuper Sanctissimus D. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit, eo, quod aliquid euenit, quod si euenisset à principio, nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter, aliquando vero, minime, sicut inferius cap. 18. nu. 19. dicemus.

Duodecimo, qui iurauit, se non iturum, aut non transiturum, per illum aut 12 illum locum, ne libidinis, aut illiciti ludi occasione tentetur; & post, eadem occasione permanente, pertransit, quamuis, qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti, aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo, quia iuramentum esset vanum, iuxta Caiet. in summa verb. Periurium, & mentē sancti Antonini vbi supra.

Dubio autem 5. P. Vincent. super hoc moto, respondetur infra numero vltimo B. fol. 194.

Decimotertio, qui iurat deliberate se aliquid facturum, sine animo adimplendi, c. 1. & 2. 22. q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animum id adimplendi sub pœna lethalis culpæ. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere, cum animo faciendi, bis peccat, scilicet volendo illicitum admittere, deinde, iurando se id facturum, quoniam contra iustitiam iurauit. Qui vero iurat se aliquid 13 illicitum perpetraturum, sine animo adimplendi, vno tantum modo peccat, secundum mentem Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. iuxta quem, etiam rationalis timor mortis, in casu simili, nullatenus excusat, ibidem.

Decimoquarto, qui sophisticè & dolose aliquid iurat, aliter intelligens quam ille cui iurat, intelligit, nulla intercedente causa aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solum peccat mortaliter, (vt dictum est) verum etiam postea non adimplens illud, secundum sanum & communem intellectum illius cui præstitit iuramentum. Quoniam quando iurans vitur dolo, alter vero minime, iuramentum adimpleri debet, secundum sanam, & communem intentionem illius, cui iuratum est, c. Quacunq. arte. 22. q. 1. & omnes ibidem; Innoc. & Communis in c. Veniens de iureiur. quāuis quando qui iurat est in bona fide, alter vero vitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis c. Humanæ. 22. q. 5. Innoc. cum cōmuni in dicto c. Veniens, Tho. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. Quamobrem non peccat, non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, vt si à principio rem præuidisset, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat, extra intentionē illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit, se hoc vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum, c. Quinta vallis, c. Veniens, de iureiur. Neque Deus tale iuramentum bona fide emissum, alio modo acceptat, quam illo secundum quem, ex corde processit, c. Humanæ, 22. q. 5.

Decimoquinto, qui ob metum iurat aliquid licitum facere absque intentione 14 obligandi

obligandi se ad explendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit Tho. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 3. & Antonin. 2. par. tit. 10. cap. 6. §. Quintus casus, Quoniam redimere propriam vel alienam vexationem, virtutis opus est, Nec timorem, §. fin. & l. Isti quidem, ff. Quod met. caus. & c. Dilectus, 1. de Symon. Et omne opus virtutis iuramentum promissum, est faciendum, c. Si vero, de iureiur. c. Quamuis pactum, de pact. lib. 6. vt nos in c. Verum, de iureiur. respondendo communi illi textui, post Caiet. in dicto ar. 7. diffusè probauimus. Verum est tamen, secundum prædicta, quod si quando iurauit ob metum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu vero, licet diuerso ab illius mente, qui ipsum iurare compulit, tunc neque peccat iurando, neque etiam non adimplendo, amplius quam ipse intellexit. Quoniam non tenetur aliquis iurare, secundum intentionem illius, qui perperam ipsum ad iurandum cogit, iuxta ea, quæ dicta sunt, n. 13. Quapropter, qui iurat latroni se centum aureos illi daturum, sub conditione intra se concepta, si forsan illi debet, non tenetur illos persolvere, si alias non debet, secundum Syluest. verb. Furtum 4. q. 7. ver. secundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto ar. 7. ad 3. recte tamen potest defendi, quoniam nihil falsi in eo iurari, liquido constat.

15 Decimosexto, qui iurat quicquam facere contra diuinum aliquod præceptum, puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, vel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis, veluti si cum aliis cõiurauit, ad defendendum, vel perpetrandum aliquod scelus, vel agendum aliquid contra obedientiam, c. In malis, c. Qui Sacramento, & c. Necesse, 22. q. 4. Diximus, (in opere peccati mortalis) quoniã qui iurat aliquid facere quod non est amplius quam veniale, solum venialiter peccat, iurando & adimplendo, secundum B. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 4. §. 1. col. 4. quamuis ea potissimum ratione completeret, quia videlicet, iuramentum apposuit, sicut rectè insinuauit Syluest. verb. iuramentum, 4. q. 1. etiam si oppositum Angelus verb. Iuramentum, 5. §. 2. asseueret. Quoniã circumstantia illa committendi veniale ob id quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia erga Deum habetur.

16 Decimoseptimo, qui iurat se non facturum aliquid ad quod non tenetur, est tamen secundum se melius id facere, quam non facere, si forsan erat aliquid ad concilia euangelica pertinens, veluti si iuraret, se non muto daturum, aut non crediturum rem suam, vel non collaturum eleemosynam ei, qui grauem non pateretur indigentiã, vel non ingressurum religionem, vel non accepturum sacros ordines, vel episcopatum & alia similia, secundum Angel. verb. Iuramentum, 5. §. 3. & Syluest. verb. Iuramentum, 2. §. 7. Sed nobis oppositum magis placet. Quoniam neque S. Tho. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 1. neque S. Anton. 2. part. tit. 10. cap. 6. §. Tertius casus, dicunt hoc esse mortale, vt aliqui existimarunt. Caietanus etiam in dicto ar. 7. ad 6. & Io. Tabiensis verb. Iurare, §. 10. & glo. cõmuniter recepta, in c. 1. 35. dist. sed ad nemine in hoc adducta tenent, non esse lethale, ratio est, quoniam deterius videretur iurare, se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem factum, vel omissum, est veniale, quàm iurare, se facturum, aut omissurum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo, Iuramentum autem peccãdi venialiter, non est amplius quam veniale,

veniale, vt supra dictum est, quod quidè intelligendum est, quando non iurauit animo non adimplendi, etiam in casu in quo id non faciendo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam esset, ac iurare, se scelus lethale commissurum: quod quidem semper esset mortale, vt in præcedentibus iam dictum est. Et quamuis huiusmodi iurameta sine peccato obseruari possint, nihilo secius tamè ad sui obseruationem minimè obligant. Quoniam, vt docuit S. Thom. dicto ar. 7. ad 3. huiusmodi iuramentis, (spiritui sancto apponitur obstaculum, cuius est proprium sancta desideria animis instillare. Quocirca, talia iurameta propria etiam auctoritate iurantis possunt infringi, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 10. cap. 6. §. Tertius casus, per c. Si aliquid 1. & 2. q. 4. quicquid Archid. in dicto cap. Si aliquid, Io. And. & Panor. in cap. Si vero, de iureiuran. dixerint. Quin etiã addimus fore melius frangere, quam seruare iuramentum de re, quæ suapte natura, sit otiosa, vel ad malum, & bonum, pariter indifferens: vt verbi gratia, qui iuraret, se non habiturum in suum ministerium illum aut illum, vel se non alloquuturum aliquem de hac vel illa re, vel non aditurum alterius domum, vel non missurum panes coquendos, ad furnum illius, vel eius apothecam non adire, vt aliquid emat, & c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, Ang. verb. Iuramentum, 5. §. 5. vel soli Deo, propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde sibi subministratur, sicut supra, nu. 12. dictum est.

Decimooctauo, qui iurat se in carcerem rediturum, & non reuertitur, quamuis sciat, se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendam iniuste, secundum Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. licet Io. Tabiensis in verb. Iurare, §. 10. nitatur Caietano respondere: verum, non satis sufficienter id facit. Hoc tamen est intelligendum, dum modo carcer non sit iniurius, qualis esset, si foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, Panor. in dicto c. Si vero, glo. communiter recepta Clem. Pastoralis de sent. & re iudic. verb. Per violentiam, & Io. And. in specie, in rubric. de iureiur. vel iudicis non competentis, siue etiam competentis, absque tamen iuris ordine procedentis, & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secundum Angelum, verb. iuramentum, 1. §. 37.

Decimonono, vxor quæ marito iurat, se adulterij crimine carere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento confirmare, quoniam egerat penitentiam, fueratque iam adulterium sacerdoti confessa, arg. c. fin. de Purg. canon. Sylu. verb. Iuramentum, 2. §. 8. quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem verum est, falsum autem, iuxta mariti mentem, vt constat, ex prædictis nu. 8. Ang. verb. Iuramentum, 4. §. 1. quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario prædicti cap. Humanæ, 22. q. 5. Ex quo infertur responsio ad interrogationem nuper factam, an qui iurat, se non habere rem aliquam ab alio peccatam, vt ab ea danda, vel commodanda se excuset, peccat? Responderi enim debet peccare, si mens eius verbis consonat, sed non si non tenetur ad dandam, vel commodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat illam, ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

19 Vigesimo, qui tempore pestis iurat verum ad portas ciuitatis, sed dolose contra intentionem interrogantium, Syl. verb. Iuramentum, 3. q. 2. Quoniam ad ingrediendum ciuitatem sua sponte se offert, nisi forte custodes ciuitatis crederent aliquam urbem esse infectam à peste, quæ re vera non erat, vel ingressurus rationabiliter credit, neque se, neque aliquid suum esse peste contaminatum: & subinde verum iurat, se non transisse per talem ciuitatem, vel per talem locum secundum præcipuam intentionem, licet remotam, ipsorum custodum. Eadem est ratio de scholasticis vniuersitatum, qui cathedrarum candidatos siue oppositores (vt vocant) extra scholas, alloquuntur de illis rebus, quæ ad subornandum minimè faciunt; quod tamen si postea cum suffragaturi sunt, confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suum suffragiū conferendum: & ea de causa iurati responderent, se nulli candidatorum quicquam fuisse loquutos, intra se intelligentes nihil egerisse de illis rebus quæ contra statutorum mentem fuisse videbantur.

Vigesimoprimo, qui iurat se rationem habiturum boni, vel utilitatis ad aliquam communitatem pertinentem, vel ad munus, quo fungitur, quam tamen postea non habet, arg. c. Si vero, c. Ego, & c. veritatis, de iureiur.

20 Vigesimo secundo, qui inducit ad iurandum eum, quem falso iuraturum arbitratur, c. Ille, 22. q. 3. nisi cum inducit iuris ordinem sequutus, sicut iudex, ad alterius partis instantiam, secundum Richardum, in 3. dist. 38. Quocirca rationi consonum videtur, non esse deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur præsumptio, quod illud non obseruabit. Quod sentit Alexander, 4. in c. Clericus, de Cohabit. cleri. & mulier. quatenus asserit, ob hoc non esse recipiendum iuramentum à clericis se non redituros ad suas concubinas, vbi Panor. inquit, rectè fuisse consultum, si Scholastici Vniuersitatum non obstringerentur iuramento, se Rectori parituros; esset enim præstantius vt aliis pœnis ad id agendum stimularentur. Vnde inferitur, perperam agere confessarios cum pertrahunt pœnitentes ad vouendum, vel ad iurandum, se ab aliquo carnali peccato, vel alio, quod perinde ac illud allicit, abstinenturos, Angel. verb. Iuramentum 3. §. 11. & Syluest. eod. verb. q. 9. Caietan. 2. sec. q. 88. art. 2. col. 3. Diximus (Inducit) quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quod si alter sponte se offert ad iurandum, ad sitque rationalis causa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit, secundum Syluest. vbi supra.

21 Vigesimo tertio, qui iuramentum exoptulat à famulis, vel seruis suis, vel quibuscunque aliis, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus casibus prodant, quoniam id licite fieri nequit, nisi in illis, quibus alij externi possent furtum reuelare, ipse autem vult obligare suos ad id faciendum in omnibus casibus, quod minime fas est, vt latius inferius in cap. 18. dicemus. Peteretamen ab eis iuramentum, quo adstringerentur vera dicere, in illis casibus, in quibus externi etiam veritatem detegere licite possent, nõ esset peccatum iuxta mentem B. Anton. 2. par. tit. 10. cap. 5. §. 6. & etiam Angel. Syluest. & Tabienf. verbo familia, licet paulo aliter loquantur, & diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 783. Neque etiam licite simpliciter exposcere iuramentum, vt verum expriment etiam si non addatur, vt in quolibet casu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos in dicto c. Inter verba, numero prædicto & 792, diximus.

Vigesimo-

Vigesimo quarto, qui iurat facere vel implere aliquid, credens se non posse illud præstare, veluti si iurat se ad certum tempus persolutorum debita, probabiliter credens, non futuram ei facultatem id eo tempore faciendi, Sylu. ver. Iuramentum, 4. q. 25. Cæterum, si iurat credens se posse persolvere, & facit quod in se est, vt soluatur, quamuis non satisfaciatur, non peccat, c. Querelam, de iureiur. Si tamen transacto tempore ad id definito, quam citissimè poterit non persoluerit, peccabit arg. c. Cum dilecti, de dolo & contum. l. Celsus, ff. de recept. arbit.

Vigesimo quinto, qui iurat sub sigillo secreti se aliquid habiturum, quod in consilio senatui petraçtatum est, vel suæ fidei commissum fuit, & non occultat, & manifestat in quibus casibus nullatenus debet, arg. c. Qui ambulat, 5. q. 5. Idem est de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi secretum, secundum B. Anton. 2. part. tit. 10. cap. 8. §. 3.

De præcepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & bene votum; bene adimplendum.

S Y M M A R I V M.

Votum quid sit, & quæ ira illud impedit, nu. 24. & 25.

Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ. nu. 26.

Votum non facit propositum solum. nu. 26.

Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat. nu. 26.

Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum. nu. 27.

Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti vt indifferens est, & de eo,

quod est contra consilium CHRISTI, non valet. nu. 28. & 29.

Votum in finem malum non valet, sed de bono ex illo exorto, sic. nu. 30. & 31.

Finis malus, & bonum ex malo natum, differunt. nu. 30.

Votum proprie, non est malorum renunciatio, quæ fit in baptismo. nu. 32.

Votum est duplex, nempe solemne & simplex. nu. 32.

Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium. nu. 32.

Voti opus melius est, quam voluntarium, & voluntarium melius quam præceptum. nu. 32.

Confessarius sic admoneat pœnitentem, qui votum violauit, &c. nu. 33.

EX P E D I T I S iis quæ pertinent ad iuramentum, expediemus quæ pertinent ad votum. Pro quorum luce præsupponimus primò, quod secundum mentem Magistri Thomæ & aliorum in 4. dist. 38. & Tho. 2. sec. q. 88. ar. 1. & 2. & aliorum alibi Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. in princip. Archid. in c. Qui bona 17. q. 1. & Panor. & aliorum in c. Litteraturam, de Voto, & communem opinionem, Votum est promissio (saltem interior) deliberatè Deo facta, de aliquo bono maiori à superiori non reuocata. Dixi, promissio, pro genere, & ad insinuandum, quod non sufficit desiderium, neque propositum, etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus se ipsum obligandi, secundum eandem communem, vbi supra. Dixi (Saltem interior) ad significandum, quod vt aliqua promissio sit, votum sufficit vt homo sola mente interius, (etiam si nihil dicat aut scribat, (promittat animo se ipsum obligandi secundum communè vbi supra.

*nota. de voto subitico
in consi. de voto:*

Diximus (deliberate) Quonia non promissio subita, & absque consideratione facta, non sufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio, & consideratio, quanta ad peccandum mortaliter, vel merendum sufficeret, secundum Palud. in 4. dist. 38. n. 1. col. 2. cōmuniter receptum. Nam ut ait glo. singularis in c. Mulier 32. q. 2. iudicium, quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo; Vnde inferitur, votum factum, ex iracundia, quæ iudicium & rationem vouentis non absorbet, adeo, ut tunc possit mortaliter delinquere, validū esse, ut ex Io. And. & ex cōmuni opinione in c. Dudum, de conuers. coniug. colligitur, etiam si multi graues auctores, Ludouicus Roman. sing. 408. & Iaf. in l. Si filiam. C. de inoffic. testam. oppositum senserint. Quod ipsum est dicendum de iuramento, ut tactum est supra eod. nu. 10. Dixi, (facta Deo) quoniam omne votum tacite vel expresse, mediate vel immediate, fit Deo; secundum S. Tho. in dicta q. 88. ar. 5. ad 3. Ex quo colligitur responsio ad interrogationem nuper factam, an voueat qui dicit alteri: Ego promitto tibi, me cum illo aut illo amplius non iururum? Responderi enim debet, quod non, quia non est promissio facta Deo, & ita illi definitio voti supra positi non conuenit. Dixi, (de aliquo bono) ad significandum, quod promissio de re illicita quæ vel veniale, vel mortale peccatum est, non est votum, cap. Si aliquid & cap. In malis, 22. quæst. 4. Dixi (maiori bono) non quidem ut Richard. Maior, & aliquot alij in 4. dist. 38. dicunt, quia votum necessario fieri de beat. de his, quæ sunt de consilio, non autem de præcepto, satis enim est, ut sit maius bonum, siue sit de consilio, siue præcepto secundum eundem S. Tho. in 2. sec. q. 88. ar. 2. Quamobrem, qui vouit non fornicari, neque adulterari, & non furari, per huiusmodi votum ita obligatur, ut si fregerit illud, non solum censetur transgredi præceptum de non fornicando vel non adulterando, aut non furando, sed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & subinde non sufficeret tali transgressori, culpam, sine huiusmodi circumstantia confiteri, ut bene annotauit S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 1. & melius Caietanus in dicta q. 88. ar. 1. licet oppositum, sed male, teneat Io. Tabienis verb. Votum 1. §. 2. Dixi etiam (de bono maiori) ad significandum, quod votum faciendi vel omitteendi aliquid facere, cuius contrarium secundum se, melius est, nihil valet. Huiusmodi esset votum non ingrediendi religionem, non mutuandi pecunias, & alia huiusmodi secundum S. Anton. in dicto c. 2. §. 1. Dixi (à superiori non reuocata.) Quoniam vota filiorum familias, religiosorum, & aliorum qui alterius potestati subduntur, legitime à suis parētibus, prælatis aliisque superioribus irritata, non obligant, c. Puella, & c. fin. 20. q. 2. secundum S. Tho. in dicta q. 88. ar. 9. & omnes alios.

26 Secūdo. præsupponimus, quod ex hac definitione inferitur, Primo, omne votum, ad sui obseruantiam obligare, sub pœna peccati mortalis. Eccles. 5. c. Licet, c. Magnæ, de voto, Tho. 2. sec. q. 88. ar. 3. & omnes in dicta dist. 38. lib. 3. Secundo inferitur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque promissione, & animo se ipsum obligandi, non obligare communiter sub reatu mortalis culpæ, neque venialis, quicquid glo. celebris c. Qui bona, 17. q. 1. videatur asserere. Tertio, inferitur, votū fieri posse absque verbis expressis, arg. c. Cum apud, de sponsal. Quarto, quod deliberatio, quæ satis est ad obligandum nos diabolo, per peccatum mortiferū, eadem sufficit ad obligandū nos Deo, per votum ad vitā æternam conducens,

conducens, ut supra dictum est, per glo. sing. in c. Mulier 31. q. 2. quæ id ante Palud. & Caietan. vbi supra, & alios dixit. Quinto, quod huiusmodi deliberatio in momento temporis fieri potest, & satis est quod actu vel virtute, fiat. Quapropter illud Panor. in c. Litteraturam de voto col. 2. quod deliberatio, & propositum, debet promissionem præcedere, intelligendum est, de præcedentia, ut Philosophi aiunt naturæ, seu causæ, & non temporis, id est, quod non est opus, ut per aliquod spacium temporis, deliberatio præcedat votum, sed ut ad merendum, vel peccandum mortaliter, sufficit facta, in eodem momento temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur; sic etiam ut votum sit validum, satis est, ut in eodem momento tēporis fiat deliberatio, quo fit votum ipsum. Nam quamuis vtrumque simul & in eodem tempore efficiatur, semper tamen deliberatio præcedit votum natura, quemadmodum substantia solis præcedit suam lucem, & ignis calore suum. Est tamen valde magna differentia, inter votum, quod magna præcedente deliberatione fit, & illud, quod subitaneo, & repentino metu vel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illa, quæ passim à quibusdā, & ex quacunque leui cupiditate fiunt. Quonia huiusmodi vota, facile despenfantur, cōmutantur, vel redimuntur c. 1. de voto, cætera vero non sic, Quod etiam Caiet. vbi supra art. 1. col. 4. probat.

Sexto, quod solum propositum ingrediendi religionem, sine promissione tacita vel expressa, etiam si induat quis habitū religionis, non efficit votum, quamuis Palud. in dicta q. 1. art. 1. & Anton. in dicto c. 2. §. 1. & aliquot alij per c. Consulti, de Regul. oppositum tueantur, quoniam in casu illius capitis fuerat promissio, saltem implicita, aut virtualis, ut declarat optimè Panor. in d. c. Litteraturam, & Caietanus, in dicta q. 88. ar. 1. col. 4. & alij etiam alibi.

Septimo, quod qui Deo aliquid promittit, quamuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere; secus autem esset, si verbo tenus, absque animo se obligandi promitteret, ut eleganter prædictus Cardinalis in d. ar. 1. col. 4. & 5. confirmat, vbi subdit, quod quemadmodum Ecclesia, ei qui vouit, si postea dicat non habuisse intentionem, se ipsum obligandi, non credit, sic etiam perperam agunt religiosorum prælati, qui sine aliis cōiēturis, suis subditis iurantibus se non habuisse intentionē profitēdicum professi sunt facile credunt.

Octauo, quod non est votum, promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est votum de moriendo, arg. l. 1. ff. de condit. & de monstrat. neque etiam votum de re, quæ in se sit culpa lethalis aut venialis, Quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum: Imo promissio facta de faciendo aliquid quod est peccatum mortale, est moralis: Et promissio de faciendo veniale, est venialis, ut supra nu. 15. dictum est, de iuramento.

Nono, quod promissio de re indifferenti quatenus indifferentis est, non est votū, quoniam res indifferentis non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circumstantia apponatur, quæ rem alioqui indifferentem, bonam efficiat, exempli causa. Votum de non nendo in die sabbathi, etiam in honorē beatissimę virginis Matris, vel votum eundi in ciuitatem Genuesem, vel non adeundi talem domum, absolute & simpliciter emissum, non est dicendum votum, quoniam nihil horum secundū se est malum, aut bonum, Neque enim in die sabbati nere ex natura sua de pu-

tari potest inter obsequia beatæ Virginis. Licet votum de nõ nendo die Sabbathi, vt aliquoties Virginis Rosarium recitetur, vel de ciuitate Genuensi adeunda, ob videndam, adorandamque CHRISTI imaginem, quam Veronicam appellant, vel non ingrediendo talem domum, ne quam personam impudicam inspiceret que se ad libidinem, vel ad ludos illicitos prouocaret, sunt valida. Quoniam per has circumstantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona, arg. c. Paratus, 23. q. 1. c. Disciplina & c. Et qui emendat, 45. dist. Quamobrem circumstantiis istis deficientibus, voti vinculum cessaret, vt Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. singulariter diffiniuit.

29 Decimo, quod vota de non faciendo aliqua, quæ Redemptor noster consulit, vt vouere, non seruare castitatem, paupertatem, & alia huiusmodi, quamuis licite valeant obseruari, minimè tamen obligant, c. fin. 22. q. 4. Palud. cum communi in 4. dist. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita vouens, peccat, licet vt plurimum, non grauius quam venialiter, quod satis diffuse idem Caietanus, in dicta q. 88. ar. 2. confirmat, præterquam si huiusmodi vota fierent gratia displicendi, talium consiliorum diuino auctori, vel animo non adimplendi talia consilia, quamuis occurreret casus in quo vim præcepti obtineret.

30 Undecimo, quod votum maioris boni ob malum finem emissum non obligat, siue finis ille malus, sit finis illius boni quod vouetur, quale est votum faciendi eleemosynam ob inanem gloriam aucupandam, vel ob aliquam voluptatem illicitam, siue sit finis ipsiusmet voti, quale est votum, quo dux ad bellum iniustum proficiscens, promittit se alicui operi pio, mille ducatos oblaturum, vt victoriam, licet iniquam, consequatur, ea intentione vt illud votum sit medium ad talem victoriam assequendam, vel in gratiarum actionem victoriæ iniquæ. Quoniam omne opus cuius finis est malus, ipsum quoque malum est c. Cum minister, 23. q. 5. in cuius commentario latè hoc discussimus & cap. Non est putanda 1. quest. 1. Et consequenter quamuis id quod vouetur, bonum sit, votum tamen de illo propter malum finem, malum est, & ita non est conueniens materia voti. Dixi, (Iniquæ) Quoniam si quis voueret aliquod bonum, in gratiarum actionem euentus victoriæ, absolute sine iniquitate, & iniustitia consideratæ, quatenus est quoddam donum Dei, valeret votum, sicut valet votum, de faciendo aliquid pium in gratiarum actionem, pro filio, quem dederit Deus ex concubina, attendita illa datione filij absolute, sine iniustitia fornicationis tanquam quodam Dei dono, vt mox dicetur. At vero, si neque finis boni quod vouet, neque eiusdem voti esset malus, licet causa quæ impellit ad vouendum, mala esset, non ideo votum desineret esse bonum, exemplū de eo, qui aliquam religionem profiteretur, non collimando, neque dirigendo suam professionem, & sua vota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur spe ibi reperendi occasionem luxuriandi. Idem est omnino dicendum de eo, qui aliquid vouet, antequam in duellum siue singulare certamen descendat, hac intentione; vt à morte, vel vulnere liber certamine egrediatur. Idem quoque de eo qui vouet aliquid, si Deus illi concedat filium generare ex muliere quæ sua non est. Etenim quamuis velle vincere, vulnerare, occidere in duello iniusto malum sit, velle tamen sine vulnere sanum & incolumè euadere, non est tale: Et quamuis rem habere cum illa, quæ non est propria vxor, scelus

scelus sit, suscipere tamen filium ex illa dono Dei, non est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi votum fecerit. Si à Deo illa aut illa temporalia bona, per fas, aut nefas consequar, illud aut illud opus bonum faciam: quoniam huiusmodi votum, non adhibetur tanquam medium ad peccatum, neque vt gratiarum actio pro peccato, sed vt gratiarum actio pro re in se bona, & dono Dei data, & à fortiori validius erit votum, quod fit in vltionem proprii peccati, verbi gratia. Quando aliquis vouet, illam aut illam pœnitentiam vel pœnam subire, vel petere Hierosolymam, vel summam aliquam pecuniæ erogare piis operibus, si tale, vel tale scelus admiserit, vt subtiliter, & late post alios Card. Caiet. in dicta q. 88. art. 2. confirmat.

Duodecimo, quod abrenuntiatio illa malorum, quæ fit in baptismo, non est proprie votum, vt dixit Palud. in 4. dist. 38. q. 2. col. 2. & neruose probat Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. col. 2. quamuis Magister & alij multi oppositum docuerint, quorum opinio vera est, intellecta de voto improprio.

Decimotertio, quod duo sunt votorum genera, aliud solemne, aliud simplex. Votum solemne est, quod professione tacita, vel expressa religionis approbatæ, vel ex sacrorum ordinum susceptione celebratur, c. 1. De voto lib. 6. Simplex autem est, quodcunque aliud, siue occultum, siue publicum fuerit, Palud. communiter receptus in 4. dist. 38. q. 2. col. 3. & Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 1. Et quæuis lethale crimen admittat, qui violauerit votum simplex, & nonnunquam etiam scandalum præ se ferat, maius tamè crimen est, graniusque scandalum cõmuniter sequitur ex voti sollemnisi transgressione, arg. c. Homo 40. dist. & c. Præcipue 11. q. 3.

Tertio, præsupponimus, Votum maiorem vim obligandi habere quam iuramentum secundum S. Thom. 2. sec. q. 89. art. 8. quamuis Maior prædictus, in 4. dist. 38. q. 5. in fine oppositum tueatur. Cuius quidem opinio vera est, quando vtrumq; principaliter fit in honorem Dei, vel vtrūque principaliter in vtilitate proximi. Opinio autè sancti Thom. cum votum principaliter fit in honorè Dei, iuramentum autè principaliter fit in vtilitatem proximi, vt communiter fieri solent, quod nos in cap. Quæto, de iureiur. vtranq; opinionè conciliantes, diffiniuimus.

Quarto, præsupponimus bonum opus ex voto plus meriti habere quam aliud non ex vi voti factum, secundum S. Thom. 2. sec. q. 88. art. 6. & Richard. & alios omnes in 4. dist. 38. & glos. singularem in Clem. 1. de reliq. & venerat. sanct. Qui quidem omnes sequentes beatum Anselmum in lib. de Similit. asseuerant eum, qui aliquid bonum facit ex vi voti, similem esse illi qui arborè cum fructu suo donat: Eum vero, qui facit opus sine voto, offerenti fructum sine arbore: Quamuis opus consilij plus meriti habeat cæteris paribus, quam opus præcepti, c. Cum in officiis, de testament. iuxta communem opinionem, quam doctissimus Medina declarat, in codice de Pœnit. fol. 163. col. 2.

Quinto, præsupponimus, Confessarium teneri admonere pœnitentem, qui non adimpleuit votum tempore quo debebat, non liberari ab obligatione postea adimplendi illud propter pœnitentiam quam iniungit, eo quod votum non adimpleuit, tempore debito, nisi aliqua impossibilitas iuris, vel facti superuenerit, vel eiusmodi erat, quod debito tempore transeunte, eiusdem etiam obligatio transibat, iuxta mentem omnium, quæ explicat Caiet. in summa de materia voti.

Modi vſitatores; quibus peccatur malè vouendo,
vel malè votum implendo.

S V M M A R I V M.

- Vouens id, quod eſt peccatum mortale, vel veniale. nu. 33.*
Vouens id ad quod tenetur ſub reatu lethali culpa, vt non fornicari, nu. 34. vel illud quod eſt conſilium euangelicum, nu. 35. vel quod ſit contra illud, nu. 36.
Vouens ſtulta vota, vt non peccandi ſe, non edendi caput, &c. adicèis quotidianis exemplis. num. 37.
Vouens illud, quod ſciebat, ſe non poſſe præſtare. nu. 38.
Vouens, qui multoties frangit, quod rectè vouit, nu. 38. vel qui omittit adimplere, ob cauſam ſuperuenientem, nu. 39. vel qui omittit adimplere partem exiguam rei quam vouit, vel vouit rem minimam, nu. 40.
Vouens qui tenetur ſtatim implere, vel ad certum tempus, &c. nu. 41.
Vouens ſub conditione, & fatagens ne adimpleatur illa, nu. 42.
Vouens ſi perpetraverit, illud, aut illud crimen. nu. 42.
Vouens ob malum ſinem, vel ob bonum, quod naſcitur ex malo, nu. 43.
Vouens virginitatem, & eam poſtquam violauit non obſeruat. nu. 43.
Vouens ſe vxorem ducturum, & poſtea non ducit. nu. 43.
Votum Religionis impediens, vel ab illa aſtrahens an teneatur ad reſtitutionem, vel ad ingrediendum loco alterius, nu. 44. & 45.
Votum Religionis ſuadens, vel ingreſſum ordinis diſſolui, &c. nu. 45.
Vouens ingredi Religionem, vel aliquod monaſterium, & quia non recipitur vt ipſe vult, &c. num. 46.
Vouens ingredi religionem intentione obligandi ſe ad ſtatim obſeruandam continentiam, &c. vel non dicit officium diuinum, aut ducit vxorem, &c. nu. 47.
Vouens ingredi & profiteri, & poſtea exit, nu. 47.
Vouens religionem ſtrictiorem, & laxiorem ingreditur, &c. nu. 48.
Religionis de ingreſſu qui conſultat, nu. 49.
Religionem relaxatam ingrediens, nu. 50. vel in eam filios intrudens, nu. 51.
Vouens præ timore mortis ſpiritualis, aut corporalis, vel alterius magni, &c. nu. 52.
Vouens rem dignam voto, qua tamen maius bonum excludit, nu. 52.
Vouens non bibere vinum & crebro id violat, nu. 53. vel facere aliquid in tempore certo, quo tranſacto, illud non adimplet, nu. 54.
Voti quem penitet, vel dubitando de voto an valeat, ipſum violat, nu. 54.
Votum qui non curat adimplere per alium, quod per ſe ipſum implere non valet, nu. 55.
Vota deſuncti, qui non adimplet, adiunctis exemplis. nu. 56. & 57.
Diſpenſatus ſuper voto per falſam aut iniuſtam cauſam, nu. 57.
Vouere qui pertinaciter tenet eſſe malum, nu. 58.
Vouens matrimonio vinculus continentiam, cum conſenſu vxoris, vel mariti, vel ambo ſimul, & poſtea ſoluit, aut exigit debitum, quamuis non eſſet idem, ſi abſque voto inter ſe peſi- gerunt, eandem obſeruare, nu. 59. quid autem ſi abſque conſenſu, nu. 60.
Votum mariti & vxoris ſine licentia, quando valet, nu. 60.

Coniugatus vouere poteſt aliquid, quod non vergit in præiudicium alterius coniugis, & quid ſi poſt habitam facultatem, contradixerit, nu. 61.
vouet qui ligatus eſt matrimonio, abſque coniugis præiudicio, nu. 61.
vouens cum licentia coniugis, vel ſine illa terra ſancta auxilium præbere, nu. 62.

QVI igitur vſitatus peccant, contra hoc ſecundum præceptum, quatenus de 33. voto agit, ſunt hi. Primus qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere & ouiffe ſeu odio habere, &c. per ſupradicta, nu. 28. Diximus (Mortale) quoniam votum de re, quæ in ſe ſolum eſt peccatum veniale, non erit pluſquam veniale, niſi vouens ea mente, votum emitteret, vt etiam ſi eſſet peccatum mortale, nihilominus id ſe facturum voueret, ſuprà eodem.

Secundus, qui vouet ſe facturum id, ad quod ſub pœna mortalis culpæ tenetur, 34. vt non fornicari, vel confiteri in Quadrageſima, & non implet, peccat, non ſolum quia fornicatur, vel non confiteatur, ſed etiam, quia tranſgreditur votum, quo fit, vt huiusmodi peccatum cum hac circumſtantia confiteri teneatur, per ſupradicta cap. 6. nu. 3. & 4. quicquid dixerit Io. Tabienſis, in verb. Votum, §. 2. Cuius opinio non habet locum etiam in illo, qui vouet in genere, ſe non amplius peccaturum, quicquid Maior in 4. diſt. 30. q. 1. col. 5. inſinuauerit, in noſtram tandè ſententiam condeſcendens.

Tertius, qui id ad quod ſolum de conſilio tenebatur, vouet ſe non facturum 35. etiam ſi occurrerent caſus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, vt qui vouet non mutuare, aut non facere eleemoſynā, etiam in caſu extremæ neceſſitatis, nō ſolum quia huiusmodi voluntas ſecundum ſe talis erat, verum etiam quia eam voto firmat. Idem dicendum de illo, qui vouet ſe non facturum id quod eſt de conſilio, eo animo, vt diſpliceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei diſplicere ſolēt, ſecus tamè eſſet, ſi voueret Deo, vt diſpliceret ei eo gradu, quo venialia ipſi diſplicerent, tunc enim non amplius quā venialiter delinqueret, quod ipſum leuius eſſet, quando quis votū emitteret nō aduertēs, ſe in eo diuinæ bonitati rem ingrātā admittere, vt Cardinalis Caiet. egregiè docet, 2. ſec. q. 88. ar. 2. & tactū eſt ſuprà, n. 3.

Quartus, qui vouet aliquid quod ſuapte quidem natura cōtra conſilium euangelicum, aut malum, vel non ita bonum, ſicut oppoſitum, vel indifferens eſt, ſed id facit cum aliqua circumſtantia, vel reſpectu, quo fit bonum & honeſtum, & non adimplet, vt ſi vouet ingredi aliquod monaſterium quādiu in eo regularis obſeruantia non viget, vel vouet non facere eleemoſynam, vel non fideiubere; aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tēpus cuiuſdam eximie, aut extreme neceſſitatis, ne aliquam exinde occaſionem peccandi caperet. Nam ſicut multa ſunt ex genere ſuo bona, quæ ratione circumſtantiæ mala ſiunt, ſic etiam multa ſunt ex genere ſuo mala, vel non adeo bona, ſicut eorum oppoſita, vel indifferentia, quæ ratione aliquiſ circumſtantiæ bona redduntur, vel meliora, quā eorum oppoſita, arg. textus ſingul. c. Venerabilibus. §. Poteſt de ſent. excommunicationis lib. 6. c. Nequis, 22. q. 2. c. Noli 23. q. 1. & c. Cum miniſter, 23. q. 5.

Quinto, qui emittit aliqua vota ſtulta, vel reuerſaria, qualia ſunt, non peccare 37. capillos in die ſabbathi, non filare, non lauare caput, non edere animalium capita, in honorē Beati Ioannis Baptiſtæ. Non immittere oſſa in ignem, in honorē ſan- & Laurentij, & alia huiusmodi, quæ neque ad honorē Dei, aut ſuam, proximie

utilitatem videntur spectare, Et ea absque vlla dispensatione, & licentia sui confessarij transgreditur secundum Syluest. verb. Votum, 1. q. 3. Quod est verum intelligēdo de illo vouente, qui credit eiusmodi vota valere, vel dubitat de eorum valore, & ante depositionem conscientie erronee illa transgreditur, non autem de eo, qui scit vel credit ea non valere, quamuis possent licite obseruari, vt Gratianus in c. fin. 22. q. 4. docuit. Quoniam propria vouentis auctoritate possunt dissolui, Quippe, quæ secundum S. Tho. 2. sec. q. 88. art. 2. sub finem, ridicula sunt, & magnam superstitionis speciem præ se ferunt, secundum Raymundum, in summa huius tituli, & Albertum in 4. dist. 38. Quod ipsum fere dici potest de illo qui vouet se nudum peregrinaturum, quoniam id inhonestum est, & possit valetudini corporis maximè officere, præsertim in hyeme: quamuis sancto Antonino 2. par. tit. 11. cap. 1. §. 3. videatur huiusmodi votum, in aliud fore commutandum.

38 Sexto, qui vouet aliquid sciens & animaduertēs, se non posse illud adimplere, Angel. verb. Votum 2. §. 9. Dixi, (Animaduertens) quia secus esset, si non aduerteret illam impotentiam, Nam ream linguam non facit, nisi rea mens, c. Homines, 22. q. 2.

Septimo, qui vouet, animo se obligandi & non implendi, secundum Caiet. 2. not. sec. q. 88. ar. 1. & rectè quidem, quia habet animum, non soluendi Deo, quod ei debet. Dixi, (Animo se obligandi) quia qui vouet, animo non se obligandi, non tenetur voto in foro conscientie: nam id non est verè votum per supradicta nu. 27. ita quod ille teneatur voto, qui vouet animo se obligandi & adimplendi, vel saltè animo obligandi: non autem qui vouet sine animo saltè se obligandi per prædicta ibidè, & quia actus agentium non operantur vltra intentiones eorū. Quare apte responsum fuit nuper bis peccasse illum non implendo suum votum factum animo vouendi, & non implendi. Primo vouendo, secundo non implendo.

39 Octauo, qui vouet votum licitum ipsumque violat, peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipsum violat, c. Licet, & c. Magnæ de vot. secundum omnes, nisi id fecerit, per obliuionem tolerabilem, vel ægritudinem, vel ob aliam iustam impotentiam, vt qui vouet templum aliquod, siue pauperum xenodochium adificare, vel certam elemosynam facere, & postea fit inops, aut vouet ieiunare, & postea ægrotat; Ang. verb. Votū, 3. Porro, si postea redit ad pinguiorē fortunam, vel sanitati restituitur, totum vel partem quam possit, tenebitur adimplere, sicut illa, quæ vouet castitatem, & postea nupsit, consummauitque matrimonium, non tenetur ad plenè perfectèque castitatem seruandam; quoniam debitum coniugale viro suo tenetur persolvere, cum ille ab ipsa expostularit, tenetur tamen obseruare secundum partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum; Tum etiam debet voluntatem habere seruandi castitatem perfectè & integre quando sibi fuerit licitum & possibile, puta marito vita iam defuncto. Caiet. in summa, de materia voti. Vnde infertur, quod non liberatur quis à voti obligatione propter omnia illa, quæ voto iam emissio superueniunt, quæ si à principio acciderent, ille, qui vouit, à vouendo desisteret, vt inferius in c. 18. nu. 9. apertius dicemus.

40 Nono, qui vouet aliquid etiam minimum, puta dicere vnum tantum psalterij versiculum, vel Ave Maria, postea vero non dicit, vel dare poculum aquæ frigidæ.

gidæ amore CHRISTI, & non dat secundum Caietanum, 2. sec. q. 89. art. 7. Cuius opinio licet alias placuerit, nunc tamen contraria, quam tenet Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. de iust. & iur. magis placet, per ea quæ supra nu. 10. de iuramento rei leuis & parue diximus.

Decimo, qui vouet aliquid se statim facturum, vel intra certum tempus, siue 41 votum esset tacitum, siue expressum, quod tamen non statim, vel intra tempus præfinitum, implet secundum S. Tho. cōmuniter receptum 2. sec. q. 88. art. 9. ad 3. & in 4. dist. 38. q. 1. ar. 1. per textum Deuter. c. 23. Quod si certo nouit, se non vouisse animo statim adimplendi, neque tempori terminum præfinitum tacite vel expresse, intra quod votum adimplere teneretur, non peccat mortaliter non adimplendo, quandiu conscientia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, quod non est transactum tempus intra quod teneatur implere illud iuxta mentem prædicti Cardinalis 2. sec. q. 88. ar. 3. col. 6. & in summa de materia voti. Et si culpa sua factum esset, vt iam non posset implere, iam peccauit, eo quod ad voti exequutionem se ipsum reddidit impotentem, vt quæ vouit virginitatem, si se corrumpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat adimplendum, verum etiam dignam agere pœnitentiam, quia culpa sua effecta sit impotens ad id integrè obseruandum.

Vndecimo, qui facit votum adiecta tamè aliqua conditione, cuius implemen- 42 tum ipse impedit, & postea non implet votum, secundum Richar. in 4. dist. 38. ar. 3. q. 3. Vnde infertur, non eum esse liberum ab obligatione voti, qui vouit Deo aliquid cum conditione, si Deus ipsum, ab aliquo peccato præseruaret, postea vero non facit id quod fecisset, aut deliberabat facere ad se præseruandum ab illo peccato, quando promisit, si non promississet, vel se in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus, quamuis Angelus, verbo Votum 1. §. 10. & alij, non adeo bene sententiam Richardi referre videantur.

Duodecimo, qui vouet ingredi religionem, si fornicationem, vel adulterium 43 aliudue scelus admitteret hac intentione, vt huiusmodi peccata vitaret, vel gratia imponēdi sibi aliquam pœnitentiā, vel absolute se obligat, si hoc vel illud sibi accideret: quod quidem postea etiam completa conditione non implet, Quoniam huiusmodi vota conditionalia sunt, & ideo conditione adimpleta obligant, arg. l. Cedere diem, ff. de verb. signif. c. Si pro te de rescript. lib. 6. Quamuis si contentum in conditione poueretur pro fine, non valeret vt dictum est supra nu. 3. nec facta sub conditione obligarent ante adimpletam conditionem, nisi vouens ipse esset in causa, quo minus adimplerentur, vt Mater, quæ vouet ieiunare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiunium, si filius moriatur Ang. verb. Votum 3. §. 1.

Præsupposito igitur, quod vota huiusmodi conditionalia, etiam pœnalia quibus quis vouet ingressum monasterij, vel peregrinationē in terram sanctā, vel Urbem, &c. Si illud aut illud euenerit, aut illud aut illud peccatum admiserit, quaesitum est nuper, quis in eiusmodi dispenset? Ad quod d. doctor Sotus, respondet lib. 7. quæst. 4. art. 3. de iustit. & iure, antequam peccetur, episcopum posse, & postea, non nisi Papam: Sed nobis videtur discrimen esse, inter casum, quo quis vouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram sanctam, vel Urbem, &c.

Si tale,

nota: +
quod implata conditione potest dispensare eps, l. p. bullam cruciatam communi quoniam non est simplex votum ex asseru religionis sed seculum quid. dicit magistri victoria. carro. mantius. galb. perij et alij, et id est deale is votis seu iuramentis rator vatis. de q. l. b. 9 in fra. nu. 78

Si tale, vel tale peccatum commiserit: & inter casum, quo quis vouet non admittere tale peccatum sub pœna eundi Hierosolymam, aut ingrediendi religionem, &c. Quia in priori casu, solum est vnum votum conditionale religionis, in quo neque ante; neque post adimpletam conditionem, episcopus dispensare potest, vt dicitur infra, num. 75. In secundo vero, duo vota sunt. Alterum absolute, tale peccatum non committendi, alterum conditionale, & pœnale, ingrediendi religionem, &c. si peccauerit, &c. Quorum prius est principale, & posterius accessorium: & certum est, in priori voto principali Episcopum dispensare posse per notata in præfato nu. 75. cum non sit votum perpetuæ castitatis, neque religionis, neque aliud ex quinque Papæ reseruatis. Et ita videtur antequam prius absolute violetur, & per illius violationem posterius conditionale purificetur, episcopum in vtroque dispensare posse, tum quia accessorium sequitur principale, c. Accessorium de reg. iur. lib. 6. l. Cum principalis. ff. eod. Tum quia, quod est peremptorium, sublato priori principali per episcopi dispensationem, tollitur secundum conditionale, quum per violationem prioris, quod non est, non possit purificari. Ex quibus inferitur solutio quæstionis nuper propositæ, an valeat iuramentum, aut votum, non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quæ illi occasionem peccandi præbet, sub pœna eundi genibus Hierosolymam, ore bufonem ferendo? Responderi enim debet, valere quidem, quoad ipsam perfectionem, sed non quoad circumstantiam ferendi bufonem, quia id inhonestum est, & nullius erga Deum reuerentiæ; Neque quoad circumstantiam eundi genibus, quia est impossibile, saltem moraliter, quod sub votum non cadit, arg. l. Nepos Proculo, ff. de verb. signif. & c. Faciet 22. q. 2. Perfectio vero ipsa est honesta & possibilis, & ita merito, quoad ipsam valet, licet non quoad circumstantias, Arg. cap. Vtile per inutile non vitiatur de reg. iur. lib. 6. quando sunt separabilia, vt hæc.

Decimotertio, qui vouet aliquid propter malum finem, veluti ieiunare, vel eleemosynam facere, vt consequatur iniustam vindictam vel voluptatem illicitam, Richar. in 4. dist. 38. quæst. 1. Et latè Caietanus, 2. sec. quæst. 88. art. 2. & per dicta supra eodem num. 30. & sequent. Vbi tamen diximus, qui concubinam habens, promittit Deo aliqua pia, si dederit ipsi filium ex ea. nõ vouere propter malum finem, & ideo teneri ad implendum illud adimpleta cõditione, per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto, qui vouet virginitatem, animo perpetuo eam seruandi, & post votum, semel vel pluries violatum, proponit non continere, secundum S. Tho. 2. sec. q. 88. ar. 3. ad 2. communiter receptum in 4. dist. 38. secus autem esset, si eo animo eam voueret, vt ad eam semel amissam seruandam non teneretur; Quia actus agentium non operantur ultra fines eorum, l. Non omnis ff. si cert. petat. c. Ad Audientiam, de Decimis. Porro, qui vouet non ducere vxorẽ, non censetur vouere continentiam, & ideo fornicando, non peccaret plus, quam si illud non vouisset, Rosel. verb. Impedimentum 4. cap. 12. Licet qui vouet continentiam, ducendo postea vxorem, peccet mortaliter, secundum omnes. Verum est item, quod votum absolute ducendi vxorem, non valet, siquidem vxorem ducere, est à statu perfectiori ad minus perfectum descendere, scilicet à

statu continentium, ad statum coniugatorum, arg. c. Nuptiæ, 32. q. 1. Dixi, (absolute) quoniam si voueret ea de causa, quod c. imbecilem, & vix sufficientem ad resistendum peccato fornicationis agnosceret, & quod nisi vxorem duceret, carni succumberet, obligaretur, vt rectè annotauit Caiet. in Comment. 2. sec. q. 88. art. 1. col. penul. Quoniam illa circumstantia de adhibendo remedio propriæ carnis imbecillitati, facit, vt quod aliquin erat minus bonum, efficiatur maius bonum. Per quod ante tres annos respondimus teneri ad ducendam vxorem, quendam, qui vouit vxorem ducere, dum periculo mortis nauigando incurrisset, vt vitio carnis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

Decimoquinto, qui aliquem retrahit à proposito religionis quod volebat 44 exequi oblata iam oportunitate, & aliis circumstantiis ad id necessariis, secundum Palud. in 4. dist. 15. q. 2. art. 2. & S. Anton. 1. part. tit. 2. cap. 2. §. 1. & idem, Angel. Sylu. Tabien. & communis verb. Restitutio. Grauius tamen peccaret, si post ingressum religionis, in qua animo stabili perseverabat, egressum ei persuaserit: grauiissime vero, si post professionem, sine iusta dispensatione fecit eum apostatam, iuxta mentem prædictorum. Quinimo in tertio casu tenetur eundem ipsum restituere religioni, si potest, vel si non potest, alium similem, vel se ipsum religioni tradere, secundum Scotum in 4. dist. 15. quæst. 3. in responsione ad 2. quæst. Quod etiam in duobus præcedentibus casibus, esse faciendum tradunt B. Anton. vbi supra & Adrian. in 4. de restit. quæst. 3. sub fin. Nobis tamen videtur sufficere in illis casibus, suaderi alteri æquè bono, vt ingrediatur religionem, etiam si hoc illi omnino non persuadeat, quod etiam idem Scotus, vbi supra videtur sentire, & ex sancto Thom. eiusque commentatore, 2. sec. q. 62. art. 2. potest facile deduci. Quin credimus in nullo casu teneri, se ipsum religioni tradere, sicut Maior in 4. dist. 15. q. 17. sub fin. non exiguis argumentis persuasus, & horum contraria dissoluens tenet. Illud vero cum opinione communi persuasum habemus, illum, qui retrahit alium, ab ingrediendi, vel proficendi religionem proposito, aliqua bona intentione iustisque de causis, non peccare, neque incidere in canonem, cap. 18. de regul. sess. 25. concilij Trident. cuius tenor refertur infra cap. 14. num. 17. in quibus iustis causis sunt, quod volens ingredi, est coniugatus, & sine consensu coniugis vult id facere, vel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsique fore vtilem, vel propter suum spirituale commodum, quod ex ipsius ingressu consiliis percipit, sibi ad honeste viuendum conducens, præsertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinat, male contra disciplinam regularem viuatur. Nam inducere ad talem religionem, & eandem ingredi, & in ea recipi peccatum est, siue sit virorum siue fœminarum, non obstante, quod ab ecclesia toleretur, secundum opinionem communem, quam rectè explicat Caiet. 2. sec. q. 189. art. 9. Præterea in ea sumus sententia, quod etiam si laude dignum sit, aliquem ad religionem 46 inducere secundum S. Thom. 2. sec. q. 189. art. 9. non esse tamen valde laudandum illum, qui persuadet alteri vouere religionis ingressum, quoniam vt rectè teigit Caiet. vbi supra art. 2. & idem experientia ipsa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minusque perseverant, qui votis ipsis quasi coacti ingrediuntur, quam qui libera, spontanea que volun-

qui retrahit alium ab ingrediendi religionem, bona intentione.

botu nõ ludendi

tate id faciunt, etiam si vtrumque ex genere suo rectum & licitum sit, secundum Thom. 2. sec. q. 189. ar. 2. Præterea hoc etiam addimus, quod sicut qui inducit alium ad religionem vbi accuratè regula obseruatur, laudabiliter facit iuxta Tho. vbi supra art. 9. sic è contrario qui alteri suadet ingredi religionem ad eò relaxatam, qualem modò dicemus, & vbi regula perperam obseruatur, peccare. Adiciamus etiam, eum qui vouet ingredi religionem, non satisfacere ingrediendo, vbi regula non seruatur, & vbi cum dissolutione viuatur; & si quando vouet, non intendit ingredi aliam religionem præter illam, & nulla sit spes breui postmodum tempore illam suæ pristinæ sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neque aliam; quoniam eius votum quodam modo ratione euentus iam factum est illicitum, vt subtiliter adnotauit Maior in 4. distinct. 38. quæst. 20. col. 20. Idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum vbi recipiatur non inuenit, quamuis inueniat aliquod quod vocatur reformatum, sed re vera constat non esse tale, quoniam ibi vnusquisque pro sua voluntate vitam agit, & fere omnes putantur esse malæ conscientiæ. At vero contrarium esset dicendum de illo qui inueniret monasterium, quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re vera in timore Domini, & votorum essentialium obseruantia, & sub regimine obedientiæque sui prælati, ibi communiter viuatur, etiam si non adeo strictè sicut regularis disciplina exigit, quoad ea quæ accidentaria sunt, ibidem viueretur, Caietan. 2. sec. quæst. 189. art. 3. col. 3.

Decimosexto, qui vouet religionem in genere & absolutè, neque saltem animo suo votum restringit, ad hanc vel illam religionem, hoc vel illud monasteriũ, & quia eum nolunt recipere, vbi ipse vellet, non vult intrare aliã, quæ ipsum reciperet, arg. c. Non est, & c. Magnæ de vot. Dixi, (non restringit) quia si restringeret saltè animo ad certã aliquã religionẽ, vel certum monasteriũ, & ibi nolunt ipsum recipere, non teneretur ingredi, etiam si eum ibi libenter reciperent. Quia limitata causa limitatum producit effectum, l. Non omnes, ff. si cert. petat. cap. Super litteris, de rescript. quamuis præfatus Scetus lib. 8. de iustit. & iur. q. 2. art. 1. secundum primam impressionem absque sufficienti fundamentò dicat, debere eum prius curare ingressum in illam, & si eum illa non receperit, teneretur intrare aliam, quod tamen nullo iure nullaque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum cap. Consulisti, 4. q. 5. §. Consideremus, Auth. de Tuent. & semiss. collat. 3. sicut statim infra nu. 48. dicemus.

47 Decimoséptimo, qui vouet certum aliquod monasterium vel certam religionem ingredi, intentione, se ipsum obligandi ad obseruandam continentiam, etiam si non admittatur neque ad habitum neque ad professionem, & non vult eam dum vixerit seruare, eo quod non fuit admissus. Dixi, (Vouet intentione se ipsum obligandi) & c. Quoniam si ea caruit intentione, sed absolutè vouet tale monasterium vel religionem intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, vel professionem emittere; ad nihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, si non admittatur. Imo etiam si fuerit admissus ad habitum; si postea contraxerit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad continentiam obseruandam; & quandiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitum postulare. Nam quemadmodum qui promissit Deo intra annum

factos.

factos ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit adstrictus ad diuinũ officium recitandũ, id quod ordo facer, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos in cap. Quando, de consec. distinct. 1. notab. 7. num. 2. neque si in peccatum fornicationis prolabatur, faciet contra votum, vel continentiam, quam ordo facer sibi habet annexam: sic etiam qui vouet ingredi religionem, & in ea permanere, si postea duxit vxorem, tenebitur quidem, ratione huius magni peccati, non exiguam agere pœnitentiam, & etiam retinere voluntatem adimplendi votum, si aliquando potuerit; at quandiu matrimonii vinculum durat, non tenebitur ad continentiam obseruandam, vt copiose & subtiliter Card. Caietanus in 2. sec. q. 189. art. 4. comprobat. Ceterum ei magister Sotus lib. 8. q. 2. art. 1. de iustit. & iur. contradicit circa differentiam quam assignat inter illum qui voto simplici se obligauit ad religionem, & inter eum: qui vouet ingredi, & profiteri: sed nobis opinio prædicti Card. magis arridet primum, quia sicut longè distant inter se votum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam, ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam, c. Ad Apostolicam de regul. c. 1. & c. Non solum, eodẽ tit. lib. 6. Sic etiã votũ obligandi se ad vnum ex his duobus, erit valde diuersum à voto, quo se quis obstringit ad alterum. Deinde, quia nullus iuris peritus, (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iudicaret, dispensationem illam esse subrepticiam, quam qui vouit ingredi simul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quod vouit ingredi, & tacendo, quod vouit etiam profiteri, arg. c. Postulasti de rescript. Tertio, quod qui vouet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & post ingressum vouet profiteri; multo amplius obligabitur ad professionem faciendam, quam alter, qui postquam ingreditur, non emisit votum de profitendo in ea, arg. c. 1. de Treug. & pac. & Auth. Itaque C. Communia de success. Quarto, quod ius commune non adeo obligat ad perseuerandum eum, qui vouet ingredi ad probandum, sicut obligat votum, quod quis facit perseuerandi & profitendi, siue id ante ingressum, siue post faciat. Quoniam iuri comuni satisfacit ingrediendo bona fide & sine dolo, vt probet viresque suas experietur: quamuis si talis vitæ ratio displiceat, poterit si libeat exire, dicto c. Ad Apostolicam, & dicto c. Non solum, ibi, pro voluntate, & c. 1. ibi, libere. At vero si emisit votum profitendi, nihil tale ei facere licebit, nisi iusta causa in id eum iuet, arg. c. Non est, & c. Magnæ de voto. Quocirca mihi persuasum habeo, eum, qui prius horum votorum emisit, posse intra annum probationis, religionem, quam elegit, relinquere, eo solo, quod modus ille viuendi displiceat; non autem ille qui posterius emisit, nisi post dispensationem impetratam ex causa quæ viro prudenti videatur iusta, argum. dicti c. Non est, iuncta glo.

Decimoséptimo, qui vouet strictiorem ingredi religionem & postea laxiorem 48 ingreditur, secundum S. Thom. 2. sec. q. fin. art. penul. ad 3. sed iam non tenebitur illam strictiorem intrare, si professionem emisit, in ea vbi laxius viuatur, c. Qui post votum de reg. lib. 6. alias verò sic, secundum Archidiaconum, communiter ibi receptum. Adiciamus etiam eum, qui vouet religionem, si nulla eum velit admittere, posse in seculo remanere, & vxorem ducere, secundum Angel. verb. Votum, 3. §. 11. & Card. Caiet. 2. sec. q. 189. ar. 3. quamuis Innoc. iij. in c. Porre-

Porrectum, de regul. oppositum sentire videatur. At vero qui vouet aliquam intrare religionem, sine expressa tamen vel tacita limitatione, huius aut illius monasterij, si in finitimis & propinquis cenobiis non admittatur, tenebitur ad remota exteriora proficisci, ubi sit aliqua spes quod eum recipiant. At verò si saltem tacitè secū intellexit de monasterijs tantū suæ regionis, aut regni, vel linguæ, si in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia monasteria tētanda, quod etiam placuit prædicto Cardinali in dicta q. 88. ar. 3. Dicimus tamē, quod quamuis S. Thom. 2. sec. q. 189. ar. 10. affirmet; non esse opus nimio consilio, longaque de liberatione, ad statuendum propositum ingrediendi religionem, propter rationes, & auctoritates quas ibidē adducit, & propter alias quas nos etiam in additione, c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 382. scripsimus: nihilominus tamen hoc esset intelligendum de illo cui specialia non obstant impedimenta, puta morbus, debita, cæteraq; huiusmodi: sicut idem in eodē loco exprimit, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispositus, ut ita in Deo totā suam collocarit fiduciā, quod eius auxilio quodcumque onus religionis valebit sustinere, secundum prædictum Cardinalem, qui ait, hoc adeo esse necessarium, quod qui huiusmodi fiduciam non habet, eam debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacra Eucharistiæ assidua perceptione, & sacra scripturæ lectione, neque prius ingrediatur, quam saltem speret huiusmodi voluntatem fiduciamque post ingressum sibi à Deo præstitum iri. Quæ quidem conclusio singularis & quotidiana est. Gerson vero in regul. moral. & Maior in 4. dist. 38. q. 16. sub finem aliquid amplius videntur exigere.

Decimonono, qui ingreditur, & proficitur religionem aliquam, & quia ibi regularis observantia nequaquam viget, non obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mortalis obligant, neque excusabitur, eo quod non intendat obligare se ad vouendum arctius quam in tali monasterio viuatur; eadem ratione, qua non excusatur, à continentia obseruanda, qui sacros ordines suscepit absque intentione obligandi se ad eam seruandam. Quocirca, qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & proficitur, si tunc non omnia, quæ ibi sub reatu mortalis delicti obligant, præmeditatur, vel si ea præmeditatus, non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi intentionem mutare, in illam, qua intendat, talia religionis præcepta, in posterum obseruare, vel eam nouè profiteri, ut rectè adnotauit prædictus Maior in 4. dist. 38. q. 20. Quod quidem verum est, quoad essentialia vota, non autem quoad alias accidentarias obseruationes, quæ sunt iam sublata vel mitigata, apostolicis priuilegijs veris, vel tempore immemoriali præscriptis, vel ex licentia tacita, vel expressa proprij prælati ad hoc facultatem habentis: vel ex consuetudine, quæ licet non sit immemorialis, est tamen adeo rationalis, & tot annorum, adeoque vetus, & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obseruationes sufficeret. Quoad quas obseruationes, rectè poterit defendi opinio Panorm. in c. Super eo, de reg. & c. Deus qui, de vit. & honest. cleric. quem prædictus Maior licentiosius, liberiusque quam par erat carpsit, cum constet etiam Cardinalem Florentinum, in c. Cum ad monasterium, de stat. Monach. & post eum multos alios (in quibus sunt Fely. in c. Nam concupiscentiam, col. 2. de Constit. & Anterior decif. Tholos. 448. imo &

imò & S. Anton. 3. par. tit. 16. cap. 1. §. 11. & 12.) idem tenuisse. Cumque constet totius orbis CHRISTIANI maximam partem idem obseruare, ipso summo Pontifice sciente & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante, iuxta gloss. singularem, c. Quia circa, de consang. quamuis capitulum illud cuius est illa glossa, non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius, ut in c. Si quis autem, a nu. 67. ad 75. de Pœnit. dist. 7. diximus.

Vigesimo, qui filios vel filias offert monasterijs religiosis, ubi nimia cum libertate & licentia viuatur, & promissa secundum regulam suam, & religionem, non obseruantur, iuxta mentem Cardinalis Caietani, 2. sec. q. 189. art. 5. quod tamen limitandum est, procedere, quando filia vel filij traduntur monasterijs in eisdem educandi, instituendique, quò in eis fiant monachi, vel monachæ, & ibi tam licentiosè viuatur, ac supra, eod. cap. nu. 46. dictum est, alias non esset peccatum, saltem lethale, ut patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus.

Vigesimoprimo, qui vouet præ timore mortis animæ vel corporis naturalis, vel casualis concepto in periculo infirmitatis, Maris, partus, naufragij, belli, hostium, aliisque similibus, & non implet, etiam conditione, sub qua forte vouit, cōpleta Quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui à Deo proficiscitur, neque ille, quo timetur, mors corporis naturalis casualis, vel accidentaria, imò neque timor mortis violentæ, qui non infertur ad extorquendum votum, infirmat illud, c. Gonsaldus, 17. q. 1. c. Sicut nobis, de Regul. nisi tantus sit, ut hominem ab usu rationis alienet, c. Sicut timor, eodem tit. Impediret autem timor, qui dicitur iustus mortis violentæ, vel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquendum votum, c. 1. de his, quæ vi: per quod id tradunt Panor. & alij ibi, & in dicto cap. Sicut nobis, adiunctis quæ aiunt Gloss. Idem Panor. & communis, in c. Abbas, de his, quæ vi, & Fortun. de ultimo fine, illat. 21. nu. 342. & nos etiam in cap. Verum, de iureiuran. diximus, quicquid dixerit Syll. verb. Metus, q. 8. post Cardin. in dicto cap. Abbas, dum loco eius Panormitanum allegat.

Vigesimosecundo, qui vouet aliquid dignum, quod voueatur, sed est eiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonum excludit, ut qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorem, & neque hoc neque illud adimplet, quoniā illud votum ad alterū ex duobus supradictis obligat, non autē ad perseuerandū in minus bono, si ad alterū perfectius trāsire uoluerit, iuxta sententiā omnium, quam Io. Tabiens. in verb. Votū, 1. §. fin. explicuit.

Vigesimotertio, qui vouet se nunquā (dum uiuet) vinum, vel quid aliud simile bibiturū, postea tamen bibit, quotiescūq; id facit, etiam si in eadem die, multoties biberet, quin etiam quamuis non promittat, se non bibiturū, nisi quodā die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi. Nam licet Palud. in 4. dist. 15. q. 4. innuere videatur, quod tunc, tantum prima vice est lethale crimen, non autem secunda, vel vltiori, nisi id ex contemptu faceret, oppositum tamē, scilicet quod qualibet vice mortale scelus admittatur, verius apparet, in quod etiam tandem ipse Paludanus ibi, & in alio loco, magis propēdet, & Maior in eadē dist. q. 6. col. 4. id asseuerat.

Vigesimoquarto, qui vouet aliquid facere, aliquo certo tempore, veluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud præscripto tempore, imò & si post illud non fecerit, quantocius commodè poterit, quoniā qui tenetur debitū aliquod

persolvere suo creditori ad praestitutum diem, si eo non soluerit, tenetur postea solvere, l. Celsus, ff. de recep. arbit. c. Cum dilecti, de dolo, & contum. Quod tamen limitandum est, procedere, quando, qui vouet, non respexit principaliter diem, vel tempus, quo promisit explere votum, ut communiter non respiciunt confessarii in diebus, quos imponunt ieiunandos poenitentibus, iubentes, ut diebus veneris, & sabbathi vnus mensis, vel anni ieiunent: poenitens enim qui aliquo illorum dierum non ieiunaret, teneretur alio postea ieiunare. Quo quidem in casu, sententia Syluestri in verb. Votum, 2. q. 4. poterit defendari, secus esset tamen, quando principaliter respexit tempus: rem autem quam vouit, veluti onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi praefixit, qualis est mens, & intentio Sanctae Matris Ecclesiae circa ieiunia, quae in honorem huius vel illius sancti, vel aliis statutis diebus anni, fidelibus proponit obseruanda, ex quibus, si aliqua omittimus, quamuis in eo peccemus, & ob id poenitentiam agere teneamur, nihilominus tamen, nulla deinde remanet obligatio ad totidem, aliis diebus, quot omittimus, ieiunandum, ut luculenter Cardinalis, q. 88. ar. 12. sub finem, explicuit, sicut neque qui diuinum officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persolvere, sed solum ad poenitentiam agendam pro delicto, sicut diffusius in re. pet. c. Quando, de consec. dist. 1. not. 12. nu. 35. diximus.

35 Vigesimo quinto, qui vouet, & poenitudine ductus, non vult illud adimplere, arg. c. Vouentibus, 17. q. 2. Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc ratum, quod poenituerit vouisse, modo postea adimpleat, & propositum non adimplendi non concipiat, Ang. verb. Votum, 3. §. 13. Syluest. verb. Votum, 2. q. 20. licet additio ad praedictum Angel. oppositum teneat, praesupponens, paria esse, quem poenitere, se vouisse, & nolle adimplere votum, quod factum est.

Vigesimo sexto, qui vouet aliquam abstinentiam, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, necne, absque superius dispensatione, quem facile poterat adire, votum violat. Rosel. Votum, 5. §. 7.

Vigesimo septimo, qui vouet aliquid quod per se ipsum adimplere non valet, nec per alium curat adimpleri, illis casibus in quibus id agere tenetur, secundum mentem Innoc. in c. Scripturae de voto & Panor. in c. Licet, eod. tit. S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 5. Angel. verb. Votum, 3. §. 7. & Syluest. verb. Votum, 2. q. 12. Casus autem in quibus aliquis tenetur alium sibi sufficere vel substituere, ad complendum votum, quando per se ipsum id minimè valet, sunt qui sequuntur. Primus, quando votum ipsum, saltem tacitè, ad id videtur extendi, ut votum opitulandi his, qui in terra sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus quando aliquis vouet id, quod nullatenus per se ipsum poterit executioni mandare, secundum eosdem authores, vbi supra. Tertius, quando sua culpa effectus est impotens ad votum implendum, secundum maiorem praedictorum doctorum partem, id quod sine solido fundamento dicitur, quo circa oppositum cum Syluestro, vbi supra verius arbitramur.

36 Vigesimo octavo, qui relictus haeres vota realia defuncti non adimplet, sunt autem illa, quae ad rem familiarem illius pertinere videntur, ut pote si vouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynam aliquam elargiri. Quoniam ita tenentur eiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persolvere, l. 2. ff. de pollicit. notant. Pa-

tant Panor. & alij in c. Licet de voto, secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia, glo. in dicta, l. 2. ff. de Pollicit. quae procedunt, siue haeres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse sponte sua se ad id voluit obligare, secundum Palud. communiter receptum, in 4. dist. 38. q. 3. ar. 3. qui addit, quod quando ille, qui defunctus est, emiserat votum, partim reale, partim verò personale, & expressit vtrunque, puta, vouit pergere ad diuum Iacobum, ibique calicem aureum offerre, vel monasterium aedificare, & ipsum ingredi, haeres non tenebitur ad id quatenus est personale, sed sic quatenus est reale, & ita in duobus exemplis modo positus non tenebitur adire diuum Iacobum, neque monasterium intrare, tenebitur tamen ipsum aedificare, & calicem offerre. At verò, quando expressit solum votum personale, non autem reale, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur, verbi gratia. Haeres illius, qui vouit adire diuum Iacobum, non tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persolvere, quae defunctus eo accedens, expendisset. Item haeres illius, qui vouit religionem, non tenetur in demortui locum, se ipsum religioni dicare, neque monasterio conferre illa bona, quae mortuus secum asportasset, si eam ingressus fuisset, arg. l. Cum principalis, ff. de reg. iur. & c. Accessorium, de reg. iur. lib. 6.

Vigesimonono, qui ob falsam, vel iniustam causam, voti dispensationem impetrat, vel dispensat in ipso, glo. sing. in c. Non est, communiter recepta, de Vot. & Tho. 2. sec. q. 89. art. 13. quoniam dispensatio quae falsae causae innititur, surreptitia est, & inanis, c. Super litteris, & c. Ad audiētiam, de rescript. & l. Et si legibus. C. Si contra ius vel vtilit. quae autem sine causa iusta fit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta glossas communiter receptas, in cap. Non est, de voto, & c. Quando, de iureiuran. arg. c. Sunt quidam, 25. q. 1. Et quamuis Adrianus in 4. de rescript. teneat, quod ille cui conceditur dispensatio, sine causa, & contra legem penitus humanam, nihil peccet, licet dispensator sic, oppositum tamen, quod tenuit Caietanus, 2. sec. q. 96. ar. 5. nobis verius esse videtur, videlicet, vtrunque peccare, propter rationes quas ille ibi affert, & quas nos, in c. Quae contra mores, 8. dist. adiecitimus. Occurrit tamen nunc concordia praedictorum authorum, videlicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum vtendi dispensatione iam impetrata sine subreptione, & dicendo, quod opinio Caietani procedat in priori, & opinio Adriani in posteriori, quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum, qui dispensat grauius peccare, quam eum, qui petit & impetrat, nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter, nisi quando ex tali dispensatione, notabile aliquod scandalum exoritur. Addo item, quod multo minor causa sufficit ad dispensandum sine peccato circa legem omnino humanam, quam circa legem naturalem & diuinam.

Trigesimo, qui credit pertinaciter esse malum, vouere etiam cum debitis circumstantiis, sicut aliqui haeretici tenent, secundum mentem S. Thom. 2. sec. q. 88. ara. 4. & lib. 3. contra gent. cap. 238. quod esse haeticum late probat Castren. lib. contra haereses verb. Votum.

Trigesimoprimum, qui vel quae ex consensu coniugis emittit votum continentiae, postea verò debitum coniugale poscit, secundum omnes. Id etiam est dicendum, si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu votum emisit, secundum

S. Thom. in 4. distinct. 38. quoniam consentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitum exigendo, & subinde peccat. Ad Rom. 1. & cap. 1. de offic. deleg. At qui non peccaret, si peteret secundum Innocent. à Panormit. & aliis in cap. 1. de conuers. coniug. & Syluest. verb. Votum, 5. quæst. 2. receptum, & dubio 6. P. Vinc. super hoc modo respondetur infra, num. vlt. C.

Trigesimo secundo, qui vel quæ coniunx, postquam ambo votum simplex continentia fecerunt, alter illorum debitum ab altero petit, c. Quod Deo, 33. q. 1. quamuis alter illorum votum suum violauerit fornicando, secundum omnes, quoniam non debet frangere suum votum, ob id quod alter suum violauerit, Verum est tamen, quod si timeant sibi incontinentiam, deberent à Summo Pontifice dispensationem obtinere, quoniã Episcopus id facere nequit, nisi forsã quando illud ex aliquo magno timore, originem duceret, qui tamen non erat satis ad voti obligationem impediendam, secundum communem opinionem, in c. Veniens, qui cleric. vel vouent. vbi text. singularis, quicquid dixerit Maior, in 4. dist. 32. quæst. 2. Cuius opinio posset habere locum, quando ad sedem Apostolicam non pateret recursus, vti Syluest. verb. Matrimonium, 7. §. 5. & verb. Dispensatio. §. 9. insinuauit, Cuius rei radicem nos in cap. At si, §. De adulteriis, de Iudic. expressimus, vt inferius, num. 76. dicemus. Diximus, (postquam votum fecerunt) quoniam si tantummodo pepigerunt inter se, ad certum vsque tempus abstinere, veluti vsque ad pascha, bene possunt ambo postea mutare sententiam, arg. cap. Præterea, de sponsal. Imò etiam si alterum illorum solum pœnituit pacti, & alter intelligit, eum quem pœnitet pepigisse, propensum esse ad incontinentiam, & facile in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum coniugale persolvere, secundum Hugonem Cardinalem, 1. ad Corinth. 6. Nam quamuis pactum præcesserit inter eos, non tamen vouerunt, & ita sibi inuicem possunt remittere pactum.

60 Est tamen notandum, quod votum alterius coniugum, sine alterius consensu de non soluendo debitum, imò etiam de non petendo, est illicitum, secundum S. Thom. in 4. dist. 32. q. 2. & Palud. ibidem, q. 2. col. 5. quoniam est graue onus alteri, eo quod in eam necessitatem adigitur, vt pudorem petendi debitum semper subire cogatur. Quo circa non solum episcopus huiusmodi votum potest dissoluere, imò & alter coniugum, potest omnino illud irritare, quippe quod in suum præiudicium vergat. Neque duo capitula; videlicet, c. Quidam, & c. Placet de Conuers. coniugat. quæ contrarium significare videntur, aliquid obstant, non enim innuunt eum, qui professus est religionem, absq; coniugis consensu nõ posse petere debitum, sed potius non posse exigere, hoc est, ad ipsum persoluendum compellere, l. exigere, ff. de iudic. & l. Si constante, ff. solut. matrim. cum eis annot. At verò votum non habendi copulam, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum, licitum est, vimque habet obligandi. Quoniam qui tale vouet, sibi soli & non alteri præiudicium facit. Syluest. verb. Votum, 5. §. 2. Et quia qui profitetur religionem, vouet non habere copulam carnalem, alter coniugum, qui sine alterius consensu profitetur, non solum vouet, non exigere debitum, sed etiam neq; petere, neque soluere. Ideo eius votum, quamuis nihil valeat, quoad non soluendum, & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, valet tamen quoad nõ exigendũ, & non petendũ, quatenus sibi tantũ præiudicat.

Quo fit vt altero mortuo, huiusmodi coniunx ad castitatem seruandam teneatur, quamuis si postea vxorem duxerit, matrimonium sit validum, vt probè docuit Sylu. verb. Votum, 4. q. 2.

Trigesimotertio, qui vel quæ coniunx vouet rem, quæ non tendit in præiudicium alterius, veluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod ex vi legis diuinæ, aut humanæ tenebatur, vel dare elemosynam ex his, quæ ultra dotē possidet, postea autem illud non adimplet, secundum mentem omnium doctorum, quam Angel. verb. Votum, 2. §. 8. Sylu. Votum, 3. §. 1. expressit. Diximus, (quod non vergit in præiudicium alterius) quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Vnde mulier, quæ vouet abstinere, vel peregrinationem sine mariti licentia, non tenetur eas adimplere, cap. Manifestum, & c. Noluit 33. q. 5. si maritus repugnauerit. Imo etiam si ipso consentiente talia emiserit vota, & postea ille contradixerit, vxor non adimplens votum non peccabit, maritus vero peccat quãdo sine causa, quod primum concesserat, postea reuocat, Richar. in 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. quamuis consensum quem adhibuit in votum continentia, reuocare non valeat, Syl. vbi supra. Neque maritus in iniuriã præiudicium vxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quicquam vouere potest. Nam quoad hoc, æqualis conditionis esse iudicantur, c. Gaudeamus, de diuort. & c. Si quis vxorem, 32. q. 1. Mulier vero, quæ antequam nuberet, aliqua vota vouit, & postquam nupsit, non potest absque mariti præiudicio eadem implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus nunquam præbeat assensum: quo tamen mortuo tenebitur eadem implere, c. Manifestum, 33. q. 5. Ros. ver. Votum, 2. §. 8.

Trigesimo quarto, qui vouet terræ sanctæ succurrere ex licentia vxoris suæ, vel etiam absque licentia, & postea non implet, c. Ex multa, de voto, quamuis consultius esset nihil tale vouere, si vxor non potest virum comitari, neque etiam absque periculo incontinentia remanere, secundum S. Thom. in dist. 32. q. 2. Vxor etiam secundum Hostien. Panor. & communem in dicto c. Ex multa, potest huiusmodi votum sine licentia facere, & tenebitur adimplere, quando sine periculo incontinentia id posset efficere, etiam si tali polleret facultate, vt posset multos nobiles & equites secum ducere, qui quidem auxilio esse possent, quamuis S. Tho. vbi supra, & Syluest. oppositum tueantur. Sed primum verius apparet, etiam si nullus ipsorum, absque alterius licentia possit habitum suum, in habitu religiosorum, quos tertij ordinis vocant, vel cuiuscunque alterius religionis mutare, quoniam id præiudicium, ac non nihil horroris ac fastidij affert. Et dubio 7. & 8. P. Vinc. respondetur infra nu. vlt. D.

De Irritatione, & dispensatione, & commutatione votorum.

SUMMARIUM.

Dispensare, commutare, & irritare votum differunt. nu. 63.

Dispensant soli prelati tantum ecclesiastici, & commutant, aliqui vero alij etiam irritant, nu. 64. Non tamen equaliter parentes, tutores, domini, coniugati, & prelati religiosorum, nu. 65.

Votum irritatum non iterum resurgit, per mortem irritantis. nu. 66.

Vota religiosorum, quæ sunt valida, & quæ sint illa, quæ pendent à superioris voluntate, num. 67.

Vouere potest, qui pollet iudicio ad peccandum, vel merendum, præterquam, &c. num. 68.

Vota religiosorum, & minorum, quomodo differant, & conueniant, nu. 69.

Vota realia & personalia eorum, qui ætatem habent ad contrahendum matrimonium, nu. 70. & vsque ad quod tempus possint irritari, aut rata fieri, nu. 71.

63 **P**ro luce dicendorum præsupponimus primum, dispensationem, commutationem, & irritationem, inter se differre. Nam irritatio non aliam causam expostulat quam voluntatem illius, qui ad irritandum pollet facultate, c. Puella, 20. q. 2. c. Manifestum, 33. q. 5. secundum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. col. 5. & S. Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 6. pag. 3. Dispensatio vero, causam iustam & rationabilem requirit, qua qui habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino votum relaxare, absque eo, quod loco voti aliquid iniungat vouenti, & tunc tam vouens, quam qui dispensat, manent in conscientia securi. Commutatio autem vel redemptio voti exigit, vt id in quod votum est cõmutandum redimendumue æque bonum sit, aut melius, quam id quod vouit. Tunc autem æquè bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur. Tunc vero melius requiritur, quando sine aliqua causa, sed solum ex mera voluntate, est facienda commutatio iuxta mentem omniam, quam optime Cardinalis Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 12. explicuit. Vnde inferitur id, quod nos eundem Cardinalem vbi supra sequuti in glo. 2. c. Quanto, de iureiur. diximus: Nempe, eum qui habet potestatem ad dispensandum, & commutandum; posse partim dispensando, partim verò commutando, relaxare votum, sine causa omnino iusta, ad votum ipsum omnino relaxandũ, imponedo aliquid loco eiusdem, vouenti, licet minus sit eo quod vouit.

64 **S**ecundo, præsupponimus Prælatos tantum ecclesiasticos habere potestatem tantum dispensandi, vel commutandi vota, secundum S. Tho. 2. sec. q. 88. ar. 12. & alios in 4. dist. 38. & omnium sententiam. Multi autem alij habent potestatem irritandi vota: puta pater, & eo deficiente, mater, quæ tutelam filiorum suscepit, & ipsi tutores, vel curatores pupillorum, vel minorum. Maritus etiam potest vxoris vota, & dominus vota seruorum, & Abbas, vel alius Prælati vota religiosorum irrita facere, arg. cap. Puella, & cap. Illud, 20. quæst. 2. cap. Mulier 32. quæst. 2. cap. Manifesta, & cap. Nolunt, 33. quæst. 5. cum suis glos. Nam, vt rectè diffinit S. Thom. 2. sec. quæst. 88. ar. 8. Nullus, qui alterius subditur potestati, potest emitteere votum, quod validum sit in eis in quibus ille subicitur, absque eius consensu.

65 **T**ertio, præsupponimus, non omnes præfatos æqualem irritandi potestatem fortiri: quoniam pater & mater, quæ deficiente patre illi succedit, vel tutor, possunt omnia vota obliterare, tam realia, quæ ad rem familiarem pertinent, quam personalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu, non possunt matrimonium contrahere, aded vt qui vouerunt, nunquam amplius illa vota implere teneantur, etiam si ipsimet, qui ea irritarunt, in ea denuo consentirent: nisi vouenseadem vota iterum ratificaret. Idem omnino dicendum est, de prælatis, quoad vo-

ta religiosorum. At verò, neque pater, neque mater, neque curator, vilo modo possunt irritare vota illius, qui ad iustam peruenit ætatem, in qua matrimonium posset contrahere, si vota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt votum religionis, & votum castitatis, arg. cap. Si annũ, de iud. lib. 6. Possent tamen irritare vota realia, ad rem familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quicquam ad rem facit, vt vota illa sint purè personalia, vel principaliter personalia, & accessoriè realia, quale est votum ingrediendi religionem, cap. In præsentia, de probat. Auth. Ingressi. C. de Sacros. Eccles. cum ei annot. Quoniam de his omnibus perinde iudicandum est, ac si purè personalia essent. Argum. cap. Accessorium, de reg. iur. lib. 6. cum suis concord. Maritus autem, nullo modo potest vxoris vota irritare, & nulla facere, neque rursus vxor vota mariti, nisi in quantum alter alteri præiudicium facit: quicquid dicat & assermet Panormitan. in cap. Scripturæ, de voto, secundum Angel. & Syluest. verb. Votum, 5. q. 1. propter rationem S. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 8. quam adduximus supra, præterquam in casu quando alter coniugum, notoriam fornicationem siue carnalem, siue spiritualem, admitteret, cap. Agathosa, 27. quæst. 2. secundum Panormitanum in cap. fin. de conuers. coniugat. Qua de causa alter illorum poterit nullum reddere votum alterius, quo se obstrinxerat, ad nunquam coniugale debitum expostulandum, vt constat ex supradictis. Dominus etiam potest serui sui vota, quæ in suum præiudicium vergunt, omnino abolere, reliqua verò nequaquam, secundum omnes. Pro solutione quæstionum, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod votum nunquam venialiter peccandi, & nunquam peccandi, non valent: quia sunt de re homini in hac vita impossibili, iuxta illud Io. 1. cap. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Item, votum nunquam mortaliter peccandi, videtur esse de re tam difficili, quamuis non impossibili, vt non obliget, aut certe facilè per ordinarium relaxari debeat. Item, votum non committendi tale, vel tale peccatum veniale, valet, credo tamen eius transgressionem, non esse nisi veniale communiter, sicut nec alia transgressio voti de re leui esse videtur. Quia votum quod est quædam lex, quam sibi vouens tulit, non magis eum obligare videtur, quam lex à Deo, & ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera, cap. Vnum, §. fin. 25. distinct. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 5. & aliis locis citatis in cap. 11. num. 4. vt ibidem diximus. Et votum non committendi tale, vel tale peccatum mortale, validum est, eiusq; transgressio duplex peccatum est, & transgressor circumstantiam voti confiteri tenetur. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ asserit, materiã esse satis conuenientè ad vouendum, eam, quæ præcepta est, iuxta doctrinam Thom. 2. sec. q. 88. quamuis quæ solum consilij est, magis propria sit. Item, quod melior mihi videtur D. Doctoris Soti opinio, in lib. 7. q. 3. art. 3. de iust. & iure. quam Caietani, 2. sec. q. 88. scilicet, quod superior religiosi, omnia eius vota, quamuis sint de non peccando tali vel tali veniali peccato, aut tali vel tali mortali, irritare potest: quia quamuis prælatus tollere non possit obligationem, qua subditus ad illa peccata non committenda aliis legibus tenetur, nouam tamen obligationem quam sibi sufficientem ad id libertatem non habens, imposuit, potest. Item, quod superior non potest irritare vota nouitiorum, sicut professorum, quia

illorum voluntas adhuc à superioris voluntate nō pendet, arg. c. 1. & c. Beneficium de reg. lib. 6. Item quod religiosus cum esset saecularis fecit, ipso facto cōmutatur in votum sollempne religionis, c. Scripturæ, de vot. cum ei annotat. Item quod quæ dicuntur infra num. 71. scilicet quod nec pater, nec tutor possunt abrogare votum sollempne filij & pupilli, qui non habent ætatem ad contrahendum matrimonium, elapso vno anno, non præsupponunt, quod votum sollempne eius, qui non habet ætatem ad matrimonium, valeat, antequam ad illam perueniat, quod esset contrarium ei, quod infra nu. 68. dicitur. Sed quod cum ad illam perueniret, tam irrevocabile efficitur, vt nec à patre nec à tutore reuocari possit. Interrogatus, An maritus vota, quæ sua vxor antequam nuberet, fecit, irrita & nulla facere possit? Respondeo posse, si marito præiudicant. Prout est textus singul. in c. Noluit, 33. quæst. 5. quem ad hoc à paucis citari credo, in quo S. August. ait, vt si adhuc iunuptæ concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit nupsit, & viro eius nō placuerit, nō persoluat. Interrogatus vterius, An maritus omnia vota quæ vxor sub eius potestate facit, irritare possit? Et qualia possit? Et qualia non? Respondeo, non posse, nisi quæ sibi præiudicant, vt supra dictum est.

66 Quarto, supponimus fuisse opinionem Innocentij, in cap. Scripturæ, de vot. Quod vota eius, qui habet ætatem nubendi, aut ducendi vxorem, à maritis, vel vxoribus, dominis, parentibus, curatoribus irritata, sicut obligant, quoad ea, quæ non sunt in præiudicium irritantium, iuxta communem opinionem; ita quoque incipiunt obligare simulatque ipsi vouentes liberantur à subiectione irritantiū, sed profecto contrarium verius, & rationi conformius nobis apparet; per cap. Quidam, & cap. Placet, de conuers. coniugatorum, vt tenent Panormitan. in dicto cap. Scripturæ, Angel. Syluest. verb. Votum, 4. q. 2. & Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 8. nisi quando expresse se aliquid facturos vouerunt: posteaquam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes.

67 Quinto, supponimus vota religiosorum, quorum materia neque in genere, neque in specie est eis prohibita, & proinde secundum se sunt valida, non ideo nullius vigoris existimari, quia sunt irritabilia, quinimo ad sui obseruantiam obligant, quousque ab illis, qui id possunt facere, irritentur, etiam si prius ea nunquam approbassent, quoniam sub ea conditione semper fieri videntur, si superior non contradixerit, quæ quidem conditio semper impleta manet, donec superior contradixerit. At verò, vota, quæ fiunt in rebus prohibitis à suo superiori, alioquin tamen licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit, quoniam sub hac conditione semper fieri creduntur, si videlicet superior annuerit, vt Cardin. Caietanus vbi supra rectè diffiniuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddam dictum concilij Agathensis, c. Monacho, 20. q. 4. scilicet Monacho non esse licitum vouere.

68 Sexto, supponimus, quod licet, qui carent ætate sufficienti ad contrahendum matrimonium, si eo iudicio polleant, vt possint iam & mereri, & peccare, quæcunque vota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt, quibus obligentur, iuxta glossam insignē, ab omnibus receptam; in cap. Mulier, 32. quæst. 2. Panormitan. cum cōmuni, in cap. 2. de voto, nihilominus parentes illorū, vel tutores omnia illa rectè possunt irritare cap. Puella, 20. quæst. 2. & cap. Mulier, 32. q. 2. desum-

desumptum ex cap. 30. Numeror. Diximus (Regulariter) Quoniam voto solemnini religionis, se non possunt obstringere, etiam cum consensu patris, aut tutoris cap. 1. de Regul. lib. 6. bene tamen voto simplici, quicquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, male percipientes quid sibi voluerit S. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 9. vt optimè declarat Syluest. verb. Votum, 3. quæst. 5.

Septimo, supponimus illud quod diffinitum est de pueris, qui nondum ætatem nubendi, vel ducendi vxores attigerunt, illud statuendum esse de religiosis, quantum attinet ad votorum irritationem, quam ipsorum superiores facere possunt: scilicet, eorum vota, quæ de rebus bonis honestisque fiunt, quæ neque suæ regulæ, neque præceptis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, valida esse, quando sibi à suis superioribus non obstitit. Veruntamen, illi pro mera voluntate sua, sine alia ratione, & causâ possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Innocent. communiter receptus, in cap. Scripturæ, de vot. & S. Thom. iuxta Cardinalis Caietani interpretationem, 2. sec. quæst. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. quæst. 2. col. 5. & S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 6. & sic venit intelligendum præallegatum illud concilium Agathense, in cap. Monacho, 20. quæst. 4. Est tamen circa hoc adnotandum, quod licet rectè possimus affirmare, quoad effectum, ne Monachus teneatur adimplere votum, satis esse, quod superior iubeat ei, ne faciat id, quod vouit vel nolit ad id agendum, facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior de voto, quoad effectum tamen, vt votum irritum, & inane fiat, non satis est hoc, sed præterea necessarium est, vt prælatus de voto ipso iam præmonitus, voluntate, & autoritate sua, illud omnino casset, & nullum faciat, quod optimè docuit Caiet. in dicto art. 8.

Octauo, dicimus, quod illi quibus satis ætatis est, vt possint contrahere matrimonium, possunt etiam, quæcunque vota personalia facere, eademque adimplere tenentur, etiam renitentibus partibus, aut eorum curam gerentibus, cuiusmodi sunt vota continentiar, religionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia; dummodo regimini & gubernationi domus paternæ, aut parentum potestati, siue rei, nihil nocuenti, aut iniuriæ inferant. Talia enim vota nihil valent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, vel fierent ex rebus castrensibus, hoc est in bello vel quasi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus, vel cum expresso tacitoque consensu parentis, vt optimè collegit Syluest. verb. Votum, 3. quæst. 6. At verò vota realia, quæ principaliter ad rem familiarem pertinent; si ab illis fiant, qui possunt nubere, vel vxorem ducere, licet valida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari à parentibus, vel curatoribus, donec ad vigesimum quintum annum peruenerint: quemadmodum tam personalia quam realia puerorum qui ad decimum quartum annum, & puellarum quæ ad duodecimum non peruenerunt, secundum B. Antonium, 2. part. tit. 11. cap. 2. §. 6. Diximus (Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinent) quoniam vota, quæ accessoriè illam tangunt, non possunt irritari quando adiunguntur personalibus, quæ ab eis irritari nō possunt: huiusmodi est votū professionis, quod quidem ex consequenti bona profitentis transfert in monasterium cum ipsa persona, cap. In præsentia, de probat.

Nono, supponimus, patrem & tutorem posse votum sollempne reuocare, si factum fuerit ab eo, qui non habet ætatem, vt possit contrahere matrimonium.

Irritandum est autem, antequam ad praedictam aetatem peruenerit, quoniam post eam irritare non potest, cap. Puella, & ibi Cardinalis S. Xisti, 20. quaest. 5. Cuius contrarium accidit circa votum simplex, quod etiam postquam ad legitimam aetatem peruenerit, poterunt irritare, dum tamen filius adhuc in illa aetate, ratum non fecerit votum, quod egregie Caietan. 2. sec. quaest. 189. art. 5. adnotauit.

Decimo, supponimus, quod ut aliquis votum suum confirmasse, aut ratum fecisse censeatur, non satis est credere votum, quod emisit validum fuisse, neque etiam proponere ipsum adimplere, quin potius necessarium est, ut ita gratum habeat, ut velit, quod votum, antea factum, ab ipsa ratificatione sit validum, etiam si prius non valuisset, quod praclare etiam idem Cardinalis ubi supra explicuit.

Interrogatus, An pater, qui votum ingrediendae religionis, a filio antequam 14. annos haberet factum, non irritauit post 14. completos, irritare possit? Respondi, quod non, si filius suum votum post 14. ratum habuit, & aliter sic, ut Caietan. supra relatus, 2. sec. quaest. 189. art. 5. determinauit. Cui addimus id quod supra dictum est, scilicet, quod ut votum ratum dicatur, non satis est credere quod valet, & velle illud persolvere, si expresse non vult, ut valeat in posterum, quamuis ad illud usque tempus non valuerit.

Ex praedictis fundamentis colligitur peccare mortaliter infra scriptos.

S Y M M A R I V M.

Secundum praecipuum, quantum ad votorum dispensationem, & irritationem quis & quomodo, ita frangat, ut peccet mortaliter, nu. 72.

Votum circa quod qui absque potestate dispensat, irritat vel commutat, nu. 72.

Religiosus, qui ex mendicantibus transit ad religionem non mendicantium, per hanc quotidianam subreptionem, nu. 72.

Votum in quo superior, qui irritauit, consentit, nu. 73.

Votum paternum, quod non approbat, &c. nu. 73.

Votum, quod seruus, clericus vel religiosus vouet, & non implet, nu. 74.

Qui peccant mortaliter, circa dispensationem & irritationem votorum, sunt hi.

72 **Primus**, qui carens potestate, ad dispensandum, commutandum, redimendum, vel irritandum votum, aliquid horum fecit.

Secundus, qui habens tantum potestatem ad redimendum, vel commutandum, qualem habeat multi confessarij, virtute bullarum, aut iubilaeorum electi, dispensat super voto, vel ipsum irritat, & nullum facit, arg. c. 2. de cost. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisd. omni iudic. quatenus habent, male facere eum, qui extra territorium suum, vel potestatem sibi concessam aliquid facit. Imo & actus ab eo factus non valet, & sensu Caiet. 2. sec. q. 88. art. 2. quod etiam in c. Quanto de iureiur. diximus, praesertim, quod ubi iurisdictione, quam quis non habet, scelus est lethale, secundum Thom. receptum, 2. sec. q. 60. art. 6.

Tertio, qui ex ordine mendicantium, ad canonicos regulares vult transire ex dispensatione Papae, & quia intellexit illam obtinere non posse, nisi prius habitum dimittat,

dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando saeculari veste indutus incessit, & postea eam dispensationem impetrans, huiusmodi diabolicam astutiam subicet, ut in praesert. c. Si quando, de rescript. pag. 14. comprobauimus. Quo circa, huiusmodi religioso consulendum est, id quod saepe coplures admonuimus, ut videlicet, ad pristinae illam suam religionem reuertatur, vel iterum supplicet Summo Pontifici, ut ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & validam esse velit.

Quarto, qui cum esset superior, potestatemque haberet irritandi vel obliterandi aliquod votum, in ipsum consensit, postea vero sine rationabili causa, ipsum ex mera malitia, vel proprio impulsu affectu, vel fingens illud votum in maximum vergere praedictum, irritat & annullat, cum parum aut nihil inde emanaret nocuum, secundum praedictum Cardin. Caietanum; 2. sec. q. 88. art. 8. Qui tamen adiicit subditos non peccare, si non adimpleant votum: quod fuit ita perperam irritatum, sicut etiam superiores nihil peccant, dum legitime irritant subditorum vota solum pro libera voluntate sua, sine causa aliqua, & malitia, antequam illa approbentur, quoniam in hoc suo iure vtuntur, cap. Puella, cap. Illud, 20. q. 2. cap. Noluit, & cap. Manifestum, 33. q. 5.

Quinto, qui cum parentes eius aliquod votum emisissent ab eo implendum, & non implet, si tamen illud non approbat, animo se ipsum obligandi, ad nihil aliud amplius quam ipse voluerit, cap. Licet, cum ei annot. per omnes de vot.

Sexto, qui licet esset seruus, continentiam, quam vouit non obseruat, id etiam erit de aliis votis, quae nihil in damnum patroni sui vergunt, veluti, aliquas dicere orationes, & similia quae tamen opere non praestitit, per supra dicta, nu. 64.

Septimo, qui licet esset clericus habens beneficium, vouet ingredi religionem, facere abstinentiam, eleemosynas, & orationes, &c. & non facit, Ang. verb. Votum, 2. §. 2. Sylu. Votum, 3. §. 2. quoniam clericus saecularis licet habeat beneficium, recte potest regulariter omnia illa quae laicus potest, vouere, absque sui episcopi licentia, excepto eo, quod ecclesiae suae grauius praedictat, qualis esset longa peregrinatio, & aliud simile ob quod necessarium esset propriam ecclesiam deserere.

Octauo, qui (esto quod esset religiosus) vouet aliquid quod ex genere suo bonum erat, at tamen sibi prohiberetur, sine expressa, vel tacita conditione, videlicet, si praelato placuerit, vel vouet rem non prohibitam, absque illa conditione, si superior non contradixerit, iuxta subtilem quandam differentiam, quam praedictus Card. Caietanus, 2. sec. q. 88. art. 8. inter illa duo constituit.

Quis super voto dispensare, aut illud commutare valeat.

S Y M M A R I V M.

Dispensant soli Praelati Ecclesiastici circa vota, nu. 75.

Papa solus dispensat super voto solenni, & aliis quinque, nu. 75.

Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc aequetur Episcopo, nu. 75.

Dispensans super voto absque iusta causa, & ipse dispensatus sunt male securi. Qualis videatur ista causa, aut quanam, & quando sit notorie talis, nu. 76.

Dispensandi causa iusta in voto, ex quibus vna est facilis & leuis vouendi, nu. 77.

Oblatio vota cui nam videatur facta dispensatione, nu. 78.

Voti fracti peccati absolutio, & absolutio voti differunt, nu. 79.

Votum qui commutare potest, an possit dispensare, nu. 79. Et qui fratres Confessarij dispensent, nu. 80. Voti commutatio vi Cruciatu, facienda est in eius utilitatem, nu. 80.

75 **S**OLI Prælati Ecclesiastici pollent potestate dispensandi, & commutandi voti, propter rationem, quam S. Thom. communiter receptus reddit, 2. sec. q. 88. art. 1. 2. per illud, 2. ad Corinth. 2. Nam et ego quod donavi &c. Solus autem Papa, vel qui potestatem ab ipso peculiarem habet, potest super quinque votis dispensare, scilicet super voto perpetuæ continentiae, religionis, peregrinationis in Hierusalem, vel Romam, vel ad sanctum Iacobum Compostellæ. Etenim, quavis nullus textus reperitur, qui omnia ista vota soli Papæ reseruet, præter votum in Hierusalem, per cap. Ex multa, de voto, adiuncta glo. singul. verb. Incumbit, Quinimo neque hoc quando ex deuotione, & non in subsidium terræ sanctæ fit, secundum Panorm. in dicto cap. Ex multa, quem ibi sequitur Rauennas, iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colligitur ex Extrauaganti Xisti quarti cap. Et si dominici, de Pœnit. & remiss. omnia hæc sunt summo Pontifici reseruata. Vnde secundum aliquos, quicumque inferior, ab aliquo istorum quinque tentaret absoluere, præterquam quod peccaret mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret, per dictam extrauag. quod quidem non est verum, nisi in illis qui ex facultate, vel concessione eiusdem Papæ Xisti quarti absoluuntur, quoniam de his tantum ipsa loquitur, vti post Syluest. verb. excommunicatio, 7. casu 32. & Angel. verb. excommunicatio, 5. §. 31. nos super eandem extrauagantem expressimus. In cæteris autem votis, alij Prælati inferiores poterunt dispensare, vt **Episcopi, vel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt.** Quamuis Panor. c. Proposuit de concess. præb. solam commutandi potestatem illis concedat, sed non est verum, propter ea, quæ ipse in c. 1. de voto docuit. Porro Prælati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum Innoc. d. c. 1. de voto ab Hostiensi, reliquisque omnibus communiter receptum, à Panor. vero in d. c. 1. explicatum, nisi ad hoc præscriptione, vel priuilegio peculiari muniantur. Verum est tamen, prælatos regulares posse religiosorum suorum vota irritare, sicut dictum est supra nu. 63. id quod Syluest. verb. votum, 4. q. 3. etiam asseruit; Imò & dispensare si sunt exempti. Quoniam eorum iurisdictione, quasi episcopalis reputatur, iuxta glo. sing. & receptam, Clem. 1. de reb. eccl. alias vero minimè, quicquid aliqui sensisse videantur. Communis etiam omnium est sententia, nullum præter Summ. Pontificem posse dispensare super voto continentiae solemniter emisso, per sacri ordinis susceptionem. Maior etiam pars Doctorum non dubitat, eundem Summ. Pont. posse dispensare in voto solemniter per professionem facto, si grauiissima aliqua adsit necessitas, secundum Innoc. & gloss. communiter receptam, in c. Cum ad monasterium, de stat. monachor. quam nos in c. litteras, de restit. spoliat. copiosè roborauimus.

76 Præterea, communis doctorum consensus habet, quod quamuis **Episcopi non possint dispensare in voto etiam simplici perpetuæ continentiae, nisi sit magnum periculum incontinentiae, & non possit adiri Papa, iuxta Syluest. verb. Votum, 4. q. 4. vti inferius dicemus: Possent tamen dispensare in voto continentiae non perpetuo, sed ad tempus seruandæ, veluti per annum, secundum Palud.**

in 4. di-

in 4. distinct. 38. quæst. 4. col. 10. imo, & secundum Anton. & alios idem facere possent circa votum de nunquam contrahendo matrimonio, Angel. verb. Votum, 4. §. 9. & Syluest. quæst. 4. In hoc ultimo tamen contrarium tenet Caietanus 2. Tomo, de voto de non nubendo, q. 1. Cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis placet opinio Angeli & Syluestri. Tum, quia illa seruatur in sacro pœnitentiariæ prætorio. Tum quia præsupposita opinione communi, quam ipse quoque, Caietanus tenet, scilicet, materiam voti sufficientem, esse opus, quod non est supererogationis, sed præceptum, non potest verè dici æquiualeere votum, de non nubendo, & votum castitatis, per quod corrumpitur eius fundamentum, vna cum responsionibus ad duo argumenta neruosa, quæ ipse contra se proponit, quæ nimia subtilitate, potius quam æquitate niti videntur.

Nemo autem sibi persuadeat, Summum Pontificem pro mera voluntate sua sine iusta causa, posse dispensare, aut commutare vota, glo. sing. c. Non est, de vot. neq. quod dispensatus sine iusta causa possit esse securus, per glo. sing. c. Non est, de vot. Et quod c. Venientes, de iureiur. vbi dicitur, in quocumque iuramento, debere intelligi, salua authoritate Pontificis, (id quod etiam de votis asserendum est) non dicit, salua voluntate Papæ, vt rectè ponderauit S. Tho. 2. sec. q. 80. ar. 1. 2. Neque etiã capitulū præfatū insinuat, huiusmodi vota non obligare, si Papæ displiceant, vel si sua sanctitas cōtradixerit, sed potius nullo iuramento aut voto, iuri & authoritati Summi Pontificis derogari aut detrahi posse, quominus cum rationabili causa in illis possit sancte dispensare. Quamuis in religiosorum votis & iuramentis etiã intelligendū sit, (salua sui superioris voluntate) & ex consequenti, salua voluntate Summi pontificis, qui est supremus omnium Antistes. Nō enim est quoad hoc Papæ tanta potestas super alios omnes orbis Christianos, quanta eidem & alijs religiosorum prælati super religiosis, vt explicuit optimè doctissimus Caietanus in dicto ar. 1. 2. Est tamen notandum, quod quavis causa reddens complementum ipsius voti malum, & inutile, vel maioris boni impeditiuum, est satis iusta & rationabilis ad dispensandum, secundum omnes post Tho. 2. sec. q. 88 ar. 10. Imo etiam ad hoc, vt sine dispensatione, implemētum eius omittatur, si manifestum sit vnum ex tribus supra explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus, nu. 23. & seq. post S. Thom. 2. sec. q. 88. art. 10. & 12. vbi Caietanus, diximus.

Est etiam illud adnotandum, vnam ex iustis causis, ad dispensandum esse leuissimam tatem facilitatem in vouendo, secundum Panormitan. in cap. 2. de voto, per illum textum, & S. Anton. 2. part. tit. 11. cap. 2. in principio. Imbecillitate item eius, qui vouit ad exequendum, quod vouit, scilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum, habere item numerosam familiam, quæ absque notabili necumēto, patroni absentiam neuiquam toleraret, & alia similia, de quibus, certa omnino regula afferri non potest, & subinde arbitrio superioris diffiniri debet, iuxta Panormitan. in cap. 1. de vot. iuxta quem, per finem cap. Ex multa, de voto sufficienti necessitas, vel utilitas publica. Non tamen requiritur, sicut quidam senserunt, satis est enim, vt sit utilitas priuata, arg. c. 1. & 2. de voto. Superior autem, qui votum commutat, debet perpendere vouentis qualitatem, & expensas, quas facturus esset in explendo voto peregrinationis, vel aliorum similium ultra illas

quas

nota pro puellis pau-
peribus.

quas domi suæ facturum esset, illasque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem itineris in ieiunia, & orationes mutare, secundum Ang. verb. votū, 4. §. 12. iuxta quem, votum ieiundi à paupere emissum minoris redimi potest, quā votum diuitis. Item si impedimentum sit temporarium, tunc solum dilationem aliquā temporis concedere debet.

78 Et quamuis aliqui crediderint, munus voto promissum, dandum esse illi cui promissum est, etiam consequuta voti dispensatione, aut commutatione, oppositum tamen verius arbitramur, iuxta mentem S. Thom. in 4. dist. 38. q. 1. ad 5. & 2. sec. q. vltima. Angel. verb. Votum, 3. §. 26. & Sylu. verb. Votum, 4. q. 1. vers. 4. id quod Caietanus efficaciter probat in paruis opusculis, q. 3. de vot. & nos efficacius contra. N. in Apolog. q. 1. monit. 71. Potest enim dispensari in tali voto, sine consensu eius cui vouetur, vt ibi efficaciter probamus. Porro, quemadmodū vna ex legitimis causis, ad votum castitatis commutandum, est magna fragilitas, quā vouens in se ipso experitur ad obseruandum votū, & ob quam se credit, non adimpleturum quod vouit, Angel. verb. Votū, 4. §. 6. Ita etiā certissimum est, quodcunque aliud votum posse in religionis votum permutari, Caietanus in summa voti commutatio, etiam si sit Hierosolymitanum, cap. Scripturæ, de voto.

79 Tria tamen in hoc loco præmonenda esse duximus, Primum est, quemlibet simplicem sacerdotem, posse à quocunque peccato & quacunque excommunicatione, & fractione voti in articulo mortis absolueri; non tamen posse, aut in votis dispensare, aut aliquid illorum commutare; Etenim sola peccatorum absolutio, non autem votorum illis conceditur, secundum mentem omnium doctorum. Quod etiam explicuit Syluest. verb. Votum, 4. §. 3. Quod quidem in multis etiam iubileis videmus accidere, nosque etiam, in §. In leuitico, not. 27. comprobauimus, eum qui non habet ampliorem auctoritatem, quam commutandi, non posse dispensare, & qui non pollet potestate, nisi ad dispensandum, non potest commutare, cum ista inter se sint valde diuersa, & potestas & priuilegium dispensandi potest aliquid operari, absque eo quod ad commutationem extendatur. Illud autem, quod Sotus lib. 8. q. 4. art. 3. de iust. & iur. asseuerauit, forte rem non adeò perpendens, scilicet eum, qui habet potestatem ad dispensandum, quod amplius est, habere etiam ad commutandum, quod minus est, forsā verum est in illis, qui sunt huiusmodi auctoritatem sortiti ex iure communi, & tanquam ordinarij, non autem in his, qui priuilegiorum vi & tanquam delegati eandem adepti sunt, arg. cap. Priuilegia, 3. dist. & cap. Sanè, & cap. Porro, de priuileg. & notat. in cap. 1. de rescript. vbi post alios resoluit Decius, Priuilegium ita interpretandum, vt aliquid operetur contra ius, sed dato aliquo tali, in reliquis restringendum, quia priuilegia sunt restringenda, cap. Porro, de Priuileg. Secundum quod Papa Innocentius viij. concessit confessariis rite præsentatis ex ordine fratrum minorum, vt possint in omnibus votis dispensare, in quibus possunt Episcopi, præterquam in voto peregrinationis ultra duas dietas, in concessione 115. quod etiam commemorat compendium Priuileg. relig. Idem etiam possunt confessarij Dominicanæ ordinis, & aliorum qui priuilegiorum ordinis sancti Francisci sunt participes. Tertium, quod aliqui simplices in eo sunt errore, vt simulatque diploma, siue bullam acceperunt, in qua Papa concedit, vt con-

cessarius possit certa vota vel commutare, vel dispensare, credant se statim à suis votis liberari. Etenim aliud est committere potestatem dispensandi, vel commutandi, aliud verò dispensare, & commutare, cap. Gratum, & cap. Relatū, de offic. deleg. adiuncto cap. Sicui nulla, de præb. lib. 6. & cap. Si super gratiam, de offic. deleg. eodem lib. Quo circa ab ipso confessario petere debent, vt sua vota in alia opera pietatis commutet, aut dispense. Enimvero nisi confessarius fuerit requisitus, imò etiam si fuerit, nisi dispensauerit aut commutauerit, licet alias ab omnibus peccatis absoluat & plenariam indulgentiam illis concedat, vota adhuc sicut antea, in suo vigore perseverant. Quartum, quod etiam si votum neminè alium, etiam si sit hæres, quam ipsum vouentem obliget, quoad obligationem personalem sicut dictum est, neque quoad realem ex vi voti, obligat tamen eum ex vi pacti contractus & promissionis, eo modo, quo obligaret eum iuramentum alterius, cap. Ex parte, de censib. & notat. in cap. 2. de pact. lib. 6. & in cap. Cum C. Laicus de foro compet. & Feli. in cap. Cum sit, num. 9. eodem tit. Quamobrem populus, qui nunc est, tenetur ad implenda vota de obseruatione festorum, aut aliarum rerum eiusdem populi, qui centum ab hinc annis præcessit, quando quidem est vnus idemque populus, c. Denique, 7. q. 1. vbi glo. & l. Proponebatur, ff. de iudic. aut ex vi voti, quia est idem populus, aut saltè ex vi contractus, & promissionis, quæ in successorem vniuersalem pertransit, l. 1. & 2. C. de Hæredit. action.

Monemus confessarios, qui vota per bullas cruciatas commutant, quod commutatio in vtilitatem ipsius bullæ fieri debet: in quo multi errant, commutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, missas, eleemosynas pauperum, quia tenor bullæ habet, vt eiusmodi commutatio fiat in vtilitatem cruciatae, & idem dicendum est de his qui commutant virtute iubileorum, aut aliarum gratiarum, quæ præcipiunt hoc facere in vtilitatem aliquorum locorum particularium. arg. l. Illud, ad l. Aquil.

Quæsitum est nuper à nobis, An qui contra simplex castitatis votum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem, antequam illud consummet? cū illo modo suum votum persoluere possit, & non alio, & Syluest. verb. Matrimonium, 7. q. 5. visum fuit, quod sic, & Soto quod non, in 4. quæst. 2. art. 1. & nobis prima fronte, opinio Soti melior visa fuit, quia votum ingrediendi religionem non fecit, & quia videtur sufficere, vt suum votum non petendo debitum absoluat, quāuis reddendo petitum, matrimonium absoluat. Sed postea omnibus satis perpensis, Syluestri verior visa est, propter eius rationem, & quia omne votum, oblata opportunitate persolendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, ante quam matrimonium consummetur. Et quia S. Thom. & Richard. in 4. dist. 38. tenent, quod qui contra votum castitatis matrimonium contraxit, consummando illud, peccat, quod verum non esset, si post contractum, & non consummatum ad seruandum votum castitatis non teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Non obstat, quod ingressum religionis formalem, non vouit, quia sufficit aliud illi propinquum fecisse, ex quo & eius transgressione, vna virtualis ad illud obligatio nascitur, & quia idem Sotus fatetur, quod votū religionis post contractū & nondū consummatū, ad sui ingressum obligat, & nō alia ratione, quā quod adhuc persolui potest, & eadē ratio voto castitatis cōuenite videtur.

Ex quo

vota populi

*nota de dispensatione
et commutatione*

confessarius

Ex quo sequitur, quod votum religionis, quoad hoc non est firmiter quam simplex castitatis, & quoad alios effectus infirmius est. Quia qui religionis ingressum vouit, contra illud fornicando, nec ante, nec post matrimonium peccat, & qui castitatem vouit, sic. Quia votum religionis ante professionem non magis ad seruandam castitatem, quam ad ieiunium & alias caeremonias & statuta religionis seruanda, obligant. Vnde sequitur, quod qui contraxit matrimonium, & consummauit, contra solum simplex religionis votum, postea reddere & petere debitum sine alia dispensatione potest, quamuis qui contraxit, contra votum castitatis iusta dispensatione ad id indiget, quæ est quotidiana & singularis conclusio. Quibus omnibus est consequens, quod qui castitatem vouit, & matrimonium contraxit, & postea consummauit, duo peccata commisit. Vnum in contrahendo, alterum in consummando, quanquam Sotus tenet non nisi vnum committere, & verum esset, si vera esset eius altera opinio superius refutata.

De Præcepto secundo, quoad blasphemiam.

SUMMARYM.

Blasphemia quid? & quod est mentalis & vocalis, nu. 81. & est contraria confessioni fidei, & non est hæresis, nu. 82. nec debet absolui sine magna penitentia, nu. 83.

Præceptum secundum quatenus includit non esse blasphemandum, & quomodo violat mortaliter qui dicit, Pigeat Deum; Non credo in Deum, &c. et qui tribuit creaturæ, quod est proprium solius Dei, & quando iocus, aut ira excusent, nu. 84.

Blasphemus qui per iocofam, inconsideratam aut turpem nominationem, nu. 85.

Maledicere creaturas rationales, vel irrationales, nu. 86.

Blasphemus an sit, qui cantilenas seculares & profanas diuino cultui admiscet, qui in matris Natalis Domini obscenos rythmos, alteri occidit, et an simplicitas, siue rusticitas excuset, num. 87.

81 **E**X PEDIT I S his, quæ pertinent ad iuramentum, & votum; expeditiamus, quæ pertinent ad blasphemiam per hoc secundum præceptum veritatis. Pro quorum fundamento, supponimus Primo, quod secundum Ambrosium, in lib. De Paradiso, Alex. Halensem par. 2. summæ quæst. 148. & S. Tho. 2. sec. q. 13. communiter receptos. Blasphemare est dicere tacite vel verbo, contra Deum, aut eius sanctos, aliquid contumeliosum; quod quidem fit vel tribuendo Deo, quod illi non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel tribuendo creaturæ, quod solius Dei proprium est; quod si solo corde dicitur, est blasphemia mentalis, si vero verbo, vocalis, si autem scripto, scripta.

82 Secundo, quod blasphemia est confessioni fidei & charitati diuinæ contraria, & diuinæ voluntati videtur detogare, & propterea peccatum est mortale grauissimum, secundum S. Thom. communiter receptum, 2. sec. quæst. 13. art. 1. 2. & 3. Quamuis neque blasphemia exterior, neque interior, secundum se tantum, sit dicenda hæresis, aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur. Et blasphemia

blasphemia in dicendo, hæresis autem in credendo consistit, iuxta mentem S. Thom. quam rectè Caietanus, in dicta quæst. 13. explicuit: vbi etiam illud adiecit, tribus modis contingere aliquid dicere, scilicet desiderando, præcipiendo, affirmando.

Tertio, quod nullus blasphemus debet absolui etiam in foro conscientiae, & absque eo, quod arbitrio feueri cuiusdam confessarij grauissima illi penitentia imponatur, sicut Concilium Lateranense vltimum, sess. 9. §. Ad abolendam, sub Leo. X. quod nos in cap. Inter verb. 11. quæst. 3. pag. 77. num. 612. transulimus, & elucidauimus.

a. Interrogatus, an teneatur quis corrigere alterum quem blasphemantem audiuit, quamuis emendatio non speretur? Respondeo, quod sic, & quod id acriter facere tenetur, si sine suo periculo facere potest, vt sancitum est à Concilio Lateranensi prædicto sess. 9. §. supra citato, & per nos vbi supra translato & elucidato.

Qui peccant contra secundum præceptum, quatenus continet non blasphemandum, sunt hi.

Primo, qui blasphemat, contra Deum vel Sanctos, his vtens loquendi modis, Pigeat Deum, vel Doleat Deus, Non credo in eum, vel denego, aut maledico Deum, &c. vel dicens, Deum non esse misericordem, non seruare iustitiã, esse acceptatorem personarum, non videre, quæ agantur in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuste punire, vel hoc aut illud non posse efficere: vel tribuit homini, quod soli Deo conuenit, quale est, hominem beatum facere, vel posse ventura prænoscere, secundum prædicta. Quamuis iocose ista diceret, si attendit quid verba significant, & cum deliberatione illa protulit, secundum Bernardum de Busto 1. par. ser. 17. Is enim si tanto iræ furore correptus, & passione excæcatus, in similia verba prorupit, vt quid diceret, quidue verba significarent, minimè aduerteret, tantum venialiter peccat, Thom. 2. sec. quæst. 13. art. 2. ad tertium. Si verò attendit esse verba blasphemiae, mortaliter delinquit, etiam si repente correptus ira, verba protulerit, ipsumque statim penituerit illa dixisse, secundum eundem doctorem vbi supra. Neque quicquam ad rem facit, an subitanea illa ira ex iniusta causa originem habeat, vel ex ludo, ebrietate, vel aliqua occupatione, circa rem illicitam, secundum Angelum, verb. Blasphemia. §. 86. etiam si contrarium teneat Panormitan. in cap. Statuimus, de Maled. quod est verum, quantum attinet ad forum exterius. Neque satis est ad peccandum mortaliter, quod talis inconsideratio ex deprauata quadam consuetudine cum propria salutis contemptu coniuncta vel ex culpa lata, procedat, iuxta Syluest. verb. Blasphemia, quæst. 4. dummodo illa inconsideratio prolationi talis blasphemiae causam dederit, hoc est, quod si animaduerneret, id quod pronuntiat, non pronuntiaret illud, secundum Caietanum, verb. Blasphemia.

Secundo, qui Deum vel Sanctos iniuriosè nominat, pudenda ipsorum membra propriis nominibus explicans, & aduertens, quod dicit, etiam si iocandi gratia id faceret, Angel. in interrogatione præcepti primi, quamuis vti istis modis loquendi, puta per corpus Domini, per sanguinem eius, siue iurando, siue cum alio contendendo, non est blasphemia, Caietanus vbi supra. Quoniam post CHRISTI incarnationem Deus dicitur habere corpus, & sanguinem, in quantum homo, non

mo, non autem in quantum Deus, sicuti in additione, cap. Quando, de consec. distinct. 1. num. 52. diximus copiosius.

86 Tertio, qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, in quantum est creatura Dei, est enim blasphemia perinde ac maledicere Deum, si tamen simpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tunc solum erit verbum otiosum, & vanum, ac consequenter veniale tantum. Quod etiam placuit Caietano, 2. sec. q. 13. ar. 1. sub finem.

87 Quarto, qui diuino cultui cantilenas sæculares, profanas, & turpes admiscet, siue illa voce humana, siue alio organo proferantur, vel paritur, aut procurat, vt misceantur. Quoniam in hoc cultui ecclesiastico & Deo ipsi irrogatur iniuria, iuxta Caietanum, 2. sec. quæst. 91. & in summa verb. organorum vsus. Quem nos etiam in repet. cap. Quando, not. 16. num. 42. & 48. sequuti sumus, allegantes ad idem propositum Basiliense concilium sess. 25. tit. de his, quæ in missa. Quod ipsum decreuit nunc concilium Tridentinum sess. 22. in decret. de obseruat. & euit. in celebrat. missæ. Vbi etiam cum eodem Caietano adiecimus, quod si aliqui præ rustica simplicitate, existimarent ista licere recreandi animi gratia, quoniam vident communiter in his vsu & consuetudinem inualuisse; Sitamen intelligerent, id esse illicitum, & scelus esse mortale, nullatenus id facerent, excusarentur quidem à tanto, sed non à toto. Nunc autem dicimus nobis non videri lethale crimen, nisi cum cantilena est turpis, & lasciuia, vana, & profana, & cantatur durante officio diuino ab his qui iam sunt præmoniti id non licere. Idem asserimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rythmos sibi inuicem occinunt, vel execrationes quasdam interserunt, tempore, quo dicturi lectiones petunt benedictiones, sicut in dicta repet. cap. Quando, not. 16. nu. 42. diximus.

A Quartum dubium, P. Vincent. est circa prædicta num. 8. an ille, qui furatus aliquid interrogatus à Iudice incompetente vel alio sine iuris ordine legitimo, vtum tale quid sit furatus, possit secunda conscientia respondere absolute & simpliciter se id non esse furatum, intelligendo intra mentem & tacite penes se, quod non est furatus illo die, mense, vel anno, puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo vel secundo, &c. & pro ratione dubitandi adducit opinionem Domini Doctoris Soti, qui in libro de ratione tegendi, & detegendi, tenet quod non, cuius sententiam asserit duram sibi videri, ego vero (salua quæ tanto & tam erudito viro debetur reuerentia) existimo eam durissimam, imò vero falsam, qualis visa est, etiam opinio quam ante illum durius affirmavit vir alioquin eruditissimus Genesius à Sepulveda, de qua infra cap. vigesimo quinto num. 43. meminimus per fundamenta solida & irrefragabilia quæ pro Paludan. Gabriele & Adrian. & aliis plerisque contrarium tenentibus adduximus in Commentario cap. Humanæ aures, 22. quæst. 5. ad quem me remisi etiam supra cap. octauo num. vltim. respondendo ad dubium tertium satis huic simile propositum ab eodem P. Vincent. circa ibi dicta.

B Quintum dubium, P. Vinc. circa prædicta num. 12. an iuramentum de actu qui tempore iuramenti est illicitus, liget iurantem pro tempore in quo fuerit licitus: puta iuravi nunquam ingredi talem domum odio matris meæ, quæ eam inhabitat, qua mortua, incipit inhabitari ab alia quæ potest esse mihi occasio peccati.

Pro parte

Pro parte affirmatiua facit, quod id quod operatur propositum in propositio. operatur oppositum in opposito, l. Et si contra tabulas, ff. de vulg. & cap. Sciendum, 8. quæst. 1. & iuramenta de facienda re quæ licita est tempore iuramenti, non ligant ad faciendum eam tempore quo est illicita. Ergo iuramentum de facienda re illicita tempore iuramenti, ligabit ad faciendum eam tempore quo erit illicita. Pro parte verò negatiua facit, quod iuramentum de facienda re illicita tempore iuramenti est ipso iure nullum, & ad nihil obligat, cap. Non est obligatorium, de reg. iur. lib. 6. & cap. Quanto, de iure iuran. & quod tractu temporis non firmatur id quod à principio fuit nullum, cap. Non firmatur, de reg. iur. lib. 6. & l. Quod ab initio, ff. eod. Respondeo, quod pars affirmatiua est vera in iuramento generali & apto, comprehendere eundem actum, tam tempore quo est illicitus, quam quo est licitus.

Negatiua verò, quando speciale vel restrictum ex natura verborum vel ex causa ob quam fit, vel aliis circumstantiis, ad actum illicitum pro tempore quo illicitus. Exemplum primi, iurauit quis, generaliter seruare omnia statuta Ecclesiæ. N. siue licita, siue illicita in quibus tempore iuramenti inuenitur vnum factum contra canones ab Episcopo, & Capitulo, cuius obseruatiua est illicita; arg. cap. Quod superis, & eorum quæ ibi citat Fel. & Maior, postea confirmatur illud ex certa scientia à S. Sede Apostolica, quo eius obseruatiua fit licita. Is tenebitur seruare illud statutum post confirmationem Papæ, vi iuramenti, quum comprehendatur sub illo, & possit seruari sine interitu vel dispendio salutis æternæ, arg. cap. Si verò, de iure iuran. & c. Quamuis, eodem titulo lib. 6. Item iurauit quis generaliter nunquam intrare talem domum sine vlla causa illud tempore quo fit iustificante, quod per prædicta temerarium, siue vanum est, & incipit esse vanius, si mater eius incipiat eam inhabitare, si tamen post eam mortuam, vel ea egressam cœperit inhabitari ab aliqua cuius consortium teneatur ille vitare, pro tempore illo ligabit eum iuramentum, quia nec ex natura verborum, neque ex causa, vel alia circumstantia restringitur ad solum tempus quo illicitum, vel temerarium, aut vanum est. Exemplum secundi: Iurat quis nunquam intrare talem domum, donec mater eius eam inhabitauerit, vel ob causam finale euitandi eius bonam conuersationem, quod illicitum est, si postea alio migrauerit mater, vel cuius conuersatio possit esse peccandi occasio tali iuranti, poterit intrare illam sine violatione, quanquam alia forte de causa deberet id euitare, quia iuramentum illud fuit restrictum ex natura verborum, vel ex causa fin. ad tempus quo erat temerarium, vel illicitum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. l. Non omnis. ff. si certum pet. & c. fin. de præb.

a Sextum dubium, P. Vinc. est circa prædicta num. 59. quatenus sibi dictum est, coniugem qui reddit debitum coniugi, qui vel quæ de consensu eius vouit continentiam peccare ea ratione quod consentit peccato: cui videtur contrarium cap. Si vir. de coniug. seruo. & quod per illud dicimus infra cap. 16. num. 34. nempe, quod neuter coniugum qui malitiosè filium communem de fonte Baptismi leuarint, potest ab altero debitum exigere; vterque tamen non tenetur alteri exigenti reddere. Nam etiam ibi reddens debitum consentit peccato alterius sicut hic, & tamen non peccat Ad quod respondeo, argumentum quidem esse neruosum, & torsisse ingenia, Host. Io. And. Antho. Card. Panor. & aliorum in d. c.

Si vir, aliis alia docentibus, ut in d. nu. 34. insinuo, nec video vllum qui id plane soluerit: sed puto solui posse negando quod eadem ratio consensus inueniatur, in vtroque casu, quoniam in d. cap. Si vir, agitur de impedimento, quod canon inducit circa consensum coniugis reddere debentis, in casu autem nostro de impedimento quod nascitur de consensu coniugis debitum reddere debentis, sine quo non poterat nasci, & ita minus tenetur impedimento quod sola lege sine eius consensu inducitur, quam impedimento quod lege & consensu suo inducitur, arg. c. 1. de treug. & pac.

D Septimum dubium, P. Vinc. est circa praedicta, n. 62. quatenus ibi habetur posse maritum sine vxoris consensu vouere transitum in Hierusal. contra quod ait primo facere, quod licet olim id liceret propter necessitatem suppetiarum bello gerendo, hodie tamen cessat illa. Deinde quod iubet Apostolus coniugibus, 1. ad Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus: Respondetur ad primum, quod in praefato, num. 62. non dicitur simpliciter posse maritum vouere transitum in Hierusalem, sed posse vouere transitum, in subsidium terrae sanctae, & ita pro tempore quo cessarent bella, cessaret facultas vouendi & exequendi talia vota, & Apostolus non prohibet absentiam mariti ab vxore ex iusta causa, qualis est recuperatio, & conseruatio catholicae fidei, & terrae sanctae, ut colligitur ex illo verbo Apostoli, fraudare, arg. l. Iuris gentium, §. sed & si fraudandi, ff. de pact. & eorum quae dicemus infra cap. 17. nu. 73.

E Octauum dubium, est circa id quod in praedicto num. 62. dicitur vxorem posse sine licentia mariti vouere praefatum transitum, contra quod ait facere quod nulla lex hoc ait. Secundo, quod daretur occasio nobilibus foeminis, quae cuperent, adulteria explendi. Sed responderi potest, quam plurima in iure afferi sine lege in id expressa, cum ratio desumpta per locum ab identitate, maioriata, vel similitudine rationis id suadet, l. Non possunt, ff. de leg. cap. Dudum, in. 2. de Elect. ibi, De similibus idem est iudicandum. At cum quoad debitum exigendum, vel reddendum maritus, & vxor parificentur, cap. Gaudemus, de diuort. iuste Hostien. & qui sequuntur eum Panor. & alij extendunt legem quae marito dat facultatem vouendi huiusmodi votum sine consensu vxoris, ad vxorem, ut idem facere possit sine mariti consensu, nec per hoc datur occasio nobili foeminae facile adulterandi, quia Hostien. & praedicti restringunt suam extensionem ad vxorem grandaenam & extra omnem adulterij suspicionem positam, quae per suam familiam subsidium bello sacro ferre potest.

Caput XIII. de obseruatione festorum, quod pertinet ad tertium praecipuum Decalogi, Sabbata sanctifices.

SUMMARIUM.

Festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti, nu. 1.

Festorum obseruatio nunc non est adeo stricta, sicut obseruantia sabbati in lege veteri, nu. 2.

Festi diebus praecipitur, ut audiatur sacrum, & ne seruilia opera fiant, nu. 2.

Seruilia opera quae sunt, nu. 2.

Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur, nu. 3.

Festa potius

Festa potius relaxantur, ob necessitatem, quam ob pietatem, & quomodo, nu. 4.
Festi tam licitum est opus, ob pecuniam, quam sine pecunia, & quando sit licitum, propter pecuniam, in diebus festis operari, nu. 5.
Festa ius ipsum definit, eademque, vel consuetudo addit, vel tollit, vel moderatur, nu. 5.
Festa sua vnaqueque regio cum morantibus in ea debet obseruare, nu. 5.
Festos dies, quos viator seruare teneatur, nu. 5.

Pro fundamento noscendi qui peccant mortaliter contra hoc praecipuum tertium Decalogi, praesupponimus, Omnia Christianorum festa, etiam dies dominicos solo humano iure, nulla vero iure diuino, naturali aut supernaturali esse in ecclesiam introducta, ut in cap. Licet, de feriis, & in cap. 1. de Consec. dist. 3. comprobauimus. Id quod etiam sentit Ioannes de Turrecrem. in d. c. 1. col. 4. vers. Quartaum, & clarius Archidiaconus, in c. Ieiunia, eadem dist. 3. & S. Tho. 2. sec. q. 122. art. 4. & 5. Antoninus, 2. par. tit. 9. c. 7. §. ante penul. & maior, in 3. dist. 27. quaest. 23. supra omnes tamen Thom. Vualdenis, de sacramental. cap. 14. ubi ad hoc adducit beatum Hieronymum & Remigium, quamuis Panor. cap. Licet, de feriis cum multis aliis, & Angel. verb. Feria, §. 43. teneant, saltem dies dominicos iure diuino festiuos esse, quam sententiam Syluest. in verb. Dominica, q. 1. vers. 7. communem esse asseuerauit. Veruntamen, quod modo diffiniuimus est ipsamet veritas. Etenim quamuis ius naturale, & diuinum, praecipiant nobis, Deum ipsum honorare & reuereri, non tamen diffiniunt tempus, quo in nouo testamento id facere teneamur, solum autem ius humanum decernit, statuitque certos dies, in quibus ab operibus seruilibus cessare oportet, ut id faciamus. Nec obstat c. Licet, de feriis, quo ipsi nitentur, quatenus habet, quod tam veteris, quam noui testamenti pagina, septimum diem humanae quieti deputauerit, quoniam potest noue, & singulari modo responderi, ad summum probare, quod in vtroque tam nouo, quam veteri testamento inuenitur, quod vnus de septem diebus debet obseruari, non tamen quod hoc Deus praeeperit in vtroque, nam licet id praeeperit in veteri testamento praecipio caeremoniali, in nouo tamen testamento, in quo illud cessauit a principio Apostoli auctoritate sua & non lege diuina ceperunt diem Dominicum obseruare, idemque facere fidelibus praeeperunt; Vnde infertur, quanta sit consuetudinis vis circa custodiam & obseruationem festorum. arg. cap. fin. de Consuet. & l. 2. quae sit longa consuetudo.

Secundo, quod ius humanum Christianorum, non adeo stricte praecipit, suos dies festos obseruari, sicut ius diuinum antiquum suum illud sabbatum tradidit obseruandum, secundum S. Tho. in dicta q. 122. ar. 4. ad 4. comuniter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, ut praeparare cibos, & alia huiusmodi, quae nullatenus in sabbatis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam consequitur, ut circa prohibita in nostris festis, nobis sit facilior dispensatio, quam in rebus prohibitis in Sabbato illo antiquo secundum eundem Thom. in dicto art. 4. ad 4.

Tertio, quod hoc praecipio, de colendis festis, non praecipitur cultus diuinus interior, qui in meditando, & colendo Deo consistit, sed tantum exterior, qui consistit in audienda missa, cap. Missas, de Consec. dist. 1. & in abstinendo ab operibus seruilibus

seruilibus exterioribus, c. Ieiunia, cum glo. & Archid. de consec. dist. 3. quæ ministerio corporis sunt exercenda, sicut eleganter docuit Caiet. 2. sec. q. 122. ar. 4. in principio, Quoniam quamuis finis huius præcepti sit ut homo Deo vacet, ipsòq; fruatur, & in eo quiescat, ut docuit S. Thom. ibidem, quando tamen finis præcepti est aliud à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem Thom. communiter receptus, 1. sec. quæst. 100. art. 9. asseruit. Verum est tamen quod sunt necessaria propositum, & attentio interior, ad rectè audiendum sacrum, quò sit religionis opus.

3 Quarto, præsupponimus in diebus festiuis non omnia opera prohiberi, sed tantum seruilia, quæ sunt illa, quæ propriè seruentibus conueniunt, iuxta text. Leuit. 23. cap. Omne opus seruile non facies in eo. Non autem illa, quæ communia sunt, tam iis, qui seruiunt, quam illis quibus seruitur secundum eundem S. Tho. in dicta, q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto, quod ex supradictis infertur, septem generum opera notata à S. Tho. in dicto art. 4. in diebus festis licitè exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo seruiamus Ioan. cap. 3. Secunda, quibus spiritalia exercemus, quale est docere verbo vel scripto, iuxta glof. mirabilem cap. 28. Numerorum. Tertia, quæ sunt ad salutem propriam necessaria 1. Machab. 4. & cap. Discipulos, de Consec. distinct. 5. Quarta, quæ ad salutem corporalem proximi sunt necessaria, Proverb. 4. Erue illos, qui ducuntur ad mortem, cap. Non in inferenda, 23. quæst. 3. Quinta, quæ sunt necessaria ad vitandum damnum, sibi vel proximo imminens. Deut 22. Non videbis bouem fratris tui, &c. Sexta, quibus parantur cibi, per consuetudinem Ecclesiæ. Septima, piscari quandoque per consuetudinem eiusdem Ecclesiæ, cap. Licet de feriis.

Sexto, præsupponimus quod quinque sunt opera nõ seruilia, quæ prohibentur in festis iure canonico. Nam in c. 1. de feriis, prohibentur Nundinæ, iudiciu ciuile, vel criminale, & iuramentum, nisi pro pace vel alia necessitate præstetur, & in c. fin. de feriis. Omnis processus & strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas urgeat.

4 Septimo, quod non omnia, quæ possunt fieri gratia necessitatis, possunt fieri ratione pietatis: nam propter necessitatem, omnia opera tam seruilia, quam non seruilia, exerceri possunt, sed non omnia permittuntur, causa pietatis, si per pietatem intelligamus virtutem illam qua patriam & parentes veneramus, sicut accepit Tullius 3. Rhetoric. ad Herenn. & August. cap. 1. 22. quæst. 2. neq; si pietatem pro misericordia accipiamus. Etenim, quamuis opera, quæ ex natura sua ad misericordiam pertinent (ut vestire nudum, alere pauperem, cap. Tria. 45. dist.) in omnibus diebus festis possint licitè fieri, iuxta glo. cap. fin. de feriis, imò & opera iudicialia, dicto cap. fin. Alia tamen opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis, ad misericordiam diriguntur, fieri nequeunt. Quamobrem, qui sub misericordie, & pietatis prætextu, absque alia urgente necessitate in diebus festiuis ædificat vel reficiunt fontes, sternunt vias, tota errant via, iuxta Caietan. 2. sec. quæst. 122. art. 4. col. 4. At verò si per pietatem cultum Dei intelligamus, tunc dicimus, omnia illa opera, quæ suapte natura, & immediate tendunt in honorem Dei, veluti portare crucem, & reliquias sanctorum, licitè fieri posse. Imò & alia quæ sunt veluti præam-

præambula & præparatoria horum, quæ simul vel paulo ante, solent fieri, veluti pulsare cymbala ante missam, vel vespas. Diuersa tamen ratio est de aliis operibus, quæ licet sint præparatoria in supradicta, ante tamen festum ipsum commodè possunt fieri, qualia sunt formas, (quas hostias vocamus) consecrandas effingere, verrere ecclesiam, tapetibus ornare, & multo minus illa opera, quæ secundum se non deseruiunt diuino cultui, neque sunt præparatoria in illum, qualia sunt arare, ferere, & metere, ad aliquod subsidium ecclesiæ præstandum, quod diuinus cultus ibi fiat, nam ista non sunt licita, nisi aliqua intercedat necessitas, ut si ecclesia adeò esset tenuis & pauper, quod necessariis ad cultum careret.

Octauo, quod tam licitè ac principaliter potest fieri in diebus festis ob pecuniã, quod gratis licitè fieri potest, in eis quam licitè & principaliter, ob eã, quouis alio tempore id fieri potest, & quod propositum, & intentio lucrandi, non facit ut opus quod alias ex suo genere, non est seruile, ob hoc fiat tale formaliter, vel materialiter. Quod post Cardinalem Caietanum, 2. sec. quæst. 122. art. 4. & in summa, verb. Festos, validissimis rationibus in cap. Ieiunia, de consec. distinct. 3. comprobauimus, quamuis Richar. lib. 3. distinct. 37. & Angelus verb. Feriæ §. 9. & Io. Tabienfis verb. feriæ, num. 17. & Syluest. verb. Dominica, quæst. 4. non factis rem perpendentes, contrarium teneant. Addo, quod modo Concilium Tridentinum sess. 23. cap. 12. declarauit dies festos, in suo episcopatu seruati ab episcopis præceptos, à religiosis, quamuis exemptis seruandos esse.

Nono, quod quamuis festa, quæ iure communi sunt omnibus obseruanda, sint iam expressa, & determinata in cap. Pronunciandum, de consec. distinct. 3. & cap. Consequens, de feriis, & alibi, multa tamen ex eis abstulit consuetudo, & alia induxit. Quapropter, in singulis regionibus illa festa obseruanda sunt, quæ lex, aut constitutio synodalis recepta, & non abrogata, vel consuetudo præscripta, ibi præcepit obseruari per prædicta capitula, & cap. fin. de cõsuetud. Quandoquidem ut dictum est supra eod. cap. nu. 1. Omnia ex lege humana introducta sunt.

Ex quo infertur. Primo, quod si consuetudo præscripta, præcipit, id quod passim fieri videmus, ut à media nocte, vsque ad mediam noctem, festa seruentur, neutiquam seruanda sunt, à primis vespas, vsque ad secundas vespas, quamuis ipsium commune id præcipere videatur, cap. 1. de feriis, & quod si usus haberet, ut solum seruentur vsque ad meridiem, vel vsque ad solemnia missarum peracta, postea possent opera seruilia fieri.

Secundo, quod vnaquaq; prouincia aut ciuitas obseruare tenetur illa eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum consuetudo ipsius præcipit obseruari.

Tertio, quod qui degit in aliquo loco, tenetur obseruare festa illius loci vbi tunc degit, non autem illa festa, quæ in eius propria patria obseruantur: arg. cap. Illa, adiuncta glossa 12. dist. ibi, Dum fueris Romæ, Romano viuito more, Dū fueris alibi, viuito sicut ibi. Ut de ieiuniis, & de facultate non edendi, vel edendi, oua, lactinia, aut animalium intestina, in diebus veneris, Sabbati, & aliis diebus vigiliarum, ieiuniorum, & abstinentiarum, dicitur inferius, cap. 23. num. 128. post Cardinalem & Panormitanum ibi citatos.

Quarto, quod operarij, qui ad locadas operas suas, vadunt in alias regiones, nõ tenentur obseruare dies festos suorum locorum, sed illorum vbi ad tempus comorantur.

Quinto, infertur, quod perperam agunt parochi suis parochianis poenitentias, aut publicas poenas imponentes, eo quod in festis illis, quae in propria sua parochia obseruantur, in aliis vbi illa non seruabatur, operas suas conducti praestiterunt.

Sexto, infertur, posse rationabiliter teneri eos, qui in festi vigilia, & etiam in ipso die festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia comitant, vbi festum illud non obseruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare; Si quidem non violant festa, vbi obseruari debent, dum tamen si eodem die egrediantur, missam audiant. Quoniam dies festus vbi ipsum deprehendit, ad id ipsum obligauit: vt ego iter faciens, non semel putauit me ad audiendam missam, vel faciendam obligatum, eo, quod ante meridiem transibam, egrediebar & ingrediebar aliquem locum, vbi obseruabatur aliquod festum quod aliis in locis non erat obseruandum, quauis crediderim solum transitum non adeo obligare.

SUMMARIUM.

Præceptum tertium, de colendis festis, qui violat, regulariter peccat mortaliter, nisi aliquid ex multis ibi expressis excuset, nu. 6.

Festum qui violat, vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat, nu. 7.

Festum qui violat iter agendo, deferendo onera, &c. nu. 6. & 7.

Festum violat, qui vendit, emit, commutat, &c. nu. 8.

Festum an violat, tonsor, piscator, molitor, nu. 9.

Festum an violat, qui laborat pro pauperibus, nu. 10. vel consociendis pontibus, & viis reficiendis, nu. 11.

Venator quis violat festum, nu. 11.

Festum an violat, qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta, in opera sequente die facienda, qui prabet consilium propter lucrum, nu. 12.

Festum an violat, qui audit in iudicio ob pietatem vel necessitatem, vel sine illa, qui transcribit aliquem librum, aut scribit, pulsat lyram, canit, &c. nu. 13. & 14.

Festum an violat, qui propter necessitatem laborat, non obstante Episcopi excommunicatione, qua, &c. qui ludit, saltat, venatur, otiose tota die vagatur, nu. 15.

Festum an violat, qui omittit orare, per se vel per alium eo tempore, quo extrema necessitas orationem exposulat, qui omittit recitare, quod iure, vel poenitentia, vel voto, tenebatur suam dicere, nu. 18.

Festis Sanctorum Crucis, Michaelis, Innocentium, & Syluestri, licite quis laborat, nu. 15.

Festo die violato, quaedam accusandi consuetudo mala, nu. 16.

Festis contritio bona, sed non necessaria, nu. 17.

Oblatio in Missa quando necessaria, nu. 19.

Modi peccandi mortaliter, vnitatiore contra hoc tertium præceptum, de colendis festis, sunt hi.

P R I M O, qui diebus dominicis, vel aliis festis sub præcepto obseruandis, aliquod opus seruile, vel ex aliis quinque prohibitis facit, nisi excuset exiguitas, vel licita consuetudo, vel necessitas aliqua spiritualis, vel corporalis salutis suae, vel

suæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi, quod non potest differri neque præueniri, vt patet ex supradictis, num. 3. & ex Hostiens. in summa de Feriis §. 4. Ob quam ne cessitatem, aut consuetudinem excusantur, qui frumentum ex area deferunt in horrea, vel uas ex vinea, quando imbres, & pluuia timentur, & quicumque alij, qui similia faciunt. Sic etiam fabri ferrarij, qui equos iter agentium soleas ferreas calceant, & macellarij, qui vendunt carnes in festis, easque præparant ad vendendam quando antea non potuerunt parare, & tabernarij, hospitijsque susceptores, qui in suis tabernis, aut diuersorijs propter eminentium necessitatem, cibos & necessaria vendunt, non autem qui vt ludant, aut inebrientur, id faciunt. Angel. vbi supra §. 12. Cuius tamen opinio duriuscula videtur nobis, nec tenenda, vbi consuetudo contrarium præscripsit. Excusantur etiam, qui cibos & edulia, & alia necessaria vendunt, puta panem, vinum, fructus, herbas, & cætera, quæ diei festo conducunt. Caietan. vbi supra. Excusantur etiam Agafones, qui iumentis oneratis diebus festis suum iter non intermittunt, non autem qui de domibus suis proficiscuntur, diebus festis, cum se continere potuissent, iuxta Caietanum vbi supra, aut in aliud tempus differre, nisi ante aut post, audiant missam. Diximus, (oneratis) quia conducere deonerata, non est aliud, quam iter facere, & iter facientes excusantur, quamuis conducant mulos onustos, suis lectis, vestibis, & viaticis, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nam aliquantulum itineris facere, non est opus seruile, neque prohiberetur in festis, & sine vlla excusatione consuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes. Et idem dicendum videtur de longiori & totius diei itinere. Et licet secundum aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur, consuetudo tamen effecit, vt liceret, modo missa audiatur. Similiter excusantur, qui diebus festis excoquant vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermittere in alium diem non potest. Angel. verb. feriæ §. 19. Caietan. vbi supra, & tonsores, qui diebus festis, infirmis venas aperiant, & subditi, & serui iussi & compulsi a suis heris ad opus agendum festis diebus, non ob contemptum festorum, sed alterius rei gratia, qui nisi morem gererent, in magnum aliquod damnum personale vel reale incederent, maxime si ob id missa prætermissa non fuit. Idem dicendum est de vxoribus & liberis, qui in potestate sunt maritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iusto metu compulsi, qui laboris sui mercedem accipere possunt. Rosel. vbi supra cap. 23. & 24. Syluest. vbi supra, q. 5. col. 2. vbi id quod supra, diximus eod. cap. num. 5. Et si sunt famuli stipendiarij finito tempore in quod se astrinxerunt, discedant ab eis. Si quis tamen iuberetur, vt operaretur in contemptum festorum, & ecclesiæ, quæ ea sanxit, non debet obedire, etiam si ob oculos certam ab eis propositam mortem videat, ar. cap. Sacris, de his quæ vi. & cap. Ita ne 32. q. 5. Hoc enim iam non solû esset contra ius humanum, in quo necessitatis excusatio communiter locum habet, sed etiam contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur, l. Veluti, ff. de iust. & iur. & luc. 10.

Secundo, qui vendit, aut emit die festo, multum temporis in eo consumendo, § cap. 1. de feriis, non tamen si parum, vt fieri solet, in emendis, aut vendendis candidis, & aliis similibus, in quibus de pretio non est conueniendum, quia iam aestimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, & præsertim Syluest. verb.

Dominica, quæst. 3. Quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio, qui nundinas adit, aut in eis negociatur, non audita missa cum possit, aut id facit, contra iussum Episcopi, nisi exiguitas excuset, aut in eiusmodi negotio, magnum susciperet damnum, nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret, Syluest. vbi supra. Nec refert, an Nundinæ agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori, quia si cōsuetudine præscriptum est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest; licet audita missa negociari eo die. Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint, vt dictum est supra eod. cap. num. 1. consuetudo poterit moderari festum, diei nundinarū, quia etiam omnino tollere posset, argum. cap. fin. de Consuetud. Quemadmodum iam modificati sunt, quantum ad res quæ in auctione venduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, in summa, verb. In festo licita, & etiam vigiliæ solemnium festorum quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt, ad duas horas, post noctis ingressum, secundum dispensationem Eugenij Papæ iij. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit à vespera in vesperam, vt iure cōmuni fieri debet, cap. primo de feriis. Nam vbi cultus festi incipit à media nocte, & ad mediam noctem perdurat, vt apud nos vsu receptum est, hoc privilegium non est in vsu, quandoquidem absque privilegio tōdere potest, vsque ad mediam noctē. argum. 9 l. More Romano ff. de feriis. Addimusque cum Caietan. 2. sec. q. 122. art. 4. col. penul. quod neque tondere barbam, neque in id consentire vno, aut alio die festo, est peccatum mortale, ob paruitatem operis, neque etiam veniale, si aliqua in id adsit causa, licet contrarium sentiat Archidiaconus, in c. Peruenit, de consec. dist. 3. cuius sententia locum habet in tonsore, qui multis barbam detondet, vel aliter parat. Neque peccant, qui piscantur die festo certum piscium genus, quod tantum certis diebus aduenit, vel conspicitur, & ilico discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thuni, Halecia, & Sardæ, aliquā tamen eleemosynam debet erogare in Ecclesias viciniores, aut in pauperes, iuxta cap. Licet, de feriis, cum ei annotat. per Panormitan. & alios & per Angelum, verb. feriæ. §. 34. & 35. & Caietan. vbi supra. Quia licet capitul. Licet, non loquatur, nisi de Hallecibus, siue Aringuis, eadē tamen ratio valet in reliquos nominatos pisces. Licitū etiam videtur molere molendinis fluminū, vel ventorum, quæ sine magna occupatione molunt. Maximè si adsit cōsuetudo, & à Prælati non prohibeatur. Contrariū tamen dicendum de molitura pistrinorum, quæ magnam occupationem, & laborem requirunt, excepta magna necessitate, secundum Rosell. verb. Feriæ, §. 9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principaliter propter aliquod commodum, vel amicitiam, aut cognationē, quam ob eleemosynam, aut etiam principaliter propter paupertatem, verum non vsque adeo magnam, aut vsque ad vltimam eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi, in summa verb. feriæ. Neque discrimen statuendum est, inter dominicos, aut alios dies festos maiores aut minores, secundum eundem, nisi quod maius festum, maiorem causam requirit, quod ipsa vulgi cōsuetudo seruat.

11 Quinto, qui laborat diebus festis in extruendis, aut reficiendis pontibus, aut viis, quanquam sit pietas, & misericordia erga viatores, tamen absque magna, quæ urgeat necessitate id facit, secundum Caiet. 2. sec. q. 122. art. 4. col. 4. & in summa verb.

verb. Festos dies, contra alios plerosque, ob dicta supra eod. cap. nu. 4. secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis iis, qui aliter se iustificare nequeunt, modo id occulte faciant, vt vitetur scandalum, & audiatur missa.

Sexto, qui venatur festis diebus, non audita missa, secundum omnes, non tamen si eam audiret, etiam si venaretur quæstus causa, per superius dicta, num. 8. ex Caiet. in verb. Festos, pag. penul. Quia non est seruire opus, neque ex numero quinque non seruilium prohibitorum, neque lucrandi finis efficit vt tale sit, quicquid dicant Rosella verb. Feriæ. §. 11. & Syluest. verb. Dominica, q. 5.

Septimo, qui iumēta sua festo die aut eius vespere mittit aliquo, vt alterius diei festi vtilitatē, in quo essent impedita, lucretur, secundum Rosellam vbi. §. 22. Nisi mittat propter res necessarias eiusdē diei vel sequentis, quæ antea deuehi non poterunt, & nisi qui cōducit, missam audiat, ac breui itinere vtatur, aut cōsuetudine excusetur, per superius dicta eodem cap. num. octauo. Hoc intelligendū est de iumentis operatis: nam vacua mittere potest, ob superius dicta eodem cap. nu. 6.

Octauo, doctor, aut litteratus, qui dat cōsiliū principaliter ob quæstum etiā illi, qui è longinquo venit, secundum Syluest. vbi sup. quæst. 5. conclus. 3. & cōmunem sententiam. Cuius tamen contraria est longè verior. Tum quia cōsiliū non est opus seruire, neque aliquod ex aliis quinque prohibitis. Tum quia quod licitum est facere diebus festis, perinde fieri potest ob lucrum, ac in profestis, vt supra eodem cap. num. quinto diximus. Quare non est peccatum, informare iudicem, etiam cum procuratore, & aduocato, verbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honestam, quia est exercitatio operis spiritualis: vt latè probatur à Caietano in dicta quæst. 122. art. 4. & in Summa verb. Festos dies.

Nono, qui iudex audit litigatores diebus festis, cap. fin. de Feriis, quamuis 13 quamuis eam non sit opus seruire, est tamen vnum de quinque non seruilibus prohibitis, nisi ob pietatē, & misericordiam id facit. Quia quæ non sunt seruilia, licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solam misericordiam, absque alia necessitate, & ob hanc rationē licent multo magis, quam seruilia, vt supra, eodem cap. num. tertio, & quarto diximus, Satisque iusta necessitas videtur, si alio tempore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes haberi nequeunt, Caietanus vbi supra. Quamobrem excusantur iudices rusticorum, qui diebus festis secundum consuetudinem aliquarum regionum, ius dicunt rusticis, eo quod aliis diebus, neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad vitam sustentandam, maximè indigent.

Decimo, qui transcribit librum aut instrumentum, ob quæstum, secundum 14 Rosellam, verb. Feriæ. §. 12. & Angel. eod. verb. §. 31. non tamen propter rationem ab eis allatam, sed quia, quamuis scribere de se, non sit opus seruire, etiam si ob lucrum fiat, sed seruire est, transcribere, & transcribendo componere libros, vt lucretur, Quia hoc mechanicum & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere litteras, consilia, neque instrumenta, de iis rebus quæ licitè fiunt diebus festis, etiam si ob lucrum fiant, per supradicta, eodem cap. num. quinto. Idem est iudicium, de eo, qui pulsat organa, vel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat, ob diuinum

diuinum cultum, siue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium, & necessarium, siue ob quæstum, quicquid dicant Angel. & Sylu. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, vt supra eodem cap. num. 5. dictum est.

- 15 Admonemus autem hoc loco quatuor. Primum, quod licet Episcopus sub pœna excommunicationis iuberet, vt nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi pœnæ non esset reus. Quia sententia eius generalis, iuridice interpretanda est, nempe quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum, Arg. l. si procurator, ff. de Condict. in debitor. c. Quinta vallis, de iureiur. vt in c. Inter verba 11. quæst. 3. n. 793. diximus. At cuiuslibet conceditur opus vitæ necessarium, cap. Discipulos, de consec. distinct. 4. vt supra dictum est. Et si in excommunicatione iuberetur, quod neq; necessitatis causa, neque pietatis laboretur, cõineret errorē intolerabilem contra legē cap. fin. de terijs, & consequenter irritum esset, arg. cap. 1. de re iudic. & cap. Per tuas, de sent. excomm. Rosel. vbi vbi supra. §. 27. Syluest. vbi supra quæst. 7. secundum quod Papa Eugenius quartus vt habetur in compendio priuilegiorum fol. 69. constituit, vt Latci qui operarentur in festis sanctę Crucis, & sancti Michaelis, mensis Septembris, & in festis Innocentium, & Sancti Syluestri, non peccēt mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis incidant. Item qui audita missa, reliquū tempus diei festi consumunt in venationibus, in bellorum simulachris, siue Iustis & torneamentis, in lulis, in choreis, aut otiose vagantur, nō peccant mortaliter, quia non faciunt opus seruile, licet sic grauiter, secundū Caietanum in summa, verb. In festo licita. Quia tempus diuino cultui cõsecratū Deo non tribuūt. Et quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum S. Antonin. 2. part. tit. 9. cap. 7. §. 5. vbi ait omniū lachrymis deflendam esse Christianorum cæcitatem, qui grauius Deum offendūt diebus festis eiusdem diuino cultui dedicatis, quam tota hebdomoda ad vitam parandum instituta. Ex quibus inferitur responsio ad interrogationem nuper factam. An necessitas sola sine licentia superioris excuset à peccato festo die operantem? Respondeo quod sic, si necessitas est indubia, adeo, vt quamuis Episcopus præciperet ne operaretur, posset operari, vt supra dicitur hoc nu. 15. cessante scandalo, quoniam cum eo nihil agi debet, cap. Nihil cum scandalo, de præscript. Quemadmodum etiam, qui iustam causam, & claram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur, iuxta Thom. 2. sec. quæst. 147. Tertio, quod reprehensione dignissima est, multorum parochorū consuetudo, qui tuos parochianos, qui festum violauerunt, aut die quo præcipitur ieiunium, non ieiunauerunt, cogunt ad petendum publicè veniam, die sequenti inter missarum sollempnia cum eorum infamia, præsertim si huiusmodi transgressiones sunt occultæ, & non nisi ex confessione cognoscuntur. Amenitiæque maxima est, credere, illum qui sic publicè confessus est, liberum esse à secreta confessione eiusdem peccati quam confessario tenetur facere, vt probauimus in cap. Sacerdos, num. 107. de Pœnitentia, distinct. 6. Quarto, quod
- 17 quamuis contritio, aut compunctio peccatorū optima sit in diebus festis, præsertim his, qui se intelligunt peccato mortali teneri, non tamen præcepta est sub pœna peccati, secundum Rosel. verb. Feriæ, §. 2. & Caietan. in summa verb.

Con-

Contritio, & 2. sec. quæst. 122. art. 4. & Syluest. verb. Dominica, q. 6. nu. 4. quos in hoc sequimur.

Vndecimo, principaliter qui diebus festis missam non audit, vel audit distrahendo se sponte, ad cogitationem rerum, attentionis missæ debita impatientium. Quia audire missam diebus festis cum mediocri attentione, est præceptum, in cap. Missas, de consec. dist. 1. secundum Angel. verb. Feriæ, §. 4. & Caietan. in summa verb. Violatio festorum, & nos latè diximus in repet. cap. Quando, de consec. dist. 1. not. 3. num. 19. & not. 2. num. 10.

Duodecimo, qui aliis temporibus non vacauit orationi ad quam tenebatur, ex 18 priuata obligatione, quales sunt preces canonice horariæ, & quas sacerdos imposuit pro pœnitentia, & à proprio prælato spiritali est iussa ex communi omnium sententia. Idem est de illo, qui preces ad Deum facere prætermisit, eo tempore, in quo nullum aliud remedium, suæ salutis aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis, ad id nos obligat, vt probauimus in dicta Repet. cap. Quando, de consec. distinct. 1. not. 3. num. 13. sequuti mentem Paludan. in 4. distinct. 15. quæst. 1. col. 5. & Syluest. verb. Oratio, §. 8. Posuimus exemplum, de eo qui in grauiusimam tentationem impatientiæ, aut libidinis iniectus, iudicat, nullum aliud remedium ad victoriam superesse, præterquam speciale auxilium Dei oratione impetrandum, & de eo, qui eminus intuens duos in duello conferturos manus, existimat, nullum aliud esse remedium, nisi speciale auxiliū Dei, oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniustum. In his enim casibus id à Deo petere tenetur, de quo, nu. seq. A.

Decimotertio, qui nil inter missarum sollempnia offert die festo, cum haberet, 19 vnde posset, & cum eo ex antiqua consuetudine offerendum esset cum notabili scandalo, aut præbendo occasionem, ne maior pars populi offerat, arg. cap. Omnis, de consec. distinct. 1. Quia licet communi lege, nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secundum S. Thom. 2. sec. quæst. 86. art. 1. & Ioan. à Turcrem. in dicto cap. Omnis, & S. Anton. 3. part. tit. 2. & Ioan. And. Panormitan. & commun. in Rubri. de Parochis, tenetur tamen consuetudine, vbi à decem annis recepta est, secundum Panormitan. in cap. Suam, de Symon, cui satisfit communiter, quando maior pars populi, capituli, aut collegij, offert. Neque eam infringit, quæ quod tunc non habeat, non offert, satisque est offerre quod libitum cuique fuerit, secundum Syluest. verb. Decima, §. 1. nisi præscriptum sit, vt offeratur certa & definita quantitas iuxta sententiā præcimatorū, & Syluest. verb. Dominica §. 1.

Nonum P. Vincent. dubium est circa prædicta, num. 18. quatenus habet, teneri quem sub pœna peccati mortalis ad orandum pro his quos videt è longinquo sine vilo alio remedio gladii conari se occidere: quia, vt ait, ex hoc inferunt aliqui, teneri quem ad orandum pro his qui autoritate iudicum cõburuntur vel suspenduntur. Sed responderetur negando illationem, quoniam hi iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur, & ita in his non licet ponere obicem contra iustitiam, iuxta not. in l. Vt cum, ff. de iust. & iur. & latius trad. à nobis in Comment. cap. Non in inferenda, 23. quæst. 3. quem etiam ipse dignatus est citare.

Caput

Caput XIII. de Quarto præcepto Honorandi Patrem & matrem, & amandi proximum.

SUMMARYM.

Religio est virtus, annexa iustitiæ, nu. 1.

Pietas quæ est virtus, annexa iustitiæ, non est misericordia, nu. 1.

Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati non est pietas, nu. 1.

Obseruantia virtus coniuncta iustitiæ, nu. 2.

Religio aliquando vocatur pietas, imò & obseruantia, nu. 2.

Præcepta tria prima sunt de operibus pertinentibus ad virtutem religionis. At verò reliqua septem sunt de operibus obseruantia, & c. nu. 2.

Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto, nu. 3.

Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto, nu. 3.

Patres in tribus honorantur, sed honorandi sunt minus quam Deus, nu. 4.

Præceptum diligendi proximum, non est ex decem, imò ex illo septem vltima nascuntur, & quonam modo, nu. 6.

Amor proximi diuiditur in naturalem, qui subdividitur in alios duos, nu. 6. & in amorem ex charitate, & quonam sit, nu. 7.

Præceptum de diligendo proximo, semper & ad semper obligat nos sub pœna noui peccati mortalis, quantum attinet ad excipiendum aliquem ab amore generali charitatis, obligat etiam in speciali ad diligendum inimicum veniam à nobis poscentem, & eum, qui nostro amore speciali indiget, eo quod extrema opprimatur necessitate.

Amandi proximi præceptum an possit impleri extra statum gratiæ, & quali amore, & c. nu. 8. 9. & 10.

Consuetudo diabolica est illa, qua quis vititur dicendo, demon te arripiat. Illa verò est angelica & sancta, qua quis dicit, Deus te sanctum efficiat, nu. 10.

Amor honestus inter virum & uxorem, per quid conseruetur, nu. 10.

PRO fundamento noscendi qui peccant mortaliter contra hoc quartum præceptum: Præsupponimus primum, Quod inter virtutes iustitiæ annexas, quæ admodum est vna, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Ciceronem in 3. Rhetoric. ad Herennium, & S. Thom. 2. sec. quæst. 82. est virtus impellens hominem ad honorandum colendumque Deum, tanquam primum principium nostrum, à quo sumus, & in quo viuimus: Ita est alia, quæ dicitur pietas, quæ secundum eundem Ciceronem, 3. Rhetor. & S. Thom. 2. sec. quæst. 101. est virtus, quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos tanquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur. Et quamuis vulgus in communi vsu loquendi, pietatem & misericordiam pro eadem accipiat, tamen re vera diuersa sunt. Nam præterquam quod misericordia est virtus annexa charitati, secundum S. Thom. receptum, 2. sec. quæst. 30. art. 1. Pietas autem, iustitiæ, secundum eundem, 2. sec. quæst. 101. art. 1. Pietas impellit ad reuerentiam præstandam personis, quas supra memorauimus. Misericordia autem vt aliorum necessitatibus opitulemur, vt docuit Cardinalis Caietanus in dicta quæst.

quæst. 101. art. 1. Frequenter tamen à viris doctis, altera alterius nomine nuncupatur. Addimusque quod licet prædicta virtus pietatis præcipuè animum inclinet ad honorem exhibendum supradictis personis, tãquam principiis nostris secundariis, à quibus nostrum esse accipimus, & in eo conseruamur, tamè secundario, & minus principaliter, etiam inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum & uxorem ad mutuo se honorandum.

Secundo, supponimus, quod est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ dicitur obseruantia. Hæc secundum Ciceronem, 3. Rhetor. & S. Tho. receptum, 2. sec. q. 102. art. 1. est, qua viros in dignitate constitutos, veneramus tanquam principia, non quidem existentia nostra, sed gubernationis. Et vt religio antecellit pietatem, ita pietas obseruantiam. Et quemadmodum religio sapissimè pietatis nomine significatur, iuxta beatum August. lib. 10. de Ciuitate Dei, & S. Thom. 2. quæst. 101. art. 3. Sic etiam obseruantia multoties nomine pietatis exprimitur, secundum eundem in dicta quæst. 101. art. primo. Item quemadmodum tria præcepta prima, primæ tabulæ, quæ supra memorauimus, pertinent ad religionem, quæ est annexa iustitiæ, sic etiam istud, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta secundæ tabulæ, datur precipuè de operibus spectantibus ad pietatem; Secundario verò, de operibus obseruantia. Imò, iudicio meo, ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, potest facillè extendi, iuxta dictum quoddam S. Bonauenturæ, in 3. dist. 37. in expositione litterarum; quod statim in medium proferemus.

Tertio, supponimus, quod pater potest præcepto suo filium obligare ad peccatum mortale, imò & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momenti, quæ sub eius potestate posita est, ipsi præcipit. Arg. cap. 21. Deuter. & cap. 1. ad Roman. & Prouerb. 26.

Quarto, supponimus, quod in hoc præcepto sub nomine parentum, iuxta concilium Colonienſe, quo loco de hoc agit, præcipuè intelligimus eos, qui nos genuerunt, cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conseruat, Eccl. 3. Secundario autem intelligimus gubernatores ecclesiasticos, 1. ad Corinth. 4. & seculares, 4. Regum 5. & qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores, ff. de authorit. tutor. & curat. per totum titulum, Magistri, pedagogi, imò, & omnes proximi, iuxta Beatum Bonauenturam, in 3. dist. 37. in expositione litterarum, nam quodammodo cognati nostri sunt, 1. Vt vim, ff. de iust. & iure, quandoquidè omnes ab eodem parente Adamo, originem ducimus, iuxta glossam dictam 1. Vt vim.

Quinto, quod honor de quo præceptum hoc loquitur, in tribus consistit, vide licet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quam verbo & opere. Neque est contrarium illud Euangelij, Luc. 14. Qui non odit patrem suum, aut matrem, & filios, &c. non potest meus esse discipulus, nihil enim aliud sibi vult, quam quod idè dominus dixit, Mathæi 10. Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus, id est, quod Deus vult, vt diligamus quidè, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neque tantum, sicut eum. Et quod quando ille præceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipse præferatur.

Sexto, quod præceptum illud de diligendo proximo sicut se ipsum Math. 22. non numeratur inter præcepta decalogi, sicut nec etiam præceptum de diligendo

Deo super omnia, inter illa numerari diximus supra eodem cap. 11. num. 5. & 6. post S. Thom. Quemadmodum enim praeceptum dilectionis Dei super omnia, est origo, unde immediate deriuantur tria prima praecepta decalogi, sic etiam hoc de diligendo proximo, est principium, unde quartum praeceptum, & sex alia, quae sequuntur, originem ducunt, quae quidem praecepta secundae tabulae nuncupantur, sicut tria prima praecepta dicuntur primae tabulae Exod. 20. De quibus pulchre Thom. 1. sec. quaest. 122. art. 4. ad 6. & glo. singul. cap. Quid in omnibus 32. quaest. 7. Diximus, (immediate) quoniam mediate vel immediate, omnia praecepta ab illo primo de diligendo Deo super omnia, tanquam à primo principio deducuntur. Ab ipso enim statim pullulat praeceptum de diligendo proximo, sicut se ipsum, iuxta declarationem S. Thom. 2. sec. quaest. 44. art. 2. ab omnibus recepram.

6 Septimo, quod duae sunt species honesti amoris proximi, quod facile colligas ex utroque Thom. 2. sec. q. 23. ar. 1. & 24. art. 1. & 1. sec. q. 26. ar. 1. ad 6. Alter naturalis & humanus, Alter supernaturalis & diuinus, qui charitas, vel charitativus appellatur. Naturalis siue humanus ille est, quo proximum diligimus ea ratione, quod est homo, cognatus, vicinus, vel quocunque alio respectu, qui neque Deum ipsum, supra omnia dilectum, neque aeternam felicitatem, neque capacitatem ad illam in se continet. Amor autem humanus in duos alios amores subdividitur, Thom. 1. sec. q. 26. art. 4. non obstante illa subtilitate, quam ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant, amorem concupiscentiae, quo proximum ipsum principaliter ad aliquod bonum nostrum voluptarium commodum, vel utile amamus. Alterum vocant amicitiae, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptarium commodum vel utile amamus. Et uterque eorum potest esse bonus, & honestus, si fuerit bene ordinatus. Et uterque malus & inhonestus, si fuerit male ordinatus.

7 Alter autem est amor supernaturalis, & Diuinus, seu charitativus vel charitas, qua proximum amamus, & est eiusdem generis & naturae, cuius est amor Dei charitativus, seu charitas secundum S. Thom. 1. sec. quaest. 23. ar. 5. Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui proximi, sit idem proximus, obiectum tamen formale, siue ratio vel causa amoris, est ipsa diuina, & infinita bonitas, quae nihil aliud est quam ipse Deus super omnia benedictus. Idem Thomas explicatus ibi à Caietano, 2. sec. quaest. 25. art. 1. Etenim neque amor ille concupiscentiae, quo proximum ad nostram voluptatem, aut utilitatem amamus, neque etiam amor amicitiae naturalis, quo ipsum diligimus ad bonum illius, eo quod sit cognatus, socius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcumque aliam communicationem temporalem, est charitas, seu charitativus, saltem in quantum talis est, iuxta mentem eorundem, quod in dicta Additione, c. Quando, de Consecr. dist. 1. latius, num. 354. dicebamus, quod parum à multis aduertitur. Solus enim ille amor proximi est charitas seu charitativus, quo ipsum diligimus, eo quod est capax, & aptus, sicut nos, ad participandum nobiscum illam aeternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis dare, & communicare dignatur gratissima sui visione & gaudio aeterno, & inexplicabili, & optare illam ei tanquam illius capaci. Sic etiam ad hoc, ut amor quo nosmetipsos diligimus, sit charitativus seu charitas, oportet, ut ea nos ratione diligamus, quod Deus propter suam infinitam bonitatem nos fecit capaces

capaces aeternae felicitatis, quae in intuendo eo semper pariter, & amando, & fruendo consistit, ut supra in praelud. 4. late diximus. Verum est tamen, quod quemadmodum omnis actus, cuiuscunque virtutis, potest fieri actus charitatis imperatus, quando fit intuitu charitatis, sic etiam amor concupiscentiae, vel amicitiae honestus, fit actus charitatis, imperatus, si ob eam habeatur. Sicut enim solvere debitum, eo solo quod iustum est, est actus virtutis iustitiae, & actus charitatis imperatus, si fiat etiam ob finem Deo placendi. Sic actus amandi patrem eo solo quod pater est, est actus virtutis pietatis, & non charitatis, fit tamen actus charitatis imperatus, si habeatur etiam ob finem Deo placendi. Unde facile inferitur, quam rarus & parvus huius amoris charitatis vsus sit inter Christianos vulgares, cum licet omnes aliquos ament, eo quod sint cognati, vicini, conterranei, placidi, iucundi, aut utiles, rari tamen sunt qui, nisi raro, amant alios ea ratione, quod sunt capaces beatitudinis aeternae, & quod nisi culpa mortalis obsistat, ea simul fruuntur, videndo, & diligendo, cum ineffabili gaudio Deum infinite bonum, & quem misit filium Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, ut experientia, quae rerum magistra est, cap. Quam sit, de elect. lib. 6. plusquam oportet attestatur, cum raro hoc veniat in mentem altioris ordinis hominibus, erga minoris ordinis proximos, adeo quidem quod vix reputent infimates, sordidos & squallidos tantae rei fore secum participes, & satis superque putent, facere, si eos aliquo amore dignentur, si eos non contendant, vel saltem si amore aliquo naturali dignentur, parum considerantes, quod de hoc supremo amore praecepit CHRISTVS in illis verbis Ioan. 15. Hæc mando vobis, ut diligatis inuicem, & Paul. ad Coloffens. 3. in illis verbis. Super omnia tamen mutuan charitatem habere, quae est vinculum perfectionis.

Octavo, quod circa hanc materiam est dubium, à nemine, quod sciam, pro dignitate resolutum, quo videlicet tempore, teneamur ad praeceptum de diligendo proximum, sicut nos ipsos, sub poena noui peccati mortalis, non adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter, (salua censura debita) respondeo primo, quod nos obligat semper, & pro semper, ne vnquam ab amore, & dilectione, qua Deum, & proximum, in genere ex charitate diligimus; vllum etiam inimicum nostrum, vel Dei excludamus, nisi iam aeternis fuerit suppliciis in inferno condemnatus, iuxta mentem vtriusque Thom. 2. sec. quaest. 25. art. 6. 8. & 9. & quaest. 83. art. 8. iuxta quam, quod de damnatis dixi, intelligo. Secundo, quod nos obligat, ut quotiescunque 9

Nota

inimicus, qui nos offendit, veniam à nobis postulat, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus, iuxta mentem eorundem in dicta quaest. 83. art. 8. Sed crediderim, satis esse, ipsum diligere amore aliquo naturali & huius amoris aliqua signa exhibere, etiam si amorem illum sublimem charitatis, seu charitativum, minimè corde concipiamus, ad hoc ne in nouam aliquam culpam mortalem propterea incidamus. Tum quia contrarium nullo iure, nec vlla efficaci ratione concluditur. Tum quia licet hoc primo aspectu, contrarium videatur ei, quod ipsi dicunt, in dicta quaestione 83. artic. 8. introspecti tamen forte hoc sentiunt. Tertio, obligat etiam hoc praeceptum quando proximus est constitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutem animae suae, qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi sacramento iam est moriturus, qualis esset etiam qui deposceret aliquod consilium, vel solamen,

lumen, vel auxilium aliquod spirituale à nobis, sine quo verisimile est, eum condemnatum iri. Dixi, (Quando ad salutem animæ, nostro indiget auxilio) quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitativum non conciperet erga eum, qui pateretur extremam necessitatem vitæ corporeæ, si modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum, amicum, socium, vel vicinum, diligere solet, ipsum prosequendo, ei opularetur, arg. notatorum in cap. Pasce, 86. dist. & in l. Necare ff. de liber. agnoscend. & eorum, quæ Caietan. 2. sec. quæst. 25. art. 1. tradidit. Nec quicquam obstat dicere, eandem esse rationem illius, qui absque amore charitatis, solo amore naturali impulsus, subuenit proximo, in periculo spirituali constituto, quoniam rarissime poterit euenire, ut huiusmodi necessitati spirituali occurrere possit absque desiderio spiritualis salutis, quod formaliter aut virtualiter, amorem charitatis includit. Quarto, quod ut supra diximus, videtur nobis non peccare nouè, illum, qui bona fide credens se esse in statu gratiæ, cum tamen non sit, adimplet præceptum, de diligendo Deo ex charitate, quando ad id est obligatus. Quinto, quod à fortiori satisfacere videtur præcepto de diligendo proximo, ex charitate, qui extra statum gratiæ, illud implet, putans verisimiliter, se in eo esse.

Sexto, quod posset etiam defendi, nunquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi, in statu gratiæ ex speciali amore charitatis, nisi cum necessitas administrandi sacramentum ei, qui extrema necessitate spirituali laborat, vel alia similis causa ad id compellit, & obligat. Quæ omnia tanquam
 10 quotidiana commendamus. Septimo, quod ex his inferitur, quam diabolica sit illa consuetudo maledicendi proximo, Diabolus te arripiat, commendo te Damonis: & è contrario, quam angelica, quam utilis & consolans, illa, corde ac voce dicendi, Dominus te sanctum faciat, Deus te perducat ad paradysum, &c. Utinam illic nos aliquando conueniamus, & aliæ similes, præsertim viri scæminis, & scæminæ viris. Etenim tale desiderium verè in animo conceptum, valde refrænât, cohibetque ne amor humanus, & honestus degeneret in libidinem: quod frequens ait esse Hieronymus. Octauo, quod obseruanda est regula illa quam in Commentario c. Non in infetenda, 23. q. 3. num. 25. à nemine alio traditam ex eis, quæ ibi præmissa fuerunt, intulimus, nempe, quod quoties quis videt proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, à quo non potest, vel creditur non posse liberari, nisi ipse illi subueniat, totiens obligatur ad eum liberandum, sub pœna noui peccati, modo id prestare possit, absque damno, quod vir prudens iudicaret sufficere, ad excusandum. Ex quibus omnibus inferitur, non solum filios peccare contra parentes non seruando hoc præceptum de honorandis parentibus, sed etiam parentes contra filios & coniuges, contra se inuicem, & dominos ac heros, contra seruos & subditos, & è contrario, & proximos quosque contra se inuicem, de quibus omnibus, ordine suo dicemus; & primum de filiis contra parentes.

Qui

Qui filij peccant mortaliter contra hoc præceptum de colendis parentibus.

SUMMARIUM.

- Præceptum de honorandis parentibus, quomodo violet filius & peccet mortaliter, nu. 11.*
Filius, qui malum notabile patri suo, &c. desiderat, nu. 11.
Filius qui nunquam patri obedit, vel nunquam aliqua signa amoris ei ostendit, nu. 11.
Filius qui nunquam patri obedit, in his, &c. nu. 12.
*Filius, qui parentes percutit, aut ad indignationem prouocat, nu. 12. vel eos accusat, vel ex-
 eratur, aut contemnit, aut mortem exoptat, vel non liberat è carcere, nu. 13.*
Filius qui parentibus in magna necessitate constitutis, non succurrit, nu. 13.
Filius, qui ob parentum subuentionem, non egreditur religionem, nu. 14.
Filius, qui non ducit uxorem, quam pater vult, nu. 15.
*Filius, qui bona à parentibus male parta non restituit, quibus eorum legata non adimplet, &c.
 num. 16.*

P R I M O, qui grauitè odit, vel aliquod graue damnum desiderat parentibus: si enim graue, & iniustum odium, & desiderium deliberatum inferendi cuiquam etiam extraneo aliquod damnum notabile, est peccatum mortale; multo magis odium in parentes naturales, grauius erit, geretque secum circumstantiam necessario consistendam, per suprascripta, cap. 6. nu. 3.

Secundo, qui filius, esto quod non odit parentes, (imò potius diligit) nunquã tamen, vel raro signa amoris illis ostendit, quin potius semper illos toruo intuetur aspectu, & ita asperè alloquitur, ac si eos odio haberet, secundum Angel. Verb. Filius, §. 30. & Syluest. verb. Filius §. 22. & Tabienf. verb. Filij, §. 16. Quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipsisque obedire, tam corde, quam verbis, & operibus, ut expositum est, nu. 4. supra eodem.

Tertio, qui filius in rebus pertinentibus ad regimen, & gubernationem domus, & rei familiaris, non vult parere parentibus, Angel. Syluest. & Tabienf. vbi supra, nisi quando ex incogitantia, siue inaduertentia, absque contemptu, & obstinatione omittit obedire, tunc enim venialiter tantum delinquit. Si vero in aliis, quæ non pertinent ad ipsorum parentum gubernationem & curam, obedire noluerit, non peccat mortaliter Angel. & Syluest. vbi supra.

Quarto, filius qui non obedit in his quæ pertinent ad bonos mores; & ad salutem animæ, ut pote fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi vitia, quibus tempus infeliciter absumentur, secundum auctores supra allegatos.

Quinto, qui filius parentes etiam leuiter percutit, secundum Richar. in 3. dist. 13. 37. vel contumeliosis verbis ipsos, cum animi deliberatione incessit, ut merito illos ad iracundiam notabilem prouocet, Alex. in 3. par. de quarto præcepto, & Richar. vbi supra.

Sexto, qui filius ex animo ipsis maledicit siue viuus, siue iam sæculo defunctis, Exod. 21. & Alex. vbi supra, si tamen ore tenus tantum maledixit, non amplius quam venialiter offendit.

Septimo, qui filius alicuius criminis eos accusat, secundum Richard. vbi supra, nisi esset haeresis, vel prodicionis crimen in Regem; vel in Rempublicam; Nam in his casibus quamuis non obligetur, vt Decius in cap. 1. num. 7. de offic. deleg. asseruit, nihilominus liceret, argum. l. Minime, ff. de relig. et sumpt. funer. imò læpissimè obligatur, vt nos in Repet. cap. Inter verba 11. quæst. 3. num. 826. diximus.

Octauo, qui filius ita parentes contemnit, vt sibi dedecori & contumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi, Alex. vbi supra. Diximus, (Contemnit) Nam si absque contemptu id facit, ad vitandum aliquod incommodum sinistrae opinionis, vel ob huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maximè si parentes tacitè vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij eis proueniret.

Nono, qui filius parentibus mortem desiderat, quo citius ipsorum bona ad se perueniant, vel non dat operam, quo ipsos à captiuitate liberet, vel ab insano furore, quo sunt mente capti & iudicij expertes, Argum. cap. 2. de Concess. præb. & l. fin. C. de pact. hac enim de causa potest exhaereditari Authen. Vt cum, de appellat. cog. §. Causas, col. 8. vel si forsitan prohibuit, ne testarentur, vel à restituendis alienis bonis, ipsorum animos auertit, arg. l. 1. G. de Testam. & l. 2. C. si quis aliq. testat. prohib.

Decimo, qui filius parentibus magna necessitate oppressis non subuenit, maximè circa victum & vestitum, vel grauibus morbis detentis, cum id commodè facere potest, argum. cap. Inter cætera, 22. quæst. 4. cap. Non satis, 86. distinct. & Angel. verb. Filius §. 30. nisi sciat patrem ex propriis bonis vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere, tunc enim non tenetur ex bonis suis quicquam conferre, nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui esset dedecori, argu. l. Si quis à Liberis, §. Idem rescripsit, ff. de lib. agnosc. adiuncta gloss.

Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio, & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quando verisimile est egrediendo, ipsis posse subuenire, aliter verò minimè argum. cap. Pasce 86. distinct. vel quando parentes ita grauis premit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat; ex præcepto ad eorum inopiam subleuandam, alios verò minimè, & eo non obstante ingreditur religionem, Thom. 2. sec. quæst. 101. art. 4. Quamuis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire, debet tamen pro viribus in statu suo perseuerando, eis subuenire, secundum Caietanum in dicto art. 4. Per quam resolutionem duæ opiniones contrariae sentientes, videlicet Sanct. Thom. in dicto art. 4. Nicolai Lyranni Matthæi 15. & Maioris in 4. distinct. 38. quæst. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tetigit, nempe quod si parentes, sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionem tum tenetur egredi, quando, non egrediendo tali necessitati subuenire non posset, egrediendo verò posset. Quoniam huiusmodi debitum præcessit ipsam religionis ingressum, id quod optimè Io. Maior vbi supra videtur intellexisse.

Duodecimo, qui filius ducturus vxorem, non vult accipere in vxorem, quam pater sumere præcipit, vt illo matrimonio inimicitia periculosa sopiantur, vel contra

contra præceptum paternum, se minime dignam vxorem accipit, argum. cap. Aliter, 30. quæst. 5. & cap. Honoratur, 32. quæst. 1. & cap. 1. de despons. impub. secundum S. Bonauent. licet enim iuxta insignes glossas, cap. De raptoribus, 36. q. 2. & Auth. Sed si post, C. de inoff. test. pater non possit filiam exhaereditare, eo quod contra ipsius voluntatem maritum eligit, non indignum se; imo neque etiam si indignum, iuxta communem opinionem, quam sequuntur Fely. & Decius in c. Ecclesia, de Constit. Io. Lupus, in repet. cap. Per vestras, de Don. int. §. 9. Nihilominus tamen, filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti peccat mortaliter, quando saltem contrauenit voluntati patris sine rationabili causa, vel tali quæ coram Deo iusta ei videatur, & iuxta hunc modum limitandum est, quod in huius casu initio dicitur, Ex quo potest colligi nouus & singularis intellectus, cap. 1. de despons. impub. circa id quatenus habet, Filium teneri ducere vxorē illam, de qua assumenda paciscitur pater, videlicet, quod non solum debet de honestate, sed etiam de necessitate, quoad effectum non peccandi, licet non quoad effectum, vt ad id cogi possit.

Decimotertio, qui filius cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quæ sit iniuste, vt per vsuras parata fuisse, vt ea vt par est, non restituit, cap. Michael, de vsur. cum gloss. & notat. ibi per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia vel auaritia diu differt debita patris defuncti persolvere, vel legata testamenti adimplere, maximè illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta beatorum Antonin. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. & cap. 8. Diximus, (Diu differt) quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc, non videtur crimen lethale, arg. l. Si debitori, ff. de iudic. Imo nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona defuncti melius venderetur, ad copiosiores elemosinas erogandas. Quamuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam, secundum S. Tho. Quolib. 6. art. 14.

Qui parentes peccant mortaliter circa hoc quartum præceptum erga filios.

SUMMARIUM.

Præceptum quartum, quomodo pater aut mater violat, nisi succurrat necessitati vite spiritualis aut corporalis, suorum filiorum, nu. 17.

Mater, quæ filios non lactat propriis vberibus, nu. 17.

Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel Xenodochiorum, nu. 17.

Patres, qui irritant vota filiorum in quæ iam consenserant, nu. 17.

Patres, qui dolo, aut timore, filios extrahunt à religione, aut in eam inducunt, nu. 17.

Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota, nu. 17.

Patres, qui permittunt filias suas adamare, vel adamari ob malum finem, vel quod dum essent desponsatae, haberent tactus impudicos, & illicitos, nu. 18.

PRIMO quidem peccat pater, qui negligit notabiliter prouidere illa quæ 17 ad filij necessitatem spiritualem aut corporalem pertinebant, cum nulla esset ei excusatio paupertatis vel alius rationabilis causæ, cap. Duo ista, 23. quæst. 4. & cap. Non putes, eadem caus. & quæst. & 1. ad Timoth. 5. textus singul. in cap. Si quis reliquerit, 30. dist.

Secundo, quæ mater filium proprio lacte non nutrit, vel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, vel gerere curam circa bonam pueri educationem, vel vsque ad triennium ei non ministrat necessaria, Per ea, quæ diximus in cap. Ad eius, §. dist. & arg. cap. fin. de conuers. infidel. & l. Nec filium, C. de patr. potest. quamuis nolle filium propriis vberibus lactare, sine causa iusta, non sit amplius quam veniale, & cum causa neque veniale. Diximus, (vsque ad triennium) quoniam deinceps pater ipse teneatur de omnibus necessariis filio prouidere, nisi sit pauper, & filio nulla sint bona, neque ars aut officium decens, quo possit se ipsum alere, neque sit alias adeo ingratus, & criminofus, vt secundum iura, exheredari mereatur, arg. l. Necare, & l. Si quis à liberis, ff. de liber. agnos. Quod recte notauit Syluest. verb. Filij, §. 21.

Tertio, qui pater ob auaritiam mittit filios ad hospitalia pauperum, vel in ianuæ ciuitatis, aut in aliis locis publicis vel priuatis exponit, l. Necare, ff. de liber. agnos. & cap. primo, & secundo de infant. exposit. cum gloss. & ibi annotatis. vel nolunt filias etiam spurias dotare, cum possint, textus singul. in cap. Cum haberet, de eo, qui duxit in matrimon. secundum Panormitanum ibidem, Walden. de success. ab intest. col. 15. Decius in cap. Clerici, de iudic. col. 2.

Quarto, qui parentes absque causa votum aliquod, siue peregrinationis, siue abstinentiæ, quod filij cum eorum bona venia fecerant, reuocant, iuxta prædicta in cap. 12. nu. 61. & 63.

Quinto, qui parentes filium ab aliqua religione, quam fuerat ingressus cum iam esset in ætate ad ingrediendum sufficiente, vi, vel dolo, renocant, cap. Puella, 20. quæst. 2. Vel si filio, vel filia, quæ votum continentia aut religionis emisera, postquam ad ætatē deliberandi peruenerat, consulunt vel cogunt ad coniugium eligendum, arg. cap. 1. & ei annotatorum de offic. deleg.

Sexto, qui parentes, dolis, aut minis, aliisque huiusmodi medijs filiam cogunt religionem intrare, arg. cap. 1. de his quæ vi, & cap. Requisiuit, de sponsal. Quod est quidam magnus ætatis nostræ abusus, & causa ruinæ religionibus, & vt in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper concilium Tridentinū sess. 25. cap. 8. de regul. in hæc verba statuit. Anathemati sancta Synodus subiicit omnes, & singulas personas cuiuscunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos, sæculares, vel regulares; atque etiam quilibet dignitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium; vel ad suscipiendum habitum cuiuscunque religionis, vel ad emittendam professionem. Quique consilium, auxilium vel fauorem dederint. Quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subiicit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatē veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine iusta causa impederint.

28 Septimo, qui parentes patiuntur filias suas habere amatores ob malum finem, vel eas à suspectis sodalitijs non separant, qualia sunt aliquarum fœminarum consortia, quas verisimile est ipsas ad peccandum impulsuras.

Octauo.

Octauo, qui parentes noscunt filiam turpem vitam agere, vel vi fucis, & irriteramentis, ad inducendum aliquem in peccatum mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt, argum. cap. Duo ista nomina, 23. quæst. 4. Veruntamen illa eo solo, quod se ornet cultius quàm statui suo conueniat, absque sine malo, saltem mortali, non peccat amplius quam venialiter, nec cõsequenter parentes amplius quàm venialiter peccant nõ reprehendẽdo eã. Siquidẽ qui cõsentit in crimine alterius, non grauius peccat cõmuniter, quàm author illius, c. 1. de offic. deleg.

Nono, qui parentes consentiunt, vt cum filia sua sponsa vtatur sponfus tactibus impudicis, & enormibus, vt sentit S. Thom. 2. sec. quæst. 154. art. 4. id quod eiuſdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oscula & amplexus videntur licita talibus sponſis etiam ob solam delectationem inde percipiendam, tanquam principium nuptiarum promissarum, quæ alijs essent illicita, & multo magis, quando absque sine delectationis, sed honesti amoris & beneuolentiæ, & necessitudinis intuitu id faciunt: ita & parentes licitè eis possunt ea permittere: sed quia communiter sponſi, cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis vi solent, non deberet eis permitti, vt soli secreto cõuerſentur.

Qui & quæ coniuges peccant mortaliter, contra hoc quartum præceptum.

S V M M A R I V M.

Maritus quoniam pacto violet quartum præceptum, & peccat mortaliter, prohibendo uxori audire sacrum in diebus festis, vel prohibendo ieiunia præcepta, nu. 19.

Maritus præcipiens uxori fractionem alicuius præcepti, nu. 19.

Maritus percutiens immoderate, aut infamans, vel verbis infamatorijs incessens uxorem, nu. 19.

Uxor notabiliter tollens obedientiam marito, &c. nu. 20.

Uxor nolens ire, quo vult maritus, nu. 20.

Uxor prouocans maritum ad magnam iram, vel ad blasphemandum, nu. 20.

Uxor notabiliter contemnuens maritum, &c. nu. 20.

PECCAT quidem contra hoc quartum præceptum. Primo, qui maritus absque causa prohibet uxori, ne diebus festis, qui solent obseruari, eat ad missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut ecclesiasticum, obligans ad mortale, puta præcipiendo ei ne ieiunet in diebus ab ecclesia ad id deputatis, vel ne audiat missam, quam tenetur audire iuxta mentem Beati Antonini 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2.

Secundo, qui maritus atrociter & supra modum percutit, aut verberat uxorem, siquidem neque seruum ita cedere debet, l. 1. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iur. §. fin. Inst. eod. tit.

Tertio, qui maritus causa conuitiandi vel infamandi notabiliter deliberate, aliquid verbo, licet ex suapte natura minimè iniurium, in uxore profert, vel è contrario sine animo diffamandi iniuriamue irrogandi, aliquid dicit, quod suapte natura est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur, vel saltè adest periculum eius infamiae probabile iuxta sententiam S. Tho. 2. sec. q. 73. art. 2. Quod nos etiam in cap. Inter verba, l. 1. q. 3. nu. 431. & 432. comprobauimus.

O 4

Quarto,

20 Quarto, quæ vxor marito est notabiliter inobediens, in his quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent, c. Est ordo, & c. Hæc imago, 33. q. 5. Richar. vbi supra, dist. 37.

Quinto, quæ vxor non vult sequi maritum aliò migrantem, etenim sub reatu culpæ mortalis eum tenetur comitari, cap. Vnaquæque, 13. quæst. 2. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus aliò migraret, tunc enim minime tenetur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret, vt morbus, vel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum vagabundum, si eo tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille non solebat vagari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intellexerat, gloss. in dicto cap. Vnaquæque, & cap. Si quis necessitate, 34. quæst. 1. Etenim si id prænouisset à principio, tenetur cum sequi, quoadu ex honesta causa ille vagaretur, non tamen si ob turpem causam id faceret, vel circumduceret, exponendo peccati vel mortis periculo, quia tunc nullatenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita vagatur, absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendū, arg. c. Non semper, 11. q. 3. & Syluest. verb. Vxor, §. 8.

Sexto, quæ vxor, iracundè & ligitiosè maritum ad blasphemiam prouocat, & sciens aut scire debens ipsum ad blasphemiam prouocatum iri, iracundiam reprimere omittit, ar. c. fin. de iniuri.

Septimo, quæ vxor contemnit marito debitam subiectionem præstare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustum præceptum non implet, quale est præceptum, vt superflua & vana morésque in compositos exuat, argum. cap. Cum caput, 33. quæst. 5. Diximus, (Contemnit,) Quoniam cum præceptum mariti non sit maius, quam ecclesiæ, argum. eorum quæ supra eodem cap. num. 12. diximus, & illud non obliget semper sub mortali, si desit cõtemptus, iuxta S. Tho. 2. sec. quæst. 186. ar. 9. & latè per nos in rub. de pæn. & cõmunem opinionem, non etiam eius præceptū semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

Qui Domini vel heri peccant mortaliter contra quartum præceptum erga seruos & famulos suos, & qui subditi erga superiores.

S V M M A R I V M.

Dominus quomodo violat quartum præceptum, & peccat mortaliter negligendo ea, quæ conueniunt saluti seruorum, vel famulorum suorum, vel qui non prohibet eis iurare, vel non iubet confiteri, communicare, audire missas, &c. temporibus debitis, vel qui negligit scire peccata seruorum & famulorum suorum manifesta, aut obstat seruo ne vxorem ducat, nu. 21.

Subditus quomodo violat quartum præceptum, & peccat mortaliter, si honorem notabilem debitumque suo superiori non deserat, si non seruat eius leges, & præcepta, nu. 22.

21 **P**ECCAT Primo, qui Dominus vel herus notabiliter negligit ea quæ pertinent ad seruorum, famulorumue suorum conscientiam, puta, ne assuescant iuramentis, vt Christianè viuant, Dei præcepta custodiant, vt confiteantur, & comunicent, & missam audiant temporibus ab Ecclesia præscriptis, vel negligit notabi-

notabiliter procurare illis sacramenta confirmationis, & vnctionis extremæ suo tempore, 1. ad Timot. cap. 5.

Secundo, qui Dominus, vel herus, habet seruum neophytū, seu nouè ad fidem conuersum, & non curat per se, neque per alium Christianam doctrinam ipsum docere, & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Tertio, qui herus vel Dominus, notabiliter negligit nosse peccata manifesta seruorum, & famulorum suorum, vt possit eos corrigere secundum S. Anton. 2. par. tit. 5. c. 9. §. 2. col. 4. & eum, qui ex familia sua, neque verbis, neque alia iusta pœna emendatur; debet ablegare, vel ei necessaria denegare, si verisimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum reuocatum iri, arg. regul. S. August. cap. 3. At si verisimile est, eum à domo expulsum, deteriorem fore, melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia quæ commodè poterit, argum. cap. Quantumlibet, 47. dist.

Quarto, qui Dominus, vel herus, prohibuit seruis suis, maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent, c. 1. & per totum titulum, de coniug. seruor. Diximus, (prohibuit) quoniam tenetur præbere consensum, facultatemque illis facere ad contrahendum matrimonium, eo quod valde distant, præbere consensum, & non impedire, vt inferius cap. 22. de matrim. nu. 33. dicemus, qui inuis neutro casu libertatem assequantur, iuxta mentem gloss. Panor. & commun. in cap. 1. de Coniug. seru.

Quinto, qui subditus notabiliter contemnit superiores, vel illis honorem notabilem & debitum denegat, etiam si sint discoli & mali, 1. Petri 2. & ad Rom. 13. c. Solita, de Maiorit. c. Omnis, de Censib.

Sexto, qui subditus leges & præcepta iusta superiorum violat, eo quod putat in hac vita neminem in alium potestatem habere, & non solum peccat mortaliter, contra c. Ad hæc, 89. dist. sed etiam est hæreticus, Extrauag. Vnam sanctam, de Maiorit. & obediens. & glo. singul. & recepta, in c. Generali, de elect. lib. 6. verb. Inhibemus.

Septimo, qui subditus iusta superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare, eo quod non vult se illis submittere, quamuis credat illos esse verè suos superiores, quod est propriè peccatū inobedientiæ iuxta S. Tho. 2. sec. q. 105. ar. 1. Etenim si aliis de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem, qua de re latius in cap. 23. a nu. 36. ageatur.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad præceptum de diligendo proximo.

S V M M A R I V M.

Præceptum quartum quomodo violatur non amando proximum, nu. 23.

Proximus, qui non diligit se, aut proximum, amore humano, vel charitate, aut charitativo, eo tempore quo tenetur, nu. 23.

Proximus, qui alium excipit à suis orationibus generalibus, nu. 23.

Proximus, qui non vult alium diligere, vel non adiuuat in temporibus debitis, & quæ sunt illa, nu. 23.

- Amat qui aliquam creaturam plusquam animam suam, vel corpus suum plusquam animam proximi, vel plus honorem suum, vel rem, quam suum corpus, &c. nu. 23.*
Amat qui seipsum vel proximum cum offensa mortali Dei, nu. 24.
Proximus, qui desiderat vt aliquis mortaliter delinquat, vel condemnetur, nu. 24.
Excommunicationem qui procurat, in finem, vt proximus condemnetur, nu. 24.
Accusare qui aut denunciare recusat, quando debet, &c. nu. 24.
Odiū aut rancorem quis habet, &c. nu. 25.
Peccandi mortaliter periculo se exponens, vel agens contra conscientia dictamen, nu. 25.
Peccatum mortale alterius qui non impedit, cum possit absque suo nocumento, nu. 26.
Peccati alterius qui est causa nisi, &c. nu. 27.
Peccat qui mortaliter, vel speciem eius rei præstat, vt alius ita peccet, nu. 28.
Peccat qui venialiter, vt alium sic peccare faciat, solum venialiter peccat, nu. 29.
Proximus, qui absque necessitate, & vtilitate sua, facit aliquid, propter quod credit alium mortaliter peccaturum, nu. 30.
Familiaritatem qui habet cum persona suspecta, intelligens quod aliqui ob id scandalum accipiunt, nu. 30.
Præceptum qui omittit implere, puta quia non parcit, nec rancorem remittit, ne ob id ei detrahatur, nu. 31.
Scandalum qui præbet manducando carnes diebus prohibitis, vel non ieiunando, cum aliorum scandalo, nu. 31.
Rancor & odiū duplex, nu. 25.
Scandalizare hoc vel illo modo, quando mortale, nu. 25.
Don Leo de Noroña Societatis IESV laudatus, nu. 26.
Occasio, quæ necessario vitanda pœnitenti vt absolui possit, profunde diffinitum, & late declaratum, nu. 31. A.
Finis principalis operis boni, licet non possit esse bonum eo minus, potest tamen esse minus principalis modo non sit malum culpæ, seu peccatum, nu. 31. B.
Occasionem dare ad veniale, veniale tantum est, nu. 31. C.
Occasio quæ peccandi per refectionem Synagoga, vel idoli, vel per nuditatem membrorum, vel per ornatum, vel per scurrilitatem, vitanda, nu. 31. D. Vel per armorum traditionem, vel per consilium, &c. nu. eod. E. Vel per petitionem rei quam dando peccabit rogatus, nu. eod. F. vel per depositionem pecunie apud vsurarium, nu. 31. G.
Sacerdotis mali ad missandum inductio, quæ peccatum, nu. 31. H.
Tyrannum rogare pro iustitia vel gratia an peccatum, nu. 31. H.
Occasio quæ peccandi per tactum manuum, mammillarum, &c. omnino euitanda, nu. 31. I.
Vniuersitatum gradus & premia Minerualia licita, & magis scientia ipsa, & artes mechanica, nu. 31. K.
Occasio peccandi per festa & publicos conuentus, per taurorum agitationem, & lupanaria, an omnino vitanda, nu. 31. L.

23 **P**ECCAT quidem primo, qui nec se, nec proximum generatim amat charitate, siue amore charitativo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptando eam sibi & suis proximis, vt in addit. Repet. cap. Quando, de confec. dist. 5. nu. 354. diximus, vel amore naturali tempore quo id facere tenetur,

tenetur, sub pœna mortalis peccati. Quod tēpus videtur esse illud in quo proximus, aut ipsemet, sunt in extrema necessitate talis amoris, & auxiliij quod ex eo nascitur, vt supra eodem capitul. num. 8. insinuauimus.

Secundo, qui aliquos à participatione, & cōmunionem generalium orationum, in quibus pro aliis orare solet, excludit, quales sunt illæ petitiones orationis Dominicæ. Panem nostrum danobis, &c. & dimitte nobis debita nostra, &c. iuxta mentem S. Thom. 2. sec. q. 25. ar. 4. 6. 8. & 9.

Tertio, qui habuit animum non diligendi, vel non subueniendi cuipiā proximo, eo quod ille sit peccator, vel eum offenderit, vel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutem necessarium, secundum eundem & eius commentatorem in dicto art. 8. & 9.

Quarto, qui amat aliquam aliam creaturam firmitus quam animam suam, vel corpus suum firmitus, quam animam proximi, vel honorem aut fortunas suas, quam corpus proprium aut proximi, adeo, quod omittit, vel statuit, non opitulari extremæ necessitati illius, cui tunc plus debet, vt non desit ei cui minus debet: Sanctus Bonauentura & Richardus in tertio distinctione 29. Etenim non satis est diligere quod oportet, nisi etiam debitus diligendi ordo seruetur, puta primo, firmitus Deum, quam alia omnia. Secundo, nos ipsos quoad animam nostram. Tertio, Animam proximi. Quarto, propriū corpus, iuxta August. lib. 1. de doct. CHRISTIANA, & S. Thom. receptum, 2. sec. quæst. 26. per totam. Diximus (firmitus) non autem intensius, aut feruentius. Quoniam non tenemur ad id, sicut in dicta additione, num. 361. & supra cap. 11. num. 15. declarauimus, vbi probauimus, satis esse quod firmitus diligamus, hoc est, vt pluris faciamus & æstitemus id quod magis amare debemus, & eius amorem, quam id quod minus debemus, & eius amorem.

Quinto, qui tantum amat seipsum vel filium, vel amicum, vel delicias, diuitias, honores, aut dominum suum temporalem, vt sit paratus pro his, animo vel opere Deum mortaliter offendere, secundum Scotum, & Franciscum Mayro in lib. 1. dist. 1.

Sexto, qui desiderat vt aliquis mortaliter delinquat, vel damnationē æternam incurrat, vel quod grauius est, Deum orauit, vt aliquid horum proximo eueniat, vel ex animo maledixit, vt ille, aut ille perpetuis inferni flammis crucietur, vel sententiā excommunicationis contra proximum facit pronunciat hoc animo, vt qui rem ipsi ablatam non restituat, animæ suæ iacturam faciat, vel alia huiusmodi admittat, vt in dicta additione num. 366. diximus.

Septimo, qui non reprehendit proximum, aut non denunciatur cum debet, vel reprehendit aut denunciatur aliter quam debet, &c. vt inferius cap. 24. à nu. 17. vsque ad 23. tangeitur.

Octauo, qui eo quod est iniuria affectus, vel alia de causa aliquē odio, & rancore 25 profsequitur, cap. Si quis contristatus, 90. distinct. cap. fin. de pœnit. dist. 5. Etenim quilibet offensus tenetur emittere ex animo odium, & rancorem malum, imo & ad non concipiendum illum, contra suum offensorem, quantalibet fuerit iniuria, etiam si offensorem nullatenus offenso satisfaciat, iuxta sententiā diui Gregorij in dicto cap. final. Diximus, (Odium & rancorem malum) qui est filius accidia.

Non.

Non enim obligatur ad eiiciendum illum rancorem bonum, qui nascitur ex ira, qua quis appetit, ut per iudicem castigetur delictum, imo aliquando tenetur illum concipere, conseruare & ostendere, cap. Si is qui, cap. Est iniusta misericordia, cap. Displicet, 23. quæst. 4. Syluest. verb. Caritas, quæst. 4. puta quando ad salutem spirituales offensoris, vel ad Dei obsequium, aut ad Reipub. utilitatem conducit, sicut in dicta additione nu. 200. diximus: Non tenetur etiam eum alloqui, neque ei signa amoris ostendere, nisi tempore necessitatis, satis est enim habere animum ad talia signa ostendenda in prædicto tempore, iuxta S. Thom. receptum, 2. sec. q. 25. art. 9. maxime quando offensor satisfacere renuit, aut non vult sufficienter id facere, imo nec tunc tenebitur sub reatu peccati illum in suam cōuersationem, & amicitiam peculiarem admittere. Quocirca confessarij aduertere debent, quædo, & quomodo ob hoc offensis absolutionem negent, vel concedant, ut docuit Caiet. in dicta q. 25. art. 9. Multo minus tenetur condonare satisfactionem iniuriæ, quæ in iudicio peti potest, iuxta gloss. singul. in dicto cap. Si quis contristatus. Imo aliqui sunt, qui etiam si velint, non possunt id facere: quales sunt, vxor, filius familias nondum emancipatus, seruus, & religiosus, iuxta gloss. receptam in cap. Parochianos, de sent. excomm. Quoniam actio contra iniuriantem ad superiores pertinet, scilicet ad maritum, patrem, dominum, & prælatum, secundum glossam præallegatam. Addimusque quod quando duo se mutuo offendunt, & amborum offensio est æquæ grauis, qui prius offendit, debet prius reconciliationem petere. At vero si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius eam petere, Syluest. in Rosa aurea casu 56.

26 Nonno, qui periculo peccandi mortaliter se exponit, ut qui dubitans de aliquo, an sit mortale nec ne, facit illud, aut omittit confiteri, argum. cap. Si quis autem, de pœnit. distinct. 7. ut ibi num. 57. & 81. copiosius diximus, & S. Bonauent. in 4. distinct. 17. Caietan. in summa verb. Periculo peccandi se exponere, tenent, & fortiori ratione, lethale crimen incurrit, qui agit contra conscientiam dū facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari, & in indiuiduo, dicit esse peccatum mortale. Tenetur enim eam deponere, aut quod illa dicit facere, cap. Per tuas, 2. de Symon. ut in dicto cap. Si quis autem, num. 120. copiosius diximus. Diximus, (in particulari) quoniam quædo conscientia generaliter dubitat, aut dicit contrarium illius, quod in particulari & indiuiduo rectum iudicat, non est mortale, ut in præallegato cap. Si quis autem, nu. 611. diximus.

Decimo, qui potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit, c. Qui alios, de hæret. c. Error, 83. dist. c. Negligere, 2. q. 7. & alia in glossis eorū citata. Hanc conclusionem, quam significant multi textus, nos in alia huius operis editione, limitauimus, dicentes solum procedere, quando sine verecundia, incommodo, & dedecore id poterat impedire, secundum Felyn. in dicto c. Qui alios, ut in repet. c. Si peccauerit, 2. q. 1. latius diximus, & in Repet. cap. Inter verba, 11. q. 3. nu. 626. & infra cap. 24. nu. 18. & seq. retulimus, imo in d. c. Inter verba, nu. 621. & infra c. 24. nu. 20. illud addidimus, non esse illicitum permittere, ut aliquis incidat in peccatum aliquod maius, ut ob id castigatus melius se corrigat de illo & de alio minore. Ut si alicui puero ad furtum, vel aliud quodcunque vitium inclinato, dissimulato eo, permittatur aliqua occasio incidendi in aliud, ut in eo depre-

deprehensus, fructuosius castigetur & emendetur. Hoc enim potius est, opportunum tempus quærere correctioni, quam ad peccatum inducere. Et quia aliud est malum facere, unde bona sequantur, quod nunquam licet, ad Rom. 3. aliud ^{nota} verò malum permittere, aut non impedire, propter bonum quod speratur, quod certe multoties facere licet, & sæpissimè quotidie erga nos diuina bonitas facit, cap. Nec mirum, 26. quæst. 5. Nunc autem vir ille singularis, quondam discipulus noster præcellens, postea verò mihi eximium exemplar vitæ, meritissimusq; rector illius insignissimi iuxta ac sanctissimi Collegij Societatis I E S V; celeberrimæ academix Conimbricensis, nunc verò prouincialis totius Lusitanix, Don Leo à Norõna nos admonuit inter alia, quod contra prædictam conclusionem, etiam prædicto modo limitatam, facit, id quod numero sequenti dicitur, videlicet, quod non peccat mortaliter is, qui ab usurario mutuo pecunias exposcit, quem credit sine vlura & peccato non mutuo daturum. Nec etiam qui petit à curato suo, ut baptizet sibi filium, credens eum esse in peccato mortali, & quod absque contritione illius baptizabit, & videtur vtrumque horum posse ab huiusmodi petitione superfedere, absque incommodo, verecundia & dedecore, saltè in casu, quo qui petit ad vsuram non graui premeretur necessitate, & inueniuntur sacerdotes, qui cum licentia proprii curari, quæ facile solet concedi, id baptisma ministrare vellent, & certum est, quod illa peccata mortalia, quæ creduntur consequutura præfatas petitiones, illis omissis impediretur. Accedit etiam, quod non peccat mortaliter, ob hoc solum, mulier, quæ gloriolæ vanæ, & venialis desiderio tacta, absque alio fine mortali se fucat, & ornat; licet credat, aliquos, qui ipsam sic ornatam videbunt, in eius concupiscentiam mortalem exarsuros, ut infra cap. 23. num. 23. dicitur, & tamen certum est, eam absque incommodo verecundix, & dedecore suo, posse huiusmodi ornatum omittere. Adde his fundamentis, quod etiam inferius, cap. 27. num. 78. apponitur, eum, qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, cum possit sine suo detrimento auxiliari, non incurere excommunicationem, de qua in cap. Quanta, de sent. excomm. saltè in foro conscientix, si absque dolo malo, & consensu omiserit defendere. Item quod inferius cap. 24. num. 11. & seq. etiam diffiniemus, neminem teneri alteri spirituales elemosynas exhibere, sub reatu mortalis culpæ, nisi ei, qui eius extremam patitur indigentiam: Et manifestum est, eum qui voluntariè crimen lethale committit, sciens, & aduertens illud esse tale, potensque per se illud excusare, non esse in extrema necessitate spiritali, ut ei, ab alio, ad id auxilium præstetur. Sed horum, (quæ sunt egregia) dubiorum exactam solutionem in cap. 24. num. 16. ponemus. Quoniam id illi loco est aptius.

Undecimo, qui consilio suo, fauore, vel ope, alij fuit causa peccandi mortaliter, c. Noli, de pœnit. dist. 1. Nolumus autem dicere, quod quicumque ab alio aliquid petit, credens petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati, non enim est quum iusta causa id petit, est autè quum sine illa id facit. Nam, qui necessitate oppressus, mutuum poscit ab usurario, sciens illum sine vlura, nullatenus mutuo daturum, non peccat, quamuis peccet, qui dat. Peccaret autem, qui absque necessitate, id peteret, ut etiam in c. 1. §. Sacerdos, num. 6. de pœnit. dist. 6. declarauimus; iuxta Maioris diffinitionem, in 4. dist.

in 4. dist. 15. quæst. 1. col. 4. qua diffinit, eum qui curatum scelere aliquo mortali irretitum, obsecrat, ut filium suum baptizet, non propterea peccare, etiam si sciat illum, non prævia pœnitentia peccati, baptismatis sacramentum puero administraturū, & per consequens ea de causa, reatum mortalis culpæ incursum, cap. Præter, adiuncta gloss. verb. Agentibus, & verb. Communio, 32. dist. Quæ quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum, ut in exemplo prædicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset, nunquam liceret; ut si peteret dari sibi baptismata absque contritione, vel mutuo dari sibi sub usura, ut optimè tradit Caiet. 2. sec. q. 78. art. 4. & par. 3. q. 64. art. 6.

- 28 Duodecimo, qui facit aut dicit aliquid, quod de se non est mortale, cum intentione tamen, alterum ad illud inducendi, vel absque tali intentione facit aliquid, quod præfert speciem peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus, est sufficiens impulsus ad peccandum mortaliter, arbitrio boni viri, & prudentis secundum S. Tho. 2. sec. q. 43. ar. 3. & 4. & S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 4. ante, §. Quod etiam post ipsum, nos in cap. 6. supra eodem, & in c. 1. §. Animaduvertere, nu. 6. de pœnit. dist. 5. tradidimus. Diximus, (Quod de se non est mortale) quoniam si esset tale de se, essent duo peccata effectu, vel vnum, cum circumstantia scandali necessario confitenda, ob ea, quæ in duobus locis prædictis tradidimus. Diximus etiam, (& quia fit in tali loco, & coram talibus) Quoniam quod ex se non est peccatum mortale, licet habeat speciem eius, factum coram alio sine intentione inducendi ad peccatū, non est mortale, imo etiam quod de se est mortale, commissum coram aliis absque tali intentione, & absque periculo probabili impellendi alios in peccatū, non affert secum circumstantiā necessario confitendā, ut in dicto §. Animaduvertere, nu. 8. & cap. Consideret, in princip. nu. 115. noua quadam distinctione, duas oppositas opiniones ad concordiam redegimus. Item neque veniale peccatum fit amplius quam veniale, eo quod fiat animo alliciendi alterum ad peccandum venialiter, secundum omnes.

- 30 Decimotertio, qui tam parui æstimat salutem spirituales proximi, ut absque necessitate, vel utilitate, sed ex mera libertate suæ volūtatis, aliquid agat, quod credit proximum ad mortaliter peccandum illecturū: est exemplum in fœmina, quæ sine causa, se conspiciendā exhibet illi, quem credit simulatque perpexerit, peruersum aliquod desiderium peccandi mortaliter habiturū, etiam si illa non intendat, ad huiusmodi desiderium allicere, ut in dicto §. Animaduvertere, nu. 6. post beatū Antoninū, 2. par. tit. 7. cap. 4. col. 6. defendimus. Facit, cap. Nihil, de præscript, & cap. 2. de oper. nou. nunciat. Diximus (Absq; necessitate, vel utilitate, sed ex mera voluntate,) quoniā si alioquin non potest congruo quodā modo, talia loca non adire, aut tunc tēporis illic nō adesse, vbi ab alio solet videri, quia, verbi gratia, eūdum est illi ad ecclesiā, vel alio, vel sedere oportet ad ianuam, cū vicinis & affinibus, ne inturbantatis possit argui, nullatenus peccat secundum eundē. Hic occurrit scrupulus non contentendus, qui ex alio notabili postea dicendo pullulat, circa mulierem, quæ propter appetitū inanis gloriæ (in quo solum venialiter delinquit) fūco faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter: sed inferius in cap. 16. nu. 23. ad hoc dubium respondebimus, ibi enim commodius quadrabit.

Decimo-

Decimotertio, qui absque causa necessaria vel utili, alicuius mulieris suspectæ; 31 consuetudine familiari vitur, & aduertens se scandalum præbere aliis, qui malè illa iudicant, tamen ab ea non discedit, eo quod nihili facit scandalum aliorum. Eodem modo peccat, qui frequenter, moniales debitam claustram non obseruantes, inuisit, & inde populus occasionem accipit detrahendi, & murmurandi, etiam si alioquin caste viuat, & recta intentione, loca illa frequens adeat. Ille itē, qui domi suæ habet aliquam mulierē, de qua populus sinistri aliquid suspicatur, siue sit cognata siue extranea, quamdiu eam à se non reicit, Maior in 4. dist. 15. quæst. 30. Idem dico de eo, qui habitat cum fœmina, cum qua eum rem habere populus suspicatur, etiam si alioquin neque opere neque cogitatu cum ea peccet, ut in c. Inter verba 11. q. 3. pag. 51. nu. 175. etiam diximus.

a Altera duarum quæstionum, supra in hac traductione cap. 3. propositarum, *A* quam remisimus huc terminandam, est. An qui occasione peccandi alteri præbet, sine proposito nunquam amplius eam præbendi, absolui possit? Ad hanc quæstionem à viro quodam valde pio & docto, Illustris Societatis I E S V multum agitatam, post multa multoties scripta, liturata, & rescripta, tandem omnia resoluens respondi. Quod occasio faciens alterū peccare, à qua pœnitens abstinere, & nunquā amplius se eam daturū statueret debet, quo absolui possit, diffiniri potest esse omnis, & sola, illa quæ est scandalū actiuum mortiferū; hoc est, quod qui eam dat, mortaliter dando peccat: Et si roges, quæ est illa quam qui dat mortaliter peccat? Respondeo, quod omnis & sola illa, quæ datur per peccatū mortale, aut intentione principali, vel minus principali inducēdi ad illud, aut ad id inuando, aut cōtemnendo salutem spiritualē proximi, aut in id, saltē interpretatiue, cōsentiendo.

Dixi primum, (Per peccatū mortale) ut omnis illa occasio, quæ per opera mortaliter mala datur, includatur in prædicta diffinitione. De qua occasione agit S. Thom. 2. sec. q. 43. ar. 4. Quoniam licet omne peccatum mortale, quo scandalizamus, non habeat circumstantiam necessario cōfitemdam, ut supra in cap. 6. nu. 19. dictum est. Cum tamē nunquam liceat peccare mortaliter, clarum est, quod non est absoluendus, qui non proponit, se nunquam daturum occasionem peccandi per peccatum mortale. Quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequens necessarium, arg. l. Illud, de acquir. hæred. & c. Præterea, de offic. deleg.

Dixi secundo, (Aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad peccatum mortale) ad includendum omnes, quæ cum hac intentione dantur, siue opera ex se bona sint, siue mala, siue ad malum, siue ad bonum inuitent. Quia simulac cum huiusmodi intentione dantur, tales sunt, iuxta Thom. 2. sec. quæst. 43. art. 1. ad quartum. Nec huic obstat, quod in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 280. & in cap. Quando, de consec. distinct. 1. & in additione eius, & latius nuper in Cōmentario, cap. Cum minister, 23. quæst. 5. nu. 39. dixi, scilicet, quod opus non desinit esse bonum, si principaliter propter Deum fiat, aut quia est bonum quamuis minus principaliter, ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod si principaliter fieret, malum esset. Non, inquam, hoc obstat, quia intelligendum est, quando, quod minus principaliter intenditur, non est malum culpæ, seu peccatum, sed res bene appetibilis, quamuis non possit esse finis principalis virtutis, quæ præstantior ea est. Id autem, quod in hac diffinitione dixi,

nota: de occasione peccandi, et pœnitentiis

dixi, intelligendum est de eo, quod est malum culpæ, seu peccatum, quod nullatenus desiderare, nec velle, nec nobis finem principalem, nec minus principalem proponere possumus. Cuius enim finis malus est, ipsum quoque malum est, cap. Cum minister, 23. quæst. 5. Vbi num. 36. diximus hoc distare, inter finem malum, quia est malum culpæ, & inter finem malum, quia est ineptus, eo quod sit medio minus bonus, quod hic potest esse finis minus principalis boni operis, ille vero non.

Dixi tertio, (aut ad id iuuando,) ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens, peccat, cap. Sicut dignum, §. Illi autem, & §. Hi quoque, de homicid. qualis est, quam præbet is, qui aliquam synagogam Iudæorum ædificat, aut reficit, quamuis sine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi quarto, (Aut contemnendo salutem spiritualem proximi) ad includendum eas, quæ dantur ob proximi salutis contemptum, qualis est, quam dat is, qui idè transit per ianuam domus alterius, quem ob illum transitum mortaliter ira aut amore inordinato, peccaturum credit, quod nihili pendat, aut parui faciat, quod alter ad id moueatur; contemptus enim huiusmodi efficit, vt mortale sit, quod aliàs non esset Thom. 2. sec. q. 186. art. 9. & ante illum, gloss. cap. Quis autem, 10. dist. putata singularis à nostris.

Dixi quinto, (Aut consentiendo,) quia consentiens peccat sicut principalis, ad Rom. 1. cap. Notum, 2. q. 1. cap. 1. de offic. deleg.

Dixi sexto, (Aut saltem interpretatiue,) ad includendum eas, quæ dantur, peteum, qui aliquid facit, quod ex sua natura, & circumstantiis, cum quibus facit, adèd ad peccatum mortale incitat, vt maiorem partem eorum qui sunt eiusdem qualitatis, cuius sunt hi, quibus datur illa occasio, in peccatum mortale deicere soleat, aut facit aliquid, quod quamuis ex sua natura, & circumstantiis tale nō sit, tamen credit, & aduertit, ob illud certam aliquā personam, ex sua infirmitate aut ignorantia, mortaliter peccaturam, & antequā huic rei provideat, id facit: aut credit, & aduertit, ex malitia peccaturā, sine tamen vlla causa, & sine vtilitate sua nec aliena illud facit, Aut prætermittit aliquid facere, contra legem iustitiæ, aut charitatis præceptum, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen, certam aliquam personam, quia nō sufficit credere aliquam generaliter peccaturam, vt qui ad animi recreationem aliquem ludum instituit, non peccat, eo quod aliquem in eo peccaturum credat, sicut nec ille qui credit, aliquem malum esse in aliquo oppido, aut in aliquo magno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu singulari cap. Osius, de Elect. Quamuis ea de re nulla sit præsumptio particularis, licet peccaret, si crederet illum, aut illum illius oppidi, vel conuentus, esse malum.

Dixi septimo, (faciendi mortaliter peccare) quia non sufficit illa, quæ venialiter peccare facit, cum, vt absoluat, non est opus proposito nunquam amplius ad veniale redeundi, quod confessus est, iuxta Thom. 3. par. q. 87. ar. 1. & supra, cap. 1. num. 26. dictum fuit. Et occasionem venialiter peccandi, per opus, quod non est mortale, dare, ad summum est peccatum veniale, & nihil amplius, iuxta eundem Thom. 2. sec. q. 43. ar. 4.

Ex hac generali & resoluta diffinitione, multorum dubiorum quæ à nobis, postquam

postquam ad sexagesimum annum peruenimus, quæ sita sapius fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Prima quidem, quod talem occasionem dat, qui quis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dictæ diffinitionis, licet eam tali modo non dederit, vt circumstantiæ necessario confitèdæ causa esset. Quod quando contingat in cap. 6. nu. 9. dictum fuit.

Secundo, quod talis est occasio quam dat quælibet persona, quæ cum intentione principali inducèdi ad amorem inhonestum & mortiferum, aliquam elemosynam præbet, aut alloquitur, inuisit, docet, consulit, & à fortiori erit, quæ datur visu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obsequiis in hunc finem directis. Quia harum cuiuslibet secunda pars dictæ diffinitionis conuenit. Nec obstat dicere, quod fortassis ex ea finis mortiferus, qui prætendebatur, non sequitur. Cum omnis voluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera sit, vt supra cap. 11. num. 9. post Thom. 1. sec. q. 74. & S. Anton. 3. part. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Magistrū ia 2. dist. 24. dicitur. & sic, qui aliquā harum occasionum dedit, nisi nunquam amplius eam se daturū statuatur, absolui non debet.

Tertio, quod est talis quam dat, qui etiam sine alia praua intentione facit, aut reficit idola apud Indos, aut Synagogas apud Iudæos, aut Mezchitas apud Mahumetanos, aut pagana templa apud paganos, aut hæretica apud hæreticos, aut facit aliquid aliud, cuius principalis vsus est peccatum mortale, quia occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ diffinitionis comprehenditur.

Quarto, quod etiam talis est quam aliqui diebus festis missa ab ipsis audita, aliis, qui eam non audierunt, præbent canendo, pulsando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentibus tempore, quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualem paruipendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere, nihil sua referre, cum ipsi eam audierint. Quia eis quarta particula dictæ diffinitionis conuenit. Quapropter Gubernatores, qui hæc fieri publicè tempore diuinorum officiorum, saltem præceptorum, prohibent, laude digni sunt.

Quinto, quod est talis illa occasio lasciuia, & inciuilis, quam præbent qui, & quæ, se ostendunt nudos, aut opertos vestibus, quibus pudenda mulieribus interlucent, sine circumstantia iustificante, quamuis id sine intentione inducendi ad culpam mortifetam faciant, per primam diffinitionis partem. Quia talis occasio est peccatum mortale, cum ex sua natura communiter ad culpam mortiferam, saltem voluntatis, aut delectationis mortifere morosæ iuducat. Vnde legitur Barnabam maledixisse nudis viris, & mulieribus nudis: & sine proposito nunquam amplius se eam duros, non sunt absoluendi. Dixi, (sine circumstantia iustificante,) ad excludendum ex hoc numero, aspectus & tactus, quos infirmo talium membrorum medicis, chyrurgis, & Clysteriferis permittunt.

Sexto, quod etiam est talis quam dat qui credit aliam certam personam obuiā sibi factam, in concupiscentiam, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorantia casuram, & hoc aduertens obuiam illi sit, non providendo eius infirmitati, aut ignorantia, quāuis sine intentione vt illa peccet, id faciat. Quia illi conuenit sexta prædictæ diffinitionis particula, videlicet, Consensus interpretatiui.

Septimo, quod talem occasionem non dat, qui sine intentione, & contemptu

mortifero ita se ornat, ut credat quidem, se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel Ecclesiæ odio vel concupiscentia mortifera habendum iri, si illo ierit, nescit tamen à quo, aut id non aduertit, nec etiam si sciat quis, si intelligat, quod ex malitia, praua consuetudine, & habitu, quem habet, peccabit: quales sunt hi, qui non solum tales occasiones fugiunt, sed etiam aucupantur, imò se de eo iactant. Quia eiusmodi occasioni, nec dicta sexta particula, nec alia dictæ diffinitionis conuenit, & per hanc, & præcedentem decisionem, id quod Caietanus dicit, 2. sec. quæst. 186. ar. 9. col. penul. versic. Ad 4. & id quod Syluest. verb. Ornatus, quæst. 4. & alij affirmant, conciliari possunt.

Octauo, quod nec etiam est talis occasio illa, quam dat scurra, & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, vestiendi, aut loquedi, modo nimietas illa non perueniat ad culpæ mortalis excessum, Per septimam enim dictæ diffinitionis partem, ex numero dictarum occasiōum excluditur, quia solum venialiter peccare facit, quanquam magnopere illis est consulendum, ut ab eo abstineant. Tum quia ob nullam omnino rem, peccatum veniale committendum est, ut sentit gloss. in cap. Si aliquid, 22. quæst. 4. & probat cap. 1. cum 4. sequen. 22. quæst. 2. quanto minus tot sunt committenda. Tum quia etiam vnum tantum peccatum veniale disponit ad mortale iuxta Thom. 1. sec. quæst. 88. ar. 3. Idem dicendum est de eo, qui dicit aliquid, aut facit, ut a iam rem vanum, aut veniale tantum malum alliciat, qualis est illa, qua quis videt, alloquitur, vel obsequio aliquam sceminam prosequitur, non quidem quo moueat eam in copulam carnalem, neque in tactus inhonestos neque delectationem morosam, sed quo illa delectetur eius aspectu, alloquio, pulchritudine ac ornatu, & eum beneuolè intueatur complacentiam de bene constituta & culta persona significando, sine alia delectatione aut sine mortiferè malis, quanquam magna circumspectione opus est, ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

E Nono, quod interdum absolui potest, qui occasionem interficiendi dedit, ob commodatam balistam absque malo fine, licet nunquam se amplius sic commodaturum non statuat, & interdum non. Quia commodare ex sua natura, talem occasionem non efficit, circumstantiæ tamen eam efficere possent. Proinde, si quis alicui, qui cum alio rixatus est, irato animo balistam petenti commodauit eam, talem præbet occasionem. Quia interuenit auxilium, aut contemptus salutis spiritualis, aut consensus, saltem interpretatiuus, quod per quintam & sextam dictæ diffinitionis partem sufficit ad efficiendum ut aliquid sit eiusmodi occasio. Idem dicendum, de eo qui commodat, aut vendit lanceam, sclopetrum, enssem, aut alia arma, aut pigmenta, aut chartas lusorias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud quod bene & male alteri tradi potest.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quam dat, qui imperat, consulit, aut rogat alium, ut falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifestum faciat, ad tentandam virtutem eius tantum, licet non intendat eum ad id inducere, imò introrsum desideret, ne illud faciat: quia est peccatum mortale, Nam est actus suapte natura ad culpam mortiferam inducens, sine circumstantia iustificante, & sic illi prima dictæ diffinitionis pars conuenit. Nec obstat, quod in cap. 4. nu. 20. dictum est, scilicet, eos non peccare, qui aliquam occasionem

occasionem furandi, aut alia mala patrandi, pueris ad id procliuius offerunt, quo deprehensos eos fructuosius castigant, quia aliud est occasionem peccandi offerre, quod interdum licet, aliud precari, consulere, aut imperare directè, ut peccent, ut pulchrè Caietan. 2. sec. q. 78. art. 4. tractans sequentem decisionem explicuit.

Vndecimo, quod talem occasionem non præbet, qui ab eo, qui ex sua malitia est ad peccandum paratus, petit aliquam rem ex se bonam, quæ tamen est materia exercendi peccatum ab ipso conceptum, quamuis talis sit ea quam dat ille, qui petit aliquid, quod est peccatum, ab eo, qui ad id accinctus siue paratus est; Ex quo colligitur ratio, quam quidam perdoctus quærebat. Cur qui mutuatur ab usurario ad dandum sub usuris parato, ob necessitatem petit, non peccat: qui vero petit ab eodem ad usuram, peccat: Est enim ratio, quod qui primum petit, non petit ab eo rem malam, quamuis materiam peccandi offerat, qui autem petit posterius, sic, ut rectè declarauit, & probauit Caietanus vbi supra, cui concordat Dominus Sotus tacito eo, de iustitia, & iure lib. 6. quæst. 1. art. 5. Pro quo facit decretum sancti Augustini cap. Mouet, 22. quæst. 1. quo probatur, non esse peccatum, petere ab infideli, ut se promisso staturum iuret, licet illum per suum falsum Deum iuraturum sciat, quanquam petere ut per illum suum falsum Deum iuraret, peccatum esset. Facit etiam, ratio superius tacta, scilicet, non esse peccatum occasionem peccandi sine mala intentione, cum necessitate, aut utilitate, præbere ei qui ex sua malitia peccat: quanquam petere ut peccet, aut ut rem, quæ peccatum est, faceret, sic. Facit etiam, quod sicut illud decretum cap. Mouet, 22. quæst. 1. probat, & S. Thom. dixit 2. sec. quæst. 78. ar. 4. alieno peccato sine consensu in illud, uti, licitum est, quemadmodum ipsemet Deus pro sua bonitate, nostris peccatis in bonos fines vitur.

Duodecimo, quod non est talis occasio illa usu frequentissima, quam aliquis dat deponendo suos nummos apud nummularios usurarios, aut contractus usurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercendas, ut dixit S. Thom. in dicto art. 4. ad quartum. Quia nulla particula dictæ diffinitionis illi conuenit. Est autem talis illa, quæ dat qui deponit apud talem nummularium qui proprios nummos non habet, quibus suas viuras exerceat, sicut idem S. Thom. sentire videtur. Quod verius videtur, quam quod Caietanus super ipsum, in dicta q. 78. ar. 4. insinuauit, Idemque quod nobis, visum fuit, D. Solo lib. 6. q. 1. sub finem, de iust. & iur. Quia differentia, quam S. Thom. inter illos duos ponit, non satis bene verificatur, intelligendo eam, ut Caietanus quoad peccatum veniale, quod vnus incurrit, quia suam pecuniam non deposuit prudenter, eam committendo ei, quem credebat eam impensurum, cum propriam non haberet, & alius non, quia prudenter deposuit apud eum, quem credit eam non impensurum, cum propriam habeat. Nam is intellectus, à mente S. Tho. est maxime alienus, quæ est conclusio notabilis pro mille apud cambia usuraria exercentes, deponentibus.

Decimotertio, quod talem occasionem non præbet, qui alium ad committendum aliquod peccatum minus inducit, videns eum ad maius committendum deliberatum, nec valens alio modo illud ei dissuadere, ut etiam infra cap. 17. nu. 263. dicemus. Quamuis Caietan. vbi supra oppositum tenuerit. Quia licitum &

etiam sanctum est, precari & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, ut satis esse ducat, percutere, aut fornicari: ut clarè sanct. August. in cap. Si quod verius 33. q. 2. dixit, & Adrian. quolib. 1. q. 2. & etiam Sotus, super c. 3. ad Rom. & Caiet. in summa verb. Tyrannus.

Decimoquarto, quod per prædicta ponderari potest quædam conclusio Magistri Soti lib. 6. q. 1. ar. 5. de iust. & iure, scilicet, quod non peccat, qui aliquid quod in se bonum est, petit ab eo, qui dare aut facere bene potest, ex eo, quod scit, alium dando, aut faciendo petitum, peccaturum. Quoniam ponderata per prædicta vera videtur, quando sine contemptu salutis spiritualis proximi, & non præbito ad illud auxilio, nec consensu in illud etiam interpreta: iuo, petitur, & alius per malitiam & non per solam ignorantiam, aut infirmitatē peccat, & quādo aiquid horum concurrat, non videtur vera.

H Decimoquinto, quod illa conclusio quam pect S. Tho. in 4. dist. 24. q. 1. q. 5. ad 3. & Sylu. verb. Clericus, §. 8. q. 1. asseremus infra, c. 25. n. 78. scilicet, mortaliter peccare eum qui credens sacerdotem esse in peccato mortali, & quod eius non pœtinebit ante missam quam faciet, inducit ipsum ad eam celebrandam, est intelligenda, de sacerdote, ab ecclesia per excommunicationem aut suspensionem notoriam pulso, aut non præparato, nec ad missam obligato, aut per ignorantiam, aut infirmitatem, & non per malitiam peccante, aut eum cum mala intentione, aut consensu, aut contemptu salutis spiritualis eius inducit, & non alias, ut colligitur ex prædictis, & his. quæ in c. 1. §. Sacerdos, nu. 3. & seq. post utrumque Tho. in 3. par. q. 64. ar. 6. copiosius diximus. Propter quæ omnia credo homines rogantes sacerdotes, ut pro illis missas faciant, aut ut illis sacramenta ministrēt, raro ob id peccare.

Decimosexto, quod nec etiam est talis ea, quam subditus alicuius tyranni, qui dominium & iurisdictionem alicuius status vsurpauit, eidem dat, petens iustitiæ administrationem aut beneficium, seu gratiam aliquam honestam. Quia dicta definitio illi non cōuenit, cum ipse per malitiā peccet, & subditus non petit opus ex se malum, quamuis materiam peccandi offerat, imo ad minus peccandum inducit. Si quidem dat operam, ut qui peccat alienam potestatem vsurpando, non peccet, etiam iustitiæ administrationem, & beneficiorum seu gratiarum distributionem prætermittendo, ut rectè Caiet. in Summa, verb. Tyrannus, declarauit.

I Decimosextimo, quod talis fuit illa, quam quidam nobilis religioso cuidam iuueni ad eodem hospitio excepto dedit, introducēs ei in cubiculum noctu puellam, sine intentione inducendi illum aut illam ad peccandum, sed tantum tentandi eius castitatis virtutem. Quia prima dictæ definitionis pars ei conuenire videtur, cum illud opus peccatū sit mortale, quippe quod sua natura est inductiuum ad culpam mortiferam, nisi illius magna religio & puellæ magna honesta circumstantiam iustificantem produceret. Idem dicendum de ea, quam deditis, qui amatorie quendam mulierem sollicitauit, volens ut illa in id consentiret, sed ut intelligeret, quid responderet. Idem item dicendum de ea quam alius dedit alteri, cum soli essent studiosè dicens sine mala intentione, ut eam experiretur, si te multum deprecarer, dormire sene mecum?

Decimo octauo, quod non erant tales, quas sibi mutuo dederūt duo Hispaniæ magna-

magnates, cum alter alteram super mulam suam retro se ferret, qui cum transirēt cum suo comitatu per locum quendam secretum, absque sine mortali, aulicè dixit ille. Qualis locus erat hic Dominā ad voluptati indulgendum, si tu alia fuisses, & illa respondit, erat quidem valde aptus, si tu alius fuisses, eum impotentia infirmulans. Nec etiam illa quam grauis quidam vir dedit, dicens sine alio malo sine, urbano sermone, honoratæ cuidā fœminæ. Vis ut in eodem lecto nos metiamur? Quia quoniam hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur, ex qualitate tamen personarū, sine & modo dicendi colligebatur circumstantia quædam, moderans vim eorum, quam ad inducendum ad peccatum mortale habent, de quo casu ego satis hucusque dubitauit.

Decimonono, quod diu multumque dubitauit, an esset talis illa quam quidam sacerdos ante triginta annos mihi confessus fuit se dedisse, admouendo iocoso honestoque amore, absque mala intentione manus honestæ cuiusdam mulieris pectori, & eiusdem mammillas tangendo. Cuius decisionem nunquam hæcenus affirmare sum ausus, nunc autem dico mihi videri eam non esse talem, quia nulla pars prædictæ definitionis eam comprehendit, quando tactus ille ex sua natura non tantum incitat ad peccatum mortale, ut quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatē, quādo, ut dixi, iocose fit, quamuis si serio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum est de eo, qui absque mortali sine & intentione, aliquam fœminam per manum aut brachium ducit, quamuis vterque sit iuuenis, & etiam de eo, qui manum premit, Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 4. col. 4. aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit: Et etiam de eo, qui amplectitur, & osculatur; vbi talis est cōsuetudo, modo partium obscœnarum aspectus, & tactus absit, de quibus iam dictum est, & modo non sit alius finis, & intentio mortalis, ut solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliis quibus ludis ad recreationem adhibitis, maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus, plusquam in aliis.

Vigesimo, quod nec etiam est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersi K tates, studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus, ad docendum scientias licitas instituta, licet multi propter illa peccent, docendo, discendo, gradus conferendo, suffragia ferendo, & male rem gerendo, per superbiam, ambitionem, vanam gloriam, inuidiam, auaritiam, technas, mendacia, subornationes, & etiam periuria: Ob quæ, huius contrarium dixit ille Hæresiarcha Wicleff. damnatus per concilium Constantiense, sess. 8. cuius articulus damnatus ibidem est, Vniuersitates, studia, collegia, graduationes & magisteria, in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum profunt ecclesiæ sicut diabolus: Sed longè verior est nostra hæc responsio, quia præfatam occasionem non comprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, ut considerarent rectores, & Governatores scholarum, & collegiorum, tanta esse peccata, quæ in illis cōmittuntur, ut occasionem dederint illi hæretico, & suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandum. Ideoque omnibus artibus, & viribus nauarent operam diminuendis illis, etiam si omnino exinanire non possent.

Vigesimo primo, quod nec etiam est talis occasio quam dant peccandi scientiæ licitæ, Theologiæ, Legum & Medicinæ, quamuis quidā scripsit, quod animæ peribant.

peribant ob Theologiam ad earum salutem inuentam, & corpora ob medicinam, ad eorum valetudinem inuentam, & bona per leges, ad eorum conseruationem latas, quia culpa non est earum, nec suorum authorum, sed eorum qui eis abutuntur. Idem dicendum de aliis scientiis, & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerunt, quos eorum de bellator Castrensis refert, in lib. 6. contra omnes hærefes, verb. Scientia.

Vigesimo secundo, quod nec etiam talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus & malus esse potest, quanquam plures illis male venialiter vtantur, vt in c. Negotium, de pœnit. dist. 5. nu. 5. & 19. & 27. probauimus. Quia per septimam particulam dictæ resolutionis excipiuntur. Quâdoquidem peccatum veniale non adimit gratiam diuinam, nec illius dimissio ad illam consequendam est necessaria secundum Thom. 3. par. q. 87. ar. 1. & dictum fuit supra, cap. 1. nu. 26. Ob quod mihi videtur, absolutionem non esse denegandam personis, qui componunt pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa, quibus communiter homines male venialiter vtuntur, licet confessarij ab hoc eas abducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professæ statum perfectionis illustrem, à dandis & accipiendis vanitatum occasionibus multum canere debent, licet non sint nisi veniales. Quia quamuis maculam non inspergant, tollunt tamen decoris lucem, & obscurant, vt declarauit S. Tho. 1. sec. q. 87. ar. 1. post S. August. qui in lib. de pœnit. dixit, Peccata venialia si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à cœlestis sponsi amplexibus nos separent.

Vigesimo tertio, quod nec etiam dat talem occasionem, qui habet artem faciendi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis homines bene & male vti possint, quamuis maior pars male etiã mortaliter vtatur, vt efficaciter in c. Negotium, nu. 8. de pœnit. dist. 5. probauimus, sequuti mentem diui Tho. & Caietani 2. sec. q. 69. ar. 2. & præcipue per istam rationem, Quod aliqua ars, aut alia res non est mala, quod plures, male etiã mortaliter ea vtantur. Bona enim est lex illa naturalis & diuina, de vno solo Deo rectè colendo, quamuis maior hominũ pars, imò & nouem ex decem, qui sunt pagani, Iudæi, Mauri, Christiani, hæretici, & multi catholici male etiã mortaliter ea vtatur. Bona etiã est lex de nõ iurando irreligiose, sed maxima hominũ pars recensendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & hæreticos, & catholicos, quos omnes illæ obligant, iurant, aut habent voluntatem iurandi per falsos Deos, aut irreligiosè per verũ. Sancta est itè lex sexti, & noni præcepti decalogi, de non fornicando, nec concupiscendo, maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, bre, voluntate deliberata, aut morosa delectatione carnali cõtra naturã, aut præter illam.

L Vigesimo quarto, quod nec etiam talem occasionem peccandi dat qui ad bonum finem permittit, aut instituit, cum moderatione debita supplicationes, congregationes publicas, & solemnes ouationes, nundinas, nuptias, primas missas, belli simulachra, publica conuiuia, & exercitationes currendi, saltandi, aut choreas, & tripudia faciendi. Quia prædicta resolutio eam non comprehendit, & quia sunt opera sua natura talia, quibus homines & bene & male vti possunt. Et quamuis multi ex illis occasionem peccandi capiant, multi tamen illis bene vtuntur, & ex his qui male vtuntur, quamuis aliqui mortaliter peccent, maior tamen

pars

pars sine comparatione, non peccat amplius quam venialiter.

Vigesimo quinto, an occasio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis vel non, infra in cap. seq. nu. 9. dicitur.

nota. delectator.

Vigesimo sexto, an sit talis occasio, quæ ex permissione lupanariũ publicorum datur, infra in cap. 17. nu. 195. dicitur.

Lupanar.

Vigesimo septimo, quod talis est occasio quã dat ille, qui ne scandalizet alium, qui iniuste offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rancorem in inimicum conceptum deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secundum S. Thom. 2. sec. quæst. 43. ar. 7. Richard. in 4. distinct. 38. & tex. in cap. Vilius, de reg. iur. S. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 4. §. 5. neque etiam opera quæ non sunt præcepti, sed consilij, puta dare elemosynam, ieiunare, & id genus alia, emittenda sunt ob malitiam, inuidiam, vel male dispositam voluntatem illorum, qui propterea scandalizantur. Est enim scandalum Pharisæicum, Matth. 15. & cap. Inter verba, 11. quæst. 3. Imo nec quando scandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorum, aut ignorantium seu imbecillium nuncupatur, debent bona opera, in totum relinqui, sed occultari, aut differri, quousque moneatur proximus, bonitatem eius quod facit. Quod si post huiusmodi admonitionem, adhuc scandalizatur, nihil est habendum tale scandalum, tunc enim iam fit pharisæicum iuxta præallegatos doctores & beatum Gregorium, in dicto cap. Inter verba, nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur, aut antiqua consuetudo vel alia ratio, quæ ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur. Tunc enim quia scandalum, non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona, cum non sint de necessitate salutis spiritualis, dimittenda sunt, vt Cardinalis Caietanus 2. sec. quæst. 54. art. 7. docuit. Nemo tamen subinde cogitet, in gratiam proximi, aut propter euitandum scandalum, licere alicui, nec vnicum peccatum veniale committere, secundum S. Thom. in 3. distinct. 43. art. 7. ad 5. Imo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri vilo modo licet, cap. Super eo, de vsur. & cap. Primum, 22. quæst. 2. facit, gloss. si gul. cap. Si aliquid, 22. q. 4.

Vigesimo octauo quod talis est occasio quam dat is, qui ex aliqua causa occultauit carnibus, in diebus ab Ecclesia prohibitis, vel qui ieiuniis præceptis non ieiunat, & eos qui propter ignorantiam scandalizari videntur, certiores non facit, vt patet ex prædictis.

S Y M M A R I V M.

Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ, nu. 32.

QVI proximo nocuit in bonis animæ, eo quod ad peccandum mortaliter, ipsum induxit, tenetur iuxta vires eniti, vt bonum quod sua opera amisit, ipsi restituatur. Nam si rerum corporalium restitutio est necessaria, multo amplius spiritualium, quæ ad animam pertinent, arg. c. Cum in cunctis, de elect. & auth. Multo magis, C. de Sacros. Eccles. siquidem hæc nobiliora bona sunt illis cap. Detiores 6. quæst. 1. Proinde modo quos nocuit, restituere debet, inducendo eum quem decept, ad peccandum, ad pœnitentiam: & opera meritoria con-

P 4 sulendo,

fulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus tum propriis tum alienis, si opus est, interpellando, eiusque conversionem impetrando reuocare contendat, absque tamen peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantum periculi contrahat qui alium ad peccandum inducit, quoniam vix dignam restitutionem facere potest, si quidem voluntas, quæ semel corruit in peccatum, vix multis etiam admonitionibus, consiliisque potest ad viam virtutis redire, secundum Scot. in 4. dist. 16. q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de restit. q. 31. & alios alibi. Sed hæc omnia videntur intelligenda de illo, qui vi, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit: vt si pater, Dominus, aut Paterfamilias auctoritate sua induceret filium suum, aut clientem, vt cum alio inimicitias exerceret, aut literis præditus, aut hæreticus quispiam, alteri persuaderet illum aut illum contractum vsurarium non esse, vel illam aut illam: doctrinam esse veram, cum contrarium esset verum vel qui susurrando, & falsa renuntiando, inter duos inimicitias disseminat. Non est autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccandum impulit alium, qui scit illud esse peccatum, & potest liberè & absque villo timore, aut erubescencia illius qui induxit illum ad peccandum, abstinere ab illo peccato; & ab illo resiliere: Nam hic ad nullam tenetur restitutionem à iustitia præceptam, de qua hic loquimur, si quidem nihil commisit contra iustitiam, quanquam debet illum ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquanto plus corrigere, id quod eruditè insinuauit, & meo iudicio, efficaciter probauit magister Sotus lib. 4. q. 4. ar. 3. de iust. & iur.

Decimum P. Vinc. dubium est, circa prædicta nu. 13. quatenus videtur sibi habere, peccare mortaliter illum qui se putat abiectum & inhonoratum eo quod sit ex talibus parentibus genitus, quoniam licitè quis potest se inhonoratum iudicare, eo quod patre iudæo, vel hæretico, vel proditore sit natus, arg. l. Quisquis, C. ad l. Iul. Ma. & c. 2. & c. statutum, & c. Cum secundum, de Hæret. lib. 6. & ita queris rationem quare id iudicem esse peccatum? Sed respondeo, quod ibi non dicitur peccare illum qui se abiectum putat eo quod sit talibus parentibus natus, sed longe aliud, nempe, eum peccare qui adeo despicit parentes suos, vt se putet, &c. Ita quod ratio peccati, non est sita in eo quod se vilem putet, sed in eo quod despicit indebite parentes inculpatores, quos etiam si sint pauperes, & abiecti, & ipse diues & sublimis, tenetur honorare, per hoc quartum præceptum.

Cap. XV. de quinto præcepto decalogi,

Non occides.

SUMMARYM.

Præceptum quintum, Non occides, prohibet occidere, & quodcumque damnam corporale, & voluntatem id inferendi, non autem animam, nu. 1.

Occidit quis licite iudicis auctoritate, & in bello iusto, & ad defensionem persona propria vel aliena, imò & rerum, &c. nu. 2.

Mors aliena pro medio defensionis propria, an sit licita, nu. 2.

Vita proximi plus estimanda, quam res propria, in casu necessitatis, & non alias, nu. 2.

Defensio debet esse moderata, nu. 3.

Fugere quis an teneatur, nu. 3.

Pro sua-

PRO fundamento dicendorum dicimus primum, sequentes concilium Coniuncte, in declaratione huius præcepti; hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodem, qui illud tradidit, vt patet Matth. 5. scilicet, quod hoc præcepto, non solum prohibetur homicidium, aut quæuis percussio, verum etiam voluntas id faciendi. Etenim vt docuit S. Tho. receptus, 1. sec. q. 72. art. 7. quem nos sequimur in additione c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 233. & supra in prælud. 9. nu. 2. diximus peccata cordis, oris & operis, eiusdem esse speciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere, quanto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione, nu. 17. congesimus, & quod ille infringit illud, qui ob vindictam, vel aliquem alium respectum publicum, vel priuatum iniustum, vult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi; non autem qui vult, procurat, aut operatur detrimentum animæ; vt ipsismet concilium sensit.

Tertio, quod multoties quis licitè alterum occidit. Primo, Iudicis auctoritate, cap. Ille 23. q. 4. Exod. 22. Maleficos non patieris viuere super terram, secundum S. Thom. 2. sec. q. 64. art. 2. etiam ob furtum, iuxta eius commentatorem, in dicto ar. 2. quæ est communis opinio in 4. dist. 15. contra Scotum. Secundo, in bello iusto, quod etiam auctoritate publica geritur, cap. Nisi, cap. Noli, cap. Quid culpatur, & cap. Militare, 23. q. 1. Tertio, ob vitæ propria defensionem, Clem. 1. de homic. Quarto, quando aliter rem suam tueri non potest, quod post Caiet. in dicta q. 64. art. 7. & Anton. 3. par. tit. 4. cap. 3. sub finem, & Syluest. verb. Bellum 2. §. 2. probauimus in cap. Olim, 1. de restit. spoliat. quod opportunè pro hoc facit, vbi respondimus ad cap. 2. de homicid. quod secundum Panor. ibidem contrarium probat, in illis verbis: re, tuaque liberando. Respondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit, videlicet, quod, vt supra cap. præcedenti dictum est, tenemur ad magis diligendum vitam proximi, quam nostras fortunas; Respondimus; inquam, quod illud est verum, in casu necessitatis, extra tamen illum, maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam suorumque vitam tuendam, & ad virtutem exercendam, quam vitæ alienæ iuxta S. Thom. receptum in dicto art. 7. Pro quo facit l. Vt vim, ff. de iustit. & iur. At qui capitali titulo alio quam necessitatis, non est positus in illa. Quinto, propter defensionem proximi, Glo. penul. Clem. 1. de homicid. & in Summa, 15. q. 8. Innoc. Panor. & Commun. in c. Si vero 1. de sent. excomm. Panor. in c. penul. de cler. percuss. quicquid dicat Fortun. in d. l. Vt vim, ff. de iust. & iur. nu. 24. Omnes autem hi casus vna in re conueniunt, scilicet, quod in omnibus eis peccat occisor, qui ob odium, aut vindictam priuatam occidit, c. Cum minister, 23. q. 5. differunt autem in aliis; Etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis, in cæteris autem licet non peccet, sit irregularis iuxta gloss. singul. ab omnibus ferè receptam, quæ est penul. Clem. 1. de homic. Item, qui in duobus primis casibus, scilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum & animum occidendi propter bonum pacis, & tranquillitatem Reipub. At qui in aliis casibus occidit, non potest iuste habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tanquam medium, ad se defendendum, solum enim debet intendere

in defensionem sui, rerum suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequuta, vt videtur sentire Thom. 2. sec. quæst. 4. ar. 7. & expressit latè ibi Caiet. & Cardin. S. Xisti in cap. De occidendis, 23. quæst. 5. & Abulen. super Matth. cap. 5. quæst. 46. Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Augustini quorum præcipuum est in dicto cap. De occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos, in dicto cap. Olim, quod etiam postea latè asseruit Sotus in lib. 5. quæst. 1. art. 8. de iust. & iur. Primùm, quod hæc subtilis limitatio videtur noua; & nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ, cap. Ex parte, de Consuet. Tum quia vim vi repellere licere, omnia iura clamant, vt habet prædictum cap. Olim, & l. Scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de vi, & vi armat. & l. 1. C. Vnde vi, & ibi citata in eis per glossam. Tum quia licet cuiuis ferro se petentem, occidere, l. Sed etsi quemcunque, ff. ad leg. Aquil. Tum quia nisi Thom. vbi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id tenuisset, & Thomam id noluisse dicere, satis probat Sotus vbi supra. Tum quia præfatum Augustini dictum intelligendum est de volente occidere alium, quam aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate, vt iura iuribus concordent, quod expedit, cap. Cum expediat, de elect. lib. 6. & l. 1. C. de inoffic. dot. Tum quod alioqui vix vllus vnquam occideret aggressorem sine peccato, quoniam omnis inuasus vt plurimum concipit voluntatem occidendi, si alias se, suaque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosoph. omnium terribilium maximum, non permittit, vt fragilitas humana tam equo animo sit, vt percutiendo aggressorem, solum velit se defendere, & non occidere, & ita quo se defendit, etiam vibrando ensẽ, non peccat, secundum glo. Clem. 1. de homicid. etiam si spiculum dirigat in guttur aggressoris, vt rectè explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, vt non occidat habita opportunitate id faciendi, quod scitur eum velle facere, quia nulla iura naturalia nec humana hoc permittunt, circa alium quam aggressorem, vt præfatum Augustini dictum negat; Credimus autem dici posse quoad hoc eum aggressorem, qui decreuit occidere alium, cui nullum est diffugium euadendi mortem, nisi præueniat eum antequam aggrediatur, qualis videtur esse vxor, quæ certò nouit se occidendam à marito pugione quem supposuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa clauē ianua. Item, vt quis in tribus vltimis casibus iustè occidat, oportet, vt circa defensionem obseruet moderamen inculpatæ tutelæ: vt id solum faciat, sine quo iniuria non posset vitari, vt in gloss. fin. dicti cap. Olim, plusquam alij declarauimus. Preinde non liceret se defendere maiori vi, quam sit ad propulsandam iniuriam necessaria per dictum cap. Olim, & per dictam l. 1. C. Vnde vi, & per tradita Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. nec consequenter armis, ab eo qui sine illis inuaditur, iuxta prædictam glossam, nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quam ensis inuasit, iuxta eandem glossam singul. communiter receptam, dictæ l. 1. Idem nobis videtur, quando nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personæ pateret, si quidem, iuxta prædicta in 4. casu, supra eodem cap. num. 2. rectè quis potest, ob suarum rerum custodiam, alterum occidere; At honor plu-

ris va:

ris valer, quam fortunæ, cap. Suam, iuncta gloss. verb. Modestianæ, de pæn. Proverb. 22. & Arist. 4. Ethic. & gloss. extrauag. Ad conditiorem, §. Rurfus verb. Honori, de verb. signifi. & iniuria personæ, maior est quam fortunarum L. in seruatorum ff. de Pæn. Ex quo in dicto cap. Olim, extra gloss. cum Panormitano inferrebam is, quod si ille què alius aggreditur, non potest absque suo dedecore fugere, non tenetur id facere, & si non potest vitare vulnus, aut alapam, quam sibi alter molitur impingere, nisi ipsum occidendo, poterit occidere, Bal. in Repet. l. 1. col. sexta C. Vnde vi, Contra verò, qui iam est vulneratus, vel quem aggressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere, quoniam iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis transgredi, secundum Richardum in 3. distinct. 37. Quod limitandum existimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapæ, vel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientem non persequeretur; Nam talis posset eum persequi, & percutere tantum, quantum ad sui honoris defensionem opus esset; Nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas, esset tamen defendere honorem, quem licet, vt prædictum est, defendere, etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis videtur id expedire, licet res manifesta sit, scilicet, maritum occidentem, aut cupientem occidere vxorem in adulterio deprehensam, peccare mortaliter cap. Inter hæc 33. quæst. 2. vbi gloss. singul. & celeb. quamnis in foro exteriori minimè puniatur.

Qui peccant mortaliter contra hoc quintum præceptum, de non occidendo.

S V M M A R I V M.

- Præceptum de non occidendo, quis violat, & peccat mortaliter, occidit, aut vulnerat &c. si vult, procurat, aut ea re delectatur, num. 4.*
Qui occidit defendendo alterum, aut suam castitatem, aut qui occidit latronem, nu. 5.
Qui occidit casu, nu. 6.
Qui occidit, aut ferit ministros iustitiæ, vt seipsum defendat, nu. 7.
Qui se exponit periculo nocumèri notabilis corporalis per funes ambulando, vel alio modo. n. 8.
Qui ingreditur duellum, aut torneamenta periculosa, vel eis adest, &c. nu. 9.
Qui alienam mortem desiderat. Qui delectatur cogitatione occidendi, &c. nu. 10.
Qui præ ira sibi mortem exoptat, &c. nu. 11.
Qui se exponit martyrio indebito, vel vitam suam abbreviat, nu. 12.
Qui desiderat se nunquam fuisse natum; Qui in carcere aliquos comiecit iniustè; Qui aliquid notabiliter noxium manducauit, aut alteri manducandum tradidit, vel infanrem tenerum in suum cubiculum comiecit, nu. 13.
Qui facit abortire, vel abortiendi periculum subire, nu. 14.
Qui pergit ad bellum iniustum, &c. nu. 15.
Qui cõdenauit aliquè iniustè ad damnũ corporale, aut nõ defendit ab iniusta morte, etc. n. 16.
Qui non prohibuit suis, ne vindictam caperent, vel fuit particeps in aliqua re ex prædictis, vel consensit in vnum modum ex illis noxam, nu. 18.
Taurorum agitatio qua mortalis, cum bulla Pij V. super hoc edita, nu. 18.
Latro diurnus, & nocturnus in quo differant, nu. 5.

Duellum

Duellum quod licitum. nu. 9.

Irregularis est adulter occidens maritum alicuius sœminæ ob sui defensionem, nu. 7.

Torneamenta, quanam sunt licita. nu. 9.

Delectatio de bono quod nascitur ex alterius morte, nu. 10.

Excommunicatus qui clericus se ipsum percutiens, nu. 11.

Mater, quæ filium paruulum secum admittit in lectum, nu. 13.

Irregularitas propter abortum procuratum, nu. 14.

Restitutio rei lucrifacta in bello iniusto, nu. 15.

Testem ad condemmandum, nemo tenetur se offerre, nu. 17.

4 **E**X PRÆFATIS infertur, peccare mortaliter contra hoc quintum præceptum. Primo, qui iniuste occidit aut mutilat, aut palis vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse 23. quæst. 1. in fine summæ. Id autem quod Io. Maior in 4. dist. 17. q. 4. admonet, vt confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseverauit, & quoties decreuit id facere, & postquam perfecit, quoties meminit & factum placuit. Illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circumstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quam ad alia. Et quod dicit toties hominem illum peccare mortaliter, quoties id voluit, debet limitari iuxta illa, quæ in cap. 1. de pœnit. distinct. 5. num. 48. & supra cap. 6. num. 14. & sequ. diffinita sunt, scilicet, vt non procedat quando ad sœque interruptione operis exterioris, actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris, apparatus exteriores, & præludia maleficij multiplicantur. Dixi supra (iniuste) quoniam, qui iuste occidit, propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propriam vitam defendere possit, non peccat, licet irregularitatem contrahat, iuxta glossam singularem, quæ penultima est, Clem. 1. de homicidio receptam per omnes ibi, & Syluest. verb. Homicida 1. §. 9. Quamuis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem, Reuerendissimus Segobienensis Didacus à Leyua, sequutus Fortunium, in l. Vt vim, col. 9. ff. de iust. & iur. eo quodd eiusmodi defensor non peccat: Quæ ratio fragilis est, cum Iudices, Advocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iuste damnandum morte delinquentem, non peccent. imo bene mereantur, at tamen irregulares fiunt secundum omnes, vt dicemus infra cap. 27. nu. 209. Et seruat curiæ Rom. stylus, qui ius facit, cap. Quam graui, de crimin. falsi, & c. ex litteris de constit. Quare à communi est recedendum.

Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se suaque defensare, non occidendo eum, per resolutionem communem, in c. Si perfodiens, de homicid. Etenim quamuis magna intercedat differentia, quantum attinet ad forum exterius, inter Latronem diurnum, & nocturnum, quod hic præsumitur occidere velle, non autem ille: quoad forum tamen conscientie nihil est discriminis, quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio, arg. c. Tua, & c. Is qui, cum eis annot. de spons.

5. Tertio, qui occidit aliquem etiam propter tuendam suam castitatem quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere, fugiendo, votiferando, vel alio

vel alio modo iuxta communem opinionem quam S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2. col. 6. optime declarauit. Nec interest, an sit vir, aut sœmina sic se defendens.

Quarto, qui casu occidit, percutitue aliquem præter intentionem, sed in culpa fuit, in non aduertendo, vel non adhibendo eam diligetiam quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solent, ne mors aliqua, vel noxa personalis consequatur, vt si deiiciens tegulas ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec vllum eius rei signum posuit, aut castigaturus aliquem puerum, non abstulit, gladium à cingulo, quo erat eum castigaturus, per quem postea è vagina elapsum, illum occidit aut lædit, cap. Ad audientiam c. Lator, c. Presbyterum, de homic. 1. Si putator, ff. ad l. Aquil. Et addimus, quod ad hoc vt homicidium casuale sit peccatum mortale nec ne, parum facit ad rem, an opus vnde mors consequitur, licitum sit vel illicitum, nam in vtroque casu crimen erit lethale, si præcessit culpa in non adhibendo debitam diligentiam, ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita, quamuis quantum ad irregularitatem, plurimum referat, vt Caiet. 2. sec. q. 64. ar. 8. sufficienter probauit.

Vnde infertur illud S. Antonini 3. part. tit. 5. cap. 8. §. 1. col. 2. Qui illicite aliquid aggreditur, quod est causa vt alium occideret, propter sui necessariam defensionem, non solum peccat, id aggrediendo, sed etiam est homicida, quod est intelligendum, quando opus illud illicitum, erat quedam via ad homicidium perpetrandum iuxta mentem Caietani in dicto ar. 8. vt si intendens tantum percutere hominem, interimit, & probatur efficaciter, per c. fin. de homicid. Per quod defendi potest, aliud eiusdem S. Antonini dictum, in dicto §. 1. col. 4. scilicet, Quod qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, vt se defenderet ab eo, qui eum inuentum cum illa volebat occidere, est homicida. Talis enim ingressus, iure dici potest esse via ad tale homicidium, & subinde præuideri debuisse ab eo illius consequutionem.

Sexto, qui damnatus ad mortem, occidit aut percutit ministrum iustitiæ, quo se eripiat, quoniam quoties vis est iusta, resistentia est iniusta iuxta gloss. 1. Vt vim, ff. de iust. & iur. Et Scorum commuiter receptum in 4. dist. 15. q. 3.

Septimo, qui ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, vel per audaciam nimiam decernit deliberate, amittere, aut amittendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel partem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum in proximi personam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 126. art. 1. expressam, & per Caiet. in Summa verb. Timiditas. Dixi (deliberate) quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset à mortali, Caietan. ibidem, & probatur per dicta in cap. 11. supra eod. num. 4.

Dubio autem vndecimo P. Vinc. circa hæc moto respondetur infra nu. vlt. A.

Octauo, qui aliquo ioco vtitur cum periculo sua vitæ probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus volutans, iuxta Sylu. verb. Ars, q. 8. quod meo iudicio non procedit, quando prudentis arbitrio, ille funambulus, eis viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset, arg. extrauag. 1. Io. 22. de Torneam.

Ex hoc

Ex hoc infertur responsio ad questionem; An qui hauriunt, vel dant venenum, ad experiendam theriacam mortaliter peccant? & aliis videtur non peccare concurrentibus his, scilicet, quod qui composuit theriacam pro homine legali habeatur, & quod eam de consilio insignium medicorum solito de more, iuxta præcepta medicinæ composuit. Et quod iam factum in aliquo bruto animali periculo, virtus eius comprobata sit. Quodque tam qui dat, quam qui sumit venenum, credit theriacam esse talem, qualis esse debet prædicto modo composita, & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Aliis tamen aliud visum est, quibus libenter accedo ante factum, eo quod satis experimenti potest accipi in brutis, post tamen factum, non auderem damnare aliorum opinione usum.

9 Nono, qui aliquod duellum siue singulare certamen illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliaque huiusmodi exercitia prohibita, unde ut plurimum, cædes vel graua vulnere reportantur, vel ad id alium induxit, vel non impediuit cum posset, cap. Monomachiam, 2. q. 1. cap. 1. & 2. de cleric. pugn. in duello, & cap. 1. de Torneam. Diximus, (Prohibita ut plurimum, unde cædes vel graua vulnere reportantur,) Quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, siue cannarum, vel vitgarum quibus equites recti clypeis ludere solent, aliaque huiusmodi, quæ exercentur, eo adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula caueantur, non sunt illicita, sed potius permittuntur, per extrauag. 1. de torneam. quod probat Maior in 4. dist. 15. q. 5. col. 4. licet quandoque sed raro mors & vulnere notabilia consequantur. Diximus etiam (Duellum illicitum) Quoniam qui iustum duellum ingreditur, non peccat, quale est illud eius, cui per sententiã iniustam vita vel membrum eripiendum est, nisi cum accusatore in arenam & illud duellum descendat: Quale est etiam illud Regis vel Ducis, qui videns se fouere iniustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia præcellit, quo credit se in vniuersali prælio ab eo superandũ, & ideo eligit duellum, & singulare certamen, ut supra in cap. 14. num. 39. dictum est, iuxta sententiam Caietani, 2. sec. q. 95. art. 8. Nuper autem Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 9. de reformat. addit multa, quoad duelli materiam, quæ supra cap. 11. nu. 41. posita fuerunt sub littera A.

Decimo, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensuque deliberato, quod fierent, vel tali intentione spectat eos, ut licet foret sibi interdictum spectare illos sub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen spectaret eos, vel eius præsentia fuit in causa, ut tales ludi fierent, Sylu. verb. Duellum, 3. Quauis extra hos tres casus, non erit amplius quam veniale, nisi ratione scandali fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut monachus, Angel. in interrog. 5. præcepti. Porro 12. Dubio P. Vinc. circa hæc motus respondetur infra nu. vlt. B.

10 Undecimo, qui deliberatè alicuius mortem oprat, ut in eius munus aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundum omnes; vel etiam si quamuis mortem nemini desideret, neque ex alterius cæde voluptatem capiat, sed animaduertens deliberatè delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, quia inde sibi aliquod bonum vel vtilitas prouenire posset, ut sentiunt S. Bonauent. in 2. dist. 24. in exposit. litteræ post q. 4. Alex. Alef. 2. part. tractatu de pec-

de peccato veniali & Caiet. in summa, verb. Delectatio morosa, quamuis delectari propter bonum, vel vtilitatem, quæ ex illa morte sibi oriuntur, non autem propter ipsam mortem, non esset peccatum, propter ea quæ in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 366. & in addit. cap. Quando, de consecrat. dist. 1. n. 369. diximus. Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiaris iacturam, quo conuertatur ad dominum, vel ne tot tantaque facinora perpetret, vel alium respectum honestum & sanctum, iuxta Alex. in tract. de Maledict. & S. Tho. 2. sec. q. 36. ar. 2. ut multi sanctè desiderant mortem Turcarum Principi, si non se conuertat, ut Deus Christianismum liberet ab eius tyrannide; Imo & inimicis Christianis iniustè nos persequentibus, quando aliud non adesset cõmodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare eam, ut speciatim tradidit Sotus lib. 5. q. 12. ar. 1. de iust. & iure.

Duodecimo, qui deliberato animo sibi mortem aut membri mutilationem impetrat, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, c. Si non licet, 23. q. 5. iuxta beatum August. lib. 1. de Ciuit. Dei, & S. Tho. receptum 2. sec. q. 64. art. 5. & Oliuerium Malhart, de triplici tædio, in sermone 8. aduentus. Quoniam nemo est dominus, saltem quoad hoc, suæ vitæ, aut suorum membrorum. Liber homo ff. ad l. Aquil. c. Contingit, 1. de sent. excommur. & ob alias rationes quas beatus Tho. in d. ar. 5. adducit. Proinde si ea de causa cum esset clericus, aut monachus sibi ipsi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Io. And. Panor. Fely. & alios omnes in dict. c. Contingit, 1. de sentent. excomm. Non autem illam incurrit, qui zelus deuotionis, pectus pugno, faciem palma, vel corpus ut cohiberet disciplina percutit. Neque etiã iudicio nostro si talis est percussio, ut sibi licitè posset inferre, licet non consentire, ut sibi ab alio inferretur, qualis est capillos aut barbam vellere, se alapis cædere, ob mortem parentum aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum in dicto c. Contingit; quamuis nullus eorum hoc expresserit.

Decimotertio, qui se ipsum offert, vel habet animum offerendi se ad martyrium principaliter ob vitæ suæ tædium, quam ob sanctæ fidei catholicæ amorem, Sylu. verb. Martyrium.

Decimoquarto, qui vult vitam decurrare, aut decurrat per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione ab breuiandi eam, id faciat, sed aduertit quod eam decurrat, iuxta sentent. B. Hieronymi in cap. Non mediocriter, de consec. dist. 5. & S. Tho. & eius Commentatorem 2. sec. q. 147. ar. 2. quamuis id velit, aut faciat, quomelius Deo, pro peccatis suis satisfaciat. Diximus (quas scit, & aduertit esse indiscretas) Quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, imo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum eundem Cõmentatorem 2. sec. q. 147. ar. 2. Id quod etiam Gerson, in 4. par. in serm. Dominicæ 2. quadragesimæ, videtur sentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit deliberatè se nunquam natum fuisse, Alex. tit. de Accidia.

Decimosexto, qui coniecit aut fuit causa coniciendi aliquem in carcerem iniustè, siue sit iudex siue non, cap. Non sane 14. q. 5. ve. final. l. 1. C. de priu. carce.

Et in-

Et insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit compensare.

Decimosextimo, qui agrotans aut sanus comedit, aut bibit aliquid aut dedit alteri sano vel agrotato comedendum, aut bibendum, probe intelligens, vel intelligere debens, sibi vel alteri inde graue aliquod nocuum salutaris eventurum, Innoc. recept. in c. Tua, de homicid. arg. c. fin. de iureiur. & l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. maximè si illa medicus interdixerat. Atqui si damnum sit exiguum, non erit amplius quam veniale, secundum eundem.

Decimooctauo, quæ mater vel nutrix tenellum infantem, ne eiulet, aut ne ipsa sur gens è lectulo frigoris intemperiem patiat, in suo lecto noctu ita collocat, vt periculum immincat inter dormiendum, puerum suffocandi, siue suffocet eum, siue non, Arg. c. Consulisti 2. q. 5. & c. fin. de his, qui fil. occid. Atqui non peccat, saltem mortaliter, si non est tale periculum verisimile, etiam si casu eum suffocet, puta, quia cubile est amplum, & puerum à se longe posuit, neque dormiens subinde locum solet mutare, imo vbi semel se collocat, ibidem solet persistere, iuxta mentem Panor. in dicto c. fin. & Caiet. 2. sec. q. 64. art. 8.

14 Decimonono, qui mulierem grauidam, cum nosset illam vterum gestare, ita grauitè afficit, siue sit maritus siue alius, vt in probabile periculum abortus ipsam coniciat, etiam si postea non abortiatur: sicut è contrario, si in tale periculum probabile illam non impulit, etiam si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, arg. cap. sicut ex litterar. de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Panor. nu. 6. & Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. quamuis non fiat irregularis, si fœtus caret anima rationali c. Aliquando, cum seq. 3. 2. q. 2. neque ea de re dubitatur, Glos. in c. Si aliquis, de homicid. Fœtui autem si masculinus sit, ad diem 40. infunditur anima, si vero fœmininus, ad diem 80. iuxta gloss. receptam in summa 6. dist. per illum text.

Vigesimo, quæ mulier grauida procurat abortum, sumendo pharmaca in eum finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocunque alio modo, etiam si effectus non sequatur; Nam vt quis lethaliter delinquat, satis est malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere, cap. 1. de præsumption. cap. Si quis per negligentiam, de consec. dist. 2. Imo etiam si absq; proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit, vt cū graui oneri humeros supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel tripudiis aut choreis nimis exultat, iuxta mentè Beati Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. Atqui si iocus est leuis, & moderatus, & periculo carens, non peccat mortaliter, etiam si postea eam consequatur abortus, iuxta Panor. in dicto cap. Sicut.

15 Vigesimo primo, qui proficiscitur, aut vult in bellum proficisci, sciens illud esse iniustum, saltem ex parte illius cui vult opem ferre, 2. 3. q. 1. in princip. Imo etiam si eo pergat stipendij solius intuitu, nihil attendens, an iustum sit, vel iniustum, siue sit subditus, siue non, Caietan. in Summa, verb. Bellum, par. 2. Quin etiam, si scit bellum esse iustum, vadit tamen cum intentione deprauata, princiãliter inimicos occidendi, aut prædã & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caiet. 2. sec. q. 40. ar. 1. col. 3. Neque etiam in 2. casu, si bellum est verè iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iustè ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus per-

tus pergat) etiam si non secum præmeditetur, an sit iustum, dum tamen credat esse tale, c. Quid culpatur, 22. q. 1. Neque vlla est differentia inter subditum & externum, qui ante belli exordium eidem Principi inferuebat, secundum Caietan. in Summa verb. Bellum, par. 2.

Vigesimo secundo, Qui fert aut vult ferre iniustè mortis sententiam aut alterius nocuum corporalis contra aliquem, c. Omnis 45. dist. c. 2. de re iudic. lib. 6. Vel si iniustè morti damnatum non liberat, cum id facere possit, Prouerb. 24. vel inuaso ab inimicis suis, cum possit, non subuenit, secundum beatum Ambros. in c. Non in inferenda, 23. q. 3. Si tamen comodè verbis aut opere, & absque suo periculo potest suppetas ferre, alioqui minimè tenetur, nisi esset officarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi videtur posse, secundum S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2. col. 4.

Vigesimo tertio, Qui suo testimonio aliquem ab iniusta morte pœnæ damni vel infamia potest liberare, & non vult testificari id quod nouit, etiam si non iubeatur id facere, neque saltem facit, quod in se est, denuntians veritatem ei cui potest prodesse, arg. cap. 1. de Crimin. fals. Thom. 2. sec. q. 70. art. 1. Gabriel. in 4. dist. 15. quæst. 6. ar. 2. conclus. 7. nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset, tunc enim tenetur tacere, & non intromittere se ad liberandum eum etiam si statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiuiisset; non enim nouit, an reus data opera delictum illud in ea confessione subticuerit, Maior in 4. dist. 31. quæst. 1. Nullus tamen se tenetur offerre, ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnatur, nisi quando iuxta iuris formam esset à iudice constrictus, etiam si accusatori exinde periculum immineret. Quia ille sponte sua se in id periculum ingessit, reus autem inuitus, secundum eundem S. Thom. dicta quæst. 70. art. 1. nisi quando accusator, quia obligatur ad id in conscientia, accusat, vt in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 312. copiosius diximus. Qui verò contra aliquem falsum protulit testimonium, ob quod ille est in periculo perdendæ vitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnem suam operam adhibere, vt illum eripiat, etiam si ob id oporteat eum perdere vitam. Quamuis qui alium occidit, ob quod alius cum periculo vitæ suæ est in carcere, non videtur obligatus se ipsum prodere, seque periculo propriam vitam amittendi exponere: Quod Sotus videtur insinuare lib. 4. q. 6. ar. 3. de iust. & iure, cuius sententia iuri cõformis videtur illa, quam habuit Medina, in Codice de Pœnitentia oppositam præcedenti, fundans se magis in charitate, quam in iustitia.

Vigesimo quarto, Qui cum aliqua affectus esset iniuria, sciretq; cognatos suos, & 18 vel amicos vindictã sumere velle, nõ vetuit eis id expresse, cap. Petrus, de homic.

Vigesimo quinto, Qui esto quod nihil facit, nec vult facere, ex supradictis, tamen consentit in eo aliquo modo, ex nouem illis supra à nobis in cap. 11. nu. 12. expositis, puta imperando, consulendo, præbendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, vel ipsum adiuuando, vel non impediendo verbis, operibus, aut monitu, cum id possit, & teneatur facere, vt ibidem dictum est.

Circa id quod supra nu. 9. habetur, iuterrogatus, An ludus agitationis taurorum sit peccatum mortale? respondi sequentia. Primum, ante quinquaginta annos me coram confessario Compluti accusasse, quod cum essem adhuc puer illius

academiæ scholasticus, taurorum agitationis spectaculo interfuissem. Secundum, quod quia tunc vidi duos, aut tres homines, à quodam tauro feroci immaniter dilaniari, statui nunquam amplius eorum agitationis spectaculo interfere, & ita nunquam amplius interfui, nisi semel Salmanticæ ad id coactus vi muneris decanatus, & patronatus, quo in quodam viro doctissimo ad doctoratum prouehendo, de more fungebam, vbi Dei gratia nullum detrimentum acceptum fuit. Tertium, quod ab hinc 20. & 30. annis libèter subscripsissem prædictam agitationem esse peccatum mortale. Primo quidem quia sic audieram à præceptoribus meis Parisiensibus, qui celeberrimæ illius academiæ Cõplutensis fundamenta iecerunt, Deinde, quod in Gallia non solent sic agitari, cuius rei causa non est, quam aliqui existimant, scilicet, quod sint cicures & māsueti, nostra enim ætate, Tholosæ, quædam Vacca quæ prædiues quidam Burgensis Hispanico more in amplo suæ domus pauimèto agitare fecit, ipsummer, ascensis aliquot scalarū gradibus, interfecit. Tertio, quod eiusmodi agitationis spectaculum, multorū peccatorū Superbiæ, Vanæ gloriæ, Luxuriæ, Gulae, Iræ, & aliarum specierū occasionem præbet. Quarto, quod vt antea in hoc ipso loco diximus, illiciti sunt ludi, in quibus, vt plurimū occasiones & magna vulnera contingunt, qualia in hac agitatione contingere videntur. Quinto, quia vt ille Capitaneus Ioannes ab Azpilcueta, & Xabier, (qui fuit frater illius celeberrimi Francisci à Xabier, vnus è tredecim, qui ordini Societatis Iesu longe Illustri & frugifero initiū fecerunt, tam fortis gladio corporali, quā ille spirituali,) dicere solebat, in his taurorum agitationis ludis, viros magis ad fugiendū hostem, quam ad spectandum sese assuefacere, ob id quæ nunquam huiusmodi ludis intererat. Sexto, quod torneamenta iure canonico prohibentur, cap. 1. & 2. de Torneam. adeo vt qui in illis moritur, quamuis confessus, & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus. At agitatio taurorum torneamenti similis videtur, ergo de ea idem erit ius l. Illud ff. ad l. Aquil.

Sed post ab hinc decē annis & circa, non sum ausus id asserere, imo vt id facerē à multis seruis Dei selectis opportunè & importunè rogatus, respondi, quod agitatio taurorū cum moderamine & debita cautela, de se non est peccatū; Sanctissimam tamen fore legē, quæ illā prohiberet, quoniā raro debita cautela & moderamine exercetur: Quā legē nunc postea quæ ego in Urbem appuli, scilicet. recor. Pius V. Pontifex Maximus mira pietate, prudentia, & in viam Dñi oves suas dirigēdi desiderio ardens tulit, & promulgauit kal. Nouembris anni 1567. in hæc verba.

Pius episcopus Seruus seruorum Dei
Ad perpetuam rei memoriā.

DE SALVTE gregis Dominici nostra cura diuina dispensatione crediti prout ex debito pastoralis officij astringimur, sollicitè cogitantes fideles cuncti gregis eiusdem, ab imminētibus corporum periculis, etiam animarum perniciæ, perpetuo arcere studemus. Sane licet detestabilis duellorum vsus à diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc, in plerisque ciuitatibus & aliis locis, quamplurimi ad ostentationem virium suarum, & audacia in publicis priuatisque spectaculis, cum tauris, & aliis feris bestiis congregari non cessant, vnde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequente

frequentè oriuntur, &c. Nos igitur considerantes hæc spectacula, vbi tauri & fera in circo, vel foro agitantur, à pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hæc cruenta, turpiaque demonum, & non hominum spectacula aboleri & animarum saluti quantum cum Deo possumus providere, Omnibus & singulis Principibus Christianis, quacunque tam ecclesiastica, quam mundana, etiam imperiali, Regia, vel quauis alia dignitate fulgentibus, quoniam nomine nuncupentur, vel quibusuis Communitatibus, & Reb. publicis hac perpetuo nostra constitutione valitura sub excommunicationis, & anathematis pœni ipso facto incurrendis, prohibemus, & interdiciamus, ne in suis prouincijs, ciuitatibus, terris, oppidis, & locis huiusmodi spectacula, vbi taurorum ferarumque agitationes exercentur, fieri permittant. Militibus quoque ceterisque alijs personis ne cum tauris & alijs bestiis in præfatis spectaculis, ipsi tam pedestres, quam equestres congregari audeant, interdiciamus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Clericis quoque tam regularibus, quam secularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis intersint, similiter prohibemus; Omnesque obligationes, iuramenta & vota, à quibusuis personis, vniuersitate vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam vt ipsi falso arbitrantur, in honorem sanctorum seu quarumuis ecclesiasticarum solemnitatum, & festiuitatum, (quæ diuinis laudibus, spiritualibus gaudijs, pijsque operibus, non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent) hæcenus factas, & factas, seu in futurum fienda, quæ & quas, omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro casis, nullis & irritis haberi perpetuo decernimus, atque declaramus. Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus & Baronibus S. R. E. feudatarijs sub pœna priuationis feudorum quæ ab ipsa Romana Ecclesia obtinent. Reliquos vero Principes Christianos, & terrarum dominos prædictos hortamur in domino, & in virtute sanctæ Obedientiæ mandamus, vt pro diuini nominis reuerentiæ & honore, præmissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissimè seruari faciant, vberimam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. ac vniuersis venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis & Episcopis, alijsque locorum ordinarijs in virtute sanctæ obedientiæ sub obestatione diuini iudicij & interminatione maledictionis æternæ, quatenus in ciuitatibus & dioces. proprijs presentes nostras litteras sufficienter publicari faciant, & præmissa etiam sub pœnis & censuris ecclesiasticis obseruari prouent. Non obstantibus constitutionibus &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1567. Calend. Nouemb. Pontificat. nostri anno secundo.

Huius Extrauagantis diffinitionem limitare, salua Sanctæ Sed. Apostolicæ censure, ne procederet, in agitatione taurorū, vel aliarum ferarū ita moderata, vt probabiliter credi possit eam non cõsequutura notabilia nocumenta personalia, puta mortes, vulnera, ossiū rupturas, & id genus alia. Tum quia ratio, & finis, quæ mouerunt eius latore ad eam edendā, fuit, quia frequentè ex huiusmodi agitatione consequebantur talia, vt colligitur ex præmio eius, vnde solet causa finalis legis contineri, l. fin. ff. de hered. instit. & cap. Quia propter, de elect. cum eis adnotat. quæ cessant in agitatione, vt suprascriptū est, sic moderata, & ita cessare debet etiā eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis, debet restringi vel extendi lex. arg. l. Cum pater, §. Dulcissimis, ff. de legat. 2. & l. Adigere, §. Quauis ff. de iure patronat. cap. Suggestū cap. Meminimus, cum adnotatis in eis per Panormitanū recept. de Appellat. & cap. Quoniā contra falsam, de probat. Tū quia licet prohibita sint absolutè torneamenta, per cap. 1. de Torneament. permittuntur tamē illa quæ cum

moderatione prædicta fiunt, quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolutæ, vt supra nu. nono dictum est, & probatur in extrauag. 1. de Torneamen. & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia videmus vbique, etiã in vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis lōgis, pedes vel cornua ligatos, etiam per medios calles, transitu hominum frequentes, quod tamen nemo etiam post prædictam extrauag. damnat: quamuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Imo quotannis in Carnispriuio solemnibus cursibus equorum, bufalorum, & asinorum, brauiis præuertenti propositis, in vrbe celebratur, quamuis casu infidentium, & occurfu eorundem, nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi viri, eruditione, pietate, & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa Doña Isabella prima Regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcisus, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugiis opportune constitutis. Ex quo infertur, quod etiam ante hanc constitutionem damnandum erat studium illud, quo multi magnates Hispani quærebant, & conseruabant ferocissimos tauros, qui antea in circis agitati, aliquos occidissent, & iudicium illud crudele, quo iidem, & alij fere omnes, iudicabant spectacula taurorum prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & vituperio digna. Et quanquam agitationes, vt præfertur, moderatas non auderem damnare etiam post hanc extrauag. longè tamen melius arbitrarer loco illarum vt aliis ludis, quibus Gallia, quæ hilarior videtur vtraque Hesperia, ad hilarandum populum & publicam lætitiã significandam, tempore meo vti solebat, puta supplicationibus publicis, hastiludiis equitum vel peditum, pugnis vmbatilibus; aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutientes in vno brachio repercutiunt altero; exercitiis arcuum, balistarum, scloporum, pilæ, luctæ, cursus, globorum ligneorum cum manu, tum claua, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgariis, tum nouè inuentarum, & pelis & folliis Lusitanis, & aliis id genus exercitiis, quibus homines non solum recreantur, sed etiam ad bella, & alias artes honestas, habiliores redduntur. Sunt autem Pelæ, puellæ paruæ ditissimè ornatae, quæ viro- rum agiliis, & saltantium humeris infidentes, manuum, & brachiorum actotius corporis gesticatione plurimum ac honestè spectantes delectant. Folliæ verò sunt manus iuuenum circa grande tympanum saltantium, canētiū, & sistrarum sonorarum agitatione, mirè populum exhilarantium, sine vlla vllius iactura.

Ad quid teneatur, qui alium occidit,
aut percutit.

S Y M M A R I V M.

Homicida iniustus quidnam teneatur restituere, si occisus erat liber, aut quid si erat seruum, vel brutum animal, nu. 19. & 20.

Homicida si tenetur se carceri offerre, nu. 21. quidnam teneatur soluere patri, aut filio, aut heredibus, &c. nu. 22.

Homicida quas impensas tenetur soluere, nu. 23.

Homicida, qui moderam defensionis excedit, nu. 24.

De illo

DE ILLO qui alterum occidit iniuste, dicimus in primis quod Scotus in 19. 4. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adrian. in 4. de restitut. quæst. fin. & Io. Maior. in 4. dist. 15. quæst. 14. ait primo, esse stultum putare, eum qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, videlicet l. Liber homo ff. ad l. Aquil. quæ habet, Hominem liberum, nullo pretio æstimari posse, & l. fin. de his qui deiec. vel effud. quæ sic habet, Illi homini libero, qui præteriens per viam publicam percutitur, re aliqua proiecta aut cadente ex aliqua fenestra, deberi medicationis impensam & stipendia, quæ sanus lucrificasset, non autem quicquam pro deformitate, aut cicatrice inde relicta, Corpus enim liberum nullam recipit æstimationem, & l. Ex hac, ff. Si quadrup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamuis contra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem seruum, eius dominus habet actionem, & etiam ab aliquo animali, habeat ius petendi medicationis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrificasset, nihil tamen potest petere pro cicatrice, & deformitate, neque etiam si occidatur, iuxta gloss. dictæ l. Ex hac, & l. Qua actione, §. Si quis ff. ad l. Aquil. Quod etiã dixit Azo. in summa ad l. Aquil. col. 3. & clarius asseruit Hostiens. in summa de iniur. col. 3. Itaque sit resolutio, 10. eum qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel seruum, teneri illi restituere tantum, quanti valet id, quod occidit. Imo & quanto minoris valet, ob deformitatem ex vulnere relictam: & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas, & stipendia, quæ sanus lucrificasset tempore medicationis, & tempore totius vitæ, quatenus ob illam percussionem, ad illa lucrificanda, inhabilis esset effectus. Deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberum hominem occidit, non tenetur ad soluendum quicquam pro vita quam abstulit, quamuis sic, pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno quod filij, & hæredes eius perpeffi sunt, vt statim dicemus. Imò etiam id quod in eius funere moderato iuxta consuetudinem personarum eiusmodi conditionis expensum est: Quod causa fuerit eiusmodi sumptus argum. cap. final. de iniur. & l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. quanquam hoc vltimum nemo vsque ad nos expressit.

Secundo, quod idem Scotus ait, huiusmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem inflictam, etiam si suis propriis manibus non teneatur sibi illam consciscere, quod quidem rectè dictum est, argum. gloss. singul. cap. Fratèrnitas, 12. quæst. 2. & eorum, quæ diximus in rubric. de pœn. Neque etiam iudicio meo, tenetur, vinculis, & carceribus, aut morti inferendæ, se ipsum offerre, etiam si hoc facere salutis suæ animæ valde conduceret.

Tertio, quod idem ait, quod si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles transigere, quod si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni viri homicidium compensare, satisfaciendo operibus spiritualibus, quæ tanti esse videantur, quanti vita hominis interfecti æstimanda erat, secundum æquipollentiam, seu æqualitatem, quæ in hac re inueniri potest; veruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per prædicta.

Quarto, quod ipsemet dicit, quod vltra hæc tenetur resarcire parentibus, filiis, aut cognatis occisi, quancunque iacturam, quam illi ratione necis perpeffi sunt,

quod quidem iustum est. Vnde Panor. in c. 1. de iniur. col. 1. post specul. tit. de iniur. §. Sequitur, nu. 26. apertius rem totam explicans, dicit tantum hæredibus defuncti restituendum esse, quantum ille viuens suo labore, aut arte lucrari poterat, quod quidem videtur iure quinquaginta aureis æstimatum esse, l. 1. §. 1. ff. de iis, qui deiec. vel effud. vt intellexit singulariter Hostien. vbi supra.

Quinto, dicimus quod ex his inferitur, id quod Maior in 4. dist. 15. q. 19. in fine asseruit, nempe eum vinculo maioris restitutionis astringi, qui sutorem, aut quemuis alium artificem mechanicum, quam qui nobilè aliquem occidit, etiam si grauius crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum, arg. l. Aut facta, ff. de pœn. & c. Aut facta; de Pœnit. dist. 1.

Interrogatus, An homicida, Latro, aut aliquis alius reus quem iudex puniuit, ad soluendum damnnum, quod parti intulit, teneatur? Respondeo, quod est questio quotidiana, & à paucis declarata, quam ter, cum tres glossas solemnes scilicet Regul. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. & cap. Sicut dignum, §. eos, de homicid. & cap. Si res aliena, 14. quæst. 6. prælegeremus, tetigimus, & postea obsequentes voluntati Reuerendi admodum domini simul & amici mei P. Pradani Illustrissimi ordinis Societatis I E S V determinauimus, concludentes, quod sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos, ad restituendum damnū parti, antequam à iudice puniantur, & illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogatur, est compensatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. Item vulneratus, ff. ad legem Aquil. & cap. Vt famæ, de sentent. excommunicationis, quæ non liberat à debito, quo parti tenetur, Cum qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo vni quod ei debet, nec soluendo vni, quo alteri debet, cap. Ea te, de iure iur. cap. Sicut dignum, §. eos, de homicid. & consequenter, qui publicam pœnam passus, habuerit quo priuato damno id satisfaciatur, soluere debet, & hoc sentit Inno. si bene ponderetur, in c. Odoardus, de solut. Nec obstat, quod Fely. in c. Ad liberandam, de Iudæis, & alij multi ex glossis prædictis colligunt, scilicet, eum qui ob delictum luit corpore, eo quod non habet in ære, ad pœnam pecuniariā non teneri, quamuis postea satis bonorum, ad soluendam eam, acquirat. Quia aliud est dicere, quem propter pœnam corporalem à pecuniaria excusari, quod illæ gloss. probant, & aliud dicere quem propter pœnam corporalem à soluendo interesse parti, excusari, quod illæ non dicunt, & nos asseruimus, id quod etiā sentit Iaso. in §. penul. num. 45. de actiō. quod tamen nobis limitandum videtur, quando pars læsa vellet, vt delinquens per pœnam corporalem non solum Reip. sed etiam sibi satisfaceret, arg. l. 1. ff. qui satisd. cog. & l. Si rem §. Omnis ff. de pignor. act. Ex hoc sequitur, quod hæredes eius, qui decollatus vel suspensus est per sententiā, obligantur, ad refarciendum damnnum, quod intulerat parti, sicut ad soluendum alia debita, l. 1. C. ex delict. defunct. imo & Fiscus, si eius bona confiscata fuerint, l. Non possunt & l. In summa, ff. de Iure Fisci.

23 Sexto, dicimus inter Scorum & Communem vbi supra, conuenire quod non solum homicida, sed etiam percussor, tenetur omnes expensas restituere, quas percussus, in se medicando fecit, & insuper quicquid lucrificasset, ex arte vel officio suo, quandiu male habuit, imo, & quicquid magis in reliquo vitæ tempore, suo labore, ob id lucrificare poterat. Vnde confessarius non debet eum, qui occidit

eidit, aut qui percussit absolueret, nisi prius illatum damnū compenset, aut re vera proponat restituere, iuxta omnium sententiam. Quod quidem totum intelligendū est de eo, qui iniuste percutit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius, Clem. 1. de homicid. cap. Olim, de restit. spoliat. cum eis adnotat.

Non est tamen cōnumerandus inter eos, qui iuste hominē occidit, ille, qui de bitum modū defensionis excedit. Quinimo (nostro iudicio, quicquid alij opinetur) quāuis multo minus peccet, & subinde minorē pœnitentiā in foro interiori, & leuiorem pœnā in foro exteriori mereatur, quā ille qui voluntariē alterū occidit, per textus valde singulares, in cap. Significauit, de pœn. & remiss. & l. Si adulteriū, §. Imperatores ff. de adult. Nihilomin⁹ tamē tantę restitutioni ac alter tenetur obnoxius, saltē si culpa lethalis existat, iuxta l. si ex plagis, §. final. ff. ad l. Aquil. Si quidē huiusmodi mors non solū iniusta est ex mala intentione, sed etiā ex ipso et opere exteriori. Quod addimus ad excludendū respōsum, quod nostro arg. dari poterat, desumptū ex illo dicto Caiet. 2. sec. quæst. 44. art. 1. col. 3. scilicet, Eum, qui alterum occidit in bello iusto, vel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquā peccet, non tamen teneri ad vllam restitutionem.

a Vndecimū dubium P. Vinc. est circa prædicta nu. 8. quatenus ibi dicitur eum qui vitio intiniditatis siue audaciæ temerarię exponit se periculo mortis, & c. peccare mortaliter, eo quod ex eo videtur inferri latronem qui furatur, peccare bis, videlicet furando, & se exponendo periculo suspensionis. Sed respondetur negando sequentiam, quia in prædicto nu. agitur de eo qui per intimidatē ne habeatur timidus, stultè, & directè, & per se, se exponit periculo perdēdi vitam, & c. Latro autem non se exponit per se, & directè nec per intimidatē eiusmodi periculo, sed per accidens, & per quandam consequentiam, quod non diuersificat, nec multiplicat speciem peccati, arg. l. Si quis nec causam ff. de reb. credit. cum multis ibi citatis per recentiores, & Tho. 1. sec. q. 18. art. 11. & ideo concedo quod qui latro (quales aliquādo in Galliis fuisse audiui) furaretur, ne à sociis iudicaretur timidus mortis quæ propter furtum incurrere posset, bis peccaret, iuxta ea, quæ in præludio 9. nu. 19. diximus.

a Duodecimum dubiū P. Vinc. est circa prædicta nu. 9. an mihi videatur vera sententia Caiet. in summa verb. Duellū §. qua dānat milites qui tēpore belli acceptāt singularia certamina vnus cōtra vnū, duorū contra duos, 10. cōtra 10 & c. ad quæ prouocātur ab hostibus, quā sibi non placere ait: Tū quia exercitus prouocantiū animosior fieret si prouocati eā non acceptarēt, pro quo cito ea quæ habētur primi Regū c. 27. de Goliath prouocante, & de Iudæis renuentibus, & de David acceptatē. Tū quia milites debēt suum honorē seruare iuxta ea quæ Pan. & alij tradūt in c. Olim, 1. de restit. spol. quæ sup. c. 15. extēdimus ad eū quē renuendo talia certamina, perderent. Ipse arbitror vtriusque sententiā teneri posse: Caiet. quidem in certaminibus quæ offeruntur & acceptatur causa ostentandū viriū & artis pugnādi & gloriæ vanæ quærēdæ sine respectu saltē principali belli vi & gloriæ cōmodandi, quod ipsius verba significant: P. autē Vinc. sententiā, quæ acceptantur principaliter ad cōmodandum belli victoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis (quæ plurimū ad victoriā conducit) seruatis seruandis, quod eius rationes significant.

Cap. XVI. de texto præcepto. Non mœchaberis,
vel, non fornicaberis.

SUMMARIUM.

Præceptum sextum de non fornicando, prohibet omnem copulam carnalem &c. & omnem voluntatem, & desiderium illius, & delectationis osculandi, tangendi, imo quamcunque delectationem, qua nascitur ex sola cogitatione, absque vlllo opere, & proposito ipsius, nu.

1. etiam si nunquam prohiberetur per decimum præceptum, nu. 2. & 3.

Luxuriam, si ignorantia, metus, aut vis excusent. nu. 1.

*Luxuria omnis reducitur ad sex species, & quantã sint illæ; & an sint plures, & qua admit-
titur cum moniali est adulterium, incestus, aut sacrilegium, propter causas diuersas. nu. 3.*

Sponsa Dei, est anima viri, sicut & fœmina. nu. 3.

Luxuria in loco sacro est sacrilega, & cum monialibus est sacrilega, & infernalis. nu. 3.

Prior monasterij beata Maria del Pilar Casaraugustæ laudatus. nu. 3.

Confessarius quantum debeat interrogare circa peccatum luxuria. nu. 4.

PRO fundamento dinoscendi qui peccant mortaliter contra hoc sextum præceptum, præsupponimus primo id quod iam in Additione cap. Quando, de consec. dist. 1. num. 188. diximus, scilicet, hoc præcepto nobis esse à domino interdictam quamcunque Carnalem copulam, extra legitimum matrimonium. Proinde, quæcunque talis copula est peccatum mortale, quamuis sit soluti cum soluta, quæ simplex fornicatio appellatur, adeo quidem, vt contrarium asseuerare, sit hæresis, vt determinauit concilium Viennense, Clem. Ad nostrum, de heret. Neque ignorantia ab hoc excusat, neque etiam existimare, non esse peccatum rem habere cum publicis meretricibus: Est enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quod nullatenus excusat. 1. quæst. 4. §. Notandum, & cap. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, vel infamiæ, neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ quæ vociferationem consequeretur, ab hac culpa excusat. Sufficit enim voluntas, aut consensus etiam coactus, vt culpæ mortalis macula contrahatur, c. Merito 15. q. 1. Nam potius debet quis vniuersa mundi mala perpeti, quam illi consentire, c. Itate 32. q. 5. c. Sacris, de his quæ vi, & Anton. 3. par. tit. 5. c. 6. sub finem. Excusaret tamen vis absoluta, qua sine vlllo consensu, cogeretur adulterari aut fornicari, adeo, quod si virgo existeret, quæ semper animo huiusmodi obscœnæ voluptati cõtradiceret, non perderet virginitatem, (saltem quoad Deum) vt gloriosissima Lucia virgo & Martyr relata à Gratiano 32. q. 5. in Summa, & Tho. 1. sec. q. 64. art. 4. respondit Paschasius in hæc verba, Si me feceris inuitã violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Quod procedit etiam si de actu ipso delectationem aliquam perciperet, dum modo neque in ipsum actum neque delectationem voluntate deliberata consentiret, Nam talis delectatio, non esset voluntaria, sed naturalis, & est esse in medio ignis, & non ardere, vt dixit S. Gregorius in c. Vir cum propria 33. q. 4. neque tenetur manus iratas iniicere in eum, qui vim inferre nititur, neque clamore se defendere, Satis est enim non consentire ad hoc vt non peccet coram Deo mortaliter, vt singulariter dixit Sotus lib. 5. quæst. 1. art. 5. de Iust. & iure. quamuis quoad
forum

forum exterius præsumeretur illa consensisse, si contingeret id ei intra ciuitatem, quæ neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem cum posset, vt habetur Deuter. cap. 22. Illud vero quod idem Scorus addit, non teneri huiusmodi fœminam, etiam suis propriis membris resistere, & quod satis sit, non se componere, aut præparare ad obscœnum illum actum, dummodo animo non cõsenserit, difficile profecto poterit contingere. Quare, credo paucas honestas repertum iri, quæ aliquo modo non resistant, saltem sine clamore, & sine manuum iniectioe his, qui eas tanta iniuria afficere nituntur.

Secundo præsupponimus, quod simul ac vetatur aliquid, censetur vetitum desiderium, & propositum faciendi illud, imo & consensus deliberatus delectandi se in eo, visu, tactu, aut cogitatu, etiam sine opere alio actu, nec propositio, aut desiderio committendi illud, vt colligitur ex S. Tho. in hoc probato, 1. sec. q. 74. art. 3. & q. 34. art. 3. & 2. sec. q. 54. art. 1. & 5. At consequenter quamuis decimum præceptum, quo vetatur desiderium copulæ illicitæ, non fuisset datum, per hoc tamen sextum fuisset vetitum, quod in addit. cap. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 288. diximus, & probatur efficaciter per c. 5. Matth. & c. Meretrices 32. q. 4. & c. Nec solo, & c. Qui viderit 32. q. 5. At Dominus noster in hac & furti materia speciatim per nonum & decimum præceptum, vetuit desideria & proposita, eo quod in eis delectatio, quæ ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desiderium inuitans, secundum Thom. 1. sec. q. 100. art. 5.

Tertio, quod omnia Luxuriæ peccata tam cogitationum & delectationum, quam verborum & operum vt, plurimum sunt ex vna septem specierum aut generum, vt aiunt, Gratian. in c. 2. §. Cum ergo 36. q. 1. adiuncto c. Mulier, 15. q. 1. & c. Extraordinaria, 35. q. 2. & S. Thom. 2. sec. q. 154. art. 1. id quod rectè defendit & declarat Caietan. 2. sec. q. 154. art. 7. Quarum prima est fornicatio simplex quæ est inter solutos, solutos inquam, non solum à vinculo matrimoniali, sed etiam à cognatione & affinitate, ordine sacro, religione, voto & infidelitate. Si enim alter esset vinctus aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex fornicatio, Tho. 2. sec. q. 154. art. 1. & 2. Secunda species est Adulterij, scilicet, cum alter vel vterque est coniugatus. Tertia est incestus, quando scilicet ambo sunt consanguinei vel affines, vel quando alter est religiosus professus, aut ordine sacro insignitus, aut ambo sunt cognatione spirituali coniuncti, cap. fin. 30. quæst. prima, aut admissum fuit in loco sacro. Quarta est stuprum, quando scilicet fœmina est virgo: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli virginalis, vt docet Thom. 2. sec. quæst. 154. art. 6. Non sufficit autem quoad hoc, vt vir sit virgo, quod notauit eius commentator in dicto art. 6. Quinta est raptus, quando scilicet violenter aliqua contra voluntatem ipsius, vel patris eius extrahitur à domo sua, quamuis id fiat ad ducendam eam in vxorem post habitam copulam: & etiam quando violenter extorquetur copula siue sit virgo, siue non, cap. Raptores 36. q. 2. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccet, vt dictum est. Sexta, est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus sit prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit, iuxta S. Thom. & Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 1. vt contingit cum peccat vir cum viro, fœmina cum
fœmina,

fœmina, aut vir cum fœmina extra vas naturale, quod grauissimum, & abominabile, & indignum quod nominetur peccatum est, quamuis contingat inter maritum & uxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum animali bruto, quod bestiale dicitur, & est impium, quæ sunt contra naturam, maximum, iuxta Tho. 2. sec. quæst. 154. art. 12. Aduertendum tamen, non ideo nos dixisse supra, quod omnia Luxuriæ peccata sunt prædictarum sex specierum, quod non sint plures species, sed quia hæ sunt celebriores, seu quia directe, vel indirecte omnes reducuntur ad eas. Nam & Luxuria, quæ admittitur cum religiosa, vocari potest adulterium, vel incestus, iuxta gloss. cap. Virginibus, 27. quæst. 1. Quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omnium pater, & consequenter, qui violat eam, violat sponsam alienam, affinemque suam, quamuis etiam eadem gloss. vocat eam sacrilegium, eo quod rem sacram violat, iuxta illud Sancti Thomæ 2. sec. quæst. 154. art. 10. videlicet, aliquod sacrilegium est species Luxuriæ, aliqua species Luxuriæ, sacrilegium; licet in eadem quæstione art. 1. solas prædictas sex species posuit, quod eius Commentator super dicta quæst. 154. art. 1. defendit, per quosdam respectus, quos cum aliis quæstionibus, quæ non sunt tantæ utilitatis, quam subtilitatis, tam suis, quam æmuli Sancti Thomæ, Martini de Magistris, quæst. 2. de Luxuria, quæque parum inferuiunt fini & scopo quem huic præfiximus, prudens omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, vel religiosus, Siquidem Deus tam verus sponsus est animarum virorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quam fœminarum, quæ idem faciunt: Et tam sacrilega est cæteris paribus ea, cum qua rem habet religiosus, quam sacrilegus is, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiore ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo commiscunt. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum, quando ratione loci sacri est illicita. Quæ omnia hinc satis perpensa, & illine audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam, cum irreuerentia effrænata, & diabolica audent monachas violare, imo etiam de eo gloriari, quin & habere eas in suas concubinas, mouerunt admodum Reuerendum, Pium iuxta ac doctum virum, Priorem Ecclesiæ sanctæ Mariæ del Pilar Cæsaraugustanæ, ad exhortandum nos vt hoc loco id execræmur; Quod adeo de se factum est, adeo abominabile & execrandum coram Deo Opt. Max. & Angelis eius, adeoque iram Dei protocans, quod vtinam bonitas illa (quæ immensa est) diuina, ob hoc & ob diluuium tam effrænata Luxuriæ, etiam inter cognatos adeo propinquos & affines, vt non audeamus exprimere; & inter coniugatas, & virgines tam sacratas, quam non sacratas, vt non immitat in nos horrendum diluuium aliquod tribulationum, non solum corporalium, quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, sed etiam spiritualium, quibus animæ nostræ periclitentur. Amen.

Interrogatus, An monasterium & dormitorium religiosorum sint eiusmodi loca sacra, quæ peccatum carnis ibi commissum, faciant esse sacrilegium? Respondi, non esse: quoniã sunt quartæ speciei rerum sacrarum secundum S. Thom. 2. sec. quæst. 99. ar. 3. Etsi ad sacrilegium satis esset, eiusmodi peccatum committi in loco sacro quartæ speciei, sacrilegium esset, quodcumque in quibuslibet agris, prædiis aut domibus Ecclesiæ committeretur, quippe quæ omnia sunt sacra eiusdem speciei, cap. Sacrilegium, cap. Qui rapit, cap. Quisquis, 17. quæst. 4. iuxta S. Tho.

S. Tho. vbi supra. Non obstat quod ecclesia, & cæmeteria sunt loca sacra, quæ faciunt carnis peccatum esse sacrilegium, quia illa sunt tertie speciei rerum sacrarum, iuxta eundem Thom.

Interrogatus, an sanctimonialis, quæ cum esset sæcularis, aut antequam ipsa professionem faceret, occultè fornicata est, suæ consecrationis velum suscipiens, peccet? Respondi, peccare, si absque dispensatione, aut alia honesta cautela suscipiat, vt Syluest. verb. Consecratio virg. perbellè declarat. Quod ipsum arbitror etiam de illa, quæ voluntariè sese polluit, ob quod forsitam pauca grandiorum, sine cautela licitè consecrari possunt.

Quarto, principaliter præsupponimus, periculosum esse tam confessario quam pœnitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus; proinde debet se quã citissime ab eis expedire, interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora per dicta supra in c. 6. & tradita à Caiet. in 16. q. tract. 17. quæst.

Ex his præsuppositis inferitur, quicquid Angel. & aliquot alij contra suam met rationem dicant, fatius esse, vt confessarius circa hoc præceptum perconetur coniunctim omnia, quæ pertinent ad ipsum, vna cum eis, quæ pertinent ad decimum, quam diuisim alia circa hoc, & alia circa illud.

S Y M M A R I V M.

- Præceptum sextum de non fornicando, quomodo infringit, & peccat mortaliter, qui habet copulam carnalem extra matrimonium, nu. 5.
- Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum casuum, nu. 6. & 7.
- Pollutionis incurrenda periculo consentiens, nu. 6.
- Pollutio dormienti adueniens &c. si potest placere, ob finem bonum, nu. 6. 7. & 8.
- Pollutio præterita & futura in quo differant, nu. 9.
- Matrimonialis copula generationem qui impedit, nu. 9.
- Fornicandi desiderium & delectatio morosa quando peccatum, nu. 9.
- Delectatione, quam cogitando percipit, si latatur, nu. 10.
- Oscula quæ, peccata, nu. 11. & 12.
- Tactus qui, peccata, nu. 13.
- Adulter qui, nu. 13.
- Ornans se, & insidens fenestris, cantans, audiens, aut videns qui peccat, nu. 13. & 14.
- Comedit, qui in sinem, &c. nu. 15.
- Amans insequens amatam, vt peccat, nu. 15.
- Sponsos sese tangere turpiter, periculosum, nu. 13.
- Reserri potest in Deum; quicquid non est peccatum, nu. 9.
- Peccata cordis, oris, & operis, eiusdem speciei, nu. 9.
- Delectatio præsens de copula præterita, vel ventura, quando peccatum, nu. 10.

EX præfatis inferitur, peccare mortaliter contra hoc præceptum sextum de non fornicando, Primo, qui habet copulã carnalem extra legitimũ matrimonium, & tenetur dicere quoties illam habuit, & cum quibus personis, quò sciat cõfessarius cuius speciei est, puta si est simplex fornicatio, vel adulterium, incestus, stuprũ, sacrilegium, raptus, aut contra naturam, iuxta supra dicta in hoc ipso cap. num. 3.

num. 3. Et aduertendum, quod tantum quis peccat, per copulam cum vna eademque persona decies habitam, quantum peccaret, si eam cum diuersis decem eiusdem qualitatis haberet, quod Io. Maior in 4. dist. 17. q. 4. expressit.

6 Secundo, qui procurat, vt contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberate contingentia illius non procurata, aut cum possit & debeat eam impedire, non impedit, aut probabili periculo, vt eueniat, se exponit, voluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo voluntatem carnali delectatione, aut immiscendo se cōuersationibus, vel tactibus turpibus, quæ ad eam prouocant, à quibus potest, & debet se auertere; aut in finem, vt sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis ad exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies, estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Apostol. 2. ad Corinth. 5. ait, Molles non possidebunt regnum Dei: quod licet maius sit quando cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ob id fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta sententiam Caietan. 2. sec. q. 154. ar. 11. & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret: Proinde si præter id intercederet personæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium, eam libidinem explendi cum illa, non solum esset mollicies, sed etiam alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cum illa persona: puta adulterium si esset nupta, incestus, si cognata, sodomia si alterius sexus, secundum eundem Cardinalem vbi supra.

7 Diximus supra (Qui procurat, &c.) Quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non est peccatum, qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu, ei qui non consentit in eo. Diximus item (Cum possit, & debeat impedire, & non impedit) quoniam non sufficit potentia impediendi, nisi adsit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbens potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo, sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, non peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exemplum proponi potest in eis, qui ad prædicandum, docendum, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquendum feminas ex causa honesta cum sint ipsi viri, vel contra viros, cum sint ipsæ feminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia quæ illam prouocant. Ii enim quamuis possint, non sunt tamen obligati ad omitendum id quod faciunt, quo pollutionis euentum impediunt. Quare si ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus, vt supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit Sanct. Thom. 3. par. quæst. 80. & expressit Sanct. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 5. & Card. Io. de Turrecromata in cap. Testamentum, & cap. Sed pensandum, distinct. 6. & Cardinalis Caietanus, lib. 17. quæst. q. 16. & in summa verb. Pollutio. Quod ipsum respondimus & nos cuidam Veredatio seu cursori uenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quam ab equo descendendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem, siue intellectuam in huiusmodi pollutionem non consentitam. Alij enim qui credunt contrarium, potius debent omittere confessiones, prædicationes, cursum veredationum festinatum, & quiduis aliud,

obea

ob ea, quæ Caietanus, vbi supra dicit, & nos in cap. Si quis autem, de pœnit. distinct. 7. tractantes illud Eccles. 9. Qui amat periculum, peribit in illo, tradidimus. Non est item peccatum mortale, cupere vt sibi dormienti contingat pollutio, quo leuetur natura, per solam viam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte, sequi Caietanum, 2. sec. quæst. 154. art. 5. & Syluest. verb. Pollutio, & alios, præsertim gloriosum illum diuum Anton. 2. par. 6. cap. quinto, non tantum ob eius autoritatem, quanquam mihi semper maxima est, sed etiam ob has rationes. Prima est, quod hæc, de qua loquimur, pollutio non est in se peccatum, secundum omnes: & quicquid non est peccatum, in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam. Secunda, quod sermo est de desiderio siue cupiditate; quæ nullatenus est pollutionis causa, quale est desiderium eius qui cupit, vt ea pollutio ei eueniat quandoque in somniis eo modo, quo solet euenire sudor in leuamentum naturæ. Tertia, quod eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Thom. in 4. dist. 9. q. 1. Paludan. in eadem dist. q. 3. & communis asserunt non esse peccatum, complacere sibi de præterita pollutione ob sanctum finem & purum & ab omni malo defæctum, cum tamen peccatum propter nullum finem, euentum, vel effectum, quamlibet sanctum, possit vlli iuste placere, vt in cap. Inter verba 11. q. 3. nu. 85. ad vnum propositum, & nu. 159. ad alterum, & supra cap. 15. nu. 10. & in addit. cap. Quando, de consec. dist. 1. nu. 169. probauimus. Quarta, quod inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc, alia differentia quàm quod complacētia de futuro posset esse causa illius. At nos expressim agimus de complacētia quæ nullatenus sit causa illius, vt etiam hi quos sequimur, loquuntur. Quinta, quod doctores, qui contrariū affirmant, intelligendi sunt de desiderio, & cupiditate, quæ aliqua via est pollutionis, vel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & non de illa, de quâ nos agimus, quæ nullatenus est causa, nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem. Sexta, quod falsum est dicere, quod omnes qui desiderant aliquid, procurant illud habere, & quod quicquid licet desiderare, licet & procurare; possum enim desiderare mortem propriam meam, imo & alienā in multis casibus, imo eam rogare Deum. At non est mihi licium procurare illam opere: quod rectè elucidat Sotus lib. 5. q. 12. art. 1. de iust. & iure, & doctè ac eruditè docuit Caietan. 2. sec. q. 154. art. 5. Aliud est volitum, aliud voluntarium: illud respicit obiectum, hoc voluntatē. Et potest quis nonnumquā rectè desiderare, vt eueniat ei mors iussu Regio, aut Reipub. cōtra suam voluntatē facienti quicquid potest, ne illa eueniat ei, & se defendat ab ea. Septima, quod medicus potest desiderare, vt ei cui medetur contra ipsius voluntatem, eueniat pollutio, quam credit saluti eius plurimum conducere, sine vlla culpa ægrotantis & sine vlla illicita procuratione. Quas ob rationes, quibus in præsentia respondere nesciremus, & ob prædictorū quos sequimur autoritatē, hanc partem, sine vlla cōtentione peruiuicaci, & præiudicio eius, qui contra cōtenderit, sub correctione debita tenemus.

Addimus, non esse peccatum mortale, comedere nimis, aut calida edulia, ob quod pollutio euenit, dum modò nō comedat ea, eo sine vt ei eueniat, sed solum vt suæ gulæ satisfaciat. Ex his infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse

esse

esse in se peccatum, licet esset in causa, iuxta gloss. receptam verb. Rei, dicti cap. Testamentum, & S. Thom. 2. sec. q. 154. art. 5. & Maiorem in 4. dist. 9. q. 2. quia non est voluntaria, & quia vt in additione cap. Quando, de consec. dist. 1. nu. 37. diximus. Nemo dum dormit, potest bene mereri, neque peccare etiam venialiter, nisi exequendo peccatum, vt si somnum acciperet pro instrumento peccandi, Thom. in dicto art. 5. & Caiet. q. 16. lib. 17. quaest. vt acciperet, qui se somno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, vt ei pollutio eueniat, tunc enim esset peccatum, vel saltem exequutio eius eo modo quo percussio facta sagitta est peccatū seu exequutio peccati quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non est item peccatum saltem mortale pollutio illa, quæ incipit euenire alicui dum dormit, & finitur postquam est experrectus, si voluntas superior siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectatur iuxta communem sententiam in 4. dist. 9. & Io. de Turre crem. in cap. Sed pensandum, art. 5. dist. 6. Imo neque si incipiatur, posteaquam est semiexcitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque eam patientis consensu deliberato voluntatis rationalis perficiatur, posteaquam esset plenè experrectus, iuxta mentem Cardinalis à Turrecrem. vbi supra. Quia ad constituendum peccatum mortale, iudicium integrum requiritur cap. Omnis, de pœnit. & cap. 1. de delict. pueror. & cap. Inebriauerunt, 15. q. 5.

9 Tercio, peccat is, cui pollutio dormienti eueniens, posteaquam plenè expergiscitur, placet deliberate ob delectationem, quam inde cepit, præsertim si desiderat, vt iterum ei ad se delectandum eueniat, Sylu. verb. Pollutio. Diximus (ob delectationem &c.) quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando vt eueniat, non est peccatum, Caiet. 2. sec. q. 154. art. 5. & Anton. 2. par. tit. 6. c. 3. Sylu. verb. Pollutio, etiam si comedat aliquid, vnde putat eam euenturam, modo hic in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gulæ id comedat, Anton. & Sylu. vbi supra. Facit c. De occidendis 23. q. 5. & l. Si quis nec causam, ff. de reb. credit.

Quarto, qui habens rem cum aliqua, dat operâ ne illa concipiat, procurando, vt tali modo coeat, vt inde nequeat fieri conceptio, quod peccatū est contra naturam, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 154. art. 11. & Caiet. in cōment. quoad ambos quidem, si ambo cōsentiant, sin autē, quoad consentientē tantum qui est reus culpæ.

Quinto, qui habet propositum vel desiderium deliberatum copulæ carnalis extra legitimum matrimonium, vel delectatur de illa morosè, expressim vel tacite: Expressim quidem, fruendo, vel consentiēdo expresse & deliberate in delectationē, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetito sensitivo. Tacite vero, si aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine iusta causa, quæ ab expellendo eam excusat. Quod probatur per regulam superius cap. 11. num. 8. positam. Toties autem peccat, quoties habuit eiusmodi propositum, aut delectationem morosam, siue circa vnâ interruptendo multoties, siue circa multas simul, aut separatim, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 6. & omnes alios, secundum superius dicta in cap. 6. supra eodem nu. 13. & 14. Quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem vel minorem perfectionem

Thom.

Thom. 1. sec. quaest. 52. ar. 7. Proinde iuxta varias circumstantias variarum personarum, quas sic concupiuit, sunt etiam variæ species horum malorum propositorum, & desideriorum, & peccati speciem mutant. Nam quæ sunt erga coniugatas, sunt adulteria; quæ erga cognatas, incestus; quæ erga virgines, stuprum, &c. de quibus supra dictam est. Et ideo hæ circumstantiæ necessario sunt confitendæ cum numero illorum propositorum & desideriorum, siue concupiscentiarum Sylu. verb. luxuria, §. 3. & dicta in cap. 6. supra eodem.

Sexto, is cui deliberate placet delectatio, quæ sibi nascitur ex cogitatione copulæ carnalis, quæ habiturus est eū illa vel illa, quando sibi facta fuerit vxor, aut si alioquin liceret, iuxta sententiā Caiet. in 2. Tho. de delectat. moros. dub. 2. Quoniam quāuis licita sit voluntas conditionalis, habendi copulā cum illa vel illa, si vel quando sua vxor fuerit; quamuis item liceat ei gaudere de spe quam concipit habendi aliquando illā, non est tamen licitū ei admittere deliberate delectationē carnalem, quæ inde nasceretur. Nam quāuis voluntas cōditionalis copulæ futuræ, nil ponat in esse, illa tamen delectatio, quæ inde nascitur, non est cōditionalis, nec futura, imo præsens, & absoluta, quæ est cōclusio singularis, ratione singulari fulta.

Septimo, qui vel quæ coniux mortua vel mortuo coniuge meminit copulam carnalem in matrimonio tempore præterito habitam, & delectationem carnalem ex eius memoria ortam admittit & ea deliberate gaudet, vel aduertens sensualitati suæ eam inesse, ac exponi se periculo pollutionis incurrendæ vel consentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere, cogitatum suum in aliud per disciplinam, vel alio modo diuertendo, per regulam superius cap. 11. num. octauo ad dinoscendum quæ morosa delectatio sit peccatum mortale, traditam. Verum tamen est, viduum & viduam licite posse meminisse copularum carnalium temporis præteriti, & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint, imo & velle illas habere, si qua ratione fieri posset. Non tamen est licitum illis habere nunc actū & in præsentia delectationem, quæ ex illa recordatione seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinam & mentem, quam dilucidius cæteris omnibus declarauit Caiet. 2. tomo de delectatione moros. dubio 1. & 2. Quod ipsum per easdem rationes videtur etiam nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futuræ, coniugis absentis, nascitur, atque excrescit delectatio in sua sensualitate, quam tumuis nemo, quod sciam, illud exprimat, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translatione Prælat.

Octauo, qui deliberato & stabili animo vult amplecti, exosculari, aut tangere, aut amplectitur, exosculatur, aut tangit fœminam cum sit mas, vel marem cum sit fœmina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiusmodi actu nascitur, esto, quod tactus ille non sit de se impudicus, esto etiā, quod tangeret personam quam desiderabat atque sperabat in coniugem accipere, si nondum acceperit, iuxta sententiā Thomæ, & eius commentatoris, 2. sec. quaest. 154. art. 4. & S. Antonin. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7. 8. & 9. Diximus, (deliberato animo) quoniam appetitus ille qui in sensualitate nostra nascitur ex voluntate aliquid horum faciendi, antequam intellectus id animaduertat, & voluntas ei consentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo consentiendi, saltem in illam delectationem, non est peccatum mortiferum, per regulam supra dictam, in cap. 11. num. 9. &

in hoc

ab ipse ariba. cap. 1. n. 7. 2. p. fo dixo qno is tu cetero cōsentit facit cōclusio de stupromital loqual nos de u tenent

de lo q. br. 3. a. m. u. r. u. s.

in hoc ipso cap. num. 9. Diximus, (ad fruendum delectatione carnali) quoniam facere, vel velle facere illa, ad se delectandum honestè, vt faciunt muli, qui tangunt, osculantur, & amplectuntur pueros, puellas, cognatas vel cognatas, nihil peccant. Diximus item, (osculari, tangere & amplecti, non autem diximus videre & alloqui.) Quia hæc cum fiunt honestè in finem honestum, puta ad vrbantatem debitam, ad recognoscendum postea cum iterum conuenerint, vel ad reprehendam illius vanitatem, ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandum Deum, quòd adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem, imò & ad se delectandum castè honestè que amando, non est peccatum, imò est virtutis actus, modò non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est plusquam veniale facere prædicta ob solam curiositatem cognoscendi, qua pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit. Imò nec oblectare se, etiam deliberatè, videndo & alloquendo eiusmodi creaturam formosam, & perspicendo res eius nouas, & pomposas, modò nulla intentio mala illam comitetur, nec alia mala delectatio carnalis suapte natura ordinata in aliquem luxuriæ actum, vt subtiliter Caiet. in 2. tom. de delect. mor. dub. 3. probat, ponèdo magnum discrimen inter visum & alloquium ex vna parte, & tactum ex altera. Non obstat his, quod Hieron. in Epistola ad Eustoch. de virginitate, scribit paulo ante & post illa (Claude ostium tuum, abscondere,) & infra, Foris vagentur virgines stultæ, &c. nam ille hortatur ad optima, & ad fugienda etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedimenta, qualia sunt illa. Nos verò dehortamur à malis, discernendo illa à bonis, quoquo gradu sint talia. Diximus etiam, (nec desponsati) Quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro contraxerint, licet non liceat eis copula, sine proposito saltem antea in matrimonium consentiendi, licitè tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui gaudio, & voluptate, quæ inde nascitur, sed etiam osculari se mutuo, amplecti & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, & frui voluptate, quæ oritur ex eis, sine voluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonij sunt, faciunt facultatem fruendi voluptate præambula voluptati matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio, in 2. sec. q. 154. ar. 4. Quæ tamen intelligenda venit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eam, vel in copulam matrimonialem, antequam expresse vel tacitè matrimonium contrahant. Quod quia rarò contingit, cum soli secreto sese osculantur, amplectuntur & tangunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur. Diximus item (tactibus, qui suapte natura non sunt impudici) nam si tales essent, quales sunt tactus verendorum, nullatenus debent consentiri: imò si ad euitandos eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partium, vel utriusque inde nasceretur, secundum Caietanum in 2. secun. quæst. 154. art. 4. sub fin. cui hac in re contrarius est Sotus relatus supra eod. num. 1. & ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono, qui vadit ad aliquem locum, præsertim ecclesiã, quòd videat & concupiscat inordinatè, lethaliter que fœminas, iuxta gloss. c. Odi 24. q. 1. ob intentionem

tionem mortiferam. Idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, vel promittit epistolas, aut aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione, Syluest. verb. Donatio, §. 2.

Decimo, qui quarit mediatices aut maleficas, ad consequendum suæ concupiscentiæ effectum. Alex. Halen. tract. de Luxur.

Vndecimo, qui vel quæ se in fenestra, vel alio loco exhibet, animo vt cerneatur ab aliquo, vel aliqua, à quo vel qua scit se carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri, licet in opus peccati non consentiat, in quo toties lethaliter peccat, quoties id facit, secundum S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7.

Duodecimo, qui se vestit vel ornat eo animo vt videatur alicui eius forma, ob quam carnaliter & mortaliter ametur: non autem si facit illud, vt ametur honestè, licet carnaliter, in finem contrahendi matrimonium, vel alium honestum, imò, neque si id facit quo ametur inhonestè, sed non mortaliter, ad Luxuriam videlicet tantum venialem.

Decimotertio, qui animo deliberato delectatur loquendo, canendo vel audiendo verba Luxuriæ turpia, etiam sine male operandi proposito, per superius dicta in cap. 11. nu. 8. & per alios alibi.

Decimoquarto, qui nutu oculorum, verbis, musico cantu, aut aliis similibus nititur prouocare ad consentiendum huic Luxuriæ peccato, aut curauit, vt se committerentur aliqui in aliquem actum mortiferum, qualis est cantus musicus, qualia hastiludia, & alia similia, ad prouocandum aliquè in eiusmodi peccatum mortale collimata, & directa. Alex. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquinto, qui falso gloriatur, se cum illo vel illa rem habuisse, qui non solum peccat, sed & tenetur restituere famam quam per id aufert. arg. Reg. Peccatum, de reg. iu. lib. 6.

Decimosexto, qui comedit aut bibit plusquam oportet, aut quarit aromata, vel aliqua calida, quo magis hoc Luxuriæ peccato delectetur, nisi sit coniunx, qui si faciat id ad debitum matrimoniale commodè soluendum, nihil peccat, & si faciat quo magis in eo soluendo delectetur, tantum veniale admittit. Angel. in interrogat. circa Gulam, §. 17.

Decimosextimo, is quem piget impotentia coeundi Luxuriose, quamuis pigere impotentia ad copulam matrimonialem, non sit peccatum, secundum omnes.

Decimooctauo, qui aliquam mulierem mala cum intentione insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maiori tempore in ea insequenda moratur, Imò si mulier est honesta, obligatur ad ei faciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiam quæ ob hoc eam consequitur. I. Item apud Labeonem, §. Appellare, ff. de iniur. modo honesto habitu ipsa incedat, alioqui verò minimè, vt in ead. l. §. Si quis virginem. At si eam ad peccandum inducit, obligatur ad suadendam ei penitentiam, iuxta superius dicta in c. 15. nu. 26.

Decimonono, qui locat domum vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam scit vel probabiliter credit, in ea meretricaturam, seu suo corpore turpem quæstum facturam, is enim videtur peccato consentire, & ad id admittendum iuuare, ac consequenter peccat, arg. c. 1. de offic. deleg. cum similib.

Quid restituere oporteat eum qui rem habet cum ea,
quæ putabatur esse virgo, & non est.

S V M M A R I V M.

Virginem qui deflorat, quid restituat si dolo, aut importunitate, & c. nu. 16. & 17.

Virgini qui promittit, se eam ducturum in uxorem, nu. 18.

Virgini corrupta, quæ putatur virgo, & aque bene nubit ac si non esset corrupta, quid restituatur, nu. 19.

Restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam deflorauit, nu. 19

Frater Franciscus à Victoria laudatus, nu. 19.

16 **C**IRCA hoc dicimus primo, eum, qui rem habet cum ea, quæ putatur virgo, sine dolo, & deceptione ipsius, quia illa se ad id offert, vel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in conscientie foro, etiã si verè virgo esset. Tum quia scienti & sponte consentienti non fit iniuria nec dolus cap. Scienti, de reg. iur. lib. 6. Tum quia lex quæ obligat ad soluendum aliquid ei quam deflorauit, agit de decipiente c. 1. de adult. Exod. 22. Diximus, leuiter, nam si grauiter importune fuit rogata, satis dicitur coacta, quoad hunc effectum, arg. l. 1. C. de rapt. Virg. & glo. dicti cap. Scienti.

Secundo, dicimus quod in foro exteriori huiusmodi deflorator iubebitur eam dotare, in uxoreque sibi ducere, dicto cap. 1. de Adulter. aut dotare, & fultibus cædi, cap. 2. eodem tit. quamuis eam incorruptam non inuenisset, & neget eam fuisse talem, nec ipsa se virginem prober, satis enim est ei, quod ipse non prober contrarium, iure namque præsumitur illam fuisse tunc virginem, & deceptam, vt asseruit Antonius, Panor. & Communis in dicto c. 1. & 2. de Adult. & S. Anton. receptus 2. par. tit. 5. c. 6. §. 1.

17 Tertio, qui importunis precibus, & appellationibus, aut falsis promissionibus, sine pollicitatione eam ducendi decepit, in vtroque foro tenetur: in exteriori quidem ad id, quod supra dictum est, in interiori vero ad ducendam, vel ad faciendum id, quo illa maneat contenta, vel ad resarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenerit, scilicet, quanto maioris eget, quo talem adipiscatur maritum, qualem manens virgo adipisceretur, iuxta boni viri arbitrium, quod sensit Anton. vbi supra, & aliquid amplius, ob verecundiam, quam tora vita passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito acceptura est, vt nos in dicto cap. 1. diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam; Quoniam id pœna est, quæ in foro interiori omnino non debetur, donec à iudice imponatur, §. In hoc, 33. q. 2. & gloss. singularis cap. Fraternalitas, 12. q. 2. in cuius Comment. id late tractamus.

18 Quarto, quod si promittit se ducturum eam, siue promittat ex animo vero, siue ad decipiendam eam ficto, obligatur ad explenda promissã tã in interiori quam exteriori foro, & multo magis si iuramento id firmauit, cap. 1. & c. Qualiter, de pactis, cap. Quacunque arte, 22. q. 5. nisi essent valde inæquales genere vel diuitiis; puta, si ille esset nobilis, & illa agricolæ cuiuspiam vel officarij mechanici filia, eo enim casu præsumi potest illam fingere se deceptam, sed non esse, argum. c. Requirit, de spons. & Anton. vbi supra, & Syluest. verb. Luxuria, q. 5. ob quod iudicio nostro non obligatur ad amplius, quam ad dandum ei tantum, quantum magis

magis opus habet ad talem adipiscendum maritum, qualem si non esset infamata adipisceretur, vel ad reponendam eam in aliquo statu honesto, in quo Dei obsequio viuat secundum S. Anton. vbi supra ab aliis probatum: ad alterum tamen horum tenetur. Quia licet non præsumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenetur ad resarciendum damnum, eo quod promissio ducendi, vim habet saltem precum importunarum. Idem dicendum de eo casu, quo promissio fuit vera & ex animo facta, sed esset probabile, quod ex matrimonio eam consequuturo, grande aliquod scandalum nasceretur; Et in eo qui promittit, & est sacris initiatus, aut aliam habuit uxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto, quod vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad satisfaciendum ei pro iniuria illata secundum Thom. 2. sec. quæst. 154. art. 6. & Caictan. ibidem, Anton. vbi supra, & alios.

Sexto, quod iustum & rationi consonum videtur nobis id, quod dicitur asseruisse ille celeberrimus iuxta ac doctissimus, pientissimusque doctor P. Frater Franciscus à Victoria, Gymnasta primæ functionis in sacra Theologia resolutissimus, Academiæ Salmanticensis, cum nos quoque in eadem, functionis eiusdem essemus in sacris canonibus, nempe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrumpit, obligari ad satisfaciendum ei detrimentum ex sigilli virginittatis fractione illatum, etiamsi illa, æque bene nuberet, ac si præfactum sigillum non amisisset, quod facile infertur ex dicto tertio supra posito, & rationibus in eo allegatis, ad eos saltem casus, in quibus nos ibidem respondimus, scilicet, quando defectum huiusmodi deprehendit illius maritus, & propter hoc, eam relinquens, ab eaque discedens, peregre proficiscitur, aut eam asperè nimiumque seuerè tractat, quamuis (iudicio nostro) illa determinatio seu resolutio limitari debet, ne procedat, locumue habeat, quando maritus eiusmodi defectum non comprehendit, imo existimat se illam inuenisse virginem, quales permultos esse plurimis in locis existimamus.

Septimo, quod is qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro virgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conscientie ob virginittatem ereptam teneatur, ob famam tamen ereptam tenetur, secundum Ioan. Maior. in 3. distinct. 37. q. 33. col. penul.

Quando concubinarius non debet
absolui.

S V M M A R I V M.

Concubinarius verus, aut pro tali habitus, quando non debet absolui, nu. 20. & 21.

Et quid si concubina est ancilla, nu. 22.

Ancilla qua dominus abutitur separetur ab eo, nu. 22.

CONCUBINARIUS cohabitans concubinae, non debet absolui, antequam ea separetur cum proposito nunquam amplius ad eam redeundi; Tum quia non potest verè pœnitere, non abscindendo occasionem & opportunitatem peccandi adeo propinquam, ac est hæc cohabitatio, vt latius diximus super dicto Augustini in c. Satisfactio, de pœnit. dist. 3. relato à Gratiano post

S. Tho. in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. quæst. 3. à Paludano, & ab aliis recept. & post S. Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 26. & Syluest. verb. Confessio, q. 25. ab aliis rapsodiis, siue Summistis receptum. Tum ob ea quæ supra cap. 1. diximus esse ad veram pœnitentiã necessaria. Tum quia non possunt illi sine grandi periculo habitare insimul, quod alteruter, vel vterque eorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quid faciendum sit eo casu, quo possint ipsi absque peccandi periculo cohabitare, quam quod rarissimè id continget, & quod non debent absolui absque proposito deliberato nunquam conuerlandi opere, animo, aut voluntate. Idem quod dicimus de concubinariis, dicendum credimus de his quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur. Quoniam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est, iuxta Apostol. 1. ad Thessalon. 5. & cap. Cum ab homine, de vita, & honest. clericor. Idem quod diximus de concubinario, dicendum est de illa persona, quæ cuiusdam alteri cohabitando, non potest ob suam fragilitatem vitare, ac (vt rectius dicamus) videtur ei quod non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea; debet enim separare se ab ea, quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus, aut vxor; ob eandem rationem. Addimus etiam quod ancilla, qua dominus eius luxuriose abutiatur, si nequaquam potest ei resistere, aut putat quod ob suam fragilitatem ei non resistet, nisi fugiendo, iustè possit fugere, quemadmodum vxor potest discedere à marito, qui eam ad peccandum attrahit, c. si infidelis & c. Idolatria & seq. 28. q. 1. Imo, iudicio nostro, posset dominum compellere, quo eam vendat alteri, qui eam non sic abutatur, tamen si hoc nemo alius exprimit, si quidem ob asperum & crudelè corporis cruciatum, qui longè minor est animæ cruciatu, I. Iustissime ff. de Edili. edict. cap. Præcipimus. 12. q. 1. potest ad illud compellere, §. sed maior, Instit. de his qui sunt sui vel ali. iur. Quæ tamen de re altius tractamus in hac postrema editione supra cap. 14. Addimus Concilium Tridentinum nuper instituisse sess. 24. cap. 8. de reformat. matrimonij, in hæc verba. Statuit huiusmodi concubenarios tam solutos, quam vxoratos, cuiuscumque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinato per annum censuris neglectis permanerint, contra eos ab ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue coniugatæ siue solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publicè viuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum nullo etiam requirente, ex officio grauius pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diocesium si id eisdem ordinariis videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio seculari, eiciantur, aliis pœnis contra adulteros & concubenarios inflictis in suo robore permanentibus.

De coniugum luxuriæ peccatis.

SUMMARIUM.

Concubinarij coniugati, vt plurimum excommunicati, nu. 23.

Præceptum sextum de non fornicando infringit coniunx ea animo habens rem cum coniuge, q. 1.

quod haberet eam, etiam si non esset sua vel suus coniux, nu. 23.
 Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitur, & quando dicitur petitur, & qua iusta causa non reddendi, nu. 24. 25. 26. & 27.
 Coniux non discedens à coniuge adulter ante vt peccat, nu. 28.
 Matrimonium contra simplex castitatis votum contrahens, consummans, aut petens debitum, nu. 30.
 Voto castitatis coniugis si coniux consentit, aut si ambo eam vouerunt, nu. 31.
 Debitum coniugale petens tempore menstrui, nu. 32. aut in loco sacro, nu. 33.
 Coniux prolis conceptionem impediens, & ob id semen extra vas fundens, nu. 33.
 Coniux qui sit pater filij per ignorantiam vel malitiam, nu. 34.
 Coniux habens rem cum cognato, vel cognata coniugis, & postea debitum petit, vel coniugi adulterandi facultatem facit, nu. 35.
 Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & qua sit illa, nu. 36. & 37.
 Matrimonio qui occultè ante benedictionem vitur, nu. 38.
 Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciet, nu. 39.
 Matrimonium contrahens ob coniugis mortem antequam de morte certus fieret, & alia quotidiana, nu. 40. & 41.
 Coniuges qui se impudicè tangentes extraordinariè se polluant, aut cum periculo sese polluenti exponunt, si habent copulam minimè naturalem, nu. 42.
 Debitum coniugale expresse ac tacite petitur, nu. 25. iusta de causa negatur, nu. 26. non petitur contra votum, nu. 31. & 32. nec tempore menstrui tenentur coniuges petere, & paci sci possunt de non petendo illo, & si est mortale petere ante benedictionem, nu. 38.
 Maritus, qui adulteram vxorem, vel vxor, qua maritum adulterum patitur, nu. 28.
 Bigama nulla mulier fit, nu. 27.
 Maritus vxorem quando accusare potest, nu. 29.
 Matrimonium clandestinum quando licet, nu. 37.
 Vxor qua de mariti primi morte dubitat, quando & quomodo potest, aut debet deponere dubietatem, quo debitum reddere possit, nu. 40. & 41.

His modis peccant mortaliter coniuges in coniugio.

PRI MO coniuges concubinarij, saltem publici, aut pro talibus habiti, non solum peccant, sed etiam communiter excommunicantur per cõstitutiones Synodales, vt in Episcopatu Cornybricensi tit. 32. Et quamuis peccatum mariti adulterantis cæteris paribus sit maius, quàm vxoris adulteræ, secundum August. c. Indignatur, 32. q. 6. quia maioris vigoris ratione vitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam virtute vincere, & suo exemplo regere; Attamen maius est peccatum vxoris, argum. gloss. l. Illud, C. ad l. Iuliam de adult. & trad. Caiet. 2. sec. q. 154. art. 8. eo respectu quo facit prolem de suo patre incertam, & maius scandalum generat.

Secundo, coniux qui vel quæ cum cõiuge eo animo rem habet, quod haberet, vel vellet habere illam etiam si non esset sibi coniux: aut qui vel quæ tam velit habere cum alio vel alia, ac coniuge, c. Origo, adiuncta gloss. verb. A amator, 32. q. 4. secundum Palud. in 4. dist. 32. q. 3. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 1.

- 24 Tertio, qui vel qui quæ coniux sine causa legitima negat coniugi debitum loco & tempore idoneis petitur, secundum omnes in 4. dist. 32. nisi petenti precibus contrarium suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ. Nec ab eo excusatur quadragesima, nec alius dies quamlibet festus, etiam paschatis, neque voluntas, se à pluribus liberis habendis excusandi arg. c. 7. 1. ad Corinth. c. 1. & 2. de coniug. leprof. Multoq; plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo sine id negat. Diximus (tempore & loco idoneis) quia non tenetur reddere in locis publicis, aut sacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum. Qua cum moderatioue sint intelligenda, cap. 1. & 2. de coniug. leprof. quæ iubent, vt leprosi coniuges coniuncti viuant, vt colligitur ex Palud. in dist. 32. lib. 4. q. 1. & Caiet. in summa verb. Matrimonium, par. 2. & aliis & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 6. & aliis r. p. fodiis in verb. De bitu coniugale. Diximus (petitur) quia non obligatur offerre, nisi petatur. Verum sufficit quod petatur verbis, nutibus, vel operibus, arg. l. de quibus, ff. de leg. & c. Dilecti, 3. de Appellat. Proinde Augustinus de Ancona relatus à S. Antonino in dicto §. 6. ait, quod tribus modis debitum coniugale petit vxor, scilicet, verbis, signis, & suo ingenio, siue conditione, per quam maritus conicit eam id desiderare, sed præ verecundia dissimulare, eo quod fœminæ naturaliter sunt in hac re verecundiores viris. Id ipsum tamen dicendum est de marito illo, qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem authoritatem, non audet expresse sine metu aliquo petere, ob eandem met rationem, quamuis nemo id exprimat.
- 26 Iustam etiam causam denegandi debitum habet coniux ante consummatum matrimonium, si vult intrare religionem, ad quod & ad professionem debet dari ei tempus bimestre, vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Panor. in c. Ex publico, de conuers. coniug. & communem, Non est tamen talis stultitia vel furor petentis, si ei reddi potest absque periculo notabilis damni personæ à qua petitur, Richar. in 4. dist. 32. Et quamuis quoad copulam carnalem maritus & vxor sint omnino pares, differunt tamen in eo, quod illa non sit bigama vel irregularis ob copulam carnalem, etiam si sciat eum adulteratum fuisse: Ille vero sic, ob copulam habitam cum ea, etiam ignorans eam adulteratam fuisse, c. Si cuius 34. dist. etiam si iudice iubente id sub censuris faceret: nec refert an possit probare nec ne, quoad forum consentiæ, quoad quod loquimur, quicquid aliqui absque ratione a lege dicant, contra c. Consuluit, 2. q. 5.
- 28 Quarto, qui maritus sciens suam vxorem adulterari, non se separat ab ea, imo petit, & soluit ei debitum coniugale, c. 1. & c. Si quis 32. q. 1. secundum omnes, nisi quando adulterium est occurtum, aut illa se iam emendauit, aut eo sine debitum petit, quo ipsemet non incidat in adulterium, nec aliis præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem secundum Paludanum vbi supra in 4. dist. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 9. Quamobrem vxor communiter non peccat, non recedendo à marito, nec petendo, nec reddendo ei debitum, esto sit publicus adulter. Tum quia non est eius corrigere maritum, vt est mariti corrigere illam, c. Dico, 24. q. 3. Tum quia nunquam aut raro putabitur à populo in mariti adulterium consentire, vt rectè S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 9. expressit,

pressit, post Palud. in 4. dist. 32. & probat Caiet. 2. tomo q. 20. lib. 27. q.

Aduertendum tamen, non posse maritum accusare adulterij vxorem, si etiam ipse ad ulteratus est, c. Nihil iniquius, 32. q. 6. neque quãdo vxor fuit vim passa, c. Itane, ead. caus. q. 5. neque quando probabiliter credebat suum maritum mortem obtulisse, c. Cum per bellicam 34. q. 1. Neque si quis cum ea sub mariti specie rem habuisset, c. In lectu, ead. caus. & q. Neq; si maritus adulterandi occasionem ei præbet, c. Discretionem, de eo, qui cogno. confang. Neque si maritus tolerat & passus est eam; posteaquam sciuit eam adulteratam fuisse, c. Si quis vxorem 32. q. 1. Neque si ante baptismum id fecit, c. Gaudeamus, de diuor.

Quinto, qui vel quæ coniux vouet continentiam, aut nunquam contrahere matrimonium, & postea contrahit, etiam si non cõsummet, & iterum si postea consummat prima vice ad suam petitionem, secundum omnes, imò & quoties id petit, secundum ferè omnes glo. c. Quodam c. Placet, cum quibus Panor. transit, de Conuers. coniug. & Io. And. & cõmunis in c. Rurfus, qui clerici vel vouent. & Palud. cõmunis & Maior in 4. dist. 32. q. 2. Angel. verb. Matrimonium, 3. impedimentum, 5. §. 3. & melius Rosel. verb. Impedimentum, 4. §. 7. quamuis aliqui contradicant, & minus bene, quicquid Angelus dicat, vbi supra. Verum tamen est, quod, quia (secundum omnes) qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulã quãdo eius coniux id petierit expresse, poterit etiam habere quoties petierit tacite, aut signis, aut ingenio, & conditione, vt supra dictum est, eod. c. n. 25. Potest etiam qui sic vouet, obrinere ab Episcopo dispensationẽ ad debitum petendũ ob grande peccandi periculũ, & difficultatẽ continendi, quæ est similis ei quam habet sitiens à potu aquæ præsentis oblata se abstinendi, iuxta Angel. Rosel. & Maior.

Quærit hic quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum qui post votum simplex castitatis factum, vxorẽ ducit, peccare; cum Calder. in cap. Rurfus, qui clerici vel vouent. & Angel. verb. Matrimonium, in contraria sint sententia? Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit vxorem animo consummandi matrimonij, vt communiter matrimonium contrahi solet, in quo omnes consentiunt, prædicti autem duo authores, de illo qui animo suscipiendę religionis ante matrimonij consummationem loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus. Nunc autem de illo dico, eum peccare. Tum quia eam decepit, vt Sotus in 4. dist. 38. q. 2. ar. 1. rectè dixit, & ante ipsum Syluest. verb. Matrimonium. Tum quia magnum damnum infert ei, quippe quæ non ita facillè alij nubet, ob suspicionem copulæ cum illo habitæ: credo tamen quod si aliqua causa vrgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea, simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis aut infamiæ metus; quãuis non esset satis iusta ad matrimoniũ impediendũ, & dirimendũ, non peccaret, modo daret operã, nequid detrimẽti sua culpa ei eueniret, quo casu opinio Calderini & Ang. intelligi possent.

Sexto, qui vel quæ coniux cum alterius consensu vouet castitatem, & post debitum petit secundum omnes, & etiam qui vel quæ consentit voto, etiam si non vouit, reddit debitum ad petitionem eius qui vouit, quia in eius peccatum cõsentit. Non tamen est idem dicendum, si ipsemet qui non vouit, sed consensit alterius voto, id petit; quia nec ipse peccat, contraueniendo voto quod non emisit, nec alter reddendo debitum, à quo votum quod fecit non absoluit. Quandoquidem

coniunx faciens alteri facultatem vouēdi, non videtur renunciare ius quod habet petendi, secundum Innocent. in cap. 1. de Conuers. Coniug. communiter per
 32 Panormitanum & alios merito receptum. Quod si ambo cōmuni consensu continentiam vouerunt, ambo peccant mortaliter, cap. Quod Deo pari, 33. q. 5. vt supra cap. 12 dictum est, vna cum aliis quibusdam ad coniugum vota pertinentibus, quamuis si ambo pacti essent, ne à se mutuo debitum peterent, & ambo cognoscentes quod vterque id peteret, si posset, haberent copulam non peccarēt, secundum Angel. verb. Matrimonium, 3. Impedimentum, 5. §. 1. quod melius docet Rosel. verb. Impedimentum, 4. §. 7.

Septimo, qui vel quæ coniunx debitum petit aut reddit tempore menstrui, secundum Thom. in 4. dist. 32. & aliquot alios; Pro quibus videtur c. Ad eius, 5. dist. Contrarium tamen asserendum est cum Palud. in 4. dist. 32. q. 1. col. 4. nempe, quod non peccat etiam venialiter, si eo sine petit, aut reddit, ne consorti sit odio, vel vt fornicationem eius vel propriam euitet, mortaliter autem nunquam, etiam si credat ex huiusmodi complexu monstrum aliquod cōceptum iri, vt affirmat Palud. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 5. & ante multos annos tradidimus, in dicto cap. Ad eius, & ante paucos asseruit vir doctissimus Alfonsus Castrensis de lege pœnali lib. 1. cap. 12.

Octauo, qui vel quæ coniunx in loco sacro siue consecrato siue tātum benedicto cum coniuge rem habuit, secundum Palud. in dicta dist. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 2. & alios; Caiet. verb. Matrimonialis vsus, 10. Turcremat. in §. sed cum naturale ar. 4. dist. 5. siue eam habeat, vt voluptate fruatur, siue vt fornicationem vitet, & siue ad modicum tempus existat in ecclesia, siue ad multum, vt tempore belli, quicquid alij dicant, Ang. verb. Debitū, §. 32. & relati per eum.

33 Nono, qui vel quæ coniunx potionem vel quiduis aliud assumpsit, vel præbet consorti quo prolis conceptio impediatur, vel ne sibi fiant plures liberi quā quos educare potest, vel ob alium finem quamlibet bonum. Quod si ob hoc, semen extra vas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei, nempe contra naturam, erit, secundum eundem S. Anton. 3. par. §. 20. cap. 6. Sed quia cōiuges non obligantur ad petendum à se mutuo debitum, secundum omnes, & licitum est eis desiderare ne sint sibi plures filij, quam quos alere possunt, vt asserit S. Anton. vbi supra, iuste possunt de communi consensu abstinere se à copula carnali, secundum eundem ab omnibus receptum, nisi quando alteri esset probabile, consortem fornicatum iri, nisi debitum petierit secundum Angel. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter videt consortem, ob verecundiam non petere verbo, sed tacite satis opere petere.

Decimo, qui vel quæ coniunx fuit patrinus filij sui cum baptizaretur vel confirmaretur, malitiose, quo coniugem debito coniugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim casu non potest petere, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrini, non possunt à se mutuo debitum absque peccato petere, quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem errore, necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat, huiusmodi patrinus ius petendi debitum nullatenus perdit; Quæ omnia satis colliguntur, ex quodam Alex. iij. responso in c. Si vir, de cognat. spirit. & eius glossis simul adiuncta, quam super eo addidimus iam pridem

pridem opinionum concordia, ob ea, quæ palud. in 4. dist. 32. q. 1. ar. 1. conclus. 7. scribit, cui concordant Wendelinus ibi, & Syluest. ver. Matrimonium, 8. q. 7. Quod si ambo vel alter nequeunt se abstinere, petant dispensationē ab episcopo, quem in hoc dispensare posse, S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 3. col. 2. sub. fin. & Syluest. vbi supra, aiunt. Argum. eorum quæ annotant Panor. & alij, in cap. 1. de eo qui cogno. consang. vxoris suæ, & Rosella verb. Impedimentum 6.

Interrogatus Romæ, An qui infantem semestrem filium suum quem abortiuit amica eius, baptizauit iam iam moriturum, absente clerico, posset ducere in vxorem, sine dispensatione illam amicam? Respondi non posse. Quia licet necessitas efficiat, vt possit compater cum vxore sua iam nupta eademque commatre licitè rem habere, vt hic dicitur, non tamen efficit ne nascatur compaternitas, quæ ante matrimonium nata illud impediatur & dirimat, per cap. Ad lumina, iuncta glossa vltima 30. q. 1.

Vndecimo, qui vel quæ coniunx habuit rem cum coniugis cognata vel cognato, & postea debitum petit, cap. Qui dormierit, 27. q. 2. quamuis ad reddendum teneatur, & an impediatur petendo debitum post copulam, cum cognata, vel cognato suo proprio habitam, colligendum est, ex his, quæ dicuntur infra cap. 22. nu. 5.

Duodecimo, quæ coniunx facit marito peregrè proficiscenti facultatem habendi rem cum aliis mulieribus, vel consentit vt se cum aliis domi-manentibus, miscet, aut cum commodè posset non impedit eiusmodi commixtionem, secundum Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 9. §. 1. sub. fin.

Decimotertio, qui vel quæ coniunx clandestinè matrimonium sine iusta causa 36 contrahit, c. Sicut inhibito de Clandest. despons. Iusta causa id faciendi visa est Caietano, in secundo tomo de sacram. Matrimonij, q. 2. quando cessant omnia inconuenientia, ad quæ vitanda, iure vetantur cōtrahi clandestina matrimonia. Contra quem facit doctrina eiusdē 2. sec. q. 120. & 186. ar. 3. nempe quod lex non desinit obligare subditos ad id quod præcipit, etiam si absque illo habeatur finis in quem id præcipit, esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat; Quod dicit Caiet. vbi supra, & antea dixit Panorm. in cap. Quoniam cōtra, de probat. & aliud dicere id quod in aliquem bonum finem præcipitur, cessaret si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet in dicta q. 120. & in dicto ar. 3. ait, & nos etiam in c. Ad hæc, de Præb. tradidimus. Iusta procul dubio tamen esset causa, quam ipse ibidem 37 exprimit, scilicet, contraxisse antea matrimonium publicè sed inualidè ob aliquod impedimentum, habita enim dispensatione ad id conuenienti, possunt clandestinè contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt. Quæ res quotidiana est. Iusta item est causa minori nubendi clandestinè alicui sibi multum inconuenienti, quando prospicit se à suo curatore traditum iri nuptui alicui parum conuenienti: Nos quoque respondimus in nullas censuras nec alias pœnas incidisse confessarium, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundem ex hoc saculo, iter melius adornaret.

Decimoquarto, qui vel quæ coniunx matrimonio clandestinè sine testibus con- 38 tracto vtitur, quia eiusmodi vsus non solum est vetitus per c. Aliter, 30. q. 5. sed

etiam malus secundum Card. Caiet. 2. tom. de sacram. matrim. q. 1. qui tamen ibidem q. 4. ait, Matrimonij vsus nunquam esse mortiferum, eo quod benedictionem nuptialem antecedit, id quod antea dixit Angel. verb. Debitum, §. 1. & Sylu. eod. verb. q. 9. Caiet. in summa verb. Matrimonij peccata, Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare videatur, vt quidam neotericus dixit. Si quidem in c. Aliter, 30. q. 5. inuenitur, neque ob rationes, quas prædicti formant: sed quia transgressio eorum ferè omnium, quæ dicto c. Aliter, prohibentur, non est mortifera iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, vel magno cum scandalo, ea fierent. Quæuis Io. Tabienfis verb. Matrimonium, §. 3. (pulchre monstrans, diuum Thomam non sentire id quod Angel. & Sylu. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima vice peccare. Quod ipsum ante illum prædixerat diuus Anton. 3. par. tit. 1. cap. 22. Quod tamen non videtur tenendum, quia nullo iure vel ratione talis differentia inter primam vicem & alias probatur.

Interrogatus, An qui matrimonium clandestinum contrahit, eo solo, quod non vult illum publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non utatur? Respondi peccare, si altera pars possit vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & nulla est iusta causa qua differatur, quia officio suo non satisfacit; Imo etiam licet vterque consentiat, & nullum sit incontinentiæ periculum, si ex eo quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius vsu clandestino orientur arg. l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iure patron. alias vero non, Argum. c. Cum cessante, de Appellat.

39 Decimoquinto, qui vel quæ coniunx primum clandestinè contrahit cum priore, & postea publicè cum posteriore, & habet rem cum posteriore, etiam si iussu ecclesiæ sub excommunicatione præcipientis eam haberet, iuxta sententiam communem, quicquid Magist. sent. communiter refutatus in 4. dist. 38. dixerit. Peccat etiam, si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant eam non esse ipsius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret si absque scandalo eam haberet, tenetur autem posteriori cõuiuere ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea, vel eo, id facere potest, alicuius minimè, etiam si ob id excommunicaretur Arg. c. Inquisitioni, de sentent. excomm. Syl. verb. Debitum coniugale, §. 6.

40 Decimosexto, qui vel quæ coniunx antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum cap. Dominus, de sec. r. up. & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de morte prioris, (esto non sit euidēs & manifesta) debitum petit, dicto cap. Dominus, & dicto cap. Inquisitioni. Imo & si reddit petatum, etiam iubente superiore antequam illam animi dubietatē deponat, ad effectum saltem reddendi illud, Probauimus enim in cap. Si quis autem, nu. 81. de pœnit. dist. 7. non solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid quod credit esse naturale, sed etiam eum qui facit aliquid de quo dubitat an sit mortale nec ne. Proinde coniunx probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antequam rem habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illam dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum saltem reddendi debitum, quamuis non credat neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi. Quod latissimè in dicto cap. Si quis autem,

autè, à nu. 86. vsque ad 118. monstrauius, aperientes iustum intellectu, & veram concordia dictis duobus celebrioribus capitulis, puta cap. Dñs, cap. Inquisitioni.

Et quod differentia inter scientem ex vna parte, & credente aut probabiliter dubitantē ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit aut dubitat ex tertia, non est sita in eo, quod vnus peccat reddendo debitum, & alius non. Quia omnes peccant tam reddendo, quam petendo, (si illa scientia, credulitate vel dubietate durate petant vel reddant) sed consistit in eo, quod primus horum non potest illam scientiam iustè deponere, neque ad petendum debitum neque ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatem, vel dubietatem præcipiente saltem iudice, ad effectum soluendi. Tertius vero potest ad vtrumque effectum, quæ est singularis resolutio à nobis in dicto cap. Si quis autem, scripta.

Decimoséptimo, qui vel quæ coniunx impudicis tactibus se polluit, aut habet tactus huiusmodi, intendens habere illam, vel cum periculo probabili habendi iuxta sententiã Car. Caiet. verb. Matrimonialis vsus, pag. penul. Matrimonium enim eiusmodi tactus non efficit licitos.

Decimooctauo, qui vel quæ coniunx habet copulã cum coniuge, alia via quam naturali extra vas naturale, vel tali modo quo vxor non potest suscipere semen, aut retinere secundum omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita vt vxor possit suscipere semen & retinere, non peccat mortaliter, quamuis fœdus sit modus eam habendi, quam quam graue peccatum veniale admittit, & dignus est, qui eo modo vitur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Decimonono, qui vel quæ coniunx nullum prædictorum facit, nec vult facere, sed consentit in eo, aliquo modo ex illis nouem, quos supra cap. 11. & in cap. præcedenti, nu. 18. declarauimus, scilicet mandando, consulendo, consentiendo, laudando, tacendo, authorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo, verbis, opere, aut admonitione, cum possit & deberet id facere, vt ibi diximus.

Mulier quæ fingit se habere filium, aut ex adultero genuit, vt peccet, quidque faciet.

SUMMARIUM.

Mulier, quæ fingit se prægnantem, aut sit prægnans ab alio, qui non est suus coniunx, absolui potest non reuelando id, nu. 43.

Quando timet mortem corporalem propriam, aut spiritualem sui mariti, aut sue fame iacturam, nu. 44. & 45.

Quid faciet ad resarciendum detrimentum, quod suo marito aut heredibus eius ex eo prouenit, nu. 46. & 47.

Restituere debet damnnum, qui credit filium suum, ad partum supponendum, nu. 48.

Adulter potest non credere esse filium suum, quem adultera ei tribuit, & an teneatur restituere damnnum, quod per suum filium facit, nu. 49.

Restitui non debet res familiaris cum fame propria iactura, nu. 44.

CIRCA hoc dicimus primo, quod mulier coniugata, quæ supponit sibi partum fingendo se prægnantem, & parere filium alienum, quærit secretò accepit

cepit ab alio, illa item, quæ suscepti filium ex adulterio, absolui potest id non reuelando, quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo, vt filium alienum pro suo enutriat, etiam hæredi eius, quatenus filius putatiuus & spurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, vt respondit Innoc. iij. in c. Officij, de Pœnit. & remiss.

- 44 Secundo, id quod supradictum est procul dubio habere locum, quando maritus indubiè credit esse suum filium, & ipsa timer, mortem sibi ab eo inferendam, vel mortali odio peccaturum, si resciret, vt habet textus illius cap. & Panormitan. & Communis, ibi declarant. Imo sufficit timor propriam famam perdendi secundum Caietanum, in lib. 27. Respons. respon. 14. ante quem id dixit subtilissimus doctor Scotus, in 4. dist. 15. q. 2. post ar. 4. in responsione articuli: Et diuus Anton. 2. par. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fine, & melius tir. 2. cap. 7. §. 4. Quia vt præfatus Cardinalis 2. sec. q. 62. ar. 6. & in dicta responsione 14. ait, non tenetur restituere bona ordinis inferioris, cum iactura bonorum ordinis altioris, saltem communiter, & vt diximus in Repet. cap. Inter verba 11. quæst. 3. nu. 217. & 286. Bona famæ, altioris ordinis sunt, quàm bona rei familiaris, quia melius est bonum nomen, &c. Prouerb. cap. 22. vt etiam bona vitæ ac salutis, sunt altioris quàm bona famæ, l. In seruorum ff. de Pœn. Nec obstat dicere quod Panormit. in dicto c. Officij, & communis videntur præsupponere, quod si reuelare potest absque animæ & corporis periculo, & putaret sibi fidem habendam, debet reuelare. Quia Innoc. cuius mentem ibi omnes sequuntur. ait, eam ad id non teneri, si quod grande malum consequeretur. Et quamuis postea ponat exemplum in malo corporis, & animæ, non tamen negat illud esse dicendum de malo famæ, iuxta illud prædictum prouerb. Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. Quod constat esse grande malum, vt ratio prædicti Caietan. probat. Nec obstat quod lo. Maior in 4. dist. 15. q. 17. affirmet contrarium, quia id fecit sine iusta supradictorum perensione.

- 46 Tertio, dicimus, quod si mulier illam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter absque periculo corporis & animæ posse id reuelare, & quod sibi adhibebitur fides tam à patre quàm à filio, debet reuelare, quæ cõmunis est conclusio Innocentij, in dicto cap. Officij, & aliorum.

- 47 Quarto, quod si crederet ipsa filium suum spurium, & fictum, esse tanto virtutis studio, adeoque matri credentem, quod reuelando ei casum secretè, crederet, & totam hæreditatem aliis fratribus vterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

Quinto, quod quando eiusmodi mulier non est ad reuelandum huiusmodi casum obligata, aut quando per suam reuelationem non potest consulere damno, quod suo marito, vel eius hæredibus iam euerit, aut est euenturum, obligatur ad competenter satisfaciendum eis confessarij discreti arbitrio, vt contextus ipse præfati cap. Officij, in fine habet. Qui confessarius tali mulieri suadere debet secundum Scotum vbi supra, vt fatagat inducere filium illum ad intrandam religionem, vel vt sacris initiatur, & accipiat beneficium aliquod ecclesiasticum, quo contentus hæreditatem alijs renunciet. Quod si hoc ei non potest persuadere, debet tam marito, quàm eius hæredibus, resarcire damnum, ex bonis parafernalis, id est, quæ ultra dotem habet, qualia si non habeat, non obligatur amplius quàm ad sui pec-

sui peccati pœnitentiam, & ad concipiendam voluntatem satisfaciendi quando potuerit, secundum Scotum vbi supra. Cui duo addimus; Alterum, quod religio cuius ingressus est ei persuadendus, debet esse hæreditatis incapax, aut quod ante ingressum & professionem renunciet hæreditatem patris putatiui, alioquin enim nil prodesset huic proposito ingressus ille, cum monasterium posset hæreditatem illi obuenientem, adire, Argum. cap. In præsentia, cum ei annotat. de Probat. Alterum, quod quando non poterit ei prædictum ingressum persuadere, nec satisfacere pro bonis, in quæ filius est successurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborando, vltra quam per matrimonium obligatur, & tanto minus expendendo in vestitum & victum, de his, quæ honestè impendere potest, vt quod per hanc parsimoniam residuum fecerit, adæquetur damno per filium illato, vel inferendo. At si nec hoc ad id fuerit satis, debet donare in vita, vel relinquere in morte tantum, quanto in id opus fuerit filijs legitimis ex parte illa bonorum suorum quæ liberè, in animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere potest, iuxta Authent Nouissima, & Authent. Vnde si parens, C. de inofficioso testament. Demumque quando hæc omnia non fuerint satis, sufficet ei contritio, & voluntas illa, quas Scotus dixit sufficere.

Sexto, quod etiam obligatur ad resarciendum damnum prædictum is, qui tradidit ei filium suum ad supponendum partum, & fingendum eiusmodi figmentum; Adulteritem ex quo illum concepit, si credit, aut credere debet esse filium suum, quia illius damni causam dedit, & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. & vt alterius eorum restitutio & resarcitio vtrumque liberat, sic altero non potente, aut nolente resarcire, alter obligatur, per ea, quæ in cap. seq. scribentur. Quin etsi infans fuit expositus hospitali alicui, vt ibi nutrire, obligati sunt ad soluendas impensas, quas in eo nutriendo fecit, si eos paupertas non excusaret, ob id quod hospitalia, in pauperes subueniendos instituuntur, c. De Xenodochiis, & per ea, quæ ibi latè trad. Lapsus in repet. de religiof. domib.

Interrogatus, An mulier, quæ de adulterio filium suscepit, testari possit, cum id facere posse non videatur, nisi affirmando eos legitimos esse: quod est mendacium propter nullam rem dicendum, cap. Primum 22. q. 2. c. super eo, de vsur. Respondi posse. Tum quia potest eos appellare filios absque aliqua legitimi intentione. Tum quia sine mendacio potest legitimos appellare, intelligendo apud se, tales esse cõmuni existimatione, iuxta latè per nos annotata in c. Humanæ aures 22. q. 5. Tum quia plurimum interest legitimorum, eam testari, quo exoneret conscientiam, quantum plus poterit eis relinquendo, iuxta ea, quæ hic dicuntur.

Septimo, quod cõfessarius non debet huiusmodi resarcitionem imperare adultero non credenti, nec debenti credere, eiusmodi filium esse suum, siue quod mater est leuis, & solita cum alijs adulterari, siue quod ipsa quoque dubitat, an sit filius adulteri, vel mariti sui, siue quod reputateam, ad se obligandum, mentiri, secundum S. Anton. in 2. par. tit. 2. c. 7. sub fin. Nec ipse adulter facilè debet credere se ad id obligatum, arg. cap. Dominus, de secund. nupt. Si autè adulter credit eum esse suum filium, restituere debet patri putatiuo impensas, quas in eo nutriendo fecit, & etiam hospitali si apud illud expositus fuit; Insuper & præfati patri

patri restituere debet dotem aut spōsalitiam largitatē, si quam dedit ei, imo & filii eius id quod de patris hæreditate habuit, vt S. Anton. vbi supra, ait, quem Sylu. & Communis probant. Quanquam D. Sorus lib. 4. q. 7. art. 2. de iust. & iur. contrarium teneat, motus eo, quod non videtur ei causa propinqua illius damni. At communis opinio videtur nobis longe verior. Primum quod est communis. Deinde, quod ipsemet fatetur adulteram ad id teneri, quæ tamen non est propinquior causa damni, quam adulter, quandoquidem non consequitur illud immediate ex adulterio, neque ex partu, sed ex vita eius quem peperit. Tertio, quod adulter est causa satis propinqua, licet non proxima, & non oportet esse proximā, quo de damno teneatur, iuxta notata in c. fin. de iniur. Quarto, quod adulterium suapte natura ordinatur ad generandum, & est via & medium in illud damnum, quod genitus, eo ipso, quod genitus est, inferit; & cum sit res illicita, obligat in id quod ipsum consequitur, tanquam effectus eius, quo casu etiam causa remota nocet. c. Final. de homicid.

Octauo, quod addit idem Scotus vbi supra, quod filii patris putatiui hæredibus non debet restitui tantum quanti valet hæreditas; nec quantum, restituendum esset, si post acquisitionem, illa eis tolleretur, sed multo minus, iuxta prudentis & boni viri arbitrium, quæ singularis conclusio est, confirmari que potest per id quod vterque Thom. ait. 2. sec. q. 62. ar. 2. Id tamen, nostra sententia, limitandum est tunc tantum procedere, quando restitutio facienda est filiis successuris, antequam succedant, id est, quando pater cui successuri sunt viuit, & dubitatur, an filius putatiuus victurus sit eo tempore, quo de diuidenda hæreditate paterna tractabitur. Nam post patris putatiui mortem & aditam eius hæreditatem, videtur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituendum est illis tantum, quantum valet id quod filio putatiuo obuenit arg. l. Cum hæredes, ff. de acquir. posses. Quamuis Scot. (nostro iudicio) in vtroque casu loquatur. Itaque omnia resoluendo dicendum, quod si persona obligata ad hoc restituendum, accesserit ad confessarium prius quam pater putatiuus moriatur, debet se informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, vel forsitan dotem, aut sponsalitiam largitatem ei tradendo, vel in litterarum studiis sustentando. & sic quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus, à suo patre putatiuo, & habita horum ratione, præcipiat illi personæ, vt id residuum quod patri debetur, ei restituat; persuadeatque illi, vt concipiat propositum restituendi cui oportuerit, id quod præfatus filius putatiuus de bonis patris putatiui acquisiturus est, si superuixerit illi: Quod si persona præfata pœnitens, est mortis periculo propinqua, relinquat aliis filiis, vt dixit Scot. non tantum quantum deberetur eis, si iam hæreditatem acquisiissent, vna cum illis filius putatiuus, sed tanto minus, quanto minoris æstimari debent bona post patris putatiui mortē illi quærenda, ob illam dubietatem, an acquisiturus sit nec ne. Id que poterit facere meliorando, vt Iuris consultorum vulgus loquitur, alios filios de illa bonorum parte, quam cuiunque volet, libere potest relinquere, iuxta varias variorum Regnorum leges. In his quidem Castellæ de tertio & quinto, l. 7. & 8. adiuncta l. 15. Tauri. In regnis vero Portugalliæ de tertio lib. 4. ordinat. ut. 70. In illis vero Nauarræ, de omnibus, excepta minima re. In illis vero terris in quibus ius commune seruatur, de semisse aut triente, Authen. Nouissima, & Authen.

Vnde

Vnde si parens, C. de inoffic. testam. Si autem præfata persona pœnitens, accesserit ad confessarium, priusquam patri putatiuo successit, & fratribus suis damnum iam intulit, præcipiat ei confessarius, vt restituat fratribus, quos filius putatiuus læsit, omne damnum quod eis intulit, quam optimo modo potuerit, quicquid & Scotus, & qui cum sequuntur, dixerint.

Cap. XVII. de septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies.

SUMMARIVM.

- Furtum quid, & diuiditur in mentale & reale, nu. 1.*
Præceptum non furandi, quæ & quot prohibet, nu. 2.
Furtum genere suo mortale, sed excusat ab eo paruitas, nu. 3.
Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur, nu. 3. A.
Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt, nu. 3. B. & F.
Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum, nu. 3. C.
Furtum propter omne mortale, non fertur excommunicatio vbiq̄, nu. 3. D.
Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit, nu. 3. E.
Furtum mortale hæc quantitas facit, nu. 3. F.
Furtum à mortali culpa septem excusant, nu. 4. & seq.
Metus minor iusto attenditur in foro conscientie, nu. 4.
Finis vtilis anima, & bonis Domini, nu. 5.

QUIA hic locus est opportunus, in quo ponatur summa Cōment. c. fin. 14. q. 6. iuxta promissā in præfatione ad lectōrē, ideo cōiungendo ea quæ hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cum illis ad quæ fiebat remissio, dico Primo, quod furtum definitur à iurifconsulto in l. 1. ff. de furt. esse dolosa contrectatio rei alienæ inuito domino suo, ad proprietatem eius aut possessionē, aut vsum acquirēdum: quæ repetitur in §. 1. instit. de obligat. quæ ex delict. nascunt. Dixit, (Contrectatio) per quod intelligimus etiam voluntatem contrectandi, quæ est mentale furtum. Dixit, (Alienæ) quia suæ contrectatio, quatenus est, aut merito creditur sua esse, non est furtum, l. Inter omnes §. Recte ff. de furt. Dixit, (inuito domino suo) quia quod eo volēte fit, non est furtum, in eod. §. Recte. Dixit, (Dolosa) quoniam iocosa, & officiosa ad reddendū cautiorem dominum, non est furtum, vt rectē ait Maior, in 4. dist. 15. col. 1. Dixit, (Ad acquirendum proprietatē aut possessionē, &c.) quia ad hoc, vt sit furtum, sufficit vt contrectans velit aliquod horum acquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex: Reale, quod est contrectatio realis; & mentale, quod est voluntas sic contrectandi: quæ est diffinitio Iurifconsultorum vsui loquendi proximior quam illa Io. Maior. vbi supra.

Secundo, quod hoc præcepto vt diximus in Addit. c. Quando, de consecrat. 3. dist. 1. num. 231. non solum prohibetur contrectatio occulta, vel voluntas eam faciendi, quæ propriè furtum dicitur, sed etiam omnis illa qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, & omnis iniusta damni illatio, & per consequens violenta, & denique omnium rerum alienarum vsurpatio illicita, c. Pœnale 14. q. 5. & consequenter omnis voluntas deliberata faciendi aliud prædictorū. Quoniam vt supra dixi in prælud. 9. nu. 2. & c. 11. nu. 3. post S. Tho. 1. sec.

q. 72. ar. 7. diximus peccata voluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, imò unum, quamquam quæ sunt solius voluntatis, ad restitutionem non obligant, ut in dicto cap. 11. est dictum.

3 Tertio, quod omne furtum ex suo genere est mortale secundum Tho. 2. sec. q. 66. ar. 6. & probatur in dicto c. fin. 14. q. 6. & c. Fures, cum tribus sequent. de furt. Excusat autem furtum à culpa mortali. Primo quidem paruitas rei, quia in omni materia peccati, illa & alia duo excusant à peccato mortali, ut diximus supra in c. 11. nu. 4. post. Tho. citatum ibi in tribus locis, & Ant. 2. par. tit. 4. c. 5. §. 7. & 8. & Adrian. Quolib. 8. pag. 11. Ex quo sequitur, quod saltem in genere moris furtum paruum quod non attingit culpam mortalem, differt specie à furto magno quod attingit illam, quia in prælud. 9. nu. 6. diximus, circumstantiam quæ facit mortalem actum, sine qua ille non esset talis, mutare speciem in genere moris.

Quarto, quod magnæ quæstionis est, quæ paruitas excuset à mortali, quia id nullo iure naturali diuino aut humano definitum est: communiter tamen tenetur, & quidem rectè, id boni viri arbitrio relinqui. Quoniam, quæ indefinita relinquuntur à lege, arbitrio boni viri sunt definienda, l. 1. ff. de iure delib. & cap. De causis, de offic. deleg.

A Quinto, quod sæpè confessarij nos molestarunt, interrogantes, quæ quantitas sit ad hoc notabilis, aut quam nos talem arbitraremur? quibus nisi fuimus satisfacere per sequentia posita in præfato Cōmentario c. fin. 14. q. 6. Primum, quod qui parum furatur, volens multum furari, mortaliter peccat, ut S. Hier. in d. c. fin. 14. q. 6. clarè sentit; Nam voluntas faciendi, & ipsum factum eiusdem sunt malitiæ iuxta S. Tho. receptum 1. sec. q. 20. ar. 3. Qui autem rem paruulam furatur, sine animo aliam maiorem furandi, & maius damnus proximo faciendi quam paruula illa res valet, furtum mortale non committit, etiam si sciat dominum id molestè laturum, si ei denuntiaretur, neque eam à se petitam, daturum fuisse, secundum Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 6. quamuis S. Tho. ibi de hac re aliquantum obscure loquatur. Secundo, quod qui furatur aliquam paruulam rem, veluti fibulam à fure, aut acum à sartore, ob quod & quia aliam fibulam vel acum non habet, à labore cessat, non furatur rem notabilem, quamuis ex eo notabile damnus in dominum redundet, licet contrarium sentiat Syluest. verb. Furtum, cui consentit Sotus lib. 5. q. 2. ar. 3. de iust. & iur. quia qui paruam illam rem furatur, quamuis ob eam damnus decem ducatorum inferret, non tamen duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, sed duplo, aut quadruplo rei illius paruæ furto subtractæ, quatenus esset furtum manifestum, aut non manifestum, §. In duplum, & §. Quadrupli, Instit. de actio: Illa tamen paruæ rei surreptio esset mortalis, si qui surripit, scit, aut scire aut credere debet, ex furto illo paruulo eiusmodi damnus notabile domino euenturum; non quia res illa surrepta notabilis sit, vel quod voluntas illam surripiendi, sit voluntas surripiendi rem notabilem, sed quia damni notabilis causam dat, & consequenter id dare videtur cap. fin. de iniur. l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. quæ sunt diuersa, ut ex diuersitate titularum, de furtis, & de iniuriis facile colligitur. Quod ipsum est dicendum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna molestia & perturbatione afficiendum: quale fecit quidam famulus suo hero diuiti nobis noto, surripiendo magnum quoddam malum

malum cydonium, quod in horto suo ille habebat, & magni aestimabat, ad ostendendum amicis, & monuerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quam attulit, mortaliter peccare potuisset, Siquidem credebat, aut credere debebat, illa molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus infertur, quod aliquando, qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat, non autem qui opulento similem aufert, & aliquando è contrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi. Nam qui surripit fibulam futori, vel acum sartori, credens vel debens credere, eos non habere alias quibus operentur, & ideo damnus notabile eis euenturum, peccat mortaliter, non autem qui diuitibus eadem auferret: & è contra, qui diuiti surripit rem paruam ab ipso magni aestimatum, quale erat pomum de quo supra diximus, credens vel credere debens, eum ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rem illam non maioris quàm valet facienti: quia ille dat causam notabili molestie, hic vero minimè.

Tertio, quod licet in aliquibus Episcopis per constitutiones Synodales declaratum sit, ne quis excommunicetur pro re, quæ minoris centum dipondis valeat, & aliis, ne pro re quæ minoris duobus regalibus seu luliiis valeat, non tamen idcirco definitum est illam esse quantitatem necessariam ut sit mortale, si quidem quauis non debeat nisi pro peccato mortali excommunicatio ferri, c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. ut latius tradimus infra cap. 27. nu. 9. non tamen pro quolibet mortali debet ferri, & sic præfate constitutiones interpretandæ sunt, quod quamuis propter quantitatem minorem, quam duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur; nemo tamen, pro minori est excommunicandus.

Quarto, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. ar. 3. de iust. & iure. Summam duorum aut trium ducatorum, non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personæ cui furtum fit. Sed nobis neque videtur prædictum Sotum id sensisse; neque esse verum. Tum quia S. Tho. 2. sec. q. 66. ar. 6. ad 3. à culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima, nemini autem videtur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus. Tum quia idem Tho. sentit, ideo furtum de re minima non esse mortale, quia præfumi potest id non displiciturum domino; significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quamuis Caiet. magno conatu & rectè nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimæ rei, quod domino displiceat, nullatenus tamen extendisset ad furtum duorum ducatorum, quippe quod longè alienum fuisset à mente Thomæ. Tum quia in aliquibus Episcopis, ex consilio virorum doctorum & prudentum statuitur, ut excommunicatio pro furto centum dipondiorum; & duorum regalium siue luliorum concedatur, ut prædictum est, & ut infra cap. 27. nu. 9. dicemus. Et excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet, dicto c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. Non obstant in contrarium citata: non primum, quia aliud est denegare actionem doli contra eum qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit, & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit, quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui plusquam in dimidio iusti pretij decipit, l. 2. C. de rescind. vendit. & c. Cum dilecti, de

empr. & tamen ille mortaliter peccat, iuxta doctrinam Thomæ receptam, 2. sec. q. 77. art. 7.

F Quinto, quod confulerem confitenti mihi, vel me consulenti, ut reputaret pro notabili quantitate, quoad effectum constituendi culpam mortalem. Primo, summam duorum regalium, vel suliorum, imò & vnius, & etiam dimidij: & quod non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, vel Iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æquè atque hæc abundaret: Nec damnatorem eum quateret mediam inter 4. & dimidiam, non esse notabilem.

Secundo, quod pro tali haberet vnum hædum, caponem, & etiam vnam galinam mediocrem, etiam in regione vbi illa dimidio regali, vel Iulio non valeret, etiam duodecim ouorum ablationem, & idem dicerem de quarta tritici, & quarta vini. Tum quia vnaquæque istarum rerum communiter pro re maiore minima habeatur. Tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto c. fin. 14. q. 6. nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non esse concedendam actionem furti, nec aliam propter ablationem aut retentionem tam exiguæ rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem, asseruimus tamen propter acceptionem, aut retentionem vnius gallinæ dari posse, quod nobis irrefragabiliter probat §. Gallinarum, Insti. de rerum diuis.

Tertio, quod furtum minoris quantitatis dimidio regali, est peccatum mortale, illi qui credit, vel credere debet datum iri per illud damnum maius dimidio regali, quale est furtum vnius acus, aut fioulæ, aut alterius instrumenti, factum ab eo qui credit, vel credere debet, quod ob defectum eius, is à quo subtrahitur, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod si daretur excommunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet qui eiusmodi furtum commisisset: excommunicatus non esset, quia ut supra diximus, aliud est furtum instrumenti tam parui pretij, & aliud damnum, quod eius ablatione aut retentione fit, quia si duplo, aut quadruplo furti cõdemnaretur, prout manifestum aut non manifestum esset, non damnum sed solum pretium surrepti instrumenti duplicaretur vel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiã in dicto §. In duplum, & §. Quadrupli insti. de actio. ut supra dictum est.

Quarto, quod excommunicatio generalis contra eos qui furantur aut male ablatum non restituant, omnes iniuste auferentes, aut retinentes tantam quantitatem, quanta ad peccandum mortaliter satis est, comprehendit, quia comprehenduntur sub proferentis verbis, & mente, quæ est animas à peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, argum. cap. 1. de sentent. excommunic. lib. 6. & c. 2. de Constit. eod. lib. nisi per intentionem excommunicantis, aut aliam viam excipiantur, qui ad aliam certam vsque quantitatem maiorem non auferunt, qui enim exciperentur non comprehenderentur, quia excommunicatio non ligat, nisi quos & quot qui excommunicat aut qui eam petit, vult, ut infra cap. 27. nu. 11. diximus.

Quinto, quod de illo, qui multa minima sæpè suo hero, aut alij, aut multis auferit, teneat id quod infra eodem cap. nu. 139. & 140. dicitur.

F Secundo, & tertio principaliter excusant furta à mortali, in deliberatio seu surreptio, & defectus iudicij idonei ad culpam mortalem, quæ duo, sicut paruitas rei, in

rei, in omni materia peccati excusant ab illa, per supradicta cap. 11. nu. 4.

Quarto, excusat etiam à veniali, ignorantia probabilis quod res esset aliena, & etiam magna necessitas sua iudicio boni viri cap. Si quis propter nec essitatem, de furt. vbi Panor. & alij, & etiam præsumptio probabilis dominum rei à quo animo id laturum, l. Inter omnes, §. Recte, ff. de furt. non autem dubitatio, aut temeraria præsumptio, dicto §. Recte; quãuis verè dominus à quo animo ferret; Nam qui facit id de quo dubitat, an sit mortale, vel credit esse tale, mortaliter peccat, per ea quæ diximus in cap. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. quanquam in hoc casu postremo ad restitutionem non teneretur, dicto §. Recte, & Syluest. verb. furtum, §. 7. Neque excusaret præsentia, & patientia de mini patientis id præ timore, aut pudore secundum Syluest. vbi supra, & probatur per illam conclusionem, Adrian. in 4. de restit. q. 2. col. 4. vers. Ex quibus, videlicet, quod in foro conscientie transactio, & donatio non valent, quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inuvalidandum illas requirit iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l. Interpositas, C. de transact. & l. Metum, 1. & 2. ff. Quod met. caus. Excusat etiam à culpa mortali conditio iustificans: ut cum quis vult surripere, si Deus id non vetuisset, argum. c. Si pro te, de rescript. lib. 6. l. Cedere diem, ff. de verb. signif. Caiet. ver. Cogitatio.

Sexto, excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo, quia tunc clam capere potest, per glos. memorabilem, cap. Ius gentium, 1. dist. & dictum singulare Innoc. c. Olim, 1. de rest. spoliat.

Septimo, excusat propositum restituendi quod accipit, domino proprio, ut qui à fure, aut latrone vilissimè emit, quod ille furatus est, aut rapuit, ut domino suo restituat.

Octauo, excusat iusta voluntas proficiendi domino spiritualiter vel temporaliter, ut cum quis occultè furatur pigmenta, aut fucos alicui mulieri eis male videnti, & alios ad peccandum prouocanti, aut gladium furioso, ne se, vel alium occidat, aut pecuniam, aut folia lusoria, vel aleas lusori ne ludat, modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. in 2. par. tit. 1. cap. 14. §. 2. Quia nullarum est contrarietas aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra eodem cap. num. 1.

Restitutio quid.

SUMMARYM.

Restitutio quid, cum definitionis declaratione, nu. 6.

Restitutio est actus iustitiae verae, nu. 6. & 7.

Restituenda res aliena etiam non restituit pretio, nu. 7. 8. & 9.

Restituenda ipsa res aliena surrepta, nu. 10.

Restitutio duplex, formalis & virtualis, qualis est remissio, nu. 11.

Restituendi necessitas ex qua lege nascitur, nu. 11.

QUONIAM autem non solum acceptio alieni, sed etiam restituendi retentio est contra hoc septimum præceptum, c. Sape, de restit. spol. & c. Si res, 14. q. 6. necessarium fuerit dicere de restit. Primo, quid sit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio, quid sit restituendum. Quarto, quantum. Quinto, cui.

Sexto, vbi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine. Nono, quando.

Restitutio apertius & breuius, quam hactenus, diffiniri potest esse actus iustitiæ specialis commutatiuæ, quo redditur alteri quod suum est, vel quod ei debetur lege veræ iustitiæ, formaliter vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.

Dixi primo, Actus, pro genere, & ad insinuandum, quod differt à iustitia, & aliis omnibus virtutibus, quæ sunt habitus & non actus, vt diximus in Præl. 5. n. 8.

Dixi secundo, Iustitiæ, quo differat ab actibus virtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus, interior, & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum virtutum eis attributarum seu potentialium, quibus nostris animis debitam curam adhibemus.

Dixi tertio, specialis, quo differat ab actibus Iustitiæ generalis, quæ versatur in referendo omnium virtutum moralium actus, ad bonum commune humanum, sicut charitas, in referendo eosdem ad bonum commune diuinum, quod est Deus, vt post Tho. in 2. sec. q. 25. ar. 4. diximus in Apologia, lib. de rebus ecclesiasticis, q. 2. monito 1.

Dixi quarto, (Commutatiuæ) Quia vt S. Tho. 2. sec. q. 61. ar. 1. & q. 62. ar. 1. receptus ait, requiritur æqualitas inter id quod restituitur ex vna parte, & inter id quod debet restitui ex altera, & quia non est actus iustitiæ distributiue, quæ commune priuatis diuidit.

Dixi quinto, (quod suum est) ad significandum, quod per c. Si res, 14. q. 6. & cap. Sæpe, de restit. spoliat. & mentem omnium doctorum in illa cominiscentiū, & Caietan. in vtroque loco supra citato, quisquis rem alienam contra voluntatem domini habet, tenetur restituere illam, quanquam alio modo si eam bona fide habuit, & retinet, & alio si mala. Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit aut absque ipsius culpa perit, satisfacit restituendo id quo factus est locupletior, l. Sed etsi, §. 1. & l. Item veniunt, §. 1. ff. de petit. hæred. Itaque qui bona fide emit aliquid à non domino, tenetur suo domino illud restituere, simulac eius esse scierit, etiam non reddito pretio pro eo dato, l. Mater, & l. Mancipium C. de rei vendicat. & si iam illud non habet, tenebitur ad id in quo factus est locupletior, puta, pretium quod pro illo habuit, per d. l. Sed si possessor, §. 1. Quod si nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur Domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud, eodē, vel minori pretio quo emerat, l. In creditore, & l. Cum ea, ff. de euctio. quia nihil amplius quam suum habet, licet si pluri venderet quā emisset, illud plus restituere teneretur, quia quoad illud alienum retinet, aut aliud pro eo, vt rectè dixit Caietanus, 2. sec. q. 62. ar. 6. & in summa verb. restitutio, §. 2. radix. Pro quo sunt dicta l. Sed & si, & l. Item veniunt.

Contra hæc facit primo, quod is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euctioe cap. fin. de empt. l. 1. & toto tit. ff. de euct. Sed responderetur, quod liberabitur cedendo actionem de euctioe quam contra eum, à quo bo. fid. emit, habet, l. In creditore, ff. de euct. quia ea factus est locupletior, ad quod etiam in cōscientia tenebitur. Secundo, facit contra hæc argumentum Dubij decimitertij, P. Vinc. fundati in eo. Primo, quod infra eod. cap. nu. 167. diximus, eum qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam, tertio tradit, posteaquam id

rescierit,

rescierit, teneri ei restituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide vendit aurichalcum pro auro, postquā rescierit, tenetur tantundem veri auri restituere. Tertio, quod pretium datum à se bona fide, recuperare potest per euctioem, & non potest iuste vtrumque retinere. Sed responderi potest ad duo prima, quod non est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel aurichalcum pro auro, & de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam, & ita falsam, & communiter est in aliqua culpa accipiendo, vel dando, hic autem rem intrinsecus veram iusti valoris, & ita communiter non est in culpa, accipiendo, neque dando. Et vrgenti quid si vterque esset in culpa, vel neuter in ea? concedi posset idem de vtroque iudicandum, arg. cap. Dudum, in 2. de Elect. Ad tertium vero, quod solum concludit bonæ fidei venditorem teneri ad cedendam actionem de Euctioe, quod non negamus, & proximè concessimus. Supradicta ratione qui ad cœnam inuitatus ex vitulo alieno edit, quamuis restituere teneatur id quod mala fide comedit, si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad illud, quod ob illam cœnam domestico sumptui subtraxit, & si nihil subtraxit, ad nihil tenetur, quia solum quod subtraxit est apud eum, ex illo vitulo alieno. Idem dicendum est de vsu alienæ vestis, quam quis suam esse arbitratur, si enim ob id quod eam gestauit, suam seruauit, tenetur soluere vsum, aut quantum ob illum, propriæ pepercit. Sed est dubium notabile, an qui emit bona fide rem alienam, à non domino, de hoc certior factus, illud reddere venditori possit, & suam pecuniam recuperare? & credo quod sic, cum Alexandro Halensi doctore irrefragabili, 4. par. quem Gabriel, in 4. dist. 15. & alij sequuntur.

Non obstat primo, quod vt prædictus P. Vinc. dubitat, videtur cooperari venditori ad peccandū in retinendo alieno. Secundo, quod Medina contra tenetur in eo qui credit venditorem nunquā restitutum eam domino. Non, inquam, hæc obstant. Ad prius enim responderetur, negando quod qui rem emptam à non domino, reddit ei, vt pretium datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccandum. Tum quia actus ille non domini recipiendi rem alienam à se venditam, non est de se peccatum, quia id non est de se accipere alienum dolose, quia potest facere sanctè ad finem restituendi eam domino. Tum quia ille tenetur restituere illam domino, & ita qui emptor eam restituit illi, videtur iuuare eum ad exeundum à peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Medinæ dictum. Tum quia id non satis probat. Tum quia emptor plus tenetur sibi prouidere, quam domino rei, argum. l. Si Præses, C. de seru. & aq. & c. Non licet, 23. qua. st. 5. Et reddendo rem non domino recuperato pretio, sibi prouidet, faciendo actum iustum, & si ob id per accidēs culpa non domini, & non sua, contingat damnum domino, non est imputandum ei qui reponit rem penes eum à quo accepit, quum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidēs contingit, non est adeo attendendum, l. Si quis nec causam, ff. de reb. cred.

Qui autem mala fide recipit aut retinet rem alienam, tenetur restituere eandem rem si potest, sin minus, tantū quanto plus valuit à tempore iniustæ acceptionis, vel retentionis, quamuis sine sua culpa perierit. Quia qui mala fide contrahit & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno perit, l. In re furtiua, ff. de con. furt. c. Mora, cum ei annot. de reg. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam

fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem suam esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam, c. Si virgo, 34. q. 2. gloss. in c. si diligenti, de præscript.

Dixi sexto (vel quod ei debetur) ad includendum redditionem qualiscunque debiti, siue id oriatur ex contractu, vel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, vel lege, statuto, vel sententia obligante ad id conscientiam, vel testamento, aut alia ultima voluntate, iuxta varias leges variorum titulorum ff. & C.

Dixi septimo (lege veræ iustitiæ) ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, vel potentialium iustitiæ, quibus redditur quidem debitum, sed non lege veræ iustitiæ, quæ versatur in reddendo debitum rei exterioris secundum æqualitatem, Cum tamen religio & aliæ virtutes iustitiæ potentiales versentur in reddendo debitum honestati tantum, vt liberalitas, vel non secundum æqualitatem, vt religio, pietas, & careræ. Non obstat, quod actus restituendi debitum propter transgressionem legis iustitiæ distributiua, est restitutio vera & debita, vt dicitur infra eod. cap. nu. 96. quia iustitia distributiua vera iustitia est, & non similitudinaria, est enim altera species iustitiæ iuxta Thom. recept. 2. sec. quæst. 61. art. 1.

I Dixi octauo (formaliter vel virtualiter) ad includendas condonationes & alias satisfactiones: quæ virtualiter sunt restitutiones, & solutiones, l. Si rem, §. Omnis ff. de pigno. actio. & l. 1. ff. Qui sanctar. cog. & glo. in verb. Restituatur, c. Peccatum, de Regul. iur. lib. 6.

Dixi nono (de bonis animi, &c.) ad significandum quod non solum ad restitutionem tenetur, qui debet pecuniam, sed etiam alia tria genera bonorum animæ, corporis, & honoris, iuxta dicta cap. 14. nu. 26. & cap. 15. nu. 16. cum seq. & infra cap. 18. nu. 33.

Necessitas autem restituendi, nascitur ex omni transgressionem legum veræ & specialis iustitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuiuspiam inferitur, prout statim dicitur, non autem inducitur ex transgressionem legum charitatis & misericordiæ, etiam illa qua alius damnificatur, vt affirmavit Alex. Halensis 3. par. q. 87. & Altisiod. in 4. par. quos sequitur Adrian. in 4. de Restit. quæst. 1. col. 9. §. De currentibus cum fure, quem pridem sequuti fuimus in repet. cap. Inter verba, 11. quæst. 3. pag. 208 nu. 7 14. & infra cap. 24 nu. 5. & nuper in Apolog. de Redib. quæst. 2. monit. 2. & 7. Quod etiam affirmat Sotus tanquam communiter receptum, lib. 5. q. 3. ar. 4. & lib. 4. q. 7. art. 3. col. 4. & alibi sæpe de Iust. & iure. Quod latius alius fundat & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non videtur reddere rationem diuersitatis, quam noue putamus esse, quod transgressio legum charitatis, & misericordiæ, imo & cæterarum virtutum aliarum à vera & speciali iustitia, non ordinatur per se & directe ad oblationem alicuius rei exterioris alterius, sed solum per accidens, & indirecte, quia immediate & principaliter versantur circa actus interiores secundum Thom. 2. sec. quæst. 58. art. 7. ad 1. & art. 8. c. Transgressio autem legum iustitiæ quæ principaliter versatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directe ordinatur ad auferendum aliquid ab alto, quod causat restituendi obligationem. Ob quod diximus pridem in prædicta Repet. cap. Inter verba, Multum referre Inter testem obligatum ad dicendum verum

verum lege iustitiæ, & inter obligatum lege charitatis, vt etiam infra cap. 24. nu. 5. ponetur differentia inter obligatum ex contractu ad alendum, quæ est obligatio iustitiæ, & inter obligatum ad idem per viam elemosynæ, quæ est actus charitatis, vel misericordiæ illius filia.

Quis restituere teneatur.

S Y M M A R I V M.

Restituere quis teneatur, amplissimè, nu. 12. 13. & 14.

Alfonfus Castrensis laudatus, nu. 13.

Restituendi obligationem, quæ ius pariat in foro exteriori, & quæ in interiori, nu. 15. & 16.

Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & quam eis consentientes, nu. 17. 18. & 19.

Restituere non obstat maiori parti capitali aut vniuersitali, nu. 21.

Restituet, quis confessarius negligens, nu. 22. & 23.

EX Prædictis colligitur vna regula breuis, scilicet, Quod omnis & solus ille 1 2 ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiæ specialis vere debet. Quæ regula continet illas viginti manus, scilicet tene- ratoriam, raptoriam, &c. quas S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 2. à §. 2. grauior & late tractauit, & decem & septem dicta, quæ adiunxit Syluest. verb. Restitutio, 2. & duas regulas aut radices Cajetan. in summa verb. Restitutio, & 2. sec. q. 62. Ex qua regula inferitur, quod tenetur ad restituendum. Primo, tenens rem alie 1 3 nam, de quo supra nu. 7. Secundo, obligatus ex contractibus, l. 1. ff. de pact. & cap. 1. eodem tit. cum eis annot. Tertio, obligatus ex quasi contractu, vt tutor pupillo, &c. Inst. de oblig. quæ ex quasi contractu, §. 1. §. Tutores, & §. Hæres. Quarto, obligatus lege aliqua iustitiæ aut statuto conscientiam obligante, quod addo, pro- *lex penalis non obligat ante cõdenationem iudicis* pter pœnas debitas multarum legum pœnaliu, quæ non debentur in foro conscientia, ante condemnationem iudicis iuxta glo. sing. cap. Fraternitas, 12. q. 2. in cuius Cõmentario vtiliter & breuiter diximus, quæ sint illæ, contrahendo, ad- dendo, tollendo, ac declarando plurima quæ prolixissimè scripsit in duobus li- bris de lege pœnali eruditissimus Alfons. Castrensis, Illustrissimi ordinis Franciscani maximè decus. Quinto, obligatus ex testamēto, vel alia ultima voluntate, ff. & C. de legitim. hered. de Testam. de legat. & fidei commiss. & aliis titul. Sexto, obligatus ex sententia iusta de qua in tit. de re iudic. etiam condēnante ad pœnam iuxta D. Thom. 2. sec. q. 62. ar. 3. Septimo, obligatus ex delicto damnificante bona 1 4 aliena animæ, qualis est persuasio vitiorum, de quo supra cap. 14. nu. 26. Aut bona corporis, quale est homicidiū, vulnus, &c. de quo supra cap. 15. nu. 26. Aut bona honoris, gloriæ, & famæ, quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra cap. 18. nu. 33. Aut bona pecuniaria, qualia sunt furtum, rapina, & alia. quorum quæ- dam sunt sine vilo consensu damnificati, vt furtum, rapina, &c. C. & ff. de furt. vi bono rapt. Vnde vi, & quod vi, aut clam: quædam cum consensu eius, sed co- acto per metum, siue vim conditionalem. Quod verum est secundum omnes de timore, qui iniuste iniicitur, & est tam magnus, vt in constantē virum cadere possit, quamuis sua culpa in illum incidat, cap. Veniens de sponsal. non tamen de eo, qui iuste

Qui iuste iniicitur per iudicē, l. 3. ff. quod met. caus. aut alium, qui iure damnus, quod timebat, inferre potest, l. Nec timorem, & l. si mulier, ff. Quod met. caus. per quod soluitur id quæsitū, An datum ab aliquo timore ne accusetur, ei qui eum iure accusare potest, repeti possit, tanquam metus causa datum? Resp. enim non posse, per citata hic, & per textum iuncta glo. & doctrina Bart. communiter recepta, in l. Accusationes, C. de his quæ vi. Nec etiam de eo, qui iniuste iniicitur, si talis non est ut in virum constantem cadere possit, quoad iudicium exterius, in quo paria consentur consentire sponte, & per eiusmodi metum, qui non cadit in constantem virum, l. Metum, 2. ff. quod met. caus. & Panorm. adiuncta gloss. verb. Coactus, de his quæ vi, non tamen quoad forum conscientie, in quo idem consentur, quod quis iusto metu consentiat, vel eo minore, dum modo coram Deo ille fuerit causa principalis illius consensus: ut rectè dixit Adrian. in 4. de restitut. quæst. 2. col. 4. Non est tamen verum id quod Caietanus his addidit in summa verb. Restitutio, §. Quia vero, scilicet paria reputari quoad forum conscientie consentire metu, aut blanditiis. Quia ut ille ait, his non minus quam metu, animi libertas adimitur. Tum quia id est contra expressam l. final. C. Si quis aliq. test. prohib. Tum quia sanctus Thom. 1. sec. quæst. 6. ar. 6. determinat, quod passio amoris non inducit inuoluntarium sicut passio timoris. Tum quia est contra rationem, qua idem ad id mouetur, scilicet, quod metus consensum diminuit, amor vero & blanditiæ eundem augment. Tum quia est noua doctrina nullo iure fundata, quanquā locum habere possit, quando precibus & blanditiis minæ, saltem tacitæ, inessent, quales solent inesse precibus nonnullorum dominorum solitorum male tractare eos, qui precibus suis non parent. Cui consequens est, mulieres perditas non teneri ad restituendum ea, quæ suis blanditiis absque dolo, mendacio, & fraude obtinuerunt ab amicis suis, qui donare, aut gratis dare poterant, ut infra dicemus. Quanquam oppositum Caietan. vbi supra, sine textu & ratione necessaria tenet.

Octauo, obligatus ex quasi delicto, ut iudex qui iniquam sententiam tulit, ob ignorantiam iuris vel imperitiam, Inst. de obligat. quæ ex quasi delict. nascuntur, in princip. Et is ex cuius domo aliquid eiectū damnificauit alium, §. 1. Instit. eodem tit. & tabernarius, & institor tabernæ, aut magister nauis & eius exercitor, de furto, & maleficio in nauis per alium facti. Et Caupo, vel stabularius, de re sibi ab hospite commendata, §. Item is, & §. Item exercitor: Instit. eodem tit.

- 17 Nono qui, consentit delinquenti, siue facienti, aliquo nouem modorum reatorum supra cap. vndecimo, nu. duodecimo, puta simpliciter, vel iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, non impediendo, aut non manifestando, hi namque omnes & singuli peccant ut delinquens, & 18 faciens delictum, licet nulli teneantur ad restitutionem sicut ille, quia faciens semper & in totum tenetur. Alij vero sex, puta iubens, consulens, consentiens simpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non nisi ad restitutionem eius quod ad eos peruenit, & cuius fuerit causa sine qua delictum non fuisset factum. Alij vero tres, scilicet tacens, non obstans, & non manifestans, solum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter & mala voluntate tacuissent, aut obstare, vel manifestare prætermisissent: iuxta omnium ferè communem opi-

nem opinionem, ut rectè tradit Adrian. in 4. de Rest. quæst. 1. col. 12. & Syluest. verb. Restitutio, 3. quæst. 6. & Sotus lib. quæst. 7. ar. 3. de Iust. & iure, quanquam Angel. Richardum secutus contrarium teneat, & idem etiam sentiat eruditissimus Cardinalis Caiet. verb. restitutio.

Ex quibus inferitur, Primo, quod quemadmodum qui percutit, aut occidit, proximum inssu alieno, ob solam vtilitatem præcipientis, tenetur satisfacere percusso, aut mortui hæredibus, sic famulus Vfurarij, qui domini sui iussu, ob eius solam vtilitatem, pecuniam ad vsuram dedit, restituere tenetur, ut Caietanus in summa verb. Restitutio, & 2. sec. quæst. 62. art. 7. singulariter dixit, & infra eodem cap. nu. 266. declarabitur, quia ille est qui facit delictum, & dominus consentiens illi iubendo, quicquid contra innuat Paludanus, in 4. distinct. 13. quæst. 2. Nec excusatur, eo quod si ille famulus non dedisset, alius eam dedisset, sicut nec excusatur percussor, quod si ipse illum non percussisset, alius percussisset, quia si aliquis dominus suis famulis diceret, ut occiderent N, Et quum quisq; eorum vellet, & posset illum occidere, vnus aueriret, non excusaretur à restitutione, nec etiam ab extremo supplicio per ipsum iudicem infligendo, ob id quod vel Dominus id fieri præceperit, vel quod etiam si homicidium illud non perpetrasset, alius iussu eiusdem, vel omnes simul illud erant perpetraturi.

Secundo inferitur, quod iuuans facientem delictum cooperando, qui includitur sub verb. participans, ex mente Tho. vbi supra, & Communis, aliquando tenebitur ad restitutionem totius damni per facientem illati, puta, quum fuit causa sine qua nihil damni fuisset illatum, aliquando vero non nisi ad restitutionem partis, eius scilicet cuius est causa sine qua non fuisset illata, licet reliquū sic, & aliquando non tenebitur nisi ad restituendū illud quod ad ipsum peruenit, puta, quum non fuit causa sine qua non fuisset totum damnum illatum, & aliquando ad nihil, puta, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad eum perueniret.

Tertio inferitur, iuste nos nuper consuluisse, eum qui ita iuuit Borbonium Ducem in capienda & diripienda Vrbe anno 1527. quod sine eius ope id non fecisset, teneri ad restitutionem omnium damnorum. Eum vero sine cuius ope id factum fuisset, non teneri nisi ad id quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenit, nec fuit causa sine qua non totius vel partis illius, secuti sententiam Innoc. in c. Sicut dignum, de homic. quam probat ibi Hostien. & nemo contradicit, quamque Richard. in 4. dist. 15. & Sylu. verb. restitutio, 3. q. 6. cum citatis ab eo, sequuntur. Imo & Adrian. gratis auctor. in 4. de restitut. §. De currentibus cum fure, tenet auxiliatorem, & opem maleficio & damno præstantem, solum teneri ad restituendum id quod ad eum peruenit, & non plus, si delictum factum fuisset, vel damnum datum, etiam si ille eam opem non tulisset: quæque, 7. argumentis validis muniamus, respondendo totidem quæ pro Caiet. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

Quarto, quod si aliquis inueniret furem, qui à suo vicino furaretur, acciperetque aliquid quo taceret, non tenebitur restituere quod alius furatus fuisset, neque quod accepit, si furis erat, dum modo esset persona, quæ ex officio ad clamandum, aut manifestandum non teneretur, qui idem addit, quod restituere non te-

nebitur, quamuis eidem vicino, cui res surrepta fuit, se interroganti, num aliquid vidisset? responderet, se non vidisse. Ex suo officio ad hoc tenentur iudices, domini, qui ob id stipenda ferunt, ut iustitiam custodiri faciant; & etiam, nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quoad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, argum. l. Cum non solum, §. Vbi autem, & aliis sequentibus. C. de bonis quæ lib. & c. Duo, 23. q. 4. Nolumus tamen dicere quod iudex semper tenetur non obstare quolibet periculo mortis, aut vulnerum, impedire quodlibet damnum, sed solum quando id sine temeritate facere potest, ut (nostro iudicio) sensit S. Thom. 2. sec. q. 62. ar. 6. ad 3. per illa verba, Non multum imminet periculū. Quia, ut rectè Syluest. ait in Rosa aurea, casu 50. non tenetur officialis cum periculo probabili suæ vitæ & status seruare personam, aut statum alterius particularis, quamuis sic (nostra sententia). Rempub. quando ratio postularet, arg. l. Minime, ff. de relig. & sumpt. fun. & l. Ut patria, ff. de Inst. & Iure.

21 Ex quibus sequitur, quod qui in capitulo, consistorio, aut alia Vniuersitate, vbi maiori parti statur, iuxta l. Quod maior, ff. ad municipal. c. 1. de his quæ sunt à maiori parte, cap. & vbi publicè suffragia feruntur, & pauciores maioris partis sententiam sequuntur, quamuis peccet consentiens in delicto secundum Innoc. in dicto c. 1. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quod illam malam sententiam consequitur, quia eius causa non fuit, cum & si contradixisset ipse, id consequeretur, ut Caiet. ver. Restitutio, c. 1. par. 5. dixit, & rectè ad id hoc procedere, quando, qui suffragantur, non possunt data suffragia reuocare, & quādo qui suffragatur, credit propter suum suffragium maiore partem non mutaturā, quod suis suffragiis conclusit. Nam si crederet quod propter suam contradictionem alij suam sententiam mutarent, & non contradiceret cum id facere deberet, diceretur cōsentire, & eius consensus causa illius partialis diceretur, & ita teneretur, cum ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

22 Decimo confessarius, qui per ignorantiam crassam aut affectatam absoluit ante restitutionem, vel antequam præcipiat eam consistere ad id parato, remanet obligatus ad restituendū, quia fuit in causa ne dānicatus, quod suū erat, vel ei debebatur, reciperet, Rosel. verb. Restitutio, 2. §. 5. Angel. eod. verb. vlt. §. 5. Quod procedit in confessario vidente, aut credente, quod nisi restitutionem præciperet confessio, non restitueret, & si præciperet, sic. Non autem in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum; & id non præcipit, ob incogitantiam, aut quia existimat id ipsi confessio curæ fore, nam is non est causa non testi-

23 mendii. Addo etiam quod Maior in 4. dist. 21. quæst. 3. col. 4. difficile esse censet, quod confessarius iuste dicere posset hæredibus eius cuius ipse confessionem audiuit, sibi que mandauit ut post eius obitum, diceret eis, ut restitueret illud ad quod obligatus remanebat, quia per hoc videtur reuelare confessionem sibi factam. Nec mirum est eum id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti tenentis in ead. dist. 21. quod Confessarius non potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiam iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionem contrariam S. Thom. & computem in cap. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. à nu. 116. vsque ad 120. & supra eod. cap. 8. non videtur difficile, Cum per tale mandatum, expressa aut tacita facultas ad reue-

landum iusta de causa concedatur, argum. l. 2. ff. de Iurisd. omnium Iudic. c. Præterea, de offic. deleg.

a Queritur hic, quid debeat Confessarius iubere pœnitenti, qui ex India diues redit? Resp. id ipsum quod aliis qui similia in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace, tyrannicè, vel fortiter commiserunt, iuxta ius naturale & diuinum, quod nulla recta Monarchia; nec vlla tortuosa Tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates Pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præsentis & futuræ vitæ incutiunt, digna de ratione summæ Potestatis Apostolicæ, audita summa Laica.

Quid restituendum.

SUMMARIUM.

Restituatur alienum, idem ipsum, si fieri potest, nu. 24. & fructus si est fructuosum, & quod pluris æstimatum fuit; & interesse, nu. 25. & 26.

RESTITVENDVM AUTEM EST regulariter id ipsum quod acceptum est vel 24 debetur, si fieri potest, nisi creditor sit alia re contentus, l. Eum à quo, & l. Manifesti, C. de solut. si autem non potest, eius æstimatio, Auth. Hoc nisi, eodem titulo, l. Est æstimabile, qualia tamen non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama, l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. cap. Contingit, de sent. excomm. l. In seruorum, ff. de pœn. & ideo pro eis restituendum est, quod vir bonus arbitrabitur arg. cap. De causis, de offic. deleg. l. 1. ff. de Iure delib.

Dixi (regulariter) quia fallit, quando per restitutionem eiusdem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infra dicenda. Et si res retenta iniuste, est fructifera, restituendi sunt domino 25 omnes fructus, & emolumenta, cap. Grauis, cum ei annotat. de restitut. spoliar. l. Cum prætor. ff. de verb. signific. & 3. quæst. 1. per totam: quæ sunt ea quæ deductis necessariis impensis in illis acquirendis, colligendis & conseruandis factis supersunt, l. Fructus, ff. soluto matrimonio, l. Si à domino, §. Fructus, & l. Planè, in fine ff. de petit. hæredit. habita tamen ratione bonæ vel malæ fidei iuxta supra dicta nu. septimo, & octauo. Sed si res non est fructifera, non est restituendum, quod ex eius vsu, & industria eius, qui occupatam eam tenet, lucrifactum est.

Per quod soluitur dubium decimiquintum P. Vincent. de illo qui torquem aureum à non domino emptū sepius locauit, an pretium locationis restituere teneatur? respondendum enim est negatiue. Nam & vsurarius & latro non tenentur restituere quod lucrati sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negotiationi eam applicantes, imò qui illi succedere vellet, vsuram committeret, cap. Plerique, & cap. final. 14. quæst. 3. secundum Scotum, in 4. distinct. 15. quæst. 2. nisi quando acciperet pro suo interesse, aut acciperet is cui surripitur pecunia quæ collectam habet ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad vsuram accipere, aut vendere suum prædium minoris, quo ei debitum soluat. Quia talis 26 accipere posset à Latrone, & etiam hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit, cum omnibus impensis & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mutam, aut equum meritorium, seu locari solitum, furatur & retinet dimidiatum annum, quod in causa fuit ne dominus viginti aut eos lucraretur, non satisfacit, etiam in foro

in foro conscientia, restituendo solum equum aut mulam sine viginti aureis, de ductis impensis debitis & deduci solutis, ut ait Maior in 4. distin. 1. §. quaest. 27. & 28. Quin etiam si fuit vi raptus, furto sublati, aut retentus, & perit in potestate eius qui rapuit, iustulit, aut retinuit, tenetur soluere quanto maioris valuit à tempore quo male accepit, donec illū de mino, loco, & tempore, ad recipiendum convenientibus obtulit: & si de minus legitime oblatum noluit accipere, satisfacit, restituendo tantum quanti valuit tempore quo accepit.

Quantum restituetur.

SUMMARIVM.

Restituatur quanti aestimatur damnum certum aut arbitrarium, nu. 27.

27 **R**ESTITVENDVM vero est tantum, quantum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illati, ita ut si quantitas debiti aut damni est certa, necesse est ut tantundem restituatur, sed si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni, iniuria, vulnerum, fructuum speratorū, seminum satorum, interesse amissi, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similium, restituendum est, quantum bonus vir consideratis omnibus, rei, temporis, loci & personæ, &c. circumstantiis arbitrabitur, l. Certi conditio de reb. Credit. & in princip. Inst. de verb. oblig. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod interest. Et vir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur si poterit, sin minus, quod propius ad eam accedat, arg. l. Fidei commissa, §. Quanquam, ff. de leg. 3. & cap. Quinta vallis, & c. Veniens, de Iureiur. habita ratione bonæ vel malæ fidei iuxta posita supra nu. 7.

Cui restituendum.

SUMMARIVM.

Don Didacus à Leyua & Couarruias laudat, nu. 28.

Restituenda est res domino eius, nu. 28. nisi &c. nu. 29.

Dominus quis quoad hoc, nu. 29.

Metus qualis excusat quoad forum conscientia, nu. 29.

Restituendum nulli regulariter de precepto, quod male datum & male acceptum est, nu. 30.

Restitutio pauperibus facienda quando de precepto, nu. 30.

Meretrix, neque alie mulieres soluta, coniugata vel sacra tenentur de precepto ad restitutionem, nu. 31. & 34. quod limitatur, nu. 41.

Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quod accipit quam pro eo quod non tenetur non facere, nu. 31.

Datum ob maleficium, quo titulo retineri potest, nu. 32.

Intellectus, cap. De hoc, de Symon, nu. 32.

Restituendum quod male accipitur, sed non male datur, nu. 33. & 34.

Restituendum omne quod accipitur pro eo quod debet fieri, nu. 33.

Exempla non restringunt legem, nu. 33.

Restituere tenetur testis, aut iudex quod accepit pro testimonio, aut sententia, nu. 34.

Intellectus, l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de Condict. ob turpem causam, nu. 34.

Meretricis opera licet aliquid valeat in genere entis, nihil tamen valet in genere moris, quia peccatum est, &c. nu. 35.

Opera meretricis & aliorum delinquentium, quoad forum conscientia ex æquari, nu. 36. & 39.
Meretrices & alij facientes opera permissa in foro tantum exteriori, quoad hoc aquantur, nu. 37.

Meretrices peccant accipiendo, sed non tenentur restituere, nu. 38.

Vendi non potest licitè aliquando ratione admixti, quod per se vendibile est, nu. 40.

Meretricum & impudicarum mulierum Confessarij quid eis consulere debent circa eis promissa, nu. 41.

HOc in loco Christiane Lector, in editione vulgari consideravi quinque casus occurrentes in hoc articulo, quo queritur, cui est restituendum, in quibus non sine cura & studio vigili discessimus à communi sententia quoad quædam, quæ etiam nunc perplacent, licet nonnulla quæ sequutus communem tenui, merito displiceant. Alia igitur methodo, & clariore ac vtiliore omnia resoluturus simul ac digesturus ea, quæ Don Didacus à Leyua & Gouarruias meus olim in Academia Salmaticensi feruentissimus auditor, ac pro dilectissimo filio habitus, & postea eruditissimus doctor & Gymnasta ac celeberrimus scriptor, ac demum insignis episcopatus Segobienensis dignitate perillustris & Reuerendissimus, scripsit, in §. 2. part. secunda, cap. Peccatū, de reg. iur. lib. 6. quod à nobis ieiunius eidem prælectum, eruditè, curiosè, ac copiosè ditavit, nulla de me facta in hoc mentione, propter modestiam, qua semper resplendit, quaque & nos citat, cum nobis consentit, & tacet cum dissentit: Protestatus igitur nullum unquam scriptorem; nec ipsum qui omnes alios in hac re superavit, nec me hactenus penitus in ea mihi satisfecisse: & sperans nunc omnibus & mihi satisfacere, precibus gloriosissimæ Mariæ Magdalena, cui dies hic sacer est, fretus, dico Primo, Distinguendum esse, an agatur de restitutione rei alienæ malè acceptæ, vel male retentæ, eo tantum quod est aliena, an de restitutione damni dati, intelligendo per damnum tam iniustam acceptionem, quam iniusti detrimenti illationem, ac in primo quidem membro diffiniendum, quod res aliena regulariter domino est restituenda, siue sit absolutus dominus, siue dispensator dumtaxat, quales sunt prælati ecclesiarum, cap. fin. 16. q. 1. & c. Pastoralis, de donat. ut olim copiosè probauimus in c. 1. & c. Cum secundum, de Præb. & nuper in lib. de re dit. Eccles. super dicto c. fin. 16. q. 1. & in Apolog. eius & in Comment. c. Non liceat Papa, 12. q. 2. Per dominum autem intelligimus etiam illum cuius custodia est commissa res accepta aut damnificata, quamuis ea sit domini alterius, & consequenter quoad hoc censetur dominus pignoris creditor, & depositi depositarius in cuius potestate aut custodia est illud, & vestis fingendæ sartor, & vestimenti lauandi fullo, seu lotor, & rei commodatæ comodatarius, nam eis restituendum est, quod ab eis acceptum fuerit, & non iis quorum sunt, argum. l. Cuius, & l. Sui, & l. Itaque fullo, in princip. §. sed et si res pignori, ff. de furt. Verum est tamen, quod in foro conscientia veris dominis restitui possunt argum. dictæ l. Bona fides, & notat. in cap. In litteris, de restit. spoliat. habita necessaria cautione ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, neque incurrant in iacturam existimationis fidelitatis, diligentia, aut probitatis, & modo illud sine scandalo & sine alterius iniuria fiat: maximè autem hoc fieri potest, quando aliquis prædictorum habetur suspectus, quod non restituet domino, aut non sine magna difficultate, aut dam-

aut damno, quia est fur, aut versutus, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili praua qualitate affectus, iuxta omnium sententiam: Imo in istis casibus, domino restituendum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personæ, honoris, aut alia molestia, vt rectè sentit Sotus lib. 4. q. 71. ar. 1. de iust. & iure.

29 Dixi (Regulariter) quia nonnunquam alteri est facienda.

Primo, cum dominus est furiosus, prodigus, aut habet tutorem, aut curatorem, l. Pupillo, ff. de solut. §. Furiosos. §. Pupillos, Instit. de inutil. stipul. l. obligari, ff. de autho. tutor.

Secundo, quando prælatus est dissipator qui disperdit bona Ecclesiæ, secundum Caietanum in summa verb. Restitutio, cap. quarto, & alios recetiores, iuxta quos non est rei restituendum, sed in utilitatem Ecclesiæ conuertendum. Nobis tamen videtur, quod si prælatus non est suspensus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus, & prouentus quorum ille est legitimus dispensator, illi esse restituendum, argum. notat. in cap. Cum dilecti, de dolo & contum. Et in cap. Venerabili, de offic. deleg. & cap. final. de Accusat. & cap. Peruenit, de fideiuss. Quia nullibi contrarium statuitur, & etiam quando restituendum, ad ipsa bona Ecclesiæ pertinet, quæ ipse non potest, nec debet sine causa alienare, quia non est textus qui ad aliud obliget, quamuis hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia consequerentur.

Tertio, quando ignoratur dominus rei restituendæ, adhibita debita diligentia de qua infra, eod. cap. nu. 170.

Quarto, quando est longinquus, aut in tali loco vt ad eum mitti non possit, aut non sine magno periculo aut scandalo, tunc restituendū est IESU CHRISTO Domino nostro, & hæredi omnium incertorum vniuersali, cap. 1. ad Hebræos, cap. Quo iure, 8. distinct. vt diximus in cap. Nouit, de Iudic. nu. 3. & 8. disperiendo illud pauperibus eius, aut aliis piis operibus, quia hoc consentaneum legi naturali videtur, & significat, cap. Cum tu, de Vfur. cap. Qui habetis, 14. q. 5. cuius autē impensis mittendū sit, quādo poterit, ex dictis infra, nu. 43. colligitur.

Quinto, acceptum à fure, quamuis ipse non sit, restitui potest & debet eidem quo ipse possit vt debet restituere illa domino cui furatus fuit, nisi cessantibus aliis incommodis, præstaret domino aut cui fur tenebitur, restituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 4. pro quo, l. Bona fide, ff. de pos. & Syluest. verb. Restitutio, 4. §. 1. vt proximè diximus.

Per quod responderetur affirmatiuè ad quesitum, an satisfiat reddendo acceptum à fure, ei cui ipse mandauit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri, argum. l. 1. & l. Inter causas; ff. Mandat.

In secundò membro dico quatuor, primum, quod damnum datum alicui contra suam voluntatem, vt datum per furtum, rapinam, vim, aut metum, saltem reuerentialem ad id sufficientem, per astutiam, dolum, vel accipiendo, ne faceret aliud quod damnum iniustum, restitui debet damnificato per tales malos actus, secundum Innocent. Panor. & Commun. in c. Quia plerique, de immunit. eccles.

Per metum autem intelligo quoad forum conscientie, non solum illum quem Iuriscons. appellant iustum & cadentem in virum constantem; in l. Metum, ff. Quod met. causa, sed etiam minorem, talem tamen qui sic fuit causa dandi vel acci-

vel accipiendi, quod nisi interuenisset, non fuisset datum, vel acceptum. Tum quia tam canones quam leges requirentes prædictum iustum metum, respiciunt forum exterius, in quo si daretur rescissio actuum ob leuem metum, omnium ferè peteretur rescissio; & ita Respub. litibus redundaret, contra intentionem iuris, in l. Properandum, C. de Iudic. & cap. Finem iustus, de dolo, & contum. Quæ defumuntur ex mente Hostien. & Io. And. in cap. Verum, de Iureiuran. & ex verbis Adrian. in 4. de restit. cap. Aggredior, vers. ex quibus omnibus, & ex Soto q. 7. de Iust. & iur. lib. 4.

Addidi tamen vltra alios (talem tamen &c.) quia eatenus tantum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conscientie, quatenus ille fuit causa saltem sine qua non illius actus, argum. cap. final. & ibi notat. de Iniur. & in c. Felicis, §. Illud, de pœn. lib. 6. per gloss. in verb. simplici fauore.

Secundum principale dictum sit, quod acceptum iniuste de voluntate dantis, ita quod turpitudine versetur ex vtraque parte, non est restituendum; saltem regulariter, vili de præcepto, quod etiam in editione vulgari affirmavimus contra communem, quæ vsque ad illam nobis semper placuit, sed tunc re alius perpenfa, sequuti fuimus Sanct. Anton. part. 2. cap. quinto in princip. Monald. verb. Restitutio, 2. Angel. verb. Restitutio, vers. Turpe, & Syluest. verb. Restitutio, 2. §. 3. & verb. Eleemosyna, & §. 4.

Primo, quia nulla est lex diuina nec humana, secularis neque canonica qua hoc iubeatur, & ita non est dicendum, l. Illam C. de Collat. cep. Legatur, 23. q. 4.

Secundo, quia l. Vbi, cum l. sequent. ff. de Condiēt. ob turp. caus. cap. In pari delicto, de reg. iur. lib. sexto, l. Iuris gentium, §. Si ob maleficium, ff. de pact. & canon. huius materie statuant quidem id quod propter delictum datur, repeti non posse, neque quod ob delictum promittitur, peti: Sed non præcipiunt acceptum ob delictum, esse alicui reddendum.

Tertio, quod est regula Veruercelli recepta à S. Ant. vbi supra, Angel. verb. Restitutio, 1. vers. Turpe, & Syluest. Restitutio, 2. §. 2. Et ab alijs quamplurimis, quod restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ, sed pauperibus, non debetur ex præcepto, sed solum ex consilio, quod rectè limitat Syluester vbi supra, vt procedat in eo quod nunquam alicui personæ nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legem præcipientem, nec sententiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus & non parti facienda sit, consequens est, quod non est de præcepto.

Quarto, quod quando malum ob quod datum fuit non consequitur, vt si datum est iudici, quo iniquè iudicaret, & rectè iudicauit, & episcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinauit, nec beneficium contulit, datori & non pauperibus restituendum est, vt doctissimus Medina in Codice de restit. bene probat.

Quinto, quod vt mox dicemus, meretrix non tenetur de præcepto restituere id, quod pro mercede prostibuli accipit, & neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ vel sacre, & tamen, saltem quoad forum conscientie, in omnibus eius turpitudine versatur ex vtraque parte, vt statim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non

index
Soto. ledesma. medicina. hien
gesta obligado a restituirse
fuit contra legem:

31 Non obstat primo, Arg. Adriani: quo sic in effectu argumentatur. Qui accipit aliquid ut faciat bonum quod præcipitur facere, tenetur ad restitutionem, ut iudex qui accipit aliquid ut rectè iudicet & fur ne furetur amplius, & depositarius, ut reddat depositum, l. 2. 3. 4. & ult. ff. de Condi&ct. ob turpem causam. ergo à fornicari qui accipit aliquid ut faciat malum quod tenetur non facere, arg. authent. Multo magis, C. de sacros. eccles. c. Cum in cur. dis, de elect. Non, inquam, hoc argumentum obstat, quia solui potest negando maiorem esse necessitatem restituendi acceptum ob malum patrandum, quam acceptum ob bonum debitum faciendum, quia non est etiam tanta. Tum quia qui dat alteri ut bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus, quia videt, aut timet, quod nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficiū patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia qui accipit, ut quod debet, faciat; accipit aliam mercedem ultra illam, quam habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud retinere tanquam indebitè datum, in quo restitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de Condi&ct. indebit. Tum quia qui accipit ut faciat quod debet, non remanet in conscientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo sequuto communiter tenetur ad refarciendum damnum per illud datum. Tum quia communis fatetur, eum, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus, & aliis piis operibus, & ita debet fateri, quod hæc obligatio restituendi degenerat à propria restituendi ratione, qua res in primo statu reponitur, & cetero sequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantam in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tum quia idè Adrianus ubi supra q. 19. sub finem post Angel. verb. Restitutio, 2. §. 4. fatetur quod ex mète S. August. in c. Non sanè 14. q. 5. is qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequam qui malè dedit, facultate recipiendi in sui peccati pœnam, priuatur; qui tamen asserit, id quod accipit ut fiat quod debetur, soli danti esse restituendum, & per cõsequens debet fateri strictiorem esse obligationem restituendi acceptum ob bonum quod debet facere, quam obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandum. Per quæ omnia & singula, argumentum Adriani clarè diff. iuitur.

32 Non obstat aliud quod plurimum vrgere videtur, nempe quod titulus quo aliquid ob maleficium datur, est ipso iure nullus, l. Iurisdictionum, §. Si ob maleficium, ff. de pact. l. Generaliter, ff. de verb. oblig. cum vtrobique per gloss. & doct. citatis cap. fin. de pact. ergo qui accipit ob maleficium, sine vllò iure tenet, & consequenter iniuste, & tenetur restituere, ut fur vel raptor, quia tenet alienum inuito domino, argum. cap. Sæpe, de restit. spoliar. & cap. Si res, 14. quæst. 6. Non in quâ hoc obstat. Tum quia licet pactum vel cõuentio qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma quam partes solæ prætendunt facere, valet tamen ut donatio quædam virtualis, vel ut quidam actus habendi pro derelicto, quod lex in pœnam male dantis interpretatur taliter male dantem, habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc ut ei non debeat necessario reddi, ut alta mente dixit Anton. relatus ibi à Panormitan. in cap. Quia plerique de Immunit. Eccles. & probatur per l. 2. & 3. 4. ff. de condi&ct. ob turp. caus. Ex quibus colligitur non esse pa-

esse paria, quod huiusmodi accipiens, nullo penitus titulo præcedente accipiat, & quod accipiat prædicto quali quali & turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur conditio sine causa, vel indebiti, vel rei vindicatio, iuxta titulos de condi&ct. sine causa, & condi&ct. indeb. & de rei vindicat. In secundo autem nulla conditio habet locum per præfatas leges, & per leges, tit. ff. pro derelicto.

Non obstat tertio, Quod acceptum per Symoniam non potest iuste retineri, cap. De hoc de Symon. cum tamen ex vtraque parte versetur turpitudine, iuxta Extrauag. 2. de Symon. responderi enim potest. Primo, secundum aliquos, quod illud cap. non agit de vera restitutione rei acceptæ: quia non iubet restituui danti, sed ecclesiæ iniuriam passæ, ut Felyn. post alios ibi tradit. Nec videtur necessario restituendum esse Ecclesiæ. Nam Thom. quem ibi alij non citant, ubi supra determinat, satis esse quod restituatur pauperibus. Sed contra solutionem hanc faciunt verba illius cap. Quibus astruitur, non posse illud sine graui salutis periculo retineri, & ita concludit, necessario esse restituendum proprie vel improprie aliquibus. Alij respondent, quod dispositio illius cap. continet pœnam, quæ non debetur in foro conscientie ante Iudicis condemnatione, iuxta gloss. solemnem in cap. Fratrnitas, 12. q. 2. Sed & hæc responsio eodem modo refellitur quo prior. Quare respondendum est, cap. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea, quæ ibi notantur, & melius colligi possunt ex vtroque Tho. 2. sec. q. 32. art. 7. & Medina, Cod. de restit. q. 20. & Soto lib. 4. quæst. 7. ar. 1. de iust. & iure, scilicet, quod ibi acceptum fuit pro spiritualibus, quæ nullam æstimationem habent, ut ait Medina. Aut quia necessario gratis dari debent, ut ait Sotus. Nam etiam continet speciale in eo quod mandat restitui ecclesiæ iniuriam passæ, quamuis dicant aliter Thom. & Sotus, ubi supra, quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infra cap. Vigesimo tertio; nu. 111.

Tertium dictum, Quod damnum iniuste datum per acceptionem iniustam ab eo, qui iuste dedit, ita ut turpitudine sit ex parte accipientis tantum, restituendum est danti siue damnificato, cap. Non sanè, 14. quæst. 5. quod Adrian. ubi supra q. 19. col. 4. copiose probat. De hoc numero sunt Iudex, Licitor, Notarius, Milites & eorum Duces, & alij, qui ratione sui muneris publici plus suis stipendiis decretis accipiunt: & omnes alij qui ad faciendum id quod debent, aliquid accipiunt, puta, qui accipit quo non furetur, iniuriam non inferat, quo rectè iudicet, aut rectè testificetur, aut suum, domino suo reddat, aut quo faciat, vel facere prætermittat alia familia, ad quæ tenetur, per l. 2. ff. de Condi&ct. ob turp. caus. & alia, quæ asserit Adrian. ubi supra. Hoc tamen moderatur Sotus, lib. 4. quæst. 7. art. 1. de iust. & iure, ut solum procedat in his qui accipiunt ad faciendum illa ad quæ iustitiæ legibus obligantur, non autem in accipientibus ea ad quæ legibus aliarum virtutum tenentur, qualis est, qui aliquid accipit quo non fornicetur, quo Missam audiat, quando tenetur.

Sed cõtra moderatione hanc facit. Primo, quod videtur esse noua, & quod nullo textu iuris, neque vllò efficaci ratione necessario probatur. Deinde quod l. 2. ff. de Condi&ct. ob turp. caus. habet, repeti posse id quod datur alicui, ne sacrilegium faciat, & constat legem quæ vetat sacrilegiū, esse legem pertinentem ad religionem, ut Thom. receptus docet in 2. sec. q. 99. art. 1. & 3. secundum quem eundem ubi:

supra q. 81. ar. 4. Religio est diuersa virtus à virtute Iustitiæ. Tertio, quod gloss. cum qua transeant omnes in l. 4. eiusdem tit. ait, repeti posse id quod datur alicui ne fiat meretrix, & constat meretricium esse contra legem castitatis & temperantiæ, & non contra leges iustitiæ. Quarto, quod eadem lege, §. fin. cauetur repeti posse id quod datur furi vt indicet socium furem, ad quod potius videtur teneri lege charitatis, quam iustitiæ. Quinto, quod datur ab eo, qui est ineptus militiæ deligenti milites, vt eum excusaret à tyrocinio, repeti potest, l. Quod euitandi, C. de condict. ob turp. caus. & tamen delecturus milites, tenetur ad bene deligendum legibus militaribus, quæ potius pertinent ad fortitudinem, quam ad iustitiam specialem saltem cõmutatiuam. Sexto, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid, vt faciat quod tenetur facere legibus aliarum virtutum, sicut in eo, qui accipit, vt faciat quod tenetur facere lege iustitiæ. Turpitude enim consistit in eo, quod accipit mercedem pro eo, quod sine mercede tenetur facere, quæ ratio peræquè militat in omnibus, qui debito legali tenentur. Septimo, quod qua ratione repeti potest datum alicui ne sacrilegiũ faciat, eadem videtur repeti posse, datum alicui ne parentes despiciat, ne impediatur, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mendax, & ne vindicet se indebite, aut ne alia id genus delicta perpetret. quum omnia hæc sint debita proximo legibus virtutum potentialium iustitiæ, sicut sacrilegium per leges religionis. Quare moderationem Soti arbitror solum tenendam in his quæ accipiunt vt faciant ad id quod tenentur solo debito honestatis, morali & non debito legali, quale est debi-

34 tum virtutis liberalitatis, & virtutis gratiæ vt plurimum. Arbitror autem esse verum quod prædictus Sotus ait vbi supra, videlicet, eum qui accipit aliquid ne malefaciat, siue vt faciat quod tenetur facere, non teneri ad restituendum in foro conscientiæ; donec qui dedit repetat illud, quia potest tenere illud ex quodam dantis consensu donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, quod lex non prohibet translationem dominij rei datæ ne maleficium fiat, sed tantum concedit conditionem quæ est actio personalis, quales sunt omnes conditiones, vt notatur in rubi. de condict. indeb. & alibi sæpe. Per quam rationem facillè responderi potest, etiã eis, quibus contrarium tenet Fortunius, in l. Iurifgentium, §. Si ob maleficium, ff. de pact. quem sequitur prædictus Didacius vbi supra. Ex his inferitur, quod testis restituere tenetur acceptum ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & Iudex, qui capit, vt ferat sententiam, vt diximus in Repet. c. Inter verba; 11. q. 3. conclus. 6. corol. 63.

Secundo inferitur, quod hæc consequentia regulariter valet. Is tenetur aliquid gratis facere, ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud, iuxta gloss. l. 4. §. fin. ff. ne condict. ob turp. caus. putat. singul. ibi à Iaf. cui similis gloss. in cap. Qui cum fure, de furt. vbi late Anan. Eadem ratione valet illa argumentatio. Is potest accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis, ergo non tenetur id gratis facere.

Quartum dictum, quod acceptum à meretrice ob turpem causam fornicationis, non est necessario restituendum etiam in foro conscientiæ. In qua conclusione ferè omnes, tam Theologi quam Canonistæ & legistæ conueniunt, vt videre est apud scribentes in l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de condict. ob turpem

caus. & Tho. 2. sec. q. 32. ar. 7. Paludan. & alios in 4. dist. 15. & super gloss. communiter receptam in summa, 14. q. 5. & eos quos latius citat prædictus Reuerendissimus Segobienensis in dicto cap. Peccatum, de regul. Iur. lib. 6. par. 2. §. 2. sed ratio nulla redditurum à prædictis satisfacit. Non quidem prima Iuriscõf. in l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de condict. ob turp. caus. quam etiam ad litteram sequitur Thom. in 2. sec. q. 32. ar. 7. & omnes alij post eum, videlicet, quod meretrix licet turpiter faciat eo quod sit meretrix, non tamè turpiter accipit, quum sit meretrix. Non, inquam, satisfacit illa ratio. Tum, quia videtur sibi repugnare, cum præsupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedem pro meretricio capere, cum l. 2. eiusdem tit. probet ideo turpiter accipere quem aliquid vt hominem occidat, quia turpe est hominem occidere: & turpe esse accipere, vt sacrilegium faciat, quia turpe est sacrilegium facere, & l. 3. habet, turpiter accipere iudicem, vt iniquè iudicet, quia turpe est iniquè iudicare, & l. 4. turpe accipere vt stuprum faciat, quia turpe est stuprum facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur dicere esse turpe propter meretriciũ accipere. Nec credo Iurecõf. posse defendi nisi per æquiuocationem, dicendo, quod cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine vera, Iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quod etiam est, ignorauerit, secundum communè doctrinam gloss. in Clem. Ad nostrum, de Hæret. & Thom. 2. sec. q. 154. ar. 4. & Maior in 3. dist. 27. q. 29. Cum autem ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod si quis ita defenderit Iuriscõf. vt defendendus est, cogetur dicere, quod iure vero naturali & diuino, sicut tupe est meretricari, ita etiam erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientiæ ius naturale & diuinum sint necessario seruanda, c. Sunt quidam, 25. q. 1. cogetur consequenter fateri, quod in illo foro vtrumque est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere, & ita ratio illa non satisfacit, quoad territorium & forum conscientiæ, licet satisfaciat, quoad territorium, & forum exterius, in quo impunè licet meretricari.

Secundo ideo non satisfacit præfata ratio, quia concludit necessario vnum falsum, scilicet, esse veram opinionè Cini & Angel. in l. 2. C. de condict. ob turp. caus. Anton. Panor. & Com. in c. Quia plerique, de Inimunit. eccl. videlicet, quod acceptum ob fornicationè, à mulieribus solutis clam fornicantibus, est necessario restituendũ, & magis id quod accipitur à coniugatis, & monachis ob eandem causam, & non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici, & religiosi à fœminis, eo quod libidini earum inserviunt. Quia ratio prædicta quæ nititur permissione legis humanæ, cessat in illis omnibus, præsertim coniugatis, monachis vtriusque sexus & clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges tir. Ad l. Int. de Adult. ff. & C. & c. 1. & 2. de Adult. & l. Vnica, C. de Rapru Virg. & 27. q. 2. per totam. Cuius tamen contrarium est verum, vt tenet Henricus Boye. in c. Peruenit, de Adult. Cui consonat vsus confessoriorum, vt in editione vulgari tenuimus hic, & in d. c. Peccatum, & in c. 1. & 2. de Adult. quibus in locis nunquam fuerunt mihi copiæ sufficientes, ad respondendum huic argumento, & ita nec proposui illud, nec respondi, & miror quod cum illud grauius proposuissent, Cin. Anton. Panor. & qui sequuntur eos, nemo tamè nostrum

qui contrarium tenemus, ei iuste satisfecit, nec certè satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædicti Iuriconsf.

35 Non etiam satisfacit ratio Adriani, videlicet, quod meretrix nil accipit alienū invito domino. Tum quia illi tam est locus in omnibus aliis delictis, in quibus alicui datur sponte aliquid vt delinquat, quā in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipsemet Adrianus & Communis, quæ contrarium nostri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia Iuriconsf. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa verba (Nova ratione) Ratio item Caiet. in 2. sec. q. 32. ar. 7. videlicet, quod vsus meretricis est materia vendibilis, & non rei sacræ, quam Sotus, & recentiores, magni facere videntur, licet aliqua ex parte satisfaciatur, quoad ponendum differentiam inter acceptum ratione criminis symoniæ, & acceptum ratione meretricij, quoad quam altruendam, eam ille reddidit, non tamen satisfacit, quoad alia, Nam æquè, imo magis vendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iniusto, ad duellum committendum, & ad fuste cædendum, vel occidendum alium, ac opera meretricis, ad explendum libidinem, cum ea rem habere volentis. Nam palam, & passim conducuntur, vel emuntur operæ lectorum quos vulgus Hispanum Borreros, & Italum, Boia appellant. & l. 1. §. Remouet, ff. de postul. edicit de locantibus operas ad pugnandum cum bestiis, & idem facit l. In arenam, C. de inoffic. testam. At ipsemet Caiet. & prædicti qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex vtraque parte versatur turpitudine, ergo illa non satisfacit.

Ratio vero quam prædictus Segobienfis sequutus aliquot alios sentit, videlicet, quod lex permittit & facit iustam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, non potest defendi. Tum quia ipsemet affirmant acceptum à mulieribus quæ non sunt meretrices, licet sint coniugatae, & monachæ, non esse restituendum, & constat, nulla lege etiam humana, earum in hac re operas iustas fieri. Tum quia lex naturalis & diuina, quæ necessario est seruanda in foro conscientia, damnat illam; nec vlla lex humana eam potest quoad illud forum iustificare, arg. cap. Erit autè lex, 4. dist. in. & cap. fin. de Præscript. Tum quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cum probabili vitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certè permittunt, iuxta prædicta, in l. 1. §. Remouet, ff. de Postul. & l. In arenam, cum ei adnotat. C. de inoffic. testam. quod tamen videtur esse contra mentem eorundem. Tum quod idem esset dicendum de opera conductorum ad duellum ubi permittuntur, & ad furta, ubi ea non puniuntur; quod tamen est contra l. 2. & 3. ff. de Condiçt. ob turp. caus.

36 Quare omnibus omnium dictis ruminatis, asserenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quoad forum conscientia, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptum ob operam meretriciam ab vna parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus vtrinque turpitudine versatur, ab altera; Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficij damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æquè voluntariè datur, & in omnibus æquè admittitur turpitudine ab vtraque parte, quoad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & vera, quare acceptum ob operam meretriciam, non est

non est restituendum, est, quod acceptum voluntariè ab alio, ita, vt ab vtraque parte admittatur turpitudine, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa supra, in 2. dicto contra Palud. Adrian. & alios multos pro diuo Antonino, Monald. Ang. & Syluest. ibi citatis.

Tertium, quod verus intellectus §. supra citati, Sed & quod meretrici, colligitur ex supradictis in confutatione primæ rationis, videlicet, Turpe esse meretricari iure naturæ, non tamen iure humano; ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, quod est meretrix, non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit eam esse meretricem, & ita ille §. solum habet locum quoad forū, & territorium, in quibus opera meretricis est permittita, & non quoad forum, & territorium in quo illa est damnata, & punitur, quale est forum conscientia. Et consequenter meretrix quoad forum conscientia, in quo eius status damnatur, non minus peccat accipiendo mercedem pro illa opera fœda quam præstat, quam qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendum, ad (vt ita dicam) duellandum, & iniuste bellandum, ac alia huiusmodi, nec consequenter in illo foro tenetur minus ad restituendum quam illi. Sed quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenentur de præcepto sed de consilio tantum ad restituendum, ita nec ipsa tenebitur de præcepto, sed tantum de consilio restituere. Quæ est conclusio cõmunis & antiqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamentis inferitur primo, quod prædictus §. Sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnibus aliis qui operas suas locant, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in foro exteriori, licet damnentur in interiori: qualia sunt multa quæ permittuntur iux. c. Denique, 4. dist. in spectaculis carnis priuij, & aliorum festorum, & in hastiludiis, torneamentis, choreis, &c. quales item erant pugnae, quas Romani olim permittebant cum fœdis, ad quas qui locabant operas, licet fierent infames, vt sunt meretrices, tamen permittebantur, & non puniebantur plusquā illæ, & accipiebant suarum operarum pretium, non secus quam illæ, iuxta prædictam l. 1. §. Remouet, cum seq. ff. de Postul. & l. In arenam, C. de inoffic. testam. quæ est conclusio quotidiana comprehendens innumeros qui conducunt operas ad multa ludicra, quæ sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori, sed quia non sunt damnata in exteriori quoad mercedem accipiendam & reinendam, æquantur meretricum operis.

Secundo inferitur, opinionem doctissimi Io. à Medina in Codice de restit. q. 38. 20. quam prædicti DD. Didacus & Sotus penitus carpua esse verā; qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedem tanquam debitū operæ suæ fornicariæ. Tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquem iniuste, vel futandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictum faciendi, est peccatum secundum omnes, & non alia ratione, quam quia occidere, & alia prædicta facere, est peccatum; ergo & accipere mercedem pro fornicandi opera, est peccatum, quum illa opera sit talis in foro conscientia. Tum quia in confesso est, quod assassinus & quiuis alius locans operas suas ad admittendum peccata, & accipiens mercedem ob eas, peccat. Tum quia licet non concludat, quod opera meretricis sit inuenibilis, eo quod est peccatum, & peccata nullius pretij sint, imò nihil, iuxta illud Ioa. 1. ex-

positum ab Augustino; sine ipso factum est nihil, id est, peccatum, eo quod ut respondet Sotus, licet opera illa facta meretricis quatenus est peccatum, nullius sit pretij, quatenus tamen est res quaedam humano vsui accommodata, pretio æstimari potest, licet, inquam, argumentum Medinæ non concludat operam illam de se & in genere entis, esse inuendibilem, concludit tamen esse inuendibilem in genere moris, & actus intrinsecè mali, pro quo nihil iustè posse promitti, dari, vel accipi, sancitum est ab omnibus iuris vtriusque Authoribus: vt videre est, in l. Juris gentium, §. si ob maleficium, ff. de pact. l. 1. 2. 3. & per totum, ff. de Condiçt. ob turp. caus. & l. Generaliter, ff. de verb. obligat. & l. 1. ff. de receptat. & C. de Condiçt. ob turpè caus. per totum tit. & c. 1. de schism. lib. 6. & c. 1. de Homic. lib. 6. & in aliis innumeris locis: Nec vsquam inuenies textum qui significet licere accipere pretium pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta vna meretrice, quoad forū exterius, quia quoad illud non peccat, nec punitur, & eius opera pro
39 impunita reparatur. Tum quia non est bona consequentia, qua Sotus vitatur, scilicet opera meretricis, quatenus est opera & quidam actus vsui humano accomodatus, est alicuius pretij & æstimabilis, ergo pro ea aliquid accipi potest. Quoniã omnis opera exterior qua peccator operatur peccatū, vt plurimum est talis, & tamen nullus vnquam Catholicorum, quod sciam, dixit licitè posse pro ea, saltem quando est intrinsecè mala, qualis est opera meretricia, capi aliquam mercedem.

40 Non obstat, quod actus peccati consideratus in genere entis, est quoddam ens, & consequenter quiddam bonum & à Deo, vt diximus in Prælud. 7. nu. 20. licet idem consideratus in genere moris sit nihil, & nullius pretij. Quia omnia iura diuina, & humana respiciunt in eo magis, id quod est in genere moris, quã quod est de genere entis, quæ sunt inseparabilia, & ita vetant absolutè, ne pro tali actu accipiatur, detur, vel promittatur aliquid, excepta, vt dixi, vna fornicatione, & aliis
similibus actibus, qui licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, vt prædictum est, sic in simili Caietanus ait, in 2. sec. q. 100. ar. 2. ad secundum dubium, quod licet actus conficiendi sacramenta, & ministrandi illa, sit res tēporalis, non tamen potest vendi; quia magis attenditur spirituale, quod sine illo non potest esse, quã substantia illius. Per quod ipsam dictum Caietani ab omnibus receptum, probatur, quod licet aliquid sit in se vendibile, non tamen potest licitè vendi, quum miscetur inuendibili. Sc ergo actus delinquendi, licet sit in se vendibilis, coniunctus tamen peccato, quod est inuendibile indiuisibiliter, non potest licite vendi.

Tertio infertur, opinionem prædicti Medinæ non esse veram, qua parte ait, acceptum à meretrice in operæ suæ factæ mercedem, esse in foro conscientia restituum; quia per conclusa efficaciter supra in Dicto secundo non est restituendum de præcepto, id quod turpiter acceptum est, à turpiter dante. At per prædicta, quoad forum conscientia non solum datur meretrici turpiter, sed etiam turpiter accipitur ab ea, quia datur & accipitur pro opera & actu, qui est peccatum, & non quale quale, sed mortale, secundum fidem catholicã, vt prædictum est; ergo non est necessario restituendum, sed retineri potest tanquam donatum, vel derelictum ab eo qui dat, vt dixit Anton. in c. Quia pleriq; de immunit. eccles. supra in Dicto secundo relatus, & declaratus.

Quarto

Quarto infertur, necessario idem dicendum esse quoad forum conscientia, de aliis fœminis, & maribus cuiuscunque ordinis, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & è contrario. Quia sicut illarum fornicatio est vetita & peccatum mortiferum vt plurimum in vitroque foro, sic harum fornicatio est vetita, & peccatum mortale in altero, scilicet conscientia, secundum fidem catholicam, iuxta prædictam Clem. Ad nostrum, de Hæret. & eo magis, quod meretrix non solum peccat infringendo non solum præceptum sextum & nonum, sed etiam vt plurimum infringendo octauum, quatenus vetat iactantiam, & actum gloriandi, & laudandi se de vita, de statu, vestitu, & artibus ad illiciendum alios in malum turpibus, quod graue crimen esse pronunciat, in cap. Quam graue, de excess. prælat.

Quinto infertur, partim verum & partim falsum esse, quod communiter aiunt glossæ à multis receptæ, in l. 4. ff. de Condiçt. ob turp. caus. & in l. 2. C. eod. & in l. Affectionis, ff. de donat. quatenus tenent promissionem de dando meretrici ob operam meretriciam non valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim constat id esse verum, quoad forum conscientia, falsum autem quoad forum exterius: & è contrario partim esse verum & partim falsum, quod ait Barth. in dicta l. 4. ff. de Condiçt. ob turp. caus. à multis receptus, scilicet promissionem prædictam valere, quia verum est quoad forum exterius, falsum quoad forum interius.

Sexto infertur, Confessarios prædictarum mulierū, & virorum impudicorum quibus ob impudiciã aliquid promissum est, & nondum traditum, debere illis cōsulere, quod nos consulimus cuidã, qui præcepto cuiusdam Magnatis, magnis promissis eius illectus, accepta parte eorum, occidit quandam, & ob id vertit solum in aliud Regnū, & querebatur, quod ille Magnas non soluit omnia promissa, & petebat illa: Consulimus enim, caueret ne peteret illa tanquam sibi debita iustitia legali, quia non erant talia propter promissionis nullitatem, & quia per talem pertitionem approbaret peccatum, quod ante fecerat, & ita nouè peccaret mortaliter: Sed quod in literis quas ei scriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, cōfiteretur primum, agnoscere se, nihil sibi propter illam operã illicitam, præter ipsum infernum, de iustitia deberi, & ita nil se petere ob eam, tanquam debitum legale, sed supplicare illi, vt miseretur eius necessitatis & indigentia, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynã, non quidem propter eius factum, quod erat abominandum, sed propter affectum illum magnum obsequendi ei, qui fuit potens, vt præceptis Dei præferret eius præcepta, Ita, quod nullatenus placeret ei suum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum, sed solum probaret affectum magnum atque desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, quum eius iussa compleuit, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non est causa principalis petendi promissa, sed causa impulsua, & occasio sine qua non peteret. Quod ipsum, mutatis mutandis, debet consulere Confessarius ei qui promisit dare aliquid ob delictum post quod perpetratum, vult dare, quod ob id promisit: nempe, quod perpetratio delicti, non sit causa finalis, sed solum causa sine qua non daret, & quod det principaliter vt necessitati eius subueniat, vel honori suo satisfaciat. Quod vtiliter dixit Caiet. 2. sec. q. 62. art. 5. Sic igitur præfata impudicæ

nota de promissioni by factis mulieribus ob fine turpem

T. 4.

vtriusque

Viriusque sexus personæ debent coram Deo & confessario agnoscere nil sibi deberi in foro conscientie ob illa turpia facta damnata in illo foro, & ita nihil velle, nec desiderare, ut quicquid ob ea promissorum eis tanquam debitum solvatur, ne nouè peccent ea nouè approbando. Sed cupere & rogare, ut sibi subueniatur soluendo promissa tanquam moraliter debita magno illi amori, quo fuerunt in promissorem extra operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc petunt, ad inferuendum tantum in licitis & honestis. Quod ipsum seruare debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et arbitror, quod ut prædictus homicida, per viam iustam plura obtinuit, quam obtinisset per iniustam: Ita hæc quoque personæ impudicæ plura consequentur per hanc viam Deo placitam, quam per contrariam.

Septimo inferitur, omnia supradicta intelligenda esse de his, siue sceminis siue maribus, qui sine fraudibus notabilibus à suis amicis aliquid extorquent, sed non de his que cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicendo se esse Virginem, quum non esset, aut non fuisse cognitam, nisi à Magnate N. longè maiora extorsit. Quia eiusmodi, sicut alij fraudatores, ff. & C. de dolis, restituere tenentur, iuxta ea quæ dicemus infra, nu. 73. post Gerard. & Adrian. Non sunt etiã intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo, sed ab his qui non possunt dare, l. 2. & 3. C. de Auth. præsta, & l. 1. & 2. C. de præd. minor. c. Si quis presb. de reb. eccles. non al.

Vbi restitutio facienda.

SUMMARIUM.

Restitutio rei aliena fiat vbi sita est, si bona fide possidetur, nu. 42.

Debitum ex contractu, vel quasi contractu, restituatur in loco solutioni destinato, aut vbi iure petitur, nu. 42.

Debitum ex delicto, aut quasi delicto, solvatur vbi damnum passo fiat satis, nu. 43.

42 **R**ESTITUTIO autè facienda est vbi solutio fieri debet, & ita vbi est sita res, quãdo restitutio est facienda eo solo quod est res aliena, cum qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil perdere debeat, c. 2. de Constit. & l. si possessor, ff. de petit. hæredit. Si tamen restitutio ex contractu, aut quasi contractu debetur, fieri debet in loco, expresse vel tacite solutioni destinato, aut vbi petitur, hac lege, ut extra locum præstitutum solutio nec creditori, nec debitori damno sit, l. 1. ff. de eo, quod certo loc. c. P. & G. de offic. deleg. & c. Dilecti, de foro compet. §. Præterea, Inst. de action. & si locus præstitutus non fuit, restituendum est vbi coram Iudice competenti peretur, arg. cap. fin. de foro competen. & annotat. in iuribus prædictis. Sed si restitutio ob delictum aut quasi delictum debetur, facienda est in loco, in quo ipsa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, siue restituatur, vbi acceptum fuit, siue vbi est dominus, siue in alio loco ad quem dominus transiisset, ita ut damnificatus nulla impensa, vel alio onere grauetur, quam si damnum datum non fuisset, quia restituere est in primo statu reponere, & red ire rem integrè, in statu eo in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, l. Restituere, 1. & 2. ff. de verb. signif. & l. 1. C. de restit. & sentent. pass. & 2. quæst. 3. §. final. sentit D. Thom. & explicat Caietan. 2. sec. quæst. 62. art. 5. quamuis semper sufficit restituere vbi creditori placet, l. 1. ff. Qui satisd. cogan.

cogan. & per dicta supra eodem cap. Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit suum mittendum.

Quæstionis magnæ fuit nuper in Vrbe; An is qui mutuo dedit mille in India, ea lege & cõditione, ut certo tempore lapsò posset ea petere à mutuuario vbicunque terrarum inueniretur, an postea inuentus in Vrbe teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cambis, quibus constat traductio illorum ab India in Urbem? Et quidem videtur liberandus soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambis, quoniam l. 1. & totus titulus, ff. de eo quod certo loco, non solum habent locum in debitis aliarum specierum, sed etiam in pecunia numerata, textus est in l. 4. ff. De eo quod cert. loc.

Quomodo restituendum.

SUMMARIUM.

Restitutio facienda est eo modo, quem causæ cur debetur postulat, & remissio & condonatio partis sufficit sine obligatione & præsentia reali vel verbali rei soluendæ, nu. 44. & sequent.

Debiti remissio solutio quædam est, nu. 45. & 46.

Debitum facultus remittitur, dum res soluenda præsens non est, nu. 46.

RESTITVENDVM autem est, eo modo quem natura contractus delicti aut vltimæ voluntatis requirit, & sufficit. quod obligatus per se vel per aliũ, restituar, argum. cap. Qui per alium, de reg. iur. lib. 6. Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse, argum. cap. Si peccauerit, 2. q. 1. §. Non tibi dico, de pœnit. dist. 1. Sed cauendum est, ne, quando per alium occultè fit, internuntius, quod restituendum est retineat, & restituere debens in sua obligatione permaneat, ut dicetur infra eod. cap. nu. 67. Et quicquid S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 4. & Dion. in regula Peccatum, de reg. iur. lib. 6. & alij alibi dicant, sufficit etiam quoad forum conscientie, ut is cui restitui debet, liberaliter & voluntarie remittat, & condonet, iuxta glos. id dicto c. Peccatum, verb. Restituatur, & Host. in summa de Vfur. §. Quæ pœna, ver. Quid si, siue realiter ei offeratur, & coram constituatur, quo accipiat, aut condonet, siue solum verbo offeratur, siue absq; vlla reali vel verbali oblatione, creditor precibus partis, aut alterius alicuius internuntij, confessarij aut alterius remittat, & condonet, modo verè & ex animo remittat, & ea sit persona, quæ id donare possit, ut rectè Caiet. in summa verb. Restitutio, resoluit, & Adrian. in 4. de restit. q. 2. col. 4. sentit. Et credendum est, eum ex animo remittere, si ipse id affirmat, quum, ut acriter Caiet. vbi supra aduertit, nemo sit suæ voluntatis se aptior testis. Quod verum est si contrarium non arguant coniecturæ, quales respondimus interuenisse in quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos, precibus suis non optemperantes per se, aut per alios vexabat, à quibus certam conditionem petiit, arg. l. 1. §. Quæ onerandæ, ff. Quarum rerum actio non det. & glo. l. 1. ff. Quod inssu. Et videret nobis tantum, quod Caiet. singulariter addidit, scilicet, Quod pauper diuiti debens, non deferat ad eum, aut ostendat id quod est soluendum, sed deprecetur per se vel alium, quo ipsi condoneretur, ne rei debitæ præsentia difficilior efficiatur ad

condonandum. Cum multo facilius; quod non habemus, quam quod posside-
mus remittamus, & condonemus, l. Cum hi, ff. de Transact. Facit l. Sed & si ego
ff. ad Velleian. Neque id obstat condonandi liberalitati, sed ad illiberalitatis ten-
tationem reprimendam valet.

Quis ordo in restitutione seruandus.

SUMMARIVM.

*Restituatur omne debitum, si potest, sin minus prius certi quam incerti, nu. 47. Et prius res
sua domino, nu. 49. Et postea illud, & illud nu. 50. & 51. Et prius talium & talium
contractuum, quam vsurarium, nu. 52.*

Restituere contra ordinem prædictum non sufficit, nu. 52.

47 **I**N Restituendo seruetur ordo quem ius diuinum & humanum præscribit, sci-
licet, quod nullus ordo seruetur quando suppetit vnde omnibus soluatur, cum
omnibus, quod detur, sit soluendum, iuxta S. Paul. ad Rom. 13. & §. 1. Inst. de
Iust. & iur. & quando non suppetunt omnibus soluendis, prius debita certa quo-
rum creditores sciuntur, soluuntur, quam incerta, quorum creditores ignorantur,
propter 4. rationes S. Antonini, 2. par. tit. 2. c. 7. Vnde sequitur vt bene anno-
48 tarunt Sylu. verb. Restitutio, 6. q. 5. & Caiet. verb. Restitutio ca. 8. Multo ser-
rare, qui cum non possunt omne debitum restituere, componunt se super incer-
tis cum prælati ecclesiæ, vt id quod eis remittitur tanquam proprium possideant,
certos creditores defraudando. Verum est tamen, quod si res incerta adhuc in ea-
dem specie permanet, puta quidam calix consecratus, repertus, aut ablati & ad-
huc integer, & non potest haberi eius dominus nec inueniri, potest dari prius
CHRISTO erogando in eius pauperes & pia opera, quia per id nulli creditori
præiudicatur. Si quidē debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere, & con-
stat, quod ille nunquā eius fuit, imo semper alienus, §. Sacræ Inst. de rerum diuis.
49 In debitis certis seruandus est ordo Baldi communiter recepti in l. Pro debito,
C. de bon. aut. Iud. poss. scilicet, quod primum suo domino, suum restituatur,
vt commodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum, quod adhuc in sua
forma & specie reperitur. Quia hoc in eius, qui restituere debet, bonis non nu-
meratur, cum eius dominium nunquam ad illum translatum sit, imo semper pe-
nes eum, cuius erat, remansit. Et ideo, ante omnia alia illi restituendum est, l. Si
ventri, vers. si tamen, ff. de priuil. cred. Secundo loco venditori soluendum est
pretium eius quod vendidit emptori penes quem res empta est. Quia quamuis
illius dominium in emptorem transferit, l. Traditionibus, C. de pact. illud tam-
men remansit obligatum solutioni, quandiu in sua forma & specie penes empto-
rem inuenitur, iuxta dictum Bald. & eos qui eum referunt vbi supra. Pro quibus
facit primo, l. 2. ff. quibus caus. pig. vel hypothe. tac. cont. per argumentum à
fortiori. Deinde quod hoc videtur valde æquum & rationi consentaneum, saltem
ad hunc effectum, quo in hoc cæteris creditoribus præferatur, quando omnium
solutioni debitoris bona non sufficiunt.

50 Et idem eadē ratione videtur de omni eo, quod titulo oneroso datum fuit: verum
est tamen, quod si res empta pluris valeat quā pretiū pro ea promissum, eo soluto,
residuum cedit aliis debitis soluendis. Verum est item, quod venditor non habet
hoc priui-

hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex
noua eiusdē rei venditione, nec in eo, quod permutatione illius habuit, quia nec
pretium, nec habitum per permutationem in singularibus actionibus in eius lo-
cum succedit iuxta glos. Barthol. & communem, in l. Labeo, ff. de verb. signif.

Tertio loco seruanda sunt statuta regionis, si qua inueniuntur specialia, super
ordine restituendi, vt dicuntur esse in aliquibus regionibus de nummulariis fraudato-
ribus, & si non sunt, seruetur ius commune, iuxta quod, ij quibus bona fuerūt
expresse obligata, aliis præferuntur, & postea in sua dote vxor, & fiscus aliis cre-
ditoribus, quibus non sunt bona prius expresse hypothecata, quamuis tacite sint
l. Assiduis, C. Qui potior, in pignor. habeantur, & l. Quamuis, de Priuil. fisc.

Quarto loco sequuntur ij, quibus sunt tacite hypothecata suo ordine, postea
depositarij, nisi quando deposita fuit pecunia ad negotiandum, & vt soluereantur
vsuræ, aut interesse, l. Si hominum, §. fin. ff. deposit. & l. Si ventri, ff. de
priuil. credit.

Quinto loco subsequuntur, qui habent priuilegium personale, quo præferan-
tur aliis sine obligatione reali. Postremum locum tenent, alij creditores, qui non
habent hypothecam nec obligationem bonorum expressam, nec tacitam, nec pri-
uilegium personale, sine consideratione, quis eorum sit prior, aut posterior, ita vt
quod prædictis satisfactis supererit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur
recipiendo & amittendo solidum pro libra, vt dici solet, deductis tamen ante om-
nia impensis necessariis, sed non pomposis ac superfluis funeris & exequiarum
debitoris mortui, & publicationis & copiarum testamenti, & aliis ad additionem hæ-
reditatis necessariis, iuxta Palud. communiter receptum in 4. distinct. 15. quæst.
3. & Sanct. Anton. 2. par. tit. 3. cap. 7. §. 3.

Aduertendum tamen, quod qui alteri mutuū dedit pro reficienda domo, 32
naui, aut alia re simili, præfertur omnibus qui habent hypothecam bonorum do-
mini illius in solutione ex pretio eius consequenda, l. 2. ff. Qui potior, in pigno.
habeantur. Addo præterea, quod qui debitor soluendo hunc ordinem non ser-
uat, suæ conscientiæ non satisfacit, iuxta Hostien. Monal. & Syluest. verb. Resti-
tutio, 6. q. 7. si ignorantia iuris aut facti eum non excusat, arg. c. Ea te, de iureiur.
nisi quando creditor aliquis in petendis suis creditis, in iudicio, aut extra illud
fuit aliis diligentior. Quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi quam
aliis soluere, l. Pupillus, ff. de iis, quæ in fraud. credit. Sylu. vbi supra, q. 8. Modo
alij non sint magis priuilegiati. Et idem quod hic diximus de debitore solvente,
est dicendum de creditore petente, nempe quod non peccat accipiendo suum de-
bitum quod diligentius petit, si alij non sunt magis priuilegiati, alioqui, sic, vio-
lando iustitiam, quæ habet vt illis priusquam ipsi satisfiat per prædicta. Vnde in-
feritur, peccare generos & nurus recipientes aut retinentes de bonis focerorum,
quod eis debetur, scientes eorum bona aliis magis priuilegiatis deberi. Æquum
etiam nobis videretur, quod Caietanus verb. Restitutio, cap. 8. dicit, quod vsura-
rius prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, quibus non est pau-
perior factus, quales sunt emptionis & mutui, quam vsuras iniquè extortas, etiam
si ante illos contractus fuissent extortæ: Per quod soluitur, quod hic noue quære-
batur. Debet tamen prius ea soluere, quam quod debet per contractus grauitos
quibus

quibus pauperior est factus. Non obstat, quod Medina teneat oppositum, dicens vlturas esse magis iniustas magisque prohibitas à iure diuino naturali & humano, quam sit retentio debitorum ex aliis contractibus, quia id non est verum, magis enim indubiè debeo tibi quod mihi mutuaſti, quam quod per vlturam tibi ademi. Cum in mutuo nemo vnquam dubitarit, & in vlturis multi, quamuis malè, vt colligitur ex cap. Quoniam in omnibus, de Vltur. & Clem. 1. eod. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Quando est restituendum.

SUMMARIUM.

Restitutio fiat statim, nu. 54. nisi excuset ignorantia, dilatio, aut impotentia, saltem sine iactura vite, salutis, aut famæ, aut sine magno aliquo damno, nu. 55. 56. & 57.

Dammum quod debitoris eum à restituendo excuset, nu. 59.

Confessarius non absoluat, nisi prauia restitutione, eum, qui semel iussus restituere, non restituit, nu. 59.

Restitutionem differt extrema necessitas secundum omnes, sed eam non tollit, etiam eius quod in ipsa accipitur, nu. 60. nisi quando, &c. nu. 61. Differt etiam necessitas minor quàm extrema, & timor damni eius cui debetur, nu. 62. aut Reipub. aut adulteriorum, & fornicationum, nu. 63. Sed non, quod non sit condemnatus, nu. 64. Neque dilatio confessarij nisi quando &c. nu. 65. Nec voluntas soluendi paulatim, nu. 66. Nec sufficit male acceptum mittere si non datur, nec legare testamento nisi quando, &c. nu. 67. & 68.

RESTITVTIO autem facienda est statim iuxta S. Thom. 2. sec. q. 62. art. fin. ab omnibus receptum. Pro quo est cap. Sæpe, de Restit. spoliat. quatenus habet, tantum fere peccare qui alienum retinet, quàm qui accipit. Et quod præceptum restituendi quamuis sit affirmatiuum, quatenus expresse iubet restituere; est tamen negatiuum, quatenus tacitè præcipit non retinere alienum, iniuito suo domino. Et præcepta negatiua semper & ad semper obligant, quàmuis affirmatiua, non nisi semper, & ad certum tempus, iuxta eundem Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. & Arch. cap. Si peccauerit, 2. q. 1. & in summa de pæn. dist. 5. Panor. & omnes in cap. Nouit, de Iudic.

Ex quo inferitur, Primo, decisio dubij quãdo, & quoties quis ob retentionem alieni nouè peccat: nam omnes tenent quod non peccat noue singulis momentis, & quod pluries quam semel peccat cõmuniter, qui illud multo tempore retinet, & quod peccat; quoties proponit, non restituere illud: Et etiã credo quod quotiescunque vitur alieno, quod restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitet, Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 3. & secundum aliquos, quoties commode restituere valens non restituit, quod tamè intelligendum est, si id animaduertit, quàmuis non statuat illud non restituere, non autem alias, siquidem illud potius est status peccati, quam peccare.

Secundo, quod quamuis qui nocte in lecto aut in ecclesia recordatur se alienum habere, & posse commode restituere, statim debet proponere actualiter vel virtualiter restituere, non tamen statim à lecto surgere, aut ecclesiam egredi, quod id restituat, quia id non potest commode, & satis est id facere, quum commode poteris, boni viri arbitrio. Ad id autem quod hic quæritur: An hæc commoditas arbitra-

arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi? respondetur, quod ad vtrumque, ad tempus quidem, per prædicta: ad facultatem autem, per statim dicenda, seruando ea.

Tertio, quod sicut ignorantia probabilis iuris aut facti quandiu durat, à restitutione excusat, l. Quod te, ff. de reb. credit. cum eis annot. sic etiam multo magis ab statim restituendo excusabit. Et vt condonatio creditoris pro semper à restitutione excusat, sic ab statim restituendo, eius voluntaria dilatio excusabit. Siquidem permanente hac, iniuito domino alienum non retinet, & vt perpetua restituendi impotentia perpetuo excusat; sic impotentia restituendi statim, ab statim restituendo excusat. Et dicitur non posse, non solum qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiam qui commode non potest, l. Nepos Proculo, ff. de verb. signif. cap. Faciat, 22. q. 2. Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis; respectu famæ & rei familiaris, & qualia famæ respectu rei familiaris, vt supradictum est, aut non sine magno damno eorum quæ sunt eiusdem ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excusare potest, vt speciatim & accurate S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. à col. 4. prosequitur. Et ita qui statim aliena bona fortunæ restituere sine amissione propriorum suæ vitæ, salutis, aut famæ non potest, ad statim restituendum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta prædicta, in cap. 16. nu. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis & qualitatis cum amissione propriorum altioris ordinis statim restituenda, largum, cap. Cum in cunctis, de elect. & Authent. Multo magis, C. de sacros. eccles. Sic eadem ratione qui debet centum aureos statim soluendos, si non potest statim soluere sine magno damno suæ rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod prædium multo minoris vendat, quàm valeat; ad statim restituendum non tenetur. Quod nostro iudicio, non solum locum habet, in debito quod ex contractu, aut vltima voluntate, sed etiam in eo quod ex furto aut alio delicto nascitur, vt sentit Anton. vbi supra, quicquid Caiet. vbi supra dicat. Quia quamuis hæc duo debita, quoad suam originem differant (quia in vnius origine peccatum est, & in alterius non) quoad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt, si quidem vtrumque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia omnino excusat, & sic in vtroque mediocri impotentia mediocriter excusare debet, arg. de toto ad partem, l. Quæ de toto, ff. de rei vend. & cap. Pastoralis, §. Item si totum, de offic. deleg.

Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum eo quod sint magnæ resalienæ restituendæ. Quia vt rectè Caiet. verb. Restitutio, cap. 6. dixit, illud non est suorum bonorum iacturam facere, sed aliena relinquere. Nec etiam dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari eo quod restitutus est, quia vt idem dicit vbi supra, illud non est amittere suum, sed alieno non vti. Quod, mea sententia, non habet locum, in instrumentis artis quibus victum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. & Com. nec etiam damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat, quando resti-

restitutionis dilatio, etiã magnum damnũ cui est restituendũ infert iuxta omnes.

Quarto, quod quamuis æquum nobis videatur dictum Caiet. verb. Restitutio, cap. 6. quod ante ipsum S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. sensit, scilicet, quod cõfessarius nõ debet absoluer eum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituat, si antea à confessario iussus, restituere prætermisit: Quia quamuis fides pænitenti in his quæ pro se, & contra se dicit, habenda sit, prouideri tamen etiam debet, ne qui semel defecit, iterum deficiat; licet inquam, hoc dictum videatur æquum, talis tamen pænitens occurrere possit, & tales circumstantiæ temporis, loci, & causæ, vt confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. Cum etiam Deus tunc illo sua benignitate contentus sit, arg. c. Dixi, & c. Magna, de Pœnit. dist. 1. eo quod non est ad amplius faciendum opportunitas, arg. c. Si quid inuenisti, 14. quæst. 5. Per quæ responderetur affirmatiue, ad noue quæsitum. An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Concil. Trid. quod sess. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem vel impredientem.

Quinto, sequitur, quod in necessitate extrema constitutus, non habens aliud, quàm quod ad suam suorumque vitam est necessarium, restituere non tenetur, nisi creditor eadem necessitate prematur, imo neque si eadem prematur, arg. c. Si non licet, 23. q. 5. & l. Si præses, C. de Aq. quot. nisi dominium eius quod restituendum est, semper penes creditorem remansit, quicquid Io. Tabienf. verb. Restitutio, §. 4. dicat.

61 Magna tamen circa hoc quæstio incidit, An sit vera cõmunis opinio in 4. dist. 15. quam recetiores sequuntur in Armilla aurea, videlicet, eum, qui in extrema necessitate quo ea se liberet, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorem fortunam euadat: Ad quam breuiter respondeo, oppositum eius quod rectissime Adrian. vbi supra, q. 33. defendit, verius & iustius esse. Nam efficaciter probamus in Apolog. libelli de Redit. eccles. quæst. 2. monit. 4. Quod nemo fit verus dominus rei qua eget ad liberandum se ab extrema necessitate, licet possit iuste eam accipere etiam auctoritate propria, & ea vti, quatenus esset ad id necessaria. Tum quia contraria sententia non videtur probari vlla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, cap. Legatur, 24. quæst. 2. §. Consideremus, in Authen. de Trient. & semiff. col. 3. cap. Consulisti, 2. q. 5. & cap. 2. de Translat. Prælat. & ius regulare habet. Id quod est vnus, sine consensu eius non effici alterius, l. Id quod nostrum est, ff. de Reg. iur. Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda, in §. Cum in eadem, ff. ad l. Rhod. de Iact. non habet, res fieri communes per necessitatem, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, vt eiusdem rei dominum sit penes plures in solidum, l. 3. §. Ex pluribus, ff. de acquir. poss. Tum, quia legi charitatis, misericordiæ, ac pietatis, & cuiuscunque alterius virtutis satisficit, succurrẽdo necessitatem extremam patienti sufficienter, ad hoc vt ab ea liberetur, vt palam est. At frequẽtissimè succurri potest, & abunde quidẽ extrema patienti, cõmodando, vel locando ei rem illam, qua eget, non traderdo ei dominium illius, verb. gratia; Aliquis, alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpihus vel Pyrenæis niue carnis, necessitatem

cessitatem extremam alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferens vestes pretiosissimas, holosericas, pellibus Herminiorum caritlimis duplicatas, siue sustulas, obuiat illi, tenetur quidẽ ei vnã, vel duas, vel plures, & quotquot ille, ad illam necessitatem subleuandam eget, cõmodare vel locare, sed non dare & transferre in illum illarum dominium: Imo, cum se in aliquem locum vbi necessitas illa cessaret, reciperent, possit illam vel illas, quas commodauit, repetere: quod nemo negabit. Tum, quia nemo diceret, quod si quis alioqui diues, aliquo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori viginti mulos panibus coctis onustos aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panum, quum tamen qua ratione fieret dominus vnus, eadem quoque fieret omnium, antequã vllõ illorum ad sedandam famem vteretur, Neque quisquam diceret, pistorem obligatũ esse, ad dandum dominũ omnium illorum illi: neque illum auctoritate propria posse omnes eos sibi occupare: Imò quilibet eruditus, dicit satisfacere pistorem communicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriam sedandam. Tum quia ridiculum videtur & grauitati legum contrarium, dicere, extremã famem patienti, quari dominium omnium panum, qui in foro venduntur, & ilico sedata per vnum panem fame, illud ei perdi: & rursus iterata fame fieri eius, & propulata ea, desinere esse illius. Tum quia glossẽ receptæ, in dicto §. Cum in eadem, & d. c. Sicut hi, 47. dist. asserunt, verbum, communia, in loco dicto. Necessitas omnia 62 facit communia; exponendum esse, per communicanda. Concludo igitur per extremam necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius, ad subueniẽdum ei tantum, quanto est opus, ad liberandum eum ab ea, facereque sibi ius capiendi illud, etiam propria auctoritate, non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum, quum ad pinguiorem fortunam peruenerit. Dixi (Regulariter) quoniam nõnunquam vt infra, nu. 118. dicemus, ex paruitate rei & aliis coniecturis, iuste credi potest eum ad id non teneri.

Non obstat, quod Sotus, lib. 4. q. 7. ar. 1. de iust. & iure, nouè distinguit inter eum, qui non habet bona aliqua, vbi extrema necessitate vrgetur, nec alibi, & inter eum, qui alibi ea habet, & inter illud, quod tempore talis necessitatis insumptum fuit, quales sunt res ad esum pertinẽtes, & inter illud quod insumptum non fuit, qualis est vestis, aut equus quo vsus est: & concludit, quod qui alibi habet bona, ad restitutionem expensũ tenetur, & etiam qui non habet ad restituendũ id quod insumptum in illa necessitate non fuit, sed non ad id quod in ea impensum & consumptum fuit. Tum quia quamuis primo aspectu eius consideratio pulchra videatur, penitius tamen introspectanti non videbitur vera. Primum, quia ipse fatetur, quod qui bona alibi habet, restituere tenetur, etiam insumptum, & cum vnus regionis bona non adimant necessitatem extremam in quam in alia incidit, fateri debet, quod extrema necessitas sola, non facit dominũ rei alienæ vt ea vtatur sine obligatione restituẽdi. Secundo, quod præsupponit falsum, significans, quod omnis, qui licitè vti potest eo quod vsu consumitur, illius dominus efficitur, quia ipsemet lib. 4. q. 1. de Iust. & Iur. loquens de extrauag. Ad conditorem, de verb. signif. tenet, quod Franciscanus eius quod licite comedit, & consumit, dominus non est, iuxta c. Exiit, de verb. signific. lib. 6. quod nos latius confirmauimus in Apolog.

Apolog. prædicta q. 1. Mon. 14. nu. 1. Tertio, quod etiam præsupponit falsum, quatenus significat, quod nemo, qui consumit aliquid tanquam illius dominus, si est verus dominus illius, ad illud restituendum tenetur. Nam qui cõsumit panem & vinum mutuo acceptum, tanquam dominus & existens verus illius dominus consumit, l. 2. §. Appellata, ff. de reb. cred. tamen soluere illud & restituere tenetur. Et ita quamuis extrema necessitas aliquè dominum faceret, quoad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione restituendi liberaret, arg. cap. Cum cessante, cum ei annot. de Appellat. Si quidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium quod per mutuum vel alium iustum cõtractum, absque donatione acquiritur. Quarto, quod necessitas solum tribuit ius ad accipiendum, & cogendum vt illi detur, quod sufficit vt liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc sufficit, mutuo vel commodato, vel alio cõtractu iuste accipere, aut illi dare, quia limitata causa limitatũ producit effectum, l. Non omnis, ff. de reb. cred. Concludo igitur, quod qui aliquid in extrema necessitate accipit, postmodum cum potuerit ad restituendum tenebitur, siue alibi bona habeat, siue non, siue illud totum cõsumat siue non, nisi per cõiecturas probabiles iuste præsumeretur donatio, vt supra tactum est, & latius dicitur infra nu. 118. & 119. Quoniam vltra prædicta sequeretur ex contraria opinione, quod si aliquis mille militum dux in extrema necessitate mille ducatorum aureorum alimenta alicuius priuati hominis vel ville comederent, soluere ei non tenerentur, quamuis altero die directione aliqua licita diuites euaderent, quod est absurdum, & ita non dicendum, l. Nam quod absurdum, ff. de oper. liber.

63 Sexto, principaliter infertur, eum qui totum statim restituendo non posset decenter pro dignitate sui status viuere, ad illud non teneri, quamuis id facere, perfectionis esset, vt ait S. Anton. 2. par. tit. 21. cap. 8. col. 7. modo ei sit animus restituendi illud, quamprimũ poterit, & modo curet ne quid in alios vsus, quã necessarios & decentes impèdat, quo reliquare aliquid, & paulatim restituere possit.

Septimo, quod quando ex restitutione statim facta redundaret damnum corporis, aut animæ eius cui debetur, non est statim facienda. Quia nec furioso, nec irato ensis depositus quo creditur, se, aut alium percussurum, reddendus est. c. Ne quis. 22. q. 2. Neque eadem ratione volenti bellum facere, aut litigare iniuste, sua pecunia, qua id faciat & fortiori ratione, si ex ea magnum damnum Reipub. obueneret, siquidem eius bonum priuato præponitur, c. Licet, de Regul. & Auth. de Restit. & ea quæ par. §. Licet, collat. 5. Et consequenter nemo debet facile condemnare Reges aliõsue Principes qui aliqua iudicio eius aliena, retinent, credentes probabiliter ex eorum restitutione, sua Regna passura magna incommoda & bella iniusta arg. l. Si quis fumo, ff. ad l. Aquil. Quæ tamè non procedunt, quando æqualia vel multo maiora mala probabiliter crederentur euentura ex retentione, quam ex restitutione. Depositarius enim qui sicut putat ex redditione gladij furentis, vel alius penes se depositi securam percussorem alicuius iniustam, ita credit ex retentione securura esse maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suam domum cum his quæ in ea sunt, incendurum, restituere tenetur: arg. a cessante ratione Iurium prædictõrum, quæ illa fundant: quod aliquando scimus euenisse. Et idem dicendum videtur, quando proba-

probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituenti, aut eius filiis, aut filiabus suaderet. Quia vt dicit S. Anton. vbi supra, hæc mala sine comparatione sunt maiora quàm damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, imò sunt bona altioris ordinis quàm fortunæ, quæ creditori debentur.

Octauo, quod multi damnantur, ob non solutionem debitorum, nullum sibi 64 de ea scrupulum conscientiæ incutiendo, credentes se antequam per sententiam condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniuste retinet, & considerat, aut considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter vel virtualiter non restituere sine vlla iusta causa, quæ eum excuset, toties mortaliter peccat, iuxta Maior. in 4. dist. 15. q. 26. col. 2. vt supra eod. cap. nu. 55. declarauimus. Nam quemadmodum, qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illusor, & confitendo peccatum peccato apponit; sic qui opere & voluntate, sine iusta causa alienũ retinet, non est verè pœnitens, iuxta Scotũ, in 4. dist. 15. q. 2.

Nono, quod confessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quando certo scit eum soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarum supra 65 eod. nu. 62. & seq. quæ ab statim restituendo excuset. Quibus annumerarem casum in quo videret confessarius debitorem nolle se resolueri ad totum debitum statim restituendum, ob aliquod emolumentum in se sibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & nunquam aut non tam cito nec tam vtiliter, atque dilationem concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa, debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim concurrentibus, confessarius dilationem & absolutionem concedere possit; iuxta mentem Angeli in ver. Restitutio, vlt. q. 5. post directorium. Tunc enim confessarius verisimiliter credere potest, quod creditor illo contentus foret, si sciret vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris.

Decimo, quod qui debet, & statim totum restituere potest, & non vult nisi cer- 66 tam partem, in singulos menses vel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus, quicquid dicant Hostiens. & alij Summistæ iuxta Adrian. in 4. de restit. col. 17. dicentem quod confessarius qui talem absoluit, eum magnopere decipit, quia qui debet & potest commode restituere, & non restituit, est in peccato mortali per prædicta, quod Maior in 4. dist. 15. q. 28. ait, nõ solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiã in aliis mutuo, aut alio iusto modo cõtractis.

Vndecimo, quod qui non potest furtum aut aliud damnum datum restituere 67 per se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliam personam secretam & fidelem id facere, ad quod confessarius cui referuatum est peccatum, aptior aliis videtur, modo pro fidei habeatur. Caueat tamen, quia si persona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, vt exprimit S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 4. §. 1. etiam quando pro fidei haberetur, si dominium rei restituendæ in eum, qui restituit, translatum fuit, quamuis non, quando translatum non fuit, & iuste acceptũ fuit, iuxta notata in c. Significante, de pignor. Et idẽ S. Anton. addit, 68 ne multũ fidant prædicatoribus & confessoribus, pecuniã potius quàm salutem animarum querentibus; & consultũ fuerit syngraphã à creditore accipere, in qua cõfiteretur, se accepisse tantã summã, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debebat, sine

bat, sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousq; inueniatur persona per quã fideliter & secretò fieri possit.

Duodecimo, quod qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis testamento relinquat, vt restituatur, securus non discedit, si aliqua ex prædictis eũ non excusat, nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quod suus heres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret; Angel. verb. Restitutio, 3. §. 2. Adde tamen, quod qui non potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationem, à suo creditore petere, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 8. ad 2. receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supradicta eod. c. nu. 3. i. aut aliquod scandalum sequeretur, arg. c. Nihil, de præscript.

Quæritum autem à multis, an defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluantur? Resoluo negatiuè iuxta Tho. in Quolibet. 6. art. 13. & Adrian. in Quolibet. 8. quia fieri potest vt moriatur martyr, vel statim post baptismum, quem recta ire in cœlum, docet fides catholica, c. Baptismi vicem, de consecr. dist. 4. c. Cum Marthæ, de celeb. miss. & c. Debitum, de Baptif. vel cum contritione ad omnem pœnam delendam sufficienti iuxta c. Mensuram, de pœnit. dist. 1. vel absolutus virtute iubei, ad id efficacia, Extrauag. 1. de pœnit. & rem. Non obstat quod Angel. dixit contrarium per c. In litteris, de Rapt. in illis verbis (vt à peccatis suis valeat liberari) quia vt olim prælegendo illud Salmanticæ, diximus, loco verbi (valeat) quod refertur ad defunctum, debet legi (valeant) quod referatur ad hæredes, ita quod significat per restitutionem debitorum defuncti hæredes liberari à peccato suo negligentia: aut germanius quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum, nam vt ait Tho. vbi sup. solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentur plurimum defunctis, quod propter debita teneantur in purgatorio, non miserentur sibi quod tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

De impediendo bonum alienum.

SUMMARIUM.

- Impediens à consequendo beneficio, officio, vel alio bono, ille solus, & omnia tenetur ad restitutionem, qui & c. nu. 69. 70. & 73.*
Restitutio præsupponit debitum legale, nu. 69.
Priuatio præsupponit habitum, nu. 69.
Testamentum vel legatum qui facit mutari, tenetur restituere, nu. 70.
Intellectus, l. 1. §. Denique, 1. ff. de aqua pluui. arcen. nu. 71.
Argumentum à contrario, quando validum, nu. 71.
S. Thom. canonum ac legum obseruantissimus, nu. 71.
Iustitia distribuendi beneficia & officia publica multum differt à iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius, nu. 72.
Beneficiarios malus elector vel collator, cui restituet, nu. 73.
Impediens malo animo cur non teneatur restituere, impediens autem per mesu, & c. sic, nu. 73.
Restituent qui suffragantes siue votantes, nu. 74.

DVBITATUR hic, An qui alium à consequitione officij, beneficij, aut aliterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quamuis multum differant doctores, vt patet per Adrian. in 4. de restit. q. 10. & quaestio sit difficilis, eamque Caiet. 2. sec. q. 62. ar. 2. ad nubes efferat, omnibus tamen perpensis, nobis placeat, quod Adriano non displicuit, quamuis illud non afferuerit, scilicet, quod omnis & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnum passio tenetur, qui impedit alium, à consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono ita ei debito, vt haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum, per dispositionem inter viuos, aut vltimam voluntatem; collationem, cõfirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iustam promissionem, emptionem, stipulationem, electionem, presentationem, oppositionem siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimam aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium Iudicis ad iure petendum: nisi impediatur per modos iustitiæ cõtrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendaciũ, aut aliam fraudem, etiam si alias odio, vel mala intentione impediatur. Mouet nos ad id primum, quia ex diffinitione restitutionis posita sup. nu. 6. colligitur, quod vbi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiam affirmat Caiet. in d. q. 62. ar. 2. à col. 4. & etiã Sotus vbi supra. At nemini cui non est ius in re, vel ad rem vel officium iudicis ad petendum est debitum legale, licet forte sit debitum morale, & antidorale, vt colligitur ex glo. & aliis Inst. de actio. in princip. & in l. Ex hoc iure, ff. de Iust. & iur. ergo non debetur eius restitutio. Secundo, quod restitutio siue redditio præsupponit ablationem, secundum mentem omnium, quam Sotus vbi supra exprimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, l. Decem, ff. de verb. c. Ad dissoluendum, de Despons. impub. ergo & c. Tertio, quod qui blanditijs, sine vi, metu, mendacijs & dolo, facit testamentum mutari aut legatum in alium transferri, restituere non tenetur, l. fin. C. Siquis aliquid test. proh. ergo neque qui impedit, ne collator, presentator, aut elector conferat, presentet, aut eligat illum aut illum, vel Rex vel alius qui potest conferre aliquod officium vel aliud ius illi vel illi, tenebitur illi, aut illi restituere, argum. l. Illud, ff. ad l. Aquil.

Dixi (etiam qui malo animo, & c.) quia intentio nocendi, aut malum iniustum inferendi, necessitatem restituendi non inducit, quamuis in foro conscientia peccatum inducat, nisi adiciatur ei opus aliquod exterius iniuriam & contrarium legibus iustitiæ, vt licetor mala intentione suspendens iustè damnatum, licet peccet, non tamen tenetur restituere quicquam, & miles in bello iusto occidens hostem vel diripiens ciuitatem, malo animo, & sine, peccat quidem, sed non tenetur restituere, quia licet transgrediatur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tamen transgreditur leges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendum, vt probamus cum communi, in Apolog. prædicta, q. 2. monit. 4. Quare etiam Sotus què post hæc scripta legimus, discedit à Scoto, Palud. & Comuni in 4. q. 6. ar. 3. à col. 17. quatenus aiunt, intentionem malam, sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi. Per hæc resoluuntur negatiue

illud nouè quæsitum. An qui odio alicuius efficit, vt herus eius dimittat eum, qui non potest inuenire alium qui tantum salarij ei soluat, quantum dimittens, teneatur restituere? nisi efficeret vt herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenit, eum dimitteret. Non obstat, l. Proculus, ff. de damn. infect. quæ Caiet. vbi supra citat, quia illa & l. Fluminum, §. fin. eod. tit. pro nobis faciunt, habent enim eum, qui fodit puteum in suo, non teneri vicino, licet inciderit venas per quas fluebat aqua in eius puteum. Neque obstat, l. 2. ff. de nou. open. unc. quam citat Scotus, quia vitiosa est allegatio, & videtur voluisse i. are l. 1. §. Denique, l. ff. de Aq. pluui. arce. quatenus significare videtur, eum qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit, vnde damnum vicinus accipit, non teneri de damno, si non facit animo nocendi, significans à contrario sensu, quod teneretur, si eo animo faceret: Responderi enim potest primo, quod argumentum à contrario sensu, licet alioqui sit validissimum in iure, l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur. & c. Apostolica, de his quæ fiunt à Præl. fin. conf. cap. nil tamen valet, quoad ea quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gloss. celeb. & receptam, vt tradit ibi latè Fely. in c. Significasti, de foro comp. pro qua textus optimus in c. A nobis, 2. de de sent. excom. & secundum omnes cõmuniter intentio mala sine opere iniurioso, non obligat ad restituendum damnum, vt prædictum est.

Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere, obligationem restituendi propter malum animum induci, sed vt clarius confirmaret dictum Marcelli negantis eo casu actionem de dolo dari, dixit, non esse locum actioni de dolo, sine malo animo, sine quo dolo non datur, l. Dolam, C. de dolo, facit pro hoc, quod prædictæ leges fluminum, & Proculus, quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neque alia lex ponderat bonum vel malum animum, sed solum an quis iure vel iniuria in suo faciat opus quo nocetur proximo. Non obstat, quod etiam Thom. significat actum, malo animo factum, inducere restituendum à aliquo casu, quo bono animo factus non induceret. Tum quia Thom. non loquitur de actu solo animo malo facto, sed malo animo iniuste facto, & ita intelligendus est de actu iniurioso alteri, vel modo iniurioso facto, puta per vim, metum, dolum, vel fraudem, de quo statim dicemus. Tum quia etiam Thom. videtur legisse prædictum, §. Denique, & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma, de quibus vnum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatem, quam restitutio sit actus iustitiæ cõmutatiuæ, quæ obligat ad æquale, secundum eundem ibidè, art. 1. Alterum; quod æquiparat in hoc collatione beneficij cum proposito firmo conferendi, quod nullo iure vel ratione necessario probari potest, & reprobat ea manifesta, quod qui proposuit firmiter cõferre alicui beneficiũ, si mutata voluntate alteri cõtulerit, valet collatio, & non teneretur restituere, nec peccat si æquè dignus est. At qui iam cõtulit vni, si mutata voluntate cõferat alteri, peccaret, & non valeret collatio, & teneretur restituere, etiã si secundus esset lōge dignior. Tertio, quod odiũ, vel malus animus, sine opere iniurioso obligat ad restitutionem, quod dum saluare nititur Sotus, parũ sibi cõstat, vt videre est vbi supra col. 20. Quare dicta Tho. in illa respõsione, ad 4. reducenda videtur, ad ea, quæ firma ratione probantur, & tribuenda obseruatiue, qua solet esse in sacros canones & sacras leges adeo magna, vt nec latum vnguam ab eorum verbis rece-

dere sit

dere sit solitus, quod, quia non aduerterunt Scotus, Palud. Caiet. & alij, putauerunt Thomam sensisse contrarium, in quo etiam Sotus se satis inuoluit.

Non obstat etiam ratio Caiet. vbi supra scilicet, quod officia, & beneficia sunt bona communia, quæ sunt singularibus diuidenda, & ideo qui ea male distribuit, aut male impedit, contra iustitiã distributiã facit, vt qui male distribuit vel impedit bene distribuere ceterum aureos cõmunes singularibus plebis, & cõsequenter quemadmodũ hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebitur. Non inquam hæc ratio obstat. Tum quia illa solum militat in beneficiis, & officiis publicis, & ita quoad alia nihil probat. Tum quia non est eadè ratio de distributione centum aureorum cõmunium faciendã communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorum officiorum communium ecclesiæ, vel Reipublicæ in singulos eius. Nam vt perspicaciter ait Sotus vbi supra, non sunt bona communia ita debita iis inter quos sunt diuidenda: vt centum aurei communitatis diuidendi singulis eius sunt debiti eis, eo quod beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter propter seruitium ecclesiæ vel Reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorum non distribuunt, tanquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tanquam debita seruitio ecclesiarum, & tanquam electores ministrorum earum, ita quod per bonam vel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, vel damnum eligendis, sed ecclesiis vel Rebuspub. quibus sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquo domino, ædificio alicui cõstruendo, deligendo artifices idoneos, vel minus idoneos; non facit cõmodum vel damnum principaliter idoneis, vel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit, sed dño: & si quid damni dat, non tenetur restituere illis quos omittit deligere, sed ipsi dño cuius ædificium est male, vel non adeo bene cõstructum. Confirmantur hæc, eo quod licet iustitiã distributiã illud aut illud officiũ, vel beneficiũ, aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectũ, quod appellat in re quo suum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere, quamuis sit dignior, nec vnquã talis vsus in ecclesia aut Reipublica Christiana fuit, etsi multoties diuisor non dando digniori, aut dando indigno peccet. Sed quãdo centum aurei cõmunes, sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque eorum ius aliquod habet, ob quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantum debetur ex ea petere potest. Dixi supra in conclusione, non esse restitutionem faciendam impedito, quia Reipub. vel alij iniuste læso, faciendã esset, vt ex proximè dictis colligitur. Dixi etiam (nisi impediatur per modos iustitiæ contrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendacium, &c.) quia si per hos modos impediatur, teneretur. Vnde si mentiens me esse mortuum, aut non esse ius consanguineum, aut esse spurium, aut ignarũ, aut malum, aut per alias fraudes, aut per vim, faceret mutari testamentum, aut legatum, aut collationem, aut presentationem beneficij, officij, aut alterius boni, & commodi factam, aut iam decretam, restituere mihi teneretur iuxta omnes per l. 1. & 2. C. si quis aliq. testa. proh. & l. fin. ff. de hæred. instit. etiam iuxta Gerardum relatum per Adrian. vbi supra: licet ipse plus ceteris in hoc se extendat. Ratio verò cur mala intentio damnificandi hanc necessitatem restituendi non inducit, mendacium autem, fraus aut comminatio, & alij modi iniusti, sic est, quod intentio sola damnificandi, est contra charitatem, sed

non contra iustitiam commutativam, cuius actus est restitutio, & mendacium, fraus, & comminatio sunt contra iustitiam, quia per hæc iustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen tenetur restituere quantum impedit, nec quantum solvere deberet, si eripisset iam penitus acquisitum, aut debitum, sed quantum consideratis circumstantiis, iudicio boni viri, videbitur, ut Communis dicit in aliis casibus, saltem iuxta æquitatem, & consuetudinem in his semper servari solitam. Ex hoc sequitur, quod quando beneficia, officia, & cathedra dantur per oppositionem seu concursum, digniori, extante statuto quod necessario debeant conferri candidatis tempore præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sunt in id qualificati, & aliquis impedit, ne darentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis, sed aliis, restituere tenetur. Quia illi iam ius quoddam perfectum acquisierant, ad petendum ut alicui ex ipsis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniuste ab opere agricolam, à scribendo scribam, &c. impedit, tenetur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi iure convenit, scilicet, laborare aut scribere. Nec obstat, quod Sotus ubi supra colum. pen. significare videtur, quia non loquitur de Scholasticis suffragantibus aliis quam candidatis, sed de suffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiam nos in hoc loco antequam eum videremus, diximus eos ad restitutionem non teneri: quamvis peccent eo modo quo collatores & electores beneficiorum: per supra dicta. Sequitur etiam, quod non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectioem ad Episcopum, cui erat propositum, beneficium alicui digno conferendi, ne me cognosceret, qui si me cognovisset, mihi illud contulisset, quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, nec ab eo per modos iustitiæ contrarios prohibitus fui.

Quæ causæ non restituentem à peccato excusant.

SUMMARY.

- Restitutio à debita excusant novem. Primum, necessitas. Secundum, remissio, aut satisfactio partis, duobus concurrentibus, nu. 75. Tertium, procuratio beneficii, nu. 81. Quarta, ignorantia probabilis, & quæ sit illa, nu. 82. 83. & 84. Quinta, prescriptio, nu. 85. Sexta, cessio honorum, nu. 86. Septima, metus amissionis vitæ, aut salutis, nu. 87. Octava, metus amittendi libertatem, nu. 88. Nona, metus amittendi famam, nu. 89.*
- Remissio debiti, qualis sufficiens, nu. 75. & quod non requirit solutionem paratam, nu. 76. Debitor quando securus per condonationem, nu. 78. aut eius à petitione cessationem, nu. 79. Ignorantia qualis à restitutione excusat, nu. 82. & 83. Prescriptio quomodo à restitutione excusat, nu. 85. Andreas Alciatus ob miram eruditionem laudatus, nu. 85. Bona vitæ, salutis, libertatis, & famæ, estimari non posse, nu. 87. & seq. Bona trium ordinum, vitæ, famæ, & pecuniæ, nu. 87. Liber homo an se vendere possit, nu. 88. Fama cum vitæ, & libertate in quo conveniunt, & quod estimari non potest, nu. 89. & quod non rependitur, nisi &c. nu. 90.*

Mulier

Mulier proba, pluris famam quam libertatem estimat, nu. 90.

Metus amissionis famæ, an excuset à restitutione uxorem supponentem partum, aut ex adulteriopatientem, nu. 90.

Vita non est amittenda, propter famam illustris familia, nu. 91.

PORRO multa à restituendi obligatione excusant. Primum, necessitas, de qua supra eod. nu. 60. Secundum, remissio, condonatio, aut alia satisfactio qua creditor fiat contentus, quæ si est perpetua, perpetuo excusat, & si temporalis, pro tempore quo duraverit, c. Peccatū, adiuncta glo. recepta, verb. Restituatur, de Reg. iur. lib. 6. & l. 1. ff. Qui satisd. cog. concurrentibus duobus: prius est, quod fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorum bonorum administrationem habeat, arg. c. Veniens, de Testi, adiunctis iis, quæ supra eod. c. nu. 45. diximus. Posterius, quod scienter & sponte fiat, sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua. Ex quibus inferitur primo, quod non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor fit contentus parte debiti, propter diffidentiam recuperandi debitum, natam ex eo, quod ei debitor minatur, quod si pro centum, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil unquam habiturus sit, secundum Caiet. in d. ar. 8. & antea Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 1. & 2. quia deest ei secunda conditio. Secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concipit ob alias causas, ut recte Sylu. ubi supra insinuat. Secundo, inferitur non esse opus tertia conditione, quam aliqui desiderant in dicta reg. Peccatū, lib. 6. scilicet, quod pecunia ponatur realiter coram creditore, sed neque ut verbis offeratur, quod requirunt alij relati per Perusinum in dicta regula Peccatum, & Anton. ubi supra. Quia satis est ut creditor scienter & sponte id faciat, ut sentit gloss. in d. reg. Peccatum, imò ut bene insinuat Caiet. 2. sec. q. 62. ar. 6. quando restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita dives, ut remissio vel dilatio debiti foret opus misericordie, consulendum illi est, ut antequam pecunia realiter vel verbaliter præsentetur, remissio petatur. Quia quemadmodum actus castitatis liberius in absentia feminarum & obiectorum venereorum exercentur; & abstinentiæ, in absentia suaviū epularum: sic etiam libertates condonandi, & remittendi debita, liberius in absentia solutionis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quam post, exercentur. Tertium quod non est necesse, quod debitor habeat propositum debitum solvendi, si ei non remittatur, ad hoc ut remissio, & condonatio creditoris valeat, quamvis sic, ad hoc ut peccatum dimittatur. Quartum, quod debitor qui dicit creditori, se ad solvendum quantum sua facultas fert, paratum esse, & simul rogat, ut erga se utatur misericordia, & liberalitate, consequuta totius vel partis remissione, fiet liber à peccato, & restituendi necessitate, si solvendi voluntatem habebat, esto quod non fieret remissio, si vero talem voluntatem non habebat, liberatur quidem à restituendi necessitate, non autem à peccato, quod peccabat nollendo solvere, etiam non sequuta remissione: quod etiam insinuat Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam post condonatum debitum, eo animo esset, quod nollit solvere etiam si posset, licet non esset ei condonatum; manifestè peccat voluntate inordinata interiori contra septimum præceptum arg. c. Si res, 14. q. 6. & c. Saepè, de reit. spoliat. in quod utinam multi, qui compositiones quarunt, non inci-

non inciderent. Quintum, quod si aliqua persona proba tractat cum creditore, & dicit, ego curabo vt N. soluat tibi tantum, si tu liberali voluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia nunquam debitum recuperandi, & debitor paratus sit facere quicquid potest, si creditor illi remittit, immunis est à peccato & restituendi necessitate. Si autem non habet voluntatem soluendi quantum posset, manet quidè à restitutione immunis, sed non à peccato. Sextum, quod si persona internuntia dicit remissionem liberè esse factam, & non ita res se habet, à restitutione debitor immunis non fit; imò si de eo dubitat, de veritate certior fieri debet, quamquam si internuntius est satis ad id fide dignus, eius dicto excusatur, quoad contrarium rescierit: Quod cum rescierit, soluere tenebitur, aut soluendi voluntate proposita remissionem petere arg. c. Cum cessante, de Appell. Septimò, quod nò excusatur debitor à peccato, eo quod creditor non petat ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem, aut ob ignorantiam debiti, si iudicio boni viri soluendo erat. Quia eo casu creditor, scienter & sponte non remittit, aut dat dilationem quamuis excusaretur, si creditor scit sibi deberi & non petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu, qui cum inuoluntarium faciat, quia probabiliter credere potest, sibi ab eo dilationem dari, vt vtiliter annotarunt, Angel. verb. Mora. §. 1. & Syluest. eod. verb. q. 1. Otaud, quod qui aliquid debet in genere, puta hominem, bonem, aut equum, aut tot modos frumenti, aut amphoras vini, à solutione, aut restitutione non excusatur, quamuis species quas ad soluendum destinatas haberet, incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent: imò neque si omnia eius bona disperirent, quia debitor in genere, non liberatur speciei peremptione, l. Incendio, C. si certum petat, not. in l. Quod te mihi, ff. de reb. Credit. quanquam debitor speciei, puta illius vel illius hominis, bouis, equi, vestis, &c. regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absque dolo, fraude & culpa, & ante moram perierit. Nec etiam post moram saltem in foro conscientia, si sciretur, quod perinde peritura erat apud creditorem, ac apud eum, l. fin. §. Fina. ff. ad l. Rhod. de iact. siue ex contractu siue ex delicto deberetur, l. Si ex legati causa, ff. de verb. oblig. cù ei adnot. Sylu. verb. Restitutio, 7. §. 5. Secus tamen si constaret, aut dubitaretur, quod antequam res periisset, dominus vendidisset, aut ea vsus fuisset, l. Cum res, §. fin. ff. de legat. 1. & declarat Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 5. Ille autem dicitur esse in mora restituendi, qui tenetur ex delicto, l. 1. ff. de condi. furr. & etià, qui ex contractu, & non restituit ad diem præfixum, vel non statim atque scit, vel scire debet, rem esse alienam, l. Quod te, & arg. c. fin. de præscript. idque facit sine iusta causa eam retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum impensarum, quas bona fide circa eam fecisset, aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mora l. Illud ff. de per. hered. & l. Is qui rem commodasset, ff. de furr.

81 Tertia causa principalis à restitutione excusans, secundum aliquos Iurisperitos, est dedisse, aut procurasse creditori aliquod beneficium ecclesiasticum, quod falsum est, quia per spirituale non potest solui temporale, c. quam pio. 1. q. 2. vt probamus in c. Cum secundum, de præb. Et ideo neque à soluendo eo quod propter obsequia debetur, id excusat. Quamuis si post datum aut procuratum beneficium gratis, creditor ille causa gratitudinis debitum remiserit, debitor à restitu-

tione

tioneliber erit. Et idem, per eandem rationem dicendum est, de officiis, quæ sine symonia, aut peccato, emi & vendi non possunt, quamuis non de aliis, quæ licitè venduntur, & emuntur, quia horum datio, aut procuratio impensa debitoris facta, idonea solutio est, arg. c. Totum. 1. q. 3. Quæritur hic, an sit locus prædictis in officiis secularibus, quæ sine peccato vendi non possunt? Resp. non esse, quum titulus est validus, licet in eo peccetur, quales sunt multæ venditiones factæ à Regibus, vel aliis facultate ad id Regia munitis, in quibus faciendis, solet nonnumquam interuenire peccatum, saltem veniale, Esse verò, quando in eo non solum peccat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

Quarta causa principalis est probabilis ignorantia facti, qua credit id quod restituum erat, suum esse, quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere, quia erat debitum à patre contractum. Et etiam ignorantia iuris obscuri, præsertim quando viri scientia, & conscientia prædicti cõsulunt ei, quod ad restituendum non tenetur, arg. gloss. singul. & recepta in c. Capellanus, de feriis. Secus tamen esset de eo, qui consulit eos, quos credit sibi placita responsuros, & nisi hoc crederet, eos non cõsuleret: Et minus qui consulunt multos qui dicunt illi, ipsum ad restituendum teneri, & ab aliis consulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui ei respondeat, ipsum non teneri, & huic potius quàm reliquis fidè adhibet, iuxta Adrian. in 4. de Restit. col. 88.

Dixi supra (ignorantia probabilis) quia non excusat crassa & supina, qualis est illa, qua quis emit à milite Missale, aut calicè, aut à famulo, orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuvene panno sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciendam. Nec etiam excusat ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat, iniustum esse, rem furto ablatam emere, vt eam sibi retineat, arg. c. Apostolica, de Cler. excom. ministr. & c. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Sylu. verb. Restitutio, 3. q. 7. Quamquam quia quisque sibi arctius est obligatus quàm alteri, potest illud tale venditori reddere, aut permutatori, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit deprecatus eum, qui male accepit, & male dederat, vt illud suo domino restituar, per dicta supra eod. cap. nu. 9.

Quinta causa est canonica præscriptio, aut vsucapio, qui est vnus modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo, bona fide possederit, l. 1. ff. de vsucap. & toto tit. de præscript. l. 1. C. de vsucap. transfor. & glo. 16. q. 3. in summa. Et vt nemini videamur per incuriam præscriptionem immobilium bonorum vsucapionem appellasse, monemus quod quamuis modus acquirendi mobile per possessionem appelletur vsucapio, & modus acquirèdi immobile præscriptio iuxta vulgarem opinionem cõmentatorum vtriusq; iuris, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur, præscriptio, vt colligitur ex multis legibus, ff. de vsucap. & doctissimus, ac omniunga disciplinarum omnium encyclopædia toti orbi vsque ad miraculum illustris Andreas Alciatus, in l. Vt sunt, ff. de verb. signif. & alij recentioresq; in aliis locis monstrant.

Non sine causa diximus, quod præscriptio canonica excusat, quia legalis iuris civilis, quæ factis canonibus non consentit, non excusat. Et ideo nulla præscriptio quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu à sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam, quæ cæpta bona fide, si postea antequam finiretur, mala successit, c. Vigilanti, c. fin. de præscript. c. Possessor, de Reg. iur. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorum, vel statuta ciuitatū, quibus statuitur, ne post aliquot annorum lapsū, debitum peti possit, debitorem scientem se debere, & non solventem, in foro conscientie excusant, iuxta communem quæ tenet Anchar. in cap. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6.

86 Sexta causa, quæ excusat, est cessio bonorum qua debitor ea relinquit creditoribus, ff. de cess. bonor. & C. De his qui bonis ced. quæ in foro exteriori excusat, quoad debita ex contractibus orta, quatenus lex civilis statuit ne debitor cedens in plus teneatur quam cōmode soluere possit, de iis quæ postea quæsierit: Quod ipsum est dicendum de debitis, quæ ex delicto nascuntur, quoad interesse priuatum partis, non autem quoad interesse publicum, nam quoad illud, qui non habet in are; debet luere corpore, l. 1. §. & generaliter, ff. de pœn. & glo. c. Non satis, 86. dist. & c. Si res, 14. q. 6. Dixi supra (in foro exteriori) Nam in foro conscientie non excusat, nisi quatenus necessitas eum sine cessione excusaret, de qua supra eod. cap. nu. 60. cum seq. diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumēta, & ad victum necessaria iudicio boni viri duntaxat relinquuntur.

87 Septima causa, est impotentia restituendi sine vitæ & salutis periculo, per resolutionem Innoc. iij. in cap. Officij, de pœnit. & remiss. cum declaratione quam super illam Innoc. 4. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita & salus sunt bona altioris ordinis, quàm bona fortunæ, & pecunia æstimati non possunt, arg. l. In seruorum, §. fin. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quæ est actus iustitiæ commutatiuæ, vt dictum est supra eod. cap. nu. 6. quæ ad æqualitatē partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia, pro bonis fortunæ quæ inferioris sunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo vitæ, & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promeretur, ob rationes & auctoritates quibus pulchre D. Sotus, lib. 5. quest. 1. art. 6. de iust. & iur. probat licitum esse vitam cordatè & prudenter, pro defensione sui amici, & proximi, & etiam suæ rei familiaris: & pro quolibet actu virtutis effundere. Vnde inferimus veram rationem huius septimæ causæ & excusationis, non esse, quod homo, suæ vitæ & salutis dominus non sit, l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. & cap. Contingit, 2. de sent. excom. cum saltem eius custos sit, cum potestate ponendi eā pro Deo, pro Republica, pro amico, pro suis bonis, & etiam pro quolibet actu virtutis.

88 Octaua causa, est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. Quia quamuis lex vetus Exod. 22. statuerit, vt qui furto sublatum reddere non posset, venderetur, & etiam vt debitor se ipsum aut suos filios pro debito civili traderet, Leuit. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc sanciri possit, nunquā tamen in Republica Romana, postquā Christiana esse cœta est, decretum fuit, vt aliquis pro debito civili seruus efficeretur, imo in l. Ob æs alienū, & Auth. sed C. de actio. & oblig. & in cap. 2. & ibi gloss. de pignor. sancitum est, ne quisquam ad

quam ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ videtur esse eadem, quæ supra primæ, videlicet, quod libertas sit altioris ordinis bonum, quàm bona fortunæ, & sua natura inæstimabile, sicut vita, & salus, l. Libertas, ff. de Reg. iur. & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro faciēda restitutione, se quasi seruum creditori traderet, aut se alteri venderet, nulla enim lex diuina vetus vel noua id vetat, imò neque vlla Romana, imò statuit ne quis ad id cōpellatur, & quamuis, l. Et liberi hominis, cum 2. sequent. ff. de contra. empt. probet emptionem liberi hominis scienter factam non valere, non tamen probat vendentem se ob gradem necessitatem peccare, & l. 2. C. de Patr. qui fil. distr. habet, posse patrem vendere filium etiā inuitum propter necessitatē, & hodie passim Christiani in Æthiopia multos emunt, qui se ipsos vendunt, aut se vendi consentiunt: Quod licitum permissumque esse etiam prædictus Dom. Sotus lib. 4. quest. 2. art. 2. de iustit. & iure, scripsit. Vnde sequitur, quod ratio huius octauæ causæ excusandi, non est quod homo liber, suæ libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

Nona causa, est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundū doctissimum Cardinalem Caietanum lib. 17. respons. 14. respons. & 2. sec. quest. 62. art. 2. dicentem, quod quemadmodum bona vitæ & salutis, sunt altioris ordinis, quā fame, sic bona famæ altioris ordinis sunt, quā pecuniaria, & quod nemo ad restitutionē bonorum inferioris ordinis tenetur; cum iactura bonorū altioris.

89 Contra tamen hoc tenet Maior in 4. dist. 15. quest. 17. & Adrian. in 4. de rest. & postea prædictus Sotus resolutionem prædictam Caietani refutat, lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iure, & q. 7. art. 2. sentit non esse horum ordinum rationem habendam, sed potius æstimationem famæ, cum æstimatione debiti esse conferendam, & quod æstimatio famæ tantum posset æstimationem debiti superare, quod non teneatur restituere: & è contrario si debitum superaret æstimationem famæ, teneretur restituere cū illius iactura. Mouetur ad id primo, quod doctrina Caietani videtur ei magis metaphysicæ quam philosophicæ morali niti. Secūdo, quamuis fama ex se maioris sit æstimationis quàm aliqua res pecuniaria, magna tamen pecuniaria, pluri quàm exigua fama æstimatur: sicut quamuis pretiosius ex se sit aurum, quàm plumbum, c. Duo sunt, 96. dist. tamen plumbū viginti pondo pluri æstimatur quàm vnum granum auri. Tertio, quod qui læsæ Maiestatis diuinæ vel humanæ illustrem aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneretur ei famā etiā si ipsi ob id mors subeunda foret. His tamē non obstantibus Caietano eruditissimo herendum ceseo; Primo, quia eius doctrina nō tam metaphysicæ nititur, quam philosophicæ morali, quæ neminem compellit ad dandam suā vitam pro debito civili, & non alia ratione quam quia hæc est altioris ordinis debitum, vt dictum est. Quæ eadem ratio militat in fama respectu boni pecuniarij. Si quidem etiam fama sua natura bonum est inæstimabile, sicut salus & vita, & superat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni. & Proverb. 22. Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. & Arist. 4. Ethic. ait. Honorem esse maximum bonorum exteriorum, quem probat Thom. 2. sec. quest. 129. art. 1. Cui & alter Thom. ibi cōsentit, & in quest. 131. art. 1. ad secundum, &

dum, & q. 103. art. 2. ad primum, & glos. cap. Suam, de pœn. & in Extratrag. Ad conditorem, Io. 22. §. Rufus, verb. Honori, de verb. signif. Nec obstat, quod
 90 quando fama restitui non potest, aliqua pecunia est compensanda. Tum quia id non fit, eo quod fama suapte natura æstimabilis sit, sed quia alia compensatio fieri nequit. Tum quia etiam pro vita & salute, idem fieri iubetur in l. 1. §. 1. & l. fin. ff. de his qui deie. vel effud. & l. Ex hac, ff. Si quadru. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æstimabilia. Tum quia id non datur pro pretio famæ, quæ nullum habet, sed pro compensatione damni quod ob eius iacturam obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro, datur aliquid, non pro pretio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, sed pro damno quod ex eius defectu euenit, per leges prædictas, & ea quæ supra cap. 13. num. 19. citata fuerunt, quorum consideratio ad hæc maxime facit. Quarto, quod S. Doctor 2. sec. quæst. 62. art. 2. ad primum, & secundum, eodem modo loquitur de restitutione famæ, quo de restitutione vitæ, aut membri, quæ restitui nequeunt, nam in utroque dicit pariter rependi non posse, & in utroque dicit compensandum esse: & in respons. ad secundum ubi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictum vers. ad primum, ubi loquitur de compensatione vitæ, aut membri abscissi, dicens in famæ restitutione idem esse faciendum, quod de vita ablata, & membro abscisso dixerat: per quod aperte significat famam æstimari non posse. Et quod id quod pro ea rependitur, non datur magis pro solutione, quam quod redditur pro vita erepta, aut membro abscisso: Et quod altioris ordinis sunt bona famæ, quæ pecuniaria; & quod non potest conferri pretium boni pecuniarij, cum pretio famæ, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto. Quinto, quod libertas, fama; & honor eiusdem ordinis esse videntur, & ut dictum est, nemo pro solutione debiti se vendere tenetur, ergo nec pari ratione se infamare, argum. l. Illud, ad l. Aquil. Sexto, quod mulier quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quam libertatem cum infamia eligere debet, argu. l. Isti quid est §. fin. ff. Quod met. caus. At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur, ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhonesta haberetur. Septimo, quod restitutio ut dictum est supra eod. cap. nu. 6. est actus iustitiæ cõmutatiuæ, quæ æqualitatē inter accipientem, & eum a quo accipitur constituit, & restituere debitum cum iactura famæ, esset reddere debitum, & perdere famam, pro solo debito, quæ magna inæqualitas foret. Octauo, quod Innoc. iij. in c. Officij, de pœnit. & remiss. aperte dicit quod metus indicandi suum adulterium marito, uxorem a restituenda hæreditate excusat, non distinguendo inter hæreditatem magnam vel paruum, & inter famam Magnatum & infimatū. Nec vnquã S. Tho. neque aliquis alius classicus author istas distinctiones parum iudicio nostro fundatas induxit, ergo neq; nos eas faciamus arg. l. De precio, ff. de publ. in rem act. c. Solitæ, de Maiorit. & obed. Nono, quod non potest dici, quod Innoc. iij. in d. c. Officij, non sensit aperte, quod metus amittendi bona altioris ordinis, excusat a restitutione bonorum inferioris ordinis, quia clarè dicit, quod metus mali maioris cõsequendi ex indicatione adulterij marito facta excusat uxorem a restitutione hæreditatis, quam spurius pro legitimo habitus obtinebit, & cum textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligendus est, quumq; metus infamiæ talis sit, d. l. Isti quid est, cum gloss. etiam

etiam de infamiæ metu intelligetur. Decimo, quod durum & nouum videtur id quod prædictus Sotus sine aliquo authore asserit, scilicet, eum qui Illustrem aliquam familiam infamauit, ad restitutionem famæ cum iactura vitæ teneri. Vndecimo, quod similitudo auri & plumbi non concludit, quia vtrumq; sua natura pecunia est æstimabile, & ideo maior quantitas vnius potest pretio superare minorem alterius: Sed fama non est res pecunia æstimabilis, sicut nec etiam vita, salus & libertas. Duodecimo, quod rarissime contingit casus, in quo bona cito aut tarde restitui non possint, sicut iactura famæ, facili ori ratione, quam in casu prædicti c. Officij, in quo mulier supposuit sibi partum, aut ex adulterio occulto filium suscepit, in quo tamen habetur, quod non tenetur id reuelare marito, si timet eum, cum tamen sine metu amissionis vitæ se in monasterium tutum recipiens reuelare posset, quando quidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione non permittet, arg. c. litteras, sub fin. de Restit. spoliat. & c. Inter alia, de Immunit. eccles. Denique facit, quod si contraria opinio vera esset, sequeretur nullum inter restitutionem debiti famæ & pecuniæ discrimen fore, cum iuxta illam in vtraque magnum damnū eius qui restituere tenetur excuset, & in nulla paruū, & in vtraque pretium pecuniarium magnum vel paruū reperitur. Sequeretur etiam, quod semper fama per æquiualens restitui posset, contra sententiã S. Thom. 2. sec. q. 2. ar. 2. ad 2. cõmuniter receptam. Concludimus ergo, quod restitutio debiti bonorum, omni via possibili procuranda est, sed si non inueniatur ad id idonea, sine amissione vitæ, aut libertatis, aut famæ, non est necessario facienda. Moderamur tamen opinionem prædicti Caiet. ut solum procedat in fama bonitatis virtutem theologam & moralem consequente, & non in fama ex alijs rebus præclaris parta, qualis est fama ingenij, scientiæ, iurium, solertiæ, artium, diuitiarum, & aliarum rerum similium. In qua opinioni contrariæ sit locus. Quia fama harum non videtur inæstimabilis, ut est fama bonitatis; iuxta ex Eccles. & Prouerb. supra citata; Quas duas species famæ & infamiæ esse, & in vtriusq; locum esse detractioni, probabimus infra cap. 18. nu. 20.

De restitutione incertorum bonorum.

S V M M A R I V M.

Bona incerta quæ nu. 92. & an possint pauperi ea habenti applicari, nu. 93.

Restitutio bonorum incertorum vt reseruat a episcopo, nu. 92.

Restitutio bonorum incertorum cui & a quo facienda, nu. 92. & 93.

Episcopi ab solutione eius, qui bona incerta habet, vt reseruare possunt, nu. 92.

Compositio de incertis, qua iusta, nu. 93.

BONA incerta sunt bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam, iuxta communem sententiam, in c. Cum sit, de Iudæis, quam ibi explicauimus. Dixi, (bona) pro genere. Dixi, (alicui debita) ad excludendum ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quæ occupatis sunt, l. 1. ff. de acquir. rerū domin. & §. Nullius, Inst. de rerum diuis. Dixi, (homini) ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint, sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius, psal. 13. & c. Quo iure, g. dist. sed etiam alio speciali humano, iuxta glos. in dicta

l. i. & dicto §. Nullius. Dixi, (qui ignoratur) ad differentiam aliorum, quorum dñi sciuntur, vel iusta inquisitione sciri possunt. Dixi, (vel quantitas ignoratur) ad significandū dupliciter aliqua dici incerta. Quamuis gloss. c. 2. de Pœnit. & remiss. lib. 6. sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta. Dixi, (etiā post inquisitionem debitam) quia ante illam non contingit iusta ignorantia, c. Inno. tuit, iuncta glo. de Elect. si per eam saltem hæredes cognosci possent iuxta Tho. recept. 2. sec. q. 62. ar. 5. Quorum restitutio pauperibus est faciendā, c. Cum tu, de Usur. Et secundum multos, Episcopis est reseruata, & per eos tantum faciendā secundum Host. in d. c. Cum tu, & in summa de pœn. §. fin. sed cōmunis contra, cuius veritatē copiose in Cōment. d. c. Cū sit, probauimus, vbi cōclusimus eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine Episcopo & etiam sine confessario, restituere posse. Imo quod Episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere, secundum Angel. verb. Restitutio, 2. §. 14. Rosel. eod. verb. §. 2. Pisan. Restitutio, 6. Gabriel. in 4. dist. 15. q. 2. col. 18. & Io. de Lign. & Cald. in d. c. Cum sit, de Iudæ. & alios quos refert Syluest. verb. Restitutio, 8. q. 5. Quod adeo quidem verum videtur, quod consuetudo contraria non valeret, siue quia cōtra legem naturalem esset, siue quia irrationabilis, eo quod episcopis communiter non magnæ curæ sunt pauperes, iuxta Syluest. vbi supra. Quamquam consuetudo episcoporum, qui sibi ipsis restitutionem horum bonorum reseruauit, de qua glossa, c. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. mentionē fecit, defendi posset intelligēdo de absolutione peccati commissi ob illorum non restitutionem, & de restitutione, & ordine confessariorum, hoc est prohibere confessariis, ne absque consilio episcopi absoluant, aut distribuunt, sed non prohibere parti, vt si per se velit, non restituat, nec suam conscientiam, prout debet, exoneret. Et hac noua distinctione aduersa opinioniones omnes inter se conciliari, & constitutiones synodales multorū episcopatum defendi possunt. Dixi supra, regulariter, Quia episcopus interponere se potest quatuor casibus. Primus, Cum restitutioni obligatus moritur absque hærede & exequutore. Secundus, Cum qui restituere tenetur, nō vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, Cum qui restituere debet, non rectè distribuit. Quartus, Cum huiusmodi res ab eo qui est aut fuit manifestus vsurarius, possidentur secundum Communem vbi supra.

93 Addimus tamen, quod propter omnes rationes, ob quas confessarius debitorem rerum certarum non statim restituētē aut ad certum tempus absolvere potest, a fortiori debitorem incertarum poterit. Et quod si restitutioni obnoxius, est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem capere, maxime ex consilio episcopi, aut confessarij, tanquam vnus ex pauperibus, per ea quæ infra eōd. cap. nu. 181. dicemus. Neque est nec esse iniungere ei onus orandi vel alia pia faciendi pro animabus eorum quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset alijs pauperibus iniungere, vt latè diximus in Apolog. libel. de Redit. Eccles. Mon. 34. q. 1. Quia non est textus nec ratio, quæ id probet, quamuis ad ea quibus alij obligarentur, tenerentur, arg. l. Illud, ad l. Aquil. & c. Inter cæteras, de rescript.

Addimus etiam, quod licet pientius esset, pauperiores eligere, & ex his, cæteris paribus, meliores, c. Est probanda, & c. Non satis, 86. dist. non tamen est necesse, quia nulla lege aut ratione id conuincitur, vt in eadem Apolog. q. 1. Mon. 77. n. 2. conclu-

concludimus. Per pauperes vero intelligimus non solum personas pauperes, sed etiam Ecclesias, Xenodochia, & monasteria; ornamentis, luminaribus, edificijs & alijs similibus indigentia, secundum Io. And. cōmuniter receptū in cap. 1. de Test. lib. 6. aut alia opera pia. Quia reditus ecclesiastici, æquè aut magis quam hæc incerta pauperibus debentur, c. Aurum, 12. q. 2. & c. fin. 16. q. 1. Et certum est illos in alia opera pia infumi posse, quod latius probamus in d. Apolog. q. 1. Mon. 28. nu. 1. quicquid dicat Petrus Perusinus in tract. de cano. porc. Episcop. c. 7. Cuius opinioni in legatis pauperibus factis, locus esse possit. Imo & pauperes intelliguntur non solum medicantes, sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decenciam necessaria, vt diximus in d. Apol. q. 1. Mon. 77. nu. 4. Et subtiliter Caiet. 2. sec. q. 100. art. 1. ad 7. Per quæ resoluo affirmatiuè illud nouè quæsitum, An iustè retineat quis illud quod per compositionem factam cum Camera Apostolica super incertis retinet? modo verè sint incerta, iux. definitionē datam supra eod. nu. 92. & modo cōpositio non sit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur: vt dicit Caiet. ibidem, quia Papa habet administrationem generalem omnium quæ debentur pauperibus, per ea quæ tradimus in Comment. C. Non liceat Papæ, 12. q. 2. §. 9. nu. 2. Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, arg. c. Quia contingit, de relig. dom. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis quod alias non recuperaretur, vel tarde. Aduertant tamen procurantes huiusmodi cōpositiones, quod sunt in peccato, donec eas adipiscantur, si quam possint, non restituant ea pauperibus. Imo & post cōpositionem, si est eis animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonati, sicut fur cui remissum est furtū, peccaret, si esset animo non restituendi illud, etiam si non esset remissum, arg. dictorum infra.

De fructibus beneficiorum malè impensis.

S V M M A R I V M.

Beneficarij impensa quæ probanda, nu. 94.

Impensa omnis inordinata peccatum, sed aliter clerici, aliter laici, nu. 94.

Beneficarij regularis impensa, vt faciendā, nu. 94.

94 **C**OMMUNIS ET vera opinio habet, Beneficarios impēdentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solum peccare, sed etiam ad restituendum teneri, vt latè probamus, declaramus, & limitamus, in Comm. c. fin. 16. q. 1. & latius in eius Apolog. q. 1. 2. & 3. Summam in quorū huc spectantium in Monito vltimo dictæ q. 3. quamplurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorū de verbo ad verbū reponimus. Nempe quod admonendi sunt confessarij, & cōsultores beneficiorū, ne facilè peccati mortalis & restitutionis damnet, vel absoluant beneficium contentē malum bonorū suorum impensam, imò maturè cōsiderēt. Primū, omnem impensam quoruncunq; bonorum, a quibuscunq; quocunq; modo factā, si est inordinata, hoc est cōtra rectā rationem naturalem, diuinam vel humanā, omnem item retentionē inordinatā esse peccatum saltem veniale, quia illa est prodigalitas, hæc auaritia, hæc est contra virtutem liberali-

liberalitatis per defectum, illa contra eandem per excessum, & ita utraque mala, & peccatum saltē veniale. Quod probat Thom. 2. sec. q. 118. ar. 1. & 119. ar. 2. Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiariorū, de redditibus ecclesiasticis ex vna parte; & similē de redditibus laicis ex altera, hoc distat, quod hæc regulariter est venialis, illa vero mortifera, vt diximus in Apolog. prædicta, q. 1. Monito xxxix. post Tho. in d. q. 119. ar. 2. Deinde animaduertant, An sit regularis, vel secularis. Et si est regularis, eadem censura censeant impensam factā ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis, ante vel post professionē, ac de redditibus ecclesiasticis, quia illa omnia sunt ecclesiastica, eo quod quicquid habebat ante professionē, sit per eam monasterij vel ordinis. Auth. Ingressi, C. de sacros. Eccles. c. In præsentia, de probat. & quicquid post eam quærit, acquirit eidem, c. Cum olim, 2. de priuil. & dictum est in d. Apol. q. 1. Monito x. & tribus sequentibus & lvi. & lxiij. & modum restituendi male impensa pono ibidem q. 2. Monito xx. Si autem est secularis, consideret, cuius speciei sint bona illa, quæ impendit, & non censeat eum mortaliter peccare magis quàm laicum, si bona illa erant patrimonialia, perposita in Monit. xxij. Quorum de numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæserit, vt ibidem, & in Monit. lxxij. probatur. Idem si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa eorum parte quæ illi ad decentem vitam erat conueniens, per Mon. xxx. & duo sequētia, q. 1. & Mon. lxxvij. eadē q. etiam si auarē fuerint reliquata, siue residua facta, prædicto Monito xxx. & seq. Idem si ea beneficiarius ipse sit commertus ex obsequiis Ecclesiæ præstitis vltra ea, quæ tenebatur præstare inseruiendo mediocriter suo beneficio, perposita in q. 1. monit. lxxviii. vel si tantundem dederit Ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, quantum de redditibus ecclesiasticis impenderit, Monit. lxxvij. Ita quod tantundem potest pro patrimonialibus habere de redditibus beneficii, quantum in elemosynas & alia opera pia impenderit, postquam beneficium fuit adeptus, per idem Monitum, quod est maximē notandum. Iudicet etiam bene impensum, quod datum fuit pauperibus quibuscunque etiam alienigenis, & locis piis extra suam parochiam, vel Episcopatum suis, per dictum Monit. lxxvij. etiam si non fuerint data in necessitatem naturæ, sed tantum decentiæ personæ, per Monit. lxxvij. Idem faciat, si fuerit impensum in decentiam, aut utilitatem Ecclesiæ immediatam, vel mediatam, hospitio suscipiendo Regem, proceres, & iudices eius, literatos item, & alios amicos, & etiam aliquando inimicos, vt loco, & tempore opportunis profint, vel non noceant Ecclesiæ, vel iuribus eius, vel litigando pro iuribus Ecclesiæ, vel pro sua electione vel prouisione per Mon. lxxvij. & Mon. lxxviii. q. 1. Idem si fuerit impensum in remunerationem obsequiorum à cognatis, amicis, vel famulis ei præstitorum, per Monit. lxxxj. ead. q. Idem iudicet de verè irreuocabiliter que donatis ad quæuis opera pia etiam in art. mortis, per d. Monit. lxxxi. & seq. d. q. 1. Idem etiam de illo superfluo beneficiarij, quod seruat in pia opera etiam futura, modo probabiliter sperentur, per Monit. lxxvij. Nec patet male impensum, eo quod beneficiarius male viuat, & ob id perdat fructus, modo aliàs canonicè possideat per Mon. lxxix. Idem item iudicet, de quæsitis per distributiones quotidianas, quod de aliis redditibus per

Monit.

Monit. lxxix. & de quæsitis per pensiones, per Monit. lxxx. Pro malè vero impenso iudicet retentionē superfluatorū sine iusta causa, & sine proposito impediendi piis operibus, saltem futuris probabiliter speratis, per mon. lxxv. Beneficiarium autem, qui fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem de redditibus ecclesiasticis malè, vanè, aut profanè extra casus & modos sub prædictis cōprehensos, peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, qua parte poterit illam, piis operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, vel quasi patrimonialia, neq; ob causas prædictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quod donans restituit, & restituere, si ille id non fecerit iuxta Monit. lxxxj, quæst. 1. De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicetur in cap. 19. & de restitutione famę, in cap. 18.

Qui peccant mortiferè contra septimum præceptum.

S V M M A R I V M.

PRÆCEPTVM contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum, Qui suum, credens alienum, Qui suum, ad quod alius ius habet, nu. 94. Qui vi, nu. 95. Qui rem sacram, Qui vt faceret, quod debebat, aut quod non debebat, nu. 95. Qui emit pro altero, & dicit pluri constare. Qui res communes malè distribuit, Qui beneficium, aut officium indigno confert, nu. 96. Qui impedit aliquem ab aliquo bono, Qui est causa pœna iniuste, nu. 97. Qui capit res naufragio amissas, nu. 98. Et an ignorantia excuset, nu. 99. Qui incendit, nu. 100. Qui laxat coniectum in carcerem ob debita, nu. 101. Qui opem fert fugienti. Qui captiuus fugit, nu. 103. & etiam Christianus, nu. 104. Qui recipit ab eo, qui dare non potest, nu. 105. Qui recipit ex contractu rem alienam, nu. 106. Qui se deuotum, aut pauperem simulat, Qui mercenario non statim soluit, aut in quo debet, nu. 107. Aut famulo, Et quid si dominus est officialis mechanicus, aut scholasticus, nu. 108. & 109. vel Magnas, nu. 110. & 111. Qui occultè sua debita recuperat, nu. 112. sine his conditionibus, à nu. 113. vsque ad 117. Qui non soluit legata pia, nu. 117. Qui praenecessitate accipit, nu. 118. Quid si extrema erat, nu. 119. Qui custos ferarum, pascuorum, &c. fideliter non custodit, nu. 123. & 124. Qui prohibet malè tractari feras, nu. 125. Qui habet columbarium, nu. 126. & 127. Qui includit animalia aliena in vsu suum, nu. 128. & 129.

Sacrilegus quis, & an sit excommunicatus, nu. 95.

Distributor communium rerum, male distribuens, nu. 95. & 96.

Beneficium, aut officium conferens indigno, nu. 96.

Naufragio res perditas capiens, nu. 98.

Incendarius occultus excommunicatus an teneatur se reuelare, nu. 100.

Cacere in clausam, qui soluit, aut adiunat, nu. 101, 102. & 103.

Captiuus fugiens, nu. 103.

Pauperem se simulans, nu. 107.

Donare qui non possunt, nu. 105. & 106.

Mercenario & famulo malè soluentis, nu. 108. vsque ad nu. 112.

Excommunicatio non obligat eum qui vlam sua recuperat, nu. 114.

Debitum tantum legatæ recuperationem occultam iustificat, nu. 114.

X

Legatum

Legatum pium male solutum, nu. 117.

Neceſſitas extrema excuſat à peccato, ſed non reſtitutione, nu. 118. & 119.

Venatus & piſcatus prohibitus, & an reſtitutio excuſet, nu. 120. & 125.

Reſtituere qui domini iubent inutiliter, nu. 121.

Cuſtos paſcui, venatus & piſcatus, & c. nu. 122. 123. & 124.

Columbarium quod licitum, nu. 126. & 127.

Animalia aliena, qui ferit, occidit, vel includit, nu. 120. & 128.

Apes & examina earum capiens, nu. 128.

94 **P**ECCAT primo contra ſeptimum præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, vel vult furari, vt ſupra, nu. 1.

Secundo, qui rem ſuam propriã credens eſſe, alienam accipit, quamuis quoad forum exterius pœnam non incurrit, ſi per id nemini nocet, arg. l. Inter §. penul. ff. de furt. nec quoad forum interius ad reſtitutionem obligatur, vt ibidem nu. 2.

Tertio, qui rem ſuam in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus traditũ, aut equum locatũ vel cõmodatum, ſup. nu. 26.

95 **Q**uarto, qui vi accipit aut vult accipere aliquid, quod peius eſt quàm furari, eſt enim rapina, c. Pœnale, 14. q. 5. & eſt alterius ſpeciei ſecundum Tho. 2. ſec. q. 66. ar. 9. ideoque habet circumſtantiam neceſſario conſtitendam, per prædicta ſupra, cap. 6. nu. 3. & non ſolum de accepto, ſed etiam de honore, quem per iniuſtam vim abtulit, ſatisfacere tenetur, vt alij, qui ſine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta ſententiam eiusdem Tho. vbi ſup. & aliorum.

Quinto, qui rem ſacram, ex loco ſacro, aut non ſacro, aut rem non ſacram ex loco ſacro furatus eſt. Quin & plus peccat, quàm fur ſimplex, & alterius ſpeciei peccatum nempe ſacrilegium admittit, c. Quisquis, 17. q. 4. Et ſi id commiſit effringendo fores, fenestras, ſeras, tectum, aut parietem Eccleſiæ, eſt excommunicatus ipſo iure, c. Conqueſti, de ſent. excommunicat. de quo infra cap. 27. nu. 97. quamuis non ob ſolam effractionẽ, quam furtum non ſequitur, nec ob ſolum furtum ſine effractione, licet vtrumque ſit peccatum graue, & propter iniuriã que per vtrumque inferitur Eccleſiæ, puniri debeat, vt poſt Panor. Fely. & communẽ, in d. c. Conqueſti, diximus, cui conſequeſ eſt id quod Maior in 4. diſt. 15. dixit, ſcilicet, Quod qui effracto ſacrario ſanctiſſimum Eucharistiæ ſacramentũ furaretur, excommunicatus eſſet. Locus autem ſacer, quoad hoc, dicitur quælibet Eccleſia, Xenodochium, baſilica, eremitorium, auctoritate Papæ, aut Epifcopi ædificata, c. Conſtitutus, de Relig. domib. aut Cœmeterium per illos ſacrum, c. 1. de Conſec. Eccleſ. lib. 6.

Sexto, qui recipit aliquid notabile, vt faceret quod facere tenebatur, vt Iudex, pro ferenda iuſta ſententiã, aut reſtiſ pro dicenda veritate, aut accuſator pro accuſatione iuſta ad quam tenetur, aut vt deſiſtat ab ea iniuſte, c. Non ſane, 14. q. 5. c. Militare, 23. q. 1. l. 1. & 2. ff. de Condi. ob turp. cauſ. & obligatur reſtituere quod accepit, ei, qui dedit, vt dictum eſt ſupra eod. cap. nu. 37. Et quamuis grauius peccet, qui capit, vt faciat quod facere non debet, aut mitat, quod facere debet, non tamen tenetur ex præcepto reſtituere quod accepit, quamuis ad dãmum quod fecit tenetur, per dicta ſupra eod. cap. nu. 33.

96 **S**eptimo, qui alterius iuſſu aliquid emit, & dixit pluriſ emiſſe, quo ſibi illud plus reti-

plus retineret, iuxta S. Anton. niſi pro impenſis neceſſariis acceperit, aut venditor donauit ipſi & non pro quo emit, argum. c. Requiſiſti, de Teſtam.

Octauo, qui diſtributor onerum & commodorum alicuius communitatis vel alius, non diſtribuit iuſte, aliis plus oneris quàm debet imponendo, & aliis minus commodi quàm par eſt tribuendo, ſecundum Ant. & omnes, quamuis nec odio, nec alio malo animo id faciat, niſi ignorantia probabilis iuris, aut facti eum excuſet: quia iuſtitiã diſtributiã violat, & reſtituere tenetur grauato id in quo grauauit, ſecundum omnes, præſertim Caiet. 2. ſec. q. 62. ar. 2.

Nono, qui prælatus, aut dominus, cui eſt ius conferendi beneficium eccleſiaſticum, aut officium publicum, confert illud indigno ſecundum omnes, vt in c. Graue, de præb. diximus, & reſtituere tenetur etiam ſi ſit Papa, ſecundum omnes, non quidem digno, vel digniori, vt aliqui dicunt, ſed Reip. vel Eccleſiæ cui dãmum intulit, per ſupra dicta eod. nu. 72.

Decimo, qui impediuit aliquem etiam ſine malo animo, à conſequentione alius cuius boni, officij aut beneficij, in quo erat ei quaſitum ius in re, vel ad rem, vel malo animo, à conſequentione alius in quo nondum erat tale ius quaſitum, ſed in hoc caſu non tenetur ad reſtitutionem, in illo vero ſic, niſi vi, metu, dolo, mendacio, aut minis id faceret, per dicta ſupra eod. cap. nu. 17.

Vndecimo, qui eſt cauſa, vt alius iniuſte aliqua multa vel pœna mulctetur, aut ne ſuum ius conſequeretur, cum reſtitutionis obligatione, iuxta omnes, arg. c. ſin. de Iniur. & l. Qui occidit, ff. ad l. Aquil.

Duodecimo, qui ſibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque ſunt piratarum, nec infidelium, ſiue ex nauis, ſiue ex mari, ſiue ex littore accipiat, cum reſtitutionis obligatione, c. Excommunicationi, de raptorib. l. Si quis, ff. de incendi. ruin. & naufrag. & l. Deprecatio, ff. ad l. Rhod. quamuis ea perirent niſi ille acciperet, qualia ſunt farina, ſaccarum, papyrus, cum ex charitate operi ſuis proximis ferre teneatur, d. c. Excommunicationi, & ſi fuerit in mora reſtituendi etiam ante monitionẽ, ipſo facto eſt excommunicatus quoad Deum, licet quoad eccleſiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panor. Quod locum habet, niſi periculo mortis etiam non adeo probabili ſe obiciat, quo ea ſeruaret, quia tunc ſibi retinere poſſet, eo quod ad opem ferendam cum tali periculo non teneatur. Quamuis etiam tunc ſi dominus iuſte ſperat ſe recuperaturum ſuum per aliud medium, ſcilicet, quia mare ad littus euerteret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculum ſubirent, reſtituere tenetur ſoluta ſui laboris mercede iudicio boni viri, iuxta S. Anton. 2. par. rit. 1. c. 15. §. 2. Angel. verb. Naufragium, §. 3. & Sylu. eod. verb. q. 2. Quanquã ſimplex qui crederet illud accipere ſibi licitum eſſe per ſtatuta regionis, aut per aliquam aliam nationẽ, mortaliter non peccaret, nec ipſo iure excommunicatus eſſet, licet reſpondere teneretur, ſi iudex ob id eum excommunicaret. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non eſſe reſtituenda, per ea quæ infra eod. nu. 170. de rebus inuentis dicuntur. Non tamen mutatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim onere leuandam iacitur, ſecundum Glo. Panor. & Communem, in c. Cum dilecti, de Accuſat. Quamuis ſic illud quod dominus deſerit, eo quod exiſtimat, quod licet recuperari ſine probabili periculo vitæ poſſit, neminem tamen

illud subitum, l. Si quis merces, ff. pro derelic. Idem dicendum & accipientibus ab iis, quorum domus & bona igni deflagrât, qui grauius peccant, quàm qui simpliciter furantur, Gab. in 4. dist. q. 3. R.

100 **XIII.** Qui non casu sed de industria in aliquam domum, aut locum, aut segetes ignem immittit, cum restitutionis obligatione, c. Pessimam, 23. q. ult. & c. Si quis, de iniur. Et si locus erat sacer, puta, Ecclesia, aut cœmeterium, aut Xenodochium, &c. ipso facto est excommunicatus, & quamuis antequam denuntietur ab Episcopo, absolui possit, non tamen postea, Panor. & Communis in c. Conquesti, & c. Tua, de sent. excom. Sed si locus non est sacer, non est ipso facto excommunicatus, quanquam excommunicari debet: Et tales quando dicantur denuntiati, aut non, dicitur in cap. 27. nu. 94. Author verò incendij aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic, c. Quidam, 5. q. 1. & Caiet. in opuscul. lib. 17. Respons. 14. Responsione.

101 **XIII.** Qui soluit aut solui facit iniuste ob debita in carcerè iuste coniectum, cum obligatione restituendi debitum creditori, quamuis misericordia motus id faciat, l. de Platea in l. Quoties, de exact. lib. 10. nisi sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere possit: Quia tunc quemadmodum ipse se soluendo & fugiendo non peccat, ita nec alius qui fugæ author esset, nec restituere creditori tenetur, secundum communem, quamuis secundum aliquos sic, ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi eueniet. Cōtra quos tenet Caiet. quem sequimur, 2. sec. q. 69. ar. 4. eo quod qui è carcere licitè fugit ad damna custodis non tenetur, quia illud damnum per accidens sine intentione eius qui

102 se carcere liberat, contingit. Diximus, (Coniectum in carcerem ob debita) carceratus enim ob delictum, morte aut abscissione membri dignum, licite fugere potest, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 69. ar. 4. ad 2. siue peccatum occultum sit, siue publicum, siue condemnatus sit, siue non, Sylu. verb. Fugere, quicquid dicat Cardinalis in Clem. Pastoralis, de re iud. etiã effringendo, aut limando compedes, & etiam carcerem rumpendo, modo vim carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiæ ministro, quicquid dicat Henri. quoli. 9. ar. 25. & Sylu. vbi supra, vt optimè Caiet. in d. ar. 4. defendit, & à fortiori ratione, fugere potest is qui quæritur, vt capiatur, iuste aut iniuste cum voluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recta dicat. Qua eadem ratione potest quis alterius fugam sine peccato iuuare, vt antequam capiatur à iustitiæ ministris, liberetur, quando nec ex obligatione sui officij, nec ex mādato Regis, nec alterius superioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit quod suo iudicio, sine carcere, & sine pœna temporaria respiciet à peccato, vt in c. Inter verba, 11. q. 3. pag. 174. nu. 60. diximus, & infra cap. 25. nu. 38. repetemus, addendo quædam Caiet. in d. ar. 4.

103 **XV.** Qui captiuus fugit, aut fuit causa, vt alius captiuus à suo domino fugeret, cum obligatione restituendi eundem captiuum, si potest, sin minus æquè bonum, aut pretium, & præterea omnia, quæ ille fugiens furatus est. Quia quemadmodum fuit causa fugæ, ita & omnium, quæ fugam adornans surripuit, argum. cap. fin. de Iniur. secundum dicta supra in cap. 11. nu. 22. Quanquam Christianus captiuus apud infideles, fugiendo non peccat, nec qui ei auxiliatur, arg. l. 1. C. Ne Christian.

Christian. mancipium, si tempore pacis, aut iniusti belli ex parte infidelium captus fuit, arg. c. Dominus, 23. q. 2. & q. 8. c. Vt pridem. Idem est si Christianus iniuste ab alio Christiano detinetur. Sed si captus fuit in bello iusto ex parte infidelium, quale esset, si Christiani tempore induciarum, aut pace cum illis constituta, infideles adorirentur, restituere honestam redèptionis mercedem tenetur, Arg. cap. Noli, 23. q. 1. quamuis non personam propter animæ periculum: Ad nullam etiam restitutionem teneretur, in casu aliquo si infidelis ad circumcisionem, aut idololatriciam Christianum compelleret. Quia ipso facto omnino liberatur, cap. Nulla, 54. dist. & ita qui liberauit, non peccat, quin bene meretur, Sylu. verb. Furtu, q. 6.

XVI. Qui recipit aliquid gratuitum, ab eo, qui donare non poterat, nisi ignorantia probabilis excuset, & ad restitutionem tenetur. Monal. in summa. Donare autem non possunt Abbates, religiosi, moniales, cap. Non dicatis, 12. q. 1. serui, & alij, qui non habent aliquid suum proprium, & filij qui sunt in potestate patris, l. Filius familias, ff. de donat. Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationem haberent, & etiam alijs, ex suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, d. l. Filius, cum gloss. & communi. Possunt etiam illi omnes, cum expressa, vel tacita facultate superioris donare. Quam habere creduntur, qui cum eorum facultate student, aut peregrinantur, ad largiendas elemosynas pauperibus, iuxta id quod alij Scholastici suæ conditionis, regulariter faciunt, argum. l. Longius, ff. de iudic. gloss. dicti cap. Non dicatis, & l. 2. ff. de iurisd. omnium iudic. Et etiam in casu extremæ necessitatis, & etiam magnæ, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Panormitanum receptum, in cap. Si quis, de furt. & gloss. d. cap. Non dicatis. Neque etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ Paraphernalia vocantur, donare regulariter potest, sine expresso, aut tacito consensu mariti, nisi quādo ipse ad id tenetur, iuxta gloss. cap. Quod Deo pari, 33. quæst. 5. Sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus vxori donare est licitum, quos post alios in 4. distinct. 15. Sylu. verb. elemosyna, quæst. 5. scripsit. Neque furiosus qui non habet certa intervalla, in quibus ad mentem redire solet, l. Iulianus, ff. de Minor. Neque pupillus absque tutoris sui autoritate, l. Pupillus, ff. de acquir. rerum domin. Neque prodigus, qui habet curatorem, aut est ei bonis interdictum, l. Is cui, ff. de ver. oblig. cum notat. per Bart. & alios. Neque minor, 25. annis, quamuis eius donatio valebit, si post illos eam ratam habuerit, l. fin. C. si maior factus. Neque personæ ecclesiasticæ de redditibus ecclesiasticis, nisi ad pia, vel modis tactis supra eod. nu. 94. Neque hæretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob sua delicta suis bonis ipso facto priuat, c. Vergenus de Hæret. c. Cum secundum, eod. tit. lib. 6. l. Quisquis C. ad l. Iuliam Maiest. Quanquam illi quibus donata ab illis sunt, vsque ad sententiã declaratoriam retinere possunt, Ang. verb. Donatio, 1. §. 4. Syl. eod. q. 1. §. 8.

XVII. Qui recipit aliquid notabile pro se, sciens alienum esse, per contractum siue onerosum, siue gratuitum, Alex. 4. par. q. 86. cum restitutionis obligatione, vt dictum est supra eod. cap. nu. 10.

XVIII. Qui se sanctum, deuotum, pauperem, infirmum, aut religiosum cum non esset, simulauit, vt hac simulatione elemosynam ab eo qui patefacta sibi veritate non dedisset, obtineret, cum obligatione restituendi quod datum ei fuit, non illis

non illis à quibus accepit, quia iam apud Deum mercedem suam cōsequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 2. & copiosius Adrian. in 4. de restit. q. 15. Sotus tamen postea lib. 9. q. 7. art. 3. de iust. & iur. tenuit quod huiusmodi hypocrita ad restitutionem non tenetur, nisi elemosyna magna esset, sed communis videtur verior, quia quod elemosyna sit magna vel parua non refert quoad forum interius, de quo agimus, quia nō refert nisi quoad præsumendum, An erogans habuerit, aut non habuerit animum, absolute erogandi arg. c. Et si quæstiones, de Symon. & præsumptio cessat in foro interio-ri, ubi sola veritas valet, c. Tua, & c. Is qui, de spons. Quam tamen communem limitamus ne procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tantum impulsua Arg. textus optimi in l. 2. §. fin. ff. de donat. qualis videretur esse simulatio, qua parua elemosynæ acquiruntur. Et quoties sic quæsitum fuerit restituendum; non est ei qui dedit restituendum, ut videtur significare Sotus, sed pauperibus, ut ait Communis, per quos omnia opera pia intelliguntur, iuxta ea quæ citauimus in prædicta Apolog. q. 1. Mon. 28. nu. 1. Quia causæ finales illius elemosynæ duæ fuisse videntur, scilicet, amor Dei & necessitas proximi habiti pro seruo Dei: & ideo quamuis hæc secunda cesset, & ita quoad pauperem simulatæ erogatio non valeat, quoad Deum tamē valet, quia cessante vna ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio, §. Affinitatis Inst. de Nupt. & in ipsum Deum dominiū transit, eo modo, quo eius, quod diuinæ suæ Maiestati donatur, transit. arg. l. Si quis ad declinandam, iuncta glo. verb. Minui. C. de Episcop. & cleric. & §. Si quis in nomine, Auth. de Eccles. tit. collat. 9. & not. per Innoc. in c. Cum super, de caus. possess. Et ideo impendendum est in ea quæ ad eum specialiter pertinent, sed non necessario in solas pauperum personas.

XIX. Qui mercenatio diarium suum statim non soluit, contra c. 19. Levit. Non morabitur opus mercenarij, &c. vel soluit quidem, sed non in ea re quam debet, sed alia, puta panis, aut esculento contra eius voluntatem, cum possit solvere in re conuenta, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet æstimandum erit iuxta pretium commune. Et si mercenarius eo non indigens illud vendit, & non inuenit pretium quo accepit, ad damnum tenetur, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 17. §. 8. & communem. Quod meminisse debent confessarij, & admonere concionatores, in eis terris, in quibus duces & alij ministri Regum soluunt stipendia militibus in pannis quibus illi non indigent, quosque longe viliori pretio vendere coguntur. Ad soluendum tamen diarium temporis quo seruus ægrotauit non tenetur herus, gl. in l. Si vno, §. Cum quidam, ff. locat. Et si mercenarium vel quemlibet alium famulum, qui suas operas locare consuevit, nullo pretio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantum quantum alium similem conduceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, taxandum est, boni viri arbitrio, Feder. conf. 18. Angel. & Syluest. verb. Familia.

Addo quod in prædicto c. 28. addit. huius Man. decidi, hoc in loco quæstionem illam, An qui donauit sua, aut renunciauit beneficio suo ut posset iuste cooperari in aliquod Collegium, in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud? Ad quod nunquam antea fui ausus respondere, licet sæpè rogatus, præsertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro vtraque parte, quorum summa omiffis allegatio-

allegationibus breuitatis gratia est Pro parte negatiua vrgere, quod paupertas prædicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodesse. Pro parte verò affirmatiua, quod is est verè pauper tempore cooptationis, quod solum statuta requirunt: & quod non est factus talis culpa sua, Et quod nemo diceret eum inhabilem, si id propter amorem Dei fecisset. Et quod studiose, siue virtuose, & meritorie, ac satis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo sine ut adipiscatur locum opportunum studiis & virtutibus, quo aptius maiore cum auctoritate Deo, Ecclesie, & Reip. inseruiat, quoque muniatur qualitatibus, & opinione necessariis ad cōsequenda loca in quibus id præstare valeat: per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio esset irreuocabilis sine vilo pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij sine vilo pacto & cōfidentia illicita de retrocedendo, quoniam alioqui cessio esset fraudulenta, & ipso iure nulla, per quam non vacaret beneficium secundum Innoc. in c. Cum vniuersorum, de rer. permu. & Rot. antiq. 7. de Renunt. & probat extrauag. 1. de simon. & melius noua Extrauag. Pij V. de Confidentia.

XX. Qui non vult soluere famulis debitū ex conuentione tacita, aut expressa facta cum illis cum obligatione restituendi per proximè dicta, vel soluere quidem vult pretium conuentum, sed illud est longè minus iusto.

Vnde sequitur primo, quod maior pars magistrorum artium mechanicarum, quales sunt sartores, futores, carpentarij, &c. qui accipiunt famulos, quos tyrones vocant, ut eos doceant suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & interdum etiam pro victu quem illis præbent, aliquid accipiunt. Et Scholastici Salamantini, qui accipiunt famulos ex conuentione expressa vel tacita, se illis certum tempus studendum ad concessuros, & panem & duos denarios pro obsonio, & singulis in singulos menses, singula parua calceorum, & postea occupant eos in aliis rebus contra ipsorum voluntatem, adeo ut non possint discere illas artes, aut studere, peccant, cum magna obligatione restituendi damnū, quod illi accipiunt, propter tempus discendi, & fruendi illis ereptum. Et si eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum dedissent aliis qui absque tempore studendi & discendi ipsis seruiissent.

Sequitur secundo, peccare cum obligatione restitutionis eos, qui accipiunt famulos, conuentione facta, quod non vacabunt litteris, & illis amplius stipendium non tribuunt quam aliis, quibus facultatem studendi faciunt, quia notabiliter est minus ea mercede, quam eorum obsequia merentur.

Sequitur tertio, quod Nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis victum, & vestitum, qualē gestabant, quando eos acceperunt, & per se aut alios eos elegantia morum, & artibus honestorum hominum instituunt, quoad viri fiant, & tandem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiæ, qua erga eos tenentur satisfaciunt, Quia illis ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur, nec plus illa ætas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligans.

Sequitur quarto, quod qui accipiunt œconomos, emprores, à secretis, archi-

vt sint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit seruiendum, & non præbent illis victum nec vestitum, sed certam pecuniam, quæ ipsorum victui non sufficit, tenentur soluere reliquum, quod ad eorum victum, & vestitum honestum necessarium fuerit, & præterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum. Diximus (Cum obligatione, vt sint parati ad seruiendum illis omnibus diebus & horis) quia si non accipiunt nisi vt tres aut quatuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud quàm quod obsequia illorum mensium merebuntur, nec si eos accipiunt ad aliquas horas diei, quemadmodum aliqui doctores Salmanticenses aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad prælegendum; & inde redeuntes, & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram, aut ab eadem reuertuntur ipsi, aut ipsorum coniuges, non tenebuntur ad soluendum plus, quàm obsequium illarum horarum, cum obligatione paratos se præstandi ad seruiendum illis horis, meretur.

111 Sequitur quinto, quod Magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & vestitum moderatum non sufficientem, non obligando tamē eos ad continuuum obsequium, sed solum vt habitent, aut resideant certum tempus vbi residerint ipsi, & compareāt coram eis saltem singulis quindenis semel, non tenentur ad soluendum plus quàm illam pecuniam, si illis plus quàm dictum est non seruiant. Quia nec conuentio expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant. Sed si pluribus quàm conuentis eorum opera vtantur, rāto plus tenebuntur, quanto plus eos sibi seruiendo, occupauerint, & minus temporis ad agenda sua negotia eis relinquunt. Quia illorum meritorū iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum, Dignus est enim mercenarius mercede sua, Luc. 10. c. 1. 13. q. 2.

112 XXI. Qui clam recipit, quod sibi deberi præterdit ob vsuras, dolos, aut aliud delictum. Licet enim sponte data propter delictum, regulariter retineri possint, non tamen iuste peti, & minus tanquam debita legalia recipi.

XXII. Qui occultè recipit quod suum est, vel sibi iuste debetur, cum commodè iure recuperare posset, aut qui (etsi commodè iure recuperare non possit) se ob id periculo mortis aut amissionis alicuius membri, qua iudex propter furtum condemnare posset, obiicit, & qui id facit contra cōscientiam sibi dictantem quod ita recuperare peccatum est mortale, & qui aduertit vel aduertere debet, quod ex tali occulta recuperatione, redundaret magnum scandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem quam sic ille recuperauit penes se depositam, aut pignoratam, aut commodatam, licet ad restitutionem non teneatur, Gab. in 4. dist. 15. q. 3. Non est tamen peccatum, occultè recipere, quod sibi verè debetur, quando alias illud recuperari non posset propter defectum, iniustitiam, ignorantiam vel affectum iudicis alteri parti fauentis. Et qui quamuis recuperare possit, non tamen commodè, propter rei paruitatem, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite simultates orirentur, aut licet sine lite recuperare posset, non tamen sine amissione gratiæ, & amicitia illius qui debet, iuxta glo. singul. in c. Ius gentiū, 1. dist. modo in tali recuperatione hæc conditiones concurrent. I. ne aliquod ex prædictis inconuenientibus se quatur. II. ne plus debito suo accipiat. III. vt restituat damnum corporale aut spirituale, quod ex eo in aliquè redudaret, Gab. vbi supra, Sylu. in Rosa aur. casu 37. IIII. vt res quam accipit, non sit aliena,

sit aliena, nec furto nec latrocinio ablata, nec inualidè, ab eo qui debet, acquisita. V. vt caueat, ne iterum tale debitum sibi soluatur, eo quòd debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens voluntatis non soluendi illud, ei satisfacere velit. Cauebit autem satis, si quo modo honesto debitori aut eius hæredibus significet, nihil eos illo nomine vlli debere secund. S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 1. VI. vt illud verè & de iustitia sit ei debitum: Multi enim decipiuntur, nostro iudicio, vsarpantes ex bonis suorum dominorum pro suorum obsequiorum satisfactioe; quibus quamuis aliqua compensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis & antidotalis, non tamen debetur de iustitia vera & legali. Obligatio enim gratitudinis, quam antidotalem appellant, non parit actionem neque ius petendi, sicut obligatio legalis, per notata à S. Tho. 2. sec. q. 58. & 106. & ab aliis in l. Ex. hoc iure, ff. de iust. & iur. & l. Sed & si §. Consuluit, ff. de Pet. hæred. Ad nouè autem quæsitum hic, respondetur affirmatiuè, quod Martinus qui rem depositam apud Ioannem clam accipit, pro debito quod Ioannes ei debet, tenetur reddere, vel manifestare ob latam excommunicationem contra id accipientem, vel scientem, quia nullo iure conceditur, vt creditor accipiat in compensationem rem à debitore detentam, si non est sua, & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiam decipi eos, qui putant sibi licere, autoritate propria vlcisci iniurias quas per iustitiæ ministros non possunt: quamuis gloss. l. Nullus, C. de Iudæ. quam Paulus Cast. consulendo sequutus fuit in consilio mihi 203. dixit posse. Et etiam qui accipiunt aliquid occultè ob pœnam, quæ illis non debetur ante condemnationem: per gloss. c. Fraternitas, 12. q. 2. & alia, quæ in eius commento diximus. Notanda tamen sunt sequentia, primum, quod excommunicatio generalis episcopi qua monitione præmissa excommunicaret scientes & non reuelantes res subtractas alicui nescienti quis eas subtraxit, non obligaret eum, qui sic recuperauit, neque etiam id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro debito legali fuisse subtractas, secus tamen si dubitarent, licet recuperans eis dicat, quo ad recuperandum suum, tantum quod iustum erat accepit: nisi tanta fide & virtute apud eos esset, vt merito propter eius dictum dubietatem ab animis suis depellere deberent, arg. gloss. sing. in l. Titio fundus, ff. de Condit. & demonstrat. & eorum, quæ addit ei Fely. in c. Cum cōtingat, de rescript. Quæ procedunt etiam si Episcopus iuberet reuelari eos qui rem illam pro recuperatione rerum suarum acceperint: vt rectè probat Sylu. verb. Furtum, q. 15. quicquid Rosel. dicat. Quod ipsum nobis videtur, quando datur excommunicatio specialis ob illam rem, quicquid dicat Syl. vbi supra. Tum quia quamuis specialis sit quoad rem, tamen quoad personas generalis est. Tum quia excommunicatio maior generalis non ligat eum, qui mortaliter non peccat, c. Nullus, c. Nemo, 11. q. 115. 3. vt in c. Inter verb. pag. 130. nu. 480. 11. q. 3. dicimus. Tum quia nemo se nec alium innocētē tenetur prodere, præsertim ad damnum & præiudicium, c. Quis aliquando. Tum quia, vt idem Syl. ait vers. Nec tibi dico, de pœn. dist. 1. si intentio iudicis est vt manifestaretur, quamuis acceperit iniustam compensationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non valeret, c. 1. de re iudic. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sub forma significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse acceptum pro iusta compensatione, aut du-

bitatur, per dicta in c. Inter verba, pag. 239. nu. 792. & seq. arg. l. de condi. tor, ff. de Condi. indeb. Nec refert, an res sit deposita, vel non, quo quædam conscientia, qui quid aliqui dicant, arg. l. illud, ad l. Aquil. & c. 2. de Testam. 116 Præf. Secundo, notandum quod si ab eo, qui bene accepit, iuramentum accipere tur, an sciret quis accepisset, posset respondere, se nescire, nisi intelligendo intra se nescire se aliquem qui male accepit, arg. c. Humanæ aures, 2. q. 5. & eorum qui in eius Cōment. dixi, & etiam supra, cap. 12. nu. 8. Tertio, quod indubiū est id, quod doctissimus Medina in Cod. de Restit. de reb. restit. q. 11. scribet, quod modo supra dicto recuperans contra voluntatem debitoris parati ad soluendum illi, peccat, licet nō tenere ut restituere, per dicta supra eod. nu. 112. Quartum, quod licet 117 tertius aliquis non debeat regulariter accipere etiam occultè, quod est eius, qui restituere tenetur, & non vult, nec commodè compelli potest ut suo creditori satisfaciat, arg. c. Forte, & c. Denique, 14. q. 5. Vxor tamen potest de bonis mariti, qui debet & non vult soluere, etiam contra eius expressam voluntatem, quia est societas adiutrix, Genes. 1. Et hoc faciendo adiuuat eum ad seruandam animam, modo sine scandalo id faciat, Gab. in 4. dist. 15. q. 1. col. 8. & prouideat quo maritus intelligat se illi non debere, recuperata scheda remissionis ab eo cui soluet, aut alio modo, per prædicta supra, nu. 112.

Vigesimotertio, qui occultè accipit, quod dubitat an suum sit, ad illius tamen restitutionem non tenetur secundum Med. in Cod. de Rest. fol. 66. quando probabiliter, an suum sit, dubitat, quod non est satis tutum. Quia quauis dubitetur, an sit eius, qui habebat, an eius, qui accipit, quoad proprietatem, certum tamè est, possessionem eius fuisse illius qui eam antea habebat, & sic iniuste illam teneri ob eo qui accipit, donec restituar, aut certo suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendum, arg. c. Sapè, de Rest. spoliat. & l. 1. ff. de Furt. quæ habet furtum fieri quoad possessionem.

Vigesimoquarto, qui non soluit legata pia, tempore & modo debitis, c. Quia oblationes, 15. q. 2. ad cuius peccati remissionem non sufficit propositum in posterum soluendum, si tunc soluere sine magno sui detrimento potest, per supra dicta eod. cap. nu. 66. & 68. Quod locum habet quamuis talia legata fiant tantum coram duobus testibus. Quia iuxta canonicum ius valent, c. Relatum, 1. de Testam. non obstante contrario statuto, quod tanquam præiudicans libertati Ecclesiæ, non valeret. Imo qui scriberent illud & iudicaret secundum illud, excommunicati essent, c. Graue, de sent. excom. Rosel. verb. Excommunicatio, 1. 18. excommun. & infra traditur, cap. 27. nu. 32.

118 XXIII. Qui absque necessitate extrema aliquid ad edendum, aut vestiendum accipit, cum restitutionis obligatione, quia illa licet excuset à tanto, non tamè à toto, c. Si quis, de Furt. licet cum extrema quisque possit sine aliquo peccato accipere, non pro se solum, sed etiam pro alio, qui est in eadem, si de suo non habet, nec aliter ei subuenire potest, c. Sicut hi, 47. dist. & c. Discipulos, de Consec. dist. 5. Remanet tamen obligatus ad restituendum regulariter, exceptis certis casibus, ut dictum est supra eod. cap. nu. 61. quamuis oppositum communis dicat. Quæ procedere potest in re adeo parua, ut probabiliter credi possit, de minimis eam gratis concessurum, & etiam in magna, quando extremè egenti constaret eum à quo accipit, non solum eam ipsi mutuaturum, sed etiam gratis concessurum, si præsens esset quando

quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acceptæ & eius domini 119 in circumstantiis colligi potest, scilicet, num sit diues, num liberalis, num cognatus & amicus eius qui accepit, num elemosinas ei largiri solitus: ut rectè prædictus Medina notauit in Cod. de Restit. de reb. restit. q. 3. col. 4. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessitatem extremam occultè res alterius superuacaneas ad sibi aut alteri subueniendum accipiunt, c. Forte, & c. Denique 14. q. 5. Tum quia erogatio superfluatorum nō semper est debita pauperibus. Tum quia etiam quādo est debita eis per dominos earum est facienda, & ad eos pertinet pauperum & piorum electio, ut in Apolog. prædicta, q. 1. monit. 77. probauimus: & consequenter alius nec pro se nec pro alio accipere potest, nisi ut prædictum est, & tradit S. Tho. Quolib. 8. art. 12. cōmuniter receptus. Necessitas autem extrema quæ sit, infra cap. 24. nu. 6. dicitur.

XXIII. Qui aliquod animal domesticum in prædio suo damnum inferens 120 occidit aut grauer percutit, quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfaciat, §. Cæterum, Inst. de l. Aquil. & l. Quintus Mutius, ff. eodem & gloss. iuncto textu in cap. Si læserit, de iniur. & damno dat. nisi consuetudo, privilegium, vel aliquod statutum contra disponderet, arg. cap. final. de Consuet. cap. Privilegia, 3. dist. & l. Omnes Populi, ff. de Iust. & Iur. & trad. Angel. verb. furtum, §. 31.

XXV. Qui venatum aut piscatum cum iuste non posset, prohibuit cum obligatione restituendi emolumentum, quod verisimiliter impediuit, Gab. in 4. dist. 15. q. 5. arg. 2. conclus. 5. corol. 1. arg. l. in laqueum ff. de acquir. rer. dom. Et non potest iuste prohibere, nisi concurrentibus quibusque. Primum est autoritas Regia iusta, aut consensus populi liber à metu, aut præscriptio canonica sine vi & metu introducta. Secundum, ut ob occisionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurant dolis eas è prohibito loco extrahi, ut extra illas eas capiant, alias enim punire posset, arg. cap. Ex tenore, de Rescrip. l. Itaque fullo, ff. de furt. Tertium, ut prohibeat in suis propriis prædiis, quamuis, nostro iudicio, sufficit ut domini aliorum sua sponte in id consentiant, arg. c. Scienti, de Reg. iur. lib. 6. Quartum, ut restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum domini in damnum eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum consentiant. Parum tamen prodest quibusdam Magnatibus dicere sæpius se restituros eiusmodi damna, & nunquā restituunt, & subditi timètos eos, & ministros eorum, & fugientes odium & indignationem & minas eorundem, quia eis sæpè opus habent, ea petere non audent, quæ peterent ab aliis sibi paribus, quia eiusmodi metus etiam si alioqui non esset omnino iustus, inducit restituendi necessitatem, ut dictum est supra eod. Quod etiam Margarita confessorum probat, scilicet, ne venantes in locis prohibitis occidant, vel mutilent, saltem pro prima vice, quamuis id sancitum sit, quia eiusmodi seueritas non est exercenda nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniendi etiam prima vice iniusta videtur, quam qui seruaret, peccaret mortaliter, quod asserit Sylu. verb. Restitutio, 3. q. 2. §. 4. & verb. Venatio, sub fin.

XXVI. Qui est custos venatus, aut piscatus prohibiti, ut cernorum, cuniculorum, auium, & Syluarum cæduarum, aut piscuorum cōstitutus ab iis, quorum sunt illa iura: 122

illa iura: Custos, inquam, iuratus, aut sola fide adstrictus fideliter ea seruare, & non seruat, arg. c. 1. & c. Qualiter, de pact. & cap. Si vero, de iureiur. nisi sciret eos, quos cōtra facientes inuenisset, fecisse id necessitate, quæ eos à peccato excusabat, & non permittit eis plura quā talis necessitas exigit. Diximus (Nisi sciret, &c.) quia dubitatio non excusaret, in dubio enim tutiora sunt eligenda, c. Ad audientiam, de homic. & c. Siquis autem, de Pœn. dist. 7. vbi latè de hoc diximus. Excusaretur etiam, si sciret eos, quos in eiusmodi locis inuenit, esse consanguineos, aut adeo domini prædictorum iurium amicos, vt probabiliter credat illi eorum venatum placiturum. Non tamen sufficit inuentos tales esse qui si facultatem à domino peterent, obtinerent, sed eam petere nolunt. Ex hoc sequitur, peccare cum obligatione restituendi damnum custodes, qui dissimulant se videre prædicta loca prohibita ingredienti, quo cædant, venentur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici aut consanguinei: Quia tenentur præseruare à damno dominum ob iuramentum præstitum, & ob fidem datam, Med. Cod. de Rest. de reb. restit. q. 12. col. 2. quamuis per prædicta eod. cap. nu. 33. & seq. restituere quod ob id acciperent non tenerentur.

124 Vigesimo septimo, qui custos se abscondit ne videatur ab iis qui talia loca prohibita ingredi volunt, vt ingressos intercipiat, aut puniti faciat, secundum aliquos, quorum opinio dura nobis videtur, saltem quoad eos, qui permittunt ingredi, quo semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis: Tum per ea quæ diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 629. Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, id quæ ab omnibus scitur, & ita nemo se deceptum dicere potest, arg. c. Scienti, de Reg. iur. lib. 6. Diximus supra (de custodibus, quos cōstituunt, qui iustè prohibent & possident) quia constituti ab iis qui iniustè & tyrannicè prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint se capturos, aut denunciarios quos inuenerint, arg. c. In malis premissis rescinde fidem, 22. q. 4. & c. Non est obligatorium, de Reg. iur. lib. 6. Notandum tamen est, iustè prohiberi venationem certarum ferarum certis temporibus, scilicet, quando pariunt, aut oua ponunt, aut nutriant, aut tempore niuis, aut ne illis, vel illis instrumentis venatus fiat, aut ne talibus artibus venandi quis vtatur: Quia eiusmodi prohibitiones in populi vtilitatè redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore venantur, restituere quod venati sunt non tenentur, nisi post iudicis condemnationem, Med. vbi supra, & probatur per glos. receptam, c. Fraternitas, 12. q. 2.

125 Vigesimo octavo, qui prohibet suis subditis, ne eiiciant, aut ne occidant feras in suis prædiis damnum inferentes, cum intentione non restituendi integrè damnum, aut postea cum esset notabile non restituit, Gab. in 4. dist. 15. q. 5. ar. 2. concl. 5. col. 2.

Vigesimo nono, qui ad venandum profectus, permittit, vt canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatibus, anseribus, & id genus aliis, aut quod sui equi, & famuli notabile damnum inferant prædiis aut satis per quæ transiunt, aut eorum fructibus, & non vult restituere, Hostiens. in summa de Pœnit. Omnibus de venatione prædictis addo id quod nemo hactenus attigit, & pauci confessarij, meo iudicio, aduertunt, videlicet, quod Reges & Magnates prohibentes ne

bentes ne feræ palantes, quæ non sunt inclusa occidantur à dominis prædiorum, quibus nocent, non excusari à peccato per propositum restituendi damna etiam consequuta restitutione, magis quam excusatur fur, aut raptor, per propositum restituendi quod furatus fuerit, aut rapuerit, etiam sequuta restitutione: Quia licet per eiusmodi propositum & restitutionem consequutam excusetur à peccato quod admitteret non restituendo, non tamen excusatur à peccato quod admittit damnificando, aut capièdo aliena inuito domino. Aliud enim peccatum est damnificare, furari, vel rapere, & aliud damnum illatum, furto subtractū, vel raptum non restituere, & ita excusatus ab hoc, non exulatur ab illo: quia à diuersis non fit illatio, l. P. apinianus, ff. de minorib. c. Ad audientiam, de Decim. Quare, qui per feras vel animalia domestica nocet prædiis proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiam si postea cumulatissimè damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum pœnitere, & cōfiteri, quod non sufficienter vel non debito tempore restituerit damnum illatum, sed etiam quod intulerit illud inuito domino. Quod concionatores prædicare, & confessarij meminisse deberent.

XXX. Qui habet columbarium illicitum, cum notabili aliorum præiudicio, arg. cap. Si bos, de iniur. & l. 1. Si quadrup. paup. fec. di. Diximus (illicitum) quale est, si opportunis temporibus alimentum non præbeat, nec circum illud habet agros satos in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte columbæ alantur, nec qui tenet illud est paratus ad restituendum quodlibet damnum notabile quod illæ fecerint quando ei constiterit: nec vnum damnum alio compensatur, puta, quia vicinus eius cui suæ columbæ nocent, non habet toridem, quæ tantundem ei noceant. Quia concurrentibus aliquot horum tolerari potest, iuxta Palud. in 4. dist. 15. q. 2. S. Anton. 2. parte tit. 2. cap. 1. & commun. non autem quando ex illis damnum notabile proximi nascitur, sicut nascitur ex columbariis aliquorum prædiuitum, qui nec ferunt agros, nec vineas colunt, & habent columbaria columbis conferta, quæ ex satis subditorum vel vicinorum suorum viuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, secundum Maior. in 4. dist. 15. q. 29. Quanquā, nostro iudicio, regulariter non peccant qui columbaria habent vbi non est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittit, & populus non queritur, nec damnum notabile apparet, attento quod ad populivictum pertinent, & æquè fere profunt stercorendo quam noceant pascendo, & eas Reges tolerant, & si non essent colubæ domestica, essent palumbæ syluatica, vt sunt cornices & aliæ aues, quod optimè Syluest. verb. Restitutio, 2. quæst. 4. insinuaui.

XXXI. Qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, qua columbas ab aliis columbariis ad suū pertraheret, cum obligatione restituendi si paruitas eum non excusat, Med. in Cod. de restit. de reb. restit. col. 12. Quod tamen limitandum videtur, vt procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare, non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur, argum. Si quis nec causam, ff. de reb. cred.

XXXII. Qui sibi accipit, aut includit animalia aliena domestica etiam fugitiua, vt eorum lanam, plumas, aut ouam vtilitatem suam conuertat, aut eis vtatur, secundum Io. Maior. in 4. dist. 15. q. 5. Quia ob fugam non desinunt esse cuius erant, §. Gallinarum, Inst. de rerum diuis. Idem dicendum est de accipiente animalia do-

malia domum redire solita, ut sunt fies, apes, pasci, columbæ, cerui qui abeunt & redeunt: Et de illo qui accipit aut occidit ea priusquam illam consuetudinem reuertendi amiserint, §. Pauonum & §. Apium, Inst. de rerum diuis. l. Naturalem, §. 1. & 2. ff. de acquir. rerum domin. Quæ amississe videntur cum ad horas & dies consuetas bis redire desinunt, post quæ accepta capientium fiunt, iuxta glos. l. De quibus, ff. de leg. Apes tamen, aut examina antequam in alueariis includantur, & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit, etiam eas in alieno prædio accipiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris à domino prohibeatur: imò nec si postea, licet tunc iniuriarum teneretur, l. Naturalem, §. Pauonum, & §. Ceruos ff. de Acquir. rer. domin. Prohibitus autem videtur tacite, si prædium est muro aut sepe cinctum.

De Participantibus in damno dato.

S Y M M A R I V M.

Participantes in male captis ut peccent, & ad restitutionem teneantur, nu. 129. ad 140.
Damnum à multis adunatis aliquo duce, vel sine duce datum à quo restituendum, nu. 130. & 131. & à quo datum à multis non adunatis, nu. eod.
Restitutiones qui fauore vel consilio impedit, nu. 131. & 132.
Ratum qui habet damnum iniuria datum, nu. 133.
Excommunicatus quando qui non manifestat, nu. 134. & seq.
Custos qui non bene custodit, nu. 136.
Impedire furtum quis & quomodo tenetur, nu. 136.
Damnum quod tutor aut procurator infert ut sua parti proffit, nu. 137. & 138.
Furatur qui aliquid ab eo qui illud petiuit dedisset, aut multa parua, nu. 139. & 140.
Restituar fur, & malefactor, impensas factas ob ablata: & interesse, nu. 140.

130 XXXIII. Peccat qui cum multis adunatis sub vno duce, siue ut vulgus ait, caporali, vel sine illo ad furandum, aut damnificandum vadit, l. 1. ff. si famul. furt. fecit. dic. l. Ita vulnei atus, ff. ad l. Aquil.

Restituere autem non tenetur, nisi id quod ad eum pertinet, & id cuius talis causa fuit, quod sine ipso illud non fuisset illatum, ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum, aliis non restituentibus, & si partis partem, secundum posita sup. à nu. 17. Vnde si multi singulatim vineam aliquam ingrediantur alij aliorum ignari, & vnusquisque suum racemum capiat, etiam quoadusque nullus in ea relinquitur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo, quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa quod fieret, nec in id consentit

131 XXXIII. Qui procurat ut Rex, aut Magnas, aut Iudex suum cuiquam tollat, vel ne cui quod sibi deberetur restituatur, neue ad id debitor cogatur, quod multi Magnates & familiares Regum, aduocati & procuratores sæpè faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

132 XXXV. Qui male consulit scienter & dolose, imò & si bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad veritatem assequendam. Quare qui consulunt, caueant nimium suæ scientiæ vel prudentiæ fidant.

XXXVI.

XXXVI. Qui alicuius acumen aut fortitudinem laudat, aut ignauiam & demissionem vituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur: quia ad id exhortari videtur.

XXXVII. Qui audiens aliquem alteri suo nomine nocuisse, illud ratum 133 & gratum habet, quia mandare videtur, c. Ratihabitionem, de Reg. iur. Quod solum intelligitur iuxta Angel. verb. Furtum, §. 20. quando qui nocuit, non nocuisset, nisi existimans eum cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huic moderatiori raro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro aut nunquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimantem illud gratum illi fore. Quamquam si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur, quamuis peccet, per c. Cum quis, de sent. excom. lib. 6. & cap. Ratihabitionem, c. Ratam, de Reg. iur. lib. 6.

XXXVIII. Qui testis à iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtum, sciens tacet, & ob illud dānicatus suū non recuperat, & restituere tenetur, c. 1. de Crimin. fals. si non tacet propter metū alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorū iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 7. & arg. c. Quisquis, 1. q. 3. & Scotum in 4. dist. 15. q. 2. Sylu. verb. Restitutio, 2. q. 6. Notandum tamen est, quod si epi- 134 scopus excommunicationem promulgauit contra eos qui non manifestauerint eum qui tale furtum fecit, sciens manifestare non debet, quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat: & inducere debet, ut mandato Episcopi satisfaciatur, & si fur satisfecerit, eum manifestare non debet, nec etiam si non satisfaceret, si illud probare non potest, quia quando præcipitur, ut qui talem rem scit, eam per denuntiationem manifestet, intelligitur de eo quod scit & probare potest, ut diximus copiosius quā alij in Rep. c. Inter verba, 1. q. 3. pag. 225. & seq. & nu. 778. nisi quādo prælatus is esset, qui potest prodesse, & non obesse, c. Hoc videtur, 2. q. 5. Sed si admonitus satisfacere nollit, & admonitor probare potest, 135 manifestare debet, quia alias excommunicationem incurreret, & damnificato, quod ob suum silentium recuperare de suo omisit, restituere tenetur, Io. de Anan. in c. Qui cum fure, de furt. nisi ob iustum metum taceat, ut proximè dictum est. Per quæ responderetur negatiuè ad nouè quæsitum, An vxor, filius, aut cognatus alicuius delinquentis abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne à Iudicibus sequestrentur, teneantur ipsi; vel alij eius rei conscij, manifesta-

quando epi excommunicationem promulgat.

re illa, propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere, si omnia abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel aliud, alioqui contra. Oportet autem cauere, ne iterum peti possit id, ad quod abscondita sufficiunt, instar illius, qui clam accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti compensationem, de quo supra, nu. 113. Non diximus otiose, (Per denuntiationem) Quia si iudex post semiplenā probationem coram ipso factam, & ad plenā probationem præcipit, ut qui illud scit, ad testificandū veniat, iuxta c. fin. de iure iur. & c. Ad nostrā, eod. tit. tenetur ire ad deponendū quod scit, licet admonitio eūgelica non præcesserit, nec probare possit. Quia illi non præcipitur ut denuntiet, sed ut testificetur, Ang. verb. Denuntiatio, §. 3. nisi sit persona à testificando eo casu excusata ob cognationem, vel aliam causam de quo infra, c. 25. nu. 48. & sequenti dicetur.

XXXIX.

136 XXXIX. Qui cōstitutus custos ciuitatis aut agri, damno notabilis, quod fieri videbat, saltem vociferatione non oblitit, cum obligatione restituendi in solidum per dicta supra eodem. Quamuis qui ad id ex officio non tenetur, licet peccet si malitiose tacet, restituere tamen non teneretur, per dicta ibidē, Imo nec peccaret, si absque malitia per negligentiam, aut modestiam non se ingerendi negotiis alienis id facere omittat. Sed si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiā, quia est Princeps, aut iudex, peccat, & restituere tenetur iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 7. & supra eod. etiam adiunctis iis, quæ S. Anton. & Angel. dicunt, & quæ nostri scribunt, in c. Quantæ, de Sent. excom. & nos in c. Inter verba, 11. q. 3. pag. 108. nu. 714. diximus.

XL. Qui iudex non facit parti damnum restitui cum posset, siue sit Reipub. siue personæ particularis cum obligatione restituendi, iuxta Scōtum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 2.

137 XLI. Qui curator, procurator, & alienorum negotiorum gestor, administrator bonorum alienorum, & filius, qui res sui patris tractat, qui nomine sui principalis, & ob eius vtilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionem in solidum tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc eorum administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita ut ab ipso postea domini reposcere non possint. Et si iam dictā administrationem non habet, & est adeo inops, ut satisfacere non possit, debet dicere principalibus si ignorant, quo satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere si potest, occultè tamen poterit accipere de eorum bonis tantundem quo satisfaciat, obseruatis conditionibus seruandis ab iis, qui occultè sua debita recuperant: quæ positæ fuerunt supra eod. cap. nu. 113.

139 XLII. Qui occultè aliquid accipit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi nota, sed occulta sic, is licet peccet venialiter, non tamen mortaliter: Quia eius acceptio, aut retentio non est contra voluntatem domini, sed modus solum accipiendi, quod ad peccandum mortaliter non sufficit, ut definierunt bene Adrian. in 4. de Restit. & Caiet. in summa verb. Furtum. Id quod sæpè filij ob verecundiam parentum faciunt. Serui etiam & famuli accipientes à suis dominis panem & fructus quibus vescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterent, aut si illic inueniretur, quamuis nollet, ut se inscio acciperent. Dixi (quibus vescantur) Nam qui caperent ad donandum vel vèdendum alteri, ut solent aliqui panem coctum, vinum, aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere. Quia non solum modus, sed ipsum factum inuito domino fit. Qui tamen minutatim vno die quid exiguum, puta quadrantem seu quatrimum, & aliis multis diebus singulis tantundem caperent, nulla vice peccarent, nisi venialiter, etiam si taliter accepta, ad notabilem quantitatem crescerent: modo iam inde à principio, vel postea non habuissent animum furandi notabilem quantitatem, per illa parua furta, siue tamen cum hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quantitatem notabilem, restituenda videtur illa. Quo fit, ut inueniri possint furta solum venialia, quæ obligent ad restitutionem sub pœna peccati mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui continuato tempore sine magnis interuallis illam notabilem quantitatem conflatet, non enim dicerem teneri ad restituendum sub pœna peccati

peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus vnus mensis aliquot eiusmodi furta facerent, & post aliū vel duos menses totidē, & post aliquot alios totidē, &c. ita quod in fine trium, vel quatuor annorum conflarent summam etiam duplo maiorem, quàm sit illa, quæ semel accepta peccatum & restituendi necessitatem induceret.

Ad dubium autem 16. P. Vinc. scilicet, An fur teneatur restituere impensas quas furtum passus fecit in quærenda re sibi furto subtracta? Respondeo, quod sic, eas quas vir prudens & bonus facere debuisset, quia earum causa fuit, & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor tenetur ad interesse damni, etiam extrinsecum, l. Qui tabulas, & l. Is cui, §. fin. ff. de furt. & glo. recepta, in l. 1. verb. Casibus, & verb. Cōsequenter, C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. Cur ergo cōfessarij non obligant eos ad illud restituendum? quia forte nesciunt damnum, aut probabiliter credunt damnum passos contentos fore restituto principali, quæ solutio quædam est, l. 1. ff. Qui satisd. cog.

XLIII. Qui impedit aliquem eantem ad impediendum damnum quod tertius inferre volebat quarto, & ad restitutionem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium, quia impediendo opitulaturum, indirectè, videtur iuuare nociturum; vt rectè innuit Medina in Cod. de Restit. fol. 39. Peccaret etiam cum obligatione restituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitam ne damnum notabile fieret, arg. c. Presbyterum, & c. Lator, & c. Continebatur, de homicid.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

S V M M A R I V M.

Pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter, nu. 141. & 151.

Peculium filiorum quadruplex Castrense, nu. 141. Quasi Castrense, & an sit tale omne peculium clericorum, nu. 142. Aduenitium, nu. 143. Profectitium, nu. 144. An sit mixtum, nu. 144.

Donare pater filio nisi in his casibus non potest, nu. 145.

Donatio facta à patre filio quando valet, nu. 146. & seq.

Filius qui plus alius patri seruit, quid obtinere debeat, nu. 148.

Donatio coniugis facta coniugi, quæ valet, nu. 149.

Legatum à patre relictum filie cui dos debetur, an compensetur, nu. 150.

Filiæ renuntians legitime cum iuramento, & enormi læsione, vt teneatur, nu. 152.

XLIII. Peccat mortaliter qui pater tractat aut dat bona filiorum suorum aliquo modo indebito infra scripto, nu. 151. cū obligatione restituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, præsuppono nouem. Primum, quod quatuor bonorum genera, aut peculiorū, filij viuentibus parentibus habere possunt, scilicet, Castrensia, quasi Castrensia, aduentitia, & profectitia. Secundū, quod Castrense est quod filius in bello acquirit, l. Castrense, ff. de Castrens. pecul. cum eis annot. & in Rub. C. eod. & hæc bona solius filij sunt, tam quoad vsum fructum, quàm dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes, l. fin. C. de inoffic. testa. l. 1. §. fin.

ad Macedon. Bart. in l. Si forte, ff. de Castrensi peculio, in tract. de duobus fra-
 142 trib. Tertium, quod quasi Castrense est quod filius familias acquirit officio aliquo
 publico, puta Medici, Aduocati, scribæ, aut magistri in aliqua septem artium li-
 beralium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium publicum accipit, aut
 beneficio Regis, vel Reginae, l. Cum multa, C. de bonis quæ liberis, & quod cle-
 ricis suo officio clericali, aut suis beneficiis curam animarum habentibus aut non
 habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt, quoniam etiam quali-
 bet alia bona clericorum, saltem quæ acquirunt post clericatum, iure communi
 sunt quasi Castrensia, Auth. Presbyteros, C. de Episcop. & cleric. secundum Hof-
 Panor. & Commun. in c. Quia nos, de Testam. & c. Constitutus, de Restit. in
 integ. In quibus nil plus habet iuris pater, quam in Castrensiibus, l. Non solum, C.
 143 de bon. quæ lib. quod an de consuetudine seruetur, infra dicitur. Quartum, quod
 peculium aduentitium est peculium filij familias non Castrense, nec quasi Ca-
 strense aliunde quam à patre & ex bonis eius & ob gratiam illius principaliter ha-
 bitum, qualia sunt bona illi hereditario iure à matre, aut à suis cognatis, aut amicis,
 & suo labore, industria, aut fauente fortuna parta: per nota ubi supra. In his bo-
 nis, aut peculiis proprietates est filij, & usus fructus patris quandiu uiuit regulariter,
 d. l. Non solum, & l. Cum oportet, C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut
 reliquit filio, ueruit, ne patri quæretetur usus fructus, Auth. Excipitur, eod. tit.
 & in casu Auth. Idem, eod. tit. & cum in bonis filij sui cum fratre succedit secun-
 dum ius commune, Auth. Item, C. eod. Dixi (iure communi) Nam secundum
 leges Regni Castellæ solus pater filio succedit, per l. 6. & 7. Tauri, & etiam secun-
 dum leges Lusitanie tit. 75. lib. 4. ordinat. quamuis fratres habeat, nec ad diui-
 dendum inter reliquos fratres tenetur secundum omnes in l. fin. C. de Collat. &
 l. Cum antiquis, C. de inoffic. testam.

144 Peculium uero profectitium, est peculium filij familias habitum à patre aut eius
 causa, aut de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens: & in his
 tam proprietates, quam usus fructus est patris. Nobis tamen uidetur, esse aliquod
 mixtum partim aduentitium partim profectitium, scilicet, quod filius suo labore
 & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quicquid dicat Sylu. Nam
 quamuis rectè dicat, quod quicquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri acquirit,
 aut futurum, quod tamen filius, ob suum laborem & industriam promeretur, eius
 est, & tanto plus, quam ceteri fratres debet habere de bonis paternis, quâto plus
 quam illi in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quâto mercedis solui de-
 bet alij extraneo qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de
 bonis, & pecunia etiam clandestinè accepta per suam industriam lucratur per sin-
 gularum doctrinam Bart. in l. 1. §. Nec Castrense, col. 3. ff. de Coll. bono. quam
 plurimorum autoritate fulcit Decius in l. Illud, C. de collat. à nu. 10. Quod
 intelligendum est cõcurrentibus duobus, alterum est, quod filius patrem susten-
 rare non teneatur, quia habet unde alatur, l. Si quis à liberis, §. Idem, ff. de lib.
 agnos. & l. Nensenius, ff. de negot. gestis, & l. Alimenta, C. eod. cum eis annot.
 per glo. & doctores. Alterum, quod expresse aut tacitè protestetur se eo animo
 seruire, ut pater ob suam operam & laborem det ei tantum quantum alteri extra-
 neo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritum etiam filij prædictum attendi
 potest,

potest, ad effectum, quod pater donare aut relinquere poterit tantum plus ei, quam
 eius fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet, ita quod
 id non cõputetur in sua legitima, iuxta mentem Bart. in l. 1. §. Castrensia, ff. de Cast.
 pecul. & l. Si donatione, C. de Coll. Et quanquã hæc duo dicta colligantur ex eo
 quod statim in eod. cap. nu. seq. & nu. 148. dicitur, visum tamen est hic declarare,
 quia est res quotidiana, & parum ab aliis resoluta. Quintum, donatione à fratre factam
 145 filio, qui est sub ipsius potestate, non valere, nec à filio factam patri, quia pro vna ca-
 dem persona reputantur, l. fin. C. de Impub. nisi primo, facta à patre in dotem aut
 matrimoniũ, l. Põponius Philad. ff. famil. ercisc. & ff. de Coll. bon. & de Coll. dor.
 per totum. II. mobilia facta pro bello, C. Famil. ercisc. l. 4. III. usus fructus
 quæ in bonis filij aduentitiis habet pater, ut in l. Cum oportet, & l. Non solum, §. si
 autè, C. de bon. quæ lib. IIII. facta pro meritis & seruitiis in tantum quantum pater
 dare alicui extraneo ob similia merita tenetur, iuxta Bart. cõmuniter receptum,
 l. 2. §. Castrensi, ff. de Cast. pecul. & l. Si donatione, C. de Coll. & l. Frater à fratre,
 ff. de cond. indeb. Et in foro conscientie sufficit ea esse vera arg. not in c. Tua, & c.
 Is qui, de spons. Sed in foro exteriori probari debent, nec sufficit patrem dicere ea
 vera esse, iuxta eundem in l. Si forte, de Cast. pecul. Quia fides non habetur dicenti de
 se alium benemeritum esse, quâdo id requiritur ad hoc ut iure aliquid facere possit,
 qualis est hæc donatio iuxta eundem & cõmun. Et cum dubitatur an pater filio do-
 net ob merita, vel ob meram liberalitatẽ, præsumendum est dare ob merita si ante-
 cesserunt, & alias ob liberalitatẽ iuxta glo. cõmuniter receptam in d. l. Si donatione,
 C. de collat. V. facta in omnibus casibus in quibus donatio à marito facta vxori
 facta, aut ab vxore facta marito valet, qui referuntur infra, nu. 150. Quia iuxta do-
 ctissimum Azon. in summa de donat. donatio inter maritum & vxorẽ, & donatio in-
 146 ter patrem & filium cõmuniter equiparatur. Notandum tamen est, quod donatio pa-
 tris, & matris facta filio, quæ nõ est remuneratoria quilibet valeat, aut eorum mor-
 te cõfirmetur, quia in vita non reuocarunt. Si tamen excedat quantitatem de qua pa-
 147 tres liberi disponere possunt, iuxta varias leges diuersorum Regnorũ, quas statim
 citabimus, & legitimæ reliquorũ filiorũ præiudicat, reuocanda est, quantum opus
 fuerit ad præiudiciũ eorũ excusandum, l. 1. C. de inoff. donat. & l. 1. C. de inoff. dor.

Sextum, quod si vnus filius patri suo seruit, & alij non, quamuis pater pro re-
 148 muneracione eius meritorum dare possit, quanti illa merita valent, & quantum ex-
 traneo alicui dedisset, si tamen non dat, nec filius in vita cum patre conuenit, ut
 sua merita remunerarẽtur, saltem ut extraneo, nec protestatur se ab eo, aut eo mor-
 tuo, ab eius hereditibus petiturum, à suis fratribus hæredibus remuneracionem ali-
 quam ratione suorum meritorum postulare non potest. Quia illud amore filiali fa-
 cere censetur, argum. l. Nensenius, ff. de Neg. gest. l. 1. & l. Alimenta, C. eod.

Septimum, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore marito post cõtractum
 149 matrimoniũ de præsentibus, aut ante pro tẽpore, quo cõtractum iam fuerit, nõ valet, &
 donator antequam moriatur cum libuerit reuocare potest, l. 1. ff. de donat. inter vir. &
 vxor. quãuis fiat per tertiam personã, & per modum remissionis debiti, l. Si sponsus,
 ff. eod. excepto quando Imperator aut Rex donat Imperatrici aut Reginae, aut illa
 illi, C. eod. l. penult. Et quâdo donatur pecunia pro restaurandis rebus igne absum-
 ptis, ff. eod. l. Quod si vir, Et quâdo donator pauperior ob talem donationem non

efficatur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quamuis donator pauperior fiat. Et quādo donatur pro tempore in quo matrimoniū perficietur, scilicet, vt res fiat mariti, aut vxoris, quādo alter eorum morietur, l. Sed interim, ff. eod. Et quādo donatio fit mortis causā, vt donatarius post mortē donatoris id habeat vt in d. l. Sed interim, modo se in vita reuocādi facultate nō priuet secundū glo. in d. l. Sed interim. Et quando vxor marito donat, ad aliquē honorē aut dignitatē consequendā, l. Quod adipiscēde, ff. eod. Et quādo maritus extraneū matrimonio, vxori omnē dotē promissam, aut aliquā eius partē remittit glo. ff. sing. & ibi Cyn. & Bald. in l. Si cōstante, de donat. ante nuptias. Remissio tamē alterius debiti nō valet. Et quādo maritus vxori suę in mēsem aut annū, aut quādiu superstes fuerit, pro victu suo, & suorū, certū quid pro estimatiōe fructuū dotis & nō amplius deputat, vt tenet glo. in l. Ex animo, ff. de donat. inter vir. & vxor. per illū textum.

Octauum, quod pater, qui legatum aliquod filię cui debebat dotem, relinquit, videtur relinquere in solutionem, aut in partem solutionis illius, c. Qui abstulerit, 12. q. 2. Quia est debitum, quod lege debetur.

Nonum, quod ex prædictis colliguntur modi, quibus pater contra filios peccat mortiferē. Primus, accipiēdo sibi vel alteri aliquid notabile à suo filio fam. ex bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi, arg. c. Qui abstulerit, 12. q. 2. II. accipiēdo sibi vel alteri aliquid notabile quoad proprietatē de bonis aduentitiis sui filij familias. III. administrando ea ita malē, vt notabiliter lædatur, siue vsus fructus habeat, siue non, quo casu alij fratres hæredes post obitum patris damnum illud quum bona inter se diuiserint, resarcire tenebitur. Sed si pater vsus fructus eiusmodi bonorum habebat, & non damnificauit proprietatem, sed solum fructus illorum, nec pater nec fratres ob illud ad aliquam restitutionem tenentur, Angel. verb. Peculium, §. 24. Sylu. eod. verb. quæst. 15. IIII. inducēdo per metum saltem reuerentialem, aut dolum & fraudem suum filium, vel filiam, vt suę legitimæ vel patrimonio renuntiet cum iuramento se cōtentam fore dotē minore legitima, cum obligatione restituendi, arg. à Contrario, c. Quamuis, vbi Dominic. & alij de pact. lib. 6. Diximus (Per metum aut fraudem) Quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentum, etiam si enormiter, vel etiam enormissimē læderetur, in foro conscientię, quamuis non in exteriori, quia ex tali damno dolus aut fraudis præsumitur secundum Petrum Anchar. conf. 38. & in reg. Accessorium, de Reg. iur. lib. 6. & latē Decius conf. 180. quæ tamen præsumptio in foro conscientię cessat iuxta not. in c. Is qui, & c. Tua, de sponsal. Qua distinctione contrarię opinionēs relatæ per Decium in d. conf. 180. & 26. & 182. fortassis componi possent.

De peccatis mariti circa bona vxoris, & è contrario.

SUMMARIUM.

Maritus vt peccat, si accipit ex bonis vxoris suę paraphernalibus, nu. 153.

Vxor vt peccat, si accipit ex bonis mariti etiam ad largiendum eleemosynas, nisi octo casibus, nu. 153. & seq. & quando potest occultare bona mariti, nu. 156.

Bona paraphernalia quæ sunt, nu. 153

Eleemosynam quando vxor largiri potest, nu. 153, & seq.

XLIII. Qui maritus sibi aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis quæ præter dotē vxor habet, quæ græco vocabulo paraphernalia lex appellat: nam alienum contra ius vsurpat. Bona paraphernalia sunt bona, quæ vxor sibi referuat, præter dotem quā marito pro oneribus matrimonij dedit, l. Si ego, §. Dotis, ff. de iur. dor.

XLIIII. Quæ vxor sibi aut alteri accipit ex bonis mariti notabile quantitatē contra eius voluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, cum obligatione restituēdi, S. Thom. 2. sec. quæst. 62. art. 1. Quia nec eleemosynam ex bonis mariti, aut communibus absque eius facultate dare potest, nisi Primo, extremē egentī, cauēdo tamen ne ob id maritus egeat extremē, c. Palce, 86. dist. Secundo, vbi consuetudo regionis haberet, quod vxores eleemosynam panis, aut vini largiantur, ibi enim credere potest, id placiturum marito, quamuis expresse id prohibet: quia verisimile est id maritum facere, ne eleemosynas extra modū consuetum tribuat. Si autem crederet eum verē nolle, vt etiam consuetam & moderatam faciat, debet se ab ea faciēda abstinere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 1. arg. c. Per tuas, 3. de Symon. Tertio, cum facit ad euitandū aliquod damnum mariti temporaneum, vt Abigail, 1. Reg. 25. fecit. Et eadem ratione, imo fortiori, si eam facit ad proprium damnum spirituale euitandum, vt cum maritus est malignus, & illa moderatē largitur, vt Deus eum illuminet, & ad pœnitentiā conuertat, modo sine eius scandalo faciat, arg. c. Nihil, de præscript. Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum aut superiorem aliter statuatur, Palud. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 6. concl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iurē firmo nituntur, verius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summum, plusquam eius maritus valens & præsens largiri solebat. Sexto, quum maritus pro eius victu certū quid illi deputat, & ex eo parcius viuendo reliquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eundem vbi supra. Septimo, si habet bona paraphernalia, de quibus ad voluntatem vxor statuere potest, nisi vbi cōsuetudo & statuta prouinciæ aliter decernerēt. Octauo, si dedit marito dotem ad sustentandū sufficientem, & nihilominus nouit aliquā artem texendi, aut suendi, aut acu pingendi, vendendi, emendi, aut aliam similem, qua non deserendo debitam domus administrationē lucratur. Quo possent conuincari opinionēs contrariæ, Glo. 1. Sicut, ff. de oper. libert. & Theolog. Tho. Richard. & Palud. vbi supra: siquidem ex ita lucrifactis liberē impendere potest, vt sentit Bart. in l. Cato, ff. de alim. & cibar. legat. modo, vt sanctē dixit Aftenfis, sua familia eo non indigeat: quia de præcepto charitatis primum domesticis subueniēdum est, c. Noscatis, 86. dist. & l. Si præses, C. de seru. & aq. & modo lucra non sint communia inter maritum & vxorem, & administratio sit marito referuata, vt communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis.

Adnotandum tamen, quod si maritus est prodigus, vel decoctor, potest licitē vxor accipere clam aliqua, vt necessitatis tempore, domui suę prouideat, deo quod marito etiam id imperanti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere, Ang. verb. Furtum.

Ad nouē autem hic quæsitum, respondimus affirmatiuē, quod etiam in foro conscientię potest vxor totam dotem repetere mortuo marito, scilicet, quod ille multa superflua impendisset in eam alendo & ornando, quia iura cum onere conservandi

eam vxori, faciūt eam dominū eius, l. Doce ancillam, C. de rei vend. & l. In rebus, C. de iur. dot. & c. Per vestras, de Don. iot. vir. & vx. & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic nouè quæsitum, respondimus, quod maritus tenetur restituere vxori, non solum dotem integram, sed etiam ea quæ bene vel malè impendit de bonis paraphernalibus eius, non tamè quæ de lucris communibus: quoniam illa sola quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, censentur lucra: reliqua enim, licet pro dimidio lucrifacerent vxori, lucrifunt tamen reuocabiliter, ita quod maritus ad quem spectabat libera illorum administratio, potuit bene vel malè administrādo illa, sibi & vxori reuocare, vt tradit Io. Iup. in rub. de donat. iot. vir. & vx.

Ad tertium nouè quæsitum respondimus, quod vxor etiam si maximā dotem dederit marito, non potest absque eius licentia dare de illa 40. aureos, etiam Nutrici suæ. Nec obstant citata in contrarium de pupillo, quem aiunt non teneri ad restituendum ea, quæ de suis bonis clam tutore impendit, nec deponentem qui de rebus à se depositis clam depositario idem facit, quia vterque horum tenetur ad imputandum illud sibi in redditione rationum, quod effectus est restituere, arg. c. Veniens, 2. cum similibus de testib. Nec refert, an minutatim iteratis vicibus, an vna eos dederit, quum à principio 40. dare statuerit, per dicta supra eod. n. 140.

Ad alia quatuor nouè hic quæsitā, sic in summa respondimus. Primo, quod etiam Portugallia, vbi ipso iurè omnia bona mariti & vxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam sine vxoris consensu, valet; quoniam apud maritum est tota administratio bonorum, & potest solus regulariter alienare mobilia, licet non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fin. & tit. 8. lib. 4. ordin. Lusitanie. Secundo, quod tenetur tamè computare illa in partem suam, imo & facere quod vxori suæ id innōtescat, vt in partitione tantundem plus sibi cedat, per prædicta. Tertio, quod donatarius qui credit maritum non manifestaturum id vxori, nec in sua parte clam illa donatum computaturum, tenetur eam eius rei admonere. Quarto, quod idem est dicendum de marito, qui in terris vbi lucra fiunt, cōmunia, donat aliqua clam vxore sua, quia licet impensa eius prouida, vel prodiga diminuat lucra, non tamen id facit donatio quæ illi non permittitur sicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

SUMMARIUM.

Filius mortaliter peccat cum obligatione restituendi aliquid ex bonis patris accipiens, nu. 156.

Quamuis sint aduentitia aut profectitia, &c. nu. 157. 158. & seq.

Filius qui ex patris iam mortui pecunia lucratur, nu. 161. & quid de dato sibi contemplatione sui patris: Et quid de sumptibus fratris sui scholastici, nu. 162. Et quid de sumptibus bonorum aduentitiorum, nu. 163. & seq. Et quid de pœna soluta pro eius delicto, & de impensis in nuptiis eius factis, & quid de iocalibus, nu. 165. & seq.

Legitima filiorum varia in variis Regnis, nu. 158.

Filius studiorum impensam à patre factam an, &c. nu. 159. & 164.

Filio donatum patris intuitu, nu. 162.

Filij lucra de patris pecunia facta, nu. 161. & seq.

Vxor an domina, an vsuaria iocalium, nu. 166.

XLV. Qui filius aliquid notabile ex bonis patris contra eius voluntatem accipit: Quia tunc nullum ius in bonis patris viuentis habet, quam quod debet ali ex eis, si ex suis non potest, l. Si quis à liberis, §. Idè, ff. de lib. agnos. Et ita quod ex eis an eperit, patri, aut saltè eius hæredibus, singulis pro rata restituere debet, nisi pater viuens illud ei cōdonarit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 1. etiā si bona ex quibus id accipit, forent sua aduentitia aut profectitia, per supra dicta eod. cap. nu. 153. Et etiā si accipiat ad eleemosynā dandam non egenti extremè, imo & si ad 157
dandū egenti extremè, si eius necessitati mutuando subuenire potuisset, per supra dicta eod. cap. n. 90. Potest etiā licitè accipere, quādo probabiliter conicit patrem suum eo contentum fore, vt cū de eius licetia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasijs versatur, tunc enim probabiliter credere potest, ratas habiturū patrè elemosynas illas, quas instar sui similibus facit, argum. l. Si longius, ff. de iudic. cum ei annotat. Potest etiam, quum bona ipsius aduentitia ad eum spectant, etiā quoad vsum fructum, cuiusmodi sunt in casibus relatis supra eodem ca. nu. 60.

XLVI. Qui filius accipit sibi vel alteri ex bonis patris datis ei in peculiū profectitium, vel ex fructibus eorum, vel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus ad patrem, imo vel ex ipsis bonis cum præiudicio vsus fructus patris contra eius voluntatem, vel cum eius voluntate plus quàm pater donare potest, eo quod excederet suam legitimam, & quantitatem quā pater cuilibet extraneo relinquere potest. Quod interdum iure communi sunt duæ tertiæ partes, & interdum dimidia, Auth. de Trient. & semiss. collat. 3. & Auth. Nouissima, C. de inoffic. testament. & iuxta leges Regnorum Lusitanie tertia, lib. 4. ordinat. tit. 70. & Regnorum Castellæ quinta, l. 7. & 8. adiuncta, l. 15. Tauri, & etiam tertia ad donandum ea quibus filiis volet. Et si mortuo patre illud plus non vult in diuisionem conferre cum suis fratribus, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi: per supra dicta iura. Idem est si vltra legitimam, per donationem patris inuālidam, aliquid accipit.

XLVII. Qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis sui patris viuentis de consensu eius, & post mortem eius non vult in diuisionem cum cæteris fratribus illos conferre: nisi pater permittat, & consentiat eos accipi ab eo, animo remunerandi eius merita, intra tamen quantitatem quam ei donare potest. Bart. in tract. de duob. fratrib. nu. 1. & 2. Quod ipsum etiam dicendum de pecunia quam in peculium profectitium à patre accepit, secundum mentem Bart. vbi supra. Idem quoque dicendum de eo quod pater nomine filij emerat, cum id labore atque industria sua filius promeritus esset, l. Filij, ff. famil. Herciscan.

XLVIII. Qui filius non vult cōferre ea, quæ pater ipsi emit, sed viuens non tradidit, quamuis sint libri, arma, aut alia, quæ si traderentur viuente patre, bona Castrensia, aut quasi Castrensia fierent, quoad proprietatē & vsum fructum, quia omnino patris remanent, & sic inter fratres diuidenda sunt, licet tempore quo talia pater emit, filius iam esset doctor aut miles: nam quo illa fierēt bona Castrensia, aut quasi Castrensia, necesse est, vt in vita patris ea tradantur, l. 1. C. de Castrensi pecul. Bart. in dicto tract. nu. 16. Et idè dicendum est de libris quos pater emit & tradit filio qui versabatur in litterarū studijs, si doctor effectus aut iam enīnciparus nonerat: quia non fuerūt facta bona quasi Castrensia. Verū est, quod ad estimationē qua impu sunt, si nunc minoris aestimantur, accipere non tenentur, iuxta gloss. in l. Illud,

Illud, C. de collat. ab omnibus receptam; nec etiam pluris, si eorū æstimatio creuit iuxta Raphaellem, cuius contrarium tenet Ludo. Rom. quod verius nobis videtur, arg. l. Secundum naturam, ff. de Reg. iur. c. Qui sentit, eod. tit. lib. 6.

Ad nouè hic quæsiu, respondimus, quod filius non tenetur conferre illa, quæ cum eo præ cæteris pater impendit in vestitu, cibo, & equitatu, quia id non est donatio, sicut talis quæ in legitima cõputari debeat, nisi quum pater donauit ei aliquam summam, vt de ea pro libito disponeret, & ipse suo arbitrio in prædictis impendit, quia conferet eam, vt alias donationes, iuxta l. 17. & 18. Tauri.

Adde quod si pater filij nulla bona habebat, & aluit eum in studiis literarū, non tenetur in parte suæ legitimæ cõputate alimèta, quæ ibi accepit. Sed sic, si pater penes se peculiū Castrèse, aut quasi Castrèse filij habebat: quia præsumitur eum aluisse tanquā administrator bonorū eius, iuxta Barth. vbi supra, arg. l. 1. C. de dot. prom. Quamquā in relictis creditori per vltimā voluntatem distinguitur an debitū esset necessario, aut voluntate contractum, iuxta Commun. in l. Si cum dote, §. Si pater, ff. solut. matrim. & in §. Sciendum, l. 1. C. de rei vxor. act. c. Officij, de Testam.

161 **XLIX.** Qui filius, id quod de patris pecunia lucratus est, eo mortuo non vult conferre, cum obligatione restituendi præter partem lucri, quam suo labore & industria meruit, vt quilibet extraneus meruisset, præcedente protestatione expressa vel tacita, per prædicta eod. cap. nu. 144. & seq. & nu. 148. & 158. facit, l. fin. C. de collat. & Bart. in dicto tract. nu. 23. Quia eam conferre non tenetur, per prædicta, quæ pars regulariter est dimidiū eius, quod lucrificat, secundum Bart. in l. 1. §. Nec Castrense, ff. de collat. bono. quæ plurimorū auctoritate fulcit Decius, in l. Illud, C. de collat. vt diximus supra, nu. 158. Idem de filio qui viuentem patre datum aut relictum aliquid ab aliquo extraneo solius patris, & non sui cõtemplatione mortuo patre non vult conferre. Quia illud est peculium profectitium, per supra dicta in eod. cap. nu. 144. secus tamen esset, si ei datum aut relictum ipsiusmet cõtemplatione fuit, aut tempore quo iam emancipatus erat, l. Sed si quid, ff. de usufruct. Bart. vbi sup. nu. 7. Quod si non cõstat vtrius cõtemplatione fuerit datum, id cõciendum est ex qualitate personarum, & modo relinquendi, & aliis similibus, iuxta boni viri arbitrium, arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. De causis, de offic. deleg. Idem de filio qui non vult pro sua parte soluere debita honesta quæ suus frater in litterarum studiis viuentem patre qui eum ad ea miserat, contraxit, cum obligatione restituendi, l. Sed Iulianus, §. penult. ff. ad Maced. & Bart. in d. tract. nu. 16. & Bald. in Addit. eiusdem. Quamuis conferre in impensas studij in quo perseuerare intendit, non teneatur, iuxta Bart. & Bald. vbi supra nu. 17. Idem dicendum de filio qui non vult computare in suam legitimam mortuo patre sumptus, quos ille in sua bona aduentitia necessarios fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumentum redunabāt, cum pater eos animo recuperandi fecisset, cum obligatione restituendi. Secus tamen esset, si eos animo non repetendi fecit, quod si non constat, parui præsumuntur facti, sine animo repetendi, cum eo vero, si sunt adeo magni, vt fructuum æstimationem excedant, Bar. vbi supra, nu. 22. Illud constat, quod si sumptus ad eadem bona necessarij non erant, nec in perpetuam vtilitatem eorum, sed solum in fructuū, quos pater in vita percipiebat, redunabant, filius mortuo patre illos in legitima sua computare non tenetur, quia omnia onera & sumptus in fructuum vti-

ctuum vtilitatem redundantes ad patrem, qui vsum fructū habet, pertinent, iuxta Bart. recept. d. nu. 22. Idem dicendum de filio, qui mortuo patre non vult cõputare in sua legitima bona patris, quæ insumpsit in ludos, & in vsus malos & vanos, in quos frequenter filij scholastici pecunias à patre ad emendum libros acceptas insumunt, cum obligatione restituendi secundū mentem glo. l. Illud, C. de collat. & communem super ea scribentium. Idem de filio cõmittente aliquod delictum ob quod pater pœnam soluit cõpellente ad id statuto regionis, secus tamen esset, si pater sponte nullo cogente ad id statuto ex pietate illā soluit, arg. l. Liber caprus, C. de capti. & Bart. in d. tract. nu. 31. Idè etiam de filio, qui in sua legitima cõputare non vult sumptus, quos pater animo in ea cõputandi in eius nuptus fecit, secus tamen, si absque tali animo id fecit, quod in dubio præsumitur, l. 3. §. fin. ff. de muner. & honor. Bart. vbi supra, n. 30. facit, l. Ex parte, §. Filius, cum glo. ff. famil. hercisc.

L. Qui gener vestes pretiosas, & ad festa celebranda & alia ornamenta, vt margaritas, annulos, lapides pretiosos, data suæ vxori à focero etiamnum extātia, mortuo focero in vxoris legitima cõputare non vult, cum obligatione restituendi, si aliud in vltima voluntate non declarauit, d. l. Ex parte, cum glo. Bald. in Addit. Bart. in d. tract. de duobus fratrib. non enim potest dici eorum donatio morte foceri confirmata, cum non constet nec præsumatur donatio, sed concessio vsus eorum, arg. l. Id vestimentum, ff. de pecul. & l. Mortis, in fine, ff. de donat. inter virum & vxor. & Bart. vbi supra, nu. 22. sed necessaria in vsum quotidianum non tenetur computare, nec pretiosa eo pretio quo constituerunt, sed quo valent tempore collationis, neque in hoc si opes aut dignitas personarum adeo sunt magnæ, vt illarum donatio præsumatur, l. Filius, ff. de donat. Angel. verb. Peculium, §. 24. Syluest. eod. verb. q. 12. Nec vestes lugubres, quia vxoris sunt, per glo. in l. Ex re domini, ff. de stipul. seru. & Angel. verb. Peculium, §. 21. Idem de genero, qui donata vxori suæ à consanguineis eius, sibi retinet. Quia, quod cõsanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & ad vxorem quod cõsanguinei vxoris eidem dant, Bart. in l. Sed si plures, §. In arrogato, ff. de vulg. & pupill.

De peccatis Falsariorum.

S V M M A R I V M.

Falsarius vt peccat, & cui restituet, qui nummos in substantia falsauit, nu. 167. Qui circumcidit, aut attenuat nummos, Qui scripturam, pondera, mensuras, nu. 168. Qui sigillum, nu. 168. Falsarij bullarum qui excommunicati, nu. 169.

L. I. Qui nummos in substantia, pōdere, aut forma falsificauit, aut falsis, sciens tales esse, vñus est, iuxta mentem omnium, in c. Quāto, de iure iur. cum obligatione restituendi damnū quod cōringit quādo falsitas fit circa substantiā, scilicet, substituendo, aut permiscendo vnū metallū pro altero, l. Paulus, ff. de solut. aut circa pondus, minōre pro maiori cudēdo, l. 1. ff. de Cōtrah. empt. non autē ita cōringit dānum, cum solū falsificat formā cudēdo sine potestate id faciendi, aut imprimēdo characterē, & formam alienā absq; cōsensu eius cuius erat, l. Sine nomine. & l. Qui nomine, ff. ad l. Cornel. de fals. Quia primis duobus modis proximū damnificauit, & nō tertio. Restitutio autē fiet damnū passo, si scitur, sin autē, pauperibus, arg. c. Cū tu, de Vsur. & dictorum supra eod. nu. 92. & 93. Neque excusatur, quod talem ab

alio accepit, quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat falsum esse, durante ignorantia excusatur, sed postea ea excussa, danificato satisfacere tenetur, & saltē si ipse fuit in culpa accipiēdo falsum pro vero. Et non cui dedit, si ipse pro vero impēderit, & damnū erat notabile, alias non, per supradicta, eod. c. nu. 3.

168 LII. Qui autoritate priuata, forficibus aut aliis instrumentis circumcidit, aut aquis acribus attenuat nummos, cum obligatione restituendi iuxta glo. recept. in d. c. Quanto. Dixi (Priuata) quia secus est si hoc fecit publica eius, qui eos cudi iussit, ut iusto maiores, ad æqualitatem pretij aliorum redigerentur. Dixi (Publica) quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem, imo qui id faceret, teneretur restituere id quod corradere ei, qui cudi iussit, aut monetario, qui eos cudi, si illud plus peccit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

LIII. Qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea, sciens falsam esse, vitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniam dedit, aut rogauit scribam ut sibi testamentum aut aliam quamlibet scripturam falsam faceret, toto tit. ff. & C. ad l. Cornel. de fals. cum obligatione restituendi omne damnum, quod inde sequetur. Et si sunt litteræ Papæ, est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, iuxta c. Ad falsarium, de Crimine falsi, licet solam vnā litteram aut vnum apicem, qui non mutaret illarum sententiam, demeret; iuxta communem in c. Dura, de Crimine. falsi. Quod non credimus esse verum, saltē quoad forum conscientia, ut post Io. Gerson tradidimus in c. Ad audientiam, l. 1. de Rescript. & trademus infra c. 27. nu. 59. Ut etiam non incurrit, qui hoc fecit in litteris quæ iam non valent, quæque iam euauerunt, secundum Richard. in 4. dist. 18. ar. 12. q. 3.

169 LIII. Qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis falsis scienter vitur, cū obligatione restituēdi, c. 1. de empt. & vedit. Idē de illo, qui falsat subscriptionē, vel inscriptionem, aut sigillum Prælati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituēdi damnum, si quod sequatur, secundū S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 18. §. 7. Et fortiore ratione, qui vitur falsis reliquiis, aut veris causā turpis quæstus, vebrietatū, & comestationum mortaliū, aut miraculis, & reliquiis nouis ab Episcopo nō approbatis, c. 2. de reliq. & l. Nemo, C. de sacrosanct. Eccles. & clarius cōcil. Trid. sess. 25. de Inuocat. & c. Turpis autē quæstus dicitur, qui queritur ex veditio- ne, locatione, traditione vel estensione reliquiarū & aliorū sacrorum, cū pacto vel sine principali ob id aliquid recipiēdi, non tamen, qui minus principaliter intenditur, ut cū sit principaliter ob honorē & reuerentiā eorum, sicut ut plurimum fieri solet per ea quæ latē tradidimus in repet. c. Inter verba, n. q. 3. n. 281. & in Clem. Quādo, de Cōsuet. dist. 1. c. 6. n. 15. & seq. & nuper in Cōm. c. Cū Minister, 23. q. 5.

De peccatis circa inuenta.

SUMMARIUM.

Inueniens vt peccat si non restituit, aut non quarit, & c. nu. 170. & seq.

Thesaurum qui arte magica quarit, nu. 176.

Inueniens trahem, & c. nu. 176. aut animal in laqueo, nu. 176.

Bona quæ sunt nullius, & quæ derelicta, nu. 170. & seq.

Thesaurus quilibet, & inuentus cuius sit, nu. 71. & seq.

LIV. Qui aliquid notabile alienum inuenit, & sibi retinet, vel quam cito & 170
cōmodè potest, non reddit perenti, si eum cognoscit, aut si non fecit quæ oportet ut eum noscat, iuxta Scotum receptum, in 4. dist. 15. Diximus (Notabile) quia minus eo non inducit mortale, per supradicta in cap. 11. nu. 4. & specialius supra eod. cap. nu. 3. Dixi (Alienum) Quia non est peccatum etiam veniale, accipere sibi quod nullius est, cuiusmodi sunt aues & feræ & lapides pretiosi littoris maris, quæ inuentium & capientium fiunt, §. Item lapilli, Inst. de rerum diuis. qualia sunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum, sed deserunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, ut thesauri, de quibus plura statim. Quales item quæ à suis dominis pro derelictis habentur, l. Falsus, §. Si iactum, ff. de furt. & l. Interdum, ff. de acquir. poss. & §. fin. Inst. de rerum diuis. Pro derelicta autem quis habere suam rem perditam præsumitur ex coniecturis, de quibus est, quod tacet, & non quarit per se vel per alium, iuxta Feder. Senen. in conf. 17. aut iacit librum apertum in mare, vel fluuium, glo. in d. §. Si iactum, quamuis id faciat tempore tempestatis. Non tamen idē esset si iaceret eum clausum, saltē illo tēpore, l. Qui leuanda, ff. ad l. Rhod. de iact. & minus id quod vi fluminis fertur, arg. l. Nauigia, C. de furt. c. Excommunicationis de Raptor. Quod si per debitam inquisitionem non apparet quis perdidit, vel cuius est, pauperibus restituendum est, arg. c. Cum tu, & ei annor. de vsur. Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquam vnus ex eis, saltē ex consilio confessarij, per ea quæ diximus in cap. Quando, de Confec. dist. 1. not. 7. nu. 34. & supra eod. cap. nu. 93. & in Apolog. libelli de Reditib. q. 1. nu. 77. Caueat tamen, ne à sua ipsius cupiditate falsus, debitā inquisitionem omittat, & pauperiorē quam sit se sibi persuadeat, arg. c. Quatuor, 4. q. 3. Maior, in 4. dist. 15. q. 8.

LVI. Qui casu thesaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidium domino non reddit, aut si data opera absque facultate domini effodiens inuenit, & totum non reddit, saltē sui laboris mercede deducta, iuxta mentē glossæ dictæ. Si quid, 14. q. 5. Pro cuius declaratione dicimus, quod thesaurus est pe- 172
cunia sub terram vel alibi abscondita vetustiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla est memoria, l. Nunquā, §. Thesaurus, ff. de acquir. rer. domin. & melius in §. Thesauros, Inst. de rerū diuis. & melius in l. 1. c. C. de Theaur. lib. 10. Qui secundum ius cōmune totus est eius qui inuenit illum in eo quod plenē suum est, quoad dominiū directū & vile, & si casu inuenit in alieno, dimidiū est eius, & dimidiū domini loci vbi est inuentus: Sed si data opera inuenit in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit quæsitus, an sine illo: & priore casu totus cedit inuentori, posteriore vero totus domino loci, ut probat prædicta l. 1. & rectè resoluit Syll. in Aurea Rosa cas. 19.

Ex quo sequitur Primo, quod creditor qui thesaurum in domo, quam pignori 173
habet, inuenit, & maritus qui inuenit in terra dotali vxoris, diuidere debet eū cum debitore, aut cum vxore. Et etiā, qui in agro aut domo ad modicū tempus conductis, imò & ad longum, nempè ad vitā, aut vitas, aut in emphyteosim perpetuam, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, ut mox dicitur: quia nullus horum est integer dominus, l. 2. ff. si ager vcti. vel emphit. perat. & sic dimidium directo domino dare debet. Et è contrario si inuentor habet dominium directum,

directum, dimidium dare debet habenti utile, vt colligitur ex Bart. in l. Si is, §. fin. ff. de acquir. rerum domin. & in l. In causâ, ff. de Procurat. & §. Thesauros
 174 Instit. de rerum diuis. Dominium autem directum totum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine usufructu habet, vt qui in emphyteosim perpetuum, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium verò utile tantum dicitur habere, qui sine proprietate, habet ius fruendi re, perpetuo, vel pro sua vita, aut plus, aut saltem pro decem annis, iuxta glo. Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. & allata per Decium conf. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundo, eum, qui thesaurum in loco publico aut sacro siue religioso inuenit, partiri debere cum fisco, aut ciuitate, aut prelato Ecclesiæ, cuius est ille locus, vbi est inuentus. Dixi supra (secundum ius commune) quoniam vbi alia sunt de hoc leges, aut de aliis rebus inuentis, illæ seruandæ sunt, sed non est expectanda sententia iudicis, vt rectè monuit Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 3. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigit sententiam, iuxta glo. illam sing. c. Fraternitas, 12. q. 2.

Sequitur tertio, quod aliquam pecuniam dispersam per agrum, aut in sacculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inueniens, restituere tenetur, quia non est thesaurus, per supradicta: & trad. Bald. in Rub. de rerum diuis. Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatam, aut quo melius seruaretur, repositam inuenit. Quia propriè non est thesaurus de quo loquimur. Quare nullum ius sibi acquirit, quæ eam inuenit, imo tenetur restituere illi qui abscondit, aut eius hæredibus, l. A tutore, ff. de rei vendicat. aut pauperibus, quod si non facit, mortiferè peccat, vt sensit glos. dicti §. Thesaurus, Instit. de rerum diuis. si ex coniecturis apparet, non multum tēporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui vero emit aliquod prædium, siue vrbānum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere venditori, d. l. A tutore, vbi supra: quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 66. ar. 5. quicquid Ang. dicat.

176 LVII. Qui thesaurum arte magica, aut aliis diuinationibus, & modis illicitis quarit, quamuis id efficiat in suo, & quod inuenit fit fisci, l. Vnica, C. de Theaur. lib. 10. Videtur tamen eum retinere posse illum, quousque condemnetur, quia pœna est, arg. glo. sing. c. Fraternitas, 12. q. 2.

LVIII. Qui trabem, aut aliquid aliud fluminis vi delatum inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, vt iure præsumeretur pro derelicto esse habitum, arg. l. Qui leuanda, ff. ad l. Rhodiam. de iact. Gab. in 4. dist. 15. q. 8. sub. fin. & si in suo id inueniens, dominum requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret à iudice, vt constitueret ei terminum intra quem illud faciat, & dominus nil horum curet, satis præsumi potest, eum id pro derelicto habere, quod sibi retinendo non peccet, argum. d. l. Qui leuandæ, cum ei annotat.

Auis autem & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipiētis fit, l. In laqueum, ff. de acquir. rerum domin. §. Illud quæsitum, Instit. de rerum diuis. nisi vbi contraria consuetudo ei qui laqueum parauit, adiudicet, Maior. in 4. dist. 15. q. 10.

De pee-

De peccatis circa contractus, & primo
 circa depositum.

S V M M A R I V M.

Fraus species doli, nu. 177.

Culpa quid, & quotuplex, nu. 177.

Dolus quid, & quotuplex, nu. 177.

Fallacia species doli, nu. 177.

Casus fortuitus quid, & idem vni casus, alteri non, nu. 178. De quo nemo, nisi in tribus casibus tenetur, nu. 179.

Contractus magis obligat eum, cuius gratia fit, nu. 179.

Contractus per hos transit dominium, & per hos non, nu. 180.

Deponens mutabile cum facultate vtendi, & c. nu. 180.

Depositarius vt peccat non reddendo, vel vtendo, nu. 181.

Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi & c. nu. 181.

Pactum ne depositarius de dolo teneatur, non valet, nu. 181.

AD cognoscendum peccata quæ circa deposita, commodata, mutuata, pigno-
 rata & locata, committuntur, præsupponimus primum, quod plurimum interest an quid dolo, an culpa, an casu pereat, vel peius fiat, & an culpa lata, leui, vel leuissima. Ideoque definiendum esse, quid sit vnumquodque horum. Definiuntur autem à Panor. in c. 1. de Commod. & c. fin. de Depos. post Bart. in l. Quod Nerua, ff. de pos. cum notat. ibi & alibi sepe per nostros doctores, & Tho. 1. par. q. 48. ar. 5. & 6. & 1. sec. q. 21. ar. 2. & 2. sec. q. 118. ar. 8.

Secundo, quod ex mente omnium prædictorū dici potest breuiter, quod culpa, generaliter sumpta, est voluntaria inordinatio actus, vt loquitur Thom. aut deuiatio à bono, vt Bart. Et quia inordinatio, siue deuiatio voluntaria aliquando fit studiose, siue de industria, & aliquando inconsideratè, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam simplicem. Dolus autem est machinatio, seu circunuentio, ad decipiendum seu fallendum alium adhibita, l. 1. ff. de dolo, glo. in Reg. scienti, lib. 6. Dolus autem est duplex, qui fit verbis, & vocatur fallacia, & qui fit rebus tantum, & vocatur fraus, vt ait Thom. in d. ar. 8. Iterū dolus diuiditur in verum, & præsumptum, vt aiunt Bar. & Pan. Nam licet dolus non possit probari, nisi per confessionem partis, vel coniecturas, quoad forum exterius, iuxta, glo. c. 2. de renunc. lib. 6. & in l. Dolum, C. de dolo, tamen, quando signa sunt manifesta, dicimus dolum verum, quando secus, dicimus dolum præsumptum, verbi gratia, librum comodatum reliquisti noctu in platea furibus frequentata, & est perditus, diceris apud homines, vero dolo, eo sine vt perderetur, ibi posuisse, si autem eundem librum reliquisti in platea interdium, diceris dolo præsumpto reliquisti apud eosdē: licet fieri possit, vt neutro casu coram Deo dolo feceris, vel quod in posteriore casu dolose feceris, & non in priore. Et dolum verum appellauit Bart. latissimam culpam, dolum præsumptum latiore culpam. Ex quibus inferitur. Primo, frequentissimè fieri, quod qui verè corā Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo coram hominibus, arg. c. Tua, de spons. cum ei annot. II. fraudem esse speciem

speciem doli generaliter sumpti, iuxta l. Ius gentium, §. Sed si fraudandi, adiur. et glo. ff. de pact. III. quod omnis dolus est culpa, & ita quod promittens indemnitatem alicui de culpa commissa per famulum, tenetur de furto ab eo dolose admissio, ut ait Bart. & Panormitan. communiter recepti ubi supra. Culpa vero simplex differt à dolo, quod ille scienter & studiose fit, hæc vero ignoranter, vel negligenter: & ita est triplex lata, leuis, & leuissima. Lata est quæ regulariter omnes communiter vitat, qualis est eius, qui extra domum, aut in scamno librum sibi commodatum relinquit. Leuis vero, quam regulariter homines diligentes suæ professionis evitant: qualis est eius, qui librum aliquem in suo cubiculo ostio tamen aperto, relinquit. Leuissima quam homines diligentissimi vitare solent, qualis est eius qui librum commodatum intra cubiculum relinquit, quod clauis obserauit, non tamè manu, an bene obseratum esset, tentauit; iuxta comunem opinionem in prædicto c. & casus fortuitus est inopinata rei euentus, qui præuideri non potest, etiam per diligentissimum. Casu autè fortuito fit, quod sine vilo dolo & culpa eius de quo agitur, contingit: qualia sunt, quæ contingunt per bellum inopinatum, furtum latronum, terræmotu, gelu, grandines, fulmina, & alia similia, l. Quæ fortuitis, C. de Pignor. a. et. Monentur autè, quod alij non monent, quod aliquis euentus dici potest casus fortuitus respectu vnius, & non respectu alterius, ut incendiū domus respectu eius qui incedit, dolo, aut culpa, dicitur factum: & respectu passi damnum suorum bonorum aut alienorum per illud, qui nullatenus fuit eius conscius, casus fortuitus.

179 Tertio, quod regulariter nemo tenetur de damno quod casu fortuito contingit, nisi in tribus casibus. Primus, quando culpa præcedit, ut qui equum sibi vsque ad Bononiam commodatum, duxit ad Mediolanum, & post Bononiæ transitum, incidit in latrones, qui ei rapiunt illum. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter quam periisset apud commodantem per supra dicta, à nu. 44. Tertius, cum fit pactum, Quod quamuis casu fortuito amitteretur, ei qui recipit pereat, d. c. 1. & l. In rebus, ff. eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. Is, ff. de action. & oblig.

Quarto, præsupponimus quod quando aliquis contractus in fauorem & utilitatem solum alterius contrahentium fit, ille regulariter tenetur de dolo, & culpa lata, leui, & leuissima, alter autem non nisi de dolo. Et si in fauorem, & utilitatem vtriusque fit, vterque tenetur de dolo, lata & leui culpa, & non de leuissima, nec de casu fortuito, l. Contractus, ff. de Reg. iur. cum latè annotat. ibi per Decium.

180 Quinto, præsupponimus quod aliqui sunt contractus, per quos dominium rei de vno in alium non transferitur, & aliqui per quos transferitur. De numero non transferentium est detractus depositi, per quem sola custodia rei alteri committitur, l. 1. & l. Licet, ff. Depos. & regulariter fit in fauore eius qui deponit, & commendat. Et contractus commodati, per quem conceditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, c. 1. cum ei annot. de Commod. & toto tit. ff. Commod. ut commodario gratuita mula, libri, vestis, & id genus aliorum: Et regulariter fit in fauore accipientis: Et contractus locati & condueli, per quem vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, pretio conceditur, toto tit. ff. & C. Locat. & in Decreta. eod. tit. qualis est concessio non gratuita vsus domus, prædij, mulæ, equi, & id genus aliorum. Et contractus pignoris, per quem debitor creditori aliquid in cautum pignorat. l. 1. ff. & C. de pigno. & eod. tit. in decretal. De numero vero transferentium

dominium

minium, sunt, emptio, & venditio, ff. & C. de contrahend. empt. permutatio, donatio, & mutuū, per quod gratis creduntur res, quæ in numero, pondere & mensura consistunt, & vsu consumuntur. l. 2. §. Appellata, ff. de reb. credit. Qualia sunt pecunia numerata, panis, vinum, & oleum.

VI. Quod depositum prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, facta facultate depositario, ut eis vtatur, incipit esse mutuū, simul ac depositarius incipit eis vti, l. Quintus, ff. Depos. & clarius, in l. Certi conditio, §. fin. cum l. seq. ff. de reb. cred.

LIX. Qui deponit rem in numero, pondere, vel mensura consistentem, cum facultate ut ea vtatur pacto facto, aut intentione principali, ut aliquid lucri inde ei redeat, quia per proximè dicta in effectu mutat & sperans inde principaliter lucrum; quod esse peccatum, infra nu. 207. patebit. Idem de depositario, qui depositum deponenti petenti reddere non vult, c. Bona fides, de Depos. nisi cum deponens in suum damnum aut alienum repeteret, ut quum deponens arma, furans, ea ad se vel alium lædendum repetit. c. Nequis, 22. q. 2. Et nisi quando bona deponentis publica siue confiscata sunt: quia tunc depositum fisco reddendum est, d. l. Bona fides. Et nisi quando latro, apud eum a quo furatus erat, deponeret, per eandem l.

LX. Qui depositarius depositum amissum dolo, vel lata culpa eius de quibus supra eod. cap. nu. 177. reddere non vult. l. 1. §. vlt. ff. Depos. quamuis non, si culpa leui sit amissum. Quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur per supra dicta eod. cap. nu. præced. Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, tenebitur si sua culpa, quamuis leui amittatur, non autem si leuissima, vel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo, vel pactum, quod ad id eum obligaret, per prædicta, nu. 79. licet non valeret pactum, ne depositarius de dolo teneatur, quia id materiam & occasionem peccandi præberet, quod non licet, c. Ex parte, de Consuet. l. Conuenire, ff. de pact. dotal. Etiam quando gratia depositarij depositum factum est, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipse se obtulit custodem, ob quod qui deposuit, alteri diligentiori committere omisit, iuxta comunem. Cuius contrarium tenuimus supra c. 4. nu. 3. sequenti Decium in d. Reg. Contractus, nisi quando se ob suam utilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

LXI. Qui depositarius deposito contra voluntatem deponentis vtatur, ut de vtente pignore infra eod. cap. nu. 213. dicemus.

De peccatis circa Commodatum.

SUMMARYM.

- Commodans vt peccat ante tempus reprensus, nu. 182.
 Commodatarius vt peccat non reddens, aut vtens, &c. nu. 183. & 184.
 Commodatarius remittens per nuncium non reddentem, nu. 185. & 186.
 Impensa que quomodo commodatario soluenda, nu. 186.
 Commodatum à mutuo in eius redditione longè differt, nu. 185. & sequent.

182 LXII. Qui commodans commodatum ante tempus constitutum à commodatario contra eius voluntatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione restituendi, l. In commodato, §. Sicut, ff. Commod. & c. 1. de commod. nisi commodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundum Ang. verb. Commodatum, §. 4. quod saluat quoad forum conscientiae Syl. quando commodatarius alio remedio sibi, quo illud damnum vitaret, prospicere potuisset: quamvis illud commodatum sibi non fuisset, sed nostro iudicio, in utroque foro peccat qui commodat, & ante tempus reuocat. Quia textus indistinctè loquuntur in d. c. 1. de Commod. & in d. l. In rebus, nec vlla ratio in vno foro potius quam in alio concludit. Et quia licet quis (cæteris paribus) sibi magis quam alteri obligetur, c. Si non licet, 23. q. 5. & l. Præses, C. de seruit. in proposito cætera non sunt paria. Quia commodans sua voluntate propria rei vsum alteri cõcedit, & suam fidem seruare tenetur, l. 1. ff. de pact. c. Qualiter, eod. tit. Sed si res ad certum vsum, & ad certum tempus commodata non fuit, sed quousque commodanti placeret, (quod precarium vocatur) cum libuerit repetere potest, nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret, quia tunc dolo id facere videretur, Syl. verb. Precarium, q. 1.

183 LXIII. Qui commodatarius ad præfinitum tempus non reddit, aut deterius factum, sua culpa etiam leuissima reddit, quo commodans non fuit contentus, ar. c. 1. de Commod. cum ei annotat. Idem si cõmodatarius in alium vsum quã concessum commodato vitur, aut diutius quã conuenissent, cum damno notabili commodantis, cum obligatione restituendi illud, & rem, quamvis deterius fieret casu fortuito, quia furtum committit, l. Qui inuenta, ff. de furt. & §. Placuit, Inst. de oblig. quæ ex delict. l. Si vt certo, ff. Commod. & omnis fur est in mora, l. In re furtiua, ff. de Cond. fur. & casus fortuitus ei qui est in mora nocet, vt supra eod. c. nu. 179. dictum est. Non est tamen fur, nec peccat, si probabiliter credit eum qui commodauit, contentum fore, eo quod ipse fecisset, & ideo illud fecit, l. Qui rem, ff. de furt. Nec tenetur de damno commodatarius sine cuius culpa res commodata periit, aut deterius est effecta solo vfu ad quem commodata fuit, l. Si commodauero, ff. Commod. Imo, saltem in foro conscientiae, restituere non tenetur cõmodatum quod periit aut deterius effectum est alio vfu, si certum est eodem modo periturum aut deterius effectum iri, si tempore cõpetenti commodanti restitutum fuisset, nisi id quod commodantis ob moram interfuit, Ang. verb. Commodatum, §. 14. Ex quo sequitur, peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam, cum domini damno notabili alteri commodat, l. Qui vas, §. Si ergo, ff. de furt. Et qui commodatum sui tantum gratia accepit, vt regulariter accipi solet, & sua culpa etiam leuissima, amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob causam, & vtilitatem eius qui commodat: quemadmodum vxor ornamenta & vestes, quas maritus aut amicus commodat, recipit, quo ornatio ad eum accedat, non nisi ad damnum dolo, aut culpa lata datum tenetur: Et si vtriusque gratia commodatur, vt commodantur vasa argentea, & alia similia ad splendide aliquem dominum vel amicum communem excipiendum, tenetur ad damnum dolo, aut lata, & leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est, l. Contractus, de Reg. iur. c. 1. cum ei annot. per Panor. & alios de Commod. Quamquam so-

quam Sotus lib. 5. q. 7. ar. 3. de iust. & iur. recenter contra omnes dicit se credere cõmodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro conscientiae non peruenit. Sed cõmunis tenenda est, quia hæc obligatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

LXIII. Qui misit commodatum, pignus, depositum, aut locatum per nuntium non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & nõ vult soluere, arg. c. Significante, de pignor. Bart. in l. Eum qui, ff. Commod. sed non, si misit per nuntium communiter pro fideli habitum, l. Qui argentum, ff. Com. & Bart. vbi supra. Quia ea quæ pereunt, regulariter suo domino pereunt, & quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, vt sunt domus, bestiae & similia, quorum dominium non transit in accipientem, manent & sunt eorum, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant; & ita quomodocunque pereant, eisdem pereunt, nisi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat; quorum nihil interuenit, in missione rei commodatæ per nuntium communiter ad illam ferendam pro fideli habitum: Quamvis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis; puta pecunia numerata, pane, vino, oleo, & id genus aliis, quæ vfu consumuntur; quia dominium eorum transit in accipientem: & ideo licet per nuntium fidelem & diligentem mittantur, si actu non peruenerint ad eos, quibus mittuntur, & nuntius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta Com. in l. Incendium, C. si cert. pet. & l. Quod te, ff. eod. & d. c. Significante.

LXV. Qui commodatarius rem sibi commodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis quas ipse iure facere tenetur. Quales sunt victus, & curationes exigui pretij, l. In rebus, §. Possunt, ff. Commod. Bart. in l. Diuortia, §. Impendia, ff. solut. matr. quamvis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta commun. arg. à contrario, l. si. C. de compensa, & c. 2. de Depof. & etiam in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem aut alia similia factarum. d. §. Possunt, & Bart. vbi sup.

De peccatis circa locata & conducta.

SUMMARIVM.

- Locator non reddens pensionem pro re locata perditam, nu. 187. & seq.
- Locans domum in malos vsus, nu. 195. vel dolium vitiosum, nu. 196.
- Meretricum permissio vt licita, nu. 195. A. & domus eius vt locanda, B. & an ad expediat, C.
- Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita, nu. 195. A.
- Locare domum Meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat, nu. 195. C.
- Tributum Meretricum tanquam sedum ab Anastasio sublatum, nu. 195. C.
- Casar Costa Doctor laudatus, & in Archipraesulem euectus, nu. 195. D.
- Operarius, qui non laborat iuste conductori, nu. 196.
- Conductor non soluens, vel damnificans arbores, &c. nu. 194.
- Sterilitas quæ, & quando minuit pensionem, nu. 188. & seq.
- Pensio emphyteosis duplex, & quæ minuitur, nu. 190.
- Emphyteosis que perditur biennio non soluendo, nu. 193.
- Locator quando potest auferre locatum, nu. 193.

187 LXVI. Qui locat aliquid, & pensione accepta ob crimen commissum sua bona perdit, & non vult reddere pensionem, saltem pro rata temporis conductori, qui eo non potuit, ut conuenit, ut, l. si fundus, ff. locat. quæ vna cum gloss. & communi sententia probat locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, vel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob maleficium, siue detur militibus, licet non teneatur soluere illi interesse dani emergentis, aut lucri cessantis, eo quod non fuit eo toto tempore ad quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam integram pensionem domus locatæ conductorem eam relinquere coactum ob pestem, & aliam iustam causam superuenientem ante definitum tempus. Quia solum pro tempore, quo ea uti potuit, soluere tenetur, cap. Propter sterilitatem, cum ei annot. de Locat. Idem de locatore qui non vult deducere partem agricolæ debitam, propter sterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas anni præcedentis nec sequentis compensare potest, d. c. Propter, de Locat. l. Ex conducto, §. Si vis, ff. locat. quamuis ad id non teneatur eo solo, quod fructus iam percepti damnificentur, subripiantur, aut pereant, quia id sterilitas dici non potest, l. Damnum, C. de locat. Idem de quolibet locatore, & conductore, qui non seruat vel non vult seruare leges locationis, & conductionis expressas vel tacitas, quæ colliguntur infra scriptis sex notabilibus. Primum, quod iuxta leges Lusitanæ Catholicæ Fidei propagatrici consultissimas, præfatæ remissioni locus non est, quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes sapienter statutum est lib. 4. ordin. tit. 61. Quod agricola nullam pensionem soluat quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quamuis pauci sint, integram soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis semente deducta, si est prædium ab eodem satum, alias nihil. Diximus, (remissioni) Quia cõpensationi anni fertilis cum sterili ibi etiam ut in aliis Regnis iure communi locus est, ut eod. tit. 61. cauetur.

188 Secundo, quod sterilitas fortuita est, quæ contingit ex insolito calore, frigore, tempestate, terræ motu, magna alluuiione, locustis, bruchis, & id genus aliis, quæ absque aliqua culpa Agricolæ eueniunt: prædicto §. Si vis.

Et quanquam multæ sunt opiniones circa diffinitionem sterilitatis prædictæ, omnibus tamen perpensis, ea vero propior videtur, quæ diffinit esse illam, quam conuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio Regionis probat, & quod cessantibus his eligatur illa Bartoli, in dicto §. Si vis, & Io. And. in d. c. Propter, scilicet, quæ est tanta, ut ex tribus partibus, quæ cõmuniter colligi solent, vix duæ tantum colligantur, ut si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem, quo casu, si prædiu erat conductum tribus scutis, duo soluantur. 189 Quanquam item aliqui dicunt, quod tunc sterilitas vnus anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno aut sequenti duplo plus solito colligatur: verius tamen videtur sufficere, ut colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id cõstitutum est, aut plus solito tertia parte. Quia ad sterilitatem sufficit, ut tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est differentia, an pensio sit soluenda in pecunia numerata, an alia quauis re, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de Translat. Præl.

Tertio, quod hæc remissio locum non habet, cum locator & conductor sunt socij partiarij tam lucri quàm damni, iuxta glo. receptam ind. c. Propter, Nec quando steri-

do sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba, vel zizanix sementem suffocant, quia hoc negligentia Agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiam Syllu. verb. locatio, q. 13. rectè annotat. Neque in pensionibus rerum, quæ 190 in longum tempus, scilicet, in decem vel plures annos, aut in vnã vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam si maior pars rei sic ad longum tempus locatæ pereat, etiam casu fortuito, modo non tota, l. 1. C. de iure emphyt. quod verum est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionem domini directi, quam ad solutionem fructuum, secus autem, quando ita fructibus responderet, quod tantum aut parum minus soluitur, quàm si ad modicum tempus conduceretur, tunc enim prædicta remissio faciendã est, quia emphyteuta siue conductor, non soluit pensionem tam ad recognitionem dominij directi, quàm in fructuum compensationem, quæ communis opinio est, quam refert & sequitur Ias. in l. 1. C. de iur. emphyt. nu. 20.

Quarto, quod pensio proventus, aut merces locationis non sunt augenda propter fertilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per conductoris industriam excreuerint, quia sua industria eidem non debet esse damno, nec etiam quando ex fecunditate prædij euenit: Sed sic, quando casu fortuito contingit: ut si res locata fuit molendinum; ex quo conductor communiter percipere quinquaginta solet, & quia reliqua molendina vicina destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pensio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito euenientem diminui solet, Panor. in d. c. Propter, & Syllu. verb. Locatio, q. 14. Quia contrariorum eadem est disciplina, c. Hospitiolum, 32. dist. l. 1. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur.

Quinto, quod qui aliquam rem propriã ecclesiæ in emphyteosin temporariam 192 aut perpetuam habet, & per duos annos pensionem soluere cessat, ipso facto eam perdit, c. Potuit, de locat. nisi celeritate solutionis mora pargetur, quæ purgatur si ante citationem, vel statim post eam sine alia dilatione soluit, iuxta Innoc. & Io. And. in d. c. Potuit, & Bald. spec. tit. de locat. quamuis glo. & Cardinalis in d. c. Potuit, arbitrio iudicis relinquunt, quod verius videtur: Sed si prædium est alterius personæ priuatæ, non admittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius temporis spatium, quod ad eam faciendã datur, l. fin. C. de iur. emph. Sed si dominus prædij debet emphyteutæ tantum quantum sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis vim habet, arg. c. fin. de depof. vbi Panor. & alij.

Sexto, quod qui domum suam in certum tempus locauit, ante præfinitum tempus 193 ab ea colonum vel inquilinum amouere potest in quatuor casibus, c. Propter, §. 1. cum glo. de locat. Primus, quando in longum tempus, scilicet, in decem aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis pensionem non soluit: aut quando in minus tempus locauit, & die præstituto non soluit, nec celeriter satisfacit, l. Ad e. C. de locat. & d. c. Propter, §. 1. Secundus, cum ad suam habitationem propter aliquã necessitatem superuenientem ea opus habet, d. l. Aedem & d. c. Propter, §. 1. Si tamen cõmodè aliter sibi providere potest, non dicitur necessitatem habere, Quæ tamè superuenire potest locanti qui aliam domum non habet quando locat, quicquid dicit Syllu. verb. Locatio, q. 9. ut si tunc cum alio degebat, & postea uxorem duxit, & cum ea separatim ipsi viuendum est.

194 Tertius, quando domus indiget refectione qua tempore locationis non indiget, d. c. Propter. Sed in hoc & præcedenti casu pensionem pro rata temporis pro qua auferitur, deducere debet, d. c. Propter, §. 1. Quartus, quando conductor abutitur ea etiam absque damno illius recipiendo meretrices, desides quosque & lenones & id genus nihili homines, & tunc nihil ei de pensione remittere tenetur. Aut male ea vitur, & cum damno illius, in cubicula sues introducendo, arbore cadendo; agrum idoneo tempore non colendo: quo casu de pensione remittere pro rata debet, potest tamen in iudicio damna petere, Pan. & Io. de Imola, in d. c. Propter.

195 LXVII. Qui suam domum, aut aliam rem locauit ei quem putabat ea ad peccatum mortale abufurum: vt qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniuste alium percutere velle, aut locat domum suam, ad vsuras in ea exercendas, quia auxilium ad peccandum mortaliter præbet, arg. c. fin. de iniur. & c. 1. de offic. deleg.

A Ad nouè hoc in loco quaesita, respondimus multa, in d. c. 28. quorum summa est. Primo, quod licet potestati publicæ, permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secundum August. in lib. de ordine relatum, à Tho. 2. sec. q. 10. art. 11. c. dicente quod vt Deus permittit aliqua mala quo maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitans eum, id facere potest.

Secundo, quod non licet permittere lupanaria eo modo, quo alicubi permittuntur, videlicet constituendo eis patronos, & locando domos carius quam locarentur honestis, eo quod magis lucrantur, quam illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem, quia hic modus participationem lucri obuientis ex peccato continet, & vt eruditè dixit Caiet. supra dicto ar. 11. nulla permissio peccati est licita, cum participatione lucri præcedentis.

B Tertio, quod non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis in qua illa non permittit eas habitare, quia legem & consuetudinem iustam transgreditur contra c. Quæ contra mores, 8. dist.

Quarto, difficile defendi posse, quod non peccat mortaliter qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandum, etiam in ea parte ciuitatis in qua permittitur habitare. Tum quia non licet locare domum vsurario, ad exercendum scenus, c. 1. de vsur. lib. 6. Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi iuuando, per resolutionem positam supra eod. cap. 14. nu. 30. A. Tum quia quamuis possit Potestas publica permittere meretrices, consultores, & adiutores earum, & accedentes ad eas, non tamen potest efficere, quod illæ, & hi non peccent, & negati non potest eum, qui facit, vel locat domum meretrici ad meretricandum, iuuare ipsam ad illud. Tum quia fundamenta quibus contrarium, in d. cap. 28. defendimus, soluuntur concedendo. Primo, quod licet cuique vti iure rem suam locandi licite, non tamen illicite. Secundo, quod quamuis liceat locare domum ei, quem credit aliquo modo in ea peccaturum, ad alium finem quam peccandi, & ad exercendam artem, cuius exercitium non habet peccatum inseparabiliter admixtum, non tamen ad finem peccandi, nec consequenter ad exercendam artem cuius exercitium habet in se peccatum admixtum, & ita quamuis liceat locare domum peccatoribus, puta concubinario, aleatori, peieranti, & id genus aliis non excommunicatis, ad viuendum honestè, etiam si credantur peccaturi, non tamen ex eo consequitur;

quitur; quod liceat locare meretrici domum ad viuendum meretricando, & exercendo artem cuius exercitium inseparabiliter habet peccatum admixtum: Quia id nulla humana potestate potest fieri licitum, cum sit contra legem naturalem, & diuinam, c. Sunt quidam, 25. c. 1. licet iusta de causa permitti possit. Contrarium tamen sine scrupulo affirmat Maior in 4. dist. 15. q. 35. Pro quo facit, quod id seruati consuetudo totius fere orbis Christiani. Et quod prædictum dictum Augustini ab omnibus receptum, vix potest exequi sine domuum locatione. Et quod in hac vrbe, sciente & patiente Papa, locantur, & semper consueuerunt locari domus meretricibus. Et confessarij absolunt, & semper absoluerunt locatores earum sine proposito abstinendi à tali locatione. Et quod ad contraria, quæ vigentissima sunt, responderi potest procedere in eis, qui locant eo sine principali, vel minus principali, vt meretricentur, non autem in eis, qui locant illis ad viuendum tantum, cum displicentia coram Deo vera, meretricij & artis meretricandi. Et quod hoc significare videtur, d. c. 1. de vsur. quatenus vetat locari domos vsurariis ad scenus exercendum, & quatenus non vetat locari indigenis, sed tantum alienigenis: Quamuis replicari possit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio vsurariis indigenis, ad scenus exercendum in foro exteriori, non tamen quod liceat in interiori, de quo agimus.

Quinto, quod magis expediret non permittere. Primo quidem, quod difficile est defendere, quod liceat eis facere vel locare domus, in quibus meretricentur, vt dictum est, & quod raro locantur ad tam purum finem viuendi, quod non miscetur aliquis finis, saltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundo, quod multi pueri incipiunt hac occasione prius peccare, quam alioquin inciperent. Tertio, quod libido non extinguitur nec refranatur, imò acceditur eius vsu, secundum Magistrum lib. 2. dist. 24. addito male inclinationi sensualitatis malo habitu, quia duo vincula fortiora sunt vno, c. 1. de Treug. & pac. Quarto, quod castitatis habitu resistendi illi malæ inclinationi refranatur illa, & non lupanari resistentiæ illi resistenti. Quinto, quod finis per eam prætextus, putæ honestæ sollicitetur, non attingitur: Viri enim prudentes auertunt, eos, qui ad eas sollicitandas sunt apti, non adire meretrices, imò postquam male sunt eis assueti, tanto magis honestas sollicitant, quo maiore impetu naturæ & vitij feruntur. Sexto, quod ipsemet noui pueros castissimos venientes ad academias ex terris, vbi non est eiusmodi occasio fornicandi, ob eam, quæ in illis se offerebat, animas, studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimo, quod meretrices ipsæ, postea quam desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum instrumenta fiunt. Octauo, quod mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini quæ feminæ, c. Indignantur, 32. q. 6. Et feminis nusquam hac permissione succurritur. Nono, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius perdendæ occasionis, vigilantia ad resistendum coniuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia, gratia Diuina. Quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur. Primo, pessimam esse permissionem qua Caupones intra domos suas, vel in tuguriolis contiguas, permittunt meretrices, quo plures eo diuertant: quia non fit auctoritate publica, & est ei mixta participatio.

Secundo, esse peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum opera, & lucro. Quare non immerito Nicephorus lib. 16. cap. 20. Hitor. Eccles. huiusmodi lucrum & tributum, appellat vestigal & portorium impurum, detestabile, absurdum, Deoque iniustum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandū piaculum: summisque laudibus effert Anastasium,

D quod imperiali magnificentia illud omnino sustulit. Cuius rei me isthæc recognoscens, admonuit præcellens Doctor Cæsar Costa, non solum variisque iuris peritia, sed & historiae atque politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper à Sanctissimo D. N. Gregorio xij. in Referendariorum numerū cooptatus, Cum antea fuisset Sapietiæ Romanæ Gymnasta percelebris, & post hæc scripta, fereque dimidium huius operis typis excusum, antequam hic locus excuderetur, ad amplissimum amplissimæ Capuæ Urbis olim æmula, ab eodem Gregorio, ut eruditissimo, ita in eruditissimos quosque propensissimo, Archiepiscopatum euectus.

196 LXVIII. Qui dolia vel alia vasa vitiosa scienter non patefacto vitio, locat, aut ignorans eorum vitium, pro integris vendit, ob quod vinum effusum est, aut damnificatum, & damnum vini & interesse soluere non vult, l. Sed addes, §. Si quis, ff. Locat. Quâvis secus sit, saltem quoad forum cōscientiæ, si ignoras vitium, simpliciter locauit; dicens cōductori, nescire se illa esse vitiosa, & ideo dispiceret an essent talia, Ang. verb. Locatio, §. 24. & Syl. eod. verb. q. 18. Quod ipsum est dicendum de omnibus aliis vitiosis, ex quibus damnū sequi potest: qualis est equus qui aquâ ingressus in eam procidit, & vestium iacturam adfert, Sylu. vbi supra. Idem de operario, qui conductus diario, fideliter non laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnum ad arbitrium boni viri 197 satisfaciendi, l. 1. ff. locat. Idem si promisit se diario pro altero laboraturum, & dolo, aut sua culpa, id non præstitit vel non vult conductori damnum ob id acceptum satisfacere, cum obligatione restituendi, arg. l. fin. ff. ad l. Rhod. de Iact. & d. l. Sed addes, §. Cum quidam: secus tamen si eum casus fortuitus impedit, l. Si vno, §. Cum quidam, ff. locat. & si est paratus ad præstandum, sed culpa conductoris non præstat, diarium ei persoluendum est: & etiam si præstare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentem, quando conductus, diarium in alio loco si ille non conduxisset, reperisset, Sylu. verb. Locatio, q. 12. aliàs non, in foro conscientiæ. Quæ tamen limitatio nobis non videtur iure probari.

198 LXXIX. Qui pensionem rei conductæ eius domino non soluit, eo quod ea non vitur, quia non vult, aut quia ob aliquem casum fortuitum, ex parte ipsius contingentem non potest, cum obligatione restituendi, glo. in d. l. Si vno, §. Item cum quidam. Quod limitant Ang. verb. Locatio, §. 15. & Sylu. vbi supra. pro-cedere, quando dominus eo quod eam illi locauit, alteri locare omisit, alias non, saltem in foro conscientiæ. Sed nec hæc limitatio, nostro iudicio, iure probatur. Et aduertendum, quod in illa quæst. an Merces locationis, & quælibet alia pensio sit soluenda in principio vel fine anni? resolutio glossarum in §. penul. Inst. de iur. stipul. & in l. 1. C. Quando dies lega. ced. ponitur in illis duobus senariis.

Annua si debes, tunc inspicias caput anni.

Anno si debes, in fine teneberis anni.

Circa

Circa quod varij variè loquuntur, sed tenendum est, quod in primis conuen-tio partium est attendenda, & ea deficiente, consuetudo regionis, & eis deficien-tibus, regulariter soluenda est in fine anni, quando vnica solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendæ solutionis, vt resoluit Ias. post alios in l. Qui hoc anno, ff. de verb. Dixi (Regulariter) quia aliud est faciendum quando ex causa propter quam datur, & ex persona cui datur, & aliis circumstātiis aliud conicitur, vt Pan. cum communi tenet in d. c. Propter, de loc. & satis in c. Peruenit, de arb.

LXX. Qui dolo, lata culpâ, vel leui, sua, vel suorum, infert notabile dam-num rei conductæ, & non vult illud satisfacere, glo. in l. Si quis fundus, §. Cel-sus, & l. Si merces, §. Qui colonum, ff. locat. Secus tamen est, si infertur ab alio, cui ipse restituere non potest, aut non tenetur, aut casu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præcessit, per dicta, supra eod. cap. nu. 179.

LXXI. Qui colonus partiarus locauit alicui prædium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit, aut eas cædit, aut alius odio exorto, ipsius dolo vel culpa, eas cædit, aut earum fru-ctus dissipat, & non vult restituere domino suam partem vel damnum iux. l. fru-ctus, ff. de vsu. & d. l. Si merces, §. Culpæ, ff. locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

S Y M M A R I V M.

Tributa & iura Regia, qui non soluit, vt peccat, nu. 200.

Tributa sine auctoritate imponens, vt peccat, nu. 201.

Exactor iurium illicitè impostorum, vt peccat, nu. 201.

Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur, nu. 201.

Episcopi inquirant an clerici gabellis grauentur, nu. 202.

Gabellas rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt, nu. 202.

Gabellas ob merces debens, sic verum pandat, nu. 202.

LXXII. Qui tributa & iura iustè auctoritate Pontificia, Regia, aut alia pub- 200
lica, consuetudine immemorabili imposita, non soluit, cum obligatione resti-tuendi, iuxta Host. in summa pe pœnit. & communem. Quod planè procedit in iuribus debitis ob prædia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia via iusta impositis, cum intentione obligandi ad mortale, aut ob contractus locationis aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iussionem iustam im-ponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, vel expressam impediendi obliga-tionem ad pœnam æternam per impositionem alterius temporalis, vt infra cap. 23. à nu. 36. dicetur, & in Rub. de pœn. olim diximus, & nuper latius in comment. c. Fraternalitas, 12. q. 2.

LXXIII. Qui absque auctoritate Pontificia aut Regia aliquod tributum 201
subditis imponit, cum obligatione restituendi: quædam enim rapina, est Pan. in c. Super quibusdam, de verb. signif. & excommunicatur per bullam cœnæ, cuius tenor ponetur, infra cap. 27. an. 58. Idè de illo qui exigit tributa aliqua aperte illicita,

aut sciens talia esse, cum obligatione restituendi, arg. c. 1. Ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & per dicta supra cap. 1. 1. num. 1. 2. & etiam si dubitat an sint licita vel non, & sua spē in iussus ad id se offert: secus tamen si iussu superioris facit: quia obedientia in dubio excusat, cap. Quid culpatur, 23. quæst. 1. modo virtute obedientiæ prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat, eo quod pro tali à superiori habetur, vt in c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 1. 14. nouè declaramus.

LXXIII. Qui Gabellas & vectigalia licitè laicis imposita, quæ nec ecclesia nec ecclesiasticæ personæ debent, exigit ab eis, & est excommunicatus ipso facto, c. Quanquã, de Censib. lib. 6. non obstante contraria consuetudine, nisi quando inueherent, aut emerent ad negociandum & mercaturam exercendam, aut haberent facultatem à Papa ad illa ab eis exigendum, Gab. in 4. dist. 15.

Rogatus à multis, vt hanc decisionem amplificem, facta mentione Gubernatorum laicorum, q̄ti frequentissimè imponunt superindicta extraordinaria super pane, vino, carne, panno & aliis id genus ad victum & vestitum spectantibus, quæ Itali vocant Gabellas, Hispani, Sissas, Galli, Tallias & gabellas, & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab ecclesiasticis personis, quæ ad ea soluenda non obligantur, ac à laicis. Eorum item qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, vel onusta, & perinde petunt, iubēt, aut permittunt peti ab ecclesiasticis atque à laicis, quamuis id quod vehunt, important, vel exportant, sit de eorum patrimoniis, aut prouentibus ecclesiasticis, & in suos vsus conuertendum. Rogatus, inquam, hoc, plurima possem hic addere, quæ gratia breuitatis omitto: contentus admonere. Primo, eos grauissimè in his peccare, Deum immunitatemque ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas etiam Bullæ cœnæ domini incurrere, multos canones famosos infringendo, in quibus sunt, c. Bene quidem, 96. dist. c. Ecclesia, de Constit. c. Aduersus, de Immun. eccles. c. Nouerint, de sent. excom. c. Quanquam, de Censib. lib. 6. II. Quod glos. sing. Clem. Presenti, de Censib. dixit, quod iudicio sui authoris, tota Italia ob hæc est interdicta, & quod de aliis prouinciis, qui earum facta norunt, testificentur: quod profecto auditu horrendum est. III. Quod attestamur sæpius à nobis & nostris famulis, satis multa huiusmodi vectigalia in multis Regnis exacta fuisse. Ideoq̄: iure veteri, ne Deus omnipotēs indies magis & magis iratus, cōsultores Principū & Rerūpub. de prædictis canonibus parum curantes, & Principes ac Respub. nimium illis credentes, & exactores soli auaritię inhiantes grauissimè tandē castiget. IIII. Demerari me, quod cum tot has censuras incurrant, tam pauci tamen confessarij locorum vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment, & eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci episcopi, qui excommunicatas & interdictas personas, & terras vbi hæc fiunt, iubentur, & permittuntur, denuntient: cum præceptū eis sit à Concil. Viennensi, d. Clem. Præsenti, vt sub pœna peccati mortalis id faciant, postquam de eo iussus constiterit; quod tamen facile constare potest, quamuis parte vocata & audita id fieri debeat, per glos. memorabilem eiusdem Clem. verb. Cōstiterit. Quanquã etiam testor multos populos Italiæ & Gubernatores, & exactores eorum biennio proximo à Summo Pœnitentiario Sanctissimi

etissimi D. N. petiisse absolutiones à cēsuris ob hæc incurfis, restitutione promissa, parata, vel facta, quos vtinã aliorum Regnorū populi & rectores imitētur. Amen.

An autem iura illa quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ soluuntur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad vendendum depositis, & aliæ id genus Gabellæ quæ in multis Regni Castellæ locis tam à clericis quam laicis, vt audio, persoluuntur, licitè à clericis exigantur, iis qui earum condiciones melius quàm nos norunt, delegamus. Addo, quod portoria & alia tributa Regia & publica non sunt soluenda de iis quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatem secum portat iuxta ius cōmune. Nec consuetudo contraria valet secundum Ang. verb. Pedagogium, §. 3. Sed contra tenet S. Anton. in 2. par. cap. 14. quod verius est, & quotidianus vsus comprobatur & bene, quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex c. fin. de consuet. & l. 2. C. quæ sit longa consuet. & certum est hoc lege statui posse, vt etiam idem S. Anton. ait.

LXXV. Qui debitor Gabellæ cui publicanus siue cōductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius conscientiæ, vt veritatem pretij aut quantitatis mercium quas defert, dicat, & acceptat, & non plenè eam manifestat, cum obligatione restituendi, Medina C. de Restit. de reb. restit. q. 13. sub. fin. quod est verum, etiam retenta opinione de qua infra cap. 23. à nu. 36. Quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem temporali pœna munitam, non incidit in spirituales æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus suæ conscientiæ recipere, quia satisfacit dicendo se paratū soluere, quæcunque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

S V M M A R I V M.

Pignoris qualis vsus peccatum, nu. 203.

Pignoris fructus capere quando vsura, nu. 203.

Pignus cum pacto commissario capere an liceat, nu. 204.

Pignus vendere an liceat, & quo ordine, nu. 204.

Pignore vendito minoris vel maioris debito, &c. nu. 205.

LXXVI. Qui creditor vitur pignore cum notabili damno debitoris absque eius voluntate expressa vel tacita, & nullam habens causam verisimiliter credendi dominum id æquo animo laturum, & est furtum, l. Si pignore, ff. de fur. Pan. in c. 1. Depos. & si cum eius voluntate expressa, aut tacita vtatur, vsuram admittit, de quo infra nu. 217. nisi sit vsus, qui gratis inter amicos concedi solet, qualis est libri, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 1. ad 6. Idem de creditore qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut notabiliter damnificari consentit, vel non vult refarcire damnum Glo. in l. Si creditor, C. de pignor. actio. secus autem si culpa leuissima id contigit, & secus si casu fortuito, modo mora non præcedat. Nec pactum quo pignus quocunque modo periret, debitori periret, §. fin. Inst. quibus mod. re contrah. oblig. & l. Quæ fortuitis, C. de pignor. actio. Idem de creditore pacifcente cum debitore, quod eo non soluente, ad certum tempus, pignus sibi cedat, aut ne post certum diem redimi possit, l. fin. C. de pact. pign. & c. Significante, de pign. nisi quando non in lucrum creditoris, sed in pœnam debitoris fit pactum,

fit pactum, vt pro vendito iusto pretio habeatur, quod sentit Pan. in d. c. Signifi-
 204 cante, & S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. & Syl. in Aurea Rosa cas. 28. Idem de credito-
 re qui expresse paciscitur, vt pignus venderetur, non soluto intra certum tempus
 debito, & priuquam venderet, debitori non notificat, l. Si conuenerit, ff. de pi-
 gnor. act. Ang. verb. Pignus, §. 7. nisi etiam conuenerit, ne notificatio esset ne-
 cessaria, Glo. in ead. l. Si conuenerit. Et licet de pignore non vendendo pactum
 sit, trina tamen monitione facta, vt luat illud, vendi potest, modo inter moni-
 tiones seu denuntiationes ipsas, triduum intericiatur: Si autem nulla facta fuit
 205 mentio de vendendo, vel non vendendo, vnica denuntiatio sufficit, quo trans-
 actis duobus annis, propria autoritate vendere possit, l. fin. C. de iure dom. im-
 petran. & Ang. vbi supra, Syl. verb. Pignus, q. 10. non autem prius sine auctori-
 tate Iudicis. Et si creditor bona fide pignus minoris, quam sibi deberetur, vendit,
 reliquum à debitore petere potest: quemadmodum etiam si plures vendit, resti-
 tuere tenetur, Ang. vbi supra, §. 8. Et quandiu debitor aliquid etiam solum qua-
 drantem debet, creditor totum pignus retinere potest, quoad ille solutus fuerit,
 l. Quandiu, C. de Distract. pign.

Potest etiam creditor pignus à debitore ad tempus præfinitum non soluente
 alteri pignorare, l. 1. & 2. C. Si pig. pign. det. Potest etiam impensas bona fide
 in pignus factas repetere, vt si erat ager, in eius cultum, si erat animal, in pastum
 factas, l. Seruos, ff. de Pign. act. tenetur tamen ad computandum in sortem fru-
 ctus ex pignore perceptos, deductis impensis, quas in eorum collectionem, aut
 conseruationem fecit S. Anton 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 3.

LXXXI. Qui vasa sacra, libros, vestimenta & ornamenta ecclesiastica pigno-
 rat, l. Sancimus, C. de sacros. eccles. c. 1. de pignor. nisi fecerit id ex magna ne-
 cessitate, puta redemptionis captiuorum, subuentionis pauperum, & aliorum ope-
 rum ecclesiæ multum necessariorum, d. c. 1. de pignor. & c. Aurum, 12. q. 2.

De peccato vsuræ circa mutua.

S. V M M A R I V M.

- Henricus Infans Portugallia, summa laude dignus, nu. 206.*
Vsura quid, & duplex, vera, & palliata, nu. 206.
Mutuuum duplex, verum, & palliatum, & differt à commodato, nu. 206.
Vsura vtraque pagina speciatim vetita, eam probans hereticus, nu. 208.
Peccatum vsuræ duplex, sed neutrum vsuræ mentalis, nu. 208.
Vsura lege civili vetita, sed valde exercita clam, nu. 208.
Vsura centesima quæ, & c. nu. 208.
Vsuram quæ intentio sine facto faciat, nu. 208.
Intentio secundaria nec vsuram, nec Symoniam facit, nu. 209.
Vsura est lucrum ob dilationem solutionis, nu. 210.
Interesse quid, quotuplex, & quod peti potest, nu. 211.
Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus, nu. 212.
Montes Pietatis liciti, nu. 213.
Dotis ob solutionem dilatam, quid lucri capere liceat, nu. 213.

DICTVRVS de peccato vsuræ circa mutua, huic loco ad id opportuno iu-
 206 xta promissionem in præfatione factam, inseram summam eorum, quæ in
 Comment. de vsur. c. 1. 14. q. 3. scripseram, ad scrutandum fundamenta, qui-
 bus solueretur dubia quædam, quæ anno 1554. soluere iusserat Vlyssipone Illu-
 strissimus ille Cardinalis et. Sanctorum quatuor Coronatorum omnium virtu-
 tum heroicarum panegyri rerum diuinarum & humanarum eximia cognitione com-
 mitata, & inelytus Infans Portugallia Henricus, tunc frater gloriose memoriae
 Regis Ioannis eius nominis iij. & postmodum Regni Lusitani moderator gra-
 uissimus, nunc autem Patruus obseruantissimus, & obseruatissimus Regis Don-
 Sebastiani huius nominis primi, Iuuenis quidem, sed pacis, & belli gestis pro ætate
 Christianissimis, gloriosissimis, & gerendorum spe admirabilis. Summa ergo illius
 Commentarij est, quod continet xxij. Notabilia. In quorum quatuor primis hab-
 205 betur, quod quævis hoc verbum, vsura, prima sui significatione significet vsum cu-
 iuslibet rei iuxta illud Cicer. pro Rabirio. Vsura huius lucis, &c. tamen iuxta signi-
 ficationem, quam in hac materia communiter habet, significat lucrum proueniens
 ex contractu mutui, & Grecis dicitur *τοκο*, id est, partus; quasi à mutuo partum,
 & Hebræis appellatur *תולד* id est, morsus, quo mutuans mutuatarium mordet, vt
 quidam recentiores scripserunt. Et quod contractus mutui differt à contractu
 commodati, quia per hunc non transferitur dominium rei commodatæ, per illum
 autem sic rei mutuo data, vt dictum est supra nu. 180. Licet conueniant in hoc,
 quod vterque debet esse gratuitus, iuxta glo. recept. in c. 1. de Commod. & quod
 mutuuum verum reperitur in solis rebus quæ vsu consumuntur, & in pondere,
 numero & mensura consistunt, puta pecunia numerata, vino, oleo, pane, tritico, &
 id genus aliis, quæ vsu cōsumuntur, Inst. quib. mod. re contr. oblig. in princip. Dixi
 (verum mutuuum) quia velatum siue palliatum, etiã in aliis rebus & cōtractibus in-
 uenitur. Mutuuum enim palliatum est, quod secundum suam formã apertam & ver-
 ba contrahentium, est alius contractus, quã mutui, secundum vero formam laten-
 tem, & mentem contrahentium veram vel præsumptam, est mutuuum, quale est
 omnis cōtractus, alius à mutuo, in quo quis minoris iusto pretio infimo, siue pio,
 querit aliquid propter anticipatam solutionem & contra, quo quis vendit alij ma-
 ioris pretio iusto supremo propter dilatam solutionem, c. In ciuitate, de vsur. &
 c. Ad audientiam, de empt. & c. Illo vos, de pignor. cum eis annotat. qui enim
 emit, 10. rem ad minus pretio infimo valentem, 12. ob anticipatam solutionem, in
 effectu videtur mutuarè pretium quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare
 deberet, accipere pro vsura. Qui vero contra vendit rem valentem, ad summum
 & pretio rigoroso, 10. pro 12. ob dilatam solutionem, videtur mutuarè pretium rei
 quã vendit accipiendo illud plus iusto pretio, quo res vendita valet pro vsuris vt in
 prædictis iuribus probatur. Quod autem pretium sit infimũ, quod mediũ, & quod
 supremũ, traditur infra cap. 23. nu. 78. Vnde licet omnis vsura in solo cōtractu mu-
 tui versetur, quia tamen cōtractus mutui est duplex, verus & palliatus, ita duplex
 est vsura, vera, quæ in vero mutuo, & velata seu palliata, quæ in palliato versatur.

In quinto, & sexto notab. quod aliud est peccatũ vsuræ, & aliud vsura: quia pec-
 207 catum vsuræ est accipere, vel velle lucrum vsurariũ. Vsura vero est lucrũ pecuniæ
 estimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui veri vel palliati queritur.

Dixi, (Lucrum) pro gerere, & (pecunia aestimabile) ad differentiam lucri non aestimabilis pecunia, quale est spirituale meriti, & gratiæ, quod fit, quando, & quomodo, & cur oportet apud Deum, iuxta illud Psal. Beatus vir qui miseretur & comedat, siue mutuat, & illud Euangelij Math. 19. Centuplum accipietis, &c. Quod propriè non est usura, licet aliquando metaphoricòs sic dicatur, Luc. 19. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 1. Et ita mutuate quem, ut presentetur, vel eligatur ad beneficium, vel ut illud sibi conferatur, non est propriè peccatum usuræ, licet sit peccatum Symoniæ, quæ est grauior usura. Dixi (suaute natura) ad differentiam lucri quasi spiritualis, virtutis & amicitia, quod mutuando quæritur, & non est usura, quia suaute natura non est pecunia aestimabile, licet multi pluri aestiment amicitiam, quam mutuo aliquibus quærent, quam pecuniam, quæ ex eo ab usurario quæritur. Dixi (Principaliter) Quia licita est intentio minus principalis quærendi aliquid pecunia aestimabile, ut infra dicetur. Dixi (Vt mutui) ad differentiam eius, quod ratione veri interesse lucri cessantis vel damni emergentis accipitur, quia illud non est usura, iuxta glo. sing. & receptam, c. Conquestus, de usur. facit c. 2. & c. Salubriter eod. ut. Dixi (veri vel palliati) Ad includendum lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra, nu. proximo.

Et quod usura est illicitum lucrum, & velle, vel accipere illam, peccatum mortale, adeo quidem, ut contrarium asserere sit hæresis, Clem. 1. de usur. & non solum iure humano, sed etiam naturali & diuino veteris & noui testamenti, c. Quia, & c. Super eo, de Usur. Nam prohibetur hoc septimo præcepto decalogi, Non furtum facies, Exod. 20. quo omnis rei illicita usurpatio, qualis est usura, prohibetur, c. Pœnale, 14. q. 5. quod est præceptum vtriusque testamenti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes, contra impium Molinæum, & pium Sotum ex Urbano, in c. Consuluit, eod. ut. & Conc. Lateranens. sub Leon. x. & ex alijs, per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutationem cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato, sed etiam mutationem sine pacto aliquo cum intentione principali ut plus aliquid re mutuata restituatur per c. 1. 14. q. 6. & alia in d. Notab. 6. adducta.

288 In septimo notabili & duobus sequentibus, Quod omne peccatum aliud ab usuræ peccato, est duplex, Mentale tantum, quod est voluntas peccandi absque verbo vel opere, & Mentale & reale, quod est voluntas peccandi verbo, vel opere sequuto. Ita peccatum usuræ est duplex, Mentale tantum, quod est voluntas lucrandi usuram opere non sequuto, & Mentale & reale voluntas eam lucrandi opere subsequuto. Et quod usura mentalis differt à peccato Mentali usuræ, quia non est voluntas quærendi lucrum, sed lucrum ipsum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine vilo pacto expresso vel tacito, de qua intelligendi sunt disputantes, An usura mentalis obliget ad restitutionem: Nam de peccato usuræ mentali tantum, nulla est dubitatio, quia sicut nullum aliud peccatum mentale tantum obligat ad restitutionem, ita nec peccatum usuræ mentale tantum. Sed disputant, An lucrum quæsitum ex mutuo intentione principali ob illud dato, obliget ad illam? Ita quod præter peccatum usuræ mentale tantum, & usuræ mentale & reale, est usura mentalis definita supra esse lucrum, &c. quæ non

quæ non dicitur mentalis, quia lucrum non sit sequutum, sed quia sola intentio mentalis fuit causa principalis quæredt illud, quæ hætenus, quod scia, nullibi sunt ita declarata. Et quod nunc etiam legibus secularibus Regum Christianorum est expresse prohibita usura, & implicite à tempore Iustiniani Imperatoris, secundum Communè, de qua Io. And. in Mercur. Reg. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. Et ita nullus Christianus eam clarè exercet, sed verendū, ne aliqui, velatè siue palliatè, maiorem quam vnquam exerceant. Nam maxima quæ olim permittebatur, erat centesima, quæ centum mensibus ipsam fortem exæquat, ita ut quoque mense fors vnquam pariat, & duodecim in anno, ut copiose ostendit Bart. Soc. in l. si hæres, §. Item, ff. ad l. falcid. cui concordant Budæus & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tantum in pecunia traiectitia fortis periculum in se suscipiente, in alia vero mercatoribus, duæ partes centesimæ, hoc est, octo pro centum in anno: Et alijs non negotiantibus dimidia centesimæ, hoc est, sex pro centum in anno. Et nobilibus tertia pars, id est, quatuor in anno pro centum. Et nunc aliqui velatè siue palliatè accipiunt tam grandes, ut interdum fors pariat decem, & amplius, pro centum ab vnjs nundinis in alias, quæ tamen tres aut quatuor in anno occurrunt, & ita triginta, & amplius in anno pro centum. Item antea ex usuris, usuræ non capiebantur, l. Vt nul. Io. C. de Usur. & l. Placuit, ff. eod. At nunc cambiorum cambia corraduntur.

In Decimo, & Vndecimo notabilib. quod intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam usuram etiam sine pacto expresso vel tacito, contra impium Molinæum, non autem minus principalis contra Sotum lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iur. Tum quia id tenent glo. & Innoc. in d. c. Consuluit, de usur. ab omnibus Theologis & Canonistis recepti. Tum quia, c. Si officia, 59. dist. & c. Quid proderit, 61. dist. cum suis glo. probant licitum esse ecclesiæ & Prælato seruire, cum spe secundaria licet non principali aliquod beneficium obtinendi. Tum quia quam plurima sunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minus principaliter, v. g. non licet dicere missas & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic iuxta glo. sing. & recep. in c. 1. de cleric. non resident. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas proptertributionem. Adeo quod Concil. Trid. sess. 6. can. 31. definiuit contrarium esse hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta, ita quod licet nullum neque principale neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, potest tamen tanquam antidotale, & remuneratorium de gratia & non de iustitia debitum. Vbi etiam cum communi asseruimus, quod tam principaliter quam secundo possumus sperare lucrum amicitia & gratitudinis ex mutuo, & tam principaliter quam secundo lucrum pecuniarium ex illa amicitia & gratitudine, sed non nisi minus principaliter, & secundo lucrum pecuniæ ratione mutui. Et cõsequenter, quod qui postquam principaliter propter lucrum mutuauit, suam peccatum agnoscens, illam intentionem mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, si postea gratis datum accipiat, non est usurarius, ut cõcè dicit Ang. verb. usura. Et ita non sunt usurarij omnes qui cum spe lucri mu-

tuant,

nota

de intentione principali
li. s. minus principali mutuandi

tuant, sine qua non mutuarent, quia potest esse finis eorum principalis, amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrum, minus principalis: Nam ut aliquis finis sit principalis alicuius actus, non sufficit quod ille non fieret sine illo, sed oportet quod pluri vel tanti aestimetur, ac alius finis propter quem ille fit, ut latè probamus, in d. c. Cum minister, à nu. 37. & supra proximè tetigimus. Neque etiam peccat, qui non mutuatur principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo à mutuuario, existimans id sibi amanter & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem quam ob timorem, ne pecunia à se repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur: Quàvis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionem illius, secundum Anton. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 6. & Caiet. 2. 2. q. 78. ar. 1. Contra vero si dum sibi datur, existimabat non dari sibi libera voluntate sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiam si à principio sola charitate mutuaasset, Laurent. in c. salubriter, de vsur. & S. Anton. vbi supra. Addidimus & ibidè, quod ex qualitate rei datæ ex lucro vel iactura dantis, & ex eo quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus pœnitens, & prudens confessarius conuicere possunt: An datum ultra sortem, dicatur datum libera, an coacta voluntate. Diximus etiam illum qui eo quod à suo debitore debitum recuperare commodè non potest, mutuatur illi pecuniam, ut sibi hac via alterum tantum quantum sibi debetur recipiat, non peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui. Maior in 4. dist. 15. q. 29. in princip. Adicimus tamen hoc casu cauendum esse debitori per chyrographi debiti redditionem, vel per schedulam solutionis eius, ne postea ipse vel eius hæres iterum illud petant, vel accipiant sponte solum, per ea quæ dicta sunt in simili supra eod. c. nu. 113. Non peccat etiam qui accipit aliquid ob iustam mercedem laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecuniæ summam, quia non vi mutui, sed laboris numerandi, accipit: neque qui capit aliquid pro sumptu & labore mittendi pecuniam mutuam longè absenti. Idem Maior vbi supra.

110 In duodecimo Notab. & duobus sequent. Quod qui vendit, permutat, aut locat minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem, est vsurarius. Et è contrario omnis qui vendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso, ob dilationem solutionis, per rationem supra positam, nu. 206. Et quod in hoc sæpè videtur peccare, qui emunt, vel locant redditus Episcopatum & beneficiorum, Magistratum, Prouinciarum, dominiorum, oppidorum, tributorum vendibilium exactiones & alios census Regum, Episcoporum, beneficiariorum, & aliorum priuatorum, necessitate pressorum, multo minori iusto pretio infimo ob solutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, & multo minori ob trium. Et contrà, qui vendunt, aut locant aromata, cinnamomum, piper, & c. pannum, sericum, lanas, aulæa, libros, papyrus & alia similia, boues, vaccas, equas, oues & alia pecora, iis, qui illorum indigent, ad se sustentandum, vel quærendum presentem pecuniam ex eis potius reuendendis, minoris iusto pretio, vendunt, inquam, vel locant maioris iusto pretio rigido, & summo, propter dilationem solutionis, & tanto plus addunt pretio, quanto solutionis dies longior fuerit. Moenemus item ibidem cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares prædiuites, qui agros suos colonis suis pluris iusto pretio rigido locant, propter dilationem solutionis suorū debitorum, aut propter mutuacionem tritici ad serendum, & victus
aut pecu-

aut pecuniæ ad alia necessaria cum longa solutionis dilatione, quibus rebus fatigant eos supra modum, adigentes ad viuendum miserius, quàm si eorum essent mancipia, & eos etiam qui redditus suos quam maximo possunt pretio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augèda pretia pollicitationibus & donariis incrementorum, quæ Hispani vocant Puias, & dilationibus solutionum, cogentes illos facere renuntiationes ab omni iure alienas, quales ante nostram ætatem paucissimas Hispania vidit, nulla habita ratione, quod per huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur iustum alioqui pretiū conductionis, nec habita ratione quod locantes tam excessiuo pretio, sunt in causa, ut conductores vtantur mendaciis, & malis artibus in vendendis eis, ut pretium, quod soluunt, ex eis corradant, quibus ni vtantur, impossibile est illud corradere.

In decimoquinto, quod interesse generaliter dicitur esse damnum emergens, 211 & lucrum cessans, eo quod aliquid fieri cessatur, secundum gloss. in verb. Possibile, C. de sent. quæ pro eo quod int. prof. In qua diffinitione, coniunctio, & accipitur pro, vel, & verbum, fieri, prout comprehendit (non fieri) cum non facere, sit facere, l. Si mora, ff. solut. matrim. & glo. l. 2. recepta in princip. ff. de verb. Et quod est duplex, scilicet damni emergentis, & lucri cessantis, secundum eandem glo. d. l. 1. Exemplum damni: habeo pecunias ad reficiendum domum, vel emendum æstate triticum, aut fœnum, & eas mutuo tibi, quas quia ad præstitutum diem non soluisti, domus concidit, triticum duplo carius emptum, pecora fame interiere, aut aliquod simile damnum accepi. Exemplum interesse lucri cessantis: sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo non restituis, lucrum, quod ob id facere cesso, est meum interesse lucri cessantis.

Et quod inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti posse tribus casibus. Primo, quando mora in soluendo præcessit, glo. celebris in c. Conquestus, de vsur. & alia multa ibi citata. Secundo, cum ante aut post moram contingit, mutuum tamen datum fuit per aliquam vim Regis, Ciuitatis, aut cuiusvis alius. De quo tamen actius tractatur infra eod. nu. vlt. littera O. Tertio, cum à principio conuenit de soluendo damno: quibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere, sed etiam à principio conuenire de summa, quæ ultra sortem sibi rependenda est, ex verisimili illo interesse damni aut lucri, ut latè prædictus Sotus scripsit lib. 6. q. 1. ar. 3. de Iust. & iur. quamuis magis quàm alij, hanc materiam restringere sit conatus. Quod postremum hodie non procedit in materia cambiorum, per extrauag. Pij V. transcriptam infra eod. cap. nu. vlt. N. ut tibi dicam. Et quod tota difficultas sita est in casu, quo quis sponte, sine vi mutuatur pecunias expositas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni: ob quarum mutuacionem cessat à negotiatione & frugiferarum emptione, possit capere licitè interesse lucri cessantis contingentis ante moram, & culpam. Nam Innoc. tenet quod non in c. fin. de vsur. quæ prædictus Sotus laudat & sequitur, protestatus tamen quod contrariã, quæ cõmunis est, opinionem non damnat: quã etiam laudandam esse & firmiter tenendam, in prædicto not. 15. probauimus, 14. rationibus refellendo, quas ipse pro sua eduxit. Quæ tamen conclusio intelligèda est, dummodo omnis dolus, & fraus palliãdi vsuras, absit; & modo nõ tanquã res acquisita, sed tanquam
res in

damni emergens obiectu.

nota

nota

res in spe posita, & quæ impediri multis modis potest, æstimetur, etiam in contractibus in quibus etiam hodie licet à principio convenire: In cambiis enim hodie, ut proximè dixi, non licet, & modo mutuetur res cum pacto de refarciendo illo: Quoniã interesse lucri cessantis, non debetur magis quã interesse extra rem damni emergentis, secundum Bart. & Com. in d. l. 1. At hoc non debetur, nisi pacto præcedente, l. Si sterilis, §. Cum per venditorem, ff. de Actio. empt. ergo neque illud, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil.

Et quod pecunia mercatoris negotiationi exposita, vel alterius emptioni frugifera rei destinata, pluris valet, quam altera tanta aliorũ, & etiam ipsius, illi non ita exposita, arg. l. 3. sub fin. ff. de eo quod cert. loco. & trad. Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 2. quod antea sensit Scot. in 4. dist. 15. q. 6. Et ita etiam triticum satum, vel sationi destinatum, valet pluris, quam alterum tantum absolute consideratum. Et quod quamvis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum inest absolute considerata eius pretium non plus augeat quam sine illa, considerata tamen in eo, qui scit & vult ut ea ad iustè lucrandum, facit ut pluris valeat: sicut facultas generãdi quæ est in tritico, absolute considerata, non efficit ut plus valeat, considerata tamen in eo, qui illud iam satum habet, aut sationi præparatum, aliud simile ad seminandũ non habens, facit ut pluris æstimetur ad effectum, ut vendere & eã mutare carius possit: & qui furto illud sustulerit, plus quã alteri restituere tenetur.

Et quod qui habet aliquid quod cõmuniter nec sibi nec aliis pluris quam 10. valet, pluris illud alteri vendere non potest, quamvis illi multo plus valeat, tamen si sibi pluris valet, rectè id vendere potest eo pretio, quo sibi valet, accipiẽdo pro eo tanto plus, quãto sibi plus valet, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 77. ar. 1. & Scot. in 4. dist. 15. q. 2. receptos. Et quod sicut operarius potest accipere pretium operarum suarum, quas omisit ad preces alterius, qui eas soluere promisit, sic & mercator lucrũ quod ad preces mutuatarij omisit propter promissionẽ de refarciendo interesse.

212 In Decimosexto notabili, & tribus sequent. quod non sunt necessariæ tot conditiones ad iustè capiendum interesse lucri cessantis ex mutuo, quot Conrad. in q. 3. de Contract. & quidam alij alibi requirunt, licet aliquot earum sic. Prima enim est, ut hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quantum negotiationis: quod tenet etiam Syl. verb. Usura, q. 19. quæ tamen non est necessaria. Nam iustum & iniustum, non in bonitate, aut prauitate animorum & intentionum, sed in rerum & operum externorum æqualitate, & inæqualitate consistit, Arist. 2. & 5. Ethic. & Diuus Thom. 2. sec. q. 38. ar. 10. & q. 59. ar. 2. Vnde & rectè ait idem Sorus lib. 6. q. 1. ar. 3. de Iust. & iure. Nihil referre, an mutuans sit rogatus, & quæsitus à mutuatario, an vltro mutuet, modo quod ad iusticiam commutauam pertinet, seruetur. Secunda, quod interesse sit verum, quæ necessaria est iuxta mentem glossæ & omnium, d. c. Conquestus. Tertia, quod mutuo vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum omnes, qualis non est secundum Caiet. & Medinam vbi supra, quãdo mutuans pecuniam, habet aliam qua negotietur. Quæ tamen limitatio non procedit, si aliam pecuniam ad alios fines, veluti ad fortuitas necessitates destinasset, neque negotiationi committere vellet, quod prudentiæ est. Quarta, ut dandis vsuris non sit assuetus, quia ex tali cõsuetudine præsumeretur voluntas exercendi vsuram: Quæ tamen conditio non procedit in foro con-

foro conscientiæ, in quo veritas præualet præsumptioni, c. Tua, de spons. & fieri potest ut quis in alijs vsurarius sit, & in hoc non. Quinta, ut non recipiat interesse prius quam constet, quod verisimiliter lucratus fuisset. Quod in materia cambiõrum videtur hodie statutum per Extrauag. Pij V. transcriptam in fine n. vlt. litera N. Sexta, ut mutuatarius non egeat extremè, quæ non videtur necessaria, quia non tenetur ex præcepto subuenire illi gratis, imò satisfacit mutuando, ut cum poterit soluat, per dicta supra eod. c. nu. 60. & mutua sine interesse, esset donare. Octaua, ut mutuans ob hoc non incurrat infamiam vsurarij apud simplices, æstimantes illud interesse esse vsuram ob similitudinem, cum omnis species mali fugienda sit, 1. ad Thessal. 5. & c. Cum ab omni, de vi & honest. cleric. quæ conditio quamuis ad euitandum peccatum scandali necessaria sit, non tamen ad euitandam vsuram, & obligationem restituendi, quæ ex sola iniustitia nascitur, per dicta supra eod. nu. 6. Quale non est peccatum scandali, quod est contra charitatem, Tho. 2. sec. q. 43. in principio. Octaua, quod causa principalis mutuandi, sit subsidium necessitatis vitæ, salutis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tamen non est magis necessaria quam prima, per dicta in ea, licet sit honestissima. Nona, ut non capiat neque paciscatur totum interesse, quod verisimiliter expectatur, sed solum tantum quantum valet illa verisimilis expectatio; imò quod nec hoc nunc in cambiis fieri possit, videretur probari per prædictã Extrauag. ut ibi dicam. Et quod consequenter, qui cogit soluere pœnam vel interesse creditori suo, eo quod mutuatarius suus non soluit ei mutui stato die, licitè potest ab eo recipere illud quod sic soluit: & etiam cõpensationem damni accepti ob venditionem rerum suarum minoris quam valerent, aut emptionem tritici, & vini cariori pretio, eo quod stato die debitum ei non soluit. Quia non accipit ratione mutui, sed ratione interesse damni emergentis, secundum omnes, etiam si promissio de soluendo eiusmodi damno non præcesserit, arg. l. Nummis, ff. de in lit. iur. & l. Iulianus, in princip. ff. de Actio. empt.

Et quod non possint quicquam capere iuste ratione interesse lucri cessantis, ij qui nolunt vel non possunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad interesse, neque illi mercatores, qui certa pecuniæ summa negotiantur & non maiori, & aliam quam habet ad interesse mutuant, neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus suo proposito sufficientibus, reliquas pro interesse mutuant, quia nullum interesse verum prætereendere possunt per prædicta. An autem qui suas vel aliorum grandes pecuniarum summas, alijs atque alijs tradunt in vnis nundinis, soluendas in alijs cum aliquo lucro, aliqua ratione defendi possint, dicitur infra, n. vlt. l. N.

In notabili 20. & duobus seq. quod Montes pietatis erecti modo infradicto, 213 sunt liciti, quod contra Caiet. in opusc. de Monte Pietatis, & Sorus lib. 6. de Iust. & iur. q. 1. ar. 6. probatur efficacissimis argumentis dilutis eorum rationibus. Modus vero est hic. Alquis opulens deputat aliquam quantitatem tritici vel pecuniarum ad mutuandum quotannis pauperibus pignoricibus ab eis acceptis, qui pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non soluerint, exiguum aliquid singulis mensibus soluant, pro victu & salatio eorum, qui habebunt curam dictum triticum aut pecuniam custodiendi, mutuandi, recuperandi, & restituendi pignora

tempore opportuno. Et quod gener licitè recipit fructus pignoris fructi feri traditi sibi à locero, in securitatem soluendæ dotis, per c. Salubriter, de Vfur. & l. Pa- ter, ff. de Dol. mal. quia non capit eos vi mutui veri vel palliati, sed alia ratione, quæ à variis varia redditur, vt monstrat prædictus Don Didacus à Leyua in c. 1. lib. Variarum resolut. sed nulla satisfacit per ea quibus breuissimè confutamus ibidem comunè, & aliam Anan. & aliam Medinæ, & aliam Soti, & aliam For- tunij, olim à nobis probatam, subdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione concur- rentibus, quæ ibi insinuatur. Ex qua intulimus quatuor. Primum, quemlibet mari- tum, quamuis non gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius perci- pere, non cõputando eos in dotem promissam, nisi contrarium exprimat, quam- libet longum tempus solutioni dotis præfigatur, modo obligatio dotem soluendi esset ad præsens tempus, licet solutio differretur accepto pignore. Secundum, posse maritum pacisci cum eo qui dotem promisit & non soluit, & quoad soluatur in singulos annos pro subsidio onerum matrimonij pendat tãtum quantum aliquis mediocriter industrius ex illa dote, ipsa salua, capere posset. Quod Panor. in d. c. Salubriter, & alij multi relati per D. Didacum, vbi supra, & etiam Sotus tenent, quicquid Io. lup. in Repet. c. Per vestras, not. 6. de Donat. inter vir. & vxor. di- cat. Tertium, verum esse quod insinuauit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iur. Maritum qui dotem recipit, & hæredes eius in casu diuortij teneri vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta præbenda, quæ salua manente dote dari possunt, quoad illi ea persoluatur. Quartum, quod iuste obseruari possunt statuta terrarum, vt qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsius hæredes quoad dotem vi- duæ, aut separatæ, reddant, certum quid ex centum in singulos annos pendant.

Qui peccant peccatum Vfuræ circa mutua.

S V M M A R I V M.

- Mutuum qui non soluit æque bonum, & stato die, vt peccat, nu. 214.*
Vsuram qui credit non esse peccatum mortale hæreticus, nu. 214.
Vsuræ circumspicte diffinita, & declarata, nu. 214.
Vsurarius confiteatur quoties voluit fœnerari, nu. 214.
Vsuræ quando mutua, proposita pœna, &c. nu. 215.
Vsuræ accipere fructus pignoris, nu. 216. & 217.
Fructus pignoris, quando bene capiantur, nu. 217. & seq.
Vsuræ an sit mutua rem vt reddatur cum pluri valebit, nu. 219.
Vsuræ vt sit mutua, vt molatur in suo molendino, &c. nu. 220. & 221. aut vt superfluo reddat duplum, nu. 221. aut ob officium, opem, vel talionem, nu. 222. & 223. aut ve- tus granum pro recenti, nu. 224. & 225. aut argentea pro aureis, &c. nu. 226. aut emere granum ante messem, &c. nu. 227.
Vsuræ minoris emere ob solutionem anticipatam, vel pluri ob dilatam, nu. 228.
Pretium iustum triplex: imum, medium, summum, nu. 228.
Vsuræ emere à non habente, & eidem locare, nu. 229.
Vsuræ quando emere vel locare rem minoris quàm valet, &c. nu. 230. & 231.
Census vt restituendus, cum Extrauag. Pij V. edita super censib. nu. 234. & seq.

Vsuræ

Vsuræ mutua pro re pauperi danda, non pro iniuria remittenda, &c. 237.
Vsuræ non est mutua ob interesse damni aut lucri, nu. 239.
Vsuræ quando non est vendere carius propter im pensas, nu. 239. & 240.
Vsuræ quando vendere vno tempore, quo soluatur alio, nu. 241. & 242. aut pretio maiore quàm presenti ob dilationem, nu. 242.
Vsuræ deponere pecuniam cum pacto vel intentione lucrandi, nu. 243. & seq.
Vsuræ soluere famulis alicuius, vt post auctarium capiat, nu. 245.
Vsuræ soluere ante diem statum ob lucrum, nu. 246.
Vsuram iuram non soluere quando peccatum, nu. 246.

LXXVIII. Peccat mortaliter, qui res mutuat non soluit stato die in rebus 214 eiusdem generis & bonitatis, nisi impotentia, vel consensus expressus, vel tacitus creditoris excuset, aut alia supradicta, nu. 54. Peccat præterea, qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia æstimabile, conuentum expresse, aut tacitè, aut principaliter speratum cum obligatione restituendi, nisi antequam recipiat, pœniteat, per dicta supra eod. nu. 210. Et notandum vsurario non sufficere, vt confiteatur quoties ad vsuram dederit, quia oportet vt dicat si scit, quoties secum animo delib- erato dare constituit. Et si distinctè ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus minùsue, vt fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, vt dictum est in c. 6. supra eod. nu. 14. & in specie Maior in 4. dist. 15. q. 29. col. 3. Idem si à principio sine spe principali lucri mutuauit ex sola charitate, & postea illam concepit, & poposcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo qui non vult proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro, nisi pro suo vero interesse accipiat per prædicta.

Peccat etiam, qui mutuat apposita pœna nisi intra diem statam soluerit ei quem iam à principio credebat ad eam diem soluere non posse, cum obligatione resti- tuendi secundum Scotum & Cõmunem, in 4. dist. 15. Idem si pœnã exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit. Quia regulariter vbi non est cul- pa, pœnã esse non debet, c. 2. de Constit. Idem si soluta parte debiti totã pœnam exi- git, saltem quando obligatio est diuisibilis, c. Suam, cum glo. & Cõmuni de pœn. Sed non si penã posuit, vt timore eam incurrendi soluat, præferim optãdo potius solutionem, quàm pœnã intursionem, d. c. Suam, l. Si pacto quo pœnam, C. de pact.

LXXIX. Qui creditor vtitur fructu, vel vsu pignoris sibi traditi cum pacto non cõputandi illum in sortem, in quàm est computanda omnis cõmoditas, quam ex eo percipit deductis impensis legitimis, vt supra eod. cap. nu. 25. & 26. dictum est. Quæ deductio est in causa, quod vsuram non committat, qui tantum in pigno- re impendit, quantum utilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum par- uæ utilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum: Neque qui domum egen- tem tanta vel maiori imper. sa refectionis, quàm pensio eius valeat. Non tamen pu- tamus esse tutum illud Soti lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iure, quod nõ teneri in partè solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor nõ colligebat, nec colligere cogitabat. Tum quia sufficit esse fructus bonorũ delitoris, & eos nullo iusto titulo à creditore retineri posse. Tũ quia alioquin dicendum esset, creditorem qui sua solerti industria per tantos fructus colligeret, quã debitor cogitabat, eum ad restituendum quod amplius collegisset, non teneri, quod palam est absurdum.

LXXX. Qui mutuator accipit pignus cum pacto legis commissoriae, scilicet, ut nisi ad præfixum diem redimatur, sit venditum, addendo, quod omnes fructus aut pars eorum, qui usque ad eum diem caperentur, essent sui, c. Significante, cum ei annotat. de pignor. Secus tamen si prædicti fructus manerent debitoris, vel in sortem, vel in interesse computarentur. Quia pactum legis commissoriae, appositum in pœnâ sine fraude usurarum valet, & etiam appositum, ut lapsò die luendi pignus, esset venditum iusto pretio, l. Si fundus, §. fin. ff. de Pignor. Quæ sunt de mente Panor. in dicto c. Significante, & Anton. tit. 1. cap. 7. & Sylu. in Rosa aurea cas. 28. Secus item est, si dominus directus in pignus accipiat prædiũ feudale c. Conquestas, c. 1. de Vfur. adiuncta glo. fin. Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphyteoticum Imol. in c. 1. de feud. quem sequimur, quamvis dubitet Io. Anan. in c. 1. de Vfur. & eidem Barbat. in d. c. 1. de feud. contradicatur; modo tria concurrant, quæ etiam in feudo concurrere debent. Pri-

218 mum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphyteotico præter fructus accipiat. Secundum, ut illud prædium non sit effectum melius seu melioratum ab emphyteuta, iuxta Syl. verb. Feudũ, q. 30. Quod verum est quoad partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur, & quoad alios, qui sine illa perciperentur. Tertium, quod emphyteuta dominium vile emphyteusis gratis, aut fere gratis obtinuerit, ut communiter feudatarius solet obtinere: Nam siue ille siue feudatarius ad obtinenda sua vilia dominia magnam summam pecuniæ soluit, non potest capere fructus sibi, saltem quando pensio siue responsio pro eis soluenda longemior est fructuum valore, iuxta communem, quam sequuntur Angel. verb. Feudatarius, §. 33. Sylu. eod. §. 10. Maior in 4. dist. 15. q. 31. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus utilis directo dedit, arg. l. Quæ de tota, ff. de rei vendicat. c. Pastoralis, §. Item cum totum, de offic. deleg.

219 **LXXXI.** Qui mutuatur triticum, aut aliquid mutabile, eo pacto ut sibi reddatur tempore quo verisimiliter creditur eius pretium auctum iri, & ipse usque ad illud non erat seruaturus, cum obligatione restituendi; c. In ciuitate, c. Nauiganti, de usuris; quia lucratur aliquid ex mutuo, secus si verisimiliter dubitabat, an tunc pluris aut minoris esset valiturum. Secus item si ad illud usque tempus seruaturus erat, & libertatem soluendi intra illud tempus debitori non adimit, Angel. verb. usura, 1. §. 36.

220 **LXXXII.** Qui mutuatur aliquid mutabile, cum pacto vel intentione principali, ut in suo molendino molat, aut in sua taberna emat, aut ad suam scholam veniat, aut in suo prædio labore, iuxta mentem Panor. in c. fin. de usuris. & debet eum ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere, Caiet. in summa verb. usura exterior, cas. 8. Quamuis Sylu. verb. usura, 1. q. 7. dicat, ut pauperibus tribuat. Quod procedit, etiã si mutuarius nil aliud ob hoc perdat, nec mutuatori aliud commodum acquiratur, quam quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quicquid dicant Ang. Rosel. & Adrian. in 4. de Restit. col. 33. Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. in prin. Maior in 4. dist. 25. q. 25. arg. 3. Quia illa obligatio molendi, aut laborandi in tali loco, est lucrum pecuniæ æstimabile: & ideo quamuis non teneatur quicquid ex pretio, aut utilitate iusta quam ob illud cepit, restituere; tenetur tamen eum ab illa obligatione in futurum liberare;

liberare: & pro pretio, iudicio boni viri, satisfacere. Idem dicendum est de mutante cum pacto ut sibi vendat suum triticum, vinum, aut lanam etiam iusto pretio: Dixi (cum pacto vel intentione principali) quia mutare sine pacto; cum intentione minus principali quod mutatarius illa ex gratitudine faciet, non est usura per dicta supra eod. nu. 206. Et in specie dixit Sylu. verb. usura, 1. q. 7.

LXXXIII. Qui mutat in Flandriam, aut in aliam regionem proficicenti, cum pacto, ut sic dixerim, ut assccuraret illud per ipsum dato ei assccurationis pretio, etiam iusto, cap. Nauiganti, de usur. Quia ex mutuo lucratur obligationem securandi eam ab ipso, secundum communem in dicto cap. Nauiganti. Secus: si liberè mutauit, & postea conuenerint, ut mutuator securaret certò aliquo pretio: Quia id non ex mutuo, sed ex assccuratione lucratur, Caiet. in summa verb. usura exterior, cap. 12. & Maior, in 4. dist. 15. quæst. 24. arg. 3. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 6. §. 46. Qui contractus securitatis est licitus, & Reipub. utilis secundum S. Anton. receptam, ut dicitur infra eodem cap. nu. ult. A.

222 **LXXXIII.** Qui mutuatur aliquid cum pacto, ut si mutuarius intra certum tempus moreretur, liber esset, & si viueret, duplum redderet. Quia ex mutuo lucratur illam obligationem soluendi duplum, quamuis dubiam, Sylu. verb. Usura, 1. q. 36. secus si donaret gratis absque fraude, quo donatarius si usque ad tale tempus vixerit, duplum reddat: quia nullum ibi mutuum interuenit, sed est contractus innominatus, Do, ut mihi des, l. Naturalis, ff. de Præs. verb.

LXXXV. Qui Regi vel magnati mutuatur cum pacto vel intentione principali, ut sibi conferat aliquod officium pecunia æstimabile, licet id quod tali officio lucratus est restituere non teneatur, secus si principaliter mutuatur, ut eius amicitiam sibi comparat cum spe secundaria, & minus principali quod sibi illud officium conferret per dicta sup. eod. a. nu. 215. Idem de eo qui alicui mutuatur cum pacto ut eum iuuet, pro se deprecetur, ut doceat, ut scribat, aut aliud quod simile pecunia æstimabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuatur, cum pacto ut sibi medeatur, siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi, siue non, quicquid distinguat Med. in C. de Rest. fol. 147. Idem de illo qui mutuatur alteri cum pacto ut ille sibi mutuet alia vice alterum tantum, secundum glo. sing. quæ est secunda, c. 1. 14. q. 3. quicquid dicat Adrian. in 4. de restit. nisi quando solū obligat per pactum ad id ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam glo. quæ est 1. eiusdem cap.

224 **LXXXVI.** Qui mutuatur alicui triticum vetus, cum pacto, ut alterum tantum recens sibi restituat, sciens recens melius, & maioris pretij fore quam suum, tempore mutui, & solutionis per supradicta, & per dictum Syl. verb. Usura, 1. q. 17. maximè si libertatè soluendi quado libuerit adimit, & obligatione restituendi recens imponit. Secus tamè si principaliter mutuatur ne suum corrumpatur, & valet, aut valebit tantum vel pluris tempore mutui, vel solutionis, quam recens sibi soluendo, siue quia est maior penuria eiusmodi tritici quado mutuo datur, siue quia siccius est recenti, & ideo ex hoc plus quã ex altero capit mēsurā, siue quia eius substantia est melior, imo non peccaret, qui faceret pactum, ut plus tritici recentis quã datum est reddatur, modo verisimiliter non valeat pluris illud plus recens restituendum, quam vetus quum mutuatur, vel quum mutuas illud est venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo qui mutuatur, nec qui accipit, perdit quicquid, iuxta Communem,

pign

mutuatio cup pacto ase
curatōis illicito

mutuatio pro off.

mutuare se ad imbecem

224. triticum vel pignus

in d. c. Nauiganti, & c. In ciuitate, de vsur. quamuis mutuator vitet damnatum, quod ei ex corruptione tritici euenire posset, quod iuste velle potest absque dano mutuatarij, vt rectè Syl. verb. Vsur, l. 1. q. 1. §. insinuat. Quia non etiam est vsura tempore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio quo tunc venditur mutuare, cum pacto vt tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit. Quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere, iuxta omnium mentem, in d. c. In ciuitate, de Vsur. Anton. 2. par. cap. 7. §. 1. 3. nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, vt est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo, nisi pretio quo viginti dies ante, viginti post sacrum diem Sanctæ Mariæ Septembris valebit in Metropoli loci, vbi emit, l. 1. 3. & l. 1. 4. legum Madritij anno 1528.

LXXXVI. Qui quod sibi debetur, non vult recipere, vsque ad tempus, quo eius pretium crescat, cum debitor illud tempus expectare non teneatur, quia vult lucrari impensam quam in custodiendo faceret, & periculum amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutat cum pacto, vt tali tempore, & non antè restituat, aut in alio loco extra illum in quo iure tenetur, reddat, Anton. vbi supra. Quia illam obligationem, quæ pecunia æstimabilis est, ultra sortem lucratur. Non tamen peccat, qui non petit triticum, quod sibi debetur vsque ad annum, aut tempus in quo carius erit, nisi directe aut in directe debitoris solutionem impediatur, vt nostro iudicio, impedit diues qui nolens vt pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicat ei vt illo tritico, ad suam vtilitatem vtatur, & nullo pudore afficiatur, eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter & sancte statutum est in Lusitania, vt qui triticum mutuum datum ante diem Sanctæ Mariæ Augusti non petierit, non possit petere vsque ad sequentem annum.

226 LXXXVII. Qui pecuniam argenteam mutat, vt aurea ei soluat, Host. in Summa de Vsur. §. An aliquo, sub finem. Quamuis bene potest pecuniam argenteam, aurea: & auream argentea emere & vendere. Et etiam lucrum aliquod moderatum accipere, Caiet. in summa verb. vsura, notab. 2. cal. 3. quia non lucratur ex mutuo, sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut etiam ex commodatione pecuniæ, vt pignori detur, aut ad ostentationem diuitiarum, quo aptius vxorem ducat, aut ob alium similem finem, quia ad huiusmodi fines, etiam pecunia numerata, commodari potest, l. 3. §. fin. & l. seq. ff. Commod. & trad. Scot. receptus in 4. dist. 15.

227 LXXXIX. Qui triticum, vinum, aut oleum alicuius prædij ante mensam vel vindemiam minoris ob anticipatam solutionem emit, quam collecta sunt valitura, Panor. in c. Nauiganti, nu. 6. per illum tex. de vsur. secus tamen si æquo pretio licet minori ob periculum si cui subiiciuntur, emeret, l. Fistulas, §. Frumenta, ff. de contrah. empt. Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinum talis vineæ, aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut vinum talis vineæ, vt libuerit, modo quod æquum fuerit plus ob illam optionem soluat, & sic quod Gab. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 1. & alij scribunt, intelligendum est.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem emit, aut carius iusto pretio, ob eandem dilatatam vendit, vt dictum est supra, nu. 206. Iustum pretium intelligo, siue sit infimum, siue medium, siue supremum, quia non con-

non constat in indiuisibili, habet enim latitudinem, vt traditur infra cap. 23. nu. 17. Vnde quis iuste pannū, cuius pretiū infimum est decē, & mediū decem cū medio, & supremū vndecim, emit decē, ob anticipatā vel præsentē solutionē, qui nō venderetur ei nisi vndecim dilata solutione, & cōtra, iuste vedit quis eundē, i. dilata solutione, quē libenter vderet decē præsentibus. Qui vero emeret minoris anticipata solutione, vel maioris vderet dilata, peccaret, cū vinculo restituendi per supradicta, nu. 206. Per quæ conciliandi sunt doctores qui sibi contrarij videntur.

Notandum tamen, non vnum solum decipi, existimantem se iusto pretio suas merces vendere, quoties non plura quā emit sumptibus & moderato lucro numeratis vendit, vt rectè Sotus insinuat, lib. 6. q. 3. de Iust. & iur. Quia fieri potest, vt sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi mercium, quæ confluerint, illarum pretium diminuerit. Quare aliquando vendere debet minoris quā emit, quamuis dilata solutione vendat, si tunc vendere voluerit, & aliquando cum maiori lucro, quā solet etiam præsentis pecunia vendere poterit. Quia parum impendit, aut quia contingit emere minori pretio eiusmodi merces, vbi emit, quā quo detulit, imo ob inopiā augetur, arg. notat. in l. Pretia rerum, ff. ad l. Falcidiā, & per Caiet. 2. sec. q. 77. ar. 1.

XC. Qui pecora vel prædia emit ab eo quem credit ea non habere, & statim certa pensionem ea eidem locat, cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re, quæ non erat, ceperit, arg. l. 1. & totius tit. ff. de Condict. sine causa. Secus si probabiliter credebatur illa eum habere, & bona fide emit, nec tenetur restituere, etiam post cognitam veritatem, id quod ex ea insumpsit bona fide, imo neque id quod non insumpsit, & quo factus est ditior, si, quando ea emit, volebat emere talia, & emit ab illo, eo quod ea obtulit vendenda, & ideo non emit alia, ab alio, & ita pro suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 211. Ang. verb. Vsur, l. 1. §. 71. Syl. vsura, 2. q. 6. Maior in 4. dist. 15. q. 46. col. 4.

XCI. Qui centum soluenda à se vel ab alio alteri, in fine anni emit vel redimit, soluendo in principio eius aliquid minus, puta viginti vel triginta, ob anticipatam solutionem, & tenetur restituere, Gab. in 4. dist. 15. quæst. 11. ar. 3. dub. 4. Caietan. in summa verb. vsura, notab. 2. & latius Antonin. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. nisi id faceret eo quod debitum non est liquidum, aut quia labor, impensæ, aut periculum subeunda sunt in eis recuperandis, vel illa quibus emit habet destinata negotiationi, aut frugiferorum emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur. Præsertim si id facit rogatu venditoris, Medin. in Cod. de Rest. de Reb. restituen. q. 38. in fine. Nobis tamen videtur verum id quod Caietanus dixit verb. vsura, sub fin. & ante illum, & alios Innoc. cui nemo ibi contradicit. in c. In ciuitate, de vsur. videlicet, iuste minoris emi posse debita, quæ non sunt soluenda vsque ad annum secundum, vel tertium, vel decennium, & c. quam si presenti die soluenda forent. Tum quia minus est habere actionem quā rem, l. Minus, ff. de Reg. iur. & alia quæ congerit Dec. in Reg. Quæ actionem, ff. eod. Tum quia hoc nō est mutare, sed emere & nō emere nummos sibi soluendos, sed ius, eos ad hinc ad aliquod tempus recuperandi. Tum quia hoc ius, quod vno anno est inutile, minoris valet, quā si esset statim vtile. Per quod periclitatur id quod ipsemet Caiet. dixit in dicto Nor. 2. scilicet, eum qui debet centum aureos in-

fine anni, non posse eorundem remissionem in principio anni minoris centum emere. Nam qua ratione potest tertius illam actionem emere, eadem poterit ipsemet contra quem datur, redimere, quicquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen & Caietani opinio saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationem, ut in principio huius casus in sinuauimus. Et supradicta procedunt quando ob alios præcedentes respectus minoris emuntur cessante omni fraude usurarij. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Thom. ad Lectorem Florentinum relatus & probatus ad Anton. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 4. & latè Angel. verb. Usura, 1. §. 64. & latius Sylu. verb. usura, 2. q. 14. qui idè quod Caietanus & Sotus sentire videntur. Quæ tanquam quotidiana, & iuridica notanda sunt.

Ad dubium vero P. Vinc. quod hæc consequeretur diuitica posse dare alteri, 100. soluenda post annum cum aliquanto auctario, Respondetur negãdo sequelam. Tum quia, ut dictum est, hæc intelliguntur cessante fraude usuraria, quæ in eo non cessat. Tum quia actio de qua loquimur, iustè venditur, l. 2. cum seq. ff. de hæred. vel act. vend. qualem non habet vendendam is cui diues dat illa.

X CII. Qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri præcanti, pro lucro aliorum decem ratione mutui soluendorum mutuatur, Maior in 4. dist. 15. q. 9. ar. 7. Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse damni, quod alias pateretur, per supradicta, nu. 211.

- 232 X CIII. Qui emit censum perpetuum vel temporarium redimibilem, vel irredimibilem sine condicionibus ad id requisitis, super quarum numero & veritate remisimus lectorem in Hispano, ad Nor. 22. Commentarij, c. 1. 14. q. 3.
- 233 Cuius summam supra nu. 213. retulimus in hoc latino, excepto illo Notabilicuius summa hic ex parte relata fuit, quorū loco subiicimus Extrauag. quā ille nunquā satis laudatus Pius V. post nostrum in Urbē appulsum in hæc verba promulgauit.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei,
ad perpetuam rei memoriam

- 234 **C** V M omnis Apostolica seruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedom non continentur intra limites a nostris auteessoribus eidem contractibus statutos, verum etiam quod deterius est, contrariis omnino pactionibus, propter ardentem avaritia stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt, non potuimus, animarum prout tenemur, salutari cõsulentos, & piarum mentium petitionibus etiam satisfaciētes, tam graui morbo letiferoq̃, veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annum redditum 235 creati constituiue nullo modo posse: nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi verè in pecunia numerata presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro iustoq̃, pretio. Solutiones quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum qui alias ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam: quia volumus rem ipsam semper, & liberè, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesime aut alterius quantitatū vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Ubi autem vendenda

vendenda sit, volumus dominum census alijs omnibus præferri, eiq̃ denuntiari conditiones quibus vendenda sit, etiam per mensē expectari. Pacta continentia morosum census debitorum teneri ad interesse lucris cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita sint & nulla. Imo & censum augeri, & nouum creati super eadem vel alia re in fauorem eiusdem aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis vel præteriti vel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiã annullamus pacta cõmentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo, census omnes in futurum creandos non solum, re in totum vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eadem pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili, imo centum & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque verbis aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij redditus extinguentur, erit, volumus per bimestre ante id denuntiari cui pretium dandum erit, & post denuntiam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & ubi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandoocunque redditum extingui posse, præiux tamen semper denuntia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idq̃ obseruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denuntiatum fuisset, nec vnquam effectus sequutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito aut ob pœnam aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contractusq̃, sub alia forma posthac celebrandos sceneratios iudicamus. Et ita, illis propterea non obstantibus, quicquid vel expresse vel tacitè contra hac nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vendicari. Hanc autem saluiferam sanctionem nedum in censu nouiter creando, 236 verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus seruari volumus. Declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum aut contrahentium qualitatem seu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in Domino, ut singulos contractus censura bonorum religiosorum subiiciant, & animarum salutem cõsulant. Non obstantibus, &c. Dat. Roma anno 1568. 14. Kal. Febr.

Cui annotamus aliqua in prædicto Commen. c. 1. 14. q. 3. nouè recognito, quæ, ne Manuale nimium crescat, pretermittimus.

X CIII. Qui mutuatur cum pacto, ut mutuarius, ultra fortem sibi reddendam det aliquid notabile alicui tertio, vel pauperibus. Quia non licet usuram lucrari etiam ad redimendos captiuos, c. Super eo, de usur. Secus tamen est de mutuante, ut ei remittatur iniuria, non quidem per rationem quam S. Anton. & Syl. verb. Usura, 1. q. 1. reddunt, scilicet quod vnicique licet suam vexationem redimere, c. Dilectus, 2. de Symon. Quia illud de vexatione iniusta intelligitur: & vexatio, qua iniuria affectus, iniuriantem in iudicio vexat, non est iniusta; iuxta gloss. sing. receptam, cap. Si quis contristatus, 90. dist. Quare nos hic nouam addimus, scilicet, quod pœna iniuriæ non debetur in foro consciētiae, iuxta gloss. sing. cap. Fraternalitas, 12. q. 2. Et quod speciale est ut pacto nudo tollatur ipso iure actio in-

actio iniuriarum, l. Si vnus, §. Pactus ne peteret, ff. de pact. & quod non videtur tam querere quod requirit, cap. Quoniam, 14. q. 4. quam à damno pœnæ, quæ non est ante sententiã alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit quod mutuari cum pacto vt non solum iniuria remittatur, sed etiam damnum quod affectus iniuria passus est, quodque sibi in cõscientia debetur, est peccatum vsuræ. Non peccat etiam qui pecuniam, qua vult emere aliquid frugiferum, mutuatur alteri, cum pacto, vt soluat tantum quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quam emisset deductis impensis, quotannis valerent; per dicta supra nu. 211.

XC V. Qui vendit triticum vel aliquid aliud vno mense pro pretio maiore, quo valiturum est alio, ad quem vsque non est seruaturus, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium temporis veditiois accepit, cap. fin. de vsur. & ibi per omnes. Angel. verb. vsura, §. 34. quamuis posset illud mutuari vno mense, vsque ad alium in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æque bonum in illo vel ante illum, vt rectè Sotus adnotat. Dixi, non est seruaturus, &c. alioqui enim secus, tribus cõcurrentibus: Primum, ne summum quo illo mense valiturum est pretium accipiat, sed medium. Ita quod si in vna parte eius valuit decem, & in alia quidecim, & in alia viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta Alex. in l. Quod te ff. si cert. petat. Secundum, vt de pretio deducat tantum, quantum seruando diminutum fuisset iuxta expertorum iudicium Tertium, vt deducat impensas quas in seruando in illud vsque tempus facturus erat, Maior vbi supra q. 32. Nec obstat distinctio Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 1. magis difficilis, quam animabus utilis: Quia quicquid ille dicat, æquius est dicere, quod capitulum final. de vsur. moderatur, c. In ciuitate, quam quod ille asserit.

243 XCVI. Qui vendit aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo quo valebit vsque ad illud, Host. in summa de vsur. §. An aliquo, vers. Quid si vendas, & nos copiose super c. In ciuitate, de vsur. diximus. Vbi tamen conclusimus non esse vsurarium pactum, vt sibi solvatur pretium medium, minimi & maximi, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus in quod ille seruaturus erat, valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret.

XCVII. Qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, veditit cū pacto, aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto pretio reuēdat, iuxta tit. 43. ordinat. Florentissimi Regni Lusitaniæ, secus si simpliciter veditit pretio iusto, quãuis summo: & postea, quia emptor vult illud reuēdere, & nō inuenit aliū, qui emat, idem veditor iterum pretio iusto, quãuis infimo & pio accipit, Angel. verb. vsura, §. 60. De qua diuisione pretiorum & aliquot aliis huc pertinentibus infra cap. 23. n. 78. & seq. diceretur. Vfus tamē huius determinationis licet iustæ, lædere posset famã mercatoris, nisi fuerit cautus: & laudarem valde mercatorem, qui id faceret, quando videret neminem alium velle dare pretium iustum etiã infimum, maximè si daret mediocre. Notandum etiã, quod vsuram admittit, qui suas merces quo lucraturus se sperabat deportæ, & dilata solutione pluris iusto pretio etiã summo vendit, eo quod aliarum aduentu, adeo pretium decreuit, quod non solum non lucraretur, sed etiam perderet, si præsentī pecunia etiam summo pretio venderet, per supra dicta.

XCVIII. Qui commēdat, vel deponit pecuniã apud aliquem mercatorem, aut nummularium, cum intentione principali vt aliquod lucrum mensuram vel annuum

annuum ei solvatur salua sorte, & tenetur acceptum restituere, quamuis non interueniat pactum, & quamuis appelletur depositum, c. Cõcilium, cum ei annot. de vsur. Nec ignorantia excusat, Glo. in c. Plerique, 14. q. 3. Nec periculum perdendi illam eo quod mercator aut fugere, aut decoquere potest. Tum quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliatum accipitur. Tum quia illud periculum non est considerabile per notata, in d. c. Nauiganti, & c. Si frœneraueris, 14. q. 3. Secus tamen est, si absque pacto, & intentione principali prædictis præfatum depositum faceret, & acciperet à depositario gratis donante aliquid ob gratitudinem, eo quod ex pecunia deposita fuerit lucratus, etiam si libentius suam pecuniã penes hunc gratum, quam penes alium depositam habeat. Et etiam si depositarius illud det sperãs, quod ob huiusmodi largitionem, ab ipso pecuniam suam non auferet. Quia omnia hæc sunt gratuita, Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 2. Vsuræ tamen esset, si mercator illud daret, tanquam ad id ob pretium & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet aut speraret, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

XCIX. Qui equum aut aliam rem omnium iudicio non maioris pretij, quam 246 quindecim aureorum, ob dilatam solutionem viginti aureis vendit, cum obligatione restituendi quinque, licet postea propter mortuos alios equos, 20 æstimetur, Maior in 4. dist. 15. q. 32. col. 5. Idem de eo, qui cum Rege, vel alio, qui suis militibus aut famulis mercedes & stipendia persoluere intra certum tempus tenetur, intra quod ob nummorum inopiam, illis soluere non potest, paciscitur se illis soluturum, si à domino sibi plus aliquid, eo quod soluerit, detur, vt decem pro centum, arg. c. In ciuitate, de vsur. nisi ratione veri interesse excusetur. Quamuis Rex vel ille alius in suis litteris dicat se gratuitam donationem illius pluris facere. Tum quia hoc in effectu est mutuare pecuniam, vt ad certum tempus eadem cum aliquo auctario solvatur. Tum, quia illa donatio non est vera, cum non ex liberalitate, sed ex necessitate querendi pecuniam mutuam fiat, Med. de Restitutione, in quibus casibus licitum mutuanti vltra sortem recipere cas. 3. Idem etiam, de Præfecto ratiociniorum, quæstore ærario, aut soluendis stipendiis, & mercedibus, &c. obligato, si aliquid ab his quibus soluere debebat, accipit, vt anticipet solutionem, per prædicta in §. præcedenti, nisi verum esset interesse, aut iusta actionis emptio excuset, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 232.

C. Qui mutui accepti vsuras soluere iurauit, & intra diē statum non soluit, nec impetrauit absolutionem à iudice, vel à parte. Nam licet promissio soluendi vsuras non valeat, iuramentum tamen soluendi illas obligat, c. Debitores, de iureiur. quamuis à iudice potest absolui, c. 1. eod. tit. & solutas repetere, d. c. Debitores.

Ad dubium forte P. Vinc. d. c. Debitores impugnans, quod soluens vsuras videtur peccare consentiendo peccato vsurarij, respondeo negando, quia non iurat nec promittit soluere illas quatenus earum acceptio est peccatum, sed quatenus est actus de se indifferens, qui bono fine fieri potest virtuosus iuxta doctrinam Tho. 1. 2. q. 18. art. 7. 8. & 9. qua eadē ratione acceptio sub vsuris à nolente mutuare, est licita, nam idem actus quatenus actio potest esse malus, & quatenus est passio, bonus, & è contrario diuerso respectu. iuxta illud glos. c. 1. de cons. Eccl. vel alt. lib. 6. verb. sanguinis, de CHRISTI passione, Actio displicuit, passio grata fuit.

De Usura in pactis de retrouendendo.

S V M M A R I V M.

Pactum de retrouendendo quid. Quod iustum, & quod usurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi, nu. 247. & seq.

Pœnitenti pro se, & contra se in foro conscientia creditur, nu. 250.

- 247 CI. Peccat mortaliter qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulate animo magis mutuandi, quam emendi, & usuram committit. Qui autem maioris iusto pretio, etiã dempta parte, qua illud pactum præfatum diminuit, peccat quidem peccatum iniustitiæ, sed non usuræ coram Deo, licet aliquando coram hominibus præsumatur usura, secundum omnes. Pro quo notandum primo, quod pactum de retrouendendo, est pactum quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quodcumque voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est, & diminuit de pretio. Cum Ioannes, de fide Instr. & l. Fundi partem, ff. de Contra. empt. & l. Si fundum, l. Si à te C. de pact. inter empt. & vend. & Leuit. 25. secundum Innoc. Host. Io. And. Panor. & Communem Canonistarum, in c. Ad nostram, de empt. & legistarum in d. l. Si fundum, & Cepol. de simul. contr. cas. 2. & omnes Theologos, in 4. dist. 15. II. Quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi à tempore moræ quam cõmittit simul ac pretium illius loco & tempore congruis oblatum non accipit, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. & glof. recept. & c. Illi vos, verb. Percepti, de pignor. III. Quod iuste potest etiã statim locare venditori honesta pensione, d. l. Fundi partem, ff. de Contra. empt. & dict. cap. Cum Ioannes, de fid. Instr. IIII. Quod adiustitiam huius pacti concurrere debent aliqua. Primum, vt simulatio, saltem ex parte emptoris, absit, ita vt emptor verè & principaliter intendat emere. II. Ne fiat pactum vt redemptio fiat maiori pretio quam emptio facta est, c. Illo vos, de Pignor. III. Quod emptor, faciat illud eo solo, vt placeat venditori, & quod malit ne redimatur, & quod non emeret, nisi putaret esse redimendum: Quod tamen non est iuridicum: Tum quia nullo iure vel ratione probatur. Tum quia sepè contingit aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouedendi, quod minuit pretium eius, & non absque illo. Quia non habet satis pecuniæ, ad eam iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo plaris valet, d. l. Fundi partem, ff. de Contrah. empt. & d. cap. Cum Ioannes, cum eis annotat. Tum quia multi nolent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas vendere, emunt quidem verè cum prædicto pacto, sed sperantes eas redimendas, quas alioquin non emerent. Nec etiã est necesse regulariter quod alij dicunt, ne pactum fiat, quod ultra certum tempus id redimi non possit. Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum vnum annum, duos, tres, aut plures, quod in effectu est pactum, ne ultra illa tempora præfinita redimatur. Dixi (regulariter) Quia post extrauag. Pij V. super censibus relatã supra, nu. 234. in emptio- nis census non liceret illud, quod est nouum & singulariter notandum. Non est etiã necesse quod alij dicunt, ne emptor usuræ dare solitus sit, eo quod præsumeretur solitum facere, arg. l. Quod si nolit, §. Qui assidua, ff. de ædilit. edict. Quia licet ad sic præsumendum in foro exteriori iurare posset, non tamen in foro con-

scientiæ, in quo cessat omnis præsumptio, c. Tua, de sponsal. nec etiã est necesse, ne fiat pactum: vt ante duos vel tres annos venditor redimere non possit, & postea, sic: Quia huiusmodi pactum est licitum, licet plaris valeat, quod cum hoc pacto, quam euod cum pacto, quando libuerit redimendi, venditur, quamuis, non quanti si absque aliquo pacto venderetur. Nec videtur vtrum illud Io. Maior. in dist. 15. q. 43. Quod venditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi; nisi consentiat vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse. Quia qui suo iure vitur, nemini iniuriam facit, c. Cum ecclesia, de elect. & l. Iniuriarum, §. 1. ff. de iniur. Quamuis contra fraudatores, qui vendunt prædia non sata, & vineas vindemiatas, cum pacto redimendi intra annum, solent redimere paulo ante messem, vel vindemiam, solutis impensis, lege Nauarræ cautum est, vt qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messem, vel vindemiam. Quinro, quod hic non agimus de coniecturis ad præsumendum in foro contentioso, eiusmodi emptorem habuisse intentionem magis mutuandi, quam emendi, & eiusmodi venditorem magis pignerandi, quam vendendi, siquidem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo pœnitenti pro se, & contra se creditur.

De Usura in Societate.

S V M M A R I V M.

Societas quid, & que licita, nu. 251. & vt ineunda, nu. 252. & seq.

Affecuratur vt fors, & lucrum in Societate, nu. 254. & 255.

Affecuratur vt capitale cum lucro, nu. 254. & 255.

Intellectus nouus, c. Per vestras, de donat. probans lucrum sine periculo, nu. 256.

Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia, nu. 257.

Legare nummos, vt de reditu missa dicantur, an liceat, nu. 257.

Usura dare ad lucrum salua sorte, vel non negotiaturo, nu. 258.

Deponens pecunias in scriptura mutui vel depositi peccat, nu. 259. & 260.

Societas in animalibus, & locatio eorum qua licita, nu. 260. & 261.

CII. Peccat mortaliter, qui accipit notabile lucrum ex pecunia in societatem 251 iniustam collata, vel maius quam debet, ex collata in iustam; secundum omnes. Societas autem est conuentio plurium, suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, vt l. 1. & toto tit. ff. Pro socio, & Inst. & C. eod. tit. c. Per vestras, de Donat. Et ratio qua lucrum ex pecunia, ex societate collata accipi potest, & non ex mutua, est secundum S. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 2. ad 5. Quod dominium rei mutuatæ cum periculo in mutuatarium transfertur, non autem rei in societatem collata; immo manet periculo conferentis, sicut industria & labor periculo ea conferentium; l. Si tibi aræ meæ, ff. de præscriptis verb. Quo autem societas iusta sit, tria requiruntur. Primum, vt negotiatio licita sit, c. Per vestras, de Donat. inter vir. & vxor. Secundum, vt pecunia subiaceat periculo eam conferentis, hoc est, vt si pereat, tota illi pereat, glo. c. Plerique, 14. q. 3. Tertium, vt in omnibus iudicio prudentis æqualitas ferretur, & pro quantitate partium, collatum lucrum diuidatur; l. Si non fuerit, ff. Pro socio, & post alios Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 2. col. 6. hoc exemplo declarauit, vnus confert mille aureos, alius laborem suæ personæ eisdem æstimatum, alius suam industriam, quingentis æstimatam, vt hæc socie-

hæc societas licita & sancta sit, ex his omnibus vna summa faciendâ est, & ex lucro, & iactura pro rata eius quod confert quisque capere debet, vt si isti tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sotus tamen lib. 6. q. 6. ar. 1. de Iust. & iur. dixit, non esse habendam rationem quantitatis pecuniæ, quam quis in societatem confert, sed periculi cui exponitur. Iustus tamen videtur contrarium, Tum quia id habetur, in l. Si non fuerit, ff. Pro socio, & §. De illa, Inst. de societ. Tum quia hoc est nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores vsi sunt. Tum quia longe clarius & securius est dicere, societatem exâquandam esse iudicio peritorum, qui æstiment pretium pecuniæ collatæ, cum conditione expressâ aut tacita, vt in primis conferenti restituatur, si nulla eius iactura facta fuerit, & pretium industriæ & laboris ea conferentium absque aliqua spe quicquam pro illis referendi, nisi lucrum adsit: quique simul considerent, nullam vsuræ, nec iniustitiæ suspicionem esse, ex eo quod ei, qui pecuniam confert, de consensu eius minus lucri quam par sit detur, si est persona, quæ donare potest. Per quod multæ societates iustificantur, quas aliquot prædiuites cum suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ cōtrahunt, quo eis fidem, honorem, & diuitias concilient, & conferendo in societatem magnas summas pecuniæ, solum ad dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligant: quamuis etiam defendi possent, dicendo, potius esse locationes cum salario incerto, quam societates. At si vnus pecuniam, & alius pecuniam & operam confert, vterque pecuniam quam contulit accipiet, & ex lucro, qui pecuniam & operam cōtulit, plusquam alius arbitrio mercatorum percipiet, Angel. & Syluest. verb. Societas. Quando autem alius pecuniam, alius operam, aut industriam in societatem confert, tota iactura pecuniæ erit eam conferentis, & tota laboris eius, qui eum subiit, & industriæ eius, qui eam adhibuit, siue iactura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, iuxta Bart. & Bal. in l. 1. C. Pro Societ. & S. Thom. 2. sec. quæst. 78. art. 2. ad 5. Quæ vera opinio est, maxime in foro conscientiæ, iuxta Angel. & Syluest. verb. Societas. Tum quia alioquin pars pecuniæ, ad quam soluendam alius teneretur, à periculo libera esset, quoad eum, qui contulit, & consequenter, quoad illam partem esset mutuum, & non societas. Tum quia si in fine societatis lucrum esset antequam diuidatur, qui pecuniam contulit, eam in primis accipere deberet. Tum quia non liceret pacisci, vt dimidiam aut tertiam, aut quartam partem pecuniæ perditæ, alius qui laborem aut industriam posuit, persoluat: Quia nullam ex illa partem sumit, si nullum inueniatur lucrum finita societate, imo, tota eam conferenti restituitur. Tum quia, vt qui pecuniam contulit eam perdit, sic qui laborem aut industriam adhibuit, ea perdit, quæ interdum tantum & plus æstimatur, quam pecunia collata. Nam tantum potest esse labor, & tanta industria, vt licitum sit pacisci, vt qui ea confert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnâ solam accipiat. Verum tamen est, quod si pecunia conferretur cum pacto, vt communis esset, & communiter inter illos, sicut lucrum diuideretur, iustum esse vt pecunia perditâ omnibus periret, secundum omnes vbi supra. Notandum autem, quod periculum pecuniæ collatæ vitare potest eam conferens, facta cum socio conuentione, vt se faciat securum, siue (vt aiunt) affecuret suscipiendo in se periculum eius constituto ei pretio illo securitatis, quo

cum tel-

eum tertius affecuraret, aut vt tanto minus de lucro communi accipiat. Nam ^{nota} quæ ratione tertius potest eum affecurare, eadem potest & socius, vt rectè Sylu. verb. Societas, l. q. 2. dixit. Quæ confirmantur ex eis, quæ pridem respondimus Vlyssipponæ contra quandam maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, quæ colligi poterat ex Maiore in 4. dist. 15. q. 49. Caiet. lib. 17. Respons. & Syl. verb. Societas, l. q. 1. videlicet. Quod fierent tres contractus. Primus, societatis, in quam alius pecuniam, alius operam & industriam conferat. Secundus, quo qui operam confert, affecuret alterius sortem iusto pretio accepto aut altero tanto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendas suspiciones & molestias rationum, qui operam præstat, lucrum incertum lucro aliquo certo redimat, aut vt ex lucro verisimili sed incerto tantundem certi retineat. Pro quo facit efficaciter, quod nemo negat, eum qui cōfert aliquam pecuniâ in societatem, posse affecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucri ineundo suos contractus affecurationis sortis & lucri cum tertio, & qua ratione potest inire cum tertio, eadem etiam cum socio potest cessante omni fraude, & simulatione. Addo quod possunt fieri eodem tempore, vt monstrat Ma. in 4. dist. 15. q. 49. Et non solum formaliter & explicitè, sed etiam æquiualentè, & implicitè, vt si quis negotiator publicè protestaretur se paratum ad accipiendam pecuniam à quocunque volente illi conferre illam in societatem, cum pacto de affecuratione sortis ad rationem, 4. pro centum & lucri certi, 4. pro duodecim incerti lucri. Ita quod ex lucro incerto verisimili, 12. ex centum accipiat pro affecuratione sortis, & quatuor per certificando lucro decem, & consequenter non teneatur reddere nisi quatuor. Et postea alius sciens hanc protestationem, confert ei centum, dicens, ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam. Pro quo, præter prædicta vrget cap. Per vestras, de Donat. inter vir. & vxor. sic nouè inductum, ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti, onera matrimonij sustentet, & ita intentio eius fuit, vt dos salua seruetur, siquidem, ob hoc iubebat illam à marito auferri, & ita videtur noluisse, vt ad lucrum & damnû mercatori traderetur, quod erat eam periculum obicere: voluit item, certum aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera sustinenda. At hæc duo fieri non possunt sine affecuratione & lucri incerti pro certo redemptione, ergo Papa tacitè voluit illa fieri. Facit etiam quod in multis Galliæ locis, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus & Montibus idem seruari, quod Ecclesiæ & viduæ & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur. Quæ consuetudo defendi nullo modo potest, per intellectû, quæ Io. And. & nonnulli alij dicto cap. Per vestras, assignant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, & pupillorum, cum illo lucro mutuari poterat; quia esset vsura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos admitti potest, cap. Super eo, de vsur. Nec villo alio modo defendi potest; quam dicendo, quod exordium cœpit ab hoc societatis modo, quo fit cum securitate & redemptione prædictis, & cōtinuata fuit vsque ad illud tempus. Ad quod coniciendum facit, quod vix tertiam partem lucris dubij verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset, accipiebât: Nam veri-

Nam verisimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant nisi quatuor pro centum; quod significat illos reliquas duas partes pro securitate eiusmodi, & redemptione cubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiã quod Caiet. in lib. 17. Resp. 11. responsi. scripsit. Intelligimus tamen hoc, cessante omni fraude, & simulatione, & vt coram Deo formaliter aut æquiualeter prædicti tres contractus veri fiant. De quibus omnibus copiosius scripsimus in prædicto Cõment. cap. 14. 1. q. 3. respondendo ad quãdam Soti argumenta. Equidem opiatem, vt episcopi, vt saltem Pontifex Max. declararet, prædictam consuetudinem esse iustam, eo quod præsumendum sit, quod in terris, in quibus à tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitam, & ita bona conscientia seruari posse, monitis præsertim pecuniam deponentibus, & depositariis, vt tres prædictos contractus faciant, vel habeant pro factis. Pro quo est, quod consuetudo immemorialis facit præsumi titulum requisitum ad eius valorem, c. Super quibusdam, de verb. signif. & l. Hoc iure, §. Ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & asti. Licitum est etiam pactum in quo qui pecunia aliena negotiatur, omne lucrum domino illius tradat, & ei à domino certum quid & ab omni periculo liberum, pro labore, & industria solvatur. Quia huiusmodi contractus non est Societatis, sed locationis, & ideo si iactura, eius dolo vel culpa, aut illius ministrorum contingeret, satisfacere domino teneretur, quia gratia vtriusque fit, per dicta supra eod. cap. nu. 179. Angel. & Sylu. vbi supra. Ad quæ sita hic de pecunia legata parochi, & beneficiariis alicuius Ecclesiæ, vt perpetuo singulis mensibus, tot missæ pro legante dicantur, quot ex lucro illius, ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. Respondeo, legatum esse licitum: Quia licet legare vsum fructum pecuniæ, l. 1. & 3. de usufruct. earum rerum quæ vfu consum. & quia tale onus licitè adiiicitur, arg. c. Significatum, cum eis quæ illi adiecimus, de præb. Et quod expediret, vt legatarij emerent ea censum perpetuum irredimibilem, ad rationem vnius pro viginti si inuenirent, & si irredimibilem non inuenirēt, aliqua prædia redditus annui quinque vel plurium pro centum, & si ne ea, censum redimibilem, & si neque illum, conferant illam alicui mercatori in iustam societatem, & quarant aliquem opulentum, qui sortem & aliquod lucrum certum, quanto maius poterunt, assecuret eis pro parte lucri verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate pronentura, & si non inuenerint tertium, qui hoc faciat, curent id fieri ab eodem socio cui illam in societatem contulerunt per tres contractus initos modo supradictos, nu. 256. & dicant tot missas annuas, quot dicendis illud sufficiat arbitrio Episcopi, arg. c. Nos quidem, de Testam. & l. Legatum, ff. de administ. rerum ad Ciuit. pertin. & l. Legatum, ff. de usufr. legat.

258 CIII. Qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit ea non esse negotiarum, vt militi, vel clerico indigentibus in certum lucrum, quamuis tres prædicti contractus societatis, securitatis, & redemptionis concurrerent. Quia non est vera, sed simulata societas, quæ mutuum velat siue palliat.

259 CIIII. Qui verè coram Deo pecuniam in societatem contulit in lucrum & damnum, sed à socio publicam mutui, aut depositi scripturam accepit: quia mentitus est in periculum notabile suæ famæ, & bonorum proximi. Quia post voluntate mutata suam pecuniam depositam vel mutuata reposcere, quamuis periret. Qua-

ret. Quare, eiusmodi scripturam, si lucrum participare vult, rescindere debet. Quamquam respondimus, hoc locum non habere, in eo negotiatore, qui contra intentionem pecuniam conferentis pro honore suo scripturam mutui, aut depositi loco societatis concessit, modo illam conferēs, scripturam prædictam quã cito commodè potest, rescindi faceret; & aliã societatis si vellet capere potest: & etiam pignora accipere pro securitate restituendè sibi suæ pecuniæ, nisi amittatur: & etiam pacisci, ne tali aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, aut tempore cum tali aut tali homine negotietur; & si mercator rebus, aut loco, aut tempore aut persona pacto exclusis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piscatum nauticum, modo posito infra eod. cap. nu. 282. & 283.

CV. Qui locat boues, mulas, aut alia animalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolam ad soluendam iustam pro tempore quo desinit laborare sine culpa sua ob culpam domini, vel casum fortuitum contingentem circa eum vel animalia, iuxta ea quæ supra nu. 199. diximus & glo. l. Si vno, §. Itè cum quidam, ff. locat. aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut damnum naturale vel fortuitum, sine dolo, aut culpa leui eius eueniens, quia hæc domini periculo subsunt, Gab in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 2. & Rosel. verb. Vsura, 3. §. 13. nisi agricola paciscatur, vt periculum quocunque modo eueniret, esset commune vtrique, dato ei ob hoc iusto pretio, vel facta debita diminutione pensionis, quæ sine hoc pacto esset iusta. Quin & si absque intentione petendi aliquid ultra debitum ab agricola, si absque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, paciscitur, vt dimidium damni quoquomodo contingentis ad eum spectet, non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia qui eius voluntatem nesciunt, scandalizat S. Bonau. in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem, & postea ipse aut ipsius hæredes miserum Agricolam vexare. Licitum etiam est tradere animalia in societatem alteri, ea lege, vt lucrum sit commune, sed qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec pretium eorum domino persolvatur: & postea sint communia, modo ea quæ ante sortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quæ, in fine illius §. ponit regulam, per quam omnes casus deciduntur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quibus alicui sociotum, iudicio boni viri, notabile damnum infertur, est illicita, & rectè quidem, quia etiam omnia alia in qua commoditatum partes non respondent ex æquo partibus in societatem collatis, est illicita; per dicta supra eod. cap. nu. 252.

De Vsuræ participantibus, & cam non restituentibus.

SUMMARIUM.

Vsuram, qui suadet, aut sub ea petit, vt peccat, nu. 262. & 263.

Vsurario à non volente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur, nu. 264.

Vsurarij boni non sunt obligati, & sunt clementi, nu. 265.

Usuras pro alio exercens etiam famulus obligatur, nu. 266. & 267.
Peccatum non est ad minus peccandum inducere, nu. 263.
Pignus ad usurario emptum, restituendum, nu. 265.
Proxenetæ usurarum qui peccat, nu. 266.
Usurarij vxor qua peccat viuendo de bonis sui mariti, nu. 268. & 271.
Usurariorum filij & famuli qui peccant de bonis eorum viuendo, nu. 270.
Usurarij gener recipiens ab eo dotem, vt peccat, nu. 271.
Dotem ab usurario datam retinendi remedium, nu. 272.
Usura non est marito vsus pignoris pro dote dati, &c. nu. 273. & 274.
Usuras, qui iudex iubet solui, aut non restitui, & aduocatus, procurator, & testis, qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur, nu. 275.
Usurarium instrumentum faciens, vt peccat, &c. nu. 276.
Usurarius vsuras & fructus pignoris restituat, nu. 278.
Usurarius qui manifestus, nu. 280. & à quo absoluendus, nu. 281.
Usurario manifesto nullum detur sacramentum nisi, &c. nu. 279. & 281.
Usurarij testamentum nullum nisi hæc præcedant, &c. nu. 279.
Piscatorum, ac diuitum eiusmodi societas usuraria, nu. 282. & 283.
Socius industriam adhibens, quid de suo impendere debeat, nu. 283.

262 C VI. Peccat mortaliter qui inducit aliquem, vt sibi aut alteri tertio detat
inducere ad usuram. vsuram; quia peccato mortali consentire, peccatum mortale est, cap. 1. ad Rom.
 cap. Notum, 2. q. 1. quanto magis ad illud inducere. *Qui autem accipit ad vsu-*
accipere ad usuram licitum ram, ab eo, qui ad id est paratus, aut petit ab aliquo mutuam simpliciter, & quia
 alius non vult gratis mutuare, accipit sub vsuris, non peccat mortaliter, nisi ob
 finem mortalem accipiat, nec etiam venialiter, si ob causam iustam accipit: sed
 sic si absque ea accipit, aut ob finem venialem, scilicet ob vanitatem & ludos ven-
 niales, aut vt eius negotiatione diuitias accumularet, cum alias habeat vnde honestè
 viuat, iuxta mentem S. Thom. 2. sec. q. 78. art. 4. & nostrorum doctorum, in c.
petere ad usuram nobilitat Super eo, de vsur. Quos Caiet. in summa verb. Usura, & 2. sec. q. 78. ar. 4. explicat.
 Quamuis igitur accipere ad vsuram licitum sit, non tamen petere vt sibi ad
 vsuram detur, quia est petere aliquid quod alius sine peccato facere non potest,
 quod nunquam licitum fuit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 9. §. 14. & Caiet. 2. sec.
 q. 78. ar. 4. & lib. 17. respons. 14. respons. sed sic ab eo mutuam petere. At si rogatus
 petat vsuras sibi promitti, nec vellet sine illis mutuare, potest sub iis licitè accipe-
in extrema necessitate re. Cõstitutus tamen in extrema necessitate, non peccat inducendo ad mutuandum
se potest petere ad usuram. sibi sub vsuris eum, qui sine illis mutuare non vult, iuxta Innoc. recept. in d. Super
 eo. Quia hoc non est proximum ad peccandum inducere, sed consulere, vt
 minus peccet, hoc est, potius peccatum vsuræ, quam homicidij committat: quod
 licitum est, c. Si quod verius, 33. q. 2. Ang. Usura. 2. §. 2. Sylu. Usura, 2. q. 1. &
 Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 8. & in lib. 17. respons. 13. respons. Verum etiã videtur S. An-
 tonino vbi supra non peccaturum, qui mutuam ad vsuram, ob ignorantiam, aut
 inconsideratione peteret, aut quia scit frustra se rogaturum eum, vt gratis mutuet.
 Quod tamen nobis securum non videtur, propter rationes quas modo tetigimus.
 C VII Qui ad vsuram capit aliquas merces ad res vanas, graue æs alienum
 contrahendo, & vxorem & liberos notabiliter damnificando, vt insinuat Sotus
 lib. 6.

lib. 6. q. 1. ar. 5. de Iust. & iur. Quamuis non loquatur ille de capiente ad inter-
 esse, nec de emente (habita fide de pretio) merces quas presentem pecunia vendit,
 quod Hispani Mohatram vocant, idem tamen est dicendum de illo, arg. l. Illud,
 ff. ad l. Aquil. & c. Dudum, 2. de Ele&t. Et notandum, quod qui mutuatur ei quem
 scit vsurarium in fines malos, aut vanos, non potest licitè capere ab eo solutionem,
 si facta ea, vsuras restituere non posset: Quia, qui mutuatur in malos fines, non ha-
 beati, vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur, si aliis debitoribus non
 potest soluere, Gab. in. 4. dist. 15. q. 11. col. 31. Sylu. verb. Usura, 8. q. 7. quod
 ad forum conscientie videtur restringendum, vel ad casum quo debita omnia
 essent æque priuilegiata, per dicta supra eod. cap. à nu. 52.

C VIII. Qui suadet volenti mutuare gratis, vt non mutuet nisi ad vsuram, 265
 aut volenti contrahere, vt contractum vsurarium faciat, cum obligatione resti-
 tuendi in solidum, Sylu. verb. Usura, 7. q. 2. De emente autem pignus amissum,
 ob non solutionem vsurarum, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam
 secundum mentem Scoti in 4. dist. 15. recepti. Quia nec vsurarius videtur qua-
 rere dominium, nec dominus pignoris perdere illud, iuxta dicta supra eod. cap. à
 nu. 203. Alia vero, quæ hoc in loco in Hispano scripsimus, declarando, dico pri-
 mum verius esse quod bona vsurarij non sunt obligata pro vsuris extortis, quia
 nullo iure probatur huiusmodi obligatio, & ita tenent Io. And. Panor. & Com-
 munitis, in c. Cum tu, & in c. Tua, per illum textum inducti ibi à Panor. de Vsur.
 contra glos. in vtroque c. & in c. 2. eod. tit. lib. 6. quam etiam ibi Domin. & Franc.
 reprobant. Secundo, quod dominium rei per vsuras lucrifactæ transit in vsura-
 rium, secundum glos. c. Si quis vsuram, 14. q. 4. respondentem illi capitulo con-
 trarium significanti, quæ communiter ibi recipitur. Tertio, quod dominium rei
 venditæ per vsurarium, transit in emptorem, ita quod non potest auferri ab eo,
 qui soluit vsuras pro earum restitutione, vt Pan. cum Comuni Modernorum te-
 netur in d. c. Cum tu. Quarto, quod debitor potest recuperare rem, quæ pro vsuris
 soluit vsurario, si penes eum est, imo & si penes alium titulo gratuito, saltè, quum
 defuit vsurario bona ad restituendum, per l. Si & me & Titium, ff. de reb. Cred.

Ex quo inferitur, quod qui aliquid notabile accipit gratis ab vsurario, in eadem
 specie qua fuit datum illi, vel etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad
 vsuras restituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non vult re-
 stituere iis quibus vsurarius tenebatur, iuxta S. Bernar. in suis contractibus. 266

C IX. Qui institor, negotiorum gestor, tutor, aut curator, habens potesta-
 tem ad negotiandum, & dandum sub vsur. & recuperandum eas, & etiam si no-
 mine suorum principalium dedit ad vsuras, vel recuperauit eas, cum obligatione
 restituendi, eis non restituentibus, arg. c. Sicut non suo, 46. dist. & c. fin. de Iniur.
 Syl. qui alios refert, verb. Usura, 7. q. 4. etiam si merus exequutor illius fuit, aut fa-
 mulus, qui solum pecuniam dedit, & pignora aut solutionem vsurarum accepit,
 quãuis nulla utilitas ex eo ipsi obueniret, per suprascripta eod. cap. nu. 18. & per de-
 terminata à Caiet. in summa, & 2. sec. q. 62. ar. 7. quicquid alij dicant, & etiã Syl. in
 d. q. 4. quod tamen est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniã, quã ferunt
 mutuã, ad vsuram mitti; & quã recipiunt, pro solutione vsuræ recipi, & non exten-
 dendum ad alios, qui id ignorantes faciunt, quãuis sciant suos principales aliquãdo
 vsuræ

vsuræ dare solitos, arg. c. Quid culpatur, 23. q. 5. & c. 2. de Const. Quibus ad-
do, quod nunc interrogatus, an prædicti ministri teneantur restituere ante excu-
sionem principalium? Respondi, quod sic, quia non censentur accessorij vt fide-
iussores, sed vt principales delinquentes, & ita magis obligati, quam iubentes,
per dicta supra eod. à nu. 17. Idem de eo, qui est internuntius vsuræ ex parte vsu-
rarij, principaliter vt lucrum illi, & sibi utilitatem compareret, quales sunt comu-
niter proxenetæ quos Itali Censales, Hispani Corredores vocat, quod est restrin-
gendum ad eos qui rogarunt, vt daretur ad vsuram, non autem ad eos, qui sim-
pliciter rogarunt vt daretur mutuû, Anton. 2. par. tit. 1. cap. 9. §. 13. Dixi (Princi-
paliter ex parte vsurarij) quia si principaliter intercessit ex parte indigentis, rogans
vsurarium paratum ex se ad mutuandum ad vsuram, vt illi mutuaret, non peccaret.

- 268 CX. Quæ vxor vsurarij sciens maritum non habere amplius quam ad resti-
tuendas vsuras extortas, viuit ex eius bonis, cum ex suis aut consanguineorum bo-
nis, aut ex suo labore honestè viuere possit, iuxta Cardinal. in Clement. 1. quæst.
8. de Vfur. & Imol. in ead. Clement. nu. 55. Quod, nostro iudicio, restringen-
dum est ad eam, quæ viuit de eisdem bonis vsura acquisitis, quorum dominium
in vsurarium non transit, qualia sunt pignora frugifera. Et ad eam, quæ sumptuo-
sius quam eius statum deceat, viuit. Non tamen ad eam, quæ solum impendit ea
quæ in eam eo quod vxor eius est, & ob dotem allatam impendere tenetur mari-
tus: quia tanto & plus obligatur maritus ad eam sustentandam, quam ad vsuras
restituendum, arg. l. Assiduis, qui pot. in pign. hab. Quicquid Sylu. verb. Vsuræ,
8. quæst. 2. & alij dicant. Neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctum, eam
maritum tempore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deum, vt eum
conuertat, precari. Neque amplius quam alia vxor tenetur in prædictorum bo-
norum custodiam, conseruationem, & amplificationem incumbere. Neque vt
269 vsurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & Episcopus cum ea, vt de
illis tanquam pauper viuere possit, dispenset; neque vt sit in extrema necessitate,
quicquid Sylu. vbi supra, & alij, dicant, quia nullo iure, neque vlla ratione, ea
esse de necessitate iustitiæ probari potest. Quod ipsum fere dicendum est de vxo-
re alterius cuiuslibet, non habentis vltra ea, quæ tenetur soluere, vel restituere,
arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. cap. Dudum, 2. de Elect. Idem quoque de liberis, qui
aliter viuere non possunt, sed non de illis, qui aliis inseruiendo victum quarere
possunt, nisi seruitia patri facta id mereantur. Quia ad hos sustentandos pater non
tenetur, l. Si quis à liberis, §. Sed si filius, ff. de lib. agnos. Idem etiã de famulis,
qui sui victus impensam lucrantur, & de filiis & famulis ignorantibus bona qui-
bus sustentantur, vsura parta fuisse: Et de merentibus tanta quanta expendunt &
iustum stipendium adferendo vtilitatem rei familiari, laborando, effodiendo,
270 aut aliud domi efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandè rem pro vsu-
ra solutam in stipendium accipiant: Gab. in 4. dist. 15. quæst. 3. col. 16. & 17.
Sed non est idem de his siue filiis siue famulis, quorum opera, quamuis sit licita,
non tamen adfert tantum vtilitatis rei familiari, quantum impensa. Qualis
est eorum, qui non nisi ad comitatum, aut mensam, aut alias res similes seruiunt,
iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, & ad alendos canes, ac-
cipitres, &c. Angel. verb. Restitutio, 1. §. 2. 1.

CXI.

CXI. Qui capit dotem à focero vsurario, cuius bona soluendis vsuris, quas 271
debet, non sufficiunt, sciens id aut debens scire, quod, nostra sententia, intelli-
gitur, non solum quando res ipsæ vsura acquisitæ in dotem dantur, & quando dos
est extra modum, sed etiam quando in pecunia, aut in aliis rebus quarum do-
minium ad vsurarium transfertur, moderata, & necessaria datur. Quia capit ab
eo, qui nec donare, nec dotare sine peccato potest. Et quia vxor sine marito illam
dotem restituere non potest, si illa vult, & maritus repugnat, maritus peccat, &
non illa, modo stauat mortuo marito, aut quam citius poterit, restituere. Et si ma-
ritus vult & illa non, vxor peccat, & non maritus, qui tamè de tali dote participare
non debet. Et si inter vtrumque conuenit de non restituendo, vterque in statu
damnationis versatur, cap. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. Hoc tamen remedio vt 272
possunt, si focer satis habet ad restituendum res certas, & multas incertas debet.
Possunt enim petere ab Episcopo, vt à iudice de his non habetibus quo se susten-
tent, illa bona dotalia, quæ pauperibus essent restituenda, iuxta dicta supra eod-
dem num. 92. Angel. verb. Restitutio, 1. §. 20. & Sylu. verb. Vsuræ, 8. q. 5.
Quod autem diximus, vxorem absque consensu & licentia mariti sui vsuras resti-
tuere non posse, intelligitur quando ex illarum restitutione scandalum sequitur,
& non quando secreto, absque eiusmodi scandalo id faceret, per supradicta eod-
cap. num. 218.

CXII. Qui focer genero suo cui dederat prædiû frugiferum in pignus solu- 273
endæ dotis mutuât tantum, quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat illud ad
percipiendum ex eo fructus quos ille potest percipere. Quia ratio, qua c. Salubri-
ter, de vsur. quo hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio coniuncto, non
habet locum in eo, qui tantundè mutuât ei, eo prædio in pignus accepto, quam-
uis gener bene potest focero, vel alij, qui liberaliter mutuauit, omne ius quod in 274
pignus habet liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mu-
tui, sed alia iusta, per dicta supra eod. cap. nu. 203. Et quia id nullo iure prohi-
betur. Quod etiam Sylu. ait verb. vsuræ, 3. §. 4. Quæ autem sit illa ratio, & ad
quas personas extendatur, tradimus nouè, supra eodem cap. nu. 213.

CXIII. Qui iudex vsuratio vsuras adiudicat, aut eum ad eas restituenda 275
non cogit, arg. c. Post miserabilem, & c. Michael, de vsur. Idem de procuratore
& aduocato, qui iuuant in hoc vsurarium, aut obuiant restitutionem earum pe-
tenti, cum obligatione restituendi in solidum, per dicta supra eod. cap. à nu. 17.
Neque excusantur, quod scripturæ in superficie, iustæ viderentur, si conscientia
dictabat, esse factas pro vsuris, iuxta Host. in d. c. Michael, vbi hoc non ait Innoc.
licet eum ad id citet Syl. Idem de notario publico faciente instrumentum simu-
latum, quod licet formaliter licitum contractum contineat, verè tamen continet
vsurarium, vt cum verè res pignoretur, scribit quod venditur, vel pro centum de-
cem datis, scripsit centum, vel è contrario, ita vt pro contractu iniusto, iustum de-
scribat, cum obligatione restituendi, nisi principalis restituat, per supra dicta eod.
cap. nu. 11. & 12. Cum efficaciter socius damni inferendi fuerit. Quamuis si hoc 276
in fauorem eius qui mutuû accepit, fecit, quia indigebat, & vsurarius gratis mu-
tuare nolebat, neque sub vsura cum scriptura continente apertè illam, restituere
non teneretur, licet mortatiler peccaret, & esset excõmunicatus, vbi excõmunican-

b 3.

tur tales

tur tales cōtractus simulatos facientes: sicut nec esset ob scripturā apertā vsuram continentē, quia per eam nec damnū intulit, nec eius causā sufficiens fuit, cum ea, & qui accepit, & qui mutuū dedit, æquē vti possint; nisi eam faciat in locis vbi ex statuto iniusto, aut iniqua consuetudine, qui mutuū ad vsuram accipiunt, ad eam soluendam compelluntur. Quia tunc restituere tenetur per dicta supra, & per Sylu. vsura, 7. q. 7. Certum est etiam, notarium ad mercedem quam pro labore scripturæ contractuum vsurarium accipit restituendam, non teneri; quamuis in eo peccet, quia suam mercedem accipiendo non peccat contra iustitiam, 277 quod solum imponit necessitatem restituendi per dicta supra eod. nu. 12. Idem de testibus eiusmodi instrumentorum vsurarium. Quia eiusmodi contractus absque testibus, non valent, Sylu. vbi supra, §. 9. Quæ procedunt non solum in teste, & notario sciente contractum esse vsurarium, sed etiam in dubitante, qui antequam dubietatem exuerit, testificatur, vel facit instrumentum vsurarium, arg. c. 3. Eccles. & c. Dubius, de Hæret. & c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. cum latè ibi à nobis traditis: quamuis aliquanto minus peccaret, per ea quæ ibidem, nu. 86. scripsimus. Diximus (Antequam dubietatem exueret) quia si per opinionem alicuius doctoris solemnem fulcitā ratione, illam exueret, posset id bona conscientia facere, per dicta ibidem, nu. 85.

278 CXIII. Qui vsurarius non restituit quod ultra sortem accipit, vel fructus pignoris ei dati perceptos, vel quos percipere potuit. Nec excusat eum, quod mutuarius multum eius pecunia lucrifaciat: contra impium Molinæum; quia non ratione lucri mutuarii, sed mutui, eas recipit. Quod si ipse non restituerit, hæres eius tenebitur restituere: & si fuerint multi, quisque pro sua parte tenebitur. Et si quis eorū non habet vnde restituat, alius ad id pro suæ hæreditatis parte quantum feret, obligabitur, c. Tua nos, de Vsur. Imo & legatarij, donatarij, & qui gratuito acceperunt aliqua ab vsurario, tenebuntur restituere, si, quæ obuenerunt ad hæres, non sufficiant, quatenus facti sunt locupletiores, per supradicta. Ad restituendū tamen quod suo nomine pecunia vsuraria emit, non tenetur, iuxta Maiorem in 4. dist. 15. q. 38. & Commun. in c. Cum tu, de vsur.

279 CXV. Qui sacerdos vsurarij manifesti confessionem audit, vel eum absoluit, vel aliquod aliud sacramentum ei ministrat, antequam vsuras, quoad poterit, restituat; aut præster cautionem de restituendo cum pignoribus vel fideiussoribus iis à quibus eas extorsit, si præsentés sunt, alioqui iis, qui eis acquirere possunt. Et si non sint tales, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius proprio parochi, coram personis fide dignis, aut aliquo notario ex ordinarij mandato, ita, vt in cautione exprimat veram summā debiti, si scitur, sin autem, arbitrio recipientis moderando. Qui si scienter obligationem minorem debito receperit, ad restituendum residuum tenebitur. Et vsurario nolenti hoc facere, nemo debet esse testis in testamento, nec confessionem eius audire, nec ipse debet in loco sacro sepeliri, & eius testamentum ipso iure est nullum. Si vero pignora vel fideiussores dare non potest, iuret se dare non posse: Quæ omnia continet c. Quamquā, de Vsur. 280 lib. 6. Quin etiam is, qui eum in loco sacro sepeliret, nisi prius prædictis præstitis, excommunicatur per Clem. 1. de sepult. vt infra dicitur. Quod si vsurarius in periculo mortis est, & vult prædicta præstare, sed non potest, à quolibet sacerdote eius con-

eius con-

eius confessio audiri potest & absolui, & obtenta ab eo facultate Episcopo eius promissionem declarabit, vt si conualuerit, ipsum, & si moriatur, eius hæres, ad restitutionem compellat, arg. c. Si quis suadente, 17. q. 4. & asserit Sylu. verb. Restitutio, 6. q. 1. Vsurarius manifestus dicitur, qui palam & notoriè ad vsuram mutat, aut suas res ob dilatam solutionem carius iusto pretio rigido manifestè vendit. Et non est necesse, vt quibusuis petentibus tribuat, sicut aliqui dicunt, sed quod eius mutatio quando fit, sit manifesta, Panor. & Anton. Burg. in c. Ad nostram, de Empt. & vend. Neque hoc requiritur, sed satis est, vt postea per sententiam aut alias, illud palam & notorium fiat, secundū prædictum Ant. & citatos ab eo, quod iustus videtur. Per sacerdotem in hoc casu intelligimus 281 non solum Parochum, sed etiam quemlibet confessarium potestatem audiendi sacram confessionem eius legitimam habentem, arg. Clem. Dudum, de sepult. Qui vero alijs acquirunt, sunt liberi in patris potestate constituti, & serui proprij, aut bona fide possessi, §. 1. & 2. Inst. Per quas personas nob. acqu. Notarius in hoc casu extraneo non acquirit, nisi illud mandato ordinarij faciat, secundum glo. d. c. Quamquam, verb. Mandatum, quod intellige, quoad effectum satisfaciendi præcepto Ecclesiæ in hoc casu: Nam quoad alios, acquireret iis quibus stipularetur, vt Perus. in d. c. Quamquam, rectè declarat.

CXVI. Qui confert aliquam pecuniam in societatem nautarum volentium 282 ire piscatum in mare longinquum, & non habentium commeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, vt tanta sibi lucri pars obueniret, quanta cuius alij nautarum, & vt euentus navigationis sit illorum periculo, & quod ex lucro futuro primum prædicta pecunia ei soluatur, & si nullum fieret, vel adeo exiguum, vt non sufficeret ei soluendæ, quisque sua rata illam soluat. Nautæ vero vacui maneant, arg. Glof. memorabilis, & quæ latius ibi Bald. in l. 1. C. Pro socio, nu. 6. Quem sequitur Iaf. in §. Sequens, Inst. de Actio. nu. 46. & eorum, quæ ait Thom. & eius Commentator, 2. sec. quæst. 78. ar. 4. ad 5. Tum quia vt ait Bald. in dicto nu. 6. Socius, qui non est particeps pecuniæ in societatem collatæ, non debet soluere aliquam partem eius in negotiatione perditæ. Et is non communicauit suam pecuniam nautis, cuius iacturæ participes esse voluit. Tum quia vult esse socius omnium lucri euentuum, at iacturæ non nisi vnius. Tum quia vult, vt tota sua sors principalis sit sibi salua, contra glof. receptam in l. Si fuerit, ff. pro socio.

Credimus tamen eum hanc conditionem adicere posse, vt casu quo tota pecunia siue sors ab eo collata, aut eius pars amitteretur, nautæ soluerent eam partem 283 quam de ea impenderent in impensas, quas domi facerent. Quia quum alius in societatem suam pecuniam, alius suam industriam, & laborem confert; qui laborem & industriam confert, non debet de lucro deducere totas sui victus impensas, sed eas solas, quas ultra domesticas faceret, iuxta Bald. in d. l. 1. nu. 9. & licet contrarium videatur verius Saliceto, in d. l. 1. col. 3. & esset verum quando tale pactum non interueniret, non tamen esset, quando interueniret, quia pactum illud non est iniustum, cum illi non obligentur ad sortem soluendam, nisi pro ea parte, quam impendissent in impensas, quas domi fecissent, in quo nulla inæqualitas in hac materia reprobata inuenitur, ar. l. Sed & si, §. Quod autem, 2. ff. de Peur. hæred. & l. Cum duobus, §. Quidam Sagariam, ff. pro socio.

De usura circa Cambia.

SUMMARIUM.

- Mutuuum quoduis cum pacto, vt mutuans assuret usura, nu. 283. A.*
Mutuuum pecunia ab vno numerata assurendo eum absque pacto, nu. 283. A.
Assuratio licita & utilis, nu. 283. A.
Vsuras nauticas esse nunc veritas quo sensu, nu. 283. A.
Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere, nu. 283. B.
Cambium quid, & quid sit siccum, & est septuplex, nu. 283. B.
Pecunia eadem numerata, plus alij quam alij valet, nu. 283. B.
Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia, nu. 283. C.
Pecunia finis peculiaris quis, & qui alij septem in quos locari potest pretio, licet non mutuari vel commodari, nu. 283. C.
Commutatio omnis aequalem valorem commutatorum requirit, nu. 283. C.
Cambium etiam pecunia pro pecunia, vtriusque valorem aequalem requirit, nu. 283. C.
Permutatur id quod est pro eo quod nondum est, nu. 283. C.
Cambium primum per officium mutuandi licet, sed non est in vsu, nu. 283. D.
Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiam in Hispania, nu. 283. D.
Pecunia cur maiori pretio praefixo exponi potest, nu. 283. D.
Cambium tertium per litteras licet, quatuor seruatis, & quod merces cambientis incerta, nu. 283. E. & H.
Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus, nu. 283. E.
Cambium quartum translationis realis licet, nu. 283. F.
Pecunia vt merx est vendibilis, sed non vt est pretium, nu. 283. F.
Cambium quintum ratione interesse veri sed non falsi lucri, nu. 283. F.
Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet, nu. 283. H.
Campfor capit & reddit pecuniam dupliciter: re, & chyrographo, nu. 283. M.
Deponens qui apud campforem gratis custodientem vsurarius, nu. 283. H.
Cambium septimum praesenti pecunia pro absente licet hoc seruato, nu. 283. I.
Contractus nominati, & innominati in hoc pares, nu. 283. I.
Pecunia vna octo de causis plus valet quam alia, nu. 283. I.
Pecunia pretium auctoritate priuata vt mutari potest, nu. 283. K.
Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alibi, nu. 283. K.
Pecunia praesens tanto plus valet absente, quanto distantior, nu. 283. K.
Emanuel à Sa Doctor societatis Iesu laudatus, nu. 283. L.
Cambia vsitata pecunia minoris pro maiore vt liceant, nu. 283. L. & M.
Bulla Pij V. de Cambiis, nu. 283. N.
Mutuare Regibus, & c. sub vsuris vt licitum, nu. vlt. O.

CXVII. Peccat mortaliter, qui quærit lucrum notabile ex cambiis siccis, vel realibus contra iura naturalia diuina vel humana iusta, exercitis. Pro cuius & aliorum intellectu, inferemus huic ad id opportuno loco summam Commentarij cap. fin. de vsur. quod est vnum de quinque prædicto Manuali adiunctis, quorum summam huc pertinentium huius latini opportunis locis inferere in eius præfatione promissimus.

Summa

Summa igitur prædicti commentarij huic loco opportuno inferenda est, quod in primis quinque numeris habetur, quod principium illius capituli aliter intelligitur à Glof. Host. Io. And. & aliis in illud commentantibus, aliter à Io. Maior. Caiet. Syl. Med. & Soto in locis ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus fueram, & quod eorum intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rationibus perspicue monstratur, licet sit verus in se: videlicet. Quod mutuare alicui pecuniam traiciendam per loca periculosa, eo pacto, vt mutuatarius faciat eam assurere à mutuante, accepto in id aliquo pretio, est pretium vsuræ, quia vltra sortem quæritur mutuanti obligatio, vt assuretur ab eo pretio aliquo accepto. Et quod secundus intellectus est, quod mutuans pecuniam traiciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur, per quam monstratur, non fuisse Gregorij animum reprehendendi assurentiones quas quotidie in magnâ Reipub. vtilitate fieri videmus, sed neque declarare, quod mutuare, cum pacto, vt mutuatarius teneatur facere assurenti per mutantem sit vsura: quia hoc indubium erat, & indignum, vt tanta opera declararetur, neque fuisse animum decernendi esse vere peccatum vsuræ, mutuare suscipiendo periculum in se, & assurendo pretio iusto, ei, qui vere vult pecuniam per loca periculosa traicere, & vere vult eam sibi assurenti iusto pretio: quia hoc coram Deo, & in foro conscientie licitum est, vt ibidem monstratur, sed fuit animus obuiandi quamplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assurentione, suscepto pro ea pretio, quamplurimis, qui volentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mutuant, fingebant se velle traicere pecuniam in alias terras, & velle sibi eam assurenti, addito pretio iusto, quo inuenirent mutuatorem: Obuiavit autem inducendo præsumptionem iuris, & de iure, qua qui hoc faceret, præsumeretur vsurarius, & ita non dixit, eum qui hoc faceret, esse vsurarium, sed censendum, hoc est, præsumendum esse vsurarium. Quæ prouisio digna fuit sanctitate & eruditione Gregorij Noni. Et firmatur ratione prædicta, per quam soluuntur argumenta, per quæ prædicti & etiam nos olim intellectum communem reliquimus.

In nu. 6. 7. & 8. habetur, quod contenti se mutuasse pecunias alteri, earum securitatem deposcenti, quo eas mari aut aliis periculosis locis transferret, & sine fraude ipse eidem securitatem præstitit pretio, quo ab alio eam accepturus erat, nulla restitutio est præcipienda à confessario. Et quod principio illius cap. solum est locus in mutuante pecuniam numeratam, quod multis fundamentis probatur. Et quod illud communiter receptum, vsuras nauticas esse prohibitas per ius Pontificium prædicti cap. intelligendum esse illas vetitas quoad forum exterius, si ob mutuam pecuniam numeratam accipiantur, & etiam quoad interius, si propter pecuniam, aut alterius rei mutationem sumuntur, Sed non si & quatenus ob solam securitatem præstitam recipiuntur (nulla ratione habita saltem principali mutationis certæ quantitatis) modo non accipiatur maiores, quam ab alio tertio pro eadē securitate reciperetur, quæ est noua, & singularis resolutio: Et quod errat impius Molinæus in locis ibi citatis, asserens licere mutuanti accipere vsuras à diuite. Quia prædicti c. Nauiganti, habet non licere vsuras accipere ab his qui traiciunt pecunias in partes vltra marinas causa negotiandi, quod

b s palam

palam est non fieri à pauperibus. Et quod quicquid Laurētius dubitet in loco ibi citato, fideiussor potest accipere aliquid pro fideiussione, l. Hc ciure, §. i. ff. de Donat. vbi hoc notat Barr. receptus, quum per supradicta assicurans possit pro securitate aliquid accipere, & fideiussor sit in effectu assicurator, & r. o. capit vi mutui, sed vi fideiussionis, modo cesset fraus, qualis esset, si nollem tibi mutuare, nisi mihi fideiussorem N. præsentes, quo cum cōueni, vt pro eo certum quid accipiat inter nos partiendū, aut quod liberatus à me à fideiussione, illud mihi tradat, aut nolēs sine lucro mutuare, mitto te ad fratrem meum, aut alium, cui pecunias misi, qui tibi eas mutuet, cum pacto, vt ego pro te fideiubeam, & postea nolo fideiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri etiam posset his casibus, non inesse vsuram, cum nihil vi mutui taciti, vel expressi accipiat, sed solum vi alterius contractus longe differentis ab illo iustè illi appositum.

B In Nono, & Decimo nu. Quod Cambiū proprie est cōmutatio vnus rei, pro alia, & quod diuiditur in cambiū pecunię numeratę, & cambiū aliarum rerū, quia multis de causis infra expressis, alia pecunia, & alia plus valet vni, quam alteri, & è cōtrario. Et quod Cābium, vt à vulgo vsurpatur, est omnis cōtractus pecunię pro pecunia non gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue depositū, siue quouis alius. Et diuiditur in Reale, & fictum. Et quod cambiū fictum, iuxta S. Anton. & alios Theologos ibi citatos, est cambiū fictum & non verū, & sic accipitur in Extrauag. Pij V. infra ad verbū in littera N. relata, sed Laurentius in dicto Cōment. citatus, qui ante omnes de hoc meminit, dicit: Cambiū fictum esse, quo Campsor prius dat quā accipiat. Quod ipsum etiam Syl. ait in verb. vsura, 4. Et quia datantequā accipiat, dicitur fictum. Reale vero cōtrā, quo Campsor prius accipit pecuniā, quam det. Et quod alię diuisiones Caiet. Medin. Soti, & aliorum non vidētur viles: Et quod ex mēte omniū potest vtiliter dici, septē esse genera cambiorū. Primum, ratione officij mutuādi, quod non est in vsu. II. per minutū, quo præsens pecunia pro præsenti cōmutatur. III. per litteras. IIII. per trāslationem realē. V. ob interessē. VI. pro custodia. VII. per cōmutationē pecunię præsens pro absente.

C In nu. Vndecimo, & tribus seq. quod permutatio est antiquior emptione, quæ cœpit post inuentā pecuniam numeratā, & quod pecunia fuit inuētā, vt esset pretium, quo necessaria vitæ emerentur, & vt rerum venaliū esset mensura quædam publica. Et quod postea sequuta est permutatio pecunię pro pecunia, & ars cambiendi, quæ est ars negociandi pecuniis vltro citroq; dandis, & accipiēdis, & quod licet Arist. non sit visa licita, tamen ordinata ad quærendā sustentationē, vel alium finem honestū, etiā Christianis licet, ex mente Tho. ibi citati & recepti. Et quod licet primus finis pecunię sit emptio, & venditio, sunt tamen alij septem secundarij, in quos ea licitè vtiur, cambiando, permutando, opes ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure siue succo eius medicādo. Et quod excepto mutuo, & commodato, licitè præbens eam potest capere pretium pro eius vsu. Qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquē vsam prædictorum, quo pro vsu eius aliquid accipiat, peccat corā Deo cordium scrutatore. Et quod in omnibus commercijs, & contractibus iustitię cōmutatię, est seruandā æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum, & è contrario, secundum omnes ibi citatos, præsertim Scotum in 4. dist. 15. q. 2. ar. 2. & ita sicut in emptione iusta, tanti de-

bet valere merx, quanti pretium pro ea datum, & tanti vsus rei locatę, quanti pensio pro ea soluenda, & tanti equus dandus pro mula, quanti mula pro equo danda: Et consequenter in commutatione & cambio pecunię, tanti debet valere danda, quanti accipienda, & quod huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, potest accipi aliquid vltra iustum valorem pecunię quam dat ratione cambij quatenus est, permutatio, nisi adiungatur alia iusta ratio accipiendi. Quia si cambium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi seruata æqualitate valoris vtriusque rei campse, à fortiori cambium pecunię pro pecunia, non erit iustum, non seruata æqualitate valoris vtriusque pecunię. Et quod qui dat nunc vnā pecuniā pro alia maiore, post vnū, vel duos, vel plures menses reddēda, iniustè facit per prædicta, quia vult accipere rem maioris valoris pro minoris, via permutationis. Imo secundū Host. ibi citatū admittit vsurā pessimā. Et quod non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Sylu. & Sotus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutatiōē, iam sit in rerū natura, & in dominio eius, cum quo res alia permutatur: quia nullo iure id cauetur, neque vlla ratione probatur, imo cōtrarium ostenditur, eo quod res nondū nata emi, vendi, & promitti potest, per ibi citata.

In decimo quinto, & tribus seq. quod prædictum primum cambium per officium licitum est, nam, quicquid aliqui ibi citati dicant, posset constitui à Repub. officium mutuandi egentibus cum salario de publico constituto, imo & præstituto aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis vltra sortem pro labore officiarij instar montium pietatis, quod ibi copiose probatur.

In decimonono, & vigesimo nu. Quod iustū est secundum cambiū vocatum vulgo per minutum, quo quis cambit præsentē pecuniā pro præsentē, puta, nummos minoris valoris, pro nummis maioris, vel contra, puta quadrantes pro Iulijs, vel Iulios pro scutis, aut contra, modo fiat ex officio à Repub. in hoc cū moderato lucro instituto, secundum plerosq; omnes, Et quod credimus etiā priuatis licere accipere aliquid exiguū, minus quā quod Cāpsori assignatur nō sola ratione cābij, sed ratione alicuius interessē singularis, laboris, rēdij, impedimenti, & aliarum incommoditatum. Et quod licet legibus Hispaniæ vetitū sit, ne quis officium cambioris sibi auctoritate propria sumat, non est tamen speciatim vetitū priuatis, ne cambiant priuatim, occurrēte occasione sine officij Cāpsoris specie, licet iustè vetari possit, ex causis ibi expressis. Et quod habens aliquā monetā, quæ ratione materię, vel alicuius singularis interessē pluris saltem sibi valeat, quā publica lege æstimeretur, potest illā permutare pro alia, recepto illo pluri, præsertim in foro cōscientiæ. Quia quicquid dicat Medina, quāuis illa moneta æstimata sit à Repub. certo pretio, ad vsū suum principalē, qui est esse pretiū, & licet nemo cogi possit ad dandum pro illa maius pretium quā constitutū, propter tamen alium secundarium vsū, & singularē interessē, iustè potest aliquid amplius accipere. Quod etiā Sotus affirmat. Et quod hoc cābium est iniustū, quoties campsor plus lucri quā sit lege, vel consuetudine statutum, recipit, & quoties pecuniā adulterinam, prauā, fractam, aut vsu non receptā, cōpermutanti tradit, aut eū in pretio decipit.

In nu. XXI. & alijs decem sequentibus, quod tertium cambium vocatum per litteras, est iustum, & Reipub. necessarium, quia per illud virtualiter transfertur

nota

fertur pecunia de vno loco in alium quamlibet remotum, virtute litterarum quibus efficit Campsor, vt tradatur tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et quod dicitur Cambium per litteras, quia cōmuniter fit per eas, quamuis etiam fieri possit per nuntium, vel per ipsum Campforem. Et quod ad iustitiam requiritur. Primo, vt seruetur æqualitas valoris, inter pecuniam datam, & accipiendam: Quia in omnibus cōtractibus tam nominatis quam innominatis, seruanda est æqualitas rerum commutatarum, iuxta prædictam omnium, præsertim Scoti, sententiam.

Secundo, quod Campsor non accipiat plus iusta mercede, & quod illa non crescit, ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute litterarum, vel eo quod à principio non traditur ei pecunia, vel pars eius, sed expectat solutionem, vsque ad tempus, quo certum fiat litteris satisfactum esse: neque decrescit ex eo, quod tota pecunia statim solvatur, vel intra breuius tempus solito, quia per dicta supra eod. cap. nu. 228. propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium nec augetur, nec minuitur.

Quare qui minoris cambiunt accepta præsentis pecunia per litteras, quas vocant cambij, quã dilata solutione, per litteras quas vocant crediti, non possunt excusari, si iustum summũ pretium mercedis excedant, quãuis intra latitudinẽ iusti pretij pluris cãbire possint dilata solutione, quã statim facta, per dicta supra eod. nu. 239. & infra cap. 23. n. 78. Excusari, in quã, nõ possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione interesse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et quod tertio requiritur, quod Cãpsor, qui dat pecunias soluendas in aliis quamlibet remotis locis, sciat vel probabiliter credat, quod persona cui eas dat, habeat pecunias vel fidẽ & voluntatẽ, satisfaciendi litteris, quas de soluendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta Extrauag. relata infra sub littera, N. Et quod alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorẽ, si eas tradit cum pacto, quod si non soluantur intra tres menses ibi Cãpsori ab eis, ad quos remittitur solutio, solvatur intra sex menses Romæ cum lucro cãbij, quod ibi erat soluendum, & lucro recãbij Romæ soluendo. Addo nunc quarto esse necessariũ, vt locus in quo est soluenda pecunia, longẽ distet à loco in quo dantur littere. Alioqui enim esset cambium de tẽpore ad tẽpus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, vt ex eod. Comment. nu. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extrauag.

Et quod attento solo iure naturali & diuino, æquẽ iustẽ potest fieri hoc cambium per litteras, de Ciuitate vnus Regni ad aliam eiusdem, sicut ad aliam alterius Regni; quod & Sotus sibi contrarius in locis ibi citatis, tenet, quamuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur, ad tollendas palliatas vsuras, inducendo præsumptionem earum: quod tamen cessante fraude & fictione non ligaret in foro conscientie, arg. c. Tua, & c. Is qui, de spons. & ibi notat. modo tanto minus lucri acciperet Campsor, quanto minus interuallum inter vtramque ciuitatẽ interiaceret: quod multis rationibus ibi probatur. Imo & concluditur, quod iura illa particularia humana quantum profunt vno respectu, tantum obsunt altero. Et quod prædicta iura particularia deberent restringi ad cambia in quibus Campsor dat pecuniam in vno loco, & accipit litteras de soluendo eam in alio: & non extendi ad illa in quibus Campsor prius recipit: quia per illa solet frequenter

vsura

vsura palliari; per hæc autem non, imo multum commodari habentibus necessitatem transferendi pecuniam suam securẽ in alium locum. Et quod laudanda fuit lex bo. me. Caroli V. qui præscripsit pretium moderatum, quo Campsõres suorum Regnorum cambirent, quæ tamen, iuxta id quod ibi præfagiimus, non fuit vsu recepta, quanquam nihil aliud per eam fiebat, quam reductio mercedis cambientium, ad quantitatem in qua nos eam cognouimus, etiam post annum. 1530. quando trãslato vnus ducatu Salmantica Romã, fiebat minoris grosso siue dimidiato Regali, quæ tamen nunc cõstat tribus fere Iuliis siue Regalibus, & cõtra Roma Salmantica, fiebat vno Carolino, siue tribus quartis Iulij siue Regalis, & nunc cõstat fere quatuor Iuliis, quæ Caristia, nescio qua iustitia corã Deo defẽdi possit.

In XXXI. & duobus sequentibus, quod licitum est quartum Cambium, per translationem realem, quod fit prius emendo, vendendo, permutando, aut per alium contractum innominatũ quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua Prouincia, quam in alia, eo quod ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi æstimatur, aut, quia est deformata, fracta, rafa, refecta, aut iniusti ponderis, & postea realiter transferendo in alia, vbi aliquo respectu pluris valet. Et quod pecunia emi, & vendi potest, quicquid aliqui dicant cũ Soto, qui licet neget eam emi posse, cõcedit tamen posse permutari, non solum tanquã simplex metallum, sed etiam tanquam monetam, quæ octo rationibus, pluris, vel minoris iusto pretio lege & statuto valere potest. Quæque considerata, vt quædam merx, est res vendibilis, & vt Sotus ait, campũbilis, licet non considerata vt pretium.

et diu sepudstrocar

In nu. XXXIII. & sequentibus, quod licitum est quintum cambium quo Campsor recipit aliquid vltra sortem, veri interesse damni emergentis vel lucris cessantis, quod incurrit Campsor cessando ob id ab alio iusto cambio, vel mercimonio, vt proximi necessitati cambiando succurrat, cum pacto soluendi ei tantum quantum fuisset aliter lucraturus, quia & mutuare sic liceret per dicta supra eod. cap. nu. 239. Dixi (cessando) quia secus esset si non cessaret, vt mercator qui quamuis mutuauerit vnã pecuniam, mercatur alia tantum quantum mercaretur si non mutuasset illam. Quibus addo nunc Primum V. per extrauag. infra transcriptam statuisse ne à principio certum interessẽ præfigi possit in cambiis.

In nu. XXXVI. & quatuor sequentibus, quod licitum est etiam sextum cambium, Hæc quo quis lucratur ob custodiã pecuniarum, vt lucrantur Argentarij siue Bancarij auctoritate publica constituti, ad custodiendas pecunias quas iudices iubet apud eos deponi, quãsq; alij singuli deponunt, ea lege, vt habeant eas paratas ad reddendum, simul ac petita fuerint, habeantque librum rationum depositarum & redditarũ salua iusta mercede, pro tempore, quo penes eos fuerint: Quia huiusmodi officium est vile Reipub. & dignum salario publico, vel priuato, & quod etiã auctoritate priuata fieri potest, vt aliquis habeat custodiã pecuniarũ talium, vel talium personarum volentium prædicta lege siue pacto apud eos suas pecunias deponere: quia id in effectu est cõtractus locationis ex parte Cãpsoris, vel depositarij, & conductionis ex parte deponentium, quæ iustum clamant omnes tituli, de Locat. & Cõduct. & quod duobus modis fit depositio pecuniarum apud Campforem, scilicet numeratione, & traditione chyrographorum acceptatorũ ab eis pro pecunia numerata: Et quod duobus etiam modis fit redditio, scilicet numerando & tradendo

tradendo Chitographos, quibus rogat alium Campforem ut pro eo numeret. Et quod non est verum id quod Sotus, & aliqui mercatores dicunt, in Hispania Campfori deberi quinque de mille, cum redditur in numerato, cuiusque reddatur, & cum per Chirographum, nihil. Tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra omnia iura est, quod alius a deponente ei teneatur soluere præfata quinque, quæ deponens debet, ob custodia & prædictas rationes Campforum. Quæ tamē allegatio iustissima, mihi aliquando capienti pecuniam virtute Chirographi è longinquo missi parum profuit. Et quod nulla certa merces videtur esse præstituta prædictis Campforibus pro prædicta custodia, & opera iure communi, neque particulari saltem in Hispania, & ideo, cessante conventionione, diffinienda est boni viri arbitrio, pensatis, pensandis. Quamquam video, quod in vrbe non solum soluitur propter hoc Banchariis, sed etiã habetur, & agitur ab eis gratia deponentibus, eo quod lucrantur utendo pecunia deposita in cãbiendo & negotiando. Imo in aliquibus partibus Hispaniarum & Galliarum, etiã gratia refertur reddendo 6. vel 7. pro centum in anno. Licet certum sit, hos postremos usuram committere, si ex pacto expresso vel tacito ea accipiant: & illos primos, si ex pacto custodiunt gratis pecunias depositas, ea lege ut parati sint eas reddere simul ac petuntur, & utrosque obligatos esse soluere iustam mercedem, nisi post custoditam pecuniã, gratis ea condonetur. Quia ut dictum est supra eodem cap. num. 180. pecunia deposita facta facultate depositario illa utendi, mutuata censetur: Et ideo quicquid ob eius usum, ultra fortem ex pacto expresso, vel tacito accipitur, usura est. Dixi (post custodiam) quia donatio antea facta, vim pacti usurarij haberet, ut ex se patet.

In XLI. & vndecim sequentibus, quod etiam est licitum septimum cambium, quod fit per commutationem præsentis pecuniæ pro absente, & quod nil refert, quoad hoc, an commutatio fiat per emptionem, quæ est contractus nominatus, aut per permutationem, vel per contractum, do, ut des, vel facio ut des, &c. qui sunt innominati, quia licet contractus nominati ab innominatis differant quoad aliqua, quoad hoc tamē nõ differunt. Quia sicut emptio & venditio redduntur iniuste, ex inæqualitate valoris mercis & pretij ex augmento pretij ob dilationem solutionis, & diminutionem eiusdem propter anticipationem solutionis, ita etiam permutatio, & contractus, do, ut des, & alij innominati. Et quod ex hoc inferitur nil refert, an contractus quo Campfor dat, vel accipit pecuniã in vno loco, ut det vel accipiat eandem cum lucro in alio, appelletur emptio vel venditio, ut Caiet. ait, aut permutatio, ut Sotus & aliquot alij, aut do, ut des, aut do, ut facias dare, vel facio dare, ut des, &c. quod iuri propius videtur, eadem enim mensura iustitia eius, quocumque nomine appelletur, merienda est. Et quod ut dictum est, secundum Thom. & receptam sententiã, pecunia etiam quatenus pecunia est, commutari potest, & ex eius commutatione negotiando lucrum queri. Et quod octo possunt esse in causa, quare vna moneta potest valere pluri vel minoris quã alia: Primum, diuersitas metalli. Secundum, diuersitas bonitatis eiusdem metalli. Tertium, diuersitas forme, & ponderis. Quartum, diuersitas locorum. Quintum, reprobatio totalis vel partialis. Sextum, temporis diuersitas. Septimum, copia, vel defectus. Octauum, absentia vel presentia. Et quod vna pecunia nunquam valet pluri vel minoris, ex eo quod citius vel tardius danda vel accipienda sit, in quo grauiter multi mercatores & mu-

tuantes errasse videntur. Et quod qui centum ducatos mutuat ad annum si intra illud crescat eorum valor auctoritate publica, debet solui eidem totidem in fine anni, si eos eo usque erat seruaturus vel mutauit cum pacto, ut redderentur ei centum alij, eiusdem metalli, & forme, siue maioris siue minoris in fine anni valerent, quicquid Sotus, cui respondetur ibi, scribat. Imo, & si non erat seruaturus eos, neque fecit prædictum pactum, sed simpliciter mutuauit illos aureos in auro secundum Barr. communiter receptum. Et quod sicut qualibet alia merx plus valet, ubi est inopia eius quã copia, ita nummus aureus pluri valet, ubi est magna inopia auri, & argenteus ubi est magna inopia argenti, quia pecunia, ut prædiximus, quædam merx est. Pro quo, ultra alia citamus legem in hoc singulari, quæ 4. est ff. de eo quod certo loco.

In nu. 53. & 14. sequentibus, quod non obstat prædictis, quod auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicæ, quod non potest mutari priuata, neque quod aurei non valeant plures iulios vel Regales tempore inopiæ eorum, quam copiarum, quia id est verum eo respectu, quod est pretium, & quoad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri, non tamen eo respectu, quo sunt merx & commutabiles siue commutabiles, & quoad effectum vendendi volenti eos querere, præsertim data eorum penuria. Quod in vrbe passim facitatur. Nam ut audio à fide dignis, licet pretium scuti aurei statum expresse à Principe sint vndecim Iulij, & tacite per consuetudinem ascenderit ad vndecim cum dimidiato, tamē propter penuriam solet commutari cum querente scuta aurea in auro, additis vno, duobus, vel tribus obolis, siue baiochis, licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et quod pretium pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinem volentium accipere per viam cambii, & ob paucitatem volentium cambire, & è contrario, minuitur ob paucitatem volentium capere, & multitudinem volentium dare. Id tamen limitandum esse ad multitudinem volentium dare vel accipere per viam cambii liciti, sicuti aliarum mercium valor crescit, per multitudinem volentium eas iuste emere, non autem per multitudinem volentium eas rapere vel furari. Et quod ducatus pluri valet in Lusitania quam in Castella, & quod Marapetini Castellæ æquantur Reais Lusitanie. Et consequenter, quod mutuas Centum ducatos in Lusitania, iuste capere potest aliquid ultra centum in Castella, & è contrario mutuans centum in Castella, iniuste accipit centum integros in Lusitania, si alia ratio accipiendi quam mutui non interueniat. Et idem dicendum, de aliis locis, in quorum altero minoris vel pluri valet, quam in altero. Et sic qui mutuat centum ducatos in Hispania noua, non potest capere totidem integros in veteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria, & quod pecunia præsens pluri valet, ex se, quam absens præsentibus cæteris partibus, eo quod ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo secundum Cald. quod auctoritate Caiet. Sylu. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, ut sine labore & impensa ementis possit deferri absens, quia satis est quod ex se sine illis fieri non possit. Et consequenter, quod rectè consuluit Cald. in Consil. 11. de Usur. iustam fuisse emptionem qua quidam Genue centum ducatis præsentibus emit centum, & sex existentes in Alexandria. Et quod eadem ratione sola lege naturali, & diuina attenda, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus, Metinæ, centum & vnum existentes Hispali, quamuis sint ciuitates eiusdem Regni

Regni Castellæ. Et quod tanto minoris potest emi absens, quanto maior est distantia. Et consequenter, quod aliquando absentia efficit, quod ducatus absens valens pluris in loco suo quam præsens in loco suo, æqualis pretij sit in loco præsentis minoris valoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta distantiam locorum maiorem vel minorem vtriusque, & iuxta differentiam maiorem valoris vnius, & valoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur.

L In nu. 68. & sequentibus, quod in principalibus emporiis Hispaniæ, Galliæ, & Belgij habetur tres, vel quatuor nundinæ certis temporis intervallis distinctæ. Et quod sunt aliqui qui habent magnam quantitatem pecuniarum, quibus nullas merces emunt, sed in fine prædictarum nundinarum tradunt eas iisdem quibus antea, vel aliis volentibus eas accipere soluendas in nundinis, in aliis ciuitatibus eiusdem, vel aliorum Regnorum proximè futuris, cum aliquo certo vel incerto lucro, & in fine aliarum nundinarum, recipiunt illam quantitatem cum illo lucro, per se, vel per suos infitores siue actores; & statim tradunt eas aliis, vel eisdem soluendas in nundinis, vel aliis terminis statis, alterius ciuitatis, & in fine illorum faciunt quod in proximè præteritis. Et ita non solum conseruant suam pecuniam, sed etiã eius lucro viuunt & ditantur. Et quod non abs re dubitatur an hoc genus cambij liceat? Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud in cuius solutione substitimus ante aliquot menses D. Emanuel à Sa Doctor doctissimus iuxta ac piissimus, magnum Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentum, & ego, interrogati à quodam Reuerendissimo animarum salutis suæ gentis sitienti Episcopo: An sit licitum illud genus cambiendi quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis virtualiter vitur, uti dicitur. Nempe quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, vel non potentes uti arte mercandi, nec emere prædia, quorum reditu se sustentent, vtuntur arte Campforia in hunc modum. Quod Genuæ, vel alio in loco Italiæ, dant pro scuto Marchæ, quod valet Lugduni, 67. soluendo ibi in proximis nundinis, 65, vel 66. plus vel minus prout fuerit prolixius vel breuius tempus inter dationem & solutionem, nunquam tamen dant, 67. quia nunc nihil lucraretur: & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras ad quosdam terrios qui illa scuta in illis soluant sibi vel actoribus suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem vel aliis, soluenda Genuæ, vel alibi in terminis ad id solitis, cum auctario certo vel incerto determinando à deputatis in id, & mox illa scuta, soluta cum auctario prædicto, dant eisdem vel aliis soluenda in aliis nundinis proximis Lugduni, dando ut prædictum est, 65, vel 66. &c. pro scuto Marchæ & ita continuo sua cambia renouantes suas pecunias augent. Vtriusque dubij similitudo colligitur ex eo quod in vtroque genere cambij Campfor. dat pecuniam alibi, & alio tempore soluendam cum aliquo auctario certo vel incerto. Et quia vtriusque; resolutio est pernecessaria omnibus omnium fere negotiatorum totius orbis **C**H R I S T. cōfessariis, eam faciã diuina ope quã breuissimam.

Pro parte negatiua facit, quod hi videntur in effectu mutuate, & accipere aliquid ultra sortem propter dilationem temporis, quod est vsura, c. In ciuitate, de vsur. cum citatis supra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua vero facit, quod infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte viuunt: Nam non solum mercatores & Campfores, qui eam palam exercent, sed quamplurimi alij diuites infimates, mediocres, & summates etiam

etiam ecclesiastici, vtuntur ea deponendo, seu commendando suas pecunias campforibus vel mercatoribus prædicto modo negotiantibus, cum pacto, vel intentione principali vt eis cedant partes incertæ vel certæ lucri incerti, pro quantitibus à se commendatis, qui omnes confitentur, absoluuntur, & communicant quotannis. Et temerarium videtur eos omnes, & eorum Confessarios damnare. Facit item, quod vt ait Cald. in d. conf. sine huiusmodi cambiis omnia commercia cum extraneis Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

Pro resolutione igitur eorum dico. Primo, non posse illa defendi nisi per reductionem ad aliquam septem specierum cambij supradictarum, & quod non possunt reduci ad primam neque ad secundam, neque ad quartam, neque ad sextam, vt palam est id perpèdere volenti. Secundo, quod nullatenus possunt illa defendi, quatenus eo maius auctarium accipiunt, quo plus temporis interiacet inter dationem & solutionem, nisi ratione veri interesse, quia id lucrifit ratione dilationis temporis ad soluendum, quod nullatenus licet, vt prædictum est supra eod. cap. nu. 210. Tertio, dico quod possunt saluari reducendo ad tertium & quintum, modo pecunia que datur in cambium alibi soluenda, sit destinata mercatura, vel rebus frugiferis emendis, ita quod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambium: modo ite seruetur illa, quæ in illis seruanda esse supra diximus, & prædicta Extravagans requirit. Quarto, dico quod etiã defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimum, quo pecunia absens maior, emitur vel commutatur presenti minori, vel datur pro ea. Quia vt littera G. dictum est, pecunia absens suapte natura minus valet, quæ presentem commutanti, vel alias danti. Oportet autem, quod in eis seruetur illa, quæ in illa specie cambij seruanda esse diximus, & consequenter aduertant, an eadem pecunia in eo loco distanti valeat pluris quàm in presenti, & collato illo pluri, cum minori, quo propter absentiam valet, reducant ad æqualitatem, quæ vt prædictum est supra littera C. in omni commutatione quocumque nomine ceseatur, lege ipsa naturali & diuina requiritur. Quare si eadem pecunia pluris valet Lugduni, quàm Metinæ, carius debet emi Metinæ, quàm eadem pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni & cōtrario: quo forte iustificatur cambium illa, quæ passim fiunt à Metina Vlyssipponem, & Vlyssipponem Metinam, licet enim tam distet Vlyssippo à Metina, quàm Metina ab Vlyssipponem, longè tamen minoris emitur Metinæ ducatus existens Vlyssipponem, quàm ducatus existens Metinæ ematur Vlyssipponem quia idem ducatus pluris valet Vlyssipponem, quàm Metinæ. Aduertat ite, quod sicut necessarium est ad iustificandam emptionem, commutationem, vel dationem, vt sit actualiter vel virtualiter, vera merx venditoris, quæ ematur, vel commutetur, vt præsupponunt, l. 1. & 2. ff. de Contra. emp. & §. Pretium, cum sequenti Inst. eod. ita etiã oportet ad iustificationem huiusmodi cambij per reductionem ad septimum cambium, vt accipies pecuniam presentem, & vendens, vel commutans pro illa absentem, habeat illam in loco solutionis saltem virtualiter, & quod dans presentem, verè velit illam absentem emere, vel cum illa commutare, alioqui esset ficta emptio, & mutuum palliatum, & cōsequenter vsurarium & illicitum per dicta supra eod. cap. nu. 229. Dixi (saltem virtualiter) quia sufficit quod habeat eam sub credito, ita quod certo sciat, vel saltem probabiliter credat, quod tradet eam is ad quem destinatur litteræ. Aduertant etiã quod sicut emens rem aliam absentem minoris quàm valeat communi æstimatione notabiliter, etiam detracto

eo quo minus valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem in foro conscientiae illius partis notabilis, quae ad iustum pretium requiritur. Ita etiam capfor qui praesenti pecunia emit absentem notabiliter minoris quam valeat communi aestimatione propter illam absentiam, etiam detracto quo minoris valet propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem illius partis notabilis, quae ad iustum pretium requiritur. Et consequenter, qui cambiens dat pecuniam minoris valoris, pro pecunia maioris valoris soluenda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, quia virtualiter usuram committit. Nec ad excusationem sufficit, quod ignoret eum illam habere vel non habere, sed oportet ut sciat, vel probabiliter credat eam habere, quia ignorantia etiam facti, eius quod oportet scire, non excusat, l. q. 4. §. Notandum, qualis est haec, c. Innotuit, cum glos. de Elect.

Quinto, quod tam in his duobus generibus cambiendi, quam in aliis debent seruari contenta in extrauagante Pij V. quae sic habet.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei,
ad perpetuam rei memoriam.

IN eam pro nostro pastoralis officio curam diligenter incumbimus, & infra. Primum igitur, danamus ea omnia cambia quae sicca nominantur, & ita consinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulet, ad qua loca, ij qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur ut tractato tempore vide processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis, pecunia ibi deniq, cum interesse reposcitur, vbi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes & recipientes vsq, a principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecunie siue depositi siue alio nomine ficti cambij traduntur, ut postea eodem in loco vel alibi cum lucro restituantur, sed & in ipsis cambiis, quae realia appellantur, interdum (ut ad nos pertinet) Capsores praestitutis solutionis terminum lucro ex tacita vel expressa conditione recepto, seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quae omnia nos usuraria esse declaramus, & ne fiat, distriktius prohibemus. Porro, ad tollendas quoq, in cambiis quantu cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudeq, faeneratoru, statuimus ne deinceps quisquam audeat siue a principio, siue alias, certum & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neq, realia cambia, aliter quam pro primis nundinis vbi illa celebrantur, vbi vero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locoru vsu exercere, abusu illo prorsus reiecto, cambia pro secundis, & deinceps nundinis siue terminis exerceret. Curandum autem erit, in terminis, ut ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locoru in quibus solutio destinatur, ne, dum longiores praefiguntur quam loca destinata solutionis desiderant, faeneratori detur occasio. Datu Romae apud Sanctu Petru anno incarnat. Dominica Millesimo quingentesimo septuagesimo primo Kal. Feb. Pont. nostri Anne 6.

Sexto, quod ex hac Extrauag. notatur. Primo, id quod dixi supra littera B. scilicet, sola & omnia cambia ficta & simulata hic appellari sicca, & omnia & sola vera realia, quod colligitur ex verb. (sicca) adiuncto verbo (& ita singuntur) & verb. (Realia) & toto orationis contextu: & ita non danat omnia cambia, in quibus Capfor dat prius quam accipiat, licet omnia illa appellentur sicca, secundum Laurentiu supra relatum in littera A. Secundo, ex versiculo (ut contrahentes, &c.) ad iustitiam cambij per litteras

litteras requiri illud tertium & quartum quae supra in littera B. & M. diximus esse necessaria: videlicet, quod Capfor sciat, vel probabiliter credat, eum cui dat pecunias, posse solvere vbi promittit, & quod litterae dentur ad alium locum distantem. Tertio, quod est vsura nomine cambij personata, illud lucrum, quod capiunt capsores nomine cambij vel recambij a debitoribus propter dilationem, quam concedunt eis vsq; ad proximas nundinas, quod etiam probat, c. Consuluit, de vsur. Sed non adeo clare, quod est limitandum saltem quoad forum conscientiae, quando pro vero interesse id caperet, per proximam dictam litteram M. & prius supra eod. cap. n. 239. Quarto, quod licet iure communi licuisset ante hanc Extrauag. conuenire a principio vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimili ut certum quid solueretur, adeo quod dixit Medi. in C. de Restit. fol. 132. soluendum esse interesse verisimile conuentum a principio, licet in fine appareat nullum futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de iust. & iur. Post eam tamen non licet in hac materia cambiorum, licet in aliis sic, quam a iure antiquo non recedatur plusquam exprimitur, l. Praecipimus, C. de Appell. Quod tamen limitandum est, quoad forum conscientiae, quando certificatio esset aequa coram Deo: Quia haec lex, ut ex ea patet, fundatur quoad hoc in praesumptione, cui non est locus in illo foro, c. Tua, & c. Is qui, de spons. cum eis annotat. An autem idem sit in mutuo, quod in cambiis, dubitari posset, & disputando utraq; pars defendi: Sed quia haec lex in hoc est exorbitans a iure communi, iustior videtur pars negatiua. Quinto, quod non possunt exerceri cambia nisi quoad proximas nundinas, vel proximos terminos ad soluendum cambia praefigi consuetos, quod tamen arbitrator limitandum esse quoad effectum carius cambiendi ad secundas vel tertias nundinas quam ad proximas. Non enim videtur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori sine villo maiori Capforis lucro, arg. l. Quod fauore C. de leg. & c. Quod ob gratiam de Regul. iur. lib. 6.

Septimo, quod per haec solui potest quaestio quotidiana quam saepe in Vrbe fuimus interrogati. An liceat vni Hispano dare alteri Romae centum scuta, pro centum soluendis ad eo in Hispania cum aliquo augmento? Ad quam breuiter respondemus. Primo, quod non per viam interesse lucri cessantis, si non habebat illa destinata ad mercandum vel ad emendum aliquid frugiferum, quia nullum verum tale interesse praetendere potest, per proximam dictam in littera M. Secundo, quod non potest etiam per viam emptionis, & commutationis rei praesentis, cum re absente, si ille nec formaliter nec virtualiter habet illa in Hispania per supradicta eadem littera M. Tertio, quod potest per viam emptionis, vel commutationis rei praesentis cum absente, si alter verum habet illa scuta, quae vendit in Hispania formaliter vel virtualiter in rebus beneficij vel aliorum bonorum, vel in tali credito, quod probabiliter creditur per litteras eius destinatas ad aliquem cognatum vel amicum tradenda esse ea ibi, per supradicta, eadem littera M. Idque duplici ratione. Prima, ratione absentiae ob quam valet minus. Secunda, ratione valoris, quia plus valent hic centum, quam ibi totidem. Quarto, quod licet etiam per viam mutui, praesupposito, quod eadem pecunia valet hic plus quam ibi, imo & si non valeret plus facta facultate mutuario soluendi in vrbe, aut si malit in partibus cum cambio, quo traductio illorum in vrbem constabit. Quia hoc casu nil videtur capi ultra sortem, nisi ad summum interesse damni emergentis, praesertim, si qui dat, eget illis, vel putatur eis opus habiturus in vrbe. Non obstat decisio illa S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 30. Quod vsuram com-

mittit, qui Campfor Romæ dat alteri centū ad agendum sua negotia solutēda Parisiis intra octo mēses, cum auctario quinq; vel octo, quē sequitur Syl. verb. vsura, 4. q. 1. 3. & Gregorius Lopez, l. 3. 1. 5. partit. tit. 1. 1. Tū quia loquitur de mutua te, vel de illo, qui sola ratione dilationis datē ad soluendū, accipit aliquid ultra forte, quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod eadē pecunia plus valet Parisiis, quam Romæ, quod nunquā licet per c. In ciuitate, de vsur. & c. ad audientiā, de empr. Supradicta vero procedunt in illis, qui alia ratione quā mutui vel dilationis accipiūt plus, puta ratione emptionis rei, quæ minus valet ob absentia, vel ob locū in quo est, vel ratione interesse lucri cessantis, vel dāni emergētis.

Octauo, quod id quod vulgo dicitur, scuta & ducatos quibus vtuntur mercatores & Campfores in nundinis cambiēdo, esse maioris pretij & diuersos ab illis quibus vtuntur in emendis rebus necessariis & mercibus, non est intelligendum, quod ipsi mercatores augent, vel minuunt pretium eorū, vel quod apud eos plurius valent, sed quod ducatus vel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo alio remittendo vel aliunde remisso valet plurius, & quod quantum debeat esse illud auctarium arbitrantur ipsi tanquam boni viri, & in arte periti, attenda varia variorum locorum distantia, & maiore copia vel penuria pecuniæ campfibilis, & merito, quia res indefinitæ arbitrio boni viri sunt finiendæ, l. 1. ff. de iure delib. c. De causis, de offic. deleg. Vnde non omnes ducati cum auctario suo quibus vtuntur in cambiēdo, sunt eiusdē pretij, sed varij, & maioris, & minoris, iuxta varietatem locorum, ad quæ vel vnde remittuntur soluendi, & ita non sunt damnandi, tanquam fictitij, vt aliqui quos in prædicto Comment. sequuti fuimus, damnant.

Defendere autē illos, qui mutuāt sub vsuris Regibus, & c. aliquo modo eos cogentibus, non videtur facile. Tū quia id iure naturali est peccatū, vt dictum est supra nu. 2. 1. 1. quale ob nulla mala vitanda admittendū est, c. Itane, c. Tolerabilis, 32. q. 5. Tū quia pro nulla re licet mētiri, glo. iuncto textu recepto, in c. Si aliquid, 22. q. 4. & mētiri, & ad vsurā dare parificari videntur, in c. Super eo, de vsur. Tum quia saltē multi eorum ratione interesse non possunt illas accipere, quia pecuniam quā mutuāt non habent paratā, ad exercendam mercaturā, nec ad prædia & census emendos, vt satis definit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de iust. & iure. Tū quia ratione cambij non videtur posse accipere, quia non est licitū cambire cum lucro in vno loco ad eundē, neque in nundinas secundas vel tertias per prædicta, & Reges capiunt mutuū non soluendū verē in locis extra sua dominia sitis, licet fingat illud in suis literis, & omnia cābia ficta reprobantur. Tū quia, vt audio; capiunt illas pecunias cū promissione soluendi auctariū ad rationē 5. 8. aut 10. pro 100. in anno, quod ad nullū genus cābij liciti reducitur. Tum deniq; quia difficile est reducere huiusmodi lucrū ad lucrū cambij septimæ speciei, & ad nullum aliud iustū potest reduci. Quare, cōsulendum videtur viris pecuniosis nō exercētibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia vel census etiā si non mutuant, vt sine vilo tēporali auctario grauis principaliter mutuent suas pecunias prædictis Regibus pro spiritali virtutis t meriti, sperātes minus principaliter aliquā remunerationē antidoralē, aut certe emāt ab eis census iusto pretio cum pacto redimēdi constitutos super redditibus publicis illarū vel illarū Ciuitatū vel statorū: Habētibus vero pecunias destinatas ad lucra prædicta, mutuēt sub interesse verisimili lucri cessantis.

Caput

Caput XVIII. de Octauo Præcepto Decalogi.

Non loqueris falsum testimonium.

SUMMARIUM.

- Præceptum octauum quid principaliter & quid secundo prohibeat, nu. 1. & 2.
 Testans ignotum, pro veritate eius affirmante, an & c. nu. 1.
 Peccatum verborum septuplex, & præcipue ex intentione iudicandum, nu. 3. & 4.
 Mendacium quid? quosuplex, & quod mortale, etiam in iudicio, nu. 3.
 Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam predicans, nu. 5.
 Promissio qua obligat ad mortale latē, nu. 6.
 Deliberatio qua ad obligationem sufficit, nu. 7.
 Simulatio & Hypocrisis mendacia factorum, & qua mortales, nu. 8.
 Iudicium temerarium quid? & crebro parit mendacium, nu. 9.
 Contumelia, conuitium, & improprium quid? nu. 10.
 Honor quid? & qua inhonoratio mortalis, nu. 11.
 Correctio iusta qua contumelia carere debeat, nu. 12.
 Sufurratio quid? qua mortalis, & differt à detractione & contumelia, nu. 13. & 14.
 Derisio quid? & qua blasphemia, & qua mortalis, nu. 15. & 16.

PRO fundamento dicendorum præsupponimus. Primo, ex mente S. Tho. 1. recepta, 2. sec. q. 122. ar. 5. ad 2. & melius Alex. Halen. in 3. par. q. 1. quod hoc præcepto principaliter prohibetur, latio falsi testimonij iudicialis, & veri celatio: & secundo omnis significatio inordinata verborū, signorum, & factorum, quæ fit mentiēdo, inhonorando, sufurrando, deridendo, maledicendo, & detrahendo; De quibus omnibus quo ordine posita sunt dicitur.

Secundo, quod omnis significatio huiusmodi est saltem peccatum veniale. Tum quia est actus inordinatus, & omnis actus talis peccatū saltem veniale per tradita supra Prælud. 7. Tum quia iniuria verborum, & quæcunq; talis, est saltem venialis. Mortalis autē est omnis & sola illa, quæ fit animo notabiliter iniuste nocendi in bonis spiritalibus aut tēporariis, quāuis nō noceat, & illa quæ fit nocendo notabiliter aut dando causam ita nocēdi sine tali animo, aduertēdo tamen aut aduertere debēdo per illam notabiliter noceri, aut causam notabilis nocemēdi dari, alias nō, quāuis iniuria grauissima sit, vt Tho. vbi supra sentit; & Caiet. declarat.

Primo igitur, peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui testis facit aliquid, ex septem positis infra cap. 25. nu. 39. Nam falsum testimonium ob tria est peccatum mortale, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 70. ar. 4. quod probatur per c. 1. de Crim. fals. puta ob iuramenti violationem, quæ fere semper est peccatum mortale: per supra dicta in c. 12. ob iniustitiam, quæ etiam est mortalis quum est notabilis, alias non per supradicta in c. 11. nu. 1. ob mendacium, ob quod non est etiam semper peccatum mortale per proximē dicenda.

Ad nouē autem hic quæsitum. An testis testatus aliquid pro affirmante illud esse verum, teneatur restituere quod ob id condemnatus soluit? Respondeo, non teneri (licet peccet grauiter) si affirmas esset tantæ probitatis vt ei confitenti, communicanti, & Christiane viuenti merito credi possit: quia iuste credere potest, se nemini iniustitiā fecisse, argumento l. iustitia, ff. de iust. & iure, alioqui sic, & etiam

si contrarium rescierit, quia contrarium credere debet, quia in claris, non est locus coniecturis, l. Continuis, §. Cum ita, ff. de verb.

2 Secundo, quicumque dicit mendacium notabiliter perniciosum, iuxta illud Sapient. 1. Os quod mentitur, occidit animam. Dixi (Notabiliter) quia alioquin solium venialiter peccaret per supradicta. Mendacium autem est significatio falsi vel putati falsi, pro vero, secundum August. in c. Homines, 22. q. 2. Nam illud quod additur in §. Ille, sub c. Beatus, ead. caus. & q. de animo fallendi, non est necessarium ad essentiam mendacij, sed ad maiorem eius gravitatem secundum mentem eiusdem & omnium, & ita est actus contrarius virtuti que appellatur veritas, quae inclinat hominem ad se conformandum cum suis dictis & factis, ita, ut & vera dicat, & fidem seruet, S. Tho. 2. sec. q. 110. ar. 3. ad 5. Narratio autem fabularum Aesopi, aut aliarum eiusmodi significando expresse, aut tacite eas non esse veras, non est mendacium ut recte Caiet. 2. sec. q. 110. ar. 1. insinuat, quia non significatur per eam falsum pro vero. Diuiditur autem mendacium primo in Formale tantum, quo significatur verum putatum falsum: Materiale tantum, quo significatur falsum putatum verum: & Mixtum, quo significatur falsum putatum falsum: ut declarat S. Tho. vbi supra ar. 1. Secundo, diuiditur in iocosum, quo tantum delectatio quaeritur: officiosum, quod nemini nocet, & alicui prodest. quae duo non sunt mortalia, etiam si a religioso, aut ab alio, cuiusvis status perfectionis dicantur, nisi iuramento firmentur, aut cum magno scandalo dicantur, aut animo non abstinendi ab eis, quamuis essent mortalia aut contra conscientiam, quae illa esse peccata mortalia dicitur secundum vtrumque Tho. 2. sec. q. 110. ar. 3. & 4. Perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporariis nocet, & est mortale quando dicitur cum intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres species, reducuntur illae octo, quas S. Augustinus posuit in c. Primum, 22. q. 2. quarum quaelibet suo genere est mala etiam secundum Aristot. in 4. Ethic. quia est inordinatus actus, ut supra dictum est, & ita non potest dici absque peccato saltem veniali, etiam pro vita vel anima alicuius seruanda, c. Super eo, de vsur. & in d. c. Primum, & Tho. vbi supra ar. 3. qui in q. 69. ar. 1. sentit omne mendacium iudiciale etiam leue esse mortale, quod verum esse, de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & non alterius, dixit tibi Caiet. & sentit in q. 110. ar. 4. Nos tamen asseruimus in c. Fratres, nu. 27. de Pœnit. dist. 5. quod mendacium de re leui etiam pertinente ad iudicium, non est mortale, consentiente doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fratre Martino à Ledesma professore huius nostre academiae Conybricensis celeberrimo, qui gloria, & magnū decus est Illustrissimi Ordinis Dominicani. Quod ipsum fecimus in repet. c. Inter verb. 1. q. 3. nu. 735. postquam legimus Sotum de ratione regendi secreti, vbi membro 2. q. 7. idem tenet, concludimus nullum mendacium esse mortale; eo quod in iudicio exteriori vel interiori dicatur, quod extra illud dictū, tale non esset: nec per consequens quando non est notabiliter damnosum, nec iuratum, veniale esse, ut etiam infra cap. 21. nu. 37. repetemus.

4 Tertio; Peccat qui mentitur in materia fidei sacrae scripturae, vel morum, quia de sua natura est notabiliter perniciosum, Tho. vbi supra. Quod tibi limitat Caiet. non procedere quando id fit per solum multiloquium, vel alias sine animo, & pe-

ri. uio.

riculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Vnde inferitur, non esse mortale allegare false in pulpito, vel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo vel illo cap. vel lege quod est in alio, aut tribuere Augustino, Hieronymo, Bar. vel albis, quod alius dicit.

Quarto, qui concionando falsum miraculum, sciens tale esse, narrat, aut data opera vitam alicuius sancti aliter quam sit fingit, iuxta Caiet. vbi supra, quia est perniciosum notabiliter, quoniam ex parte dicentis fides & existimatio miraculis CHRISTI & eius sanctorum admittitur.

Quinto, qui promissionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo quo debet, c. Iuramenti, 22. q. 5. & c. 1. de pact. quia species mendacij notabiliter perniciosi est talem fidem & promissionem non adimplere.

Promissio autem, quae obligat ad mortale, est omnis vera, deliberata, & voluntaria, 6. etiam nuda, rei licite, possibilis, & notabilis, quam mutatio rerum status, non eneruauit. Dixi (Omnis) ut non solum comprehenderet promissionem factam Deo, quale est votū, de quo supra cap. 12. nu. 24. sed etiam homini & non solum expressam, sed etiam tacitam, l. Labeo, & l. Itē quia, ff. de pact. Dixi (vera) ad excludendam fictam, quae fit animo non obligandi, ut sentit Thom. 2. sec. q. 110. art. 3. ad 5. & facit cap. Humanæ, 22. q. 5. & l. Obligationū, 1. ff. de Act. quāuis peccet significando animū se obligandi, quae non habet, etiam mortaliter si alicui notabiliter noceat, vel intendat nocere per praedicta.

Ex quo inferitur, non obligare promissionem, cuius causa principalis non est vera, si ei qui promisit non erat animus se obligandi absque ea: nec refert quoad forum conscientiae vtrum causa exprimat aut taceatur. Quia opinio Collect. & Panor. in c. 1. de Donat. & in c. Si cautio, de fide instrum. qui expressionem causae requirunt, intelligitur in foro exteriori, in quo absque ea, animus obligandi non praesumitur, ut recte insinuat Syl. verb. Pactū, q. 4. non autem in foro conscientiae in quo soli veritati standū est, c. Humanæ aures, 22. q. 5. & c. Tua, de spons. Dixi (Deliberata) quia facta absque deliberatione ad id necessaria non obligat, per ea, 7. quae supra cap. 12. nu. 24. & 26. de voto dicta sunt. Ex quo colligi potest, quod illa deliberatio sufficit, & requiritur, quae sufficit, & requiritur ad votū. Dixi (Voluntaria) quia metu aut dolo extort non sufficit in conscientia, nisi ad sit iuramentū, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 89. art. 7. nec etiam in foro exteriori: quia quāuis regulariter actori actio detur, reo tamen exceptio conceditur, l. 2. C. de inutil. stipul. & l. Ad inuidiā, C. de his quae vi. Dixi etiam (Nuda) quia iure naturali diuino, & canonico etiam illa obligat, cap. 1. de pact. & l. 1. ff. eod. Dixi (Rei licitae) quia illicitae non obligat, c. In malis, 22. q. 4. Dixi (Possibilis) quia promissio rei impossibilis non obligat, l. Impossibiliū, ff. de rei. iur. c. Nemo ad impossibile, eod. tit. lib. 6. Dixi (Notabilis) quia cum furtum rei non notabilis non sit peccatum mortale, licet veniale sic, ut supra dictū est, cap. 17. nu. 3. a fortiori, nec violatio promissi rei exiguae erit mortalis, quamuis venialis sic. Quae autem res sit notabilis, supra dictū est, cap. 17. nu. 4. Per quod a mortali excusantur, qui promittunt alicuius nomine salutē alicui se dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquē perlaturus, & postea non praestant. Et qui precationē Angelicam, & alia similia parua pollicentur, etiam si iuramento, aut voto id ipsum confirmassent, secundum eos, quos in hac translatione sequimur in dicto cap. 12. nu. 10. & 40. Dixi (Quam mutatio rerum status non eneruauit)

promissio ficta non obligat

quia tali mutatione superueniente, non obligat, iuxta Senecam, lib. de Beneficio, approbatum per S. Tho. 2. sec. q. 110. ar. 3. ad 5. vt si is cui promisi ensem, infanuerit, c. Ne quis, 2. q. 2. vel si quam promisi ducere, fornicata fuerit, c. Quomodum, de iur. iur. vbi glo. notab. vel si quod tempore promissionis erat licitum, fit illicitum, arg. c. Quinta vallis, de iureiur. vel si altera pars eã remittat, vel pro sua parte nõ impleat id cuius causa promissio facta est, l. Cum proponas, 2. C. de pact. c. Peruenit, 2. de iureiur. Dixi, (cuius causa, &c.) quia si alicui absolutè aliquid promiseris, sine respectu rei ab eo promissæ, cõtra, ille aliquid tibi promiserit sine respectu rei à te illi promissæ, non liberaberis ab obligatione ex eo quod tibi non satisfaciatur, nec cõtra, ille ex eo, quod tu illi non satisfacias, iuxta notata in d. c. Peruenit, & d. l. Cũ proponas: Quæ non sunt intelligenda de qualibet mutatione, sed de illa quã si promittens præcogitasset, non promississet, cui fides habenda est, in foro cõscientiæ, iuxta glo. sing. c. Significasti, 1. de Homicid. & etiã exteriori si iudicio prudẽtis viri cõsideratis negotij circumstantiis, nequaquã promississet, si illud præcogitasset, qua de re copiosius, super glof. dicti c. Quẽadmodũ, scripsimus.

¶ Sexto, peccat mortaliter, qui factis rem aliquam factam pro vera in damnum. notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis, nolens esse talis, quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiam in factis, qualis est simulatio, qua significamus esse quod non est, & hypocrisis, qua significatur bonus, qui non est talis, iuxta mentẽ S. August. & S. Ildo. rj explicatã per S. Thom. 2. sec. q. 111. asserentem paria esse, factis, aut verbis mentiri. Facere autẽ aliquid quo quis appareat bonus, quum non sit sine notabili alterius dãnõ solum est veniale: sed facere opera quibus bonus appareat cum non sit, sine intentione ostendendi se bonum, non est etiam veniale, iuxta mentẽ omnium, quam rectè Caietanus explicat in summa verb. Hypocrisis, nisi collimetur illud in aliquem finem malum, puta, vt aliquas hereses doceat, aut aliquam dignitatem ecclesiasticã, aut temporariam, qua indignus est, consequatur; aut nisi in tali simulatione suum vltimum finem constituat, iuxta Alex. 2. part. de Hypocris. & Caiet. vbi supra. Peccat etiam saltẽ venialiter, qui vult bonus videri, cum non sit, etiam si id ad ædificationẽ proximi referat. Quia non sũt faciendã mala, vt inde bona eueniãt, Roman. 3. c. Neque, c. Denique, 14. q. 5. Ad nouẽ hic quaesitũ, san-
peccet, qui fugit fetalem genere, conditione, gradu, &c. qualẽ requirit optio ad collegia vel alia munera? Respondemus quod sic per dicta supra. c. 17. nu. 107.

¶ Septimo, qui per leuia, & minus idonea indicia, aut signa in iudicio aut extra illud, firmiter iudicat de proximo, aliquid mali in eius damnũ notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendaciũ mentale perniciosum, contra illud 1. ad Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare, secundũ mentem Thom. 2. sec. q. 66. art. 6. qualis est qui damnat peccati mortalis aliquem bonæ existimationis, aut incognitũ, eo solo, quod videat eum cum muliere secreto loquentẽ, vel eo, quod videri aliquẽ comedere mane, aut sæpẽ in die ieiunij, ex præcepto, quia forte causam non ieiurãdi habet, aut eo quod vidit aliquẽ, non ita familiariter atque solẽbat, cum aliquo versari, aut leuem aliquã iram ostendere. Quia non omne odiũ, & omnis indignatio mortifera est, vt supra cap. 14. nu. 19. diximus, & alij similes qui firmiter facillè iudicãt alios occidisse, vel furatos fuisse.

Octauo,

Octauo, qui alicuius honorẽ notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, conuitium, vel improprium secundum Thom. 2. sec. q. 72. ar. 2. secundũ cuius mentem cõtumelia est significatio alicuius mali culpæ facta præfenti, vt appellando furem. Pro quo facit l. 1. ff. de iniur. Conuitium vero, significatio facta præfentialicuius mali culpæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, vt appellando furem vel cecum, l. Si non conuitij, C. de Iniur. Improprium autem est significatio beneficij tempore necessitatis ei collati, quamuis hæc nomina frequenter cõfundantur. Quæ tria sunt contraria honorĩ, quoniã honorẽ est exhibitio reuerentiæ, in testimonium alicuius excellentiæ, maximè virtutis, secundum Tho. 1. sec. q. 2. ar. 2. & melius, 2. sec. q. 63. ar. 3. De quo nos latius, in d. Repet. c. Inter verba, 111. q. 3. à nu. 200. Dixi (lædere intendit, &c.) Quia si huiusmodi significatio fieret causa iustitiæ, castigatiõis, aut correctionis, non esset peccatum. Nam CHRIS TVS appellauit discipulos stultos Luc. vlt. & Apostolus, Galatas in senatos, ad Galat. 3. Dixi (iustè) & ita cũ causa principalis eius est correctio, & non ira, quia si hæc esset causa principalis, graue peccatum foret, & frequenter mortale, vt ait Sylu. verb. Cõtumelia, §. 2. Cui addo primo, Thomã dicere in eod. ar. 2. quod quamuis hoc absque peccato fieri possit, fit tamen rarissimè, vbi ait Caiet. nunquã id fieri nisi quando specialiter spiritus sanctus inspirat: dicente Ciceron. 1. offic. Omnis animaduersio & castigatio contumelia vacare debet. Addo Secundo, quod vt absque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet, vt solum significetur vitium cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset meriti, & sic peccaretur, c. Primum, 2. q. 2. Addo tertio, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamandi, præter peccatũ cõtumeliæ: etiam detractionis committere, & non sufficere confiteri, quod alteri dixerit cõtumeliam, sed oportet confiteri, quod eam dixit, & intentione eum infamandi, vt vbi supra nu. 436. diximus.

¶ Nono, qui bonam amicitiam aliquorum intendit notabiliter lædere, vel lædit, aut dat causam lædendi per susurrationem; animaduertens, vel animaduertere debeas, se id facere, per dicta supra nu. 2. Susurratio autem, est significatio inordinata mali culpæ alienæ pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta; per quam fertur discordia, vel causa discordandi inter eos secundum Tho. 2. sec. q. 74. ar. 1. secundum quẽ eundem, eo differt à contumelia, quæ lædit honorẽ, & à detractione, quæ famam; quod hæc lædit amicitiam. Et est grauissimum peccatum, secundum eundem ibidem; & non debet absolui donec quoad eius fieri poterit, illos inter se reconciliet; aut si id præstare non potest, damnis inde sequentis iudicio boni viri satisfaciatur, iuxta summã Rosel. verb. Inuidia, §. 6. nostro tamen iudicio absoluedus est, modo firmiter hoc facere proponas, per dicta supra cap. proximo, nu. 59. Dixi, (Bonam amicitiam) quia sanctũ est (iuxta illud Matth. 10. Non veni mittere pacem sed gladium,) tollere malam, qualis est concubinariorum: qualis erat Iudæorum contra S. Paulum Actõr. 23. Dixi (Notabiliter) quia exigua læsio nõ est mortalis per supradicta eod. nu. 2. Dixi, (Per susurrationem) quia si fieret per ordinatam significationem, non esset peccatũ; per ea quæ dicta sunt de bona amicitia, & de tali necessario est intelligendũ id quod ait Sor. lib. 5. q. 5. de Iust. & iur. Licetum esse vni minuire de amicitia duorum, quo eum eorum altero amicitia contrahat, cum quo absq; illa diminutione non potest: & id quod subditur.

c. 5.

Non esse

Non esse plusquam veniale, minuere amicitia aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta, necessario etiam est intelligendum de diminutione, quæ non lædit notabiliter, quia neminẽ excusat à mortali lædentẽ alium notabiliter, propter utilitatem suam vel alienã, c. Forte, & c. Denique, 14. q. 5. & c. Non est putanda, 1. q. 1.

35 - Decimo, qui notabilem erubescenciam, vel animi perturbationem, per derisionem intercedit iniicere alicui vel iniicit, aut dat causam illius, advertens vel advertere debens, se id facere per prædicta, nu. 2. Derisio autem est significatio inordinata mali culpæ, pœnæ, vel defectus naturæ ad iniiciendam erubescenciam, secundum Tho. receptum, 2. sec. q. 75. ar. 1. & 2. secundum quem eundem, eo maior derisio est, quo maior est, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorum, & rerum ei sacrarum. Esai. 27. sed hæc etiam est blasphemia, ut ait Caiet. in d. ar. 2. Proxima huic est derisio parvum, Prouerb. 30. Et huic proxima, bonorum & iustorum, Ioan. 12. Derisio etiam aliorum qualificata ut supra, est mortalis secundum omnes. In quã sæpe Aulici incidunt, qui sine vlla miseratione eo magis aliquem derident, quo magis erubescit. Dixi (inordinata) quia ordinata, ut iocosa de exiguo aliquo malo alterius, ut paruo rubore suffundatur, est actus virtutis Eutrapeliæ, quam Thom. 2. sec. q. 168. ar. 2. iucunditatem, vertit, & inclinat ad recte vtendum ludicris: Venialis autem, quando parum exceditur modus: Mortalis vero, quando inducit magnam & notabilem perturbationem, iuxta omnium sententiam. Differt autem ab aliis verborum peccatis: Quia eius finis est, vt quis turbetur, & erubescat secundum Thom. in d. q. 75. ar. 1.

Vndecimo, Qui maledicit, &c. vt supra in secundo præcepto cap. 12. nu. 86. & infra cap. 23. nu. 118. cum sequent. dictum est, hoc addito, quod maledictio non accipitur hic pro maledicto, sed pro imprecatione mali, iuxta S. Thom. vbi supra q. 76.

De Detractione.

S Y M M A R I V M.

Detractio quid? quod duplex & quæ mortalis, nu. 17. 18. 21. & 22.

Fama quid? vt hic accipitur & quod duplex, nu. 19.

Gloria quid? nu. 20.

Fama damnus notabile quid, nu. 21.

Detractor qui falsum imponens peccat mortaliter, nu. 23. 24. & 25.

Detractor, qui verum secretum detegit, peccat mortaliter, nu. 26. & 27.

Prodigalitas etiam famæ regulariter non est mortalis, nu. 28.

Detractor, qui suum crimen detegit etiam tortus, nu. 29.

Detractor non est accusans, aut alias iuste crimen detegens, nu. 30. & 31. qualis est testis & detegens non nociturus, vt parenti, nu. 32. & 33.

Detractor schedam peccatorum vel libellum famosum legens, nu. 34. & 35.

Detractor quis audiens vel referens mala, vel bona tacens, nu. 36. & 37. & 38.

Detractor quis iudex inquirens, nu. 38. interrogans, vel iubens denunciari, nu. 39. vel visitans aut procurans occulta scire, nu. 40. & 41.

Restituere famam vel alias compensare laesam & heres tenentur, nu. 42. & 43. & 46.

Famam non laesam sentans eam ledere, non restituat etiam si, &c. nu. 44.

Fama laesa mendacio, aliter quam laesa vero restituenda, nu. 45.

Fama restitutio condonari etiam iuste potest, nisi, &c. nu. 46.

Debitum condonat is cui principaliter debetur, nu. 46.

Fama ablatio an compensetur ablatione reciproca, nu. 46.

Fama debitum non tam facile tollitur, ac actio iniuriarum, nu. 46.

Fama restitutio excusatur vita vel salutis periculo, nu. 47. & obliuione, nu. eod. & defectu

causæ iusta credendi cum quotidianis exemplis, nu. 48. & duobus, seq.

Reus minus puniendus, quia negauit veritatem an, &c. nu. 49.

XII. Peccat qui bonam famam vel gloriam alicuius notabiliter intendit laedere vel ledit, aut dat causam lædendi, per detractionem, secundum Thom. 2. sec. q. 73. art. 2. secundum quem eundem ibidem, & latius tradita per nos in Repet. c. Inter verba, 1. q. 3. conclus. 6. à nu. 419. Detractio siue Murmuratio, quæ pro eodem hic sumuntur, diffiniri potest esse significatio alicuius mali cuiuspiam hominis non canonizati inordinata, directa vel indirecta qua læditur, vel periclitatur eius fama. Dixi (Significatio) pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & cum omnibus aliis verborum peccatis supra dictis. Dixi (Alicuius mali): ad comprehendendum omne malum culpæ, pœnæ & defectus naturæ, & etiam diminutionem boni. Dixi (Cuiuspiam, & non alterius) per statim dicenda. Dixi (Hominis non canonizati) quia infamatio famæ, & gloriæ Dei, Angelorum, & Sanctorum, imò, & creaturæ irrationalis quatenus est creatura Dei, quoad eius naturam, non est detractio, sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandum, siue infamandum, siue iocandum, & deridendum, secundum mentem S. Tho. 2. sec. q. 73. ar. 3. & q. 13. ar. 1. Licet Angeli & Canonizati nostri proximi sint, iuxta S. August. de Doctrina Christiana relatum à S. Thom. 2. sec. q. 23. ar. 10. Dixi (Inordinata) quia non est mala imò bona significatio iuridica, vt dicit S. Anton. 2. par. tit. 8. cap. 4. in princip. Dixi (Directa vel indirecta) ad includendum significationem, qua directè significatur bonum sed tacitè vel indirectè denotatur malum, qualis est illa, qua significatur monachus esse robustus, rubicundus, pinguis, artis venandi & equitandi valde peritus: per illa enim significatur indirectè, quod carni magis quam spiritui deseruit. Dixi (læditur) & non (tollitur) ad includendam læsionem partis famæ. Dixi (Aut periclitatur) ad includendam significationem mali, qua tollitur fama, sed est causa sufficiens lædendi, ex parte significantis, vt quum significatur malum alicui non credenti illud propter suam virtutem, vel utilitatem dicentis vel auctoritatem fide dignioris ei contradicentis. Dixi (Fama vel gloria) quia significatio mali quatenus tollit honorem, non est detractio, sed contumelia, vt supra eod. nu. 1. Non addidi tamen vt Thom. Ant. & communis verbum (Aliena) quia non solum est detractor, qui alium, sed etiam, qui seipsum infamat, vt idem Anton. dixit, 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 1. versicul. Primo modo, & sentit Caiet. 2. sec. q. 73. art. 1. dicentes, peccare eos, qui seipsum infamant, quamuis non metu tormentorum id faciant, quod tamen vbi supra, & infra nu. 29. moderamur. Non etiã addidi, (secretum) vt prædicti, quia quauis regulariter detractio, in absentia fiat, potest tamẽ fieri in presentia vt sepe fit. Nam qui alicui presentia malum significat, quo eam infamat, quamuis id (vt Communis dicit) sit eorum melius, quatenus tollit

tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famam tollit: vt idem Anton. vbi supra explicauit, & probatur per illud Arist. Ethic. 5. Qui furatur vt adulteretur, per se loquendo magis adulter est, quam fur.

- 19 Est autem fama vt hic accipitur iuxta ea quæ diximus in d. Repet. nu. 201. existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonum vsum. Dixi (Existimatio) pro genere, vt non solum comprehendat opinionem communem, sed etiam particularem & singularem, vnius vel alterius per infra dicenda. Dixi (Qua putatur) Ad includendam existimationem, qua quis putatur habere aliquod bonum, quod non habet, vel non tantum, quantum putatur habere. Dixi (Bonus) propter existimationem, qua putatur habere virtutes Theologales, vel morales. Dixi (vel habilis, &c.) ad includendum existimationem, qua quis putatur habere prudentiam & alias virtutes intellectuales, & litteras, artes, sagacitatem, industriam, habitudinem, vires vel alias dotes animi vel corporis inditas, vel quas sitas. Vnde sequitur quod fama est duplex. Altra, qua quis putatur esse bonus moraliter; altera, qua putatur utilis ad aliquem finem. Gloria vero est clara cum laude notitia; secundum Ambros. quem refert Tho. in multis locis, præsertim 1. sec. q. 132. ar. 1. quam definitionem declarauimus in d. Repet. nu. 199. Famæ vero & gloriæ damnum est duplex: Leue, & Notabile. Leue est, quod non est notabile. Notabile autem est vt diximus vbi supra, nu. 493. damnum quod est causa vt infamato aliquod bonum notabile animæ, corporis vel pecuniarum auferatur; aut putetur tali bono indignus, quod aperte sentit Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. quamuis non ita explicet. Bonum autem notabile animæ, corporis, honoris, aut pecuniarum dicitur, quod viro prudenti & bono tale videbitur consideratis circumstantiis personæ, loci, temporis, & aliis, arg. l. 1. ff. de Iure delib. & c. De causis, de offic. deleg. Detractio autem diuiditur primo in septem species secundum Alex. Alen. 2. par. q. 146. memb. 1. sub finem, & S. Tho. 2. sec. q. 73. ar. 3. ad 3. Et tres secundum Scotum in 4. dist. 15. q. 4. sed vt vbi supra diximus reducuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secreti. Secundo, diuiditur, in formalem tantum; & materialem tantum; formalem & materialem simul, vt supra eod. nu. 2. Mendacium diuisimus. Formalis tantum, est qua significatur bonum putatum malum. Materialis tantum, est qua significatur malum putatum bonum. Formalis & materialis simul, est qua significatur malum putatum malum. Porro, quælibet detractio suo genere est peccatum mortale, quia longe maius bonum est talis fama quam pecunia; Proverb. 22. & Eccl. 41. Et læsio pecuniæ qualis est futurum, est suo genere mortale, vt dictum est supra eod. nu. 2. & seq. ergo & detractio. Dixi (Famæ morum) quia factus est de detractioe famæ aliorum donorum, vt mox dicitur. Est autem mortale, quoties fit animo famam proximi notabiliter lædendi, aut absq; tali animo, eam notabiliter lædit, aut dat causam eiusmodi læsionis, aduertens, aut aduertere debens probabiliter ex suo dicto, aut facto tale damnum inferri. Veniale tantum est, quoties fit animo lædendi parum, aut sine malo animo parum nocet, aut notabiliter, sed ignoranter, vel sciens, sed inaduertenter, quum non teneretur aduertere, arg. c. 2. de Const. §. Notandum, 1. q. 4. sub c. Turbatur.
- 22 XIII. Peccat mortaliter, qui peccatum falsum mortale alteri imponit, quia per hoc bona fama morum alicuius notabiliter læditur, nisi per aliquam circum-

stantiam

stantiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excusetur. Dixi (Peccatum) quia detegere falsos defectus naturales, puta quod est luscus, claudus, mancus, gibbosus, ignarus, & alia huiusmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, non est suo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum est, quia id de se non infert damnum notabile famæ, nec dat illi causam, vt vbi supra probabamus, nu. 521. Dixi (mortale) quia imponere vel detegere veniale, non est de se mortale, quia de se non infert damnum famæ notabile per proximè dicta. Dixi (De se) quia per accidens potest esse mortale, vt cum ex impositione, vel de detectione venialium cuiuspiam fama notabiliter læditur. Vnde, quicquid aliqui dicant, inter impositionem & detectionem venialium, & mortalium hoc interest, quod horum detectio non infert de se damnum notabile, illorum vero sic, & ita non nunquam hæc est mortalis, & illa venialis. Et consequenter, non est vique quæque verum illud S. Anton. in 2. par. tit. 8. c. 4. in princ. & Syl. verb. Detractio, §. 2. scilicet detractioem, quæ generalibus verbis sua natura tam mortalia quam venialia comprehendentibus fit, non esse mortalem: quia imo est, quando cum damno notabili aut magno eius periculo fit, aut coram eiusmodi personis, de quibus credi potest, eos tam maculas mortales quam veniales concepturos esse, nisi expresse aut tacite non nisi de solis venialibus verba fieri admoneatur. Dixi (Falsum) quia longe rarius excusatur à mortali, qui imponit falsum mortale, quam qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falsum autem intelligo etiam verum, putatum falsum, quæ est detractio formalis tantum, quæ quoad detegentem, est perinde malum ac si falsum esset, arg. c. Homines, 22. q. 2. Dixi (Alteri) quia imponere sibi, non est mortale regulariter & de se, vt infra nu. 17. dicitur.

XIIII. Qui imponit peccata venialia falsa, aut defectus naturales vel pœnæ falsos cum talibus circumstantiis, quod inferunt damnum famæ notabile, vt ex proximè dictis colligitur. Noui quædam virum insigniter eruditum, & probum, ab adipiscendo egregio quodam munere impedizum, per culpas veniales, vanitatis & iracundiæ falsas, & quendam alium per defectus generis, visus & virium naturalium falsos, ab amicitia valde vili, & honorabili repulsum, per quod proximè dicta confirmantur.

XV. Qui peccatum verum mortale secretum alterius detegit inordinate, nisi aliqua circumstantia excuset à mortali, quia licet longe grauius peccet ratione falsitatis, qui falsum imponit, quam qui verum secretum detegit, ex parte tamen nocementi famæ pares sunt; quod sufficit ad hoc, vt detractio sit mortalis per dicta supra eod. cap. nu. 2. Dixi (secretum) quia detegere notoria facti, vel iuris, vel famosa, sine mala intentione nocendi, non est peccatum saltem mortale, quauis illi, quibus deteguntur ea ignorent, nec in regione vbi deteguntur, sciretur: vt si quis in Lusitania diceret, illum vel illum in Castella fustibus ictum fuisse, etiam si ille sit in Lusitania præsens, & ab iis quibus dicitur cognoscatur: vt copiose in d. Repet. nu. 837. probauimus, quatuor fundamentis, & trium contrariorum solutionibus muniuimus, & sentit Caiet lib. 17. Respon. 9. responsione, & ante illum Maior dist. 21. q. 2. col. fin. Addidi, (notoria iuris) quia quæ contra ordinem iuris diuulgata fuerunt, propter infamiam diuulgari non possunt in eo loco, ad quæ illa non peruenit, Sot. lib. 5. q. 10. ar. 2. de Iust. & Iur. Et idè dicendum de detectione illorum.

Illorum, quæ cito diuulganda sunt, facta ei, qui ea cito cogniturus est, iuxta S.
 27 Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 3. ad 1. & 2. quem ibi retulimus. Dixi (Alterius) quia
 detegere propria peccata vera & secreta, & imponere sibi falsa suo genere, & re-
 gulariter, non est nisi veniale, quâuis per illud notabiliter fama lædatur, aut omni-
 no amittatur, vt magister Sotus, de ratione tegendi vel detegendi memb. 1. q. 3.
 explicuit, & multo ante Adri. in 4. de restit. q. 3. 5. & quol. 1. 1. pag. 17. sentit, quem
 ille non citat. Quia prodigalitas regulariter non est peccatum mortale, vt sentit
 28 S. Thom. 2. sec. q. 120. ar. 2. & 3. & detectio proprii peccati, non est iniustitia, sed
 prodigalitas famæ, iuxta glo. memorabilem in Proœm. Gregoriano verb. Prodi-
 ga, & per alia, quæ adduximus, vbi supra nu. 573. vbi conciliando cum hac opi-
 nione contrariam Caietani, diximus illam defendi posse, quâdo ex ipsius infamia,
 damnus animæ, aut vitæ propriæ aut alienæ, aut honoris, aut bonorū alienorum
 sequuntur: Animæ propriæ, vt quando indigens notabiliter fama ad se honestè
 continendum eam prodigit. Animæ alienæ, vt qui pro iusto habitus, hæreses aut
 alia turpissima sua delicta detegit, quod probabile est fore causam, vt alij in eadem
 incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimen aliquod detegit, ob quod eiusdem aut ali-
 cuius membri iacturâ mereatur. Infamæ alienæ, vt qui monachus aut monialis,
 se ipsos infamant peccatis, quæ ipsorum ordini aut monasterio notabilem infamiam
 inferunt. Bonorum alienorum, vt quum is, cuius opera ad sui gubernationem
 Resp. indiget ob illam, se facit ad id ineptum, in quibus quatuor casibus, ne-
 mo neget esse peccatū mortale se ipsum infamare, quia præiudicat alteri, vel sibi,
 in his quæ iure renuntiare non potest, qualis est salus animæ, & ad illâ necessaria,
 c. Iuravit, cum ei annotat, per alios & etiam nos de probat. c. Tenor, de re Iudic.
 Qualis est etiam vita & amissio membri & corporis, l. Non tantum, ff. de Appell.
 l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. c. Cōringit, l. de Sent. excom. glof. sing. l. Pactū inter
 hæredem, ff. de pact. Aliorum vero præfatorum, Cōmunis & nostra opinio procedat
 regulariter extra hos quatuor casus. Quanquam hæc conciliatio omnino v-
 trorunque mentibus non congruit, quæ omnia limitantur procedere quum non
 peieratur; quia omne periurium suo genere est mortale, vt dictū est supra c. 12. Ex
 quibus sequitur à fortiori regulariter non esse mortale de se cōfiteri crimina fal-
 29 sa, aut vera occulta ob metū tormentorū, cum facere illud sponte non sit tale. Est
 tamen mortale in quatuor casibus proximè dictis, nisi cū aliquod tale detegit per-
 suasus torquendum esse, donec confiteatur, aut vitam amittat, vt singulariter, &
 nouè doctissimus doctor Sot. lib. de ratione teg. & deteg. memb. 3. q. fin. col. 10.
 dixit. Quia eo casu, vt ille ait, non tam mortis suæ dat causam, quam vna morte
 multas redimit, quem vbi supra sequuti fuimus, nu. 559. quâuis nunc displiceat.
 Tum quia negare non possumus hoc esse causam suę occisioni præbere, quod ne-
 mini licet, c. Si non licet, 23. q. 5. Tum quia scire non potest veram iudicis vo-
 luntatem esse adeo firmatam, quamuis eam verbis iratis explicet. Interdum enim
 30 iudices fingere solent. Dixi (Inordinate) quia qui iuridice id facit, non peccat,
 vt qui iuste accusat, imò meretur, aliis circumstantiis in id necessariis concurrer-
 tibus: vt S. Anton. 2. par. tit. 8. cap. 4. ante §. tenet, & nos vbi supra copiose, n. 636.
 probamus, quamuis priuata vtilitatis causa accuset, nec secreta monitio præcedat,
 vt ibidē nu. 641. probauimus post Adrian. in 4. de Correct. frater. col. 17. ver. ad
 2. & D.

2. & D. Sotum in lib. de ratio. teg. memb. 2. q. 5. pag. 10. quicquid Syll. verb. Ac-
 cusatio, q. 3. & Caiet. 2. sec. q. 73. art. 7. dicant, quia iuste detegit, nisi odio, aut vin-
 dictæ immoderate appetitu id fiat. Idem dicendum de eo, qui sine accusatione
 absque tamen mortifera intentione detegit peccata vera aliorum secreta, quando
 & quomodo sua detectio Reipub. conuenit, quo eas puniat, aut caueat, ne proximi-
 mus damnus spirituale aut temporarium accipiat. Vt qui denuntiat hæreticum
 ne corrumpat, proditorum ne prodar, lepra aut peste laborantē, aut alio morbo
 contagioso, ne suo morbo alios inficiat: inhabilem ne ordinetur, aut ei beneficiū
 conferatur, aut ne indignus ad hæreditatem admittatur. Latronem, ne furetur,
 Periurum, ne suo falso testimonio noceat, Adulterū, & homicidam, vt ab aliis ca-
 ueantur, & alios similes affuetos, & ad nocendum præparatos, de quibus vbi su-
 pra, à nu. 854. vsque ad nu. 855. diximus. Quia hæc non fit inordinate, quoniam
 iure conceditur, l. si quidē, C. de Iniur. l. Siquis de, & l. Cum qui, ff. eod. cum ad-
 ditis, vbi supra nu. 848. & consequenter potest quis Latronē & furra eius occulta
 detegere ad euitanda damna Reipub. & priuatorum, etiam sine correctione fra-
 terna, si per eā non speratur correctio, alias non, nisi præiua illa, si de illis specialiter
 & iuridice interrogatus nō fuerit, iuxta Mayorē in 4. dist. 21. q. 2. col. 5. Vnde non
 peccat, qui causa vitandi damnus corporale, aut spirituale innocenti, crimen al-
 terius detegit. Nam Paulus sciens Ioannem equum furatum fuisse, cuius Petrus
 falso accusatur, & iniuste condemnabitur, nisi Paulus peccatū secretum Ioannis
 detegat, si ob id Petrus liberandus fuerit, detegere tenetur. Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1.
 & latius tradimus, vbi supra nu. 702. per illud Prouerb. Erue eos, qui ad mortem
 deducuntur, & alia. Quod postea tenuit Sot. lib. 5. q. 7. ar. 1. de Iust. & Iur. Sic e-
 32 tiam nō peccat, qui vt testis corā suo Iudice & superiore delicta & defectus, pro-
 ximi detegit, quia hoc non detegit inordinate; vt latē vbi supra nu. 698. probauimus.
 Nec qui sua delicta, culpas & defectus suo Iudici, & superiori confiteatur,
 quâdo, cur & quomodo iure diuino, & humano potest, aut debet. Quia hoc non
 est detegere inordinate, vt vbi supra, nu. 722. copiose probaui, multa peculiariter de
 hac re attingendo. Dixi, Nisi aliqua circumstantia excuset à mortali; tunc enim non
 33 esset peccatū, aut non nisi veniale. Vt quum quis peccata mortalia eius, qui se de
 illis iactare solet, absq; intentione eum lædendi, detegit, Quia eius fama saltē no-
 tabiliter non læditur, vt vbi supra nu. 522. diximus, & qui absq; intētionē lædendi
 detegit personæ, quæ non oberit, & forte proderit, qualis est is cui dicere perinde
 est, ac nulli dicere, quales etiā parentes & alij, qui creduntur nullatenus nocituri,
 nec publicaturi, c. Hoc videtur, 22. q. 5. Quare illud Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. dete-
 ctio mali parēti facta, non est peccatū, limitandū est, nisi huiusmodi peccatū esset,
 & eiusmodi parens, vt detectio facta ei, plus vel eque noceret filio quā facta alii.

XVI. Peccat qui inuenit scriptum in quo aliquis sua peccata ad memoriam
 suę confessionis scripserat, & ea diuulgat, nisi essent talia peccata quorum enulga-
 tio parum famæ noceret. Idem de eo, qui legit, etiam si non diuulget schedulam,
 in cuius principio scriptum erit, Memoria meorum peccatorum, aut aliud simi-
 le, quo scire teneretur eius authorem nolle ea ab alio legi, vt in c. Sacerdos, de
 Pœnit. dist. 7. nu. 8. & 9. diximus. Quia licet forte non inueniat notabilem læ-
 dentiam, dat tamen iustam lædendi causam, quod sufficit per prædicta.

35 XVII. Qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, atque vera occulta scribens, & in publicum proicit quo legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, sed diuulgauit. 5. q. 1. c. 1. & 2. l. 1. C. de libell. famos.

36 XVIII. Qui peccata aliena vera vel falsa audita ab aliis, aliter quàm audiuit augendo illa, vel certitudinem illorum notabiliter aliis refert, quia perinde facit, ac si tanquam à se visa referret, & ita idem est iudicandum de utroque, arg. c. Dudum, 2. de Elect. Dixi (aliter, &c.) quia alioqui non peccaret saltem mortaliter, si alias non intendit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat causam iustam læsioni, & non affirmat illud verum esse, nec scire, sed solum audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi, interueniat; puta auctoritas personæ cum additione aliquorum, rem certiore facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus præbeatur. vt in. d. Repet. numero 450. dictum est. Diximus, (absque animo notabiliter lædendi,) quia ille nō solum hoc, sed quodlibet aliud colloquium facit mortale, per dicta supra eodem capit. num. primo, quamuis adderet se non credere.

37 XIX. Qui audit detrahentem mortaliter assentiendo vel non restituendo, quum id facere deberet. Nam qui audit detrahentem, plus & minus, & æquè atque ille peccare potest, & etiam mereri: qui enim audit iocitando alium, & interrogando quo diceret, potest plus quàm qui dicit peccare, iuxta Adrian. Quolib. 11. q. 2. per decretum Urbani, c. Qui aliorum, 24. q. 3. quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali, sed de eo qui malum non esse defendit, & ob id melius probant duo capitula S. August. c. Ille, c. Qui exigit, 22. q. 5. vt vbi supra diximus: qui autem audit, nec præbendo ad id causam, nec impediendo, eo se delectans tantū, quantum qui dixit, cæteris paribus, peccat, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 73. ar. 4. Qui tamen audit sine assensu & delectatione, quod ita detrahitur, licet non cōtradicat ob verecundiam, aut aliam non prauam rationem humanam, non peccat mortaliter, nisi tribus casibus, iuxta S. Thom. in d. q. 73. ar. 4. Primus, si est superior puta iudex, patens, aut magister, qui resistere tenentur. Secundus, si aduertit ex eo magnum damnum dicenti vel alteri euenturum vltra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Tertius, quando fama eius cui detrahitur, notabiliter læditur, vt vbi supra nu. 548. & 549. post S. Anton. & Caiet. verb. Detractio, probauimus. Qui vero resistit verbis aut gestu tristi, aut aliis signis ad illud idoneis, regulariter meretur, vt ibidem addimus.

XX. Qui interrogatus de vita & moribus alicuius, vel alias cum teneretur ad notificandas virtutes illius, tacet eas, cum eius notabili damno boni quesiti, vel querendi per supradicta.

38 XXI. Qui iudex inquiri specialiter, vel per viam inquisitionis procedit contra aliquem nulla præcedente infamia, quia intendit lædere famam illius, aut lædit aut dat causam læsioni inordinate contra iura, quæ prohibet specialiter procedi per viam inquisitionis cōtra aliquem, iusta infamia non præuia, c. Super his, & c. Qualiter & quādo, 2. de Accusat. Nec sufficit quod sciat esse duos aut tres testes, quibus eius delictū probari possit per c. Inquisitionis eod. tit. & à fortiori minus, quod sint aliqua indicia, vt vbi supra euidenter probauimus, nu. 580. quod Sot. de ratione teg. memb. 2. q. 6. vers. At vero, & clarius paulo post. vers. Tertium dubium, & Caiet.

& Caiet. 2. sec. q. 69. ar. 2. nōn satis diligenter hoc aduerterunt, propter dictum quoddam S. Tho. non bene intellectum, vt ibi declaramus. Dixi (specialiter) quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec vllō delicto expresso l. Congruit, ff. de offic. Præs. & c. 1. de offic. ordin. Dixi etiam (Per viam Inquisitionis) quia per viam accusationis legitime potest, vt supra dictum est. Sufficit autē quod delictum sit notorium, licet delinquens sit occultus, ad hoc vt quæri de eo possit generaliter, sed non vt queratur nominatim an ille aut ille id fecerit, vt ibi contra prædictos cum Innoc. communiter recepto diximus.

XXII. Qui iudex interrogat reum post confessum delictum de socio aut auxiliium præbente, Si adhuc erat occultus extra casus infra scriptos, in quibus id facere licet; eadem ratione qua supra. Idem eadem ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus prædictos, vt vbi supra n. 585. diximus.

XXIII. Qui Prouisor, Vicarius aut officialis generaliter omnibus subditis præcipit, vt qui videntur, aut audierunt talem aut talem delinquentem, denuncient secund. Sotum vbi supra pag. fin. ratione supradicta, quia id est contra ius, per quod subditi non tenentur denunciare delinquentem, vt eum puniat, sed vt damnum quod fecit restituat, quod potest restitui absq; eius denunciatione. Oppositum tamen melius visum fuit in d. Repet. n. 581. & idem runc videtur, tum quia talia mandata generalia intelligenda sunt secundum ius l. si procurator. ff. de cond. indeb. c. Causam quæ, de Rescript. & ita intelligenda sunt salua fraterna correctione, & consequenter, quando ea est necessaria iuxta S. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 1. ad 1. communiter receptum, hoc est, si fur aut læsor secretò admonitus noluerit restituere, tum quia vsum ferendi eiusmodi mandata recepisse videtur ecclesia. Tū quia Caiet. lib. 17. Respon. respōs. 5. ad 1. dixit nō peccare iudicē interrogādo reum iam confessum tuum delictum de socijs generaliter, quando sunt tales de quorum alijs potest interrogare, de alijs non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest & debet. Tum quia illic affatim eius fundamentis respondimus, quamuis fateamur melius fore, vt iubeāt sola illa, quæ sunt notoria vel publica per famam, denunciari iuxta c. Qualiter, & quando. 1. cum ei annot. de Accusat.

XXIII. Qui Prælati, Iudex, visitator, aut quicquid alius priuatus procurat, aut vult noscere peccata secreta alicuius, à quo, quando, cur & vbi non debet, aut qui compellit carcere detentum ad statim iurandum se dicturum verum in omnibus rebus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus & singulis casus partibus ob quem carcere detinetur ratione supradicta, & hi plus peccant, quàm qui audiunt simpliciter detractionem mortalem, cum assensu: Quoniam illi sunt tanta, vel maior causa detractionis, quàm qui cum simplici assensu audiunt detractionem mortalem: & supra dictum est, peccare mortaliter eum, qui cum assensu detractionem mortalem audit.

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

XXV. Qui nō vult restituere damnum famæ notabile datum iniuste à se, vel ab eo cuius hæres est, alteri illud non condonanti si nulla causa excusat. Quia damnum famæ necessaria restitutum est, vt latè in Repet. e. Inter verba, 11. q. 3. n.

del q. máda q. de mēgie

3. n. 856. probamus. Tum per textum memorab. in c. Quisquis, §. q. 1. Tum quia bonum famæ maius est, quam bonum pecuniarium, Prouerb. 22. & Eccles. 41. cum alijs relatis vbi supra nu. 218. & damnum boni pecuniarij necessario est restituendum, c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. c. Si res aliena, 14. q. 6. ergo & damnum famæ, vt tenent S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 2. S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3. & Communis, Tho. Richar. & alij in 4. dist. 15. & Hostiens. in summa de Pœnit. vers. Quid de accusatore. Vnde licet abundantia boni pecuniarij ei cui debetur interdum debitorem à restituendo saltem statim, excuset, abundantia tamen bonæ famæ non item, imo ad restituendam eam magis obligat, vt rectè Maior in d. dist. 15. q. 16. col. 5. probat. Quin etiam sicut qui notabiliter famam læsit per vnum peccatum habentem alia notoria peccata, mortaliter peccat, sic ad restitutionem damni tenetur, vt rectè Adrian. Quolib. 11. probat, & S. Tho. 2. sec. q. 73. ar. 1. sentit, perpendente id Caiet. quicquid in hoc Palud. in 4. dist. 19. in fine senserit. Imo & qui ob vitæ periculum aut alias rationes famam restituere non potest, eam compensare tenetur, vt qui aliam percutit, aut manū abscondit, quam restituere non potest iuxta legem diuinam, Exod. 21. renouatam per c. 1. de Iniur. & declaratam ibi per doctores, & l. Ex hac, ff. Si quad. paup. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 2. & in 4. receptus ab alijs dist. 15. q. 1. ar. 6. Nec infamans excusatur saltè quando mentiendò infamauit, eo quod in alijs duplo vel triplo magis eiusdem famam augeat iuxta eundem in 4. de Restit. q. 34. col. 7. vt vbi supra n. 861. diximus. Nec etiam excusatur, eo quod infamatus se ab infamia liberauerit, suis optimis factis falsitatem eius quod sibi impositum fuit, docens, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit mala, quam ipsi conceperunt opinione, eo quod vanitatem detrahentis intellexissent, iuxta Adrian. in d. q. 34. col. penul. Quod quamuis vbi supra nu. 863. sequuti fuimus, nunc tamen non sequimur, quia eius rationes solum probant teneri ad restituendum damnum quod infamatus accepit, quandiu infamatus mansit; sed non ad famæ iam recuperatæ restitutionem. Adde quod infamatus, quando ex sua infamia Respublica damnum capit, tenetur ad procurandam restitutionem famæ suæ, quando est persona publica iuxta S. Greg. in Homil. 9. Super Ezechiel. & S. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 3. & declarationem cuiusdam dicti S. August. in c. Nolo, 12. q. 1. & c. Non sunt audiendi, 11. q. 3. positam vbi supra nu. 268. Adde item, quod damnum acceptum à male infamato durante infamia non est integrè restituendum, sed tantum quantum prudenti & bono viro visum fuerit secundum Sotum lib. 4. q. 6. ar. 3. de Iust. & iur. quod nostro iudicio intelligendum est de damno boni querendi, & non de damno boni iam queriti, arg. c. final. de Iniur. Dixi (Damnum datum)

44 quia volitum & non datum, eo quod dari non potuit, vel pœnituit, non est restituendum: quia volens nocere noxa non sequuta peccat quidem, sed non tenetur restituere, per sæpe dicta in c. præced. & vbi supra n. 865. Vnde qui detrahit alicui apud aliquos, animo infamandi eum etiam per inuidiam, odium, vindictam, quæstum, aut aliam rationem iniustam, si illi ob id malam opinionem non conceperunt, nec bonam amiserunt, non tenetur restituere famam, quia eam non abstulit, licet in eo peccet, vt Adrian. quol. 11. R. determinauit, quem sequimur, vbi supra num. 773. Adde etiam, quod tenetur restituere qui im-

modicè

modicè laudando alium, alterius famam notabiliter extenuat, secundum eundem in d. Quolib. col. penul. quales multos in Curijs, aulis, scholis, imo & religionibus reperias. Adde quarto, quod qui famam alienam mentiendò læsit, debet eam restituere, asserendo se fuisse mentitum, aut saltem dixisse falsum. Imo & testes adducere si opus fuerit, quo eis disuadeat quibus contrarium persuasit secundum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de Iust. & iur. Quorum postrema durum videtur vobis putantibus satis esse iurare, si falsas ei non crederetur. Tum quia maiorem causam dat credendi reuocationem iurando eam, quam dederat credendi falsum, quod eis sine iuramento dixerat. Tum quia nunquam fuit in usu. Tum quia testibus tunc demum ad summum esset opus, quum esset suspicio illum ad reuocationem, precibus, vel pretio, & non conscientia inductum. Adde quinto, quod etiam infamans detegendo delictum verum occultum, restituere tenetur iuxta S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 2. & in 4. dist. 15. q. 2. ar. 5. ad 2. communiter receptum, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male loquutum fuisse: quod non sufficere dixit Host. in d. vers. Quid de accusatore. Et ideo Io. Maior in dicta distinct. 15. quæst. 16. col. 4. asserit, oportere, & satis esse ita dicere, Quando tale delictum de tali dixi, illud verum existimabam, sed adhibita postea diligentia, inueni me prauè loquutum.

Qui modus licet aptior sit, quia nullum mendacium continet, neque ex eo tam facile atque ex communi colligi potest verum esse, id quod malè dictū fuit, non tamen videtur tutus quoad viros prudentes & doctos, apud quos præstaret restituere laudando sæpius virtutes, quas habet, eis persuadendo, vt pro tali habeant, nulla mentione facta mali antea per eum detecti, licet verè iuxta Caiet. 2. sec. q. 72. ar. 3. Adde sexto, dicere Sotum, lib. 4. q. 7. ar. 3. de Iust. & iur. eum qui verum dicendo infamat, non teneri ad tantam restitutionem, ad quantam, qui mentiendò id facit. Quod non videtur nobis tutum, quia licet plus peccet, non tamen plus nocet. At restitutio cum actus sit iustitiæ, vt supra cap. 17. n. 6. dictum fuit, potius respicit nocumentum quam modum nocēdi. Dixi, (Ab eo cuius hæres est) quia hæres detractoris, non solum iudicio exteriori, sed etiam interiori tenetur restituere, secundum Adria. quolib. 11. T. id efficaciter probantem & asserentem, ita mortaliter peccare hæredem qui prædictam compensationem pro defuncto non facit, ac si non solueret alia debita. Dixi, (Condonanti) quia obligatio restituendæ famæ ab infamato condonari potest, vt S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 3. sentit, & cum non referens illud exprimit Adrian. in 4. de Rest. q. 33. quolib. 11. & post huac Sotus de ratione. tegen. secret. memb. 1. q. 3. Tum quia potest quis damnum suorum bonorum condonare regulariter secundum glof. receptam verb. Restituatur, c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. & fama est de bonis nostris. Tum quia potest quis remittere, quod sibi debetur in casibus à iure non prohibitis, ex quibus hic non est, c. statutum. §. si quid, adiuncta glo. de Resc. lib. 6. c. exigit, de Censib. eod. lib. per locum ab speciali. Contrarium tamen tenet Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. & in summa verb. Detractio, Io. Maior in d. dist. 15. q. 16. col. 4. & 5. Ad quorum fundamenta responderi potest, primo, concedendo peccatum esse, se ipsum sine causa infamare, & etiam interdum

infamiam condonare, sed negando ex hoc casu sequi, eius remissionem non valere: quia etiam interdum peccat qui amittit sua bona, aut debitum remittit, cap. Quid dicam, 14. quæst. 4. Archid. in cap. Sicut hi, 47. distin. eius tamen remissio valet, si aliud non obstat. Secundo, quod damnum infamiae principaliter tangit infamatum, & minus principaliter bonum publicum, & sufficit condonatio eius, ad quem damnum principaliter pertinet, cap. Quâvis pactum, iuncta gloss. de pact. lib. 6. & gloss. l. De vno, de re iudicat. cum adductis ibi latè per Hippol. Nam si mille modij tritici mihi ab aliquo comburantur, non solum mihi, sed etiam civitati damnum fit, & pauperibus qui sibi de eo providere emptione, aut eleemosyna potuissent. Sed quia ad me solum principaliter pertinet, & ad civitatem & pauperes minus principaliter, mea sola condonatio comburentem illos liberat, vt copiosius vbi supra nu. 878. & 883. diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani posset habere locum in illis quatuor casibus, in quibus supra eod. nu. 28. dictum est peccare mortaliter qui sese infamat. Per quod respondetur, ad novè quæsitum, quod non solum potest condonari aliquando famam restitutio, ad hoc vt condonatio valeat, sed etiam a hoc vt condonatio sit iusta, & meritoria, quando scilicet sit iusta de causa, & alijs circumstantijs concurrentibus, cum quibus etiam aliterus debiti remissio est meritoria, iuxta glo. c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. Dixi (Alteri) quia nemo tenetur eam sibi restituere nisi in prædictis quatuor casibus, in quibus remissio famam non valet, & detractio est peccatum mortale.

Ad primum novè hic quæsitum, an qui se mutuo infamarunt per compensationem, à restituendo excusentur? Respondeo negatiuè. Tum quia non videtur esse locus in hoc cõpensationi per dicta Panor. post alios in c. Bona fides, de depo. sit. Tum quia damnum illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, sicut debitum vnius per debitum reciprocum, alterius, l. 1. ff. de Compensat. Ad secundum, quod condonatio infamiae facta petenti generaliter veniam omnium detractorum, excusat restitutionem earum ad quas verisimilis intentio condonantis extenditur, & non aliarum, arg. l. Cum Aquiliana, ff. de Transact. Ad tertium, quod infamatus conversando familiariter cum infamante, videtur quidem remittere iniuriam, l. Non solum, §. 1. ff. de Iniur. non tamen obligationem restituendi sibi famam quam abstulit, sicut, nec alius creditor per conversationem cum debitore, remittit debitum, l. Cum de in debito, ff. de probat. Dixi (Cessante causa) quia sunt aliquot causa ab hac restitutione excusantes, è quibus est iustus timor mortis & salutis, quamvis teneatur ad refarciendum damnum alia via: Quia quatuor sunt bonorum ordines, videlicet, animæ, corporis, famam aut honoris, & pecuniæ: & bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi; & secundi, potiora tertij; & tertij, potiora quarti, vt in d. Repet. conclus. 4. nu. 217. & sequent. tractauimus. Et nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quamvis sic cum iactura bonorum eiusdem, aut inferioris ordinis, vt singulariter Caietan. 2. sec. q. 62. art. 6. ad 3. & in parvis opusculis lib. 17. Resp. 14. Respons. determinavit. Cuius determinationem in hac traductione supra cap. proximo nu. 89. & sequentibus defendimus aduersum Scotum lib. 4. q. 6. art. 3. de Iust. & iure.

Ad dubium autem P. Vinc. quod videtur hoc consequi, cum qui suo mendacio fuit

cio fuit causa vt alius perderet maxima bona, excusaretur à restituendo, si restitutus eis perderet locum honoris quem habebat in populo ratione diuiciarum. Respond. concedendo sequelam, quoad talem restitutionem, quæ non posset fieri sine tantæ falsitatis detectione, non autem quoad aliam iuxta c. officij de Pœn. & rem. supra cap. 16. nu. 43. declaratum.

Ex eisdem causis est etiam tanta obliuio dictæ infamationis, vt perinde sit, ac si nunquam dictum fuisset secundum S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 3. ne pro restitutione famam, renouatio infamiae fiat: quamuis mea sententia, refarcire deberet iudicio boni viri, pecunia, beneficijs, aut laudibus damnum, si quod à tempore illatæ infamiae vsque ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Addidi (ac si nunquam dictum fuisset) quia si qua eius memoria restat, restitui debet. Tum quia singulariter Caietan. in 2. sec. q. 62. art. 2. ad 2. determinavit, eum qui adolefens falso apud æquales iactauit se cum tali puella rem habuisse, & postea senex illius peccati & damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud eosdem mendacium reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire id in perpetuam obliuionem venisse, cum quod quis vno die non meminit, altero die recordetur. Tum quia interdum tantò firmitus credimus, quantò quis detractionem quam fecit post tot annos, & post tam frequentem confessionem ac communionem non curat reuocare. Addo, quod Caiet. sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detractore veri secreti. Nam secundum ipsum impositor falsi, tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Quod durum nobis videtur: deberet enim sufficere, saltem quærere ab eo apud quem id imposuit: num alicuius delicti, quod de tali dixisset, meminisset? & si responderet negatiuè, eum rogaret, ne ob aliquod suum delictum eum peiorem putaret, testas sine aliqua expressione: falsum sibi dixisse. Ex eisdem est etiam diuulgatio eius, quod maiè detectum fuit, facta alia via, quamvis teneretur restituere damnum interiecto tempore à tempore infamiae vsque ad diuulgationem acceptum, vt singulariter sentit Adrian. in 4. de Rest. q. 33. col. penul. & nos probamus vbi supra à nu. 859. & à nu. 864. Dixi denique (iuste) ad significandum quod sicut nullus lædens iustè famam alterius, vel suam peccat, ita nec tenetur ad restitutionem, non autem ad significandum quod omnis qui detrahit iniuste, ad id tenetur, excusatur enim ob prædictas causas: & quoties non dedit iustam causam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vel læsio fuit parua. Vnde non obligatur accusatus, de vero crimine secreto, ad restituendam famam quam accusator amisit, eo quod illud non probauerit si illud confiteri non tenebatur, quamvis negando peccaret. Nec etiam si confiteri tenebatur, si non respondit accusatorem calumniari, sed decipi. Nec quamuis respondeat calumniari, si sibi non credatur, eo quod iudices & alij credunt, accusatorem quamuis intentum probare non potuerit, contra suam conscientiam non accusasse, vt pulchrè hæc omnia Caietan. 2. sec. q. 62. art. 2. ad 2. probauit. Et contraria communis, Richar. Scoti, & aliorum, dist. 15. ar. 5. q. 1. & Scoti, q. 4. art. 3. & aliorum in alijs quæstionibus ibidem, procedere potest in accusato qui ad confitendum crimen obligatus, non solum illum negat, sed etiam affirmat suam accusationem caluniosam esse, & id persuadet, qui quid Caiet. vbi supra de hac re subtiliter magis quam securè disputet. Ad novè hic quæsitum, respondeo, eum qui ad pœnam minorem debita

à iudice damnatur eo quod negat veritatem quam tenebatur confiteri, non obligatur in conscientia foro ad subeundam eam ad quam damnatus fuisset confessus veritate, quia in eo non tenetur ad pœnam donec à iudice damnetur, iuxta glossam receptam in c. Fraternitas, 1. 2. q. 2. & Tho. 2. sec. q. 6. 2. ar. 3. pro quibus tex. in §. In hac. Dixi (ad pœnam) quia debitum & interesse citra condemnationem, imo & post iniquam absolutionem, debetur, Innoc. cum communi in c. Quia plerique, de immunit. Eccles.

Nec etiam obligatur, qui delicta aliena à se audita otiosè absque tamen affirmatione solum refert, quamuis audientes ea credant secundum Adrian. vbi supra eod. tit. sub fin. & Syl. verb. Detractio, q. 4. quia non dat eis iustam causam credendi nisi circumstantia personæ vel alia eam iustam efficeret, & nisi referens existimet, aut existimare debeat, quod audientes ea ita credent perinde ac si affirmaret, per rationes positas in d. Repet. nu. 876. Nec qui stultè refert delictum scientibus illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit adeo levis est, & qui audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is in quem dicitur, adeo vilis est, & absque aliqua fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adrian. in dicto quolib. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali sui authoris pœnitentiâ refert, vt absque aliqua infamia eum honoret. Nec qui solum occasionem remotam infamiæ præbuit: vt qui ioco quandam moniale interrogauit, cur filium suum ad fores ecclesiæ aut xenodochij exponi fecisset: & illa apud Deum & homines valde queritans, apud aliquos in prauam suspicionem venit. Nec etiam iuxta Sotum, lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. detractor conspicuus, & dignitate antecedens, restituere tenetur famam alicuius hominis infamæ sortis, quia, vt ipse ait, eum excusat præciosæ famæ amissio, quam in eiusmodi restitutione faceret, vt à restituendo aliquo exiguo bono quis excusatur ob magnam iacturam suorum, quam ob id faceret. Quod vt nouum, ita videtur durum in praxi deductu, nisi alia iusta compensatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De Detectione secreti contra hoc præceptum octauum.

SUMMARIUM.

- Secretum confessionis non reuelandum, etiam metu mortis nisi vno casu, nu. 52.*
- Secretum quid, & quoruplex, & cuius detectio mortalis, nu. 52.*
- Epistola clausa qua apertio mortalis, nu. 53.*
- Secreta perniciose reuelanda, non autem alia, nu. 54.*
- Confessio, qua multis videtur, & non est sacramentalis, nu. 55.*
- Correctio fraterna quando non necessaria, nu. 56.*
- Fama proximi seruanda quando aliter ipse potest seruari, nu. 56.*
- Reus qui crimen debet confiteri, & confitendo peccat, nu. 57.*
- Reus qui consortes detegere debet, nu. 58.*
- Confessarius quos reos se & consortes reuelare iubebit, nu. 58.*

Iudex qui reum de se & consortibus interrogando, & torquendo peccat, nu. 59.
Secretum nulli noxium etiam iudici iubenti non reuelandum, nu. 60.
Detectio mali proprii, & neglectio fama quæ mortalis, nu. 61.
Secreti detectio etiam interrogati à iudice, quæ mortalis, nu. 61.
Secreti promissi detectio peior quam non promissi, nu. 62.

XXVI. Peccat, qui confessarius, vel quiuis alius detegit aliquod peccatum, quod iustè aut iniustè medio confessionis sacramentalis didicit, quamuis sit veniale, absque facultate iusta de causa à pœnitente facta. Et consequenter etiam interpretis consentientis lingua confessario ignota. Et laicus cui aliquis in extrema necessitate confitetur, & doctor à quo consilium de confessis petitur: Et qui se confessarium finxit, quo alicuius peccata nosceret, etiam si tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit. Quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quam id facere, vt prædictus Doctor, lib. de ratione tege. memb. 3. q. fin. dixit, & nos ante ipsum copiosè in c. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. à nu. 116. vsque ad nu. 163, & post ipsum in d. Repet. nu. 559. scripsimus.

Pro cuius & aliorum declaratione dico. Primò, quod secretum in genere 52
 definiri potest, esse id quod à nemine, vel à tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S. Tho. 2. sec. q. 70. art. 2. ad 2. & eiusdem & Scoti in 4. dist. 21. ibi receptorum, & Caiet. 2. sec. q. 11. ar. 3. Secundò, quod diuiditur in secretum quod de se ab vno solo sciri potest, quales sunt soli & omnes actus interiores animæ hominis: & in secretum quod de se à plurimis sciri potest, qualis est omnis actus exterior, qui non est famosus nec notorius: Quod rursus diuiditur in tres species. Prima, quæ de se sine vlla promissione, scientem obligat ad se celandum regulariter, quale est omne occultum, cuius detectio noceret animæ, corpori, honori, vel famæ, vel fortunis alicuius, c. Si peccauerit, 2. q. 1. & notata in c. Qualiter & quando, 1. de Accusat. Secunda est, cuius celatio à sciente expressè vel tacitè promissa est. Tacitè promittitur, cum id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celando expressa promissione facta, vt doctor Subtilis, vbi supra, sentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina positua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra cap. 8. num. 2. Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum. Tertio, Dico, quod vnum & idem secretum potest esse harum trium specierum, puta peccatum secretum, confessum confessario. Est enim primæ, quia est peccatum secretum: Secundæ, quia eius celatio est promissa saltem tacitè. Tertio, quia lege euangelica eius celatio præcipitur. Vnum item & idem duarum specierum tantum, vel vnius tantum, vt de se patet. Quarto, quod prima species secreti præcipitur à lege naturali generali de non nocendo proximi animæ, corpori, honori, vel famæ, aut fortunis, quæ decerpitur ex septem præceptis secundæ tabulæ Decalogi, Exodi 20. Ex illis enim omnibus colligitur directè vel indirectè, lex generalis & naturalis de non nocendo proximo aliquo modo. Quintò, quod tertia species magis obligat, quam alia duæ, quia obligat quotquot illud directè aut indirectè sciunt, sub pœna peccati mortalis, in d 4 omnibus

omnibus casibus vno solo excepto, scilicet, quando pœnitens iusta de causa illius detegendi facultatē facit, vt in d. c. 8. diximus, & in d. c. Sacerdos à nu. 30. latè probauimus. Et secunda magis obligat, quàm prima, quia obligat in omnibus casibus in quibus prima, & aliquot alijs: quia qui promissit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri non inferitur, non debet detegere illud etiam præcipiēte superiore. At prima species nō equè obligat: quod enim quis sit aliter quàm per secreti commissionem, tenetur reuelare superiore præcipiente, etiam si ex eo seruato nullus læderetur, secundum Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1. ad 2. Verum est tamen quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad veniale, vt rectè Caiet. dixit in d. ar. 1. Sicut nec secretum de occultis parui momenti, & venialibus obligat ad maius: Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum veniale secreto mihi dictum, quàm si eundem secreto a te fufum detegerem, secundū eundē. Sextò, quod omnis detectio peccati cōfessione sacramentali detecti, aut per eius medium sciti, est peccatum mortale, excepto causa prædicto, siue illud secretum sit, siue publicū, siue graue, siue leue, secundum omnes. Quauis interdum sit mortale triplici ratione, vt cū peccatum detectū est occultum & graue, quia eius celatio est tacitè promissa. Interdum duplici, vt cum est publicum & leue. Interdum vna tantū, vt cū est leue per prædicta, veluti quando peccatum confessum est parui momenti, aut publicum, tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinam & canonicam, quauis sit veniale ob eius secretum tacitè à confessario promissum. Vnde videtur quod cōfessarius qui reuelaret peccatum graue, teneretur confiteri circumstantiam prædicti duplicis vel triplicis vinculi, si adesset per prædicta supra c. 6. Septimò, quod detectio secreti aliarum duarum specierum etiam est mortalis, nisi fiat in casu à iure permissio, aut res sit tam parui ponderis, quod eius detectio nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat: quia quauis id obuiet legi naturali prædictæ de non nocendo nec reuelando malo secreto, vel secreto commisso, propter tamen paruitatem damni desinit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter nocens, vt dictum est supra eod. nu. 2. Et furtum parue rei contra legem quidem naturalem est, l. 1. ff. de furt. non est tamen mortale per prædicta supra cap. proximo, n. 2. Ratio autē quare detectio peccati etiam leuis confessi sit mortalis, est, quia licet per eam parum lædatur proximus, plurimum tamen læditur sacramentum cōfessionis, & publica vtilitas, quatenus retrahit pœnitentes à confitendo, ne confessā peccata publicentur. Quæ colligitur ex c. Si diligenti, & notatis ibi de foro comp. Oporteret autem, vt sciat secretum esse parui ponderis, ad hoc vt eius detectio non sit mortalis, quia si probabiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset, arg. c. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. & eorum, quæ ibi latè tradimus.

33 XXVII. Peccat mortaliter qui referat, aut legit litteras obseratas, aut scripturas alienas, quæ in secreto obseruabantur, animo lædendi aliquem notabiliter, vel lædendo, aut aduertens, vel aduertere debens, quod inde posset notabile damnum sequi per prædicta, supra eod. cap. nu. 2. nisi ex consensu expresso aut tacito eius à quo vel cui mittuntur, id faciat, aut de authoritate legitima, arg. l. Iustè, ff. de Acquir. possess. vt tempore belli Præfecti finitimis hostium locis eas referant. Præla-

Prælati item & Prælatæ eas quæ suis monachis, aut ab eis mittuntur, c. Non dicatis, 12. q. 1. Peccat autem, sed non nisi venialiter, qui aperit sine consensu, imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem, sine vlla intentione nocendi notabiliter, & sine vllò nocumento notabili, aut periculo probabili eius inferendi sola causa sciendi noua, vel captandi risum ex barbara compositione, aut ex eleganti voluptate. Peccaret tamē mortaliter, si id faceret cum prædicta intentione, vel prædicto nocumento, aut periculo certo vel probabiliter dubio nocēdi: quia est falsarius: vt ait glo. approbata c. Cū olim, de offic. deleg. & quia vtitur re aliena contra voluntatem domini, & ita admittit furtum, l. 1. ff. de furt. §. Placuit, Inst. de oblig. quæ ex delict. & per alias rationes, quas scripsimus in d. c. Sacerdos. Nec obstat, quod hæc ratio videtur idem concludere in casu proximè præmissio, quia in illo paruitas, vel (vt ita dixerim) nullitas damni excusat à mortali, vt in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta in cap. 11. n. 7. Adde his illud quotidianum S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 22. §. 5. singulariter asserentis, inimicum mittentis, vel eius cui mittitur, Epistolam absque aliquo peccato referare posse, si per illam aliquod damnum sibi parari iustè timeret. Quod videtur habere locum etiam quando probabiliter timetur datum iri per eam aliquod damnum iniustum alteri, & quo illud impediatur, illam resignat, arg. c. Non in inferenda, & eorū, quæ ibi congerimus, 23. q. 3. Cauendo tamen, quoad fieri poterit, ne cui vllum damnum iniustum inferatur, arg. c. Cum cessante, de Appellat.

XXVIII. Qui secreta in iniustam aliorum perniciem non vergentia ciuitatis, cōsilijs, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat, etiam si metu tormentorum, aut amissionis vitæ id faciat per prædicta. Vnde sequitur Hispanum à Gallo in bello captum, quantalibet tormentorum vi torqueatur, non posse salua conscientia secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius conseruationem necessaria detegere, nec contra, Gallum Hispanis secreta exercitus Gallicani. Nec illum, qui delictum alienum secretum violētè sciuit, vt idem prædictus Doctor singulariter asserit. Quauis hoc, & quod de secretorum testium litigantium detectione nullis tormentis faciendā dixit, moderanda nobis videntur, vt solum procedant, in damno irreparabili, vt quia mors, vel mutilatio membri sequeretur, non autem quando sola pœna pecuniaria, vel alia exilis, quæ faciliè à detegēte reparari potest, timeretur, vt ibidem, nu. 588. innuimus. Dixi (in iniustam aliorum perniciem non vergentia) nam talia reuelari possunt, exemplo illius prudentissimi & fidelissimi Chussi qui consilia Absalonis pessima Dauidem admonuit, 2. Reg. cap. 17. & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriae Israelis Regi denunciauit, 4. Reg. cap. 16.

Non enim peccat, imo bono fungitur officio, qui denūciat cui, quādo, & quomodo oportet, peccatores, peccata, & stratagemata dānosa Reipub. aut proximo, quia hoc iure potest & debet fieri, vt latius in d. c. Sacerdos, nu. 14. & seq. probauimus per cap. Non in inferenda, 23. q. 3. & §. 1. dist. 83. c. Quantæ, de sent. excom. & c. Ipsa pietas, 23. q. 4. & alia, de quibus est c. Præterea, 2. de spons. quatenus habet, eum qui scit aliquem rem habuisse cum consanguinea eius, quam vult ducere, teneri denuntiare, quo iniustum matrimonium & peccata, quæ ex eo oriuntur, impediuntur. Quæ etiam procedunt in presbytero: potest enim etiam ille

proditores, homicidia & alia delicta parata, denunciare absque periculo irregularitatis ob id incurrendæ, modo protestetur, se solum facere ad cauenda mala quæ imminet, vt sine sanguinis effusionis pœna impediatur, vt pulchrè Caiet. 2. sec. q. 33. ar. 7. probat. Pro quo sunt, c. Episcopus, ne Cleri. vel Monach. lib. 6. & c. Prælati, de homicid. eod. lib. licet protestatio solum videatur necessaria quoad forum exterius per dicenda infra cap. 27. Presbytero, inquam, etiam iurato seruare, & non detegere illa secreta secundum Innoc. recept. in c. Qualiter, 1. de accusat. Panor. in cap. Dilecta, de Excess. Prælat. & alios alibi, modo illa aliter quam per confessionem sacramentalem nouerit. Per eam enim solum cognita in nullo mundi casu detegi possunt, iuxta communem & veram opinionem; quam copiosè in d. c. Sacerdos, à nu. 116. ad 351. probauimus, excepto vno, de quo ibi & supra proximè, n. 51. & cap. 8. nu. 17. diximus, Dixi, (Sacramentalem) quia oportet esse talem, per quam pœnitens verè confiteatur peccata sua, non enim sufficit dicere, hoc tibi dico in confessione iuxta Innoc. Panor. & communem, in c. Omnia, de Pœnit. & remiss. etiam si genibus flexis, & signo crucis fronte signata, id fiat, absque proposito confitèdi peccata, & absolutionem accipiendi. Quia talis detectio non est sacramentalis; nec maiori secreti vinculo obligat quam alius extra confessionem detectum: vt rectè determinat Sotus, vbi supra, memb. 2. q. 7. ar. 1. & ante ipsum clarius & firmiter Caiet. 2. sec. q. 70. ar. 1. quem ille non refert, cuius ignorantia multi grauiter errant, & eis quibus detegunt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere, dum super eis denunciandis fertur excommunicatio, vel vt testes coram iudice sistuntur, vel vrgentur necessitate denunciandi, eo quod sunt Reipub. aut proximo perniciofa.

56 Aduertendum tamen, quod detectio peccati occulti etiam alteri perniciosi, non licet, nisi fraterna correctione præmissa, iuxta illud Matth. 18. Si peccauerit frater tuus, relatum in c. Si peccauerit, 2. q. 1. & in c. Nouit, de Iudic. præsertim si ea sciens, probabiliter credit, suis precibus, & admonitione secreta illa impeditum iri secundum S. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 7. receptum communiter, Diximus (probabiliter credit) alioqui enim posset & deberet statim iudici denunciare. Ex quo sequitur in prodicionibus contra Remp. paratis, & hæresibus ad docendum alios directis, raro fraternam admonitionem secretam necessariam esse, raro enim quis probabiliter credere potest, prodicionem & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Aduertendum item, quod tunc demum oportet denunciare personas & delicta, quando ad occurrendum imminentibus malis id esset necesse. Quia si sufficeret generalis admonitio, quod aliqua mala parantur, non esset facienda declaratio specialis, & si sufficeret sola specialis delictorum, non esset facienda personarum, vt S. Tho. quolib. 1. q. 2. determinauit, & nos latius, in d. c. Sacerdos, nu. 14. & seq. scripsimus, vbi multis rationibus probauimus, seruandam esse famam proximi, quoties sine illius detrimento, eius animæ mederi possumus. Aduertendum item, quod sicut bene facit, qui fraterna correctione præmissa, bono animo crimen occultum ecclesiæ denuntiat, (Quia quauis sit qui defendat, correctionem fraternam non esse lege diuina speciali præceptam, nec o tamen ferè est qui neget, eam lege generali charitatis præceptam) ita, qui malo animo id facit, verus coram Deo detractor est secundum Tho. vbi supra, ar. 2.

XXIX.

XXIX. Qui reus secundum iuris ordinem interrogatus sua delicta secreta 57 grauiora non confitetur, & contra, qui confitetur illa contra iuris ordinem interrogatus, secundum mentem omnium. Dicitur autem interrogatus secundum iuris ordinem semper & solum, quando tria concurrunt. Primum, quod iudex interrogans sit competens. Secundum, quod delictum sit probatum plenè, vel saltem semiplenè, hoc est, saltem per vnum testem omni exceptione maiorem, vel per indicia illi æquipollentia, vel per infamiam plenè probatam. Tertium, quod sit notificata illi huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu est, vt colligitur ex Tho. 2. sec. q. 69. ar. 1. & 2. & Caiet. ibidem eum pulchrè declarante, quos vbi supra etiam latius munimus per cap. Quando, vers. Non tibi dico, vt te prodas, de Pœnit. dist. 1. & c. Si omnia, 6. q. 1. & c. 2. de Maiorit. & obed. & c. 2. de cōfess. & alia quibus probatur neminem se debere prodere, & quemlibet scientem se iam proditum per semiplenam probationem, debere iudici præcipi vt fateatur, parere.

XXX. Qui reos confortes suos occultos non detegit, in quibus casibus id fa- 58 cere debet, aut contra detegit, quibus non debet: regulariter autem non debet, sed solum in casibus expressis & notatis in c. 1. de Confess. l. 1. C. de Custod. & exhib. reor. l. fin. ff. ad exhib. l. Latrones, l. Diuus Adrianus, ff. de Custod. & exhib. l. Prouinciarum, C. de feriis, & l. 4. §. Mandatis, ff. ad l. Iul. pecu. de quibus est crimen falsæ monetæ, l. 1. C. de fals. monet. & malefic. l. fin. Cod. de Malef. & Mathe. prodicionis, l. penul. & fin. C. ad l. Iul. Maiest. & hæresis, c. In fidei fauorem, de hæret. lib. 6. Addo, quod rei, qui contra se confessi sunt etiam non interrogati, debent declarare socios, quos iustè credunt præteritorum non pœnitere, imo paratos esse ad noua, cum magno damno publico; aut priuato committenda, nec per euangelicam correctione correcturi, quales sunt regulariter latrones, nûmorum falsarij, heretici, stryges, fascinatores, & alij similes per dicta in d. Rep. c. Inter verba, nu. 626. Quinimo cōfessarij eiusmodi reos monere debent, vt tales socios denunciet, vt particulariter dixit Sot. de ratio. tegan. n. 6b. 2. q. 6. pag. 17. quod si nō fecerint, nostra sententia, ita peccat hi non admonendo, & absoluendo: ac illi nō denunciando, absoluunt enim impœnitentes contra ius diuinum & humanum, c. Pœnitentia, 1. & 2. de pœnit. dist. 3. c. Peccati venia, de Reg. iur. lib. 6. & c. Legatur, 24. q. 2.

XXXI. Qui iudex interrogat reum de seipso, vel de confortibus suis præter 59 iuris ordinem, quia iniustè dat causam notabilis infamiae proximi dum extra potestatem suam inquit contra l. fin. ff. de Iurisf. omni. iudic. & c. 2. de Cōst. lib. 6. Idem si contra omittit interrogare cum debet, secundum eundem iuris ordinem, quia præiudicat notabiliter Reip. cuius interest delicta puniri, l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. c. vt famæ, de sent. excom. Quis autem ille sit iuris ordo, secundum quem debet, vel non debet interrogare reum de se, in præcedenti modo peccandi dictum est. De confortibus autem, non debet interrogare nisi in casibus à iure expressis, & in illis non nominatim, an sint illi, aut illi, sed generatim, an sint aliqui, & quod deceat reum si videt eum nescire, aut faciat facultatè ei consulendi confessarium an teneatur, & quos reuelare. Alioquin enim, non audeam excusare illum à peccato mortali, præsertim si id faciat persuasus iustum esse per fas, aut nefas detegere crimina, & quocumque modo seueri iudicis atque executoris famam sibi comparare, contra l. Respicendum, ff. de Pœn. cogendo reos ad benè vel malè detegendum. omnes

Omnes suos socios, etiam iam coram Deo emendatos, etiam si nulla fama neque indicium sit contra illos. Et minus excusare auderem eum qui tormentis cogit reos ad reuelandum socios etiam in casibus in quibus interrogare permittitur, quando nulla fama neque indicium nec præsumptio legitima dicitur, eos habere socios ut rectè Salic. in l. fin. q. 2. C. de Accus. concludit. Neque eos qui in Castella & Italia torquent reos de suis delictis conuictos testibus, ut confiteantur, quo beneficium appellationis amittant, contra communem Theologorum & Iurisperitorum sententiam, nisi cum adeò clarè sunt conuicti, quod in conscientia tenentur confiteri, & iustè Iudex præsumit ob solam malitiam differendi iustitiam eos pernegare, ut latè in d. Repet. c. Inter verba, nu. 77. scripsimus limitando comunem in hoc casu.

60 XXXII. Qui peccatum sibi secreto communicatum, quod non vergit in graue damnum alterius, etiam iudice competenti præcipiente reuelat secundum Tho. 2. sec. q. 69. ar. 2. Imo etiam quando vergit in damnum alterius, si alia via potest illud excusari. Quin & quando alia via excusari non potest, id solum est detegendum, quod remedio est necessarium. Nam dictum S. Bonau. qui contrarium videri potest alicui sentire, reducendum est ad prædicta.

61 XXXIII. Qui Episcopus aut alius Prælati, aut publica persona ad aliorum salutem prouidendum constituta, se ipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus non resistit, aut modestè suæ famæ restitutionem non petit, secundum Thom. Quol. 10. ar. 12. Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est, iustè possint ferè patienter, quatenus eos tangit, nisi charitas Dei, aut proximi contrarium requirit. Magis enim quandoque prodest proximis alacris patientia falsæ infamæ, quam eius contradictio. Nec ob id propriam famam negligunt, cum eam Deo offerant, ut sentit Thom. ubi supra & explicat Caietan. in summa verb. Famam propriam. Dixi (nisi charitas, &c.) quia sicut qui uis religiosus licitè curam de sua fama habere potest, & eam tueri, ita si degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo peccaret grauius iuxta glo. receptam in c. Semel Christus, de Consec. dist. 2. per dictum c. Nolite, & c. Non sunt audiendi, 11. q. 3. & a fortiori si seipsum infamat, arg. c. Si non licet, 23. q. 5.

XXXIII. Qui interrogatus iuridicè in uisitationibus de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nulla expressione facta de occultis, aut iniustè facta expressione de illis, reuelat occulta siue ipsi fuerint secreto detecta, siue ipse uiderit ea in secreto fieri, si non erant præparationes ad alios nocendum, aut si denunciatur quæ probare non potest, iuxta illud Prouerb. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici commissum, relatum in c. Qui ambulat, 5. q. 5. Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1. quod quatuor decretis & aliis confirmamus in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 778. Tum quia quauis iuret se dicturum quod scit, verè respondere potest se illa nescire absque periurij metu, intelligendo intra se, illud se non ita scire, ut detegere teneatur, Henric. de Gadauo, Quol. 9. in Princip. Adrian. in 4. de Correct. frater. 6. Ostensis, col. 6. quicquid dicant Genesius à Sepulueda, & Sotus per ea quæ ipsos referens dixi, ubi supra à nu. 766. & nu. 801. quod neruosius postea confirmauit, in c. Humanæ aures, 22. q. 5. Tum quia qui iurat dicere, quicquid scit, intelligitur iurare dicere, quod licitè potest, & non amplius, arg. c. 1. de Iureiur. lib. 6. & l. Si procurator, ff. de Cond. indeb.

XXXV. Qui secreto sibi commissum diuulgat, aduertens aut aduertere debens inde sequitur alterius notabile damnum, aut notabilem discordiam, licet non sit expresse rogatus, nec promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie eius detectio non videretur nociura, rogatus tamen, eius secretum promittit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quamuis solum sit uenialis detectio secreti, quam constat nemini notabiliter nociuram, ut rectè Caiet. 2. sec. q. 70. ar. 1. resoluit per supradicta & in c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. ad nu. 30.

Caput XIX. de Nono Præcepto. Non concupisces res et uxorem proximi tui.

S Y M M A R I V M.

- Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est. nu. 1.*
Ludus quid, & duplex, & quis uenialis, nu. 2. & quis mortalis, nu. 4.
Ludus causa principali lucrandi, negotiatio, & communiter mala, nu. 2. sed non mortalis, etiam si nitatur fortuna ex sola circumstantia nimiratis, loci, temporu, vel persona, sine scandalo, vel alia legis transgressione. nu. 3.
Ludens ludo uetito sibi. lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat. nu. 5. & 12.
Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale, nu. 6.
Ludus omnis alea, & principaliter ob lucrum, prohibitus, nu. 7.
Ludus omnis etiam industria principaliter ob lucrum, saltem uenialis, nu. 7. & 8.
Ludus alea rei notabilis clerico sacro, & monacho mortalis, nu. 9. & 10.
Lusus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus, nu. 11.
Ludere quis dicatur coactus, nu. 13.
Ludi spectator clericus magis peccat quam laicus, nu. 14.
Ludentium susceptores, & c. ut peccant, nu. 15.
Peccantium ministri quando peccant, nu. 16.
Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, ut peccat, nu. 17.
Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc, & c. nu. 17.
Iurans soluere perdita, quid faciet, nu. 17.
Promissio reciproca siue scommessa, vel apuesta qua licita, nu. 18.
Ludo quaesita non restituenda, nisi, & c. & qua cum perditis compensanda, nu. 18.

PECAT primò mortaliter contra hoc præceptum, quicumque inordinatè contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi (inordinatè) quia qui concupiscit ordinatè, per emptionem, per mutationem, hæreditatem, aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi (Contra iustitiam & notabile) quia qui concupiscit inordinatè contra solam liberalitatem, vel parum contra iustitiam, solum uenialiter peccat, per citata in addit. c. Quando, de Consec. dist. 1. n. 292. & supra in cap. 1. l. n. 4. & c. 17. n. 2. iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 59. ar. 4. & q. 168. ar. 3. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic solum agimus de transgressione huius præcepti, per ludum, & iocun, quia de alijs supra cap. 17. actum est, pauca de illis præmit-

præmittimus. Primò, quod ludus & iocus, est actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem, secundum Arist. 4. Ethic. & S. Tho. 2. 2. sec. q. 168. ar. 2. Qui cum sit factus, appellatur ludus, cum verbis, iocus. Et est duplex: bonus, & malus. Bonus est, qui fit ad honestam animi recreationem, sine vlla mala circumstantia: ex quo frequentato generatur habitus & consuetudo honestè ludendi, & iocandi, qui est virtus, quam Arist. vbi supra Eutrapeliam vocat: Et quia omnis virtus moralis, inter duo vitia extrema excessus & defectus interiacet, iuxta eundem & glo. ling. in §. Hæc quæ, de Pœnit. dist. 2. sub c. Caritas, 3. Ita hæc interiacet inter excessum inordinatum ludendi, & inter defectum inordinatum ab eo abstinendi, vt in d. q. 168. ar. 3. & 4. probat Tho. Longè tamen frequentius peccatur per excessum quam defectum: quia ludo, & ioco, æquè parca cōdienda est vita, ac tale cibi, iuxta Cicer. 1. offic. receptum. Secundò, quod ludus, & iocus malus est, qui lege vetatur, vel circumstantia mala vestitur, vt plurimum autem, & suo genere est venialis. Quis autem sit mortalis, infra dicitur nu. 4. Tertio, quod ludus exercitus principaliter animo lucrandi, potius est negotiatio, quam ludus, vt ex supradicta diffinitione colligitur, quæ negotiatio ferè semper mala est. Tum quia per eam auferitur amicis, quibus erat dandum, vt ait Arist. Tum quia per eam, quis assuescit bonis alex subiiciendis, & multum temporis terere. Tum quia est occasio, vt coniuges, liberi & famuli parui faciant damna bonorum, & custodiam eorum, cum maritum, f. autem, aut herum, vno alex iactu, tantam bonorum iacturam facere videant. Tum quia paucissimi aut nulli per eam diuescunt, imo per eandem multa mala & vitia imbibuntur, vt Host. admonet, in summa de excess. Prælat. Dixi (Fere) quia finis providendi necessitati, cum probabili credulitate lucrandi à diuite, vel preces, aut iussus amici, aut superioris diuitis, possent quandoque huiusmodi ludum, & negotiationem honestare, arg. eorum quæ ait Tho. de mercatura 2. sec. q. 77. ar. 4. Quartò, quod ludus non fit mortalis, ex sola circumstantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile ab eo, qui donare potest, vt probat Caiet. 2. sec. q. 168. ar. 3. & in summa verb. Ludus. Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu, nisi cum extenditur ad alicuius legis, (quæ obligat ad mortale) violationem. Qualis est eorum, qui noctes in dies, & dies in noctes vertentes, Missas præceptas omittunt, aut subeunt periculum amissionis bonorum, sine quibus nequeunt sustentare vxores, liberos, ac reliquam familiam sustentandam de præcepto, aut debita statuto tempore soluere, aut putantur inepti ad munera bellica & ciuica Reipub. eis ad illa notabiliter egenis, & timentis ne pecuniam ad ea necessariam eis datam ludo perdant, simul & deplorantis eorum vicè, quod cum sint alias rebus egregiè agendis apti, ob hanc vnam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circumstantia loci sacri, quia nullo id iure cauetur, nisi cum specialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis est comædia rerum profanarum, c. Cum decorem, de vit. & hon. ant nisi fiat cum notabili scandalo, vel irreuerentia Dei, vel Ecclesiæ, c. Decet, §. Cessent, de immun. Eccles. lib. 6. Imo sine vilo peccato, & cum merito potest quis in eo ob honestam causam ludere, puta, quo infirmus, qui illic est, recreetur, quo otium pellatur, aut solatium capiant milites, qui cum tempore belli custodiunt, quamuis sine vlla iusta causa id ibi facere, sit saltem veniale, iuxta Caiet. ind. q. 268. ar. 3. Neque ex cir-

cumstan-

cumstantia personæ: Nam sine vlla culpa etiam veniali clericus & monachus interdum etiam talis & chartis lusoris ludere potest ob honestam causam, puta ad excitandum vel recreandum socium ægrorū ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, de qua infra nu. 6. Neque ex circumstantia temporis, quia quamuis peccatum sit totum diem festum in ludis præsertim operosis consumere, quales sunt ludus pilæ, prælij vmbraulis, & similes, mortale tamen non est, nisi Missa, aut aliud diuinum officium præceptum, vel votum mittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna & euentu, quam industria nitatur, nisi alioquin lege prohibeatur: quia imo ludus, qui in quantum talis ad relaxationem animi fit, tantò aptior est, quantò magis fortunæ, quam arti, & industriæ nititur, quia intentionem animi magis remittit. Et ita contra vulgi opinionem, omnium ineptissimus est Ludus Latrunculorum, què Itali scacchorū, Hispani verò Axedrez & Galli Etchez vocant. Quia is minus quam alij animum relaxat, quamuis magis liceat, quam aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta Glo. receptam in Auth. Interdicimus, de Episcop. & Cleric. & glo. c. Clerici, 2. vbi Panor. & alij de vit. & honest. cleric.

Secundò, Peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cū irreuerentia 4 notabili Dei, vel dictis, & factis in se mortalibus, vel mortali circumstantia vestitis. Dixi (Irreuerentia Dei) ob c. Cū decorem, de vit. & honest. cleric. & c. Decet, §. Cessent, de Imminut. Eccles. lib. 6. & concil. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissimè in hæc ferè verba prohibuit. Ne quis vllis sacræ scripturæ locis vtatur, ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos Dixi (vel dictis, &c.) ad includendos ludos impudicos, & alios de se mortiferos, arg. c. Nec solo, 33. q. 5. & trad. à Tho. 2. sec. q. 154. ar. 4. Dixi (vel mortali circumstantia vestitis) ad includendos ludos qui fiunt cū notabili scandalo, aut cū notabili alterius notumèto vel periculo eius probabili, arg. c. Nihil, de præserip. & c. 1. de Tornea, & c. Ad audientiã, de homic. & ad excludendos ludos, qui fiunt cū circumstantiis animi principaliter lucrandi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludèdi, sacri loci, tēporis, vel personæ, sine prædicto scandalo & notumèto & periculo, & trāgressione alterius legis ad mortale obligatis: hi enim licet vt plurimū sint mali, nō tamè sunt ob hoc mortales per proximè dicta.

Tertio, Peccat mortaliter, quicumque ludit rem notabilem ludo prohibito sibi 5 lege obligante ad mortale: vel ludo licito cū eo qui donare non potest, vel à potente donare ad id metu coacto, vel per dolū, & fraudè decepto. Dixi (quicumque): ad includendū etiam laicos mares & scēminas, quia licet hos non obligent omnes illæ leges, quæ obligant ecclesiasticos, obligant tamen leges naturales & diuinæ, & etiam in aliquibus terris humanæ, vt infra dicam. Dixi (notabilem) quia paritas excusat à mortali, vt supra dictum est c. 17. n. 4. & alias (ape. Dixi (ludo prohibito) quia ludere non prohibero licet, vt dictum est n. 2. & quamuis fiat frequenter malus, ex circumstantia intentionis scilicet lucrandi, nimietatis, & temporis, loci, vel personæ sacrorum, non tamen fit mortalis, nisi concurrat aliquid aliud per d. n. 4. Dixi (sibi) quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur alijs. Nam multis interdicitur voto, iuramento aut statutis collegiorum & Cœnobiolorum, aliqua genera ludorum, quæ alijs non ita vetantur. Dixi (lege

obli-

6 obligante, &c.) qualis an sit vlla humana iuris communis queri potest, & responderi primo lege obligante, saltem ad veniale, prohiberi communitet omnem ludum, qui magis nititur casu, & fortuna, quam industria & arte, quo luditur c. bluerum principaliter, c. Episcopus, 3. dist. & l. 1. ff. de aleæ lusu, & aleat. & auth. Alearum vsus, C. de Relig. & lump. funer. & c. Clerici, 2. de vita & hon. cler. Quibus omnibus tam laicis, quam clericis interdicitur ludus aleæ in vniuersum; per quæ significatur omnis ludus, principaliter nitens sorte aut casu, quam industria, & arte ex mente, omnium: de quibus est ludus ad tabulas per d. auth. Interdicimus, C. de Episc. & cler. & §. Interdicimus auth. de S. Episc. coll. 9. vnde illa sumitur, qui licet multum nitatur industria, magis tamen fortuna: De quibus videtur etiam esse ludi chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidē industria nituntur, sed maiori fortuna. Dixi (quo luditur ob lucrum principaliter, &c.) ad excludendum eum, quo potius causa honestæ recreationis, quam lucri, paruo tempore luditur, vt quo à prandio vel cœna luditur causa solatij, nullius rei pecuniariæ lucto proposito, vel solum alicuius esculenti, vel poculenti, quod bis lucrificatum semel soluatur, vel spiritali lucro precum aliquarum pro vincente à victo dicendarū. Tum quia id permittitur per l. Quod in conuiuio, ff. de Aleæ lusu, iuncta gloss eius, & gloss. d. cap. 1. 3. 5. dist. & gloss. l. Si tibi, §. 1. ff. Quarum rerum actio non dat. Tum quia ratio legis, quæ tales ludos verat, est refrænare auaritiā, quæ cessat in prædictis, & per consequens ipsa lex iuxta l. Adigere, §. Quamuis, ff. de Iure Patron. & cap. Suggestum, & cap. Meminimus de Appellat. & theoriam

8 Panor. super eis positam & receptam. Secundò dico, quod simili lege prohibetur etiam ludus industria, & arte potius quam fortuna nitens, quo æquè vel principaliter luditur causa lucrandi, quam relaxandi animum. Tum quia est inordinatus lucrandi actus, cum rei in vnum finem ordinatæ, sit vsus in aliū ferè semper contrarium, quia ludus ad honestam animi recreationem inueniunt, vertitur in negotiationem turpem, eandem que intendentem & fatigantem ipsum contra e. fin. de verb. signif. l. Legata inutiliter, ff. de Alim. legat. Tum quia dicta auth. Alearum permittens quatuor genera ludorum industria & arte magis quam fortuna nitentiū, vetat ne præmium maius, quam vnus solidi proponatur vincenti, tacitè prohibens, ne principaliter auaritiæ causa ludatur etiam ludo permisso, tacitè etiam limitans l. 2. ff. de Aleæ lusu, quæ permittit ludi pecunia saliendo, currèdo, luctando, &c. qui sunt ludi magis industria quam fortuna nitentes, ad pecuniam vnus tantum solidi. Tertio, quod lege etiam ad mortale obligante prohibentur monachi & clerici beneficiarij vel in sacris ordinibus constituti ludere huiusmodi ludis aleæ siue fortunæ illicitis notabilem quantitatem, præsertim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum. Tum quia prædictam iustam legem canonicā transgrediuntur. Tum quia præfatum c. 1. 3. 5. dist. & c. inter dilectos, de Excess. Prælat. iubent clericum ob aleæ lusu deponi ab officio vel beneficio, quod mortalem culpam præsupponit, arg. c. Non afferamus, 24. q. 1. Et ita hoc Maior, Adria. & Caiet. vbi supra significant. Tum quia in profanum & malum vsum reditibus in pium dicatis vntur, contra illa multa, quæ citauimus, in Apolog. lib. de Redit. Eccles. q. 1. monit. 27. Tum quia Cœcil. Trid. sess. 25. cap. 1. de reform. præcipit seruari iura ante illud per Papas & Cœcilia super ludo, & luxu clericorum statuta.

Dixi

Dixi (præsertim de fructibus beneficiorum) quia idem puto quoad peccatum, licet non quoad restitutionem, de his qui ludunt de bonis patrimonialibus, nam ratione solius ordinis & professionis interdicitur eis huiusmodi ludi. Canones enim prædicti sine vlla fructuum beneficiorum mentione prohibent eis huiusmodi lusu, vt videre est in eis, fundatis in illo dicto Apost. Nemo militans Deo, &c. Dixi (Beneficiarij, vel in sacris ordinibus constituti) ad significandum de alijs idem quod de laicis esse censendum, per doctrinam Panor. cōmuniter receptam, in c. Clerici, 1. de Vit. & honest. cler. & in c. 1. & 2. de Postul. Quarto, quod non audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusu etiam principaliter ob lucrum, etiam magnum. Tum quia prodigitas eorum de se non est mortalis, vt Tho. receptus ait 2. sec. q. 183. ar. 7. & supra eod. nu. 1. significatum. Tum quia non videtur in hoc submitti prædictis canonibus. Tum quia leges prædictæ seculares super hoc latæ non videntur obligare ad mortale, siue quia intentio legislatorum non fuit illa iuxta dicenda infra cap. 23. siue quia quoad hunc effectum non videntur receptæ, cum in omnibus mundi partibus cuiusque ordinis laicos videamus magnam pecuniarum summam; & maximam eorum partem principaliter propter lucrum ludere, & à confessarijs sine proposito nunquam ita ludendi absolui, quod facere nequirent, si in eo mortaliter peccarent, c. Pœnitentia, 1. & 2. de Pœnit. dist. 3. siue quia leges illæ non tractant de materia iustitiæ, sed temperantiæ, vel modestiæ, quæ vt plurimum solum ad veniale obligant. Dixi (Leges humana) quia secus esset, quoties ratione loci, temporis, personæ, vel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali, vel diuina, de reuerendo Deum, & sacra, vel de curandis rebus publicis vel priuatis suis, vel proximi, vel soluendis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Equidem licet non ausim dicere, eos tam forti lege humana teneri: audeo tamen orare omnes, præsertim Illustres, vt secum reputent se grauius saltem venialiter peccare, turpemque negotiationem exercere per prædicta nu. 2. & 3. Lucrumque quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & sæpissimè esse restituendum, vt infra dicetur. Et eo maiorem apud virtuos studiosos infamiam incurrere, quo cum sint maiores, maius scandalum præbent, c. Præcipuè, 11. q. 3. Ideoque sine proposito ab eis perpetuo abstinendi, non posse sine graui pudore ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accedere, eoque maiorem gloriam apud Deum & homines adepturos, quo cum minore pecuniæ lucro, sola, vel penè sola vincendi gloria pro palmario in signum victoriæ, ad iocundam pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent. Quintò dico, ad discernenda prædicta toties quem principaliter ob lucrum ludere, quoties tanti aut pluris lucrum facit, quam animi recreationem. Dixi (tanti aut pluris) quia sufficit, vt tanti faciat illud ac animi recreationem, per ea quæ pridem diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. n. 307. & in c. Quando, de Consec. dist. 1. not. 6. n. 14. & in eius Addit. n. 324. & nuper in Comment. c. Cum minister, 24. q. 5. n. 73. Non autem dixi, vt Sylu. verb. Ludus, q. 2. §. 6. (qui nō luderet nisi lucrum proponeretur) quia, vt aliquid sit finis principalis alicuius actus, nō sufficit vt sit causa, sine qua ille non fieret, vt ibi dixi, proposito euidenti exemplo de clerico, qui ad preces matutinas non surgeret, nisi lucrificeret distributiones, neque missam faceret, nisi quam vocant pitantiam speraret. Tamen maioris facit illa, quam quod propter illa datur.

Et ita

Et ita potest quis ludere principaliter recreationis causa, quanuis non luderet, nisi
 12 lucrum expectaret. Suam ergo quisque in hoc conscientiam consulat. Dixi (vel
 ludo licito cum eo, qui donare nō potest) quia qui cum tali rem notabilem ludit,
 siue sit clericus, siue laicus, peccat mortaliter, secundum omnes, eiusmodi est stul-
 tus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, cotiunx,
 monialis, monachus, & similes secundum Io. And. Cald. & communem, in d. c.
 Clerici, 2. Iustum tamen videtur id quod Sot. lib. 4. q. 5. ar. 1. de iust. & iur. insi-
 nuat, scilicet, Filium etiam sub patris potestate constitutum, qui de ipsius licentia
 in scholis studet, aut in curia versatur, licitè posse de suo commeatu, quatuor aut
 quinque de centum quæ dantur ei, ludo impendere. Cui addo idem dicendum de
 religioso qui studet, aut negotiatur impèsis sui Abbatis, modo id honestæ recrea-
 tionis causâ faciat. Quia pater & Prælati tacitam eius rei facultatem facere vidè-
 tur, Arg. glo. Clem. 2. de vit & honest. verb. Conuertendum: & eorum quæ latè
 scripsimus in c. Cùm ad monasterium, de stat. Monach. Non placet tamè id quod
 ille addit, nempe huiusmodi filium non posse à collusore plura lucrari quàm col-
 lusor ab ipso. Tum quia omnes communiter contrarium præsupponunt. Tū quia
 non est textus, neque ratio, quæ concludat, pauperè aliquem honesto loco natum,
 & etiã plebeium & mendicum, nō posse amplius lucrari à diuite, quàm diues ab
 ipso. Tum quia c. Si qua de rebus, 12. q. 2. & §. Pupillus, Inst. de inut. stipul. probant
 contractum cum pupillo aut ecclesia factum valere in alterius præiudicium,
 quanuis in eorū non valeat. Tum quia iniuriã pati potest, qui eam facere nequit, l.
 Illud, ff. de iniur. trãslata in c. Illud, 15. q. 1. Tum quia amissa facultate faciendi &
 perdendi, facultas patiendi & lucrandi non amittitur, per d. l. Illud. *Quantus eius*
 opinio procedere posset in eo qui falsò dicendo, se facultatem habere donandi, &
 13 perdendi, allicitum ad lulum, arg. l. 2. C. si minor mai. se esse dix. Dixi (vel à co-
 acto, &c.) Tum quia metus, dolus, & fraus, omnem contractum quamlibet alio-
 qui licitum ita inficiunt, vt sit irritus, vel irritandus, c. Abbas, cum gloss. de his quæ
 vi, & toto tit. ff. Quod met. caus. & de dolo, & trad. vterque Thom. 2. sec. quæst.
 32. art. 7. ad secundum. Per coactionem autem intelligo non leuem & consuetam
 inuitationem, & inductionem, sed eam, quæ sit iusto metu vel tam grandi reueren-
 tiali, vel cum eiusmodi exprobratione, vt inuitatus & rogatus, si non luderet, vel
 à ludo discederet, vilis & abiectus reputaretur, secundum mentem eorundem,
 quos etiam Sotus, lib. 4. q. 4. ar. 2. de Iust. & Iur. sequitur, quod quotidianum est.
 Quartò, qui clericus vel monachus ludum mortaliter malum spectat, c. Cleri-
 ci, 2. de vit. & honest. cleric. & d. Auth. Interdicimus, C. de Episc. & cleric. si mul-
 14 to tempore spectat, secus si paruo, per dicta supra cap. 11. n. 4. Idem si eiusmodi
 ludo delectatur, vel venialiter malo, ita quod etiam si mortalis esset, eo delecta-
 retur, Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 3. Quia facientes & consentientes, &c. ad
 Rom. 1. & c. 1. de Offic. deleg. Idem si eius præsentia est causa, quod ludo morta-
 li ludatur, Arg. glo. sing. Clem. Archiepiscopo, de Priuileg. aut si ex officio debeat
 prohibere, & non prohibet, Angel. verb. Ludus, §. 6. Dixi (Clericus, &c.) quia lai-
 cus qui non est causa ludi mortalis, nec delectatur eo, quatenus talis est, sed solùm
 industria & arte ludentium, non peccat secundum mentem omnium.

15 Quintò, qui eiusmodi lusoribus subministrat domum, mensam, candelas, aut
 alia in

alia in ludum necessaria, arg. c. Error, 83. dist. & dictorum in d. c. 11. vbi supra, &
 c. 17. à nu. 17. per quæ probatur peccare, qui consentit peccato, præsertim coope-
 rando, iubendo, mandando, inuitando, vel inducendo, quod expressè vel tacitè
 directè facit huiusmodi susceptor. Et quia grauius contra hoc vrget P. Vinc. &
 dubitat, An in cap. 28. Addition. idem tenuerim, addo, me idem etiam nunc tene-
 re: idque confirmo per tres leges priores, ff. de Alea lusu & aleatorib. quibus
 graues pœnæ statuuntur contra eiusmodi susceptores. Et ad inconuenientia, quæ
 ipse hinc infert, responderi potest per ea quæ supra cap. 17. n. 195. respōdi pro lo-
 cantibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permittuntur habitare, &
 per ea quæ Caiet subtiliter distinguit 2. sec. q. 147. ar. 5. sub fin. pro dantibus cœ-
 nam pro ieiunaturis in die ieiunij limitata infra cap. 21. nu. 26. per illa enim de-
 fendi potest, non peccare famulum mensæ concubinariorum ministrantem, ne-
 que iuuantem concubinam ad se ornandum, neque ministrantes mensis Sybari-
 ticis Prælatorum, neque opifices, qui calceos & sandalia vel vestes vendunt me-
 rettricibus, & alios similes, modo id sine vllo consensu in peccatum faciant, quo-
 niam non inducunt, neque iuuant directè ad illud: Susceptores autem prædicti
 tacitè, imo & plurimum expressè inuitant & iuuant directo vel quasi ad huius-
 modi ludos mortales, & cōsentiant eis. Et ad id quod insinuat, si non hunc, alium
 suscepturū eos, respondeo per id quod diximus supra cap. 17. à nu. 18. contra mi-
 nistrum mixtum vsurarij, & pro ministro nudo eiusdem, & contra seruum occi-
 dentem, quem alij conserui erant occisuri.

Sextò, qui dissimulando se ludi valde peritum, attrahit alium longè imperitio-
 rem ad ludendum, aut falsis talis, vel chartis vitur, legesve ludi cū notabili dam-
 17 no collusoris transgreditur, quia vitur dolo, & fraude, de quibus supra. Idem de
 eo, qui ludit, non apposita pecunia, cum iuramento de soluendo, quod perdide-
 rit, & non soluit, arg. c. Debitores, de Iureiur. vt Med. vbi supra latè probat. Per
 quæ respondeo ad noue quæsitæ. Ad prima quidem tria, quod peccat mortaliter
 qui scienter ait se habere plura puncta, quàm habeat, quo lucratur, & qui aduertit
 collusorem errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet, &
 qui accipit priorem locum, quem manum appellant, quia primus decipit, secun-
 dus accipit quod iam alter lucratus est. Tertius, quia surripit ius aptius lucrandi
 collusori, quanuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur, sed quan-
 tum illud ius prioris loci valet: Sicut qui lædit messem, non tenetur restituere,
 quantum illa in area redderet, sed quãti extimaretur in herba, Tho. 2. sec. q. 62. ar.
 4. & supra cap. 17. nu. 27. Quæ tria tunc & tantum procedunt quum damnum no-
 tabile infertur, per suprãdicta. Ad quartum, respondeo, quod inspector ludi non
 peccat cōtra legem iustitiæ, eo, quod nō admonet ludentē errare computãdo, vel
 non capiendo priorē locū, si id nō promissit. Et ita quanuis aliquãdo peccaret con-
 tra legē charitatis, non tamen teneretur restituere, ad id enim sola lex iustitiæ ob-
 ligat per citata supra cap. 17. num. 20. & infra cap. 24. nu. 5. Ad quintū, quod lu-
 dens sub fide sua non iurata, non peccat in Regnis Hispaniæ non soluendo: quia
 diuæ memor. Carolus V. in Comitij Mantuæ Carpentariæ siue Madrit. j. anno
 1518. vetuit ne luderetur sub fide soluendi, etiam ludis licitis, qualis est pilæ, simul
 irritas declarauit, quascunq; promissiones, obligationes & fideiussiones, quæ ad id

præstarentur; Quod ipsum esse seruandum etiam in aliis regnis iure communi asseruit Adrian. in 4. de Restit. q. 12. quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus, qui quum superiora excuderentur, solum quidem erat Reuerendissimus Segobienfis, nunc autem est Concilij Hispaniarum Maximi Præses, in c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. §. 4. nu. 8. licet cõtra tenentur idem Adrian. vbi supra, q. 22. & Castren. de lege pœnal. lib. 2. cap. 2. corol. 3. Nihil tamen prædictus præses ait de iurante soluere, sicut nec nos hic quicquam egeramus, de solo promittente. Nunc autem aimus teneri ad soluendum iurantem, vt prædiximus, posse tamè repetere soluta, instar solum promittentis soluere vsuras, qui eas non tenetur soluere nisi iurauerit, & tunc solutas repetere potest, c. Debitores, de Iureiur. & quod vt iurans soluere vsuras, potest petere absolutionem, antequam soluat, qua obtenta non tenebitur soluere, c. 1. de iureiur. Ita iurans soluere in ludo perditam, potest petere absolutionem, qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimò, qui facit rei notabilis sponsoiem, quæ Italis scommessa, Hispanis Apuesta, Gallis gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertum præteritum vel futurum, certò sciens, à se assertum esse verum, & id dissimulat, vt alium ad sponsoiem inducat, quia dolo de quo supra, in damnum notabile proximi vitur: qui enim sine dolo eam facit, non peccat, quia talis sponsoio nulli legi iustitiæ est contraria, imò est consona, l. Ad præsens, ff. de reb. cred. & l. A Titio, ff. de verb. per quam hoc notant Paulus & Alex. ibi approbati per Iaso. & citati per eum ibi, & in dicta l. Ad præsens, licet vt plurimum obuiet libertati. Neque obstat quod Maior, in 4. dist. 15. q. 15. & seq. & Adrian. in 4. de Rest. q. de Ludo, contrarium significare videantur. Tum quia eorum ratio satis examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic volunt lucrati, mortaliter peccare; sed absolute peccare, quod etiam nos cum Caiet. quasi fatemur, dicentes id ferè semper esse liberalitati contrarium, & ita lucrum sordidum.

Octauò, qui lucratur aliquid notabile ludo etiam licito ab eo qui non potest donare, vel à coacto & grauiter attracto, aut dolo vel fraudulenter, vt prædictum est, & nõ vult illud restituere secundum omnes. Dixi (Ab eo, &c.) Quia secundum veriore opinionem, quicquid dicat Panor. in d. c. Clerici, & in c. Quia pleriq., de Immunit. Eccles. & Gab. vbi supra, nemo lucrifacit in ludo etiã illicito ab eo, qui donare potest, ea quæ perdit absque metu, dolo, & fraude tenetur restituere, de præcepto, etiam pauperibus, vt satis sentit vterque Tho. 2. sec. q. 32. ar. 7. ad 2. & explicat Maior. & Adria. vbi supra, Et Caiet. in summa verb. Ludus. Tù quia nihil accipit cõtra iustitiã, cù nõ accipiat inuito domino, qui sine ludo & cù ludo donare ea poterat. Tum quia, neq; quod sponsoionibus, sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & venditionibus, in diebus festis, aut locis sacris, quanuis in eo mortaliter delinquatur, est necessario restituendum, quia non obstat illo peccato valent, iuxta glo. sing. in c. Decet, §. Cessent, de immunit. eccles. lib. 6. Adde, quod qui tenetur restituere lucrifacit in ludo ab vno, non potest compensare cum perditis cum alio, nec è contratio: cum perditis verò cum vno potest compensare lucrifacit ab eodem, non solù durante eodem ludo, ad cuius vsque finem; nihil censetur lucrifacitum, sed etiam in diuersis ludis, etiã si alij sint liciti, & alij illiciti, siue

sive vterque sit habilis ad donandum siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quanuis de rigore iuris, in hoc vltimo contrarium dici possit; sed sequimur Sylu. verb. Ludus, q. 17. hoc tenentem, ex æquitate, saltem quoad forum cõscientiæ, licet arbitrer neminem, qui falsis talis, aut chartis, aut aliàs dolo, & fraude lucratur ab alio, compensare posse cum iustè lucrifacit ab eodem. Non enim videtur iustum, vt compensentur cum iustè perditis, quo casu procedat opinio contraria. Addo, quod etiam ministri & inspectores, quibus ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur restituere, quando lucrans ad id tenetur, aliàs non; Gab. in 4. dist. 15. q. 13. dub. 6. in fine.

Caput XX. De decimo Præcepto, & concilij euangelicis.

S Y M M A R I V M.

Amari se velle amore mortali mortale, nu. 1.

Consilia spernens, vel non implens, quando peccat mortaliter, nu. 2.

Consilia CHRISTI præparatione animi seruanda, nu. 2.

Consultum à CHRISTO statum, non esse tam bonum ac contrarium asserere, hæresis, n. 3.

Consilia contra CHRISTI an peccet monachus caritate annona gaudens, nu. 3.

Peccatum quod non est, omne in Deum potest referri, nu. 3.

CONTRA hoc præceptum eisdem modis peccatur, quibus contra sextum, & contra vtroq; eadem explicitè vel implicitè prohibentur. Quare modis peccandi contra sextum positis in c. 16. solum addimus quod peccat mortaliter, qui vel quæ deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali, ab alio, vel alia, quanuis non sic amet, quia cõsentit peccato mortali suo aut alieno, iuxta dicta supra c. 11. nu. 11. vbi dictum est, quando volùtas, vel consensus, in proprium, vel alienum peccatum, & delectatio morosa sint mortales. Contra cõsilia verò euangelica, aut canonica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel proponit non implere etiam tẽpore, quo fierent præcepta, vel ait, non esse de se & absolute meliora, quã contraria, vel non licere illa vouere, vel vota seruare, iuxta glo. sing. receptam in c. Qui autem, 10. dist. declaratã ibi per docto. & per Fely. ante & post alios latè in c. 1. de Const. Dixi (Per contemptum) quia regulariter omisso simplex implementi eorum alio tempore quã prædicto licet, §. fin. 4. dist. & §. Quod præcipitur, 14. q. 1. Contemnit autem verè non omnis, qui non implet, sed qui principaliter ideo non implet, quia ea paruifacit, id enim est verus contemptus, iuxta Tho. 2. sec. q. 186. ar. 9. declaratum ibi bene per Caiet. & confuse per Fely. in c. Cum quidam, de iureiur. & ferè ad verbum, per Archid. in c. Quicumque, § 1. dist. & clarus per nos, infra cap. 23. n. 40. Dixi (verum) quia quoad forum cõscientiæ, nõ sufficit præsumptus, c. Tua, de spons. licet in multis casibus citatis vbi supra per Fely. præsumatur. Dixi (Proponit, &c.) quia consilia seruanda sunt præparatione animi, secundum Aug. relatum à Gratiano in c. Paratus, 23. q. 1. & à Thom. 2. sec. q. 124. ar. 3. ad 1. & alibi sæpe, hoc est, proposito actuali vel virtuali adimplendi ea in quibus casibus de necessitate salutis existunt, vt ibidem de martyrio declarat.

3 Dixi (vel ait, &c.) quia qui affirmat statum conjugalem ex se esse æquè bonum, vel præstantiorem cœlibatu, aut secularem religioso, nõ solum peccat, sed est hæreticus per scripta, Tho. 2. sec. q. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduersatur illi, Matth. 19. Si vis perfectus, &c. Dixi (De se & absolute) quia dicere secundum quid, & eliciui conuenientiore esse vitam conjugalem, quàm cœlibem, & laicam quàm clericalem, non solum non est hæresis, sed catholicum, & probatum à Paulo, vbi Tho. 1. ad Corinth. 7.

Ad quæsitum hic, an religiosus, qui ad tria consilia CHRISTI castitatis, paupertatis, & obediendiæ se astrinxit, possit iustè gaudere quod pretium creuerit modiorum tritici, quorum certus numerus à suo Abbate pro suo annuo victu, cum facultate vendendi eos, cum placuerit, conceditur, propter sterilitatem anni vel aliam causam. Resp. posse. Tum quod perinde potest ipse gaudere illo augmento, ac Abbas augmento, ad suam & suorum sustentationem applicatorum, Arg. c. 2. de stat. Monach. Tum quia quoad administrationem honestam redditus ecclesiastici secularis, & regularis, æquiparantur iuxta dictum sing. Card. in Clem. 2. de vit. & honest. cleric. Tum quia de omni eo, quod non est malum culpæ, potest quis bono aliquo fine gaudere, quia omne tale potest in Deu referri, vt resoluuit Caier. 1. sec. q. 100. ar. 10. & q. 8. ar. 3. add. 3. Et caritas tritici non est malum culpæ, sed pœnæ, c. Non omnis, 5. q. 5. & ita potest quis gaudere caritate, quatenus per eam luxuriantes victu, vestitu, & venereis refrænantur, & socordes Dei recordantur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia potest quis gaudere de augmento pretij non gaudento, imo dolendo de causa eius, vt gaudemus de passione CHRISTI, quatenus nos redemit; & dolemus, quatenus eam intulerunt Iudæi. Et nepos beneficiarij demortui gaudet de beneficio eius sibi collato, dolens de morte patris. Et filius gaudet de bonis obuientibus ei per mortem patris, plerans illam plurimum: Tum quia licitè potest quis etiam desiderare malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finem, vt mortem tyranni, quo Respub. pace fruatur; Turcarum Principis, quo Christiani tranquillentur, vt supra cap. 25. nu. 10. dictum fuit post Alex. Thom. & clarius Sor. Quauis desiderare simpliciter caritatem tritici, vel gaudere, quod illa euenerit, principaliter, vt carius vendatur, peccatum est.

Cap. XXI. De quinque præceptis Ecclesiæ.

SUMMARIUM.

- Missam vnã totã non audiens sine vesperis, vt peccat, nu. 1.*
- Missã quã pars notabilis, & tantum festo audienda necessario, nu. 2.*
- Missã omittenda, quã cause iustæ, & an interdictum, nu. 3.*
- Missã ab audienda, quã vidua excusatur, vel laudatur, nu. 4. & 5.*
- Missã an audienda in parochia, nu. 5. & 10.*
- Reges Portugalliæ exemplo mirabili audiendi missam, nu. 5.*
- D. Ioanna Princeps Portugalliæ mirabilis, & imitabilis in hoc, nu. 5.*
- Missã audire sine attentione debita non sufficit, nu. 6. & 8.*
- Missã ab audienda excusatus an teneatur supplere, & c. nu. 7.*

Missã ab audienda, quã familia, vel menstrua excusatur, nu. 9.

Missã tangentes plurimi errores, nu. 10.

Missã & diuinorum cantui nulla lasciuia & profana miscenda, nu. 10.

Ecclesiam non turbent strepitus, deambulatio, & colloquia profana, nu. 10.

PRÆCEPTA principalia Ecclesiæ sunt quinque. Primum, de missã audienda in festis: Secundum, de ieiunando certis diebus: Tertium, de soluendis decimis: Quartum, de confitendo semel in anno: Quintum, de communicando in paschate.

Contra horum primum peccat mortaliter, Primò, quicumque discretus missam integram die festo sine iusta causa non audit, c. Missas, & c. Omnes fideles, de Consec. dist. 1. etiam si absque vero contemptu per solam negligentiam id facere omittit, quod rectè Syll. verb. Missã, 3. q. 2. probat, quicquid post Richar. in quolib. primo q. 19. Angel. dicat verb. festã, §. 42. Dixi (quicumque) quia quilibet, cuiuscunque sit ætatis, sexus, vel conditionis, puer vel senex, mas vel femina, laicus vel clericus, aut monachus, liber aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Richar. vbi supra, & Card. in dict. cap. Missas, Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Dixi (discretus) ad excludendum discretionem carentem, quales sunt infans, & stultus, argum. cap. Omnis, de Pœnit. & Remiss. & Clem. 1. de Homic. Dixi (Missam) quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam vesperas, licet multi iure particulari voti, iuramenti, statuti, beneficij, religionis, vel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur: qualis consuetudo videri possit introducta in tota ferè Gallia, & Nauarra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusitanie licet paucis, quod arbitrator fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 15. dixit teneri omnes ad audiendum vesperas die festo. Credo tamen prædictas consuetudines non obligare ad mortalem culpam, sed solum ad venialem. Tum quia longè laxius, quàm auditio missæ seruantur. Tum quia pauci se accusare videntur de illarum fractione tanquam de mortali, & pauci cõfiteri ea. Dixi etiam (Missam) & non missas, quia nemo nisi ad vnã missam die festo audiendã obligatur, etiam in die Natiuitatis, in quo tres ab eodem dicuntur, nisi ex voto, pœnitentia, aut statuto, aut pacto, ad id onus teneatur, quia id sine vlla lege nulli est imponendum, l. Illam, C. de Collat. c. Consulisti, 2. q. 5. Dixi (Integram) quia non sufficit audire defectam aliqua parte notabili, per dictum cap. Missas, ibi, Totas. Notabilis autem pars diffinienda videtur, arbitrio prudentis, cum à iure non diffiniatur, arg. l. ff. de Iur. delib. & apparetalis ea quæ protenditur ab Introitu vsque ad Epistolam inclusiuè, vt in cap. Quando, de Consec. dist. nct. 1. not. 10. num. 19. Simul addens, quod ex vna particula principij & finis posset constitui vna notabilis. Et quod legendo per se post missam partem omissam, vel audiendo lectam ab alio, satisfaceret, iuxta auctoritatem Margar. Conf. ff. vt etiam satisfacit, qui dimidium vnus missæ, & alterum dimidium omissum alterius audit, Maior in 4. dist. nct. 45. quæst. 2. Et quod licet nonnullis videatur non satisfacere huic præcepto, eos qui ante benedictionem exeunt per prædictum cap. Missas, quod antea exire vetat, contra tamen puenimus quoad effectum euitandi mortalem culpam, nisi cum partem notabilem

omittunt, quia paruitas in omni materia excusat à mortali, iuxta citata in cap. II. num. 4. Dixi (Festo) quia nemo vlllo alio die hoc præcepto tenetur, etiam clericus vel monachus, imo neque Episcopus. Quia cap. final. de Priuil. lib. 6. quod maximè ipsum obligare posset, non dicit, eum teneri, sed non decere, vt vlllo die illam omittat, Nullo (inquam) alio die etiam ieiunij & Quadragesimæ. Quoniam cap. Solent, de Conf. distinct. 1. quod maximè in contrarium vrget, sublatum est dissuetudine, aut intelligendum de consilio, vt etiam notant Rosel. verb. Missa, §. 13. Synest. verb. Missa, 2. quæst. 1. §. Dicitur tertio. Quauis plurimura deceat, vt audiat eam, quicumque id commodè facere potest tempore tam sancto, tamq; sacris D. N. IESV CHR ISTI, qui in ea realiter offertur mysteriis dedicato.

3 Diximus (sine iusta causa) quia cum ea licitè secundum omnes omittitur, qualis est illa, ob quam non potest audire absque graui damno animæ, corporis, honoris, bonorū propriorum, vel proximi argum. I. Neos Proculo, ff. de verb. signif. Qualem habent etiam excommunicati & interdicti, licet absolutionem procurare neglexerint, quauis enim illam, quam consequi possunt, negligendo procurare, peccent; non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire, argum. cap. Quia diuersitatem, de concess. præb. Nec obstat, cap. final. de elect. quatenus habet. Non potentibus eligere sine licentia, nec procurantibus eam, currere tempus electioni præfixum: quia est diuersa ratio, vt ibidem vtrouque notatur. Talem habet etiam infirmus, & eius minister, qui sine salutis damno, eam audire nequeunt. Nutrices item quæ sine periculo, eos quos lactant relinquare non possunt. Illi etiam quibus est impedimèto aliquod graue negocium. Illi etiam qui ratione sui officij exire prohibentur, quales sunt aliqui arcium custodes, & domini & eorum consultores, qui tempore missæ negotijs meram non patientibus impediuntur. Iter facientes quoque qui audiendo missam socios necessarios amitterent, Et pauperes, qui carent vestibus, sine quibus absque notabili pudore eam audire non valent secundum Communem, quam Syl. vbi supra q. 2. explicat, quauis non adeo apertè. Interdictum autem generale non excusat eum, qui iure communi, aut priuilegio speciali eam illius tēpore audire potest, de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ secundum opinionem Io. And. in c. fin. de Sent. excommun. lib. 6. receptam per totam Hispaniam, sed non per Galliam, quæ contrariā Arch. tēpore nostro seruabat. Vidua item quæ iuxta regionis consuetudinem post mortē mariti domi se continens, eā non audit per dimidiatū, vel integrum mensem: sed non, quæ per plures menses, vel annum non audit, Syl. vbi supra, quod ipsum tenet S. Anton. in 2. part. tit. 9. cap. 10. §. 2. Sed contra seruat insignis quedam Hispaniæ prouincia, in qua nobiliores viduæ toto vno anno de consuetudine domi se cōtinent, & non audiunt eā. Rogatus dicere, an id liceat: dico 1. difficile defendi posse eiusmodi consuetudinem non valere; modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere consuetudinem continendi se sic, quindecim, vel triginta diebus: & eadem ratione coguntur probare consuetudinem continendi se per 40. 50. 60. & 100. dies, & consequenter per sex mēses & annum totū. Cū lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut in sex mensibus, non est magis naturalis vel diuina positua, quam lex de audienda semel intra quindecim vel triginta dies. Tum quia negari nō potest, posse

ferri

ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præceptum hoc relaxaret aliquibus, ad semestre vel annum, & consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine, Cū quicquid induci potest humana lege, possit & cōsuetudine. I. De quibus, ff. de leg. & c. fin. de Consuet. I. Venditor, §. Si constat, ff. Commun. præd. & hæc causa videtur iusta in terris, in quibus facilè de viduis malè præsumitur. Secundo, dico laude dignam futuram viduam, quæ hac consuetudine posthabita, imitaretur nobiles illas & gloriosas Martham, & Magdalenam Lazari sancti sorores, in eo, quod vt illæ non obstante luctu, quo fratrem recens mortuum lugebant, egressæ fuerunt ad excipiendum D. IESVM adhuc mortalem, ita ipsa exiret, ad videndum eum iam immortalem, & gloriosissimum in sacramento extantem, & exorandum vt sicut Lazarum è sepulchro eduxit, sic sui mariti animam à purgatorio (si in illo est) educat. Et dignior haberetur illa quæ imitaretur viduas illarum regionum, quæ vadunt ad Ecclesiam singulis totius primi anni viduitatis diebus, exoraturæ Deum pro suis maritis, & in medio missæ panem & cerā pro illis oblaturæ. Illa item, quæ imitaretur altissimos eisdemque potentissimos & Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioannem huius nominis tertium & Catharinam huius nominis primā, quos admirabilis cultus & amoris erga Deum exemplo vidimus audire publicè missam pontificalem, & vespas cum concione diei Epiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies à lamentabilissimo illo funeris Principis, imo Principum floris eorum vnici filij & omnium Regnorum & statuum suorum vnici hæredis, recentique matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ illius nunquam satis laudati Caroli V. filia, & gloriosissimi Philippi II. Regis Catholici sorori, Ioannæ (inquam) illi Principi & dominæ nostræ, quæ in illo lamentabili casu præsertim in dissimulanda morte, quam clandestinè nouerat, quæ ei prægnanti miris modis occultabatur, ne esset causa abortus, admirabilem & inauditam Regij animi erga Deum religionem, erga coniugem amorem, erga soceros pietatem, erga omnes magnanimitatem, prudentiā, & constantiam adhuc adolefcens, totis viginti diebus ab eius morte, ad suum vsque felicissimum partum monstrauit, religionem quidem, quod sola in cubiculo secretiori, diuinæ voluntati suam omnino subiciens, ne ab orando pro tanto coniuge tanta perturbatio reuheret, præsentia diuinæ contemplatione illam mitigabat: amorem verò erga coniugem, quod quocunque temporis momento vacabat, in profundissimas ac inexpleriles soluebatur lachrymas: Pietatem erga soceros, quod ipsis verbo, gestu, & habitu, summum suum dolorem de tanti & tam dilecti filij morte conceptum, pro maximo nepotis habendi desiderio dissimulatibus se conformabat, dissimulando contra omnem coniugalem affectum summum illum, quo excruciabatur dolorem ex omnium dilectissimi morte manantem, & redundantem, & nulli vel charissimæ ministræ illum aperiendo: & soceros simul vel singulatim ad se consolandum frequenter aduentantes, eisdem vultu & gestibus quos gerebant excipiendo, & ridentibus, festaque veste ornatis arridendo, festaq; se veste ornando, nulla interim de tanto Principe tantoque coniuge, apud eos, vel vlllos alios facta mentione, etiam intra suum secretissimum cubile, intra quod clausum nullis lachrymis, nullis ad Deū precibus parcebat, donec soceri moniti, quod se, sine vlla tam è voce querula, ferè interimiebat, accederet consolatur eam,

e 5. quæ vul-

quæ vultu sp̄e simulans, alium premebat corde dolorem. Quæ omnia nunquam nec visa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante illam, cui maximo, eodemque diuino sapientiæ, consilij, fortitudinis, & pietatis dono ea præstare contigit.

Tertio, dico quod Episcopus regionis vbi talis cõsuetudo seruatur, rē le dignam faciet, si suis suorumq; parochoru concionibus suaserit populo suo vt illa peius aboleatur, aut saltem ad octo vel quindecim dies restringatur, vel id de illius consensu in synodo statuatur. Non enim ausim asserere, quicquid alij dicant, posse ipsam ex abrupto suo præcepto eā iustè laicis inuitis tollere. Caueant autē prædictæ viduæ, ne suam intra domum inclusionē ob vanā mundi gloriam principaliter patiantur, cū eam in suorum suiq; mariti peccatorum pœnitentiā offerre debeant, non minus, imo plusquā in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant vltra suæ conditionis viduas, arg. c. Quæ contra mores, 8. dist. Excusatur etiā nupta, quæ sine magno mariti scandalo missæ interesse nō potest, arg. c. Voluit, 33. q. 5. Non dixi tamen (in sua parochia) quia satisfacit audiendo extra illam etiā in aliquo oratorio vel sacello, modo id non faciat ob contemptū eius vel parochi, c. 2. de Paroch. Ex quo ibi à contrario sensu Panor. id colligit siue id faciat iusta de causa, puta quia proprius parochus est cõcubinarius, ex cõmunicatus denunciatus, aut suspensus ab ordinibus, aut vt deuotius ibi audiat, aut vt illic simul audiat missam & concionē, aut vtiliorem concionē: siue sine illa, modo sine contemptu prædicto. Tum per prædictū c. 2. Tum quia consuetudo generalis tolerata id videtur habere, adeo quidē quod secundū Syl. vbi supra, §. 1. Episcopus suis subditis cõtrarium præcipere nō potest, quia cõsuetudo est generalis, & vt episcopus nō potest tollere, nec restringere ius cõmune, arg. c. Inferior, 21. dist. sic nec generalē totius orbis consuetudinē, quæ vim eandē habet, l. De quibus, ff. de l. g. & ita ex cõmunicatio, quam cõtra eam ferret, esset nulla, arg. c. 1. de sent. & re iud. secundum S. Anton. & Syl. vbi supra, §. 2. Tum quia Leo decimus in breui contento in supplemento priuilegij concessi. 90. præter alia sic statuit. **A**uthoritate Apostolica tenore præsentiu norum facimus, omnes **C**H R I S T I fideles vtriusq; sexus, qui non contempto proptio sacerdote parochiali, in ecclesijs fratru ordinu mendicantiu dominicis & alijs festiuis diebus missas audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ, de missa audienda, nec in aliquē labē peccati mortalis, pœnā, ve propterea incurere. Nec obstat Cõcil. Trid. sess. 24. cap. 4. de refor. quatenus habet, teneri quē ad audiendā concionem in parochia sua si cõmodè potest, quia nō agit de missa, sed de concione. Non obstat etiā decretū, de Obser. & Euit. in celeb. Miss. sess. 22. quatenus habet, vt Episcopi moneant populū, vt frequenter saltē dominicis & solemnioribus festis ad suas parochias accedat, quia non ait, vt iubeat, neq; eos teneri, sed solū vt moneant, quod non parit necessitatē, §. fin. 4. dist. & §. Quod præcipitur, 14. q. 1. Obstat tamen fortiter id quod ibi subditur, posse Episcopū auctoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna, nisi respõdeatur nō videri debere opportunū, vt cū scandalo tot laicorum & monachoru tam generalis consuetudo, quā etiam in vrbe seruari videmus, tollatur. Præsertim quod scilicet. Pius V. in Bulla motus proprii lata mēse Iulio, anni 1567. declarauit audiētes missas festis in monasterijs mendicantiu satisfacere huic præcepto. Cuius bullæ tenor cum moderatione, quam ipsemet dicitur concepisse si publicetur interea, ponetur in fine, cap. 27.

Secun-

Secundò, Peccat mortaliter, qui missam quidē die festo audit, sed intēdit animū ijs, quæ attentioni necessario debitæ repugnāt in aliqua eius parte notabili colloquēdo, pingendo, scribēdo, dormiēdo, & alia huiusmodi faciēdo, secundū mentem Ang. verb. Feriæ, §. 41. Syl. verb. Missa, 2. q. 6. Caiet. in summa, Festorū violatio. Non tamen tenēdum est illud S. Anton. vbi supra scilicet, eū, qui ecclesiā adit, principaliter, ad videndū, aut alloquēdum fœminā pulchrā, aut ob aliud quoduis illicitū, nō satisfacere huic præcepto. Tū quia potest quis malo fine ecclesiā adire & bene in ea missam audire. Tū quia præsupponit opere malo, præsertim mortali nō posse adimpleri præceptū, quod esse falsum latè probamus, in d. c. Quādo nor. 20. n. 15. & tāgimus, supra cap. 11. nu. 13. Et quāuis nonnulli dicant peccare mortaliter eū qui iusta de causā die festo ab audienda missa excusatur si nulla prece saltem mentali id supplet, qua Deum tanquā dominum & creatorem reueratur, & super omnia diligit, quod sentit Scot. in 3. dist. 9. & 17. q. vnica, & Ang. verb. Feriæ, §. 46. moti eo, quod omnis Christianus iure diuino tēpore aliquo ad orādum, sub pœna peccati mortalis tenetur, vt in c. Quādo, n. 3. not. 1. de cõsec. dist. 1. probauimus, & quod hoc Ecclesia fieri decreuit dominicis, & festis diebus, quando missa auditur, non tamē videtur hoc tenendum. Tum quia iustum impedimētum ab obligatione præcepti de missa audiēda nos eximit. Tū per adducta ab Adriano, in 4. de satisf. quæst. Queritur, sub fin. & supra à nobis, cap. 13. num. 2. Tum quia licet dilectio Dei super omnia, sit finis huiusmodi præcepti, vt ipsi dicunt, non tamē eo præcipitur, quia finis præcepti nō est in præcepto, vt post Thom. 1. 2. q. 100. art. 9. & 10. latius tradimus in Apolog. lib. de Red. Eccles. q. 1. mon. 73. nu. 2.

Tertio, Qui audiēs missam ex præcepto, priuatas, vel publicas preces ita recitat, vt missæ auditioni, necessariam attentionem non adhibeat secundum omnes. Nec quoad hoc refert an preces sint debitæ iure cõmuni, voto, pœnitentiā, vel alias, an verò voluntariæ. Nam quicquid dicant, Angel. verb. Feriæ, §. 42. Gab. Maior, Caiet. & alij multi, quos in d. Repet. c. Quando, not. 19. num. 179. citauimus, vera resolutio est quam ibi dedimus, scilicet: Possē quē eodem tēpore satisfacere præcepto de audienda missa, & de dicendis horis canonicis, aut alijs votis, iuratis, vel in pœnitentiā iniunctis, modo non adeo vni rei intendat, vt alteri necessariā attentionem non adhibeat: Quod fieri potest, cū nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere verba sacerdotis, quia satis est vel ex longinquo missanti adesse, & surgēdo, genua flectēdo, vel alias actualiter vel virtualiter exoptare, vt sacerdos, qui pro omnibus loquitur, orat, & sacrificat, à Deo exaudiatur, quod facillè facere potest, etiā horis canonicis necessariam attentionē adhibendo, præsertim quando horas, & preces prædictas tūc tēporis recitat, quo nec audire nec intelligere sacerdotē potest, vel quia lōgius abest, vel quia submissè & secreto sacerdos loquitur, vel audiēs surdus est, vel ob alia similia. Quare cõtrariæ opinioni locus est, quoad melius esse, vel quū alteri rei attentio necessario debita subtrahitur, adeo quod si eā neutri rei adhiberet, neutri satisfaceret, iuxta illud Gl. ff. l. Nemo C. de Assess.

Qui binos lepores vna sectabitur hora,

Vno quandoque, & quandoque carebit vtroque.

Quartò, qui dominus, pater, vel herus notabiliter negligēdo vel in opera, quæ differri poterant occupando seruum, filium vel famulum, est causa, ne die festo missam

missam audiat, arg. cap. Duo, 23. quæst. 4. & cap. final. de Iniur. Nec ferèda videtur consuetudo illa, qua nobiles puellæ, nunquam ad missam, nec ad concionem man- tequam nubant egrediuntur, maxime si ad alia nopriatum vel ludorum festa du- canur, aut fenestras eis permittantur. Quauis excusentur, si à patenibus prohi- beantur, Angel. verb. Feriæ, §. 42. & Sylu. verb. Missa, quæst. 2. sed non illi, nisi saltem aliquot solemnioribus festis missas eis domi, vel foris permittantur. Quando autem filia adolescens excusatur, etiam mater, quæ ad illam custodiendam domi remanet, excusabitur, arg. cap. Accessorium, de Reg. Iur. lib. 6. cum ibi citatis. Ad noue hic quæsitum. Respon. Cerimonias non excusari ab audienda missa festo, ob menstrua, quæ illis contingunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat, arg. cap. Ad eius, §. distinct. & cap. 1. de Purific. post partum.

10 Quintò, qui dicit in missa nõ offerri idè sacrificiũ inuentũ, quod in cruce fuit oblatũ cruentum, Concil Trident. sess. 22. cap. 1. aut in missa, non offerri verũ & proprium sacrificium, aut quod offerri in ea sacrificium non est aliud quàm nobis CHRISTVM ad manducandũ dari, ibidè can. 1. Aut CHRISTVM nõ fecisse sa- cerdotes Apostolos per illa verba: Hoc facite, &c. can. 2. Aut missæ sacrificiũ tan- tum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autè propitiatoriu, vel solum prodesse sumenti; Neque pro vi- uis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus & alijs necessitaibus offerri debere, can. 3. aut blasphemiam irrogari CHRISTI sacrificio in cruce peracto, per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, can. 4. Aut imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum ob- tinenda, can. 5. Aut canonem missæ errores continere, can. 6. Aut cerimonias & vestes missæ esse malas, can. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, can. 8. Aut quod nihil submissa voce dicendum sit in missa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscen- dam esse vino in calice offerendo, can. 9. Aut non esse optimum omnium pro a- nimabus purgatorij suffragium, in eodem Concil. sess. 25. in princip.

Idè Conciliũ, sess. 22. in decret. de obserua. & euit. in celeb. miss. iussit, vt iubeat Episcopi, ne fiat vlla cõuentio super dicendarũ missarũ mercede, neq; in missis no- uis offeratur quicquã magis coactè quàm spõte. Quodq; nulla missa dicatur extra ecclesiã, aut oratoriũ ab ordinario visitandũ. Quodq; nullus presbyter notoriè criminofus eã dicat, nec diuinis officijs intersit. Quodq; nulla cantio lasciuia vel profana misceatur cantui, etiã organico, nec in ea fiant cerimonie inusitatae, nec cum superstitioso candelarũ numero. Quodq; non fiant in Ecclesia actiones, & colloquia vana, vel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idè Cõcilium, sess. 24. cap. 4. de Refor. iubet Ordinarijs, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in suis parochijs, quoties commodè potuerint.

De Præcepto secundo Ecclesiæ, De ieiunando.

SVMMARIVM.

Ieiunia determinantiã ius naturale omni iuri humani, nu. 11. & 12.
Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio, nu. 13.
Ieiunium bina comestio, & collatio matutina frangit, nu. 14. & 15.
Ieiunij qui cibi veriti, nu. 15.

Ieiunio à seruando triplex causa, quos excuset, nu. 16.
Ieiunio liberat bonum etiam mercede sic exercitum, nu. 17.
Ieiunium, quæ peregrinatio, & cum vxore discorata tollit, nu. 18. & 19.
Ieiunium, quæ causa tantum putatiua & dubia tollit, nu. 20.
Ieiunia circa, etiam Episcopus, & alij prelati sic dispensant, nu. 21. & 22.
Præceptum ecclesiæ totum, aut pro parte quæ potest, seruandum, nu. 22.
Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes, nu. 23.
Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat, nu. 24. & 25.
Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est, nu. 25.
Ieiunij die quis ministrans cibos peccat, nu. 26.
Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur, nu. 27.
Ieiunium frangit præueniens horam, sed non vespertas, aut nonam, nu. 27.
Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica, nu. 27.

CONTRA hoc secundũ præceptũ de ieiunãdo mortaliter peccat, primò qui qualemcunq; cibum, quocunq; tẽpore sumit, credens eius vfu, se deuitũ iri carnis aliqua grandi tentatione, quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu à tali cibo abstinere, siue ieiunare ex mente Tho. recep. 2. sec. q. 147. ar. 3. Quod castitatis cultores & eius contemptores alta mente reponant. Dixi (Deui- ctum iri) quia non sufficit credere se tentatum iri etiam grauiter, modo speret gra- tia Dei non se consensurum illi, iuxta dicta supra cap. 16. nu. 7. & 8.

Secundò, qui die ieiunij præcepti ab Ecclesia à media nocte in mediã noctem vescitur pluries quàm semel tantum cibus vetitis sine causa iusta vera vel putatiua, aut dispensatione, quod asserit Tho. 2. sec. q. 147. ar. 3. & Caiet. ibidem efficaciter probat, & Tho. cum communi, in 4. dist. 15. & Innoc. cum communi in Rub. de obser. ieiunij. Nec obstat, quod nulla lex Pontificia, vel conciliaris statuat ieiunia, per verba præceptiua, quia tota ecclesia id pro præcepto accepit, vt significat S. Hieron. in c. Vtinam, 76. dist. & S. Apollonius, in cap. Ieiunia, de Conf. dist. 3. Dixi (Die ieiunij præcepti.) Tum ad excludendum tantum consultum. Tum ad significandum esse aliquos dies ad id designatos, scilicet, totã Quadragesimam & quemlibet eius diem, & quatuor anni tempora, quæ ex tota 76. dist. colligitur esse feriam quartam, sextam, & Sabbatum immediatè sequentes Pentecosten, Exaltationem Crucis, S. Lucie, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum, Post Pen- cru. Lu. Ci. (id est) post Pentecosten, post Crucem, post Luciam, & post Cine- res: & dies Vigiliarum à iure communi, aut particulari præceptarum. Porro Leo Decimus in quodam Breui missa ad Legatum Hispaniæ statuit, vt quo anno Vi- gilia sancti Ioannis incideret die Corporis CHRISTI, pridie illius ieiunetur, sci- licet feria quarta, & non quinta illi sacra. An verò vouens ieiunare cõni feria se- xta vel sabbato, possit vesci carne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die in- cidente? Resp. quod non per c. fin. de obser. ieiun. Dixi (ab Ecclesia) ad significan- dum omnia ieiunia Christianorum esse instituta iure humano, & nulla diuino, nec naturali, vel positiuo. Nam & si Quadragesimæ ieiunium, antiquitate & fortè præfiguratione præster, arctiusque sit ob id seruandum iuxta S. Tho. vbi supra, art. fin. & nonnulli, de quibus est ille Franciscanus, vir planè pius & eloquens

Tholofoas, qui encomium Quadragesimæ aduersus Lutheranos scripsit, iuris diuini illud esse asserant, verè tamen iuris humani est secundū communē, quā confirmauimus in c. Quadragesima, de Consec. dist. 1. Dixi (à media nocte, &c.) quia ieiunium ecclesiasticum, à media nocte priori in mediam sequentem durat iuxta diffinitionem, l. More Romano, ff. de ferijs, secundum omnium sententiam. Nam c. De esu carniū, de Consec. dist. 3. quod cōtrarium significare videri alicui potest, de consilio loquitur iuxta glo. suam vt ibidem diximus. Dixi (vesciatur) quia licet bibere sapius vinum aut aquam inter vescendum, & mane & vespere iuxta Tho. receptum in d. q. 147. ar. 6. pulchra ratione id asserentem, quanuis ad sustentandum se & famem sedandam biberet, quicquid aliqui sine textu, & ratione ad id idonea dicant. Esto quod venialiter peccaret qui cœpta & nondum finita digestionem biberet, non quidem quod ieiunium frangat, sed quia actum inordinatum agit, nisi iusta causa, puta charitatis, pacis, societatis, sitis, aut alia similis eum reformaret, vt etiam Caietan. ait in d. ar. 6. Dixi etiam (vesciatur) ad excludendos eos, qui aliquid præsumunt causa medicinæ, aut causa prægustandi cibos dominorum vel infirmorum, quibus inseruiunt etiam mane, & etiam si cibi prægustandi, sint oua vel carnes, & etiam in Quadragesima, quia non in cibum illud sumunt, sed in medicinam, vel vt ex debito officio suis dominis seruiant, nec propter hoc à ieiunio excusantur. Idem dicendum de ijs, quos inter comedendum legere oportet, quia possunt præsumere aliquid, cœna in finem lectionis dilata, secundum omnes, & idem de ijs, qui vespertino symbolo, seu collatione die qua ieiunant, vtuntur comedendo aliquid solius fructus, vel panis, vel vtriusque iuxta morem regionis, modo ne tantum sumatur, vt ieiunium defraudet, non tantum vt ait Innocent. in dict. Rubr. ne potus noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri potest, sed etiam si ad sustentandam naturam edatur, & quamuis non bibatur iuxta mentem Innocentij & Panormitani, & Communis in dict. Rubr. de Obseru. ieiunij explicatam à Caiet. in summa verb. ieiunium, & melius 2. sec. q. 147. ar. 6. & nos probauimus in d. c. Solent, de Consec. dist. 1. ea præsertim ratione, quod eum omnia ieiunia sint, vt prædiximus, iure humano inducunt, possunt consuetudine rationabili præscripta duriora, vel blandiora fieri, arg. c. fin. de Cōf. quicquid aliqui dicant. Non licet tamen vti mane collatione vsitata vesperi, & prandium in vesperum differre iuxta Caiet. vbi supra, & merito: quia illa non fit medicinæ causa, nec fieri potest ratione illius consuetudinis, quia nullibi est talis, & consuetudo quæ contra ius est, non est amplificanda, c. Ad audientiam, de Decim. & c. Odiā, de Reg. iur. lib. 6. quanuis causa medicinæ, debilitatis complexionis, vel necessitatis aliqua necessaria agendi iustè id fieri posset. Dixi (pluries quàm semel) quia vnica comestio est de essentia ieiunij, nisi quatenus consuetudo aliquam paruam, de qua proximè dictum est, permittit. Quare qui à facta cœna de mensa surrexit, voluntate amplius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, videtur frangere ieiunium secundum Archid. in c. Non licet, de Consec. dist. 1. pro quo faciunt ea quæ de iteratione actus diximus latè supra cap. 6. nu. 16. Idem videtur de illo, qui facta meridie cœna sub noctem symbolo seu collatione notabiliter immoderatè vtitur (quod frequenter fit in Vigilia Natalis Domini, præsertim in Lusitania, vbi multa ex saccharo confecta, & condi-

condita propinantur, quo reuera fraudatur ieiunium) & admittit veram cœnam nomine collationis tectam seu palliatam, arg. cap. 2. iuncta gloss. de Consuet. lib. 6. Sola autem secunda comestio peccatum est, non vltior, quia illa sola ieiunium frangit secundum Durandum in 4. dist. 16. quem sequuntur rectè Angel. vbi supra, §. 2. 2. & Syluest. verb. Ieiunium, quæst. 8. dicto 4. quicquid disputet Maior in dicta distinct. 15. quæst. 6. modo in tertia vel vltiori non edantur cibi vetiti, quia quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat secundum omnes. Dixi (Vel cibus vetitis) quia etiam vnica illorum comestione frangitur ieiunium, secundum omnes. Cibus autem vetiti sunt carnes, quales non sunt limaces. Maior vbi supra. Oua, & lactinia in Quadragesima cap. Denique, 4. distinct. in alijs autem solum carnes iure cōmuni, vt sentit Thom. vbi supra art. final. quamuis nemo id satis declaret: quod in vrbe seruari videmus, quamuis in Hispania & bona parte Galliarum omnia exequentur. In omnibus tamen ieiunij seruanda est consuetudo quadraginta annorum comedendi oua, & lactinia, arg. c. fin. de consuet. & l. 2. C. Quæ sūt longa consuetudo, licet in orbe nouo & terris nouè reperijs, & alijs in quibus nondum est talis consuetudo, seruandum sit præfatum ius commune. Dixi (Sine causa iusta) quia illa secundum omnes excusat. Omnis autem iusta reduciur ad vnā ex tribus, scilicet impotentiam, necessitatem, & maius bonum, secundum Tho. vbi supra ar. 4. explicatum à Caiet. in summa verb. ieiunium, ca. 3.

Prima, videlicet impotentia eximit ab hac lege pueros vsque ad 21. annum secundum eundem Tho. ibidem, Expediunt tamen eis ieiunio assuescere, & ob aliquam vrgentem necessitatem ad id compelli possunt, arg. c. 3. Ionæ. Hæc eadem etiam eximit senes sexagenarios secundum communem, licet Tho. nihil de hoc dicat, & merito, quia vt ibi ait Caiet. alij alijs citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquendum est, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. De causis, de offic. deleg. Equidem ego, gratia Deo, octuagesimum annum agens, perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimū, imo, & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidas, & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi, sed etiam alijs edere oportet, & ita vna comestio eis non sufficit, Gab. in 4. dist. 16. ar. 1. not. 4. D. in fine, imo peccarent, nisi ita robustæ essent, vt vna comestione sibi & infantibus sufficere possent, Caiet. in d. ar. 4. Eadem etiam excusat pauperes non valentes querere sibi cibum ad vnica comestionem sufficientem, non tamen alios, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 2. conclus. 3. Eadem excusat infirmos non valentes, vel non debentes simul tantum comedere, quantum eorum salui sufficiat. Eos item, qui tam infirma sunt complexionis, vt vacuo stomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte calere vel dormire nequeant, Caiet. vbi supra. Secunda causa, scilicet necessitas, excusat quem à ieiunando, quoties oportet facere ipsum aliquid imparabile illi, ad vitæ, aut sui status decori conseruationem necessariam, aut ad vitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid, quod raro lucrificari potest. Et omnia alia necessitas, quæ à festo seruando excusat, vt vbi supra addit Caietan. Pro quo facit cap. Licet, de ferijs. Non tamen illa sola, nostro iudicio, excusat. Excusatur enim à ieiunio faber ferrarius, Carpentarius, Agricola, & quilibet alius opera-

operarius, qui aliter quàm assiduò suo labore non potest se aut suam familiam sustentare, aut collocare suas filias, aut studijs aliorum necessaria suppeditare, nec sibi, nec suis, ad cultum decentem necessaria comparate, vt ait idem, vbi supra ar. 3. Qui tamen ab obseruandis festis non excusarentur. Vnde sequitur illud Eugenij iij. non tam priuilegium esse, quàm iuris communis declarationem, opifices suas artes exercentes, aut colonos, colendis, ferendisq; agris, aut alijs operata dantes, siue sint diuites, siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali non teneri: & à confessariis absolui posse, consulendo illis, vt in eleemosynis alijsq; pijs operibus occupentur. Rosel. verb. ieiunium, §. 19. Syluest. eod. verb. q. 3. quia nullus eorum, qui operi laborioso iacumbunt, vt plurimum tam diues est, qui suo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et à fortiori excusatur, qui ieiunando, non potest ad suam, aut aliorum salutem spiritualem vel corporalem necessaria efficere, veluti concionari ex officio, aut obedientia, verbo, aut scripto docere, aut confessiones audire, secundum Caiet. vbi supra ar. 5. & in summa verb. Ieiunium, ca. 3. Eadè causa excusat eos qui ieiunando, suo officio, vt par est, fungi nequeunt, quia vt ieiunium opera necessitatis non impedit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnam iter facturus, saltem pedes, & maritus, qui vxori suæ reddere debitum aliter nõ potest, & vxor, quæ ieiunando marito satis placere nequit. Tertia causa, scilicet maius bonum, excusat eos, qui non possunt ieiunando sanctoribus, & melioribus operibus vacare, quibus non ieiunando vacarēt, Arg. c. Non mediocriter, de Consec. dist. 5. qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & corporalia, quæ suapte natura sunt actus misericordiæ, quæ est virtus præstantior abstinentia, cuius actus est ieiunium, iuxta Caiet. vbi supra ar. 2. Qui tamen, & Sylu. limitant hoc procedere in eis tantum, qui sine aliqua mercede ob solam charitatem faciunt, & non in alijs qui ob mercedem id faciunt absque alia ad id obligatione voti, obedientiæ, aut beneficij, quod verum est, cum id faciunt principaliter vt se à ieiunio excusent; arg. l. & qui data opera, ff. Ex quib. caus. maior. Nam si principaliter causa se sustentandi, vel misericordiæ vel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedem id facerent, ab eo excusarentur. Quoniã id quod principaliter intenditur, debet attendi, l. Si quis nec causam, ff. de reb. Cred. & alia, quæ supra cap. 17. nu. 208. adducuntur. Vnde sequitur solam peregrinationem voluntariam non esse iustam causam excusandi, nisi cum propter personæ auctoritatem aliorum deuotionem auget ieiunando, & peregrinari nequit, aut cum ardor deuotionis ex quo procedit efficit, vt salubrior sit animæ quàm ieiunium iuxta Caietanum, 2. sec. q. 147. art. 3. & in summa verb. Ieiunium, ca. 3. Dixi (voluntaria) quia secus esset, quando est vota, præcepta. vel iniuncta in pœnitentiã, & differri commodè non potest, eo quod tempus implendi accedit, & socij, qui tunc ad id se offerunt necessarij, postea deerunt iuxta Gab. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 1. not. 4. F. Si autem vtrumque commodè facere potest, non excusat, vt rectè annotat Syluest. verb. Ieiunium, quæst. 9. §. 2. Quod si quis dubitat, an opus pium & voluntarium, quod intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat superiorem, qui secularibus est Episcopus, & monachis prælatus, si facile potest adire, alioqui proepiscopus, vel parochus, quorum dicto acquiescat secundum Caietanum, vbi supra.

Excusa-

Excusatur etiam vxor à ieiunijs voluntariè votis, si maritus repugnat, cap. Manifestum, & cap. noluit, 33. q. 5. non autem quoad ieiunia Ecclesiæ, nisi cum ex ipsius ieiunio, inter ipsam, & maritum notabilis discordia aut odium, aut scandalum, rixa, percutio, aut blasphemia cõtequeretur, iuxta Sylu. vbi supra: quia Deo gratius est conseruare pacem, & impedire prædicta mala, quàm ieiunare secundum eundem dicentem in alia opera pia, eiusmodi ieiunia auctoritate superioris commutari debere, quod magis esse consilij quam præcepti nobis per prædicta videtur. Dixi (sine causa vera vel putatiua) quia si quis bona fide credit sibi iustam ad non ieiunandum causam esse, & ob id non ieiunat, non peccat, saltem mortaliter secundum Paludanum in 4. dist. 15. quæst. 4. ar. 1. S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 2. ante §. Sylu. verb. Ieiunium, quæst. 8. & Caietan. in Summa eod. verb. & in 2. sec. quæst. 147. art. 3. Illi tamen, qui dubitat an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, confessarius consulere debet, vt experiaur: & si per id cognouerit esse sibi notabiliter nociuum, iuste à ieiunando cessare poterit, & si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione confugiat, qui verò hoc noluerit facere, non est absoluedus, quia non est satis contritus, cum videatur nolle parere Ecclesiæ, iuxta S. Anton. in decil. quatuorundam quæst. Pro quo facit cap. Ad audientiam, de homicid. & cap. Iunenis, de spons. Qui autem non potest ieiunare totam Quadragesimam, sed potest bis vel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoq; satisfacit præcepto Caietan. in summa. A ieiun. excuf. & 2. sec. q. 147. ar. 6. Dixi (aut sine dispensatione) quia illa excusat secundum omnes. Solus autè Papa circa ieiunia generalia dispensat absolutè ne quis ieiunij lege teneatur, vel non illis aut illis diebus, arg. Clem. Ne Romani, de Elect. c. Ex insinuatione, de Appell. Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam Episcopus videtur posse dispensare, imo & eo absente Parochus, & quilibet Prælatus, cum suis religiosjs, iuxta S. Thom. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 2. ad vlti. & sentit 2. sec. in d. q. 147. ar. 4. quem ibidem Caiet. sequitur. Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli non potest. Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, c. Cum contingat, de foro comp. & c. Duo simul, de offic. ordin.

Ex quo infert Caiet. d. ar. 4. non debere prælatos relinquere suæ conscientie subditos petentes ab ipsis dispensationem, vt liceat eis cœnare aliqua de causa in die ieiunij aut ante horam comedere, quia potius debent eis compati, & benignè dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamen secundum eundem, quod dispensatus, vt die ieiunij pluries quam semel comedat, non videtur dispensatus vt carnes edat; nec dispensatus, vt ante horam iustam prandeat, videtur à ieiunando liberatus, nec necessitas, aut iusta causa, quæ excusat ab integro ieiunio, videtur excusare ab omni parte illius; ieiunare enim prout potest, tenetur; quia vt ille ait, præceptum Ecclesiæ licet in totum seruari non possit, seruandum tamen est quoad illam partem, quoad quam seruari potest, pro quo aptus tex. in c. Cum dilecti, de dolo & contumacitatis à glo. & doctoribus ibi. Notandum item, quod non excusatur quis à ieiunio propter eleemosynam, in quo multi absque textu & ratione errant, quia de-

f bitor

bitor vnus rei, soluendo aliam, non liberatur, l. Eum, & l. Manifesti, C. de soluti.
 23 Secundo, peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus à ieiunando cum sustentari possit escis ieiunio cōgruis, carne, ovis, aut lacticiis vescitur, iuxta S. Anton. receptum 2. par. tit. 7. cap. 2. §. 7. & probatur ratione posita sub finem nu. proximo.
 24 Tertio, qui ad cōnam inuitat eum, quem nescit non esse à ieiunio exemptum, & probabiliter credit, aut dubitat ob illam inuitationem ieiunium fracturum, quod alias seruatur esset, quia dat causam propinquam mortaliter peccandi secundum Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 4. dicentem, hoc non procedere in eo, qui scit inuitatum alibi esse cōnaturum. Hoc dictum tenuimus primum hic, deinde in cap. 28. Additionum huius Manualis Hispani contrarium, per multas rationes: nunc verò alta mente re pēpensa, credimus posse saluari illud, secundum mentem eius, in eo qui inuitat paratū cōnare, ex causa iusta, puta vrbaniaris, vel amicæ hospitalitatis, ad cōnandum secūm, in quantum cōna est actus sustentandi naturā, & de se bonus vel indiffetens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est fractio
 25 ieiunij. Credimus enim licere inuitare, & prouocare, iusta de causa alium ad aliquem actum suo genere bonum, vel indifferentem, nullatenus consentiendo in eum, quatenus sit malè, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, imo iuuat, ad agendum aliqua, quæ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quem omnia facta sunt, Io. 1. vt dictum est supra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatum alia ratione, quam quia est tale, vt de occisione CHRISTI gaudemus qua parte est nostra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauissimum peccatum, iuxta illud glo. c. 1. de Consec. Eccles. lib. 6. Actio displicuit, passio grata fuit, & de occisione tyranni gaudemus, qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatū. Tum quia licet egenti mutuum petere simpliciter ab vsurario, qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris, imo & accipere sub eis non consentiendo in dationem, quatenus est mala, Tum quia licet parochiano petere & accipere à suo parochio Sacramenta in quibus dandis ille peccat & creditur peccare, vt dictum est supra cap. 14. nu. 16. & 31. F. Tum quia licet locare meretrici domum in qua creditur meretricatura, sitam in ea parte vrbis in qua permittitur, vt dictū est supra cap. 17. nu. 195. A. Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excommunicatis, necessaria & vtilia ad sustentationem, licet illa directa ad peccandum vt ipsi dirigunt, sit peccatum, c. Audi denique, & c. Ad mensam, 1. q. 3. Imo & oportet id facere etiam excommunicatis extremè egentibus, imo & infidelibus volentibus infideliter viuere secundum omnes per c. Pasce, 86. dist. Tum quia licet petere à gentili, Iudæo, vel Saraceno, vt confirmet iuramento cōtractum, licet sciatur vel credatur superstitiose & cum peccato iuraturus, c. Mouet, 2. q. 1. Tum quia Laurentius dixit Decio Tyranno, assatum est iam, versa, & manduca, cum tamen illa verso esse peccatum ex parte assantis. Et multi martyres prouocarunt tyrannos ad sui occisionem, quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem resistendo, ne deponeretur, quum tamen vtraque tam crucifixio, quam eius protractio esset grande peccatum, & rationibus in contrarium adductis responderi potest eas procedere, in eo qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cōnandi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel

est causa.

est causa ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia, etiam declarantur dicta, in d. nu. 26. & 31. & supra cap. 19. nu. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

Quarto, qui pater familias, œconomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut vespere diebus ieiuniorum suis filiis, famulis, aut aliis quorum curam gerit cibos ministrat, aut iis qui suam tabernam, aut cauponam adeunt, propinat eos cibos, quibus illos ieiunium soluturos sine causa credit, aut saltem dubitat, aut dubitare debet. Quia quamuis fortassis non sit causa principij peccati, est tamen causa actus per quem peccatum exequitur, secundum Caiet. in d. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Maior in 4. dist. 15. q. 4. tradit, non autem si satis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo quod sunt iter facientes, adolentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices, aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occultè ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tanto apparatu ait Gab. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 3. dub. 6. Resoluens tamen tabernarios, & caupones qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscunque petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nullaque ratione habita an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccent, aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur.

Quinto, qui in diebus ieiuniorum cibos vitios ministrat sine dispensatione legitimæ nec consuetudine id permittente, Gab. vbi supra.

Sexto, qui mane comedit in die ieiunij per talem ignorantiam vel incogitantiam quæ à violando ieiunio excusat, & ob id non ieiunat. Quia non obstante tali estu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. Dixi (talem) quia secus est, si est eiusmodi, quæ à violando non excusaret, eo quod iam fractum ieiunium, reparare non potest illo die, & alio non teneret secundum omnes, arg. c. 2. de Obseruat. ieiunij, quicquid dicat Palud. vbi supra, vt qui vno die preces horarias omittit, non teneret altero die recitare, vt latè diximus in Repet. c. Quando de Conf. dist. 1. Notab. 20. nu. 35. Idem Angel. vbi supra §. 3. & 4.

Septimo, qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi in loco consuetam præuenit, iuxta glo. c. Vnum, §. Alias, verb. Ieiunantibus, 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 7. quicquid dicat Angel. verb. Ieiunium, §. 2. Secus si iusta de causa id facit, vt quia non vacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Innoc. in Rub. de obseru. ieiunij, & Sylu. vbi supra q. 1. dicto 3. & Gab. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 9. & Angel. verb. Ieiunium, §. 2. Licet autem pro libito proferre horam, modo sine superstitione fiat, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 2. §. Eo, ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante vesperras Quadragesimæ comedunt, vel aliis ieiuniorum diebus ante Nonam recitatā, quamuis officiis diuinis addicti id facere sine iusta causa non debent, iuxta S. Anton. vbi supra, & Caiet. vbi supra d. ar. 7.

VIII. Qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij ad opera illi impaubilia, quæ commodè in alium diem differri possunt, Palud. in 4.

dist. 25. q. 4. ar. 1. & Gab. ibidem, q. 3. ar. 1. notab. 4. Idem de eo, qui ieiunat diebus Dominicis, quia superstiose credit in illis ieiunandum esse contra consuetudinem Christianam, c. Si quis presbyter, 30. dist. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 3. secus si ieiunet ob salutem suam, studium, domandam carnem, aut alios bonos fines, imò meretur, arg. c. Vinam, 76. dist. quod ibi & in c. Si quis presbyter, tradit verque Cardin.

De III. Præcepto Ecclesiæ, de soluendis Decimis.

SUMMARIUM.

Decima quoad quotam iuris humani, quoad sustentationem diuini, nu. 28. & ita quoad illam tollitur consuetudine, & non quoad hanc, nu. 30.

Decima triplex, prædialis, personalis & mixta, nu. 29.

Decimam insolitam non imperat Papa, nu. 30.

Decima personalis in quo à prædiali differt, & non soluitur, nu. 31.

Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, &c. nu. 31.

Decimas debens, vel impediens ante restitutionem, non absoluitur, nu. 32.

Primitia, vt decima soluenda, nu. 32.

28 **C**ONTRA hoc præceptum, peccat mortaliter. Primo, qui decimam ecclesiasticam iure debitam non soluit integrè cui debet, secundum omnes, per c. Decimæ, c. Reuertimini, 16. q. 1. & illa multa, quæ Innoc. communiter recepit, citat in Rub. de Decim. alias in c. fin. de Paroch. illi proximo. Pro quorum intellectu dico Primo, quod lex illa vetus Exod. 22 repetita in multis locis ab Innoc. vbi supra, qua vndecim Tribus Israel iubebantur soluere duodecima Leuitarum diuino cultui additæ decimam omnium fructuum, erat lex iudicialis, quoad quotam decimam, quamuis quoad congruam sustentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis & naturalis deducta ex illa generali. Dignus est mercenarius mercede sua. Luc. 10. Secundum Thom. quolib. 2. ar. 8. & quod. 6. art. 10. & 2. sec. q. 87. ar. 1. declaratum ibi pulchrè per Caiet. & latè probauimus in Rep. c. Ius naturale, 1. dist. & in c. 1. de Decim. lib. 6. & in Repet. c. Ad hæc, de Præb. not. 1. §. dicto, quamuis Innoc. vbi supra, & Glo. c. 1. de Decim. lib. 6. recepti ab omnibus fere nostris, præsertim à Petro Rauén. in fine sui compendij teneant, Decimas etiam quoad quotam iure diuino deberi, per c. In aliquibus, §. Ille, de Decim. & alia quæ ibi allegat Glo. sed malè, quia certum est eam non deberi lege naturali; cum illa nullum ante Mosem, nec post eum ante CHRISTVM alios, quam Hebræos ligauerit, quod fecisset si esset lex naturalis, arg. c. Ius gentium, 1. dist. & principio, §. dist. Et consequenter erat iudicialis, vel ceremonialis, quas non solum est verum sed de fide, cessasse à passò CHRISTO, §. fin. 4. dist. & c. 1. de Purif. post part. Vnde Maior in 3. dist. 37. in q. 36. col. 2. ait, contrarium esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes non debeant censerî hæretici, & col. antepen. & seq. speciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus insequentem Innoc. eo quod eorum dicta consequitur præcepta iudicialia legis veteris non expirasse, quod est hæresis. Nec obstat

dictus

dictus §. Ille, quia intelligendus est, de lege, quæ diuina esse solebat, aut de lege diuina veteri, quæ nouæ humanæ exemplo fuit, sicut dixit Caiet. in d. ar. 1. & facit in simili, c. Cum esses, de Testam. & ad c. Quadragesima, de Consec. dist. 5. aptè respondet, in col. penul.

Secundo, dico triplicem esse decimam: Prædialem, personalem, & mixtam. 29 Prædialis est quæ prouenit ex fructibus prædiorum, tritico, vino, oleo, &c. Personalis est decima lucris, ex sola industria, aut labore personæ, quæ sit, quale est lucrum mercedis, mercis, officij, venationis, &c. c. Ad Apostolicæ, & c. Pastoralis, eum glossa & eis annotat. Mixta est, quæ partim ex prædiis & partim ex industria capitur, qualis est factuum pecudum, & pullorum auium. Et ita hæc lex Ecclesiæ est generalior quàm verus, quæ solam decimam prædialem, aut mixtam soluere iubebat. Dixi supra (Ecclesiasticam) ad includendam triplicem decimam supra- 30 dictam. Dixi (iure debitam) ad excludendum eam quæ consuetudine, vel conventionem rationabili nõ debetur, quod fere tota Italia seruat, & bene, quia quum vt prædictum est, decima non debeatur quoad quotam iure diuino, potest illa diminui, vel tolli, modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris ecclesiasticis, arg. c. fin. de Conf. & l. 2. C. Quæ sit longa Consuetudo. Vnde sequitur Primo, quod qui soluit minorem partem, quàm decimam, vel decimam de vnis fructibus, & de aliis non, modo soluat totam partem consuetam, & de omnibus fructibus decimari consuetis, satisfacit, modo suam parochus congruam sustentationem habeat per prædicta etiam in duobus casibus de quibus Panor. in c. A nobis, de Decim. quem sequitur Angel. verb. Decima, §. 2. Quorum quidem prior est, quando Papa soluere iuberet, quia retenta opinione prædicta Theologorum, supra efficaci ratione probata, eiusmodi iustus esset iniustus, & ab eo supplicari posset, iuxta c. Si quando, de Rescript. Posterior vero est quando ministri Ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent, nam & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcisè, sed plus, vel minus, vel tantum prout congrua sustentatio, plus minus vel tantum requireret, quia hoc iure naturæ, cui humana consuetudo derogare nequit, debetur, illa vero humano, cui consuetudo derogat, c. fin. de Consuet. vt dictum est supra nu. 28.

Sequitur secundo, idem dicendum de personalibus, quod de aliis, videlicet, 31 quod non debentur, vbi est consuetudo legitime præscripta, eas non soluendi, qualis est fere nostra ætate in toto orbe Christiano exceptis salariorum famulorum, & famularum, aliquarum regionum Hispaniæ. Inter has enim & alias hoc solum interest, quod eas nunquam fuerunt debitæ iure diuino etiam veteri, illæ vero sic ab Hebræis tantum, & quod in his deducuntur impensæ, & solum lucrum decimatur, in aliis non itè per notata in c. Ad Apostolicæ, c. Non est, c. Ex transmissa, c. Pastoralis, de Decim. Id tamen est certum de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem, de alio vero sic, modo non sit per nototium peccatum quæsitum, ex tali enim lucro non est accipienda, ne illud approbati videatur, iuxta glo. communiter recep. in d. c. Ex transmissa.

Secundo, Peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deducit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut semen satum aut pensionem, quam domino prædij soluit, contra c. Tua nobis, & c. Non est, de Decim.

aut decimat partem peiorem, quia licet non debeatur optima, debetur tamen mediocri, Maior, vbi supra.

Tertio, qui soluit quidem omnes decimas debitas, sed non vbi, quando, vel quibus iure vel consuetudine legitima debet, arg. c. Certificari, de sepul. & c. Ea te, de iure iur. Nisi pacto legitimo inter ecclesiasticos, & laicos excusetur, c. Statuimus, & c. Veniens, de Transact. cum eis annotat.

32 Ad, quod Concilium Trid. in sess. 25. cap. 12. de Reformatione sic præcepit. Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine nisi plena restitutione sequuta absoluantur, quod intelligimus de iis, qui restituere possunt, antequam sacrosanctum corpus Domini sumere debeant aut moriantur, arg. eorum quæ dicta sunt supra cap. 17. nu. 42. & nu. 156. Condonatio verò facta ab eo cui debentur, sufficeret ex mente glo. solemn. cap. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. verbo Restituatur. Nec refert, an diues sit, qui debet, an pauper, vt rectè significat Maior, vbi supra, quicquid sentiat S. Ant. 2. par. tit. 4. cap. 3. §. 7. nisi quod beneficiarius condonando diuiti quod pauperibus est erogandum, & diues accipiendo, quod illis erat dandum, peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea quæ diximus in prædicta Apologia locis citatis supra cap. 17. nu. 94. & specialius in c. Non liceat, 12. q. 2. §. 15. nu. 5.

Quarto, qui primitias iure vel consuetudine legitime debitas non soluit, vbi, quando, & quibus debet, iuxta c. 1. & ibi notata, de Decimis. & trad. Tho. 2. sec. q. 86. Et qui concionator vel confessarius non hortatur ad soluendas decimas, iuxta dicta infra cap. 27. nu. 145.

De quarto præcepto Ecclesiæ, de semel in anno confitendo.

SUMMARIUM.

Confessio sed non scriptio omnium mortalium intra annum per se ipsum necessaria, & interdum ante Quadragesimam, venialium vero utilis tantum, nisi, & c. nu. 33. & trib. seq.

Confitendo qui mentiens, vel nolens integrè sateri peccat mortaliter, nu. 37. 38. & 39.

Confessio talis qualis eius finis, & quis principalis, nu. 40.

Confitens, qui laico, vel qui confessionem iterans peccat mortaliter, nu. 41. & 42.

Pœnitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter, nu. 43.

Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter, nu. 44.

33 **C**ONTRA hoc præceptum peccat mortaliter. Primo, qui non confitetur iam habens discretionem, & potest, omnia sua peccata mortalia semel in anno cui debet, c. Omnis vtriusque sexus de Pœnit. & remiss. Et quamuis omittere vno anno confessionem, non sit nisi vnum peccatum mortale; vt significat glo. sing. in summa, de Pœnit. dist. 5. tamen, quoties quis proponit, non confiteri toto anno, toties peccat, iuxta omnium sententiam. Quid autè sit confessio (de qua loquimur) sacramentalis, & quæ 16. conditiones quas requirit, cum quatuor notabilibus, dictum est supra c. 2. nu. 5. Dixi (habens discretionem) ad excludendos eos qui ea carent, dicto c. Omnis. Eam autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecundatur, & bonum discernit à malo, & interrogatus, An liceat innocentem interficere? aliena inuadere? superiori maledicere? & alia huiusmodi, negatiue.

negatiue respondet. Et interrogatus, An bonum sit, esurienti panem porrigere? adire ecclesias? affirmatiue respondet, sed non omnes eodem tempore, eam consequuntur, quod diligenter considerare debent ij, quibus illi subduntur, arg. c. Duo ista nomina, 23. q. 4. Porro decens est consuetudo, vt vno, aut altero anno prius incipiant confiteri quam communicent, quo maiori cum reuerentia id faciant, Maior in 4. dist. 17. q. 2. Dixi (potest) quia si copiam confessarij non habet, aut est excommunicatus, & non negligit procurare absolutionem, aut ex consilio confessarij in longius tempus confessionem differt, aut alias impeditur, non peccat, arg. c. Quia diuersitatem, de Concess. præb. & trad. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 8. Dixi (peccata mortalia) quia hoc præceptum non includit venialia, etiam si mixta sint mortalibus, iuxta glo. c. Omnis, receptam ibi, & in 4. dist. 16. per omnes, & probatam per Conc. Trid. sess. 14. ca. 5. nisi quando dubitatur, an sint mortalia, arg. c. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. aut tanto affectu est in illa, quod timet se per ea in mortale inducendum, nisi fortiter frænct illa confitendo; iuxta S. Bonau. in 4. dist. 16. sub. fin. Quibus consequens est, posse quem si velit, confesso vno veniali peccato, alterum tacere, Maior & alij, vbi supra. Vtile tamen est carenti mortali, sæpius venialia confiteri, quia per id augetur gratia, & pœna purgatorij minuitur, & propositum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus venialiter peccandi diminuitur, Syl. verb. Confessio, 1. q. 4. §. 3. Dixi (semel in anno, & omnia) propter ea quæ in d. cap. 2. dicta fuerunt.

Secundo, Peccat qui non confitetur etiam extra Quadragesimam occurrente casu in quo ad id obligatur. Quinque autem casus, in d. cap. 2. nu. 6. & duobus sequent. attigimus: quibus prædictus Maior addit alium, in quo quis nouit, se memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadragesima minimè habiturum, quod videtur utile, sed non necessarium. Tum quia fere omnes in anni decursu toties peccamus, vt veri numeri, in Quadragesima, non meminerimus. Tum quia nulla lege ad id obligamur, & sine lege, non est asserenda obligatio, §. Consideremus, Auth. de Trient. & semiss. col. 3. & c. Consuluit, 2. q. 5. Tum quia Conciliū Florent. citatum à nobis in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 66. Cui Tridentinum consentit, vbi supra cap. 5. tantum obligat ad confitenda peccata, quorum meminimus, in quod tamen adhibenda est mediocri diligentia, quam ibi determinauimus, sed non illa noua, quam Maior sine textu & ratione necessaria excogitauit, quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertio, qui non iterat confessionem, in quibus casibus interanda est, supra cap. 9. positus, sciens, aut scire debens se ad illud teneri, iuxta mentem omnium,

36 Quarto, qui confiteri potest ore proprio per seipsum & non vult id facere, nisi tantum per scriptum, vel nuntium ob segnitiam, aut pudorem, c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1. Dixi (potest) quia qui per se ipsum confiteri nequit, non tenetur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec etiam per interpretem. Si tamen id faceret, valeret confessio, & absolutio, quæ scripta mitteretur, secundum Palud. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 1. & clarius Adrian. in 4. de Confess. q. 1. col. 6. quos sequuti fuimus in c. Quem pœnitet, & nunc etiam sequimur, quamuis aliqui contradicant. Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit, & est in vsu Ecclesiæ, & eam, quæ per scriptum à præsentente pœnitente fit, probat Glo. c. Qualis, 30.

q. 5. Tum quia falsum est de ratione intrinseca confessionis esse vt sit secreta, Concilium enim Tridentinum in dicta sess. 14. ca. 5. expresse ait posse fieri eam publicè, licet nemo ad id teneatur. Et si id esset verum, confessio, quam tertius insidiosè audiret, nil valeret. Tum quia dict. cap. Quem pœnitet, habens non esse faciendam per scriptum, intelligi debet, quado verbo commodè fieri potest, ne contradicat prædicto cap. Qualis, quod habet eam per scripturam fieri posse. Tum quia hæc opinio misericordiam Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ & deuotionem pœnitentium auget, & opposita retrahit à confitendo aliena linguæ homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos, in domum parochi ægrotantis migrare nequeunt.

37 Quinto, qui mentitur in confessione, affirmando, aut negando, aliquod mortale, nisi affirmaret absque animo sacerdotem decipiendi, putans se sanctè possenimis accusare, vt diximus, in d. cap. Fratres, nu. 37.

Dixi (mortale) quia si solum affirmaret, vel negaret falsè tantum veniale, non peccaret mortaliter siue proposuisset illud cōfiteri, siue non, quicquid dicat Caiet. 2. sec. q. 69. ar. 1. Quia mendacium solo eo, quod in iudicio interiori confessionis, aut exteriori dicatur, non est mortale, quamuis sit de re, quæ ad iudicium, in quo illud fit, pertineat, nisi sit iuratum, aut notabiliter perniciosum, vt diximus, in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 18. & in c. Inter verba, nu. 735. & supra cap. 18. nu. 7. Dixi (eo solo) quia, vt scripsimus in d. c. Fratres, nu. 22. potest esse peccatum, quando quis nullum aliud verum cōfiteretur, non quidem, quia est mendacium, sed quia irreuerentiam sacramento facit, non subiiciendo materiam, ad illius exercitium sufficientem, qualis non est peccatum falsum, licet veniale verum sit. Quod dictum est de veniali, est dicendū de mortali alias legitimè confessio, cum neutrius cōfessio sit necessaria, & vtriusque sit sufficiens materia sacramenti secundū communem Catholicorū. Vnde sequitur non peccare mortaliter, vt in d. c. 2. nu. 4. diximus confitentē, negantem se admisisse peccatum mortale alias legitimè cōfessum.

38 Sexto, Qui inter confitendum proponit non confiteri aliquod peccatum mortale, si confessarius non interroget, quod agnoscens confessarius procurare debet, vt eum pœniteat peccati nolendi confiteri integrè contra prædictum c. Omnis, & Conc. Florent. & Trid. Sess. 14. c. 5.

39 Septimo, Qui confiteatur ob finem mortaliter malum, puta, ad consequendum aditum faciendi aliquid, quod esset mortale, aut ob vanam mortalem gloriam, Quia omnis actus, cuius finis mortalis est, ipse quoque talis est, c. Cum minister, 23. q. 5. cum iis, quæ latè adiecit ei. Dixi (mortaliter malum) quia confiteri ob finem venialem, non est mortale: quamuis enim eximius vir ille Angel. verb. Vanagloia, §. 1. teneat, concionari, missam celebrare, & alia principaliter diuino cultui dedicata facere, propter honorem, aut inanem gloriam, esse mortale, contrarium tamen tenendum est, vt latissimè in Repet. c. Inter verba. 11. q. 3. nu. 351. demonstrauimus. Addimus autem, quod vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne notetur, aut infametur in populo, aut ob merum apparitoris, siue merini, aut pœnæ, non satis est, quod alias non confiteretur, sed oportet, vt id æquè, aut plurius quam confessionem, & absolutionem faciat, quod pauci faciunt, quamuis multi non confiterentur, nisi aliquo respectu prædictorum, aut alio simili temporario in id moue-

id mouerentur, per ea quæ in locis supradictis diximus, præsertim in d. c. Cum minister, nu. 43. disputando de causa principali, & minus principali actus humani. Vnde sequitur non peccare mortaliter, eos, qui ne suam exultationem honestam amittant, confessario cuidam familiari suo confitentur, omnia sua peccata etiam obscæna, & postea alteri probo & graui solum leuiora; quod de se non est malum, & si finis venialis fuerit, peccatum veniale erit, & si mortalis mortale, & si bonus, qualis frequenter est, sanctus, & probus, imò interdum necessarius, quicquid dicat Syl. verb. Confessio, 1. q. 6.

Octauo, Qui confiteatur laico vel clerico non presbytero, absque necessitate, cum possit confiteri presbytero, aut cum necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalem, aut detegendo peccata mortalia secreta imprudèter, iuxta Scotum & communem in 4. dist. 17. q. 1. & Card. Turre. in c. Quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. quod sicut in ca. 1. de pœnit. dist. 6. à nu. 72. vsque ad 83. & in Repet. d. c. Inter verba, nu. 729. diximus, intelligendum est solum de eo qui confiteatur peccata, quibus absque peccato mortali se infamare non potest, & de eo, qui scit absolutionem sacramentalem tentatam à laico etiam in vltima necessitate, esse sacrilegium, & esse graue peccatum interdum se ipsum infamare, etiam ad veniam à Deo obtinendam, non autem de simplici & bona fide credente, (licet per ignorantiam iuris) licitum esse, hoc fecit, eo quod communiter id inter peritos licitum existimatur, quod tamen falsum est, iuxta omnes in 4. dist. 17.

Nono, Qui confessus laico tempore necessitatis, peccata mortalia non cōfiteatur, eadè postea cui debet tempore quo confiteri tenetur, iuxta omnes in 4. dist. 17. & ca. Omnis, de Pœnit. & remiss. Quia ad confitendum ea non secus tenetur quam si laico confessus non fuisset, vt diximus in d. c. 1. de Pœnit. dist. 6. nu. 83.

Decimo, qui peccatorum semel bene factam confessionem iterat secundo, tertio, & sepius propter scrupulos, cum periculo decipiendi ob nimiam de re tristi cogitatione, aut cum scandalo notabili confessarij, aut notabili infamia tertij, vt diximus in d. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 729. & in c. fin. de Pœnit. dist. 5. nu. 30. & aliquid in c. 1. nu. 98. & 99. de Pœnit. dist. 1. Dixi (cum periculo & scandalo) quia non videtur plusquam veniale id facere sine illis, licet sit veniale, quia procuranda est tranquillitas animæ & conscientia, quam eiusmodi scrupulosa repetitio diminuit. Et ideo semel confessus & absolutus conuenienter iuxta iudicium docti confessarij, quiescere debet, imo & credere, se confessum fuisse illa, quæ postea occurrent, quæ nescit an fuerit confessus, vel non, quia ob hoc nullo se periculo subiicit, eo quod certo non sciat, se illa confessum non fuisse, morbus enim qui laborat excusat eum, & facit, vt pro certo habere debeat, quod alius rectè compositus pro dubio reputare deberet, eo quod passio inordinata timoris, iudicij constantiam ei adimit, & tot dubia in phantasia excitat, vt ad timendum nunquam se bene confessum inducat, & non sine magna molestia phantasiae motus sedare possit, per quod multa pericula tam corporis quam animi incurruntur, & multa vtriusque opera bona impediuntur, vt rectè post alios considerat Caiet. in Summa verb. Confessionis conditiones: Addens idem dicendum de iis, qui iterant confessiones, non quia sint scrupulosi, sed quia nunquam proponunt cunctis integrè confiteri, vt debent, quia mortaliter peccant, non quia iterant (cum

ad id teneantur) sed quia non bene iterant, & magnam irreuerentiam tanto sacramento faciunt contra ea quæ ait Tho. 2. sec. q. 99. art. 3. Verum est etiam quod quamuis nemo ad confessionem peccatorum, semel bene factam iterandam teneatur, sanctum tamen est iterum ea confiteri: si deuotionis causa, cum quieta conscientia, & sine tædio confessariorum & aliorum bonorum operum impedimento fiat. Quia quamuis per primam contritionem & confessionem remissa fuerit eorum culpa, frequenter tamen non remittitur tota pœna temporaria hic vel in purgatorio subeunda, in quam æterna mutata fuit, quæ per secundam, tertiam & quartam confessionem tollitur, aut diminuitur, tam ratione verecundiæ, qua pœnitens in confessione afficitur, quam virtutis sacramentalis absolutionis, quæ non solum largitur, aut auget gratiam, sed etiam diminuit, aut tollit pœnam supradictam, iuxta illud S. August. in c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1. quanto pluribus confitetur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis, quem ita ibi intelligimus & sic intelligendus est, iuxta Panor. in c. At si, §. De adulteriis, de Iudic.

43 Undecimo, qui pœnitentiam non implet sibi à confessario præceptam, & à se acceptatam in satisfactionem specialem suorum peccatorum mortalium, cum illius meminisset, & eam implere possit. Dixi (Acceptatam) quia non cogitur pœnitens acceptare, nisi vt infra c. 26. nu. 20. dicitur, sed acceptatam implere tenetur, vt latius aliis, in c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. nu. 13. diximus. Tum quia quicquid dicat Caiet. in 2. q. de satisfactione, maiorem vim habet sententia confessarij in foro ipsius, quam alius iudicis in foro exteriori. Quæ tamen acceptata ad implementum sui obligat sub pœna mortalis, c. 2. de Maior. & obediens. Tum quia in dubio hæc est communis intentio confessariorum & pœnitentium, & innuitur illo euangelij, Quorû retinueritis, &c. Io. 20. Dixi (Præceptam) quia consultatum, nec ad mortale, nec ad veniale obligat, §. fin. 4. dist. & c. fin. 14. q. 1. Dixi (in satisfactionem) quia quæ imponitur in satisfactionem eius ad quod tenetur, puta, vt singulis annis confiteatur & communicet, & quod debet restituat, ad nonnum peccatum non obligat, quia regulariter expressio eius, quod tacitè inest, nihil operatur, c. Significasti, de Elect. & latè Fely. in c. Ad audientiam, 2. de rescript. vbi glo. nec qui declarat statuit, l. Heredes palam, §. Sed & si notam, ff. de Testam. Dixi (Mortalium) quia, quæ ob veniale imponitur, non obligat ad mortale communiter, nisi contemptus interuenerit.

Duodecimo, qui post confessionem reuelat aliquid à confessario sibi dictum, consultum, vel præceptum, in detrimentum notabile vitæ, salutis, famæ, aut bonorum eius probabiliter redundans, iuxta Palud. in 4. di. 11. q. 3. ar. 3. col. 6. & latè Adria. in 4. de Confess. du. 10. col. 11.

De Quinto præcepto Ecclesiæ, de Communicando in Pascha.

SUMMARIVM.

Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies nisi, &c. nu. 45.

Communicet, quam citius poterit non communicans in Paschate, nu. 45.

Obligatio quæ lapsu termini implendi præceptum finitur, nu. 45.

Communi-

Communicat qui scienter in mortali & ob id peccat, nu. 46.

Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis piè credit esse in ea, nu. 47.

Communicare bene quis censura ligatus potest, nu. 48.

Communio confessionem actualem mortaliū prærequirit, nisi, &c. nu. 49.

Communio omisso ob odium, &c. quæ mortaliū, nu. 50.

Communio, quæ copula, vel pollutio licita vel illicita impedit, nu. 51.

Pollutio vel copula carnaliū, quæ communionem impedit, nu. 51.

Communicans alienum parochianum peccat nisi, &c. nu. 52.

Communio quo esu vel potu eodem die præsumpto impeditur, nu. 53.

Communicans vel celebrans pluries quam semel in die peccat, nu. 54.

Communio quando ob peccatū occultum malè & ob publicū rectè denegatur, nu. 55. & 56.

Communio non procurans eis quorum curam gerit, quando peccet, nu. 57.

Communicare non licet paruulis, nec aliis sub vtraque specie nisi celebrando, nu. 57.

Communicare qui tenentur pluries in anno & quoties expediat & deceat, nu. 57.

CONTRA hoc præceptum quintam peccat mortaliter, Primo, qui non com- 459
municat in Pascha, ca. Omnis, de Pœnit. & remiss. nec antea vel post octo dies iuxta declarationem Eugenij iij. quam ignorauerunt Panor. & alij in d. c. Omnis, & Anton. in 2. par. tit. 9. cap. 9. Sed eam inter alios citauit Maior in 4. dist. 17. q. 2. nisi de licentia proprij sacerdotis, in aliquot plures dies differat, d. c. Omnis, & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, & nequeat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum, quale est illud occultum, quo impeditur à faciendo quod requirit absolutio, vt in casu, c. Inquisitioni, cum ei annotat. de Sent. excom. quo casu patienter perferendo censuram, & pœnam ecclesiæ, potius meretur: modo pro viribus procurret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorum, sanctamque communionem secundum omnes, quod rectè explicat Gab. Ser. 21. de Eucharistia. Vbi autem est consuetudo legitima, & præscripta satisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet quadagesimæ die, qualis est in nostra Conymbria & multis aliis locis, sufficeret conformare se illi, vt diximus, in c. Consideret, de Pœnit. dist. 5. §. Caueat, nu. 1. Hortamur tamen, ne quis statim, à prima confessione in annum integrum dilata communicet, sed expectet aliquandiu & postea deuotè confessus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam purissimam, sanctissimamque mensam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 9. §. 3. quem Syl. verb. Eucharistia, 3. q. 15. sequitur, & etiam Medina in Cod. de Pœnit. dum de confessione tractat, teneat eum, qui in Pascha resurrectionis non communicauit, non teneri sub pœna noui peccati, ad communicandum vsque ad alterum Pascha: quod ipsum dicunt Anto. vbi supra, & Syl. de Confessione, contradicente in hoc Medin. vbi supra. Nobis tamen contrarium videtur in vtroque verius. Tum quia si vt Medina dicit, qui intra vnum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur, eo quod prædictum c. Omnis, confessionem semel in anno præcipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha, tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni, cum idem c. communionem semel in anno præcipiat. Nam prædictum c. præcipiendo communicare in Pascha,

duo in

duo in effectu, præcipit, scilicet communicare semel in anno, & communicare in Pascha, & licet lapsa pascha, non possit impleri alterum, de comunicando in ipso, potest tamen alterum, de communicando semel in anno, vt in simili dicitur, in ca. Cum dilecti, de dolo & contum. de citato ad comparandum certo die Romæ, quod si non potest comparere illo die, tenetur comparere quanto cyus, post illum poterit. Cui concordat l. Celsus, ff. de Recep. arbit. cum citatis vtrouique. Tum quia licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur vt eo lapsa ea finiatur, c. Sicut, de spons. quâdo tamen præfinitur ad dilatandam solutionem, non finitur per lapsum ipsius, imò vegetior efficitur, per d. c. Cum dilecti, vbi hoc annotat Panor. nu. 1. 2. cõmuniter receptus. At terminus Paschæ, in prædicto c. præstitutus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilatandam debiti solutionem, & declarandum eam fieri posse intra annum citra culpam & pœnam. Tum quia non obstat eorum fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, vel illo die, & de singulo quoque die recitandis horis canonicis, elapso die non obligant ad ieiunandum, aut recitandum alio die. Non inquam hoc obstat: quia vt singulariter melius quã alij, dixit Petrus de Anehar. in cap. 1. de Celeb. Miss. nu. 20. relatus per nos in Rep. c. Quando, de Consec. dist. 1. not. 10. nu. 35. illa ieiunia & illas horas præcipit ecclesia tanquam onus illis diebus annexum: quod in istis duobus præceptis confessionis, & communionis non facit; quibus determinat tempus confitendi & communicandi, à iure diuino indeterminatum intra quod ei satisfaciamus. Et sic quamuis obligatio illo die communicandi, eodem elapso cesset, obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, quin manet, vt quanto cyus poterit satisfiat, cum annus tacite præfixus fuerit, pro dilatione pura satisfactionis, & communicatio in die Paschæ, pro onere illius diei.

- 46 Secundo, Peccat mortaliter qui communicat credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum, 1. ad Corint. 11. Idem de eo, qui communicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale obligantem, aut redeundi ab concubina relicta, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum post pascha, aut non restituendi alienum, aut non deponendi odium, vel rancorem mortiferum, &c. Idem de illo, qui de peccato præterito mortali ob utilitatem inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit, qualis est; qui delectatur vsura, mendacio, fraude vel furto, eo quod per ea, bona sibi quæsiuit, aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impense amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quamuis proponat, nunquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de iis & aliis per quodcumque; peccatum quæsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœniteat peccatorum, aut saltem non placeat illa sibi, neque quod per ea quæ sita, sic quæ sita fuerint, vt in d. c. Inter verba, 11. q. 3. & in Addit. cap. Quando, diximus, citando alios, quod clarè resoluit Maior in 4. dist. 14. q. 2. ar. 1. Licet enim cuius delectari, de quibusq; bonis effectis malarum causarum, modo eis qua parte malæ sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet se mortalis culpæ reum, qui ex ignorantia affectata siue procurata id ignorat, quia delectatur, se nescire illa esse peccata, vel ea non meminisse, ne ad confitendum illa teneatur. Imò & qui id facit ex ignorantia crassa qua laborat, qui ad id sciendum, an sit peccatum, vel recordandum an fuerit

non vit-

non vitur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum & Communem in 4. dist. 9. & in c. Quotidie, de consec. dist. 2. Ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum absque nouo peccato, qui debita diligentia in recordando & consulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuotè ac reuerenter communicans non peccat nouè, etiam si verè sit culpæ mortalis reus, quin interdum virtute tanti sacramenti veniam consequitur, dum eius calore fit de attrito contritus, secundum S. Thom. communiter receptum 3. par. q. 79. ar. 3. Non enim est necesse ad rectè communicandum scire se in gratia Dei esse. Tum quia hoc non nisi reuelatione speciali diuina sciri potest, cap. final. de Purg. can. Tum quia sufficit probabiliter credere se in illa esse, quod facere potest, quise contritum esse probabiliter credit: & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui verè Deo dicere potest tria, quæ ponit Io. Gerf. in suo opere tripartito. Quorum primum est. Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me pœnitet, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab aliis in posterum cauere. Secundum. Propono ea omnia domine tempore congruo confiteri. Tertium. Hæc principaliter facio, & faciam tui amorè, & quia tuam immensam Maiestatem & bonitatem offendi, debens eam honorare super omnia & amare.

Tertio, qui communicat contra prohibitionem ecclesiæ, eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communionem per proximè dicta, nisi quando huiusmodi censuræ, in se nullæ essent, per ea, quæ latè diximus in Rep. c. Cum contingat, de Rescrip. pag. 160. aut iniuste coram Deo, & secreto commnicaret, aut in terris vbi id ignoratur, iuxta ea, quæ in c. penul. de sent. excomm. post Ely. & alios in c. fin. de Testib. cogen. scripsimus.

Quarto, qui habens copiam confitendi, communicat ante confessionem actua- lem omnium peccatorum mortalium, nunquam antea legitime confessorum, & ante eorum absolutionem, quamuis veram de eis contritionem habeat, iuxta S. Tho. 3. par. q. 80. ar. 4. & in 4. distin. 17. q. 3. ar. 1. q. 4. Scot. & alios in 4. dist. 9. & glos. singul. ab omnibus nostris receptam, in c. De homine, de celeb. miss. Quamuis Caiet. in summa verb. Communio, & 1. ad Corint. 11. & in d. ar. 4. quem sequitur Armilla, oppositum teneat: Cuius opinionem & fundamenta euidenter refutauimus in glo. Summæ de Pœnit. dist. 5. nu. 31. & seq. quamquam Trid. Concil. reiecit in Sess. 13. cap. 7. & can. 11. Dixi (Habens copiam) quia secus si eam non haberet, vt illa glo. sing. dixit, quam non habet, qui sine scandalo confiteri nequit: vt qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit contritio de illo cum proposito confitendi, ad missam proseguendam. Idem de illo qui iam venit cum aliis ad communionem suscipiendam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud deoeter ante illam confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere, potest enim cõmunicare, cum proposito illud confitendi, secundum Scot. in 4. dist. 9. & Sylu. verb. Eucharistia, 2. q. 7.

Quinto, qui omittit communionem ad quam tenetur propter odium vel vo-

luntatem

luntatem non parcendi; aut non restituendi, aut non faciendi aliud ad quod sub mortali reatu tenetur, is enim nouè peccat, quia nemini malitia sua debet prodesse, c. 1. Ver. Nosigitur de Postul. Prælat. & l. Itaque fullo, ff. de furt.

61 Sexto, qui intra vnum diem naturalem post habitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitam etiam contritus & confessus communicat, quod in c. 1. de Pœnit. dist. 6. latè olim suauimus, protestati, nullum esse textum vel rationem necessario id probantem, quod multis prudentibus confessariis visum fuit durum. Quare prætermittis quibusdam, quæ hic super hoc addidimus, affirmamus idem quod in postrema additione affirmauimus, nempe hoc de rigore iuris non procedere, quamuis multa pro eo faciant, imo quod vera contritione puraque confessione præcedente, & nullo contemptu nec distractione notabili, nec alio, quod obstat interueniente potest celebrare, & comunicare humiliter secundum Palud. in 4. dist. 9. Syl. verb. Eucharistia, 3. §. 10. Minus autem procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiendum absque peccato mortali habitam, (quamuis ex causa mortali contingeret) communicaret, aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex necessitate aut ex officio proprio, aut alterius, necessario ab ipso præstando celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta S. Tho. & communem in 4. dist. 9. & in 3. par. q. 80. ar. 7. & nos diximus, in d. c. 1. & licet coniugati intra diem quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent, non tamen peccant, saltem plusquam venialiter, communicando iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa verb. Communio sacramentalis. Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Alber. Magn. arg. c. vir cum propria, 33. q. 4.

52 Septimo, qui hanc sanctam communionem percipit ab eo, qui non erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa vel tacita aut privilegio, etiã extra Quadragesimam, aut post ha etiam in articulo mortis, iuxta Card. in Clem. 1. de priuileg. q. 1. etiam si sit religiosus, per dictum Syl. verb. excommunicatio, 7. excom. 14. §. 2. contra alios, nisi ignorantia excusetur. & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus, excommunicatus est, Clem. 1. de Priuileg. de qua infra cap. 27. nu. 101. Verum tamen Leo decimus concessit cui libet sacerdoti ordinis Minorum, ut quouis anni die Sacrosanctum Domini corpus secularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis, Supplem. priuileg. Ap. st. concess. 100. Et consequenter Dominicanis & reliquis omnibus, qui eius priuilegis videntur. Quod etiã scimus concessu esse particulariter & merito patribus Illustriss. Societatis Iesv, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdam videri possit hanc exceptionem diei Paschatis Resurrectionis intelligendam esse de omni communionem qua huic præcepto satisficit, nobis tamen intelligenda videtur de sola communionem diei Pasche siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue non. Quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione attentis verbis quæ addit simili Nicolai v. concessioni 149. in monumentis Ordin. Minorum secundo impressis. Nec condemnaremus eum qui acciperet, aut qui sanctissimum sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, ut iudicio boni viri credi possit parochum

parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ ex hoc oriri videtur, per ea, quæ in simili casu dicta sunt in cap. 9. nu. 5.

Octauo, qui communicat aut celebrat post cibi, aut potus ex proposito sumptionem eodem die elapsam media nocte, cum valet, aut ita ægrotat, ut commodè possit differre in sequentem diem, quamuis per modum medicinæ aut ipsam medicinam sumeret, c. Liquido, & c. Sacramenta, cum eis annot. de Consec. dist. 2. Dixi (ex proposito) quia deglutit reliquias cibi diei præcedentis dentibus inferas, aut aliquam aquam guttam, aut particulam alterius rei, lauando os, aut gustando ius, vinum aut aliud simile, absque proposito edendi tanquam saluum non impedit communionem, nec celebrationem, quia non est propriè sumere cibum vel potum. Dixi etiam (eodem die elapsa media nocte) quia prius sumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cœnet, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem, quam in d. c. Liquido, confirmauimus, licet aliqui contradicant, per c. Si constitueris, de Accusat. quod tamen non probat ut ibi alias diximus. Licet qui cœna noctis præcedentis mentem conturbatam sentit, communicare ex consilio non debeat iuxta S. Tho. 3. par. q. 8. ar. 6. ad 5. quamuis communicando non peccet mortaliter. Dixi (cum valet) quia infirmus sequentem diem expectare commodè non valens, communicare potest sed non celebrare etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum, etiam iussu Prælati inferioris Papa iuxta communem.

Nono, qui pluries eodem die communicat vel celebrat, c. Sufficit, de consec. dist. 1. c. Consultasti, de Celeb. Miss. nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos, qui ob infirmitatem, vel alias non celebrando communicat, sine stola & superpellicio, quamnis c. Ecclesia, 23. dist. hoc significet secundum Ang. verb. Sacerdos, §. 4. Verè enim id non intendit, ut rectè innuit Syl. verb. sacerdos, §. 4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando. Loquitur etiam de sumente corpus, & sanguinem, & qui non celebrando comunicat, non percipiunt sanguinem sub specie vini, ut sentit glo. recepta in c. Competimus, de Consec. dist. 2. & definit Concil. Trid. sess. 21. can. 2.

Decimo, qui parochus communionem subdito petenti publicè, tempore quo iure communicare tenetur, ministrare renuit propter peccatum occultum quod in confessione audiuit, à quo illum non absoluit eo quod non satis eius pœniteret, quia id esset detractio & detectio peccati occulti quæ est mortalis, ut in c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. nu. 84. & supra cap. 3. diximus. Dixi (occultum) quia ob publicum & notorium potest, & debet negare, quia meretricibus & usurariis & quibuslibet aliis peccatoribus notoriis, quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctissimè confiteantur, non est publicè comunio ministranda (quamuis sic in secreto) donec publicè pœnitentiam agant, aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publicè denuntiet iam eos pœnitare, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conuersatione, aut alio legitimo modo, de vitæ emendatione constet, ut qui ipsorum prauis exemplis offendi fuere, eorundem emendatione adificentur, iuxta S. Bonau. & Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 3. & 4. & nos in cap. 1. in princip. nu. 9. & seq. & in c. Sacerdos, nu. 63. & 101. de Pœnit. dist. 6. Notorium appellamus, quod est manifestum per sententiam, vel per confessionem in iure, vel euidentiam rei, quæ nulla tergiversatione celari potest, c. fin. de Cohab. Cleric. & mul. & c. fin.

iuncta glo. de temp. ord. & non aliud, licet duobus, tribus, aut pluribus testibus probari possit, vt in cap. Vestra de Cohab. cleric. late trad. Anton. recep. à Panor. & aliis. Dixi (quod in confessione audiuit) quia si alio modo, ante aut post illam intellexit, denegare non potest ei eam si publicè deposcit, sed sic in secreto quamuis eam debito tempore postulet. Dixi (tempore quo iure, &c.) quia in alio non solum non potest, quin denegare debet. Cum nec ipse ad præbendum, nec ille ad petendum teneatur, iuxta sententiam prædictorum vbi supra, & quæ supra diximus.

67 Vndecimo, qui pater, tutor, curator, aut herus, negligit notabiliter procurare, vt sui liberi, pupilli, minores, aut famuli domi suæ viuentes & ad communionem obligati communicent tempore debito, maximè si sciat, aut scire debeat illos non cõmunicaturos nisi à se moneantur, arg. c. Dico, 23. q. 4. Diximus (ad id obligati) quia secus est de aliis, quales sunt pueri, qui secundum honestum consuetudinem aliquanto tardius communicant, quàm consistantur, ob reuerentiam tantum sacramenti, illa enim consuetudo, præceptum prædicti c. Omnis, de Pœnit. & remissè quoad hoc limitat, aut certe declarat. Quin dici etiam potest eandem etiam declarasse præceptum diuinum, de Communicando, iuxta illud Io. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis, &c. vt nec in articulo mortis teneantur communicare vsque ad ætatem in qua sani tenerentur, quamquam meo consilio tunc communicarent, nisi valde puerili iudicio essent. Quin etiam cum prædicto Cardinali addimus, prædictos qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant, non peccare donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent. Qui si dubitauerint, consulere debent eorum confessarios, & eorum consilium sequi.

Duodecimo, qui laicus vel clericus non celebrando communicat sub vtraque specie, vt sentit glo. 2. cap. Cõperimus, de Consec. dist. 2. & melius concil. Trident. 21. quod in c. 1. & in can. 1. damnat eum qui dixerit CHRISTI fideles præcepto diuino teneri ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie panis & vini sumendum, & c. 2. & can. 2. Hæreticum esse, qui dixerit ecclesiam errasse statuendo, vt laici nec clerici non cõficietes sacramentum sub specie tantum panis communicent, & in cap. 3. can. 3. Hæreticum esse, qui dixerit totum & integrum IESVM CHRISTVM sub vna tantum specie non sumi, & in cap. 4. & can. 4. damnat eos, qui asserunt paruulos vsu rationis carentes ad hanc sanctam communionem obligari.

Decimotertio, qui monachus sancti Benedicti non cõmunicat semel in mense, Clem. Ne in agro, §. sane, de stat. monach. & quæ monialis cuiusuis ordinis, non fecerit idem. Concil. Trid. Sess. 25. ca. 10. de Regul. Quotidie autem communicare vel celebrare proculdubio de se licitum est, & melius est quàm contrarium, quamuis aliqua circumstantia fieri potest, vt hoc sit melius illo per accidens, iuxta mentem S. Aug. in cap. Quotidie, de Consec. dist. 2. & affirmat S. Tho. in 3. par. q. 50. ar. 10. & in 4. dist. 12. Quare, qui experitur per quotidianam celebrationem, aut communionem, deuotionis feruorem in se erga Deum augeri, & reuerentiam erga sanctum sacramentum non minui, faciat hoc quotidie; sin minus, abstineat aliquamdiu, quo deuotius atque religiosius id faciat, iuxta eundem S. Tho. in 4. dist. 11. Adde, quod olim omnes qui intererant Missæ, communicabant, c.

bant, c. Peracta, de Consec. dist. 2. & postea etiam laici saltem ter, scilicet, in Pascha, Pentecoste, Natalique Domini, c. Et si non frequentius, ead. dist. Et diuus Aug. omnes ad communicandum saltem singulis dominicis cohortatur in dicto c. & certe, honorabiliores viri & fœminæ, saltem quater, scilicet, tribus prædictis diebus, & omnium sanctorum id facere de honestate deberent, & horum religiosiores singulis mensibus, instar Monachorum & monialium prædictarum, quanquam ad satisfaciendum huic præcepto, sufficit regulariter semel in anno tempore Paschali communicare, per d. c. Omnis.

Cap. XXII. de septem Sacramentis Ecclesiæ.

S Y M M A R I V M.

Sacramentum quid, & vt gratiam ex opere operato conferat, nu. 1.

Sacramenta septem, tria non iterabilia, quatuor autem sic, nu. 2.

Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti damnati, nu. 2.

Sacramento alia sunt substantialia, alia de præcepto, nu. 2.

Sacramenta non credens vt debet, ea dans, aut sumens in mortali peccat, nu. 3.

Sacramenta sumens ab excommunicato, &c. & dans vel sumens in mortali, & inuitant in alium ad dandum, & inhonorans ea verbo, aut factò, vt peccat, nu. 4.

DICTVS de Sacramentis, sola confessariis, & pœnitentibus necessaria, præmitto primo, quod verbum, Sacramentum, primo significat secretum, iuxta illud Thob. 12. sacramentum Regis abscondere bonum est. Secundo, Iuramentum. Auth. sacramenta puberum, C. Si aduer. venditio. Tertio, signum rei sacræ, vt accipitur in hac materia. Sed quia duplex est signum, vnum quod tantum significat, c. Signum, de Consec. dist. 2. & alterum, quod significat, & facit rem significatam, quo modo acceptum variè diffinitur à Magist. & aliis in 4. distinct. 1. & à Io. And. & aliis in Rub. de Sacrament. non iteran. Breuissimè verò diffiniri potest ex mente August. in cap. Sacrificium, de Consec. distinct. 2. vt ibi diximus, quod est signum sacræ rei. Dixi (signum) pro genere: quia omne sacramentum est signum, non contra omne signum sacramentum. Dixi item (signum) intelligèdo de sensibili, quia quodlibet verum sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile, ex mente August. in cap. Detrahe, 1. quæst. 1. & melius in d. c. Sacrificium, ibi visibilis forma, intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo, quia quodlibet illorum efficit saltem instrumentaliter gratiam quam significat, secundum Thom. 3. part. q. 62. art. 1. Licet Scotus & alij sequaces aliter dicant, pro Thoma tamen vrget Concil. Trident. can. 8. sess. 7. Dixi (Rei sacræ) ad differentiã aliorum signorum alia significantiũ; & operantium, qualia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item, per rem sacram, gratiam Dei sacram & sanctificantem, quam quodlibet sacramentum significat, & producit. Cui definitioni consonat illa Augustini, inuisibilis gratiæ visibilis forma, relata in dicto cap. Sacrificium, cum illa additione Magist. in 4. distinct. 1. cuius similitudinem gerit, & causa existit, quia perinde est ac si dixisset, signum visibile siue sensibile effectiuum rei sacræ, quæ est gratia inuisibilis. Nam dicere quod sacramentum est visibilis forma, est dicere, quod est signum visibile seu sensibile: & dicere quod gerit similitudinem gratiæ, est di-

cere, quod per quandam similitudinem significat illam, & dicere, eius causa existit, est dicere, quod efficit eam. Itaque interrogatus, quid est sacramentum, breuiter & securè respondere potest, quod est rei sacræ signum, intelligendo per rem sacram gratiam, & per signum, signum sensibile, aliquo quinque sensuum efficiens instrumentaliter gratiam quam significat. Dixi (Instrumentaliter) quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta S. Tho. per omnes receptum, 2. sec. quæst. 1. art. 8. & ideo ipse solus potest instituere sacramentum vt diffinit Concil. Trident. mox referendum. Itaque sacramenta ab aliis operibus differunt in eo, quod ipsa conferunt gratiam ex opere operato, vt habet prædictum Concil. can. 8. alia vero tantum ex opere operantis, hoc est, vnumquodque sacramentum, per virtutem, & institutionem diuinam aliquam determinatam à Deo gratiam in anima suscipientis, etiam iudicij expertis & nec mereri, nec peccare valentis instrumentaliter producit, modo mortalis peccati obicem non ponat & ita omnibus parem gratiam sacramentalem confert. Quamuis præter illam Deus illud suscipienti aliam maiorem, vel minorem grauiam pro maiori, vel minori merito & effectu suscipientis conferat.

2. Secundo, præsupponimus, quod septem sunt sacramenta nouæ legis. Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vinctio, Matrimonium, & Ordo, iuxta gloss. sing. cap. Veniens, de Transact. & doctrinam communem in 4. dist. 1. & in d. Rub. de sacrament. non iteran. probatum pridem per Concilium Florent. & nuper per Trid. sess. 7. can. 1. Quorum tria iterari nequeunt, id est, nec dari, neque prodesse possunt, nisi semel, s. Baptismus, Confirmatio, Ordo, alia quatuor sic.

Tertio, quod Concil. Trident. sess. 7. declarauit hæreticum, dicere esse plura, aut pauciora, quam septem nouæ legis sacramenta, aut aliquod eorum non esse propriè sacramentum, ibidem can. 1. Aut à sacramentis antiquæ legis, non nisi ceteronominis differre, can. 2. Aut nullum eorum aliqua ratione esse alio dignius, can. 3. Aut non esse omnia necessaria, sed aliquod eorum superfluum, quamuis omnia singulis necessaria non sint, can. 4. Aut solum significare, & non continere gratiam, aut eam ritè accipientibus, non semper ex opere operato conferre, can. 5. 6. 7. & 8. Aut quod horum tria, scilicet, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, imprimunt characterem in anima, & signum quoddam indelebile, propter quod ea iterari non possunt, can. 9. Aut ab omnibus Christianis, administrari omnibus posse, can. 10. Aut non requiri in conficiendis sacramentis intentionem saltè faciendi quod facit Ecclesia, can. 11. Aut quod peccato mortali ministri, Sacramenti confectio, aut collatio fiat nulla, can. 12. Aut ritus Ecclesiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum posse, can. 13.

Quarto, quod quodlibet sacramentum constat duobus, quorum alterum est velut materia substantialis, alterum velut forma substantialis quæ sunt de essentia, & necessitate sacramenti, sine quibus omnino est nullum. Requirit etiã alia quæ sunt de necessitate præcepti, non autem de necessitate sacramenti, id est, quod peccatur conficiendo sine illis, sed sacramentum est validum, vt in Baptismo aqua est materia substantialis, & inuocatio Trinitatis forma substantialis, sine quibus nil valet (Ego) vero & (Amen) in forma posita, sunt tantum de necessitate præcepti, id est, peccatur baptizando sine illis, sed baptismus valet, c. 1. cum ei adnot. de Baptif.

Circa

Circa sacramenta in genere peccat mortaliter. Primo, qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Concilium Trid. sciens vel debet scire id esse damnatum, & est hæreticus per c. Ad abolendam de hæret. & per prædictos 13. Canon. & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expressit per bullam cænæ Dñi, de qua infra, cap. 27.

Secundo, qui credens vel credere debet se reum mortalis culpæ, ministrat saltè ritè solemniter aliquod sacramentum, vel suscipit: nisi ita se credat attritum, quod adiuncto calore sacramenti fiat contritus, vt diximus latius in gloss. summe, de Pœnitent. distinct. 5. nu. 33. per cap. Illud, 95. dist. cap. Per Esaiam ibi Tale, & ibi, omnia sacramenta, 1. quæst. 1. quamuis Baptismus minorè attritionem, quam alia requirat, per dicta supra cap. 1. nu. 39. Nec excusatur, vt quidam putant, subita ministrandi aut accipiendi sacramenti necessitate: veluti si mortifero vulnere ictus Baptismum à sacerdote imparato deposcit. Quia quãuis hoc aliquem prætextum habere possit iuxta opinionem eorum, qui dicunt, cuique peccato mortali proprium dolorem esse adhibendum, quod vno momento fieri non potest, nullo tamen prætextu mittitur, veram sequendo opinionem, quam tenuimus supra, cap. 1. nu. 25. scilicet, Sufficere generalem quandam qui omnia comprehendat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos ministraturus sacramentum aliquod, quamlibet imparatus inueniatur, debitam de omnibus suis peccatis mortalibus contritionem habere potest, vel attritionem, qua se probabiliter contritum esse credat. Et quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit, ad celebrationem tamen, aut communionem, præter contritionem confessio peccati requiritur, vt supra dictum est. c. 21. nu. 49.

Tertio, qui suscipit aliquod sacramentum à sacerdote excommunicato, interdicto, aut ab eius administratione suspensio, & denunciato pro tali, vel à notorio concubinario, excepto baptismo & communionem tempore necessitatis. Concubinarius notorius dicitur, qui talis est, per sententiam vel confessionem in iudicio factam, vel euentiam rei, quæ nulla tergiversatione celari potest, per cap. final. de Cohab. cler. & mulie. & cap. final. iuncta gloss. de tempor. ordin. per text. gloss. & doct. in cap. Præter, §. Verum, §. Porro, 32. dist. & Anton. communiter receptum à Panormitano & aliis in cap. Vestra, de cohabit. Cleric.

Quarto, qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandum, aut ad dandum alteri sacramentum, quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto, aut publico, & sine debita de eo pœnitentia illud facturum, ita vt sit causa, cur id faciat, alias non facturum, vt supra dictum est, cap. 11. nu. 12.

Quinto, qui verbo aut facto notabilè irreuerentiã alicui sacramento facit, secundum Tho. 2. sec. q. 99. at. 3.

De Sacramento Baptismi.

SUMMARIUM.

- Baptismus quid; quoruplex, & quæ illi substantialia, nu. 5.
- Baptismi errores Tridenti damnati, & eos credens, &c. nu. 6.
- Baptismus ministrans, vel suscipiens in mortali, nu. 6.
- Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat, nu. 6.
- Baptismus, à quocumque collatus valet, sed peccat qui, &c. nu. 7.
- Baptismus sine materia, forma, & intentione & concursu earum, non valet, nu. 7.
- Baptizans christumate veteri, vel alienum parochianum, vt peccat, nu. 7.

SACRAMENTUM Baptismi, est sacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, cum debita intentione abluitur. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia, & (Aquæ naturalis) ad significandum, quod hæc est eius essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis, vt rosacea, secundum omnes in 4. distinct. 3. Quod diffiniuit Concilium Trident. sess. 7. can. 2. Dixi (Qua vnus ab alio abluitur) Quia nemo a se ipso baptizari potest, cap. Debitum, de Baptism. Dixi (In nomine Patris, &c.) Quia inuocatio expressa totius Trinitatis est necessaria, c. Multi, de Conf. dist. 4. Vnde forma Baptismi in Ecclesia Romana est hæc. Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. c. 1. de Baptis. Quamquam illa verba, ego, & Amen, non sunt de essentia sacramenti, sed de necessitate præcepti, vt declaratur supra nu. 2. An autem contraveniat substantiæ, vel tantum præcepto, qui baptizat, solum dicens in nomine Trinitatis, aut CHRISTI, tangit glo. in d. c. Multi, & latè tractamus in Repet. c. A quodam, eadem dist. quo fit, vt solus Baptismus aquæ, sit p̄ropriè Baptismus; Sanguinis autem, qui fit per martyrium, & flaminis, qui per pœnitentiam, sine copia baptizandi solum metaphoricòs, iuxta c. Baptismi, de Consec. dist. 4. & c. Debitum, de Batif. & Tho. 3. par. q. 66. ar. 11.

Porro Conciliū Trident. in d. sess. 7. per. 14. can. super baptismo cōfectos, damnauit eum qui dixerit, Baptismū Ioannis fuisse tantę virtutis, quantę CHRISTI, can. 1. Aut aquam naturalē non esse necessariam, can. 2. Aut quod Ecclesia Romana non doceat veram Baptismi doctrinā, can. 3. Aut non valere qui ministratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod pretendit Ecclesia, can. 4. Aut non esse ad salutem necessarium, can. 5. Aut non posse baptizatum amittere gratiā, si vult credere, can. 6. Aut non obligari ad vllā aliam legē, quam credendi, can. 7. & 8. Aut quod per eum tolluntur vota post ipsum emissa, can. 9. Aut per memoriā eius cōdonari, vel venialia fieri peccatā post eum admissa, can. 10. Aut esse rebaptizandum apostatam ad fidem reuersum, can. 11. Aut neminem baptizandum ante ætatem, qua CHRISTVS fuit baptizatus. Aut paruulos non esse baptizandos, vel postquam adoleuerint, esse rebaptizandos, can. 12. & 14.

Interrogatus Romæ, de finibus Hispaniæ, An infans qui baptizatus sine solemnitate moritur antequam illa suppleatur, possit in loco sacro sepeliri? Respondi non solum posse, sed debere. Tum quia Host. in summa de Consec. Ecclesi. §. & an sit, affirmat puerum extractum de ventre matris; sepeliendum esse in loco sacro. Tum quia standum est regulæ, nisi probetur exceptio, l. 1. ff. de Reg. iur. & glo. in l. Omnis diffinitio, eod. tit. & in Rub. eod. tit. lib. 6. & regula est quod omnis Christianus debet in loco sacro sepeliri. Et constat huiusmodi puerum esse Christianum caractere Christianismi insignitum, per c. Quemadmodum, 23. q. 7. & nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item questionem, An debeat sepeliri cum solemnitate crucis & luminarium instar aliorum infantium baptizatorum solemniter? Respond. affirmatiuè ea ratione insolubili, quod is tam Christianus est quàm illi, tantum gratiæ sacramentalis habet ac illi, per dicta supra eod. nu. 2. Quia exorcismus & aliæ quæ fiunt in baptismo solemnī, non fiunt de necessitate sacramenti, sed solum præcepti, secundum omnes.

Circa

Circa baptismum peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de prædictis 14. damnatis per prædictum Concilium Trid. credens vel credere debens, ea esse damnata, & est hæreticus, imo & excommunicatus, si verbo vel scripto id expressit, per prædictam bullam cœnæ Domini.

Secundo, qui baptizat, aut permittit se baptizari bis, & est irregularis, c. Qui bis, & c. Eos, de consec. dist. 4. de quo latius infra cap. 27.

Tertio, qui est in causa, aut in notabili culpa, vt aliquis sine baptismo moriatur, aut renuit dare baptismum, petenti in articulo mortis, cum nullus eo aptior ipsum baptizare velit, d. c. Quicumque, & arg. c. Pasce, 86. dist.

Quarto, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impœnitens, per dicta supra eod. cap. nu. 2.

Quinto, quæ obstetricis officio fungens, debitam baptizandi formam ignorat, Palud. in 4. dist. 5. q. 2. & Anton. 3. par. tit. 14. cap. 13.

Sexto, qui cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, d. c. Constat, 7. imo & presbyter, qui baptizat citra necessitatem, sine exorcismo & alia solemnitate debita, vel cum illa extra ecclesiam, præter quam principum filios, Clem. 1. de Baptis. Et qui clericus ante presbyterium baptizat solemniter, est irregularis, c. 1. de Cleric. non ordin. ministr. Non est autem iusta necessitas recens infantis natiuitas, vt nonnulli malè putant, qui infantes recens natos sine solemnitate baptizari faciunt grauius peccantes. Verum est tamen, quod baptismus collatus à quocunque, siue mare, siue fœmina, siue fidei, siue infidei, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, valet, c. Quicumque, cap. A quodam, c. Constat, c. Mulier, de Consec. dist. 4. etiam si baptizans eum pro ludicro habeat, iuxta Innoc. in d. cap. Debitum. Peccat autem Laicus, qui etiam in necessitate baptizat præsentem clericum, & clericus minor præsentem presbyterum, & mulier præsentem viro, & infidelis præsentem fidei, nisi aptior sit excommunicatus, aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capitulis.

Septimo, qui baptizat sine forma & materia essentiali baptismi supra positis, aut sine intentione actuali, aut virtuali faciendi quod ecclesia pretendit: nec quicumque talis baptismus valet, & iterandus est iuxta notata per Innoc. & omnes, in d. c. 1. de Baptis. Et idem de eo, qui durante prolatione verborum substantialium baptismi, non tingit aqua, sed solum ante vel post illam, c. Detrahe, 1. q. 1. vbi hoc sentit Card. S. Xisti, & Tho. 3. par. q. 80. ar. 6. & q. 66. ar. 8. Vbi id facis exprimit Caiet. & magis Maior, in 4. dist. 2. q. 2. ar. 4. quin & glo. d. c. Detrahe, dixit oportere abluionem concurrere cum verbis, in vltimo instanti prolationis eorum: quod tamen non est verum, per rationes Caiet. tom. 1. tract. 18. de Collat. ordin.

Octaui, qui vngit baptizatum chrifinate præcedentis anni citra casum necessitatis, c. Si quis de oleo, de Consec. dist. 4. c. Quotiam, de sent. excomm. lib. 6. Idem de illo, qui absque iusta necessitate baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi vel Episcopi, aut eius Vicarij, cap. Interdicimus, 16. quæst. 1. Non tamen ipso facto est excommunicatus: quamuis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, Clem. 1. de Priuileg. de quo infra cap. 27. nu. 10. & seq.

De Sacramento Confirmationis.

SUMMARIUM.

- Confirmatio quid, & quod est verè & propriè sacramentum, nu. 8.*
Confirmationis minister ordinarius Episcopus, & quando presbyter, nu. 8.
Confirmando sic, vel sic, peccat Episcopus, nu. 9.
Confirmationem suscipiens in mortali, vel omittens ob contemptum, vt peccat, nu. 9.
Confirmatio Patrimium requirit, & vt debeat ordinem precedere, nu. 9.

8. **C**ONFIRMATIO alias vocatur manus impositio, c. 1. §. Per frontis, de Sacra. vnct. & ex mente Magistri & omnium in 4. dist. 7. & vtriusque Tho. 3. par. q. 72. & nostrorum in Rub. de Sacram. non iteram. diffiniti potest, Sacramentum vnctionis chrisimatis consecrati, quo Episcopus frontem baptizati inungit, sub certa verborum forma. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia. Dixi (Chrisimatis) ad designandum materiam eius, quæ est chrisma, quod conficitur ex balsamo, d. c. 1. de Sacra. vnct. Balsamum autem, non est de necessitate sacramenti, quod efficaciter probat Caiet. super Tho. in d. q. 72. per cap. 1. de Sacram. non iteram. est tamen de necessitate præcepti, c. 1. de Sacra. vnct. Dixi (Consecrati) quia licet benedictio, vel consecratio aquæ non sit de necessitate Sacramenti baptismi, consecratio tamen chrisimatis vel olei, est de necessitate sacramenti confirmationis, per rationem Tho. recepti vbi supra, ar. 3. Dixi (Episcopus) ad designandum ministrum, qui necessario debet esse Episcopus, ap. Quanto, de Conf. & communis vbi sup. Quamuis ex dispensatione Apostolica, possit esse presbyter, de qua intelligendum est c. Peruenit, 95. dist. vt paucis multa resoluens definit Caiet. vbi sup. art. 8. Dixi (Frontem) ad differentiam baptismi, in quo vertex capitis inungitur, d. c. 1. de Sacra. vnct. Cuius diuersitatis ratio redditur à Tho. vbi supra ar. 9. Dixi (Baptizati) quia character confirmationis de necessitate præsupponit characterem baptismi, c. Nouissime, de Consec. dist. 5. Ille enim est ianua omnium sacramentorū, c. Veniens, de Presb. non bapt. Trad. Thom. receptus vbi sup. ar. 6. Dixi (Certa, &c.) ad designandum formam eius, quæ est, Consigno te signo crucis, & consigno te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Cum cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio, vt supra eod. nu. 7. est dictum de baptismo. Cuius conuenientiam assignat Tho. ibidem, ar. 4. Hoc enim sacramento baptizatus fit miles CHRISTI, ad constanter confitendum eum, & fortiter pugnandum contra eius inimicos, c. 1. de Conf. dist. 1. & ita signatur cruce, quæ est signum sui Ducis. Quorum omnium bona pars confirmatur Concil. Trident. quod sess. 7. de Confirmat. tribus canonibus declarat hæreticum, qui dixerit confirmationem non esse verum sacramentum, aut nullam in ea virtutem inesse, aut eius ordinarium ministrum non esse solum Episcopum. Pondera, quod ait ordinarium, significans posse esse delegatum dispensatione Apostolica, vt prædictum est.

9. Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui non existens Episcopus, ministrat illud, vel existens Episcopus vngit oleo non consecrato, vel non confecto ex balsamo, vel non seruata prædicta forma, per supradicta.

Secundo,

Secundo, qui suscipit illum credens vel credere debens se mortalis culpæ reum, per dicta supra eod. nu. 6.

Tertio, qui per contemptum non curat se suamq; familiam confirmari, arg. c. 1. de Conf. dist. 5. Dixi (Per contemptum) quia sola negligentia tantum esset venialis, cum non videatur vlli præcepto contraria, vt ait Scot. in d. dist. 7. Contemnere autem videtur, qui potens sumere commodè omittit, secundum Palud. in d. dist. 7. quod verum est, quoad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori cessat, c. Tua, de spons. in quo ille verè contemnit, qui ideo principaliter omittit, quod paruifacit, per ea quæ dicunt S. Tho. 2. sec. q. 186. art. 9. vbi id pulchrè explicat Caiet. & Archid. in c. Quicumque, 81. dist. quem sequitur Dominic. in c. Nullus, 55. dist.

Quarto, qui patitur se sine patrino confirmari, credens aut credere debens, quod licet hoc non sit de substantia sacramenti, est tamen de præcepto.

Quinto, qui non se facit confirmari ante omnem ordinationem, cap. 4. sess. 23. Concil. Trid. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligentia non est mortalis, vt dictum est. Tum quia nullo iure id cauetur, nam nec prædictum Concilium addit aliam penam, quam quod non admittatur quis etiam ad primam tonsuram ante confirmationem. Tum quia licet character ordinis de necessitate sacramenti requirat characterem baptismi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur cum Soto in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. sub. fin. peccare quidem sed non mortaliter suscipientem vel ministrantem etiam scienter ordinem ante confirmationem, modo id sine contemptu fiat.

De Sacramento Eucharistia.

SUMMARIUM.

Eucharistia sacramentum polyonymum, & quid, nu. 10.

Eucharistia circa sacramentum errores, nu. 10.

Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum, nu. 10.

SA C R A M E N T U M hoc polyonymum, siue multinomium est, vocatur enim 10. Græce Eucharistia, hoc est bona gratia: quia vt Magister ait in 4. dist. 8. IESVM CHRISTVM qui est omnis gratiæ fons & origo, continet. Hostia item, Sacrificium, Communio, Sacramentum altaris, & Viaticum, ob eas rationes, quas reddit Thom. in 3. par. q. 73. ar. 4. & paulo larius non reddimus in addit. c. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 131. cum seq. Diffiniti autem potest ex mente Magistri & Thomæ, & aliorum omnium, vbi supra: esse sacramentū quod sub specie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus & sanguinè IESV CHRISTI continet. Dixi Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertendum, quod vno eodemque modo existunt corpus & sanguis sub vtraque specie, sanguis enim vtrouique existit intra eius gloriosi corporis venas, & vtrouique corpus sic continens eum, quamuis sub specie panis continetur corpus virtute verborum sacramenti, & sanguis per concomitantiam eius, & contra, sub specie vini continetur sanguis, virtute verborum sacramenti & corpus per concomitantiam, secundum S. Thom. receptum in 3. part. q. 76. ar. 1. & 2.

8 4

Circa

Circa materiam huius sacramenti peccat mortaliter primo, qui non credit de finita Tridenti vndecim canonibus à Concil. sess. 13. credens, aut credere debens ea esse definita ab Ecclesia & prædicto Concilio, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per prædictam bullam Cœnæ. De finiuir autem Concil. hæreticum esse, dicere verum **CHRISTI** corpus & sanguinem eius non contineri realiter in hoc sacramento, vnita eius diuinitati, sed solum in signo, & figura, can. 1. Aut aliquid substantiæ panis, aut vini remanere in eo post consecrationem, licet eorum accidentia maneant, can. 2. Aut sub qualibet specie tam vini quàm panis, & qualibet parte separata ab alia non contineri totum corpus **CHRISTI**, can. 3. Aut licet quando ministratur, aut sumitur, sit in eo, non tamen esse ibi potest, nec ante sumptionem, nec in reliquiis eius, can. 4. Aut principalem eius fructum esse peccatorum condonationem, can. 5. Aut non esse adorandum Latria siue debita Deo adoratione, dum est in sacramento. Aut non esse faciendum peculiare illius festum, neque deferendū in supplicationibus, siue processionibus, neque populo proponendum adorandum, can. 6. Aut non licere seruare illud in sacrario, nec deferre ad infirmos, can. 7. Aut in comunione non sumi realiter **CHRISTVM** totum, can. 8. Aut Christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno, can. 9. Aut sacrificium non posse seipsum communicare, can. 10. Aut solam fidem sufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundo peccat, & est excommunicatus, qui etiam disputando defendit opinionem habentem licere contrito, ante actualem confessionem mortalis culpa, communicare, præfato can. 11.

De Sacramento Pœnitentiæ.

S Y M M A R I V M.

Pœnitentiæ quid, & quot, & quæ partes eius, nu. 11.

Pœnitentiæ circa sacramentum multa definita Tridenti, nu. 11.

Pœnitentiæ in mortali suscipiens, vel ab eo qui est in illo, quando peccat, nu. 11.

PŒNITERE quid sit, & an vox pœnitentiæ sit latina, & quod pœnitentiæ est duplex: virtus, & sacramentum, & alia iis annexa, præmissa sunt in Prælu-
dio 10. & ex mente ibi citatorum, sacramentum pœnitentiæ est sacramentum ab-
solutionis, quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitime sua peccata, cum
iusto dolore & proposito satisfaciendi absoluit ab eis. Dixi (Sacramentum) pro
genere; reliqua pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet,
contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ sunt quædam eius materia, de
quibus est dictum in d. prælu-
dio generatim, & in tribus capitulis primis singularim.

Circa hoc sacramentum peccat, qui credit, non esse vera definita Tridenti à Concilio sess. 14. Aut dubitat de veritate eorum, credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & Concilio definita, & si verbo aut scripto id exprimit, est ex-
communicatus per Bullam cœnæ prædictam. Definita verò vbi supra, sunt hæc. Quod
pœnitentiæ semper fuit necessaria, ad veniam peccati mortalis. Quod sacramen-
tum pœnitentiæ nunquam fuit ante aduentum **CHRISTI**, nec ante mortem,
& resur-

& resurrectionem eius. Quod postea nil prodest nondum baptizato. Quod
CHRISTVS principaliter instituit illud per illa verba: Quorum remisistis, &c.
per quæ eadē fuit data potestas reconciliandi Deo, eos, qui post baptismum mor-
taliter peccant. Diffinit item esse hæreticum dicere, sacramentum pœnitentiæ non
esse verè ac proprie sacramentum institutum ad reconciliandum Deo peccantes
mortaliter post baptismum, can. 1. Aut vnum & idem esse sacramentum baptismi
& pœnitentiæ, & ideo pœnitentiæ non rectè appellari secundam tabulam nau-
fragij, cap. 2. & can. 2. Quia vt idem Concil. subiicit, materia & forma eorum est
diuersa, & non oportet vt minister baptismi sit Iudex, sicut minister pœnitentiæ:
Et quia sacramentum pœnitentiæ nil prodest non baptizato, nec baptismus relapso
post eum in mortale. Et contra baptismus prodest non baptizato, & pœnitentiæ
lapso post baptismum in mortale, &c. Aut verba illa. Quorum remisistis, &c.
Non esse intelligenda de potestate remittendi peccata, can. 3. Aut ad perfectam
pœnitentiæ non requiri contritionem, confessionem & satisfactionem, quasi
materiam & partes eius, can. 4. Aut dicere, alium quàm Episcopum, vel presby-
terum, absoluendi potestatem habere, cap. 5. & can. 10. Aut eosdem, si mali-
sunt, eam deperdere, aut non esse iudices ad absoluendum confessum, sed ad de-
clarandum eum absolutum, cap. 6. & can. 9. Admoneo lectorem non excerpere
me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent pecu-
liariter ad contritionem, excerpta fuerunt in c. 1. & quæ ad confessionem, cap. 2.
& quæ ad satisfactionem, cap. 3.

Secundo peccat, qui absque contritione, vel iusta attritione peccatorum suorum,
aut absque proposito ab eis abstinendi, aut restituendi debita, aut existens excom-
municatus, ante absolutionem ab excommunicatione, absolutionem sacramentalem
procurat, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato de-
nuntiato, aut suspenso, aut si citra necessitatem à parochia alieno, vel à suo notorio
peccatore, vel quum scit esse in mortali, & pœnitentiæ non acturum ante absolutio-
nem, per suprascripta in dictis tribus cap. & in c. 9. nu. 5. cum seq. & in cap. 11. n. 11.

De Sacramento Extremæ vñctionis.

S Y M M A R I V M.

Extrema vñctio quid, & vñctio cum verbis concurrat, nu. 12.

*Extrema vñctio quas partes tanget, & quibus sit verbum, nu. 13. & quare infirmis, & non
violenter morituris datur, nu. 14.*

Extrema vñctionis de Sacramento multa veritates Tridentinæ, nu. 15.

Extrema vñctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis, nu. 16.

SA C R A M E N T V M extremæ vñctionis est sacramentum, quo presbyter vngit
certas corporis partes infirmi probabiliter periclitantis oleo consecrato, certa
verba cum debita intentione proferendo, c. 1. de Sacram. vñct. adiuuatis notatis
ibi, & in 4. dist. 23. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia. Dixi
(presbyter) ad designandum, neminem alium posse illud ministrare vt diffiniuit
Concil. infra citandum. Dixi (Vngit) ad designandum actum ministrandi, qui
constitit in vngendo, & fieri debet durante prolatione verborum necessariorum:

non enim sufficit vngere finita verborum prolatione, aut ante prolationis principium, vt in simili dictum est supra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirman- te, nu. 8. & de ordine dicitur infra, nu. 17. Dixi (Certas partes) vnctio enim de- bet fieri in oculis, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi (Infirmi, &c.) ad designandum cui sit ministrandum hoc sacramentum, non enim sufficit, vt sit in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, praelium in- gressurus, & maris tempestate iactatus, neque quaelibet infirmitas sufficit, sed o- portet, vt sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur, secundum omnes: cuilibet tamen eiusmodi infirmo est ministrandum, etiam si iam sit amens, & freneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante pec- care, & antequam insaniret, expresse aut tacite petierit illud, aut si meminisset, pe- titurus fuisset, nec in peccato mortali notorio insanierit, quamuis sint qui etatem pubertatis requirant, imo & si dubitatur an sit moriturus, administrari potest sub conditione si non est mortuus, non tamen iam aperte mortuo, nec incepta mini- stratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi (Oleo sacro.) ad designandum ma- teriam, quæ est oleum oliuarum, per Episcopum consecratum, Dixi (Certa, &c.) ad designandam eius formam, quæ iuxta Concil. Flor. est hæc, quando oculi infir- mo vnguntur: Per istam sacram vnctionem, & per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum, quando aures; dicendum est, per auditum, quando nares; per odoratum, quando os; per oris vitium, quando manus, per tactum, quando pedes; per incessum, quando renes; per ardorem libi- dinis: quamuis multæ Ecclesiæ vtantur istis verbis, & per sanctissimam benedictio- nem, loco horum. Per suam piissimam misericordiam, nec nocet, per mox dicenda, diuersitas verborum, in eundem scopum tendentium. Quæ fere omnia proban- tur per illa Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & o- tent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit in- firmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Nam per verbum (infirmatur) probantur dicta de infirmo vngendo, & per verbum (pre- byteros) dicta de ministro, & per verba (vngi, & oleo) dicta de vsu & materia, & præterea per verbum (alleuiabit) probatur hoc sacramentum conferre salutem cor- poris, quando spirituali infirmi expedit: Et per illa verba (Et si in peccatis sit, &c.) per hoc sacramentum peccata remitti. Et quia non exprimuntur mortalia, nec ven- nialia, intelligenda sunt de omnibus, si reliqua ad id necessaria concurrant, arg. c. Solitæ, de Maiorit. & obed. & c. Si Romanorum, 19. dist. Vnde licet secundum communem principaliter institutum fuerit cõtra venialia, tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, vt aliquis moriens absque hoc sacramento damnaretur, & vnctus eo saluaretur, fieri enim potest, vt aliquis sua peccata confiteri non pos- sit, aut quamuis posset, non censet illud necessarium ei, quia iam est confessus, sine tamen contritione vel attritione ad remissionem sufficienti, & postea tanta attritio ei superueniat, quæ licet de se non sufficiat ad remissionem, sacramenti tamen ca- lore adiuncto sufficeret, iuxta opinionem Thom. 3. par. q. 79. ar. 1. communiter receptam, scilicet, per virtutem sacramenti aliquem ex attrito contritum fieri iux- ta dicta supra c. 1. nu. 40. & 41. Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti sus- ceptio esse debet, vt morientes beati semper viuamus, Amen.

Porro,

Porro, ratio cur morbo, vel senio, & non alio morbo morienti administratur est, quia sic morientis iudicium, & constantia valde turbatur, corporis, & sen- suum omnium imbecillitate, cap. Nullus, cum his quæ ibi scripsimus de pœnit- distinct. 7. Quin & dæmon, acrius eum illa hora, quam quauis alia omnium peccatorum repræsentatione, & spectris horrendis affligit. Quod vsu venire iis non solet, quibus vita violenter eripitur, quia moriuntur in integro iudicio & firmo, neque eiusmodi repræsentationibus affliguntur, ideo non ita necessaria est illis, ac huic, ista vnctio.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui credit non esse vera- definita super eo Tridenti sess. 14. aut dubitat de eorum veritate, credens, aut credere debens ea esse ab Ecclesia & Concilio definita, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per sape dictam bullam cœnæ. Definitum vero est ibi. Hæreticum esse dicere extremam vnctionem non esse verè & propriè sa- cramentum institutum ab ipso met D. N. IESU CHRISTO, & promulga- tum à Diuo Iacobo, can. 1. Aut non conferre gratiam, sicut alia. Aut non re- mittere peccata, nec alleuiare infirmum, aut iam cessasse, quasi olim tantum fue- rit gratia curationum, can. 2. Aut ritum eius, quem obseruat Ecclesia Romana, repugnare sententiæ beati Iacobi, ideoque eum posse iustè mutari, & contemni, can. 3. Aut D. Iacobum per presbyteros intellexisse seniores populi, & non tan- tum sacerdotes, ideoque posse per alios quàm Episcopos, & sacerdotes mini- strari, can. 4. Nemo tamen inferat ex his, non posse alias Ecclesias alia vt ver- borum æquipollentium forma. Quia licet ipse met Dominus illud instituerit, verba tamen formalia quibus est ministrandum, non præscripsit. Adeo quod D. Ambros. verbo indicatiuo (Vngo te, &c.) vteretur, quæ communis est sen- tentia profunde fundata à Palud. in d. dist. 23. per quod tollitur dubium è lon- gino nobis propositum.

Secundo, qui ægrotus vel senex constitutus in articulo mortis non petit hoc sacramentum per contemptum, iuxta omnes in 4. dist. 23. Idem si non petit filio, seruo, famulo, pupillo, aut alij suæ curæ commisso, per supradicta in simili, cap. 21. nu. 57. arg. c. Duo, 23. q. 4.

Tertio, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum, sine confessione, vel contritione, vel tali attritione quæ calore huius sacramenti vix contritionis attingeret, per supra dicta, eod. cap. nu. 2.

De Sacramento Ordinis.

S V M M A R I V M.

- Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum, nu. 17.*
Ordo Theologus septemplex, Canonistis nouemplex, nobis, octuplex, nu. 18.
Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati, nu. 18. A.
Ordinatus sub Episcopo titulari; vel contra Prælati voluntatem vt peccat, nu. 18. B.
Episcopus ordinans alienum aut suum sine titulo, &c. vt peccat, nu. 18. B.
Ordinatus non renuntiet nec alienet titulum nisi sic, &c. nu. 18. B.

17 **O**RDO generaliter & propriè sumptum, auctore August. lib. 19. de Ciuitat. Dei, cap. 13. est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in cap. Ad hoc, 89. dist. & in Rub. de ordin. cognit. & ff. de Decret. ab ordin. fac. & quia personæ præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum, l. 2. ff. de stat. homin. Et quia inter homines, Deo sacri, siue spirituales præstant aliis, c. Solitæ, de Maior. & obed. ideo per antonomasiam appellatione ordinis simpliciter prolatus intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis, Romanus. & Apostoli, Paulus, §. Ius ciuile, iuncta gloss. Inst. de iure natur. & diffinitur à Tho. Waldensi, lib. 2. de Sacram. cap. 116. esse, Sacramenta ministrantium habitudo legitima. cuique ratione ministerij sui conueniens: Hinc dicitur Ordo canonicorum Regularium, & Ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra ordinatione & actu quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur, vt colligitur ex Concil. Trid. sess. 23. can. 3. & potius secundum mentem quàm verba Magistri, & aliorum in 4. dist. 24. & glo. in summa, 3. 2. dist. potest diffiniri, esse sacramentum quo traditur character, & potestas consecrandi eucharistiam, vel in id administrandi. Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Materia cuius est traditio reifensibilis, vt libri, vel calicis, quæ & acceptio seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita vt durante ea fiant, quoniam si ante vel post fierent, ordinatio esset nulla: vt latè demonstrat Caiet. in Tract. 26. de Collat. ordin. & supra dictum est in simili, de Baptismo, nu. 7. & de Confirm. nu. 8. & de Extrema vnctione, nu. 12. Quod fundatur multis, in quibus est c. fin. de Sacram. non iteran. quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet supplendum & non iterandum. Sed respon. illud esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum: quorum duorum prius meminit, illa enim non est de substantia sacramenti vt tactus, seu acceptio, quod rectè post alios declarat Sot. in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. forma vero est prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ. Conueniunt tamen in significando traditionem & acceptionem sacramento substantialem. Dixi, character, ad designandum quod character & potestas quæ traditur, non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde diffinitiones eorum; quæ habent hoc sacramentum esse characterem, siue signaculum, & potestatem, debent censerì datæ per effectum, & non per genus, & differentiam, vt illa August. Fides est credere
18 quod non vides, & illa Azon. in Rub. de Appell. Appellatio est rescissio sententiæ, &c. Dixi (consecrandi, &c.) ad distinguendum ordinem presbyterij ab aliis. Ordines autem sunt nouem, secundum Canonistas, in c. Cum contingat, de arat. & qualit. per illum tex. & per c. Cleros, 21. dist. c. Perlectis, 25. dist. quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & Episcopus. Quamuis secundum communem Theologorum in d. dist. 24. solum sint septè, dicentium, Primam tonsuram, & Episcopatum non esse ordines, sed officia. Quorum quatuor maiores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum solemne castitatis, non vt essenziale, sed accidentarium ex statuto Ecclesiæ, c. Nullum, 38. dist. c. Decernimus, 23. dist. & c. 1. de voto, lib. 6.

Circæ

Circæ hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui credit non esse vera definita super eo à dicto Concil. sess. 23. aut de eorum veritate dubitat, & si hoc verbo vel scripto exprimat, est excommunicatus per bullam cænæ supra sæpe citatam. Definiuit autem Concilium, hæreticum esse eum, qui dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi, sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, can. 1. Aut præter sacerdotium non esse in Ecclesia canonica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, can. 2. Aut ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè sacramentum à CHRISTO Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitis. Aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei, & sacramentorum, can. 3. Aut per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum; ac proinde frustra Episcopus dicere, accipe Spiritum sanctum. Aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, can. 4. Aut sacram vnctionem qua Ecclesia in sancta ordinatione vitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis cæremonias, can. 5. Aut in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat Episcopis, presbyteris & ministris, can. 6. Aut episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione irritos esse: Aut eos qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramenti ministros, can. 7. Aut Episcopus, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, can. 8. Aduertendum, quod prædictum Concilium non definit vtraque opinio Theologorum, vel Canonistarum, de ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus. Licet, can. 2. 3. 4. & 7. Canonistis videantur aliqua ex parte fauere. Quare probabilis videtur vtraque. Mea tamen, salua saniori, est, quatuor ordines, siue ordinationes, scilicet, tres maiores, & Episcopatum, esse verè & propriè sacramentum cui prædicta definitio conuenit, alios autem potius esse sacramentalia, & ita quoad Episcopatum recedo à communi Theologorum, per c. 1. iuncta glo. 32. dist. & allegata in ea, quæ expresse ponunt quatuor sacros ordines & per prædictum 7. Canonem, quibus bona fide nescirem respondere. Quoad quatuor vero minores & primam tonsuram, recedo à canonistis. Tum per rationes Caiet. in tract. de modo, & rit. ord. suscep. Tum quia non est eis adiunctum votum castitatis solemne. Tum quia durum videtur, damnare omnes, qui accipiunt eos non præmissa confessione, vel saltem contritione sufficienti; quorum infinitus videtur esse numerus, quod tam è necesse esse facere, si essent sacramenta vera gratiam cõferentia ex opere operato per dicta supra eod. cap. nu. 2. Tum quia conferunt eos etiam Abbates, c. Quoniam, 69. dist. cap. Cum contingat, cum ei annot. per Innoc. Hostien. Anton. & alios de arat. & qualitate.

Secundo

Secundo peccat, qui credens, vel credere debens se mortalis culpæ reum, Episcopatum, vel alium ordinem sacrum suscipit, secundum omnes, non autem, qui alios, secundum eos qui negant vera esse sacramenta, quos sequimur.

B Tertio, qui contrauenit nouis statutis Concil. Trid. quod in sess. 14. c. 2. de Reform. statuit, vt qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris, & continuus commensalis, & in loco nullius diocesis vel exempto, suspensus sit ab executione ordinum, quousque suo Prælati visum fuerit: Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annum. Et sess. 23. cap. 9. de Reform. quod Episcopus ordinare potest eum qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi conferat, & sess. 14. c. 1. de Reform. quod nemo promoueatur ad ordines contra voluntatem sui prælati etiam si prohibeatur promoueri ob occultum crimen, & extraiudicialiter, & quod ei qui à suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, non suffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus aut dignitates antea consequutas restitutio contra proprii prælati voluntatem. Et ibidem, can. 3. quod Episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditum ornatum, quacunque auctoritate, absque suo præcedenti examine, etiam si eum inueniat inhabilem. Et sess. 24. c. 1. de Reform. Quod Episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimissoriis, aut pro sigillo nil quicquam etiam sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullum salarium pro officio exercendo sit constitutum, decimam tantum vnus aurei partem accipere possint, & sess. 23. c. 3. de Reform. quod non concedat dimissorias nisi prius examinatis & probatis. Et sess. 21. cap. 2. de Reform. quod nemo ordinetur, nisi prius legitimè constet eum beneficium ecclesiasticum ad victum sufficiens pacificè possidere. Et quod illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione quod ad illius beneficii titulum sit promotus, eaque resignatio non admittatur nisi constet aliunde posse commodè viuere, & aliter facta sit nulla. Et quod patrimonium vel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos Episcopus iudicarit necessarios, vel viles, constituto prius, quod patrimonium illud vel pensio satis sunt eis ad vitam honestè sustentandam, & illa sine licentia Episcopi alienare nequeant, donec beneficium sufficiens adipiscantur, aut aliunde habeant, vnde honestè viuere valeant.

Quarto, qui contrauenit illis præceptis, vel prohibitis quæ continentur infra c. 25. nu. 68. & seq.

Alij modi peccati ratione ordinis colligi possunt ex his quæ de matrimonio infra eod. c. nu. 52. dicuntur, & de indigna perceptione & administratione, ex cap. 25.

De Sacramento Matrimonij.

SUMMARIUM.

Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles, nu. 19.

Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide, nu. 20.

Matrimonij materia & forma quæ cum exemplis, nu. 20.

Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur, nu. 21.

Diuertere

Diuertere vt potest coniunx à coniuge incitante ad peccatum, & an ob lepram, vel morbum

conuagiosum, & an teneatur ob adulterium, nu. 22.

Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum, licitè tamen petit, nu. 23.

Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti, nu. 23.

Debitum in foro animæ non debetur adulteranti, nu. 23.

Adulterans coniunx quando religionem ingredi potest, nu. 24.

Sponsalia quid, soluantur partium consensu, nu. 25. Religionis ingressu, nu. 26. Superuenientia affinitatis, penitentia impuberis, lapsus temporis præstituti, morbi, fornicationis, inimicitia capitalis, defectus promissi, fama impedimenti, ordinis sacri, cognationis legalis, asperitatis morum, &c. nu. 27.

Sponsalia omnia ipso iure soluantur per causam notoriam, nu. 28.

Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium, nu. 28.

Matrimonij & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima, nu. 29.

Matrimonium regulariter omnis iudicij ætatis iudicij contrahere potest, nu. 29.

Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non, nu. 29.

Matrimonij circa sacramentum errores Tridenti damnati, nu. 30.

Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum, nu. 31. & ob errorem, qui si est personæ, vel conditionis seruili annihilat illud, nu. 32.

PRÆSUPPONIMVS primo, quod sacramentum matrimonij est sacramentum quo fit maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, vt colligitur ex l. 1. ff. de Ritu nupt. & princip. Inst. de pat. potest. & ex Mag. & aliis in 4. dist. 26. & in Rub. de spons. & matrim. Dixi (sacramentum) loco generis; nec obstat quod matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorum quorum ianua est baptismus, c. Veniens; de Presb. non bapt. quia apud eos non est matrimonium, quatenus est sacramentum, sed tantum, quatenus est contractus, & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonij siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi (Maris & fœminæ) ad differentiam sacramenti baptismi & penitentiae, quibus fit quadam coniunctio inter Deum & animam metaphoricè, iuxta c. Debitum, & ei annot. de Big. Dixi (coniunctio) intelligendo potius vnionem animorum quàm corporum, vt glo. declarant in iuribus supra dictis, & est textus in l. Nuptias, ff. de Reg. iur. & in c. sufficiat, 27. q. 2. Dixi (Indiuiduam, &c.) quia est insolubile, hoc est, non potest nisi morte naturali regulariter solui, nec sic coniuncti possunt aliis altero viuente coniungi, & vterque alteri debet fidem seruare, & debitum coniugale reddere, & se in mutuo in administranda re familiari iuuare, & neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest.

Ex quo inferitur Matrimonium Christianorum gratiam conferre ex opere operato, nisi obex ponatur, iuxta cōmunem in Rub. de spons. & in 4. dist. 26. cōtra glo. c. Quicquid, 1. q. 1. & nonnullos eā male approbantes, quia ex prædicta definitione patet, illud esse sacramentū, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre vt supra eod. nu. 1. dictū est, quod approbauit Concil. Trid. sess. 7. can. 6. mox citandum; post quod non solum pro falso, quod ait illa glo. sed etiam pro hæretico habendum est. Addo hic omnia quæ dicuntur in hac materia de viris, intelligenda esse de fœminis, & è contrario, nisi quatenus aliud expressum fuerit.

Secundo,

Secundo, præsuppono, quod quamuis diuersi diuersa de materia & forma huius sacramenti sentiant, præsertim Adrian. in 4. de Matrim. q. 1. planius tamen videtur, quod consensus legitimus personarum ad contrahendum idonearum, sit materia; & verba, aut alia signa, & etiam interdum taciturnitas, quibus ille exprimitur, sunt forma: vt materia stipulationis, quæ interrogatione & responsione conueniente fit, est consensus, & verba sunt forma, l. 1. in princip. & §. 1. ff. de verb. cum ei annot. quamuis ad stipulationem necessaria sunt verba, & non sufficiunt nuntus aut signa neque scriptura, per d. l. 1. ad matrimonium autem sic, c. Cum apud, & c. Tux, de Spons. imò interdum auditio & taciturnitas sine contradidione, vt quando pater contrahit pro filia præsentem & audientem tacente & non contradicente, iuxta glo. communiter receptam in c. Honorantur, 32. q. 2. pro quo aptus tex. ibi, & in c. 1. §. Porro, de despons. Impub. lib. 6. Illa vero verba & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim vna cum dicto vel signo, alterum alteri sui corporis potestatem tradere, iuxta omnium sententiam. Qualia sunt illa, Ego te in meam vxorem accipio. Et ego te in maritum meum accipio. c. Si inter, de spons. & alia eis æquipollentia, vt consensio in te tanquam in meum, vel meam coniugem, & ab hoc tempore, pro mea vxore vel marito habeo, aut volo, vt sis mea vxor, vel maritus, c. Ex parte, de spons. nil enim refert quid de æquipollentibus fiat, l. fin. ff. Mand. cap. Licet, de Test.

21 Tertio, præsuppono quod matrimonium interdum diuiditur in totum etiam quoad vinculum, & interdum quoad thorum & habitationem tantum, & interdum quoad thorum tantum. Nam diuiditur in totum antequam sit consummatum copula carnali per professionem solemnem religionis approbatam, c. Ex publico, de Conuers. coniug. cap. Commissum, de spons. quod esse de fide deservit Concil. Trid. prædictum. Diuiditur etiam ante consummationem per dispensationem Papæ iusta de causa factam, secundum glo. sing. in d. c. Ex publico, receptam ab omnibus puris Canonistis, & à Theologis canonum peritis, contra putos Theologos, excepto Caietan. in opusc. Thom. 1. tract. 28. Quorum opinio adeo seruatur, quod etiã ter vel quater ad petitiones consilio meo antequam in vrbem venissem oblatas, scilicet Paulus iij. & Pius iij. per suas dispensationes, dissoluerunt quædam matrimonia omnino clandestina, nondum consummata, in remedium animarum alioquin probabiliter periturarum. Quod attestor, ne quis sequutus Sotum, lib. 7. de Iust. & iur. contra Caiet. vllum scrupulum ingerat iis, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel posthac fruuntur. Nam & post eum Michael à Medina Franciscanus vir eruditiss. & alioqui purus Theologus, lib. 5. de sacros. hom. continentia, Caiet. & comunem est sequutus. Diuiditur etiam matrimonium contractum inter infideles etiã post consummationem, si altera pars eorum ad fidem catholicam conuertatur, & altera noluerit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine nisu ad peruertendam, vel inducendam eam in mortale, c. Gaudemus, de Diuor. quia vt dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum. Diuiditur autem quoad thorum & cohabitationem, & non quoad vinculum propter fornicationem, iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. Quicumque dimiserit vxorem nisi ob fornicationem, &c. relatum in c. Dixit Dominus, 32. q. 1. & c. Dominus, ad. caus. q. 7. & etiam propter læuitiam coniugis, & ob aliquas alias causas notatas

super

super tex. sing. c. Litteras, §. fin. de Rest. spol. Diuiditur autem quoad thorum tantum ob fornicationem per solam euangelij auctoritatem, sine alia iudicis sententia, secundum communem. Circa quæ alias hic addidi: Primo, posse coniugem catholicum vel catholicam discedere à cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutheranae ad suam hæresim inducentis, per cap. 2. de Diuor. non tamen nouè contrahere. Secundò, idem esse dicendum de coniuge, qui vel quæ à suo vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & non potest ab inducendo retrahi, Palud. in 4. dist. 39. q. 1. col. fin. Tertiò, respondisse nos cuidam nuptæ, posse illam recedere à suo marito adeo laxo animo, & nimium fidenti quod inducebat in domum suam quosdam amicos parum pudicos, quibus vel aliquo eorum cum ea relictis exibat domo, & illi modo directè, modo indirectè, modo verbis, modo tactu, inducebant eam in aliquod peccatum cordis, & in grande periculum operis, & rogatus ab ea ne id faceret, negligebat. Tum quia eiusmodi maritus saltem indirectè inducebat eam ad peccandum. Tum quia non tenebatur ei conuiuere cum periculo mortis corporalis volenti eam occidere, vel intoxicare, d. cap. Litteras, sub fin. ad quod reducendum est cap. 2. de Diuor. à fortiori non tenebatur conuiuere illi, sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauior est corporali; quanto anima præstat corpori, cap. Ille, 22. q. 1. & cap. Præcipimus, 12. q. 1. Tum quia vxor potest discedere à marito fure, nolente à furando cessare, Palud. vbi supra. Tum quia non obstat neminem posse cogi ad peccandum, §. 1. 15. q. 1. quia non potest etiam cogi ad apostatandum, potest tamen discedere à consorte in apostasiam inducente per d. cap. 2. de Diuor. Tum quia ferè casus est in hoc, in l. Si leones, C. de Episcop. audien. & in cap. Discretionem, iuncta glo. de eo qui cogno. consang. vx. suæ. Quartò, coniugem à coniuge recedere non posse propter morbum, quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum, arg. cap. Si vxorem, & c. Horrendus, 32. q. 5. Alex. in l. Si cum dotem, §. Si maritus, ff. Solut. matrim. quia non potest etiam ob morbum lepræ, qui est æquè contagiosus, c. 1. & 2. de Coniug. lepro. Quintò, quod coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens respondi cuidam amico religionem intrare volenti, eo quod vxor furere cœperat, quia commodè poterat eam à se offendendo arceri. Sextò, non peccare vxorem eo quod non discedit à marito adultero, etiam in adulterio perseuerante, neque eo quod ei reddat vel petat debitum etiam si publicè adulteretur, modo id ei non placeat (quod ferè semper contingit) & probabiliter arbitretur cum non destitutum ab eo licet ipsa ei debitum neget. Imo nec maritus peccaret, idem faciendo cum vxore adultera, si displiceret ei adulterium, & pensatis personarum, loci & temporis alijsque circumstantijs fieret probabile, eam non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel priuato per quod limitata sunt c. Si vir, de adult. & c. 1. 32. q. 1. Septimò, quod coniux adulterans non potest exigere debitum à 23 consorte innocente tanquam iure debitum, sed potest petere tanquam licitum, siue publicum, siue occultum sit adulterium, & siue coniux innocens sciat siue nesciat illud. Quia licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi, non tamen perdit ius rogandi, vt concedat illud si voluerit, eo quod vinculum matrimonij durat non obstante adulterio, quod esse de fide prædictum concilium vbi supra declarauit, &

h

facit

facit illud licitū, cū nullo iure naturali, diuino, vel humano prohibeatur. Nam licet Dominus in Euang. Matth. 5. & Luc. 16. concedat innocenti facultatem negandi debitum, non tamen negat potestatem reddendi illud, si voluerit, nec altero facultatem petendi tanquam rem licitam, licet non debitam. Quibus est cōsequens posse coniugem innocentem adulteranti denegare debitum sine vlla iudicis autoritate, iuxta illud, Frangenti fidem fides frangatur eidem, l. Cū proponas, C. de pact. c. peruenit, de iureiur. quæ breuis declaratio est mentis Caiet. in tract. 17. Respon. Respon. 4. Tom. 1. Octauo, quod coniux innocens etiam si cōp̄pit negare debitum adulteranti, & postea adulteretur, tenetur ei reddere, quia per compensationem tollitur, quoad potestatem negandi hoc crimen, c. Intelleximus, de Adult. quod confessarij magnopere aduertant, ad præcipiendum multis maritis, qui recedunt à thoris vxorum propter præsumptum vel verū adulterium & se copulāt alijs, vt redeant ad eos: hi enim nullatenus sunt absoluēdi, nisi prius incipiant reddere debitum vxoribus, aut certè concipiant propositū efficaciter reddendi illud, arg. c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. cum similibus. Nono, quod nō obstat prædictis, cap. Significasti, & cap. Porro, de diuort. quatenus habent nō posse coniugem innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate, nisi adulterium sit notorium: quia illa intelligenda sunt quoad forum exterius, non autem

24 quoad interius de quo agimus. Per quæ declaranda est glossa, c. 1. 32. q. 1. Decimo, quod interrogatus, An qui ante Conciliū Trid. clam cōtraxit, & consummauit matrimonium, & postea petitus in maritum corā iudice, à quo, quia negauit contractum, & deerant testes, fuit absolutus, & coniux nupsit alteri, an inquam, is posset ingredi religionem? Respondi non posse. Tum quia nulla religionū, quæ non sit militaris, admittet eum, si verum fateatur, sine licentia debita vxoris, quam in hoc casu illa dare nequit remanens in sæculo, præsertim in illo malo statu, c. Cū sis, c. Sanè, c. Coniugatus, de Conuers. coniug. Nec obstat, c. Agathosa, 27. q. 2. quatenus habet maritum cuius vxor fornicata est, posse religionem ingredi, quia id intelligendum est de illo, qui non dedit vxori causam, saltem propinquam adulterandi, vt declarat Panor. communiter recept. in d. c. Discretionem, nu. 8. qualem videtur dedisse consulens. Tum quia si moreretur is cui illa nupsit, teneretur eam accipere etiam si professionem fecisset, iuxta prædictum cap. Agathosa.

25 Quarto, præsuppono quod sponsalia non sunt matrimonium, sed promissio eius, l. 1. ff. de spons. Tho. & omnes, in 4. dist. 27. quod intelligendum est de promissione mutua siue reciproca, quia licet alterius tantum sufficiat ad se obligandum, non tamen sufficit ad sponsalia efficienda, nisi altera quoque pars tacite aut expressè idem alteri promittat secundum omnes. Arra autem & iuramentum non sunt necessaria, licet illis firmiora fiant. Porro sponsalia nō sunt vt matrimonium insolubilia, nam multis modis dissoluuntur. Primò, per partium remissionem, etiam si sint iurata, secundum communem, c. Præterea, 1. de spons. etiam si principaliter iurata sint propter Deum, vt cū quis iurat se matrimonium contracturum cum aliqua paupere ob amorem Dei & eleemosynam iuxta Card. ibidem. Tum quia Deus recipit illud in vtilitatem partis, & ideo ipsa potest ei renuntiare, arg. c. Quauis pactum, de pact. lib. 6. Tum quia alio qui iuramentum in fauorem

uorem eius factum posset ei ob varios respectus præiudicare, contra l. Quod fauore, C. de leg. & c. Quod ob gratiam, de reg. iur. lib. 6. Licet oppositum teneant, Innoc. & Panor. in d. c. Præterea, & Syl. verb. sponsalia, q. 9. Quorum opinionis color per prædicta tollitur. Secundò, per alterius religionis ingressum, d. c. 26. Ex publico, & c. Veniens, Qui cler. vel vouen. & cum alio potest alter sponsalia contrahere, etiam antequam professionem faciat Syl. verb. sponsalia, q. 10. Tertio, per alterutrius matrimonij verbis de presenti contractum etiā copula nondum sequuta. Aut sponsalia de futuro, copula cum affectu maritali sequuta, c. Sicut ex litteris, de spons. Dixi (affectu maritali) quia sine hoc prima sponsalia quoad Deum non dirimerentur, quauis sic quoad ecclesiam iuxta notata in c. Is qui, de spons. Si secunda non erat cognata primæ, intra gradum prohibitum, nam si talis erat, neutram in vxorem ducere potest, non primam propter impedimentum affinitatis ex illa copula ortum, non secundam propter impedimentum publicæ honestatis ex primis sponsalibus quoad ipsam natum. Dixi (Secundum) & non, quartum, propter nouam limitationem Tridentinam infra citatam. Dixi (sequuta) quia eam præcessisse non sufficit, c. Veniens, 2. de spons. vbi Panor. Præposit. & communis quicquid quidam recentiores leuiter dixerint. Limitanda sunt tamen prædicta procedere, quoad partem, quæ talem copulam illicitam habuit, nam quoad alteram, si illa voluerit, censetur dissoluta per c. Quemadmodum, de iureiur. Quartò, per alterutrius ad aliam regionem migrationem absque causa probabili aut cum illa, sed iudex certum tempus redeundi præfinit, & intra illud non redijt, quæ præfinitio est necessaria iuxta ius canonicum, quod tempus non præscribit, c. De illis, de spons. non tamen iuxta ciuile, quod in l. sæpe, ff. de sponsal. & l. 2. C. de Repud. præscribit, quod si absens in eadem prouincia fuerit, expectetur duobus annis, & si in alia, tribus, vt trad. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 18. §. 1. & Syl. vbi supra quæst. 10. §. 4. Quod procedit etiam in sponsalibus iuratis secundum Panor. d. c. De illis. Quintò, per superuenientem affinitatē ex eo quod 27 altera pars rem habuit cum cognato vel cognata intra gradum prohibitum alterius partis prius quam copulam maritalem cum sua sponfa vel sponso haberet, c. Veniens, de eo qui cogno. conf. vxor. suæ. Sextò, per absolutionem factam à iudice, eo quod contraxit illa intra pubertatis annos, & perueniens ad illos antequam eis consentiat expressè vel tacite, petit ab eis absolui, c. A nobis, & c. De illis, 1. de Despons. Impub. si tamen ambo, vel alter eorū esset minor septem annis, sponsalia essent adeo nulla, vt ex illis nullum impedimentum publicæ honestatis oriretur, & ita alteruter eorum, cum cognata vel cognato alterius matrimonium contrahere posset, c. litteras, de Despons. Impub. & c. 1. eod. tit. lib. 6. Septimò, per lapsum temporis præstituti ad matrimonium de presenti contrahendum; Nam per illum is per quem non sterit, quo minus fieret, liberatur, & alteri pœnitentia irroganda est, propter fidem violatam, c. Sicut ex litteris, de spons. cū ei annot. Octauò, per superuenientiam lepre, paralysis aut alius morbi contagiosi, aut amissionis oculi, nasi, aut alius notabilis deformitatis, c. Litteras, de cœniug. leprof. & c. Quemadmodum, de iureiur. Nondò, per superuenientem fornicationem alterius, d. c. Quemadmodum, siue voluntariam, siue coactam, iuxta glo. receptā in d. c. Quemadmodum, verb. Oculos, alterius, inquam, nam per suam nolente parte

quæ innocens est, non sunt dissoluenda, arg. cap. 2. de Transl. prælat. Dixi (Superuenientē) quia per præcedentē non sunt dissoluenda, nisi tēpore contractus igno-
raretur, & ante matrimonium contractum nosceretur secundum omnes, quæ ma-
ximè procedunt in fornicatione spiritali incidendo in hæresim, aut Apostasiam,
c. Non solum, 28. q. 1. Decimo, per votum castitatis præcedens illa, c. Rufus, Qui
cleri. vel vouen. quāvis sequens non dissoluat, quia alter in alterius præiudicium
vouere nequit, excepto voto religionis, quod etiam post contractum matrimo-
nium facere, & implere potest, vt supra dictum est, quo casu tenebitur religionem
intrare, iuxta Palud. recept. in 4. dist. 27. q. 1. ar. 1. Qui autem promisit alicui non
ducere aliam quā illam, non tenetur ducere illam licet aliam licitè ducere ne-
queat, secundum Palud. vbi supra, & Adrian. in 4. de Matrim. q. 1. 2. dicentem neq;
communem opinionem esse contra hoc, neque sequendam si esset, quamuis eam
sequatur, sed malè, nostra sententia. Syl. verb. Matrim. 2. q. 10. Vndecimo, per su-
peruenientem inimicitiam capitalem, ob quam dissolui possunt, iuxta Host. in
summa de spons. §. fin. ob rationem in c. 2. & c. Requisiuit, de spons. XII. per o-
missionem implementi eius quod promissum est, siue voluntariam, siue inuolun-
tariam, vt quum dos promissa non præstatur secundum Io. And. in c. De illis, de
Cond. apposit. & cum sponsa certam dotem spōso non promittit, videtur omnia
sua bona promittere secundum gl. in l. Mulier bona, ff. de Iur. dot. receptam per
citatos à prædicto Illustrissimo Præside, 1. par. cap. 5. n. 4. in epito. adeo quod si
post sponsalia pauperior fiat, ita vt non possit omnia quæ tūc habebat tradere, non
tenetur eam sponsus ducere. XIII. per famam impedimenti ad contrahendum
inter eos canonici, c. Cū in tua, de spons. Decimo quarto, per susceptionem or-
dinis sacri, arg. Extrauag. Antiquæ, de Voto, iuxta Anton. in Rub. de spons. quem
sequitur Præposit. in c. De illis, de spons. quauis per eum matrimonium de præ-
senti non dissoluatur, d. Extrauag. Antiquæ. XV. per superuenientem cognatio-
nem legalem, de qua infra eod. cap. n. 44. XVI. per morum alterutrius contra-
hentium asperitatem secundum Pan. in c. Veniens, Qui cler. vel. vou. XVII. per
aliquid nouè superueniens, quod si præcessisset non fuissent contracta secundum
mentem S. Th. in 4. dist. 27. ad quem alij quinque casus, quos Præp. in d. c. De il-
lis, ponit, redigi possunt.

28 Notandum tamen est secundum Host. in d. §. fin. & Io. And. receptos, in d. cap.
De illis, sponsalia in casibus prædictis regulariter ipso iure non dirimi, & ideo au-
ctoritate iudicis ecclesiastici dirimenda esse. Et ita qui absque tali auctoritate cum
alia contraheret, grauiter peccare videretur, c. Si duo pueri, de despon. Impub. &
c. Seculares, 33. q. 2. quamuis non mortaliter iuxta Syl. verb. sponsalia, q. 1. §. vlti-
mo, sicut nec venialiter in casibus in quibus ipso iure dissoluuntur, scilicet quan-
do alter eorum religionem ingreditur, aut ipso facto cum alia verbis de præsentī
contrahit, aut notoriè fornicatus est, & alijs casibus, quos Præpos. ponit in d. c. De
illis, col. fin. Quin & generaliter dici potest, quod in nullo casu in quo causā dis-
soluendi sponsalia est manifesta, tam quoad veritatem, quā quoad iustitiā præ-
dicta ecclesiæ auctoritas non requiritur, quia tales ab ipso iure absoluuntur, Syl.
Verb. Sponsalia, q. 1. Et idem quando sponsalia sunt clandestina, quia tunc scan-
dalum cessat.

E contrario verò sponsalia dupliciter in matrimonium de præsentī transeunt, Pri-
mo per copulam carnalem subsequatam vxorio affectu, id est, cum intētionē ma-
trimonium consummandi, non autem si habeatur fornicario affectu, id est, sine
intentione se cognoscendi tanquam maritus & vxor, sed tanquam soluti à matri-
monij vinculo, non est matrimonium coram Deo, sed coram ecclesia, sic iuxta
communem in c. Is qui, de spons. quicquid dicat Host. ibidem. I. per declaratio-
nem consensus de præsentī verbis aliquo aperto signo factam, & non alias quan-
tumlibet simul habitent, aut sponsus eam in domum traducat, & oscula & am-
plexus interueniant, & quauis copula tentetur, c. fin. de Spons. & Aret. in conf.
144. ex facto.

V. Præsuppono, quod ætas legitima contrahēdi matrimonium in masculis est, 29
14. annorum completorum, & in fœminis duodecim etiam completorum, & ad
sponsalia contrahenda septem in vtrisque, quauis si potentia supplet ætatem, cō-
trahere prius possunt, quæ tamen vsque ad illam ætatem non præsumitur, c. Pu-
beres, de despon. Impub. & c. 1. §. Idem quoque, eod. ti. li. 6. adiunctis glossis, &
communi doctorum.

VI. Quod omnis vtriusque sexus ætate legitima & iusto iudicio præditus, po-
test matrimonium contrahere, nisi specialiter prohibeatur, vel aliquod impedi-
mentum interueniat, inter contrahere volentes, c. Cū apud, de spons. Dixi
(iusto iudicio) quia amens tempore amentia non potest, c. Dilectus, de spons.

VII. Quod secundum Tho. & communem, in 4. dist. 34. Impedimentū ma-
trimonij est duplex: Alterum impediens & dirimens, Alterum impediēs tantum.
Dicitur autem impediens & dirimens, eo quod facit, vt impediti, non solum con-
trahendo peccent, sed etiam vt ipsum matrimonium contractum non valeat, non
autem eo quod dissoluat matrimonium legitimè contractum ante illius impedi-
mentum, quia nullum tale est. Impedimenta verò huius generis sunt duodecim,
contenta his versibus.

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas
Si sis affinis, si forte coire nequibis.*

Impedimentum impediens tantum dicitur, quod impedit, & non dirimit, id
est, facit quod peccent, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contra-
ctum valet, iuxta illud distichon.

*Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.*

Ad hæc duplicis generis impedimenta reducuntur alia omnia, licet specialiter
dictis versibus non contineantur, quæ infra tangentur.

CIRCA sacramentū matrimonij, & eius vsum peccat, Primò, qui credit non
esse vera definita super eo à Cōcil. Trid. sess. 24. vel de veritate eorum dubi-
tat, & si verbo vel scripto id exprimit, est excōmunicatus, per bullā cœnæ Domini
sæpe supra citatam. Definiuit autem prædictū Concilium, hæreticum esse illū, qui
dicit matrimoniū non esse verè & propriè sacramentum, & vnum ex septem legis
Euangelicæ, institutum à CHRISTO, aut quod non confert gratiam, can. 1. Aut

licere Christiano habere simul plures vxores, aut quod hoc nulla lege diuina vetatur, can. 2. Aut eos tātū confanguinitatis, & affinitatis gradus, qui Leuitici 18. exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis eorum dispensare aut constituere, vt plures impediāt, & dirimant, can. 3. Aut ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errasse, can. 4. Aut propter hæresim, & molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum, can. 5. Aut matrimonium ratum non cōsummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, can. 6. Aut ecclesiam errare docendo ob adulterium coniugum matrimonij vinculum non dissolui, & neutrum etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, posse altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere, mœchariq; eum qui dimissa adultera aliā duxerit, & eam quæ dimisso adultero alij nupsit, can. 7. Aut ecclesiam errare, quum ob multas causas separationem inter cōiuges quoad thorum, seu quoad habitationem, ad certum incertūue tempus fieri posse decernit, can. 8. Aut clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, & oppositū nil aliud esse, quàm damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui nō sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, cū Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos, supra id quod possumus, tentari, can. 9. Aut statum coniugalem, anteponendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate, aut cœlibatu, quàm iungi matrimonio, can. 10. Aut prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam. Aut qui benedictiones & alias cæremonias, quibus ecclesia in illis vitur, damnauerit, can. 11. Aut causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, can. 12.

Secundò, peccat mortaliter, qui contrahit matrimonium, aut spōsalia ante ætatem supradictā secundum Panor. in c. 1. de Despōs. Impub. Palud. in 4. dist. 28. q. 2. art. 1. col. 4. Quauis credamus magis peccare in hoc cōsultentes, & eorum curam habentes, quàm ipsos qui defectu ætatis hoc ius humanum communiter ignorant, arg. §. Notandum, 1. q. 4. & c. Ignorantia, de Reg. iur. lib. 6.

De impedimento erroris.

Error duplex, personæ, conditionis, & fortunæ, nu. 32. & 33.

Matrimonium contrahens seruus, an dominum vxori præferet, nu. 34.

32 Tertiò peccat, qui procurat, vt matrimonium, vel sponsalia à se vel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non contraherentur, Ang. verb. Matrimonium, 3. impedim. §. 16. & probatur per dicta Tho. de dolo, 2. sec. q. 55. art. 4. & matrimonium sic cōtractum nil valet, si fuerit error personæ, vel conditionis seruilis, secus si solum fortunæ aut alius qualitatis, c. 1. 29. q. 1. qualis est credere de paupere quod est diues, de plebeio, quod est nobilis, de infami, quod est bonæ famæ, de corrupta,

rupta, quod est virgo, c. 1. §. Si ergo, 29. q. 1. Error personæ est credere de vna persona, quod sit alia, vt quod sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius nō est. Dixi (talis) quia si credatur indeterminatè, quod est filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Diuitis, non est error personæ, sed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiam si credatur filius talis Regis, aut Ducis, si talis Regis & talis filij cognitio nō habeatur, Ros. verb. impedimentū, 2. & Syl. verb. matrimonium, 8. q. 1. §. 5. Error etiam personæ est, credere quod sit primogenitus alicuius, cū non sit, & propter spē, quā habet illum in paternis bonis successurum, & nubit tanquam primogenito, iuxta Cald. in c. 2. de coniug. seruor. & Host. in summa Ang. verb. Matrimonium impedim. 4. §. 3. nisi absolutè consentiret in eum præsentem, quia tūc matrimonium valeret, quāuis crederet alium esse, iuxta mētem S. Tho. & cōmunis, in 4. dist. 30.

Quartò, qui seruus contrahit matrimonium cū libera eius statum ignorante, 33 Ang. verb. Matrimonium imped. 4. §. 16. & matrimonium nil valet: quia licet, quando seruus cum serua contrahit credens illam liberam esse, matrimonium valeat, c. Si quis liber, 29. q. 2. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 36. ar. 1. & communem, si tamen liber cum serua contrahit credens eam esse liberam, non valet, c. Proposuit, & c. Ad nostram, de Coniug. seruor. d. q. 2. per totam. Et si matrimonium fuerit clandestinum, propria authoritate se separare potest quoad thorum, & cohabitationem, sed si est in facie ecclesiæ contractum, quoad thorum se separare potest, sed non quoad cohabitationem, nisi per sententiam ecclesiæ, arg. c. Porro, & c. Significasti, de Diuort. quod procedit etiam si dominus post matrimonium eam manumiserit ipso inscio, & cum ea libera facta copulam coniugalem habuerit; quia talis copula habita est virtute primi consensus; qui nullus fuit, Ros. verb. Impedimentū, 3. §. 2. Si tamen postquam rescit esse seruam, consensit in eam saltem per copulam vxorio affectu habitam, matrimonium fiet validum, c. Ad nostram, de coniug. seruor. c. fœmina, & c. Si quis ingenuus, 29. q. 2. Imo & si quum matrimonium contrahit, tanto erga eam affectu ducitur, vt quamuis tūc sciret veritatem, matrimonium contraheret, Rich. in 4. dist. 39. ar. 1. q. 1. Dixi supra (Credens esse liberam) quia si sciret non esse talem, matrimonium valeret, c. Si quis liber, & c. Si quis ancillam, 29. q. 2. Si autem liber matrimonium ignoranter contrahit cum serua, & nihilominus eam vult pro vxore habere, & illa non vult, non est matrimonium, sed cogit illam ecclesia, vt consentiat in illud, iuxta gloss. c. fin. de coniug. seruor. quod est verum, si illa nondum legitime alteri nupsit. Quæ gloss. addit, quod dominus tradens suam ancillam tanquam liberam libero credenti eam esse talem, manumittere illam videtur. Quæ omnia sunt intel-

ligenda, etiam de libera contrahente cum seruo. Quintò, qui dominus, matrimonio sui serui, aut seruæ consentit, & locum ad reddendum debitum non concedit; quia quauis seruus contrahens matrimonium inuito domino, ad ei obsequendum, magis quàm ad debitum reddendum teneatur, si tamē eo consentiente cōtrahit, ad illud magis quàm ad hoc tenetur. Et quauis dominus post matrimonium etiam suo consensu contractū eum vendere possit, nō tamen in tam remotas regiones, vt vsus matrimonij ei impediatur, iuxta communem, in c. 1. de coniug. seruor. & S. Tho. in 4. dist. 36. Licet honestum esset, ne ad tā remotas vèderet, etiam dum cōtra voluntatē eius cōtraheret, quauis

ad id sub pœna mortalis peccati non tenetur, iuxta communem in d. c. 1. *saltem* quando commodè in vicinas vendere non posset.

De Impedimento voti & cognationis spiritualis.

Matrimonium contrahens post votum solemnæ castitatis excommunicatus, nu. 35.

Cognatio spiritualis quid, n. 36. & ad quos Tridenti restricta, nu. 37.

Patrini sunt solam hodie designati, & quot designandi, nu. 38.

Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppleta baptismi, nu. 39. & 40.

- 35 VI. Peccat, qui post votum solemnè matrimonium aut sponsalia contrahit, c. Vouentibus, 17. q. 1. nec matrimonium valet, c. 1. de voto, lib. 6. Extrauag. 1. de voto, Io. 22. & est excommunicatus, Clem. 1. de consang. & affinit. de voto autem simplici dicitur infra eod. cap. nu. 37. Quod verò dicatur simplex, quod solemnè, dictum est supra c. 12. n. 32.
- 36 Septimò, quæ persona contrahit matrimoniū, aut sponsalia cū alia contingente se cognatione spirituali, baptismis, aut confirmatione contracta, & matrimonium non valet. Pro cuius notitia norandum primo, quod cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit & dirimit (nam de non dirimente, infra eod. n. 72. agetur) est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto ecclesiæ oritur per baptismi, & confirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati, vel confirmati iuxta mētem omnium, in Rub. de cognat. spirit. Tho. & communis in 4. dist. 40. & glos. ac communis, in d. c. 1. eod. tit. lib. 6. II. Quod hæc cognatio olim erat triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas, secundum dictam glo. recept. Paternitas est, quæ contrahitur inter baptizantem (qui locum patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir aut fœmina) & baptizatum; & inter baptizatū & patrinum qui locum matris tenet, siue sit vnus, siue plures, siue vir, siue fœmina, cap. Quauis, de cognat. spirit. lib. 6. Compaternitas est, quæ contrahitur inter patrem, & matrem baptizati ex vna parte, & ex altera inter baptizantem, & patrinum, vel patrilinos, qui ex sacro fonte suscipiunt, si sunt baptizati, quanuis sint schismatici aut heretici & alias non, quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. in 4. dist. 42. art. 1. q. 3. quicquid alij dicant: neque etiam inter baptizantem & patrilinos baptizati. Fraternitas est cognatio, inter baptizatum, & filios naturales baptizantis & patrinarum, etiam non legitimos & etiam habitos post baptismum. Dixi (olim) quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte compaternitas, per Concil. Trid. sess. 24. cap. 2. de Reform. matrim. Quare loco multorū quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant, subijcio tenorem illius c. quod sic habet. Sancta synodus statuit, vt vnus tantum siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus, & vna, baptizatum de baptismis suscipiant: inter quos ac baptizatū ipsum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, do-

bat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spirituales nullo pacto contrahant. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis, omnino sublati.

Per hoc nouum statutum cessat quæstio, an multi & quot possint esse patrini, 38. & an inter fratres baptizati & omnes filios, vel quos patrinarum, vel baptizantis sit hoc impedimentum, & an inter baptizatum, & filios adoptiuos patrinarum & baptizantis, & an inter baptizatum, & vxorem, vel concubinam, vel maritum patrini, vel matris, vel baptizantis, & an cognatio transeat per actionem vel passionem, in coniugem, vel concubinam, ante vel post cognitam, & an omnes suscipientes, respondententes vel tangentes baptizatum, vel qui eorum sint patrini, vel matris, quoniam tota cognatio spiritualis redacta est ad solam eam, quæ est inter patrinum, & baptizatum, patrem & matrem baptizati, & inter baptizantem & baptizatum, & patrem & matrem baptizati, ita quod nulla est hodie fraternitas, 39. aut confraternitas, nulla item compaternitas, inter baptizantem & patrilinos; nulla item inter baptizatum & coniuges, & concubinos, vel concubinas prædictorum, & minus inter ipsosmet patrilinos, licet sine peccato possent esse maritus & vxor. Nulla item inter respondentes, tangentes, & alios, nisi sint ad id designati, quanuis videatur relinqui dubium, An quando nulli designantur in patrilinos, per culpam Parochi, vel alterius in necessitate baptizantis, soli & omnes tangentes baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum, quod verius videtur, quam à iure antiquo non sit recedendum nisi quoad excepta in nouo, l. præcipimus, C. de appel. & Concilium videtur loqui quando designantur aliqui patrini.

Notanda tamen sunt tria, primum, errare illos, qui cum puer in domo baptizatur propter necessitatem sine solemnitate, & postea cum ea in ecclesia exorcizatur, & vngitur chrismate, credunt ex hoc posteriori actu oriri cognationem, & non ex priori, cum contra se res habeat, quia posterior actus non est sacramentum, sed sacramentale, per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato, licet sit actus catechismi & exorcismi, ex quo alia cognatio minor impediens, & non dirimens nascitur, c. per catechismum, de cognat. spirit. lib. 6. de qua infra eod. cap. nu. 72. Ob quod multum expediret, vt parochus non solum faceret ea quæ Concilium prædictum iussit, sed etiam in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum, sed tantum catechismum cum exorcismo.

II. Cognationem spirituales matrimonio iam contracto superuenientem non dissoluere illud, sed tantum exactiōnem debiti coniugalis impedire, vt supra cap. 16. nu. 34. dictum est.

III. Quod eodem modo est restricta cognatio, quæ nascitur ex confirmatione, quo quæ nascitur ex baptismis per prædictum Concil. supra relatum, & ita totum c. de cognat. spirit. lib. 6. limitatur per illud.

Interrogatus dudum, An pater baptizans in necessitate filium suum susceptum ex fornicatione possit contrahere matrimonium cū illius matre? respondi, non posse.

Quia regula iuris habet cognationem spiritualementem, & dirimentem contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati, c. 1. de cognat. spirit. lib. 6. a qua non excipitur nisi baptizans filium suum, & coniugis suæ vel sui, cum qua vel quo iam contraxit matrimonium, per c. ad limina, 3. 2. q. 1. ea ratione quod per actum bonum non debet præiudicari matrimonio sancto antea contracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod videntur solui argumenta, quæ in contrarium adducit Sot. in 4. dist. 42. art. 1. qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Palud.

De impedimento consanguinitatis, & affinitatis.

Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum, nu. 41.

Affinitas quid, & quantum restricta per Concilium Trid. nu. 42.

Copula carnalis perfecta quid & qua generat affinitatem, nu. 42.

Matrimonium, vel sponsalia, qui contrahens peccat, & excommunicatur, nu. 43.

41 **P**RIMO præsupponimus, quod consanguinitas, est propinquitas duarum personarum, quarum vna ex altera, vel ambæ ex eadem descendunt, secundum glo. receptam in arbore consanguinitatis, lib. 6. Pater & filius sunt consanguinei, quia vnus ab alio descendit, duo fratres verò, quia ambo à tertio descendunt.

42 **S**ecundò, quod affinitas est propinquitas duarum personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit secundum glo. receptam in arbore affinitatis, in qua re copula illicita & licita sunt pares, c. dist. retionē, de eo, qui cogn. conf. vxor. suæ, modo sit perfecta, quæ est illa, per quã semen viri, in vas fœminæ naturale ad generandum mittitur, c. extraordinaria, 3. 5. q. 3. & non sufficit, saltem coram Deo, violatio virginitatis, nec quælibet alia turpitudine, iuxta glo. recept. in d. c. extraordinaria, & ita non sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. & communem in 4. dist. 41. quam Palud. & S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 12. explicant.

Tertiò, quod consanguinei vel affines intra quartum gradum non possunt matrimonium licitè contrahere, nec contractum valere, c. non debet, de consang. & affinit. sed prædictum Concilium, sess. 24. c. 4. de refor. matr. limitauit impedimentum affinitatis ex illicita copula natum ad primum & secundum gradum tantum, statuis in vltioribus gradibus, matrimonium post eam contractum non dirimit. Perpende autem, quod non ait non impediri, sed tantum non dirimi, & ideo licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita, 3. & 4. gradus contractum valeat, peccant tamen contrahentes sine dispensatione, quia à lege veteri non discedimus, nisi quatenus per nouam exprimitur, l. præcipimus, C. de appellat. †

43 **V**III. Peccat, qui credens, aut debeat credere aliquam esse suam consanguineam vel affinem intra 4. gradum inclusiuè, contrahit cum illa, & est excommunicatus. Clem. 1. de consang. & affinit. nisi excuset ignorantia, de quo infra c. 27. Qui verò contrahit tantum sponsalia intra quartum gradum, peccat quidem, sed non est excommunicatus, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta comunem. Quam limita procedere tantum, quoad forum conscientie, in eo qui eam vxoris affectu habuit, alias enim in illo foro non esset verum matrimonium iuxta omnes, in c. is qui, de spons.

de spons. Idem de contrahente matrimonium ante legitimam ætatem, quia effectus sponsalia tantum sunt de futuro, c. 1. §. de despons. impub. lib. 6. Idem de contrahentibus credentibus se cognatos, licet non sint: nam peccant mortaliter, & non valet matrimonium, si credebant illud non valere, alias sic, vt rectè Syl. resoluit in verb. matrimonium, 7. q. 1. 3. §. quod autem dictum est de viro contrahente cum muliere, idem censetur dictum de illa contrahente cum illo.

De impedimento cognationis legalis.

Cognatio legalis quid, quotuplex, & quousque impedit, & dirimit, nu. 44. & 45.

IX. Qui cum cognata legali durante illa cognatione matrimonium contrahit, secundum comunem, in Rub. & c. 1. de cognat. legal. & in 4. dist. 41.

Pro cuius notitia notandum, quod cognatio legalis est propinquitas ex adoptione alicuius in filium, proueniens, secundum mentem prædictorum, post glo. c. 1. de cogn. leg. & est triplex, prima est ascendentium aut descendentiũ, scilicet adoptatis & adoptati, & descendentiũ eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, c. ita diligere, 30. q. 3. & §. ergo inf. de adopt. secunda quasi transuersalis, scilicet inter adoptatum & filios naturales adoptantis, durante adoptione, & filio naturali existente in potestate patris, & non alias, c. 1. de cogn. legal. l. qui per adoptionem, ff. de adopt. tertia est quædam legalis affinitas, scilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuo sicut prima, l. adoptiuus, ff. de Rit. nupt. Porro, quælibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta glo. & comunem, in d. c. 1. & in 4. dist. 42. licet aliqui contradicant, quoad cognationem transuersalem.

Ex quibus sequitur, inter adoptantem & adoptiuum matrem hanc cognationem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam, non potest cum illa, nec aliqua eius descendente intra quartum gradum matrimonium contrahere, quia sunt tanquam ascendentes & descendentes, item, quod non potest contrahere cum vxore filij adoptiuus eo mortuo, nec filius adoptiuus cum vxore adoptatis eo mortuo: quia est cognatio tertiæ speciei, quauis sic cum eius matre, etiam filio viuente, quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptiuus cum filia naturali adoptantis hoc viuente, & illa in eius potestate manente matrimonium contrahere non potest, sed sic patre mortuo, aut filia emancipata, aut si est illegitima, aut ipse est iam emancipatus: quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes, vbi supra.

De impedimento criminis, aut delicti.

Matrimonium, qua occiso, & quod adulterium impedit, & dirimit, nu. 46. & 47.

X. Qui contrahit matrimonium cum ea, quam fide præstita polluit per adulterium, aut cuius coniugem occidit, modo proximè exprimendo, secundum Tho. & comunem, in 4. dist. 42. & nostros in Rub. de eo qui dux, in mat. quam.

Pro cuius notitia notandum, duo esse crimina, quæ matrimonium impediunt & dirimunt, in quæ reducuntur illa tria S. Tho. comuniter recepti, vbi supra, & dist. 39. Alterum est occisio coniugis alicuius causa contrahendi cum eius coniuge, quæ facta

facta utroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, c. laudabilem, de conuer. infid. Facta verò altero tantum machinante, non sufficit nisi adulteriū interueniat, c. super eo, de eo qui dux. in matrim. iuxta Ioh. And. per Pan. & communem receptum ibidem. Dixi (causa contrahendi) quia occisio alio sine facta non sufficit, d. c. laudabilem, neque rati habitio occisionis suo nomine factæ, quamuis sic iussio, aut consilium iuxta glo. receptas in cap. si quis viuente, 32. q. 1. & in c. 1. de conuerf. infid.

Alterum crimen est adulterari scienter cum coniuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi (adulterari) quia si non erat verè coniux, licet putaretur talis, non impedit, c. significauit, de eo qui dux. in matrim. Impedit tamen, si sit verum, quamuis non sit consummatum: & quamuis sit solum quoad thorum, vel cohabitationem, c. significasti, & c. ex litteris, eod. tit. Dixi etiam (adulterari) quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit, d. c. significauit, & c. 1. 31. q. 1. Dixi (scienter) quia si vterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simulatque mortuus fuerit, qui impediēbat, & si alter tantum ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento denuo matrimonium contrahere vel non, c. 1. eod. tit. donec sciens cū tertio contraxerit, & modo ignorans non rescierit, ante mortem impediētis, aut postquam rescierit, non habuerit copulam. Notandum item, quod ut matrimonium inter ignorantem impedimentum, & scientem valere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis, quia oportet, ut etiam ignorans denuo in illud consentiat postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non valuit, & fiat ei iusta libertas, ad renuendum si voluerit, secundum Innoc. in fine c. 1. De eo qui dux. in matrim. & Scot. in 4. dist. 35. Satis tamē videntur hæc ei notificari, & dari libertas, quādo certior sit matrimonium nil valuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimat speciatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non valuerit, neque à domo sui mariti in maiorem libertatem deducatur; quin & præstat id facere, quoties non conuenit, ut illud speciatim nouerit, satis enim esset tunc dicere gratiosè, suspicor te nō esse matrum meum, aut vxorem meam aliqua de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meæ conscientia, & consolationis, ut si & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugibus habeamus, secundum mentem Caiet. 2. tom. de Matr. q. 2. & in summa, verb. Matrimonium, pag. 9.

De impedimento infidelitatis.

*Matrimonium, quæ infidelitas impedit, quousque dirimit, nu. 48. & 49.
Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum, n. 49*

48 XI. Qui Christianus contrahit matrimoniū cum infideli, c. Caue, 28. q. 1. licet iam esset catechumenus, hoc est, in fide Christiana instructus, & persuasus, vobisq; baptizari secundum glo. recep. d. cap. Caue. Et si infidelis nō est baptizata, non va-

non valet matrimonium, alias sic, iuxta glo. recep. d. c. Caue. Et idem de contrahente cum secunda vel vltiori viuente prima. Pro quorum notitia notandū primo, quod licet ut dictum est supra, matrimonium inter infideles esse possit, quatenus est contractus c. Gaudemus, de diuor. & c. Deinde, 26. dist. non tamen quatenus est sacramentum, arg. c. Veniens, de Presb. non bapt. Nec etiam ut contractus valet, si contra leges eorum fiat, arg. c. fin. de Diuor. & c. De infidelibus, de consang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, ut fit quoties cum pluribus quam cum vna contrahitur, d. c. Gaudemus.

Secundò, quod matrimonium infidelium, non dirimitur ex eo, quod alteruter eorum Christianus fiat, licet conuersus licitè separari potest, quoad cohabitationem, à non conuerso, non volente conuerti, quamuis melius faceret conuiuendo ei quousque spes aliqua conuersionis esset, tamen cum alia matrimonium contrahere viuente infideli non potest, nisi cum ipse nollet habitare cum ea absque contumelia creatoris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi; quod procedit etiam in infidelibus qui contraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secundum leges eorum essent valida, per c. Gaudemus, de diuor. quæ est solutio quæstionis interrogatæ super nu. 84. huius c. imo & tunc, si infidelis antequam matrimonium contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur, d. c. Quanto, & d. c. Gaudemus, siue dicamus per prædicta matrimonium dirimi, sicut sensit Panor. d. c. Quanto, siue per secundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, ut melius dixit S. Tho. in 4. dist. 39.

III. Quod quanquam Christianus matrimonium cum fidei hæretica aut schismatica contrahendo mortaliter peccat, contractum tamen valet iuxta glo. recep. in c. non oportet, 28. q. 1. & S. Tho. & alios, in d. dist. 39. Sed contrahens cum non baptizata peccat, & non valet matrimonium, quamuis iam sit catechumena, ut dictum est.

De Impedimento violentiæ vel metus.

Matrimonium metu iusto contractum, imo & consummatum, nullum, n. 50.

Fortunius Cantabria decus, nu. 50.

Metus qui iustus nouè definitus, & declaratus, nu. 51.

XII. Qui per metum iustū à se, vel ab alio illatum, cogit aliam secum, vel cum alia ad matrimonium, aut sponsalia contrahendum, & matrimonium nō valet, aut post coactè contractum, mutata voluntate retrocedit, nolente coacta, nisi aliqua iusta causa superueniens excusaret, secundum omnes. Pro quorum probatione notandum. Primo, quod quamuis omnes contractus facti per metum regulariter valeant secundum glo. & communem, in c. Abbas, de his, quæ vi, licet noster Fortunius ingenio, & doctrina bene fortunatus, & Cantabriæ decus oppositum tenuerit de vlt. fin. illat. 21. & quamuis sacramenta in quibus character imprimitur sicut in baptismo c. maiores, §. Item quæritur, de Bapt. etiam valeant, contractus tamen & sacramentum matrimonij per metum contracti nil valet, c. veniens, r. c. cum locū, de sponsal. & tex. irrefragabilis in c. significauit, de eo, qui dux. in matrim. quia

quia ita ecclesia decreuit, ob multa, quæ Panor. & alij tradunt in d. c. cum locum, quæ tamen sola sine statuto ecclesiæ, vix sufficerent.

51 I. Quod non quilibet metus ad hoc sufficit, sed requiritur iustus, qui cadat in virum constantem, l. metum, ff. quod met. caus. qui definitur à Tho. communiter recepto, in 4. dist. 29. esse ille, quo minus malum maioris euitandi causa eligitur, vt olim diximus in d. c. cum locum, & late trad. prædict. Illustris. Præses in epit. 4. 1. parte, c. 4. §. 1. à n. 10. & in 2. par. c. 3. §. 4. contra quam occurrerunt hoc in loco in vulgari scrupuli quidam, quos gratia breuitatis tunc non contudimus, Primus, quod minor timor est iustus mulieri quàm viro, iuxta glo. sing. & à plurimis laudatam, in d. c. cum locum, quæ non esset vera, si hac definitione libraretur.

II. Quod vera, & communis sententia habet iustum metum, iudicis vel prudentis arbitrio esse definiendum, secundum glo. in c. cum dilectus, de his, quæ vi, & prædicta definitio satis concludit esse à iure definitum.

III. Quod communis opinio, Panor. Præpos. & aliorum multorum habet contra Host. in c. consultationi, de spons. quod qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis consummat, non videtur matrimonium validum facere, & quidem ratione irrefragabili, scilicet, quod de essentia matrimonij est, vt consensus sit liber, per d. c. cum locum, secundum omnes, & cum consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber, à fortiori consensus indirectus, & per quandam consequentiam resultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber, qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus, quippe, quo non eligitur minus malum ad euitandum maius, imo maius malum, scilicet peccatum mortale, ad euitandam mortem corporalem, quæ est malum minus eo, iuxta citane, cum citatis in eo. 32. q. 5.

III. Quod nihil male venialiter factum, posset dici iusto metu factum, quum omnis culpa etiam venialis sit maius malum omni alio malo, quod non est peccatum secundum Pan. in c. sacris, quod met. caus. & omnes Theologos & Canonistas, & sentit glo. in c. si aliquid, 22. q. 4. quod tam è etiam Sorus qui definitionem prædictam sequitur, in d. q. 29. art. 3. satis negat. Quare, vt plurima paucis includam, arbitror prædictam definitionem Tho. iusti timoris, siue cadentis in virum constantem, intelligendam esse quoad effectum excusandi à peccato, non autem quoad iudicandum actum esse infirmum, vel infirmandum tanquam meticulousum, ad hunc enim effectum, qualis sit iustus, definiendum videtur arbitrio prudentis, iuxta glo. communiter receptam, in d. c. cum dilectus, de his quæ vi. Prudens autem arbitrabitur supponedo primo, quod ex obiecto ipso solo sine alijs circumstantiis, est timor iustus, metus mortis, vel mutilationis membri, vel amissionis omnium bonorum, si magna sint, quia vita quædam sunt, iuxta glo. recept. iuncto textu in l. Aduocati, C. de Aduo. di. lud. quod probatur per l. Isti quidem, cum suis concord. ff. quod met. caus. & cap. Cum dilectus, iuncta glo. de his quæ vi. Deinde considerando in alio alius generis metu non solum malum ipsum obiectum, sed etiam circumstantias fortitudinis vel fragilitatis non solum sexus, vt dixit prædicta glo. sed etiam ætatis, innatæ magnitudinis vel paruitatis animi, aliorumq; accidentium metum passi. Ita quod eiusdem mali obiecti metum in alio iudicabit iustum, in alio vanum. Facit ad hæc quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo, sufficit quilibet timor etiam

etiam minor iusto, modo sit causa sine qua non, saltem principalis eius, vt dictum est sup. c. 17. n. 29. post Adri. & alios ibi citatos, & probatur efficaciter: quia leges constituentes discrimen inter alium & alium metum, se fundant super præsumptione, qua præsumunt alium esse causam actus, alium verò non, & lex fundata in præsumptione, non habet locum coram Deo, si veritas ei non respondet, c. Is qui, & c. Tua, de spons. cum eis annotat. Et ita necessario quoad hunc effectum recedendum est à diffinitione Tho. communiter recepta, licet obseruanda sit plurimum quoad effectum excusandi à culpa: facit item glo. sing. c. Præses, 20. q. 3. quatenus notat ex illo, c. metum reuerentialem annullare votum pueri vouentis religionem etiam quoad forum exterius, cui tamen non conuenit prædicta definitio.

Facit insuper quod suscipiens ordinem sacrum metu iusto, verum characterem ordinis suscipit, arg. c. Maiores, §. Item quaeritur de baptismo, & non obligatur voto continentiae illi adnexo, arg. c. 1. de his quæ vi, tradit Tho. sec. 2. q. 88. art. 1. & tradit in specie, Ang. verb. Ordo, §. 4. & ita qui timor non est iustus ad annullandum sacramentum, est iustus ad annullandum votum, per quæ nuper respodimus, visum iri alicui erudito non obligari ad preces horarias, & à bellis iustis abstinentiam quæ illi sunt adnexæ filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris Infantis & Patru Regis diaconatum accepit, mihi autem procul dubio videri iustam esse causam dispensandi iunctis quæ concurrerant circumstantiis. Quibus consequens, quod licet metus mortis quo testis falsum deponit, non dicatur iustus secundum definitionem Thomæ, nec consequenter excuset à peccato, erit tamen iustus quoad infirmandum eius testimonium, & quoad excusandum cum à pœna saltem ordinaria secundum definitionem præd. glo. communiter recep. idque ipsum omnino dicendum de scriba qui metu mortis fecit instrumentum vel testamentum, id est, peccare quidem, sed instrumentum vel testamentum esse rescindendum. Idem etiam ipsum omnino dicendum est de eo qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque consummat. scilicet peccare quidem, sed non præstare consensum satis liberum quo matrimonium valeat. Porro, iustus metus non solum annihilat matrimonium eius qui ob illum fingit se consentire, sed & eius qui verè consentit, secundum Thomam & communem, in d. dist. 29. & d. c. Cum locum, & in c. Abbas, de his quæ vi, quicquid Cardinalis ibi malè dicit secundum quos omnes si pars coacta peccata liberè consentiat, saltem tacite, altera in sua voluntate perseverante, firmatur matrimonium, quin & ad id cogi potest volente parte coacta, per c. ad id, & ibi notata de spons. & si sponte habeat copulam, videtur tacite consentire quoad forum exterius, non tamen quoad interius, nisi verè consentiat, arg. c. Tua, de spons.

De impedimento ordinis.

Ordo sacer cur impedit & dirimit matrimonium, & c. nu. 52.

XIII. Peccat qui ordine aliquo ex prædictis quatuor sacris spontè initiatus 52 contrahit, & non valet matrimonium, quia eis est annexum votum solemne castitatis, quod impedit matrimonium & dirimit, c. 1. de Cleric. coniug. & c. 1. & c. Si quis eorum, & c. Erubescant, 32. dist. ad quod votum eos suscipiens, obligatur, quævis eius

eius propositum non sit eam seruare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur uouere, c. Integritas, 32. q. 1. Quia ecclesia neminem ad ordines sacros cogit, sed solum statuit, ut qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et sic qui voluntariè ordinatur, voluntariè illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot. in 4. dist. 37. q. 1. & si contrahat illud, est excommunicatus, Clem. 1. de Consang. & affin. de qua infra c. 27. & an sit irregularis, dicitur ibidem. Dixi (spontè) quia secus si iusto metu initiaretur iuxta dicta supra eod. nu. 51.

XIII. Qui coniugatus ordinem sacrum suscipit incia, aut inuita sua vxore, vel postea exigit debitum coniugale. Idem si reddit illud susceptis ordinibus, ex illius consensu legitimo, Palud. in 4. dist. 37. q. 1. col. 2. non est tamè legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex, & castitatem uoueat, c. Agathosa, 27. q. 2. Thom. receptus in 4. dist. 38.

De Impedimento secundarum nuptiarum.

Matrimonium contrahens cum secunda viuente prima clam ducta ut peccat, & quid agi fama mortis prioris audita, nu. 53. & seq.

Dubius, credens, & sciens, in hoc pares, nu. 55.

Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat, nu. 56.

53 XV. Qui matrimonium contrahit cum secunda viuente prima, etiam nondum cognita, & clandestinè ducta, ita tamen, quod valuisset matrimonium, & etiam si iam prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, quod (proh dolor) frequenter contingebat ante Concilium Trid. nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscèdi secundam tor. tit. de spons. duorum, nec vlla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam, ad quam habendam sufficeret fama si in longinquum profectus fuit, secundum Anto. in c. in præsentia, de spons. cui contradicit Panor. ibid. sed rectè defendit eum Syl. verb. Matrimonium, 8. q. 13. ver. 4. aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit, de qua re literas accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta glo. receptam in c. quoniam frequenter, ut lite non contest. Quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro, filij ex ea ignorante primum matrimonium suscepti legitimi forent, per c. ex tenore iuncta glo. communiter recept. qui filij sint legit.

54 XVI. Quæ contrahit cum secundo credens probabiliter suum primum maritum mortuū esse, & postea ob nuntium de eius vita acceptum credens vel debet credere illum viuere, petit debitum coniugale, aut reddit secundo, si tamen dubitat, potest & debet reddere, sed non petere iuxta communem probatam per c. celebre, Dominus, de secund. nupt. Contra quod tam en grauius vrget, quod sicut, qui facit aliquid quod credit esse mortale, mortaliter peccat, c. per tuas, 2. de Symon. c. fin. de præscript. ita qui facit aliquid, quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat, arg. c. dubius, de hæret. ut latè probamus in c. si quis autem, de penit. 55 dist. 7. nu. 85, cum seq. & infra nu. 81. super quo multa dicit Adr. in quodlibet. 2. sed non

sed non satisfacit, ut ibidem demonstramus, vbi diuina ope nouè respondimus, id quod eruditis in Hispania placuit, concedendo scilicet quod non debet reddere dubitando, sed credendo, & quod potest credere mortem quoad effectum reddendi, & non quoad effectum petendi, eo quod ut ibi copiosè demonstramus, potest quis vno tempore, ob quædam motiua credere aliquid ad vnum effectum, & alio ob alia contrarium, vel de eo dubitare ad alium effectum: & ita quando rationes dubitandi, adeo graues sunt, ut iudicio prudentis neutram partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, ut vtrâque partem credere possit, & reddere, & petere dubietate sublata potest, & quando sunt mediocres, & tales, ut ob eas in præiudicium alterius non sit credendum, sed in suum sic, reddet credendo ad hunc effectum mortuum esse, & non petet dubitando de illo, quoad hunc effectum, & si certò intellexerit eum viuere, relinquere debet secundum, & redire ad primum, alias enim adulteraretur, d. c. Dominus, adiuncto c. inquisitioni, de sent. excom. & primus eam accipere debet, nisi de eius vita certior facta cum secundo rem habuerit, c. cum per bellicam, 34. q. 2. Hæc quæ dicta sunt de vxore nubente secundo, censeantur dicta de marito ducente secundam.

XVII. Qui credens suam vxorem viuere, cum re vera mortua esset, matrimonium cum alia contrahit, nec valet matrimonium, si dum contrahit, credit illud non fore validum: quia non consentit legitimè in matrimonium, secus si credit matrimonium valere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, ut rectè Syl. verb. matrimonium, 8. q. 13. §. 5. explicuit, declarando conformes esse opiniones, quæ contrariæ videbantur.

De impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

Impedimentum iustitiæ publicæ honestatis quid, & quàm restrictum sit Tridenti, n. 57.

Matrimonium vel sponsalia à parentibus contracta, quando valent, nu. 58.

Sponsalia inualida etiam publica, non pariunt impedimentum publicæ honestatis, nu. 58.

XVIII. Peccat, qui contractis sponsalibus, vel matrimonio validis cum alia qua, contrahit matrimonium, vel sponsalia cum alia illius cognata intra primum gradum, & matrimonium, & sponsalia non valent, c. ad audientiam, & c. sponsam, cum eis annot. de spons.

Pro cuius declaratione dicendum. Primo, quod impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, est impedimentum matrimonium impediens, & dirimens, ab ecclesia inductum inter sponsum, aut maritum, & omnes cognatas sponsæ suæ, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentem nostrorum, in d. c. ad audientiam, & c. sponsam, & S. Tho. & alios, in 4. dist. 41. II. Quod copula carnalis ad hoc impedimentum non est necessaria, licet illa interueniente aliud impedimentum affinitatis nascatur, de quo supra n. 42. Nec erat necesse iure antiquo, ut sponsalia aut matrimonium iure valerent, quia sufficiebat purè fuisse contracta, sine defectu consensus, c. 1. de spons. lib. 6. vel sub conditione, sequuta illius purificatione, & impediēbat vsque ad quartum gradum. Nunc autem iure noue Concilij Trid.

festi 24. c. 3. de refor. matrim. nulla sponsalia, nec matrimonium inualida produ-
cunt hoc impedimentum, neque valida ultra primum gradum. Ex his fit, vt qui
primum contrahit sponsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata
eius, priorem debet accipere, quia matrimonium cum secunda propter impedi-
mentum iustitiæ publicæ honestatis nullum fuit. Et sic cum secunda rem habuit,
neutram habere potest, non secundam propter hoc impedimentum; nō priorem
58 propter affinitatis impedimentum secundum omnes, in c. Litteras, de despons. Impub.
& c. Ex litteris, de eo qui cogn. consang. vxor. Fit item vt hoc impedimen-
tum hodie non nascatur ex sponsalibus, vel matrimonijs contractis inter consan-
guineos aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine sacro initiato, aut
religioso, quia sunt inualida, licet olim nasceretur, quia non erant inualida ex de-
fectu consensus, sed nec olim, nec hodie nascitur ex sponsalibus à parentibus fa-
ctis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue non, nisi expressè aut tacitè consentiant, aut
nisi sint præsentis sine contradictione, vel nisi absentes in id postquam innotuit,
consenserint, c. 1. §. Porro, de despons. Impub. lib. 6. Fit item, non esse opus tunc
commendare id quod ex Palud. in 4. dist. 27. q. 2. ar. 5. ab alijs non citato pro val-
de commendando, adduximus in vulgari, scilicet ex sponsalibus & matrimonijs
inualidè & clandestinè contractis, non nasci hoc impedimentum quoad fo-
rum conscientiæ, quod confirmauimus per c. Tua, de spons. & c. 1. eodem titu,
lib. 6. cum ibi adnotat. quoniam hodie etiam ex publicè contractis, si sunt inua-
lida non nascitur, quamuis quoad ea quæ præcesserunt Concilium, prodesse pos-
sit, arg. c. fin. de Const.

De impedimento impotentiae.

Impedimentum impotentiae quid, & dirimit, quid faciet sic impeditus, nu. 59. & 60.

59 XIX. Peccat qui credens vel credere debens se perpetuo impotentem ad copu-
lam ordinariam habendam, matrimonium aut sponsalia contrahit, & matri-
monium est nullum, toto tit. de frig. & malef. Idem de eo qui ignoranter contra-
hit, & postea non obstante scientia talis impedimenti vitur eo.

Pro quorum fundamento notandum, quod illa impotentia impedit matrimo-
nium, quæ est ob impedimentum perpetuum naturale aut accidentale ad copu-
lam naturalem perfectam, iuxta mentem S. Thom. in 4. dist. 34. & S. Anton. 3.
part. tit. 1. c. 12. Dixi (perpetuum) quia temporarium non sufficit, c. fraternitatis,
de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine proba-
bili periculo animæ, aut corporis tolli non potest, d. c. fraternitatis. Dixi (naturale,
aut accidentale) ad significandum ex duabus causis hoc oriri, scilicet, naturali quæ
significatur per verbum, frigiditas, positum in Rub. de frig. & malef. & accidentali,
quæ per verbum, maleficiatis, quoniam ad impedimentum frigiditatis reducitur
omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & æstio membri, quæ copulam im-
pediunt, & ad maleficium siue fascinationem, quodlibet accidentale, quod ex abscis-
sione, castratione vel alio artificio nascitur. Dixi (ad copulam naturalem perfectam) quia
non sufficit impotentia generandi, quæ in senibus, aut alijs sua natura, aut arte
sterili-

sterilibus inuenitur, iuxta glo. receptam, c. quod sedem, de frig. & malef. Porro 60
hoc impedimentum est impediens & dirimens, c. 1. & 3. de frig. & malef. Vnde
sequitur non esse verum illud, quod dicunt, Palud. in 4. dist. 34. q. 2. & S. Anton.
3. par. tit. 1. cap. 12. §. 3. Quod qui potens matrimonium contrahit cum impoten-
te, sciens impotentem esse, non potest se separare ab illo contra eius voluntatem,
eo quod est verum matrimonium, & sibi debet imputare contrahens cum impo-
tente: Quia fundamentum eorum factum est, cum inter eos nullum verum matri-
monium sit, annihilante illud hoc impedimento, quod est impediens & diri-
mens: quod etiam insinuat Syl. verb. Matrimonium, 9. q. 16. sub fin. quamuis
idem in ead. q. §. 2. contrarium dicat. Ex quo subinferuit, eum id scientem non
posse vti tali matrimonio ad delectationem carnalem, quamuis illi tanquam fra-
ter & soror conuiuere possint, vt sens. sit Cælestinus & eius glo. in c. laudabilem,
de frig. & malef. licet qui verè maritus est, & non potest habere copulam car-
nalem perfectam, vt quia non potest fundere semen, licitè potest niti, & vti vxore,
ad habendam eam secundum Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 1. col. 6. & diximus, in c.
consideret, de pœnit. dist. 5. nu. 48.

De impedimento conditionis.

*Conditio quid, & quotuplex in matrimonio, qua suspendit, qua annihilat, qua reijcitur, &
quo differt à causa, modo & demonstratione, nu. 61. & 62.*

Conditio si N. voluerit, an eo semel reuente vel tacente impletur, nu. 63.

Matrimonium conditionale solui per purum ante conditionem impletam, nu. 64.

Conditio non omnis impleta quoad ecclesiam impletur, nu. 66.

XX. Qui contrahit matrimonium aut sponsalia cum conditione mortaliter 12
turpi, aut sub honesta, & non expectato eius euentu cum alia contrahit, aut sine
alterius consensu mutat voluntatem, aut impleta conditione promissum non præ-
stat, per proximè dicenda, nec debet absolui antequam illud præstet, si præstare
potest, & restituat omne illud ad quod tenetur, aut non saltem prius, quam id fa-
cere firmiter proponat, arg. eorum quæ dicta sunt de promissione implenda, c. 18.
nu. 6. & c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. Pro his fundandis notandum. Primò, quod
conditio, vt hic sumitur, propriè est suspensio alicuius dispositionis, quousque a-
liquid futurum fiat ex mente glo. in Rub. ff. de cond. & demonst. quicquid verba
eius & verba Bart. in l. 1. eiusdem tit. sonent, & denotatur per hanc coniunctio-
nem (si) vel aliud ei æquipollens ex mente eorundem, veluti: Duce te, vel ducam
te in vxorem, si illud, aut illud euenerit.

Secundò, tres species conditionum in matrimonijs inueniti iuxta glo. recept. 6
in c. fi. de cond. appof. Prima est earum, quæ sunt turpes & contra substantiã, aut
bonum matrimonij, qualis est illa, si curaueris non concipere, quæ est cõtra bonum
generationis, & illa, si aliã ditiorè aut nobiliorem nō inuenero: quæ est cõtra bo-
nũ indiuiduitatis, & illa, si victũ ex adulterio quæseris, quæ est cõtra bonum fidei.
Quæ omnes annihilant matrimonium, c. aliquando, & c. solet, 32. q. 2. & d. c. fin.
Secunda earum quæ sunt turpes, aut factu impossibiles, sed non cõtra substantiam,

aut bonum matrimonij, qualis est illa si furatus fueris, si occideris, si cælum digito terigeris, quæ non annihilant, nec suspendunt matrimonium, imo pro non appositis in fauorem matrimoniorum habentur, & matrimonia in quibus illæ ponuntur, censentur absque aliqua cõditione contracta. Tertia earum quæ sunt honestæ, qualis est illa, si pater meus voluerit, si tanta dos detur, quæ si sunt veræ conditiones, matrimonium suspendunt, quousque impleantur, c. de illis, c. super eo, & c. per tuas, de cond. appof. modo ponantur à principio, & suspensiuè, secus enim si à principio resolutiuè, vel post contractum suspensiuè, cap. 1. de cond. appof. iuxta intellectum Vincen. quem Panor. & communis probant, & modo ambæ partes illis expressè consentiant, aut tacitè, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adrian. in 4. de matr. q. 4. col. 13. & 14. quamuis Innoc. in d. c. fin. requirat expressum vtriusque partis consensum, absque tamen sufficienti fundamento. Dixi (si sunt veræ conditiones) quales non sunt de re præterita aut præfenti, veluti illa, si N. mortuus est, aut si viuuit, non suspendit, quia nõ est vera conditio, imo statim, si est falsa, matrimonium nullum est, sin vera, statim valet, l. illa institutio, ff. de cond. instit. l. cum ad præfens, cum seq. ff. si cert. & §. conditiones, inst. de verb. & eadem ratione causa in illo posita non suspendit, secundum glo. in Rub. & Bart. in l. 1. ff. de cond. & demonst. vt cum dicitur matrimonium tecum contraho, quia talem rem fecisti, nec modus, vt cum dicitur, cõtrahot tecum matrimonium, vt talem rem facias, nec demonstratio, veluti matrimonium tecum contraho mercatore aut domino talis rei. Et quamuis hæc tria, scilicet causa, modus, & demonstratio nunquam suspendant, annihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij, d. c. fin. de cond. appof. aut personæ errorem inducunt, de quo supra eodem cap. nu. 3. & seq.

- 63 Tertio, notandum ex hoc sequi, quod qui matrimonium contrahit cum conditione, Si pater meus voluerit, non esse matrimonium antequam pater consentiat, & quod simulatque consenserit, matrimonium esse incipit, si contrahentes, ad eius vsque consensum, in illa voluntate permaneant, c. super eo, & c. per tuas, de cond. appof. & patre renuente, omnino esse definit. Magna tamen quæstionis est, An confirmetur per consensum eius, postquam semel contradixerit præstitū. Pro negatiua enim parte facit, quod primus eius actus videatur attendendus, arg. l. boves, §. hoc sermone, ff. de verb. signif. verius tamen videtur confirmari, si quousq; ille consentiat, contrahentium consensus duret, alias non, iuxta Card. in d. c. super eo, Syl. verb. Matrimonium, 3. q. 4. Non minoris autem quæstionis est, quando pater tacet non contradicendo nec consentiendo expressè. Nobis placet opinio Syl. vbi supra quatenus ait, confirmari si per signa colligitur illum tacere, eo quod ei placeat, & infirmari, si colligitur tacere, eo quod displiceat, non autem quatenus ait censendum ideo in dubio tacere, quod placeat, quia id videtur esse contra regulam. Is qui tacet, non fatetur, nec negare videtur, lib. 6. & contra aliam, quæ habet, facta non præsumi nisi probetur, cap. cum in iure, de offic. deleg. quas non
- 64 video quoad hunc casum iure limitatas. Sequitur item, Quod si tempore quo apponitur conditio, pater est mortuus, & filius ignorat statim non valet matrimonium, quia conditio non potest impleri, cum mortuus, nec consentire, nec dissentire possit, cap. si gratiosè, de rescript. lib. 6. Si autem scit patrem esse mortuum, pro non

pro non apposita, quia impossibilis habenda est, & consequenter censendum matrimonium valere, Ros. verb. matrimonium, §. §. 8. & Syl. verb. matrimonium, 4. Sequitur item, quod si ante conditionem impletam altera partium voluntate mutata contrahit cum alia absolūtè, illud matrimonium valebit, licet post illud contractum conditio impleatur, argu. d. cap. super eo, & cap. si pro te, de rescript. lib. 6. quia in his quæ ex voluntate solius disponentis pendent, implementum conditionis non retrahitur ad tempus dispositionis, iuxta glo. recept. in d. c. si pro te, sed impleta conditione, antequam contrahat cum secunda, perfectum est matrimonium, & ideo cogi potest ab ecclesia recipere primam, d. c. super eo, in textu, & in glo. Sequitur etiam referre multum, an quis dicat, contraho tecum matrimonium, si permiseris coitum, An contraham tecum matrimonium, si permiseris coitum, vt insinuat Syl. post alios vbi supra, quia in priori casu statim fit matrimonium si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur pro non apposita, & si intelligat de vxorio, simul ac coierit, est perfectum matrimonium quoad Deum, & ecclesiam, quia impleta est conditio sub qua fuit contractum. In posteriori autem si intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non apposita & sic manent sponsalia pura, & consequenter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quoad ecclesiam, quoad Deum autem non nisi copula esset vxoria, si autem intelligit de coitu licito; sunt sponsalia conditionalia, quæ sequuta copula purificantur, quoad Deum & ecclesiam, & transeunt in matrimonium præsumptum quoad ecclesiam, quoad Deum autem fiunt de conditionalibus absoluta per conditionis implementum, sed non matrimonium nisi consensus matrimonialis suspendens actum, vt dictum est, ab vtraque parte addatur, vt est addendus post sponsalia pura, per quæ mens obscura Syl. declaratur: sed quæ prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitum coitum, & ille non possit haberi nisi sit matrimonialis, necesse est consequenter, dicere illa nõ purificari per illam copulam, aut certè per eam transire illa in verum matrimonium coram Deo, quod nobis videtur verum & firmum. Sequitur insuper, quod per hæc verba (tecum contraho si te virginem inuenero) intelligendo per inspectionem honestarum foeminarum, est matrimonium conditionale, quia est vera conditio, quippe quæ est de re futura, & honesta, & intelligendo de inuentione per copulam carnalem, est purum matrimonium, quoad ecclesiam, quia talis conditio eo quod sit turpis, habenda est pro non apposita. Et eadem ratione, per illa verba, (contraham tecum, si te per copulam virginem inuenero) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, contraham tecum, si te virginem per honestas foeminas inuenero, contrahuntur sponsalia conditionalia, quoad ecclesiam, quanquam quoad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut sponsalia ante adimpleram conditione, si verè coram eo fuit animus suspendendi, vsque ad implementum illius, arg. c. Tua, de spof. cum annot. ei, & c. Is qui, eod. tit. Sequitur demum, quod matrimonium cõtractum per illa verba, Duco te in vxorem, si cras sol orientur, vel per alia quæ conditionem euenturæ importent, esse purum, & non conditionale apud ecclesiam secundum Tho. & Bonau. ia 4. dist. 28. q. 3. Host. Card. & Panor. in c. Per tuas, de Cõd. appof. cõtra gloss. ibi & alios illam male approbantes, quamuis, quoad Deum, & in foro conscientie, non sit tale; si verè fuit animus suspendendi actum, vsq; ad solis ortum.

De impedimento interdictionis & feriarum.

Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat, n. 68.

Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum alijs Tridenti statutis, nu. 69.

Ecclesia facies, qua olim, qua nunc, quando extra eam etiam cum causa non contrahitur, num. 70.

Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum, nu. 71.

68 XXI. Peccat, qui contrahit matrimonium contra prohibitionem Episcopi, Iudicis, aut parochi interdicens ei illud, donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur, per tit. de Matrim. contract. contra Interdict. secundum Palud. in 4. dist. 28. quæst. 2. col. 1. quicquid dicat Ang. vt rectè defendit Sylu. verb. Matrimonium, 7. q. 1. Valèt tamen matrimonium sic contractum, si verè non suberat impedimentum.

XXII. Peccat, qui contrahit matrimonium per verba de præsentia clandestinè sine iusta causa, aut publicè, sine trina denunciatione prius in ecclesia facta, quò qui impedimentum inter eos esse sciunt, indicèt illud, cap. Cum inhibitio, de Clandest. despons. & per omnes, in 4. dist. 28. quæst. 1. col. 1. & 4. & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus 69 Episcopatibus Hispaniæ est. Et quia multa circa hoc statuit Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. de Reform. matrimonij, substituam hic aliqua eius, quibusdam sublati, quæ in vulgari huic loco inserueram: Primum, errare, dicentes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud Concilium, non valent, vel quod filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum, vel quod parentes possunt illud irritare. II. Quod matrimonia clandestina etsi contracta valeat, contrahere tamen illa detestabile est. III. Quod ob causas ibi expressas statuit in hæc verba. Sancta Synodus præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parochi tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum solemniam publicè denunciatur, inter quos matrimonium fit contrahendum, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie ecclesiæ procedatur, vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat. Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusq; prouinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciations, tunc vel vna tantum denuntiatio fiat, vel saltem parochi, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denunciations in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciations remittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsentè parochi vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præ-

fenti

fenti decreto irritos facit, & annullat. III. Quod quicumque sacerdos sine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos etiam prætextu immemoralis consuetudinis, maneat suspensus donec ab ordinario eius qui coniungere debebat, absoluat. V. Quod Parochus habeat librum in quo coniugum & testium nomina, diemque & locum contracti matrimonij describat, què diligenter apud se custodiat. VI. Quod prædicta Synodus hortatur coniuges, vt antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum præ accedant. VII. Quod si quæ prouinciæ alijs vltra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & caeremonijs hac in re vtuntur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer optat. VIII. Quod hoc decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat à die prima publicationis, in eadem parochia factæ numerandos. Aduertendum circa hæc primo, quod Concilium non annullat omnia matrimonia clandestina, sed solum illa quæ sunt sine præsentia parochi, vel alius sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ab ordinario habentis, & sine duobus vel tribus testibus. Præterea quod nil expressè decernit de matrimonio contracto in facie ecclesiæ, sine sacerdotis proprii, vel alius præsentia, & quod non valeat, vrget versiculus (qui aliter) & contra, quod valeat, facit, quod videtur intelligendus de contrahentibus clandestinè. Aduertendum II. Quod facies Ecclesiæ alibi dicitur 70 ianua Ecclesiæ, vt in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia, vt in Belgio, sibi præsentia multorum, secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. vt in bona parte Hispaniæ, & vbi est talis consuetudo ad hoc vt dicatur contrahi in facie ecclesiæ, sufficit præsentia cognatorum & vicinorum, & idoneus testium numerus, iuxta Panor. communiter receptum, in d. cap. cum inhibitio. Nunc autem per prædictum Concilium supra proximè relatum videtur contrahi satis in facie Ecclesiæ, si trina denunciatione præmissa, contrahatur coram parochi vel eius locumtenente, & duobus vel tribus testibus. III. Aduertendum, quod si contraheretur coram parochi & testibus, non præmissa trina denunciatione, vel non ommissa legitimè, valeret quidem matrimonium, sed diceretur clandestinum, quoad alios effectus, quàm annulationis matrimonij, quia quoad illos non videtur derogari iuri antiquo, a quo non est recedendum vltra quam recedit nouum, l. Præcipimus, C. de Appellat. Aduertendum IIII. quod hæc die etiam cum iusta causa non valebit, etiam sine parochi & testibus contractum, licet antea iuste potuisse contrahi dixerimus hic, sequenti Caiet. in opusc. tom. 1. tract. 12. q. 2. Id enim videtur sentire Concilium, quia parte facit facultatem Episcopo relaxandi prædictas denunciations, quando videbitur conueniens, non tamen facit ei facultatem remittendi præsentiam parochi & testium. Sed quod valde notandum est, sc. re. Pius V. declarauit non esse illos necessarios, in contrahendo denuo matrimonio, ab ijs qui illud publicè cum denunciatione sufficiente contraxerunt, sed propter aliquod impedimentum occultum est nullum, quo sublato oportet vt denuo contrahatur, quod fieri posse, antequam ad urbem veniremus, respondimus, qua declaratione sacræ penitentiarie prætorij frequenter vtitur. Aduertendum V. quod licet sufficiens causa relaxandi denunciations sit, quod nobilis cum ignobili, diues cum paupere, senex cum adolescentula matrimonium contrahere velit, aut quod timeat cõsanguineos,

iuxta Palud. in 4. dist. 28. q. 2. col. 4. Ant. 3. part. tit. 1. c. 16. §. 5. nō tamen sufficit ad hoc, vt Episcopus relaxet solēnitatem adhibēdi parochū & testes, vt satis colligitur ex tenore Cōcilij. Aduertēdum VI. expressē determinari à prædicto Concilio, Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciations, quod antea non fuimus ausi confiteri, nisi in terris, vbi id fieri consuevit.

71 XXIII. Peccat, qui temporibus ab ecclesia prohibitis benedictionem nuptiarum accipit, aut in domum suam solemniter sponsam traducit, c. Capellanus, de ferijs, & c. Non oportet, cum trib. seq. 3. q. 4. sed non si solum sponsalia, vel matrimonium de præsentī contrahit, iuxta glo. recep. in d. c. Capellanus, per illum tex. quia sola benedictio & traductio solemnī prohibetur, iuxta mētem S. Tho. & Palud. in 4. dist. 32. Caiet. in summa verb. Nuptiarum peccata, & Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 2.

Tempora prohibita iure antiquo sunt ab Aduentu, vsque ad Epiphaniā, à Septuagesima, ad Pascha & eius octauam, & à tribus Litaniarū diebus, ad septimum diem Pentecostes, d. c. Capellanus; Concilium autem Trid. sess. 24. c. 10. de Refor. matr. restrinxit hæc tempora in hæc verba: Ab Aduentu D. N. IESV CHRISTI, vsque in diem Epiphaniæ, & à feria 4. Cinerum vsque in octauam Paschatis incliuiē antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari sancta synodus præcipit: In alijs verò temporibus, nuptias solemniter celebrari permittit. Consummare autem matrimonium per copulam absque solemnitate nuptiarum, & absque traductione solemnī in domum, nullo tempore prohibetur, iuxta Caiet. in summa verb. Matrimonium, par. 2. quem sequimur, quamuis Palud. in 4. dist. 32. & Ros. verb. Impedimētum, 13. §. 3. & Anton. 3. par. tit. 2. c. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare, sed solum prima vice.

De impedimento sponsalium, & catechismi.

Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti, nu. 72.

Lex super metiense trahitur ad mensum, si est eadem ratio, nu. 72.

72 XXIII. Peccat, qui post contracta sponsalia cum vna, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonium, aut sponsalia secundum omnes; & venialiter, sed grauius si cum iusta causa id facit ante facultatem ei à iudice concessam, vt supra eod. c. nu. 27. diximus. Matrimonium tamen contractum valet, quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, vt dictum est supra.

XXV. Qui contrahit matrimonium, aut sponsalia cum coniuncta sibi cognatione spirituali, nata ex catechismo, c. per catechismum, de cogn. spirit. lib. 6. Catechismus autem est instructio solemniter à sacerdote facta baptizandi antequam baptizetur, de articulis nostræ sanctæ fidei catholicæ credendis, c. ante baptismum, de consec. dist. 4. Ex qua instructione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas, inter quas ex baptismo, de qua supra eod. c. nu. 36. sed non est tantus effectus, quia hæc impedit, & non dirimit, d. c. per catechismum, illa verò vtrumque facit.

Ad qua-

Ad quaestionem autem, An hæc cognatio censetur restricta per prædictum Concil. sicut illa quæ nascitur ex baptismo, & confirmatione? Respondeo affirmatiuē, per gloss. solemnem, in c. non debet, de consang. & affinit. quatenus habet per illud c. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præpos. vnum, quod mea sententia, vt ibi alias dixi, non colligitur, sed sic aliud nostro proposito cōuenientius, quod colligit Domin. in c. 1. de temp. ord. lib. 6. col. 3. vers. sed fallit quinto, & Perus. col. 3. vers. fallit quarto. Nempe, quod cum duo sic se habent quod alterum est metiens, alterum mensum, lex corrigens, vel limitans metiens, censetur corrigere vel limitare mensum, si eadem ratio militat in vtroque. At constat quod cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, metitur eam, quæ ex confirmatione & catechismo nascitur, & ita Concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis & consuetudinis.

Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum, nu. 73.

XXVI. Qui post votum simplex castitatis, matrimonium, aut sponsalia contrahit etiam si votum est limitatum ad tempus nondum lapsum, matrimonium tamen valet, c. 2. 27. dist. etiam si vterque vouisset, secundum communem, & etiam glo. in c. si quis votum, 27. q. 1. quicquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post contractum, secundum Richar. in 4. dist. 38. Rosel. verb. votum, §. 9. & Anton. 3. par. tit. 1. cap. 16. & Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 5. §. 2. Debet tamen seruare votum, qua parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum, post consummatum matrimonium, nisi vt dicitur c. 16. n. 30. nec reddere priusquam consummet, quia antea religionem intrare potest, c. Ex publico, de Cōuer. coniug. nec matrimonium mortua prima vxore denuo contrahere potest, iuxta S. Tho. & communem, in 4. dist. 38. & Archid. in c. De eo, 30. q. 1. etiam si iurasset contrahere, quia tale iuramentum non liberat à voto, imo per illud redditur illicitum, & non seruandum, c. non est obligatorium, de Reg. iur. lib. 6.

XXVII. Qui matrimonium cum ea, quam castitatem vouisse sciebat, contrahit, iuxta glo. sing. in c. Non nouimus, 17. q. 2.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votum simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si contraheret illud, respondit valere, dubium est: nam Host. tenet quod sic, & aliqui alij quod non, sed conciliari possunt dicendo, opinionem Host. intelligi quando tali personæ, & tali tēpore, loco, & modo responderetur, vt voti violandi occasio detur; & contrariam, quando tali & tali modo responderetur, quod nulla talis occasio datur, quamuis eam ille ex bono responso arripiat, vt sentit Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 5. §. 9. Idem quod dictum est de voto, videtur dicendum de iuramento, arg. c. Debitores, de iureiur. & de consuetudine, quæ induceret simile impedimentum, ex mente glo. c. Super eo, de Cogn. spirit. Cuius exemplum de filijs duorum compatriam antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eod.

De impedimento septem delictorum, quod
impedit & non dirimit.

Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa, nu. 74.

Pœna vnius correlatiui extenditur ad alterum, si eadem est ratio, nu. 74.

Alciatus Cardinalis laudatus, nu. 74.

Incestus etiam cum cognata impedit matrimonium; sed episcopus dispensat, nu. 74 & 75.

*Matrimonium sic contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur de-
ceptio, nu. 76.*

Matrimonium secundum contrahens decepta, quid agere debeat, nu. 77.

Protestatio contraria facta inuidia, & quæ nocet matrimonio, nu. 78.

Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis vel venialis, nu. 79.

Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus, nu. 80.

Matrimonij contractus in excommunicatione vel mortali est peccatum, sed valet, nu. 81.

Matrimonij vsus impedit scientia nullitatis eius superueniens, nu. 82.

Matrimonij impedimenta non denunciatis, vt peccat, & vt id facere debeat, nu. 83.

Consuetudo etiam circa sacramenta induci potest, nu. 83.

Iulius Anton. Sanctorius Cardinalis S. Seuerina laudatus, n. 83.

Benedictio nubentium quibus danda, & an premitenda copula, nu. 83.

74 XXVIII. Qui contrahit matrimonium post commissum aliquod ex septem delictis quæ matrimonium impediunt, & non dirimunt, iuxta mentem glo. recep. c. Qui Presbyterum, de Pœnit. & Remiss. & c. Hi ergo, 27. q. 1. & Palud. in 4. dist. 34. q. 1. col. 2. quorum primum est incestus, c. 1. & 2. & c. Transmissæ, de eo qui cogn. consang. vxor. suæ. II. Vxorididum, c. Admonere, 33. q. 2. & quantum Syl. dicat nullo iure probari, idem esse de (vt ita dicam) matricidio, sequimur tamen Palud. qui oppositum affirmat dicta dist. 34.

Ad dubium verò P. Vinc. Quod pœna non debet extendi vltra suum casum, c. Pœnæ, de Pœnit. dist. 1. Resp. quod fallit in illis correlatiuis, in quibus eadē ratio idem suadet, secundum Pan. in Proœm. Greg. & alios citatos ibi per Felia. ita hoc resoluentem, & eadem, imo maior ratio suadet idem in vxore, quod in marito, quod etiam Sotus, in dist. 37. quarti tenens, id quod nos, respondisset, si meminisset. III. Raptus sponsæ alterius, c. statutū, 27. q. 2. IIII. Proprij filij de fonte susceptio, animo ne vxor debitū exigere à se possit, c. De eo, 30. q. 1. V. Presbyterididū, d. c. Qui presbyterum, de Pœn. & remiss. Quantum Panor. vbi supra dicit id locū non habere, quousq; in iudicio cōuincatur. VI. Peccatū propter quod pœnitentia solennis iniuncta & facta fuit c. De ijs, c. Antiqui, 33. q. 2. VII. cōtractus matrimonij scienter cum mortali, in quibus casibus, quantum peccet contrahendo matrimonium, tamen contractum valet. Quoniā verò super impedimēto incestus magna fuit disputatio in sacro Pœnitentiariæ praetorio, quum ei summa prudentia, miraq; dexteritate tanquā summus Pœnitentiarius praesidebat Cardinalis Alciatus Illustrissimus, idemq; omniumq; disciplinarum encyclopædia clarissimus. An omnis incestus hoc impedimētum pareret, ijs quæ alias hic dixi, substituo primum. Plerosq; omnes iuris diuini & humani peritos strictè ac proprie

appellare incestum solum coitū cum cōsanguinea, vel affine in gradu prohibito vt in Rub. C. de Incest. nupt. & alijs locis infra citandis. II. Inter omnes cōuenire ex omni incestu oriri impedimētū affinitatis impediens & dirimens. III. Inter omnes etiam conuenire ex incestu cū affine durate matrimonio admissio oriri impedimētū, impediens matrimonium contrahendū cum quacunq; alia, per c. 1. & 2. & c. Transmissæ, de eo qui cogn. consang. vxor. III. Plerosq; omnes theologos tenere ex incestu cū cōsanguinea, oriri quidē impedimētū affinitatis, nullū tamē aliud, siue ante, siue post matrimoniū contractum admitatur, in quibus est Th. in 4. dist. 34. q. 1. ar. fin. communiter recept. & Sot. dist. 37. ar. 2. sub fin. Ant. 3. par. c. 16. §. 4. tit. 1. Syl. verb. Matrimonij, 7. Impedimento vlt. quos etiā sequitur Illu. strissimus Preses in epit. 4. c. 6. in prin. nu. 4. Tum quia videtur eis nullo iure id caueri, cum prædicta tria c. solum agant de incestu cū affine. Tum quia, vt ait Rich. non videtur hoc inductū ob grauitatē criminis, sed ob iniuriā quæ fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis. Contrarium verò tenent plerique omnes Canonistæ cum Panor. & Præpos. in d. c. 1. & 2. de eo qui cogn. consang. vxor. quos hic ego sequutus fui cum Angelo, verb. Incestus, §. 5. Tum quia vt ibi dixi, id stylus curiæ seruat, dum dispensando vt cōsanguinei, qui se incestu polluerūt, contrahant inter se matrimonium, apponit clausulam, vt superstes sine se & cōiugij maneat. Tum quod c. Si duo, 35. q. 6. habet cōsanguineos matrimonio iunctos separari debere, & posse cū alijs contrahere, si iuuenes sunt, significando, vt ait glo. indigere dispensatione, si scienter se coniunxerunt, quæ tamē propter iuuentutem dari potest. Tum quod c. fin. 35. q. 8. de cōsanguineis cōcubinarijs ait, si alter eorū morte præuentus fuerit, alter, quandiu viuit, grauitus pœniteat, & sine spe coniugij debeat. Tum per c. De incestis, 35. q. 3. ibi. Incestuosos nullo nomine cōiugij deputandos. Tum quia ratio, quæ ex contextu multorum capitulorū, 35. causæ colligitur, quare multo plus insistitur in eis ad declarandum incestuosum cū affine non debere contrahere, quàm incestuosum cū cōsanguinea, videtur esse, quia de illo plus poterat dubitari, quàm de hoc: Tum quia ratio prædicta Richar. est infirma, cū incestus cum affine nullo præcedente matrimonio idem faciat. Nam, c. Si quis cum duabus, 35. q. 2. habet, quod cum duabus fororibus fornicatus nō debet contrahere etiā cum alia, nisi quædā concurrant, ob quæ dispensetur, vt ibi ait glo. Tum per c. Si quis cū matre & filia, 35. q. 3. Tum per c. Qui propinquam, ead. cau. & q. In quo Papa Fabianus ait: Qui propinquam sanguinis vxorem ducunt, & separantur, non licebit eis quandiu viuunt alias vxores sibi in coniugio sociare. Super hoc autē impedimento dispensare potest & debet Episcopus, si timeatur incontinentia, c. Antiqui, c. In adolescentia, 33. q. 2. & c. Ex literis, 1. de eo, qui cogn. cōf. vxor. & iuxta Palud. in 4. dist. 34. q. 1. col. 3. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 4. quos sequimur contra Panor. & Præp. tenentes, in d. c. 1. Episcopum non dispensare in incestu cum cōsanguinea, sed cum affine. Tum quia plurimi tenent, vt diximus proximè, incestū cum cognata, nullū inducere impedimētū. Tum quia iurib; prædictis permittitur dispensatio simpliciter. Quin addimus, quod stāte cōsuetudine, quod ob nullū incestū dispensatio petatur, quādo incōtinentia timetur, etiam episcopi dispensationē non esse necessariam, secundum Palud. S. Anton. & communem, vbi supra, quicquid alij dicant. Imo addit Palud. vbi supra col. 4.

hoc consuetudine seruari, cui credimus, ideo quod nunquam vidimus, neque audiimus vllum incestuosum petere dispensationem à Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestum commisit, vel eius consanguinea ob affinitatem inde ortam, quam si S. D. N. sciret, iuberet fortè, ne in dispensationibus cum incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, &c. An autem idem possit facere episcopus in impedimento ex alijs delictis orto, dicitur infra nu. 85.

- 76 XXI X. Peccat, qui contrahit matrimonium, aut sponsalia siquè sine animo verè contrahendi, & non est quoad Deum, & forum conscientie matrimonium, quamuis copula sequatur, si postea verè in eam non consensit, licet quoad ecclesiam sit præsumptum, c. is qui, c. tua, de spons. & communis ibi, quam Syl. verb. matrimonium, 4. q. 8. declarat. Nec sufficit cohabitatio cum ea tanquam propria vxore, etiam si crederet sufficere propter confessarij vel alterius auctoritatem, nisi coiret aut cohabitaret animo denuo contrahendi cum illa, vt rectè probat Syl. vbi supra q. 70. Quia per talem cohabitationem & copulam non vult denuo matrimonium contrahere, sed vti antea contracto. Vnde sequitur, quod valeret matrimonium cum alia secundo contractum; antequam primum denuo stabiliret, & consequenter, cum secunda cohabitare deberet, si absque scandalo posset. Ang. vbi supra §. 15. & Syl. vbi supra q. 8. tamen obligatur sub pœna mortalis stabilire primum antequam cum secunda contrahat, Mai. in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba quibus eam decepit, nisi tanta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causa decipiendi eam, illum verba contractus dicere. Quo casu tamen tenetur restituere damnum famæ, honoris, vel rei familiaris, si quòd illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Tho. in 4. dist. 28. vbi Palud. q. 1. Pro quibus sunt, c. 1. & 2. de Adult. cum eis annot. Porro, ita decepta alteri nubere non potest, nisi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum qui decepit, verum dicere, asserendo se non habuisse animum contrahendi cum illa, sed tantum decipiendi. Vir bonus autem & prudens id arbitrabitur, si statim post contractum id ei declarauit, & cum alia contraxit, aut religionè professus est. Et idem, si non statim id declarasset, postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fide dignus, & sæpe vel saltem semel in anno confitetur, communicat, & bonorum consuetudine vitur, aut si sint adeo dispares, vt non sit verisimile illum matrimonium cum illa verè contrahere voluisse, aut si sint alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religionè, alioqui enim non est tutù eam alteri nubere; quoniam sæpe diuites & nobiles, ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimoniù cum sceminis plebeis, & tennis conditionis contrahunt. Quæ colliguntur ex Ros. verb. Matrimoniu, 4. §. 3. & Syl. verb. Matrimonium, 4. q. 9. Quibus addimus ordinis sacri susceptionè paris esse coniecturæ, cuius est matrimoniu secundù, aut religionis ingressus, c. 1. de vot. lib. 6. & ad prædicta omnia facere, quæ trad. Adri. in 4. q. 4. col. 5. de Matrim. Porro, si illa eù secùdo cõtraxerit, ante vllam rationè credendi se fuisse deceptà, non debet, nec potest secundo debitum reddere, aut petere; si autè rationem iudicio viri boni & prudentis satis probabilem ad id credendum habuerit, poterit petere & reddere. At si eiusmodi rationem credendi nacta fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in fauorem suum, sed ad

sed ad euitandum præiudicium mariti sic, reddere debet, & non exigere, argum. cap. Inquisitioni, de sent. excom. & cap. Dominus, de secund nupt. cum concordia illorum nostra noua relata supra eod. cap. num. 54. & 55.

XX X. Qui contrahit matrimonium cum aliqua legitimis verbis, protestatus prius, sine iusta causa per nulla verba quæ diceret esse sibi animum contrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter non cognosceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicabitur, iuxta glos. recept. cap. Tua, de spons. Quia illa protestatio, quæ facta contraria est, nil prodest, cap. Cum M. & ei annot. per omnes de Constitut. Dixi (Sine iusta causa) quia si facit iusta de causa, puta ad scandalum aliquod notabile vitandum, non peccat, neque iudicatur matrimoniu in foro exteriori propter defectum consensus secundum omnes, arg. cap. 1. De his quæ vi met. ve caus.

XX X I. Qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit, puta ad liberius adulterandum, occidendum, &c. secundum omnes, quia quàm malus est finis actus, tam malus est ille, c. Cum minister, 23. q. 5. vbi latè nuper hoc tractauimus. Et ideo non est plusquam veniale contrahere matrimonium ob finem solum venialiter malum; Nec cõtrahere principaliter propter carnis delectationem, aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de se non est mortalis, est mortale; est tamen veniale, quia illa non possunt esse finis aptus matrimonij; & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, est saltem venialis, vt in Comm. d. cap. Cum minister, nu. 30. probauimus. Nec contra sentit Palud. in 4. dist. 31. q. 3. quicquid dicat Ang. vt rectè ait Syl. verb. Matrimonium, 4. q. 4. Contrahere verò minus principaliter, ob aliquod trium prædictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia est licitum, & honestum, nullum est peccatù per ibidem scripta. Notandum autem, quod quando de voluntate contrahentium constat, non refert quoad Deum & forum conscientie, quibus verbis contrahentes vtantur: quia si fuerit vtriusque voluntas contrahendi de præsentì, fit matrimonium, si verò de futuro, sponsalia tantum, arg. c. Intelligentia, de verb. sign. c. Tua, de spons. & c. Humanæ aures, 22. q. 5. Porro, quanuis conueniret, vt amborum consensus simul eodem loco, & tempore concurreret, non est tamen necessarium, quicquid dicat Pan. in c. Dilectus, de spons. sufficit enim vt altera pars prius, & in alio loco consentiat, & postea quouis tēporis interuallo interiecto, altera alibi assentiat, modo prior in suo cōsensu perduret, iuxta Host. & Io. And. cap. Ex literis, de spons. Quo fit vt si altera pars verè consensum præberet, altera autem falsè, quæ post 10. 20. vel plures dies, & menses verè assentiret, permanente altera in suo consensu, verum matrimoniù fieret. Consensus autem prioris, tamdiu dicitur durare, quâdiu nō recedit ab eò, Mai. in 4. dist. 27. q. 1. Dixi (legitimè) quia si aliquod impedimentum subesset, quo cōsensus præstitus redderetur illegitimus, oporteret vt impedimento sublato, denuo ambo consentirent, perinde ac si nullo vnquam tempore contraxissent per dicta supra eod. cap. nu. 47.

XX X II. Qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius detestationem matrimonium contrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, à percipiendo sacramento prohibetur, c. Si celebrat, de cler. exco. minist. & etiam mortali peccato infectus

infectus ante pœnitentiam, c. Illud, 95. dist. vt sup. dictum est eod. cap. n. 2. Ang. verb. Matrimonium, 2. §. 7. Valet tamen matrimonium, cap. sing. Significasti, de eo qui dux. in mar. Quare qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, quarat absolutionem, Caiet. in summa verb. Matrimonium.

82 XXXIII. Qui post contractum matrimonium, sciens illud non valuisse, habet rem cum coniuge, arg. c. per tuas, 2. de Sym. & eorum quæ latius diximus, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 98. cum seq. Si autem dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi, nam possunt esse tantæ, vt credere teneatur, & perinde se debeat habere ac si sciret, & tam parua, vt ad nullum effectum credere debeat, & tam mediocres, vt credere debeat ad effectum non exigendi, & non ad effectum non reddendi, iuxta dicta in d. c. si quis autem, & supra eod. c. nu. 54. Arbitror autem non teneri ad credendum subesse impedimentum, eo quod vnus testis etiam fidedignus & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei assereret: quia licet dictum vnus fidedigni sufficiat, vt iuste credere possit secundum glo. sing. in l. Titio fundus, ff. de cond. & demonst. non tamen sufficit ad inducendam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos, iuxta c. cum, à nobis, de testi. minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti, se nunquam in illa consensisse, arg. c. per tuas, de probat. quando cum illa contraxit, & præsumere potest mentiri nunc eum, qui se tunc mentitum fatetur. Si tamē leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum potest, durante illa credulitate, quam tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge suum dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet ecclesia, vel ob alia indicia, iuxta mentem Rich. in 4. dist. 27. art. 1. q. 4. Ang. verb. matrimonium, 2. §. 14. Syl. verb. matrimonium, 4. q. 2.

83 XXXIII. Qui iustus sub pœna excommunicationis, non denunciatur impedimentum quod scit subesse inter volentes contrahere, arg. c. 2. de maior. & obed. Modus autem denunciandi impedimentum, saltem occultum, quod ex peccato nascitur est, vt prius de illo secreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciatur superiori aut alteri, qui impedire potest, quanuis probare non possit. Quia ad impediendum matrimonium nondum contractum, testimonium vnus solius sufficit, c. Prætere, 2. de spons. vt diximus in c. Sacerdos, n. 27. de Pœnit. dist. 7. Contra Maio. in 4. dist. 21. sed si satis intelligit ex sua denunciatione magnum scandalum sequuturum, quanuis probare possit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 4. de Confess. q. 5. dub. 7. vt latius diximus in Repet. c. Inter verba, 1. q. 3. nu. 633. & seq. Porro, quando vnus solus siue sit proprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iuste ob iustam ignorantiam impedimenti coniugatorum, neutri parti dicere debet, etiam si ei fides sit habenda. Tum quia ex eo nullum commodum sequitur, & magnum incommodum sequi potest, cum illi non peccent, & fortassis alteruter eorum hoc rescito, vellent se cum scandalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium, suum errorem admonere, quando est error facti vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & nullum terrij præiudicium redundat, arg. notat, in §. notandum, 1. q. 4. & in c. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. & eorum quæ trad. Adri. in 4. de confess. q. 5. dub. 7.

nota.

quod de hinc impeditur
et matrimonio vestri bono
si de: de xelos estur elabior

dub. 7. col. 3. & nos in d. c. Si quis, de Pœnit. dist. 7. à nu. 66. monstrando veritatem intellectus Innocent. contra communem, c. Quia circa, de consang. & affinit.

XXXV. Peccat, qui benedicit secundas nuptias solemniter benedictione sacerdotali, quæ intra missam fit, vel qui suscipit illam credens, vel credere debens, non debere benedici, per c. 1. & vlt. de secund. nupt. Pro cuius declaratione, subiicio pauca, quorum aliqua decerpsi ex parergo quodam notabili, quod comunicauit mihi Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iulius Antonius Sanctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula sanctæ Seuerinæ vulgo nuncupatus, libertate animi, eruditione, omnigenaque virtute, præsertim iustitia, constantia, zelo fidei & sanctæ Sed. Apost. omnibus clarissimus, mihi verò cum multis alijs nominibus, tum etiam quod magna pars fuerit, vt hanc translationem ipse facerem, qua ignominia, quam alia nomini meo inuississent, obuiarem, obseruandissimus. Quorum primum est; nuptias primas benedicendas, c. nostrates, & c. sponsus, 30. q. 5. vnde Concil. Trid. sess. 24. c. 1. de refor. matrim. hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem suscipiendam ante consummationem eius, & pondera, quod hortatur, & non præcipit, per quod significat id esse de consilio, & ita non esse peccatum ante illam consummare, etiam prima vice; nec exigendo, nec reddendo, nec vbi est consuetudo benedicendi, nec vbi non est. Tum per rationes Caiet. 1. Tom. tract. 13. Tum per §. fin. prædicti c. nostrates, qui expressè habet id non esse peccatum, significans nec veniale quidem esse, quicquid Caiet. absque necessaria ratione ibi dicat, modo id fiat, sine contemptu, omisso enim cum illo etiam mortalis esset, qualis est omisso cuiuslibet consilij euangelici, iuxta gloss. sing. c. Quis autem, 10. distinct. I. iure communi nullas secundas nuptias esse benedicendas, c. 1. & c. vit. de sec. nupt. cuius ratio non est illa quam dat gloss. illius, scilicet quod sacramentum non debet iterari. Tum quia hæc benedictio, est quid sacramentale, & non sacramentum, per dicta supra eod. nu. 1. & 2. Tum quia sacramenta non imprimunt characterem, iterabilia sunt, vt ibidem dicitur; nam & matrimonium, quod verè sacramentum est, iteratur, c. Aperiant, 31. q. 1. & etiam extrema vntio, quam verum sacramentum esse definit Concil. Trid. relatum supra eodem, in quo glo. prædicta damnata per Panor. & communem ibi & vbiq. errauit. Est autè ratio solida, quam sentit Mag. post Ambros. in d. dist. 42. §. fin. quod ecclesia venit benedictionem hanc super vltam personam reiterari, & quauis alij alias rationes cur id vetuerit, tradant; nobis solidior videtur esse illa, quæ d. dedecere videtur, vt benedictiones solenes rerum & personarum, quales sunt consecratio Ecclesiæ, altarum, virginum, catechismus, exorcismus, ordinum, & alia similes iterentur, ne vilipendantur. Ex quo inferitur, quod quicquid inuoluant aliqui, nunquam iure communi scripto, secundæ nuptiæ contractæ ab vtraque parte, vel altera prius benedicta, sunt benedicendæ per tex. irrefragabilem in d. c. Vir, Tum quia si benedicerentur secundæ, reiteraretur benedictio super vtranque, vel super alteram. Non obstat opinio Tho. in 4. dist. 42. recepta per eius scholæ viros doctissimos ibi & aibi, excepto tamen Soto, qui fortè ne contradiceret Thomæ, id ibi non tetigit, quia debet reduci ad terminos gloss. prædictæ. id est, quod habeat locum, vbi est consuetudo, per eam enim induci potest, vt non solum cum virgo nubit viduo, quo ca-

de las segundas bendiçio
nes:

quo casu ille loquitur, sed etiam cum virgo ducit viduam, vel cum vidua nubit vi-
duo, benedicatur vel reiteretur benedictio, licet rationabilior sit consuetudo in
primo membro quam in secundo, & in secundo quam in tertio: quia hæc prohi-
bitio iuris humani est, & sicut per legem, ita per consuetudinem contrariam tolli
potest, l. De quibus, ff. de leg. cap. fin. de consuet. Nec obstat dicere, quod consue-
tudo in sacramentalibus non valet; quia quicquid dubitet Roch. cum citatis ab eo
in cap. fin. de Consuet. contrarium est verum, & probatur irrefragabiliter per
cap. De trina, iuncta glo. de Cons. dist. 4. imo & cap. 2. de temp. ord. ibi, nisi consue-
tudo antiqua, & gloss. eiusdem licet aliqui, tam illum quam illam incaute pro
contraria parte citent, & supra eod. cap. nu. 15. dictum est consuetudinem, qua alijs
verbis alibi extrema vinctio ministratur, esse seruandam, sicut & alijs verbis à Gre-
cis, & alijs à Latinis baptismus ministratur, & alibi alijs verbis matrimonium per
sacerdotes celebratur: & in ordinibus conferendis aliud alibi habet consuetudo
extra substantialia. Infertur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante be-
nedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio itera-
tionis in eis cessat.

Quis potest super impedimentis matrimo- nij dispensare.

- Matrimonij omne ferè impedimentum humanum, & cur Papa semper non tollit, n. 84.*
Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus, & consuetudo, nu. 85.
Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur, nu. 85.
Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum, nu. 86.
Dispensatio difficiliter datur in contracto scienter, quam ad contrahendum, nu. 86.
Gratiam que taciturnitas annihilat, & que expressio, nu. 86.
Dispensatio datur gratis cum aliqua trium causarum alias non, nec cum ea in 2. nisi. &c. n. 87.

84 **P**A P A in omnibus impedimentis matrimonij iure humano inductis dispen-
sare potest, arg. c. cuncta per mundum, 9. q. 3. & c. proposuit, de cõcess. præb.
qualia sunt omnia prædicta, excepto impedimento consanguinitatis inter ascen-
dentes, & descendentes: & impedimento erroris & iudicij, quod defectum con-
sensus inducit, quem supplere sua Sanctitas non potest, quippe quæ sunt iuris na-
turalis & diuini, vt resoluimus, in c. litteras, de rest. spol. post illù gloriosum mat-
tyrem & Episcopum Ioan. Rossensem in Consilio pro Regina Angliæ, quo de-
fendit illam religione Christiana gloriosissimam Angliæ Reginam D. Catheri-
nam incomparabilem, incomparabilis Caroli V. amitam, & post alios antiquos,
quos ad hoc ille copiosè adducit, & alios recentiores. Tum quia licet, Leuitici 18.
aliquot impedimenta lege diuina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint,
quia tamen illa non erat naturalis, cessauit per CHRIS TVM passum, ad quem
vsque durabat, 6. dist. §. fin. c. 1. de Purif. post. part. & ita sub lege gratiæ non ligat,
vt diuina, sed vt humana renouata per sacros canones. Tum quia ratio naturalis,
quæ inerat ei, ob quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla
constitutione positua diuina, vel humana obligaret, & ita non constituebat ius
natura-

naturale, vt fusius declarauimus in Rep. c. Ad hæc, not. 1. de Præb. in quam con-
clusionem omnes ferè orbis Christiani Academiæ conuenerunt, in casu prædi-
ctæ Reginæ.

Verum tamen est, quod Papa non solet velle dispensare in gradibus prohibitis,
d. c. 18. Leuit. nisi grauissima de causa, non quia non potest, sed quia non expedit,
in quam conclusionem conuincendum est, quicquid quæ plurimi in plurimis locis
ordinarijs & extraordinarijs scripserunt, vt in d. c. litteras, demonstrauimus. Quan-
quam autem Papa dispensare potest super prædictis omnibus impedimentis, su-
per matrimonio tamen legitime contracto & consummato, non potest, iuxta illud
Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet, relatum in c. gaudemus, de
diuor. Contractum autem & consummatum inter infideles, quomodo diuidatur,
vel diuidi possit, dictum est supra eod. c. n. 21. & 49. vbi respondetur ad quæstionem
adiectam in hoc numero in additionibus, c. 28. Non autem dicitur consumma-
tum, per copulam præcedentem illud, vel sponsalia, sed per subsequentem, c. Is qui
verb. subsequuta, de spõs. Idcirco antequam sequatur, religionem ingredi potest,
c. Verum, de Conuer. coniug. Episcopus autem dispensare potest in matrimonio à 85
se prohibito, aut à suo inferiori, imo etiam in impedimento incestus, vt supra eod.
n. 75. dixi, imo & in omnibus alijs impedimentis, quæ impediunt, & non dirimunt,
iuxta mentem Palud. in 4. dist. 28. q. 2. & S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 4. exceptis votis
castitatis & religionis, & de non nubendo, licet nõ sit castitatis, iuxta stylum Curia,
quæ etiã ipsa non sine magna difficultate & causa in eis dispesat. Et licet stricto iu-
re communi, contrarium defendi posset, eo quod inferior legem superioris nec tol-
lere, nec moderari potest, c. Inferior, 21. dist. Clem. Ne Romani, de elect. & non
videtur id concessum, nisi quoad impedimentum incestus, sequor tamen eos. Tum
quia ex quadam æquitate & rationis paritate hæc concessio extendi potest ad illa.
Tum quia videtur, quod consuetudo, non tantum id habeat, sed quod etiam nec
à Papa, nec ab Episcopo petatur dispensatio, quando cum illo impedimento aliud
dirimens non concurrat: nõdum enim adhuc in tanta ætate, vidi, vel audiui id fie-
ri. Dubium autem, An Episcopus possit dispensare super matrimonio clandestinè
contrahendo, quod consuetudo ferè vbique habebat, sublato est per prædictum
Concilium supra relatum, quod expressè id concedit. Non potest autem dispen-
sare Episcopus in aliquo impedimento, quod impedit & dirimit, secundum om-
nes, nisi quando impedimentum occultum est, & matrimonium publicum, & se-
paratio magno scandalo foret, & ad Papam, aut eius Nuntium potestatem ad id ha-
bentem confugi non potest, propter magnam paupertatem, aut alia legitima impedi-
menta, vt affirmant Ang. & Syl. Quorum dictum primi euulgauimus Salmaticæ,
& propter quorum sententiam demonstratam, sed nõ approbatam, neque repro-
batam à nobis, nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt, quæ tamen tandem ap-
probauimus per argumenta neruosa, in c. At si, §. de Adult. de iudic. sequuti Io. de
Lign. & Pan. ibid. Porro, hic memoria repetendum est, primum, quod matrimo- 86
nium ob aliquod impedimentum nullum, non incipit valere propter dispensatio-
nem Papæ superuenientem per solam cohabitationem, & copulam subsequentem,
quia necesse est vt denuo contrahatur, quod tamen clam contrahi potest, modo
tradito supra eod. nu. 69. II. Quod licet olim facilius dispensabatur cum impeditis,
k qui iam

qui iam etiam scienter contraxerunt, & consummarunt matrimonium, hodie tamen iure Conc. Trid. sess. 24. cap. 5. de refor. mar. difficilius dispensatur: Cuius ea de re verba sunt. Si quis intra gradus prohibitos, scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiâ consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis, & infra. Si verò solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit. Hæc ibi. Hinc colligitur, quod consummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad dispensandum, hodie retrahit, per quod cessat dubium Patris Vinc. circa hæc dicta, sed pro resolutione eorum, quæ subtiliter, vt Theologus, obijcit, ipse Canonista subijcio Primo, quâcunque expressiorem falsi mouentis Principem ad gratiam concedendam, nocere; non autem, quamlibet taciturnitatem veri idem facientis, sed solum eam, quæ tacetur verum, quod iura iubent exprimi, secundum Rot. in Nou. decis. 32. de rescrip. & Bellam, decis. 698. & Feli. in c. postulasti, col. 4. de rescrip. I I. quod sciens Principem concedere aliquam gratiam, in remedium necessarium obuiandi alicui delicto, admittit illud, vt eam impetret, & petit eam, quia contigit eum sic delinquere, nec facta mentione finis cur deliquit, non solum videtur tacere verum, sed etiam æquipellenter exprimere falsum, scilicet quod non deliquit eo animo, vt ei fieret illa gratia. Qua de re posuimus exemplum in prælect. c. si quando, de rescript. except. 4. de Monacho monito à Banchario, quod Papa non concederet ei gratiam ad regulam laxiorem, nisi nouerit eum habitu omisso apostatare, qui dimisso eo, vno vel altero die, se præsentat Banchario, quo informet Papam de eius apostasia, vt moueatur ad concedendam ei illam gratiam. Is enim licet expressè non exprimat falsum, tacitè tamen sic, subindicando, quod non dimisit habitum, vt impetraret illam, sed ob alias causas, quibus multi temerè dimittunt.

87 III. Quod prædictum Concilium, vbi supra, præter prædicta statuit alia, in hæc verba. In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam. I I I. Quod solas tres causas habet Curia pro iustis, ad dispensandû etiam in quarto gradu, quæ sunt defectus dotis competentis, extinctio magnæ litis, & quod maior pars sibi parium suæ Ciuitatis vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines in quarto gradu, vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamè est, An sufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cum poscente se, An verò requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari, & videtur sufficere. Tum quia beneficium dicitur idcompetens vni, licet alijs multis sit competens, c. cum adeo, in c. glo. de rescript. & non omnis dignus beneficio in genere, est dignus hoc vel illo, vt sentit vterque Tho. 2. sec. q. 63. ar. 2. & pretium, quod communiter est iustum in vna prouincia, vel vno anno vnus rei, non est iustum eiusdem in aliquo particulari loco, vel mense, eiusdem Prouinciæ vel anni, vt dicitur infra c. seq. nu. 78.

Cap.

Cap. XXIII. De Superbia, & Septem peccatis Capitalibus.

Virtus, vitium, & habitus, quid, & quotuplex, nu. 1.

Actus bonus, & malus tripliciter, & quid bonus siue ordinatus simpliciter: & quare nullus in individuo indifferens, & quis ordinatus, nu. 1.

Virtutes in medio vitiorum, ideoq; illis duplo pauciores, nu. 2.

Vitia capitalia, è quibus non est superbia, septem, nu. 3. & 4.

TRACTATVR I de Septem capitalibus vitijs, & actibus eorum, meminerimus Primo, ex Præludio quinto, Quod aliud est habitus, aliud actus, siue actio, & operatio: & quod habitus est qualitas mentis, mouens eam ad actus similes illis quibus productus est, & quod est duplex, bonus, qui est virtus, & mouet ad bonos actus: & malus qui est vitium, & mouet ad malos. Et ex Præludio VI. Quod actus est duplex, vnus indeliberatus, & inuoluntarius, qui neque est bonus neque malus, alius voluntarius & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferens, & quod bonus est triplex, ex obiecto tantum, vt ieiunare ob vanam gloriam, & ex circumstantijs tantum, vt mentiri ad vtilitatem proximi, & ex vtroque, vt ieiunare ad obediendû præcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantum, vt mentiri ad vtilitatem proximi, ex circumstantia tantum, vt ieiunare ob vanam gloriam, ex vtroque simul, vt mentiri ad perniciem proximi. Indifferens autem, quales sunt innumerî, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia, quæ de se, nec sunt bona, nec mala, sed bene, & malè fieri possunt; non reperitur in individuo, iuxta doctrinam Tho. quam in d. Prælud. defendimus ea efficaci ratione, quod si quis daretur, maximè esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur, sed is non est talis, quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circumstantiæ finis, licet ex obiecto esset indifferens: Et quod iuxta doctrinam Dionysij, 4. c. de diu. nom. quam potuit excerpere ex Arist. bonum, siue actus simpliciter bonus, & ordinatus siue meritum, constat ex integra causa, id est, ex concursu bonitatis obiecti saltem iustificati, & circumstantiarum tam finis, quam aliarum, personæ, loci, temporis, & cæt. Malum autem siue malus actus simpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, siue obiecti non iustificabilis, vel non iustificati, siue finis, siue alicuius alius circumstantiæ. Dixi (non iustificabilis) qualia sunt fornicari & mentiri, quæ nulla circumstantia possunt fieri iusta. Dixi (non iustificati) quia frequenter obiectum actus boni simpliciter, est obiectum de se malum, sed iustificatur per circumstantiam, qualis est occisio hominis, quæ cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id præipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonum & ordinatum, intelligemus actum bonum vtroque modo, tam ex obiecto quam ex circumstantijs, qui est meritum de congruo, vel de condigno, & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium, qui est peccatum saltem veniale. Item per vitium, habitum malum, & per virtutem, habitum bonum.

II. Quod duplo plura sunt vitia, quam virtutes, quia cuique virtuti duo vitia opponuntur, alterum per excessum, alterum per defectum, in quorum medio

k 2

virtus

virtus consistit, iuxta illud Horat. desumptum ex Arist. 2. Ethic. Virtus est mediā vitiōrum vtrinque redactum, relatum à glo. c. charitas, 3. §. fin. de Pœnit. dist. 2.

- 3 III. Septem vitia, quæ vulgus septem peccata mortalia appellat, esse septem vitia principalia, quæ S. Greg. 31. Moral. & alij apud docentes capitalia appellāt: non quia sunt peiora, neq; etiam quia semper aut sæpius mortalia: quia aliqua eorum regulariter sunt venialia, sicut infra dicitur: sed quia sunt fontes particulares multorum aliorum, & duces eorum peruersi, ex quorum numero non est superbia, iuxta S. Greg. 31. Moral. & S. Tho. 2. sec. q. 162. ar. 8. & q. 132. ar. 1. Quinimo est horum septem, & aliorum omnium Regina, secundum eodē, quāuis vulgus contrā existimet, pro eorum faciliōri memoria vtens hac voce (Salignia) intelligendo per literam S, Superbiam, per A, Auaritiam, per L, Luxuriam, per I primum, Irām, per G, Gulam, per I secundum, Inuidiam, per A secundum, Accidiam: Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon, per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiōrum Regina, & per V, Vanagloria, quæ est vnum ex septem vitijs capitalibus, & per alias sex, prædicta alia sex, de quibus omnibus & eorum execrandis filiabus, ordine quo proposita sunt, dicemus.

De Superbia.

Superbia quid, quotuplex & eius etymon, nu. 5.

Superbia sola de se mortalium contemptum subiectionis Dei actu requirit, nu. 6.

Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem, nu. 6.

Superbia quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæreses, nu. 7. & 8.

- 5 **SUPERBIA** est plurimum vtitata, & parum nota, nam multi putarunt eam esse omne vitium, quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit. Et alij ignorarunt discriminē, inter eam ex vna parte, & ambitionem, præsumptionem, & vanam gloriam ex altera, adeo quod Maior in 2. dist. 42. q. 16. putauit has esse species illius, quod est cōtra Aug. lib. de Nat. & gratia, communiter receptū. Alij, in quibus videtur esse vterque Tho. communiter recept. 2. sec. q. 162. ar. 5. quos in vulgari sequuti fuimus, requirunt ad eius essentiam actualem, contemptum subiiciendi se Deo & legi eius, quod in præsentia non possum mihi persuadere, cum id, gratia Deo, pauci Christiani faciant, & ferè omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum Primo, verbum, superbiere, descendere à verb. super eo, interposito, b, causa Euphoniæ, vnde superbia, est quædam (vt ita dicam) superitio, & actus quo quis superit seu supergreditur aliqua, & ita superbia in genere significat omne quod superit, seu superat, seu excellit alia, secundum gloss. Isai. cap. 60. vbi superbia pro dono superante & eccellente alia ponitur. Vnde licet verbum, Superbus, sæpius pro elato & fastoso, & insolenti accipiatur, vt in illo Maron.

Stirpi Achilleæ fastus, iuuenemq; superbum,

Sæpe tamen pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdem.

Hinc populum latè Regem, belloque superbum: Et illud.

Ceciditque superbum Iliōn.

II. Quod superbia generaliter sumpta diuiditur in bonam & malā, quod adnotauit Tho. vbi supra art. 1. Superbia verò mala in habitum superbiæ, & actum eius. Superbia habitus diffiniri potest esse vitium mouens siue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ, quatenus est excellentia. Dixi (vitium) pro genere: quia omnis superbia habitus est vitium, non contrā, omne vitium est superbia habitus. Est enim speciale distinctum ab alijs, vt probè docet Tho. vbi supra art. 2. Dixi (Appetitum) includendo amorem & desiderium excellentiæ, vel gaudium, siue complacentiam de ea, ad notandum, quod est vitium voluntatis, & non rationis, vt monstrat Thom. ibidem, art. 3. Dixi (inordinatum) ad includendum omnem, quo appetitur excellentia de re falsa, vel vera, sed mala, vel bona in nullum finem, vel malum, aut vanum relata, vel maior merita, & ad excludendum ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re vera, & bona, & in finem bonum directā, & non maior merita, illa enim non est actus superbiæ, sed modestiæ, qualis est appetitus excellentiæ meritiæ, siue debitiæ scientiæ, virtuti, viribus, & arti, quibus quis secundum rectam rationem alteri vult præstare, iuxta Tho. vbi supra art. 6. Dixi (excellentia propriæ) quia illa est obiectum actus eius, & non addidi, ad superandum alium, quia id non est necessarium, sufficit enim velle excellentiam propriam immeritam, vel meritam modo immerito sine actuali relatione præferendi se proximo. Dixi (quatenus est excellentia) quia appetitus eius, quod re vera est excellentia quædam, sed non appetitur eo respectu quo est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud vitium, circa quidem honores ambitio, circa potestates, præsumptio, circa gloriam vanagloria, & circa alia aliud. Hæc enim & id genus alia possunt considerari alio respectu quàm excellentiæ, licet in se sint veræ excellentiæ. Et ita ad essentiam superbiæ, non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renutus se subiiciendi eis, nec despectus proximi, magis quàm in alijs vitijs, quæ non inclinant immediatè ad illa. Non obstat prædicta doctrina Tho. quia probè saluari potest, in superbia quæ de se est peccatum mortale, non autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Caiet. eum qui propriam excellentiam inordinate amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, non esse formaliter & directè superbum: est enim formaliter superbus, sed non superbia, quæ de se sit mortalis, & ita nõ omnis superbia directè auertit à Deo, sed sola supradicta, quam diximus esse de se mortalem, de qua intelligitur etiam glo. Psal. 118. allegata per Thom. quatenus habet superbiā ex se maius peccatum omnibus alijs esse. Quæ omnia ideo tam accuratè dixi, ne plurimi continua superbia laborantes, nos excusentus ab hoc vitio; dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis, cum quo certè paucissimi Christiani eam cupiunt. Et ne plurimos humiles sua laude priuemus, qui frequentissimè actum humilitatis faciunt, non se subiiciendo expressè Deo, vel legi eius, qualis tamen non esset ille, quia cum sit contraria superbiæ, oportet eū circumstari tali subiectione actuali, si superbia ei contraria requireret expressum contemptum & renutum huiusmodi subiectionis: Quare sicuti humilitatis actus est subiicere sua bona naturalia minora, alterius bonis naturalibus maioribus, & sua dona minora diuina, alterius maioribus donis diuinis, & sua bona omnia naturalia alterius diuinæ gratiæ, non se subiiciendo

expressè Deo, vel legi eius, imo sine vlla eorum memoria expressa, vt fatis colligitur ex Tho. 2. sec. q. 162. art. 1. licet in art. 2. aliud sentiat: Ita superbiæ actus est præponere quem sua naturalia bona minora, maioribus naturæ bonis alterius, & sua minora dona diuina, maioribus diuinis alterius, & sua etiam bona naturæ gratiæ diuinæ alterius, licet non faciat id cum expresso contemptu Dei vel legis eius. Et sicut reuere excellentiam immeritâ, quia recta ratio id dicat, sine vlla actuali memoria Dei, est actus humilitatis, ita appetere excellentiam immeritam, sine vlla actuali memoria Dei, est actus superbiæ.

Porro, species superbiæ sunt quatuor secundum Greg. in lib. 33. Moral. declaratum à Tho. vbi supra art. 4. Prima est putare à se habere bona naturæ, qualia sunt ingenium, intellectus, memoria, vires, pulchritudo, &c. Aut bona fortuna, qualia sunt diuitiæ, honor, potentia, &c. Aut bona spiritualia, qualia sunt gratia, scientia, prophetia, facundia ad prædicandum, legendum, &c. quæ omnia à Deo sunt. II. agnoscere quidem illa à Deo sibi data, non tamen gratis, sed ex iustitia scilicet ieiuniorum, precum, eleemosynarum, & id genus aliorum. III. arrogare sibi bona, quæ non habet, cuiuscunque ordinis illa sint. IIII. Contemnere alios inordinatè, aut velle, vt sibi submittantur, quanuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia, non esse immediatas species superbiæ, sed illius effectus, quia hæc consistunt in intellectu & ratione, illa verò in voluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit, efficitque, vt falsum, iudicet verum, corrumpit, inquam, eo quod ipsius excellentia maior esset, si ita se res haberet: maior enim est, ex se habere, quàm ab alio, vel suis meritis, quàm dono, vel magna quàm parua, vel maiora, quàm alij: vt probè declarauit Thom. vbi sup. ar. 4.

8 Peccat mortaliter Primo, per superbiam, qui appetit propriam excellentiam cum actuali contemptu diuinæ subiectionis, vel legis eius, aut cum voluntate se Deo præponendi, per dicta nu. 6.

Secundò, qui adeo amat propriam excellentiam, vt iudicet quatuor prædicta falsa, vel aliquod illorum deliberatè, aduertenter, & in specie: quia virtualiter contemnit subiectionem Dei & legis eius. Dixi (deliberatè, & aduertenter) quia se-cus si id primo motu passionis, vel per incogitantiam ita iudicaret, secundum Thom. vbi supra communiter receptum. Dixi (In specie) quia credere id in genere deliberatè, & aduertenter, non est actus superbiæ, sed infidelitatis; secundum Tho. in d. ar. 4.

Tertiò, qui appetit inordinatam excellentiam, vel de illa gaudet, aut lætatur, sine actuali quidem contemptu subiectionis Dei & legis, sed cum notabili irreuerentia eius, vel damno proximi ex eo resultante: quia hoc mortale est per supra sæpius dicta.

De Vanagloria.

Bona honoraria quot & qua, & eorum appetitus de se nec bonus nec malus, nu. 9.
Laus, honor, fama, gloria & reuerentia, quid & quando bene appetuntur, nu. 9.
Laudis, & quatuor aliorum honorariorum quis appetitus inordinatus, nu. 9. & quis non, nu. 10.

Gloria

Gloria vana quid, nu. 10. quot, & qua filia eius, nu. 11. & qua mortalis, nu. 12.
Præsumptio quid, nu. 11. & qua mortalis, nu. 14.
Ambitio quid, nu. 11. & qua mortalis, nu. 15.
Pertinacia quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 31.
Discordia quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 33.
Contentio quid, nu. 11. & qua mortalis, nu. 34.
Laude falsa vel alias inordinata gaudere non semper malum, & quando mortale, nu. 13.
Finis aptus spiritualium: nil temporale est, sed non facit actum mortalem, nu. 13. & 15.
Iurisdictionem alienam vsurpare mortale, nu. 14.
Gratiam vel gloriam æternam, arbitrio libero querere, præsumptio, nu. 14.
Beneficia incompatibilia, vel plura quorum vnum sufficit, non licent, nu. 15.
Iactantia filia prima Vanagloria, quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 16.
Inuentio nouitatum secunda filia Vanagloria, quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 18.
Vestitus qui licitus, qui venialis, & qui mortalis, nu. 18. & 19.
Ornatus, fucus, fictio, & auctio pulchritudinis, &c. quando mortalia, nu. 20.
Confessarius dubius, an confessa sint mortalia, quid faciet, nu. 21.
Ornans se, vt in coniugem appetatur, vel veste incongrua sexui, quando peccat, nu. 22.
Vestiens se habitu religioso, quando mortaliter peccat, nu. 22. & 23.
Curiositas quid, & quod semper est peccatum, & quando mortale, nu. 24. cuius malis exemplis quotidianis, nu. 25. & 5. seq.
Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris, nu. 30.

I. Præsuppono primo summam quædam, quæ latè tractauit in c. inter verba, 9. 11. q. 3. à nu. 231. & nuper in c. cum minister, 23. q. 5. nu. quidem 47. Quod bona honoraria sunt quinque: scilicet, Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, & quod laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis, & nu. 48. quod honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ absolute. Et quod fama est attestatio popularis de re aliqua, & nu. 49. quod gloria est clara cum laude notitia: Et quod reuerentia est animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit, & nu. 50. & 51. quod hæc quinque conueniunt primo, quod frequenter alia pro alijs accipiuntur. II. Quod nullum eorum est virtus intellectualis, vel moralis. III. Quod sunt maiora bonis pecuniarijs. IIII. Quod appetitus vel contemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neque vitiosus, sed indifferens, bonus quidem, quum est ordinatus, malus quum est inordinatus. V. Quod appetitus eorū etiã inordinatus regulariter est venialis: in quinque verò casibus mortalis, secundum communem, quos ibi num. 59. reduxi ad tres, scilicet, cum habetur de malo mortifero, vel de alio in quo finis vltimus constituitur, saltem ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem, vel in finem aliquem mortale referendo. Et quod contemptus eorum inordinatus, regulariter est venialis, mortalis autem, cum contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans, vel in eo finis vltimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerunt, vel in finem mortaliter malum refertur.

II. Præsuppono, quod appetitus & contemptus horum quinque ordinatus est, quo appetitur aliquod horū de re vera, & de se bona, vel indifferenti in finem

bonum directa non nimium, nec maius quam eius bonitati debetur, nec tanquam testimonium certum, & diuinum, sed tanquam humanum incertum. Et contra appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, vel mala, vel indifferenti, in vanum, malum, aut nullum finem relata: vel de bona maius quam eius bonitati debeatur, vel tanquam testimonium veritatis certum, vt diuinum, & plusquam humanum, vt ibidem, n. 338. diximus ex mente Tho. 2. sec. q. 147. ar. 1. & de malo, q. 9. & Abul. super Matth. cap. 6. q. 3. adiunctis eis, quod idem Tho. dixit 1. sec. q. 18. art. 24. & 9.

III. Præsuppono, quod vanagloria pro habitu malo est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ secundum mentem Tho. communiter recep. 2. sec. q. 132. art. 4. Dixi (appetitum) ea ratione, qua in diffinitione superbiæ, supra nu. 5. Dixi (inordinatum) quia ordinatus ad virtutem pertinet. Dixi (gloriæ) ad differentiam superbiæ, ambitionis, præsumptionis, & aliorum vitiorum, quæ licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam, non tamen immediatè inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, respectu quo pariunt gloriam, sed alijs, vt supra dixi de superbia, & mox dicam de ambitione & præsumptione. Vanagloria verò pro actu est appetitus inordinatus gloriæ, per quem generatur, & augetur vanagloria habitus, ex quo vicissim generantur actus similes illis ex quibus illa est nata.

11 IIII. Quod vanagloria est vitium capitale, & parens aliorum vitiorum, quæ eius filix nuncupantur, quia illa vitia dicuntur esse filix alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia vitia sunt, quæ ex se tendunt in manifestationem gloriæ, quæ est finis illius, scilicet iactantia, quæ inclinatur ad declarandam inordinatè verbo propriam excellentiam. Inuentio nouitatum inclinans ad ostendendam inordinatè eandem veris factis, laude vera, vel vana dignis. Hypocrisis, quæ ad idem falsis factis inclinatur. Pertinacia, ad inordinatè ostendendum iudicium inclinans. Discordia inclinans, ad inordinatè ostendendum nostram voluntatem voluntati alterius præstare. Contentio inclinans ad inordinatè altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinatè reuendum iussa, saltem quatenus iubentur.

V. Quod præsumptio, & ambitio à vanagloria differunt, & non sunt eius filix, sed sociæ magnanimitati contrariæ secundum Tho. vbi supra. Præsumptio enim est vitium inclinans ad appetitum inordinatum, eorum quæ vires, vel merita excedunt. Ambitio verò, vitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum:

12 Ex prædictis infertur, quod peccat mortaliter: Primo, qui gloriam, laudem, aut famam appetit de re aliqua quæ est peccatum mortale; puta, ex duello, occisione, mutilatione, vel percussione, iniustis, vel iustis in finem mortaliter malum directis: aut constituit vltimum finem in aliqua gloria famæ, vel laude, vel pro ea adipiscenda, vel non amittenda, proponit frangere aliquam legem ad peccatum mortale obligantem, vt quæ mulier ne infametur, stupro consentit, & qui iudex ne officium perdat, vel vt aliud consequatur, iniuste iudicat: & qui concionator, ne pulpitem amittat, tacet vera, de præcepto dicenda, secundum omnes, vt vbi supra nu. 341. & seq. latè dixi. Appetere autem gloriam inordinatè de alijs, quæ non sunt peccata, aut non nisi venialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum veniale.

II. Qui

II. Qui se vel alium laudat de aliqua re mortaliter mala vel falsa, aut vera, & non mortaliter mala, causam tamen præbens probabilem & verisimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserendo se, vel alium, bonum sacerdotem, bonum confessarium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum præceptorem, cum esset malus, aut certè non tam bonus, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit, arg. c. fin. de iniur. & l. qui occidit, ff. ad leg. Aquil. Dixi (damni notabilis) quia alias tantum venialiter peccaret, vt dixi supra n. 138.

III. Qui falsè laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod damnum notabile insequutum, non contradicit saltem quantum oportet, ad illi obuiandum: quantum regulariter neque approbatio explicita neque tacita falsæ laudis erit plusquam venialis, si fuerit de re bona, aut saltem non nisi venialiter mala. Imo non est peccatum, sed virtus audire sine contradictione falsam laudem, modo ea non delectetur eo respectu quo est falsa, vel laus, mendacium, aut adulatio, alioquin esset saltem veniale, c. primum, 2. 2. quæst. 2. & c. super eo, de vsur. Vnde qui de aliqua virtute ad suum statum necessaria falsè laudatur, vt cum vxor occultè adultera de fidelitate laudatur, eam neque approbare neque reijcere debet, imo neque peccat falsè laudatus, eo quod gaudeat laudari non ob falsam laudem, sed quia per opinionem quam habent alij de virtute suo statui necessaria, euitatur scandalum, vt vbi supra nu. 137. diximus.

IIII. Qui res principaliter institutas ob honorem Dei & cultum eius, & salutem animarum principaliter, vel æquè principaliter ob vanagloriam facit: quale est concionari, missam facere, precari, & id genus alia, secundum Abul. Matth. cap. 6. q. 3. & Angel. verb. Vanagloria, quod post alios, vbi supra nu. 347. relatos efficaciter consultauimus, & in d. c. cum minister, nu. 30. dicentes solum esse veniale. Nullum autem peccatum, imo meritum est facere illa principaliter propter Deum, vel quia sunt honesta & sancta, & secundatio, propter gloriam vel laudem humanam in finem aptum relata per ibi dicta post S. Tho. 2. sec. q. 132.

V. Qui præsumit cum notabili irreuerentia Dei, vel damno notabili proximi spirituali, vel corporali, honorario vel pecuniario exercere officium nesciens illud exercere, concionando, iudicando, patrocinando, consulendo, medicando, &c. S. Tho. 2. sec. q. 117. & nos in d. c. inter verba, nu. 100. cum seq. latius tractauimus, quantum non sit nisi veniale illud exercere absque damno proximi saltem notabili.

VI. Qui aliena iurisdictione vitur, aut sua contra suum territorium, Tho. 2. sec. q. 60. art. 6. vel absoluit à peccatis, à quibus non potest, aut dispensat, vel commutat vota, sine autoritate ad id sufficienti, secundum Ant. in 2. par. tit. 3. cap. 6. §. 3.

VII. Qui confidit se gloriam æternam sine meritis consequuturum, aut meritis sui liberi arbitrij absque gracia Dei, c. placuit, cum duobus seq. de cons. dist. 4. quantum sperare se etiam de condigno gloriam æternam cum auxilio diuinæ gratiæ adepturum, est meritum, & actus spei virtutis Theologicæ secundum Tho. recep. 2. sec. q. 17. ar. 1.

VIII. Qui confidit gratia Dei se priuatum non iri, nec punitum, quantumcunque

k. 5.

cunq-

cunque peccator sit, asserens paradysum hominum causa paratum, & non bestiarum, iuxta Rich. in 3. dist. 31.

VIII. Qui non abstinet ab occasione, qua semel peccauit mortaliter, associando, videndo, vel alloquendo aliquem, & postea non abstinet ab ea, secundum Ant. vbi supra, quod est verum si propter suam incōstantiam, vel fragilitatem probabiliter putat se succubiturum, alioquin non nisi vt plurimum venialiter, si aliqua de causa ad id redeat, vt diximus, vbi supra nu. 433. cum seq. & laus supra cap. 3. à nu. 5.

15 X. Qui ambit honorem de eo quod est peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, vt malit mortale aliquid committere, quam eum amittere, vel non adipisci, quod est frequēs in ambientibus, (præsertim per concursum & oppositionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præsentationes, nominationes ad illa securum omnes, quanuis alias regulariter, appetitus inordinatus honoris, non excedat metas culpæ venialis, vt laus dixi, vbi supra, nu. 340.

XI. Qui appetit, vel accipit plura beneficia incompatibilia, sine iusta dispensatione, c. de multa, de præb. aut plura compatibilia, quàm quæ ad suam honestam sustentationem sufficiunt, iuxta glo. sing. receptam in c. dudum, 2. de elect. quæ in ius redacta videtur per Concil. Trident. sess. 24. cap. 17. de reform. per quod videtur sublata moderatio Cardinalis in Clem. gratie, de rescript. scilicet, illam glo. procedere solum in eo qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit, ad viuendum fastosius, vel ad thesaurizandum, & non in eo qui quærit illa, ad faciendum largiores elemosynas, & alia opera pia largiora, quam sequuti fuimus in repet. c. ad hæc, de Præb.

XII. Qui accipit beneficium ecclesiasticum spirituale principaliter propter honorem, aut vtilitatem temporariam, secundum Ant. 2. part. tit. 3. cap. 5. §. 4. Quod limito procedere in eo qui est eo indignus. ob ignorantiam, vel alium defectum: nam supra eod. c. nu. 13, diximus quod falsum est esse mortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

XIII. Qui quærit officium aliquod nesciens exercere illud, secundum S. Anton. vbi supra §. 5. & probat l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. c. non est putanda, 1. q. 1. quod non procedit in eo, qui quærit illud sine bono, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatem vtendi illo, arg. l. clari iuris, C. de iud. & c. statutum, §. Assessorum, iuncto principio de rescript. lib. 6. quod frequens est in omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 XIII. Qui per iactantiam, quæ filia primogenia vanæ gloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cum iniuria vel scandalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit, non sum sicut alij homines, nec sicut iste publicanus, aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, vel aliquem suorum esse magnum medicum, magnum aduocatam, magnæ sanctitatis, & c. al. alias enim solum est veniale iuxta S. Thom. recept. vbi supra, Alexand. de Ates. 2. part. tit. de Iactantia.

17 XV. Qui per inuentionem nouitatum, filiam secundam Vanæ gloriæ, adinuenit no-

nit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos, aut alia noua de se mortalia, aut in finem mortalem directa, aut in iacturam notabilis cultus Dei, aut boni alieni publici vel priuati, iuxta mentem omnium; idem de eo, qui vitur vestitu, aut ornatu, animo, aliquem vel aliquam, ad sui concupiscentiam mortalem pelliciendi, licet id non sequatur, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. quia finis mortalis est, & vt minimum tam malus est actus, quàm eius finis, c. cum minister, 23. q. 1. & quæ ibi latè dixi post Thom. recep. 1. sec. q. 10 ar. 4. & 6. Idem item de illo, qui ea se mente, quouis ornatu ornat, vt non desisteret ab eo, etiam si vetaretur aliqua lege ad mortale obligante, ob vanam quam de eo capit delectationem. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & consequenter peccat mortaliter, Tho. 2. sec. q. 24. ar. 10. & 11. Tum quia omne peccatum per eiusmodi complacentiam fit mortale, de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud Aug. relatum in c. vnum, §. criminis, 25. dist. Nullum peccatum adeo veniale est, quod non fiat criminale, dum placet. Idem de illo, qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum omittit missam die festo, c. Missas, de consec. distin. 1. Nemo tamen peccat ornando se etiam splendide pro sui status decentia, & more Regionis, modo id bono sine faciat, imo meretur, licet alius, vel alia, ad eius concupiscentiam per accidens alliceretur, arg. c. quisquis, 41. dist. & c. quæ contra mores, 8. dist. solumque venialiter peccat, qui etiam si sit religiosus, vel religiosa, se moderate ornat, ob solam vanam leuitatem, ostentando suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinem, & compassionem absque alio fine, vel circumstantia mortali, imo etiam si notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregie adnotauit Caiet. 2. sec. q. 169. ar. 1. & merito, quia licet id sit contra virtutem, non est tamen magis contra charitatem Dei, proximi, vel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non est mortalis, vt infra dicitur, licet sit contra virtutem liberalitatis. Nec mortaliter peccat, quanuis sic venialiter, qui contra morem se ornat, modo id non vetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec consuetudine illi æquipollente. Nec qui se ornat splendidius, quàm status suus requirit, nisi id esset in causa non soluendi debita, vel non præbendi alimenta, cui præbere obligatur, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueretur, quia eiusmodi actus suapte natura, vt plurimum ad solum veniale mouet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate motus sic peccat: ex mente Caiet. in d. q. 169. ar. 2. quem sequimur. Quanuis in hoc & nonnullis alijs, de quibus statim dicitur, Sylu. verb. ornatus, & nonnulli alij contradicant, quia non satis, vt dixit Caiet. naturam peccati mortalis perpenderunt. Neque etiam femina mortaliter peccant ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur, absque alia mala intentione mortali: secundum eundem, quia id nullo iure naturali diuino aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur: Nihil enim aliud est hoc, quàm pulchritudinem ostendere, quæ, quanuis summa esset, non tamen adeo incendit, vt ea cui inest, dicatur peccare eo quod alius per eam mortaliter peccet, quod ille ibidè neruose probat, & deduci potest ex his, quæ de occasione vitanda dicta sunt in c. 3. supra eod. Quamquam consuetudo hæc eiusmodi est, vt indigna sit, quam qui ea carent imitentur, & digna, quæ à locis, in quibus est, paulatim extirperetur.

Vestire se tamē adeo tenui veste vt pudenda traluceant, est mortale, tā viro, quā
fœminæ; Quia eiusmodi nuditas per se, ad luxuriam mortalem prouocat: quod
non facit peccatorum nuditas, quæ per se solam pulchritudinis ostensionem respi-
cit. Non est tamen de se mortale, augere, & fingere pulchritudinem maiorem
quam insit, ornatu, & fuco, licet sit quædam species mendacij operis, nisi ob luxu-
riam, vel alium finem mortalem id fiat, secundum S. Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. ad 3.
quanuis sit graue veniale, sicut diximus in c. fucare, de cons. dist. 5. nisi fiat ad de-
formitatem aliquam obtegendam iuxta eūdem Tho. Nullum item est peccatum
crinibus alienis vti, ad commodum ornatum, sicut nec lana aliena, aut lino terræ
vti ad se commodè vestiendum, quia de similibus idem iudicandum, c. dudum, 2.
de elect. & l. illud, ff. ad l. Aquil. quanuis esset peccatum veniale vti eis fingendo
esse proprios, quippe quoddam mendacium operis, iuxta dicta in c. 18. supra n. 5.
& vt confessarius absolueret debet, quem videt non nisi venialiter in hoc peccare,
sic etiam absolutionem negare non debet, ei de quo intelligere nequit, an venia-
liter, an mortaliter peccet, quanuis persuadere ei non possit, vt ab eo tēperet, quia
se mortaliter peccare non credit, ne persuadeat ei esse mortale, quod fortè tale non
est, & postea id faciens, quanuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Ant.
2. par. tit. 4. c. 3. Ros. verb. ornatus, §. 7. Sylu. eod. verb. q. 9. nostro tamen iudicio
cautius ageret resoluendo se prius per se vel alios, an sit mortale, necne, & postea
impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, per quæ, in c. si quis autem, de pœ-
nit. dist. 7. nu. 130. diximus peccare iudicem qui iudicat, antequam dubietatem a-
nimi deponat, ant certè ei persuadeat, antequam eum absoluat, vt proponat ab illo
abstinere, si per viros idonea scientia, & conscientia præditos, mortale iudicetur,
alioqui enim (ni esset valde doctus) non haberet sufficientem contritionem, aut
attritionem

XVI. Peccat quæ monialis, vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id
scientibus, se illis conspiciendam offert: quo ab illis in vxorem sine iusta dispen-
satione expetatur; quia peccato mortali alieno consentit: Sed quæ ad nubendum
est idonea, licet nubere nolit, imo castitatem, aut religionis ingressum secreto vo-
uerit, licitè sui conspectum facere potest, & se ornare, & velle vt ab aliquibus in
vxorem appetatur, quo in alijs rebus sibi, vel suis faueant, aut ob alium bonum fi-
nem: quia id nullo iure diuino, vel humano prohibetur, & consequenter, non
damnandum, cap. Consuluiti, 2. q. 5. Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veste
virili se vestit, nec vir qui fœminea iusta de causa, veluti ne ab inimicis agnoscat,
aut quia alia veste caret, vel ob honestam sui, aut alterius oblectationem, secun-
dum Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. ad 3. neque plusquam venialiter, si ob leuitatem id fa-
ciat, absque alio fine, & circumstantia mortali, iuxta Caiet. ibidem.

XVII. Qui vestit se habitu religionis, in opprobrium illius, aut vt eo ad tur-
pia personatus, siue laruatus, aut sine laruis vtatur, arg. c. Cùm decorem, de vit. &
honest. cler. & Auth. de Sanct. Episc. §. fin. coll. 9. secus tamen si ad solam lenita-
tem, aut ad oblectationem, absque malo fine eo vtatur, modo nullum inde op-
probrium notabile Religioni contingat.

Porro Curiositas, quæ satis cognata videtur huic secundæ filiz Vanæ gloriæ,
est vitium mouens ad nimis, vel immoderatè sciendum, ex mente Tho. 2. sec.

q. 167. & Ant. 2. par. tit. 7. c. 7. §. 2. & semper est peccatum, saltem veniale, c. nōne,
37. dist. siue quis ita scire velit, per aliquem quinque sensuum exteriorum, siue
interiorum, siue per intellectum, quia est cōtraria virtuti studiositati, de qua Tho.
2. sec. q. 166. & rationi repugnat. Mortale verò tantum; quum aliqua circumstan-
tia moralis ei adiungitur, secundum eundem, d. q. 167. ar. 1. & Caiet. verb. curio-
sitas, vt quum quis scire cupit aliquid transgrediendo aliquam legem ad mortale
obligantem, aut ob finem mortaliter malum, se vel alium obijciendo periculo
probabili perdendæ salutis, animæ vel corporis, vel proximum notabili damno
honoris vel fortunarum, per supradicta, & per dicēda c. seq. de quinque sensibus.
Exempla quædā vtili, & quotidiana sunt de virgine, volente curiosè nosse, quan-
ta sit copulæ carnalis delectatio, quanuis eam experiri nolit, nam si eam experiri
vellet, aliud peccatum Luxuriæ, præter curiositatem committeret, Caiet. 2. sec. q.
167. ar. 2. De illo item qui vult scire alienum peccatum, confessionem sacramen-
talem alteri factam clam auscultando, arg. c. Omnis, de Pœnit. & Remiss. Et de eo,
qui vt discat aliquid, missam præceptam omittit, aut maleficium aliquod conficit;
aut diabolo se commendat, aut eum, in magistrum ad discendum suscipit, per mul-
ta, quæ diximus in cap. Nouit, de Iud. not. 1. nu. 12. & seq. Et de eo qui cognitio-
nem rerum officio suo necessariorū negligit, quo nō necessarias cognoscat: vt Pa-
rochus, qui ob studium poësis, vel officij mechanici, ignorat res audiendis con-
fessionibus, vel alijs agendis, officio suo necessarias, c. sacerdotes, 37. dist. vt dixi-
mus in Repet. c. quando, not. 19. nu. 172. & nu. 176. de conse. dist. 1. & in d. c. no-
uit, not. 2. nu. 14. & 15. & de illo, qui in vitia alterius inquirat, animo eum notabi-
liter infamandi: Facere enim id bono animo, quo præclara imitemur, aut praua
ex charitatis regula corrigamus, sine alia mala circumstantia, virtutis actus est, S.
Tho. 2. sec. q. 167. ar. 2. ad 4. quia id non est appetitus inordinatus, sed ordinatus.
Exemplum item est de illo, qui appetit scire aliqua secreta, ab eo, qui absque pec-
cato mortali, non violando mortaliter legem naturalem, vel iuramentū, vel prom-
issionem, de secreto seruando, nō potest ea illi reuelare, per dicta supra c. 12. nu.
22. & cap. 18. nu. 62. Et de viro volente videre fœminam nudam, vel eius puden-
da, & de fœmina volente videre virum nudum, vel eius pudenda, credes, aut cre-
dere debens, ex illo aspectu tali loco, & tempore habito, consensum iri actui, aut
delectationi mortali, aut pollutionem sequuturam. Et de illo, qui vt sciat quātam
in castitate constantiam ipse, & alia habeant, loquitur solus cum sola tempore &
loco secreto, credens, aut credere debens, se causam fore, vt alteruter eorum alicui
mortali saltè delectationi morosæ consentiat, & de illo, qui legit vel audit libros
amorum, & gestorū lasciuorum, & luxuriosorū, credens, aut credere debens, se vel
aliū consensurū, saltem alicui delectationi morosæ, iuxta mentē S. Isidori, c. ideo,
37. dist. & Ant. 2. par. tit. 3. cap. 7. §. 2. & certè, è Republ. Christiana foret, ne libri
Quidij amatorij in scholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli,
Propertij, Plauti, Terētij, & alij eius generis, nisi purgati, à locis libidinis incenti-
uis. Et cōsequenter etiā Cælestina liber vulgo adeo plausible, nisi magna ex par-
te purgatus: quin & reuocarētur in scholas Grāmaticas, hymni, preces, & authores
Christiani egregiè Latini, qui ferè soli olim in eis prælegebātur: vt latè diximus in
Rep. c. quādo, de conse. dist. 1. nu. 19. quo pueri simul cū literis pietatē imbiberēt.

28^c curiositas vidēdi pudē-
da: vide silues, vbo curio-
sitas:

- 32 XVIII. Peccat, qui per Hypocrisim tertiam filiam Vanæ gloriæ modo dicto supra cap. 18. nu. 8. vel pertinaciam, quartam filiam, inordinatè suam opinionem defendit, in ijs, quæ ad fidem Catholicam & mores pertinent, contra communem sensum doctorum ecclesiæ, aut in damnum iniustum proximi notabile, alias enim pertinacia est venialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinam, iuxta Caiet. in summa verb. Pertinacia.
- 33 XIX. Qui per discordiam inordinatam quintam filiam Vanæ gloriæ voluntati alterius nõ vult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut humani necessarii, ad salutem propriam, & alienam animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, secundum mentem Tho. 2. sec. q. 37. ar. 1. Caiet. in summa verb. discordia. Nam solum veniale est discordare sic in alijs, etiam sub pœna venialis tantum præceptis, neque etiam veniale, in eis, in quibus etiam sub pœna venialis concordare non teneret, vt non concordare roganti, vt ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eisdem, vbi supra.
- 34 XX. Qui per contentionem, sextam filiam Vanæ gloriæ contra perspicuam veritatem altercatur circa pertinentia ad sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria, alias non peccat, nisi venialiter, iuxta Caiet. in Summa. verb. contentio.

De inobedientia septima filia Vanæ gloriæ.

- Obedientia virtus, & inobedientia vitium specialia & generalia, quid, nu. 35.*
Inobedientia qua mortalis, nu. 35. & 36.
Obediendum in quo non est superiori, nu. 37. & 4. seq.
Contemptus legis verus quid, & quando presumitur, nu. 42.
Legis obligantis ad mortale etiam recepta transgressionem excusant qua ignorantia, causa dispensatio, abrogatio, tempus, nu. 43. & 44.
Ignorantia qua affectata, qua crassa, qua iusta, & qua comes tantum, nu. 45. & 46.
Ignorantia interdum excusat à pœna legis, & non ab eius obseruantia, nu. 47.
Officium vel artem sine peritia & scientia iusta exercens, peccat, nu. 37.
Lex concepta verbo constitutiua, & non præceptiua, facit vt transgressio qua aliqui esset actus indifferens, fiat vitiosus, & ita venialis, sed non mortalis, nisi, &c. nu. 48. & 49.
Legu nullum vnicum verbum originario significato, significat mortale, nu. 50.
Leges multe naturales ad solum veniale obligant, nu. 51.
Lex ecclesiastica verbis præceptiuis maxime istis vtens, ad mortale obligat, secus de seculari qua tamen non tollit pœnam per aliam statutam, nu. 52. & 5. seq.
Lex purè pœnalis, & mixta, vt differunt, nu. 56.
Pœna magna vt potest esse iusta sine culpa, nu. 58.
Vilua fornicata peccat, fruendo re à marito relicta vt castè viuat, nu. 62.
Pœna exclusionis à collegio ipso iure incurta non tenetur quis in conscientia, nu. 63.
Commissum capitur iuste in conscientia, & etiam taceatur, nu. 64.
Laudemium soluere non tenetur donans, sed sic vendens etiam in conscientia, nu. 65.
Pœnam etiam ipso iure impositam non soluens, regulariter non peccat, quauis sit conuenientialis,

nalis, nisi contineat interesse, vel sit censura, aut ei similis, nu. 66. & 2. seq.
Legis intentionis optima interpret consuetudo, nu. 67.

XXI. Peccat, qui deliberatè omittit facere quod sibi iubetur satis apertè à superiore, animo eum obligandi ad mortale, nesciens id sibi ab eo iuberi non posse, cap. 2. de maior. & obed. cap. sciendum, 8. q. 1. Pro cuius declaratione notandum, quod obedientia prout est specialis virtus, est virtus inclinans ad faciendum quod iubetur, eo principaliter quod iubetur: Et contrà inobedientia, prout est speciale vitium, est vitium inclinans ad non faciendū, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur, vt singulariter tradit Tho. recep. 2. sec. q. 104. art. 2. ita quod ex duobus conficitur inobedientia specialis, scilicet ex non faciendo iussum, & ex animo non faciendi illud eo principaliter quod iubetur. Et e contrario obedientia prout est virtus generalis, comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo, & inobedientia prout est generale vitium, omnes actus omnium vitiorum, quibus non fit quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo, secundum eundem vbi supra recep. Et ita non est inobedientia non facere consultum, sed sic non facere iussum, etiam si non obliget ad plusquam veniale, vt probat Caiet. in d. art. 2. Est tamen hoc discrimen, quod nõ facere iussum obligans ad mortale, est mortale, quamuis non omittatur eo quod iubetur. Non facere autem quod ad solum veniale obligat, non nisi quando committitur eo principaliter quod iubetur, quæ est inobedientia specialis, vt idem ibidem subtiliter declarat. Hoc præmissis, declaro modum prædictum peccandi, in quo dixi (deliberatè) quia primus motus quo renouit iussum, solum est venialis secundum eundem Tho. 2. sec. q. 105. art. 1. ad 2. Dixi (quod sibi iubetur) quia omittere consultum, non est de se vllum peccatum, cap. fin. 24. q. 1. Caiet. d. q. 104. art. 4. Dixi (animo eū ad mortale obligandi) quia alias non peccaret mortaliter. Dixi (nesciēs id sibi ab eo iuberi non posse.) Tum quia non oportet quod sciat, id ab eo iuberi posse, satis enim est, vt dubitet de illo, c. quid culpatur, 23. q. 1. quauis talem dubitatè deponere debet priusquam faciat, credēdo id posse sibi iuberi propter authoritatem eius, ne faciendo contra conscientiam dubiam, peccet per ea quæ dixi in cap. si quis au. ē, de pœnit. dist. 7. nu. 81. cum seq. & supra cap. 16. nu. 40. & seq.

Si tamen crederet probabiliter superiorem per errorem iussisse, aut non iussurum fuisse, si veritatem nosset, non peccaret, non parendo, cap. si quando, cap. pastoralis, de rescript. Tum quia multa sunt ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum Tho. recept. in d. q. 104. art. 5. & in cap. 13. ad Rom. quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, Ecclesiæ, aut alterius, cap. si dominus, cap. qui resistit, 11. q. 3. quale illud ad quod iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus implendis, vt post eundem ibidem dixi in c. cogitationis, de pœnit. d. 1. vt etiam sunt actus spirituales respectu superioris secularis, c. fin. de reb. eccle. c. ecclesia, de const. & vt actus gubernandi ciuitatē respectu ducis exercitus, l. magisterij, C. de iur. omni. iud. reuelatio item peccati omnino occultati, cap. erubescant, 32. dist. & iteratio confessionis legitime respectu omnium, vt dictum est supra c. prox. nu. 43. & cap. 9. à n. 14. qualis etiam iussum ne iubentis superioris

39 superiorem alloquatur, quales asperitates religionis ad quas nec expressè, nec tacitè regula extenditur, cap. gesta, 74. dist. nisi in pœnam contumaciæ, vel alius delicti imponantur, cap. dilectus, 2. c. quoniam, de Symo. qualia item alia impertinentia ordini & regulæ, vt sublatio paleæ à terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus, Sylu. verb. religio, 6. quæst. 6. Non est tamen tale id quod est contra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælati dispensare potest, quia si iusta de causa id ei iuberet, parere deberet, vt si præciperet subdito, ne ieiunaret tali, aut tali die præcepto per legem, aut regulam, eo quod credit probabiliter, eum esse ad id impotentem, quauis si sciret superiorem falli, nod teneretur per prædicta, Sylu. vbi supra, quicquid dicat Ros. verb. obedientia, §. 10. quia magis oportet obedire Deo, quàm hominibus, Act. 5. & d. cap. si dominus, 11. quæst. 3. Dixi (satis apertè) quia sufficit vt iubeatur verbis clavis, vel obsecris satis id significantibus. Sufficit enim vt intentio iubentis, quod ita voluit iubere, intelligatur, cap. intelligentia, de verb. sign. cap. rogo, 11. quæst. 3. cap. dilectissimis, 12. quæst. 1. Clemen. 1. de testa. adiunctis gloss. & annot. per Feli. in cap. nam, de constit.

40 **XXII. Qui transgreditur legem humanam iustam promulgatam & receptam, & non abrogatam obligantem ad mortale, sine iusta ignorantia id causante, aut alia iusta causa, aut dispensatione valida, elapso tempore, quod ad obligandum requiritur, cap. 2. de maior. & obed. cap. 1. 14. quæst. 1. Dixi (legem humanam) & non canonicam, quia etiam contra secularem potest mortaliter peccare, iuxta gloss. recept. in cap. quæ in ecclesiarum, de constit. quauis illa mihi hoc non dicat. Dixi (iustam) quia iniusta non obligat, qualis est facta à non habente potestatem, argu. capit. 2. de constit. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisdic. omni. iudic. aut principaliter ob vilitatem priuatam, non autem publicam, secundum Sanct. Thom. 1. sec. quæst. 90. artic. 3. aut contra diuinam naturalem, aut supernaturalem, capit. erit autem lex, 4. distinct. & quæ subditis est inæqualis, c. cum omnes, de constit. Panor. recept. in capit. primo, eodem titulo. Dixi (promulgatam) quoniam lex ante promulgationem non obligat, cap. in istis, §. leges, 41 distinct. quod rectè defendit Decius in capit. 2. de constitut. Dixi (receptam) quia antequam recipiatur, saltem per maiorem partem vniuersitatis, cuius pars est transgressor, non ligat: quoniam promulgari videtur, cum conditione, si recipiatur, saltem per maiorem partem, vt singulariter dixit Dominicus in dicto §. leges, per recentiores recept. ibi, & in capit. 2. de constitut. & profundius Feli. in capit. 2. de Treug. & Pac. à num. 12. Dixi (non abrogatam) quoniam abrogata per aliam legem contrariam, aut per consuetudinem, non obligat, cap. 1. de constitut. lib. 6. & gloss. & omnes in capit. 1. eodem titulo. Dixi (quæ ad mortale obligat) quia transgrediens eam quæ solum ad peccatum veniale obligat, venialiter tantum peccat, capit. vnum, §. criminis, 25. distinctio. qui autem solum consultoriam, vel exhortatoriam, nec etiam venialiter peccat, §. fin. 4. distinct. & capit. fin. 14. quæst. 1. nisi faciat id ex contemptu iuxta gloss. singular. capit. quis autem, 10. distinct. vt dictum est supra capit. 20. num. 2.**

42 Dicitur autem transgredi legem ex contemptu, quisquis principaliter mouetur ad id,

ad id, eo quod illam vel illius authorem parui facit, non autem qui mouetur & inducitur ad id principaliter per iram, auaritiam, aut aliam causam, etiam iniustam, secundum vtranque Thom. 2. sec. quæst. 189. artic. 9. & Archi. in cap. quicunque, 81. distinct. & Dominic. in cap. nullus, 55. distinct. quantumlibet illud inuoluit Feli. in cap. cum quidam, de iureiuran. colum. 3. & 4. Nec etiam ad id satis est consuetudo peccandi, iuxta Sanct. Thom. mentem, 2. sec. quæst. 186. artic. 9. quam optimè & dilucidè declarat Caiet. quicquid dicat Richard. in quodlib. 1. quæst. 19. quem sequitur Ang. verb. inobedientia, §. 1. & verb. ferriæ, §. 42. & alibi sæpe, quia quamuis consuetudo multum faciat ad præsumendum prædictum contemptum in foro exteriori, nil tamen facit quoad interius, vbi sola veritas consideratur, cap. tua, de spons. c. humanæ, 22. q. 5. vt etiam illa glo. celebris in c. Motropolitanum, 2. q. 7. quæ dicit, eum qui sine iusta causa transgreditur, videri contemnere, intelligenda est, in foro exteriori, non in interiori, per prædicta. Verum tamen est consuetudinem transgrediendi aliquam legem multum incitare ad contemnendam illam, ideoque ab ea cauendum esse. Dixi (sine iusta causa) quia hæc semper à mortali excusat, iuxta mentem S. Tho. 43 1. 2. q. 96. art. 6. & 2. sec. q. 147. art. 3. & Archi. in c. vinam, 76. dist. & Pan. in Rub. de obseru. ieiun. Illa vero causa videtur iusta, propter quam legislator si præsens foret, eum excusaret per glo. sing. & receptam in l. tale pactum, §. qui prouocauit, ff. de Pact. & etiam causa quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quam nisi talem eam iudicaret, contra legem non faceret, à peccato mortali excusat: quamuis non à veniali, iuxta mentem Pal. in 4. dist. 15. q. 4. & Sylu. verb. ieiunium, q. 8. quod singulariter explicat Caiet. 2. 2. q. 147. art. 3. Dixi (sine iusta dispensatione) quia 44 si est iusta, omnino excusat, c. 1. de vot. & c. de multa, de Præb. imo & si est iniusta eo solo quod sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum qui sine causa iusta validè potest dispensare, licet sic dispensando, peccet, excusat saltem à mortali, secundum omnes, licet quandoque non à veniali, iuxta ea quæ nuper scripsimus in com. c. non liceat Papæ, 12. q. 2. §. 4. Dixi (elapso tempore, &c.) quia constitutiones Pontificiæ vel Imperatoriæ non obligant nisi post tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur, alias post duos menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia Auth. vt factæ nouæ constitutiones, col. 5. iuxta opinionem communem & veram Ant. quam tenuimus in c. 2. de constit. quamuis lex inferiorum quæ non præfigit tempus, simulatque promulgatur & scitur, liget, iuxta communem (& etiam Pontificia & Imperatoria, si in illa dicatur, vt iam inde à principio obliget) quoad pœnam intrinsecam irritationis actus per eam prohibiti. Nam quoad pœnam extrinsecam, semper iusta ignorantia, excusat, etiam quocunque tempore lapsa, licet postea non ita præsumatur sicut antea, c. præsumitur, de reg. iur. lib. 6. Dixi (sine ignorantia iusta causante illud) quia vt excuset, oportet 45 quod sit iusta causa & actus est enim triplex, affectata, crassa, siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur, quia non vult scire, quo liberius absque sue conscientia contradictione peccet, vel alia de causa iniusta, iuxta illud psal. relat. in cap. ideo, 37. dist. noluit intelligere vt bene ageret, quæ a deo non excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circumstantiam mali desiderij. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat id quod communiter omnes

45 ignorantia affectata
crassa siue supina iusta.

omnes sui ordinis sunt, quod contingit per culpam latam, de qua sub. c. 17. nu. 177. quæ excusat à tanto, sed non à toto Iusta vero quæ à Theologis inuincibilis, 46. & à nostris probabilis appellatur, est quæ communiter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S. Thom. ubi sup. art. 3. qualis est eius, qui petit consilium à viris habitis pro præditiis scientia, & conscientia in id sufficienti, qui falsè illi consulunt, arg. c. capellanus, iuncta glo. 3. de fer. & eorum quæ tradit Alex. conf. 1. col. 4. vol. 2. & Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. & hæc omnino excusat quando est causa actus, ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret nisi ignoraretur. Est solum comes, quando peccaretur etiam si sciretur: & hæc nunquam à culpa excusat: illa vero interdum omnino, interdum ex parte, ut prædictum est.

47. Ex quo sequitur, quod non excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercent sine iusta scientia & nouitia eorum quæ sua officia, & munera prærequirunt, cum inde notabile damnum spirituale, aut corporale proximis euenturum probabiliter credi possit, quia eorum ignorantia non est iusta, cum sit eorum quæ sui ordinis homines communiter scire solent & debent, per l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aq. & c. non est putanda, 1. q. 1. Adde his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem vel diuinam, quod ad eius dispositionem & quatenus est talis, potest tamen esse iusta quoad pœnam humanitatis statutam, si illa est excõmunicationis, secundum Ant. in c. à nobis, 1. de senten. excom. pro quo est casus in c. 2. de sent. excom. lib. 6. imo etiam si sit alia quælibet communiter non statuta eadem ratione, ut efficaciter defendimus in c. 2. de const. post. S. Ant. 3. p. tit. 24. c. 33. sub. fin. cui consentit Ang. verb. ignorantia, §. 4. & Sylu. verb. ignorantia, q. 8. & Caiet. 1. sec. q. 76. art. 3. col. 2. quod maximè procedit in foro conscientiæ, quoad quod multos pios quis consolari potest, maximè in materia censurarum & irregularitatum.

Est tamen quæstio, quam hoc in loco optaueramus ut definiretur à sacrosancto Concil. Trid. quod & optarunt alij, in quibus fuerunt Caiet. 2. sec. q. 186. art. 9. col. 4. Henric. de synod. 3. p. ar. 1. nu. 270. an omnes leges iustæ humanæ, vel quæ ad peccatum mortale obligent?

48. Pro cuius explicatione dico primum iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 69. ar. 5. communiter per Theologos, & Canonistas approbatam in c. 1. de const. non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiam quatenus sunt humanæ, tam seculares quàm ecclesiasticas posse obligare etiam in foro conscientiæ ad peccatum veniale, imo & ad mortale, per c. 13. ad Rom. & alia multa quæ nuper adduximus in comment. c. fraternitas, 12. q. 2. addendo, mutando, & detrahendo multa iis quæ Castr. copiose scripsit in duobus lib. de leg. pœn. in quorum prioris c. 4. latè hoc deducit: quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum, iuxta glo. sing. c. quæ in ecclesiarum, de const. receptam ad hoc, quamuis illa id mihi non satis dicat, imo & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta quorum authores intendunt per illa ad mortale obligare, iuxta communem, saltem si ut tales receptæ sunt, quod addo, præter 10. dictum infra positum.

49. II. Quod nullæ leges quarum latores id non intenderunt, obligant ad mortale. Tum quia nec vllæ diuinæ consultoriæ etiam ad veniale obligant, iuxta

S. Aug.

S. Aug. c. vlt. 14. q. 1. receptum, & aliquot earum præceptiuarum tantum ad veniale obligant, Caiet. Thom. 1. tract. 25. q. 1. Tum quia ut dixit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. receptus à Ioan. And. & aliis in c. relatum, de cler. vel mo. statuta Dominicanorum non obligant ad mortale, nec veniale: sed solum ad peccatum exterius: quia eorum authores hanc vim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium, non operantur ultra intentionem eorum, l. non omnis, ff. si cert. pet. l. in agnis, ff. de acq. rer. dom.

III. Quod non obligant ad mortale leges etiam canonicæ quæ non habent verba præceptiua, vel prohibitiua, sed solum ordinatiua, vel constitutiua, etiam si sint imperatiui modi, qualia sunt illa, facite, dicite, faciant, dicant. Clem. Exini, §. & quia, de verb. sig. & alia similia quæ iuxta communem intelligentiam non significant præceptum, nec prohibitionem, iuxta S. Tho. communiter recep. in d. art. 9. probatum à Pan. & communi in c. nam, de const. licet Felix ibi contra senserit, col. 3. cuius opinio procedat in illis quæ ponuntur in materia quæ de se ad mortale obligat, quia fundamta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit glo. recep. in Clem. 1. de testib. verb. (exhortamur.) Quamuis tunc non tam obligat illa lex quàm alia quæ eiusmodi materiã talem fecit. Exemplum in c. statuimus, de Trans. in quo verbum, statuere, importat præceptum, eo quod ponitur in materia alias præcepta, s. transactionis iustæ quæ præcipitur seruari, per c. qualiter, de Pact. & l. 1. ff. eod. ratio huius tertij dicti est, quia illa verba videntur significare, quod quamuis author eiusmodi legis habeat animum ut actus transgrediendi illam legem sit vitiosus, licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter voluerit obligare ad veniale, quia ut minimum tale est quilibet actus vitiosus: quia tamen non præcipit, nec prohibet, videtur noluisse obligare ad mortale, iux. sing. declarationem Caiet. 1. 2. q. 69. ar. 4. & d. tra. 25. q. 1.

III. Quod nullum est verbum latinum quod solum aliqua in lege positum sufficienter significet suo significato originario mentem illius latores fuisse transgressorem obligare ad mortale; nec consequenter illa verba, teneatur, debeat, obligetur, nec illa; præcipimus, obligamus, vetamus, inhihemus, mandamus, prohibemus. Tum quia sunt generalia & tam apta ad inducendam obligationem ad culpam venialem, quàm ad mortalem, arg. c. 1. de despons. imp. & prin. regulæ S. Aug. & eorum quæ habentur 6. Ethic. de præcepto, quod sit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligenda potius de culpa & pœna veniali, quàm de mortali: Cum leges per rectè possunt intelligi de pœna maiori & minori, in dubio de minori intelligenda sunt, l. interpretatione, & l. si præses, ff. de Pœn. & c. in pœnis, de reg. iur. lib. 6. Tum quia multæ leges etiam diuinæ, & naturales præceptiua ad solum veniale obligant, ut probat Caiet. ubi supra, qualis est lex de non mentiendi iocose, aut officiose sine damno alterius, qualis item lex de non furando minima, de non rideose immoderate, omnes enim hæc leges sunt præceptiua, earum tamen transgressio est solum venialis, secundum omnes catholicos. Tum quia S. Tho. agens de præceptis charitatis, 2. 2. q. 44. & prudentiæ, q. 56. & iustitiæ, q. 122. & fortitudinis, q. 146. & temperantiæ, q. 170. ita comprehendit ea quæ obligant ad veniale, sicut quæ ad mortale, quod speciatim tradit Caiet. sec. 2. q. 186. art. 9. & Cast. tacito eo, lib. 1. de leg. pœn. c. 5. & nos nuper in c.

I 2

fraterni-

25 fraternitas, 12. q. 2. Dixi in hoc dicto (de se & suo originatio significatu.) Nam de accidentali quem vsus ecclesiasticus & communis interpretatio Conciliorum, Pontificum, & aliorum praelatorum & Doctorum illis tribuit, omnia & singula verba preceptiua, & prohibitiua posita in l. ecclesiastica, significant in dubio conditorem eius habere animum obligandi ad mortale, nisi aliud in ea positum contrarium indicet per Clem. exiui, §. cum autem, de verb. sign. quæ habet S. Franciscum noluisse obligare omnes suos religiosos æqualiter ad omnia quæ sua regula continet, eo quod ad aliqua ex regula addidit verbum, præcipiēs, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Et quamuis responderi posset, esse ibi speciale in hoc verbo, præcipio, polito in ore tam magni Sancti, & authoris tam sanctæ & arctæ regulæ, & ad subditos tantæ perfectionis, & asperitatis: quamuis item forte expediret ita respondere quo obligatio multarum legum ecclesiasticarum antiquarum suo pristino statui obligandi restitueretur, quia tamen illa Clem. dicit quod ex significatione, & vi verbi preceptiui nascitur eiusmodi obligatio, tutius esse censéo. quousque aliter interpretetur sancta Sedes Apostolica, sequi prædictos patres clarissimos, & consequenter concedendum est vnum quod est satis durum. Populo Christiano, quod intentio cuiuslibet legislatoris ecclesiastici videntis in sua lege verbo preceptiua, aut prohibitiua, est obligare ad mortale, vt tenet communis in d. c. nam, nisi per aliquod aliud verbum, aut signum exprimat contrarium, aut significetur. Et à fortiori si ita dicat, arcte præcipimus, vt in Clem. dudum, de sepult. in prin. & adhuc à fortiori si ita, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, gloss. Clem. si dominum, §. Ideoque, de reliq. & vener. aut sub obtestatione iudicij diuini, Clem. 1. de immun. eccles. cum per huiusmodi additiones obligationis incrementum significetur, propter quod iustus nobis videtur, quod doctissimus Medina dicit in Codice de pœnit. tract. de Ieiunio. col. 35. quam dictum Castren. in d. cap. 5. scilicet, hoc verbum (oportet) in lege canonica positum, tantum obligare, quam illud (debet) aut (obligatur) quia vsus sacrorum canonum, & ipsorum interpretum ita communiter interpretatur, iuxta glo. cap. 1. de præscript. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de iust. & iur. & à fortiori lex quæ continet pœnam præsupponentem peccatum mortale ad hoc obligat, quamuis verba præcipientia, & prohibentia non contineat, cum illa magis quam prædicta verba animum ad mortale obligandi significet: nam qui vult aliquid, videtur velle aliud sine quo id esse non potest, l. illud, ff. de acquir. hæred. cap. præterea, de offic. deleg. atque ideo ad mortale obligat lex quæ præcipit, aut vetat aliquid sub pœna excommunicationis maioris, aut simpliciter sub pœna excommunicationis, quia de maiori intelligitur, cap. penult. de sentent. excomm. siue addatur, ipso iure, siue non, Caiet. in d. art. 9. quia excommunicatio maior præsupponit peccatum mortale, cap. nemo, c. nullus, 11. q. 3. nisi prærequirat monitionem, iuxta Caiet. in d. art. 9. & Cast. vbi supra cap. 5. non est tamen idem de pœna suspensionis, interdicti, aut irregularitatis, quæ aliquando sine culpa adhibetur, c. si ciuitas, & c. si sententia, de sentent. excom. lib. 6. & cap. si qui viduam, cum gloss. 55. dist. sed sic de æternæ indignationis Dei & SS. Petri, & Pauli, aut alia simili, quæ solum in statu infelici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias.

V. Ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges sæculares ad mortale non obligant, eo solo quod verba preceptiua, & prohibitiua contineant. Tum quia nec significatio, & vis eorum originaria nec accidentaria inducta per vsum secularem talem obligationem indicant. Cum manifestum sit Reges & iudices seculares nunquam regulariter interpretatos fuisse ita vt in eiusmodi legibus talis obligatio contineretur quia principaliter pœnas temporarias quas infligere transgressoribus possunt & tollere, respiciunt, c. factæ, 4. dist. & l. 1. ff. de iust. & iur. & non spirituales, quas nec infligere nec tollere possunt, etiam ministerialiter, vt ecclesiastici, c. Ipsi sacerdotes, 1. q. 1. c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1. vers. ipsi enim, & c. Quodcunque, 24. q. 1. Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo solo quod per verba preceptiua ferantur, vt rectè notauit Cast. in d. art. 3. cum vsus iuris canonici sicut robur diuino non adimit, c. sunt quidam, 25. q. 2. Clem. ne Romani, de Elect. ita etiam non adit, vt, quatenus est diuinum, obliget magis quàm ante illum obligaret, arg. c. Cum inferior, de Mai. & ob. c. Inferior, 21. dist. atque ideo voluntas Dei an fuerit obligandi nos ad mortale, vel non, per suam legem in qua ponitur verbum, præcipiēs & mandans, colligenda est ex declaratione Prophetarum, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum sanctorum & sapientum, qui sua autoritate, aut rationibus efficacibus illam eiusmodi esse persuadent, c. secundum, 19. dist. cap. De libellis, 20. dist. Clem. ad nostrum, de Hæret. cum eis annot. & eorum quæ notat S. Thom. quodlib. 6. art. 15.

VI. Quod quousque contrarium à sancta Sede Apostolica declaretur, probabilius nobis videtur leges humanas etiam præcipiēs (præsertim seculares quæ pœnam temporariam constituunt) in dubio ad æternam non obligare, quatenus sunt leges eius, qui eam statuit. Tum quia si hoc defendi iuste posset, defendi deberet, quia conueniret, vt leges humanæ, quæ ad mortale obligat, pauce essent, Tum quia multi catholici, in quibus sunt Imol. in Rep. c. Cum contingat, de Iur. iur. col. 17. & Feli. in cap. 1. nu. 18. de spons. Caiet. verb. clericus, §. verum, & verb. Ieiunium, §. quoad quartum, tenuerunt, nullas leges quamuis pœnas temporarias non statuunt, quatenus sunt humane, ad mortale transgressorem sine contemptu & scandalo obligare, licet nobis oppositum videatur, si constat legem esse iustam, & voluntatem legislatoris fuisse eius simplicem transgressorem, ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legem esse minus pœnalem, cap. In pœnis, de Reg. iur. lib. 6. & leg. si præses, & l. interpretatione, ff. de Pœn. Tum quia qui de duobus propositis alterum affirmat, alterum negare videtur, l. Cui prætor, ff. de Iud. & cap. Nonne, de præsump. Et ita qui legislator ad pœnam æternam, & temporariam potest obligare, hanc irrogando, illam excludere videtur, vt dixit Math. Mathes. doctor doctissimus notab. 78. Tum quia consuetudo antiqua ita videtur interpretata, præsertim leges seculares de quarum transgressione non consuevit fieri scrupulus conscientiæ neque à doctis, nec indoctis, neque pœnitentibus, nec confessariis, neque ab aliis cuiusuis conditionis, ordinis, vel sexus hominibus, nisi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringatur. Tum quia gentiles legum latores de pœna æterna nil curarunt, & paucissimi seculares ex christianis reperientur, qui dicant

suam intentionem, quando eas ferunt, aliam pœnam temporariam imponendo, esse ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat. Tum quia satis superque probat Cast. lib. 1. c. 9. de leg. pœn. legem purè pœnalem, hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua prohibitione, ad aliquam culpam non obligare, quatenus est talis, vt dixerunt Henr. quod lib. 3. q. 2. & Ang. verb. Inobedientia, §. 1. & non est magna differentia realis inter hanc, & illam, quam idem mixtam appellat, quæ prohibet, & pœnam decernit, vt sentit Henr. & affirmat Sylu. verb. Inobedientia, §. fin. qui profecto non erat dignus tanta reprehensione quanta prætatus Alfonso Cast. eum reprehendit, eo quod hanc distinctionem verbalem, & puerilem appellasset, quia quamuis sicut efficaciter ille probat, pœna non semper præsupponat culpam, cap. 1. de Bigam. lib. 6. cap. 2. §. Hæretici, de Hæret. eod. lib. & l. Quisquis, §. Filij, C. ad legem Iuliam Maiest. Et ideo qui constituit pœnam, non semper ad culpam obligare velle nec præsupponere obligationem ad illam videatur, communiter tamen sic vt probauimus in capit. Ita quorundam de Iudæ. notab. 1. pes illum textum adiuncto capit. quod olim, eodem titulo, regulariter enim ob culpam statuitur, quamuis interdum ob solam causam, cap. sine culpa, de Reg. iur. lib. 6. & cap. 2. cum glo. de Const. & prædicti Henr. Ang. & Sylu. loquuntur de pœna constituta ob malè commissum, vel malè ommissum. Et sicut ex hac nostra consideratione colligit Syl. vbi supra vtraque legem ad culpam obligare, quia cum altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiam altera dicitur obligare, ita nos contra colligimus, quod cum altera non obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera non dicitur obligare: quæ nostra collectio eo magis est recipienda quam sua, quo mitior est, & magis pœnam minuit, arg. d. l. si præses, ff. de Pœn. & c. Pœnæ, de Pœn. dist. 1. Dixi in hoc sexto dicto (pœnam temporariam quæ non præsupponit æternam) ad excludendam eam quæ imponit excommunicationem, aut aliam prædictarum, quas in 4. dicto diximus præsupponere culpam mortalem. Dixi etiam (in dubio) ad excludendas illas in quibus vtraque pœna exprimitur, & eas, de quarum authoris intentione constat, eum ad vtranque obligare voluisse per aliam aliquam legem, aut consuetudinem, aut per alium modum legitimum. Dixi (quatenus sunt leges eius qui solam temporariam posuit) quia si sunt etiam leges aliorum qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus sunt tales, per quod responderetur, ad c. Perpetuo, & c. Commissa, de Elec. lib. 6. quæ pro singularibus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, quod illa expriment vtraque pœnam, & quod loquuntur de legibus pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponunt ei, qui per transgressionem aliarum, æternam incurrit, vt pridem post Deci. in c. Nam, in 2. lectura de Const. respondimus in d. c. Perpetuo, non enim intendimus dicere, vnam legem quæ pœnam temporariam imponit, tollere æternam per aliam statutam, præfertim quando sunt diuersorum Legumlatorum.

VII. Quod sextum dictum præcedens locum habet etiam in legibus quæ statuunt pœnam amissionis magnorum bonorum, & etiam famæ, & alicuius membri, & vitæ: quia eadem ratio in istis quæ in illis militat. Non obstat, quod aliqui dicunt, eum qui periculum magna iacturæ bonorum, aut famæ subit, mortaliter

taliter peccare, id enim non est verum, vt diximus in Rep. c. Inter verba, t. i. q. 3. nu. 563. & 380. cum non adest alia circumstantia, quæ mortale faciat. Nec obstat, quod saltem est mortale se periculo probabili amissionis vitæ, aut membri obii-cere, & qui contra hanc legem facit, huic periculo se obii-cit, quia aliud est dicere aliquem peccare eo quod temere se tali periculo obii-cit, quod est quatenus Decalogi præceptum violare: & aliud dicere, eum peccare eo quod facit contra legem, quæ talem pœnam statuit, nam tanta cautione quis hanc legem violare potest, vt in probabile pœnæ ab ea constitutæ periculum non incurrat. Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quæ talem pœnam statueret, iniustam fore eo quod adeo magnam statuit ob actum, qui non est peccatum mortale. Tum quia ad legis iustitiam satis est, vt præsumatur mortale in foro exteriori, quamuis tale non sit in interiori. Et legislator præsumere potest, imò re vera præsumit, eum, qui sine iusta causa legem suam iustam violat, per contemptum legis, aut ipsius authoris violare, iuxta glo. quæ ita intellecta est vera, c. Metropolitana, 2. q. 7. & concordat communi. Quod certum est peccatum mortale esse, per glo. sing. c. quis autem, 10. dist. arg. à fortiori. Tum quia non esset iniusta lex in qua eius lator exprimeret, nolle, vt illa sui transgressorem ad mortale sine dicto contemptu, & scandalo obliget, sed velle, vt qui sine iusta causa eam transgredietur, præsumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere, per dicta Thom. & Caiet. 2. sec. q. 186. artic. 9. & nostrorum in capit. relatum, nec cler. vel mon. & consequenter etiam iusta erit lex quæ tacite hoc contineret, quod hoc nostrum septimum dictum intendit; cum solum intendat quod legislator, qui talem pœnam temporariam ob contemptum præsumptum exprimit, videtur tacite æternam excludere ab eo, qui sine contemptu eam violat, quod etiam satis aperte sensit Ioan. Imol. in cap. cum contingat, col. 17. de iur. iur. respondens ad multa argumenta quæ aptius per hoc quàm per eius responsiones solui possunt. Per quod etiam soluuntur argumenta, quæ pro contraria parte, maiore verborum apparatu, quàm neruorum robore adduxit vbi supra Cast. vt olim explicuimus in Rub. de pœn. & nuper in Vrbe in d. c. fraternitas. Ad hæc facit, quod aliquot exercituum ductores nostra ætate laudati sunt eo quod ob minima furta quæ de se non erant mortalia, aliquot milites ad disciplinam militarem conferuandam, morte affecerunt.

VIII. Quod seruandum est id quod antiqua consuetudo declarauit de intentione legum humanarum, quousque à Sede Apostolica aliter declaretur, quia est optima earum interpret, l. minimè, ff. de leg. & capit. cum dilectus, de const. Et credimus quod consuetudo cõmunis non solum plebeiorum & indoctorum, sed etiam nobilium & doctorum habet non reputari peccata mortalia in foro interiori transgressiones legum purè humanarum aliquam pœnam temporariam continentium in foro exteriori, nisi sint tales, quæ præsupponant peccatum mortale, vel transgressiones aliarum legum diuinarum naturalium, aut supernaturalium. Nec transgressiones aliarum legum præcipientium non pœnalia factas per ignorantiam, non crassam, nec affectatam, aut optatam, sed per incuriam, aut obliuionem leuis culpæ, aut cum causa probabili vera, aut pro tali habita bona fide sine dolo, aut credendo intentionem legislatoris non fuisse, ita obligare

in tali casu, quod iuri consonare videtur, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. & 2. q. 147. art. 3. ad 2. Collect. in c. 1. de const. Car. in c. fin. de obser. ieiun. & Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 3. nec videtur contra mentem Arch. in c. v. tinam. 76. dist. nec. Pan. in Rub. de obser. ieiun. col. fin. & aliorum à Feli. relatorum in cap. 1. de const. si bene ponderentur, quin per hoc omnes fortasse conciliari possunt.

IX. Quod ex prædictis elicienda est determinatio plurimarum & perplexarum questionum, quas passim interrogantur docti ab iis qui importans in Regna, vel Vrbes, vel exportant ab eis prohibita inferri vel extrahi, vel permissa, non solumo ve ctigali & portorio quæ Hispani Alcauala, & Sisa; Itali, & Galli, Gabella, vel dogana & datio vocant. Qui item piscantur in fluminibus vetitis, aut montes, aut prata prohibita depascunt, aut cadunt ligna in syluis eis vetitis: & de aliis rebus similibus, qui solam legem humanam ecclesiasticam, vel sæcularem penalem, vel non penalem violant. Per quæ respondetur ad primum hic nouè quæsitum, quod præsupposita opinione, quod non peccat importans aut exportans vetita, peccat tamen volendo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferant illa, quia qui resistit iuste aggrèdienti, peccat, iuxta doctrinam Bart. receptam in l. vt vim, ff. de iust. & iur. Dixi (vi vel armis) quia secus, si fuga, vel blandis verbis, aut alio modo licito id faceret. Ad secundum autem quod Prælati imponens aliquam penam temporariam parua ipso iure incurrendam facienti aliquid, præsumatur excludere spirituales per dictum 6. etiam si iuberet, ne confessarius absolueret eum, nisi præuia solutione: quia ille iustus potest operari effectus alios ab isto, & sic non erit inutilis, arg. l. si quando, C. de inoff. test. imo etiam potest absolui autoritate bullarum Papæ ante solutionem, arg. gloss. sing. adiuncto tex. Clem. 2. verb. officij, de Hæret. Ad tertium demum, quod vidua realiter fornicata, non potest sana conscientia retinere bona relicta sibi à marito ea conditione, vt castè viueret, per supradicta. Dixi (realiter) quia secus, si tantum mente, verbo, vel alio actu citra copulam lasciuo, quia non videtur hoc intèdisse testator, cuius voluntas est primum attendenda, l. in conditionibus, ff. de cond. & demon.

X. Quod sicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, vt paulo ante dictum est nu. 40. ita lex in vna sola parte recepta, arg. l. quæ de tota, ff. de rei ven. quo fit vt aliquot leges obligent quoad suam dispositionem principalem, & non quoad penam, quia quoad illam sunt receptæ, & non quoad hanc, & aliquot quoad vnam partem pænæ & non quoad aliam. Exemplum de extrau. 2. de reb. eccles. quam diffinitiuè pronunciauimus olim Salmanticè in illius diocesi receptam esse quoad suam dispositionem & penam intrinsecam annullationis locationis factæ vltra triennium, non autem quoad extrinsecam excommunicationis, & consequenter fieri posset quod aliqua lex humana etiam ecclesiastica ligaret quoad penam exteriorè & non quoad interiorè, licet eius lator vtrànque imponere intendisset, si quoad hanc non esset recepta, & quod illam sic, sicut & qualibet fundata in præsumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoniam veritas præsumptioni est contraria, iuxta c. Isqui, & c. tua, de spons. Equidem optarem multas leges purè humanas siue pænales, siue non pænales esse hoc modo, vel alio consuetudinis vel declarationis saltem mentalis earum latorum quoad pæn-

nas spirituales, & forum conscientiaæ derogatas, quin etiam cuperem, vt omnes legislatores in condendis legibus imitarentur authores instituti Illustrissimi ordinis Prædicatorum, quos alij multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus earum authores ad nullam pœnam etiam minimam animæ interiorè, & ad grauem corporis subditos obligant, modo etiam imitarentur eorundem in puniendis eis seueritatem & diligentiam in foro exteriori pœna corporali, vel alia.

Porro ad primum hic nouè quæsitum, respondeo, quod Collega, vel municipis transgrediens statutum imponens pœnam exclusionis à Collegio, vel municipio, ipso iure, non tenetur in foro conscientiaæ relinquere Collegium, vel municipium, antequam iubeatur id facere, per prædicta. Ad secundum, quod pœnam commissi iuste capere potest, is in cuius fauorem committitur, si iuste fuit imposita, c. potuit, de loca. l. 1. & 2. C. de iur. Emph. secus, si iniuste, qualia sunt, quæ in emptione censuum super immobilibus imponuntur, sub pœna commissi, siue rei super qua imponitur in casum non solutionis per biennium dilata, quod iniuste solebat olim poni, & nunc per multa quæ non oportet afferre, quia sc. re. Pius V. id & aliquot alia, quæ in eiusmodi contractibus fiebant, prohibuit per extrau. sup. c. 17. nu. 234. transcriptam. Ad tertium, quod non tenetur quis in foro conscientiaæ manifestare rem in commissum cecidisse, arg. prædicatorum. Ad quartum, quod verè donans emphyteusim, non tenetur soluere in foro conscientiaæ laudemium. Imò nec in foro exteriori, per allata latè à Ias. in l. 2. C. de iur. Emph. vendens autè videtur teneri ad soluendū illud in vtroque foro, quippe quod videtur esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio concessa, quod non videtur tam pœna, quàm interesse, quod in vtroque foro debetur, per l. 3. ff. de eo quod cer. lo. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod int. prof. & gloss. c. conquestus, de vsur.

XXIII. Qui iussus à iudice soluere notabilem pœnam ob legem violatam, non soluit, secundum S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 3. recept. Dixi (iussus à iudice) quia non soluendo priusquam iubeatur, non peccat, iuxta glo. sing. in c. fraternitas, l. 2. q. 2. arg. c. sine, §. in hoc, 33. q. 2. & Commu. in c. 1. de const. etiam si pœna ipso iure & ipso facto incurratur, iuxta communem recentiorum, quod tenuit tenere Feli. in c. audiuimus, de Sym. sensit Anch. in c. fælicis, col. 3. de pæn. lib. 6. asserit Sylu. verb. pœna, q. 25. & verb. Hæresis, q. 8. Mai. in 3. dist. 25. q. 3. in fin. Caiet. in d. q. art. 1. in fin. Tabien. verb. excōmunicatio, §. casu. 2. §. 1. quam semper sequi sumus, & etiam probauimus olim copiose in Rub. de pæn. & nuper in c. fraternitas, veram esse: quando pœna est talis, quæ aliquam executionem requirit: qualis est amissionis bonorum ob hæresim, aut prodicionè, c. cum secundum, de Hæret. lib. 6. & l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest. qualis est de soluenda talli vel tali summa, & regulariter alia queuis. Tum quia regulariter lex humana sæcularis pænalis ad pœnam peccati mortalis non obligat, vt dictum est supra proximè, & c. 17. nu. 202. Et sub lege gratia omnis lex pænalis continens pœnam temporariam determinatam, est purè humana quoad illam, quamuis sit quoad alia diuina, aut naturalis. Tum quia non est credendum, legislatorem, qui præ oculis temperantiam habere debet, l. quod si Ephesi, ff. quod cer. loc. velle facere partè ipsam contra se executricem, arg. l. nimis graue, C. de test. & l. Humanitatis, C. de excus. tur. præsertim quando pœna est grauis corpori, honori, aut fortunis. Tum quia:

no obligat lex pænalis

Clem. 2. verb. officij, de Hære, adiuncta eius glo. quam didicimus ex solo Franc. Aretino in l. 4. §. Cato, ff. de Verb. oblig. cuius nemo ex tot commentantibus meminerat, probat transgressorem legis non solum à peccato, sed etiam ab excommunicatione ob illud incurfa absolui posse ante solutionem pœnæ ob eam debite.

67 Tum quia consuetudo quæ est optima legis humanæ interpres, c. cum dilectus, de const. id habet. Dixi (regulariter) quia id fallit in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, amissionis beneficij ipso facto, & aliorum similium quæ executionem iudicis non requirunt, considerata mente saltem tacita legislatoris, qui voluit vt pars ipsa contra se foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis spiritualibus, & aliis paruis temporariis iustè velle possit, in aliis tamen grauibus, vt credimus, non possit, quia præberet magnam subditis peccandi occasionem, qui naturaliter reculant fieri pœnarum contra se ipsos impositarum executores, contra c. ex parte, de const. & l. conuenire, ff. de pact. dor. vt sensit Anch. in cap. possessor, nu. 21. de regul. iur. lib. 6. vt vbi supra respondendo ad fundamenta Cast. in lib. 1. de leg. pœn. & communis nostrorum in d. c. 1. de const. quorum opinio locum habet in pœna imposita à testatore, iuxta glo. in c. Raynaldus à Pan. & communi ibi recept. de testam. non eo solo quod ipso iure & facto incurritur, sed quia potius est legatum conditionale, quam pœna, iuxta Caiet. in summa verb. pœnam, & ante ipsum Pan. vbi supra sensit. Est etiam eidem locus in pœna conuentionali quam partes in suis contractibus adhibent, secundum Felyn. in c. 1. de const. nu. 43. & Dec. ibidè nu. 2. quorum opinio quamuis hætenus placuerit, nunc tamen plurimum displicet. Tum quia Anchar. in d. cap. possessor, cuius illos ad id autoritas trouit, non id affirmat. Tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus, eam nisi coactus soluit. Tum quia cum in omnibus fere instrumentis contractuum apponantur pœnæ, & frequentissimè incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur, durumque confessariis esset, negare absolutionem iis, qui restituendi firmum propositum non haberent, quales essent fere omnes qui huiusmodi pœnas incurrissent. Tum

68 quia viros honestos dedecet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, c. suam, de pœn. & c. fraternitas. 12. q. 2. quamuis de rigore iuris exigi possit. Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio, vt qui eas incurrerit, solutionem earum vltro offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet, sed vt per eas ad obseruationem contractuum cogantur, vt per pœnas ad legum obseruationem. Tum denique quod non solum communiter tam boni quam mali ita concipiunt, sed etiam consuetudo ita interpretatur. Quare limitanda est eorum opinio, vt procedat in illis pœnis quæ in satisfactionem interesse debentur, iuxta Anchar. recept. in cap. peccatum, de regu. iur. lib. 6. nu. 10. hæc enim pœna licet sit pœna ex parte soluentis, non tamen est ex parte recipientis secundum omnes, & hoc sentit glo. recep. quæ vltima est, d. c. peccatum, itaque qui eam incurrit, ad eius solutionem in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius cui debetur, iuxta latè tradita per textum glo. & doctores in l. 1. C. de senten. quæ pro eo quod inter. prof.

De

De Auaritia, secundo vitio capitali.

Auaritia quid, & qua contraria est iustitia, & charitati, de se mortalis, nu. 69. & 72.
Liberalitas quid, & est media inter avaritiam, & prodigalitatem, nu. 69. & 70.
Prodigalitas quid, & qua contraria est iustitia, de se mortalis, nu. 70.
Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est estimabile, nu. 71.
Iniustitia omnis genere suo mortalis, nu. 72.
Auaritia in retinendo superflua sine alterius iniuria, quando mortalis, nu. 73.
Beneficiarius superflua retinens, vel profanis impendens, peccat mortaliter, nu. 74.
Auaritia dicitur capitale vitium, quia has septem habet filias, nu. 75.
Duritia cordis qua mortalis, & vt constituenda, nu. 76.
Prudentia, vera & carnis, seu mundi quid, & quo differant, nu. 77.
Astutia quid, & quod duobus ministris vitur, nu. 77.
Dolus & fraus quid, & sunt genus & species, nu. 77.
Pretium rerum iustum quid, & est triplex, pium, rigorosum, & medium, nu. 78. & 79.
Merx penes vnum cur plura valet, quam penes alium, nu. 79.
Valor rei iustus est quo presenti pecunia vendi potest, nu. 80.
Pretium non augetur periculo recipiendæ rem creditam, nu. 81.
Pretium etiã lanatum & mercium nauticarum, non auget, nec minuit dilata solutio, n. 82.
Pretium auget utilitas venditoris, sed non utilitas vel necessitas emptoris, num. 43.
Pretium minuit copia venditorum, & pietas emptoris eos inuare volentis, nu. 84.
Pretij maioris vel minoris dimidio gratia peccatur, sed vix agi potest, nu. 85.
Pretium diminuit pactum de retrovendendo, etiam quo ad hoc, nu. 86.
Pretia minore iusto emere velle, quando non est peccatum, nu. 87.
Pretium quando taxandum, & taxatum vt seruandum, nu. 88.
Emens vel vendens aliquid pro alio, vel vtilius pretiosiore, vt peccat, nu. 86.
Vendens arma iniuste bellaturo, vel alia nociua, vt peccat, nu. 90.
Emens triticum, vel vinum tempore messis vel vindemia, vt excusetur, nu. 91.
Emens vel vendens monoposio, vel solus priuilegio, vt peccat, nu. 92.
Vendens verita infidelibus vt peccat, & est excommunicatus, nu. 93.
Pecunie publicæ Custos, vel Arcarius, ea emendo & vtendo vt peccat, nu. 94.
Hominis liberi emptio regulariter illicita, nu. 95.
Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita, nu. 96.
Emptio Aethiopum liberorum pro seruis vitata, peccatum est, nu. 96.
Proxenera vendens plura quam sit mandatum, quando illud restituet, nu. 97. & 98.

XXIII. PECCAT mortaliter, qui deliberatè & inordinatè appetit quærere vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, c. pœnale, 14. q. 5. adiuncto, c. hæpè, de rest. spol.

Pro cuius intellectu notandum primo, quod liberalitas est vna virtutum attributarum iustitiæ, quæ dicitur pars eius potentialis, de qua Tho. 2. sec. q. 117. quæ ex eius mente, & Arist. 4. Eth. definiti potest esse virtus inclinans ad appetitum dandi ordinatè pecuniam. Datur autem ordinatè, cum datur quid, cui, quando, vbi, quomodo, & propter quod oportet.

II. Quod

II. Quod quia quilibet virtus consistit in medio duorum vitiorum extremorum, quorum alterum opponitur ei per defectum, alterum per excessum, ut dictum est supra eod. c. nu. 2. Ita liberalitas consistit inter vitium auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & vitium prodigalitatæ, quod opponitur eidem per excessum appetitus dandi. Et consequenter auaritia definitur, esse vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ, ex mente eiusdem Tho. q. 118. art. 1. & quod prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecuniæ, de qua Thom. ibidem q. 119. Ille vero appetitus querendi, vel effundendi pecuniam, dicitur inordinatus, cui deest aliqua prædictarum circumstantiarum.

70 III. Quod quia prædicta inordinatio potest contingere in damnum alterius, & sine illo, fit, ut auaritia quæ habetur sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum, & quæ fit cum alterius damno opponatur etiam iustitiæ, & de se sit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas quæ fit sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum. Prodigalitas vero quæ fit in damnum alterius, opponatur etiam iustitiæ, & de se sit mortalis, secundum mentem Thom. recep. in prædictis duabus quæst.

71 IIII. Quod per pecuniam intelligimus hic, pecuniam numeratam, & quicquid est ea æstimabile, iuxta c. totum, 1. q. 3. & consequenter quod appetitus dandi vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens, ita quod rectè ordinatus est bonus, & præuè ordinatus est malus, ut supra eod. c. n. 9. diximus de appetitu gloriæ, honoris, & famæ. Ex quibus colligitur, quod in prædicto modo peccandi, dictum est (deliberatè) quia indeliberatus appetitus ad summum est venialis, iuxta supra dicta c. 11. nu. 4. & (inordinatè) quia ordinatè appetitus est virtus. Et (pecuniam) quia appetitus aliarum rerum non est verè auaritia. Et (in damnum alterius notabile) quia sine illo solum est veniale, per dicta.

72 XXV. Qui inordinatè retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum, quia horum prius est actus auaritiæ, non solum qua parte opponitur liberalitati, sed etiam qua opponitur iustitiæ, & posterius est etiam actus prodigalitatæ utriusque contrariæ, & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalem, ut docet Tho. recep. 2. sec. q. 59. art. 4. Idem de eo qui probabilis mortis corporalis, aut spiritualis periculo propter appetitum pecuniæ quærendæ vel effundendæ se obicit, secundum mentem utriusque Thom. in d. q. 118. art. 4. ad 3. & 119. artic. 3.

73 XXVI. Qui pecuniã superfluam, hoc est maiorem quam necessitas se decenter sustentandi requirit, cupiditate inordinata delectandi se illa, indies eã augendo, & non subueniendo pauperibus, secundum Caiet. in d. q. 118. art. 4. sub fin. quod est certum, si id faciat negãdo opẽ extremè egenti, vel transgrediendo aliquã aliã legem ad mortale obligantẽ, per supra dicta, & etiam secundum eũ si id faciat ad solum se delectandũ eius possessione, non erogãdo pauperibus occurrẽtibus, quia transgreditur legẽ qua diues tenetur superflua illis erogare, licet enim nullis eorũ singulis teneatur illa erogare, tenetur tamen erogare aliquibus quos elegerit, c. sicut hi, 47. dist. cũ cõcord. adeo quidẽ, ut ad id cogi posset, secundum glo. cõmuniter receptã & putatã sing. in d. c. sicut hi, quæ tamẽ habet duas similes. Ampliatio autẽ hæc non videretur tenenda. Tũ quia æquiparat laicos beneficiariis quo ad necessitatẽ faciendĩ elemosynã, cõtra Tho. & cõmunem, ut infra insinuabitur. Tũ quia videtur noua,

& nullibi

& nullibi gentium recepta. Tum quia consequeretur eam, quod quolibet tempore etiam affluentia, posset Iudex cogere laicos diuites ad dandum superflua, aut peribis, quod videtur durum, & contra præfatas gloss. quæ significant id solum fieri posse tempore grandis necessitatis, in quo solo posset procedere hæc opinio. Dixi (inordinata) quia coaceruare ad prouidendum futuræ necessitati suæ, vel suorum, maxime filiorum collocãdorum matrimonio, vel munere aliquo, aut gradu honestandorum, vel Reip. cuius est Princeps, ab inimicis defendendæ, non est actus vitiosus, sed prudentiæ, imo nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiore ordinem promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo & Reip. iuxta sapientiam, vel prudentiam à Deo immediatè vel mediatè acceptam, ex mente Caiet. vbi sup. art. 1. alioquin nullus plebeius iustè suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & ideo non dicendum, l. nam quod absurdum, ff. de oper. lib. nec ob id dicitur habere tale superfluum, quod de præcepto pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda c. seq.

elemosina:

XXVII. Qui beneficiarius ecclesiasticus non erogat superflua quæ sita ex re- 74 ditibus ecclesiasticis pauperibus vel piis operibus, siue id faciat avarè retinendo, siue prodigè impendendo, iuxta mentem Tho. quod l. 6. art. 12. quia ut rectè insinuat Caiet. 2. sec. q. 118. art. 4. est contrarium iustitiæ non solum legum canonicarum, sed etiam naturalium, quod nos latius olim probauimus in c. 1. & c. cum secundũ, de Præb. & nuper latissimè in Apologia lib. de Red. q. 1. Monit. 27. & 38.

De filiabus Auaritiæ.

Porro, Auaritia est vitium capitale siue cardinale, iuxta S. Greg. lib. 31. Moral. 75 & S. Tho. 2. sec. q. 118. art. 7. quia est fons septem aliorum vitiorum quæ suapte natura tendunt in finem, quem auaritia præterdit. Primum est duritiæ cordis, quod est vitium à cõpassione pauperum auertens, & sepè ad nimis seruandam pecuniam tendit. II. Inquietudinis mentis, quod est vitium animum ab ordinatã quiete auertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. III. Violentiæ, quod est vitium ad vim inferendam inclinans, & frequenter in eundem finem tendit. IIII. Fallaciæ, quod inclinatur ad decipiendum verbis, & sæpe in eundem fit finem. V. Periurij, quod est vitium inclinans ad decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem sæpè fit. VI. Fraudis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis quo ad res, quod frequenter fit in eundem finem. VII. Proditionis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis quo ad personas, iuxta S. Thom. 2. sec. quæst. 118. art. 8. Et quia supra actum est de periurio in secundo præcepto in c. 12. de Proditione in 15. de Violentia, in 17. de Fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agemus.

XXVIII. Peccat, qui duritia cordis non subuenit pauperi quoties tenetur de præcepto obligante ad mortale, quod quando cõtingat, dicitur in cap. seq. Aut inquietudine mentis non implet, aut transgreditur præceptum aliquod ad mortale obligans, alia enim hæc venialia tantum sunt. Imo & quia hæc fere runcquam sunt moralia, nisi coniungantur aliis actibus mortalibus, non sunt necessario confitenda, quia satis est cõfiteri illa moralia quæ per prædictam duritiã & inquietudinem admittuntur, ut rectè annotauit Caietanus.

De

De fraude circa emptionem
& venditionem.

77. XXIX. Qui per astutiam, dolum, vel fraudem contrahendo, vel quasi contrahendo, vel distrahendo afficit alium damno notabili per commutationem rei minoris valoris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori, quia id est contra septimum præceptum, & contra illud ad Theſ. c. 4. ne quis supergrediatur neque circumueniat in negotio, fratrem suum, c. 1. de empt.

Pro cuius declaratione norandum primo, quod prudentiæ veræ duo vitia sunt contraria per similitudinem, prudentia carnis, vel mundi, & astutia in malam partem accepta. Nam vera prudentia est virtus quæ inclinatur ad quærendum vera bona per verè bona media, iuxta Arist. 4. Eth. & D. Tho. 2. sec. q. 57. art. 1. Prudentia vero carnis vel mundi est vitium inclinans ad quærendum bonum apparens, & non existens per bona vel mala media. Astutia vero est vitium inclinans ad quærendum vera bona per media mala, iuxta eundem recept. 2. sec. q. 55. art. 1. 2. & 3. Cuius astutiæ ministri sunt duo: Dolus qui est circumuentio mala ad decipiendum adhibita, l. 1. ff. de dol. & comprehendit tam eam quæ fit verbo tantum, quàm quæ facta tantum, vel utroque modo. Fraus autem quæ tantum facta fit, ita quod fraus est species doli, quod eleganter insinuat Iur. Cons. in l. iuris gentium, §. Sed si fraudandi, ff. de pact. dicens fraudem inesse dolo, quod solerter exponit Accurs. de illa inhæsiōe qua species inest generi, & clarius Thom. ubi sup.

78. Secundo quod pretium iustum rei (cuius notitia maximè necessaria est plurimis vtriusque iuris, & aliquot Theologiæ locis intelligendis) est pretium pecuniarium quod communiter æstimatur res valere tunc, attenda illius intrinseca bonitate & vendentis utilitate, loco, tempore, & copia, vel defectu rerum illius generis, & emptorum, & venditorum eam, & modo vendendi eam, statutum à Governatore loci, vel domino rei. Dixi (pretium) pro genere, & (pecuniarium) ad excludendum pretium affectionis, de quo l. si in emptione, ff. de minor. Dixi (communiter) ad excludendum pretium quo vnus, vel alter rem æstimat, l. pretia rerum, ff. ad l. falcid. Dixi (tunc) quia præsens tantum æstimatio & quam haberet vendita præsentis pecunia, est attendenda, l. in lege falcidia, §. fin. ff. ad l. falcid. Dixi (attenta bonitate intrinseca) quia ob eam vna res pluris valet quàm altera eiusdem speciei, & quantitatis, l. ubi autè non apparet, ff. de verb. Dixi (utilitate vendentis) quia venditor tanto pluris vendere potest rem aliquam vnus generis, quàm alij similes, quanto utilior est illa ei quàm alia illis, secundum Tho. 2. sec. q. 77. art. 1. & Scotum in 4. dist. 15. cõmuniter receptos, secundum quos utilitas emptori prouentura, vel necessitas habendi eam, nil pretium auget. Dixi (loco) quia eadem res pluris valet in vno loco, quàm alio, l. 1. & toto tit. ff. de eo quod cert. loco. Dixi (tempore) eadem ratione, l. vinum, ff. de reb. cred. Dixi (copia vel defectu) quia hic auget, illa minuit, secundum omnes. Dixi (emptorum, vel venditorum) quia copia horum minuit, & defectus auget, & contrà, copia illorum auget, & defectus minuit etiam secundum omnes. Dixi (modo vendendi) quia minoris valet merx quum rogatur emptor, quàm quum rogatur venditor, iuxta illud vulgatum. Vtroneæ merces vilescunt; quo fit vt idem pannus, & idem liber maioris valeant

valeant in taberna mercatoris, quàm in manu proxenetae quærentis emptorem, & longè minoris valeant (spolia quæ victor exercitus vedit statim à direptis hostium castris, quàm alia eiusdem generis quæ etiam à Proxenetis deferuntur vendenda in vrbibus pacatis. Dixi (à Governatore) quia illius est illud statuere, l. 1. §. cura carnis, ff. de off. Præf. Urb. Dixi (à Domino) quia deficiente æstimatione communis, & Governoris, potest ipse dominus illud statuere, consideratis industria, impensa, labore, quem illis deportandis de vno ad alium locum, suscepit, & periculo, quod transferendis mercibus, subit: sollicitudine item, & impensa illas conservandi, Gabr. in 4. dist. 15. q. 10.

III. Quod vt cum primis dixit Scotus in 4. dist. 15. q. 2. pretium iustum non consistit in indiuisibili, imò habet latitudinè cuius extremitum inferius appellatur pium, & superius rigorosum, & quod inter illa duo interiacet, medium, vel moderatum, verbi gratia, vnus vlnæ panni iustum pretium dicentur decem Julij, vno plus, vel minus, ita quod vadeim erunt rigorosum, nouem pium, & decem & quodlibet aliud interiacens, medium, vel moderatum. Ex quibus inferitur primo, non solum pretium alicuius rei iustum esse illud, quo cõmuniter in aliqua regione venditur, sed etiam illud quo in hoc loco, tempore, & modo vendendi, cõmuniter haberi potest. II. Quod non est peccatum expectare tempus, locum, & casum, in quo res vilius vendatur, vt aliqui expectant fines Nurdinatum in quibus vt plurimum ob copiam venditorum, & defectum emptorum, merces minoris valent, & alij auctiōnes publicas bonorum viuorum, vel defunctorum, & alij delatiōnes mercium proxenatarum, nam necessitas venditoris, non facit emptionem iniustam, vt probat Caiet. in d. ar. 1. & in summa verb. emere.

III. Sequitur dictum illud commune, tanti valere rem, quanti vendi potest, l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebell. l. quærebatur, ff. ad l. falcid. l. si quis uxori, §. ult. ff. de furt. intelligendum esse de pretio, quo vendi potest in illo loco, tempore, & modo communi vendendi, venditoris præsentis pecunia, arg. l. pretia rerum, ff. ad l. falcid. iuxta Alex. ibi, modo cessent omne monopolium, fraus, & dolus, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 16. §. 2. per l. 1. C. de Monopol. in quibus est astutia illa depromendi in forum multa venalia, quo pretium decrescar, & emendi deprompta, quo pretium augeatur.

V. Quod hæc possunt videri facere pro Medin: in C. de rebus rest. q. 39. 81. quod res carius vendi potest credito, quàm præsentis pecunia, & vilius emi ea anticipata, quia modus vendendi, videtur augere, vel minuere pretium, propter periculum, quod contingere potest, eo quod debitor fieri potest inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere: Cuius sententiam neruose confutat Sotus lib. 6. q. 4. art. 1. de iust. & iur. & neruosius confutari potest eo quod est noua & contra omnes alios Theologos & Canonistas: & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum, perc. in eiuitate, de vsur. per quod soluuntur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non esse magis considerabilia ad augendum pretium, quàm ad aliquid dandum ultra fortem mutuantis, & lege ipsa naturali & diuina qua verantur vsuræ; concluditur, illa non esse in mutuo ad augendum pretium considerabilia.

nota
de capra al fido
de presente
non

82 VI. Quod etiam hæc eadem faciunt pro Soto, cuius tamen non est tenenda opinio, quatenus habet licitam esse emptionem lanarum anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annum, & quod mercator deferens per mare magnam mercium quantitatem, potest credito vendere maioris iusto pretio, quo venderet pecunia præfenti. Tum quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æquæ fere concludentes opinionem Med. quam reprobat, ac suam. Tum quia est qui suspicetur, quod sicut impelli potuit Med. Burg. ad persuadendum sibi opinionem prædictam affectu quo erat in cognatos suos maximos mercatores Burgenfes, ita potuerit mouere Sotum Segobien. affectus quo erat in pastores, & pannificos, quorum maxima copia est Segobiæ, & in eius territorio, vbi hæc consuetudo apud aliquos inoleuit, quæ tamen non potest plus valere, nec excusare, quam consuetudo exercendi vsuras, quum parificata sint ab Ecclesia mutatio cum pacto vel spe principali quærendi aliquid ultra fortem, & venditio pluris iusto ob dilatam solutionem, & minoris ob anticipatam. Tum quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarum mercium facultatem carius vendendi propter verum interesse lucri cessantis, quam tamen eis negat, quam mercatoribus lanarum & mercium nauticarum propter respectus quos tangit, nam quicquid ille dicat, certum est mihi cum communi licere in foro conscientiæ mercatori carius vendere propter verum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod verè coram Deo cessat lucrari propter dilatam solutionem, tantum quanti maioris iusto vendit ei merces ob dilationem, & quod si nolit emere ea conditione, non emat. Qua sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarum, & venditores nauticarum mercium, si verè coram Deo interueniret tantumdem interesse lucri cessantis, quanti carius ob dilatam solutionem vendunt. Dixi (foro conscientiæ) quia in exteriori difficile excusaretur attentata, præsertim extrau. Pij V. relata c. 17. nu. 283. N. Quare ea leges seruandæ sunt in lanis, & nauticis mercibus vendendis, quæ in aliis.

83 VII. Quod ex his sequitur, quod non peccat, qui rem qua magnò opere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tanto pluris iusto pretio, quanto dan. nò (saltem affectionis) eius venditione afficitur. Peccaret autem qui hoc faceret ob magnam necessitatem emptoris, vel magnam vtilitatem quæ inde illi proueniret; iuxta S. Tho. & Scot. sup. citatos, licet honestum esset vt emptor qui ea multum lucratur, aut se iuuat, plus aliquid iusto pretio venditori daret, secundum eosdem.

84 Sequitur etiam quod licet minoris iusto pretio aliquid emere, quando plurimi venditoris eam vendere, & emptoris parui eam emere refert, & pietate motus emit; vt cum quis à paupere suam operam solo victu quæ præbet, ne fame pereat, emit, Sylu. verb. emptio. q. 7. & quod etiam licet emere minoris prædictum aliquid, cum pacto, vt venditor, quam diu vixerit, fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset. Maior in 4. d. 15. q. 40. ar. 7. Pro quo est textus in c. cum Ioannes, de fid. instr. Et quod etiam licet venditori vendere dilata solutione, tanto plus addendo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insumpturum, modo proponat id remittere debitori si absque impensis statò die soluerit, Maior vbi sup. Quod non videtur tutum, Sylu. in Ros. aur. cal. 6. quia venditor potest mutare voluntatem, aut eius obliuisci;

aut mori. Et ita emptor cogi totum soluere: sed occurri potest omni periculo, tradente venditore schedam subscriptam qua promittat serantem de pretio remissionum, si statò die soluat, quantum iusto pretio adiecit, sine causæ remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur vsurarius. Per hæc præmissa clarent verba posita in præd. 29. peccandi modo, cui addo quod si deceptio fuit ultra dimidium iusti pretij, deberet rescindi contractus, vel pretiù suppleri vel diminui in vtroque foro. l. 2. C. de resc. vend. & c. cum dilecti, de em. & vend. cum ann. eis. Imò & si deceptio fuit ultra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrouendendo in Regnis Lusitanæ per statuta Regia lib. 4. Ordinat. tit. 14. §. & se fosse, tit. 27. §. 1. & 2. & si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iusti pretij, modo esset notabilis, peccaretur, cum obligatione restituendi in foro interiore, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per viam denuntiationis, vt efficaciter probauimus in c. nouit, de iudic. notab. 6.

Admonemus tamen, id quod ibi non fecimus, nempe quod ad rescindendum: hæc ratione contractum, non solum opus est probare rem emptam, vel alias commutatam tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuisse in illa Regione, iuxta communem æstimationem, sed etiam, tanto pluris, aut minoris valuisse in illo loco & tempore, & modo vendendi, quando; vbi, & quo modo vendita fuit. Et quod etiam emptor qui prætenderet rem non esse emptam pretio minore iusto, probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, vel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tunc abundantia vendentium, res venales eiusdem qualitatis, cuius erat emptæ, & pecuniarum, & emptorum penuria, ob quod venditores rogabant emptores qui ægrè emebant. Quo probato, probaretur res emptæ multo minoris valuisse, quam alio tempore vel loco, per dicta supra eod. cap. à nu. 78. Et etiam venditor qui prætenderet rem non esse venditam pretio maiore iusto, posset probare prædicta contrario modo se habuisse. Et ideo non sunt facile consulendæ huiusmodi lites. Tum quia sunt periculosæ. Tum quia nemo facile condemnare debet in iudicio, vel extra, eos contra quos intenduntur. Præsertim si damnum passus, sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam vel eius partem donare poterat, & sponte absque vi, metu, & graui necessitate id passus est, quia potest iudicari voluisse illud damnum donare, secundum Petr. ab Anch. in c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. nu. 2. arg. l. quisquis, C. de Resc. vend. adiuncta l. quod quis sciens, ff. de cond. indeb. quem post Saly. in Auth. sed hæc, de vsur. q. 2. defendimus in c. nouit, de iudic. notab. 6. nu. 61. Tum quia via denuntiationis euangelicæ est fragilis contra negantem deceptionem, per notata in d. c. nouit, & iudices seculares iam non permittunt alia via tractari huiusmodi lites apud iudices ecclesiasticos.

Admonemus item dicta supra c. 17. à nu. 247. quod pactum de retrouendendo diminuit de pretio, & consequenter leges quæ loquuntur de deceptione ultra dimidiam vel quartam partem pretij, debere intelligi de dimidia vel quarta pretij per tale pactum diminuti, frequenter enim tale pactum quartam partem vel amplio rem pretij diminuit, arg. extrau. 1. & 2. de empt. quatenus probant annum censum duodecim, emi posse iuste centum, cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret, 200. & amplius.

nota
de pradalanis

nota
el mercader le puede cargar
sistema q ad hazev costas of

nota.
El q tiene una casa o huera
taf. ilatiene en mudo
la prude vender en mas
sus muy rogado.
nota.
del jornalero que
de alquilar quando
ipse rogat por memento

87 XXX. Peccat mortaliter, qui vult deliberatè emere, aut per alium contractum obtinere aliquid minoris iusto pretio pio, aut vendere, aut dare per alium contractum carius iusto pretio rigoroso notabiliter, secundum omnes. Dixi (deliberatè) ad excusandos innumeratos qui sensualitate ad id prouocante, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria concipiunt, Sylu. in Aur. ros. cas. 15. Excusatur etiam à mortali, qui non vult emere rem minoris iusto pretio, quod valet in loco, tempore, & modo, quo emit: sed sic minoris pretio pio, quo venditur in officina, aut vbi emptores rogant: ob quod à mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorum discedentium, aut vita functorum, minoris iusto pretio pio, quam in officina librariorum valet apud veditorem, eo modo quo eos vendit. Et qui obseruant occasionem emendi pannum, telam, aut alia in auctionibus, vel à proxenetis querentibus emptores mercium sibi ad vendendum traditarum, quæ minoris æstimantur & emuntur. Qui vero per ignorantiam emit aut vendit notabiliter iniustè, non peccat, donec id rescuerit, & satisfacere noluerit, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 77. art. 2. & S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 16. §. 3. & alios quos adducimus in Rep. cap. nouit, de iudic. notab. 6. nu. 66.

88 XXXI. Qui vendit triticum aut aliquid aliud certo pretio iusto æstimatum à Repub. maiore notabiliter illo, cum obligatione restituendi illum excessum secundum Med. Codi. de rest. q. 36. & Castr. de leg. pœn. lib. 1. c. 12. nec à peccato excusat pœna in edicto æstimatorio statuta, secundum eosdem, nec donatio emptoris facta in emptione: quia præsumenda est non esse facta voluntate libera, sed necessitate coacta. Dixi (in emptione) quia facta postea cessante necessitate, excusaret per dicta supra cap. 17. nu. 81. Quia in re quod dicitur de Laicis, dicendum videtur de clericis, quia quamuis hi legi seculari non subiiciantur, subiecti tamen sunt legi naturali & diuine, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustum pretium vendat. Iustum autem pretium est, quod ab in id potestatem habente præstituitur, secundum omnes, quod etiam tenendum est in terris vbi limitatur pretium rei in eis collectæ, & non aliunde importatæ, etiam si res clericorum æquè bona sit ac importata; quia licet ipsi ita sint exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri, c. decernimus, de iud. & c. si diligenti, de For. comp. & etiam sua quo ad aliqua, c. bene quidem, 96. dist. & c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de const. consistendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiecti illi quam extera, & quod causa prouidendi necessitati suæ Reip. iustè potest dari priuilegium bonis externis, vt tam subditi quam externi possint importare illa vendenda in suis terris, excludendo ab eo bona suæ terræ, quæ sunt exemptorum ab eo. Quamuis charitatis Christianæ foret, vt Principes Ecclesiæ, qui maiore misericordia resplendere debent, taxas & pœnas secularium, quas ob misericordiam faciunt, suis edictis iuuarent. Dixi (iusto æstimatum) quia æstimatio iniusta non obligat, saltem in foro conscientiæ, secundum omnes. Arbitror autem rarissimè ponendam esse hanc taxam. Tum quia ad occasionem vendendi corrupta & fere inutilia eodem pretio quo sincera, & vtilissima. Tum quia superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa non occurrente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuitem vult mutuare nec vendere credito res taxatas nisi pretio taxæ etiam tempore abundantia. Tum quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium mille modis.

modis taxam fraudantibus, quorum vnus est nolle vendere rem taxatam, puta triticum, nisi ematur etiam non taxata, puta vinum duplo, & quadruplo maiore pretio quam valet, quem speciatim reprobatur Med. vbi supra.

XXXII. Qui sciens emit vili rem pretiosam ab id ignorante, puta aurum, 89
velequum sanum, à putante esse aurichalcum, vel infirmum, aut contrà, vendit vile pro pretioso, puta plumbum pro stanno, stannum pro argento, aurum alchymisticum pro naturali, &c. cum obligatione restituendi damnum, secundum mentem Thom. recep. 2. sec. q. 77. art. 2. adiuncto Caiet. in summa verbi alchimia. Idem de venditore, qui sciens rem vitiosam, sine declaratione vitij vendit nescienti & ea de re non monito, secundum eundem Thom. vbi supra, nec satisfacit dicendo se nolle teneri de aliquo eius defectu, & quod vendit cum omnibus suis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures quam habeat, etiam si occultum inter illos falsos exprimat, ita vt emptor, moueatur ad credendum non inesse illi occultum verum, cum iudicat eum mentiri in patentibus, vt cum ait, vendo hunc equum tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quocumque defectu laborante, mentiendo circa patentes defectus, secundum Specul. recep. de rescin. vend. §. 1. nu. 7. Mai. in 4. dist. 15. q. 40. col. 4. Tum quia tenetur speciatim declarare defectum quem ipse scit & emptor ignorat. Tum quia mouet emptorem ad credendum, ipsum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur, arg. c. semel malus, de reg. iur. lib. 6. Dixi (sciens) quia nesciens celando non peccat, licet cum rescuerit, tenebitur ad resarciendum damnum emptori. Dixi (occultum) quia manifestum non tenetur declarare, veluti si equus patenter est cæcus, vel claudus, &c. modo non faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nec etiam occultum quod emptori non erit notabiliter damnosum, nec tale propter quod desineret emere, licet ægrius esset empturus, modo tantum de pretio detrahat, quanti ob illud verè minoris valet, iuxta eundem Mai. vbi supra. Post venditionem tamen admonere debet emptorem illius vitij, & quod ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri pluri venderet, esset causa damni illius tertij, vt rectè notauit Caiet. 1. sec. q. 77. artic. 3. pro quo est c. fin. de iniur. Idem de vendente rem quam sciebat cito corrupendam ementi ad diu seruandum, l. 2. C. de per. & com. rei vend. Queritur hic nouè, an peccet mortaliter, qui vendit aliquid amissum ipso iure ob hæresim, crimen læsæ Maiest. aut aliam similem causam, emptori id ignoranti, eaque de re non admonito? Resp. quod sic, quia per supradicta vendens aliquid non manifestando vitium occultum illud ignoranti, peccat: Et satis superque vitiosum quo ad hoc videtur, rem vendendam non esse vendentis, posseque ab emptore iure auferri, etiam non reddito ei pretio quo emit, cuiusmodi sunt prædicta ipso iure amissa, secundum Io. Andr. communiter recep. in c. cum secundum, de Hæret. lib. 6. nisi tamen occulto modo fuisset amissum, quod probabiliter credit vendens illud nemini deiectum iri, nec consequenter rem venditam ab emptore euiectum iri: Tunc enim cessante causa ob quam peccaret, cessat peccatum, arg. c. cum cessante, de appell. & l. adigere, §. inamuis, ff. de iur. patr.

XXXIII. Qui vendit arma ei, quem scit emere ad nocendum iniustè, aut ad bellum, quod scit esse iniustum, Ant. 2. p. tit. 1. c. 24. §. 11. arg. c. notandum,

*et q. vendit aliquid cosa
strenuata in mala de
Bre:—*

2. q. 1. vel dubitat, & non subicitur Principi cui vult militare. Subditus enim potest dubietatem deponere, arg. c. quid culpatur, 23. q. 1. Quid autem sit dicendum de illo qui vendit illa sine vilo malo sine ob iustum lucrum, licet credat euentem iturum ad bellum iniustum, colligendum ex resolutione posita supra c. 19. nu. 16. Ex eodem item loco colligitur quid sit dicendum de vendente, vel habente venalia toxica, aconita, inutilia, chartas lusorias, taxillos, fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91. XXXIII. Qui tempore messis, aut viademie tam immoderatè triticum, aut vinum quod postea carius venderet, emit, vt caritatem inducat, c. quicumque, 14. q. 4. Dixi (vt caritatem inducat) alias enim secus, præsertim ad prouidendum suæ domui alendæ, etiam paulo plus quam egeat, & postea quod superfuerit pretio corrente vendat: vel si emit ad prouidendum Reip. vt Ioseph. Genes. 41. aut pauperibus, & necessitatibus, aut ne exportetur, vel dissipetur, aut ob alios fines honestos, secundum mentem Innocen. in c. 1. ne cler. vel mon. & S. Anto. 2. part. tit. 1. cap. 23. §. 16.

Ad nouè quaesita super eo quod Hispani Mohatram vocant, nimirum quum quis non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argentum factum, vel pannum, aut alias merces, quo statim eas minoris vendendo pecuniam cogat, Resp. Primo, quod vendens illa ei pretio iusto, etiam rigoroso, non peccat, alioqui sic, per dicta sup. c. 17. nu. 228. II. quod non decet eum denuo emere à se vendita etiam iusto pretio minore illo quo vendidit, nisi secretissimè id faciat, ne pro iniquo mercatore, vel usurario palliato habeatur, cuius infamiae periculo probabilè se exponendo peccaret, arg. c. non sunt audiendi, 11. q. 3. III. quod de rigore iuris liceret ei denuo emere illa iusto pretio mediocri, vel pio minore rigoroso quo vendidit, quia nulli legi iustitiæ contrahentis, & si alicui legi charitatis scandalizando alios contraheret, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quam solius legis iustitiæ transgressio obligat, iux. dicta c. 17. num. 11. IIII. quod bene mereretur de Deo, & proximo emendo denuo iusto pretio etiam pio, quo apud ipsum valebant ea quæ vendidit, si miser ille, quod frequenter contingit, non inueniret iustum pretium, etiam pium, quo apud primum vendentem rogatum valebant, & magis si non inueniret iustum pretium etiam pium quo apud ipsum reuidentem & rogantem valent, quod est longe minus, per prædicta sup. eod. à nu. 78. Deberet tamen id facere, vocatis aliquibus qui illud pietatis opus intelligerent, ne qua infamia illi ex opere bono nasceretur, quod alias consulere meminimus. Ad nouè autem quaesitum super venditione census, Resp. Primo, quod non licet emere censum nouè imponendum in inore pretio, quam statuto à lege, quia priuatus non potest mutare pretium auctoritate publica taxatum, l. priuatorum, C. de iur. om. iud. II. quod censum iam impostum alij pretio iusto potest quis emere minore à rogato emere illum, tum quia, vt aiunt, Vltroneæ merces vilescunt. Tum quia lex statuit pretium censibus nouè imponendis, quo facilitati eos imponendi obuiaret: quæ ratio cum cesset in iam impostis, cessabit etiam eius transgressio, arg. c. cum cstante, de appell.

92. XXXV. Qui facit monopolium cum alijs mercatoribus, ne illas, aut illas merces minoris pretio quam illo vel illa vendant, arg. l. 1. C. de Monop. aut à Prin-

cipe priuilegium impetrat, ne certi generis merces ab alio quam ipso vendantur, in populi damnum notabile, ex mente Ros. verb. emptio, §. 23. quamuis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum obligando ad id aliquos, statuere, vt soli deputati ab eis, talia, aut talia pretio tolerabili minutatim vendant, puta vinum, oleum, &c. iuxta Rosel. vbi supra.

XXXVI. Qui emit vel vendit frangendo festa, vt sup. c. 13. nu. 8. vel peicrando, vt sup. c. 12. vel mentiendo, vt sup. c. 18.

XXXVII. Qui ad terras infidelium res vetitas exportat, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus, per c. ita quorundam, de Iudæ. & bullam cœnæ Domini, quod latè declarauimus in Rep. prædicti cap.

XXXVIII. Qui thesaurarius, aut receptor alicuius Ciuitatis, communitatis, aut domini emit, aut negotiatur pecunia publica in custodiam recepta, per tres leges, C. de iis quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto c. pœnale, 14. q. 5. Quod limitandum est procedere solum in eo qui id facit sine superioris consensu, vel non soluendo quibus debet statis temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, sed cum damno notabili, quod restituere tenetur, ex mente S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 5.

XXXIX. Qui societatem habet cum alio, nolens discedere ab eo non refisciente, per d. sup. cap. 17. à nu. 251.

XL. Qui emit hominem liberum non constitutum in extrema necessitate se vendendi, vel possessum pro seruo, quem credit, aut credere debet esse liberum, eo quod credit, aut credere debet illum non fuisse captum in bello iusto, nec ob crimen libertatem amisisse, sed surreptum aut captum à latronibus, quales, vt fertur, sunt multi Æthiopes, & Indi capti à Piratis Christianis, vel à latronibus suæ Regionis, & postea venditi exteris pro seruis, & obligatur restituere illum suæ antiquæ libertati, arg. l. & liber homo, & l. liberi hominis, ff. de Cont. empt. Dixi (non constitutum) propter eos qui emunt captos malè per Paganos destitantes eos in cibum, ob idque eos impinguentes, quod passim contingit Brasiliæ, ac in alijs terris quas incolunt Antropophagi, licet enim eos emere, & illis emptioni suæ consentire. Tum quia vita pretiosior est libertate, l. seruitutem, ibi, fere, adiuncta glo. & l. quod attinet, ff. de reg. iur. Tum quia pater tempore famis extremæ, filium vendere potest, l. 2. C. de Pat. qui fil. distrax. Tum quia id potius est eripere illos morte iniusta ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortem, relatum in c. non in inferenda, 23. q. 3. quam emere. Tum per ea quæ tradit Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. & Salyc. in d. l. 2. C. de pat. qui fil. dist. Tum quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenti etiam extremè, modo commodando, vel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra c. 17. à nu. 60. Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se vel per alium se redimere licet, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo quo valerent tempore redemptionis, si verè serui essent, etiam inuito possessore, & eo quod redempti fiunt liberi, & non liberti, perinde ac si nunquam fuissent capti, instar filiorum à patre ob famem venditorum, iuxta prædictam l. 2. de sumpto arg. ab æquiparatis ex glo. 2. solemn. c. miramur, de seru. non ord. & glo.

nota
de vend. naves. s. l. m. 17.

mo habet.

beneficentia.

de los q. captiuos

fin. l. si quis seruo, C. de furt. Ex quo fit, vt moneri debeat secundus emptor modum quo ille fuit antea emptus, vt secundus emptor filij à patre ob necessitatem venditi est monendus, minoris enim valet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, vt minoris valet prædium cum pacto de retrovendendo emptum, iuxta supra dicta c. 17. nu. 249. Non obstat, quod melius faceret qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit hoc esse malum, quia bono melius datur, l. vbi autè, ff. de verb. Tum quia vtilius est dicere hoc, quam contrarium, ne bona opera impediatur, quum illud nemo, vel rarus facturus sit, hoc verò multi facient, & faciunt, quos arbitror iustè posse capere etiam inter esse iustum pretij pro eis dati, arg. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo quod int. & aliis supra sæpè citatis.

Quæritur hic nouè, An peccent cum obligatione restituendi ementes Æthiopes, Indos, vel alios, delatos è suis terris in alias? Respon. quod non, si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, vel ab aliis cum consensu eorum venditos, vel in bello iusto captos, alias secus. Is autem mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicam, ex fide dignorū relatione ortam, quod dolo vel vi, extra bellum iustum fuerint capti, vel in naues introducti, ac postea volentes nolentes abducti, quod aiunt esse frequentissimum, arg. glo. sing. in l. Titio fundus, ff. de cond. & dem. & notat. per glo. in c. qualiter, & quando, 2. de accus. & cap. illud, de Cler. ex mi. quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquem vitandum, famam quod sit excommunicatus, & quamuis iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, per extrauag. ad euitanda, Martin. V. relat. infra c. 27. sufficeret tamen fama quod est denuntiatus, vt ibi dicitur.

97. XLI. Qui proxeneta vel licitator aliquid ad vendendum accipit, & sibi partem pretij notabilem retinet, cum obligatione restituendi, iuxta Ang. verb. empt. §. 2. 3. nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto, acciperet, & etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se venditurum promisit. arg. c. Non sanè, 14. q. 5. quamuis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id quo pluris illud vendiderit, nisi excesserit pretium rigorosum, talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. vbi supra. Quod limitem procedere, quando expresse, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum, contrarium vero, quod tenent S. Ant. 3. part. tit. 8. c. 1. §. 4. & Ioan. Tabien. & Iaf. in §. actiones, inst. de act. & etiam Mai. in 4. dist. 15. q. 41. quando id non esset actum, vt quum quis famulo suo stipendio conducto, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxeneta conuenio stipendio, licet proxeneta, qui sua industria illud pretiosius reddit, cum ad id non teneretur, excessum sibi retinere possit, Gab in 4. dist. 15. q. 10. ar. 3. nu. 4.

98. XLII. Qui suo stipendio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare velle, & accepta potestate dandi illam eo pretio, vendit centum, & viginti, sibi retinens viginti, Caiet. in summ. verb. proxeneta, cum obligatione restituendi.

De Simonia, quæ speciem emptionis, & venditionis habet.

Spirituale quid & quod duplex, & adnexum illi duplex, & quod purum, quod mixtum, n. 99. Spirituale non omne sacrum, & nihil sola natura quælibet, nu. 99.

Simoniam quid, nu. 100. est triplex, quid Mentalis, nu. 102. Conventionalis, nu. 103. Realis, nu. 105.

Simoniam non est ars, consilium, & c. nu. 100.

Simoniam semper est dare pro pretio vel causa principali spirituali, & nunquam alias verè, num. 100.

Simoniam non facit causa minus principalis, etiam si absque illa non fieret actus, nu. 100.

Causa non omnis sine qua non fieret actus, est principalis, nu. 100.

Simoniam vt non est datio pecunie, pro sustentatione, pœna, vexationis redemptione, Missa, precibus, nu. 101.

Simoniam Mentalis tantum duplex, vtraque mortalis, neutra obligat restituere, etiam si sit diuinitus prohibita, & c. nu. 102.

Intellectus verus, c. si de Simonia, & cuiusdam dicti S. Thoma, nu. 102.

Restituere non obligant opera sola intentione interiore mala, nu. 102.

Ecclesia non punitur ob actus interiores, nec exteriores sola intentione interiori malos, nu. 102.

Simoniam conuentionalem tantum peior mentalem, & est duplex, nec magis punitur completa tantum à dante spirituale, quam à dante tantum temporale, nu. 103.

Collatio, pure facta non pendet à futuris, sed fallit hic, nu. 104.

Emphyteusis amissio pendet à voluntate Domini cui amittitur, nu. 104.

Simoniacus ante completam vtrinque Simoniam celebrans, an irregularis, nu. 104.

Pensionarius celebrans lapsa termino, antequam impetatur, an irregularis, nu. 104.

Simoniam Realis annullat actum, etiam renuntiationis, & excommunicat, nu. 105.

Hic locus videtur, Pie lector, opportunus inferendi summam eorum quæ 99 huc pertinentia continet Comment. in cap. vlti. de Simon. qui est vnus è quinque vna cum Manuali vulgari excusis, quorum summam quatenus ad id pertinet, opportunis locis inferere in hoc latinitate donato promissimus in epistola ad te in princ. eius data. Inferemus verò ea non separatim, vt de aliis fecimus, sed mixtum cum iis quæ hic scripseramus. Omissa igitur breuitatis causa inquisitione, cur potius hoc vitium denominetur à Simone quam Giesi, vel Balam, vel Iuda, qui vt habet, cap. Qui studet, 1. quæst. 1. spiritualia vendiderunt, quum per venditionem ita committatur, sicut per emptionem, eo distinctius enitar rem tractate, quo confusius video ab aliquibus eam tractatam, præmittens primo quod vt ait Mai. in quarto distin. 25. non est facilè definire spirituale, cuius ratio licet eam non attingat, potest esse: Quod cum spirituale, siue spiritale dicatur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem dicatur proprie habitus, iuxta illud Iob. 17. spiritus meus attenuabitur, & per translationem nunc anima, Ioan. 19. Tradidit spiritum, nunc ventus, act. 1. Tanquam aduenietis spiritus vehementis, nunc omne incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. spiritus est Deus, nunc alia, vt ait Thom. 1. par. quæst. 41. artic. 3. ad quartum. Necessè est, vt spirituale quoque

*del q̄foma algo p̄den
der. si p̄uide libar clea
uso del precio q̄l dixerū
abiendo el seño lado.*

multipliciter dicatur. Quare omisso stylo quo in vulgari hoc in loco vsi sumus sequuti Ioan. Andr. Panor. & communem in d. cap. Consulere, de Simon. adiun. Etis quæ Tho. & communis ait in quarto distin. 25. spirituale, vt huc pertinet, est donum supernaturaliter à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate supernaturaliter sibi data ad conficiendum illud, vel annexum eis. Quæ definitio satis colligi potest ex cap. Gratia, & cap. Qui studet, 1. quæst. 1. & cap. Quam pio. 1. q. 2. & Dur. dist. 25. q. 1. & ex Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. 3. & 4. Dixi (donum supernaturaliter) ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi (ad salutem animarum) ad excludenda insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus, & Principibus aliquot vel aliis in alium finem quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi (vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam) ad includendum spirituale per causam, qualia sunt sacramenta quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est supra, c. 22. nu. 1. & 2. Dixi (vel ab ecclesia potestate supernaturaliter sibi data,) ad includenda spiritualia propter statuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere, de Simon. qualia sunt sacramentalia & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruantur, consecratio & benedictio Ecclesiæ vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ baptismalis vel benedictæ, exorcismus, catechismus, Ius patronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renuntiationes, & id genus alia.

Ex quo inferitur Primo, quædam esse spiritualia à solo Deo immediatè creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & gratiæ quas gratis datas appellant, & iurisdictio ecclesiastica supernaturaliter primum à Christo data, vt diximus in cap. Nouit, de iud. notab. 3: Alia vero ab Ecclesia instituta, qualia sunt reliqua prædicta. Non tamen ex hoc inferas, quod solum priorum venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita quia Simoniacæ, quia etiam venditio posteriorum est eiusmodi, vt infra tangetur. Non item putes quod omne sacrum est spirituale vt hic accipitur. Bona enim mobilia & immobilia ecclesiastica sunt sacra, iuxta Thom. recept. 2. 2. q. 99. artic. 3. & probatur in cap. Nulli, & cap. Prædia, 12. quæst. 2. quæ tamen non sunt spiritualia, vt hic sumuntur, & ita eorum emptio etiam iniusta, non est Simoniacæ, licet sit sacrilega, per cap. prædicta, quia definitio eis non conuenit, nam licet dedicerentur ad sustentationem spiritualium, vt ait Thom. vbi supra; non tamen per benedictionem sacri constitutiua, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluiamus nuper in c. Non liceat, 12. q. 2. §. 17. à nu. 7.

Secundo, quod omnia instituta ab ecclesia sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ, & ideo merito vocantur annexa spiritualibus: quia sunt superaddita humanitus spiritualibus datis diuinitus. Quædam quidem antecedenter, puta quæ non requirunt in habituro illa, aliud spirituale quam Christianismum, vt ius patronatus, ius sepulturæ, calix & similia. Alia dependenter, siue consequenter, quæ requirunt aliquid spirituale ultra Christianismum: qualia sunt beneficia & officia ecclesiastica, quæ est doctrina Thom. communiter recepta, 2. 2. q. 100. art. 4.

Tertio,

Tertio, quod quædam sunt spiritualia pura ab omni rei temporariæ mixtione, qualia sunt gratia & dona Spiritus sancti. Alia mixta ex spirituali, & temporario, & horum quædam habent plus spiritualis, quam temporarij, vt sacramenta, & actus conficiendi ea: qui constant ex parte purè spirituali, & labore temporali. Alia contra quorum maior est temporalis, & minor spiritualis, vt calix factus, & ornamenta sacra in quibus materia quæ est maior pars, est res temporaria, & consecratio & benedictio, quæ est spiritualis, minor. Et quamuis neutra horum pretio vendi possint quoad partem spiritualement, neque eius ratione debeant maioris aestimari, tamen ea quæ sunt generis posterioris, vendi & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea vero quæ sunt prioris generis, non.

II. Principaliter præmitto quod Simoniam est voluntas studiosa emendi, vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum secundum glo. scilicet in summa, 1. q. 1. receptam ab omnibus Canonistis in rub. de Simon. & à Theologis in 4. dist. 25. & à S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 1. Dixit (voluntas) ad significandum quod Simoniam mentalis qua quis vult committere Simoniam conuentionalem, vel realem, est verè peccatum mortale Simoniam etiam non sequuta conuentionali nec reali: quia radix malitiæ Simoniam sicut & cuiuslibet alius peccati in actu interiori voluntatis consistit, secundum Thom. recep. 1. 2. q. 20. iuxta illud Math. 15. Non quod intrat per os, &c. Tum quia peccata cordis, oris, & operis, eiusdem speciei & malitiæ sunt, Thom. 1. 2. q. 72. artic. 7. & dictum est supra prælud. 9. & c. 16. nu. 1. sub. fi. & constat ad mittere Simoniam conuentionalem, vel realem esse peccatum mortale, c. tanta, & tot. tit. de Simon. Tum quia talis voluntas est peccatum mortale, secundum omnes, & non nisi peccatum Simoniam, ergo est Simoniam. Propter quod Mai. in 4. dist. 25. q. 1. deridet glo. dicti cap. fin. cui concordat glo. præfati cap. consulere, putans eam dicere contrarium, quod tamen non dicit, imo expresse aiunt ambæ glo. esse peccatum, sed non facere quem Simoniacum, id est, de numero eorum quos iura vocant Simoniacos; id est, punibiles pœnis contra eos constitutis, quod quia non satis aduerterunt aliqui, grauitè in hoc lapsi sunt. Dixit (studiosa) ad excludendam indeliberatam. Dixit (emendi vel vendendi) ad includendum omnem voluntatem dandi, vel accipiendi aliquid pro spirituali non gratuito, sed in quoddam pretium, vel causam principalem & immediatam iure id non permittente, vel prohibente per infra dicenda. Dixit (spirituale) ad includendum omne diuinitus datum, vel institutum ad salutem animarum, iuxta dicta nu. 99. Dixit (vel spirituali annexum) tum ad includendum omne spirituale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendum, & conseruandum spirituale diuinitus datum per ibidem dicta. Tum ad significandum quod in nullo alio etiam sacro committitur Simoniam, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione & eius declaratione inferitur Primo, quod nunquam committitur Simoniam circa corporea, vel incorporea quæ sunt naturaliter quælibet: quia non sunt spiritualia, vt spirituale sumitur in hac definitione, & consequenter nec circa sciētiam iuris, vel aliam, & artem, & cōsiliū naturaliter quælibet, licet contra senserit glo. violans textum in cap. Non liceat, 11. q. 3. quatenus habet, non licere Doctori vendere cōsiliū sine studij labore præstitum, innuens id esse Simoniam, cui consequens est quod grauitè labuntur Hostien. Card. & Panor.

m. 5.

& alia

definitio Simoniam

& aliquot alij in cap. Quia nonnulli, de Mag. sentientes committere Simoniam illos qui docent aliquem scientiam pecunia, si habent unde se aliunde sustentent: quia non vendit quid spirituale, vt hic sumitur, & grauius Panor. significans scientiam, vel laborem docendi esse tale spirituale quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio spirituali accommodari possit, argu. c. Ad quæstiones, de Rerum. permut. malè ad hoc applicati. II. Quod duplex est Simonia, altera prohibita quia Simonia, id est, iure diuino & humano prohibita, altera Simonia quia prohibita, hoc est, solo iure humano prohibita, iuxta glo. celebrem & receptam, cap. ex parte, 1. de off. deleg. Prioris est voluntas emendi, vel vendendi verè spiritualia siue à solo Deo sint data, vel instituta, siue ab ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Posterioris generis est voluntas faciendi collationes, renuntiationes, præsentationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis in aliis licitis, etiam in his, nisi ab ecclesia prohiberentur, & ira frequenter Simonia committitur sine interuentu pecunie numeratæ, vel rei cæstimabilis. Nam cum quis renunciat beneficium suum in fauorem alicuius, vt ille, vel alius renunciet aliud in fauorem alicuius, vel alius renunciet aliud in fauorem alterius; vel suffragatur cuiuspiam in aliqua electione, vt alius suffragetur alteri, vel renunciat beneficium suum simpliciter, vt alius impetret sibi aliud ab Episcopo, vel alio collatore, & aliis similibus casibus non datur pecunia neque aliquid aliud ea æstimabile, & tamen est Simonia: quia id tanquam Simoniam prohibet ecclesia. Ratio autem quare id prohibet ecclesia, est, quia in his omnibus datur, vel relinquitur ius spirituale cum onere vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis vel causa principali mediata eam habendi, quod prohibetur in c. sicut, 3. & c. Non satis, de Simon. c. Quam pio, 1. q. 2. c. fin. de pact. & includitur sub declaratione tertia definitionis, quæ tamen non procedunt in conditione, & modo quæ iure insunt, c. significasti, cum glos. de elect. & c. Ad audientiam, cum glo. de rescript. modò exprimantur eo solo modo quo insunt, vt Fely. & citati ab eo ibi declarant, arg. l. 3. ff. de leg. 1. Per quæ pridem defendimus collationem cuiusdam Commendæ faciendam alicui adiecto modo, vt solueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis statuto soluere tenebatur, quisquis eam haberet. III. Quod permutatio beneficiorum etiam quoad titulum est Simoniacæ, si fiat absque superioris autoritate, c. Quæsitum, & c. penul. de rer. permut. quoniam per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo spirituali in quoddam pretium, vel causam principalem, & immediatam quærendi illud, licet non sit pecunia æstimabile, vt palam est, quamuis licita sit si fiat autoritate superioris, quia id iure permittente fit, c. cum olim, c. cum vniuersorum, de rer. permut. & clarius in c. 1. lib. 6. & clem. 1. eod. tit. & quia iura solum permittunt permutationem beneficiorum quæ sunt permutantium, ideo Simoniacæ est permutatio qua quis ius ad rem quod habet per egressum, accessum, electionem, præsentationem, optionem, vel aliam nominationem permutat cum alio simili iure vel beneficio alteri iam quæsito, vel vacanti per d. c. 1. cum ei annot. præsertim per Io. Andr. & Franc. Et idem de permutatione qua renuncians beneficium minoris valoris reddit pecuniam, vel constituit pensionem annuam alteri permutanti maius ad æquandum illa: quia id nullo iure per-

mittitur, quamuis quum ecclesiæ bona inæqualia habentes permutantur quoad proprietatem refundi possit separatim pecunia qua bona illa æquantur, c. Ad quæstiones, de rer. permut. per quod idem fieri posse autoritate superioris in permutatione. titulorum dicit Anch. in consi. 280. quod commendat Fely. in c. quia verisimile, de præsumpt. nu. 1.

Quarto, quod non est Simonia dare, vel accipere alia ratione quàm pro pretio quærendi spirituale, puta pro sustentatione ministrorum, vel pro liberalitate, vel elemosyna, vel pro solutione obligationis, legis, vel consuetudinis, vt sentit Thom. & exprimit Caiet. vbi supra, artic. 3. & melius in summa verb. Simon. & nos probauimus in d. c. Sicut, 3. de Simonia. Nam præpositio (pro) aliquando significat pretium, vel causam principalem immediatam, in qua significatione accipiendo vniuersaliter est verum nil pro spirituali posse accipi, vt probat prædictum cap. sicut, & c. Non satis, de Simon. & declarat Archid. in c. Ordinationes, & c. Iudices, 1. q. 1. Nil, inquam, etiam paruum & minimum, secundum Thom. in d. q. 100. artic. 3. aliquando significat causam impulsiuam, vel remotam, vel sustentationem, vel aliam ex prædictis, & in hac significatione verum est posse accipi aliquid pro spirituali, iuxta glo. iuncto text. in d. c. Iudices, & c. Agatho. 63. distin. vbi etiam Arch. & communis in c. ad apostolicam, de Simon.

Quinto, quod licet dare vel accipere aliquid temporale minus principaliter & tanquam pro causa impulsiva & excitatiua pro spiritualibus. Tum per proximè dicta, Tum per glo. c. Cum esset, de Simon. & c. cum ad nostram, de elect. quæ aiunt Simoniam quidem admittere illum qui prælato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum præsertim interueniente pacto, non autem qui principaliter ob alium iustum respectum inseruit, licet secundo & minus principaliter ob illam spem inseruiat, quod pulchrè de more declarat Adri. quodlib. 9. artic. 2. sub litera L. M. N. O. Tum quia glo. illa celeberrima in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. ait peccare quidem eum qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas. Non autem illum qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter & secundo vt eas lucretur. Tum quia Urbanus Papa in c. si officia, 59. dist. & Cælest. in c. quid proderit, 61. distin. determinant licere clericis seruire Deo in ecclesiis ob spem ascendendi id dignitates illarum. Imò Gelasius in c. consulere, 74. dist. dixit eos ad hunc ascensum spe maioris commodi compellendos. Tum quia glo. recep. in d. c. Quid proderit, dicit expressè per illum tex. licere clerico seruire in ecclesia ad quærendam aliquam dignitatem, modò principaliter ob id non seruiat, cui similis est glo. c. Hoc ad nos, 59. distin. Tum denique quod glo. c. Consuluit, de vsur. recepta communiter confirmata multis contra Sotum supra c. 17. nu. 209. habet quod licet peccet qui mutuat principaliter ob lucretum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuat proximum, quamuis minus principaliter & secundo id speret. Causam autem impulsiuam & excitatiuam voco etiam illam sine qua non fieret actus, modò ille fiat principaliter ob aliam quàm illam, vt in hac specie dixit Mai. in quarto distin. 25. q. 1. & ante illum sentit Tho. quodlib. 8. art. 2. loquens de clerico surgente ad matutinas ob distributiones, alias nõ surrecturo. Tum quia vt in comm. c. cum minister, 23. q. 5. nu. 27. probauimus, non est bona definitio illa Bart.

q. surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones:

in l. 2. §. ff. de dona. qua diffinit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: quia multis causis minus principalibus sine quibus actus non fieret, conuenit. Et quia secundum eam omnis causa siue qua non, esset principalis, quod est falsum, secundum omnes & per supradictos tex. & glo. quæ habet locum etiam in hic qui non seruitur ecclesiis vel prælatis, nisi sperarent beneficia, & quia actus virtutum licet fiant vitiosi ob finem principalem temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principale, per adducta in d. c. cum minister, post Adri. ibi citatū, alioqui enim omnes fere actus nostri essent vitiosi: quia paucissimi fiunt pure propter solum Deum & solam virtutē sine aliquo respectu retributionis, quem etiam Dauid habebat in seruiendo Deo, Psal. 118. ibi, inclinavi cor meum, &c. propter retributionem, & vt quidam dixit. Quis virtutē amplectitur vnam, præmia si tollas? Itaque verè coram Deo incurrit Simoniam quicumque dat, vel facit aliquid temporariū etiam minimum, vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius vel causam principalem, & immediatam eius habēdi, & e contrario nemo qui alia ratione, & minus principaliter dat, vel accipit etiā temporale pro spirituali verè corā Deo & in foro conscientiæ Simoniam cōmittit, quamuis in foro exteriori interdum præsumatur cōmittere. Quæ resolutio ex prædictis, & ex Arch. & Caiet. vbi supra irrefragabiliter colligitur. Per quæ pridē respondi, non cōmississe Simoniam qui mutuauit Episcopo nouè prouiso bonam pecuniæ summam principaliter & immediatè, vt ei beneficeret, & ad ineundam amicitiam, sperans secundario sibi, vel alij gratiam alicuius beneficij: quia non mutuauit pro pretio, neque pro causa principali, nec immediata rei spiritualis, saltem vt hic accipitur.

Sexto, quod non est Simonia dare, vel accipere aliquid pro sustentatione ministri, quod proculdubio procedit in sustentatione necessaria quoad vtrumque forum, & etiam in non necessaria quoad forum conscientiæ: quia licet diuites accipientes pro illà ex facto præsumi possint eam admittere, verè tamen non admittunt si non accipiunt pro pretio, vel causa principali & immediata suæ actionis spiritualis, per prædicta, & pauperibus licet in vtroque foro etiam ex pacto accipere, vt dixit Caiet. vbi supra, quæ differentia non potest defendi, nisi ratione diuersitatis inter vtrumque forum, & inter veritatem & præsumptionem.

Septimo, quod dare, vel accipere pecuniam pro impensis, vel pœna excommunicationis, vel absolutionis per iurisdictionem spiritualem imposita, non est Simonia, arg. c. Venerabilibus, §. Porro, de sent. excomm. lib. 6. etiam si pœna non erogetur pauperibus, arg. c. Dilectus, de pœn. licet id esset melius. Ad quod reducendum est quod ait Thom. in 4. dist. 25. cum aliis quibusdam.

Octauo, quod neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionem, est verè Simonia, per text. sing. in c. Dilectus, 2. de Simo. modo qui dat iam habeat ius acquisitum etiam in possessione, iuxta cōmunem, ibidem, quæ ampliatio per prædicta procedit quidem quoad forum exterius & præsumptionem Simonia, nisi aliquid aliud eam tollat: sed non quoad interius quoad quod non est verè Simonia, si dans nil iuris intendit emere, neque eius dationis causa principalis, & immediata est iuris possessionis acquisitio, licet illa sit causa sine qua non daretur, sed alia, vel amicitia conciliandæ, vel litium, vel aliorum scandalorum, & damnorum vitatio, vt respondi de datione cuiusdam habentis ius firmum impediti accipere

accipere possessionem per arma cuiusdam nobilibus, nil aliud iuris prætendentis quam potentia, vel indignationis & iræ duraturæ donec aliquid temporale ei daretur. Dixi (modo habeat ius quæsitum) quia antea non liceret dare aduersariis etiam malitiose impediētibz eius promotionem, secundum Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. pro quo casus in c. Mathæus, de Simon. nisi impedirent vim inferendo vel procurando pro indigno, vel solus ipse occurreret dignus qui eligeretur, vt rectè animaduertit Sor. lib. 9. q. 6. de iust. & iur.

Nono, quod largiri eleemosynam pauperi, vel sacrificio pro Missa, vel orationibus, non est Simonia, nisi pro pretio, & animo illa emendi daretur, quo animo dare etiam pro vita æterna esset actus Simoniacus, quidquid aliqui dicant, citantes pro se Tho. 2. 2. q. 200. arti. 1. ad tertium, qui hoc non dicit. Nam & illud Danielis 4. Peccata tua eleemosynis redime, relatum in c. Medicina, de pœn. dist. 1. non est intelligendum de venditione, & redemptione propria, sed metaphorica, vt idem Tho. ibidem, & in 4. dist. 25. q. 3. intelligit. Idem de dante alicui, vt excubias in domo defuncti agat, quamuis accessorie intelligatur illum psalterium recitare debere. Host. in sum. de Simo. §. Qualiter, versic. si clericus.

Decimo, quod est Simonia dare, vel accipere aliquod munus à manu, lingua, vel obsequio, de quibus in c. sunt nonnulli, 1. q. 1. quando obsequia, vel laudes, vel preces, quæ sunt munera linguæ, dantur, vel accipiuntur pro pretio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, vel ei annexæ, vt dum cōuenit inter duos vt alter alterum laudet apud illum, vel illum, illò, vel illo loco, vel tempore, aut inseruiat sic, vel sic in illo, vel illo negotio, vt sic, vel sic roget aliquem pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficium vel ordinem, secus autem si non darentur, vel acciperentur, in pretium, vel in causam principalem, & immediatam, vt dantur & accipiuntur cum non exeunt fines suæ naturæ, quæuis laudes essent falsæ, & preces malæ, & obsequia peruersa, iuxta mentem S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 5. explicatam à Caiet. ibi, & in summ. verb. Simonia. Quamuis glo. in c. Tuam, de arat. & qualit. cui satis concordant Ant. Card. & cōmunis, contradicat quoad preces carnales & pro se, vel pro indigno oblatas, quod tamen singulariter refellit ibidem Inno. dicens per eas quidem peccari, sed non peccato Simonia. Ad quod reducendum est etiam id quod idem Tho. ait ea. q. art. 5. ad tertium de rogante pro se indigno, beneficium. Idem dicendum de dante aliquid causa dicitur Missam, vel faciendi alia similia, quæ componuntur principaliter ex spirituali, quod est ipse actus qui fit potestate spirituali ad id concessa, & minus principaliter ex temporalis, quod est labor qui in eis agendis suscipitur. Distinguendum enim est an det in pretium, vel causam principalem, an cōminus principalem, vel alias rationes supradictas post vtrumque Tho. 2. 2. q. 100. art. 3. Quæ ratione Episcopi, clerici, monachi, & monachæ, siue sint pauperes, siue diuites, siue proprii, siue alieni, siue peccato accipere possunt portiones, eleemosynas, & stipendia, quæ pia consuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iusta iis qui tale, vel tale opus spirituale faciunt, debentur, non quidem pro pretio & causa principali, immediata eorum, nec laboris qui in opere suscipitur, sed tanquam pium debitum, vel causa excitatiua & minus principali per supradicta, & per c. significatum, de præben. vbi latius diximus.

*clerici hinc possunt accipere
mosimā promissa dicenda nō
pro pretio sed tūq; pūdebitis.*

Addo quod etiam pro pretio & causa principali immediata potest dare quis aliquod temporale pro obligatione exercendi munus Vicarij Episcopi, vel parochi, vel capellani, vel concionatoris vnum annum, mensem, aut hebdomadam, secundum Innoc. recep. in c. Quoniam. Ne prael. vic. su. vel subeundi laborem adeundi aliquem locum longinquum, vbi rogatur Missam dicere, aut aliquem alium actum spiritualem agere. Quia huiusmodi obligatio, vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt rectè declarat Caiet. & ante illum sensit Innoc. vbi supra.

XI. Quod non committit veram in foro interiori Simoniam, qui Notario Episcopi pro instrumento ordinis, dat aliquid etiam amplius quàm debet, vel etiam ipsi Episcopo pro pastillis, præsertim post susceptum ordinem sine villo pacto, modo non dedit pro pretio, nec pro causa principali, & immediata ordinis, quamuis in foro exteriori possit præsumi contrarium, per c. i. de Simon. Idem arbitror de beneficiario qui soluit aliquid in possessionis adeptione aliis beneficiariis, ad quod tamen non potest cogi, cap. Iacobus, eod. tit. & c. Ex multis, 1. q. 3. etiam stante consuetudine, si dandum vertitur in priuatum commodum, quale est prandium, vel Symposium, aut pretium eorum, secus si pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, vt per Panor. communiter recept. in d. c. Iacobus, quod confirmauit Concil. Trid. sess. 24. c. 14. de reform. quod tamen videtur in hoc equare statutum & consuetudinem, & ita corrigere Panormit. & communem vbi supra, quem sequitur Alexan. in d. cap. Ex multis, quatenus contra eorum sententiam, exæquat in hoc constitutionem consuetudini, quod ipsum, videtur statuere de marcha argenti, vel alia summa quæ alicubi datur pro titulo beneficij, ne pro commo dato possit accipi etiam stante consuetudine. Quin etiam puto non posse nunc capi pro rebus piis, quod consuevit capi pro commo proprio: quia non erat consuetudo, vt pro illis caperetur, & ea quæ pro commo proprio accipiebatur, sublata est, & iure communi etiam pro illis non debet capi, d. cap. Ex multis. Notarium autem qui magis accipit. pro instrumento quo de ordine maiori datur fides, & Prælatum qui eo plus exigit pro titulo quo maius est beneficium, arbitror esse planè Simoniacos: quia vendunt temporale mixtum spiritali maioris quàm venderent purum per prædicta, nu. 99. Præterquam quod contraueniunt prædicto Conc. Idem arbitror de dante aliquid presbytero, vel alteri, vt baptizet aliquem in necessitate constitutum, iuxta Pan. communiter recept. in c. Cum ecclesie, de Simon. quicquid dicat glos. secum pugnans in c. Baptizandis, 1. q. 1. Nam & in necessitate licitè accipitur ab hæretico, iuxta glo. in c. præter, §. Hæc, 32. distinct.

III. Principaliter præmitto quod Simonia est triplex, mentalis tantum, con-
 102
 uentionalis tantum, & realis. Simonia mentalis tantum, est Simonia mente tantum concepta citra omnem conuentionem expressam, vel tacitam, siue res tradatur, siue non. Et est duplex. Altera quæ neque peruenit ad conuentionem, neque ad dationem. Altera quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, quarum vtranque esse peccatum mortale Simonia, supra probatum est, & in prædicto Comment. c. fin. vbi nu. 12. probo neutram harum Simoniarum mentalium tantum, obligare ad restituendum per eam acceptum, siue id sit spirituale, siue temporarium, & quidem quoad priorem, in qua realiter nil datur, nec accipi-

tur, omnes conueniunt: sed quoad posteriorem qua aliquid datur, vel accipitur, etiam sine vlla conuentione expressa, vel tacita, contrarium tenent Maio. in 4. dist. 25. q. 1. Adri. in quodlib. 9. Sor. lib. 9. q. 8. artic. 1. de iust. & iur. eo quod vsura mentalis tantum obligat ad restitutionem, c. consuluit, de vsur. & dictum est supra, cap. 17. & latius in c. 1. 14. q. 3. & quod eadem ratio idem debet suadere in Simonia mentali. Sed nobis semper placuit communis opinio quam irrefragabiliter probo in d. Comment. à nu. 12.

I. Quia illud in 2. par. tam manifestè id dicit, vt nimia cuiusdam audaciæ fuerit illud inficiari, adiciendo ei glossas omnino dissonas.

II. Quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud, gl. & fere omnes Doctores Canonistæ, & Theologi in quibus est Innoc. quattuor, ibi, quicquid illi imponat Sylu. tenens tamen communem verb. Simonia, q. 20. Exponit enim verbum (vtrunque) in eo positum sic, id est, ex parte dantis & accipientis beneficium, qui ideo seruiuit, vt beneficium acciperet, & ille qui dedit beneficium, ideo dedit, quia sibi seruiuit, & ita intelligit illud de secunda Simonia mentali, in qua datur vel accipitur aliquid. In iis etiam est S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. quicquid dicat Sor. vbi supra, quod in prædicto commentario efficaciter monstramus, vbi etiam idem probamus de Hostien. Io. And. & Caiet. quos aliqui suspicantur fuisse in contraria sententia, nam alij omnes sunt in nostra communi.

III. Quod illud cap. non potest intelligi quomodo illud intelligit Maior, in 4. dist. 25. q. 1. vt ad oculum ibidem monstramus per multa quæ breuitatis gratia prætermittimus.

III. Quod illud cap. non potest intelligi vt Adri. quodlib. 9. sentit, quem Sotus vbi supra sequitur. Tum quia, vt contextum in suam trahant sententiam, iubent demi notam rubeam (quæ paragraphum & diuisionem significat) positam ante illa verba, & ad, &c. & ita tacitè E. maiusculum sententiis & periodis aptum, quod semper in prædicta connexionem adhibitum est, in e paruum mutari iubent, contra perpetuam consuetudinem à Gregorio nono, hucusque seruata, nullo ad id producto exemplari, sicuti videmus mutatum esse dudum in quadam Parisiorum impressione. Tum per alia omni responsione maiora quæ in d. commen. afferimus, præsertim quod impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionem aliquam tolerabilem illi versiculo. Eos, &c. vt eum construere volenti palam erit.

V. Quod non obstat fundamentum aduersantium, videlicet, quod non potest dari ratio apta diuersitatis cur vsura mentalis obliget ad restituendum, & non Simonia mentalis, eo quod Panor. in d. c. fin. probat non esse idoneas ante ipsam redditas, nec approbat quas ipse reddit, & meritò, quia postrema quæ videtur ei aliis præstare, præsupponit falsum; nempe quod cap. illud loquitur de illo qui non dat vel facit temporarium principaliter pro spiritali, sed minus principaliter & secundo, quod est falsum, quia illud cap. agit de Simonia, quæ est peccatum mortale, vt supra probatum est, quale non est facere aliquid minus principaliter, & secundo pro spiritali, vt supra nu. 101. ostenditur. Nihil, inquam, obstat prædicta eorum ratio. Tum quia debemus assentire humiliter declarationi Pape, licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus, arg. c. Ego solis, 9. dist. cre-

Simoniam mentalis non obligat ad restitutionem

*El notario del obispo que
cibe por sí.*

simonia est triplex 102

dentes non defuisse illi rationem ita declarandi. Vnde dixit Ioan. Ana. ibi, quod ratio iusta illius decisionis ab authore petenda erat. Tum quia satis apta est quam reddit Caiet. s. quod id quod pro vsura datur, coactè datur; quod autè pro Simonia, sponte; vt quod datur pro emptione aut vèditione. Nec obstat replicatio Sor. vbi supra, videlicet, quod pares sunt in hoc soluens vsuram & dans aliquid pro beneficio: quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat, quia non potest quod desiderat habere gratis. Non, inquam, obstat hæc contra Caiet. replicatio, quia ad hoc vt consensus dantis impediatur restitutionem, non sufficit, quod mallet habere gratis quàm pretio, quoniam alioqui etiam omnis venditor teneretur restituere pretium ementi, sed sufficit consensus prestitus via contractus approbati, & quod datur per viam Simoniam, datur per viam cõmutationis, quæ de se iure probatur, non autem quod datur per viam vsuræ. Et ideo cõsensum datum per viam Simoniam reputauit Grego. in dicto c. si. sufficientem ad impediendam restitutionem, cõsensum autem dantis per viam vsuræ reputauit ad id insufficientem, Urbanus in dicto cap. consuluit. Tum quia etiam alia ratio diuersitatis efficacior supradictam uè reddi potest, scilicet quod vsura bene soluitur, & malè recipitur. Nam vsuram soluere, non est peccatum, cap. debitores, de iureiuran. recipere autem sic, cap. Quoniam, de vsur. & qui malè recipit ab eo qui bene dat, tenetur id restituere danti, cap. Non sanè, cum glos. 14. quæst. quinta. At qui per Simoniam mentalem accipit ab eo qui malè dat bene suscipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut saltem accipit à malè dante, & cõsequenter nemini tenetur illud restituere: saltem si præstet id propter quod datum est, per regulam supra cap. 17. nu. 32. positam, s. cum qui bene, aut male aliquid accipit, ab eo qui male dat, ad illud restituendum ex præcepto non teneri, saltem si illud cuius causa datum est, fecit, & nulla speciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepto per Simoniam realem, sit lex specialis quæ id iubeat, c. de hoc, de Simon. nulla tamen mentalis est de accepto per Simoniam mentalem, imò contraria expresse ponitur in d. c. fin. Concludo igitur præcudubio, quod Simonia mentalis non obligat ad restituendum quæsitum per eam, siue illud sit spirituale, siue temporarium, quod procedit etiam in Simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud cap. generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligendum, l. de pretio, ff. de publican. rem. act. c. si Romanorum, 19. dist. Tum quia speciatim agit de Simonia quæ temporarium fuit datum pro statu spirituali religionis quæ iure diuino prohibetur per illud supra nu. 100. Procedit etiam quoad vtrumq; forum, quicquid dicat Med. in Cod. de rest. in q. de vsur. rest. folio 140. qui nescio cur illa verba (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiã suo sati facere Creatori) non ponderarit. Procedit etiam non solum quando altera pars Simoniam tantum mentalem committit, sed etiam quando vtraque, quicquid alicui dicant. Tum quia aperte agit rex. de quæsito ab vtraque parte in illis verbis (vtrinque taliter acquiruntur) & simili facienda est declaratio Maïo. vbi supra. Tum quia Inno. quartus ponit exemplum text. in duobus quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio; Procedit etiam non solum in eo qui quærit aliquod temporale, non dato spirituali, sed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio text. quæ hunc casum ac illos comprehendunt per prædicta, quicquid dicat

dicat Sor. Procedit etiam in datione cuiuscunque rei temporariæ à manu, siue à lingua, siue ab obsequio, de quibus supra eadem ratione. Hæc de simonia mentali tantum. Simonia verò conuentionalis tantum, est simonia conuenta expressè, vel tacitè, nondum tamen ab vtraque parte executæ. Et est duplex. Altera ex neutra parte executæ, Altera ex vna tantum, & vtraque est peior mentali tantum, quia etiam prior est mentalis, vt illa quoad forum interius, & etiam punibilis quoad exterius, cum sit peccatum mortale graue, c. cum pridem, de pact. & c. Cum esset, de simon. & probabile, quia est exterior actus, posterior verò adeo quidè quod, vtaudio, grauissimum Rotæ prætorium propter eam commissam super beneficio soleat priuare eo illam committentem, licet quia non peruenit ad realem, non declarat eum ipso iure illo esse priuatum, quod satis mihi est, quum etiam ab officio deponere posset de rigore iuris, quia pro crimine grauid potest, iuxta resolutionem Panor. & Decij, in c. Atsi clerici, nu. 35. de iudic. Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei qui dedit, etiam ante iudicis sententiam, vt Caiet. adnotauit, quod verum est, si acceptum est temporale, falsum autem si acceptum sit tale spirituale quod accipiens non potest reddere danti sine renuntiatione præuia & collatione superioris subscuta, quale est beneficium ecclesiasticum, quamuis priuari posset eo propter illud delictum, vt prædictum est, & falsius, si acceptum est tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est debilis, c. Ostenditur, c. Quomodo, de cons. diit. 4. & notat glos. vlti. in c. Degradatio, de pœn. lib. 6. Dixi (ab vtraque parte) quia implementum ex parte promittentis temporale, non efficit, vt simonia desinat esse conuentionalis tantum, & fiat realis, quod etiam concedit Caiet. 2. 2. q. 100. art. 6. ad sextum, & in summ. verb. simonia, quem sequitur Sor. lib. 9. q. 8. art. 1. de iust. & iur. quorum tamen vtrique negat idem esse de implemento ex parte promittentis spirituale: quia secundum eos sufficit illud ad cõstituendam simoniam realem. Tum quia Tho. ait simoniam esse conferre beneficium ob obsequia futura. Tum quia credito vendere, est vendere, sed contrarium est tenendum donec aliud statuatur, cum Cassiad. in decis. 5. de const. & Gomes. in reg. Cancel. de Trienna, q. 12. quos ille non citat, dicentibus collationem beneficij per simoniam conuentionalem factam valere: Tum quia, vt illi testantur, id obseruat antiquus stylus Curie Romanæ, qui facit ius, c. Ex litteris, de const. c. quam graui, de crim. fal. cuius in hac re notitiam per eos habitam magnificimus olim, vt scripsimus in c. si quando, de rescrip. pag. 11. Tum quia non est sufficiens ratio qua mouetur Sor. dicens quod conferre, & tradere statim beneficium dilato pretio, est simonia mentalis, & conuentionalis ab vna parte perfecta. Nam etiam tenetur confiteri, quod dare & tradere pecunias statim pro beneficio promisso & conferendo tempore quo vacabit, est simonia mentalis & conuentionalis ab vna parte perfecta, & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque vel per neutram, & cum secundum eum non incurritur per vtranque, per neutram debet incurri. Non item sufficit dicere quod Tho. ait, quod est simonia conferre beneficium ob futura obsequia, sicut etiam est venditio, vendere aliquid dilato pretio, quoniam etiam dixisset esse simoniam dare statim pecuniam pro beneficio postea conferendo, sicut dixisset quod est emptio dare pecuniam præsentem pro merce postea tradenda.

tradenda. In confesso est enim emi posse merces futuras etiam nondum natas, imo & spem earum, l. Nec emptio, ff. de contrahen. empt. sicut & obligari, l. Quæ nondum, ff. de pign. & promitti, l. Interdum, de verb. & legari, §. Ea quæ, instit. de legat. Tum quia idem Sot. fatetur, & rectè vbi supra, quod translatio dominij beneficij per simoniam collati impeditur non iure naturali, nec diuino, sed humano tantùm ecclesiastico. Quod ipsum est dicendum de translatione pretij per simoniam dati, quicquid ille dicat, secundum Panor. in d. c. si. & c. De hoc, de simon. Caiet. in summa verb. simon. & 2. 2. q. 100. arti. 6. Sylu. verb. simonia, q. 20. & communem, & idem à fortiori de aliis pœnis contra simoniacos statutis, ergo ea tenus est dicendum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur, & nullo tali est expressum quod magis incurrat per simoniam conuentionalem completam ex parte dantis spirituale tantum, quàm completam ex parte dantis temporale tantum. Tum denique quod extrauag. 2. de simon. quæ has pœnas induxit, non induxit eas contra omnes simoniacos, sed tantùm contra eos qui simoniam in ordine, vel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes, sed solum, contra eos qui committunt dando, aut accipiendo: ita quod non habet locum nisi in simonia quæ ad opus dandi, aut accipiendi peruenit. At Caiet. & Sot. non possunt dicere dationem vnus eorum quæ sunt danda sufficere, quia vterque fatetur non sufficere dationem pretij, nisi ad dationem beneficij perueniantur. Et quum extrauagans non magis de datione vnus quàm alterius loquatur, intelligenda est de vtraque. Multo fortiora sunt argumenta quæ quendam magnum Aduocatam Consistorialem proposuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert prædictus Cass. qui ea vbi supra soluit, & multò magis quàm illa obstat vnū quod nos pridem proposuimus Conimbricæ Auditorio quo se in inuestiganda solutione exerceret, quam nunquam inuenit, si quod nulla collatio beneficij purè facta sine conditione, potest esse pendens, sed statim aut valet, aut est nulla, arg. c. 2. de elect. lib. 6. & latè traditorum per Felyn. in c. constitutus, de rescrip. At secundum eorum opinionem, collatio purè facta cum pacto dandi 100. ad finem anni, in pendenti est, si enim non soluantur, valet, si soluantur, non valet iam inde à principio. Item excommunicatio purè lata, non potest esse in pendenti, c. Ad hæc quoniam de app. At secundum eorum opinionem, excommunicatio lata per prædictam extrauag. esset in pendenti: quia si soluantur illa 100. erunt excommunicati iam inde à principio, & si non soluantur, nunquam. Post autem maturam considerationem animaduerti, quod hæc omnia æquè obstant Caiet. & Sot. ac Cass. & Gomes. Et vtrosque defendendo posse responderi, quod ius antiquum quo nec collatio, nec excommunicatio purè facta potest esse in pendenti, est ius humanum quod tolli potest alio humano contrario, & ius quod colligitur ex prædicta Extrauag. inducitur modo supra dicto, stylo curiæ adiuncto, est nouum, contrarium in hoc prædicto antiquo, & ita tollit illud tanquam posterius, c. 1. de constit. lib. 6. Pro qua solutione vrget quod amissio emphyteusis ipso iure incurta per c. potuit, de loca. & l. 2. C. de iur. emphy. est ita in pēdenti, quod si dominus proprietarius antequam illam petat, vel declaret se velle petere, moriatur, non censetur amissa, & si petatur, sic. Et idè si ipse emphyteuta moriatur antequam ab eo illa petatur per ea multa quæ dictus Cass. adducit in decis. 2. & 3. de locat. Facit etiam & proprius, quod

quod excommunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu non solutionis faciendæ in certo termino, eo lapsa non censetur incurta donec is cui illa debetur, declaret se velle illam esse incurtam, & illo etiam post mensem & annum declarante, habetur pro excommunicato iam inde à termino lapsa, & si antequam declaret, moriatur, vel soluat pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, censetur nunquam incurta, vt stylus habet, & prædictus Cass. affirmat in d. decis. 2. & 3. de locat. Itaque dici potest quod illa extrauagans interpretata per stylum Curiæ antiquum Papa sciente, & tolerante seruatur, probat singulariter quod nullitas tituli, & excommunicatio inductæ per illam, sint ita in pendenti, quod non ligent donec ab vtraque parte compleatur simonia, impleta verò ab vtraque parte, etiam si longè postea impleatur ab altera, censi eas inductas iam inde à contracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo nullitatem tituli & excommunicationem non inde ab ipso tempore datæ tituli incurri, sed à tempore simoniæ ab vtraque parte perfectæ, nisi contrarium seruaret stylus antiquus, cui standum est. Succedit tamen quæstio non minus quotidiana quàm grauis, An incurrat irregularitatem qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera? in qua idem videtur respondendum, quod de pensionario celebrante post lapsum termini ad soluendam pensionem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præstituti. Equidè arbitrator eam non incurrere, saltem quoad forū conscientiæ. Tum quia appellans à declaratione excommunicationis, de cuius valore dubitatur, non incurrit irregularitatem, vt pulchrè declarat Fel. in c. Rodolphus, nu. 43. de rescrip. Tum quia appellans ante excommunicationem, & fidens appellationi, celebrando non incurrit irregularitatem, etiam si declaratur malè appellasse, iuxta gl. penul. communiter recep. in c. solet, de sent. excom. lib. 6. Tum quia, vt ait Pan. in c. pastoralis, §. verū, de app. & Domin. in d. c. solet, & Fel. in d. c. Rodolphus, pœna irregularitatis ponitur ob contēptum què prædicti verè nō habēt, nec præsumuntur habere, attēto quod in casu simoniæ nō completæ est incurta excommunicatio, & in casu nō solutæ pensionis credere potest pensionarius se excusatum iri per impotentiam, vel cōcordiam, vel bonitatem eius cui debet, quod nō volet eū declarare, & c. Facit, quod Rota nō iudicat irregularem eū qui celebrat post intimationem executorialium antequam declaretur, vt sentit Fel. in c. Ad probandum, n. 6. de re iudi. quatenus ait Rotā suo tēpore iudicasse validam collationem factam ab Episcopo excommunicato, eo quod nō paruerit executorialibus intimatis ante declarationem, quæ fieri nō potest, nisi seruatis quatuor terminis, de quibus ibi per eū. Quare hoc videtur proculdubio tenendum donec aliud statuatur, excepta simonia confidētiali, per quā ipso iure annullari titulum, & incurri excommunicationem, & alias pœnas probat duæ nouæ Extrauag. Pij III. & Pij V. vt infra, n. 110. notatur. An autē earū exēplo statuere idē in alij. sit è re Christiana, scribetur in Cōmēt. prædicti c. si.

Simoniam realis est simonia conuenta expressè, vel tacitè ex vtraque parte com- 105
pleta saltem quoad aliquam partem promissorum vtriusque partis, Dixi (vel tacitè) quia interdum fit illa sine verbis, solis nutibus, quibus vnus etiam in momento, vt ait Caiet. significat se facere, vel dare aliquid pro spiritali, & alter velle accipere aliquid pro illo, vel factis tantum puta spondendo, vel faciendo, vt Itali dicunt, Scōmessam, vel vt Hispani apostado 100. vel 1000. cū Episcopo, quod nō cōferet
n 2 benefici-

beneficium tale vacans suo filio vel nepoti, & Episcopus vt lucretur illa confert illud ei, vel vt, quod quidam Magnas fecit, dicendo Regi percipiēti, vt successor cuiusdam Episcopi mortui solueret viginti millia scutorum quæ illi debebat, si placet suæ Maiestati, ego soluam illa omnia ex legitima parte quæ debetur ex bonis maternis filio meo, &c. qui erat dignus Episcopatu, nihilo expresso de episcopatus præsentatione, pro qua tacitè promittebat, nam si Rex nihil alias respōdendo præsentasset illum eius filiū, & Magnas soluisset illud debitum, censenda fuisset simonia realis, quippe quæ esset tacitè conuenta, & ab vtraque parte completa. Dixi (ab vtraque parte) quia non sufficit quod impleatur ab vna parte tantum per supra latè adducta. Dixi nouè (saltem quoad aliquam partē promissorum vtriusque partis) ad includendum simoniam, cuius conuentionem non implent partes in totum, sed in partem sic, vt cum quis promittit 200. pro renūciatione duorum beneficiorum, & renūciatur vnum tantum, & soluuntur 100. tantum.

Porro hæc simonia vt minimum est æquè mala ac mentalis & conuentionalis, quia non solum est mortalis in foro interiori, vt mentalis, sed & punibilis & obligatoria ad restituendum in exteriori, vt conuentionalis. Dixi, vt minimum, quia realis in ordine & beneficio est peior vtraque. Vnde sequitur quod præsentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia dispositio & prouisio facta per simoniā realem, ipso iure est nulla, & consequenter quod prouisi non faciunt fructus suos, imo tenentur relinquere beneficia tanquam res alienas, & sibi non quæ sitas cum fructibus malè perceptis, vt statuitur in d. Extraua. 2. de simon. & subsequenter quod renūciatio simoniacè facta non valet, c. cum vniuersorum, de rer. permut. secundum vnum intellectum, & ibi Inno. per Pan. & alios communiter receptos, & Rot. 7. de renun. in antiq. licet ita renunciāns castigari possit, vt ibi subdit Inno. non tamen perdit titulum, nec ius renunciatum.

Missa pro dicenda non potest statui quid certum, & ne minus eo detur, nu. 106.

Spirituali pro præstito dari consuetum potest capi, & interdum peti antequam præstetur, num. 106.

Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis, nu. 106.

Simoniam an faciat obligationis antidotalis remissio, nu. 106.

Mediator simonia, & capiens sibi vt roget, simoniacus, nisi, & c. nu. 106.

Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel preces etiam indigno, nisi, & c. nu. 107.

Simoniā quādam vsitata in Curia inter morientes vacantia, & ea impetrantes, nu. 107.

Renunciare beneficio intentione vt detur. N. licet eo non expresso, nu. 107.

Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nunquam, nec ipse, nec consors eius, numero 108.

Beneficium ecclesiasticum spirituale, & ideo inuendibile etiam à Papa, qui tamen potest illud extinguere, diuidere, vnire, & de fructibus variè disponere, alijs & sibi non vendito illo, nu. 108.

Confidentia quid, quotuplex, & beneficalis etiam illicita duplex, & de qua extrauag. Pij V. num. 109.

Bulla Pij V. de confidentia cum 10. adnotationibus, nu. 110.

Pensio beneficalis non potest emi, nec redimi, sed remitti sic, quia est spirituale dependenter num. 111.

Vicaria spiritualis etiam temporaria venditio simoniaca, sed non excommunicat, nu. 111.

Simoniacus qui ipso iure suspensus vel excommunicatus, vel restituere obligatus, nu. 111.

Simonia omnis mortalis; quæ suspendit, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat, nu. 111.

Cæterum vltra quæ sita decisa circa simoniam in ordine infra c. 28. nu. 68. & in 106 beneficij ibidem, nu. 115. & in præsentatione ibidem, nu. 8. quæruntur multa noua.

Ad quorum primum respondeo, quod non licet Episcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia missa non est pecunia æstimabilis, c. Qui studet, 1. q. 1. Tum per alia ponenda in d. c. si. præferum illud Tho. in art. 3. recep. quod quanuis constitui possit in aliqua ecclesia, vt fiat supplicatio in funere eius qui tantum dederit, non tamen, ne fiat pro eo qui tantum non dedit.

Ad secundum, quod consueta dari pro actibus spiritualibus iam præstitis, licitè possunt accipi antequam præstentur, imo & interdum peti ad impediendas contentiones & molestias, quæ alioqui probabiliter putantur futuræ, quod determinat Caiet. in sum. verb. simonia, & per supradicta probatur.

Ad tertium, quod est simonia conuentionalis promittere in instrumēto publico 100. scuta alteri vt conferat sibi beneficium sine vlllo animo emendi illud, nec soluendi illa, licet Caiet. in 2. tom. tract. 9. q. 2. de simo. & Sotus qui eum sequitur, lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur. contradicant, dicentes eum quidem peccare communicando simoniæ mortali alterius, mentiendo item & scandalizando, non tamen simoniam committendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficium eiusmodi dolo acquisitum. Tum quia ad essentiam simoniæ non est necessaria vera voluntas emendi quod ipsi præsupponunt, sed sufficit voluntas faciēdi, aut dandi aliquid pro spirituali consequendo per dicta supra num. 100. quod in hoc casu fit, cum vnus eorum velit dare spirituale, & alius promittere instrumēto publico, quocunq; animo id faciat. Verum autem est quod inferunt, nepe illum non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis simoniæ, non quidem eorum argumento, scilicet quod non cōmittit simoniam, sed quia illa non est realis, sed conuentionalis tantum, quæ, vt prædictū est, nec excommunicat, nec ad relinquendum obligat, quamuis possit dici simonia realis, conuentio qua conuenirent duo, vnus ad dandum spirituale, alter ad dandum instrumētū promissionis centum, si alter daret spirituale promissum, & alter traderet instrumentum eiusmodi promissum, etiā si nunquā solueret, quia ex bona parte impleret promissum tradēdo illud quod promissum fuit, & vt prædictū est, sufficit eā impleri ex vtraque parte quoad partē promissorū. Non tamen arbitror esse realē illam, qua quis promitteret tēporale, etiam instrumento publico quod traderet, quum hoc casu talis traditio instrumenti non sit pars rei promissæ, vt in superiori casu, sed solum probatio promissionis, quod est quotidianum, & ideo notandū, l. legani, ff. de lib. leg.

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui est obligatus tantū ad antidotali animo se ab illa obligatione liberādi, simoniam cōmittit, secundum Inno. in c.

Electio: simonia realis ipso iure promissio est nulla:

nec renūciatio simoniacè facta nō valet

tuam, de ætat. & qualit. quod non est verum, nisi conferat pro pretio, & causâ principali, & immediata illius per supra dicta, nu. 100. Nec tunc esset plusquam simonia mentalis secunda, de qua nu. 101. si non deduceretur in pactum illa remissio, quæ in effectu est donatio, c. veniens, de test. in quo sensu videtur intellexisse Innocentium, vbi supra, Fely. in c. ad Audientiam, 2. de rescrip. nu. 10. sed si res satis perpendatur, nec tunc est simonia, quia nullum debitum legale, sed solum antidorale remittitur, quod non habet vim pretij, vt Tho. clarius aperit 2. 2. q. 78. art. 2. ad secundum.

Ad quintum, quod mediator simoniæ committit eam, & excommunicatur per extrauag. 2. de simon. Imo & dans mediatori seu intercessori, vt procuret sibi collationem beneficij secundum Inno. in d. c. tuam, de ætat. & qualit. quem ibi Ant. Pan. & Bellam. sequuntur, & idem Inno. in c. tanta, de simon. quem ibi Fely. sequitur, quia vt ille ait, paria sunt dare collatori, & dare tertio, vt moueat collatorem ad conferendum, nisi daretur illi quod deceret pro labore quem suscipit in semel vel frequenter adeundo collatorem, & redeundo ab eo, vel in compensationem alicuius interesse considerabilis, damni, vel lucri cessantis ipsius mediatoris, vel nisi daret principaliter ad ineundam amicitiam, & secundo, vt postea per illa moueretur ad monendum collatorem, vt conferat ei beneficium per prædicta. Per quæ, & hoc proximum dictum, videtur saluari qui dat munera à manu, à lingua, vel obsequio familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo, & secundo, vt impetret ei à Papâ aliquod beneficium cum se ad id occasio obtulerit, & postea occasione oblata sine alia illicita conuentione impetrat illud ei. Secus autem esset si principaliter daret ei, vt rogaret Papam pro eo, vel vt obtineret ei beneficium, quo casu intelligendus est Sor. lib. 6. q. 7. art. 3. col. 2. de iust. & iur. & Sylu. verb. simon. q. 6. contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter consanguinitatem secundum Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 2. quicquid aliqui parum cautè dicant: quia illa nec emitur nec veditur, nec villo contractu non gratuito quaritur, quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem, quod & Sor. vbi supra probat, quamuis conferens ob illam principaliter, peccet secundum Innoc. in d. c. Tuam. Non tamen incurrit censuram qua simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicendū de conferente ob amicitiam, licet ob eam indigno conferret. Idem puto de illo qui pro se indigno precatus collatorem, obtinet beneficium, nisi preces pro pretio fiant, & accipiantur, quo casu intelligendus est Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad tertium. Idem de hypocrita qui ob laudem humanâ spiritualia facit, sed alia ratione, scilicet quia non dat quicquam spirituale propter laudem secundum eundem Tho. vbi supra ad quartum, nam si daret vel faceret in pretium laudis, simoniacus esset per prædicta.

Ad septimum, quod simonia realis committitur ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio vacanti, conuenit cum aliquo Papæ familiari, vt impetret illud ab eo pro se, & quod ipse consentiet certæ pensioni à Papâ constitutendæ. Et postea familiaris impetrat illud pro eodem monitore qui consentit prædictæ pensionis constitutioni: Et expediunt literas nulla mentione facta Papæ de conuentione pensionis constituendæ: quia est conuentio simoniaca, ab vtraque parte

parte executâ, vt patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficijs vacantibus conueniant, vt vtrunque illorum in caput vnus eorum impetretur, & inter ambos diuidatur ex æquo vtilitas eorum, & impensa faciendâ in soluendis pensionibus eis, qui ea sibi impetrant. Et postea is in cuius caput impetrata fuerunt, nulla de huiusmodi conuentione facta mentione, renunciat alterum in fauorem alterius, qui contribuit dimidium impensarum, quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quod simonia realis admissa fuit à duobus Hispanis, inter quos conuenit, vt alter existens in Hispania moneret de vacantibus alterum residentem in curia, & is impetraret à Papâ illa, & diuiderentur ex æquo vtilitas & impensa per renunciaciones, permutaciones, vel pensionum constitutiones ad id necessarias. Contrâ tamen puto de his inter quos conuenit vt alter moneret, & alter impetraret vtrique, vel vtri eorum vellet, sine vlla obligatione ciuili alia ab antidorali quæ naturali iuri inest, vt beneficienti beneficiamus, iuxta l. si non sortem, §. libertus, adiuncta gl. singul. de cond. indeb. & postea liberè ipse impetrat, & resignat vel consentit pensioni pro sua libera voluntate: quia expressio eorum quæ tacitè insunt, non inducit simoniam, vt prædictum est post Fely. in c. Ad audientiam, de Rescrip. nu. 10. id in specie hoc dicentem.

Ad nonum, quod admittit simoniam, qui habito nuncio de vacante beneficio in Hispania notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiâ conferendi illud cuilibet Hispano, quem ipse nominabit, & postea nominat illum momentem, facto pacto quod illi vel illi pensioni annuente Papâ consentiet, & ad securitatem eius necessaria faciet, & postea nominat illum, & ille consentit pensioni prædictæ nulla de pacto prædicto facta mentione Papæ, quia est conuentio simoniaca, completa ab vtraque parte, & non purgata authoritate eius qui de illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille consentiret, quia nulla conuentio illicita interueniret.

Ad decimum dico primo, quod renunciatio facta in fauorè alterius, id est adiecto modo, vt conferatur illi, vel illi, est simonia, iuxta glo. c. ex parte, 1. de offi. deleg. & c. cū pridem, de pact. Nisi fieret in manibus Papæ secundum stylum Curie à multis seculis seruatum, à quo tamè cœpit recedere S. D. N. Greg. XIII. quantum permittat, vt vna cū renunciacione vnus, præsentetur petitio alterius, cui renunciâs vellet conferri II. Quod renunciatio beneficij facta etiam in manibus inferioris ea intentione, vt conferatur alicui cognato renunciâtis, vel alij nulla conditione, modo, vel pacto expressis valet, & renunciâs non admittit simoniâ etiam mentalem secundum glo. solemnè, c. Ordinationes, 1. q. 1. verbo, pretio, cõmuniter receptâ, & expressam sententiâ grauissimi hac in re authoris D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 5. §. 11. quâuis Panor. & Deci. & citati per eum incautè teneant eum admittere mentalem, quod palam est falsum: quia nullatenus cõuenit ei definitio simoniæ supra posita, nu. 100. Cum nulla emptio, vel venditio actualis, vel virtualis, nec vllus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiam tale quale in proximo quæsito diximus, interueniat, vt palam est, & cautius loquitur idem Deci. consi. 141. ad secundum, quamuis si vellet renunciare principaliter ob cognationem, vel vt conferatur indigno eo, peccaret, nõ tamen peccatû simoniæ, sed aliud

sed alia d inuistitia, vel acceptationis personæ inordinatè conceptæ, vel procuratæ. Pro quo facit, quod mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus ordinarij liberè, & ad petendum ab eo post renunciationem liberam, vt provideat illi, vel illi, non est simoniacum, imo valet & renunctio virtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij consecuta, sunt validæ, vt Rota declarauit testante Cass. in decis. 2. de simon. & negari non potest ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuisse, vt conferretur nominato per eum, sed quia non fuit id positum sub pacto, modo, vel conditione, cessabit simonia. Et quod his non obstat extrauag. Pij. V. de confidentia, annotabitur infra super ea, quamuis certum sit quod velle renunciare cum pacto, vel modo, vt detur illi, vel illi, est simonia mortalis, etiam si nulla subsequatur renunctio cum pacto, vel sine pacto, per dicta supra nu. 100.

Ad vndecimum, de committente simoniam cum Papa, dico primo, secundum Thom. communiter recep. 2. 2. q. 100. art. 1. Papam posse committere simoniam prohibitam, quia simonia est, hoc est, prohibitâ iure diuino, quia ei subest, c. sunt quidam, 25. q. 1. Non autem simoniam, quia prohibita est, id est, prohibitam tantum iure humano, de quibus supra nu. 100. quia non subest ei saltem quoad vim coactiuam, l. princeps, ff. de leg. c. Proposuit, de con. el. præb. I I. Quod eadem ratione non potest efficere quod actus qui iure diuino est simoniacus, non sit talis, sed sic quod actus qui solo iure humano est simoniacus, non sit talis.

I II. Quod Papa nullâ pœnam temporalem statutam contra simoniacos, etiam qui sunt tales iure diuino incurrit, & quod potest facere ne alius eam incurrat: quia omnis talis est inducta iure humano, cui non subest ipse, & potest alios eximere per prædicta.

I III. Quod autoritas eius de facto eximit à pœnis simoniæ omnes qui cū eo, vel cū consensu eius faciunt actū, qui alias esset simoniacus, esto quod expresse eos non liberet non facta differentia inter prædictas simonias, quia quoad pœnas eadem ratio militat in vtraque, & ideo quicquid dicat Pan. in rep. §. Qui verò, c. extirpandæ, de præb. sub fi. & Fely. eum limitans in c. de cætero, sub fin. de re iud.

Veritas habet, quod non eximit à culpa, sed tantum à pœna simoniæ iure diuino prohibita, & à culpa & pœna simoniæ iure tantum humano prohibita. Tum per prædicta. Tum per l. quidam, ff. de re iud. & l. idè Vlpianus, ff. de excus. tut. & eorum quæ de certa scientia Principis verius & communius dicuntur ab ijs quos latè citat Fely. in c. cū inter, de except. Tum per stylum Curia qui hoc seruat, vt satis testatur Cass. decis. 2. de simo. qui facit ius. c. Quam graue, de crim. fals.

V. Quod ex his est haurienda decisio quæstionis. An Papa vendens beneficium & emens illud, committat simoniam? nam si iure diuino id est veritum, committit, si tantum humano, non committit, & quidam aiunt absolutè quod nunquam. Alij quod non, si beneficium est simplex, si autem est curatū, sic, è quibus est Pan. in c. 1. de simon. & in c. extirpandæ, §. Qui verò, de præb. à n. 83. Alij quod semper, è quibus sunt Theologi, quos sequitur Caiet. 2. tom. tract. 9. q. 1. nosque soliti sumus sequi hoc syllogismo firmo in Barbara, Omne spirituale est inuendibile iure diuino, c. Qui studet, 1. q. 3. c. Quam pio, ead. caus. q. 2. Non solum datum vel institutū immediatè à solo Deo, sed etiam ab ecclesiastica potestate diuinitus ei data,

ei data, per dicta supra eod. num. 99. & adducta per Caiet. vbi supra. At omne beneficium est ius spirituale dependenter, siue consequenter præsupponens clericatum seu additionem, & deputationem ministerijs diuinis factam ab ecclesiastica potestate diuinitus ei tradita, vt probat c. Dilecto, de præb. & tradit Tho. 2. 2. q. 100. art. 4. à quo nullus etiam Canonista recedit, ergo beneficiū ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur, eo quod ius patronatus est inuendibile, c. de iure, de iur. patr. & tenet Tho. vbi supra ab omnibus etiam Canonistis recep. quod tamen est minus spirituale quàm beneficium, quippe quod cadit in laicum tantum spirituale antecedenter non præsupponens clericatum, nec aliud spirituale, cum tamen beneficium sit tale dependenter, & præsupponens clericatum, c. Cum adeo, de rescrip. & c. ex literis, de transf. Confirmatur & eo quod ius decimarum est inuendibile: quia deputatum ab ecclesia ministris eius, vt ipsemet Thom. ab omnibus recep. ibidem ait, & probatur in c. Altare, 1. q. 3.

VI. Quod quicquid aliqui facilè detrahant, non arbitror vllum Papam vlla beneficia vnquam simpliciter vendidisse contra conclusionem prædictam, quamuis ceperit aliqua non via venditionis nec permutationis, nec alius contractus nõ gratuiti, sed alijs vjjs iustis quæ colliguntur ex eo quod potest beneficia extinguere, & alia alijs vnire, diuidere, & reditus eorum augere, & diminuere, c. Ex parte, de consti. & c. Maioribus, & c. extirpandæ, in princ. & §. Qui verò, de præben. c. sicut vnire, de excessib. prælat. cum eis adnot. Potest etiam partem reddituum eorum vacantium, & non vacantium de consensu beneficiariorum, imo & sine illo ex iusta causa applicare alicui bello pio, vel alijs pijs operibus & necessitatibus Sedis Apostolicæ vel alterius, & in iustam pensionem aliquibus, ac consequenter annatas vel compositiones necessitatibus Sedis Apostolicæ vel alijs pijs operibus applicare.

Ad duodecimum, quod ex responsione 3. præcedentium quæstionum sequitur, non esse simoniacam confidentiam illam qua quis cõfidit quod collator conferet beneficium renunciatum illi cui renuncians vult post renunciationem liberè, & sine vlllo pacto, & modo, aut quod patronus præsentabit ad illud ita renunciatum: quia nullus in ea re contractus non gratuitus, nec voluntas illum faciendi interuenit, neque vlllo iure naturali, vel diuino talis fiducia prohibetur si aliud non obstat. Et eadem ratione non est confidentia simoniaca, conferre beneficium, vel procurare, vt conferatur alicui ea intentione, & spe, quod ille aliquando cedet in fauorem alterius à se nominandi vel sui ipsius conferentis, vel procurantis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & nulla conditio adijciatur, quod certum est solo iure antiquo attento. Et quod idem sit attentis extrauagantibus, scilicet. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti super confidentia beneficiorum editis, probatur efficaciter eo quod illæ nihil prohibent, quod ante illas non fuisset prohibitum, solum enim disponunt cõtra confidentiam illicitam beneficiale, & non omnem, sed tantum simoniacam, qualis non erat omnis confidentia beneficialis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, vel erit, & interdum sonat in bonam partem, vt in illo Psalm. 10. In Domino confido, interdum in malam, Psalm. 113. Qui confidunt in eis, & consequenter est confidentia licita, & cõfidentia illicita: Licita est, qua quis ordinatè sperat. Illicita, qua

inordinatè. Tum quia hoc consequitur quod confidentia beneficalis est duplex, licita, qualis est illa, qua quis ordinatè confidit quod collator cōferet beneficium fratri suo cum primis eo digno, & illicita, qualis est ea qua quis inordinatè confidit quod collator conferet beneficiū suo fratri eo indigno, arg. c. Cū in cunctis, §. fin. de elect. Tum quia confidentia illicita beneficalis est duplex, altera simoniaca, qualis illa, qua quis confidit quod collator conferet beneficium mediante pretio pacto, modo, vel conditione expressa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non simoniaca, qualis est illa, qua quis confidit, quod collator cōferet beneficium ob cognationem, vel amicitiam indigno, sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis interuentu. Quod autem extrauagantes prædictæ non sint editæ contra omnem confidentiam beneficalem, sed tantūm contra illicitam, nec contra omnem illicitam, sed tantūm contra illicitam simoniacam patet.

Primò, quod principium extrauagantis Pij Quarti sic habet. Sanè licet dudum eū certam simoniacæ prauitatis speciem, quam beneficiorum confidentiam vocant, &c. Et ex principio colligitur intentio disponentis, l. fi. ff. de hæred. insti.

II. Quod mox declarat se loqui de confidentia, qua quis accipit custodiam alieni beneficij cum pacto, vt postea cedat alteri.

III. Quod postea ter se restringit ad eam adijciens verb. (confidentiam) verbum (huiusmodi) quod restringit ad prædicta, l. huiusmodi, ff. de leg. i.

IIII. Quod Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, de qua Pius III. vt tam ex proæmio, quàm reliquo contextu palam colligitur.

V. Quod declarat præteritas, de quibus agunt cōfidentias fuisse illicitas, quod non potuisset iustè fieri, nisi ante fuissent prohibitæ, cū lex non extendatur ad præterita, c. 2. & c. fi. de const. & ita quæ confidentia ante illas erat licita, etiā nunc est licita, & econtrario, quæ nunc est illicita, antea erat illicita, & quæ illicita nunc est simoniaca, antea erat simoniaca, & quæ antea non erat simoniaca, nec nunc est simoniaca, licet iustè præsumi possit in foro exteriori per modos ad id inductos à Pio V. per extrauag. cuius tenor sequitur.

PIVS EPISCOPVS, ETC.

110 Intolerabilis, & infra. Bene quidem, & prouidenter sal. rec. Pius Papa IIII. prædecessor noster ad tollendam fiduciaria mancipationis beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & decreuit, vt ipso iure vacarent ecclesia, monasteria, ceteraq; beneficia ecclesiastica in confidentiam à quibuscunq; etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis persona contemplatione, vel intuitu recepta liberam illorum dispositionem sibi & Apost. S. reseruando, nec valere ipsorum collationes seu concessiones, nec fructuum, nec pensionum reservationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad ecclesias, monasteria, & beneficia supra dicta, illa qua recipientes, fructus, pensiones, & alias res eorundem indebitè perciperent. Prohibens quibuscunq; etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius audent. Ac etiam decreuit omnes & quascunq; prouisiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesiis, monasteriis, & beneficiis, necnon reservationes fructuum, pensionum rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliisque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam Mox proprio, ac consistorialiter siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum presentionem; cum interuentu confidentia huiusmodi, siue expressè, siue occultè, ac de iure præsumptè, & alias

alias contra prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore, nec cuiquam suffragari, sed ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac prædicta dispositioni reservata esse, sicq; per quoscunq; etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo (cūm alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui & probari non posse constaret) iudicari & diffiniri debere. Necnon irritum & inane quicquid secus contigerit attentari, quemadmodum confectis super his literis plenius continetur, & infra. Multi enim ipsa beneficia iure retinere nequentes: alij ne cogantur ad sacros ordines, ad residentiam, ad incedendum in habitu clericali, vt ad bellum proficiantur, vt inimicos occidant: alij, vt alieno nomine lites agant, aut defendant, alij propter crimina incapaces: quidam vt purgato delicto, vel absolutione consecuta illa repellant, eadem in alios deponunt, & in plerisque fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, sape laicis, & inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, vt beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciant, & renunciant in alios, qui vel profanam familiam cedentium, de fructibus ecclesiasticis alant, vel illa etiamnum infantibus, aut nascituris asseruent, factò interdum circuitu retrocessionis, cum reservatione fructuum & aliarum rerum, aut accessu, præsertim ab illis qui præstandorum iurium Camera Apostolica sunt immunes, alij aut incapaces, aut aliis beneficiis ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini sese mancipare refugientes, aut merè laici beneficia ecclesiastica aliis conferenda procurant, vt de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fructus etiam percipientes illorum. Ad hac plerique ordinarij, & alij collatores, ac etiam patroni laici curant deponenda beneficia, vt fructus, seu pensiones capiant eorundem; alijue faciant ministrari. Alia item per multa eiusmodi admittuntur, quibus immaculata rerum diuinarum puritas impiè violatur, disciplina ecclesiastica neruus dirumpitur, & imminens patrarum exitium animarum. Quare nos volentes periculosam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, presentium auctoritate statuimus, vt si quis quacunque auctoritate ecclesiam, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque ex resignatione, vel cessione cuiuscunque persona simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittenti intentione receperit, vt illa vel illud etiam in euentum regressus, vel accessus, eidem dimittenti, vel alteri postea conferatur, aut illius fructus, vel eorū pars alij vel alij concedatur, vel pensiones soluantur ex eisdem, hac confidentia censeatur. Idem si ordinarius vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouismodo vacans, ea conditione tacita vel expressa, vt postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, siue vt de eo prouisus, fructus illius, vel partem ad utilitatem, vel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi vel illi, quem vel quos idem collator aut cedens, vel alius per se vel alium scripto aut verbo iusserit seu significauerit, persoluat, & pariter si à patrono etiam laico, vel alteri presentatori, seu electori contigerit, aut contingat id fieri. Ad hac si clericus prædicta Camera, aut Cardinalis, aut alius à solutione iurium ipsius Camera, vel etiam Cancellaria Apost. exemptus, post resignationem, vel cessionem alicuius extranei de Ecclesia, monasterio, vel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica vel alia auctoritate factam & admissam illam, vel illud etiam confectis literis Apostolicis, & possessione apprehensa in eundem resignantem vel cedentem modico stratio interiecto, veluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum ex illa retrocessione fructus ecclesia, seu monasterij, aut beneficij, vel eorum pars seu pensio, seu quid aliud super illis reseruatim, aut regressus seu accessus, & ingressus ad illa vel illud ipsi clerico, vel Cardinali, aut

alio exempto sit, fuerit concessus. Postremo, si quis crimine aliquo absolutus, aut cū quo super irregularitate dispensatum est, de nouo receperit, quicumque auctoritate ecclesiam, monasterium, vel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante vel post commissum delictū, aut tractam irregularitatem dimiserit, in quouis horum casuum confidentia prout sit contracta, casusq; huiusmodi literis predictis cōprehendantur, ac si illis speciatim expressi fuissent, licet ipsum confidentie crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum. Ad probandum verò plenè confidentiarum abusum, inter alias etiam hæc præsumptiones, & coniectura habeantur legitima, videlicet, si quis post cessam ab se ecclesiam vel monasteriū aut beneficium, & publicam resignationem, seu cessionem, captamq; à successore possessionem, sese in illa, vel illo, seu rebus illius per se, vel alium, seu alios de facto iniecerit, aut fructus perceperit, aut quicumque successor illi, vel eius propinquus ipsos, aut partem aliquam remisit eorundem, si recipiens beneficium constituerit dimittentem, vel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructu beneficij dimisit, & illi vel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensurarum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit profecuta sit, simulq; expensæ pro ea necessaria ab illo factæ fuerint. Denique, si quis pro concessione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alius in negotio concessionis sese immiscuerit quoquo modo, deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quandoque. Testes autem de quaque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniectura plenam probationem faciant in predictis. Caterum criminosi & ceteri omnes qui ad perhibendum in casibus simonia testimonium recipi possunt, ad predicta omnia admittantur. Sed ne quisquam etiam vana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseveret, vrg; hoc malum grauioris censura stimulo vsquequaque prohibeatur, omnes & singulos qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliæque res intercedente hoc confidentia vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi & respicientes celeri dimissione sibi prospexerint, & qui quid tale admisserint in futurum etiam omnibus & singulis aliis monasteriis, dignitatibus, administrationibus, officiis, & beneficiis obtentis, qua pariter sub dicta reservatione comprehendendi volumus, necnon fructibus, pensionibus, & aliis rebus ecclesiasticis, ac etiam Romana Curia, & aliis officiis temporalibus presentium auctoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia inmodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus, ab alio quàm à Romano Pontifice absolutiois beneficium valeat obtinere, &c. Datum Roma apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominica Millesimo quingentesimo sexagesimo nono Kalend. Iunij, Pontificatus nostri anno quarto.

Noto primò, quod intentio predictorum Piorum non fuit, vt supra dictum est, inducere aliquam prohibitionem nouam confidentiæ beneficiæ, sed Pius III. intendit renouare antiquam, & Pius V. iuuare illam inducèdo modos probandi eam quæ difficile probatur: Ita quod non intendit asserere esse veram in foro interiori confidentiam illicitam simoniacam in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam, sed quod in exteriori est præsumenda talis.

Secun-

Secundò, quod simonia conuentionalis confidentiæ beneficiæ est peior alia conuentionali beneficiæ, qua palam emitur, vel venditur beneficium: quia per illam non annullantur acta, nec inducitur censura, antequam ab vtraque parte impleatur, vt dictum est supra nu. 103. per hanc autem sic, quia simul ac quis accipit beneficium in confidentiam predictam antequam impleat quod promisit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertiò, noto nouam & amplam reservationem, qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam & simoniacam, sunt reseruata Sedis Apost. collationi, qua ratione peior est hæc simonia conuentionalis etiam ex vna tantum parte completa, quàm alia realis ex vtraque parte executi, quia non aufert ordinario potestatem cōferendi, nec reseruat illam Papæ, hæc autem vtrunque facit. Quam ob rem caueant sibi qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, vel per Papæ prouisionem, non facta mentione de huiusmodi reservatione, saltem per clausulas generales ad id sufficientes, quales tamen communiter in impetrationibus Apostolicis inferuntur.

Quartò, quod non solum collationes per huiusmodi confidentiam factæ sunt nullæ, sed etiam omnes accessus, regressus, pensiones, & alia quæcunque etiam auctoritate Apost. reseruata fiduciarijs, siue confidentiarijs huiusmodi, in cessionibus, vel retrocessionibus, quibus postea illa admittunt, quorum de numero arbitrator esse plurimos, qui debent sibi cauere.

Quintò noto casum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiusmodi confidentiam collatorum, & pensionum confidentiarijs constitutarum, reseruantur Camera Papæ à die collationis, & constitutionis, quod est notandum ad consulendum eis, qui hac in re peccarunt.

Sextò, quod hæc extrauag. in illis verbis (sola admittentis intentione) & in illis (conscientia tantum vnus partis) videtur significare contrarium eius quod supra responsum est ad quæsitum II. Scilicet quod sola intentio absque pacto renunciandi beneficium, vt detur alicui, non facit simoniam. Sed responderetur, quod non intendit asserere per illa verba, quod sola talis intentio cōstituat in foro interiori simoniam, sed quod probatio eius faciat in exteriori præsumi illā. Tum quia, vt supra probatum est, prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus solum addidit Quarto, modos præsumendi simoniam in exteriori foro. Tum quia non ait per hoc fieri confidentiam, sed quod censeatur, hoc est, præsumatur confidentia, vt in simili habet c. si. de Vfur. quod ibi ponderauimus.

Noto septimò, octo coniecturas ad præsumendā simoniacam confidentiam in foro exteriori. I. Probatio intentionis, etiam tantum vnus partis quæ tangitur in vers. quare. II. in vers. Itidè, scilicet quod collator ita conferat, vel patronus presentet, vt postea de beneficio, vel fructibus eius sic, vel sic disponatur. III. in vers. si. ad hæc, scilicet, quod exemptus à solutione iurium Curia beneficiū acceptum per resignationem alicuius etiam post literas expeditas, & possessionem acceptam retrocesserit in eundem, reseruato sibi aliquo infra spatium duorum mensiu. IIII. in vers. postremo, quod absolutus à delicto, vel irregularitate de nouo accepit beneficiū quod renūciauit, ante, vel post delictum, vel incursum irregularitatem.

V. in

V. in vers. Ad probandum, quod quis post cessum beneficium, & publicata cessione, & capta possessione à cessionario se in illud per se vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut successor ipsi, vel propinquis eius aliquos fructus remiserit. VI. in illo vers. si recipiens beneficium, &c. VII. in vers. si vel sola probatio, &c. VIII. in vers. denique quod intercesserit, &c.

Noto octauo, quod vers. ad probandum, & clarius vers. testes significat, quod vnaquæque harum coniecturarum, sola non sufficit ad plenam probationem, quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quod prima, & 8. & aliquot alia per se sola sufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis librandum, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. de causis, de off. deleg.

Noto nono, casum in quo testes singulares sufficiunt contra regulam, cap. Bonæ, 1. de elect. quod autem subdit, vt testes criminosi, &c. admittantur, commune est omni simoniæ, c. per tuas, de simon.

Noto decimo ex vers. sed ne quisquam, duos casus novos, quibus duo genera beneficiariorum ipso iure priuantur beneficijs omnibus etiam iustè obtentis, & fiunt inhabiles ad illa vel alia obtinenda. Alterum est eorum qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & statim habita notitia de ea non respuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obetas: alterum est eorum qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel pensiones, per eiusmodi confidentias, quæ est pœna terribilis ferenda tamen, quia statuta est l. Prospexit, ff. qui & à quib. & c. In memoriam, 22. dist. quam tamen relaxare, vel saltem in ea dispensare iustæ misericordiæ fuerit. Et an vel quos ignorant liget, dicemus in comm. c. fraternitas, 12. q. 2.

III Ad XIII. quæsitum respondetur quod pensio solita constitui super beneficio ecclesiastico, non potest pecunia redimi neque cõstitui, quod nuper neruose probaui coram Illustrissimo, eodemque omnigena eruditione clarissimo, Cardinali Alciato, in disputatione quæ inferetur prædicto comment. c. si. de simon. vbi breuiter monstro pensionem, vt in hac materia sumitur, à nemine ante nos iustè definitam, & quod non est beneficium, nec portio fructuum eius, sed ius non temporarium, sed spirituale, aut illi annexum, non antecedenter, vt ius patronatus, sed dependenter, aut consequenter instar beneficij, & subinde non potest magis, imo minus emi, vel vendi quàm ius patronatus, & potest gratis remitti etiam sine auctoritate constituentis, non tamè redimi anticipata solutione sine auctoritate Papæ, & quod redemptio sine illa pretio facta non valet, & non obstante illa, lapsis annis pro quibus anticipata est solutio, potest peti. Et deniq; quod simonia committitur in emptione, & venditione illius, sed illa non inducit excommunicationem ipso iure, plusquam simonia commissa super iure patronatus: quia extrauagans 2. de simon. solum excommunicat simoniacum in ordine, & beneficio, quorum neutrum est pensio, & ideo tanquam pœnalis & restringenda, non extenditur ad simoniam super ea commissam.

Ad XIII. de emente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærente Vicariam, & quamuis iurisdictionem vel potestatem spirituales etiam ad tempus Episcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alijs beneficiarij, respondeo in summa quod latius dixi coram eodè Illustrissimo Cardinali Alciato, & in fe-

& inferitur prædicto comment. c. si. de simon. primo quod committit simoniam, c. licet, de pœn. & c. Ad nostram, de simon. II. quod meretur priuari, sed non est ipso iure priuatus officio clericali secundum Hostien. Panor. & communem, in c. 1. per illum text. & sequen. Ne prælat. vj. su.

III. Quod ipso iure talis contractus est nullus, & consequenter non quarit talem vicariã, & ita tenetur eam relinquere, vt iustè pœniteat, arg. c. si res, 14. q. 6. IIII. quod non est ipso iure excommunicatus per extrauag. 2. de simon. quia non admittit simoniam in ordine, vel beneficio, quale non est talis vicaria per adducta à Fel. in c. Postulasti, de rescrip. V. quod non est ipso iure inhabilis ad illam: quia nullo iure id cauetur, & ita non est dicendum, gl. famosa, in c. si. de iure par. VI. quod prædicta non procedunt in iurisdictione seculari secundum Pan. in c. 1. Ne prælat. vj. su. quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra eod. nu. 100. VII. quod neque procedunt in vicaria perpetua, quæ est beneficium, Clem. 1. de offic. vica. & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad XV. de pœna simoniaci ex latius inferendis prædicto comment. c. fin. de simon. dico primo, omnem simoniacum pœna æterna esse dignum, mentalem autem tantum, nulla pœna temporaria etiam restitutionis, conuentionalem autem tantum, pœna temporaria ordinaria restitutionis accepti, si est restituibile, & extraordinaria arbitraria, per dicta supra num. 103. II. simoniacum realem in ordine tam occultum quàm publicum esse ipso iure suspensum, quoad se & alios, per tex. in hoc omnium optimum in extrauag. 2. de simon. & per c. Tanta, eod. tit. vt ibi dicit Innoc. communiter recept.

III. Quod simoniacus in beneficio non est ipso iure suspensus, vt ibidem dixit Innoc. quatenus ait simoniacum in beneficio, acta pœnitentia, & relicto illo posse celebrare, quæ sequimur, quicquid vterq; Tho. 2. 2. q. 100. art. 6. & Sor. lib. 9. q. 8. art. 2. dicant: quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictæ extrauagatis id cauetur.

IIII. Quod simoniacus realis, tam in beneficio, quàm in ordine, est ipso iure excommunicatus, excommunicatione reseruata Papæ, per dictam extrauagantem nouam. V. quod hæc consequitur simoniacum realem in ordine, egere ab absolute ab excommunicatione, & suspensione, simoniacum verò in beneficio, ab excommunicatione tantum.

VI. Nullum alium simoniacum præterquam in ordine, esse ipso iure suspensum vel excommunicatum: quia si quis esset, maximè foret simoniacus in beneficio, qui tamen non est, per tertium dictum.

VII. Quod nullus simoniacus præterquam in ordine, & beneficio, est ipso iure excommunicatus, quod rectè affirmat Syl. verb. simonia, q. 19. & probatur: quia nullo iure antiquo vllus simoniacus ipso iure est excommunicatus per prædicta, & ius nouum prædictæ extrauagantis solum excommunicat ipso iure simoniacum in ordine, & beneficio. Nam verba illa ipsius (In officijs ecclesiasticis) intelligenda sunt tantum de officijs quæ sunt beneficia, vt in c. De multa, de præb. & in c. Cum accessissent, de constit.

VIII. Quod simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed nõ executionem, per rationem Tho. vbi supra, & quia character est indelebilis, c. Quomodo, c. ostendi-

nota

ostenditur, de consec. dist. 4. non potest illum relinquere. I X. quod omnis presentatio, electio, collatio & quæuis alia dispositio beneficiaria per realem simoniam, est ipso iure nulla, & consequenter quæsitum per illam, debet relinquere, etiam ante sententiam, quia iure naturali debent relinqui aliena, c. si res, 14. q. 6. & quidem cum fructibus, vt dictum est supra c. 17. nu. 25.

X. Quod committens cum Papa simoniam iure diuino vetitam, incurrit quidem pœnam æternam, sed non temporariam per supra dicta, n. 109.

XI. Quod simoniacus etiam tantum conuentionalis ob confidentiam nil iuris querit in beneficio per eam obtento, & ipso iure excommunicatur, & perdit alia beneficia bene quæsitæ, & fit inhabilis ad omnia. An autem, & quos excuset ignorantia à prædictis pœnis, præsertim hac huius noui iuris, dicitur in comment. c. fraternitas, 12. q. 2. Et quidem earum non auderem damnare eos qui ante præfatos Pios confidentiam etiam realem admisissent, tempore quo confidentiæ etiam ex se illicitæ adeo probabantur in Curia, quod ius redderetur contra non reddentes beneficia in custodiam & confidentiam accepta. Tum quia illa iure tantum humano est illicita, & ita permissione Papæ approbatoria, potuit fieri, & facta fuit licita, arg. c. 1. de const. lib. 6. Tum quia, licet ipsa iure diuino esset prohibita, pœnæ tamen nullitatis titulum & aliæ, iure humano sunt statutz, & sic quoad illas dicta permissione potuerunt tolli, l. Qui condemnare, ff. de reg. iur. & ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annihilatas renunciaciones, collaciones, & pensionum impositiones factas antea prædicto tempore, & sic non teneri ad relinquenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus vi earum perceptos, quia legitime factum, pœnam non meretur, l. Gracchus, C. ad l. Iul. de Ad. Ex quo inferretur limitatio eius, quod supra dictum est, omnem confidentiam quæ per dictos Pios est illicita, fuisse talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Peccat mortaliter circa simoniam omnis qui committit simoniam siue mentalem tantum, siue conuentionalem, siue realem, & qui emit, aut vendit bona carius ratione iuris presentandi ad aliquod beneficium ei annexum, aut aliquem calicem, aut corporalia, eo quod sunt consecrata, aut rosaria, aut alia, eo quod sunt benedicta, per supra dicta. Et qui realem vltimam committit in ordine, est ipso iure suspensus, & excommunicatus, & qui in beneficio ipso iure excommunicatus per supra dicta, nu. 104.

De Luxuria I I. vitio capitali, & eius filiabus.

Luxuria quid in genere & in specie, augetur vsu, & fuga vincitur, nu. 112.

Luxuria vitium capitale gignit has octo filias, nu. 113.

Castitas virginalis facilius seruatur, quam vidualis, & hac quam coniugalis in absentia, numero 113.

Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, qua mortifera, nu. 114.

Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer, nu. 114.

Præsupponimus primò, Quod luxuria, & luxuriari, generaliter sumpta significant omnem nimiam disfluentiam, tam esus, potus, & vestitus, quam venereorum: sed specialiter, vt hic sumitur: Luxuria est vitium inclinans ad inordinatum venereorum vsu, & actus ex quo illud gignitur & augetur, est inordinatus vsus venereorum, qualis est omnis excepto vsu iusti coniugij, quippe qui est prohibitus sexto præcepto decalogi, de quo, c. 16. supra, & c. Nemo, & c. Meretrices, 32. q. 4. Et quoniam omnis habitus quale est vitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinatur, vt dictum est supra præl. 7. consequitur vsu venereorum, augeri luxuriam, & consequenter illo non sedari imò accendi, volentesque eam sedare debere id facere resistendo, vel fugiendo, & nullatenus eam experiendo: errantque grauissimè, qui secum constituunt, vna vel altera vice experiri, & nunquam amplius. Nam per illud Apost. ad Corinth. 6. Fugite fornicationem, Cass. de inst. Monach. quem S. Tho. 2. 2. q. 35. artic. 1. ad 4. & omnes alij sequuntur, ait, nullo facilius modo luxuriam quam suarum occasionum fuga vinci posse, illa enim experientia crescit habitus, qui quo auctior est, additus naturæ corruptæ, tanto est fortior hostis, fortiusque impugnat. Quo fit vt facilius seruari possit castitas virginalis, quam vidualis, imò & vidualis, quam coniugalis absente diu coniuge, quæ magna consolatio vrentium cœlibatu est.

II. Quod hoc vitium præter sex, aut septem, aut plures species quas habet, de quibus supra cap. 15. num. 3. dicitur vitium principale, & capitale, eo quod ex eo octo filiaz infernales nascuntur, iuxta Sanctum Grego. lib. 31. Moral. & Sanctum Thom. recept. 2. sec. quæst. 153. art. 3. scilicet cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, amor huius mundi, horror futuri, & odium Dei, Quæ licet etiam ex alijs nascantur, ex hoc tamen frequentius: Hoc enim inclinando ad delectationem venereorum, quæ est omnium vehementissima, occupat partem animæ inferiorem in appetenda, & procuranda illa: & rursus illa adeo trahit ad idem superiorem sibi valde cognatam, quasi vim inferendo, vt non permittat ei circa vltimum, & alium debitum finem satis intendere, nec media in illam diligere, & impellat ad se, mundumque hunc nimis amandum, futurumque horrendum, tandemque ad Deum vltorem odio habendum: quo fit, vt eo longius cæteris abesse debeant ab hoc obscæno, & obræcane vitio contemplationi additi, literis dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices quo lucidiori prudentia, sapientia, consilio, circumspectione, & constantia indigent, tam ad præfigendos fines, & scopos, quam ad diligendum media, quibus eos assequantur.

Peccat ergo mortaliter circa luxuriam, & filias eius primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est supra cap. 16.

II. Qui per cæcitatem, vel socordiam mentis non proponit explicitè pro vltimo fine Deum & vitam æternam, per dicta in præl. 4. num. 11. aut per præcipitacionem & inconsiderationem, non deligit media de præcepto deligenda, aut per inconstantiam desistit ab eo, in quo de præcepto tenetur persistere, aut ob amorem sui, præceptum aliquod transgreditur. Rarò autem per has Luxuriæ filias quis peccat mortaliter, alio genere peccati, quam transgressionis præceptorum decalogi, ecclesiæ, vel aliorum peculiarium ipsum ad mortale obligantium. Dixi (raro) non ratione Caiet. parum tuta, sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgre-

transgrediendipræcepta propter præcipationem, inconsiderationem & alia prædicta vitia, non perueniendo ad ipsam transgressionem, iuxta prædicta in prælud. 9.

III. Qui deliberatè vult semper, & perpetuo viuere in hoc mundo, sine Deivisione intuitiua per dicta supra cap. 11. nu. 16. Aut deliberato Deum odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum per ibidem dicta, nu. 14.

De Ira, IIII. vitio capitali, & eius filiabus.

Ira sapius passio, & Ira vitium capitale, habet has septem filias, nu. 115.

Indignatio qua, Christiano mala, n. 118. & qua mortalis cum timore & clamore, nu. 116.

Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creatura, qua mortalis, nu. 117.

115 QVOD Ira vt plurimum accipitur pro passione animæ sita in potentia irascibili, quæ nõ habet contrariam, vt aliæ passiones eiusdem, quæ que interdum est bona, & interdum mala, dictum est in prælud. 5. Ira verò prout habitum vitiosum sonat, vt hic, est vitium animæ ad appetitum inordinatum vindictæ inclinans, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 158. Peccatum autem iræ est actus inordinatus volendi vindictam. Quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est supra eod. cap. nu. 1. Hoc autem vitium Iræ ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem vitia, scilicet Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa iuxta S. Tho. in d. q. 158. art. 7. quem copiosè defendit ipsius commentator. Alij addunt istis alias quatuor, scilicet Maledictionem, Seditio-nem, Bellum, & Vindictam: sed maledictio ad contumeliam, seditio, & bellum, ad rixam rediguntur, vindicta autem est proprius actus Iræ.

Peccat mortaliter circa Iram & filias eius, qui per eam transgreditur quintum præceptum, de quo supra cap. 15. & consequenter, qui deliberatè vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita, vel meritam auctoritate propria, vel contra iuris ordinem, vel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitiæ, quia hic est inordinatus actus Iræ per dicta & remissa supra proximè.

116 II. Qui committit prohibitum sub pœna mortalis, vel iustum sub eadem per indignationem inordinatam, qua debita subtrahitur affabilitas, aut per tumorem inordinatum, quod quis nimis cogitationibus vindictæ tumet, vel clamorem inordinatum. Dixi (inordinatam) quia hæc tria ordinata, non vitia, sed virtutes sunt, argu. notat. d. cap. 11.

III. Qui blasphematur eo modo quo dictum est supra cap. 12. nu. 83. vel maledicit creaturæ irrationali quatenus creatura est, iuxta dicta ibidem.

117 IIII. Qui ex animo deliberato maledicit imprecando sibi malum, cui non licet cõsentire, vel proximo malum notabile sub ratione mali, iuxta illud Apost. 1. ad Corint. 6. Maledici regnum Dei non possidebunt, & eo grauius quo maiorem reuerentiam cui maledixit, debet, iuxta illud Exod. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur, c. Plerunque, 2. q. 7. & Gen. 9. Dixi (ex animo deliberato) quia indeliberatè, vel ore tantum maledicere, non est mortale, vt communitè maledicunt parentes filijs, & coleni, & muliones, bobus, & mulis. Sufficit tamē

men id facere ex animo deliberato, etiam momentaneo, licet ilico pœnitent, sicut sufficit consensus deliberatus etiam momentaneus voluntatis, ad quodcunq; aliud peccatum mortale, vt rectè declarat Caiet. 2. 2. q. 76. art. 2. Dixi (sibi malum, cui non potest consentire) quia imprecari sibi damnum boni quod posset prodigere, non est peius, quàm illius prodigitas, quæ non est mortalis, per dicta supra eod. cap. nu. 70. Dixi (notabile) quia paruitas excusat, vt sæpe dictum est. Dixi (sub ratione mali) quia sub ratione boni non est peccatum, vt imprecari aliquod malum auerso à Deo, vt ad eum conuertatur, iuxta dicta supra c. 15.

V. Qui maledicit diabolo ratione suæ naturæ, quia illa est bona, & à Deo facta, secus si ratione suæ culpæ, Iob. 3. Tho. vbi supra. ar. 1. ad quartum, modo nec plus, nec aliter quàm meretur per proximè dicta, n. 116.

Qui autem maledicit ex animo dicendo trado, vel committo te diabolo, aliquam creaturam irrationalem, puta, equos, mulos, boues, & alia sensilia, aut ventos, aquam, calorem, frigus, lapidem, puluerem, arenam, & alia insensilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphematur: si verò qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret, si autem neutra prædictarum rationum id faciat, solùm venialiter peccat: quippe qui rem vanam exoptat, cum neque bonum, neque malum conueniat rei rationis experti, per se consideratæ: quæ resolutio est Tho. 2. 2. q. 66. art. 2. Quare confessarius debet interrogare confitentem se maledixisse alicui rei, an id fecerit cre tantum, aut ore & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita: quibus casibus non est plusquam veniale, aut ex animo, ea ratione qua est creatura Dei, quo casu est blasphemia, aut qua ratione est res proximi, quo casu perinde peccat, vel non peccat, ac si malediceret proximo.

Quis verò & quomodo peccet, per rixam, vindictam, seditionem, & bellum, quæ sunt quatuor filia Iræ, dixi supra cap. 15. & quis per contumeliam, & opprobrium, alias duas eius filias, in cap. 18.

De Inuidia V. vitio capitali, & eius filiabus.

Inuidia quid, & genere suo mortali, nu. 118.

INVIDIA, est vitium inclinans ad inordinatè tristandum de bono alieno, eo quod suam excellentiam minuit, iuxta Arist. 2. Rhet. & S. Tho. 2. 2. q. 36. art. 1. quem pulchrè Caiet. ibi defendit. Dixi (inordinatè) ad excludendam tristitiam ordinatam, ad quam sæpe charitas inclinatur, iuxta illud Matth. 5. Beati qui lugent, Dixi cætera, ad excludendam tristitiam de bono alterius, eo quod sit suum, quæ pertinet ad odium, & eam, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, vel alteri, quæ potest esse bona & mala, & eam, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, quæ pertinet ad indignationem, quæ est mala iuxta legem nostram, quamuis non secundum Arist. vt dicit Tho. vbi supra, & ad includendam eam, quæ nascitur eo quod minuit excellentiam suam, & hæc sola pertinet ad inuidiam, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum Tho. vbi supra

art. 3. quia est contra charitatem inclinans ad gaudendum de quolibet bono proximi quatenus est bonum ei. Ratio vero cur inuidiæ vitium dicitur, capitale est, quia parit alia quinque, scilicet odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum lætitiā, & in prosperis tristitiā, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. vbi supra art. 4.

Peccat autem mortaliter circa inuidiam, & filias eius. Primò qui deliberato dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitiis, fauore, veneratione, & id genus aliis, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proximè dicta. Dixi (deliberato, & notabili) quia surreptio & paruitas semper à mortali excusant, vt sæpè dictum est præsertim in cap. 11. nu. 4.

II. Qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria quanta aliis ob finem mortiferum, quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in præl. 9. nu. 16. Tristari autem de hoc ob finem venialem, est veniale tantum, & tristari ob bonum, virtus, quale est tristari, eo quod careat virtutibus, quas in aliis videt ad eas quærendas, iuxta mentem Tho. vbi supra.

III. Qui deliberato tristatur, eo quod Deus bona malis largitur, quod est verum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona prouidentiam inculando, secundum omnes. quod explicat Caiet. latè, 2. 2. q. 36. art. 2. & in summa verb. Nemesis, Diffiniens idè de illo qui proponit imitari malos in actibus mortalibus, vt fortunarum copia similis eis euadat, cõtra illud Psal. 36. Noli æmulari vt maligneris.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

Gula quid, species eius quinque, filia quinque, mortalis quatuor casibus, nu. 119.

Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet, nu. 120.

Ebrietatem scienter sibi vel alij procurare, mortale, nu. 121.

Carne humana vesci non licet, & qui Antropophagus, non baptizandus, nu. 122.

Hebetudo, lætitia nimia, multiloquium & scurrilitas, quæ mortalis, nu. 123.

119 Gula ex mente vtriusque Tho. 2. 2. q. 148. ar. 1. & 150. art. 1. & eiusdem & aliorum in 2. dist. 42. est vitium inclinans ad comedendum & bibendum inordinatè, & actus eius est esus, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi. Porro, regulariter est venialis, mortalis autem, cum in ea vltimus finis ponitur, aut per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur, aut cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi infertur, aut procuratur, aut debita lege iustitiæ ob eam non soluuntur. Sunt autem quinque species Gulæ, iuxta S. Greg. 30. Moral. relatum in c. quinque, de consec. dist. 5. contentæ hoc versu.

Preproperè, laurè, nimis, ardentè, studiosè.

Declaratè per S. Tho. in d. q. 148. id est, ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu, quam vtiā vtriusque gladij Principes suis sanctis sanctionibus arcerent ab occupandis prouinciis, quas nondum occupauit, expelleretque ab eis quas occupatas adeo in carnalia desideria demittit, vt ad cælestia mentes erigere non sinat. Ratio verò cur capitale dicitur, est,

est, quia quinque fœdæ filia ex eo nascuntur, puta hebetudo mentis, immoderata lætitia, multiloquium, scurrilitas, & spurcitia.

Peccat autem mortaliter circa gulam, & filias eius. Primo, qui quatuor modis ante eius filias prædictis ea vitur, alioqui tantum venialiter, etiam si absque utilitate vsque ad vomitum, etiam intentum sese cibo, & potu ingurgitet, vt sentit Caiet. in summa verb. Gula, quicquid dicant Angel. verb. Munditia, & Syl. verb. Gula, dicentes negligenter S. Ant. 2. part. tit. 6. cap. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale. Dixi (absque utilitate) quia causa eius licet amplius quàm par est, de consilio medicorum ad vomendum sumere.

II. Qui vescitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua regione etiam eo tempore, quo liceret ei vesci eis in sua: sicut econtrario non peccat vescendo eis in regione, qua transit, vel in qua moratur, licet in sua id ei non liceret. Nauarrus enim & Lusitanus vescentes in Castella die Sabbato extremis animalium, non peccant, licet in suis terris id eis non liceat. Castellanus autem idem faciens in Lusitania vel Nauarra, peccaret, per c. illa, 1. 2. dist. per quod eius gloss. probat illud vulgatum.

Si fueris Roma, Romano viuito more,

Et si sis alibi, viuito sicut ibi.

Quicquid dicat Alex. ibi, & quidam alij alibi, vt sentit Panor. c. Consilium, de obseru. ieiun. & Card. in Cle. 2. q. 5 de celeb. miss. & ibi Imo. & Bonif. & Pore. in §. sed & quod Princeps, insti. de iure nat. nu. 26. & alij alibi, quod & communis consuetudo seruat, idèmq; seruandum est circa festa, & ieiunia, & alia varia variarum terrarum præcepta.

III. Qui se scienter inebriat, aut procurat alium inebriari secundum Tho. 2. 2. q. 150. art. 1. quia notabiliter vult nocere alteri, & sibi esse nocumèto, cui renunciare non potest, volens se vel alium rationis vsu priuare. Dixi (scienter) quia secus, si id fecit ignorantia qualitatis potus, vel inaduertentia nimietatis eius, quia tunc, aut nihil, aut solum venialiter peccaret. Idem est de scire debente, i. quod te, ff. de rebus cred. vt quia consuevit tali vel tanto potu inebriari, & eum bibit, non credendo se inebriatum iri: non quod iteratio actus, ex veniali mortale faciat, sed quia consuetudo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri, quod satis est secundum Caiet. 2. 2. q. 150. art. 2.

III. Qui humanis carnibus vescitur, vel præbet eas alteri edendas citra maximam necessitatem, etiam si neminem ob id occidat, nec occidi procuret, quia vt rectè ait Caiet. vt sola fœmina humana est ad copulam licitam apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita qua vescamur. Quare de more prouidè Patres Illustrissimæ Societatis Iesu, renuunt baptizare Gentiles antropophagos catechumonos, non proponentes abstinere perpetuo à carnibus humanis, etiam in bello iusto interfectorum, quia non sunt contriti, nec satis attriti, & consequenter non baptizandi, c. firmissimè, 15. q. 1. & per dicta per nos supra cap. 1. nu. 39.

V. Qui per mentis hebetudinem se terrenis miscens, & à cælestibus auocans, conscientiam suam non discuit, quando, & quomodo præcepto tenetur, Ang. verb. hebetudo.

VI. Qui ob immoderatam lætitiã, obscœnis cantilens, verbis, aut gestibus vitur, intendens inducere, vel credens, aut credere debens, se vel alium per eam inductum iri in consentum alicuius actus mortalis, cordis, cruris, vel organum, vtriusq; declarauit Caiet. 2. 2. q. 148. art. 6. & probatur per c. notum, 2. q. 1. & c. f. de iniur. Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreuerenter psallit, aut canit, & præsertim in ecclesijs, & cœmeterijs, arg. c. cum decorem, de vit. & hoc est cleric. & eorum, quæ diximus in Rep. c. quando, de consec. dist. 1. not. 18. n. 75. Maxime vero, si est sacerdos, nisi pauper, & secreto id faceret. Arg. c. Clerici, de vit. & honest. cler.

VII. Qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem vitur, aut adeo eo delectatur, vt paratus sit id præferre implemento alicuius præcepti, secundum S. Ant. 2. par. tit. 6. cap. 4. §. 4.

VIII. Qui per scurrilitatem, vel spurcitiam vestes valde impudicas gestat, aut alias intentione expressã, vel tacita prouocandi ad luxuriam, vel alium suam mortalem, per prædicta.

De Accidia VII. vitio capitali, & eius filiabus.

accidia quid, cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit, nu. 124.

Peccata mortalia sunt accidia, desperatio, pusillanimitas, torpor, rancor, & euagatio mentis, quoties per illa violantur aliqua præcepta mortifera, alius secus, nu. 125.

124. ACCIDIA generaliter sumpta continet omnẽ tristitiã de quocũque spirituali bono, secundũ Tho. 2. 2. q. 35. art. 2. sed sumpta specialiter, vt hic sumitur, est contraria charitati, & diffiniri potest, esse vitium inclinans ad tristandum de bono spirituali diuino, quatenus est diuinum in acedo, secundum mentem vtriusque Tho. vbi supra. Dixi (de spirituali) ad excludendum tristitiã de bono temporali. Dixi (diuino) ad excludendum tristitiã de bonis spiritualibus virtutum moralium. Dixi (quatenus est diuinum) quia contristari de eo quatenus est laboriosum, vel aliorum operum impedimentum, non est accidia, vt aduertit vterq; Tho. vbi supra. Dixi (in acedo) quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus in proximo, pertinet ad inuidiam, & solum quatenus est bonum diuinum in ipso, pertinet ad accidiam, vt subtiliter conciliando Tho. sibi ipsi distinguit ibidem Caiet. Nam bonum spirituale diuinum, vt est in homine, consistit in charitate & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, volendo ea, quæ ipse vult, & gaudendo colloquio, & consuetudine eius, tanquam verissimi & supremi amici, & Patris, reuelando ei cum delectatione viam suam, iuxta Psalm. 36. & dicendo, Proba me Deus, & scito cor meum, interroga me, & egnosce semitas meas, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna, Psalm. 138. Cũ ergo quis tristatur, & eum tædet eiusmodi colloquij, sermonis, & gaudij, hoc peccatum committit, cognatum odio Dei suo genere omnium peccatorum grauissimo secundum Tho. 2. 2. q. 34. art. 2. & q. 39. art. 2. ad tertium, & 1. 2. q. 37. art. 4. ad tertium, vt supra c. 11. nu. 14. dictum est. Quare etiam hoc peccatum est

valde

valde graue generẽque suo mortale, cũ deliberato, & aduertente animo admittitur, quod raro videtur contingere. Ex quo inferitur, meritò vitium hoc vocari accidiam, quia vt acidum frigefacit, & tepescit calorem, ita hoc amorem, & desiderium boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum, & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata est actus seu peccatum accidie.

II. Inferitur, quod qui tristatur de bono spirituali aliarum virtutum moralium, veluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiæ, aut de moderato esu, & potu, quod est bonum temperantiæ, & c. non peccat hoc peccatum, sed vitij contrarij virtuti, de cuius bono tractatur. Ratio verò, cur hoc vitium dicatur capitale seu principale, est, quia ex eo lex improbæ filiarum nascuntur, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. 2. 2. q. 35. art. 4. scilicet desperatio, pusillanimitas, torpor animæ, rancor, & euagatio mentis. Ratio verò cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia, licet incautè, quia omnem ignauiam & tarditatem significat, videtur esse quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum prosequendum, ea ratione qua vt delectantia ad sui prosequitionem mouent, ita contristantia amouent, iuxta illud Arist. 8. & 10. Eth. Delectatio tenet operantem in opere.

Peccat autem mortaliter circa accidiam & filias eius. Primo, qui per eam omittit aliquid sub pœna mortali præceptum, vt communionem, missam, vel preces horarias, non tamen inducit circumstantiam necessario confitentiam, sufficit enim confiteri, quid omiserit, non exprimendo quod per accidiam id fecerit. Dixi (Præceptum) quia omittete aliud, ad summum esset veniale ex mente Arch. & Cardinalis S. Xisti, in c. qui bona, 17. q. 1.

II. Qui per accidiam vel pigritiam, vel aliam negligentiam non dicit, vel non edificat, vel non credit ea quæ de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur, de quibus supra c. 11. nu. 18. & prælud. 3. num. 19.

III. Qui desperat peruenire in vltimum finem, nempe beatitudinem & visionem intuitiuam Dei, & vitam æternam, iuxta dicta in præl. 4.

III. Qui transgreditur aliquod præceptum mortiferum per pusillanimitatem qua fugimus ardua, vel per torporem, quo fugimus mediocritatem, vel per rancorem, quo indignamur in bene mouentes, vel per malitiam, qua nos bonorum spiritualium tædet, vel per euagationem mentis, qua fugiendo sancta diuertimus in illicita, quod tamen, vt prædixi, non addit peccato circumstantiam necessario confitentiam: quod ob hæc sit transgressus.

De peccato in Spiritum sanctum.

Peccatum in Spiritum sanctum, quid, & est sextuplex, & cur dicatur irremissibile, nu. 126.

Peccatum in Spiritum sanctum, aliquo nomine accidie cognatum diffiniri potest, secundum mentem Mag. & recentiorum, cõmõniter in 2. dist. 43. & Tho. 2. 2. q. 14. art. 1. & c. si sacerdos, sub fia. de pœn. dist. 1. & aliorum alibi. Diffiniri, inquam, potest, esse peccatum contra bonitatem Spiritui sancto attributam, commissum. Sicut enim quod committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem, cui attribuitur potentia, & commissum per ignorantiam contra filium, cui attribuitur

sapientia; ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas. Peccatum autem hoc, est sextuplex, desperatio, qua abijcitur spes veniæ, præsumptio, qua timor, impœnitentia, qua dolor præteritorum, obstinatio, qua cautio futurorum, impugnatio agnitæ veritatis, qua cognitio veritatis, inuidia fraternæ gratiæ, qua gratiæ communitio. Quodlibet enim horum sex abiectionum per hæc sex peccata, est mediū veniæ à bonitate Spiritus sancti consequendæ, & dicuntur irremissibilia, Matth. 12. non quidem quia sit vllum peccatum, quod verè contrito non condonetur, cap. Quia, de pœn. dist. 1. & c. Nemo, de pœnit. dist. 7. Sed quod hæc secundum suam naturam repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, videlicet spem, timorem, &c. ex Tho. vbi supra ar. 3. Quamobrem merito dicuntur grauissima, quoties pars animæ superior consentit in ea, alias enim solum sunt venialia, quia subreptio in omni matèria excusat à mortali, c. sed pensandum, distinct. 6. & per sepe dicta, præsertim cap. 11. num. 4.

Cap. xxiiiij. De operibus Misericordiæ & sensibus exterioribus.

- Sensus exteriores quinque, & quis eorum vsus malus & mortalis, nu. 1.*
Misericordia quid, & est virtus moralis maxima in proximum, nu. 2.
Eleemosyna actus misericordiæ, cur dicatur charitatis, & dupliciter sumitur, nu. 3.
Misericordia opera spiritualia septem, corporalia totidem, nu. 4.
Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraque præcepta, nu. 5. & 8.
Necessitas extrema, qua, num. 5.
Superfluum duplex, natura tantum, & natura & status, ad qua hæc pertinent, nu. 6.
Status decenter conseruandus, vel mutandus, nu. 7.
Resistitui cur non debeat damnium eleemosynam denegatam consecutum, nu. 7.
Eleemosyna laude digna, in vita, potius quam post eam agenda, nu. 8.
Eleemosyna spiritualis, quando cum vita periculo præcepta, nu. 9. 10. & 11.
Anima proximi salus præferenda corporis proprii salutis, nu. 9.
Franciscus Azpilcueta Xabier Societatis Iesv, laudatus, vbi mortuus colitur, nu. 10.
Eleemosyna à danda egenis extreme nullum votum vel præceptum excusat, nu. 11.
Consilium dolosum, vel damnosum, quod mortale, nu. 11.

IN præludio I. dictum est, esse quinque sensus exteriores, per quos veluti per quasdam fenestellas omnium externorum species, siue similitudines in animos nostros intromittuntur, videlicet visum, auditum, tactum, gustum & olfactum, cum multis alijs ad eos pertinentibus. Quorum sensuum vsus suo genere indifferens est, ordinatus quidem, bonus, inordinatus verò malus, ordinatus est, quem omnes circumstantiæ, ad actum bonum necessariæ circumstant, inordinatus verò contra, cui aliqua deest, iuxta definitionem actus boni positam in præl. 7. nu. 1. Est autem mortalis, cum ei conuenit definitio peccati mortalis posita sup. præl. 9. Venialis autem, cum non conuenit illa ei, & deest aliqua circumstantia ad bonitatem necessaria.

Quare,

Quare, per hos sensus, ille solus & omnis peccat mortaliter, qui videt, audit, olfacit, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligans ad mortale, aut vt aliquod horum faciat, se, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obijcit, aut infert damnium notabile, animæ, salutis, honori, aut bonis proximi, aut animæ, aut salutis propriæ, per proximè dicta. Et ideo non videtur necesse interrogare aliter pœnitentem, de peccatis, per hos sensus patris, nec vt ipse confiteatur, tanquam facta per eos: quia non inducunt circumstantiam necessario confitendam, vt dictum est cap. proximo de peccatis accidiæ & filiarum eius. Et hæc quoad sensus, quæ quia pauca sunt, dicendis de operibus misericordiæ præmissimus, de quibus in comment. c. Quiescamus, 42. dist. diximus, tractantes fusius de eleemosyna.

Contraheudo autem & coniungendo dicta hic & in d. c. quiescamus. Dico Primo, quod ex mente Aug. 9. de ciuit. Dei, & Tho. 2. 2. q. 30. ar. 1. 2. & 3. Misericordia est virtus moralis, inclinans ad miserendum ordinatè patientis aliquod malum, vel defectum, & ei subueniendum. Dixi (virtus moralis) quia non solum est talis, sed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum, vt idem ibi probat, artic. 4. Dixi (ordinatè) quia misereri inordinatè, etiam ad subueniendum, vitij est, c. est iniusta misericordia, 23. q. 4. Dixi (subueniendum) quia misereri ad puniendum, etiam ordinatè, pertinet ad iustitiam, c. omnis, & cap. qui emendat, 45. distinct.

II. Quod actus & opera misericordiæ vocantur etiam charitatis, c. inter opera charitatis, de spons. & c. duæ, 45. dist. Quia licet immediatè procedat à misericordia, mediatè tamen frequenissimè procedunt à charitate, quatenus amor proximi ex ea immediatè procedens, est causa merendi & volendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosynæ; nam verbum, eleemosyna, vt in d. comment. diximus, interdum accipitur pro re spirituali, vel temporali, qua necessitati alicui subuenitur, vt in c. tria, & in c. duæ, 45. dist. & in illo, Matth. 6. Cum facis eleemosynam, &c. & in illo, Luc. 11. Date eleemosynam, &c. & interdum accipitur pro actu virtutis, quo fit illa subuentio secundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 52. art. 1. & eiusdem, & S. Bonau. & aliorum in 4. dist. 15. & nostrorum, in d. c. tria, & aliorum alibi. Nam verbum, eleemosyna, idem sonat quod miseratio, vt enim hoc verbum Latinum, deriuatur ab illo verbo Latino, misereor, ita illud Græcum ἐλεημοσύνη ab ἐλεῖν verbo Græco, quod sonat, misereor.

III. Quod cum malorum & defectuum alia sint corporis, alia spiritus, duplicia sunt opera seu actus misericordiæ siue eleemosynæ, Altera corporalia, contenta in illo versu declarato per S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 2. & per Archid. in d. c. tria, scilicet.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Id est, esurientem pasco, sitientem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hospitor, ægrotum visito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero versu per eisdem declarato, scilicet.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

Intelligendo per consule, etiam doce: id est, indigenti consilio, consule, ignorantem doce, tristem consolare, peccantem corrige, offensam remitte, cerosum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniatur alia mala, & alij defectus, ratione quorum mi-

tum miserendum fit, vt frigus & ætius, non tamen ideo hæc diuisio antiqua ornata, tendenda est, quod quidam nouatores faciunt. Tum quia aia possunt reduci ad hæc, Tum quia hæc sunt communiora, & frequentiora.

§ III. Quod opus misericordiae seu eleemosynæ, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta Aug. in d. c. Duæ, & Thom. d. q. 32. artic. 3. siue sit corporalis, est de consilio, vel saltem non de præcepto obligate ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est, cum quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extrinsecus, cap. Pasce, 86. distinction. l. Necate, ff. de liberis agnoscend. Alter, cum quis habet superflua naturæ, & status, & est alius egens necessarijs ad suum statum: vt sentit Aug. in c. Quid dicam, 14. q. 4. c. Hospitalis, 25. dist. & Ambros. in c. sicut hi, 47. dist. & Tho. 2. 2. q. 32. art. 5. & quolibet. 8. art. 12. quod probatur per adducta ab eo, & a Caiet. ibi, & neruosi in 2. Tom. de præcepto eleemosynæ, 6. cap. & Maio. in 4. dist. 15. q. 5. quamuis Panor. communiter receptus in c. si ve d, de iureiur. S. Ant. 2. par. tit. 1. cap. 14. & summa Ros. verb. eleemosynæ, oppositum teneant, non rectè S. Tho. in d. art. 5. intelligentes. Quorum tamen opinio est vera, quoad hoc, vt non teneatur dare alicui egenti, teneatur enim de præcepto dare alicui, vel alij quem ipse delegerit, vt clarè resoluit Tho. in d. art. 12. In quibus tamen duobus non est de præcepto subuenire donando, sed satis est subuenire commodando, vel mutuando, per dicta supra cap. 17. nu. 61. & in Apolog. q. 2. Monit. 3.

Extremè autem egere dicitur, non solum, qui iam animam agit, sed etiam cum indicia probabilia apparent eo deuenturum, nisi ei subueniatur, & non se offert, nec expectatur probabiliter alius, qui ei subueniat, iuxta Tho. in 4. dist. 15. q. 2. art. 4. q. 4. & declarat Caiet. in d. tract. cap. 2. Quo fit, vt ratione necessitatis extremæ, non possit defendi opinio Sou, dicentis lib. 5. q. 3. art. 4. de iust. & iure, ei qui est in periculo amittendi suum honorem, de præcepto esse subueniendum. Tum quia ipsemet, lib. 4. q. 6. ar. 3. de iust. & iur. dicit & bene, Hominem esse dominum sui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit. Quamuis alia ratione infra cod. nu. 17. defenderetur.

V. Quod superfluum naturæ de quo supra, dicitur omne id quod alicui superest, demptis necessarijs ad vitam suam, & suorum, superfluum verò status, est id, quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam statumque decentem suum, & suorum, habita ratione casuum, non omnium qui contingere possunt, sed eorum, qui probabiliter timeri, vel expectari debent: secundum omnes, quibus Caiet. addit, quod a leuandem etiam statum pertinet necessaria sustentandis filijs, filiabus, mancipijs, famulis, hospitibus, conuiujs, muneribus honestis, & magnificentijs moderatis, sed & sentit Tho. & exprimit Caiet. vbi supra & melius Sylu. verb. Eleemosynæ, q. 1. §. 3. & in Rosa aur. cal. 53. Quod necessarium ad status decentiam, non consistit in puncto individuo, sed habet latitudinem eo maiorem, quo maior est status, quia in vno erit decem plus, aut decem minus, in alio centum plus, centum minus, & in alio mille plus, mille minus, &c. arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. de causis, de offic. deleg. & eorum, quæ de pretio iusto, pio, mediocri, & rigoroso dicta sunt sup. cap. 17. nu. 228. & in cap. 23. nu. 78.

VI. Quod ex hoc sequitur, facilè iudicandum non esse aliquem secularem pluram,

pluram, quam quæ suo statui necessaria sunt, habere; cum etiam ille, qui ad aliquod dominium emendum, & mutandum suum statum in alium maiorem, ad quem idoneus est, pecunias congerit, non habet plus quam suum statum deceat, vt dictum est cap. præced. nu. 73. Diximus (secularem) quia ecclesiastici non possunt in tot fines, ac illi, pecunias coacervare, vt infra seq. cap. attingetur. Sequitur item Rosellam sine iusta ratione dixisse paucos diuitum confessarios saluatum iri, si eleemosynæ in prædictis duobus casibus de præcepto feret: non enim tot sunt, quot putat, huiusmodi diuites, quibus sit superfluum status, cum nec Reges, & magni Principes, qui habent thesauros ad bella, quæ probabiliter contra suas Respublicas timent, aut quæ pro illis gerere debent, superflua habere censeantur.

VII. Quod nemo tenetur ad dandam eleemosynam de suo statui decenti necessario, nisi egenti extremè: quia quisque debet decenter viuere, aut statum suum in alium mutare, vt singulariter Tho. docuit in d. q. 32. ar. 6. pro quo est c. quoniam, 24. q. 1. & princ. c. 1. & 2. 41. dist.

VIII. Quod quamuis non soluens debitum, quando, vbi, & quomodo debet, ad restituendum damnum, quod ex illa mora creditor accepit, teneatur, iuxta supradicta cap. 17. nu. 25. & 26. Qui tamen pauperi eleemosynam non dat, etiam sub peccato mortali debitam, non tenetur ad restituendum ei illam eleemosynam, nec damnum, quod inde illi proueniet. Quia, vt latius in Rep. c. inter verba, 11. q. 3. nu. 714. & in Apol. q. 2. Moni. 2. diximus, caritas non obligat ad restituendum illud, ad quod alicui dandum, aut faciendum, sub pœna peccati mortalis obligat, iuxta Alex. Ales. 3. par. q. 87. & communem quam pulchrè defendit Adri. in 4. de rest. q. 1. col. 9. concludendo ad restitutionem non teneri eum, qui cum verbis aut factis possit, furtum & damnum proximi non impediuit, nisi ex officio & iustitia ad id teneatur. Omittimus autem hic gratia breuitatis encomion eleemosynæ quam sibi gratissimam esse Christus ipse testatus est, Lucæ 11. & Matt. 25. & per totam suam sacram scripturam, & suos sacros doctores. Quorum summus Aug. in sermone 45. ad fratres in Eremo sic dicit. Non memini me legisse, aliquem malè mortuum fuisse, qui viuens opera pietatis benè exercuerit. Quare, vt alienum est ab omni iustitia, per fas, & nefas, quo iure, quæque iniuria coacervare diuitias, ita quoque à prudentia Christiana seruare illas eleemosynis dum vita manet, parcendo, & eas ad hæredes relegando, iuxta illud Agonis gloriosissimæ eiusdemque patronæ nostræ Lucæ ad matrem.

*Res serua perit: miseris data porrigit alas
Ad superos, ala duplex, argentea lana,
Aurea dextra, viamq; datori ad sidera pandit.
Certa preit visus pietas, incerta sepultos
Consequitur: nam quod nostri est dum vita superstes
Arbitrij, mox est alieni, vt vita recessit.*

Non est item benignitatis euangelicæ, imo neque humanitatis Ethnicæ pauperem petentem à se aliteris verbis repellere, cum cum ad largiendum ei eleemosynam non tenemur, licet non sit mortale, iuxta S. Aug. c. vnum, sub fin. 25. dist. quamuis

quauis enim non debeat eleemofyna realis, debetur tamen benigna responsio; vt rectè aduertit Maior in 4. distinct. 1. §. quæst. 7.

Circa prædicta opera misericordiae siue eleemofynæ, peccat mortaliter Primo, qui habens superfluum etiam tantum naturæ, non cibat, potat, vel vestit egenem extremè, & occurrentem. Dixi (occurrentem) quia non tenetur quis quærere alios, nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non redimente, saltem mutuando, captum, quem credit alias iniuste occisum iri. Idem de non visitante, non hospitante, non sepeliente, cum extrema necessitas proximi, ea exegerit, per supra dicta. Per quod respondetur ad nouè quæsitum, quod non tenetur sub culpa mortali quærere eiusmodi egenes in carceribus, hospitalibus & alijs locis.

II. Qui grandi licet non extrema necessitate pressio, non fert opem necessariam, quam commodè ferre potest, & credit, neminem alium eam ei latum, per dicenda infra.

III. Qui non facit aliquam de septem eleemofynis spiritualibus prædictis, eius extremam necessitatem, quoad animæ salutem patienti, etiam si id non posset absque iactura vitæ corporalis facere. Quia tenetur quis præferre animam proximi, suo corpori, vt probat vterque Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. ad tertium, & q. 32. ar. 5. & 6. Raro tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus, vt diximus in c. inter verba, 1. q. 3. nu. 6. 3. 2. quum per contritionem absque alia ope saluari possit, c. Dixi, & c. magna, de pœnit. dist. 1. Patitur tamen illa, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore, & ideo non curat eam augere, ad perfectionem necessariam, iuxta dicta c. 1. nu. 1. Tunc enim videtur extremè indigere doctrina, de vera contritione. Eandem etiam necessitatem patiuntur paruuli Christianorum morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles, nescientes baptizare. Dixi (Christianorum) quia secundum sententiam Tho. receptiorem, 2. 2. q. 10. 1. 2. & 3. par. q. 68. art. 10. filij infidelium adhuc expertes rationis, sine parentum consensu, non debent baptizari. Eandem etiã pati dici possunt, multi Gentilium in Indijs, Brasiliæ, & Peru, morti propinqui, qui conuerterentur, si fide Catholica erudirentur. Qualem habuisse satis videtur arbitrat, magnus ille Dei seruus, Magister Franciscus ab Azpilcueta & Xabier, vnus ex primis XII. Illustrissimi vtilissimique nostro sæculo ordinis Societatis I. E. S. V. cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdam Insulæ, ad quibus prædicandum per varios casus, variãque discrimina rerum, cum probabili periculo vitæ profectus fuit, vt copiosius in repet. c. si peccauerit, 2. q. 1. explicuimus, Qui postea ibi, & alibi euangelio magno cum fructu prædicato, anno 1552. traiecit in amplissima Chinarum Regna literarum studijs, & sæculari politia florentissima, Tartariæque, vt creditur contermina, quamuis etiam licitè & heroicè, potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute, licet non iudicasset eam in extrema necessitate constitutam, nec se ad id de præcepto obligatum. Vbi admirabili cum exemplo cruces nostras tollendi, & Christum Opt. Max. crucifixum sequendi, vitam apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortali commutauit. Cuius rei Altissimus, cui tam feruenter inseruiuit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperissimi solitariè mortui illæsum præseruando, Lusitanosq; aliquot

aliquot casu illuc appellantes, nullo alio vinculo, quam charitatis cõiunctos mouendo, vt terras sibi veritas intrare ausi, quærerent illud, quæsitumque nauiferent, in eaque ad Goam bis mille leucis, & à Lusitania quatuor millibus distantem transfuerent. Mouendo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de nauis honorificentissimè, & reponendum in ecclesia, simul magna deuotione colendum, vt & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deum Opt. Max. ex animo oremus, & flagitemus, quo multos tanto muneri aptos efficiat, eisque fortem animum inspiret, commigrandi eo, vbi tanta messis, & tam pauci sunt operarij. Vbi etiam ipse iam pridem vitam finiuisset, nisi ille quando Vlisippone discessit, me iam senescentem, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribens, vt absentiam patienter ferrem in terris, præsentiam sperans in cælis, Amen. Quæ prædicta consequitur Primò, eum qui non est parochus, nec Prælati, non teneri cum probabili periculo vitæ suæ corporalis, ad inuisendum, pestilentia, aut morbo contagioso infectum, & in extrema necessitate vitæ corporalis constitutum, quamuis secus si in extrema spiritualis versaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gab. in sermone.

II. Nullo statu, voto, aut præcepto humano excusari, quem si alioqui potest, à subueniendo proximo in extrema necessitate constituto, adeo quidem, vt etiam clericus religiosus debeat detegere prodiciones, & coniurationes contra Rempublicas factas, & si opus fuerit in remediũ etiã coniuratores ipsos, nec fiet irregularis, licet ob eas illi morte plectatur, modo id faciat protestatus se id facere, vt periculo imminente, citra sanguinis pœnam obuietur, iuxta c. Prælati, de homic. lib. 6. quod rectè adnotauit Caiet. 2. sec. quæst. 26. art. 5. relatus supra cap. 18. nu. 54.

III. Magna laude dignos esse, qui sæuiente peste, ægrotantibus spiritualia ministrant, licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

III. Peccat mortaliter, qui consulit mortale aliquod proximo, aut dolo, vel culpa lata aliquid notabiliter noxium per prædicta, cap. 11. num. 9. Nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta August. relatum in c. si quod verius, 33. q. 2. Quædam hæc antea posita de non docente, de ignorantia, consilio, rancore, tristitia & oratione prætermittimus, ne supra opportunius dicta repetamus.

De Correctione fraterna.

Correctio fraterna quid, ad eam tenentur omnes, concurrentibus quatuor, nu. 12.

Correctio fraterna de solis mortalibus faciendã, nec de illis à confessario, nu. 13.

Correctionis fraternel ordines, & quando non seruandus, nu. 14.

Corrigens intentione mortali vel cum damno notabili, vt peccat, nu. 14.

V. Peccat mortaliter, qui non corripit proximum in extrema necessitate spiritualis correctionis constitutum, vel citra illam concurrentibus quatuor infra scriptis ad id necessarijs. Pro cuius declaratione notandum, quod fraterna correctio vna de septem eleemofynis spiritualibus, est monitio proximi secreta, aut coram testibus, vt se à peccato emendet, argu. cap. nauit, de iudic. & cap. si peccauerit, 2. q. 1.

2. q. 1. ad quam præcepto naturali tenemur omnes etiam infideles, & etiam Euangelio, Matth. 18. fideles Prælati, & subditi iusti, & peccatores, quâuis magis Prælati, quàm alij. & qui maioris sunt authoritatis, quàm qui inferioris, modo quatuor concurrant. I. Quod certum sit proximum peccare peccatum mortale, vel veniale periculofum. II. Quod speretur emendatio, aut saltem non timeatur deterius. III. Opportunitas non solum personæ, ita quod magis ipse quàm alij ad id teneatur, saltem considerata eorum ad quos id magis spectat, negligètia, sed etiam temporis, quæ colliguntur ex vtroque Tho. 2. sec. q. 33. & ex Tho. in 4. dist. 19. Adit. in 4. de correct. frater. Sor. lib. de Rat. reg. membr. 2. q. 2. Innoc. Panor. & alij, in cap. nouit, de Iudic. Archid. & alijs præsertim Turrecrem. in cap. si peccauerit, 2. q. 1. quâuis de nonnullis horum inter illos sit controuersia, quam tollere, in d. cap. si peccauerit, nisi sumus. IIII. Vt ea commodè fieri possit, id est, absque damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunarum corrigentis; nisi emendandus, sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate, quod raro contingit per supradicta num. 13.

Nec, quicquid dicant, excusatur quis ab ea faciendâ, eo quod peccato mortali teneatur, cum nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat, cap. 1. de post. præl. l. itaque fulio, ff. de furt. Cum quæque quilibet possit ope diuina (quæ nunquam facienti, quod in se est, denegatur) suorum peccatorum pœnitere, & eorum veniã consequi, cap. ponderet, 50. dist. cap. Dixi, de pœnit. dist. 1. Ad nouè autem quæsitâ respondeo primo, quod non peccat quis peccato mortali omissionis correctionis, eo quod non corrigat eum qui per ignorantiam probabilem diei ieiunij vel festi non ieiunat, vel non audit missam, quia in eo non peccat ille mortaliter, nec venialiter periculosè, quo cessante, cessat præceptum de corrigendo, per prædicta.

13 II. Quod peccat ex eo capite, quò tenemur impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia, vel fragilitate, præsertim, quum id commodè facere possumus, iuxta posita infra nu. 14.

III. Quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terram hæreticorum, non reprehendit eos tractantes sacramenta vel imagines irreuerenter, vel docentes aut prædicantes hæreses, si nulla est ei spes emendationis, imò timor auctoris mali, quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri. Consequitur hæc, quod quamuis laudabile sit corrumpere proximum de peccatis venialibus, puta risu inordinato, sermone otioso, nimia audiendi curiositate, non tamen est mortale id nõ facere, iuxta S. Ant. 2. part. tit. 16. c. 6. Confessarius autem nullatenus, nec publicè, nec secreto, debet corrumpere quenquam de peccatis ab eo sibi confessis, vt rectè monuit Sor. vbi supra memb. 2. q. 1. pag. 5. & probatur copiosè per ea quæ dixi in cap. inter verba, nu. 627. & in cap. sacerdos, de pœnit. dist. 6. nisi pœnitens significaret, id esse sibi gratum, inducendo coll. quia, vel consulendo super eis. Consequitur item, non esse interdum peccatum, imò meritum, differre correctionem cuiuspiam, quousque in maius delabatur, quo aptius correptus emendetur ab vtroque. Quia hoc, effectu, est temporis opportunitatem expectare. Qua consideratione excusari videntur, qui pueris ad furtum, & alia vitia procliuius permittunt occasiones in ea labendi, vt in eis comprehensi vilius castigari queant.

Ordo

Ordo autem corrigendi est, vt primum secreto & fraternè, peccans corripatur. Deinde, si se obia non emendat, coram duobus testibus, & postea iudici denuncietur, Matth. 18. & c. si peccauerit, 2. q. 1. nisi damni periculum esset in mora, & non esset ei certum, sua monitione, illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset, non deberet statim iudici denunciare, secundum Tho. 2. sec. quæst. 33. ar. 7. ab omnibus receptum in c. nouit, de Iudic. & in 4. dist. 19. & ab Adr. in 4. de Correct. frat. & à Soto de Ratio. tegendi membr. 2. q. 4. Dixi (si certus esset) quia si dubitaret, statim deberet iudici denunciare. Quod consequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa proditores Reipub. & hæreses fidei Catholicæ, quia raro quis pro certo habere potest talem prodicionem, aut hæresim penitus cessaturam. Non est item opus secreta admonitione, quando peccatum publicum est, iuxta S. Thom. receptum, 2. sec. quæst. 33. ar. 7. Est autem publicum, vt paulò clarius quàm Caiet. & alij diximus vbi supra nu. 842. ad hunc effectum, quod est notorium iure vel euidentiâ facti, vel saltem fama, argu. cap. fin. de cohab. cler. cap. fin. de tempor. ordin. cap. si fama, & c. si presbyter, 2. q. 5.

VI. Peccat mortaliter, qui proximum de aliquo peccato intentione mortaliter mala corripit, aut de peccato occulto coram illius ignaris, non seruando ordinem supradictum, cum damno notabili illius famæ, aut illius probabili periculo, per dicta supra cap. 18. num. 16. Nam etiam peccat qui reuelat illud superiori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, vt provideat ne illud ireret, vt rectè asserit Sor. vbi supra memb. 6. q. 2. pag. 11. & ante illum Adr. quem ille non citat, contra Richar. in 4. dist. 19. ar. 8. q. 1.

Emendatum Cap. non in inferenda, 23. q. 3. nu. 15.

Iniuriam inferre, imbecillitas, propellere, virtus, nu. 16.

Defendere omittens peccat, si consentit, & etiam dissentiens si tenetur, etiam cum incommodo, nu. 17.

Defendere vitam & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur, nu. 17.

Defendere qui lege iustitiæ tenentur, nu. 18.

Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire, nu. 18.

Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente, quia ille peccat contra iustitiam, omittens autem simpliciter contra charitatē, & ita hic non tenetur restituere, ille sic, n. 19.

Defendere omittens quis præsumitur consentire, & opitulari, nu. 19.

Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facti, vel faciendo, nu. 19.

Defensionis omisio etiam sine consensu cur peccatum, nu. 20.

Defendere omittentem consentire, vt verum, triplici opinione confutata, nu. 20.

Intellectus nouus, c. quantæ, de sent. excom. nu. 21.

Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur, nu. 21.

Defensionis ex charitate debita omisio cur impunis in foro exteriori, nu. 21.

Defensionis, qua omisio irregularitatem, & censuras inducit, nu. 22.

Defendere proximum à damno magis præceptum, quàm subuenire ei lucro, nu. 22.

Peccat mortaliter, qui proximi mortale non impedit, nu. 23.

Elemosyna cur necessario fiat etiam inuito non egentem illa extreme, nu. 23.

Huius

- 15 Huic loco ad id opportuno sic lector, inferam summam eorum, quæ huc pertinentia continet, comment. cap. non in inferenda, 23. q. 3. qui est quintus eorum qui Manuali Hispano adiungebantur, quorum summam huic Latino me insertum in epistola ad te promisi. Ea igitur est, quod ibi nu. 1. admonui, cap. illud esse decerptum ex c. 36. lib. de offic. Sancti Ambrosij, sed vitiosè, quatenus habet (ferenda) pro (inferenda) & (imbecillis) pro (bellicæ) & post verbum (fortitudinis) verbum (repellere) superfluum, ita quod est sic legendum.
- Non in inferenda, sed in repellenda iniuria, lex virtutis est, qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit, Vnde S. Moyles, Exod. 2. hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Hebræum ab Ægyptio iniuriam accipientem defendit, ita, vt Ægyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait Prouerb. 14. Eripe eum qui ducitur ad mortem.
- 16 In nu. 2. & 3. collegimus ex eo, quemuis Principem, magnanimumque virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignamque eis esse persuasionem illam, qua quidam putans se vel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciant impunè ea ob quæ alij puniuntur, per multa ibi adducta: Verbum enim (virtutis) in illo cap. more castius loquentium, fortitudinem significat, vt in illo Cicer. ad Plan. Omnia summa consequutus est virtute duce, comite fortuna.
- 17 In nu. 4. & 5. quod peccat, qui proximum non defendit, quod ipse Ambr. ibidem comprobat ex èplo Moïsis, Exod. 2. & auctoritate Salomon. Prouerb. 24. & idem ait in cap. palce, 86. distinct. cui concordat August. in cap. fin. ead. ca. & q. & Symachus, 83. dist. in princ. & grauius Innoc. 3. c. quantæ, de sent. excom.
- In nu. 6. 7. & 8. multa dubia contra conclusionem hanc adduximus. Pro quorum resolutione in nu. 9. posuimus, primam sex declarationum scilicet, eam planè procedere in eo, qui non defendit consentiendo, quia siue defendere possit, siue non, siue sit præfens, siue absens, consentièdo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom. 1. relatum in cap. 1. de offic. deleg. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, & tradit Thom. speciatim, 1. sec. quæst. 60. artic. 8. & 2. sec. q. 154. art. 4.
- In nu. 10. & 11. continetur secunda declaratio scilicet, quod non procedat prædicta conclusio, in eo qui ad defendendum non tenetur, secundum vtrumque Thom. 2. sec. q. 62. art. 7. Non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest, secundum Feli. in cap. 2. de Hæret. & in d. cap. quantæ, relatum à nobis supra cap. 14. nu. 6. cui nemo contradicit, nec nos vnquam in cathedra contradiximus ante prædictum commentarium, in quo tamen id facimus, ob multa. Quorum summam ex præmissis & subiectis declarationibus, colligas. E quibus est, quod in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conseruandam vitam nostram non sunt necessaria, & consequenter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarum sustentandæ vitæ nõ necessariarum, iuxta illud Ambro. relatum in cap. non satis, 86. distin. si quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non est leue peccatum.

In nu.

In nu. 12. & 13. resoluius, quod charitatis lege tenemur, ad defendendam proximi vitam, ne iniuste ei adimatur, etiam cum incommode omnium prædictorum, sine tamen vitæ periculo. Dixi (ne iniuste ei adimatur) quia non tenemur ad redimendam vitam iuste condemnati, etiam si Rex, vel lex, statutam aut sententiam, pecunia redimendi facultatem facerent, & ita limitandû est prædictum cap. non satis, Tum quia sanctum, & vile est eius animæ, vt ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti, in 4. distinct. 15. quæst. 3. §. De secundo, relatum supra cap. 15. nu. 21. Tum quia alioqui Rex ipse vel iudex damnas eum, in primis peccaret, non redimendo, quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatus, vendere se in seruum, redimenti pretio redemptionis, per ea, quæ dicta sunt supra cap. 23. nu. 96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad defendendam illa eius bona, sine quibus vita eius seruari nequit, argu. l. 2. ff. de iuris. omn. iud. cap. præterea, de offic. deleg. & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommode nostro pecuniario, si probabiliter credimus, nullum alium id facturum, argu. Exod. 23. & Deuter. 22. nisi damnum proximi esset tam paruum, vt arbitrio boni viri, non debeamus nobis incommode tantum, quantum opus est, ad illa impedienda, arg. l. Præses, C. de feruit. c. si non licet, 23. quæst. 5. vel nisi scandalum vel maius damnum inde sequeretur. Dixi (nullum alium id facturum.) Tum quia id significant prædicta cap. quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, vel leuandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius qui occurrat ei. Dixi (pecuniario) quia non tenemur ad id cum damno honorario: nisi quando damnorum magnitudo, & honoris paruitas, aliud suaderent, quia, vt dictum est cap. 18. nu. 47. maioris sit honoris quam pecunia. Per quod excusantur multi viri graues, à defensione puerorum, & leuium hominum quos alij pugnis cadent, nisi ipsi citato gradu, & cum notabili honoris & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi (vel nisi scandalum vel damnum inde sequeretur) quo excusatur qui clara voce non contradicit concionatori alicui ex pulpito grauius deprehenti, & qui non liberatur iniusta morte damnatum, & ad supplicium tractum, ne ex eo tanta seditio inter exequutores & alios excitetur, vt probabiliter mortes & vulnera innocentum timeantur, vt restè teugit Adria. in 4. de Correct. frat. col. 11. addens non teneri quem ad detinendum herum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfectum iri ab eis suam intentionem bonam ignorantibus.

In nu. 14. Quod aliqui tenentur defendere se & alios, non solùm lege charitatis, sed etiam iustitiæ. Reges enim & alij superiores, lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos, & contra, subditi suos superiores, argum. cap. Regum. cap. Administratores, 23. q. 5. & cap. ego, ff. de iure iur. præsertim feudatarij, & eorum domini, cap. de forma, 22. quæst. 5. & cap. 1. de form. fid. in vrb. feud. patres item, tutores, curatores, heri, pædagogj, parochi, custodes, & alij similes, & e contrario, eos, filij, pupilli, minores, famuli, mancipia, parochiani, & custoditi, per notata à Panor. in cap. 1. de restit. spol. nu. 9. argu. l. vt parentibus, ff. de iust. & iur. cap. duo ista nomina, 23. q. 4. l. 1. C. de emend. propinq. & præc. p. 4. decalogi, quod ad eos extendi, dictum est supra c. 13. nu. 3.

In num. 15. est tertia declaratio conclusionis prædictæ, videlicet, quod multi

ab iniuria non defendentes, ei verè non consentiunt. Vnde **textus pro conclusione** citati, habentes, quod qui non defendit cum possit, consentit, non sunt intelligendi de vero consensu, sed de præsumpto, & tum demù etiam de præsumpto, quum tenetur defendere, & commodè potest, quamvis enim quis teneatur ad defendendum aliquem cum damno omnium suarum facultatum, præsumi tamen non debet consentire, si illud, non nisi cum tali damno facere potest. Tum quia in dubio non est præsumendum delictum, c. 1. de reg. iur. & l. 1. ff. pro Soc. & dubium est, an qui omittit defendere cum tanto damno, omittat defendere, ob complacentiam iniuriæ, vel ob damni evitacionem: & hoc posterius præsumendo vitatur præsumptio delicti. Tum quia experientia, quæ est rerù magistra, cap. quæ sit, de elect. lib. 6. docet, multos Principù, & aliorù familiares minimè impedire innumeras iniurias, ad quas impediendas etiam cum damno facultatum tenentur, non quidem quod illæ eis placeant, sed ne gratiam eorum, & spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissimè quem præsumi consentire iniuriæ, cui verè non consentit, & contrà, non consentire, qui verè consentit.

19 In nu. 16. est quarta declaratio, scilicet, quod multum interest, inter non defendere solùm, & non defendere, & consentire ex vna parte, & inter consentire & auxiliari præbere, ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatem, aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, vt rectè sentit Sot lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Posterius verò, videlicet, consentire & auxiliari iniuriam inferenti, est contra iustitiam, vt ibi latè probatur. Tum quia prius non obligat ad restituendum, posterius verò sic, quia vt supra cap. 17. nu. 20. & in d. Apolog. q. 2. Mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solùm cõtra præcepta charitatis, & misericordiæ peccat, damnium inde sequutum restituere non tenetur: qui verò contra iustitiam peccat, sic.

In nu. 17. est quinta declaratio, scilicet, quod non omnis qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriam inferenti auxiliari præsumitur, saltem auxilio, quod delicti participem eum directè faciat. Tum quia duæ præsumptiones speciales, non debent circa idem concurrere, præsertim ad augendum delictum, l. 1. C. de dot. promiss. & nor. per Card. in c. quia circa, de consang. quod fieret, non si solùm consensus, sed etiam auxilium præsumeretur. Tum quia communis opinio, quam tenet Panor. in cap. 1. de rest. spol. quamque ait communem Dec. in c. 1. de offic. deleg. & in l. culpa caret, ff. de reg. iur. & Ias. in l. vt vim, ff. de iust. & iur. tenet, non delinquere communiter iure civili, qui solùm non defendit, & quamvis iure canonico regulariter delinquat, non tamen est puniendus in foro exteriori, & si præsumeretur auxiliari, contrà dicendum esset, cum vtroque iure, opem ferentes delicto, puniendi sint, secundum omnes, in cap. 1. de offi. deleg. cum ei annot. Tum quia vt sentit glo. in cap. si quis viduam, 50. dist. & clarius Inno. communiter recept. in cap. Petrus, de homic. qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto, & si præsumeretur opem tulisse, censeretur talis. Tum quia, vt quis incurrat excommunicationem, can. Si quis suadente, 17. q. 4. non sufficit, vt consentiat, etiam malitiosè clericis percussioni, si eius nomine nõ fiat, nec aliquo modo iuuat, per c. cum quis, de sen. excom. lib. 6. & si præsumeretur iuuare, censeretur excommunicatus, per c. sicut dignù, §. eos, de homic.

In nu.

In nu. 18. est declaratio sexta, quod præcedens declaratio fallit, cum quatuor concurrunt, scilicet, potestas impediendi, obligatio id faciendi, commoditas eiusdem, & notorietas delicti, hoc est, vt manifestum sit illud esse delictum, & manifesto fiat: his enim concurrentibus, non solùm præsumitur consensus, sed etiam auxilium, per c. quantæ, de sen. excom. per quod ibi latè ostendimus, non solùm probari hanc fallentiam, sed etiam præcedentem declarationem regulariter esse veram: quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

In nu. 20. Ex prædictis inferri, quod ratio, qua non defendens proximum, peccat, non est, quia consentit offensionem, nam siue defendat, siue non, consentiendo peccat, & contrà, siue consentiat, siue non, non defendendo peccat: sed quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, vt faciat, interdum cum damno suarum facultatum, & honoris, interdum sine eo, vt prædictum est, quamvis cæteris paribus consentiendo magis peccet, & ita iura dicentia eum qui non defendit consentire, non significant, non consentientem non peccare, sed potius non defendentem præsumi consentire; quod est verum de illo, qui debet, & potest commodè, imo & auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, vt prædictum est.

In nu. 26. Quod ex prædictis inferuntur decem & octo, quorum aliqua subijcimus. Primum, nullam trium opinionum celebrium, exponentium prædicta iura, esse omnino veram; non Ioannis, quam Bernard. refert in dicto cap. quæta, qui nimis extendit eam ad omnes, qui quomodolibet possunt, non defendunt. Non Bernard. qui eam nimis restringit, ad solos habentes publicam potestatem: nam ex multis eorum constat loqui etiam de priuatis. Non item Innocen. Panor. & communis, qui partim ampliant, & partim restringunt plusquam prædicti, dicentes, ea loqui de omnibus personis, tam publicis quam priuatis, sed de solis dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quod ad effectum peccandi loquuntur de omnibus personis, tam priuatis quam publicis, & tã de omittentibus dolo, quam negligentia, & de ferendo, vel non ferendo opè, modo lege iustitiæ, vel charitatis ad id teneantur. Dixi (ad effectum peccandi.) Nam ad effectum incurrendi censure, & restituendi danum, solùm comprehendunt obligatos ad illud, non solùm lege charitatis, sed etiã iustitiæ, quia hi soli incurrunt censuras, & tenentur ad restitutionem, per adducta latius ibi, & tacta supra cap. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. quæst. 2. mon. 3.

In 28. numer. & duobus sequentibus, quod nec gloss. nec doctores atigerunt verum sensum prædicti capituli quantæ, de sentent. excommunicationis, quem tamen nos ibi damus, num. 30. scilicet, Quod quicumque potest commodè, & non defendit clericum ab iniuria manifesta, quæ manifestè infertur, est excommunicatus, vel censendus talis, & ratio eius noua est, quia opitulatur, aut præsumitur aliquo modo ei opitulari, & ita legem iustitiæ violare. Dixi (est excommunicatus) ad includendum eum qui verè omittit defensionem ad opitulandum. Dixi (vel censendus) ad includendum eum, qui non verè omittit ad opitulandum, sed ob timorem, pudorem, vel negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto, manifestè factò, cum commodè possit, præsumitur velle opem ferre, vt ibi latius deducitur.

In nu. 32. quod ratio à nemine reddita, qua niti potest rigida illa, sed iusta decifio Bart. in l. vtrum, ff. ad l. Pomp. de Paric. scilicet, quod quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo quod sciat parari delictum, & non indicet, fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrem, dominum, aut alium superiorem, præsertim supremum. Est, inquam, ratio, quod alij solùm regulariter delinquant contra præcepta charitatis, hi verò contra præcepta iustitiæ, quæ iubet, vt superiores defendant inferiores, & contra, inferiores superiores, vt supra tactū est, quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati à Feli. in d. cap. quantæ, non tam acerbè in Bart. inuictus esset. Qua ratione meritò acrius animaduertitur in eos, qui magistratus vel ministros eorum non defendunt, quàm qui alios priuatos non tuentur.

In nu. 33. quod ex eisdem colligitur ratio noua, cur regulariter, qui alium non defendit, qua nui in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque ciuili, neque canonico, iuxta communem supra relata, & in foro cōscientiæ sic, scilicet, quod omiffio defensionis, regulariter non est cōtra iustitiæ leges, quamuis sit frequenter contra leges charitatis, & ideo legum iustitiæ pœnis puniri non debet.

22 In 34. & seq. Neminem incurrere censuras, vel irregularitates non defendendo alium, nisi lege iustitiæ ad id teneatur: ideoque rectè nos respondisse clerico cuidam Insulano, non incurrisse irregularitatem, propter homicidium sequutum, eo quod ipse sciens illud tractari, non monuit occisum, arg. glo. c. si quis viduam, 50. dist. & doctrinæ Innoc. in c. Petrus, de homicid. & Anton. 2. par. tit. 28. c. 2.

In nu. 39. & 40. Quod recognoscens manuale Hispanum antea compositum die gloriosissimæ Magdalenæ sacro anno 1556. eius, vt puto, beneficio inueni solutionem cuiusdam antinomix, quæ me diu multumq; torserat, inter conclusionem communiter recepram, & supra nu. 3. positam, quod nemo regulariter tenetur ad præstanda opera misericordiæ corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extremè, & inter illam certam, quod quilibet teneretur bouem proximi etiam inimici errantem reducere si potest ad illum, asinum item sub onere iacentem subleuare, vel ad subleuandum iuuare, si credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d. c. Exod. 23. & Deut. 22. quod probat id ipsum faciendum esse, de veste, & de qualibet alia re proximi, amiffa. Quæ proculdubio locum habent, etiam cum proximus non eget eis extremè. Solutio autem vera & noua est, quod illa procedit quoad dandum egenti, & de lucro tractanti, hæc verò, quo ad impediendum damnum alteri tractanti de damno vitando. Pro quo discrimine facit quod multum interest, inter lucrum faciendum, & damnum vitandum, & plus fauent iura agenti de damno vitando, quàm agenti de lucro captando, l. 2. §. portio, ff. ad l. Rhod. d. l. fin. ff. de Per. & com. rei vend. l. Si is cui, §. fin. de furt. & l. si sterilis, §. cum per venditorem, ff. de Ac. empt. Ex quo & positum supra nu. 17. inferitur ad iter facientem, qui offendit mulionem egentem ope alterius, ad leuandum mulum luto hærentem, nam si est iter à multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulando ei, alioqui sic, vt peccaret, si iter esset paucis frequentatum. Et ad offendentem iumenta proximi segetes depascentia, & ad videntem ædes, segetes, aut supellectilem proximi ardere, & non extinguit cum posset ignem, & ad audientem famæ proximi grauitè detrahentem, qui li.

qui licet ei non credat, putat tamen alios credituros, si ipse non resistit, & ad alios id genus innumeros videntes notabiliter lædi proximi salutem mentis, vel corporis, & honorem, vel rem familiarem, nam si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant, è quibus etiam esse videtur, qui videt alium ementem animalia, pannos, prædia, vel alia vitiosa, vel longè minora, vel peiora, quàm putat ipse, & non monet illum.

In nu. 41. & septem seq. probatur, & defenditur conclusio huc pertinens posita in cap. 14. nu. 26. scilicet, peccare mortaliter eum, qui cum possit, non impedit peccatum mortale proximi. Probatur, inquam, Primo, quod per dictum cap. non in inferenda, & alia multa conclusum est supra lege charitatis obligari nos omnes, ad impedienda mala, vitam corporalem proximo adimentia. At vita animæ pretiosior est & magis diligenda quàm corporis, secundum Tho. receptum 2. sec. q. 26. ar. 5. & probatur in cap. si habes, 24. q. 3. ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei vitam animæ adimunt, sed peccatum mortale ei adimit vitam animæ, c. resuscitatus, cap. omnis, de pœnit. dist. 1. ergo, &c. Deinde quod Augustinus in c. ipsa pietas, 23. q. 4. in effectu vitur hoc argumento, ad hoc ipsum propositum. III. Quod mortaliter peccat, qui proximum volentem se præcipitare, non retinet, quum possit, c. nimium, 23. q. 4. & qui non extrahit etiam inuitum, è domo iam ruitura, d. c. ipsa pietas. IIII. quod qui, vt supra proximè dictum fuit, potest impedire damnum proximi, quod credit ab alio non impeditum iri, & non impedit, mortaliter peccat, Exod. 23. & Deut. 22. At nullum damnum est maius proximo quàm mors animæ, quam peccatum mortale infert, ergo, &c. V. Quod magis tenemur ad impedienda futura peccata, quàm ad punienda præterita, arg. c. præterea, 2. de spons. & eorum, quæ latè citamus in c. inter verba, 11. q. 3. à nu. 662. At constat, ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri, Matth. 18. & c. si peccauerit, 2. q. 1. à fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commissum impediendum. Vnde ad impedienda peccata futura in omni casu inquiri potest, iuxta quoddam dictum sing. Innoc. 4. in cap. 1. de Post. præl. col. 2. communiter recep. non tamen ad punienda præterita, nisi certis casibus, vt dictum est in cap. 18. & dicetur infra cap. seq. & à laico clericus capi potest, ne committat, non tamen pro commissis, iuxta Panor. in c. 3. & c. vt famæ, de sent. excommunicationis, & c. cum ab homine, de iudic. communiter recep. VI. Quod ad euitandum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia etiam in Euangelio consulta, quæ sine peccato possumus, c. 2. de noui. oper. nunc. vt sunt aliquot eleemosynæ, ergo, &c.

Quæ conclusio procedit non solùm quando sine damno, pudore, & dedecore, id facere possumus, vt dixit Feli. relatus & confutatus supra nu. 18. sed etiam si oporteat ob id amittere facultates constituta est. Procedit etiam quando non est in extrema nostræ opis necessitate, ob suam tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccandi, in ea est necessitate, vt nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale commissurus sit, & spiritualiter moriturus, & si opitulemur, non, quæ est singularis doctrina piētissimi eiusdemque doctissimi illius Adr. in 4. de Correct. frat. col. 1. 2. quæ prædicto die Magda-

lenæ factò, casu reperta, magna me liberauit animi angustia, simul dolore afficiens, quod nulla eam ratione fulcit, solum inferens ex ea, eleemosynam spiritua-lem arctius præcipi quàm corporalem. Pro qua tamen adduximus rationem, quam nunquam alibi audire vel legere meminimus, videlicet, nos teneri ad impedienda mala proximi, etiam quæ ille vitare potest, si vult, modo sint eiusmodi, quibus iustè non potest consentire, qualia sunt præcipitium, suspendium, domus ruentis oppressio, de quibus prædicta capitula, Nimium, & ipsa pietas: quales item cibi vel potus, vel medicinæ ad vitam necessariæ renutus, iuxta glof. solem. in §. 1. 83. dist. mors item & mutilatio membri, l. liber homo, ff. ad l. Aquil. c. contingit, de sent. excom. At mors animæ, quam peccatum infert, est eiusmodi, ergo tenemur ad impediendam eam, etiã illi, qui non est in extrema nostræ opis necessitate constitutus. Itaque inter eleemosynam spiritua-lem, & corporalem in hoc non est discrimen, vt per suam illationem significauit Adri. quanuis sit discrimen, in eo quod eleemosynam spiritua-lem tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo vitæ: Corporalis autem non nisi citra illud; per quod eius illatio verificatur.

Procedit item præfata conclusio etiã si ad impediendum mortale proximi oporteat nos non vt iure nostro spirituali vel temporali, quo absque peccato, possumus non vt, arg. illius, Matth. 18. qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, & c. 2. de oper. nou. nunc. Thom. 2. sec. q. 43. ar. 7. & 8.

Non autem procedit prædicta conclusio, nisi concurrentibus tribus, quæ requiruntur, vt nos præceptum fraternæ correctionis obliget, videlicet, certitudo quod peccatum est mortale, spes effectus impeditionis, & opportunitas tam personæ, scilicet, quod sit, quæ magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum, quàm etiam temporis, vt colligitur ex rationibus Tho. & aliorum vbi supra citatorum, quibus prædicta esse necessaria, quo præceptum fraternæ correctionis obliget, monstrauiamus.

Non etiam procedit, quando proximus non est peccaturus ex ignorantia vel fragilitate, sed ex malitia, & ad impediendum oportet, vt quis desinat vt iure vel bono suo spirituali vel temporali, iuxta illud Matth. 15. sinite illos, cæci sunt, & c. & allata per Tho. vbi supra, & notata per nostros, in c. qui scandalizauerit, de reg. iur. & d. cap. 2. de oper. nou. nunc. Quod cõfirmatur eo, quod diximus supra, scilicet non teneri quem ad donandum 100. etiam si possit, ei qui sese furca suspendurum affirmat nisi ea donentur.

Per quas declarationes, facillè soluuntur quatuor argumenta contraria, primũ, quod non peccat mortaliter, qui petit mutuũ ab vsurario quem credit non nisi ad vsurã daturum. II. quod nec qui à parochò petit, vt suum filium baptizet, credens eum peccaturum mortaliter, quia credit esse in mortali, & antea non cõtritum iri. III. Quod neque mulier, quæ ob vanam gloriam venialiter sine alio sine mortali se comit, quamuis credat, aliquem ob id concupiscentiam mortalem concepturum. IIII. Quod nemo tenetur ad eleemosynam impartiedam sub pœna peccati mortalis, nisi in extrema illius necessitate constituto, vt dictum est supra nu. 1. I. Et qui vult mortaliter peccare sciens id esse tale, non est in extrema necessitate opis alienæ, cũ voluntariè id faciat, 15. q. 1. §. 1. Possunt etiam solui duo prima, per duas

duas declarationes postreimas, tertium verò de muliere se comente, per adductã supra cap. 3. nu. 5. & cap. 23. nu. 19. quartum autem soluitur per primam & secundam declarationem, quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iustè consentire non potest, quamuis non sit in extrema nostræ opis necessitate constitutus.

Cap. XXV. De peccatis diuerforum statuum, & primũ Regum.

Rex vt peccat aliena capiens, capta non restituens, male, vel ob malum finem gubernans, seditiones excitans, & non extinguens, & suos artibus belli, & pacis non exercens, nu. 1. non habens armenta propria suo sumptu, nu. 2. Cumulans vel non cumulans diuitias, vel non muniens arces, nu. 2. & 3. vel vias publicas, vel non componens litem, vel ferens legem pœnalẽ, nu. 4. Vel dispensans circa legem naturalem, vel propriam, n. 5. non permittens subditis suas immunitates, capiens bona eorum, bellans sine causa, vel cum ea malè, vel malo fine, impediens visitationes spirituales, & noua iura superinducens, nu. 6. cogens gratiã sibi operari, & officia nimium carè vendens, nu. 7. vel cogens ad matrimonia, vel præficiens inidoneos officijs, vel beneficijs, non coercens subditorum delicta, vel admittens prauas consuetudines, nu. 8. vel damnans inauditum, vel iudicans malè, nu. 9. 10. & 11. Officium vendens, vt peccat, & cuique pretium honestum statuere esse vile, nu. 7. Citatio iuris naturæ faciendã etiam per Regem, nisi maxima causa aliud suadear, nu. 9.

Peccat mortaliter Primo, qui Rex vel Monarcha, aliena Regna & dominia iniustè quærit, vel iniustè quæsitã non restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante, c. quid culpatur, 23. q. 1. c. si res, 14. q. 6. adiuncto cap. saepe, de rest. spol. venialiter autem periculosè, qui ea gubernat, principaliter ob voluptates, vel diuitias, aut gloriam & honorem per suprãdicta cap. 23. nu. 73. nam vt sanctè resoluit Tho. de Regim. Princ. lib. 1. cap. 7. & 8. finis primarius laborum eius vix tolerabiliũ, debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo de qua supra, Præl. 4.

II. Qui iustè possessã iniustè gubernat, non reddendo suũ cuiq; ius, vel excitando factiones, vel non sedando eas, non prouidendo annonæ, vel aliarum rerũ caritati, aut præficiendo rectores inidoneos, aut non ferendo leges necessarias, vel constitutas non exequendo, aut non cõmuniendo armis, artibus, & exercitijs ad se, & illa tuenda necessarijs, adeo vt iudicio prudentis, ea vel partem eorum, probabili amissionis periculo subijciat, iuxta mentem eiusdem Tho. vbi sup. c. 15. & probatur per c. Principes, & c. administratores, 23. q. 5. & c. alius, 15. q. 6.

III. Qui per incuriam non habet propria armenta bouum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares selectos, quo habeat carnes in obsonium suũ & suorum, aut non colit agros proprios, quo triticũ, hordeum, & alia frumenta sibi suisque necessaria colligat, aut non habet equitia producendis equis ad bella necessarijs; hæc enim sunt mortalia, aut certè venialia periculosa, secundũ Tho. vbi sup. lib. 2. c. 5. & 6. Dixi (per incuriam) quia iudicio nostro, non sunt peccata emissa ad vitandos sumptus, & ad quæredum plus, ex prædijs locatis, quã per se cultis, & de suis herbis locatis, quã per armeta sua, & greges depastis, aut ad melioribus curis occupan-

occupandum tempus, quod his impendendum est, arg. c. non mediocriter, de consec. dist. 5. quod miror nec Thomam, nec alios animaduertere, quum ferè omnes Reges ea facere omittant.

III. Qui adeo negligit coacervare diuitias artificiales, auri, argenti, pecuniarum, & aliorum similium, vt se suumq; regnum exponat probabili periculo per eundem fame, bello, & alijs malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum euenire possunt, è quibus est mutuari à subditis, cum pudore & periculo deserendi iustitiam in eorum fauorem, vel à numularijs sub vsuris, aut interesse, ad quæ postea soluenda, nimium sit grauaturus populum, ex mente eiusdem vbi supra c. 7.

3 V. Qui pecunias congerit grauando notabiliter subditos, ob auaritiam, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 2. quia id est contrauenire præcepto de dando superflua pauperibus, iuxta dicta sup. c. 23. n. 73.

VI. Qui prodigis largitionibus ita indulget, vt se exponat probabili periculo vsurpandi aliena, vel tributa maiora quàm par est exigendi, aut debita statis diebus non soluendi, aut onere grauissimo interesse, ac cambiorum se suumq; regnum, in maximam paupertatem inducendi propter rationes Arist. in epist. ad Alex. & per leg. part. Castellæ, 14. 2. par. tit. 5. & mentem S. Thom. vbi sup.

VII. Qui adeo negligit munire suas arces, vt occasionem populo præbeat irreuerentiæ, vel rebellionis, aut alijs inimicitijs occupandi Regni, aut partem illius, iuxta mentem eiusdem Thom. vbi sup. lib. 2. c. 11.

4 VIII. Qui negligit per incuriam imperare refectionem, & custodiam viarum publicarum sui Regni, ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de suis publicis redditibus, pauperibus extremè egentibus, & à se petentibus non subuenit, iuxta eundem S. Tho. vbi supra c. 12. & 15. Dixi (negligit) quia secus si per ignorantiam, aut impotentiam id omittit, arg. l. impossibile, ff. de reg. iur. & c. ignorantia, cod. tit. lib. 6. quamuis hoc alij non animaduertant.

IX. Qui habet cum alio Rege Christiano, super aliquo Regno vel dominio, aliquam dubiam, & antiquam controuersiam, quæ de iure non potest extinguì, quia non habent superiorem, neque bello, quippe quorum arma adeo creuerunt, vt neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per strages copia Turcis inuadendi quod reliquum est Christiani orbis, vel bonam partem eius, & non vult in arbitros suspitione carentes conuenire, nec petere vel accipere condiciones honestas, quibus pax firma fiat, quod probauimus in Repet. c. quando, de consec. dist. 1. not. 9. nu. 90.

X. Quia aliquam legem pœnalem constituit principaliter propter suam utilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multas pecunias cogat, c. erit autem, 4. dist. & Communis, in c. 1. de const.

5 XI. Qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absque iusta causa, & qui in proprijs cum notabili damno, aut scandalo publico vel privato, & qui delicta diuina lege, aut naturali damnata sine iusta causa condonat, videns, aut videre debens, se ad alia similia occasionem præbere, aut lites, vel solutiones debitorum, sine iusta causa suspendit. Tum per glo. sing. c. non est, de vot. c. ex parte, de consu. c. de iure, de iure iur. c. si ecclesia, 23. q. 4. c. Regum, 23. q. 5. Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis, Tho. 2. sec. q. 59. ar. 4. Dixi (sine iusta causa) quia cum cau-

cum causa, & sine scandalo notabili, illa licita facere potest, l. 1. C. de leg.

XII. Qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino, 6 aut humano iurato debitas, aut bona populi vsurpat, & restituere obligatur, arg. c. Reges, & c. Principes, 23. q. 5. & l. 1. C. si quacunq; præd. pot. & c. si res, 14. q. 6.

XIII. Qui minis, aut precibus importunis adigit aliquem ad donandum sibi sua bona, absque iusta in id causa, cum obligatione restituendi, arg. c. conuenior, col. 2. 23. q. 8. 2. Reg. c. 21. & totius tit. ff. & C. quod met. caus. & Bart. in tract. de tyrann. nu. 20.

XIIII. Qui gerit bellum iniustum defectu authoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituendi, aut iustum ex se, sed animo, & sine iniusto sine obligatione restituendi, iuxta vtrumque Tho. 2. sec. q. 40. ar. 1.

XV. Qui impedit visitationem monialium iuridicam, Clem. attendentes, de stat. Monach. & est excommunicatus, si admonitus non resistit, ead. Clem. §. fin.

XVI. Qui exigit à suis subditis aliqua tributa noua, absque necessitate publica, cum obligatione restituendi, quamuis in bonum finem ea exigat, c. militare, sub fin. 23. q. 1. & multo magis si ad superfluum esum vel vestitum, pompas, conuiuia, prodigalitates, quas vulgus liberalitates appellat, summ. confess. lib. 2. tit. 5. quæst. 35. nu. 31. Dixi (noua) quia si antiqua bene statuta ita prodigit, non tenetur restituere, nec mortaliter peccat, nisi aliqua circumstantia finis, formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat, per supradicta cap. 23. nu. 75. Dixi etiam (absque necessitate publica) quia cum hac exigere, & accipere posset, si ad eam sui redditus non sufficerent, arg. c. cum secundum, de Præb. & c. 1. 13. q. 2. & eorum, quæ ibi citantur.

XVII. Qui adigit subditos suos, ad id non obligatos, sibi domos ædificare, a- 7 gros colere, vineas fodere, aut alia similia facere, sine integra sui laboris compensatione, Ant. par. 3. tit. 3. cap. 4. §. 4. subdens, bis eum peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

XVIII. Qui officia sui Regni vendit tam carè, & talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, eas malè illis vsuras, aut subditos oppressuras, per rationes Auth. vt iudi. sine quo. & Auth. de mād. Princ. §. 2. alias secus, iuxta Tho. ad Ducissam Brabantæ opus. 2. q. 1. quamuis præstaret non vendere, quo fit, vt dictum Pan. communiter recepti, in c. 1. & 2. ne Præl. vic. ius scilicet, Id quod domini pro officijs sæcularibus suæ iurisdictionis accipiunt, Lucrum sordidum esse, & accipiendum mortaliter peccate, restringendum sit ad personam, quæ superiorem agnoscit, & locum, vbi vetitum est lege obligante ad mortale, cui consuetudo præscripta derogauit, sine licentia eius, qui eam dare potest ad vendendū honesto pretio personis idoneis. Et consequenter non sunt dānandi Reges & Principes, qui ea dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, neq; etiam ipsi officarij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis, vt probabiliter credatur, eas illis non malè vsuras, quo pretium malè datum peius extorqueant. Quare ob ea quæ in Curijs Monarcharum fieri vidimus, eorum confessarios, cōsiliarios, & Regni procuratores admonemus, videri è Republica & animarum

salute fore, lege aliqua circumspectè statuere vniciuque officio, vel muneri certum pretium, vltra quod nil dari, vel accipi posset, declarando eum qui plus acciperet, plus iusto pretio accipere, & addendo, ne remissioni locus esset, & tempore quo titulus confertur, cogerentur partes iurare de non plus dando, vel accipiendo: cum in dies adeo eorum pretia crescant, vt ementes honestè viuere nequeant, nisi magno Reip. malo illa quæ fortè mutuo & sub vsuris, vel interesse acceperunt, recuperent.

Admonemus hic fœc. rec. Pium. V. tulisse legem, an. 1371. mense Decembri, contra ambientes officia iurisdictionis administrationem habentia, in hæc verba. Nemini de cætero liceat, mediante pecunia vel solutione, & traditione, ac promissione aliarum rerum & per interpositas personas, aut aliàs quouis modo faciendis, aliquas dignitates & officia, exercitium & administrationem iurisdictionis habentia procurare, assequi, vel obtinere, ac si quis his præsenibus contrauenisse quoquo modo dici, aut censi potuerit, ipsum contrauenientè eo ipso confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis, tam priuilegij doctoratus, quàm quorumcunq; per eum obtentorū officiorum tam secularium, quàm ecclesiasticorum, ac demum vltimi supplicij pœnam irremissibiliter incurrere volumus, & infra. Et quod vbicunque, & quodocunque compertum fuerit per interpositam personam, aliquas pecunias, seu alias res traditas, seu promissas fuisse alicui curiali, familiari, vel cuiuscunque alteri personæ pro officijs, & dignitatibus iurisdictionis administrationem habentibus, is qui officium huiusmodi obtinuerit, se à præmissis intenta interpositione personæ huiusmodi nullatenus excusare queat, quinimo nulla admissa ignorantia excusatione, ipso iure præsumatur solutionem, & promissionem huiusmodi, de eorum, qui officia & dignitates similia obtinuerunt consensu & mandato penitus esse facta, eisdemque propterea pœnis subiacere omnino intelligatur.

8 XIX. Qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel à contrahendo impedit, Ant. 3. part. tit. 3. c. 4. §. 5.

XX. Qui præficit officarios inidoneos, imperitos, aut malæ conscientia, credens, aut credere debens eos tales esse, aut per iustam ignorantiam præfectos, postquam id rescierit non deponit cum possit absque suæ vitæ periculo, & damno Reipub. cum obligatione restituendi damna quæ fecerunt, Scot. in 4. dist. 1. §. q. 2. art. 4. per ea, quæ copiosè diximus in Prælect. c. si quædo, de rescrip. excep. 11.

XXI. Qui ad sacerdotia, vel beneficia ecclesiastica, quorum est patronus, præsentat personas inidoneas ætate, scientia, vel moribus, aut inducit legatos, episcopos, & alios prælatos ad conferendum talibus, aut patronos, ad tales præsentandum contra c. cum in cunctis, de elect. & c. graue, de præb. & alia latè dicta exceptione citata.

Ad nouè quæsitum respondeo, non peccare possidentem virtute bullæ Iulij III. aliqua bona tanquam profana, quibus pater eius imposuit onus aliquarum missarum, constituens eum patronum eorum, & earum, quia etiam absque tali bulla poterat ea iustè possidere, vt talia quippe quæ nullius speciei sacrorum sunt, vt colligitur ex Tho. recep. 2. sec. q. 99. art. 1. non enim sunt bona ecclesiastica, licet oneri ecclesiastico sint subiecta, arg. c. ex parte, de censib.

XXII. Qui

XXII. Qui non cohibet suos subditos ab vsurpando alieno, per furtum, rapinas, munera, aut per alium quæuis modum illicitum, cum obligatione restituendi, Rich. in 4. dist. 1. §. art. 5. q. 5.

XXIII. Qui negligit abolere prauas suæ terræ cōsuetudines, veluti vsurarum, Ludorum periculorum animæ & corpori, cum sine scandalo id possit, aut permittit falsas mensuras, aut pretia iniusta rerum venalium, cum obligatione restituendi, Rich. vbi sup. c. error, 83. dist.

XXIII. Qui per se vel alium condemnat aliquem præsertim ob crimen indicta causa, aut non concessa se defendendi facultate, aut sine scientia publica, per publicam probationem habita, ductus scientia priuata, per priuatam probationem quæsitam, secundum mentem Tho. 2. sec. q. 67. art. 2. & clarius Caiet. ibid. & clarius in summ. verb. Homicidium. Tum quia sententia, qui actus publicus est, auctoritate & scientia publica & non priuata ferenda est. Tum quia iuris naturalis est, ne quis inauditus & indefensus damnetur, Clem. Pastoralis, §. Cæterum, de re iud. glo. memorabilis in extrauag. 1. de Dol. & Cont. Quo fit secundum eos, grauissimè peccare Reges, & Principes, & esse homicidas, qui aliquem etiam subditum, inauditum & indefensum veneno, aut alio mortis genere interfici iubent, vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutum non amouibilibus priuat, sola scientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum, neque excusari obedientia, quæ suis Regibus id præcipientibus debent, quoniam contra ius naturale, vel diuinum, non est eis obediendum, c. si dominus, c. qui resistit, 1. q. 3. & Caiet. in d. verb. Homicid. Contra verò non peccare eum, qui secundum allegata, & probata iudicat, quauis vi priuatus, oppositum iustum esse sciat, adeo quod eum, quem priuatè scit innocentè, iustè condēnet, probatum innocentè, saltem quædo quoad eius fieri potuit omnia fecit vt veritatem cognosceret, & ne de illo casu iudicaret iuxta S. Tho. in d. q. 67. art. 2. & alios graues authores, quos Caiet. ibi adducit. Pro quibus est text. in l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. præsid. & in c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. & vtrouque communis. Dixi (ad nutum non amouibilibus) quia in alijs secus est, arg. l. qui potest inuitis, ff. de reg. iur. qualia sunt officia Castellæ Regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem quum res notoria est, vel ex natura rei, vel actis constat, nullam condemnando defensionem competere, cap. bonæ, 1. de elect. vbi Panor. adiuncto c. cum olim, de re iud. vbi post alios, Feli. col. 5. quia scientia publicè notorij publica est, & non priuata, vt sentit Tho. 2. sec. q. 67. art. 2. facit, c. ad nostram, de iure iur. Idem quum aliqua magna & iusta de causa, non recognoscens superiorem, omittit audire, & vocare reum, vt probauimus in c. 1. de caus. poss. per glo. sing. in l. antepen. ff. in quib. caus. mai. laudatam per Rauē. in d. c. 1. & Decium in c. ex parte, 2. de offic. deleg. col. 2. & c. quæ in const. col. 9. modo curet allegari, & probari pro parte absente, quæcunque possunt. Per quod excusauimus magnum quendam Monarcham, qui virtute processus in absentia facti, & sententiæ sine citatione lata, fecit capite plecti, quendam suorum militum ducem, sibi in alio Regno militantem, quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius & magnæ partis exercitus, audiri poterat.

Non autem omnino placet consilium Raimundi probati à S. Antcn. 2. par. tit. 2. c. 7. §. 3. vt Rex aut dominus, qui suis subditis aliqua de superioribus causis restituere-

restituere tenetur, & non potest, aut cerè difficile id facere, condonet eis aliquas operas, vel iura sibi debita in perpetuum, eisue annuam pensionem perpetuam, aut temporariam in id sufficientem super bonis Regni cõstituat: aut aliquod Xenodochium aliudue opus pium de illorum consensu si haberi possit, instituat, non, inquam, omnino placet. Tum quia impotentia eum excusat per dicta supra in c. 17. Tum quia non potest iura Regni diminuerè, nec onera augere, c. intellectu, cum ei annot. de iur. iur. Tum quia non sufficit dare pijs, quod debetur alijs, c. ea te, de iur. iur. & c. cum tu, de vsur. Tum quia consensus subditorum in eiusmodi raro est spontaneus, iuxta illud, preces Principis, iussa sunt, gloss. in l. 1. ff. quod iussu. Quare securius consilium esset, vt superflua sui status rescando, & parcius viuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de reditu suo decèter reliquaret, quo debita solueret, & restitueret, iuxta mètem Arist. 4. Ethic. & S. Thom. 2. 2. q. 117. art. 1. & melius q. 58. art. 1. ad primum.

XXV. Qui vt Iudex facit aliquid, quod iudici esse mortale §. seq. dicitur.

De peccatis Iudicis superiorem agnoscentis.

Iudex vt peccat mortaliter suscipiendo munus, cui est impar, iudicans iniuste, accipiens pretium pro sententia, nu. 12. Vsurpans iurisdictionem, non seruans talem ordinem iudicarium, nu. 13. Deferens appellacioni, vel eam non admittens, augens, vel diminuens penam legis, exequens sententiã nullã superioris, n. 14. Malè aliquem capiès, non condemnans in expensis, non satis studens, nec consulens, condènans affectu malo, personis miseris nõ deserens, nu. 15. Non obediens ecclesia, non seruans interdicta, prehensens iudicem ecclesiasticũ, qui eũ excommunicauit, cogens eũ se absoluerè, libertatè ecclesia minuens, res intra ecclesiã capiès, n. 16. Extrahès què ab ea, probàs falsitatè officiarũ, negàs dånato cõfessionè, n. 23. Aut partibus a quales aduocatos, nõ visitàs carcerè, excommunicatũ admittès, leuicũ suo iudici nõ reddès, iudicàs die festo, iura nimia exigès, singès quo sceminã adeat. procedès sine accusatore, n. 25. nõ inquirès generaliter, interrogàs & inquirès specialiter, n. 27. Remig. à Gogni laudatus, nu. 17.

Ecclesia immunitate qua loca gaudeant, & an Rex, Cardinalis, presbyter Eucharistiam gestans, nu. 17 & 18.

Ecclesia immunitate gaudet regulariter omnis Christianus, & nullus infidelis, & qui excipiuntur ab his regulis, nu. 19. & 20.

Exemptus hodie multo plus subiacet ordinario quàm olim, nu. 13.

Appellatio ab interlocutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata, nu. 15.

Domini Terrarum cultarum à Sarracenis eis decimantibus hoc agant, nu. 27.

12 Peccat M. primo Iudex petens, aut suscipiens munus gubertandi, aut iudicandi, quo ita est indignus, vt sit verisimile inde notabile aliquod damnum proximo euenturum per c. non est putanda, 1. q. 1. & ea quæ latè adduximus, in d. prælect. c. si quãdo, pag. 39. & seq. & melius, pag. 46. & 55. & in d. c. inter verba, nu. 113. ponendo exemplum de eo qui noscens se contra potentes sententiam ferre non ausurum, iudex efficitur, contra c. 7. ecclesiast.

II Qui sciens, aut scire debens sententiã iniustam fert, aut iustã ferre negligit, amore,

amore, odio, precibus, metu, vel alia de causa, c. si quis dixerit, c. quatuor, 12. q. 3. cum obligatione restituendi, non solùm principale, sed omnes impensas, damnum, & interesse, quæ ex eo consequuta fuerint, c. fin. de iniur. siue appellet, siue non, glo. c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. communiter recepta, nisi cõsentiat in sententiam animo remittendi debitum, de quo intelligi potest Medin. in C. de restit. q. 3. caus. 7. in fin. Et si est ecclesiasticus, & tulit eam etiam contra conscientiam, ipso facto est suspensus, & irregularis, si, antequam absoluator ab ea, celebret, c. 1. de re iud. lib. 6.

II. Qui pecuniam accipit, vt bene aut malè iudicet, aut vt iudicare omittat, c. iubemus, cum 4. sequen. 1. q. 1. cum eadem obligatione restituendi, vt dictum est cap. 17. nu. 28. cum seq. ea de quibus in §. præced. & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit, iuxta distinctionem postam supra c. 17.

III. Qui iudicat iustum, vel iniustum etiam quod reuera est tale, sed non habet in id iurisdictionem, eo fortè, quod reus, est exemptus, in quem tamen conceditur ordinario aliquando per cap. 1. de priuileg. lib. 6. quod Concil. Trident. sess. 7. c. 14. de reform. innouauit, & ampliavit in hæc verba. In ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum, clerici seculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiam si certum iudicem, à sede apostolica deputatum in partibus habeant, in alijs verò si ipsum iudicem nõ habuerint, coram locorum ordinarijs, tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi, & compelli possint, priuilegijs, exemptionibus, Conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam valituris.

V. Qui iudicat etiam rectè, sine tamen probatione sufficienti, siue quia testes sunt suspecti vel iniuste torti, aut nõ vidit saltem mediocriter processum, aut probationem legitimam non admittit, Tho. 2. sec. q. 60. art. 3. & 6. habès, peccate quoque qui probationem maiorem necessaria exigit. Pro quibus omnibus sunt c. iura, 11. q. 3. & c. 2. de probat. & cap. ad nostram, 3. iuncta glo. antepen. de iure iur. Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello, aut sine contestatione litis, vbi sunt necessaria, aut sine dilationibus necessarijs, aut superfluas concedendo, non admittendo iustas exceptiones, aut iniustas admittendo Clem. sæpe, de verb. signi. interrogando ea, ad quæ pars respondere non tenetur, glo. magna, c. 2. de confess. lib. 6. & qui in sententia aliqua clausula obscura vitur, qua condemnatus aliquo tempore se contra iustitiam defendere possit, & qui appellacionem, aut reculationem quam non debet admittit, vel contra quam debet, non admittit, præsertim propter preces, aut munera; quod est peccatum quotidianum, Anton. 3. par. tit. 9. c. 14. §. 2. Aut differt sine iusta causa expeditiones iudiciorũ petitorum, & qui propter pietatis famam, pœnam absque facultate id faciendi remittit totam, aut partem, aut eandem auget vt seuerum se oster dat, Tho. 2. sec. q. 67. art. 4. Alex. 3. part. de leg. iudic. quantum ad personam iudicis, q. 4. artic. 4. Ant. 3. par. tit. 29. cap. 1. §. 7. non faciendo ea in ipsa sententia, vel faciendo in ea, sed sine iusta causa, & probatur per l. respiciendum, ff. de pœn. & l. quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de ijs, qui not. infam. Deci. in cap. at si, §. de adulterijs, de iudic. vbi latius diximus, & quauis qui superiorem non habet, totam pœnam aut illius partem remittere

mittere possit, aut mutare corporalem, in pecuniariam, si videt illud in honorem Dei, aut in utilitatem Reipub. cessurum: ut cum reus utilis est populo, l. ad bestias, ff. de pœn. & Alexan. vbi supra, & etiam si videt nullum inde damnum publicum emergere, de consensu partis aduersæ, si tamen præuidet, vel præuidere debet, occasionem delinquendi per illud præberi, quæ ut plurimum præbetur ignoscendo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus alijs, grauitèr peccat, quamuis pars aduersa in id consentiat, Caiet. in summ. vbi b. Iudicis peccata, & qui sententiam superioris exequitur, sciens eam nullam esse & irritam, siue quia errorem contineat intolerabilem, siue manifestam iniustitiam, glo. recept. c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. Alex. 3. par. tract. 5. præcepti. membr. 1. art. 4. circa fin. Dixi (sciens nullam esse) quia validam, licet iniusta sit, potest postquam procurauerit ne executioni mandetur, per d. §. quia verò, & supradicta, & qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendi, sicuti supra dictum est, cap. 15. nu. 14. & qui sine iusta causa omittit condemnare victum in impensis petitis à victore, cap. calumniam, de pœn. l. Properandum, §. sin autem alterutra, C. de iud. & qui ignorans ea, quæ ad iudicandum sunt necessaria, quem debet, non consulit, qui autem assessorem habet, & quem debet, consulit, & eius consilium sequutus malè iudicat, non peccat, assessor autem & cōsultor sic, cum obligatione restituendi, c. statutum, §. Assessorem, de rescrip. lib. 6. Pan. & Ant. in c. tua nos, de hemic. & Dec. post & ante alios, in l. consilij, ff. de reg. iur. & qui mortali odio malo animo ac sine licet alioqui iuste aliquem damnat morte, mutilatione, vel alia pœna, per cap. cum minister, 23. q. 5. & multa ibi per nos nuper adducta, quamuis non teneatur restituere secundum mentem vtriusque Tho. 2. sec. q. 40. art. 1.

Adde, quod Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. de refor. sic circa hæc statuit. In causis visitationis & correctionis, siue habilitatis & inhabilitatis, nec non criminabilibus ab Episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali ante diffinitiuam sententiam, ab interlocutoria, vel alio quocunque grauarine non appelletur. Circa quod nota primo, consonare illud iuri antiquo quoad causas visitationis, correctionis, habilitatis, & inhabilitatis, per c. licet, de offic. ordin. c. reprehensibilis, de appellat. cum eis annot. II. Quod dissonat illi, quoad causas criminales, & videtur solum esse locus ei in criminalibus, quæ tractantur coram Episcopo, & Vicario generali eius, & non in eis, quæ tractantur coram inferioribus, vel delegatis à Papa, legato, vel Episcopo. Tum quia præmiū illius habet id statui in auctoritatem Episcoporum, quo libentius resideant in suis episcopatibus. Tum quia verba sæpius repetita, solum loquuntur de episcopis & vicarijs eorum; & nō quibuscunque, sed tantum generalibus. Tum quia est ius correctoriū, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, nisi quatenus in eo exprimitur l. præcipimus, C. de appell. III. Quod iura remouentia appellationem in aliquot casibus, & admittentia regulariter, iuxta glo. singul. in l. qui restituere, ff. de rei. vendi. solum procedunt in foro exteriori, quia in interiori iudex qui grauat, peccat, non admittendo appellationem, vel alia via grauamen non remouendo, siue sit casus, quo liceat appellare, siue non, arg. l. 1. ff. de appell. & c. ad nostram, eod. tit. Quia in re quamplurimi litigantes, & aduocati, ac procuratores eorum passim grauisimè peccant, cum obligatione restituendi. IIII. Quod ad hoc ut iudex peccet, non ad-

non admittendo appellationem, & pars appellando, non requiritur, quod sententia sit iniusta secundum acta, sed sufficit quod credatur esse ipsa re iniusta, & per agenda de nouo possit monstrari esse talis, argu. cap. per tuas, de senten. excom. & c. solet, eod. tit. lib. 6.

VI. Qui peregrinos, viduas, pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter prætere alijs in iure sibi reddendo, cap. Regum, 23. q. 5. Richar. in 4. dist. 15. art. 5. q. 4. Et qui iudex secularis iustis Papæ mandatis aut prælatorum non parat, aut eorum excommunicationes aut interdicta, ut debet, non seruat, cap. 2. de maior. & obed. & cap. 1. 11. q. 3.

VII. Qui cogit aut præcipit tempore interdicti celebrare: aut ne denunciati excommunicati è diuinis officijs egrediantur, & est excommunicatus, Clem. grauis, de sent. excom. Et qui vi, metuue absolutionem extorquet, aut excommunicationem aut interdictum reuocari facit, c. 1. de his quæ vi met. lib. 6.

Et qui facultatem facit comprehendendi aut vexandi iudices ecclesiasticos in personis, aut bonis, eo quod contra ipsum censuras tulerunt, vel suo iussui non paruerrunt, c. quicumque, de sententia excom. lib. 6. de qua infra c. 27.

VIII. Qui prohibet subiectis ne vendant vel emant ab ecclesiasticis, & est ipso facto excommunicatus, c. eos, de immunit. Eccles. lib. 6. Et qui compellit, ut bona immobilia, aut iura Ecclesiæ subijciantur laicis, aut ad eisdem transferantur, cap. 2. de reb. eccl. non alien. lib. 6. & qui iubet capi crucès, calices, ornamenta, libros, aut alia Ecclesiæ bona, c. indignè, 12. q. 1.

IX. Qui extrahit aut vult vel iubet extrahi per vim ex loco sacro eos qui ad illum confugerunt, per c. definiuit, c. si quis contumax, & c. reum. 17. q. 4. & multa cap. & multas leges regias citatas à nobilissimo, eodemque doctissimo, nec minus pio Don Remigio à Gogni dum viueret Archidiacono Pampilonen. Reuerendissimo, cognatorumque meorum præcipuorum cognato valde propinquo mihi amicissimo multisque nominibus suspiciendo in præsupp. lib. de immunit. eccles. & per leges Lusitanæ circumspectissimas: pro cuius rei notitia dico 4.

I. Quod per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet Ecclesia, Capella, Basilica, Heremitoriū, & quodlibet aliud sacellum, pro Missa dicenda Episcopali auctoritate constructum, sine qua destrui non potest, iuxta mentem Card. conf. 11. & Remig. vbi sup. ampliat. 1. 2. & 3. Cæmeterium item, quod est locus per Episcopum sepeliendis mortuis sacratu, siue sit continuum, siue contiguum Ecclesiæ, siue ab ea separatum, cap. quisquis, 17. q. 4. Dormitorium item commune clericorum & religiosorum, argu. c. cum pro causa, de sent. excom. Et Ianua & porticus Ecclesiæ aut cæmeterio adnexa, d. c. si quis contumax. Pan. in c. penul. de immunit. eccles. claustrum item, & pauimentum, licet spatium plusquam 30. passuum contineat, ex Remig. vbi supra ab ampliat. 5. vsque ad 15. domus item episcopalis, quamuis ab ecclesia seiuncta sit, c. id constituimus, 17. q. 4. Inno. & communis, in d. c. inter alia, de immunit. eccles. domus etiam ecclesiæ, ad habitationem clericorum, intra 40. aut 30. passus constructæ, alias non, nisi alicui capellæ adnexa essent, d. c. quisquis: spatium item 40. passuum in circuitu ecclesiæ maioris, & 30. in circuitu ecclesiarum minorū, c. sicut antiquitus, & d. c. quisquis, ut affirmat, Oldrad. cōf. 35. & Feli. in d. c. cū pro causa, Admonemus tamè nullo in loco hoc ser-

hoc seruari nisi quoad fines cœmeterij, forium, claustrorum, graduum, & sic videmus plus obseruari opinionem, quam ridetibi Oldra. i. quam suam. Hispale item episcopali auctoritate constitutum, Panor. in cap. penul. col. 2. de immunit. Eccles. & presbyter qui defert sanctum sacramentum extra ecclesiam, H. st. & communis, in c. sanè, de celeb. miss. & Reu. ig. vbi supra ampliat. 18. Cardinales etiam hoc privilegio vtuntur, quod tamen nullo iure scripto probatur, quãuis fortassis sic non scripto consuetudinis, Andr. Siculus de Præst. Cardin. q. 9. par. 1. & à fortiori eo vtentur Imperatores, Reges, & ipsorum Regiæ, quanuis non ipsorum statua, neq; domus aliorum magnatum, nisi privilegio donatorum. Remig. vbi supra, ampliat. 21. in vrbe tamen nulla ecclesia vtitur hac immunitate, aduersus iudices etiam sæculares Papæ, licet domus Cardinalium cum certo ambitu, & legatorum Regum, & Rerum publicarum, ea gaudere videamus.

19 I I. Dico, quod hac immunitate gaudent omnes & soli Christiani liberi, qui ad prædictum locum sacrum, siue ob delicta, siue ob debita confugiunt, d. c. inter alia, vbi Panor. nu. 4. & Remig. vbi supra, & etiam serui ob delicta quæ grauissimè à iure puniri possunt, confugientes, aut ob sæuitiam dominorum, alias non, & ideo suis dominis reddi debent, præstita tamen cautione saltem iuratoria, de non sauiendo in eos, iuxta Panor. & communem, in d. c. inter alia.

I I I. Quod ex hoc inferitur, gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos, iuxta Imol. Bonif. & Communem in Clem. 1. de pœnit. & remiss. quia non excipiuntur à regula prædicta. Et eadem ratione, qui de licentia custodis carceris, vel sine illa, etiam violato iuramento, de non egrediendo è carcere cõfugit: Quia licet teneamus cum gloss. singul. Clem. pastoralis, verb. per violentiam, de re iud. quod iuste in carcerem coniectus exiens è carcere, præstito iuramento, de redeundo, teneatur redire, per vim tamen educi non potest, Steph. decis. capell. Thol. 422. & etiam qui violato carcere confugit; & qui comprehensus per locum sacrum ducitur, Nicol. Boer. decis. 100. col. 2. & Communis contra Archid. in c. sicur, l. 17. q. 4. etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur, quia iam est intra eam receptus. & à fortiori, qui à iustitiæ ministris fugiens, in eam est ingressus, Remig. vbi sup. fall. 31. Gaudet etiam percussus clericum, aut occidens, & consequenter omnis sacrilegus, qui in loco sacro nõ committit, quicquid relati per Remig. fall. 32. & 34. dicant sine textu, & iusta ratione, cum à regula prædicta non inueniatur excepti. Exules item, siue banniti, etiam ita, vt impurè occidi possint, & obligatis ad reddendas rationes, & mercator, qui decoxit, aut fidem sefellit, & qui transfugit ad hostes, quicquid dicant relati à Remigio, & quos ipse sequitur, fall. 37. & duab. seq. modo non delinquant in ecclesia, neque alia delicta excepta committant. Quia non est textus, nec vlla ratio firma, quæ eos à prædicta regula excludat.

20 I I I. Quod non gaudent hac immunitate Iudæi, Mauri, Pagani, Hæretici & alij infideles, nisi quando confugiunt, vt verè fideles efficiantur, l. 1. cum glo. C. de his, qui ad eccles. confug. Nicol. Boer. decis. 100. neque blasphemus, iuxta Nicolaum Boerium in d. decis. 100. & alios quos refert & sequitur, Remig. vbi supra fall. 24. quod nostro iudicio, non probatur, per rationes dicti Nicolai malè directas. Cum (quicquid ille dicat) certum sit, blasphemum, quatenus talis est, non esse hæreticum iuxta vtunque Tho. receptum, 2. sec. q. 13. art. 1. & si vna cum blasphemus

blasphemia hæresi tenetur, non quidem, qua parte est blasphemus, sed qua parte est hæreticus, & infidelis, desinit gaudere hac immunitate. Non item gaudet viarum grassator, neque nocivus legetum & aliorum fructuum vastator, c. inter alia, de immunit. Eccles. neque qui occidit, mutilat, vel aliud graue crimen in loco sacro admittit, c. fin. de immunit. Eccles. iuxta communem, quam copiose tractat prædictus Remig. quia à prædicta regula excluduntur, per iura præcitata. Nec refert, an delinquat, cum spe immunitatis, an sine illa, secundum Panor. in d. c. fin. quod quamuis sit contra comunem in theoria, est tamen in praxi recepta, secundum Steph. in decis. 422. capell. Tholof. quod Lusitania non seruat, cuius leges ita distinguere videntur, lib. 2. ordin. ut. 4. neque qui insidiosè occidit, aut animo occidendi percutit, iuxta Com. d. c. 1. de homicid. contra Panor. quam prædictus Remig. copiose refert, vbi sup. fall. 11. & duabus seq. quamuis sic qui absque tali animo percutit, secundum ius commune. Sed iuxta leges Lusitaniæ vsu receptas, nemo qui alium de proposito, vel in duello occidit, aut percutit, hac immunitate gaudet, lib. 2. ordin. ut. 4. §. 3. Nemo item ea gaudet, qui ex ecclesia, alterum extra ecclesiam existentem percutit, neque contra, qui existens extra illam existentem in illa percutit, iuxta Panor. & Communem, in d. c. fin. quia in ecclesia dicitur delinquere, neque qui existens intra ecclesiam iussit extra ecclesiam delictum fieri, quoad delictum, quod iubendo committit, quia in ecclesia patratum fuit, quamuis sic quoad delictum patratum ex iussu suo. Remig. vbi supra fall. 5. Neque qui eum, qui in ecclesia erat, per vim extraxit, saltem, per vestes trahendo, quia in ecclesia delinquit. Neque qui extrahi eum iussit quoad delictum, quod in hoc commisit, quamuis sic quoad delictum quod interficiendo, aut percussione post eum extractum, committeret, Remig. vbi supra, à fall. 4. vsque ad 11. quia hæc extra, & illud intra commissum est, neque qui sponte egreditur, iuxta Hostien. & communem, in d. cap. fin. Neque is, quem Papa educi iubet, cap. vxor sollicitis, 17. q. 4. Neque personæ ecclesiasticæ, iuxta Panor. in d. fin. vsu receptum, quod videtur limitandum quoad iudicem ecclesiasticum, non autè, quoad iudicem secularem, quem arbitror non posse extrahere, ab ecclesia clericum, in minoribus constitutum, etiam ob delictum, licet quoad illud post Concil. Trident. sess. 23. cap. 6. habeat in eum iurisdictionem. Neque qui ex ecclesia iniuste defendens, pugnat, quia intra ecclesiam delinquit. Neque qui propè ecclesiam delinquit, animo ad eam confugiendi, iuxta Hostien. in sum. de immun. §. in quantum, nu. 8. & alios quos refert & sequitur Remig. vbi supra fall. 2. quamuis quoad Lusitaniam, nihil refert, propè ecclesiam, aut longe delinquat, sed an casu aut data opera id faciat, lib. 2. ordin. tit. 4. §. 3. Neque etiam, secundum ius commune, nostro iudicio. Tum, quia non est textus, qui ita distinguat. Tum quia supra proxime sequenti sumus opinionem Panor. dicentis, nil referre, an qui in ecclesia delinquit, id faciat cum spe immunitatis eius, vel sine illa, neque etiam gaudet, qui ab ecclesia sponte egreditur licet subdolis aliquorum verbis deceptus, quamuis qui promittit reddere ecclesie, aut eiusmodi dolis vtitur, (siue sit iudex, siue alia persona particularis) ad fidem seruandam tenetur, vt videtur æquius, iuxta relata per prædictum Remig. vbi supra fall. 25. Neque qui comburit aut demit ecclesiam, quia in ea delinquit, cap. fin. de immunit. eccles. quicquid dicant relati à Remig. vbi supra

23. X. Peccat qui consentit suis officariis aliquo dolo, vel falsitate in notabile partium damnum ventibus, quia facientes & consentientes, &c. c. 1. ad Rom. c. 1. de offic. deleg. & Clem. 2. §. Notarij, de hæret. aut non seruat consuetudines, & statuta, quæ se seruaturum iurauit, si sint licita, possibilia, & non derogata, saltem per consuetudinem contrariam, c. 1. de iureiur. lib. 6.

XI. Qui damnato ad mortem, non permittit locum suscipiendi sacramentum pœnitentiæ ab eo petitum, nec contraria eum consuetudo excusat, Clem. 1. de pœnit. & remiss. idem esse de sacra cõmunionem tenetibi glo. communiter recept. quam latè Rauennas defendit in tract. incip. Valet, in fine alphabeti aurei, quæ tamen in Gallia non obseruatur, secundum Steph. de potestat. eccles. cas. 118. dicentem negatam fuisse Conestabili Gallia Ludouico Luxemburgensi quando anno 1475. iugulatus fuit, neque etiam in Hispania, & quidem non malè, nostro iudicio (quamuis prædictus Rauenn. cum communi oppositum teneat) vt in d. Clem. pridem, defendimus, eo quod ita fieri expedit ob multa, ne executio sententiæ criminalis differatur plusquam differri oporteret, si ea. condemnato tribueretur. Tum quia irreuerentiæ esset sumere supplicium de aliquo eo ipso die quo communicauit, cum non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia non est tanta ratio concedendi hoc sacramentum, quanta pœnitentiæ, cui suscipiendæ prædicta Clem. præcipit dari locum.

24. XII. Qui coram se litigantibus æquales aduocatos & procuratores ex eis, qui coram se aduocati aut procuratoris munere vtuntur, non cõcedit, cum damno notabili alterius partis, l. prouidendū, C. de Postul. præsertim personis miserabilibus, quibus interdum etiam non petentibus providere debet, l. nec quicquā, §. fin. ff. de offic. Procon. Imo & interdum sine stipendio, scilicet, quādo soluere nequeunt, & aduocati sine tali stipendio illis patrocinari possunt. Sylu. verb. aduocatus. q. 18.

XIII. Qui non visitat carceres, aut non procurat, vt in eos coniectis necessaria vitæ suppeditentur, cum illorum damno notabili, argu. l. Iudices, C. de Epif. aud. & c. Pace, 86. dist. aut in suo iudicio excommunicatum denunciatum admittit in actorem, aduocatum, aut testem, contra superioris iussam, aut iustam partis requisitionem, cap. Decernimus, de sent. excom. lib. 6. & Innoc. in c. 1. de offi. ord. Dixi (contra, &c.) alias enim non videretur nobis plusquam veniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

XIIII. Qui iudex laicus non restituit statim ecclesiastico captum, dicentem se esse clericum, si eum in habitu clericali inuenit, aut manifesto constat eum clericum esse, & est excommunicatus, c. si iudex, de sentent. excom. lib. 6. Dixi (in habitu clericali) alioqui enim non tenetur reddere ecclesiastico donec ei de clericatu constet, d. c. si iudex, & ibi omnes, nec tunc si est clericus coniugatus, nisi probet, quod vnam solam, & virginem uxorem duxerit, & habitum, & tonsuram clericalem gestauerit, c. 1. de cler. coniug. lib. 6.

Ad nouè quæsitum respondeo, peccare iudicem laicum capientem clericum qui vi abstulit ab eo processum, & retinentem donec illum restituat, si post factum delictum eum capiat, vel in flagranti delicto, & non remittat ad iudicem ecclesiasticum, infra tempus debitum, per notatam in cap. cum non ab homine: de iud. à Pan. Aut. Toll. & Deci. qui à nu. 10. dilucidius aliis resoluit.

XV. Qui

XV. Qui die in Dei honorè feriato testem iurare facit, aut aliquè alium actum jurisdictionis, qui non esset meræ executionis, c. 1. & fin. de feriis, nisi necessitate excusetur per eadè capitula & ibi annotata, & qui accipit plusquā valet cera, & labor sigilli signādi, secundū Gab. in 4. dist. 1 §. q. 6. art. 5. dub. 5. R. S. quod non seruat, nec est verū, vbi est lex, aut cõsuetudo, quæ contrariū statuit, quicquid ille sentiat, arg. c. fin. de consuet. & c. ad Apostolicā, de reg. quicquid ille respõdeat.

XVI. Qui fingit aliquid, quo eat, aut mittat ad accipiendum testimonium alicuius sceminæ, & est excommunicatus, c. mulieres, de iud. lib. 6. Aut ex officio suo procedit sine petitione partis, ad vtilitatem priuatam aut etiam publicam, in delictis sine accusatore, exceptis casibus, in quibus id ius permittit, qui sunt multi, secundum multos, quos nos quasi ad vnum reduximus in d. c. inter verba, nu. 662. scilicet, quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum & materiæ illorum generaliter.

XVII. Qui cessante iusto impedimento omittit visitare, aut inquirere ad noscendum delinquentes, & delicta sui territorij, & illud eis expurgandi, arg. l. congruit, ff. de offic. Præsid. & c. 1. de offic. ordin. cum eis annot. & qui in huiusmodi visitatione, & inquisitione generali, interrogat quemquam speciatim, an ille, vel ille, illud, aut illud delictum fecerit, & qui generaliter edicit, aut speciatim adiurat quemquam vt notum faciat sibi, quicquid scit, siue sit occultum siue publicum, quia non debet velle, vt quicquid scitur sibi dicatur, sed solum illud quod est notorium vel famosum, per dicta supra c. 18. nu. 59. & qui procedit per viam Inquisitionis contra aliquem, particulariter, vel interrogat de sociis contra supradicta, cap. 18. nu. 58. Aut facit vel consulit aliquid eorum in quibus supra eodem, Reges & Monarchas mortaliter peccare dictum est.

Ad nouè quæsitum, Respondeo, Dominos terrarum in quibus prognati à Sa- racenis, degunt, & omnes redditus ecclesiasticos capiunt, teneri ad dandam congruam sustentationem parochis ecclesiarum, & ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos, quos nouerint cæremoniis Mahometicis vti, per c. de Monachis, de Præb. & Concil. Trident. sess. 4. c. 18.

De peccatis Aduocati, & Procuratoris.

Aduocatus, vt mortaliter peccat, necessaria ignorans, aut scienter litem iniustam defendens, nu. 28. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, notabiliter illi officiens, &c. Aut aduersario secreta sue partis pandens, aut pauperi non subueniens, nu. 29. Aut stipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet, accipiens, aut aduersa parti fauens, aut de suo stipendio sic aut sic conueniens, nu. 30.

Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersa fauet, nu. 29.

Stipendium aduocati, quale iustum, quando in pactum deduci potest, nu. 30.

PRIMO, peccat Aduocatus, qui non existens ad id idoneus, aduocat, l. nemi- ni, C. de Aduoc. diuer. Pan. in Rub. de Postul. Bart. in l. 1. ff. eod. Tho. 2. sec. q. 71. ar. 2. & ita peccat, qui sine iuris peritiā id facit, nisi ob defectum iurisperitorum, id faciat, ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter instructus, ex libris sermone vulgari scriptis, arg. l. Certi, C. de Iudic. & glo. c. ad audientiam, de consuetud.

II. Qui defendit causam, quam scit esse iniustam, cum obligatione restituendi damna parti aduersæ, & etiam suæ, si eam id non admonuit, arg. c. 1. ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & qui licet nesciat eam omnino esse iniustam, magis tamen reputat, esse iniustam, quam iustam, Ant. But. in c. breui, de iureiur. & qui à principio credit iustam & non desistit, postquam nouit non esse talē, quia quamuis aduersario id indicare non debeat, neque secretum detegere, à patrocínio tamen suæ partis desistere debet, ei suam sententiam declarare, imò & inducere eum ad concordiam honestam, Thom. 2. sec. q. 71. artic. 3. Quamuis si causā est dubia ob varietatem opinionum magnorum virotum, aut ob diuersos intellectus legis, qua est decidenda, poterit, ad finem vsque sine peccato profequi si pars sua id admonita voluerit, Sylu. verb. Aduocatus, §. 10.

29. III. Qui notabili sua negligentia, aut ignorantia partis suæ causam iustam perdit, cum obligatione ad damna, & interesse, l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. & Host. in c. calumniam, de Pœn. si pro doctore se gerit, & pars eius ignorantiam ignorat, alias secus, nisi sit in dolo, vel lata culpa, iuxta mentem Innoc. in c. sicut dignum, de homic. quem ad hoc applicat Sylu. verb. aduocatus, §. 24.

III. Qui facit quo causam iustam aduersarius amittat, aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo superfluas dilationes, dando, aut subornando partem, aut testes, ne verum fateantur, aut id genus aliis modis, cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, Host. in d. c. calumniam cõmuniter recept. & qui facit presentari instrumentum, aut testes falsos, aut allegat iura falsa, aut asserit aliqua, quæ scit esse falsa, summa confess. lib. 2. tit. 5. quamuis possit prudenter occultare, & tacere id quod ius suæ partis impedire potest, glo. c. ne quis, 22. q. 2. & honestè simulando suum aduersarium fallere, glo. c. dominus, 23. q. 2. absque tamen mendaciis, arg. d. c. ne quis.

V. Qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suæ partis, l. 1. §. si is qui, ff. ad l. Corn. de fals. cum obligatione restituendi damna. Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate sui auxiliij constituto, eo quod ex defensione illius causæ vita ipsius, aut suorum pendet, c. pascē, 88. dist. & alias non, per dicta supra, cap. præced. & sentit S. Tho. & declarat Caiet. 2. sec. q. 71. artic. 1. quia non tenetur magis ad faciendam elemosynam, de sua arte, quam diues de suis bonis, quicquid dicat Hostien. de Pœnit. & remiss. §. quibus vers. quid de aduocatis, Angel. Ros. & Sylu. verb. Aduocatus, q. 16. in suis summis.

30. VI. Qui stipendium exigit de eo, propter quod non debetur vel notabiliter maius debito pro patrocínio, cap. non sanè, 14. q. 5. Peccat etiam, qui parti aduersæ publicè, aut secretò fauet, quod est prauaricatorem agere, l. 1. ff. de prauaric. adiuncta doctrina Bar. ibidem, stipendium vero, siue honorarium, moderandum est, iuxta magnitudinem causæ, & laboris, & scientiæ, & consuetudinis regionis, l. 1. §. in honorariis, ff. de Var. & extraord. glo. c. non liceat, 11. q. 3. Conuentio autem non est facienda in medio litis, sed in principio, vel fine, c. infames, §. præterea, 3. q. 7. quamuis verè iusta sine vi & scandalo facta, non videtur peccatum, saltem in foro conscientiæ, quia in eo cessat præsumptio qua in hoc casu, nititur forum exterius, arg. notat. in c. is qui, & c. tua, de spons.

VII. Qui

VII. Qui conuenit, de quota parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. sumptus, ff. de Pact. l. litem, C. de Procur. & §. arcentur, 3. q. 7. quibus id vetatur, ne præbeatur occasio, volendi per fas, & nefas vincere. Idem si paciscatur vt victa ea tatum sibi soluatur, glo. l. sumptus, ff. de pact. quamuis sine peccato conuenire potest, vt sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluatur, siue vincat, siue non, iuxta communem in dictis legib. imo & de certo aliquo dando, præter stipendium, si vicerit, iuxta Alexan. in d. l. 1. ff. de var. & extraord. modo sit moderatum, iuxta Salic. in d. l. litem.

De peccatis accusatoris, denuntiatoris, & custodis.

Actor aut accusator, vt peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem, sententia iniusta viens, discedens à lite, nu. 31. aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, nu. 32.

Denuntiator, vt mortaliter peccat denuntiando, quod, aut quo fine, vel modo non debet, aut non denuntiando quod debet, cum exemplis, nu. 33.

Denuntiator secum & cum alio teste probat, nu. 33.

Custos, apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccant, non accusando inuentum aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc & hoc, nu. 34.

PRIMO peccat, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi, vel petit debitum 31 falsum, cum obligatione restituendi omnia damna inde sequuta, c. calumniator, 2. q. 3. c. calumniā, de pœn. c. fin. de dol. & contum. aut ignoratè, sed simul ac nouit illud esse falsum, non desistit, arg. c. si quem, 2. q. 3. & qui etiam post diffinitiuam sententiam pro ipso latam, nouit suam causam iniustā fuisse, & non restituit, quod per illam accepit, Inn. in c. quia plerique, de immun. eccles. communiter recept.

II. Qui accusat aliquem veri criminis, vel petit verum debitum, sed animo vel fine malo mortaliter, sed non obligatur ad restituendum, c. cum minister, 23. q. 5. cum ibi à nobis latè notatis. Dixi (mortaliter) alias enim tantum venialiter peccaret, Ang. verb. accusatio, §. 4.

III. Qui post citatam partem, non renuntiata litè procurat eam suspendi contravoluntatem aduersarij, arg. cap. prout, de dol. & contum. Auth. qui semel, C. quomod. & quando. Aut deserit causam spiritualement contra ius, arg. c. super eo, cum glo. de cogn. spirit.

III. Qui paciscitur aut transigit in causa criminali adulterij, vel alius criminis, in qua pœna sanguinis non est imponenda, l. transigere, C. de transact. iuxta communem intellectum, quamuis nostro iudicio, si ex eo damnum Reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientiæ non esset mortale, quia causa principalis quare id vetatur, videtur esse damnum vel scandalum publicum, quod inde nascitur, & ita cessante illa, videtur esse cessare prohibitio, c. cū cessante, de appell. In omnibus autem casibus esset mortale, si transactio fieret interueniente periurio, vel mendacio pernicioso, Thom. vbi supra, q. 68. ar. 3. & etiam si ob discessionem à litè iniusta, quicquam accipit, cum obligatione restituendi, iuxta notata in c. dilectus, 1. de Simon.

V. Qui ad obtinendum in iusta causa, iuramentis, instrumentis, vel testimoniis falsis vititur, sine obligatione restituendi, Thom. 2. sec. q. 71. art. 3. ad 3.

VI. Qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnum damnum spirituale, aut temporarium Reipub. redundat, & alias id impediri non potest, Tho. 2. sec. q. 61. art. 1. quod plurimum comendat ibid. Caist. Idem de eo, qui iurat aut promittit, non accusare de peccato mortali nondum patrato, aut eum iniuste accusare, l. si vnus. §. pacta, & §. illud, ff. de pact. Dixi (nondum patrato) quia secus de patrato, d. §. pacta, glo. cap. quemadmodum, de iureiur. Sylu. verb. accusatio, §. 6.

33 VII. Qui denuntiat, quando non debet, notabiliter nocendo, vel quando debet, intentione mortali, Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. aut omittit denunciare tractatum criminis committendi damnum spirituale aut corporale, publicum aut priuatum, ut prodicionis, coniurationis, hæresis, aut aliorum similibus, quamuis esset secretus, & iurasset se non denunciaturum, Innoc. in c. qualiter, 1. de accus. & Pan. in c. dilectus, de excess. Prælat. per adducta in d. c. inter verba, nu. 618. Idem si non denuntiat alia delicta perniciosæ soli auctori à quibus per correctionem fraternam non respicit, modo ea probare possit, ibid. nu. 628. Dicitur autem posse probare, si habet vnum testem integrum, quia denunciator in hoc iudicio locum alterius testis tenet,

34 VIII. Qui præfectus custodiæ urbis, iurans se accusaturum, quos post sonum campanæ inuenerit, non accusat, quia frangit iuramentum iustum, cap. si vero, de iureiur. quamuis sine obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurissent, iuxta S. Bernard. quem citauit Syl. verb. restitutio, 3. q. 5. ver. 7. & ex prædictis, cap. 23. nu. 40. & 62. deduci potest. Neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessario restituendum, iuxta opinionem, quam sequuti sumus supra, c. 17. nu. 32. & seq. Quamuis si videt aliquem, aliquod damnum facientem, & ei qui damnum accepit non indicat, contra id, quod iurauit, aut promisit, ratione sui officij, non solum peccat mortaliter, sed etiam ad sarcindum damnum tenetur, Syl. vbi supra. Idem videtur dici posse, de custodibus, & de præfectis, in portandis & exportandis mercibus, in confinibus Regnorum, Prouinciarum, & Ciuitatum qui permittunt exportari vel importari vetitas, scilicet peccare mortaliter & esse periuros, nec absolui posse, sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi, sed non tenetur ad restituendum pœnas, quas soluisent transgressores, si denunciati fuissent, neque bona, quibus ob id priuarentur, quamuis tenerentur ad restituenda, veltigalia, quæ importatores, vel exportatores deberent, quia hoc non est pœna, sed interesse, faciunt infra dicenda, de teste falso, nu. 40.

De peccatis Rei accusati, & capti.

Reus accusatus, & in carcerem coniectus, ut mortaliter peccat causam iniustam defendens, nu. 35. Et qui interrogatus negat veritatem, nu. 35. & 36. & non detegens tales, & tales socios, aut non parens literis excommunicationis solitis, nu. 37. & 38. aut se mendacius defendens, aut à iusta sententia appellans, nu. 39.

Confessarij reorum caueant, ne eos animas, vel vitas perdero faciant, nu. 36.

Confiteri quod antea negauit, quis postea ad mortem damnatus teneatur, nu. 38.

35 I. Peccat mortaliter, reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litteram iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarij, arg. c. sæpè, de rest. spol. adiuncto c. pœna, l. 14. q. 5.

II. Qui interrogatus à suo iudice seruato iuris ordine, non fatetur verum 25 etiam si sit crimen morte plectendum, secundum Thom. recep. 2. sec. q. 69. art. 1. Gab. in 4. dist. 15. q. 6. ar. 2. conclus. 6. vt latius tradimus vbi supra, nu. 725. Dixi (seruato iuris ordine) secundum quem tria in hoc requiruntur. Primum, vt delictum sit notorium, famosum, aut semiprobatum, quod contingit, quando est vnus testis oculatus, & omni exceptione maior, aut vnum indicium, vel plura illi æquipollentia, vt sentit Bart. in l. fin. nu. 7. ff. de quæst. II. vt probatio sit iam 36 posita in processu. III. vt sit reo notificata, quo videat se ad obediendum mandato iudicis teneri, secundum vtrumque Thom. 2. sec. q. 69. art. 1. & 2. Tunc autem adeo obligatur, vt à confessario non sit absolueudus, nisi proponat illud confiteri. Nam vt rectè ait Sot. lib. de Ratione regen. memb. 2. q. 7. talis reus, in non confitendo peccat, neque eum peccati pœnitet, imo in eo perseuerat, & consequenter veniam non meretur nec absolutionem, cap. peccati venia, de reg. iur. lib. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare dili- 37 genter confessarius consideret, ne præcipiendo confiteri in iacturam corporis, & in non præcipiendo in iacturam animæ reum inducat, vt vbi supra, & cap. 18. supra eodem nu. 58. monuimus, addendo quid dicendum de illo, qui confessus suum delictum socios occultos, etiam iussu iudicis detegit, & de illo cui à Prælato præcipitur, vt sub pœna excommunicationis aliqua occulta intra certum tempus reuelet. De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de re- 38 deundo ad illum, dictum est supra cap. 12. nu. 18.

Ad nouè quæsitum, respondeo, eum qui ritè interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud, nisi notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter sequeretur, quia nullo iure contrarium euinci potest, quum ad eius animæ salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali, c. quem pœnitet, de pœnit. distinct. 1.

III. Qui sciens se iuste condemnatum, ad dilatandum executionem ap- 39 pellat, arg. l. 1. ff. de appell. & cap. ad nostram, eod. tit. cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, Thom. vbi supra art. 4. & probat c. omnino, & c. quicumque, 2. q. 6.

De peccatis testium.

Testis vt mortaliter peccat asserens falsum, tacens verum, aut dubitans, non reuocans suum dictum, nu. 40. verum quod putat falsum, testans, iurans se testem non fore, excusans se illicite, absens se, nu. 41. detegens quod non debet, nu. 42. mercedem accipiens, nu. 45. non parens edicto iubenti testari, sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis, nu. 45. & 46.

Testis quid facit interrogatus de eo, quod tacere debet, nu. 43.

Testis qui tenetur se offerre, & quis tenetur non se offerre, & quis potest, & non tenetur, nu. 48. 49. & 50.

Testes quando dicuntur deesse, vt admittantur inhabiles & cogantur priuilegiati, nu. 49.

Testis false testans non restituens pisco bona quærenda ei, si verum testaretur, nu. 51.

40 PRIMO, peccat testis, qui iuratus, aut iniuratus, verum esse in iudicio affirmat, quod scit esse falsum, aut dubitat esse verum, aut tacet verum, in notabile alterius partis damnum, Prouerb. 12. & cap. 1. de crim. fals. cum obligatione restituendi, iuxta mentem S. Thom. recept. 2. sec. q. 70. ar. 4. quia Deum, Iudicem, & proximum offendit, c. 1. de crim. fals. & quamuis timor iustus, à non testificando excusare possit, non tamen à testificando false, arg. c. ne quis, 22. q. 2. Dixi (quod scit) quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam veritate adhibita errat, non peccat, saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optimè per Caiet. declaratam in d. ar. 4. Sed in nouerit errasse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. Potest autem prodesse, si statim post attestacionem, se corrigat, c. præterea, de testi. cogen. & etiam ex interuallo, antequam sententia feratur, saltem ad debilitandum suum primum dictum, iuxta Inno. recept. ab omnibus, in c. præterea, adeo quod desinet esse testis integer, idest, omni-exceptione maior, iuxta Card. in c. veniens, 2. de testib. Quin interdum secundo testimonio & non primo credetur, scilicet, quando consideratis circumstantiis personarum, causæ, & temporis, iudici videretur non reuocare suum dictum, per subornationem, sed stimulo conscientie, iuxta Hostien. recep. per Anton. & Pan. in d. c. præterea, argu. l. 3. ff. de testi. cap. si testes, §. testium, & §. sæpè, 4. q. 3. vt quum (quod est exemplum Pan. in d. c. præterea) episcopus probus & diues, diceret aliquid in alicuius plebeij, litè, & post aliquod tempus elapsum, iuratus diceret se per errorem, vel obliuionem ita dixisse, sed si per magnam negligentiam, vel defectu saltem mediocri considerationis dicat falsum, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, iuxta S. Thom. & S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 7.

41 II. Qui testatur verum, quod credit esse falsum, vel solo timore periurij testatur, per dicta in d. c. inter verba, 11. q. 3. nu. 700. sed sine obligatione restituendi, quia quamuis nocere velit, non tamen nocet, & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu quo tenetur.

III. Qui casu in quo ad testificandum tenetur, quo se ab eo excuset, falso dixit partem aduersam sibi inimicam esse, sciens, aut scire debens, suum testis omnium, ad seruandam iustitiã necessarium esse, cum obligatione restituendi, Angel. verb. testis, §. 17. Idem de latente, vel absentante ne testificetur, vt post Sot. lib. de ratio. tegen. memb. 2. q. 7. diximus vbi sup. nu. 704. aut se non offert in testem, sciens id esse necessarium ad impediendum aliquod notabile damnum publicum, vel priuatum per dicta, vbi supra, nu. 702. post Thom. 2. sec. q. 70. ar. 1. etiam si promississet vel iurasset seruare secretum. Et qui alienum peccatum secretum detegit, cuius cognitio non est necessaria ad mala, & damna impedienda, quamuis particulariter de eo interrogetur, iuxta eundem S. Thom. 2. sec. q. 70. ar. 1. maximè, si illud per solam confessionem sacramentalem vel consultationem didicit, iuxta dicta cap. 18. nu. 51 Quo fit, aduocatos, confessores, medicos, & alios similes, quibus deteguntur secreta litium, dubiorum, & morborum, peccare testificando de secretis communicatis secretò cum eis, nisi aliud illa nouerint, vel nisi sint talia, quæ non detecta in aliorum damnum redundarent. Nec tunc est detegendum aliquod ultra necessarium, neque quantum est necessarium, si maius ex eo damnum famæ, in eum qui detegitur, quàm in damnificatum bonorum

norum, redundat, per multa tradita vbi supra à nu. 799. & breuius supra c. 18. nu. 60. donec concurrant tria supradicta.

Porrò, qui non tenetur ad testificandum, debet dicere iudici se ad respondendum interrogatis non teneri, quamuis sciret, & si illum cogere velit, appellare debet, si non timet iudicem in eum scruiturum. Et si hoc timet, respondere potest, se nihil scire, intra se intelligendo, quod dicere teneatur, vt dictum est supra c. 18. nu. 61. discedendo in hoc, ab eloquentissimo & doctissimo doctore Genesio Sepuluerda lib. de Ratio. reddent. testim. c. 13. olim condiscipulo nostro, in artibus liberalibus, quem credo non meminisse legere Palud. quia dicit, vsque ab Gabr. neminem hoc dixisse, quum tamen antea ille dixisset, quod quæ verum esse probauimus in c. 2. de confess. & in c. humanæ, 22. q. 5.

V. Qui sciens alium esse in extrema sui testimonij necessitate, quia sine illo vitam amissurus est, vel ea, sine quibus vita eius vel suorum probabiliter peribit, nisi se ad id in testem offerat, & non se offert, per dicta vbi supra nu. 632. & nu. 717. Dixi (in extrema necessitate) quia ob aliam, quamuis magna sit, sub pœna mortalis non tenetur, nisi eo modo, quo offendens bouem proximi errantem tenetur, vt sup. c. 24. nu. 17. Non tamen tenetur restituere, eo quod iniussus, non se offert, quia lex charitatis, qua se tenetur offerre, non obligat restituere, vt dictum est supra c. 17. nu. 25. & in Apolog. q. 2. Monit. 2. & in locis ibi citatis. Secus autem si iussus non testificetur, & ob id, aliquis suum ius amittat, nisi timor periculi in quod incurrere posset, eum excusaret, vt supra tactum est, lex enim iustitiæ, qua iustè iussus, tenetur testificari, obligat restituere, vt sæpè dictum est.

VI. Qui mercedem accipit vt verum testetur, cum obligatione restituendi ei, qui dedit, c. non sanè, 14. q. 5. & qui accipit, vt falsum testetur, sine tamen necessitate restituendi, nisi de consilio pauperibus, per dicta supra cap. 17. nu. 32. & seq. Omne tamen, quod per suum falsum testimonium alteri tra partium amiserit, restituere debet, d. c. non sanè. Accipere tamen potest impensas itineris faciendi, ad ferendum testimonium, & mercedem operariã dierum, quibus se occupauit in eo, vna cum interesse damni emergentis, & lucri cessantis, c. si testes, §. vteris, 4. q. 3.

VII. Qui absque causa, non paret iudici præcipienti, vt denuntiet talia, & talia crimina, vel debita, & est excommunicatus, si mandatum fuit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, teneturq; damna restituere. Dixi (absque causa) quia multa excusare possunt, vt copiosius aliis dixi vbi supra à nu. 775. tractando de magna prudentia, qua est opus, ad rectè parendum eiusmodi mandatis. Quorum Primum est, quod peccatum est occultum, & peccator iam emendatus, aut sola fraternæ correctione probabiliter emendabilis: tunc enim non est parendum ante fraternam correctionem, etiam si præciperet, vt fieret denuntiatio, non habita ratione fraternæ correctionis, secundum Thom. 2. sec. q. 33. art. 7. ad 3. & Anton. 2. par. tit. 9. cap. 6. §. 4. col. 3. II. defectus probationis peccati denuntiandi, vt dictum est supra c. 18. nu. 61. III. Quod à talibus & taliter audiuir, vt ob id moueri non debeat, præsertim si denuntiaturus esset talis, qui leuitatis ob illam denuntiationem notaretur, aut cuius testimonium, iudicem magis quàm conueniret, moueret, vt ibidem dictum est. IIII. denuntiatio eius à quo audiuit. V. nosse eum, qui furatus est, vel tenet illud, retinere in compensationem alterius

tanti, vel pluris, quod sibi debetur. VI. Quod per solam sacramentalem confessionem nouit. VII. Quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo, nouit. Ad nouè quæsitum, Respondeo, eum qui non denunciavit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denunciandum post illud quam cito commodè potest, argu. cap. cum dilectus, de dolo, & contum. cum citatis à gloss. & doctor. ibi.

- 47 VIII. Peccat, qui non se offert in testē cum ad id tenetur, vel se offert cum non deberet, est enim qui se tenetur offerre, & qui tenetur se non offerre, & qui potest se offerre, & non tenetur, vt copiose & utiliter tractamus vbi supra à nu. 775. & contractius hic in vulgari, quorū aliqua, quæ parum inferuiunt confessariis, omitendo, dico Primo, quod offerre se tenetur, sciens præparari aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirent. Sciens item crimē de quo aliquis accusauit, aut denunciavit alium, ob solam conscientiæ obligationem, iuxta Caiet. per nos relatu in d. c. inter verba, nu. 638. & 706. & 722. II. Quod regulariter non debent se offerre nec oblato admitti ascendentes contra descendentes, & e contrario, & idem fere, de vxore, pro vel contra maritum, & e contrario, & de liberto contra patronum, iuxta decis. 3. capell. Tholos. III. Quod regulariter nemo tenetur ad se offerendum in testem, argum. eorum, quæ de operibus misericordiæ supra cap. præced. diximus, & quilibet iussus testificari, tenetur id facere, exceptis priuilegiatis. IIII. Quod regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificandum, in defectum aliorum testium, etiam maritus contra vxorem, & e contrario, iuxta decis. 4. capell. Tholos. quia iura stauentia, vt aliqui non admittantur quia sunt inhabiles, & alij vt non cogantur ad testificandum, quia sunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quādo alij non defunt, iuxta glo. cap. quacunque, 14. q. 2. per illud c. & Glo receptam ab Archid. & Alex. ibi & communiter alibi, in cap. statuendum, 2. q. 6. & alia vbi supra adducta per Fel. in Rub. & c. delictorum, de test. cog. V. Quod excusatur, qui probabiliter timet, sibi ex suo testimonio, aliquod magnum damnum spirituale, aut temporarium, personæ, honoris, aut bonorum euēturum, secundum Bald. recep. in c. cum nuncius, de testib. & eundem, & Feli. in d. c. delictorum, & nos vbi supra. Aut si ex eo scandalum oritur, vt ait Sylu. verb. denunciatio, q. 1. & verb. correctio, §. 7. sub. fin. citatus à nobis vbi supra. VI. Quod quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles, ob defectum aliorum, non sufficiat non esse alios idoneos, quia opus est, quod neque sint nec soleant, nec possint interuenire communiter in eiusmodi factis, nisi tales personæ priuilegiatæ, aut inidoneæ, vt sensit glo. 2. communiter recep. cap. tertio loco, de Prab. vt vbi supra nu. 715. & 816. diximus, ad effectum tamen, compellendi priuilegiatos, satis esset iuramentum partis dicentis non affuisse alios, quam priuilegiatos, & eos sic, nulla interueniente in contrarium coniectura, argu. cap. 2. §. fin. de iuram. calumn. lib. 6. & per ea quæ ibi, & in aliis locis doctores docent: nisi ex eo aliquod damnum timeatur, vt supra & ibi dictum est, addēdo, à nu. 824. quod quamuis tenetur filius ad denunciandam hæresim patris, & ad testificandum de illa si alij desint, nisi sciat, eum iam penituisse, aut certo credat, quod monitus ab ipso, aut ab alio, verè resipiscet. Inquisitor tamen debet ei prouidere adhibēdo magnum secretum, ne id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnum

ex eo eueniat. VII. Probare nos ibi, nu. 818. quod inhabilitas non excusat, à parendo eiusmodi mandatis, licet aliquando excuset priuilegium.

Ad quæsitum è longinquo, à viro vnde quaque doctissimo & pientissimo, 51 Respondeo, Quod qui testis in iudicio legitime interrogatus super crimine ob quod bona publicantur, negat veritatem, propter quod reus absoluitur, nō tenetur ad restituendum fisco id, quod ad eum peruenerit si damnaretur: Tum per dictum S. Bernar. relatum à Syl. verb. restitutio, 5. vers. 7. quem sequimur supra eodem nu. 34. Tum quia pœna non debetur in foro animæ, ante condemnationem, glo. c. fraternitas, 12. q. 2. Tum quia etiam interesse remotū, & extra iē nō debetur, l. si sterilis, §. cum per venditorem, ff. de Actio. empr. Tum quia leges humanæ præsertim pœnales, non ligant, potissimum in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ, vt tra. litur supra cap. 17. nu. 40. & 62. Et nullibi vlla lex damnari iubens aliquem publicatione bonorum, est ita recepta, vt ante damnationem bona ad fiscum deferantur. Tum dēnique quod alioqui sequeretur omnes custodes confinium Regnorum, deputatos ad custodiendum ne quis aliqua exporteret ex illis, vel importeret in illa, vel non saltem, nisi soluto vectigali vel portorio siue gabella sub pœna priuationis bonorum, tenerentur restituere, non solum iura siue vectigalia debita, sed etiam bona, quæ ob id debent Fisco applicari. Quod nullas, vt arbitror, hætenus dixit.

noti de lege penali:

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

Notarius vt peccat, nu. 52. faciens instrumentum falsum, rescindens vel delens verum, male componens, non tradens illud, non informans satis renuntiantem, transcribens die festo, non seruans pauperi, vt debet, nu. 52. & 53.

Consciens instrumentum de re illicita, scribens statuta vsuraria, non retinens prothocollum siue regestum, faciens testamentum in sano; stipendium nimium capiens, literas ordinarius tradens, nu. 54.

PECCAT mortaliter Primo Notarius, qui non seruat aliquod capitulorū à se iuratorū cum creatus fuit notarius, Host. in c. sicut, ne cleric. vel Monach. recept. per Io. And. Pan. & Comm. ibidem, & S. Anton. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 1. I. Quod conficiet instrumenta de quibus fuerit rogatus, nil veritatis tacendo, nec falsitatis miscendo. II. Quod non reuelabit, quod secreto ipsi commissum fuit, nisi iusta de causa, secundum Panor. in d. c. sicut, nu. 19. III. Quod non conficiet aliquod instrumentum scienter, de aliquo contractu vsurario, nec de alio quouis illicito, Panor. ibidem. IIII. Quod retinebit de omnibus instrumentis quæ dederit, prothocollum aut regestum. V. Quod erit fidelis ei à quo est creatus notarius, & admonebit eum ea quæ sciuerit in eius damnum vergere. VI. Quod nullo amore, odio, spe vel timore officio suo abutetur.

II. Peccat qui instrumentum conficit falsum, aut verum utile, & parti necessariū occultat, aut rumpit vel delet, & qui per malitiam, aut ignorantiam notabile, 53 malè aliquod testamentum, aut instrumentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omitendo, propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit. Et qui solemnitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit, putatum nomen, signum, testes, diem, mensē, aut annum.

54 III. Qui rogatus ab aliquo, vt sibi det aliquod instrumentum, quod dare tenetur, non dat, ne aduersario, aut amicis eius displiceat. Et qui non informat partem ignorantem, quæ renuntiatura est alicui iuri, quale est illud, secundum Anton. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 6. Et qui die festo, absque necessitate, ob avaritiam, instrumenta conficit, cum in alium diem commodè differre possit, & qui rogatus à pauperibus non valentibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eundem vbi supra, quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta supra, eod. cap. num. 29. & 44. & cap. 24. nu. 3. & 4.

III. Qui excipit, aut in publica forma scribit statutum, vt soluantur vsuræ, aut non reperantur solutæ, & est excommunicatus, Clem. 1. de vsur. & qui excipit, aut in publicam formam statuta contra libertatem ecclesiæ redigit, c. graue, de sent. excomm.

V. Qui conficit testamentum carentis iudicio, aut ratione non vtentis, cum obligatione restituendi ei qui ab intestato successurus erat, arg. eorum quæ ait Bald. in l. 1. C. de sacros. Eccles. nu. 17. & qui stipendium notabiliter maius debito accipit, etiam sponte datum, si publicum stipendium constitutum illi erat, Bald. in Auth. sed hodie, C. de Episc. & Cleri. & qui aliquid accipit pro litteris ordinatorum, iuxta Anton. Butr. in c. 1. not. 3. de Simon. quamuis si non datur ei ob id aliquid ex publico, licetè potest aliquid pro suo labore, considerata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc est, vt non accipiat plus eo quod de maiori ordine fidem faciat, per supradicta, cap. 23.

De peccatis Magistrorum & Doctorum.

Doctor vel Magister vt peccat mortaliter, lauream immeritam vel principaliter eam ob honorem petens, vel suscipiens, docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatos, vel malos scholasticos, nu. 55. & 56. aut admittens religiosos, vel presbyteros, approbans ad lauream, indignum, falsa docens, vel inutilia, aut malo sine mortali præsertim ultimo, subornans auditores, procurans, vt indignus ad munera studij deligatur, nu. 57. Prelegens die festo, seruans nouum festum, stipendium priuatum accipiens, vel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.

55 PRIMO peccat mortaliter, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluar. Pelag. de planct. eccles. lib. 2. quorum vnus est petere, aut accipere lauream Theologiæ, aut canonum, quam non meretur, Ant. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 10. & 2. par. tit. 3. cap. 5. §. 6. Idem de accipiente lauream aliarum facultatum, per dicta in d. c. inter verba, nu. 97. post glo. sing. Clem. 2. de Mag. & per rationem S. Anton. in d. §. 6. & qui licet sit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem, & vtilitatem propriam, secundum Anton. vbi sup. §. 6. Quod non esse tenendum probamus post Syl. verb. Doctor. q. 4. vbi sup. à nu. 35. & in specie, 56 n. 353. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Anton. vbi supra, dicto §. 10. quod limitandum est, ad prælegentē sacram scripturam, vt ait Tho. in

Tho. in. 4. dist. 19. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 4. quod non aduertit Anton. Ratio autē cur magis peccet legens prædictam scripturam, quam quarit prædictus P. Vincen. ibi redditur à Thom. Et qui ad scholas suas admittit excommunicatos, aut prauis moribus vtentes, iuxta mentē Anton. in d. §. 10. quod non videtur verum, quoad excommunicatos, nisi essent excommunicati cum participantibus expresso doctore, iuxta c. statuimus, c. constitutionem, c. præsentem, de sent. excom. lib. 6. Nec quoad praua exercentes, si doctor non habet iurisdictionem ad eiiciendos eos scholis, quam communiter hodie doctores in magnis vniuersitatibus non habent, quicquid in auth. Habita, C. ne fil. pro. pat. statuatur, licet præcepto correctionis ad id procurandum plusquam alij teneri posset, iuxta dicta in cap. præced.

II. Qui professor legum, aut Medicinæ, ad suam prælectionem religiosum, presbyterum, aut clericum, aliqua dignitate ecclesiastica præditum, ad se audiendum admittit, & est excommunicatus, c. 2. ne cler. vel Monach. lib. 6. adiuncta glo. c. non magnopere, & c. super specula, eod. tit. & qui professor cuiusuis facultatis etiam Theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu, & est excommunicatus per tationem participationis in crimine, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 24. & 38. vt infra cap. 27. nu. 134. dicitur, & qui prælegit aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est, iuxta Angel. verb. Honor. §. 7. cuius oppositum, scilicet, non esse plusquam veniale, per multa & firmatēnuimus, vbi supra nu. 755. & breuiter repetimus supra cap. 23. nu. 13.

III. Qui statuta à se iurata, non seruat, Anton. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 11. & qui existens examinatus indignum laurea, ad eam probat, vel contra dignum reprobatur, idem vbi supra §. 10. Aut alio modo illicito quempiam à consequenda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

III. Qui sciens aut scire debens falsa in alicuius notabile damnum spirituale, vel temporale docet, vel subtilia magis quam vilia docendo auditorio, notabiliter nocet, & qui docet malo sine mortali, per sæpè dicta, vel ponendo vltimum finem in docendo; quia fruitur vtendis, contra doctrinam August. relatum à Magist. lib. 1. sentent. dist. 1.

V. Qui per se aut alios, auditores alterius Doctoris inducit, vt eum non audiant, cum notabili damno profectus eorum, vel honoris doctoris, cum obligatione restituendi, Ant. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 1. & qui per factiones aut subornationes, aut alias malas artes procurat, vt aliquis indignus creetur rector, aut prelector alicuius cathedræ, iuxta mentem Aluari, vbi supra, & S. Anton. d. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 11. sententias idem de procurantibus, vt creetur notabiliter minus dignus. Quod nostro iudicio limitandum est, vt intelligatur solum, quando & vbi electores, aut prouisoires iuramento, statuto, aut alio mandato, ad dignissimum eligendum sub pœna peccati mortalis tenentur, & in aliis non, si persona electa est digna, per tex. cum glo. c. monasterium, 16. q. 7. & ea quæ scripsimus in c. graue, de 58 Præb. Et qui prælegit die festo, illis horis, aut tandiu, vt probabiliter credat auditores ob id omisso Missam, & qui facit seruari festum, non seruandum, cum damno notabili adiutorij non consentientis, arg. c. fin. de iniur. & l. 1. ff. de furt. Dixi (non consentientis) alias enim secus, cap. scienti, de regul. iur. lib. 6.

VI. Qui

VI. Qui habens stipendium publicum, vel beneficium in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus, arg. c. pœnale. 14. q. 5. Dixi (habens jalias enim etiam à pauperibus non egentibus extremè, exigere potest, l. 2. §. fin. ff. de orig. iur. iuxta prædicta supra eod. nu. 29. & c. præced. nu. 3. & 4. quicquid dicat Host. Ray. & alij ibi citati, & qui canonicatum, aut præbendam, aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit, & est Simoniacus, per dicta c. 23. nu. 100. Dixi (cum pacto) quia secus si cum onere tali beneficio vacanti imposito, c. significatum, de Præb. & notat. in c. 1. vt eccles. benef.

VII. Qui scholasticum crudeliter castigat, quia solum leuis castigatio est ei permiffa, c. presbyterum, de homic. & l. Præceptoris, ff. ad l. Aquil. & si castigatus est clericus, est excommunicatus, nisi excusetur per infra dicenda, cap. 27. à 30. & seq. & qui simpliciores contemnit, Ant. d. §. 10. quod videtur restringendum ad contemptum per quem notabile damnum honoris aut bonorum illis ex iustitia legali debitorum inferitur, per dicta supra c. 23.

Hac in re Concil. Trid. sess. 5. c. 1. de Reform. statuit Primo. Quod habens beneficium cui est annexum onus prælegendi sacram scripturam, cogatur prælegere per se si est idoneus, alioqui per alium eligendum à nominatis ibi, & quod posthac non conferatur, nisi idoneo, ad per se id faciendum. II. Quod in omnibus ecclesiis cathedralibus, & collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, in monasteriis quoque monachorum, & conuentibus mendicantium, sacre scripturæ lectio habeatur, in ecclesiis vero tenuioris prouentus, sit saltem magister qui gratis grammaticam doceat.

III. Quod docentes sacram theologiã, dum publicè in scholis docuerint, & in scholis eam discentes, priuilegiis omnibus, de quinquennali perceptione fructuum in absentia, à iurè communi concessis, gaudeant. Quod ipsum dicendum, de discente, aut prælegente Canones, vt probat Feli. in c. fin. de Magist. Cuius rationi hanc vnam addo, quod nulli scientiæ capessendæ, tanto tempore est opus, ac canonicæ: vt enim quis perfectus canonicus euadat, opus est, vt canonicæ prudentiæ, non mediocrem legum, & Theologiæ adiungat eruditionem. Rara itaque auis est perfectus canonicus, etsi vtrique foro pernecessarius, vt qui multo tempore prædictas tres disciplinas professus esse debeat, arg. c. ponderet, so. dist.

III. Quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

Scholasticus, vt mortaliter peccat, ob finem mortalem studens, non seruans præcepta studij, discens verita, auocans auditores concurrenti, negligenter studens, malè insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans falsè gradum, nu. 59.

PRIMO, peccat mortaliter scholasticus, qui ob finem mortalem studet, arg. c. cum minister, 23. q. 5. cù ei nuper à nobis adnot. & qui statuta præcepta academiæ iusta, & ad mortale obligantia, non seruat, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. ni iusta de causa id fecerit, quam quoad mortalis excusationem, in proposito putamus esse illam, quæ pro tali communiter in academia habetur, arg. eorum, quæ de causa non ieiunandi diximus, supra cap. 21. nu. 14.

II. Qui

II. Qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno, vt fiat prælector, Rector, Beneficiarius: imò & si sit dignus, si tamen competitor esset dignior, & iurauit suffragari digniori, iuxta proximè dicta in simili.

III. Qui scientias veritas, aut superstitionas discit, c. non magnopere, & c. super specula. Ne cler. vel monach. & qui alicui lectioni admittit scholasticos, aut adiiicit, vt proximè de doctoribus dictum est, & qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. & aliorum, quod restringendum videtur ad eum, qui impensis alienis vel reddituum suorum ecclesiasticorum, & non propriis studet, per suprascripta, de prodigalitate, c. 23. nu. 71. & multo magis, si prædicta bona in comportionibus venereis, vel lufibus, & id genus aliis impendit, quin fratribus partem sibi à patre datam, restituere tenetur, iuxta cõmunem, quam bene Iaf. defendit, in Auth. quod locum, col. 2. C. de Collat.

III. Qui contra veritatem quàm sciebat, altercatur, modo prædicto, supra cap. 23. nu. 34. Et qui stipendium debitum præceptori, cum possit, non soluit, c. sæpè, de rest. spol. & Anton. vbi supra. Aut qui dicit habere se gradum, quò caret, l. reddatur, C. de profess. & Med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurghi.

Medicus, aut Chirurgus, vt mortaliter peccat ignorans necessaria, non curans secundum præcepta, negligens visitare, vel studere, præbens medicinam dubiam, deserens agrotum, nu. 60. abscindens membrum, minuens sanguinè, non admonens confessionem, medicinas non eligens, aut curationem differens, nu. 60. & 61. consulens vel concedens animæ noxia pro salute corporis, nu. 62. non admonens mortem vicinam, tali casu, nimium stipendium petens, nu. 63. nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, vel diuiti, nolenti soluere, nu. 64. & detrahens aliis medicis, nu. 64.

PRIMO, peccat Medicus, qui absque sufficienti scientia medicatur, etiam si sit laurea donatus. Et qui artè satis caller, sed eius præcepta non sequitur. Et qui notabiliter negligit studere, aut infirmos visitare, c. tua, de homic. & ibi Inno. & omnes, quamuis agrotus sanetur, iuxta S. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 1. cum obligatione restituendi, iuxta mentem Pan. & omnium in d. c. tua, & qui adhibet medicamenta morbo, antequam eum cognoscat, Caiet. in sum. verbo Medicus, licet qui per diurnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta, scabiem, ossium fracturam, nubeculam ocularè, fistulas, dolorem dentium, & molarium, aurium, & aliorum similibum, possit licitè curare quauis regulas medicinæ ignoret, modo absque aliquo incantamèto aut fascino id faciat, l. 1. ff. de Var. & extraord. §. Medicus, & modo superueniente feбри, infirmo medicum adhibeat peritum, & modo ne quid quod ignoret, intentet, arg. c. non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6.

II. Qui dubitans de aliquo medicamento, an esset notabiliter noxium, an non, præbet illud vt experiretur, aut lucraretur, aut non haberetur ignarus, & c. Anton. But. in d. c. tua nos, nu. 15. & magis qui præbet rem quam scit notabiliter nociuam, etiam si ob misericordiam, aut vt agrotò placeret, præbeat, Pan. in d. c. tua, & qui agrotum derelinquit, antequam debeat, ob quod mors aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione restituendi damnum. Asten. lib. 6. tit. 14. as. §. q. 14. Et qui cum membrum aliquod necessario est abscindendum, non quærit quem.

quem credebatur bene abscissurum, aut dubitans de necessitate abscindendi, iussit abscindi, & qui nesciens minuere sanguinem, vel abscindere membrum, alterum eorum, vel vtrunque facit, idem in c. tua, nu. 20. & Asten. vbi supra, vt qui sciens pharmacopolam medicamentis corruptis vsurum, non eligit incorrupta, Innoc. in c. tua, & qui quo plus stipendij accipiat, morbi curam differt. Ant. vbi sup.

III. Qui non persuadet infirmo confessionem, antequam medicinam ei applicet, c. cum infirmitas, de pœnit. & remiss. cui non est locus quando manifestum est morbum non esse periculosum, iuxta Angel. verb. Medicus, §. 9. & Rosel. ibidem, §. 3. quicquid dicat Sylu. verb. Medicus, q. 3. dicto 3. nec etiam quando credit esse periculosum, & lethiferum, si iuxta consuetudinem bonorum, & honorarum medicorum, monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, vt illi sacramenta præbeant, & ipse omittit dicere id per se, non quia non vult id facere, sed quia putat, id infirmo nociturum, iuxta Caiet. verb. Medicus. Nam vt ipse ait, & nos in d. c. cum infirmitas, illa constitutio hoc modo recepta est & obseruata. Et quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo à medico relinquendus est, iuxta omnes. Et qui propter salutem corporalem, contra salutem animæ consultit, vtiliter cœcat, aut se inebriet, aut abortiat, d. c. cum infirmitas, etiam si per ignorantiam id consulat, imo & si non consulat, sed dicit, ego non tibi consulto, sed si tale quid faceres, sanareris, Io. And. d. c. cum infirmitas.

III. Qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, etiam si præbeat, vt eam à morte seruet, si credit, vel dubitat, foetum esse animatum, Io. de Neap. in. 10. quod probatus ab Anton. 3. par. tit. 7. c. 2. & cõmuniter, sed si probabiliter credit, non esse anima rationali animatum, licet poterit illud præbere, quo vitam matris seruet, cum non sit culpa mortis alienæ nec corporalis nec spiritualis, iuxta eosdem.

V. Qui sine iusta causa concedit debilibus facultatem frangendi ieiunium, aut vescendi carnibus, diebus vetitis, & qui affirmat ieiunia præcepta corpora destruere, &c. arg. c. fin. de iniur. & c. consilium, de obseru. ieiun. cum obligatione contrarium persuadendi si potest, quamuis infirmus vtens facultate quam putat sibi iuste datam, non peccat, secundum Ant. vbi sup. §. 1. Et qui credens infirmum moriturum, & quod eius admonitio est multum illi profutura ad extingendum peccatum mortale, & ad testandum, quorix grandes inter hæredes impediantur, & neque per se, nec per alium, admonet, vt peccatum exuat, & testetur, Io. Neap. quodl. 11. & Ant. vbi sup. §. 7. Dixi (credens, &c.) quia secus si iuste putat, suam admonitionem parum profutura, quia credit eum in bono esse statum, & de suis bonis testatum fuisse, secundum eosdem.

VI. Qui petit stipendium notabiliter nimium, publico carens, aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil præter id accipiendi plusquam præscriptum, etiam si vltro sibi datum, cum obligatione restituendi, nisi per alia obsequia, & visitationes, tempore valerudinis id compenfer, Anto. vbi supra, §. 3. probatus ab Ang. verb. Medicus, §. 6. Syl. eod. q. 5. & qui exigit stipendium, quod agrorum, propter mortis metum promittit, si aliunde habet vitæ necessaria, l. Medicus, ff. de Var. & extra. cogn. & qui facit vni infirmus, plura quam opus est, medicamenta emat, ob conuentionem, inter eum, & pharmacopolam, vel aliam causam iniustam, cum obligatione restituendi, Asten. lib. 6. tit. 4.

VII. Qui

VII. Qui non vult gratis mederi pauperi ægrotato, iuxta glo. celebrem & recep. in sum. 83. dist. & Anton. vbi supra, §. 3. & alios verb. Medicus. Quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult mederi salario credito: nam neque constituto in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis, modo eum eximat, ab ea mutuando, commodando vel operas credendo per prædicta c. 17. n. 118. & c. præced. n. 17. & supra eod. c. n. 29. & qui non vult mederi diuiti soluere nolenti, iuxta eandem glo. in §. 1. 83. dist. & c. pascite, 86. dist. quod intelligendum est de eo, qui vellent quidem ab eo curari, sed ob avaritiam, non querit medicum, existens in magna eius necessitate; & si medeatur illi, post eius mortem, vel curationem, exigere potest suum stipendium, iuxta prædictam gl. & mentem omnium. Et qui detrahit alijs medicis idoneis, ne ad curationes, se omisso, accerfantur, per dicta, c. 18.

De peccatis Exequutoris testamenti, Tutoris, Curatoris, & Hospitalarij.

Exequutor testamenti, vt mortaliter peccat, non soluens legata & debita, vel nimis tardè, & qui ob hoc excommunicatus, nu. 65. non seruans rem pupilli, nu. 66. eius pecuniam lucro iniusto deputans, transiens ad secunda vota, nu. 67.

Viduus, aut vidua vsufructuaria, cui vsufructus relinquitur quoad castè vixerit, nu. 65. Hospitalarius vt mortaliter peccat, nu. 67.

Primo peccat exequutor, qui non soluit debita, aut legata præsertim pia defuncti, qui relinquit bona ad vtraque sufficientia, & qui, vt soluat legata, non soluit debita, credens, bona non sufficere vtriusque soluendis, arg. l. scimus, §. & si præfatam, adiuncta glo. C. de iur. delib. l. 1. §. pen. ff. ad Trebell. & Ant. 3. par. tit. 10. cap. 3. §. 11. Debita autè sunt etiam vota realia defuncti per prædicta c. 12. n. 56. & 57.

II. Quæ vidua cui maritus reliquit vsufructum suorum bonorum quoad castè viueret, stuprum committit, & perinde boni vitur, ac si id non commisset, cum obligatione restituendi iuxta Caiet. in sum. verb. pœna, & ex prædictis, cap. 23. nu. 62. colligi potest, secus tamen, nostro iudicio, si vsufructum reliquit quoad non nuberet, & idem eadem ratione, videtur de marito, qui relinquitur ab vxore vsufructuarius.

III. Qui soluit quidem, sed post moram notabilem, arg. c. nos quidem, c. tua, & c. Ioannes, de testam. & est excommunicatus, si qua constitutio syndalis excommunicans non exequentem intra certum tempus, eum comprehendat, arg. c. præterea, 2. de appell.

III. Qui tutor, aut curator, non conseruat, nec defendit bona sui pupilli vel minoris, & qui sine vtilitate, vel necessitate alienat, & qui est in culpa vt acti nem, vel aliud ius perdat, & qui non vendit res mobiles quæ obseruatæ nullam vtilitatem pariant, & pretium non conuerunt in bona immobilia, quæ vtilitatem parent, si inuenitur emptor, cum obligatione damna restituendi, l. Tutor qui reperitorium, §. 1. 2. & 3. ff. de administ. tut. Bart. & alij ibidem. Tutor autè dicitur, qui præficatur

præficiatur pupillo, hoc est, minori 12. annorum, si est fœmina, aut. 14. si est masculus, ad protegendum personam & bona eius, Inst. de Tutel. §. 1. Curator verò, qui maiori 12. vel 14. & minori 25. præficiatur, aut furioso, aut prodigo administrandis eius bonis, Inst. de Curat. in prin. & vterque iurat, se officio suo rectè vsurum, glo. celeb. Clem. quia contingit, §. Vt autem, de relig. domib. quæ glo. omnia hæc ponit, post specul. tit. de Tutor. & tit. de Curat. & ante Panor. in c. ex parte, de appellat.

V. Qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & à vitijs & peccatis seruando, arg. c. 1. 12. q. 2. & cap. duo ista, 23. quæst. 4.

67 VI. Qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris pecuniam salua sorte, nisi per tres contractus, de quibus supra c. 17. n. 112. & tenetur restituere, si pupillus vel minor non restituat, sed potest secretò de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit, siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis in c. 17. nu. 112. cum seq.

VII. Quæ mulier officio tutelæ fungitur, post secundas nuptias, l. fin. C. quando mul. offic. tutel. fung. potest, vel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Sali. & glo. memo. Auth. sacramenta, eod. tit.

VIII. Qui Hospitalarius reditus hospitalis non infumit in ea in quæ sunt destinati, & qui finit eos perdi, aut in alia dispendit, Clem. quia contingit, de Relig. domib. ex mente S. Ant. 3. par. tit. 1. 1. cap. 1. §. 1. & qui nimis tardè recuperat bona eius alienata, c. quicumque, 12. q. 2. & qui adeo negligit reficere ædificia, quod ob id cadant, cum obligatione restituendi, glo. d. Clem.

Porro Concil. Trid. sess. 25. cap. 8. de reformat. commendata plurimum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarij hospitalium onera compleant, quæ si commodè non possint, fructus illorum in alium pium vsum conuertant, prout ordinario cù duobus peritoribus de capitulo videtur. Et quod omnes hospitalarij, etiam si sint laici, non tamen regularibus subiecti vbi viget regularis obseruantia ad prædicta ab Episcopis compelli possunt, & præterea in foro conscientie teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione præ futura. Et administratio huiusmodi vni & eadem personæ ultra triennium non committatur, non obstantibus etiam priuilegijs, & iam memorabili consuetudine, &c.

De peccatis clericorum quæ ad ordines.

Ordinando prima tonsura hæc sunt necessaria, & hæc ordinando minoribus sacri, nu. 68.
Ordinando cui capitulum, vel alius sede vacante non potest dare licentiam, nu. 68.
Ordinandi facultas Pape, quæ legitima, & qualiter intelligenda, nu. 68.
Ordinandi ætas mutata, & multi noua ab ordinatis, & ordinandis scienda, nu. 68.
Missæ pro noua nil detur, nec merces pro alijs, ignotus nõ misset, nec quis extra sacrum, n. 68.
Ordinem sumens vt peccat, si est indignus, si per simoniam, nu. 68. si ab Episcopo excommunicato si essens illegitimus etiam occultus, nu. 69. Si extra temporale legitimus, si ante iussam a se em, si sine iusta licentia, si furtim, aut per saltum, nu. 70. si non supplet supplementa, si eodem die multos ordines sumit, nu. 71. si desormis, si energumens, Epilepticus, aut infans,

infans, excommunicatus, aut mortalis infectus, nu. 72.
Clericus, vt peccat sacramenta in mortali infectus, sacra largens, aut post notoriam peccatum, etiam acta penitentia missans, nu. 63 & 74.
Interdictus ingressu ecclesie, nu. 75. reb. aptizans, Chirimate veteri vngens, post cibum celebrans, nu. 75. non confessus, concubinarijs notorius, nu. 76.
Dispensat quis ad ordines, & cum malè ordinato, nu. 69.
Ordinem, & eius vsum, quod peccatum notorium impedit, nu. 73.
Dispensat Papa aliter quàm inferior, etiam in quo vterque potest, nu. 74.
Dispensat vt Episcopus in irregularitate peccati notorii, nu. 77.
Concubinarijs clericis & fornicarijs vagis, pares, non huiusantur in sacro, nu. 77. & 80.
Missam concubinarij audire vt mortale, & cur melior boni quàm mali, nu. 78. & 79.
Excommunicatus notorius quis euitandus, nu. 80.
Concubinarij clerici penam innotat Concil. Trident. adiens nouam, nu. 81.
Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus, nu. 82.
Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & vt peccat, si celebrat intra illum, nu. 82. & vt si in ecclesia interdicta, si super aram fractam, si ante preces matutinas, nu. 83. si sine alijs necessarijs, etiam timore mortis, nu. 84. si sine lumine, aut aqua, si in pane, & vino corruptis, si in omphacio, si noctu, si post meridiem, nu. 85. & 86. si pluries quàm semel eodem die, nisi his septem casibus, nu. 87. si non bis aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis post ablutionem sumit, nu. 89.
Simon Magnus Ramlotus BELGA laudatus, nu. 85.
Franciscus Ramirius auctoris cognatus laudatus, nu. 85.
Benedicat quis vestes sacras, stola pro cingulo seruit, nu. 84.
Missæ triplicis faciendæ die Natiuitatis, quis optimus modus, nu. 87.
Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi his septem casibus, nec in his vnquam ter, nu. 87. nec semel die Parasceues & Sabbato sancto, nu. 88.
Missæ cui & quomodo applicanda, nu. 82. Non dicenda à ligato censuris, nu. 93. nec coram interdictis, nu. 94.
Clericus vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens, nu. 94. interdicta nõ seruans, excommunicatos sepeliens, ab soluens indebitè confessum, & non monens eum, n. 95. malè vota commutans, nu. 96. omittens aut volens omittere horas canonicas, aut partem earum, malè eas recitans, non attendens ad eas, &c. à nu. 96. vsq. ad 108. Hostias multas cõsecrans, n. 91.
Missans sic sumat reliquias calicis, patena, & oris, nu. 90. & suppleat defectum vini, nu. 91.
Missæ triplex valor, quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis, nu. 92.
Missans pro duabus pitantijs non alendus ob Missam, nu. 92.
Auctor ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas, nisi bis, 70. annis, quibus recitat, num. 101.
Horarie preces ob quas causas iustè omittuntur, nu. 101. vsque ad 105.
Attentio ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis, nu. 105. & 2. seq.
Horas ad quas tenentur clerici sacri, n. 96. & ad quas minores, nu. 108.
Clericus vt peccat ducens vxorè, cohabitans fœmina, nu. 108. eam iniuens, nu. 109. Monasteria frequens, habitu & tonsuram non deserens, arma gestans, ludens, medicans, lanuus, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, quæ antiquo, & nouo iure hic relato vetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cù arte medica, n. 110. & 111.

69 **PRIMO**, peccat mortaliter, qui se facit ordine insigniri cōtra Canones Concil. Trident. quod sess. 23. cap. 4. de Refor. statuit quod nemo iniuret tonsura, qui confirmationis sacramentum non suscepit, & fidei rudimenta edoctus non fuerit, quique legere & scribere nesciat, de quo probabilis coniectura non sit, eum non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fideliter inseruiat, hoc vitæ genus elegisse. Et c. 5. quod ad minores promouendus ordines, bonum à Parocho, & magistro scholæ in qua educatus est, testimonium habeat; assumendus verò ad singulos maiores, vno mense, ante ordinationem episcopum adeat, qui parochus, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit, vt nominibus, aut desiderio voluntium promoueri publicè in ecclesia, propositis, de eorum natalibus, ætate, moribus & vita à fidedignis diligenter inquiret, & testimonium, quam primum ad ipsum episcopum transmittat, & sess. 7. cap. 10. quod non licet ecclesiarum capitulis sede vacante infra annum, à die vacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinendi occasione non prematur. Quodque capitulum contraueniens ecclesiastico subiaceat interdicto, sic verò ordinatus, si in minoribus constitutus sit, priuilegio clericali non gaudeat. In maioribus verò, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati sit ipso iure suspensus, quod ipsum statuitur, sess. 23. c. 8. de Refor. de impetrante dimissorias ab alio quàm eo qui loco capituli succedit in iurisdictionem episcopalem, & sess. 7. cap. 11. quod facultates de promouendo à quocunque non suffragentur nisi habentibus iustam causam in litteris exprimendam, ob quam à proprijs episcopis non ordinentur, & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi residente, vel pro eo Pontificalia exercente, idque præuio diligenti examine, & sess. 23. c. 8. Quod nemo ordinetur prætextu cuiusuis rescripti, aut priuilegij, nisi eius probitas, & mores, ordinarij testimonio commendentur. Et quod quatuor ordines minores, per temporum interstitia conferantur, nisi episcopo aliud expedire videbitur, idque Latinam linguam callentibus. Ordinandi verò, non nisi post annum à susceptione postremi gradus, minorum ordinum ad sacros promouentur, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas, iudicio episcopi aliud exigat, & cap. 12. quod nullus ad Subdiaconatū, ante 22. ad Diaconatū, ante 23. ad Presbyterium, ante 25. ætatis annum promoueat, & quod nulli etiam regulares, nisi præuio episcopi examine, ordinentur. Et nota, quod huic non obstat Bulla Pij V. que hos onus, & aliquor alia prædicti concilij abstulit mendicantibus, ob reuocationem eius per S. D. N. Gregorium XIII. positam sub fin. cap. 27. quod in minoribus constituti non promouentur ad maiores, nisi bonum habentes testimonium in minoribus sint probati, & per annum in ijs sint versati, sperantes se Deo auspice continere posse. Quodque deceret eos, saltem diebus dominicis & solemnibus cum altari ministrarint, communicare. Et quod duo sacri ordines, eodem die etiam religio non conferantur, & c. 14. quod assumendi ad Presbyterium, in minoribus probati sint, ac bonum habeant testimonium, & anno integro Diaconatum exercuerint, populoque docendo, & administrandis sacramentis necessaria sciant, à quibus castitatis, & vitæ bonæ exempla expectentur. Et quod cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit, & cap. 16. quod nullus ordinetur, qui non ascribatur illi ecclesiæ, aut loco pio, pro cuius necessitate,

necessitate, vel utilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum vltus interdicitur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendatitijs ordinarij sui litteris, ad diuina officia admittatur. Et c. 17. quod episcopi in ecclesijs id ferre valentibus, assignari stipendia minores ordines exercentibus procurant. Et quod nulli exercent officia minorum ordinum, quibus carent, vt in ijs constituti se in illis exercent, & sess. 22. decret. de obser. & cuit. in celeb. Miss. Vt episcopi omnino prohibeant ne quid pro Missis nouis celebrandis detur, & importunas, ac illiberales elemosynarum exactiones, & ne cui vago, & ignoto sacerdoti, Missas celebrare liceat. Et nemo publicè ac notoriè criminofus sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur, & ne sanctum hoc sacrificium extra ecclesiam, ac ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria à secularibus aut regularibus quibuscunque peragatur.

II. Peccat, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per Simoniam propriam realem ante ordinationem commissam, quamuis occultam, quæ est causa ordinationis, & est excommunicatus, extrauag. 3. de Simo. de qua infra cap. 27. nu. 106. etiam si committatur dando tertio, & non ordinatori, secundum Innoc. in c. tanta, de Simo. nu. 2. Dixi (ante ordinationem) quia datio post eam, non efficit Simoniam, arg. glo. c. emendari, r. q. 1. vel certè non talem, quæ excommunicet. Dixi (propriam) quia si alius dat aut promittit aliquid episcopo, aut alteri, vt eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente, non peccat, & accipit, non solum characterem, sed etiam eius executionem: iuxta Bellam. quem sequitur Cardinalis Alex. in c. statuimus, & in c. si quis, r. quæst. 1. quicquid glo. in c. si quis, & alij dicant, maximè post extrauag. ad euitandam, Martini V. de qua infra cap. 27. nec postea soluendo illud, quod se inscio datum fuit, suspensionem, aut excommunicationem incurrit, secundum Syl. verb. Symonia, q. 8. §. 5. nec peccat, saltem in foro conscientie, quicquid ille sentiat, si non habet ratam neque gratam illam dationem, quia nulla id lex vetat, quoad illud forum. Dixi (quæ est causa ordinationis) alias enim contrà, per dicenda infra num. 113. & dicta supra c. 23. à nu. 100.

III. Qui scienter ab episcopo excommunicato denunciato ordinatur, imo & 69 postea vtens ordine illo absque dispensatione Papæ, quia licet characterem accipiat non tamen illius executionem, quoad quam solus Papa dispensat, c. si quis à simoniacis, r. q. 1.

III. Qui non existens legitimus, sine dispensatione ordinatur, & fit irregularis, c. 1. de fil. presbyt. in antiq. & lib. 6. ad minores autem episcopus dispensat, c. 2. de fili. presb. lib. 6. ad sacros verò ordines, solus Papa, & cum intrante religionem, ius commune ad omnes ordines etiam sacros dispensat, d. c. 1. de fil. presb. Et nil refert quoad forum conscientie, an illegitimas (vt ita dicam) sit secreta vel publica, quicquid aliqui existimauerint, absque textu, & iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quoad peccatum, licet non quoad dispensationem, de qua cum alijs pertinentibus ad irregularitatem, infra cap. 27. nu. 191. vsq. ad 250.

V. Qui ordinatur ordine sacro, extra tempora à iure statuta aut ante legitimam ætatem, aut absque litteris dimissorijs, & est ipso iure suspensus, & si ordine illo vtitur, fit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. Cum ex

facrorum, quæ nondum est impressa, de qua meminit Villad. de irregul. col. 9. quam nos declaramus in Repet. c. accepta, oppos. 8. nu. 34. de rest. spol. Dixi (ordine sacro) quia licet sic minores capiendo peccet, non tamen est ipso iure suspensus; quia iuxta commune ius, defectu ætatis, suspensio ipso facto non incurritur, c. vel non est compos, de tempor. ordina. Per quod omnes, qui prædictam extrauag. non nouerant, decepti fuerunt, putantes non suspendi quem ipso iure, propterea, quod ante legitimam ætatem ordinem sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt Ant. 3. par. tit. 14. cap. 16. & Maio. in 4. dist. 24. q. 5. nec videtur prodesse in hoc fratribus obseruantia suum priuilegium, per supra dicta nu. 68.

VI. Qui furtim contra prohibitionem ordinantis ordinatur, & si prohibitio fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, est excommunicatus, & irregularis, in quo solus Papa dispensat, cap. innotuit, de eo qui furt. ord. susc.

71 VII. Qui scienter per saltum, id est, maiore ordine omisso minore ordinatur, & est suspensus. Super facultate autem dispensandi super hoc, sequuti fuimus hic opinionem Host. in summa de Cler. per salt. prom. §. 4. quam videtur etiam elegisse Concil. Triden. relatum supra num. 68. scilicet, quod Episcopus potest dispensare antequam ministret, quod tamen est intelligendum, modo antequam utatur dispensatione, ommissum ordinem suscipiat, quod nos hic post Host. addidimus per c. vlt. de cler. non ord. minist.

VIII. Qui ordinatur omisso aliquo necessario necessitate præcepti; licet non de necessitate sacramenti, & non suppleto defectu, eo utitur; non tamen fit irregularis, Syl. verb. irregularitas, q. 12. & qui eodem die duos ordines sacros suscipit, non solum peccat, sed est etiam posteriore suspensus, in quo solus Papa dispensat, cap. litteras, c. dilectus, adiuncta gloss. de tempor. ord. & d. c. innotuit. Et qui eodem die ordines minores & Subdiaconatum suscipit, cap. 2. de eo qui furt. ordin. & magis qui duos ordines sacros eodem die suscipit, etiam si sit religiosus, per prædictum Concil. supra nu. 68. relatum, non tamen, qui quatuor minores eodem die suscipit, secundum glo. cap. de eo, de tempor. ordin. & cap. 2. de eo qui furt. ordin. quod etiam post Concilium prædictum procedere potest, in eo cum quo episcopus dispensaret, ut non seruat temporum interstitijs posset accipere. Quin videtur, quod posset accipere illos, & Subdiaconatum eodem die, ubi est talis consuetudo, quæ valet, secundum Anton. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 16. Concilium enim eiusmodi consuetudinem non tollit.

72 IX. Qui ordinatur habens faciem, vel manus notabiliter deformes, ut si oculo caret, vel habet nasum & digitos abscissos, vel cõpactos vel superfluos, c. si euangelia, §. 5. dist. non tamen fit irregularis, licet promotus celebret, Pan. in c. si celebrat, de cler. excom. minist. col. 3. & qui postquam semel à dæmone obsessus, aut morbo caduco in terram elisus, ordinatur, cap. Maritum, & cap. seq. 33. distinct. adiuncta glo. Et qui antequam in hos morbos incideret, ordinatus, postea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta gloss. & communem ibidem.

Admoneote pie lector, quod in Hispano nihil dixi, de verso in insaniam, vel furorem, licet prædictum cap. Maritum, etiam de illo agat: ne iniiceret scripturam, ijs qui ante, vel post ordinationem alienantur à mente per ebrietatem, frenesim, Lethar-

Lethargiam, aut alium morbum, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio sufficiens, quæ postea in casu cuiusdam nobilissimi viri occurrit, videlicet illud cap. restringendum esse ad eos solos, qui alienantur mente directè & immediatè per inordinationem organi sensuum, nõ autem, qui mediatè & indirectè vi morbi, vulneris, iræ, vel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis viris eruditissimis Illustrissimi ordinis Dominicani placuit.

X. Qui excommunicatus ordines quamuis minores suscipit, c. si celebrat, de cler. excom. minist. & fit irregularis, si excommunicatio erat maior, cum quo solus Papa dispensat, Pan. & Commun. in c. cum illorum, de sent. excom. Nec Syhu. verb. dispensatio, q. 10. §. 10. contrarium sentit, quamuis nonnullis ita visum est, & qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat, c. illud, §. 5. dist. Rich. in 4. dist. 24. ar. 4. q. 1. & etiam si res sacras tangit, vel aliquid aliud tanquam minister ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mentem Tho. in 4. dist. 5. & 24. & 3. par. q. 64. art. 6. & Syl. verb. ordo, 4. q. 2. sed non si eas tangit, ut laicus non ordinatus posset, ut si tempore necessitatis, baptizat, è terra Sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo cantat, iuxta Tho. 3. par. q. 64. ar. 6. per Syl. verb. Baptismus, 3. q. 4. bene defensum.

XI. Qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines 73 ante dispensationem etiam post actam pœnitentiæ, c. fin. de temp. ord. Diximus (notorium) quia ad hunc effectum, non sufficit esse famosum nec testibus probabile. Notorium autem dicitur, quoad hoc quod est confessum à parte in iudicio, vel super quo est lata sententia, quæ transiit in rem iudicatam: aut est adeo manifestum, ut nulla tergiversatione celari possit, ut est peccatum eius, qui tam publicam habet concubinam, atque maritus vxorem, & publicè filios alit, c. vestra, de cohabit. cler. & mul. & c. fin. de temp. ordin. & etiã illud quod scit euidenter maior pars populi vicinorum, aut collegij, modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorum quam sex non facit rem notoriam, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius congregationis, cuius respectu illud dicitur notorium; quicquid dicat Syl. verb. Notorium, q. 4. §. 4. & alij per ipsum citati contra communem Anton. in d. c. vestra, nu. 31. quem Pan. ibidem nu. 16. & communis ibi & in alijs locis sequuntur. Neque obstat id, quo nititur Syl. scilicet, quod ex hoc sequeretur, nihil posse dici notorium, in magna aliqua ciuitate, cum ferè nihil agatur, quod maior pars videat. Tum quia multa sunt tota Ciuitate euidenter vidente, ut obseruatio festi, tormentorum explosio in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna vrbe, quæ licet non sint ei toti notoria, sunt tamen talia regioni vicinæ, aut collegio, quod satis est, ut aliquid notorium dicatur. Dixi (depositione digno) quia ex alijs hic effectus non oritur, iuxta Card. in d. c. fin. per exempla illius tex. quæ sunt adulterium, peritrium, homicidium, & falsum testimonium. Dixi etiam (post factam pœnitentiã) quia ad excusandum à peccato non sufficit illa, sine dispensatione. Sed, dubium est, An episcopus, qui cum eo potest dispensare, censetur ipso facto ordinando eum, dispensare. Ad quod respondet Syl. verb. irregularitas, q. 28. affirmatiuè, si talis est eius intentio, licet nullis verbis utatur. Et idem de Prælato, qui suum subditum ad suscipiendos ordines mittit. Quod quamuis fortassis locum

habeat in foro conscientie interiori, non tamen in exteriori. Cum iuxta communem & veram opinionem in qua concilians Innoc. in c. veniens, de fili. presbyt. sibi ipsi in c. diuersis, de cler. coniug. tener, quod inter Papam & Episcopum hoc interest, quod Papa præbēs aliquid ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispensationis expressione censetur habilem facere, non autem Episcopus. Cuius diuersitatis ratio est, quod episcopus non potest absque causa dispensare, Papa verò sic, vt copiosè scripsimus multos referendo in c. si quando, pag. 29. de Rescript. & in Comm. c. non liceat, 1. 2. q. 1. §. 3. nunc autem addimus ex prædicta ratione, sequi, limitandum esse, quod dictum est de Episcopo, vt procedat, quando dispensat circa ius commune, non autem quando id facit circa suam constitutionem synodalem, cum dispensatio eius circa eam, sine causa facta valeat.

75 XII. Qui interdictus ingressu Ecclesie, diuinis officijs interest, & si celebrat, est irregularis, c. is cui, de sent. excom. lib. 6. cum annot. per Dom. ibi, sed nec est irregularis, nec peccat celebrando extra ecclesiam secundum gloss. 2. dicti c. is cui, nec intrans eam etiam precandi causa, tempore quo diuina officia non peraguntur, iuxta Archid. & communem, in d. c. is cui.

XIII. Qui baptizat, quem certo scit esse baptizatum, & est irregularis, vt declaratur infra cap. 27. nu. 246. & qui in baptisate vngit chrismate veteri eum, qui erat extra mortis periculum, cap. si quis de alio, de cons. dist. 4. & qui celebrat aduertens, sumpto aliquo cibo vel potu post mediam noctem, c. liquido, de cons. dist. 2. etiam pro medicina, iuxta Tho. recep. 3. par. q. 80. ar. 8. Dixi (aduertens) quia secus si non aduertet, ante missam inchoatam, licet aduertet post eam corruptam, etiam ante consecrationem, & eam sine scandalo non posset imperfectam relinquere, iuxta Ang. verb. Eucharistia. 2. §. 6. & Syl. verb. Eucharistia, 2. §. 7. dicentes idem esse de illo, qui post inchoatam Missam meminit se suspensum, excommunicatum vel irregularem esse, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 XIII. Qui aduertens ante Missam inchoatam, se esse in peccato mortali eoque non prius confesso celebrat, per dicta supra c. 21. n. 49. Dixi (aduertens, &c.) quia aduertens post inchoatam non debet à Missa desistere etiam si absque scandalo posset, debet tamen illud ante secretam confiteri si sine scandalo facere potest. sin minus, contritus, Missam perficiat, vt Syl. resoluit in d. §. 7.

XV. Qui notorius concubinarius, aut fornicarius, ante pœnitentiam celebrat, & fit irregularis, quia est suspensus ipso iure, c. præter 3. dist. saltem donec pœnitentiam agat, c. si qui sunt, 81. dist. & qui suspensus celebrat, est irregularis, c. 1. de sentent. & re iud. lib. 6. Idem est de Diaconis & subdiaconis, c. si quis, 81. dist. & d. cap. præter, & etiam de initiatis solis minoribus ordinibus, si aliquem actum sui ordinis propriū exercent, iuxta Arch. in d. c. præter, §. Hæc de malis, & Card. Turrecr. in d. §. verum. In qua irregularitate solus Papa dispensat secundum eodem. Dixi (notorius) quia non sufficit ad has pœnas incurrendas, quod sit infamatus, vel probari possit esse talis, quānis mortaliter iuxta omnes peccet. Dixi (ante actam pœnitentiam) quia post actam celebrans, aut sui ordinis actum exercens, quamuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione, cap. fin. de temp. ordin. vt alij peccatores notorij peccatis depositione dignis notati, nouam tamen irre-

77

gularitatem non incurrit, quam ante actam pœnitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispēsat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, vt pressius alijs resoluit Ioan. Imol. in c. 1. col. 4. de Iudic. Dixi (concupinarius, aut fornicarius) quia quoad effectum incurrēdi suspensionem à Sacramentis, & excludendi ab officijs diuinis idem est de fornicario vago, qui cum alijs, atque alijs se permiscet, quod de eo, qui vnam concubinam habet, Syl. verb. Concubinarius, §. 1. Est autem non 78: mediocre dubium inter recentiores, An qui audiunt Missam publici concubinarij, mortaliter peccent. Ad quod resolutoriè dico tria. Primum, quod peccant illi, quorum auditus est causa, vt illi eam dicant, & sine iusta causa eam audiunt, quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa, vt dictum est supra cap. præced. n. 13. Quo fit, vt prudentiæ sit potius commendare 79: Missam sacerdoti bono, quàm malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum, commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quoad essentialia Missæ, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quoad effectum operis operati pares sint Missa boni sacerdotis, & mali, c. intra, 1. q. 1. quoad tamen preces, & effectum operis, multo melior, & efficacior est Missa boni, quàm mali, secundum omnes, vt diximus in Rep. c. quando, de consec. dist. 1. cap. 19. nu. 62. & c. 20. nu. 67. II. Quod qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis Missam concubinarij notorij, aut fornicarij audiat, non peccat, quia ignorantia probabili iuris positui excusatur, cap. 2. de const. Neque confessarius tenetur ad docendum eam pœnitentem, imo imprudentiæ esset id facere, vt ait Gab. in 4. dist. 13. q. 1. dub. 4. & Ros. verb. Clericus, 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate pœnitentis, & clerici, illa admonitio, nihil prodesse crederetur. III. Quod scientes, aut scire debētes prædictam 80: legem, peccant mortaliter audiendo eam. Tum per cap. præter, c. nullus, 33. dist. c. si qui sunt, cum multis alijs, 81. dist. c. vestra, de cohab. cleric. & alia multa. Tum quia Tho. in quodl. 17. ar. 8. cum omnibus ferè antiquis hoc tenet, & Card. Turrecr. in multis locis, præfertim, in dictis cap. præter, nullus, & si qui sunt. Ad dens, se dignissimam sententiam in d. c. præter, scilicet, quod mortui in eiusmodi peccato, non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est contra eos, quibus mortentibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tum quia idem asserit Pan. cum communi, in d. c. vestra, & alibi sæpe, & communis Theologorum, in 4. dist. 9. quicquid dicat Gab. vbi supra, & Maio. in d. distinct. 9. & Adrian. in 4. de Sacram. Eucharist. col. 3. cum alijs quibusdam.

XVI. Qui sacrificat extra locum sacrum, de cōsec. dist. 1. c. Missarum, & quantis ante Concilium Trident. de licentia Episcopi, vt in Hispano dixi, celebrari poterat extra illum, super ara sacra portatili alijs necessarijs interuenientibus, c. concedimus, de consec. dist. 1. post illud tamen, non licet Episcopis, illud concedere, per decretum eius, supra nu. 68. descriptum. Nec ipse Papa eam concedit, etiam episcopis, etiam in vrbe morantibus, neque alijs quàm Cardinalibus, licet nobis in singulare beneficium ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit, Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iacobus Sabellus S. D. N. Vicarius, 82: generis Sabellorum antiquitate, reconditæ prudentiæ, & immotæ in recto con-

stantiæ, aliisque nominibus Vrbi, & orbi gratissimus. Credimus autem, quod sicut de licentia, d. c. concedimus, poterat ante prædictum Concilium celebrari, propter necessitatem sine licentia episcopi, ita posset etiam hodie, quia non videtur, quoad hoc, esse illi derogatum per Concilium, & consequenter ei adhærendum, arg. l. præcipimus, C. de Appell. Quod est notandum pro terris, in quibus frequentissimæ supplicationes fiunt, ad aliqua parua heremitoria, præ quorum foribus solet dici Missa, vt ab omnibus audiatur: & pro primitijs seu primis Missis sacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire. Multo minus autem posset dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effusio sanguinis timeri posset, etiam urgente quauis necessitate, Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. per quod ipsum decretum videtur sublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorum, in quouis loco honesto celebrandi, allegatum per Ang. verb. Missa, §. 39. cuius in Hispano meminimus.

XVII. Qui in ecclesia interdicta celebrat, & est irregularis, & qui in polluta sanguine, vel semine, sine irregularitate, c. is qui, in princip. & §. 1. de sent. excom. lib. 6. & qui scienter, aut per ignorantiam crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata, aut in consecrata, quæ hostiam, & calicem, quo celebrat, non capit, cap. 1. cum ei annot. de consec. eccles. Dixi (enormiter) per cap. quod in dubijs, eodem tit.

XVIII. Qui ante recitatas horas Matutinas celebrat, quia est contra consuetudinem generalem Ecclesiæ, nisi incidente aliqua repentina necessitate, ad vitandum graue aliquod damnum, aut scandalum id faciat, Syl. verb. Missa, q. 6. Ante tamen recitatum Primam celebrari potest, nisi esset consuetudo, vel constitutio contraria, quæ & si esset, intelligenda foret, de Missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia secundum Ang. vbi sup. §. 1. Et Syl. vbi supra. Nec quicquam obest cibus, & potus sumptus post Matutinas preces recitatas ante mediam noctem, modo post eam nihil sumatur, iuxta Adria. in 4. de Euchar. col. 27. & alios, quos retulimus in c. liquido, de consec. dist. 2. & qui sine omnibus vestibus sacris, aut sine corporalibus, aut sine libro, saltem continente canonem, scilicet. Teigitur, vsque ad communionem, celebrat, iuxta Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 6. & direct. lib. 1. tit. 7. §. 55. etiam si festum vigeret, iuxta eundem ibidem, etiam si aliter mortem vitare nequeat, secundum Caietan. 1. secun. q. 96. ar. 4. quod nobis satis durum videtur, licet si celebrat, non est irregularis, & potest loco cinguli stolam longam adhibere, & loco stolæ manipulum longum, iuxta Palud. in 4. dist. 13. q. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere potest, iuxta Rich. in 4. dist. 13. q. 4. ar. 3. & Scot. in 4. dist. 13. q. 2. quia cingulum, & calcei, secundum ipsos, benedicti non solent. Contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hæc autem benedictio ad Episcopum spectat iure communi. Priuilegio autem Papæ, ministri, & Prouinciales fratrum Minorum, possunt benedicere corporalia, & iidem & custodes, & Guardiani alia ornamenta pro suo ordine, & pro monialibus S. Claræ, & Tertij ordinis, & non pro alijs, Compend. Priuileg. verb. Benedicere.

85 XIX. Qui sine aqua aut lumine celebrat, c. fin. de celeb. Miss. & qui consecrat in pane

in pane fermentato, aut corrupto, ita vt substantiam panis perdat, Richar. in 4. dist. 11. ar. 2. q. 2. ad 1. & q. 5. aut in omphacio, aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato, vt substantiam vini amittat, & consecratio nulla est. Dixi (substantiam amittat) alias secus, idem in 4. dist. 10. Et qui solum vinum sine aqua consecrat, licet valeat consecratio, cap. 1. & 2. cum glo. Arch. Cardin. & Commun. de consec. distinct. 2. Et qui noctu ante lucem celebrat, iuxta omnes, excepto Episcopo, secundum Palud. in 4. distinct. 13. quæst. 2. conclus. 2. artic. 2. post gloss. cap. fin. de Priuileg. lib. 6. Quæ quamuis nulla ratione firma videatur niti, vt alias hic & in cap. note sancta, de consec. distinct. 1. quia tamen, vt audio, vsu recepta est, defendi posse videtur, ob episcopi prærogatiuas quas gloss. prædicta refert. & quia, etiam vt nos vidimus Tholosæ ab hinc 60. circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes ferè quotidie audiebant Missam, quo operarij, filij & famuli eam audirent, longè ante lucem, incipiebant fieri Missa. Quod ipsum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio, & meus frater in Christo Simon Magnus Ramlotus I. V. D. non solum humaniores litteras, sed etiam iura diuina, & humana egregiè callens, qui mihi hoc Manuale recognoscenti, & prælo mandanti, in scribendo, corrigendo, & alijs multis egregiam nauat operam, vna cum Francisco Ramirio cognato meo, ingenio, modestia, fide & secreto singulari, testatur esse in patria sua aliquot sacella ea lege dotata, vt Missæ longè ante lucem pro famulis, operarijs, & viatoribus dicantur. Quem vsum, difficile puto relictum iri, etiam post receptum Concil. Trid. iubens horis tantum debitis celebrari. Nam & de Episcopi, aut alterius superioris licentia, propter necessitatem communicandi infirmum morti proximum, & defectum Eucharistiæ, eam ante lucem dici posse, ait Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. quem Ang. Syl. & posteriores sequuntur. Imo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia Episcopi absentis, arg. cap. quod non est, de reg. iur. Est etiam communiter illicitum celebrare, post præteritam notabiliter horam sextam, secundum Io. And. in c. 1. de celebr. Miss. communiter receptum, sed, nostro iudicio, minus bene. Tum quia non est textus neque ratio, quæ prohibeat ieiunio, vbi sine scandalo potest, facere eam ante nonam. Tum quia est oblatio & sacrificium incruentum à sacerdote in persona CHRISTI oblatum, & idem quod ea hora ab ipsomet CHRISTO fuit oblatum cruentum, quod quædam prima Missa fuit, vt copiosè probaui in c. solent, de consec. dist. 1. & breuius in rep. c. quando, ead. dist. nu. 44. & frequenter id feci, præsertim diebus festis, vt ego & mei iter facientes, & post meridiem peruenientes ad loca intenta satisfacere præcepto. Cui consequens est, priuilegia de dicenda Missa circa vel post meridiem, continere ius commune, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulosorum, qualia esse etiam alia multa diximus, in d. cap. quando, notab. 3. nu. 57. & not. 19. num. 84.

Nec videtur obstare prædictum decretum, sess. 22. quatenus prohibet, ne sacerdotes alijs horis, quam debitis celebrent, quia id intelligendum est de horis ante lucem, vel post nonam, qua prædicta oblatio CHRISTI consummata fuit, nam & in Quadragesima dici debet post nonam, quam constat esse tertiam post meridiem, & horam cœnandi in die ieiunij, vt docet Tho. 2. sec. q. 147. art. 7. consequenter, videntur sublata priuilegia Sixti iij. Innoc. v. & Leonis x. de dicenda Missa ante ho-

ante horã legitimam, quorũ tenores in Hispano hoc in loco relatos prætermitto,

Ad nouè quæsitum de presbytero non potente finire Missam cœptam, Resp. Primo, quod potest relinqui imperfecta, si non erat facta consecratio, quia c. nihil, quod habet officium diuinum non debere relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa. Nam in c. 27. n. 34. dicitur Missam cœptam relinquentem etiam superueniente excommunicato, qui nolit abesse. II. Quod si facta sit consecratio; est perficienda per alium ieiunum, qui cõtinuabit eam à loco in quo alter dimisit, d. c. nihil, vel per non ieiunum, si deest ieiunus, quia maioris momenti est præceptum, de Missa post consecrationem per alium presbyterum perficienda, quod est diuinum, aut diuino proximum, c. cõperimus, & c. relatum, de cõf. dist. 2. quam de communicando ieiunè, quod est humanum, c. liquido, ead. dist. III. Quod quamuis nec prædictum c. nihil, nec ei concordantia præcipiant, ut alius presbyter eiusmodi casui præsens, teneatur illam perficere, arbitrator tamen teneri etiam si non esset ieiunus, deberè que se vestire sacras vestes, & concipere contritionem, & confiteri, si opus foret, & copia id faciendi adesset. Tum ad euitandum scandalum, quod ex ea imperfecta oriri posset. Tum ob conseruandum tanti sacramenti honorem, ad quod longè magis tenemur, quàm ad seruandas fortunas proximi, quas tamen, si sunt notabiles, præcipimur seruare, saltem quum commodè possumus, per citata in Commen. c. non in inferenda, 23. q. 3. & redacta in summam cap. præced. à nu. 15. IIII. Quod non est tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem, quia non potest, arg. c. 1. §. fin. de sum. Trinit.

- 87 XX. Qui pluries quàm semel eadem die celebrat, cap. consuluisti, de celebr. Miss. c. sufficit, de consec. dist. 1: per quod probatur rectè dici facere Missam, quod moneo, ne quis mali consulat eam phrasim, qua interdum vtor, & grauius vtitur Illustrissimus Cardinalis Sabellus, in edict. refor. clericorum, nisi in septem casibus iuxta Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 2. & S. Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. I. die Natiuitatis in quo tres dici possunt, d. c. nocte, quarum dicendarum, optimus modus videtur, vt prima, media nocte, secunda, diluculo; tertia, hora tertia dicatur, quamuis etiam bene dicantur interdum omnes tres, sine intercapedine, aut cum ea, sed ante lucem non potest dici rectè nisi vna: vt post Angel. verb. Missa, §. 40. & Sylu. verb. Missa, 1. quæst. 6. & 7. diximus in d. cap. nocte. II. Est quando superuenit dicta iam Missa aliqua persona notabilis, veluti episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere, d. cap. fin. de Priuil. lib. 6. Et eadè, vel maiori ratione, cum superueniunt peregrini etiam si non sint tati status, si præcepto illo die ad audiendã Missam teneantur. III. Cum repentè post dictam Missam corpus defuncti occurrit sepeliendum, & consuetudo habet ne sepeliatur sine Missa, quando ea celebrari potest. IIII. Quando aliquis ita ægrotat, vt communicare necessario debeat, & non est Eucharistia. V. Cum quis præest duabus ecclesijs vnitis, duabus Missis indigentibus, & non est alius, qui alteram dicat. VI. Ob nuptiarum benedictionem. VII. Cum occurrit causa, quæ iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri, per cap. consuluisti, Quod habet licitum esse celebrare pluries, quàm semel, urgente necessitate. Notandum tamen quod, neque in prædictis casibus est licitum, si Sacerdos, qui semel celebra-

celebrauit, non est ieiunus, etiam si nihil præter solitam calicis purificationẽ sumpserit, neque si iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis, neque si adsit alius sacerdos, qui possit, & velit illam missam necessariam dicere, iuxta cõmune prædictorum. Notandum est etiam omnibus diebus missam dici posse, cap. visum, de consec. distinct. 1. exceptis feria sexta & sabbatho hebdomadæ sanctæ, cap. sabbatho, de consec. distinct. 3. nec obstat consuetudo, quam contrariam in sabbatho sancto videmus, quia missa, quæ nunc in illo dicitur, non est eiusdè diei, sed noctis resurrectionis, quamuis eam paulatim imbecillitas humana, tanti ieiunij impatiens, ad horam reliquarum retraxerit, vt significat Collecta, quæ incipit. Deus qui hanc sacratissimam noctem, & cæt. & in cap. quando, de consec. distinct. 1. notab. 3. num. 43. probauimus. In sexta verò feria, nec dicitur, nec dici debet, nec publicè, nec secretò, sed solum suscipitur hostia, quæ ex præcedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto, aut feria quinta eiusdem hebdomadæ, & publicè, & secretò dici potest, quia id nullo iure prohibetur, imo dictum cap. sabbatho, bene ponderatũ, permittit, licet illo die ferè omnes à celebrãdo abstineant: alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacrifiæ altaria denudant, alij quia saltò putant, non licere, alij ob auditionem confessionum.

XXI. Qui presbyter non celebrat, sine iusta causa saltem ter aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores communicare solent, Thom. 3. part. quæst. 82. artic. 10. & Rich. in 4. distinct. 13. artic. 2. vt laius tradimus in cap. quando, argu. cap. dolentes, de celebr. miss. etiam si non habeat curam animarum, nec alia ratione, quàm presbyterij sit obligatus. Quin Cõcilium prædictum, sess. 213. cap. 24. iubet Episcopis, curare, vt presbyteri saltem dominicis, & festis solemnibus sacrificent, & qui curam habent animarum, tam crebro, vt muneri suo satisfaciant. Per quod tamen ante præceptum episcoporum, non videtur presbyter teneri pluries ad missandum, quàm ante Concilium, quum id non præcipiat, sed tantum curam ad id cogendi episcopis committat.

XXII. Peccat is cuius negligentia sanguis in terra, aut altari effunditur, & quid sit tunc faciendum, statuitur in c. si quis per negligentiam, de consec. dist. 2. in hæc verba. Quod si stillauerit in terram, lingua lambatur, tabula radatur, si non fuerit tabula, vt non conculcetur, locus contradatur, & igne consumatur, & cinis intra altare condatur, si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, si super linteamina quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Ex quo inferitur non debuisse cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa, amicum cuiusdam, qui è longinquo me super hoc consuluit.

XXIII. Qui reliquias sacramenti, quæ in calice aut in patena remanent quãlibet exiguas, post ablutionem sumit, iuxta mentem Palu. in 4. distinct. 9. q. 1. in fin. & Ros. verb. Eucharistia, §. 13. quod est verum si ex interuallo id faciat, secus, si in continenti, vt neruosè probat Caiet. 3. tom. de celeb. miss. q. 1. quia quæ in continenti fuerit, inesse videntur, l. lecta, ff. de Reb. cred. quare, quas ex interuallo inuenerit, custodire debet in alterum diem sumendas, aut certè ministrare eas alicui ad communicandum disposito, iuxta eosdem. Porro, humor in calice remanens, post sumptionem sanguinis, quoad omnino exsiccet, magna cum reuerentia

effusio sanguinis xpi

rentia tractandus est, quia ibi est sanguis D. N. IESV CHRISTI, & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cum reuerentia sumenda, cap. ex parte, de celeb. mis. & quanuis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remanserit, licet potest sumi ablutio, licet ea prius deglutatur, quin & toties potest sumi quoties opus fuerit, ad hostiam deglutendam, quod decentius videtur, quam ad id, digitum ori inferre secundum Rosel. verb. Eucharistia, 3. §. 22. Syl. eod. q. 8. & si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit, debet eam digito oræ calicis admouere, & ante infusionem vini sumere, iuxta Scot. in 4. dist. 8. q. 3. decentius tamen videtur, quod Ang. dicit verb. Missa, §. 20. & Syl. verb. Eucharistia, 2. q. 9. & Eucharistia, 3. q. 8. quodque ego soleo facere, scilicet, ut vinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur, argu. d. l. lecta, ff. si cert. petat, & l. continuis, ff. de verb.

91 Præterea notandum, quod cum post hostiam sumptam, volens sumere sanguinem aduerterit, nihil, vel solam aquam esse in calice, debet secundum Scotum, in 4. dist. 8. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino, & aqua, vel solo vino, cum aqua, quæ remansit in calice redire ad medium altaris, & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis, Simili modo, &c. Et prosequens usque ad illa, Vnde & memores, &c. alijs prætermisissis, ne populus propter moram errorem intelligat sanguinem Domini cum reuerentia percipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Quæ praxis videtur præstare praxi Thomæ, qui in 3. par. q. 83. ar. 6. censuit quod deberet alteram hostiã non consecratam, cum nouo vino aqua mixto sumere, & incipiens à vers. Qui pridie, consecrare sub vtraque specie, & Missam in finem usque prosequi, perinde ac si alteram hostiam non consecrasset, nec sumpsisset, neque aqua calicis degustasset. At si is cui hoc contingit, ignorat præceptum ecclesiæ: quo qui celebrat, tenetur sub vtraque specie consecrare, & sumere, c. relatū, de consec. dist. 2. aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat vinū, non peccat ob id mortaliter, iuxta Adr. in 4. de sacram. Eucharistia, col. 23*. Subnotandum itē, quod qui multas hostias consecrandas accipit, & memoratū illius, quā manibus tenet, verba consecratoria profert, omnes consecrat. Quia quāuis nō habeat intentionē actualē eas consecrandi, habet tamen virtualē manantē ex actuali quā habuit consecrandi eas, quādo accepit consecrandas, Scot. in 4. dist. 12. & Ang. verb. Eucharistia, 1. §. 17. Pan. cum cōmuni in c. sacerdos, de offic. ordin.

XXIIII. Qui aliquā pecuniam accipit, per se vel aliū dicendis Missis, & facit eas ab alijs dici, aliquid sibi retinēdo de pithantijs pro eis tradēdis, secundū Maio. in 4. dist. 45. q. 3. contrarium tamen sentit Sot. lib. 5. ar. 1. de iust. & iur. Nobis verò videtur, quod opinio Maioris procedat, quando qui pecuniã accipit, nō habet vllum officiū ob quod lex aut consuetudo aliquod illi stipendiū pro eiusmodi cura, ex quaque pithantia missæ constituit, impensis eorum, qui eas dicere debēt. Quia licet omnes sibi cōmissas dicere faciat, non tamen quantum debet, eas dicentibus persoluit, & sic iniustitiã cōmittit. Soti verò, quando est persona, quæ officiū præfato modo habet, & etiã quando qui dat pecuniã, dat plus quàm ad salaria ordinaria sufficit, cū voluntate saltem tacita, ut quod superest retineat sibi pro cura, & industria, quā ei rei impendit, arg. c. scienti & consentienti nō fit iniuria, de reg. iur. lib. 6. Cuiusmodi videntur esse aliquot parochi, & sacristæ, qui bus consueuerunt commē-

commendari missæ dicendæ, & tradi eleemosynæ pro eas dicentium pithantijs.

XXV. Qui obligatus ad dicendā Missam pro aliquo non applicat ei totam illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tum quia ut diximus in c. Quādo, de consec. dist. 1. nōt. 20. nu. 77. & in c. visum ead. dist. & c. Nō mediocriter, de consec. dist. 3. & infra eod. n. 111. vna Missa pro multis dicta non tantū valet cuilibet eorū, quantum valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundū Scot. pulchrè quodl. 20. hac de re differentem, duplex est valor missæ: f. generalis, qui debetur toti ecclesiæ, iuxta intentionē illius: medius, qui ei pro quo dicitur, & specialis, qui dicēti: & ita, qui totū generalē non applicat toti ecclesiæ secundum ordinationem eius, & qui non applicat totū mediū, ei pro quo dicit, peccat, quia iniustitiã committit, quantum valorē specialem sibi debetū, iustè possit applicare sibi vel alij cui voluerit, siue addat plures collectas, quàm debeat, siue nō, iuxta Maio. in 4. dist. 45. q. 2. ar. 4. cui cōsentit ibidē Vuend. ad 4. Gab. licet repugnare videatur in hoc vltimo Scoto, vbi supra, quæ tota est doctrina singularis, vsu ecclesiæ merito recepta, quicquid Tho. 3. par. q. 79. ar. 5. & post ipsum Syl. verb. Missa, 1. q. 9. & Caiet. in opusc. tom. 3. q. 2. de celeb. Miss. & nonnulli alij tenuerint, non sine aliqua occasione mali, quod inde aliqui nostris temporibus arripuerūt. Tum quia qui tenetur ad dicendū vnā Missam alicui, siue quia liberaliter eam illi promisit, siue quia pro ea dicenda pithantiã accepit, non satisfacit illi, eam etiam pro alio dicendo, nisi ille tacitè aut expressè consentiat, ut vbi supra cum cōmuni diximus. Tum quia, paupertas dicentis non sufficit ut pro vna Missa, duæ pithantiæ capiantur, quamuis Sot. lib. 9. q. 3. ar. 1. de iust. & iur. contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tū quòd ipsemet ait in eod. art. quòd qui habet vnde sustentetur, duas pithantias pro vna Missa accipere non potest, & paupertas dicentis non tollit iustitiã, nec debitum alteri, arg. c. ex tenore, de for. compet. & c. Denique, 14. q. 5. Tum quòd ecclesia non instituit Missas, ad alendos pauperes clericos, imò sanxit, ut nullus pauper ordinaretur, c. Non liceat, c. Episcopus, c. Tuis, & c. Cū secundum, de præb. & qui ordinatus in paupertate incidit, aliqua arte, siue agricultura, sibi victum quarat, c. Clericus victū, 91. dist. 1. Tum quòd non obstat illud prior. ad Corinth. 9. Qui altari seruit, de altari viuat, per ea, quæ de intelligentia illius diximus in d. c. Cū secundum, & quia quilibet sacerdos plus in alijs, quàm in dicendā Missa ecclesiæ seruit, siquidem ut minimum horas canonicas recitat, c. 1. Cum ei adnot. de celebrat. Miss. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille, pro quo celebrat, & quia quilibet pithantia dari solita communiter sufficit pane, & vino emēdis, quibus solis quinimo paucioribus, multi laici etiam cōiugati sustentantur, tota die laborātes. Ex his infertur responsio ad nouē quæstionem, scilicet, quod neque parochus, neque aliquis alius qui tenetur dicere missam pro vno, satisfacit dicendo pro illo & alio, nisi de consensu eius pro quo tenetur expresso vel tacito, qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochia, ut parochus dicat Missam publicam de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, ut sentit Scot. in d. quodl. art. 2.

XXVI. Qui excommunicatus, interdictus, aut suspensus, suspensione maiore, aliquem actu n. particularem, & propriè ad suum ordinem pertinentem exercet, & est irregularis in quo solus Papa dispēsat, c. is cui, de sent. excom. lib. 6. cum modera-

92

nota de missa

debeat facere sacerdos in missa
quæ occurrit

*Contra
tamen
sontule.

93. elq estado ehascomul
gado. f. suspeso. interditi
fo. celebrat.

moderatione adhibenda infra c. 27. nu. 244. & seq. Et qui Missam, aut alia diuina officia celebrat, in loco non interdicto, coram personis interdictis, & est ab ingressu

94 Ecclesie suspensus, c. Episcoporum, de priuileg. lib. 6. & si stante illa suspensione, celebrat, fit irregularis, d. c. is cui. Quod quantum ad suspensionem & irregularitatem intelligendum est de excepto à iurisdictione ordinaria, & non de non exempto; quia cap. Episcoporum, quod de hoc loquitur, non comprehendit exemptos, iuxta opinionem Arc. ibidem receptam per domin. Perus. & Io. Colon. & Villadiego, de irregular. col. 7. & Cald. conf. 4. de sent. excom. quo nonnullos consolati sumus, quamuis S. Ant. 3. par. tit. 15. cap. 1. & aliqui Summissæ sequantur gloss. eiusdem c. quæ oppositum tenet, non perpendentes Io. And. eius auctorem, super eadem glossa postea ob multas rationes, tenuisse quod à nobis dicitur.

95 XXVI. Qui clericus vnius ecclesie clericos alterius ad diuina officia tempore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Arch. in c. alma, de sent. excom. lib. 6. quam obseruari in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Io. Andr. quæ in tota Hispania obseruatur, veriore iudicamus.

XXVII. Qui interdicta generalia aut particularia (de quibus cap. 27. dicitur) non prout debet obseruat, & qui aliquem excommunicatum, aut nominatum interdictum, aut manifestum vsurarium sepelit, & est excommunicatus, Clem. 1. de sepul. de quo cap. 27. à num. 168.

96 XXIX. Qui non habens ad id facultatem, scienter, aut per ignorantiam crassam, confessum à casibus & censuris, à quibus non poterat, excepto mortis articulo, absoluit, sed irregularitatem non incurrit, nec aliam censuram, tenetur tamen monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, Syl. verb. Confessor, 3. in princip. & qui commutat vota, aut in eis absque auctoritate dispensat, vt dictum est, cap. 12. nu. 72.

XXX. Qui clericus ordinis sacri, aut beneficiarius, monacha, aut monachus deputatus ad chorum, omittit, vel vult omittere per totum diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilem earum, aut notabiliter male eas recitat, sine proposito iterum recitandi, absque iusta causa, aut absque attentione necessaria. Quia vt

horas canonicas

probo in repet. c. quando, de consec. dist. 1. not. 7. nu. 2. & 5. hæc tria hominum genera, tenentur ad legitimè recitandas omnes horas canonicas singulis diebus, arg. c. 1. de celebr. missar. & c. fin. 92. dist. adiuncta ratione forti S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi (ad chorū) qui enim profiteretur ad alia obsequia, extra chorum, puta bellica, vel ad alia opera feruilia, non tenetur ad illas, sed ad alias illarum loco, eis ab ordine statutas. Dixi (omittit, vel vult omittere) quia toties peccat mortaliter, quoties id facit, vel deliberat id facere, argu. supradictorum

cap. 11. à nu. 2. Dixi (per totum diem) quia licet peccet quia eas non recitat, etiam priuatim, extra, aut intra ecclesiam, horis debitis sine aliqua causa, vt probamus in d. c. quando, not. 3. nu. 45. per Clem. 1. de celebr. Miss. & per c. 1. eod. tit. vbi Io. And. id sentit, non tamen mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, vt post S. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 12. §. 3. & 5. probamus in d. c. quando, not. 3. nu. 98. ad dentes. Primo, melius esse anticipare illas, quam postponere, quando per occupationem debitum horis dici nequeunt, quia illud prouidentie, hoc negligentie videri potest, I I. Non esse peccatum, imo meritum, propter honestas occupationes,

matuti-

matutinas horas vespere præcedenti recitare, & mane vsque ad nonam inclusiue, & post meridiem reliquas simul, arg. c. 1. de celeb. Miss. Quia vt ait ipse Tho. quodl. 5. artic. 28. melius est anticipare laudes Dei, & postea alium actum studiosum agere, quam vnum per alterum impedire, quamuis anticipas, vt voluptuosius mane dormiat, venialiter peccet, arg. c. Clericus, 1. 91. dist. Dixi (partem notabilem) 98 quia omittere paruum, puta, vnam dictionem, aut partem versus, etiam sine voluntate repetendi, non est plusquam veniale, modo ne ob contemptum, aut cum notabili scandalo omittatur, per dicta in d. c. quando, not. 10. n. 18. in fin. & nu. 13. & sup. cap. 11. à nu. 2. quicquid sentiat S. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 12. §. 3. Dixi (sine proposito supplendi) quia cum eo, ne veniale quidem est, aliquam partem notabilem cum aliqua causa, omittere, veluti ob tussim, colloquutionem aut responsum ad aliquam rem necessariam recitando cum alijs non expectantibus. Dixi (aut notabiliter male recitat) propter eos, qui toties contrahunt syllabas, dictiones deglutiunt, & suos versus incipiunt, antequam ij, quibus cum recitant, suos absoluant, quod est graue peccatum, & omnium, quæ in horis recitandis, & cantandis admitti vidi, frequentissimū: & propter eos qui recitant cum ijs qui toties hoc faciunt, vt iudicio boni viri fiat notabilis confusio: ij enim mortaliter peccant, quamuis qui parum, non nisi venialiter, per dicta in d. c. Quando, not. 10. nu. 11. per Clem. 1. de celeb. Miss. & c. Dolentes, eod. tit. & in Concil. Basiliensi, tit. Qualiter horæ, sess. 21. Dixi (sine proposito eas iterum recitandi) quia qui cum eo recitat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter, vt faciebant quidam amici mei, qui moniti à nobis, quod non satisfaciebant recitando cum prælati, & alijs balbutientibus, & versus notabiliter anticipantibus, verentes eos monere, ne suos versus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare, cum proposito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per obliuionem, aut inaduertentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit, aut horam quam prius recitare debet, posterius recitat, veluti qui prius tertiam quam primam, aut prius aliquem psalmum, hymnum, aut lectionem posterius dicendam. Imo nec tenetur ad ea iterum recitanda, neque parte omissa suppleta, ad proseguendum omnia quæ postea dixit, satis enim est supplere per obliuionem, aut inaduertentiam omissum, Palu. in 4. dist. 15. q. 5. ar. 2. conclus. 5. Dixi (sine causa iusta) quia sunt etiam aliquot 100 excusantes. Prima infirmitas eiusmodi ob quam directe vel indirectè, precum recitatio infirmo noceret, iuxta Innoc. & Host. in c. 1. de celeb. Miss. quod videtur intelligendum de nocimento notabili quod sequeretur non solum recitando horis debitis, sed etiam ante vel post illas, vsque ad mediam noctem, & etiam recitando cum socio si eum haberet, & alias non, vt diximus vbi sup. not. 11. nu. 1. inferentes febrim, quæ statis horis recurrit, non excusare illum ante vel post illas commodè dicere valentem, nec consequenter febrim quartanam, aut aliam leuem, Host. in d. c. 1. de celeb. Miss. nec aliam, quæ non impedit colloquia grauiam, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, vt dixi in d. not. 11. nu. 4. & 5. Quo fit, vt arbitret multos nimis facile se excusare. Equidem ipse, non sum ausus excusare me ob ægritudinem à pronuntiandis horis, nisi vno vel altero die, spatio 70. circiter annorum; quibus recito, licet quinquies conclamatus fuerim. Porro, vt non est opus repetere post ægritudinē horas in illa omissas, iuxta Innoc. & Host.

f recep. os

receptos, in d. c. i. ita non est opus eas ab alio recitante audire ægritudinis tempo-
re, Palb. in 4. dist. r. 1. q. 3. ar. 2. concl. 1. Nec aliud sentiunt Inno. & Host. in d. c. 1.
Quicquid dicat Gerff. de assid. orand. col. 4. & monstramus vbi supra not. 1. 1. nu.
3. Neque est necesse loco horarum mente Deū precari, quicquid dicat Maio. in 4.
101 dist. r. 2. q. 6. post arg. 10. sine textu aut ratione cōcludente. II. causa à recitādo ex-
cusari, vt vbi supra diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scādalo, aut pec-
cātō omitti non possit, iuxta Henr. de Gand. in quod. r. 3. q. 102. cuiusvis consentit
Maio in 4. dist. r. 2. q. 6. col. 4. & super Matth. cap. 6. col. 12. & Syl. verb. Hora, q.
fuit, vt si necesse foret, horās omittēre, ad sedandos populū multos, qui excitantur,
aut vt ad contionē, quæ sine scādalo, aut magno damno omitti nō potest, neces-
saria pareatur. Et idem quando occurrit necessitas habendi prælectionē in cōcur-
su publico, vel conclusionum defensione, quæ rectè facere plurimum reipublicæ
vel private interest, & eorum studiū, & precum recitatio, se non cōpaterentur,
vt prælati sentiunt, quauis nos, gratia Deo, ad hunc vsque diem nunquā earum
recitationem ante vel post eiusmodi actus omisimus, & si frequēter nobis occur-
rerunt. Neq; ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ & Cathur-
ci primū, deinde Salmanticæ & Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto
vno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis Virginis Matris, Domi-
nicis, & Apostolorum habitas. Nec facile consuleremus alteri, qui recitando par-
te ante signatum concionandi, vel prælegendi punctum, & parte post concionem,
vel lectionē, & partem interstudendum, satisfacere potest, attento quod sine ope
diuina nihil, & cum ea, omnia fieri possunt, iuxta illud Pauli ad Philipp. 4. Omnia
possūm in eō, qui me confortat Christus. III. causa est defectus breuiarij, siue id
sua culpa, siue ab alijs ea contingat, quia quāuis peccet breuiarium sibi non com-
parādo, nō tamen peccat nō recitando quū id præstare nequeat, modo iuste præ-
fuerit, illud nō cōparasse, arg. 1. impossibiliū, ff. de reg. iur. & c. Nemo ad impos-
102 sibile, cōstit. lib. 6. III. causa est dispensatio Papæ, iuxta Card. Turrecrem. in c.
Eleutherius, 91. dist. d. ar. 6. Neq; aliud sentit Card. Floren. in Clem. 2. de celebr.
Miss. quāuis illi ita visum fuerit, vt vbi sup. n. 9. diximus admonendo, quod quā-
uis Papa in hoc dispensare possit, rarissimè tamen solet, nec cuiquam ea, mea sen-
tentia, expedit, expertum enim est, benignitate Dei fieri, vt nihil omnino quis pro-
ficiat in sui muneris functione, recitādo eas horis animi causa consumēdis, quā-
m omittendo. Vbi etiam probamus neminem à recitādo excusari, eo quod studeat,
inferuiat, vel peregrinetur, quicquid dicat Gerat. de assiduit. orād. q. 6. & Abb. an-
tiquus, in c. 1. de celebr. Miss. & d. c. quando, not. 7. nu. 18. quod neq; excōn uni-
cario etiam denunciata à recitādo seorsim excusat, c. Presbyterum, 28. dist. & c. 2.
& c. illud, de cler. exco. min. & nu. 27. quod neq; seruitas beneficij excusat, per
glo. sing. in c. clericus videtur, 91. dist. quicquid. Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 6. ar.
3. dicat. Tum quia solo suo arbitrio nititur. Tum quia simili beneficij accepta-
tio, & non quātitas redditus, ad id obligat. Tum quia sibi debet imputare, quod ac-
ceptit illud, præsertim si permittitur cōmittēre, & nō desit, qui velit illud accipere.
103 V. Est quod non teneatur ad hoc, nisi ratione beneficij, & quod eius nullus fru-
ctus, nec per se, nec per alium capiat, nec capere possit, nec in posterum capturus sit
ob illud tempus, vt dixi in d. not. 7. nu. 28. Addo (nec per alium) propter multos
pueros,

pueros, & alios familiares, vel amicos, quorum patres, heri, vel amici pro illis ca-
piunt, quia isti non minus quā si ipsi caperent, tenentur, reg. Qui per alium, lib.
6. Addo (nullos) quia quamuis non nisi distributiones quotidianas caperet, ad il-
lud teneretur iuxta eosdem. Addo (neque capere possit) propter eos per quos stat,
quominus capiant, non accipiendo possessionem, vel non residendo. Addo (neq;
104 in posterum capturus sit, &c.) quia si litigaret, & habita sententia, fructus seque-
stratos, aut ab aduersario perceptos, obtinere deberet, teneretur secundum omnes,
quamuis possessionem non accepisset, nec accipere posset, quicquid Card. S. Xisti
& Palu. tanquam magis Theologi, quā canoniste, in hoc senserint, quia fructus
percepti (saltem post litem contestatā) debentur vero beneficiario, si vigerit, quan-
uis contra possessionem de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus quā
profanis, decis. Rot. 24. in nouis, pennotata in c. grauis, & per Innoc. in c. in litte-
ris, de rest. spol. certum, C. de rei vend. & l. & ex diuerso, ff. eod. Vnde inferur,
non excusari eum qui in pensionem omnium fructuum consentit ei, qui in suum
favorem beneficium renunciauit, quod quotidie fit, quia verè beneficiarius est,
& habet possessionem beneficij, aut per ipsum stat, quominus eam habeat: & si
vult, potest aliquos fructus capere. Quia potest seruire, & ad mercedem sui serui-
tij cogere eum, cui omnes fructus reseruati sunt, fructus enim illi solum intelli-
guntur, quæ reliqui sunt, deductis oneribus, l. fructus, ff. solut. mati. cum notat.
ibi, & per Feli. in c. ad nostram, de iure iuran. oppositum tamen nobis ibi visum
fuit, & hic videtur de eo, qui consensit vt renūciant omnes fructus, & omne ser-
uitiū, & administratio beneficij reseruarentur, quia is nihil potest percipere, ne-
que seruire, nolente pensionario, quæ est conclusio quotidiana, & singularis. Di-
105 xi in principali conclusione (sine necessaria attentione) quia eius defectus est mor-
talis, vt probauimus in d. cap. not. 13. per illud cap. & per c. dolentes, de celebr.
Miss. & alia multa.

Poro, attentio necessaria, consistit in habendo à principio horarum, proposito
actuali, aut virtuali ad eas attendendi, & postea actualiter aut virtualiter attēden-
do aliqua attentione sufficenti, quæ est triplex. Prima, verborū, ne alia pro alijs, aut
confusè, aut irreuerenter, dicantur. II. Rerum significatarum per ea. III. Persona-
rum ad quas diriguntur, puta Sanctissimæ Trinitatis, Angelorum, ac Sanctorum
eius, & rerum penitarum ab eis, puta beatitudinis, gratiæ, charitatis, fidei, spei, &
aliarum virtutum, vt clarius alijs, in d. not. 15. nu. 3. diximus: addentes, quod
harum trium attentionum, secunda est melior prima, & tertia, secunda. Item,
tertiā omnibus esse communem, & etiam primā ferè omnibus, sed secundā
solum callentibus idioma, quo hæc soluntur. Non abs re autem addidi (virtua-
li) quia vt in d. not. 13. dicebamus, sufficit virtuale, quale habet, qui petit, vel acci-
pit breuiarium, animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi ob id ad eccle-
106 siam, & alia similia, ita vt interrogatus, quare petis aut facis hæc? verè responde-
ret, ad recitandi obligationi satisfaciendū, iuxta ea, quæ post alios præsertim Ma-
ior. scripsimus, in d. not. 13. n. 17. & not. 2. & in c. inter verba, 11. q. 3. n. 309. quod
tamen propositū actuale, aut virtuale tollitur per propositum actuale, aut virtuale,
nō attēdendi, quale habet expressim qui nō vult attēdere, & tacitè qui aduertit
se euagari cogitando res à sua precatione alienas, & ad nullā dictarū attentionum

religio est obligatio

de attentione in recitando

animu reuocare nititur, iuxta communem, & etiam qui deliberatè se occupat in rebus exterioribus, omnibus tribus prædictis attentionibus impatilibus, attèta
 107 saltem in iustria recitantis, & ita se occupantis. Vnde in d. not. 13. n. 21. intitulimus, eum qui scribit aut legit aliena ab ijs quæ recitat, communiter peccare, etiã mortaliter, si deliberatè id faciat, recitando partem notabilem precum debitarum, saltem sine proposito iterandi. Quia scribere, aut legere aliena ab eis quæ recitantur, est opus exterius, quòd omnibus tribus modis attentionis repugnare videtur. Ad didi (communiter) quia necessitas vel urbanitas respondendi alicui, vel subscribendi epistolæ, vel aliud simile faciendi, excusaret eum, qui cum alijs recitaret, & proponeret, supplere postea, quæ socij dum ipse scribit, recitant. Ad didi (deliberatè, & recitando partem notabilem) quia faciens illud non aduertendo esse ita contrarium recitationi, aut solum dum quid paruum recitatur, non peccat saltè mortaliter, per suprad. Ad primum, circa hæc nouè quæsitum, Resp. ita licere officium matutinum diei sequentis recitare, etiam ante solis occasum, sicut post illum, toto horarum diei pensò perfoluto, vt post Caiet. dixi in d. cap. quando.

Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breuiarium nouum trium lectionum sine dispensatione, quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, vt ex eius proœmio patet, & dixi vbi supra not. 19. & seq.

Ad tertium, quod non satisfacit quis recitando per breuiarium cuiuscunque diœc. nisi esset ordinatus ad solam titulum patrimonij, & careret beneficio secundum directo. lib. 1. cap. 8.

108 Porro, supradictis non est locus in clericis minorum ordinum tantum, si non sunt beneficiarij vel monachi, vel pensionarij. Iure namq; communi ad nihil determinatum recitandum tenentur, nisi, cum ordinantur, promittant, vel ordinatori præcipienti consentiant dicere aliquid, vt fieri solebat ab hinc circiter septuaginta duobus annis in Celtiberia cum primum primam tonsuram accepi, promittebat enim, vel ordinatori præcipienti consentiebat initiatus prima tonsura, recitare quotidie Miserere mei, & initiatus alijs minoribus, Canticum graduum, siue quindecim Psalmos graduales, quod tamen iam pridem non fieri audio. Dixi (vel pensionarij) quia licet ante Extrauag. Pij V. infra relatam, ad nullas preces obligabantur, posteam tamen obligantur ad officium minus B. Mariz quotidie recitandum.

Ad nouè autem quæsitum Resp. licere etiam hodie insigniri prima tonsura, sine intentione ascendendi ulterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tum quòd illegitimus, episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium, qui tamen postea, non potest ascendere ultra. Tum quia Concilium Trid. sess. 23. cap. 4. supra nu. 68. relatam, solum requirit quatuor, è quibus non est hoc. Idem eadem ratione videtur dicendum de quatuor minoribus.

109 XXXI. Peccat, qui ordine sacro insignitus, contrahit matrimonium, & matrimonium non valet, & est excommunicatus, vt dictum est supra cap. 22. nu. 29. Et qui cohabitât fœminæ, qualiscunque sit illa, cognata, vel extranea, bella, vel turpis, serua vel libera, iuuenis vel senex, credens, aut credere debens, se voluntate, vel opere, vel utroque modo peccaturum, per illud Eccles. 3. Qui amat periculum,

culu, peribit in illo, & ea quæ super eo, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 1. scripsimus, & per c. 1. de cohab. cleric. & mulier. & per adducta à Rapha. Volaterrano, lib. 21. Antrop. Nec obstat c. Interdixit, 32. dist. c. volumus, & c. cum omnibus, 81. dist. quatenus habent licere clerico cohabitare filia, matri, sorori, amitæ, aut fratris, aut extraneæ seni, quia procedunt quoad forum exterius, & quando non sunt alias suspectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonæ famæ, iuxta mentem iuris diuini & humani, quod satis sentiunt Io. And. Panor. & Communis, in c. 1. de coh. cler. & mul. non autem procedunt, quoad forum conscientia, quando verè coram Deo imminet huiusmodi periculum, licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectæ adit, c. clericus, 81. dist. aut ita sibi periculosa, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inductum iri, etiam si esset religiosa, vel commater, arg. proximè citatorum. Porro Concil. Trident. sess. 25. c. 14. vetat clericis, ne concubinas domi, vel foris habeant, alioquin pœnis, à sacris canonibus impositis puniantur, & si à superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sint priuati tertia parte fructuum, beneficiorum, & pensionum, fabricæ ecclesiæ, aut alteri loco pio, arbitrio episcopi applicanda. Si vero, nec secundo moniti resipuerint, non solum eo ipso perdant omnes fructus & pensiones, sed etiam à beneficiorum administratione arbitrio episcopi tanquam Sed. Apostolicæ delegati suspendantur, & si ita suspensi perseuerent, beneficijs, portionibus, officijs, & pensionibus quibuslibet, perpetuo priuentur, & ad illa inhabiles reddantur, donec iustis de causis cum eo fuerit dispensatum. Si verò ad eas semel dimissas redierint, aliæque mulieres scandalosas, sibi adiunxerint, præter dictas pœnas, omni appellatione remota excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos aut Decanos, sed ad Episcopos pertineat, qui valde summarie procedant. Clerici verò beneficia ecclesiastica non habentes, pro delicti modo castigentur pœnis carceris, suspensionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia, &c.

XXXII. Qui monasteria monialium, sine iusta causa & manifesta, post prohibitionem sibi factam, frequentat, c. Monasteria, de vit. & honest. cler. Dixi (qui sine iusta causa, &c.) quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione, non præbendi mali mortalis occasionem, vel scandalum, non videtur peccatum, saltem mortale.

XXXIII. Qui clericus sacri ordinis, vel beneficiarius habitum non gestat & tonsuram, aut comam vel barbam nutrit, aut coronam non radit, aut vestes sibi indecentes induit, aut arma offensiuâ portat, secundum iura communiter recepta, c. si quis, & cap. Clerici, 1. de vit. & honest. cler. & Clem. 2. eod. tit. Dixi (sacri ordinis, vel beneficiarius) quia alius licitè potest tonsuram & habitum omnino exuere, arma portare; & alia omnia, quæ laicus potest facere secundum Pan. vsu receptum, & in theoria communiter probatum, in c. 1. & 2. de Postul. & in prædictis cap. si quis, clerici 1. & c. Clerici, 2. de vit. & honest. cler. & c. 1. ne cler. vel monach. Dixi (omnino exuere) quia non licet tonsuram & coronam deferre vna cum veste virgata, vel partita, & cæt. per d. Clem. 2. de vit. & honest. cler. Dixi (secundum iura communiter recepta) nam secundum ius Concilij Chartagin. vnde prædictum c. clerici, 1. desumptum fuit, prohibetur radi barba, & consuetudo

Clericus habens famulas iuuenes domi:

Vrbis & multæ partis orbis eam permittit, modo labium superius radatur.

XXXIII. Qui non seruat, c. nullus, vetans ingressum tabernæ, & c. conuiuia, vetans conuiuia sine certis legibus, & cap. quando, vetans pluries quàm ter bibere, & cap. non liceat, 44. distin. iubens benedicere mensam à principio, & in fine gratias agere, & cap. clerici, 2. de vit. & honest. cleric. sic habens. Clerici officia vel commercia secularia non exerceat, maximè inhonestà, Mimis, Ioculatoribus, & Histriionibus non intendat, & tabernas prorsus euitent, nisi fortè causa necessitatis, in itinere constituti, ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis inter sint, coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in officijs ecclesiasticis, & alijs bonis studijs exerceant diligenter: clausa deferant de super indumenta, nimia breuitate, vel longitudine non noranda, Pannis rubeis, aut viridibus, nec non manicis, aut sotularibus confutitijs, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & personatibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, sed neque annulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & in ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem, Pallijs diffibulatis non vtantur in publico, sed vel post collum vel ante pectus hinc inde connexis.

Clericus verò tabernarius, & lanio, siue macellarius, vltra peccatum incurrit pœnam, Clem. 1. de vit. & honest. cler. & qui virgata aut partita veste, vel epithogio seu tabardo, vel caligis scacatis viridibus, vel rubeis vtitur, aliam grauem pœnam, clem. 2. eod. tit. quam innouando Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. de Refor. addidit, vt beneficiarius etiam exemptus ab episcopo suo monitus habitum clericalem non gestans, ab ordinibus, & beneficijs suspendatur, & si id non suffecerit, ijs priuetur, & sess. 22. cap. 1. de Refor. statuit seruari quæ de clericorum vita, honestate, cultu, luxu, comestationibus, choreis, lusibus, nec non secularibus negotijs fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis vel maioribus, arbitrio episcopi imponendis; & si qua in desuetudinem abierint, episcopi ea in vsum reuocari iubeant, ex quo, & c. 1. Ne cler. vel monach. & c. Clerici, 2. de vit. & hon. cler. suprascriptis collige omnia secularia officia esse prohibita clericis, limitando per suprascriptam limitationem Panor. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos, & à fortiori monachos, & consequenter, artem chirurgicam, & medicam, & ita licet nullo iure speciatim prohibeatur eis exercitium harum duarum artium, nisi quum sit cum aduisione vel incisione, iuxta c. Sententiam, Ne cler. vel Mona. quia tamen sunt secularia officia, non possunt iuste exerceri à prædictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, arg. c. 1. & 2. de Postul. quibus fit eis facultas, postulandi pro eiusmodi personis. Possent etiam causa necessitatis, vel recreationis animi operari aliqua honesta; puta, vt ait Hier. relatus in c. Nunquam, de consec. dist. 5. scribere libros, fiscellam iunco texere, holera, & plantas in areolis serere, & inserere, & c. & illa vendere. Non autem exercere mercaturam, & vilius emere, vt carius vendant, licet id quod sibi superest, de eo, quod vilius ad suam, & suorum sustentationem emunt, vendere possint pretio iusto tunc currenti, licet sit carius.

carius. Possunt etiam negotiari aliquo modo honesto, ad suam & suorum necessariam sustentationem, præsertim per alium, vt sentit glo. in c. Peruenit, 86. dist. c. Negotiatorem, 88. dist. & Pan. in c. 1. Ne cle. vel mona. & Anto. 3. par. tit. 1. cap. 2. §. 2. Adde tamen quod Caiet. in summa verb. Clerici peccata, ait: quod clerici non peccant mortaliter, transgrediendo leges humanas, neque alias, nisi consequatur graue scandalum, aut aliquod peccatum, quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excommunicatio maior incurratur. Imo subdit, neque propter illa, quenquam excommunicandum esse ante iustam monitionem iudicis, licet transgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiam grauiora contineant, quæ tamen doctrina nimis laxa videtur. Tum per resolutionem supra positam, capit. 13. num. 51. scilicet canones, & constitutiones ecclesiæ vtentes verbo, Præcipio, vel ei æquipollenti, ad mortale obligare, etiam sine contemptu, & scandalo transgredientes. Quod ipsum Caiet. ipse fatetur, 2. sec. q. 189. ar. 9. Videtur tamen posse procedere, quoad eas transgressiones earum legum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ cõmuniter nec à Prælati, nec à subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur, omissio benedictionis mensæ, & aliæ huiusmodi: siue quod consuetudo, leges illas à principio obligantes ad mortale, temperauerit, ne obligent plusquam ad veniale, siue, quod iam inde à principio ita receptæ sunt, arg. c. 1. & ibi latè adductorum per Felin. de treug. & pac. & Domini, §. leges, 4. dist.

XXXV. Qui obligatus ad dicendam Missam pro aliquo, non applicat valorem eius, cui, & vt debet, vt dictum est supra eod. nu. 92. Pro cuius probatione, & multorum nunc hic quæstorum solutione dico Primū, quod Missa est actio qua ex institutione CHRISTI in memoriam eius passionis, panis, & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem consecrantur, & illa sub eorundem specie Deo Patri offeruntur. Nec dictio (Missa) est nouè, vt nonnulli aiunt, ficta, sed deducta olim à Patribus ex Hebræo, & Chaldæo Missach, Deut. 16. quod oblationem spontaneam significat, vt piè, ac eruditè tradit eruditissimus Antho. Demochares, c. 1. de sacrif. Missæ. Quare non improprie dixit Felix in c. sufficit, de cons. dist. 1. facere Missam, pro dicere, vel legere Missam, nam & eius pars præcipua, etiam in ordinario Missæ, actio appellatur, & etiam apud Innoc. lib. 3. c. 4. ministerium Missæ, pro quo faciunt etiam ea, quæ subtiliter Caiet. tradit de illo CHRISTI. Hoc facite, & in tract. de sacrificio Missæ, licet ipse Innoc. lib. 6. cap. 12. immemor prædicti loci, Deut. 16. originem verbi (Missa) à mittendo deducat, ob quæ omnia, nos quoq; interdū gratia breuitatis vtumur verbo missare, pro Missam facere, vel dicere. II. quod in illo articulo nō minus obscuro, quā quotidiano valoris Missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc infra scripta digero, primū, missam qua parte est bonus actus ex opere operatis habere vim merèdi, & satisfaciendi sicut omnes alios actus bonos, non solū quatenus est actus missantis, sed etiā quatenus est actus ecclesiæ, per ministeriū eius nomine factus, & qua parte cõtinet orationē habere vim impetrandi, sicut alias omnes orationes bonas tam quatenus sub nomine Ecclesiæ, per eius ministrum, quàm quatenus fit à missante. Qua parte verò cõtinet sacramentum, operari ex opere operato gratiam soli sacifico communicanti, & alijs circumstantibus cõmunicantibus, qua parte verò est oblatio,

missa didi pro uno. l. p. riby quid.

quosque los clavigos

et quosque amillos los clavigos

et de los bes fidos quosque de los

nosif medicus ordinarius

& sacrificium incruentum, corporis & sanguinis Domini non solum repræsentans illud cruentum eorundem factum in Cruce, sed existens omnino idem, prodest ex opere operato quo ad remissionem pœnæ offerenti, & facientibus offerri, & his pro quibus offertur, quod satis sentit Tho. in 4. distinct. 45. quæstio. 2. quatenus ait Missam etiam sacerdotis mali, esse satisfactoriam pœnæ eius pro quo fit, quod etiam exercitæ affirmat Sot. lib. 9. de iust. & iur. quæstio. 2. artic. 2. & implicite Scot. quod lib. 20. & eius conterraneus Mai. distinctio. 45. quæstio. 2. & V Vendel. ibidem ad 4. Gab. & consequenter, quod ut gradus gratiæ qui per Sacramentum confertur, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus; ita & gradus remissionis pœnæ, quem operatur Missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, qui distribuitur offerenti, & facienti offerri, & pro quibus offertur. Nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet CHRISTVS totus, sit illimitatus, & infinitus, & passio, & virtus eius illimitata, & infinita, limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum, & finitum effectum operatur, sicut & in alijs Sacramentis eadem virtus infinita, quia limitatè & finitè applicatur per ea finitum, & limitatum effectum gratiæ operatur, ut pulchrè Thom. quoad hoc ab omnibus recep. dixit in tertia part. quæstio. 79. art. 5. Quanta verò pars eius tribuatur offerenti, & facientibus offerri, & quanta circumstantibus offerentem, & quanta ijs pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, quod non præstituitur à Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter omnes qui participat de hoc fructu satisfactionis Missæ, sed quod pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certam particulam, quæ nec crescit eo quod sint pauciores orthodoxi, nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc, deputat aliam cuilibet circumstanti, quæ nec crescit, nec decrescit ob maiorem, vel minorem numerum circumstantium & aliam toti ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, quæ etiam est stabilis, aliam facienti Missam, & nominatis ab eo priuatim, quæ crescit, aut decrescit pro numero maiore, vel minore à se voluntarie nominatorum, aliam porrighenti pithantiam vel facienti eam fieri, & ei, vel eis pro quo, vel quibus fit, quæ etiam crescit, vel decrescit pro numero facientium eam fieri, vel eorum pro quibus fieri faciunt. Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, ut singulis, in his autem pluribus, ut vniuersis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadam vnitæte, quam habent missans, & voluntariè nominati ab eo, & ex alia quadam vnitæte, quam habent facientes eam fieri cum his pro quibus eam faciunt fieri. Ex quibus infertur, posse quem quadruplicem partem quærere, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circumstantans, tertiam, quia nominatus ab ecclesia, quartam, quia facit eam fieri: Missantem autem semper duas, vnam, quia orthodoxus, alteram quia oblator, & interdum tres, quum scilicet absque nulla obligatione missat, quia tunc gerit personam facientis eam fieri: alios verò semper vnam, & interdum duas, vel tres, ut combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, quod vinculum multiplex plus operatur, quam simplex, c. 1. de Treug. & pace. Credimus autem partes facienti fieri & missanti designatas, esse maiores quam alias tres, quia plus impen-

impendunt in eam faciendo, secundum quid tamen minores, quatenus possunt per communicationem cum alijs decrefcere, ut prædictum est.

II. Quod sacrificus tenetur ad applicandum valorem Missæ satisfactorium ijs, & eo modo, quo dictum est, & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot. Mai. & V Vend. vbi supra, quatenus loquuntur de applicatione valoris Missæ generali, speciali, & medio modo, & quod partem sibi obuientem totam, vel partem eius potest applicare cui vel quibus voluerit, secundum Mai. & V Vendel. vbi supra, quod ipse frequenter soleo facere, licet Scot. aliter sine iusta ratione sentiat contra rationem legis. Quod fauore, C. de leg. c. Quod ob gratiam, de Reg. iu. lib. 6. Ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuientum iri, quo plures ad communionem illius nominauerit.

III. Eum qui obligatur ad celebrandam vnam Missam pro aliquo, lege, statuto, promissione, vel pro poculento siue pithantia, quod verbum videtur deductum per maiores nostros à verbo Græco *πιθάνω*, quod Latinis significat bibe, iuxta illud vulgatum, *πιθάνω, ἢ ἀμδω*, id est, aut bibe, aut abi, nequaquam satisfacere, dicendo illam pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniuste partem satisfactionis vni debitam, alteri applicat, contra c. Ea te, de iur. iuran. Tum quia, ut dictum est, Missa non solum prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis, & secundum omnes satisfactio quæ fit ex opere operantis; tanto minus prodest vni, quanto pro pluribus fit, ut patet de ieiunio, & elemosyna facta pro multis.

III. Quod paupertas dicentis non sufficit, ut pro vna Missa duæ pithantia capiantur, quamuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iur. contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio auctore fulcitur. Tū quod ipsemet ait, in eod. art. quod habens vnde sustentetur, duas pithantias pro vna Missa accipere non potest, & paupertas dicentis non tollit iustitiam, nec debitum alteri, argum. c. ex tenore, de for. comp. & c. Denique, 14. q. 5. Tum quod ecclesia non instituit Missas ad alendos pauperes clericos, imo sanxit, ut nullus pauper ordinaretur, c. Non liceat, c. Episcopus, c. Tuis, & c. Cū secundum, de præb. & qui ordinatus in paupertatem inciderit, aliqua arte, siue agricultura sibi victum quærat, c. Clericus victum, 91. distin. Tum quod non obstat illud, 1. ad Corinth. 9. qui altari seruit, de altari viuat, secundum ea, quæ de intelligentia illius loci diximus in d. c. cū secundum. Et quia quilibet sacerdos plus in alijs, quam in dicenda Missa ecclesiæ seruit, siquid è, ut minimum horas canonicas recitat, c. 1. cū ei adnot. de celeb. Missar. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille pro quo celebrat. Quibus adde dicta supra eod. nu. 92.

III. Principaliter dico, quod sacrificus tenetur orare nominatim pro Papa, & Antistite suo, ut Missale nouum Pij V. ex edicto Trid. editum iubet, & etiam pro Rege suo. Tum quod Paul. 1. ad Timot. 2. quem in hoc allegat Innoc. vbi supra id satis iubet. Tum quod in omnibus ferè Missalibus ante hoc nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc non iubeatur expresse de Rege, iubetur tamen tacite, quatenus iubetur fieri pro Papa, qui Romanis est Rex. III. sacrificum Romanum satisfacere nominando Papam, nullo alio episcopo, vel Rege nominato, quia ipse solus est Papa, Rex, & Antistes, modo extra eius imperium temporale & episcopatum Romanum particularem, non habeat domicilium, vel beneficium saltem

residentiam personalem requirens. Qui verò subditur diuersis ratione domicilij, originis, vel beneficij, iuxta c. Cum nullus, de Temp. ordin. lib. 6. videtur teneri orare pro Episcopo, & Rege domicilij, quia secundum glos. magnam receptam, in c. statutum, §. cū vero, de Rescrip. lib. 6. subiectio ratione illius, maior est quàm originis & beneficij. Quod non satis aduertit, qui natus in vno regno, & habens domicilium in alio, Regem originis nominat. Quamuis scholasticus peregrinus, & alius non habens constitutum domiciliū, contra facere debeat, nisi beneficium requirat residentiam personalem, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Barth. in l. 1. ff. ad Munic. à num. 13. Origo enim præstat simpliciter habitationi, argum. l. Ciuem, C. de Incol. lib. 11. V. posse quidem eum iuste, sed non teneri orare nominatim pro alio à prædictis, & illo, vel illis pro quibus Missam specialiter facit, vel qui eam fieri faciunt, nam nec canon Missæ, nec cap. Visum, & sequen. de conf. distinct. 1. nec alia id præcipiunt, sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, vt supra insinuauimus, quoad partem suam, quæ ex opere operato ei obuenire debet. VI. quod securus & breuis modus applicandi Missam alijs à prædictis ex mente Scot. in d. quod lib. 20. est hic. Memento Domine mei, & eorum viuorum, quibus possum sine præiudicio prædictorum valorem huius Missæ applicare, & humillimè supplico tibi omnia scienti, vt ita eum mihi, & illis, & eo ordine feras applicatum, quo possem ego tuo consilio quā optimè applicare. VII. Quod sacrificio volenti meminisse illorum quos in 2. parte canonis, siue primo Memento, vbi licet ei nominare viuos, & Vndecima parte qui est locus nominandi mortuos, expedit vti pro locis imaginum sex casibus grammaticalibus, vt post, & ante alios consuluit pius, & eruditus Gabr. in Can. Missæ, cuius consilio iam inde à prima Missa quam feci, vti cæpi, qui tamen nec alius quem legerim satis aperit an expediat speciatim nominare multos: nam à parte negatiua stat quod id mentem vagam facit, & partem satisfactoriam sibi debitam communicando multis, minuit, & nescit cui quem præponere debeat. Pro parte verò affirmatiua stat, quod multipij, & eruditi, id rogant, & rogantur, & quod ecclesia iubet, prima parte canonis nominari Papam, episcopum, & Regem. Equidem mihi iam pridem persuasi non esse concipienda nimia propria nomina, siue imagines indiuiduas, ne mentem, quæ tota deberet esse in actione illa diuina, nimium distrahant: Vtile tamen esse concipere aliqua quæ affectum magis excitent: nec nocebit concipere quamplurimos generatim, & breuiter, quia id auget reuerentiam erga Deum, & amorem erga proximum. Quare, vt arbitror, non esse vtendum prolixis memorijs compositis à pio, & erudito P. Ioan. iusto lanfpergio Carthusiano, & ab alijs postea auctis, ita credo vti posse vna mediocri qua frequentissimè vtor, collocando in Nominatiuo me, & eos qui sunt causa meæ Missæ. In Genitiuo genitores, & genitos. In Datiuo, datores, In Accusatiuo, accusatos siue offensos, In Vocatiuo, vocatos siue inseruientes. In Ablatiuo, eos quibus obtuli preces meas, vel qui suas mihi obtulerunt. Interdum concipiendo propriam imaginem vnus, vel alterius, per singulos casus, interdum per aliquos tantum, interdum per nullos, subiecta clausula iustificatiua in hanc quæ sequitur sententiam. Memento Domine horum famulorum famularumque tuarum in primis mei miserimi peccatoris, & N. qui est vel qui sunt causa impulsua principalis huius Missæ, & eorum qui

me ge-

me genuerunt, spiritualiter sacramento, vel doctrina, & in his N. & N. Eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum quos offendi, & in his N. aut N. & eorum qui mihi inseruierunt, & in his N. aut N. & eorum quibus preces meas obtuli, & qui suas mihi obtulerunt, & in his N. aut N. Quibus tamen hanc Missam eo modo, & ordine volo applicatam esse, quo quam optimo te Domine (qui omnia nostri) consulente, applicare deberem. Qui autem missat sine obligatione extranea, tollat illa verba (& N. qui, &c.) & loco illorum ponat hæc (etiam quatenus sunt causa impulsua Missandi) Qui autem habet parentes corporales viuos, addat in secundo casu verbum, (corporaliter) verbo (genuerunt) ibi posito. In secundo verò Memento, tollat in primo casu verbum (mei) quia in eo solum mortui nominantur, vel concipiuntur, prosequendo reliqua vt in primo.

DE PECCATIS CLERICORVM

quoad beneficia.

BENEFICIARIVS clericus, vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam, numero 112. vel alienam, numero 113. beneficia sine iusto titulo habens, vexationem, vel pensionem malè redimens, num. 114. per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatible, numero 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterium, & quid de dubitante, & accipiente non curatum, numero 116. & 118. vxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens, nu. 120. damnificans bona beneficij, nu. 124. locans illa vltra triennium, nu. 130. Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem, & nu. 117. Pœna ipso iure incurfa quando soluenda in foro conscientie, nu. 118. Episcopus intra quor mensēs sub duplici pœna consecrandus, nu. 118. Pœna à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare, nu. 119. Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ab ea excusent, nu. 121. Residentia Episcopo & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea, nu. 121. Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauag. Pij v. à nu. 122. Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat, & tunc cui restituet, & an sibi pauperi retinere possit, nu. 123. Beneficium vnicum sufficiens habendum, & quæ ex causa plura, nu. 125. & 4. seq. Beneficium ad retinendum, tam prodest consuetudo quam dispensatio, nu. 128. Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissuè, nu. 132. Sepeliens excommunicatum, vel notoriè malum, vel ad sepulturam adigens, &c. nu. 132. Beneficiarius vt peccat, nesciens necessaria, & quæ sunt illa, non iuuans peste infectum, capiens beneficiū in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, nu. 132. non missans quoties, vbi, & quomodo tenetur, nu. 134. Beneficij habendi atas, curatus prædicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum, nu. 135. & 136. Pœna quanta poni possit super episcopatu, & parochiali, nu. 137.

Missas.

Missas constitutas Episcopus, Generalis, & Abbas, minuere possunt, nu. 138.

Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria, & parochialis ecclesia, etiam reseruata per concursum, conferatur, nu. 139.

Religiosus vt peccat, contra votum paupertatis remissiuè, nu. 140.

PRIMO peccat mortaliter clericus quoad beneficia, qui vult quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuentionalem, siue realem; sine tamen excommunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærat, nisi simonia sit realis. Quid autem sit simonia, & quotuplex, & quæ excommunicat, dictum est latè supra cap. 23, n. 110. Quibus addo non admittere simoniam episcopum qui accipit aliquem in familiarem suum, constituta certa mercede annua, donec ei aliquod beneficium conferat, secundum Host. in c. Cum essent, de simo. receptum per Ioan. And. & Communem, modo nullum pactum post illud collatum, de gratis seruiendo intercedat, & ita Mai. in 4. distinct. 23. quæst. 3. consentit Hostiensis, existimans se contradicere illi.

II. Qui per simoniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non contradicente, quærit beneficium in quo vel ad quod nullum ius prius habebat, & rescians id consentit, vel ilico non renunciat illud, 1. q. 5. per totam, & c. Nobis, de sim. Dixi (in fauorem eius, & eo non contradicente) quia secus si ad nocendum ei, vel ad commodandum, sed eo contradicente committeretur, d. c. Nobis, & c. sicut, eod. tit. Dixi (in quo vel ad quod nullum ius habebat) alias enim secus, si ipse in eam non consentit, d. c. sicut, 2. eod. tit. & etiam si illa simonia aliena, non fuit causa quærendi illud, siue quia commissam fuit cum vno ex multis electoribus, præsentatoribus, aut collatoribus, quorum maior pars ea non interueniente illum elegisset, præsentasset, aut ei contulisset, siue quia is, cum quo *admissa fuit*, non fuit ob eam principaliter motus, quamuis ob id data fuisset, vt resoluimus in d. c. Nobis, sequuti primam opinionem glo. in verb. interueniente, per §. fin. 1. q. 6. quæ quamuis limitetur ab Hostiensis, & etiam à Panor. licet minus quam ab ipso, & rectè quidem quoad forum exterius, per rationem Io. And. tamen quoad forum conscientie, quod sola veritate nititur, c. Tua, de spons. non nocet coram Deo simonia, quæ verè non fuit causa quærendi beneficium, quod sine illa, æquè, atque cum illa, quæreretur.

III. Qui sine titulo canonico scienter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituendi. Et qui à principio putat titulum esse canonicum, sed rescians non esse talem retinet illud, c. 1. de reg. iur. lib. 6. & c. eum qui, de præb. & c. 1. de eo qui mitt. in poss. causa rei seruan. eod. lib. c. Dilectus, 2. cum ei annot. de Præb.

III. Qui vexationem, vel pensionem redimit, aliter quam debet, iuxta dicta supra cap. 23. num. 102. Et qui precibus suis vel alienis malè quærit beneficium, quod quando fiat, dictum est supra eod. cap. 23. num. 101. Et qui permutat ius ad rem, cum iure in re, vt ibidem num. 104.

V. Qui quæsitum per simoniam commissam in beneficio, non restituit ecclesie, cuius est illud, c. De hoc, de sim. debet tamen ita illi restitui, ne quicquid cedat delinquenti; quod si sic fieri non potest, restituat cum autoritate superioris, alteri

alteri ecclesie, vel pauperibus, arg. c. de hoc, de symon. vbi omnes, & S. Thom. 2. sec. q. 100. ar. 6. ad 4. eam tamen autoritatem, non arbitror in foro conscientie necessariam.

VI. Qui post obtentum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, & post habitam eius possessionem, vel postquam per eam stat, quo minus eam habeat, non renunciat prius, vt debet, quia ipso iure perdit illud, c. de multa, de Præb. imo & posterius, si pergat retinere vtrunque, & fit incapax ad quodlibet aliud, & etiam ad ordines, per extrauag. execrabilis, §. Qui vero, eod. tit.

Et qui beneficium curatum capit sine dispensatione Papæ ante 25. annum cœptum, & collatio est nulla, c. cum in cunctis, §. Inferiora, de elect. & tenetur relinquere illud, cum fructibus, nisi remedium à Papa quærat. Idem de eo, qui accipit dignitatem aut personatum non curatum: excepto, quod hos cum dispensatione episcopi, post viginti annos completos obtinere potest, capit. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. quos tamen Concil. Trid. ad 22. produxit, sess. 24. c. 12. de Refor.

Ad nouum quæsitum respondetur, quod in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse competitor ad presbyterale etiam post Concil. Trid. licet nondum compleuerit 25. annos; & stet constitutio synodalis, iubens, vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25. annum, ad obtinendum illud, & quodlibet curatum, cap. Cum in cunctis, §. Inferiora, de elect. & ei nulla parte derogat Concil. Trid. Nam qua parte habet; neminem ante 25. annum, ordinandum presbyterio, intelligendum est, de anno cœpto, quia licet regulariter tempus positum in accusatio, intelligatur de perfecto, secundum communem, quam Bald. Alex. & Iaf. sequuntur, in l. si cui, ff. de legat. 1. tamen contra tenet ibi Barth. cuius opinio sequenda est secundum eosdem, quando concurrat aliqua alia coniectura intelligendi de cœpto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, quod ius antiquum solum requirebat cœptum, clem. generalem, de ætat. & qualit. cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit, capit. Cum expediat, de elect. lib. 6. & alia vtraque fortior, quod idem Concil. sess. 24. cap. 12. de Refor. habet posse conferri beneficium curatum, ei qui attingit 25. annum, & eadem ætas ad illud, & ad presbyterium sufficit, secundum omnes. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum cœptum in completum, sed numerum. Ita quod vt antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatum, 18. annus, & ad diaconatum, 20. & ad presbyterium, 25. nunc requiratur ad subdiaconatum, 22. ad diaconatum, 23. & ad presbyterium sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri Subdiaconus, in 22. cœpto, & Diaconus, in 23. cœpto, & presbyter, in 25. cœpto. Tum quia non obstat dicta constitutio synodalis, quia etiam hodie potest quis intra annum à susceptis minoribus fieri presbyter, si episcopo videatur id conuenire, sess. 13. cap. 11. de Refor. Videri autem debet, vt is qui per concursum obtinuit presbyterale, ordinetur intra annum, quod si episcopus noluerit assentiri, excusatur à pœna qui obtinuit illud; quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur, arg. c. licet canon, & c. Commissa, de elect. lib. 6. iuncta glo. memorab. verb. iusto.

VII. Qui illegitimus absque dispensatione Papæ beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut episcopi, cap. 1. & 2. de fil. presbyterorum,

rorum, lib. 6. & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat.

Addo. Quod Concilium Trident. sess. 25. cap. 15. statuit ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficijs, quæ parentes eorum obtinent, vel alias obtinuerunt, neque etiam vlla beneficia in ecclesijs vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt, quodque reciprocarum resignationes, quæ posthac à parentibus clericis, in fauorem filiorum, aut alias, fraudulenter fient, ipsis nequaquam suffragentur. Quin & omnis qui accipit beneficium aliquod, carens qualitatibus quas illud per foundationis suæ statuta, vel alia requirit, sess. 21. cap. 5. de Reform.

VIII. Qui post obtentam ecclesiam parochialem, & habitam illius pacificam possessionem, non promouetur ad presbyterium intra annum, & eo lapsò illam retinet, & non relinquit illam, vel fructus post annum perceptos non restituit, quia eam ipso facto perdit, cap. licet canon, de elect. lib. 6. Nec obstat, quod continenter soleam tenere, & tenui in Comment. cap. fraternitas, 12. quæstio. 2. & in rubric. de pœnit. & alias sæpe. Quod pœna temporalis etiam ipso iure incurfa, non debetur in foro conscientie, quia id non procedit cum contrarium constat de mente legislatoris, vel cum non imponitur proprie, vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ, vt cum testator relinquit aliquid alicui, vt quippiam faciat, alias perdat legatum, iuxta Panor. communiter recept. super gloss. verb. Adijciens, in capit. Raynaldus, de testam. & in proposito constat ex stylo, mentem Pontificum statuendum, vt illo, vel illo casu vacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit, & fructus non restituerit. Et quod beneficia conferantur quodam modo sub illo modo vel conditione tacite vel expresse, vt tetigi in capitulo: Non liceat, 12. quæstio. 2. Et latius trado in capit. fraternitas, 12. quæstio. 2. Potest autem episcopus ratione studij dispensare ne intra septem annos, ad presbyterium suscipiendum teneatur, modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat, capit. Cum ex eo, de elect. lib. 6. quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur, Syl. verb. Beneficium, 3. quæstio. 2. iuxta mentem textus, verb. insistentes, & quæ in eo dicunt Archid. & Ioan. Andr. Adde, Quod Concilium Trid. sess. 23. capitulo 2. de Refor. iussit, vt promotus in episcopum, intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perdendi episcopatum.

IX. Peccat, qui ecclesiam parochialem accipit, sine intentione presbyterium suscipiendi, vt eius fructus intra annum percipiat, & post eum illam dimittat, cum obligatione restituendi fructus, nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, c. Commissa, §. Cæterum, de elect. lib. 6. quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scilicet confert, tenerique ad seruandam indemnem ecclesiam. Idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyterium, quoduis aliud beneficium accipit, sensu gloss. in c. Relatum, de cler. non resid. & clarius ibi Panor. Quod & si prima facie æquum videri potest, contrarium tamen iure verius est, quum, d. c. Commissa, pœnale, extra suum casum non debeat extendi, præsertim sine rationis (vt ita dicam) identitate, vel maiori, qualis hic non est. I. Præses,

Præses, ff. de pœn. & c. Pœnæ, de pœn. dist. 1. & quamuis alias idem visum sit de eo, qui à principio quidem voluntatem habuit suscipiendi presbyterium, sed postea, ea mutata beneficium retinuit, contra tamen videtur de rigore iuris dicendum, quum longè magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariam intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens, postea cum mala commutauit, vt patet ex se, & textus solum agit de accipiente malo animo. Quod ipsum maiore ratione videtur, de eo, qui non mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit: & etiam de eo, qui aliquod beneficium accipit, animo illud relinquendi, si aliud pinguius sibi conferatur, modo suæ functioni satisfaciatur, quamdiu primum obtinuerit, quicquid dicant Panor. in d. c. Relatum, Syl. verb. beneficium, 3. q. 2. Gab. in 4. dist. 15. q. 8. ar. 3. sine textu, & ratione iusta obligantes homines ad insolita, & nullo iure præcepta, contra c. consulisti, 4. q. 5. Imo, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus, sed non ascendendi ad presbyterium, nec alium ordinem sacrum, quia id nullo iure prohibetur. Quin etiam puto, quod & consului, posse quem iuste accipere beneficium, animo, vt dictum est, satisfaciendi, & cum proposito quod si frater eius primogenitus obierit morrem sine liberis, aut ad componendam pacem, aut extinguendas lites, aut alia similia, aut ad augendum decus suum, vel suæ familiae, vel patriæ, expediret ducere vxorem, id faceret. Videtur autem rectum quod ait Sotus, libr. 10. q. 5. ar. 6. de iust. & iur. peccare mortaliter beneficiarios etiam simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris, incedunt sine habitu clericali, non quidem eo, quod non habeant eiusmodi animum, sed quia non deserunt habitum clericalem, Quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus per prædicta. Nec tamen probo quod ait, peccare coniugatos, accipiendo auctoritate Apostolica pensiones super beneficijs, modo eas accipiant, in sustentationem suo statui necessariam. Tum quia id non est contra ius diuinum. Tum quia Papa potest applicare fructus beneficij, de consensu beneficiarij, illis pijs operibus quibus potest ipse beneficiarius: & constat eum posse applicare illos coniugatis egentibus, quod tamen Papa raro, & nunquam sine magna causa videtur facere debere, ob scandalum, quod inde oriretur, arg. c. Nihil, de Præscrip. Cui est consequens, posse quem iuste gaudere pensione à Papa sibi constituta non seruiendo ecclesie, licet contra tenuerit Sot. vbi sup.

X. Qui beneficiarius minorum ordinum tantum, post matrimonium contractum per verba de presenti, retinet beneficium, iuxta mentem glo. & Communis, in c. 1. de Cler. cōiug. Quia ipso iure illud amittit, adeo vt nō recuperet illud, quāuis vxor ante consummatū matrimonium religionem ingrediatur, secundum omnes: quod est verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum, veluti consanguinitatis aut affinitatis non valeat, modo consensus interueniat, vt declarat Panor. d. cap. 3. col. 3. Non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes; Nec constituto in sacris contrahente matrimonium etiam per verba de presenti, quia is non perdidit beneficium ipso facto, quamuis eo priuari possit, vt glo. in d. c. 1. communiter recepta contra Panor. determinat.

XI. Qui in suo beneficio nō residet, nulla ipsum ab eo causa excusante, quia omne beneficium, qualibet tenue, iure communi requirit residentiam, c. Conquerete, de cleric.

119 nota. Pœna pœnæ q̄tini pensiones eubnif?

120

121

de cleric. non resident. & ibi communis sententia. Multiplex tamen causa excusat, prima, auditio Theologiæ ad quinquennium, prælectio eiusdem donec durauerit, etiam sine licentia Prælati, quia eam ius concedit, c. fin. de Magist. & idem est de auditione & prælectione iuris Pontificij, iuxta Archid. in c. 2. de Priuil. lib. 6. & Pan. in d. c. fin. Quod per nouas rationes defendimus, in c. licet, de Præb. Ad alias scientias licentia episcopi requiritur, nisi ubi contraria consuetudo viget, per notata in c. Turæ, de Cler. non resid. I. causa est, obsequium episcopi quoad duos canonicos, ac etiam alios, si occupentur ab eo in utilitatem ecclesiæ suæ vel cathedralis, non autem si solum occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa, & ecclesia non indigente seruitio, c. Ad audientiam, de cler. non resid. adiunctis quæ scribit ibi Pan. n. 8. ad quod reducenda sunt, c. De cetero, & c. Cum dilectus, eod. tit. III. eadem vel maiori ratione, est obsequium Papæ, per eadem iura, modo id fiat principaliter ad inseruiendum, & non ad procurandum beneficia, secundum Ang. verb. Clericus, 7. §. 2. Dixi, (principaliter) quia minus principalis intentio non nocet; per dicta supra cap. 23. nu. 10. III. licentia legitima, gloss. recepta, cap. inter quatuor, de cler. non resid. Voco legitimam, eam, quam datis ad quem ea res pertinet, & ex causa boni viri arbitrio probabili & in scriptis quando id ius requirit, de quo infra. V. consuetudo honesta, iuxta Innoc. in c. ex turæ, de cler. non residen. recept. à Pan. in d. c. inter quatuor, & alios communiter, quanuis consuetudo absentadi se sine causa, nihil valeat, iuxta eundem ibidem, & omnes, neque cum ea fraudando ecclesiam obsequio debito. In omni tamen casu obseruandum, vt beneficium debito non fraudetur obsequio, & subditi bene gubernetur, & quanuis qui abest sine causa probabili cum licentia, aut sine illa peccet, non tamen videtur teneri ad restituendos fructus quo ad condēnetur, iuxta mentem Pan. in cap. 1. de Celeb. Miss. quamuis Ang. teneat contra verb. clericus, 7. §. 5. nisi quando iure exprimitur. Quæ omnia, & aliquot alia clarius quàm vnquam explicuit Concil. Trid. Primo in sess. 6. cap. 1. de Refor. præmittendo quales debeant in episcopum promoueri, monendo promotos, vt suum officium impleat, Innouando omnes antiquos canones de Resid. episcoporum, & nouè statuendo, vt quicumque episcopus, vel eo superior sex menses, à suo episcopatu sine legitima causa abfuerit, perdat quartam partem omnium suorum reddituum, & si per alios sex, alteram quartam, & si vltra, denunciatur Sedi Apostolicæ per eos qui hoc facere ibi præcipiuntur, quo grauius puniatur, & mox, in cap. secundo iubet, vt omnes habentes inferiora beneficia, requirentia residentiam personalem, cogantur facere illam, & quod priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipientibus, nulli proferat, nectemporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda, fuerit concessum, quo casu episcopi tanquam delegati Sed. Apost. provideant, vt per deputationem idoneorum Vicariorum, & cõgruæ portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini, quoad hoc, priuilegio, seu exemptione quacunque suffragante. II. prædictum Concilium, sess. 23. c. 1. de refor. adijcit, omnium prædictorum & aliorum rationē, in hæc verba. Cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbiq; diuini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, paupe-

pauperum aliarumque miserabilium personarum, curam paternam gerere, & in cætera omnia pastoralia incumbere, quæ omnia ab iis nequaquam præstari & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt, &c. ex quo obiter notandum, non solum Episcopos, sed etiã parochos iure diuino teneri ad residendum in suis parochiis, & ad prædicandum populo: quæ alibi non videntur ita expressa. Declarat itē malè colligere aliquos ex dicto capitulo 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinque menses, & exprimit, quod quilibet episcopus, qualiscunque, & quantuscunque etiam si sit Cardinalis, obligatur ad prædictā residentiam personalem, subiiciens tamen, quod licet abesse, quum Christiana charitas, vrgēs necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ, vel Reip. vtilitas id postulat. Decernit autem, quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Põifice, aut à Metropolitano, vel eo absente suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idē Metropolitanus absentiam probare debeat, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus, & Reipub. officium, episcopatibus adiunctum: cuius quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Poterit itē abesse duos vel tres menses in anno, ex causa cuius iustitia soli ipsius conscientia relinquitur. Addit autem contra facienti nouam pœnam vltra peccatum mortale, & pœnas statutas per canones antiquos. Et d. sess. 6. vt pro rata temporis absentie non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta conscientia tenere, imo teneatur ecclesiæ, fabricæ, vel pauperibus erogare, non obstante vlla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non potest compositio. Addit itē hæc verba. Eadem omnino etiam quoad culpā, amissionem fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta synodus declarat, & decernit, ita tamen, vt quandocunque eos, causa prius per episcopum cognita, & probata, abesse cõtigerit, Vicarium idoneum, ab ipso ordinatio approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquunt. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam vltra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineat, & quamuis hæc littera in vtranque partem flecti possit, arbitror parochum, posse abesse duos menses, absque licentia scripta cum causa, quæ videatur ei iusta. Tum quia ante Conciliū id licebat, & à iure antiquo non est recedendum, sine iure nouo expresso, l. Præcipimus, C. de appell. etiam per arg. à cõtratio sensu capit. A nobis, 2. de sent. excõmun. Tum quia episcopo, qui magis tenetur residere, permittitur. Tum quia verba Cõcilij habent, eadem omnino seruanda quoad hoc in curatis inferioribus, quæ in episcopis. Tū quia est pars benignior. Ad primū nouè questum, Resp. Capellanos Regum perinde posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papæ, si vtrisque eiusdem generis priuilegia sunt concessa, imò & magis, si forte plus sit eis fauore Regum concessum, arg. c. Indultū, de Reg. iur. lib. 6. Ad 2. autem, quod Caietanus non dissentit ab his, quæ ante Concilium Trid. quod post eum habitum est, seruanda fuisse supradiximus.

XII. Qui beneficiarius horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. Lat. habitum sub Leone X. sess. 9. §. statuimus, cuius tenor est. Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consequuione, sine legitimo impedimento, officium diuinum

diuinum recitare omiserit, pro tempore, quo non recitauit, fructus suos faciat, imò eos impendere tanquam rem iniuste captam, in fabricam beneficij aut elemosynas pauperum teneatur. Cui addo, quod fœ. rec. Pius V. cui nostra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc §. per extranag. seq. Pius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ex primo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, ut quicumque habens beneficium ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur. Veruntamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi rata prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei, euidentius atque expressius prouidere volentes, statuimus, ut qui horas omnes canonicas, vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui verò Matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, tametsi aliquis choro addictus, non recitans omnibus horis canonicis cum alijs præsens adsit, fructusque & distributiones fortè aliter assignatas sola præsentia, iuxta statuta, consuetudinem, foundationem, vel alias sibi lucrificasse prætendat. Is etiam præter fructuum, & distributionum amissionem. Item ille, qui primis sex mensibus, officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, grane peccatum intelligat admisisse. Declarantes præstimonias, præstimoniales portiones, & quauicunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habentia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Ex quibus noto Primo reprobari opinionem Soti & nonnullorum dicentium non obligare prædictum §. statuimus. II. Verum esse, quod dixi declarando prædictum §. in d. cap. Quando, not. 7. nu. 32. videlicet, quod prædicta restitutio non est necessario faciendâ fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia, sed satis est largiri eos pauperibus. III. Id, quod hinc ibi intulimtis, & quo non semel consolati sumus aliquos scholasticos pauperes qui ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, Quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendò, saltem de consilio confessorij eos sibi tanquam vni de pauperibus, qui ad dandum aliquid pauperibus tenentur. Tum quia potest illud sibi accipere, tanquam vnus ex eis, si vere talis est, saltem de consilio confessorij, & quoad forum conscientie, per tradita à Bald. in l. Id quod pauperibus, quæst. 22. C. de Episcop. & cleric. Cald. conf. 39. de Testam. Anch. in conf. 84. Domina Apollonia, per ea, quæ latius scribimus in dict. not. 7. nu. 25.

III. Quod non sufficit restitutionem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrificata per distributiones quotidianas, quæ debentur eis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerunt, quibus

accrescunt; per cap. 1. de cler. non resid. lib. 6. cum et adnot. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, arg. cap. ea re, de iureiur. nisi, quando ignorantur quis sit, c. cum tu, de vsu, vbi gloss. cum communi.

V. Quod idem eadem ratione dicendum videtur, de fructibus ecclesiarum, vbi est statutum, ut fructus male percepti restituantur certis operibus pijs, quia illis deberet fieri prædicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte quam corpus seu grossam canonicatum vocant, quam canonici ita lucrantur ratione suorum canonicatum, ut pars non lucrificata ab vno, accrescat alijs, & obueniens tempore vacationis, non reservatur successori, qualè regulariter non habet canonicus, secundum gloss. singul. in cap. Quod sicut, de elect. verb. consentire, sed diuiditur inter superstites, iuxta notata in cap. Relatum, in 2. de testa. Idem eadè ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quamcunque causam, sicut per hanc non recitandi, quia de similibus idem est iudicium, capitulo dudum, 2. de electio. Non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod sic verb. Clericus, 8. §. 5. Rosel. tamen, & Syl. verb. clericus, 4. quæstio, 24. idem quod nos tenent. Tum per prædictum §. statuimus, qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituendum, quod primis sex mensibus à consequutione beneficij accepit, & manifestum est, illum in peccato mortali notorio fuisse, si notorie omisit, & si occultè, in occulto.

XIII. Qui beneficij sui ædes, vineas, prædia, & alia bona dolo vel negligentia destruit, vel damnificat, cum obligatione reficiendi & restituendi, Host. in sum. de Pœn. & remis. §. Quibus, verb. 1.

XIIII. Qui suspensus à beneficio, aut excommunicatus per canonem aut per hominem, recipit fructus, & impendit eos, perinde ac si non ita esset ligatus, quia suspensus à beneficio, non potest de fructibus beneficij dispendere, nisi ad se, & suos modeste sustentandos, & hoc si bona non habet, vnde viuat, secundum glossas, capitul. Cum Vintoniensis, verb. Admiserant, de elect. clem. ut hi qui, de Ætat. & qual. cap. Pastoralis, §. fin. de Apellat. receptas per Panor. & communem in locis ordinarijs, & in capit. Apostolicæ, de except. sed excommunicatus nihil potest accipere, iuxta gloss. receptam in dicto cap. Pastoralis, in fine. At quia hoc intelligendum est, de excommunicato per quem stat, quominus absoluaatur, & illud de suspenso in pœnam, qui non potest facere ut absoluaatur, videtur nihil differre in hoc excommunicationem à suspensione ob contumaciam, quæ tam facile ac excommunicatio tollitur, ut rectè sentit Dec. in d. §. si. Ut autem peccetur per dispensationem fructuum beneficiorum inter viuos, vel per vltimas voluntates, dictum est supra, c. 17. nu. 94. Quibus addo Concil. Trid. quod sess. 25. cap. 1. de Refor. omnino interdicit, nedum episcopis, sed & cæteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, ne consanguineos familiaresve suos, retribus ecclesiasticis augeant, aut illos, iis, nisi pauperes sint, distribuant, eosque monet, ut omnem humanam erga consanguineos, & propinquos affectum, ceu malorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas, principaliter propter pecuniam (quod Simonia est) dictum est supra, cap. 23. nu. 101.

motu de pio quinto sobre el beneficio qnoveza

canonicus: de grossa

124

del gesso piso. l. odes comul gado y lleria los fructos

del qñe me dicitur
125

XV. Qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum vnum suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta, iuxta glo. sing. in c. Dudum, 2. de elect. receptam à Pan. & communi ibidem, & ab alijs quos cito in Repet. c. Ad hæc, de Præb. & probatur per c. Conquerente, de cler. non resid. & tenit Tho. quolib. 8. ar. 19. & quolib. 9. ar. 19. Dixi (diuisa) quia secus si legitime vnita, aut annexa, c. Vnio, 10. quæst. 3. cap. Cum venissent, de restitut. spol. cap. Eam re, de ætat. & qualit. & cap. extirpandæ, §. Qui vero, de Præb. Dixi (in titulu) quia licet habere vnum in titulum, & aliud ad tempus cõmendatum, ad sex menses tantum si est ecclesia parochialis, cap. Nemo, de elect. lib. 6. Dico (ad tempus) nam de cõmendato in perpetuum, idem dicendum est, quod de dato in titulum, iuxta Cardin. Alexandr. in cap. Cum autem, 44. distinct. Gomes, in reg. de infirmis, resig. quæst. 13. & citatos per eum. Maior. in 4. distinct. 24. quæst. 13. quod probauimus in cap. De multa, de Præb. excepto quod vacans per mortem Comendatarij, censetur vacare eo modo quo vacabat tempore quo fuit ei commẽdata, quod stylus Roman. cur. hodiernus palam seruat. Dixi (quorum vnum sufficit) aliqui secus, nam quamuis Concilium Trident. sess. 24. cap. 17. de Refor. quod approbat tacitè prædictam gloss. statuerit vt vnum tantum conferatur vni, qualis & quantumcunque sit ille, adicit tamẽ, quod si illud ei non suffecerit, liceat ei aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, habere. Ex quo duõ collige, posse quem iustè tenere duo beneficia simplicia non requirentia residentiam personalem, quorum alterum non sufficiat absque villa dispensatione: quæ ante hoc Concilium fuit communis opinio in cap. Cum iam dudum, & c. Extirpandæ, §. Qui verò, de Præb. Et quod Cõcilium non prohibet retentionem plurium, etiam requirentium residentiam personalem, per iustam dispensationem. Dixi (absque dispensatione) quia non sufficit habere iustam causam ea obtinendi: attento solo iure naturæ, & diuino, sine dispensatione iuris positiui id prohibentis, iuxta S. Thom. in dict. Quolib. 9. ar. 15. Dixi (aut consuetudine iusta) quia tantum, licet non plus, valeret illa, quantum dispensatio, iuxta eundem ibidem, quia vtraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali, vel diuino, cap. fin. cum ibi latè notatis de consuetud. Porro, iusta causa tenendi plura attento iure naturali: & consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi, est secundum eundem circumstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollendam deformitatem quam multitudo beneficiorum præ se fert: plura siquidem beneficia tenere, vt ille ait, nec adeo suapte natura est malum, vt per nullam circumstantiam iustificari possit, vt fornicatio, & alia id genus vitia, neque adeo indifferens, vt sine aliqua circumstantia iustificante liceat, vt habere duo prædia, vel domus, vt supra capit. 23. num. 1. diximus. Talis est circumstantia eius, cui attenda suæ personæ qualitate, non sufficit vnum beneficium ad honestè decenterque viuendum. Talis, item tanta prudentia, sagacitas & industria alicuius, vt speretur plus eis, quibus præest, profuturus, etiam absens, quam communiter alius præsens, & potius accipit, propter vilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam propriam, iuxta Innocent. cap. Cum iam dudum, nu. 4. de Præben. recept. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Host. cap. Graue, col. 2. eodem titulo: Talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas, & scientia, d. capit. de multa. Quamuis hæc causa

causa videatur includi in prima, quoniam ideo cum nobili, & graduato dispensari posse videtur, per d. cap. de multa, quia eius honesta sustentatio, pluribus quam alterius indiget, vt ibi diximus. Talis etiam visa fuit Cardin. in Clement. Gratæ, de Rescript. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorem vicum, vestitum, & famulatum, & alia eiusmodi, sed ad largius erogandum in pauperes & opera pia, retento sibi tantum, ad vitam decentem necessario, & vera huius intentionis executione.

Quare confessarius non debet absolueri habentem plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarum vel alia similis circumstantia, Maior vbi supra, arg. 6. Dico (saltem) Tum quia non sufficit quælibet illarum, sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalis licet ante prædictum Concilium sustentari poterat, post illud tamen non potest, quum illud absolute prohibeat habere plura beneficia etiam compatiblea, vltra id vel ea quæ sufficiunt honestæ atque dicenti sustentationi, iuxta prædictam gloss. sing. dicto cap. Dudum, in 2. de elect. Quoniã tamen Conciliũ non prohibet tenere beneficia illa quæ ante fuerunt collata, sed ne de cetero conferantur plura vni, consulimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d. opinionem Card. quã, licet sit contra Pan. & communem, semper putauimus veram ante illud. Quo fit, vt iure quis miretur, etiam post prædictum Concil. à Pontificibus Max. conferri multa quorum vnum sufficit, vni, & multos sibi collata retinere, quæ profecto iure, retinere nequeunt, etiam cum dispensatione, nisi iustificetur per intentionem à Cardinale requisitam. Addo quod idem Concilium sess. 24. capitulo 17. statuit, vt plures parochiales ecclesias, aut vnam parochialem, & vnam cathedralem obtinentes, cogantur alteram infra sex menses dimittere. In quo pondera verbum, cogantur, &c. per quod respondimus neutram ipso iure vacasse. Pondera item id habere locum, etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales, quamuis audiam aliquos contradicere, argumen. capitul. ordinarij, §. Cæterum, de offic. ord. lib. 6. quod aiunt esse innouatum per idem Concilium, sess. 6. capi. 1. de refor. Quorum opinio licet disputando forte defendi posset, consuli tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, vt ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram omnes, qui ante etiam cum legitima dispensatione, tenebant duas. Tum quia licet principium d. c. Ordinarij innouetur, vsque ad §. Cæterum, ille tamẽ tacetur. Hoc tamen ius nouum, non extenditur ad alia incompatiblea legitime obtenta, & ita qui habet alia beneficia incompatiblea, puta plures personatus, vel vnam parochialem, & aliam dignitatem, vel personatum quæ non sunt ecclesiæ parochiales, non est cogendus relinquere yllum.

XVI. Qui fructus sui beneficij in plures quam tres annos locat, aut in emphyteosim dat, clem. 1. de reb. eccles. non alien. & est excommunicatus in terris vbi est recepta extrauag. Pauli II. de qua infra, c. 27. nu. 147.

XVII. Qui parochiano petenti sacramenta non ministrat, vel non dat licentiam alteri confitendi, vel interest matrimonio clandestino, vt supra, cap. 22. nu. 68. aut benedicit secundas nuptias, nu. 83. aut primas tempore indebito, ibidem.

XVIII. Qui inducit aliquem ad promittendum, aut iurandum, se accepturum sepulturam, in sua ecclesia, aut quam iam accepisset, non mutaturum, cap. 1. de sepult.

de sepult. lib. 6. & est excommunicatus excommunicatione Papæ reservata, Clementin. Cupientes, §. Sanè, de Pœn. de quibus infra cap. 27. & qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco sacro sepelit, c. Quibus, 13. q. 2.

133 XIX. Qui non discit ea quæ necessario scire tenetur, ratione beneficij, vel officij, neque vult illud renuntiare, cap. Non est putanda, 1. quæstio. 1. & l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. Porrò, sacerdos quatenus sacrificat, duntaxat est obligatus scire legere, cantare, & constituere, glo. clem. 1. de concess. præb. verb. Reputamus, quâ Card. Pan. & Imol. probant ibidem, & faciunt multa, quæ adduximus in prælect. c. Si quando, except. 10. & 11. de Rescript. & quatenus sacramenti minister, scire debet cuiuscunque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi, & quatenus confessorius & iudex fori conscientiæ, scire debet, quod supra cap. 4. dictum est. Quo fit primo, vt religiosus, & quibus non est onus curæ animarum, neque audiendi confessiones, satis & scire, quæ sunt necessaria sacrificio, iuxta mentem Innoc. recep. in c. Cum in cunctis, de elect. II. Quod qui habet prædictum onus ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus; vt dictum est, & ita, qui licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est, ad id quod obtinet, ratione loci, aut personarum subditarum, & non vult discere, quo fiat idoneus, non debet absolui, arg. d. c. Cum in cunctis, & eorum, quæ ibi Innoc. recep. ait & Panor. in c. Venerabilis, de Præb.

XX. Qui negligit, aut ob timorem omittit communicare parochianum iam morientem, vel eius confessionem audire, quamuis pestilentia laboret, iuxta dicta cap. 14. nu. 11.

XXI. Qui beneficium ecclesiasticum accipit sciens, aut scire debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictum esse, & titulus eius est nullus, c. Cum inter, de elect. c. Postulastis, & c. Si celebrat, de cler. excomm. minist. & qui in solo peccato mortali id facit, iuxta Panor. & d. c. Si celebrat, quod non est verum, vt probauimus ibidem post Feli. in c. Dilecto, de excep. col. 3. Maio. in 2. dist. 44. q. fin. col. 3. & in 4. dist. 18. q. 4. col. 1.

134 XXII. Qui non dicit tot, & tales Missas, quot & quales, & quo in loco tenetur, absque iusto impedimento, aut quas omisit, vt debet non eomplet, argum. c. 1. de Pact. & Procem. Greg. & c. significatum, de Præb. Quot autem teneatur dicere parochus in quantum parochus, non videtur iure determinatum, nec sufficienti ratione probari, quia nulla concludit, omnibus diebus eum Missam dicere debere, neque omnibus, quibus commodè potest, quamuis sic omnibus festis, de præcepto colendis, quia in eis populus eam tenetur audire, c. Missas, de Consec. dist. 1. Quare primum institutio vel constitutio particularis seruanda est. II. Consuetudo quæ pro lege habetur, quando lex deest, c. Consuetudo, 1. dist. & ita vbi est consuetudo dicendæ Missæ omnibus diebus per se, aut per alium, non satisfacit dicendo diebus, quibus commodè potest, quia tenetur per se vel per alium, quolibet die dicere, & vbi est consuetudo, vt solis dominicis & festis, vel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se vel alium in illis, quamuis Sor. de Inst. & iur. lib. 9. q. 3. ar. 1. non satis caute iudicet parochum teneri, & satisfacere, celebrando quoties decenter potest, facellani autem siue capellani, tenentur dicere, quas, vbi, & quomodo institutio facellorum, vel eorum promissio habet, argum. dicti c.

dicti c. Cum dilectus, de consuetud. c. 1. & c. Qualiter, de Pact. Addo, quod onus annexum beneficio, vt illud obtinēs quotidie celebret, de sancta Maria, non obligat ad missandū omnibus diebus, neque ad Missam dicendā de illa omnibus, quibus Missare tenetur, sed solū illis quibus frequentius salua honestate, & deuotione debita potest, dicto c. significatū, de Præb. onus autem dicendi per se, vel per alium omnibus diebus, de omnibus diebus intelligendum est, vt ibidem diximus.

135 XXIII. Qui contrauerit alicui sequentium præceptorum Concilij Trid. quod sess. 25. cap. 1. de Refor. præcipit, vt habens beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus, sin minus, per alium; & vt in posterū non valenti legere per se, non conferatur eiusmodi beneficium, decernens collationem ei factam esse nullam. Cui consequens est, acceptantem peccare, argum. c. eum qui, de Præb. lib. 6. Et in sess. 5. cap. 2. quod habens beneficium curatum, prædicet verbum Dei suo populo, vt minimum dominicis & festis solemnioribus, & doceat ad salutem necessaria, quod est tanquam nouum & singulare notandum, & sess. 23. cap. 6. quod nullus obtineat beneficium ante 14. annum; & quod in minoribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario vel aliqua schola, quasi via ad maiores suscipiendos versetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nouissima est, & sess. 24. cap. 12. Quod archidiaconi sint magistri aut licentiatii in Theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quoad hoc doctoratum, vel licentiam iuris ciuiliis, Medicinæ vel Artium, quod curia seruat, per quod soluitur quæstio missa mihi ex Hispaniis, & quod per Archidiaconum intelligitur solum is de quo loquitur Rubrica de offic. Archid. qualem in Hispania neminem scio, quia prædicta Rubrica solum videtur loqui de illo qui est caput capituli, & primus post Pontificem, & tales Hispania in sæcularibus ecclesiis vocat Decanos, & in Regularibus, Priores, & in Gallia, vt plurimū, Præpositos, cui alludit c. Quamuis, de verb. signif. Reliquæ verò dignitates non conferantur, nisi constitutis in anno 22. Per hoc corrigitur c. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. quod præscripsit in hoc anno 20. Et prouisi de beneficiis curatis teneantur infra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario profiteri fidem Catholicam, spondentes se in Romanæ ecclesiæ obedientia permanuros: Quod ipsum, de canonicatibus, & dignitatibus prouisi faciant, non solum, coram episcopo, sed etiam in capitulo, alioqui non faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam valde nouum est, quatenus multum addit capitulo Ego N. & capitulo Nullus, de iureiur. respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatem, canonicatum, aut portionem, qui non sit ordine sacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in ea ætate constitutus, vt infra tempus statutum initiari valet. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus, omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij, diaconatus, vel subdiaconatus. Hortatur etiam Cōcilium vt saltem dimidia pars canonicatum conferatur tantum Magistris vel doctoribus, aut etiā licentiatis in Theologia vel iure Canonico. Pondera, quod hoc postremum non est præceptum, sed tantum exhortatio, quæ non obligat, §. fin. 4. distinct. Quodque nullius statuti, aut consuetudinis vigore liceat, ab ecclesiis ultra tres menses ab esse: 136

nō liceat ab ecclesiis ultra tres menses ab esse:

fructibus episcopatus, non excedentibus summam ducatorum mille, aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorum, pensiones, aut fructuum reservationes non assignentur. Hoc videtur tangere Papam, qui licet ligari non possit, capitulo proposuit, de Concess. præbend. seruat tamen hactenus inuiolabiliter, & ubi parochiales non sunt diuisæ, diuidantur, & ubi non sunt, erigantur, non obstantibus, &c. Item ff. l. 25. capitulo 4. de Refor. Quod episcopi in Synodis, & Abbates, & Generales ordinum in Capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de Missis, si earum fuerit exorbitans numerus, vel elemosynæ iis dicendis impares: Hoc videtur ius nouum, quoad Abbates, & Generales, sed non quoad episcopos. Qui argument. capitul. cum accessissent, & c. ex parte, de constit. & eis adnot. possunt hoc facere, etiam sine synodo, iure antiquo, quod non videtur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum argum. c. li. de verb. signif. Item capitulo 13. Quod quarta funeralium, solitaria ante annos 40. per solui ecclesiæ parochiali, soluat, etiam si postea concessa fuit alicui monasterio, non obstantibus, &c. & sess. 25. c. 7. de Refor. statuit, quod in postertum accessus, regressus, aut coadiutoria cum futura successione non cõcedantur, nisi quoad episcopatum, & Abbatiam, certis ad id causis concurrentibus, & sess. 24. capitulo 19. de Refor. Quod nec mandata de prouidendo, gratiæ expectatiuæ, etiam sub nomine indulgii, nec aliæ quæcunque gratiæ ad vasatura, aut indulgentia, ad alias ecclesias cuiquam concedantur, & hactenus concessa, abrogata censentur, & c. 8. Quod nulla ecclesiæ parochialis etiã si reseruata fuerit, & vacet in Curia, nisi per concursum, & oppositionem præiudicium examine, de quo ibi, conferatur. *Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertatis altius quam hactenus, trado in c. Non dicatis, 12. q. 1.*

De peccatis prædicatorum siue concionatorum.

Prædicans ut peccat, si id facit sine facultate quam N. dare potest, & aduertens se esse in mortali, mentiens, numero 141. miscens ridicula, detrahens prælati, decimare dissuadens, num. 142. si religiosus sine consensu episcopi, num. 143. Prædicandum quid, quoties, quibus, & a quibus, nu. 143.

141. PECCAT primo Concionator, qui publicè concionatur absque facultate legitima, c. excommunicatus, §. Quia vero, de Hæret. qualem habet episcopus per totum orbem, & parochus in sua parochia, qui potest dare illam alteri noto, & alias probato quoad suam parochiam, sicut episcopus quoad suam diocesim, & Papa quoad omnes, ut colligitur ex Pan. & communi in c. inter cætera, de off. ordin. & c. excommunicatus, §. Quia vero, de Hæret. & ex Cardinali, in clem. Dudum, de sepult. quia sunt ordinarij, & ordinarius potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, delegare, iure canonico, iuxta glo. recep. c. Peruenit, 95. dist. II. Qui aduertens se esse in peccato mortali, ante iustam contritionem concionatur, secundum Caiet. in 3. par. q. 64. ar. 6. & 2. sec. quæstio, 187. ar. 1. qui retractauit, quod dixerat in summa verbo prædicatorum peccata, in princip. & Tomo 3. de vsu spiti. quæstio. 1. ubi oppositum tenuit: quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini euangelij. Et qui aduertens mentitur concionando

circa

circa doctrinam fidei, bonorum morum, historiarum sanctorum, miraculorum, aut prophetiarum, ad cohortandum, inducendum, aut mouendum auditores, iuxta Caiet. in sum. verb. prædicatorum peccata. Dixi (circa doctrinam fidei, &c.) quia mentiri circa alia, non est peccatum mortale, nisi notabiliter scandalizaret, ut de mentiente in iudicio, & confessione dictum est, supra c. 18. nu. 3. Et ut peccat qui principaliter vel minus principaliter ob laudem, honorem, vel pecuniam prædicat, & quanto plus mereatur, qui pure ob Dei gloriam id facit, colligas ex cap. 23. nu. 6. & latius ex Comment. c. cum minister, 23. q. 5.

Qui verò concioni fabulam, & facerias, aut aliquid ridiculum miscet, peccat quidem, iuxta S. Anton. par. 3. tit. 18. cap. 4. & Caiet. 2. sec. q. 164. ar. 2. sed cõmuniter non plusquam venialiter, iuxta eundem, in dict. verb. Prædicatorum peccata.

II. Qui religiosus concionando, prælati ecclesiæ, & sacerdotibus detrahit, præsertim, quo laicis placeat, clem. 1. §. Quibus, de priuileg. Quod intelligendum est, iuxta glo. ibidem, verb. Detrahendo, de detractatione nominatim, expresse, vel æquipollenter facta: licet enim generaliter prælatorum vitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quamuis dicta clem. solum loquatur de religiosi, quia sæpius in eo peccant, idem tamen de secularibus dicendum est, quoad peccatum, quamuis non quoad pœnas ibi constitutas, argument. gloss. Clement. in 1. de rescript. verb. Præsidentes, adiuncto textu in leg. interpretatione, ff. de pœnis. Quæ confirmantur per Concil. Lateranense, quod sub Leone X. sess. 1. vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias, per sacram scripturam non approbatas, & Prælati ecclesiæ detrahere, addens aliis pœnis excommunicationem latæ sententiæ reseruatae Papæ, quod non latuit Caietanum, in summa verb. excommunicatio, cap. 18. sub fin. Et qui religiosus, concionando dissuadet populo decimarum solutionem, & est excommunicatus, Clem. Cupientes, de Pœnit. de quo infra cap. 27.

III. Qui contrauenit præceptis Concilij Trid. quod sess. 5. cap. 2. præcipit 143 ut nullus regularis prædicet in ecclesiis sui ordinis, nisi prius examinatus & approbatus à suo superiore, de vita, moribus & scientia, obtenta ab eo licentia quæ Episcopo præsentet, benedictionem ab eo petendo. In ecclesiis vero, quæ sui ordinis non sunt, etiã licentia episcopalis necessaria erit. Episcopi etiam neminem regularem extra claustra viuentem, nec secularem sacerdotem prædicare sinant, nisi eis noti sint, & moribus, & doctrina probati, etiam cuiuscunque priuilegij prætextu, & sess. 24. cap. 4. de Refor. quod nullus secularis vel regularis etiam in ecclesiis sui ordinis prædicet, contradicente Episcopo. Episcopi autem singulis dominicis, & festis solemnibus, diuinam legem per se, in suis ecclesiis annuntient, vel si legitime impediti sint, per deputatos ab eis, in aliis verò ecclesiis, per parochos, vel alios, tempore verò aduentus, & quadragesimæ quotidie, vel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, & sacram scripturam annuntient, & festis diebus pueros doceant doctrinam Christianam, & obedientiam erga Deum & parentes, & cap. 7. quod ministrantes Sacramenta, etiam si sint episcopi, iis qui ea suscipiunt, illorum vim & usum explicent, & inter Missarum solemnias, vel alia diuina officia, vernacula lingua, festis diebus legem diuinam populo exponant, & postpositis inutilibus quæstionibus quæ non ædificant. Resitem incertas, aut

speciem falsi habentes proponi non permittant, & curent prædicari doctrinam veram de purgatorio, & festi. 22. cap. 8. Quod omnes curam animarum gerentes, per se vel alios aliquid ex his, quæ in Missa leguntur dominicis & festis exponant, & mysterium sanctissimi huius sacramenti declarent.

De peccatis Coniugatorum.

Sponsalia clandestina post Concil. Trident. complens, & utens matrimonio præsumpto, &c. ut peccat, nu. 144.

Matrimonium præsumptum cessat, & coram quo parochus contrahendum, sine cuius præsentia contractum nullum, nu. 144.

144 **P**EC-CAT primo coniunx, modis supra cap. 22. à nu. 30. positus, & non complens sponsalia clandestina contracta etiam post Concil. Trident. quia illud solum matrimonium & non illa annullat. Et qui vitur matrimonio præsumpto per copulam carnalem habitam post prædictum Concil. quia post illud cessant matrimonia præsumpta per cap. Is qui, de sponf. Et qui discedit à matrimonio contracto coram parochus habitationis feminae, etiam si parochus habitationis viri non assistat. Et qui vitur contracto publicè, etiam coram toto populo, sine præsentia præfati parochi, vel alterius presbyteri, cum licentia illius, vel ordinarij: quia congregatio Concilij Trid. sub Pio V. interpretata fuit, sufficere, & requiri parochum mulieris, & non viri.

Cap. XXVI. Ut se geret Confessarius erga confessum.

Confessarius doceat confessum hoc & hoc, alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat, nu. 1. hoc præstari faciat quinque casibus, nu. 2. facile non iudicet esse mortale, quod est contrarium, quid tunc faciat. Non absoluat nolentem facere necessaria, nu. 3. Quid faciat quando pœnitens contrariam suam opinionem habet, n. 4. Quid quando uterque dubitat. Quid dicat ei, qui restituere debet. Quid ei qui alia vice restitutum se promissit, et non præstuit, n. 5. Quid faciat in absolutione peccatorum cõseruatorum cum breui resolutione, n. 6. Peccatum reservatum cui, & quomodo confitendum, & soluendum, nu. 6.

Absolutio excommunicationis precedat peccatorum absolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc, nu. 7. 8. & 9.

Absoluat pœnitens ab omni excommunicatione, maiore, & minore, sic, nu. 10.

Absolutio peccatorum detur in hac forma, quamvis ad substantiam eius minus sufficit, nu. 11.

Absolutio conditionalis non detur, nu. 12. & data à peccatis, censuris, & irregularitatibus, ab eo qui pœnitentem poterat absolueri, ab omnibus quas incurrisset, etiam oblita includit. & c. n. 13. & cum datur ab eo qui non poterat, quid fiet, & an absentis dari possit, nu. 14.

1 **P**ERACTA confessione, confessarius ut diximus in principio, c. 1. de pœnit. dist. 6. n. 30. doceat ea in quibus errare animaduertit, putando peccatum esse, quod non est, aut contrà, aut esse mortale quod est veniale, aut contrà, saltem in his quæ scire tenetur, idemque faciat de censuris, quas falso credit esse, vel non esse, per principium capit. 1. de pœnit. dist. 6. & quæ ibi tradimus, & arg. c. omnis, §. Sacerdos, de pœnit. & remiss. Deinde pro varietate pœnitentium, alium

alium arguat, alium soletur, alium de diligentia, & ordine memorandi, & accusandi modestè laudet, & ad gratias ob id agendum incitet, aliis, alias virtutes magis commèdet, aliis, alia vitia acrius increpet. Porro, pœnitenti docto, diligenti, & sapè contenti, & celebranti, aut nil dicat, aut solum, ut faciat, quæ nouit facienda, & cum sit lux, & tal aliorum, caueat, ne sit eis offendiculo, ut copiosius dixi in d. c. 1. à nu. 52. III. Præmissis ante vel post prædicta interrogationibus opportunis, faciat concludi confessionem dicendo, se commississe illa omnia peccata, & alia multa, quæ non satis meminit, cogitatione, verbo, opere, & omissione, & persuadeat proponere, nunquam amplius Deo iuante, ea nec alia saltem mortalia, ob eius amorem peccaturum, iuxta dicta supra capitulo 1. nu. 12. sed non obliget eum ad id voto, iuramento, vel alia promissione, quæ nouum vinculum adiciat, nisi cum ius id præcipit, ut in excommunicato notorio absoluendo, capitulo ex parte, de verb. sig. & c. solet, de sent. excom. lib. 6. & in incendiario, c. Pellissimam, 23. q. 8. & in mutilatore, c. si quis membrum, ead. cau. & q. & manifesto raptore, aut ecclesiæ violatore, capit. super eo, de Rapt. & vsurario publico, capit. Quamquam, verb. Nullus, de vsur. lib. 6. & in publicè iniuriante personis ecclesiasticis, cap. Quisquis inuentus fuerit, 17. q. 4. IIII. Caueat facile negare absolutionem pœnitenti dicendo esse mortale id de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet; sed potius consulat libros, vel doctos, vel certè persuadeat ei propositum faciendi, quod iure facere debet, consilio N. vel N. quibus confidit, vel aliorum quorum iudicio fidendum est, tale enim pœnitentis propositum sufficit, ut absoluat, Ang. verb. Confessio, 4. §. 3. & Sylu. verb. Confessio, §. 20. adiunctis, quæ diximus supra cap. 23. nu. 21. V. Quod nullatenus absoluat pœnitentem, nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale, per dicta sup. cap. 10. nu. 4. VI. Quod si sint contrariæ doctorum opiniones, quarum alteram confessarius, & alteram pœnitens sequitur, & confessarius credit euidenti se textu, vel ratione nititur, pœnitentem autem dubia, non debet eum absolueri. At si confessarius non adeo forti ratione nititur, vel pœnitens vitur pari, vel fere pari, & habet aliquem pro se doctorem clarum, poterit eum absolueri, ut post Adri. in 4. de confess. q. 5. dub. 7. col. 5. tenuimus in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 66. non distinguentes inter proprium parochum ad audiendum confessiones obligatum, & alium qui potest audire, & non tenetur, ut nec Adri. distinxit, quicquid Gofred. relatus per S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 20. §. 2. dicat. Adde, Quod, ut cum dubitatur an aliquid sit mortale, nec ne, securiorem partem cõfessarius & pœnitens eligere debent, ita quum dubitatur, an pœnitens hoc facere, dare, aut pati debeat; benigniorem opinionem confessarius eligere debet, Ang. & Sylu. vbi supra. Dixi, (quum dubitatur) nam confessarius vel pœnitens credens suam sententiam esse veram, non dubitant, ut diximus in d. c. si quis autem, à nu. 9. VII. Quod pœnitentem, ad aliquam restitutionem aliquorum obligatum, inducere debet ad propositum eam faciendi, quàm cito commodè poterit, iuxta dicta in c. 17. nu. 54. admonendo eum si nimis differat, in peccatum mortale recasurum, & gratiam quam per confessionem & absolutionem adeptus est, amissurum. Quin & cum, qui confessionem, præterita, restitutionem promissit, nec restituit, non debet absolueri quoad restitutionem, si potest restituere.

4 *quæ entre alcoses ayopi monus. quid faciendum:*

do *el cofor amador restituere*
82 *al pœnitente non restituere. quid agendum. & nõ absoluat si potest restituere.*

restituatur, nisi raro, vt in d. c. 17. num. 39. insinuatum est. VIII. Quod pœnitentem habentem peccatum referuatum, non debet absoluere ab eo sine priuilegio, bulla, vel alia licentia eius, qui illa potest dare, sed vt dixi in capit. Consideret, §. Cautus, nume. 10. de pœnit. distinct. 5. debet absoluere à quibus potest, & pro absolutione referuati, mittere ad eum cui referuatum est, cui solum referuatum confiteatur, vt ab illo absoluat, aut absoluendus ad priorem confessarium remittatur. Posset item pœnitens per se, vel per alium ante vel post suam confessionem, impetrare facultatem secretam, verbo aut scripto, ab eo, cui referuatum est, absoluendi à proprio confessario, aut quia is modus periculosus est, eo quod peccatum extra confessionem detegitur, turius esset, vt confessarius per se vel alium impetraret sibi facultatem absoluendi ab illo vel illo peccato, ei referuato.

IX. Quod pœnitentem excommunicatum prius debet absoluere ab excommunicatione, quam à peccatis, alias mortale sacrilegium committeret, vt diximus in d. cap. Consideret, §. Cautus, num. 24. post Palud. in 4. distinct. 17. quæst. 1. colum. 4. argum. cap. si celebrat, de cler. excomm. minist. cap. sacris, de his quæ vi, contra Angel. verb. confessio, §. 10. sequentem Monald. pro se incautè citantem Richar. qui contrarium tenet, licet absolutio peccatorum si concederetur, valeret, modo, quo supradictum est, cap. 9. num. 5. Quod si facultatem absoluendi ab excommunicatione non habet, nullatenus à peccatis absoluat, quousque absolutus ab ea, redeat, aut adferat mandatum ad absoluendum eum. Porro, in absoluendo ab excommunicatione, seruare debet formam iuris, quæ, vt diximus in cap. 1. in princip. dist. 6. num. 54. habet primum, vt iuret parere super eo mandatis ecclesiæ, c. ex tenore, c. De cætero, de sent. excomm. II. Quod parti satisfaciatur, si offensa, aut debitum est notorium, c. Ex parte, de verb. signif. & c. Solet, de sent. excomm. lib. 6. aut impensas, si contumacia est notoria, cap. Venerabilibus, §. porro, eod. tit. & lib. & hoc si potest, si minus, præstet sufficientem cautionem, id est dando pignora, vel fideiussores: & si neque hanc potest, deriuratoriã. Nouè autem addimus, quod quamuis distinctio debiti, offensæ, aut contumaciæ notoria, & dubie, locum habeat in foro exteriori, in interiori tamen non habet, sed solum si scit, aut nescit, se debere, aut offendisse, aut quantum, aut quomodo, aut cui soluere debeat. Quia in hoc foro cessant præsumptiones, & confessum à pœnitente pro certo, notorium habetur, iuxta omnes, argu. cap. tua, c. Is qui, de sponsal. quod est vsu frequens, & theoria rarum. III. Quod humeros nudatum cum psalmo Miserere mei Deus, aut alio pœnitentiali, virga, fune, aut flagello cadat, & post gloria patri, &c. Kyrie eleison. &c. Pater nost. &c. & cum versiculis saluum fac. &c. Dominus vobiscum, &c. Oremus, Deus cui proprium est miseri, & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tuæ pietatis absoluat. Per CHRIS-
TUM D. N. Amen. c. Anobis, 2. de sent. excomm. & tradit Ant. 3. par. tit. 24. cap. 77. §. 1. quem sequuntur alij, & post absoluat in hæc verba. Autoritate qua fungor, absoluo te à vinculo excommunicationis quod incurristi ob hanc vel illam causam, & restituo te sacramentis ecclesiæ & communioni fidelium. In nomine patris, &c. Amen. Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolutione, alioquin à solis expressis esset absolutus, iuxta omnes.

Quamuis

Quamuis mea sententia satis est, habere intentionem eum ab omnibus absoluendi, & comprehendendi omnes suis verbis. Si vero; ob vnam tantum causam sæpè incurrit, sufficit dicere, toties, quoties eam incurristi. Et quia statim dicemus expedire, vt generaliter absoluat quemlibet pœnitentem ab omni excommunicatione, sub conditione, si & quatenus est opus, & potest, quamuis non videat eum aliqua teneri, à fortiori expediet, vt eum sic absoluat quando eum absoluit ab aliqua particulari qua videt eum teneri. Quamquam autem modus prædictus, regulariter seruandus est, quando commodè potest in absoluendo excommunicato, absolutio tamen aliter facta valet etiam solum dicendò, Ego te absoluo ab excommunicatione, vel rebenedico te, aut aliud æquipollens, cum intentione absoluendi, Syl. verb. Absolutio, §. 2. vt diximus in dict. cap. 1. vbi addimus nu. 55. ne faciat femina nudare humeros, quia nullo iure id cauetur, & à nu. 60. quod quatuor prædicta non sunt seruanda, quando excommunicatio non est certa, & ad cautelam absoluitur. Et Leonè PP. X. fratribus ordinis Minorum concessisse, ne quando excommunicatos in foro conscientia absoluant, teneantur eos flagellare dicendò psal. Miserere, compen. priuileg. verb. Absolutio, 1. quoad seculares, nu. 14.

X. Confessarius imponat pœnitentiã, ante absolutionem, gloss. sing. in Clem. 10. Dudum, §. statuimus, verb. Audire, de sepult. quod tamen non est necesse; quia tantum valet, & tam sacramentalis est quæ post, quam quæ ante imponitur, vt dixi in princip. dict. c. 1. nu. 33. post Gerson. in tract. de excomm. 2. par. arg. l. Lecta, ff. de reb. cred.

XI. Absoluat eum ad cautelam, ab excommunicatione maiore vel minore, suspensione, vel interdicto, in hanc sententiam. Si teneris aliquo vinculo excommunicationis maioris, suspensionis, vel interdicti, quibus te possum absoluere, absoluo te, si & quatenus possum, & expediret, sed non est necesse adiungere, restituo te sacramentis ecclesiæ & communioni fidelium, iuxta Gerson. vbi sup. & omnium mentem; quia eo ipso quo absoluitur, eis restituitur.

XII. A peccatis absoluat, præmittendo Misereatur tui, &c. Dominus noster IESVS CHRISTVS te absoluat, & ego auctoritate ipsius qua fungor, te absoluo ab omnibus peccatis tuis. In nomine Patris, & filij, & spiritus sancti: Passio D. N. IESVS CHRISTI & merita Beatae Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Non sunt tamen hæc omnia necessaria: Essentialia enim & necessaria sunt illa sola: Absoluo te, vt diximus in d. princip. nu. 9. & colligitur ex vtroq; Tho. 3. par. q. 84. ar. 3. & ex Concil. Florent. in decreto euge, §. 4. quia quæ absolutionem præcedunt, sunt preces, & quæ sequuntur, sunt iniunctio pœnitentiæ generalis, vt diximus in cap. 3. nu. 4. & in d. cap. 1. nu. 36. & 52. post Tho. quol. 3. Alia multa verba multi adiungunt, quæ non solum sunt superflua, sed etiã periculosa, è quibus sunt illa, (De quibus contritus, &c.) Tum quia absolutio non solum comprehendit peccata contrita, sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum ea pœnitens confiteri teneatur, quia etiam attrita certæ speciei comprehendit: quoad effectum remittendi, vt supra dictum est, cap. 1. nu. 40. Tum quia scrupulos gignere posset, vt dixi in d. cap. in princip. nu. 31. Vbi nu. 27. etiam dixi, qualiter intelligenda sit determinatio quædam.

quædam Io. Gerson, quo vera sit. Admonemus etiam id quod vbi supra, nu. 62. quod non debet absolueri ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis, dicendo. Ego te absoluo ab excommunicatione, aut à tuis peccatis, sub conditione, si illud, aut illud taceris, aut si satisfeceris. Tum quia absolutio non debet esse in suspenso, arg. c. Adde quoniã, de Appell. Tum quia licet sortiretur effectum post adimpletam conditionem, peccaret tamen, qui eam sic faceret, vt dixi ibidẽ, nu. 65. Quãuis possit ferre sub cõditione de præterito, quæ actum non suspendit. Cum ad præsens, ff. si cert. petat. veluti dicendo, si fecisti, aut præstitisti talem rem, ego te absoluo, vt dicitur, quum de baptismo dubitatur, si tu non es baptizatus, ego te baptizo, cap. 2. de baptif. Quod si superior absens inferiori facultatem dederit, vt casibus sibi referuatis absoluat sub eo modo, vt iterum illi confiteatur, quando præsens fuerit, confessarius tenetur illum modum pœnitenti declarare, & si eum non acceptauerit, non debet audire, si ante confessionem id sciuerit, nec à referuatis absolueri, si post confessionẽ sciuit: si tamen consenserit absolutioni, adeo valet absolutio, quod quamuis postea pœnitens superiori non cõfiteatur, valere illa non desinat, peccatum tamen mortale nouum cõmittere. Est autem valde notandum, quod qui confitetur alicui habenti facultatẽ absoluedi, ab aliqua excommunicatione, vel peccato referuato, quibus ipse tenetur, & obliuiscatur illa, & absoluantur ab omni excommunicatione & peccato si & quatenus potuit cõfessarius, vt supra est dictum, absoluitur etiam ab eis, ita quod quamuis postea factus memor eorum cõfiteatur illa vt tenetur alteri, qui talem facultatem non habet, ab illis possit absolui ab eo, quia deserunt esse referuata, & habere excommunicationem adiunctam, quippe quæ per priorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solabilia à quouis proprio sacerdote, vt dixi in cap. 1. §. Cautus, de pœnit. distinct. 5. & in capit. 1. in princip. nu. 70. de pœnit. distinct. 5. allegando locum specialẽ vbi id dixit Palud. in 4. distinct. 18. quæstio. 5. colum. pen. quem nemo allegat, quamuis generaliter allegando eum sequantur, S. Anton. Ang. Syl. Gab. & Adr. in locis, quos in d. §. Cautus, citamus. Et ideo qui confitetur habenti authoritatem absoluedi ab omnibus peccatis, & censuris, per viam confessionalis, bullæ, Iubilei, vel aliam, prudenter facit, curando, vt modo supra dicto generaliter ab omnibus excommunicationibus, & peccatis absoluantur: imò, & vt secum in irregularibus dispensetur, si etiam ad eas se extendit facultas! Quia si postea in mentem venerint, satisfaciunt confitendo peccata, nulla obtemperata absolutione à censuris, nec dispensatione ab irregularitate, quod religiosi notare debent qui in visitationibus, ab irregularitate, & aliis censuris generaliter absoluiuntur à superioribus, nam esto tunc non meminerint illa, sublata censeantur, nec tenentur aliam absolutionem quærere ab eis, sed satisfaciunt confitendo simpliciter peccata, ob quæ illas incurrerunt. Angel. verb. Confessio, 1. §. 12. Ros. verb. Confessio, 2. §. 9. Syluest. verb. Confessio, 1. quæstio. 4.

XIII. Quod si absoluit aliquem ab excommunicatione, aut à casu referuato, à quibus ipse non poterat, debet procurare facultatem absoluedi eum ab illis, & post habitam eam absoluet eum præsentem, si præsentiam eis habere potest, sin minus, absentem ab excommunicatione; quando voluerit, & à peccato referuato, quando ille in gratia esse videbitur, secundum Anton. qui ait multos insignes

de absolutione

insignes theologos congregatos super hoc in Concil. Basil. conclusisse, huiusmodi pœnitentem posse absolui in absentia, etiam si præsentia eius haberi posset, sed scandalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam est absolutus, & propterea oportet ipsum iterum confiteri. Quod equidem ego resellere minime audeo, licet nonnullis contrã videatur, & si prædictam facultatem habere nequit, admonete debet eum si potest, vt se absolueri faciat à tali casu, aut peccato, à quibus ille non potuit, vt dixi in d. princip. nu. 60. Displicet autem illud Directorij, lib. 1. tit. 15. §. 143. scilicet, vt obtemperata absoluedi facultate, iterum pœnitentem accersat, & cautẽ lingat, se eum de aliquo peccato iam confessio interrogare velle quo melius eum erudiat de nonnullis aliis, si postea commisit, & ab omnibus absolueri. Tum quia raro id sine scandalo fiet. Tum quia non potest illum ab illo peccato, & aliis absolueri, nisi omnia peccata integrẽ ex proposito absque tali fictione confiteatur, cap. omnis, de pœnit. & remiss.

Pœnitentia iniusta est imponenda, alia cur falsa dicta omnibus eadem leuis necessaria, & alia grauis indiscretẽ ponitur, nu. 15.

Pœnitenti iniusta quid, eam Deus solus nouit, nu. 16. & septennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori contra communem cum S. Thom. nu. 17. arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum sed ad istum, & in imponenda consideret hæc, sit conueniens, quales non sunt hæc, nu. 18.

Confessarius ante ipsam pœnitentiam iniungat, dicat hæc, & quanta esset iniungenda, n. 19.

Pœnitentia satisfactoria alia à necessaria culpa delenda, & qua eorum acceptanda, nu. 20.

Pœnitentia, ex causa, diminui & mutari potest, nu. 21. & 22. & per opera alias debita fieri, nu. 23.

Pœnitens quod officium relinquet, nu. 24.

Confessarius pœnitenti absoluto hæc consulat, nu. 25.

XIII. Quod frequenter rogati super quantitate pœnitentiæ imponendæ, tandem conclusimus octo. Primum, quod confessarius debet conari imponere pœnitentiam iustam pœnitenti. Tum quia ea minorem Greg. falsam, appellat in c. falsis, de pœnit. dist. 5. Non eo quod nil profit, vel absolutionem irritam faciat, sed quia pœnitentem fallere potest, præbendo occasionem credendi, se per illam, plenẽ satisfacere. Tum quia Abulens. super 18. Matth. q. 49. circa finem, dixit confessarium imponentem pœnitentiam pro suo libito, sine alia circumspeditione peccate, quãuis non declaret, an mortaliter, an venialiter, nisi quando nullam scienter iniungit, cui satis concordat Concil. Colon. de satisfact. §. ex prædictis, multa de hac re tangens, & Adr. in 4. de Clauib. quæstio. 2. colum. 6. sacerdotem non debere condonare offensas contra Deum factas sine multa prudentia, & pœnitentia, argum. capit. si is qui prælatus, 23. quæstio. 4. & Maior. in 4. dist. 20. colum. 3. non esse veri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ, eius paruitate latari. Tum quia Concilium Trident. sess. 14. cap. 7. post hæc scripta declarauit, conuenientes pœnitentias esse à confessariis imponendas, & non leues pro grauib. iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo fit, vt constanter affirmemus, non rectẽ fungi officio suo confessarios, qui omnibus vnã & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem voluntã

16 voluntariam imponunt. I I. Illam esse pœnitentiam iustam, quæ neque est maior neque minor merita, quæque exæquat, & non superat pœnam peccatis confessis in purgatorio luendam, argum. l. iustitia, ff. de iust. & iur. & proœm, Greg. III. Hanc soli Deo esse cognitam; solus enim ille nouit, quanta pœna debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem & cōfessionem condonato, quia solus ipse nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam absolutio sacramentalis tollit, meritum item operis satisfactorij tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis
17 vel minus, saltem ex opere operantis satisfacit. IIII. Vulgatum esse, vnicuique peccato mortali, iuxta canones, pœnitentiam septem annorum iniungendam esse, in quod allegatur Gratian. in capit. Hoc ipsum, §. 1. 33. quæst. 2. Pro quo nunquam nos textum reperire potuimus, vt dixi in d. capit. Falsas, nu. 14. quamuis sic multas glossas receperat in d. capit. Hoc ipsum, & in capit. Admonere, 33. quæstio. 2. & in capit. Prædicandum, 22. quæstio. 1. & capit. sunt plures, de pœnit. distinct. 3. quæ id dicunt. Et communis cum Host. in summ. de pœnit. & remiss. §. Quæ pœna, & Palud. in 4. distinct. 10. quæstio. 2. Anton. 3. par. titul. 17. capit. 10. Cui consonare videtur stylus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum. Quare contrarium putamus. Tum quod id tenet Thom. in 4. distinct. 20. quæstio. 2. ante quem idem sensit Hier. in capit. Mensuram, de pœnit. distinct. 1. Tum quia nec Gratianus dicit ecclesiam septennem pœnitentiam, in singula peccata stauisse, sed tantum pro grauissimis peccatis iniungi solitam fuisse in d. capit. Hoc ipsum, §. 1. Tum quia dici potest, illam pœnitentiam non fuisse taxatam pro foro interiori, sed exteriori, vt probamus in d. capit. Falsas, nu. 14. Tum quia ibi ostendimus illos 46. canones pœnitentiales, quos Host. in d. §. Quæ pœna, colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia ineptè imponeretur pœnitentia septennis pro vnoquoque peccato ei qui mille confitetur. V. quantitatem, & qualitatem iustæ pœnitentiæ, nunc & semper relinqui, relictamque fuisse prudentis confessarij arbitrio, d. c. Mensuram, c. Deus, de pœnit. & remiss. & c. Tempora, 27. q. 6. non quidem vt sensit glo. d. c. Mensuram, & Pan. in d. c. Deus qui, nu. 4. & Anton. Borgen. in capit. 2. de empr. ad effectum vt pœnitens facta pœnitentia iniuncta magna, vel parua ab omni pœna purgatorij liberetur, quia hoc falsum est, iuxta Mag. & communem in 4. distinct. 20. & probamus in d. capit. Mensuram, & capit. Deus qui, & in Repet. §. in leuitico, de pœnit. distinct. 1. Nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad penitentiam impositam acceptandam teneatur, secundum aliquos, vt dicemus infra nu. 20. Sed ad effectum, vt animæ negotia, quoad hunc mundum, & quoad alterum mediocriter gerantur. VI. Confessarium circumspicere debere in æstimanda pœnitentia, magnitudinem, & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitate in personæ pœnitentis, an sit robustus, an debilis, iuuenis, an senex, assuefactus pœnitere, an non. An item videatur magnam recusaturus, aut quamuis acceptet, eam non impleturus, an sit pauper, an diues, magnopere curare debere, ne pœnitentiam ineptam imponat, qualis est elemosyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magna delicato, & in altiori loco posito, qualis quæ imponitur vxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile obsequium debito.

de in pœnitentia

debitorum impedimentum, vel in periculum lapsus spiritualis, aut detectionis peccati occulti, iuxta mentē S. Anton. 3. part. titul. 17. capit. 10. §. 10. qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Host. in capit. Mulier, de senten. excommun. maximè sine suis maritis, vel cum illis in longinquum, cum domi manentes sanctos inuisere spiritu possint, Maio. in 4. distinct. 17. quæstio. 2. qualis panis, & aqua, & solitudinis, melancholico, & scrupuloso, qualis multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, vt dicimus in dicto capitulo, Consideret, §. ponat, num. 4. & 8. de Pœnit. distinct. 5. & aliarum similes. VII. Confessarium pœnitenti dicere de bere, iustam pœnitentiam, quæ sibi imponenda erat, solum Deum Optimum Maximum scire, & timentes Deum, & cupientes vitare pœnas alterius vitæ, antiquitus septem annorum pœnitentiam pro vnoquoque maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offensæ purgandæ adhiberi oportere, sed quod non intendit imponere ipse, nisi spontè velit eam suscipere. Et si responderit se velle, & iudicat illum impositam impleturam, iniungat eam, quæ iuxta videbitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis canonibus pœnitentiabilibus præcipiuntur. Nam, vt habet Concil. Colon. vbi supra, iam quod sperandum non sit, vt communiter ab hominibus iterum suscipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamen esset, vt aliqui ad illas reuocarentur: in quod mouere potest etiam formulam antiquam concedendi indulgentias per relaxationem annorum & dierum in pœnitentiam iniunctorum, de quarum modo intelligendi pauca, quæ hec in loco scriptissimum, remittimus, ad repet. §. in Leuitico, de pœnit. distinct. 1. n. c. 11. à nu. 12. quem in multis reformatum edemus, ope diuina, ante annum iubilei proximè futurum, qui erit, 1575. VIII. Quod pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiam satisfactoriam, diminuat, quantum ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi, iuxta Maio. in 4. dist. 20. q. 1. co. 3. Dixi (satisfactoriam) quia restitutoria, vel ad exeundum à peccato necessaria, qualis est alieni restitutio, odij mortalis depositio, & dimissio concubinæ, & officij, quod sine peccato exerceri nequit, & conuersationis qua se credit in mortale peccatum lapsurum, necessario imponenda est, quam si nolit acceptare, nullatenus est absoluentus, vt dixi in c. satisfactio, de pœnit. dist. 3. & d. §. ponat se, & latius in hoc Latino, c. 3. à nu. 5. & cap. 14. à num. 31. Rectè autem faciet concedendo, vt quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præscripto, reficere possit alio, vel elemosyna redimere. X V. Quod ex his potest satis inferri decisio quæstionis, sup. cap. 3. à n. 2. tactæ, & huc remissæ, an pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiam iustam à confessario præscriptam, in qua, placet sententia subtilis Doctoris Scoti, in 4. dist. 17. quam sequitur Gab. dist. 16. q. 2. & Med. in Cod. de confess. fol. 75. disertè tractans eam, s. Quod sufficit pœnitenti habere propositum satisfaciendi Deo, hic vel in purgatorio, quibus consonat Host. in summa, de pœnit. §. Et an sit, vers. Quil de operibus, & Pan. in c. significauit, nu. 2. eod. tit. nisi quatenus tenent, tenent ad acceptandam aliquantulam, & saltem vnum Pater noster, quibus nullus Canonista, quod sciam, conradixit, sed de veritate huius limitationis inutile prorsus duco disputare, Quod nemo sit iam saxeus pœnitens, qui bona fide confiteatur, & nolit vel tantillam pœnitentiam acceptare. Pro qua Scoti sententia, & contra eam multa hæc in loco in Hispano adduxi, quæ consultò

omitto, eo quod videam in Vibe, & in Orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo quod nolit acceptare pœnitentiam sibi iniunctam, modo habeat propositum verum planè satisfaciendi Deo, viuens, per bona opera, & indulgentias, vel mortuus in purgatorio cruciatu horrendo, quamuis contrà teneat Palud. in 4. distinct. 17. quæstio. 2. ar. 1. cum aliquot alijs. Pro quibus vrget cap. Omnis, de pœnit. & remis. habens, pœnitentiam à confessario iniunctam, à pœnitente acceptari debere, & Concil. Flor. agens de sacramento pœnitentiæ habet confessarium, pœnitentiam arbitrari debere, & quòd omnes catholici confitemur, cōfessarium, sicut potestatem habet ad absoluendum, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse hæreticum declarauit Concil. Trid. sess. 14. c. 8. & can. 25. & Concil. Lateran. quod sub Leone X. sess. 9. §. Ad abolendum, præcepit confessarijs, ne blasphemos Dei & suæ matris, absque magna pœnitentia, ad arbitriū seueri confessarij absoluant, sed his responderi potest, solum per ea probari, quod confessarius sine iusta causa, non debet imponere minorem ea quam arbitratur iustam, sed cum illa sic, arg. l. Quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de his, qui not. infam. & addu-
 21 ctorum per Dec. in c. At si, §. de adulterijs, de iudic. etiam nullam imponendo, vt cum iam iam spirantem, nec pœnitentiam facere potentem, sine vllius pœnitentiæ impositione expressa absoluit. Multæ autem sunt iustæ causæ minuendæ pœnitentiæ, puta impotentia eam implendi, vt proximè dictum est, magnitudo contritionis, quæ sola interdum totam pœnam remittit, iuxta glo. solemn. d. cap. Mensuram, senectus, debilitas, ægritudo, timor probabilis: quod iustam non implebit, arg. cap. sicut dignum, de Homicid. & c. Aut facta, de pœnit. dist. 1. tempus Iubilei, vel aliarum indulgentiarum, arg. c. Cum ex eo, de pœnit. & remis. & extrau. 1. & 2. eod. tit. iniunctio, & acceptatio, & directio omnium bonorum operum totius vitæ in satisfactionem pœnæ peccatis suis debitæ, arg. cap. 1. & 2. 26. q. 7. Porro, cum valde diminuit iustam, moneat pœnitentem eius reinarum, quâ gran-
 22 dis esset imponenda, quanto plus prodest exigua præsentis vitæ, quàm magna futuræ, collimet, & dirigat omnes curas & labores, in præsentis perferendos, & mortem ipsam etiam necessario subeundam, in satisfactionem pœnitentiæ, quæ omnia ratione hac suscepta, leuius feret. Addo, quod etiam iniuncta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa, puta quia bona fide putat pœnitens, se eam implere non posse, aut non sine difficultate, vel periculo salutis, animæ, vel corporis, quia tunc, non solum confessarius qui eam imposuit, sed etiam alius si ipse facile adiri non possit, etiam eo inferior mutare potest, scilicet Episcopus impositam à Papa, & parochus impositam ab Episcopo, iuxta glo. sing. & recept. capit. Tempora pœnitentiæ, 26. quæst. 7. vt latius post Dec. dicimus in d. c. At si, §. 1. etiam non iterata confessione eorundem peccatorum, ob quæ imposita fuit, modo imposita fuisset, ob peccata eiusmodi, à quibus, qui eam mutat, absoluere potuisset, iuxta Monal. in sum. de pœnit. §. An possit imponi à non proprio sacerdote, Syl. verb. confessio, §. 17. Rosel. verb. confessio sacramentalis, §. 11. quamuis stricto iuriconsonantius ageret, qui eius implementum differret; quousque posset eum, qui illam imposuit, adire, si spes breui adeundi foret. Pro prædictis facit, quod (gratia
 23 Deo misericordiosissimo) possumus ei satisfacere, operibus bonis, etiam alia ratione debitæ, & de necessitate etiam naturæ subeundis, vt post Caiet. de satisfact. quæst. 1.

quæst. 1. probamus, in cap. 1. de pœnit. distinct. 6. num. 40. post quæ declarauit Concil. Triden. sess. 14. capit. 9. quod pœnis & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis, satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali, aut violenta inuitabili. Quo fit vtilissimam esse illam clausulam, quicquid boni feceris, &c. quam supra eod. capit. num. 10. & in princip. d. capit. 1. de pœnit. dist. 6. num. 36. diximus, formæ absolutionis vtiliter addi, decla-
 24 rato præsertim supradicto modo eius valore: Confessarius tamen pœnitentiam ieiunij aliquorum dierum, aut precum imponens, in dubio censetur imponere, eorum, ad quæ pœnitens non tenetur, & consequenter, is cui ieiunium quatuor dierum imponeretur, non satisfaceret dies Quatuor temporum, aut vigiliæ, ad quas tenetur, ieiunando, secundum omnes. Ad nouè quæsitum, scilicet, An cessatio à peccato & emendatio vitæ possit in pœnitentiam imponi? Resp. affirmatiuè. Tum quia licet pura cessatio à peccato, non sit opus; velle tamen cessare ab eo, verum opus est, & ita non obstat, quod aduersarij dicunt, sola opera esse in pœnitentiam imponenda, iuxta capit. 3. Luc. Tum quia verius esse putamus, opera alias debita, posse in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio. magis vrgentem, in 4. distinct. 15. cum S. Anton. 3. part. tit. 4. c. 20. referente Ægyd. & Richar. id tenuisse, quod & Tho. sentit, in ead. distinct. 15. quæstio. 2. ar. 3. & latius distinct. 19. quæstio. 2. ar. 1. & Gab. q. 2. pro quo vrget Concil. Trid. cap. 9. sess. 14. determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per pœnas, ab ipsomet inflictas, vel alias, naturales vel violentas, etiam necessario patientes, subeundo eas patienter in remissionem eorum, quæ antea tenuit vbi supra Tho. Tum quia non ideo stultè videtur facere, vt Maio. ait, qui clericis non iniungit in pœnitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec alijs alia eis præcepta, quia prudenter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes, bis peccent, contra præceptum ecclesiæ, & confessarij. Tum quia omnis virtutis actus, licet vno respectu sit delectabilis, est tamen alio pœnalis, vt post alios declarat rectè Sot. in 4. distinct. 19. q. 2. ar. 1. & ita qua parte est pœnalis, est ad pœnitentiam aptus: tum quia omne opus bonum, etiam purè mentale est satisfactorium pœnæ peccati remissi secundum Scot. in d. dist. 15. q. 1. ar. 3. communiter receptum. Tum quia dirigens vnum eundem actum in multorum præceptorum implementum, omnia illa implet, & ita pœnitens dirigens vnum, & idem opus, in implementum præcepti ecclesiæ, & confessarij, vtrunque implet, per quæ facile respondeas argumentis Maioris, vbi supra. Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungendo in pœnitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationem vitæ sub pœna noui peccati, quia id esset dare occasionem bis peccandi, vt prædictum est, sed quod aliquando potest præcipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui, quem meritò credit eam seruaturum, & semper potest eam consultiuè imponere, sicut & alia omnia bona opera, quæ facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam pœnitentiam consultiuè iniunctam plus satisfaciet, quam sine vlla iniunctione satisfaceret.

XVI. Quòd cōfessarius non debet consulere pœnitenti, vt deserat officiū aliqui licitum, in quo multū peccat, quando est periculū incidendi in aliū statum in

quo plus peccet. quod contingeret, si mercatori multū in decipiēdo peccāti, con-
suleret relinquere mercaturam, quod futurum sit ei magna occasio adulterandi,
furandi, vel peiora faciendi, sufficit enim vt firmiter proponat nunquam amplius
se quenquam decepturum, & redditurum quod illicitè acquisiuit, vt diximus in
c. Qualitas, de pœnit. dist. 5. post Adri. in 4. de sacra. confes. q. 4. col. 23. Dixi, (alio-
qui licitum) quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest, quia
pœcipiendum ei est, vt relinquat, quamuis ex eo occasio magis peccandi præbea-
tur, neque absoluendus est, nisi se id relicturnm proponat, vt diximus in c. Nego-
25 tium, de pœnit. dist. 5. XVII. Post absolutionem admoneat eum, vt fugiat occa-
siones peccandi non solum eas, quas de pœcepto tenetur fugere, sed etiam alias,
de quarum vtrisque latè dictum est supra; de acceptis quidem, cap. 3. à num. 5.
B. & de datis, cap. 14. à num. 31. A. Consultat item, vt pluries, quàm semel in anno,
confiteatur, vt audiat conciones, bonorum precibus se commendat, & eorū con-
uersionem habeat, etiam si credat, pœnitentem, sua consilia non exequuturum,
vt contra tentationem vitij, quo maximè tenetur, diuinam opem imploret, per
preces alicuius sancti, qui virtute contraria plurimum eniuit, vt meditetur pœnas
infernæ adeo magnas, & perpetuas, vt obuiet inimico suggerenti, semper pœnitentia
locum esse, memoria repetendo, quot passim mille modis, subito absque pœ-
nitendi & confitendi facultate n. orientur. & aliquo vitio maximo illaqueato per-
suadeat, vt firmiter proponat, & interdum voueat, se illam vel illam pœnitentiam
subiturum, si recidat in illud, non autem vt iuret, vel voueat, se id non admissu-
rum, arg. c. Clericos, de Cohab. cler. & muli. nec se, si reciderit, religionē ingressu-
rum. Quæ res frequens est, frequenterque sacram pœnitentiam variè torquet.

*Absoluere ab omnibus etiam reseruat in articulo mortis, quilibet presbyter potest, nu. 26. si-
ne pœnitentia exteriori consulendo hoc, n. 33. ad petēda alia sacramenta inducendo, n. 34.
Absolui vel communicari, an debeat proximus mortis, vel alius loquela priuatus, n. 28. & 29.
Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit, nu. 29.
Bulla indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non profunt, nu. 30.
Bulla, quæ primo vsu expirat, nu. 31.
Absolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confessionem detur, nu. 31.
Absolutio à censuris quid profit mortuo, nu. 32.
Mortuus quis non sepeliendus, num. 32. quid admonebitur, ad quid inducetur, num. 33-
34. & 35.*

26 XVIII. Quod quilibet presbyter Catholicus, non pœcisus ab ecclesia, ab-
soluere potest quemlibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiam reseruat,
& à qualibet excommunicatione, cum admonitione infra scripta, si copia superio-
ris defuit, vt copiosè diximus in capitulo 1. in princip. de pœnit. dist. 6. à nume-
ro 72. per illum tex. & c. Quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. c. Quod super ijs, de
sent. excom. capit. si quis suadente, 17. quæstio. 4. & alia multa. Dixi (presbyter) a-
lius enim, etiam deficiente presbytero, non potest à peccatis absoluere, iuxta glo.
sing. recep. in cap. Pastoralis, §. Præterea, de offic. ordin. neque ab excommunica-
tione, vt probamus, & defendimus, ibidem à num. 83. cum prædicta glo. recepta
ibi ab

ibi ab omnibus, & ab Imol. in l. 1. colum. 3. ff. de Public. iudic. contra glo. proba-
tam ibi à Panor. & Fel. in c. A nobis, 2. de sent. excom. & contra S. Anton. 3. par.
tit. 17. cap. 4. cal. 7. Dixi (Catholicus, & non pœcisus) quia hæreticus, schismaticus,
& excommunicatus excommunicatione maiori, & interdictus, suspensus, no-
torius, aut denunciatus non potest, quamuis alius non reperiatur, vt ibidem proba-
mus, num. 87. post gloss. in cap. Præterea, §. Per manus, 32. distinct. communi-
ter ibi approbatam, & à Pan. & Præpos. in c. Non est, de spons. cum eius glo. Dixi
(Cum admonitione) quia debet admonere, vt si à morte liberetur, non tenetur se
27 præsentare superiori pro peccato reseruat non habente annexam excommunica-
tionem, pro habere verò sic, adeo quòd si sublata infirmitate, quàm cito commo-
dè potest, non se repræsentet, recidet in eandem excommunicationem, capit. eos,
de sent. excom. quia si ille adiri potest sine moræ periculo, non debet absoluere à
reseruat, Innoc. in capit. 1. de sent. excom. neque ab alijs, si est excommunicatus,
donec absoluat: sed neque ab aliquo casu Bullæ cœnæ Domini, nisi cum mo-
deratione, de qua in ea posita infra cap. 27. num. 74. neque relaxare ei aliquod vo-
tum debet, nisi aliam habeat facultatem, vt sup. c. 12. dictum est, nu. 79.

XIX. Quod Sacramentum Eucharistiæ ministrari potest infirmo à iudicio
mentis per phrenesim, vel alias alienato, qui antea signa contritionis ostendit, ro-
lendo manus, tundendo pectus, dicendo Miserere mei Deus, Deus propitius esto
michi peccatori, aut id genus alia, etiam si non petisset sacramenta, & obstinatus
multo tempore in peccato mortali mansisset, nec per multos annos confessus fuisset,
quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus, capit. is qui, 26. quæ-
stio. 6. & à foriori sacramentum extremæ vnctionis & absolutio à quibuslibet
censuris, si & quatenus eas incurrerit, capit. A nobis, 2. de sent. excom. Indulgentia
item iuxta gratias quas habuerit, vt post alios dixi in §. in Leuitico, de pœnit.
distinct. 1. not. 30. num. 31. Sed nullatenus absolutio sacramentalis à peccatis, quia
28 illorum confessio est pars quædam essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua il-
lud nec constare, nec esse potest, vt supra dictum est, cap. 2. & in glo. sum. de Pœ-
nit. distinct. 5. num. 14. per definitionem sacramenti pœnitentiæ, quæ post Maio.
in 4. distinct. 14. tradimus in capit. Pœnitentia, de pœnit. distinct. 3. & singulariter
determinauit Abul. capit. 16. super Matth. quæst. 49. colum. 8. quamuis prædi-
ctum c. is qui, in verb. pœnitentia, contrarium insinuet, sed non probat quia non
debet intelligi de absolute sacramento, sed de absolute excommunicatione,
de qua illud intelligi sentit glo. quatenus allegat d. c. A nobis. Loquela verò
priuatus, qui per signa confiteretur, absolui posset, vt alius mutus, qui etiam ma-
trimonium per signa contrahit, capit. Cum apud, de spons. Quare vtentes in ar-
ticulo mortis formulis absoluendi Manualium vulgariū, caueant, ne interdant
absoluere sacramentaliter, eos, qui sibi nec verbo, nec nutu, vel signo peccata sunt
confessi. Publicus autem vsurarius factus amens, vt non debuisset ad confessio-
nem, & sepulturam admitti, antequam ipse, vel hæres eius præstaret ea quæ iuberi
in cap. 1. sub finem, de vsur. lib. 6. diximus supra c. 17. nu. 279. Ita videtur, quòd
neque ad communionem antequam hæres præstet ea, quæ ante confessionem
eius, ipse debebat præstare si confiteri potuisset, quamuis signa contritionis præ-
ferat, arg. à maiori, c. cum in cunctis, de elect.

*nota. sacramentum Eucha-
ristiæ ministrari potest.*

*nota. dilon q. mostrare signa
contritionis, q. se p. uidi. absduan
esta opinio fieri multos.*

29 XX. Quod infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad concipiendam remissionis suorum peccatorum spem, per iustam de illis contritionem, & propositum ea confitendi exemplo Davidis, 2. Reg. 12. Magdalene, Luc. 7. Laronis, Luc. 23. & aliorum: & monere diligenter, ut quicquid meminerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto, ex contractu, aut quasi contractu, vel ex testamento, statim si commodè potest, restituat, sin minus, declaret, se id debere, & quam optimo iure potest, provideat, ut quam citissimè post mortem eius restituatur, arg. c. Peccatū, de reg. iur. lib. 6. & c. si res, 14. q. 6. Cauèatq; ne aliena hereditibus, aut ecclesijs etiam pro calicibus, vel ornamentis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, & incerta pauperibus, qui sunt eorum heredes, cap. cum tu, de vsur. iuxta S. Anton. 3. par. tit. 10. c. 1. §. 2. Quamuis incerta restituenda pauperibus, possunt restitui mea sententia etiam ecclesijs, aut monasterijs pauperibus, saltem quatenus talia sunt, per citata à nobis in Apolog. lib. de Redit. eccles. quæst. 1. Monit. 28. Quod si noluerit facere, non est absoluendus.

30 XXI. Admonemus id quod pridem admonuimus, in d. §. In Leuitico, not. 30. num. 16. habere multos confessionalia, aut alias gratias, per quas Papa non concedit directè indulgentiam, sed eam concedendi potestatem confessario largitur, & sæpe, quia hoc non aduertitur, contingit, ut quis confiteatur, aut moriatur bullis plenus, & vacuus indulgentijs. Ideoque confessarius curet scire, an confessus, siue sanus, siue infirmus, habeat talia, & habenti illa, postquam eum à peccatis absoluerit: dicat hæc verba, vel alia eiusdem sententiæ. Authoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere possum virtute cuiuscunque tuæ gratiæ, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta mentem S. Anton. 2. par. tit. 10. capit. 3. §. 5. colum. 3. Quod autè vulgo dicitur, & nos copiose diximus in d. §. in Leuitico, no. 16. necessarium esse seruare formam Bullarum, ad veniam vel indulgentias consequendas, intelligitur quoad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quæ conceduntur, sed non quoad verba absoluendi exemplis impressis inserta. Tum per ea quæ in d. §. in Leuitico, not. 30. à num. 6. tradimus, tum quia in originali ea non ponitur, & solum inseritur in dictis exemplis ad docendum indoctiores, quid facere debeant, vtendo illis, vel alijs verbis, iuxta mentem omnium.

XXII. Quod videtur dicere tutius, quod nemo virtute Bullarum communiter absolui potest. Tum quia communiter Bullæ concedunt facultatem eligendi confessarium, qui absolueret possit, &c. & ita videtur requiri, vt confessio concurrat cum absolutione, argum. 1. In delictis, §. si detracta, ff. de Noxal. Tum quia hæc facultas absoluendi à censuris videtur tribui, vt quoddam præludium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, vt prædictum est.

XXIII. Quod quia in hac materia per articulum mortis non intelligitur solus ille in quo quis moritur, sed etiã omnis ille in quo mori probabiliter timetur, vt dictum est supra capit. 2. num. 8. idcirco qui infirmus iam in aliqua simili infirmitate, vsus est bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit vti ea in alia, quia illa per primum vsum expirauit, argum. 1. Boues, §. Hoc sermone, ff. de verb. signifi. nisi addatur in ea, quod si non meriatur illa infirmitate, in qua

in qua infirmus ea vtatur, referuetur ad aliam, qua morietur, vel contineat, vt possit ea vti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod vidimus insertum aliquibus, iuxta mentem omnium.

XXIII. Quod infirmus, qui cum signis contritionis moritur, absque absolutione, ab excommunicatione post mortem potest, & debet absolui, sed tantum ab eo, qui eum sanum in vita absolueret poterat, & non à quouis sacerdote, qui in articulo mortis absolueret eum potuisset, & si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus, vt flagellando absolueretur, quia sufficit flagellare sepulchrum, secus verò si fuerit sepultus in loco non sacro, iuxta dicta supra eodem de viuus absoluendis, & notata in capit. A nobis, 2. de sent. excomm. & valet illa absolutio, ad eum in loco sacro sepeliendum, aut ad illum ab eo non extrahendum, & vt pro eo publicè oretur, Rosel. verb. absolutio, 1. §. 31.

XXV. Quod non sepeliat mortuum in loco sacro, non confessum totum unum annum, à confessione postrema, neque notorium peccatorem, subito absque signis contritionis morientem, c. Quibus, 13. q. 2. & c. Omnis, de pœnit. & Remiss. Nec confitentibus in articulo mortis imponat magnam pœnitentiam exteriorem, saltem mox agenda, sed moneat ad interiorem contritionem quam maximam potest, non tam proponendo pœnas inferni, quam spem misericordiæ CHRISTI pro eo crucifixi, & brachia ad eum benigne suscipiendum tendentis, & representando gaudia paradisi, latè descripta supra prælud. 4. Quia in eo articulo, vt ait S. Gregorius, desperatione magis quam præsumptione quis oppugnatur. Moueat autem ad volendum satisfacere diuinæ iustitiæ, quatenus poterit in hoc seculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instantem in peccatorum suorum satisfactionem, & ad iubendum, vt de bonis suis sibi fiant Missæ, & eleemosynæ rationabiles. Cõsulat simul vt roget amicos, si quos habet præsto, vt precibus, ieiunijs, & disciplinis, eum iuent, ad pœnitentiã, quæ peccatis eius debetur agendam, mittendo eis xenia, & eleemosynas pro conditione rogatorum, quo libètius id agant, ex mente Host. in sum. §. Quando, de pœnit. & remiss. & Palud. in 4. dist. 20. q. 3. ar. 2. Quia certum est alium pro alio pœnitentiã agere posse, qua satisfaciat, pro eius pœna in purgatorio soluenda, vt dixi in d. §. In Leuitico, not. 13. nu. 2. & 7.

XXVI. Post hoc moneat eum ad Eucharistiã, & extremam vnctionem magna cum deuotione petendam & suscipiendam, vtque simul permaneat constans in fide catholica, contra quam, acrius quam vnquam in illo transitu oppugnabitur, & tentatus à Dæmone, vel à se quid credat, respondeat, id quod Sancta mater Ecclesia credit, & retentatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad vltiorem dubitationem descendat. Tentatus item, quomodo est passibilis talis, & talis articulus? respondeat, id ad Gubernatores ecclesiæ spectat, non ad me, hoc saltem tempore, quo satis superque mihi est credere simpliciter, atque bona fide, quod tot Apostoli, tot millia martyrum, confessorum, & virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderunt, quique nunc me in cælo, si in eadem fide, amore CHRISTI & eorum, ornata, constanter discessero, porrectis vlnis prætolantur. Tentatus verò quo ausu tantus peccator, quatenus ipse est, speret adire locum, quæ tam iusti inhabitant, respõdeat diffusus mihi, & meritis meis, quatenus mea sunt, confusus autem meritis D. N. IESU CHRISTI infinitis, &

del'absolution del
qmurio des comulgado

magnis sur gloriosissima matris, & omnium prædictorum qui ea mihi rectè ipsi cõfiteantur, multis modis communicant, & usq; in finem sua bona gratia communicabunt.

35 **XXVII.** Curet confessarius, & qui ægotam circumstant, vt quam minimum fieri potest, de cognatis, & amicis, & rebus temporalibus puta de vxore, filijs, & opibus, & c. cogitet & ne nimia salutis corporalis spes ei fiat, quia se; e; c. b. pariam, & fallacem consolationem, & incertam illius spem, in certam damnationem conuertit a grotus: Id è que opportunum est sæpe colloqui cum eo de morte, etiam si id turbationem & tristitiam quandam pariat, quia pia stat, vt saluari tristitia, compunctus seruetur, quàm vana lætitia luxatus damnetur. Et quidem improbandæ consuetudinis est, polliceri certam salutem, mortis periculo probabili laboranti, contra exemplum Esai. 38. qui saluari metu Regem Ezechiam, ad salutem animæ induxit, dicendo: Dispone de viuituæ, quia morieris, & non viues: optimi enim amici est, admonere tunc eum, mortis periculum imminere, esse que tempus opportunum statuendi nunquam se amplius saltem mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia quod Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit, eius qui se condidit, redemit, sustentauit, qui sibi vitam, salutem, honorem & bona conseruauit, & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam Regna cælestia daturus, vbi cum sua sacratissima matre, omnibus Angelis & sanctis, ipsum videamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus, æternū. Amen.

Admonitio pro volente testari.

Testamentum cur à sano, vel initio morbi & statu gratiæ faciendum, nu. 36.
Testari impediens vt peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur, nu. 36.
Pater cur non tenetur præligere filium digniorem, vt Gubernator publicus, nu. 37.
Lege Nauarrorum & Aragonum pater filium sine causa, cur exheredare queat, nu. 38.
Pater minuere non potest legitimam verè donando, sed remunerando & faciendo piæ, nu. 39.
Doña Maria à Mendoza laudata, num. 39.

36 **T**ESTARI volens, sanus vel in principio morbi id faciat, ne postea successu-
 ri ab intestato, de more varijs modis, & in his notarios, & testes auertendo
 ab eo faciendo, impediant, quominus alijs aliquid relinquat, qui tamen grauissi-
 mè peccant, cum obligatione restituendi, & pœna perdendi hæreditatem, l. 1. C. si
 quis aliq. testa. prohib. & S. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. Quod intelligendum
 est, iuxta dicta supra cap. 17. num. 72. Peccari tamen per se, aut per alios, vt sibi po-
 tius quàm alijs relinquat, sine magna importunitate, non est peccatum, iuxta Sa-
 lic. in l. 3. C. eod. Debet item testator operam dare, vt in statu gratiæ testamētum
 faciat, quia id faciens in statu peccati mortalis, nullam gratiam nec gloriam mere-
 tur iubendo suffragia, & alia pro sua anima fieri, quamuis postea in statum gratiæ
 redeat, & in eo commeriatur, sicut nec ad illum effectum, alia opera in peccato
 mortali facta, profunt, cap. Nihil, de consec. dist. 5. gloss. cap. Quod quidam, de pœ-
 nit. & remiss. & diximus, in capit. 1. in princip. nu. 43. de pœnit. distinct. 6. & in §.
 in Leui-

in Leuitico, not. 19. num. 9. Imo nec ad satisfactionem pœnarum, quas in purgato-
 rio debet, vt significat magni aures, in d. citati à Magistro, in 4. dist. 15. &
 affirmant S. Tho. Bonau. Rich. & communis, dist. 16. licet contrà teneat Scor. in
 d. dist. 15. q. 1. approbatus per Gabr. & Maio. quos sequuti fuimus in c. 1. in prin-
 cip. num. 46. de pœnit. dist. 6. ad effectum magnificandi misericordiam Dei, di-
 centes tamen vtilius esse, vt opinione Thom. ad animarum nostrarum requiem.
 Quare consulendum est testatori, vt quum probabilius existimat, se in statu gra-
 tiæ (qui vt plurimum videtur esse post confessionem, & communionem) testa-
 mentum antea factum, cum omnibus in eo contentis ratificet, & offerat Deo ad
 gratiam eius per remissionem peccatorum promerendam, iuxta mētem omnium.
 Quod verò aliqui dicunt, testatorem, qui nec parentes, nec liberos, qui sunt ne-
 cessarij hæredes, habet, teneri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, nisi ma-
 li, & indigni sint, limitandum est, vt intelligatur de cognatis extremè egentibus,
 quibus nullus alius proximior cognatus est, qui eos alere possit, & velit, quia nul-
 la lex naturalis, diuina vel humana ad plus de præcepto obligat, arg. l. 1. C. de sacr.
 eccles. & dictorum supra c. 24.

Ad primum nouè quæsitum, an Pater relinquens in Castella filio minus digno 37
 tertiam partem bonorum, quam relinquere potest vni, vel pluribus filijs, quem
 vel quos elegerit, peccat? Resp. negatiuè, quia nullam per hoc legem violat. Nec
 obstat, quod Io. Lup. contrarium tenuerit in cap. Per vestras. §. 26. de Donat. in-
 ter vir. & vxor. Tum quia fundamenta eius tantum comprehendunt eos, qui po-
 testate publica debent deligere ad honores, & munera publica ecclesiastica, vel se-
 cularia, iuxta leges iustitiæ distributiæ, quæ dicunt, vt optimi quique ad ea deli-
 gantur, capit. licet, 8. q. 1. cap. Vnum, §. Nunc, 25. distinct. Nos autem agimus de
 homine priuato, qui priuata potestate, ad sua priuata bona delegit, quem nulla lex
 obligat ad eligendum optimum filiorum, sed tantum eum, quem voluerit. Tum
 quia prædictus Ioan. falso imaginatus fuit patrem distribuētē bona inter filios,
 teneri legibus iustitiæ distributiæ, quæ solum ligant eos, qui publica potestate,
 publica, & cõmunia bona distribuunt particularibus, aliquando secundū merita
 eorum, vt quū distribuunt munera, & officia, aliquando secundū fortunas eorū, vt
 quū distribuunt pecunias, iuxta Arist. 2. & 4. Eth. & Tho. recep. 2. sec. q. 123. ar. 3.

Ad secundum, Quod leges Regnorum Nauarræ & Aragoniæ, quibus permit- 38
 titur patribus exheredare filios, relictis singulis eorum quinque solidis, & singulis
 prædiolis, ea ratione iustificatur, quod per illam facultatem filij continentur in
 officio & obedientia paterna, ne dicant quod in Castella frequenter audiuimus,
 filius vnicus sum parentibus meis, velint, nolint, succedam in omnibus eorum
 bonis, excepta quinta, vel, & si habeam fratres, meam tamen legitimam mihi tol-
 lere nequeunt, &c. Nec obstat illud à multis assertum, legitimam partem bono-
 rum parentum deberi filijs, naturali iure, quod humano illorum Regnorum tol-
 li nequit, c. Quæ contra. 8. dist. Non, inquam, id obstat, quia solum est verum,
 quoad filios pauperes, debiles, infirmos, & inhabiles se sua arte & labore honestè
 sustentare non valentes, & ad id legitima parte, vel maiore indigentes, non autem
 quoad alios, vt probamus in c. ius naturale, 1. dist. efficaci ratione, & per l. si quis
 à liberis, §. idem in liberis, ff. de lib. agnos.

39 Ad tertium, Quod licet parentes non possint iusta conscientia minuire filijs partes honorum suorum eis iure debitas, per veras donationes nec contractus simulatos scilicet forma onerosos, & re gratuitos, possunt tamen per contractus vere onerosos, & donationes renunciatorias per fundamenta Iasonis, in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & l. Lupi, vbi supra, §. 50. quibus, & omnibus citatis per eos addo posse, etiam donando aliquid amplius ultra merita donatarij, quia perfecta gratitudo non solum exigit, vt tantum quantum accipitur, retribuatur, sed aliquid amplius, secundum Arist. 5. Eth. & Tho. 2. sec. q. 106. ar. 6. quod applicauimus in Apolog. prædicta, quæst. 1. n. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum, Quod pater potest, dum viuit, largiri de suis bonis in veras elemosynas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animæ suæ, & redemptionem peccatorum suorum pertinentia, quia hoc non est vera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus à murmure quorundam eruditorum Illustrissimam eandemque pientissimam Doñam Mariam à Mendoça, quæ iuuandis pijs operibus, & elargiendis multis & magnis elemosynis cuiusq; ordinis pauperibus Deo deuotis, & secularibus, superare mihi videtur omnes, quotquot à quinque seculis viderim, audierim, & legerim, etiam Reges, & Reginas optimo cum exemplo secularium magnatum, & non parua reprehensione ecclesiasticorum, in eare plus satis dormitantium. Quam vtinam videant omnes sic seruientem CHRISTO, & que in finem in terris, & ipse ego olim regnatem sine fine cum eo in calis. Amen.

CAP. XXVII. DE CENSURIS ECCLESIAE,

scilicet excommunicatione, suspensione, & interdicto, & de irregularitate, & de quibusdam præceptis Confessariorum, & primum de excommunicatione.

Censura quid, & est triplex, nu. 1.

Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem, & c. & minorem, quæ sint illæ, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latam à iure, & latam ab homine, n. 1. quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & in iniustam, & iusta quid, & quid efficit, nu. 2.

Excommunicatio iniusta, quæ diuiditur in iniustam validam, & in iniustam nullam, iniusta valida in duas, quæ differunt sic, iniusta nulla quid operatur, nu. 3.

Excommunicatio iniusta, est nulla in his quinque casibus, nu. 4.

I Præmitto primo, Verbum censura, significare dignitatem censoris, & etiã correctionem alicuius, in qua posteriore significatione hic sumitur, & non pro qualibet correctione, sed pro ecclesiastica, quæ diuiditur in tres, scilicet, excommunicationem, suspensionem, & interdictum, capit. Quærenti, de verbor. signifi. Excommunicatio autem diffinitur esse censura, quæ priuat communionem sacramentorum tantum, aut sacramentorum, & hominum. Et est duplex, minor, & maior:

minor est priuans participatione passiuam omnium sacramentorum, capit. si celebrat, de Cler. excommunic. ministr. Maior verò est, censura priuans participatione tam actiuam, quam passiuam sacramentorum, & hominum secundum sententiam Panor. & communem nostrorum in Rubr. de senten. excom. & Theologorum, in 4. distinct. 18. quamuis dispositiones pœnales in dubio intelligantur de minori pœna, capit. In pœnis, de Reg. iur. lib. 6. Tamen cum Iudex excommunicat aliquem simpliciter sine expressione maioris, vel minoris excommunicationis, intelligitur de maiori, c. pen. de sen. excom.

Duplex est iterum excommunicatio, scilicet generalis, & specialis, capit. A nobis, 1. de senten. excomm. capit. statuimus, & capit. Constitutionem, eod. titul. lib. 6. Generalis autem rursus est duplex, scilicet lata à iure, & lata ab homine: lata à iure est, qua generaliter canon, constitutio, aut statutum excommunicat eum, qui illud, aut illud fecerit, aut non fecerit, capit. 2. de Constit. lib. 6. Clemen. 1. §. Verum, de Hæret. Lata verò ab homine est, quam iudex generaliter fert in eum qui illud, aut illud fecerit, vel non fecerit: inter quas duas, vt infra nu. 40. & 41. dicetur, est magnum discrimen. Nam lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eo qui eam tulit, iuxta gloss. solem. in d. capit. A nobis, 1. quam Host. Panor. Feli. & communis sequuntur, idemque tradit Anton. 3. part. titu. 24. capit. 74. pro quibus tex. in l. fin. ff. de pœn. Moritur, inquam, quoad eos qui eam non incurrunt, antequam ille moreretur, aut priuaretur, secundum Panor. & communem ibidem. At lata à iure, minimè, capit. fin. de offic. leg. secundum eosdem in prædictis locis. Ex quo colligi potest, quid dicendum sit de excommunicationibus, & alijs censuris latis in mandatis visitationum, quæ non sunt statuta, sed mandata generalia, aut specialia hominum.

Diuiditur etiam excommunicatio in iustam, & in iniustam, iuxta glo. in sum. 11. quæstio. 3. Excommunicatio iusta est, quam fert is qui potest, propter quod, & quomodo debet. Quæ nihil operatur quoad ecclesiam triumphantem, & quoad Deum, iuxta sing. gloss. capit. Quodcunque, 24. quæstio. 1. quam plus satis laudant Panor. & Feli. in d. Rub. de senten. excomm. vt dixi in cap. Ita quorundam, in gloss. fin. num. 8. de Iudæis, & declarauimus, in capit. penul. de sent. excomm. Plus (inquam) satis, quia quamuis non auferat communionem omnino interiorem, sed solum præsupponat ablatam propter peccatum mortale ratione cuius fit: auferit tamen, vt num. 18. dicetur, auxilium suffragiorum generalium ecclesiæ, & communionem sacramentorum, quibus iter paratur ad ecclesiam triumphantem.

Iniusta verò est, quam fert is qui non potest, aut aliter, & ob aliud quam debet. Et diuiditur in iniustam validam, & in iniustam inuvalidam. Nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent regulariter, quantum ad forum exterius, & earum virtute in eo tanta fit executio, quanta iustarum, capit. Cum inter, de re iud. & l. Res iudicata, ff. de regul. iur. & aliquæ sunt nullæ, & irritæ, l. Pro laram, C. de sent. sic etiam sententia excommunicationis quamuis iniusta valet regulariter, & ob id Greg. in capit. 1. 11. quæstio. 4. dixit mendam esse, siue iusta sit, siue iniusta, & aliqua nulla est. Iniusta valida diuiditur in eam, quæ est iniusta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formæ, quæ non est essentialis, & in

& in iniustam ex defectu iustæ causæ ad excommunicandum, quæ multum differunt, quamuis enim vtraque valeat, prima tamen tantum ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori, secunda verò parum plus nihilo, nisi in foro exteriori, quia non adimit communionem, quæ omnino est interior, neque suffragia generalia, quæ ecclesia, & eius ministri faciunt, quatenus sunt tales, adeo quod Caiet. in Tracta. 10. quæstio. 2. de effectu excommunicationis dixerit, eiusvisodi excommunicationem iniustam, non esse propriè excommunicationem, sicut nec homo mortuus, est homo. Quod tamen ita non esse probauimus multis rationibus, in d. c. penult. de sent. excom. Quarum à nonnullis desideratarum vna est, quod tota definitio excommunicationis ei conuenit, cum ea separet à communionem sacramentorum, & hominum, quantum ad forum exterius, & etiam quoad interius, vbi sciunt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius iniustitia, quantum ad effectum peccandi, nisi eum eitent, & valet hæc consequentia, separat quantum ad forum exterius, ergo separat: separat quantum ad hoc, ergo separat, arguendo à toto in modo, ad suam partem, vt, est homo albus, ergo est homo, iuxta doctrinam Arist. in Topic. Bald. recep. in l. Conuentulam, C. de Episcopis, & Cleric. Altera est, quod non definit quis esse homo, ex eo quod non videt, nec audit, non loquitur, neque ideo, quod non facit omnia opera quæ alij faciunt, modo aliqua vitia faciat, ita quamuis hæc excommunicatio non efficiat omnia quæ iusta, facit tamen aliqua, propter quæ potest appellari verè excommunicatio, quia operatur id quod est dictum. Et quamuis opinio Caiet. defendi possit, quia effectu non differt à communi, relinquenda tamen videtur, quia differt à communi more loquendi canonum, qui, vt capit. 1. 11. quæstio. 3. habet sententiam Pastoris etiam iniustam timendam esse, vbi glo. & vbiq; Doctores aperte dicunt, valere ac ligare excommunicationem iniustam, & differre ab ea quæ est nulla, Iniusta verò inualida seu nulla, nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quam quod obligat excommunicatum ad seruandum eam, quoad populus sibi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis, ad evitandum scandalum, vt diximus in c. Cum contingat, de Rescrip. pag. 164. & in d. c. penult. de sent. excom.

4 Porro, excommunicatio iniusta est nulla in multis casibus, quos ponit gloss. celebr. cap. Præsenti, de sent. excommu. lib. 6. qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excommunicat, non est iudex saltem excommunicati, capit. Nullus, de Paroch. aut non toleratus, qualis est excommunicatus suspensus à iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum, c. Quanto, de Priuil. & cap. 1. de Conces. præb. lib. 6. §. Ex parte. Tertius, quando post legitimam appellationem fertur, capit. Petuas, de senten. excommu. capit. Ad præsentiam, de Appell. Quartus, quando excommunicatio continet intolerabilem errorem, quem habet, quæ datur contra aliquem, eo quod rectè aliquid fecit, puta quia dedit eleemosynam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum, aut impossibile, capit. Venerabilibus. §. fin. de senten. excommu. lib. 6. & cap. Qui præest, 11. quæstio. 3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato à se, non nominando eos expressè præuia tria monitione, cum intervallo aliquot dierum, capit. Præsenti, & capit. Constitutionem, de senten. excommu. lib. 6. Dixi (cum ex-

(cum excommunicato à se) quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, vt dixit Perus. in capit. Peruenit, 1. de Appell. reputans esse in id singulare dictum capit. Præsenti, in verb. A se.

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædictis cap. quum de more nõ dentur iurere contra participantes nominatim. Tum quia in Lusitania passim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non seruant eorum præcepta, & vtili sunt in possessione ferendi literas contra participantes sine solemnitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi à diuinis, & obtinendi absolutionem. Et ita videtur non esse derogatum illis, cap. arg. eorum quæ notantur in c. fin. de consuet. Nec obstat, quod consequeretur illas literas esse superuacaneas, quia potest dici, quod profunt ad effectum perueniendi ad interdictum & brachium seculare, iuxta cap. 1. cum ei annot. de offic. ordin. Non obstat etiam quod in aliquot Regionibus est consuetudo dandi denunciatoriam, contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha, excommunicando vicinos, participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censetur valida, & ligare vicinos eis participantes: Quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciante, sed cum excommunicatis à constitutione synodali: Denuncians enim non excommunicat, sed tantum declarat, l. hæredes palam, §. sed si notam, ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, vel delegatam in foro exteriori, nu. 5.

Excommunicare nequit Episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum, num. 6.

Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus, nu. 7.

Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat, nu. 8.

II. Præmitto, quod causa efficiens excommunicationis potest esse Papa, & omnes alij Prælati, & si sint minores Episcopis, quales sunt Abbates, Præpositi, & Priores ecclesiarum collegiatarum regularium, & secularium, etiam si non sint consecrati neque benedicti, modo sint confirmati, vel prouisi, quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos, c. Transmissam, c. suffraganeis, de elect. & c. Cum ab ecclesiarum, de offic. Ord. & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi compararunt iurisdictionem, c. Duo simul, de offic. Ordin. & c. Cum contingat, de for. comp. & non alij. Dixi supra (collegiatarum); quia alij qui vocantur Abbates, & Priores in multis regionibus; eo quod sunt Rectores ecclesiarum, habentium multos beneficiarios non viuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi, quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notata in capit. licet canon, & gloss. capit. statutum, verb. Collegiatis, de elect. lib. 6. & Panor. in capit. Nobis, de iur. patr. Quo fit, vt Capitulum sede vacante possit excommunicare, capit. Cum olim, cum ei annot. de Maior.

Maiores & Archiepiscopus, & Episcopus, & Delegatus summi Pontificis capit. De ijs, 12. distinct. & etiam Delegati prædictorum eos in quos habet iurisdictionem delegatam, capit. P. & G. de offic. deleg. Fit item, è contrario, quod Abbates, Rectores, aut Parochi ecclesiarum simplicium parochialium non possunt excommunicare suos parochianos iure communi, neque specialiter, neque generaliter, quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine, imò est pars iurisdictionis fori exterioris, iuxta gloss. recep. in d. cap. Transmissam, quam ipsi non habent, eam tamen possent habere ex consuetudine præscripta, argum. d. capit. Duo simul, & d. capit. Cùm contingat, tunc autem tantam habebunt, quantum consuetudo dederit. Fit item, quod nec episcopus extra suum episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos, capit. episcopum, 11. quæstio. 3. etiam si esset vi pulsus, nisi in loco viciniore episcopatu, iuxta Clemen. 1. de for. compet. aut nisi de consensu episcopi, ubi manent, & habent domicilium, Rot. 13. de consuet. in antiq. aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitionem causæ, argum. capit. Cùm sit, §. fin. de Appell. Videtur tamen, quod qui extra suum episcopatum non residentiam consummauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficijs suis, eo quod non residentiam incœperunt in episcopatu, vel quia res est sita intra illum, argument. eius, quod ait Feder. conf. 182. & Fel. in capit. Postulasti, colum. fin. de for. compet. Fit item, quod non possunt excommunicare mulieres, argumen. cap. Noua, de pœnit. & remiss. Neque laici sine privilegio apostolico, cap. Præter, adiuncta gloss. verb. Ducibus, 32. distinct. Nec quisquam se ipsum, l. Qui iurisdictioni, ff. de iur. omni. iud. & ob id episcopus qui excommunicat generaliter quemcumque qui furatus est, aut furabitur, la sit, aut ludet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excommunicatus secundum Host. in sum. de senten. excommu. §. Quis valeat, & S. Tho. in 4. dist. 18. quæst. 2. ad 2. & Ioan. Andr. in reg. cui licet, lib. 6. communiter receptos, ut probat Henr. lib. de synodo, 2. par. art. 2. num. 26. sed si episcopus solum esset denunciator excommunicationis summi Pont. aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius Vicarij, aut alius qui excommunicat, maneret excommunicatus secundum Bernar. de Busto, par. 2. serm. 37. pag. 3. & mentem omnium. Nec consuetudo sola absque sententiâ, aut constitutione aliquem excommunicat, secundum Rosel. verb. excommunicatio. 7. §. 10. nisi legitime præscripta sit, aut approbata à summo Pontifice, aut alio Prelato quantum ad suos subditos, quia tunc vim haberet statuti secundum Ang. verb. excommunicatio, 1. §. 6. Neque excommunicatus quamvis sit occultus, secundum gloss. in sum. & cap. Audiuius, 24. quæstio. 1. Cuius tamen oppositum est verius, scilicet, quod si non est denunciatus, potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo secundum Panor. in capit. ab excommunicato, num. 5. de Rescrip. capit. cum dilecti, de Dol. & contum. sub fin. & Fel. in capit. Ad probandum, colum. 3. de Re iud. Quamvis eam ferat in fauorem eius qui scit eum excommunicatum, ut dixi in capit. Dilectus, 2. de Præb. in responsione ad contraria per extrauag. Ad evitanda, de qua infra nu. 35. Quibus consequens est, peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excommunicare, excommunicat, quia usurpat iurisdictionem alienam, aut eius usum, quod est peccatum mortale, iuxta S.

Thom.

Thom. 2. 2. quæstio. 60. art. 6. & qui excommunicat aliquem iniuste, quamvis id non faciat odio, inuidia, aut mala voluntate, sed per ignorantiam crassam aut supinam, secundum Rich. in 4. d. 18. art. 4. quæstio. 4. Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione, capit. sacro. de sent. excom. vel solo verbo, sine scriptura publica, aut priuata, nisi iusta de causa id omittat, quamvis excommunicatio liget, & excommunicans maneat suspensus per vnum mensem, ab ingressu ecclesiæ & à diuinis officijs, capit. sacro. de senten. excommu. & capit. 1. eod. titul. libr. 6. intra quem si celebrauerit aliquod officium diuinum, alicui ordini peculiariter additum, erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat, c. 1. de sent. & re iud. libr. 6. Quæ tamen pœna non afficit episcopos, quia non fit eorum particularis mentio, quod est necesse ut ipsi incurrant suspensionem, cap. Quia periculosum, eod. tit. & lib. Nec prælatos religiosorum, quando est periculum in mora, vel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, vel propter ignorantiam iuris, secundum Gab. in 4. dist. 18. q. 2. colum. 9. can. 7. qui non satis cautè loquitur, quia quando periculum est in mora, etiam alij omittere possunt solemnitatem prædictam, per c. constitutionem, sub fin. de sent. excom. libr. 6. & constitutiones nisi essent confirmatæ à summo Pont. non possent derogare iuri communi, c. quod super ijs de maior. & obed. & ignorantia, nisi esset iusta, eos non excusaret, c. ignorantia, de Reg. iur. libr. 6. præsertim quod Prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quàm secularium, propter maiorem charitatem qua debent esse erga fratres, argum. notatorum per Panor. in c. Causam, quæ de iudic.

De causa & forma excommunicandi.

Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c. num. 9.

Excommunicatio qua sine monitione, sententiâ, & clausula iustificatiua est nulla, num. 10. & 11.

Excommunicatio de rebus perditis à solo Episcopo danda, & alia non nisi in subsidium, num. 10.

Excommunicatio annalis suspectum hereseos facit, nu. 10.

Excommunicatio quibus verbis fit, nu. 12. & conditionalis vel sine intentione ligandi, an liget, num. 11.

III. Præmitto circa hæc primum, quod nemo debet excommunicari maiori excommunicatione, nisi ob contumaciam mortalem, qua persistit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non comparendi, aut non parendi iusto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offensa, iuxta mentem c. Nullus, c. Nemo, 11. q. 3. c. 1. de iud. c. A nobis, 1. c. sacro, de sent. excom. & c. Romana, §. Cautè, eod. tit. libr. 6. Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam à canone generali, vel particulari, nisi peccando mortaliter: Quæ est regula consolationis plenissima, quam tradidit Palud. in 4. dist. 18. q. 1. ar. 2. quamque nos applicuimus multis, & in his parua furatibus in c. Inter verba, 11. q. 3. n. 480. Et idem eadem ratione dicendū quoad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

homine. II. Quod quæ excommunicatio fertur à canone, aut statuto ita, vt qui fecerit illud, aut illud, ipso facto sit excommunicatus, aut quod illud, aut illud non fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. c. cum contingat, §. causa nullit. pag. 2. post Innoc. in princ. c. Sacro. de sent. excom. Imo qui contra facit, statim excommunicatur, c. si quis suadente, 17. q. 4. c. A nobis, 1. de sent. excomm. & cap. 2. de Const. lib. 6. III. Quod Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de Reform. huic rei multa adiecit in hæc verba.

Quapropter excommunicationes illæ, qua monitionibus præmissis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro perditis, seu subtractis rebus ferri solent, à nemine prorsus, præterquam Episcopo decernantur, & tunc non alias, quam ex re non vulgari, causaq; diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, qua eius animum moueat, nec ad eas concedendas cuiusuis secularis etiam magistratus auctoritate adducatur. Sed totum hoc in eius arbitrio & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore, eas decernendas esse iudicauerit. In causis verò iudicialibus, mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscumq; dignitatis existant, vt quandoque executio realis, vel personalis in qualibet parte iudicij propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quàm desinendo à censuris ecclesiasticis, seu interdicto, sed liceat eis si expedire videbitur, in causis civilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscumque etiam laicos per multas pecuniarias, qua locis pijs ibi existentibus, eo ipso, quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum, personarumq; distractionem, per suos proprios aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliq; iuris remedia procedere, & causas definire, quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sitq; erga iudicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, vbi executio realis, vel personalis, vt supra fieri poterit, erit à censuris abstinendum. Sed si dictæ executioni facile locus esse nõ possit, licebit iudici hoc spiritali gladio in delinquentes vri, si tamen delicti qualitas, præcedente saltem bina monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit seculari cuiilibet magistratui, prohibere ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quod contenta in præsentis decreto non sint obseruata, cum non ad seculares, sed ad ecclesiasticos hac cognitio pertineat. Excommunicatus verò quicumque si post legitimas monitiones, non resipuerit, non solum ad sacramenta & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexis, in illis per annum insisterit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum, procedi possit. Hæc ibi.

In quibus tria præcipuè notanda videtur, Primum, quod solus Episcopus potest ferre huiusmodi excommunicationes generales. Alterum, quod in causis civilibus nullus iudex debet vti excommunicatione nisi in subsidium aliorum iuris remediorum, neque in criminalibus, nisi quum executio personalis, vel realis fuerit valde difficilis. Tertium, quod infidelis in ea per annum, habetur de hæresi suspectus. V. quod ob culpam præteritam non debet ferri nisi canonica monitione præcedente. quæ est trina, d. capit. sacro. cum interuallo saltem duorum dierum, inter vnã, & aliam monitionem, aut vnã pro tribus concedendo sex dies pro illis quando non est periculum in mora, capit. Constitutionem, de senten. excomm.

commun. lib. 6. adiuncto d. capit. sacro. & quando tale periculum interuenerit, diminuendum est tempus, quomodo, & quantum oportuerit, & non plus, nec minus. Quod adeo est verum, quod excommunicatio esset omnino nulla, si Prælati iuberet aliquid circa præterita, nisi præuia sententia cum cognitione causæ, vel nisi cum clausula iustificatiua, id est, dato termino ad allegandas causas si quas habuerit contra huiusmodi mandatum, iuxta Innoc. in capit. Proposuit, de concess. præb. colum. 2. & in capit. 1. eod. titu. lib. 6. Old. consi. 81. num. 2. & alios quos citauit in prælect. d. capit. cum contingat, caus. 8. nullit. quod est maximi ponderis. VI. quod, qui excommunicat sine hac monitione, & sine scripto in quo declaratur causa, peccat mortaliter, licet valeat, vt tactus est supra, num. 8. VII. Quod excommunicatio lata sub conditione, ante implementum eius, non ligat, capit. Præterea, 2. de Appell. VIII. Quod excommunicatio non ligat, si qui eam fert non habet intentionem ligandi, neque etiam si is qui eam petit, non habet voluntatem, vt ligetur. Quia omne suum robur accipit excommunicatio à voluntate excommunicantis, qui quum excommunicat ad petitionem partis, non vult magis excommunicare, quàm ipsa pars velit. Quare illi quos excommunicans aut petens excommunicari eos, qui illud, aut illud fecerint, aut non denunciarint, intendit eximere ab illa, verè eam non incurrunt, licet se putent incurrere.

IX. Quod nulla certa verba sunt præscripta pro forma substantiali excommunicationis. Quapropter, vt dixit bene Host. in summa, de sent. excomm. §. Qualiter, colum. 1. nihil refert, an iudex dicat, excommunico te, aut, separo te à comunione, aut similia, quibus declarat voluntatem iudicis excommunicandi de præsentis, illa tamen quæ ipse putat ad id sufficere, scilicet cognosco, aut habeo te pro excommunicato dicta à iudice, non videtur nobis sufficere, post Goffr. quem ille refert, quicquid ipse dicat, nisi quando ponuntur in excommunicatione canonis, aut decreti, aut in excommunicatione conditionali, quales sunt omnes quæ dantur cù monitione canonica, aut propter peccata futura, argu. cap. 2. de Testib. cog. & d. cap. Præterea, de Appel. quo hæc duæ opiniones inter se conciliari possunt. X. Quod non patens canoni, aut iudici iubenti aliquid sub pœna excommunicationis, non statim erit excommunicatus, quia verba illa non significat voluntatem excommunicandi ipso facto, sed comminationem excommunicandi eum si non paruerit, iuxta glo. celeb. in cap. 1. de Sagitt. cui similis in capit. 2. de Matrim. contract. Neque etiam hæc, excommunicetur, sed hæc sic, sit excommunicatus, iuxta Feli. in cap. Rodolphus, colum. 19. de rescrip. & quos ipse citat, nisi quando alia iura declarant oppositum, quo casu intelligenda est glo. c. si quis clericis, de Vit. & honest. Cler. & capit. 2. de for. comp.

QVIS POSSIT EXCOMMUNICARI ET
quis in excommunicatione non includatur.

SUMMARYM.

Excommunicari solum potest homo baptizatus, & mortalis habens superiorem, proinde nec diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locusta, licet possit adurari, num. 13.

Excommunicatio generalis non ligat impotentem partem, neque eum, qui scit, & c. Nec etiam specialis termino prerogato, nec tunc, & c. nu. 14. & 15.

Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita, num. 16.

13. III. Præmitto circa hæc primo, quod nemo excommunicari potest, nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorem, cap. Romana, §. In vniuersitatem, de senten. excomm. lib. 6. vbi Demin. id notat, & nos dilatamus in cap. Ita quorundam, de Iudæ. notab. 8. num. 7. & glo. vlt. nu. 2. Proinde non possunt excommunicari diabolus, anima separata à corpore, collegium, aut vniuersitas, quæ non sunt homines, cap. In quadam, de celeb. Missar. neque Iudæus, vel Ethnicus, qui non sunt baptizati, etiam si sint cathecumeni, hoc est, conuersi nondum baptizati per dicta in repet. d. §. in Leuitico, notab. 31. & arg. c. Veniēs, de presb. nō baptiz. quamuis indulgentias lucrari possint, vt vbi dixi, neque resuscitatus denuo non moriturus, arg. finis symb. Athan. & c. firmiter, de sum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homini, vel legi humanæ, qua sola fertur excommunicatio, quoad pœnam subijcitur, cap. Proposuit, de concess. præb. c. Cuncta per mundum, 9. q. 3. Nam neque propter hæresim incidit in excommunicationem humanā, de qua loquimur, sed in diuinam secundum rationes Caiet. de Author. Papæ, & Concil. c. 10. 19. & 20. quicquid dicat S. Anto. 3. p. titu. 24. c. 74. §. 1. Nemo item à seipso, nec à suis statutis excōmunicari potest, arg. l. pen. ff. de recep. arb. nec ab inferiori, argum. c. cum inferior, de maio. & obed. & c. inferior, 21. dist. Quare superstitionis est credere, quod possunt excommunicari locusta, bruchus, aut aliud genus vermiū, & animalium irrationalium, quanquam religiosè vti possumus contra ea aqua benedicta, precibus, & adiurationibus sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia, & suis Sanctissimis verbis, & institutione ecclesiæ Catholice. Quibus solis vti videntur, qui audacter promittunt se eiekturos ea ab illa, aut illa regione, si illud, vel illud sibi detur, quandoquidem nihil quod superat vires naturales, & effectum sacramentorum, & institutionis ecclesiæ, & reuelationem particularē, potest promitti tam certo atque ipsi promittunt, nec pretium peti sine specie cuiusdā simoniacæ. II. Quod in excommunicatione generali non includitur is qui non potest parere, aut iusta de causa ad id non tenetur, vt qui nō potest restituere, vel denunciare furtū, aut iusta causa ab eo excusat, modo adhibeatur remedium quod commode adhiberi potest, vt cessante necessitate, aut causa, satisfiat ijs quorum remedium dedimus in cap. inter verba, 11. q. 3. III. Quod excommunicatus sub conditione, si non soluat ad præscriptū terminum, non erit excōmunicatus eo prorogante illum antequam incurratur excommunicatio, iuxta communem Panor. & citatorum à Dec. in d. c. præterea, 2. sed si non soluat in termino prædicto, erit excommunicatus, iuxta Inno. & communem ibidem. Quod intelligendū est, quando prorogatum fuit consensu iudicis, alias secus, vt rectè ait (mea sententia) Sylu. verb. excommunicatio, 2. notab. 1. cas. 13. Nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem, non tamen suspendi, neque differri, neque ita mutari, vt semel sublata iterum incurratur, quia id iurisdictionis est, quā pars non potest tribuere, l. Priuatorū, C. de iurisd. omn. iudi. Adde illas singulares decisiones citatas supra capit. 23. n. 104. quod nō soluetur pensio-

16 pensio in termino, non est excommunicatus donec pensionarius id declaret. III. Qui scit id, quod iudex iubet reuelare, sed habet causam iustam non reuelandi, iuxta dicta supra capit. 25. num. 46. V. Quod ignorantia facti probabilis excusat ab excommunicatione secundum omnes, & etiam illius iuris quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitum, quod ipse ignorabat, neque tenebatur scire esse prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excommunicatio per statutum inferioris Papa, quod ignorat, nisi sit crassa, aut supina, secundum eundem, & omnes per capit. 2. §. vltim. de Const. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo si adnexa esset lege Papæ, vt est percussio Clerici, argum. d. capit. 2. per locum ab speciali. Nobis tamen videtur verius contrarium cum Sylu. verb. excommunicatio, 2. notab. 3. & excomm. vlt. quæstio. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in vtraque. Vtraque enim est ignorantia iuris humani, nullūque aliud est in hoc discrimen, quàm quod ignorantia pœnarum legum Papæ non præsumitur, nec tam facile potest probari quoad forum exterius, quàm pœnæ statutorū ordinariorum. Tum quia per dicta superius, capit. 23. nu. 45. ignorans pœnam legis quoad alia sibi notæ non incurrit eam in foro conscientie. Tum per alia quæ ponimus in cap. fraternitas, 12. quæstio. 2. vbi respondemus ad argumenta Adriani.

QVID OPERATUR EXCOMMUNICATIO maior.

Excommunicatio, vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & mixtam, num. 17. & priuet à Sacramentis, & suffragijs, num. 18. diuinis officijs, num. 19. & omni contento hoc versiculo, os, orare, & c. num. 20. facit & alia vndecim, num. 20. & 3. seq.
Excommunicatus est iumentum diaboli, præter illum, & illum, num. 18. & 19.
Excommunicatus vt infamis, num. 21. & vt perdat debita seruitia, num. 22. & 23.

V. Præmitto, Primum quod vt dixi post D. Tho. in exposit. symboli in illa parte, Sanctorum communionem, triplex est communio. I. Omnino interior charitatis, & gratiæ, qua efficiuntur membra eiusdem corporis mystici Christi à qua solum peccatum mortale non separat, c. Resuscitatus, de pœnit. dist. 1. cum duobus sequen. II. Omnino exterior, qua inter nos alij alijs cōmunicamus comedendo, bibendo, colloquendo. III. Media, seu mixta, scilicet sacramentorū & suffragiorum generalium, quæ facit, aut præcipit fieri Ecclesia Catholica. Et quod excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse, & ita operatur primum, non quidem, vt nonnulli dicūt, exclusionem à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ à peccato mortali. II. excludit à sacramentis ecclesiæ actiue, & passiuè, ita quod nec possit accipere, nec dare, c. Engeltrudam, 3. q. 4. III. priuat suffragijs generalibus ecclesiæ, adeo, vt nullam re intendat ei subuenire per illa, quod maximum damnum est. Ob quod dici solet excommunicatum possideri à diabolo, in c. Audi, & c. Omnis, 11. q. 1. & vt eo sicut mulio suo iumento, gloss. in d. capit. Audi. Quod tamen non intelligitur de excommunicato verè contrito procurante pro viribus absolutionē, arg. cap. Dixi, & c. Magna de pœnit. distin. 1.

distin. 1. is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruitur communionem prima, & tertia, non autem secunda. Idem de excommunicato absque iusta causa. Et de illo qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quod iussus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ pœna. Hi enim quoad Deum non sunt excommunicati, quia non peccarunt mortaliter, quamuis sint quoad homines, vt dixi vbi supra post Caiet. in trac. 19. tom. 1. Idem est de excommunicato ob contumaciam præsumptam, sed non veram coram Deo secundum Mai. in. 4. distinct. 18. quæstio. 2. colum. 8. III. excludit à diuinis officijs, & alijs precibus cum alijs simul faciendis, vel audiendis, c. Quod in te, de pœnit. & remiss. quamquam bene potest solus precari etiam in ecclesia, licet alij precentur seiuncti ab eo, iuxta Innoc. recep. in capit. Nuper, de senten. excommun. V. priuat omnibus contentis illo versiculo, gloss. cap. statuimus, de senten. excommu. lib. 6. *Os, orare, vale, communitio, mensa negetur.* Quem Host. in summ. de sent. excommun. §. exquisita pœna, & omnes Theologi. in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attigerunt, per (os) intelligitur participatio, colloquendo, osculando, amplexando, recipiendo, mittendo, vel dando literas, cap. Cum excommunicato, & seq. 11. q. 3. Per (orare) autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum, in ecclesia, vel extra eam cum alijs dicendorum, iuxta Innoc. in d. cap. Nuper, & dicenda infra nu. 36. Per (vale) verò includuntur mutux salutationes, quæ fiunt per collocationem, aut litteras, aut etiam assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutationem sine locutione, iuxta mentem Card. Imol. & communem, in Clem. fin. de senten. excommun. quicquid dicat Mai. in 4. dist. 18. quæstio. 2. & Ang. verb. excommunicatio, §. 4. quorum opinio teneri posset quoad forum conscientiæ, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, aut resalutandi intra animum, dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile, argu. l. nō omnis, ff. si cert. petat. l. in agris, ff. de Acquir. rer. domi. Per (communitio) participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdem parte, aut agendo, aut conuersando cum eo alijs modis. Per (mensa) intelligitur comedendo in eadem mensa, dormiendo in eodem lecto, quamuis domus sit aliena, secundum S. Ant. 3. par. tit. 24. capit. 2. iuxta quem, & Inno. in d. cap. Nuper non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato, imo debet surgere ex mensa, si excommunicatus accumberet, non tenetur tamen exire domo, imo potest comedere in alia domus parte, si vterque non erat inuitatus ad idem conuiuium: Nam si erant ambo inuitati, licet duabus mensis diuersis comederent, videntur communicare in eodem conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum, iuxta mentem illorum. VI. facit irregularem vtem aliquo actu ordini suo peculiari, vt dictum est supra. VII. facit infamem, si excommunicatio est manifesta, per c. infames, 6. quæst. 1. quod Ludo. Rom. dixit ad hoc singulare in singul. 682. limitauit tamen sing. 289. vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inurentem. VIII. facit collationem beneficij ecclesiastici adeo nullam, vt non conualescat per absolutionem, nisi renouetur, capit. Bonæ, de ætat. & qualit. & c. Postulasti cum gloss. & ei annot. de Cler. excom. ministr. & consequenter tenetur relinquere illud,

illud, & restituere fructus ad id vsq; tēpus perceptos. IX. priuat facultate eligendi actiua, & passiuā, c. Constitutus, 1. de Appell. X. suspēdit ab officio & beneficio, cap. Pastoralis, §. Verum, eod. titu. Quamquā si habet officium publicū, valebit, quod per illud faciet ratione eius quousque toleratur, cap. Ad probādum, de re iud. XI. eximit subditos ab onere seruiendi ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quandiu fuerit excommunicatus, c. pen. & vlt. 1. §. 6. XII. priuat facultate ducendi vxorem sine peccato mortali, per supradicta de sacramentis, quamquam hic secundo continetur. XIII. annullat rescripta obtenta à sum. Pont. præterquam super articulo eiusdem excommunicationis, cap. 1. de rescrip. lib. 6. nisi, quod de more fit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendum, & non infordeur per annum, vt diximus in repet. capit. Ita quorundam, de Iudæ. vbi in glo. vlt. nu. 16. posuimus tenorem regulæ Cancellariæ de infordecentibus. XIII. priuat alios facultate pro eo orandi publicè, & solemniter, quamuis possint priuatè, vt diximus in Repet. cap. Quando, de conf. dist. 1. notab. 19. nu. 67. XV. repellit à iudicio, vt non possit esse actor neque procurator actoris, neque rei, potest tamē esse reus ad se defendendum, c. Intelleximus, de iudi. vt habet communis ibidem, & etiam constitui procurator, vt absolutus procurare possit, vt diximus in cap. Post cessionem, de prob. post Deci. contra communem. XVI. facit, vt perseuerans in excommunicatione per vnum annum in causa criminali videatur confiteri crimen, c. Rursus, & capit. Quicumque, 11. quæstio. 3. per quæ malè intellecta, glo. fin. in cap. 1. de Iud. cū alijs multis, tenuit, quod debet etiam priuari suis beneficijs, quod non est verum, vt copiosè scripsimus super illam. XVII. priuat sepultura loci sacri, cap. sacris, de sepult. XVIII. obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluator, pœnam constitutam in aliquibus episcopatibus. Ang. verb. excommunicatio, vlt. §. 13. & constitutam etiā per leges seculares Castellæ, l. 1. tit. 5. lib. 8. ordin. & per leges Lusitanix aliam, posteaquam captus fuerit, §. Item ha de auer. tit. 55. lib. 1. Ordin. & tit. 46. lib. 5. ordin. XIX. quod operatur, & alia multa quæ scribit Rebuf. in gl. Concor. tit. de excommu. non vitand. quædam tamen incautè.

DE EXCOMMVNICATIONE MINORE, & participatione cum excommunicato.

Excommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit, non Missam aut titionem, & c. n. 24. & 25. sic incurritur, non aequatur mortali, tollitur à quouis presbytero, n. 26. non incurritur in his casibus, nu. 26. & 27.

Excommunicatus communicat cum vxore, filiis, & famulis, non est vitandus donec denunciatur, num. 27.

Excommunicato participare, veniale, nu. 28. & 29. nisi sex casibus, nu. 30. 31. & 32.

Communitio Christianorum triplex, quamnam tollit principaliter excommunicatio, nu. 28.

Excommunicato specialiter non denunciato presente quæ Missa continuanda, nu. nero 33.

& 2. seq.

Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic, num. 36.

Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica, &c. num. 36.
Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine iusta monitione nulla, num. 36.

- 24 VI. Præmitto circa hoc primum, quod excommunicatio minor, vt dictum est supra eod. nu. 1. solum separat à participatione passiuâ sacramentorum, & ideo potest eligere, & vti omni iurisdictione, quanquam non potest eligi, c. si celebrat, de Cler. excom. mi. potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiat, nam ministrans ad communicandum alios, & Episcopus ministrans ad dandum ordines, non peccant, qua parte dant, sed quia sumunt, qui est verus intellectus rationis illius celebris, c. si celebrat, quem pridem dedimus ibi sequuti mentem Host. ibidem relicto Panor. quicquid dicant Mai. in 4. distinct. 18. q. 2. & Adr. in 4. de Clauib. quæstio. 3. contra illum textum eius ratione non satis intellecta. II. Quod prædicta minor excommunicatio non facit, vt peccet audiendo Missam, nec sumendo pacem, quæ in ea offertur, secundum Dom. & Per. contra Arch. in c. is cui, de sent. excommu. lib. 6. nec absolueno ab excommunicatione maiore, vel minore, argum. c. Duobus, de sent. excommu. & d. c. si celebrat, & Mai. in 4. distinct. 18. quæstio. 2. colum. 2. Adri. in 4. de Clauib. quæstio. 3. colum. 2. Nec absolueno à peccatis, quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum sine Missæ celebratione, quicquid dicant prædicti.
- 25 III. Quod hæc excommunicatio quanquam ferri potest per sententiam Iudicis, tamen communiter non fertur nisi per ius in octo casibus, quos ponit Innoc. in c. 1. de sent. excommu. Quorum, quia solum vnum videmus in vsu, & quia dici solet in alijs non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos tacco. Casus autem vsitatus est, participatio cum excommunicato maiore excommunicatione, in casibus prohibitis. Dixi (maiore) quia non incurritur ea ob participationem cum excommunicato minori. Nam non transit in tertiam personam excommunicatio, iuxta gloss. recep. in c. Excellentissimus, 11. quæstio. 3. IIII. Quod post eam incursum nullum sacramentum potest recipere antea quam absoluaatur ab ea, non quia æquetur peccato mortali, vt dixerunt Panor. & alij, in d. c. si celebrat, siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, vt ibidem docemus. V. Quod quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus, sicut potest absolueri à peccatis venialibus non habentem mortalia, secundum Caiet. id cōstanter affirmantem, ita potest eundem absolueri ab excommunicatiōe minori, vt efficaciter contra eundem probamus, in c. Placuit, de pœnit. dist. 6. num. 25. VI. Quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione, incurrit minorem, c. Nuper, c. Cum volūtate, in prin. & §. 1. de sent. excom. Fallit tamen in multis contentis illo versu, gl. c. Cum desideras, de sent. excom.
- 26

*Hæc anathema quidem soluunt, ne possit obesse,
 Vtile; lex, humile, res ignorata, necesse.*

Per (vtile) excluditur qui participat cum excommunicato ad vtilitatem eius animæ, prædicando, vel admonendo quod animæ conuenit, quamuis interponat nonnulla

nonnulla alia verba, vt commodius persuadeat, c. Responso, & c. Cum volūtate, de senten. excommu. vel ad vtilitatem propriam temporalem, præsertim sibi debitam, vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud, c. Intelleximus, de iudic. aut consilium spirituale pro se aut pro alijs, & etiam temporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis à quo petatur. Per (lex) vxor excommunicati, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per (humile) filij, quos secum habet, serui, famuli vrbani, & rusticani, qui ante excommunicationem erant subiecti illi, & ideo tenentur inferuire, c. Quoniam multos, 11. quæstio. 3. nisi eorum consilio, fauore, & auxilio perseveret in sua contumacia, d. c. Quoniam, c. inter alia, & c. si verè, de senten. excommu. Dixi, ante, quia qui post excommunicationem scientes cœperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quanquam iuxta gloss. d. c. Quoniam, communiter recep. maritus, pater, Dominus, & herus non possunt communicare vxori, filijs, mancipijs, & famulis excommunicatis, nobis tamen verius videtur oppositum, quod sentit Adr. in 4. de Clauib. quæstio. 3. colum. 5. quos rectius ait excludi per verbum (vtile) quam per verbum (lex) per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere à debitore excommunicato, & omnes istæ personæ subiectæ, sunt debitores mariti, patris, domini, & heri quatenus debent eis debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum (res ignorata) excipitur ignorans, d. c. Quoniam, quando ignorantia est facti secundum omnes, & etiam quando est iuris dubij, per notata in c. Ignorantia, de Regul. iur. lib. 6. & §. Notandum, 1. quæstio. 4. Nunc autem dicitur iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatum per extrauag. Ad euitanda, relata in infra num. 35. Verum est tamen, quod qui à fide dignis audiuit illum, vel illum denunciaum, debet euitare, argu. c. Illud, de Cler. excom. mi. sed qui dubitat, non tenetur vitare, præsertim in præsentia aliorum, quia inferret illi iniuriam, Mai. in 4. distinct. 18. quæstio. 2. colum. 8. Per (necesse) excipitur qui participat propter magnam necessitatem propriam, vel excommunicati, vt quia alter alterius eleemosyna indiget, quam ab alijs commode habere non potest, d. c. Quoniam.

VII. Quod participatio cum excommunicato maiori excommunicatione, non est communiter plusquam venialis, etiam habita à non exceptis superius, secundum opinionem Host. in summ. de senten. excommu. §. fin. & communem, Ioan. Andr. & aliorum, in c. sacris, de his quæ vi, & Thom. & aliorum, in 4. distinct. 18. quamuis dubitet Panor. in d. c. sacris, & alij teneant oppositum. Dixi (communiter) quia fallit in sex. I. Est participatio in sacramentis vel diuinis officijs. II. nimis frequens. III. In contemptum clauium. IIII. contra speciale præceptum iudicis. V. cum excommunicato à Papa cum participibus. VI. in peccato mortali, quarum ratio specialitatis est, quod quælibet illarum est principaliter prohibita, vel coniuncta cum alia malitia mortali. Prima enim est mortalis, quia communitio sacramentorum, & diuinorum officiorum, est illi principaliter vetita: Secunda verò est mortalis, quia intelligitur de frequentia quæ habet coniunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum, contra I. Conuenire, ff. de pact. dota. & c. Ex parte, de Consuet. Tertia, quia habet coniunctam malitiam mortalem inobedienciæ, contra c. 13. ad Rom. & c. solitæ,

de Maior. Quis autem dicatur contemnere, dictum est supra cap. 23. num. 40. Quarta, quia est duplex inobediencia iuris, & iudicis, c. 2. de Maior. quod limitatur infra num. 36. Quinta, ea ratione qua quarta, qualem tamen excommunicationem solus Papa potest ferre, per dicenda in d. num. 36. Sexta, quia miscetur ei malitia mortalis ipsius peccati.

33 VII. Quod quicquid dicat Rosel. verb. excommunicatio, 1. Caf. 43. §. fin. & Sylu. eod. verb. dubio 1. & 3. & excommunicatio 9. Caf. 41. & prius Anch. in c. Nuper, nu. 7. & Panor. de sent. excommuni. ibidem, nu. 8. & Ioan. Tabien. verb. excommunicatio, §. Caf. 1. §. 37. & 38. multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, vel post eam incursum. Nam qui communicat ante incursum, vel cum incurritur, non incurrit eam: communicans verò postea sic, modo concurrant ea de quibus infra num. 112. per c. Nuper, & c. si concubinæ, de sent. excomm. quorum verus intellectus est hic. Non obstat, quod sæpe consulens, mandans, iubens, & iuuans ad faciendum aliquid, cui est annexa excommunicatio, excommunicantur, quia non excommunicantur, ratione prædictæ participationis, sed quia lex excommunicans facientem, excommunicat etiam consulentem, mandantem, &c. qualis est lex excommunicans percipientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans simpliciter facientem, regulariter non comprehendat consulentem, nec mandantem, probatur infra num. 51.

34 IX. Quod excommunicato ingrediente Ecclesiam ad orandum, debent exire qui sunt intra eam, aut rogatu, vel vi eum cogere egredi, alioqui cessare ab officijs diuinis, etiam Missæ cœptæ, si nondum incœptus est canon, id est, Te igitur, &c. Nam si esset cœptus, perficienda est ad finem vsque cum vno tamen ministro sumendo etiam sacramentum, Host. in summ. de senten. excommunic. §. & quæ sit pœna, vers. Sed nunquid, iuxta clem. Grauis, adiuncta glos. recep. de senten. excommunic. & Inno. in d. c. Nuper, Thom. & commu. in quarto, distinct. 18. Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excommunicatus per Ecclesiam, aut non orando maneat in ea propter alia negotia, per dicta eod. c. nu. 20. neque etiam, eo quod flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

35 X. Quod textus, qui declarant, quando excommunicatus occultus debeat euitari occultè, & quando non, procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc in quo seruari debet extrauagans Ad Euitanda, relata malè à Fel. in c. Rodolphus, de Rescrip. & à S. Anton. 3. p. titu. 24. cap. tertio, & bene à nobis, in cap. 1. §. labore, de Pœnitent. distinctione sexta, lata per Martinum V. & renouata à Concilio Basil. Sessio. vigesima prima, quod allegauit in hoc, etiam S. Anton. vbi supracap. 2. & acceptata semel per Conc. Bituricen. in Pragmatica Sanct. Gallic. tit. de excommu. non vitand. & iterum renouata à Concil. Later. habito sub Leone X. sess. 11. & in Concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientis timorati, constituimus, vt nemo posthac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communicationem alicuius in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa ratione alicuius sententia, aut censura ecclesiastica, aut suspensionis, aut prohibitionis ab homi-

ab homine, aut à iure generaliter promulgata. Neque seruare interdictum ecclesiasticum, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura, non fuerit promulgata, & denunciata specialiter, & expresse à Iudice, contra certam aliquam personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, aut locum certum, aut certam, neque manifesto constet incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium iuris excusari. Quia à communionem huius, vult quod se separent iuxta canonicas constitutiones, per hoc tamen non intendimus releuare, neque iurare sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos.

Nota, 1. quod hæc extrauagans in verbo, generaliter, significat eam nihil prodesse quoad excommunicatum specialiter, sed contra tenet glo. in d. prag. quam sequimur. Tum ob auctoritatem eius. Tum ob verbum (specialiter) in secunda parte positum. Tum per adducta in d. §. Laboret. Tum quia vsus Vrbs & orbis habet non vitare excommunicatos specialiter ob contumaciam non comparendi, vel non parendi, antequam declarentur, & denuncientur.

Not. 2. quod hæc extrauagans nihil prodest excommunicato, & sic perinde tenetur nunc, ac antea ad euitandum alios, quamuis sit occultus.

Not. 3. quod hæc extrauagans nihil prodest quoad excommunicatos manifestos, qui nullo modo possunt occultari, quod consequi videtur peccare omnes catholicos Galliæ, & Germaniæ, qui Lutheranis manifestis, imo & palam confitentibus se tales, communicant. Tum quia sunt manifesti excommunicati propter hæresim notoriam per bullam Cœnæ de qua infra. Tum quia non videtur prodesse dicere, quod finis restringendus est ad excommunicatum ob percussione Clerici notoriè iniustæ, vt habet tenor relatus à Feli. Antoni. & à nonnullis alijs, quia, vel illa restrictio nõ fuit posita, vel postea fuit sublata in d. Conc. Later. & in dictis concordatis, sed quia durum est damnare gentem, in qua sunt tot viri eruditiss. pietiss. & Academiæ Celeberrimæ præsertim Parisien. Tolosana, & Louaniens. probabiliter dici potest prædictam extrauagantem esse vsu receptam cum sola illa limitatione de excommunicatione manifesta percussione Clerici, iuxta tenorem antiquæ, vel quod multitudo hæreticorum, & necessitas communicandi, & negotiandi facit licitum, quod alias non esset, iuxta regulam, quod non est licitum, de reg. iur.

XI. Quod qui semel est excommunicatus, & denunciatus, semper vitari debet quousque constet de absolutione, per gloss. Celeb. c. Proposuit, de Cler. excomm. nisi persona sit eiusmodi, cui affirmanti se absolutam esse, probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio, 8. §. 16. & quod qui timore mortis alloquitur excommunicatum, nõ peccat, neque incurrit aliquam excommunicationem secundum Innoc. in c. si verè, de sent. excommu. & Mai. in 4. dist. 18. q. 4. col. 2. etiam si colloqueretur, & participaret in diuinis officijs, Sylu. verb. excommunicatio, 5. q. 4. modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione saltem tacita fidei catholicæ, quæ resultaret ex communicatione in contemptum, & vilipedium excommunicationis, quia oportet potius mori, quam sic communicare, cum magis teneatur defendere articulum fidei de auctoritate, & potestate ecclesiæ ferentis excommunicationem, & illius valorem, quam vitam corporalem, c. Presbyteros, 50. dist. & c. Ira ne, 32. q. 5. & hoc modo limitandum est d. c. sacris, de his quæ vi, vt dixi in c. sicut, de conf. dist. 1. & senserunt Mai. & Sylu. vbi supra.

XII. Ad primum dubium hic propositum resp. quod illud Tho. quodlib. 11. art. 9. scilicet esse peccatum mortale orare pro excommunicato, est intelligendum Primo de oratione publica, quæ nomine ecclesiæ fit, & nõ de priuata, quia ipsemet in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 1. tenet licitum esse orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione priuata. II. Quod vt dixi in d. c. Quando, notab. 19. nu. 67. & seq. non procedit in excommunicato nulliter, seu inualidè, neque in excommunicato validè, sed ex iniusta causa, neque in excommunicato iustè, quem credimus verè pœnitere, modo non fiat expressè publicè pro illo, iuxta mentem Host. in c. Cum voluntate, de sent. excom. Imo ibidem omnibus qui ante nos scripserunt addimus, posse quem dicere Missam orando in ea, & applicando eius valorem, quibus ecclesia mandat applicari, eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus cõuertatur. Quoniam aliud est applicare preces Missæ, & eius valorem, alicui, aliud applicare illud opus orandi, & applicandi, vt ibidem, n. 70. copiosius declaratur.

Ad 2. quod pro excommunicato non denunciato, nec notorio potest orari publicè per prædictam extrauag. quæ post S. Tho. lata fuit, per quam nunc non negatur sepultura ijs, qui excommunicati moriuntur, nisi sint denunciati.

Ad 3. quod incurrit minorem excommunicationem, qui, vt minister ecclesiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denunciato, quia ex dictis Thom. art. 9. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 1. colligitur, quod non solum est vetitum orare cum excommunicato, vt prædictum est, sed etiam orare pro eo oratione publica, ecclesiæ nomine facta.

Ad 4. de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quod non solum peccant mortaliter, vt dictum est supra n. 31. sed etiam incurrunt excommunicationem maiorem, nisi quum excommunicans dat literas contra participantes cum excommunicatis à se, sine monitione, de qua supra nu. 4. quia excommunicatio sic lata est nulla, vt ibi dictum est.

Ad 5. quod illud vulgatum superius positum, scilicet peccare mortaliter qui communicat cum excommunicato in oratione, intelligendum est de oratione publica, quæ fit nomine ecclesiæ, quales sunt Missæ, horæ canonicæ, quas cantant, vel dicunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesiæ, altaris, & Virginum, benedictio solemnis episcopi, & aquæ benedictæ, & officia defunctorum & sepulturarum, non autem de oratione priuata, qualis est oratio Angelica matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mensæ, & aliæ similes, quæ non sunt prohibita tempore interdicti, vt dicitur infra n. 177. imo videtur quod neque venialiter peccatur in aliquibus earum. Tum quia Tho. in d. art. 9. ait orantem pro excommunicato participare cum illo oratione priuata, vel priuatim dicta. Tum quia Antonin. & omnes fatentur, quod licet dicere excommunicato cum me salutem, aut mitto ad eum literas, Deus te conuertat, quæ est magna oratio, & maior illa, Deus nos conuertat, quod tamen ei dicere possumus. Tum quia possumus alloqui excommunicatum super eis, quæ ad eius animam pertinent, c. cū voluntate, de sen. excom. Tum quia licet legere cum excommunicato aliquam partem Evangelij, aut alicuius Psalmi, siquidem illud eius animæ conuenit, & cõsequenter di-

ter dicere, Miserere nobis, & Leuauit oculos meos, quæ sunt veræ orationes. Tum quia possumus audire cum eo concionem, cap. Responso, de sent. excom. in cuius initio omnes frõtem Cruce consignamus, dicentes, Per signum Crucis, &c. quæ est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrem per Ave Maria, &c. quæ est oratio præcellens, in cuius fine omnes facimus preculas à concionatore iussas, cum absoluit, siue precatur, dicens, Miserere vestri, &c.

Ad 6. quod actus excommunicati etiam denunciati, & in illo agèdo peccantis etiam mortaliter, regulariter valent, aut alterius non excommunicati. Tum quia excommunicatione non desinit esse verus homo, imo nec liber, nec perdit potestatem naturalem, & ita potest regulariter contrahere, vt quilibet alius, & facere omnia, quæ iuri naturali, Gentium, & ciuili nituntur, argum. c. Ius naturale, & c. Ius gentium, 1. distin. & l. 1. §. Ius naturale, & l. Ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & consequenter testari secundum communem, quam sequitur Fran. in Rub. de Test. contra glo. in cap. Decernimus, de senten. excomm. lib. 6. quod præferim procedit in actibus, quos lex humana non potest annullare, quales sunt sacramentales. Nam baptisma, confirmatio, & ordo, collata excommunicato, vel ab excommunicato, valent, secundum omnes, imo & matrimonium, cap. significauit, de eo qui dux. in matr. fallit autem regulariter in actibus pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam, per quam illi annullari possunt, quales sunt, ad beneficia præsentatio, electio, postulatio; confirmatio, institutio, collatio, prouisio, & nominatio, cap. si celebrat, & c. Postulasti, de cler. excom. min.

DE ABSOLVTIONE EXCOMMUNICATIONIS, & à quo ferri potest.

Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his, num. 37. & differunt in his, num. 38.

Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest, an falsa vtramque annihilet, num. 38.

Excommunicatione à minore, & maiore lata iure, vel ab homine hic absoluit, n. 39. & 40. etiã sola tonsura initiatus, licet non soleat fieri cū magno interdum incommodo, n. 41. & 2. seq.

Absolutio excommunicationis à quo delegatur, num. 44. & 45. vide alia verbo excommunicatio.

Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere presentandi se, faciat hoc, num. 46.

Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat, num. 47. & 48.

VII. Præmitto circa hoc Primo, quod absolutio & excommunicatio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa verba pro forma substãtiali, vt supra dictum est, nu. 9. & 12. Tum, quia neutra valet quicquam non seruata forma alia quàm iuris cum qua data est potestas excommunicandi, vel absoluendi ei qui antea nõ habebat, c. Pisani, de Rest. spoli. & ea quæ ibi Anton. not. 7. & Deci. post alios, in l. Transactionis, not. 1. C. de Transact. trad. quare licet absolutio facta ab habente potestatem iure ordinario non seruata forma iuris valeat, etiam ante satisfactionem, nihil tamen valet facta à delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione, arg. glo. subtilis, & sing. clem. 1. de iur. patr. verb. inhihemus, & cõrum,

eorum quæ ad eius declarationem refert Fely. in cap. Ex parte, colum. 4. de Cõst. Et ita absolutio facta extra mortis articulum, ab eo qui per bullas, vel alia priuilegia habet facultatem absoluendi in eo non valet, neque facta ante satisfactionem ab eo qui haberet facultatem absoluendi post eam. Dixi (alia quàm iuris) quia, vt pridem respondimus, absolutio data virtute mandati Papæ ad absoluendum secundum formam iuris valet, quamuis ea non seruetur, vt valeret facta sine illa ab ordinario auctoritate ordinaria. Quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam, per illa verba, sed admonere commissarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Innoc. in cap. fin. de Præsumpt. quem sequitur glo. sing. & receptissima, quæ magna est, clem. 1. de offi. deleg. Tum quia vt excommunicatio valet regulariter, quamuis sit iniusta, ita & absolutio, c. Venerabilibus, §. v. bi, de sent. excom. lib. 6. qui est in hoc singularis.

38 II. Quod differunt in multis, quia excommunicatio iniusta ex causa nihil nocet quoad forum conscientie, vt supra num. 3. dictum est. Absolutio verò iniusta prodest. Nam confessarius posset absoluere à suis peccatis, absolutum iniuste ab excommunicatione, & absoluto iniuste profunt suffragia generalia Ecclesiæ, quæ non prodesse nullatenus absoluto, quæ noua, & firma declaratio est. Tum quia excommunicatio lata metu iusto valet, etiam quoad forū conscientie, subsistente iusta causa ad excommunicandum, glo. sing. in c. 1. de his quæ vi, secundum Panor. in cap. Abbas, eod. tit. colum. 4. & Rauen. ibidem & alios. Absolutio verò minimè, per textum sin. gin d. c. 1. Tum quia excommunicatio lata ex falsa causa valet, & non absolutio, iuxta glo. capit. Ex parte, de offic. ord. & in capit. Quod super ijs, de fid. inst. quamuis Card. in cap. Ab excommunicato, de Rescrip. in d. capit. Ex parte, & d. c. Quod super ijs, quem satis sequutus est Pan. in d. c. Ex parte, & Feli. in d. c. Quod super ijs, col. 5. exæquat eas, dicens neutram valere, si neutram esset daturus iudex, si sciret causam esse falsam, vtramque verò valere, si iudex haberet animū dandi vtramque; etiam si sciret vtriusque causam esse falsam, & quanquam illi magis dubitant de valore absolutionis, quàm excommunicationis, ego verò cõtrà puto non esse dubium de valore absolutionis, etiam quantum ad forum conscientie, quia illa non excedit facultatē humanā, neque continet errorem intolerabilem, siquidem non pertinet nisi ad iustitiā partiū, in eo, quod potest malè, aut bene, & adeo dubito de valore excommunicationis datæ ex falsa causa, vt putè posse teneri non valere illam, quia videtur continere errorem intolerabilem, & excessum facultatis humanæ, eo quod vult excommunicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non, ex dictis supra eo. c. num. 4. per illud Pan. & Feli. in c. 2. de test. cog. scilicet quod excommunicatio data per iudicem contra citatum non comparentem ex iusto impedimento, nihil valet, quia non intendit, vt debuit, excommunicare, si iustum haberet impedimentum, & si intendit excommunicare, siue esset iuste impeditus, siue non, implicaret errorem intolerabilem, qui annullat excommunicationem, cap. Per tuas, de senten. excommu. cap. Venerabilibus, §. fin. eod. titu. lib. 6.

39 III. Quod excommunicatum minore excommunicatione potest absoluere quilibet sacerdos, qui potest absoluere à peccatis, c. Nuper, de sent. excom. quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, vt supra diximus in c. 4. nu. 1. & c. Placuit, de pœnit. dist. 6. nu. 25. & seq.

III. Quod excommunicatum maiori excommunicatione à iure non reseruat alteri, potest absoluere proprius Prælatus, d. c. Nuper, Per proprium Prælatum intelligo Papam, Episcopum, & Capitulum, sede vacante, & alium quemuis prælatum exemptum ecclesiæ regularis, aut secularis, qui dicuntur habere iurisdictionem quasi episcopalem, secundum gloss. recep. Clem. 1. de reb. eccle. nō alien. & etiam quiuis alius non exemptus habens iurisdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut sacerdos simplex, qui potest absoluere à peccatis mortalibus, secundum Inno. & Host. d. c. Nuper, quæ est communis opinio S. Tho. & Bonauen. & aliorum Theologorum, in 4. distinct. 18. & etiam Summistarum, quos latè citat Sylu. verb. excommu. 1. not. 2. quamuis oppositum teneat Panor. in d. c. Nuper, per gloss. sing. c. si Episcopus, de pœnit. & remiss. lib. 6. quæ non dicit, quod ille, iuxta quam communem pridem consuluimus, limitando illam nouè, vt procedat solum, quantum ad forum conscientie, & altera quantum ad forum exterius: limitando item illam cum S. Thom. ita quod prædictus sacerdos simplex non potest hoc facere sua auctoritate, sed vt commissarius deputatus à Papa, d. c. Nuper sub fin. qui pro hoc est quasi expressus, & quod Prælatus proprius potest absoluere ab excommunicatione incurta iure, extra suum Episcopatum, & Parochiam secundum Feder. conf. 16. & Panor. in c. Graue, col. 3. de Præb. communiter recep. Dixi (non reseruata) quia is cui reseruatur debet eam dare secundum omnes.

V. Quod excommunicatum ab homine, ipse solus potest absoluere, aut eius successor, superior, aut delegatus, c. Pastoralis, §. Præterea, de offic. deleg. nisi quod delegatus Papæ, qui potest excommunicare intra vnum annum, post sententiam diffinitiuam, eo transacto non potest absoluere, c. Quærenti, de offic. deleg. quod est sing. secundum Pan. ibidem, qui cum communi idem dicit, de quolibet alio delegato habente facultatem exequendi suam sententiam. Et nisi incedarius excommunicatus ab Episcopo, qui non potest absolui ab eo post denunciationem, c. Tua, de sent. excommu. quod est singul. secundum Card. ibidem, & nisi excommunicans, qui post excommunicatur excommunicatione maiori, & denunciatur, c. Audiuius, 24. quæstio. 1. quamquam potest si solum est excommunicatus minore, c. Duobus, de senten. excommu. & nisi excommunicatio sit pronunciata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa scientia. Nam ab ea non potest absoluere, qui eam tulit, secundum Ioan. Andr. recep. in c. Ex frequentibus, de inst.

VI. Quod si qui excommunicauit, non est sacerdos, non potest absoluere in foro conscientie, quamquam potest in exteriori, secundum aliquos, quos Sylu. sequutus est verb. absolutio, 1. not. 4. quod restringendum est ad absolutionem coniunctam cum peccatorum absolutione. Nam ab excommunicatione sola potest absoluere etiam quoad conscientie forum, etiam sola prima tonsura initiatus, vt affirmat S. Thom. in 4. distinct. 18. receptus à S. Anton. 3. parte, tit. 24. capit. 77. & Ioan. Tabien. verb. absolutio ab excommunicatione, & quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamen erat ob multa, quæ in id adduci possent. Commodius tamen videtur committere presbytero secundum Mai. recep. contra quem facit, quod multi omittunt quærere absolutionem à suis parochis, putantes illas commissiones iudicum esse absolutiones, & quod pauci sunt, qui possunt probare suam absolutionem factam per hanc commissionem à Parocho, quia ille absoluit

- secretò sine notario, & testibus. Per quæ putamus vtilius fore, vt iudex sibi vacaret, absolueret, & daret literas absolutorias, & cum de more committit, excommunicatus debet dare operam, vt coram notario, & testibus absoluator à Parocho, quo, cum oportuerit, possit probare absolutionem. Quia semel excommunicatus, semper præsumitur talis, iuxta gl. solem. cap. Proposuisti, de Cler. excom. minist.
- 43 Quamquam aliquando ausi fuimus affirmare, quod qui ostenderet cõmissionem, vt absolueretur, & diceret se absolutum à suo Parocho, præsumeretur absolutus cum solo testimonio Parochi, & etiam sine eo, saltem si esset vir timens Deum, & ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia habita ratione consuetudinis receptæ absoluendi, absque notario, & testibus, quod etiam verum videtur.
- 44 VII. Quod executor mandati Papæ quo iubetur excommunicare certum hominem sine cognitione causæ, non potest absolvere, postquam excommunicauit. Et quod qui potest absolvere ab excommunicatione lata à iure, potest absolvere ab excommunicatione generaliter lata ab homine iuxta decisionem sing. Ioan. de Imol. in cap. Graue, de præb. colum. 4. relata per Feli. in cap. Pastoralis, §. Præterea, de offi. ordin. dicentem nunquam se in alio legisse, quamquam idem ante Ioan. Imol. dixerunt, Ioan. And. & Card. in d. cap. Graue, & resumpserunt in c. Ex frequentibus, de inst. per illum textum, quod defendimus nos in fin. d. c. Graue.
- 45 VIII. Quod qui possunt absolvere ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ potestatis, possunt committere alijs, iuxta glo. recep. in cap. fin. de offic. ordin. quæ conciliat illud cum cap. fin. §. fin. de offic. deleg. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministeriū absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quod simplex ministeriū absoluendi potest delegari, etiam à delegato ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, quāuis non possint delegate suas iurisdictiones ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem, per cap. super quæstionum, §. Quem verò, & seq. & ea quæ notat ibi Feli. num. 4. & 19. de offic. deleg. quod quotidianum est.
- 46 IX. Quod excommunicati à iure vel homine, qui ob grauem morbum aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absolvere ab eo, qui sine illo nõ poterat, debent se præsentare cessante impedimento, quam cito commodè possunt ei qui se iure poterat absolvere, alioquin recidit in eandem excommunicationem, cap. eos, de sent. excom. lib. 6. Idem de ijs, quos absoluunt legati Sed. Apostolicæ cum onere præsentandi se suis ordinarijs, aut alijs quibuslibet ad suscipiendam pœnitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt: Sed non tenentur regulariter se præsentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caietanum in summa verb. excomm. u. capit. 69. qui ait absolutum esse iudicem quoad forum conscientie ad detetminandum tempus intra quod commodè potuit se præsentare.
- 47 X. Quod omnia iura quæ iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere, & si non potest, satis est, quod det cautionem iuxta gloss. quæ est penul. clem. 1. §. verum, de hæret. & Card. ibidem, q. 4. & Felin. capit. Pastoralis, §. Præterea, col. 3. de offi. Ord. & in c. cum

contin.

contingit, de offi. deleg. colum. 1. quamuis Imol. teneat oppositum super d. gloss. Nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, id est, cum pignore vel fideiussore si eam potest dare, sin minus, det eam quam potest saltem iuratoriam per eandem rationes, Card. in d. Clem. & Feli. in §. Præter. si quidem ad impossibile nemo tenetur, l. Impossibilem, ff. de reg. iur. Quin & putamus eum qui potest satisfacere ante mortem, sed non commodè, id est, non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absq; magno damno alieno, non teneri ad aliud quàm ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore per dicta c. 17. num. 56. & 57.

DE EXCOMMUNICATIONIBVS A IURE latis, & primum de reseruatis Papæ per Bullam Cœnæ, & alia iura.

Excommunicationes iuris antiqui pauca, noui, multa, nouissimi quàm plurima, n. 49. & 50. Excommunicatio vt interpretada, & lata in faciente, nõ includit regulariter cõsentiente, n. 51. Consilium quis dicitur dare, & quod nocet danti, nu. 52. Bulla Cœnæ domini quæ, nu. 54. & iterata non multiplicat censuras, nu. 55. Michael Thomasius Doctor laudatus, nu. 53. Gregorius XII. feliciter cœpit, feliciter prosequitur, felicissimè perfecturus, nu. 54. Excommunicatio. I. bulla Cœnæ in hereticos, nu. 56. II. in schismaticos, n. 57. III. in appellantes ad futurum Concil. n. 58. IIII. in Pyratas, n. 59. V. in accipientes naufragorū bona, n. 60. VI. in Imponentes noua pedagia, n. 61. VII. in falsarios, n. 62. VIII. in defrentes arma turcis, n. 63. IX. in impediens necessaria Romam adducentes, n. 64. X. in malè tractantes venientes, & recedentes à Curia, nu. 65. XI. in malè tractantes Romipetas, nu. 66. XII. in Iniurios Cardinalibus, nu. 67. XIII. in impediens cursum causarum Curia, n. 68. XIIIII. in vsurpantes fructus, &c. n. 69. XV. in laicos cognoscentes de criminibus clericorum, num. 70. XVI. in occupantes bona Sed. Apostolicæ, n. 71. XVII. in malè absoluentes à censuris bullæ, quæ tamen non est reseruata, nu. 74. Hæreticos credentes, fautores, & receptatores, qui, n. 56. Schisma quid, quo differt ab heresi, & excommunicatur in bulla Cœnæ, nu. 57. Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnæ, nu. 58. Pyrata qui, excommunicati in bulla Cœnæ, nu. 59. Naufragorum bona accipientes excommunicati, n. 60. etiã ante monitionem restituendi, n. 117. Augmentum & Auctum exæquantur, nu. 61. Pedagia noua quis potest imponere, vel augere, nu. 61. Litera Apostolica an dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsis vti, nu. 62. Arma bellica quæ, & sunt offensiuæ, & defensiuæ, nu. 63. Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa, nu. 65. Iudex secularis eiciens Episcopum à suo Episcopatu, &c. excommunicatus, nu. 67. Impediens cursum causarum Curia, vt excommunicatus, nu. 68. Ecclesie Rom. iura & bona nullat aciturnitate, vel patientia perdi, nu. 72. Absolutio censura bulla Papæ reseruata, non continetur etiam in sua generali, nu. 72. Priuilegium remuneratorium, & per contractum iusta de causa tollitur, nu. 73. Absolutio malè absoluentis à censura bullæ, cur non reseruata, nu. 74.

Præmittit.

49 **P**ræmitto I. quod gl. magistra clem. 1. de sent. excom. colligit 50. excommu-
 nicationes latas iplo facto per solas clementinas, & alia prius in c. eos, de sen.
 excom. lib. 6. trigintaduas latas per solos textus Sexti, & prius congeffit Host. in
 sum. de sent. excom. §. 3. in princ. trigintatres, quas solas induxerunt omnia iura
 decreti, & decretalium ad eius vsque tempora, cum vna, c. 1. de Homic. lib. 6. Ex
 50 quo facillè intelligas, quàm parci fuerint antiqui patres in excommunicando, &
 quàm largi recentiores, quum ad annum vsque 1398. quo promulgatus est Se-
 xtus, vix inuenirentur trigintatres casus, qui in pauciores quam in 26. redigi pos-
 sunt. Et per solum Sextum inducti fuerunt 32. & per solas clem. 50. Postea, per
 bullas Cœnæ, per extrauagantes impressas, & non impressas, per constitutiones
 Synodales, & Prouinciales, per visitationes, & reseruaciones secularium, & reli-
 giosorum, penè innumeræ. Super qua multitudine minuenda, quiddam in Hispa-
 no desideratum, nunc tanquam superuacaneum omitto. II. Præmitto, quod quia
 alij alium ordinem seruauerunt in casibus recensendis, non sequemur eum quem
 Ang. à Clauas. seruauit, verb. excom. 5. 6. 7. cui ex bona parte consonat, Sylu. qui
 primo ponit reseruatas Papæ, secundo, reseruatas Episcopo, tertio, nulli, & vt faci-
 51 lius quis quam velit inueniat. In primis ponentur antiquiores, præterquam quod
 inter reseruatas Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ, quia magis reseruata. III.
 quod ad iudicandum an quis sit excommunicatus, necne à iure vel ab homine,
 debent perpendi diligenter verba, quibus ius vel iudex vtitur, & personæ contra
 quas, & opera ob quæ excommunicat: non enim vltra illa extenditur. Vnde lex
 excommunicans facientem aliquid, non cõprehendit regulariter consentientem,
 etiam mandando, consulendo, fauendo vel auxiliando, antequam fiat, nisi ex eius
 tenore, vel aliarum legum id expressè aut tacitè colligatur, quod firmiter asseuerat
 Caiet. in sum. verb. excommunicatio, pag. 2. & c. 47. notab. 3. & Sylu. sibi contra-
 rius, in verb. excommunicatio, 10. dubio, 4. & Ioan. Tabi, verb. excom. 5. cal. 49.
 Bonif. cum communi, in Clem. 7. de consang. Quod & nos hic in Hispano tenui-
 mus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excommunicatio non debet
 extendi de vno casu ad alium secundum glo. receptas in clem. 1. de sepul. & in clem.
 1. de consang. eo quod pœnæ sunt restringendæ, l. pen. ff. de pœn. & c. pœnæ, de
 pœnit. dist. 1. & prædicti non sunt propriè, & verè facientes, nam mandatum, &
 consilium præcedunt factum, & nihil præcedere potest id quod verè ipsum est, &
 frequenter hæc præcedunt, mensè & anno factum, Imo & plerunque post vitam
 dantis ea fiunt, & interdum est impossibile quod per factum accipientis ea, ex-
 communicentur dantes illa, qui mortui ante, & fortè martyres in cælo iam sunt
 beati. Tum quia participans cum excõmunicato ante commissum crimen habens
 annexam excommunicationem, vel quum committitur, non incurrit eam per
 resolutionem supra n. 32. positam, & constat omnes prædictos communicare in
 crimine, ante crimen commissum. Tum quia c. Quod in dubijs, de sent. excom.
 habet participantem cum excommunicato, esse excommunicandum, & non ex-
 communicatum, quod Ioan. relatus à glo. intellexit etiam de participante in cri-
 mine, qui licet meritò carpatur ibi à Pan. & communi quoad participatè in cri-
 mine cõmissio, non tamè quoad participantè ante illud cõmissum, qualiter parti-
 cipant ij, de quib. loquimur. Tum quia, c. fœlicis, de pœn. lib. 6. & clem. si quis
 suaden-

suadente, de pœn. & multa capit. bullæ Cœnæ; & l. si quis id quod, ff. de iur. omn.
 iudic. & alia multa, exprimentur consulentes, mandantes, & c. quum intendunt eos
 includere. Tum quia c. Quicumque, de sent. excommuni. lib. 6. probat excommu-
 nicationem latam contra dantem licentiam male faciendi, non extendi ad vctem
 illa, nisi expressè id exprimat, & clem. 1. de consang. excommunicans cõtrahen-
 tes, non comprehendit consulentes, mandantes, nec aliter consentientes, neque
 lata per clem. 1. de sepul. in sepelientes excommunicatum, comprehendit consu-
 lentes, & iuuantes, & prosequentes funus ad sepulturam, qui suis manibus nõ in-
 ferunt eum illi, secundum gloss. ab omnibus ibi receptam. Tum quia Bart. in l. si is
 qui pro emptore, ff. de vsucap. à nu. 56. & melius in l. sed si vnus, §. 1. ff. de Iniur.
 communiter receptus secundum Iason. in l. si is, qui colum. 74. ex professo tenet,
 eum, qui per alium facit, non verè, sed fictè videri id facere, nisi quado illud aliud
 est instrumentum motum ab eo necessario faciens, quale est baculus vel gladius,
 inferens ex eo mandantem, non verè, sed fictè facere id quod mandatarius facit,
 præsertim quum mandatarius non obligatur ad id etiam post susceptum manda-
 tum, vt contingit in materia delictorum, de qua loquimur. Tum quia c. Mulieres,
 de sent. excommuni. non habet id quod Panor. & aliquot alij imponunt ei, scilicet,
 quod mandans percuti clericum, verè percutit illum, sed quod verè committit,
 cui supplendum est, in legem, id est, verè delinquit, quia mādare illud est verum
 delictum, vt respondit Bar. in d. §. 1. quem sequuntur, vbi supra Rom. & Iason. &
 ita nulla ratione defendi potest, quod verè & propriè sint idem, mandare, vt ali-
 quid fiat, & factum virtute mandati, quamuis frequentissimè fictè reputentur
 idem, sicut hæres, & defunctus, pater & filius, Episcopus & Vicarius, & c. Nec
 consequenter Ias. vbi supra iustè recedit à Bart. cui dixit communem ad stipulari.
 Dixi (nisi ex eius tenore expressè, & c.) ob d. l. si quis id quod, & prædicta cc. fœli-
 cis, & si quis suadente, & multa bullæ Cœnæ, & alia quæ pœnam impositam fa-
 cienti, expressè extendunt ad mandantem, significando tacitè alioqui non exten-
 sum iri, non quidem quod mandare sit facere, sed quia legislatori placuit vtrumq;
 ad pœnam ibi positam exæquare. Dixi (vel ex tenore aliarum) vt ex alijs iuribus &
 consuetudine ecclesiæ, c. si quis suadente, 17. q. 4. loquens de iniiciente manus in
 clericum, extenditur ad mandantem, consulentem, & iuuantem, d. c. Mulieres, &
 c. Quantæ, de sent. excommuni. & c. sicut dignum, de Homicid. Dixi (tacitè) pro-
 per c. significauit, de Iudæ. quod habet mittentem arma Saracenis, ita esse excom-
 municatum, ac deferentem, per canonem latum cõtra facientem, non quidè quod
 idem sit deferre per se & mittere per alium, sed quia lex pœnalis extenditur de v-
 no casu ad alium, quando alioqui esset frustratoria vel quasi, c. si ciuitas, de sent.
 excom. quod habet interdictum ciuitatis extēdi ad suburbia, ne fiat frustratorium:
 & glo. c. 1. de vsur. lib. 6. quæ cap. illud, loquens de testamento, extendit ad codi-
 cillum, ne sit frustratorium. Quibus addēdum, quod canon se extendens ad con-
 sulentem, non comprehendit ita simpliciter consulentem consilio adeo simplici,
 quod sine illo tam certo & iniquo animo fuisset admissum delictum, ac cum illo,
 per c. fœlicis, §. Illud, de pœn. lib. 6. iuncta glo. celebri verb. simplici, cui simi-
 lis gloss. magna, d. clem. si quis suadente. Idem eadem ratione est dicendum de
 mandato, iussu & fauore, sine quibus perinde omnino peccatū admissum fuisset,
 ac cum

ac cum illo, per d. supra c. 17. à num. 17.

Adde, quod refert, an disponens loquatur principaliter de faciente, & secundario de mandante, consulente, aut principaliter de omnibus. Quia priori casu, non incurrit excommunicationem consulens aut mandans, antequam fiat opus, unde mandans cuiuspiam etiam centies percutere clericum, non excommunicatur, donec percussio sequatur, & nunquam, si ea nunquam sequatur, arg. notatorum, in d. c. Mulieres, de sent. excom. In posteriore verò sic, nam qui mandat interficere aliquem per assassinos, statim quamuis non sequatur mors, est excommunicatus, c. 2. de Homicid. lib. 6. quia æquè principaliter excommunicat mandantem, ac occidètem, & religiosus, qui concionatur animo retrahendi auditores à solutione decimarum, est excommunicatus, quamuis auditores non retrahantur, clem. cupiens, §. 1. de pœn. Consulere autem dicitur, quicumque monet, persuadet, aut precatur ut illud faciat, secundum Part. in l. Non solum, §. si mandato, ff. de iniur. Iino & qui instruit, aut proponit vilitatem inde sequituram, secundum Innoc. recep. in c. Ad audientiam, de Homic. III. Notandum quod bulla quæ nostra ætate appellatur Cœnæ domini, est bulla continens processum Papæ, quo die Iouis Sancta excommunicat varium genus peccantium: dicta sic, eo quod illa dies appellatur Cœnæ domini, propter Cœnam illam ter maximam Domini nostri, quam ultimam fecit Hierosolymis cum discipulis suis, de cuius antiquissima origine, & vario tenore, quem varijs temporibus sub varijs Pontificibus Maximis vique ad S. D. N. Gregor. XII. habuit, tradit vir omnigena literarum eruditione probatissimis moribus ornata clarus, sacræque Pœnitentiariæ Corrector oculatissimus, & vtriusque Iuris Doctor doctissimus Michael Thomasius in Commentarijs propediem in eam edendis. Qua de re nos solum subijcimus, id quod antea, scilicet, quod glo. solem. clem. 1. de iud. verb. solemniter, & eius author Ioan. And. in c. Quod olim, de Iudæ. dicunt ter in anno solere Papam facere processum generalis contra certos delinquentes, scilicet die Iouis sancta, Ascensionis, & dedicationis S. Petri & Pauli. Card. tamen in d. c. Quod olim, quem Ioan. de Anan. ibi & nos sequimur, in c. Ita quorundam, notab. 6. n. 7. dixit, quod suo tempore solum faciebat prædicta die Iouis Sancta, quam S. Anton. 3. par. tit. 2. c. 72. exposuit secundum tenorem bullæ Martini V. cui multa addiderunt, & detraxerunt posteriores Papæ, vsque ad Iulium 3. secundum cuius bullæ tenorem nos in Hispano declarauimus. At quia successores eius & etiam S. D. N. Greg. XII. nonnulla mutarunt, eam secundum tenorem bullæ ipsius me audiente promulgatæ exponam, clausularum eius ordinem sequutus, præcatusque antea Deum Optimum Maximum, vtsanctitatem suam summam & vnicum Ecclesiæ suæ Vicarium donet summo illo perseverantiæ dono, quo omnia heroica summaque sua auctoritate, scientia, ac recondita eruditione dignissima, quæ feliciter cepit, & feliciter profequitur, felicissimè perficiat, Amen. V. Quod annua bullæ iteratio, non multiplicat censuras per eam latas, vt diximus in d. c. Ita quorundam, not. 2. à nu. 37. & quod excommunicationes per alia iura latæ, & in prædicta bulla repetite, sunt eadem, & quod bulla nihil amplius facit quam addere reseruationem absolutionis Sed. Apost. Prima excommunicatio bullæ Cœnæ fertur per primam clausulam eius in hæc verba.

Excommunicamus quoscumque Hussitas, VVicleitias, Lutheranos, Xvinglianos, Calvinistas, Hugonotos, Anabaptistas, Trinitarios, ac omnes & singulos alios hæreticos, quocumque nomine nuncupentur, & cuiuscunque sectæ existant, credentes, receptatores, & fautores, & generaliter quoslibet defensores, ac eorum libros sine auctoritate nostra & sedis Apost. scienter quomodolibet legentes, aut tenentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quavis causa publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore.

Declaratio. I. quod quid sit hæresis, & quid hæreticus definitur supra c. 11. n. 17. Et quod excommunicatio in hæreticos videtur omnium antiquissima, arg. c. Acharius, & c. Audiuius, 24. q. 1. sed non erat reseruata ante bullam, vt diximus in d. c. ita quorundam, not. 11. n. 41. II. quod hæc excommunicatio non comprehendit magos qui alias non sunt hæretici, arg. eorum quæ habentur 26. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. & Tho. 2. 2. q. 95. art. 1. & 2. quos tamen comprehendebat bulla Pij V. quod est valde notandum. III. quod verbum (credentes) omissum in bulla Pij V. fuit expressum in hac potius ob declarationem, quam ob necessitatem, nam etiam eo non expresso, fuissent inclusi, quippe qui verè sunt hæretici, eo quod quamuis non credant explicitè hæreses, credunt tamen implicitè, credendo pertinaciter esse verum, quod alius hæreticus credit, nesciètes quid credat in specie, iuxta Palud. in 4. dist. 13. q. 3. conclus. 2. IIII. quod fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram, qui hæc faciunt eis eo respectu quo sunt hæretici, vt rectè notauit Caiet. in d. c. 1. Tum arg. l. In delictis, §. si detracta, ff. de Noxa. Tum quia tenetur quis hæretico extremè egenti subuenire, arg. c. Pasce, 86. distinct. Tum quia potest quis, licet non teneatur, eidè etiam non extremè egenti subuenire, quatenus est homo, argum. cap. Duo ista nomina, 23. quæstio. 4. ibi (quia peccator est, corripe, quia homo, miserere) & ibi (Nulli homini claudèda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est) Tum quia alioqui omnes ferè catholici etiam religiosi, Germaniæ, Angliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarum, inciderent in has censuras, quippe qui habent commercium cum hæreticis, quatenus sunt homines, quod sine aliquo fauore, vel auxilio eis præstando haberi nequit. Tum quia nullo canone contrarium probatur, licet multis probari possit eum præsumi fauere hæretico, qui sciens eum esse talè, fauet ei sine aliqua circumstantia quæ excusare posset eum etià in foro exteriori à tali præsumptione, quales multæ occurrere possunt fundatæ in timore, necessitate, cognatione, vel vtilitate, in pace, militia, & bellis, in quib⁹ videmus, & legimus Carolū V. & Philippū I. omnium Regū, quos sua ætate terra coluit, & colit Catholicissimos, fauisse donis, ducibus, & militibus Lutheranis Maiest. suæ militatibus. Quoad forū autè interius, in quo sola veritas inspicitur, c. Tua, de spōsal. facile est discernere fauorem datum alicui eo respectu quo malus, & hæreticus est, à dato eidè, eo quod proximus, & à CHRISTO redèptus est, d. c. Duo ista. V. quod Caiet. in prædicto c. oblitus fuit ponere id quod 2. 2. q. 2. art. 3. & 4. & in sum. verb. hæresis, tenuit, & alij alijs locis, quod adducimus in c. Cogitationis pœnam nemo meretur, de pœnit. distinctio. 1. scilicet hæreticos mentales tantum non incurere hanc censuram, neque aliam à iure humano latam, quales tamen non sunt ij qui hæresim prompserunt verbo, scripto, vel nutu, & signo verbis æquipollenti, licet nemine id vidente, vel audiente prompserint, quia sufficit

fua natura esse probabile, licet contingat probari non posse ad hoc vt includatur sub potestate, & iurisdictione humana, & pœnis eius, quod multis confirmari in d.c. Cogitationis. VI. Quod in foro interiori nō sufficit hæresis exterior sine mē- tali, ob quod superius contra eum & alios diximus in c. 2. n. 24. & 25. VII. quod qui habet, vel legit libros Catholicorum referentium dicta hæreticorum etiā de- sumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hanc excommunicationem, quia non sunt libri hæreticorum, etiam si principaliter legeret illos ad sciendum dicta, & rationes eorum, sicut non incideret audiendo eadem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes 57 hæreticorum, licet iste incidere posset in censuram indicis librorum Pij 4. II. ex- communicatio fertur contra schismaticos in hæc verba.

Necnon schismaticos, & eos qui in animarum suarum periculum se à nostra & Rom. Pont. pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt.

Declaratio. I. quod hic significatur hæresim differre à schismate, & hæreticum à schismatico, & rectè quidem, vt colligitur ex c. schisma, 24. q. 1. & Thom. 2. 2. q. 39. art. 1. ad 3. loquentem in hæc verba. Hæresis, & schisma distinguuntur secun- dum ea, quibus vtrumque per se & directè opponitur. Nam hæresis per se oppo- nitur fidei, schisma autem per se opponitur vnitati ecclesiasticæ charitatis. Et ideo sicut fides & charitas sunt diuersæ virtutes, quamuis quicumque caret fide, careat charitate, ita etiam schisma, & hæresis sunt diuersa vitia, quamuis quicumque est hæreticus, sit etiam schismaticus, sed non conuertitur, & hoc est, quod Hier. dicit in Epist. ad Galat. Inter schisma, & hæresim hoc interesse arbitror, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma ab ecclesia separatur, hæc ille. ex quibus colligas quod schisma generatim sumptum, est peccatum, quo quis se ab vnitatem debita se- paratur, specialiter verò sumptum, est peccatum, quo quis se separatur ab vnitatem eccle- siæ, nolendo subesse ei, vel membris eius, quatenus sunt eius, licet credat non esse nisi vnam ecclesiam, & vnum Vicarium supremum. III. fertur in hæc verba.

58 *Anathematizamus omnes & singulas personas cuiuscunque status, gradus, seu conditio- nis fuerint, & interdiciamus vniuersitates, collegia, & capitula, quocunque nomine nuncu- pentur, ab ordinationibus, sententijs, seu mandatis nostris, ac Rom. Pont. pro tempore existen- tium ad vniuersale futurum Concilium appellantes, vel ad id consilium, auxilium, vel fauorem dantes.*

Declaratio. I. Hæc excommunicatio nunc primum facta est bullæ Cœnæ, an- tea enim licet lata, & reseruata fuisset per Piū 2. & Iuliu 2. vt tradit Sylu. verb. ex- communicatio, sub fin. non tamen fuit hæc tenus inferta bullis Cœnæ. II. quod hic excommunicationi adiungitur interdictū propter vniuersitates, in quas non fertur excommunicatio, vt infra dicitur. III. quod consulens, & auxilians prædi- cti non incurrunt, donec appellatio subsequatur. IIII. fertur in hæc verba.

59 *Anathematizamus omnes pyratas, latrunculos marinos, & illos præcipue qui in mari no- stro, à monte Argentario vsque ad Tarracynam discurrere, nauigantes in illo depradant, milti- tare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.*

Declaratio. I. Quod excommunicatio ista nostra sententia comprehendit om- nes, &

nes, & solos eos, qui principaliter versantur in agendis prædis, percutiendis, aut in- terficiendis in mari occurrentibus, quia hi sunt Pyratæ, & latrones marini, quic- quid dicant Ang. verb. excommunicatio, 5. cas. 18. Sylu. verb. excommunicatio, cas. 28. & Caiet. verb. excommunicatio, cas. 18. cuius temporis bulla speciatim in- cludebat consulentem, quem licet hæc speciatim non includat, generatim tamen includere videtur, quia includit auxiliantes, & fauentes, & negari non potest, eum qui consulit, auxiliari, vel fauere, arg. I. Quod fauore, C. de leg. tradit Barth. in l. si vnus, §. 1. ff. de iniur. I. I. Quod qui gerunt sua negotia aut mercimonia cum ami- cis, aut bella iusta, vel iniusta cum inimicis, & deprædantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam. III. Quod non includit eos qui in solis fluminibus faciunt hoc, quicquid sentiat Angel. IIII. Quod sufficit face- re hoc illis, aut illis, & non est necesse facere omnibus nationibus vel ferè omni- bus, quia quum in id incumbentes principaliter Pyratæ aut latrones maris dican- tur, rectè in eis verificantur verba huius clausulæ, quicquid dicat Sylu. vbi supra. V. fertur in hæc verba.

Anathematizamus omnes & singulos, qui Christianorum quorumcunque nauibus tempe- 60 state in transuersum (vt dici solet) iactatis, aut etiam submersis, & naufragium passis siue in ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa, & in mari vel littore inuenta, cuiuscunque generis bona, tam in nostri Tyrreni, & Adriatici, quam in quibuscunque alijs cuiuscunque maris regionibus, & littoribus rapuerint, aut scienter sibi ipsi acceperint, aut ab alijs rapta seu accepta similiter scienter receperint, nec ob quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam im- memorabilis temporis possessionem seu alium quemcunque prætextum excusari possint.

Declaratio. I. Quod hæc excommunicatio nunc primum facta est bullæ Cœ- næ, nam licet antea fuisset lata, non tamen erat reseruata, vt videre est in c. excom- municationi, de rapt. de quo infra nu. 117. vbi dicitur an sufficiat acceptio, vel re- quitantur voluntas (vt sic dicam) mora & monitio, & quàm iniqua sit lex contra- ria. VI. fertur per illa verba.

Excommunicamus omnes qui in terris suis noua pedaggia seu gabellas ad id potestatem non 61 habentes imponunt, vel prohibita exigunt.

Declaratio. I. Quod per noua intelliguntur etiam incrementa veterum, arg. I. si extoto, in princ. de leg. 1. & in l. Pecuniæ, ff. de leg. 2. tradit Ang. verb. pedagium, & Sylu. verb. excommunicatio, 7. c. 19. I. I. Quod per pedagia, & gabellas intelli- gi possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij. V. & alia vectigalia, ob identita- tem mentis legislatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Qua de re latius in com. c. fraternitas, 12. q. 2. tractamus. III. Quod per illa verba (ad id potestatem non habentes) includitur solus, & omnis qui rec- gnoscat superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest, nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic, per c. 1. Quæ sunt regalæ in vsib. feud. & not. in c. super quibusdam, de verb. sign. IIII. Quod per (exigit) intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor siue arrendator illo- rum Iurium, & recipiens, etiam famulus à non spontè soluentibus, iux. rub. de exact. trib. lib. 11. quia exigere est exorquere à nolente soluere, gl. iuncto text. in l. soluendo, ff. de nego. gest. glo. & Card. clem. fin. de censib. Dicitur autem inui- tus, & nolens soluere, etiam qui soluit rogatus soluere tanquam debitum, Caiet.

vbi supra c. 39. excusare tamen posset ab hac censura probabilis ignorantia iuris, aut facti, arg. c. 2. de cōst. V. Quod per prohibita, debent intelligi simpliciter prohibita, id est, quæ à nullis, neque à laicis, neq; à clericis iuste possunt exigi, & prohibita exigi à clericis, & non à laicis, non sunt simpliciter, sed secūdum quid prohibita, & ideo petens ea à clericis, incurrit quidem excommunicationem, c. Quamquam, de vsur. lib. 6. quæ non est reseruata, non tamen hanc. VII. fertur in hæc verba.

62 *Excommunicamus omnes falsarios bullarum, seu literarum Apostolicarum, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium per Rom. Pont. vel S. R. E. Vicecancellarium, seu gerentes vices eorum, de mandato eiusdem Rom. Pont. signatarum, aut sub nomine eiusdem Rom. Pont. seu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum signantes supplicationes easdem, extendentes c. Ad falsariorum, eum omnibus pœnis in eo contentis ad falsificantes, seu mutantes supplicationes per nos, seu de mandato nostro signatas, & datas sine nostra, aut datarij nostri licentia.*

Declaratio. I. Quod per hanc clausulam iuncto c. Ad falsariorum, de crim. fals. probatur, appellatione literarum Apostolicarū in materia odiosa non includi supplicationes à Papa signatas, quas signaturas vocamus, alioquin superflue extendetur per hanc illud cap. puniens falsantes literas Apostolicas, ad falsantes signaturas. II. Quod hæc excommunicatio non est reseruata Papæ, nisi quoad ea quæ includuntur hac clausula, quia quatenus continetur in illo c. non est reseruata, vt patet ex eo, & notatis à Caiet. vbi supra c. 27. III. Quod videmur bene pridem respondisse, quod neque in hanc excommunicationem, neque in illam, d. c. Ad falsariorum, incidit falsarius literarum Episcopi, vel nuntij, quia hæc propriè non sunt literæ Apostolicæ, nec eadem ratione falsarius literarum pœnitentiariæ, quia non sunt literæ Papæ, sed eius commissarij constituti viuæ vocis oraculo. Secus tamen de falsario Brevium Papæ, iuxta Gomes. lib. de Breuib. pag. 3. IIII. Non includit eos qui surreptitiè, vel obreptitiè impetrant literas Apostolicas, vel vtuntur illis, vt diximus in c. Ad audientiam, 1. de rescrip. quia non sunt literæ falsæ. Neque eos qui vtuntur literis falsis, quia solum loquitur de falsantibus, & aliud est falsare, & aliud vti falsis, vt colligitur ex d. c. Ad falsariorum, quo excommunicantur omnes falsarij, & non omnes falsis vtentes, nisi solum laici. V. Quod ille dicitur habere literas falsas, vel vti eis, qui sciens, vel debens scire esse tales, vtitur eis iuxta Caiet. vbi supra arg. l. in delictis, §. si detracta, de nox. VI. Quod non satis est corrigere aliquam literam, aut punctum, quod non mutat substantiam aliquam, vt faciat incidere in hanc excommunicationem, vt dictum est, c. 17. n. 178. post Ioan. Gerson. 2. par. Alph. 3. à c. Quidam, fol. 118. contra Host. in sum. de crim. fals. §. Porro veris, sed hodie, & Caiet. in sum. verb. excommunicatio, c. 26. saltem quoad forum conscientie, quum id facere bona mente sine dolo, & villo alterius damno, non videatur mortale, nec consequenter excommunicare, iuxta d. supra eodem num. VII. fertur in hæc verba.

63 *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybē, omniaq; alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipso canape, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiam, aliaq; prohibita deferunt Saracenis, Turcis, & alijs CHRISTI neminis inimicis, quibus Christianos impugnant.*
Necnon

Necnon illos, qui per se vel alium, seu alios de rebus Christiana Rcip. statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas & Christiana religionis inimicos certiores faciunt, illisque consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstant. Ac qui sædarios, necnon eius sacri belli contra ipsos Turcas initi persequutionem directè vel indirectè, secretè vel publicè impedire vel perturbare præsumunt. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, quibuscunque principibus siue priuatis concessis.

Declaratio. I. Quod hanc excommunicationem præcessit posita in c. ita quorundam, & c. quod olim, c. significauit, & c. ad liberandam, de Iudr. & extraua. 1. Ioan. 22. eo. ti. & extraua. 1. eo. ti. inter cōmunes. Hæc autem videtur omnibus illis amplior, quia licet in d. c. Quod olim excommunicentur exercentes mercimonium cum Saracenis tempore belli, & in c. significauit, treugam magis bello quam paci æquet, & licet in d. extraua. victualia, siue comæatus ad eos deferri prohibeat, quod est intelligendum etiam per nuntios, iuxta d. c. significauit, tamen hæc non solum excommunicat speciatim deferetes multa, sed etiam prohibita, & ita videtur excommunicare omnes illos quos singula eorū excommunicarent, etiam si hæc non faceret. II. Quod ad respondendum dubijs quæ olim passim interrogabamur in Lusitania, etiam ex Africa super hac materia à Confessarijs Illustris Societatis IESV ante hoc Manuale quandam repetitionem cōposuimus in d. c. Ita quorundam, dicatā in signi collegio eiusdem Societatis Conymbriçen. ex vbi dictis aptè posset hæc clausula illustrari. III. Quod per equos intelligendi sunt etiam equi debiles, claudi, vel morbofi, traditi à præfatis inimicis, & opera, & arte Christianorum in eorum terris curati, & feroces effecti, quia est verbum generale eadem ratione includens eos ac alios apud nos genitos. IIII. Quod per arma, vt ibi accuratè diximus, intelliguntur tantum bellica, id est, quæ sunt vna species armorum generatim sumptorum in l. Armorum, ff. de verb. sig. principaliter ad pugnam facta, vel destinatione animi ad eam designata, quorum posterius dico propter ligna, trabes, ferrum, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnam conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugne accommoda: & consequenter in hac clausula continentur non solum offensiuæ, vt lanceæ, enses, pugiones, bombardulæ, seu sclopi, cultri, & etiam cultelli, quia suapte natura sunt ad pugnam apti, quamuis ob paruitatem aliquid quando pro subiecta materia non dicantur arma, sicut nec lapides, nec alia defensiva, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alciatus in d. c. Armorum, cuius titulum commentarijs ob reconditissimam eruditionem pro miraculo habendis, illustrauit. Non, inquam, solum offensiuæ, sed etiam defensiva, vt cassides, lorice, scuta, peltæ, clypei, & id genus alia, arg. l. 2. C. quæ res asport. non deb. Arma verò bellica, qualia sunt lapides, fustes, & baculi, non includunt plusquam alię merces, nisi cum intentione deferentis destinantur mediatè vel immediatè ad pugnam. V. Quod per ferrum intelligendum videtur factum, & infectum, arg. d. l. 2. C. quæ res asport. non deb. non tamen vena ferri, vel auri, vt dixi in d. repet. contra Sylu. verb. excommunicatio, 7. cas. 21. quamuis etiam illa includeretur, si deferretur intentione, vt ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugne accommoda, per prædicta. VI. Quod per aurum, argentū, & alia metalla, etiā intelliguntur facta, & infecta, l. Cum aurum, & l. Quintus Mutius, §. 1. ff. de aur. & arg. legat. quamuis, vt ibidem

dicitur, in legatis, eorum appellatione non continentur nummi & pecunia signata, non tamen video iustam rationem, quare magis metalla ad pugnandum inepta vetentur deferri, quam pecunia signata, quum hæc aptior sit ad arma comparanda quam illa, & cum si ratione mercimonij permitteretur, eadem quæ illa deberet permitti. Per bellica instrumenta videntur intelligi, timpana, fistula, litui, cornua, & tabæ. Per lignamina intelliguntur trabes & alia ligna nauibus & triremibus & aliis instrumentis bellicis fabricandis opportuna, quamuis in d. c. Ita quorundam, restrictius lignamina galearum prohibeantur, vt ibi dixi. Per funes videntur intelligi non solum linei, & canapei, sed etiam lanei & sparrei, quia dictum generaliter, generaliter est intelligendum, l. de pretio, ff. de pub. in rem act. & c. solita, de maior. Quod autem naues & triemes contineantur, probat c. Ad liberandam, de Iudæ. & illud Arist. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, Auth. Multo magis, C. de Sacrosanct. Eccles. & lignamina prohibentur ne inde naues fiant: ligna verò ad ignem fouendum, non vetantur magis quam alia merces, vt vbi supra dixi. Per (Turcis, & c.) non videntur includi hæretici, neque Iudæi, neque gentiles quibus um non est bellum Christianis, quia nec mens, neque ratio, neque verba clausulæ videntur eis conuenire, nec Turcæ, & Saraceni, qui nos contra alios Turcas vel Saracenos iuuarent, vt videtur contigisse quando Carolus V. Regem Tuneti ab ea eiectum restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suam iustam, & necessariam defensionem sociaret sibi aliquot infideles, iuxta Old. conf. 71. probatum à Ioan. And. in Rub. de Iudæ. An autè excusetur Princeps, dux, vel prefectus vrbs vel Castrum donans vnū vel alterū equum, ensē, hastam vel scloppum in gratiam cuiuspiā beneficij accepti, vel spe accipiendi, dubitari potest, quia verba eum includunt, sed credi potest excusari ex defectu, non quidem verborum, sed mentis, arg. l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iur. pat. Per (quibus Christianos impugnant) videtur intelligendum quod sit necessum ad violandam clausulam, vt deferentes, hoc malo animo deferant, quia hæc verba potius ponuntur ad demonstrandum factum solitum, quam ad significandum necessitatem tam prauis animi, nemo enim excusaret mercatorē deferentem multas hastas fraxineas, multas cassides ferreas, & scloppos Turcis, solo animo lucrandi, desiderando imo paciscendo, ne vnquam eis contra Christianos vteretur. VII. Quod Christiani metu mortis aut verberum remigantes in triremibus Maurorum, etiam contra Christianos, non videntur excommunicati, vt vbi supra notab. ij. probo, quamuis à mortali peccato nescio vllatenus excusare, quod ægerrimo animo fero, quum hoc consequatur non posse eos vnquam absolui, neque iuste communicare, antequam firmiter proponant se nunquam ita remigaturos, etiam si ob id oporteat oppetere mortem, per d. supra c. 1. n. 21. Remigantes autem etiam spontè, vel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excommunicantur, nec peccant, quia d. c. Ad deliberandam, de regentibus eorum naues, contra Christianos intelligendum videtur, arg. à cessatione rationis & mentis legislatoris, l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iur. pat. IX. Fertur in hæc ferè verba.

64. *Excommunicamus omnes impediētes victualia seu alia ad vsū Romanæ Curiaē necessariā adducentes ad Roman. Cur. vel qui talia fieri faciunt, vel defendunt, cuiuscunque fuerint ordinis.*

Declara-

Declaratio I. Quod includit omnes Christianos, qui faciunt aliquod sex in ea contentorum. II. Quod non comprehendit eos qui ob vtilitatem suæ Reip. iuste prohibent victui necessaria, aut peste grassante in Curia suis ad eam proficisci cum comearu, & similibus, quia non intendunt impedire, licet ex eo per accidens id consequatur, vt dixit rectè Caiet. supra c. 19. facit l. si quis nec causam, ff. si cert. pet. & c. Non dubium, de sent. excom. X. Fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes qui ad Sed. Apost. venientes, & recedentes ab eadem, necnon illos qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes, in eadem curia morantes, temeritate propria capiunt, spoliant, detinent, aut ex proposito deliberato verberare, mutilare, vel interficere presumunt, vel qui talia fieri mandant. 65

Declaratio I. Quod hæc clausula non loquitur de Roma, sed de sede, & Curia. Apost. & ideo quum illa est extra Romam, non est locus illi Romæ, neque in venietibus ad eam, vel recedentibus ab ea, arg. noiat. in c. Ego enim, de iur. iur. verb. limina, per Ioan. And. Pan. & Fel. II. Quod non habet locum in ijs qui vadunt, degunt, aut redeunt à loco vbi est Curia, si non proficiantur, versentur, aut reuertantur ratione Curie, Caiet. vbi supra c. 14. III. Quod ad hanc incurrendā, duorequirantur, scilicet, quod id faciens, nō habeat iurisdictionē, & vt Iudex faciat, secundum eundem ibidē, sed quia nec verba id probant, nec ratio vlla concludit, ei non assentior, arg. c. consuluiti, 2. q. 5. IIII. Quod propositum percutiendi vel interficiendi quod sufficit ad peccatum mortale, non sufficit ad incurrendum in hanc censuram ob percussione vel interfectionem, Imo est necessè quod concipiatur tempore animi pacati, vel tranquilli, iuxta Caiet. vbi supra, quāquam nostra sententia, satis est vt concipiatur etiam tēpore turbati & irati, modo concipiatur ante rixam, & tempus percussione vel mortis, quia per hoc seruatur proprietas seu specialitas quam hæc clausula significat in hoc cap. XI. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, capientes, detinentes, seu depradantes Romipetas, seu peregrinos ad urbem causa deuotionis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem. 66

Declaratio I. Quod hæc includit omnes faciētes aliquid ex sex principaliter, vel tribus accessorie in ea contentis. II. Oportere quod ij contra quos hæc fiunt, sint peregrini euntes causa deuotionis Romā, vel manentes in ea, vel recedētes ab ea. Quare qui ferit aliquem ante profectionem aut post reditum, aut peregrinantem ad alium locum, quamuis sit in eo curia aut sedes Apost. aut residentem Romæ, etiam causa deuotionis, non incidunt in hanc censuram, vt indicauit Caiet. vbi supra c. 13. XII. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes mutilantes, verberantes, vulnerantes, interficientes, capientes, & c. S. R. E. Cardinales, extendētes cap. sœlicis, cum omnibus in eo contentis, ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, sedisq. Apostolica Legatos, vel Nuntios aut predictos Legatos, & Nuntios, ex suis terris seu dominiis aut Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos à suū diocessibus eijcientes, eaq. mandantes, seu consilium vel auxilium prestantes. 67

Declaratio I. Quod ob singula horum septem admissa contra Cardinales, incurritur hæc excommunicatio. II. Quod quoad c. sœlicis, & pœnas in eo contentas, ex quātur Cardinalibus Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Legati, seu Nuntij sedis Apost. III. Quod licet hic expresse non dicatur, quod facientes prædicta

y 5

contra

contra Patriarchas, Archiepiscopos, &c. incurrant censuram bullæ, cum censura prædictæ c. fœlicis, non sit de censura bullæ, de mente tamen S. D. N. videtur fuisse, vt censeretur censura Bullæ. Tum quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius V. in sua bulla expressè excommunicauit iniuriantes eis, sicut iniuriantes Cardinalibus. III. Quod hæc censura includit etiã eijcientes à terris suis Legatos, & Nuntios sed. Apost. Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos à suis diœcesibus, eaque mandantes, consulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur iis quoad hoc, quam Cardinalibus; quatenus sunt Cardinales, & non legati, vel Episcopi. V. Quod hic videtur prouitum contra illos iudices seculares, qui cum Episcopos non parentes suis iussis, non possunt capere, neque punire, iubent eis, vt è Regno exeant, ob quod non solum iubentes, sed & lictores iussa exequentes, & opem ad id ferentes, imo & consulentes ligantur: iubentes autem exire Curiam regis, vel alium locum qui non esset eorum diœcesum, esto malefacerent, non tamen hac censura ligarentur, quia neque eius verba, nec eadem ratio eis aptantur. VI. Quod excusatur ab hac censura qui defendendo se cum moderamine inculpate tutelæ, aliquid horum facit, l. vt vim, ff. de iust. & iur. & l. 1. C. Vnde vi, & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, vel etiam interdium habitu alieno repositos, arg. c. 2. de cõst. VII. Quod per hæc clausulã cessat quoad principalia verita id quod in Hispano innuerã, scilicet, quod clem. si quis suadete, de pœn. largius prouidebat Episcopis quàm bullæ præcedentium Pontificum, eo quod illa prouidet contra bannientes, quod prædictæ bullæ non faciebant, cessat inquam: quia hæc prouidet etiam contra eijcientes, quod est generalius quàm bannientes. Imo etiã videtur cessare quoad accessorias, quia tria illa verba, scilicet mandantes, seu consilium vel auxilium præstantes, includere videntur omnia, quæ plura verba illius clem. continent. Nam per mandantes comprehenduntur habentes, c. Ratihibitionem, de reg. iur. lib. 6. & per consilium, & auxilium cætera: nam & defendere & socium esse, comprehenduntur sub auxilium præstare. VIII. Quod Episcopus dicitur qui est consecratus, & non qui solum electus, præsentatus, confirmatus, institutus, aut prouisus, etiam si iam adeptus sit possess. per glo. solem. in clem. Dignum, de celeb. Miss. & alia multa citata per Feli. in c. eam te, de rescrip. XII. fertur in hæc verba.

88 *Excom. omnes qui per se, vel alium, seu alios, quasunque personas ecclesiast. vel seculares ad dictam curiam, super eorum negotijs recurrentes, illasq. in eadem curia procurantes, negotiorumq. gestores, aduocatos, procuratores ipsorum, seu etiam adiutores, vel iudices super dictis causis, & negotijs deputatos occasione causarum, vel negotiorum huiusmodi verberant, mutilant, vel occidunt, seu bonis spoliant, vel qui per alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non ventur, cuiuscunque præminentie, & dignitatis fuerint. Ac illos qui aliquas literas Apostolicas, & in forma Breuis tam gratiam quàm iustitiam concernentes, ac etiam citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria vel res iudicatas, decreta, processus, & executoriales, aliaque decreta quacunque à nobis, Sede Apost. legatis, Nuntiis, præsentibus Cam. Apost. Auditoribus, & Commissarijs, alijsque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanata, aut pro tempore emanata simpliciter, vel sine eorum beneplacito, consensu, vel examine, & forsam certo pretio soluto executioni demandare, inhibent vel impediunt, quicquid impediti vel inhiberi procurant, ac*

Notarios,

Notarios, executores, vel subexecutores, literarum, citationum, monitoriorum, & omnium prædictorum, capiunt, incarcerant, & detinent, & capi, incarcerari, & detineri faciunt. Nèue tabelliones & notarij super huiusmodi literarum, & processuum executione instrumenta vel acta confiscare, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, quin etiam sub quibusuis pœnis quibuscunque personis in genere vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratiis impetrandis ad Rom. Cur. accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas vel literas à dicta sede impetrent, seu impetrare faciant, directè vel indirectè prohibere, statuerè, seu mandare, vel eas apud se aut aliam quamcunque personam etiam notarium vel tabellionem retinere præsumunt.

Declaratio. I. Quod hoc clausula includit primo impediens cursum causarum ad Curiam, vel in Curia, secundo, impediens executionem literarum Curia Sed. Apost. Tertio, tractantes malè personas illas agentes, & impediens dari instrumenta super his petita. Quarto, impediens impetrationes literarum gratiarum vel iustitiarum à sede Apost. II. Quod non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, vt prædicta impedimenta fiant autoritate iudicialia laica, sed sufficit vt fiant priuata, vel Ecclesiastica. Tum quia id patet quoad primam, & secundam partem, & quoad eos qui procurant vt superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia non est cur excusetur Ecclesiasticus, qui autoritate ecclesiastica intimantem, citantem, & alia iussa Sed. Apost. implentem, capit, conijcit in carcerem, vel vetat, ne instrumenta super executis à se præster. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque vlla ratio concludit, & ita vt est generalis, generaliter intelligi debet, c. si Romanorum, 19. distinct. 1. de pretio, ff. de publ. in rem act. Tum quia id quod contra sentit Caiet. in contentis §. sequ. potest intelligi. XIII. Fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes & singulos Cancellarios, Vicecancellarios, & consiliarios quorumcunque Regum, & principum, ac præsidentes Cancellariarum, consiliorum, & parlamentorum, necnon procuratores generales eorundem vel aliorum principum secularium, etiam si Imperiali præfulgeant dignitate, alijsque iudices tam ordinarios quàm delegatos, necnõ Archiepiscopos, & c. qui per se, vel alium, seu alios quarumcunque exemptionum vel aliarum gratiarum & literarum Apostolicarum prætextu beneficiales, & decimarum, ac alia spiritualia, & spiritualibus annexas causas ab auditoribus, & commissarijs nostris, alijsque iudicibus Ecclesiasticis auocant, illarumque cursum, audientiam ac personas, capitula, consuetus, collegia, causas ipsas exequi volentes, auctoritate laicali impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices intrmittere, ac partes actrices qua illas remitti fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris & pœnis in illis contentis absolui ordinant, & compellunt, vel alias executionem literarum Apostolicarum, vel executorialium processuum, & decretorum prædictorum etiam sub prætextu violentia prohibenda, vel quoad nos informandos, vt ipsi aiunt, supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi ipsi supplicationes huiusmodi coram nobis, & sede Apostolica legitime prosequantur, quomolibet impediunt, vel summo ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant. Quicquid personas ecclesiasticas, capitula, & c. coram se ad eorum tribunal trahunt, vel trahi faciunt, directè, vel indirectè, quouis quæsito colore. Necnon qui statuta, & c. & quouis quæsito colere, etiam sub prætextu literarum Apostolicarum in vsu non receptorum, vel cuiusuis consuetudinibus, & c. faciunt vel facti videntur, quo-

tur, quo libertas Ecclesiastica leditur, seu nostris & dicta sedis iuribus quomodolibet tacite, vel expresse præiudicatur. Necnon qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosq; superiores vel inferiores prælatos, quomodolibet impediunt, quo minus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscunque vtantur, secundum quod Canones, & c. præsertim Tridentini, statuant. Quæ iurisdictiones, seu fructus ad sedem Apostolicam, & quascunque Ecclesiasticas personas, & c. pertinetes, vsurpant, seu quavis occasione vel causa sine Rom. Pont. expressa licentia sequestrant, aut collectas, decimas, tales, & c. absque simili Rom. Pont. speciali, & expressa licentia imponunt, & exigunt, aut à sponte etiam dantibus, & concedentibus recipiunt, necnon qui per se vel alium directè vel indirectè prædicta procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem, aut votum seu suffragium palam vel occultè præstare non verentur, cuiuscunque sint præeminentiæ, dignitatis, & c. aut quavis etiã Pontificali dignitate præfulgeant. Innuamusq; decreta super his tam per sacros canones, & Concilia generalia, quam etiam in Lateranen. Concilio nouissimè celebrato edita, etiam cum interdicto Ecclesiastico, & aliis censuris, & pœnis in eo contentis.

Declaratio. I. Quod in hanc censuram non incidit nisi qui autoritate iudiciali & laica hic verita faciunt, vt sub finè primæ partis huius clausulæ exprimitur. II. Quod per (prætextu violentiæ) includit impediens executionem literarum Apostolicarum iustitiæ vel gratiæ speciè tollendæ violentiæ, quales an sint semper vel quando impediens eam post appellationem, vel supplicationem in tempore, & forma interpositam, questionis est, vt quotidiane, ita maxime, dignissimæq; quam summa Ecclesiæ potestas, summa seculari audita determinet. Quanquam satis videtur hic determinari quoad eos qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quem supplicatur, vel appellatur, adductas, vel adducendas impediunt. Quod etiam video pro re indubitata haberi in Hispanijs & Gallijs, posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia Ecclesiastica, ne abique iustia causæ cognitione deturbentur vel spoliuntur virtute illarum literarum etiã Apo. Quod vt vbiq; ferè in illis Regnis seruatur, ita multi iure munire conantur, licet non sit facile probare iuri esse consonam consuetudinem illam recentiorum, qua iudices Regij non solù protegunt appellantes ne quicquam contra eos post appellationes innouetur, sed etiam cogunt iudices Ecclesiasticos mittere ad se processus originales, quo si videbitur rectè appellatù, iubeant appellationibus deferre, & à censuris absoluerè, iustificando frequenter eas ex actis postea faciendis, quo facto, appellationum prosecutio perinde ferè semper negligitur, ac si à iudicibus, ad quos tertia sententià lata esset, quæ quã prosecutione appellatiõis nil innouato, minime impediãt. III. Quod per verba illa (præter iuris canonici, & c.) nouè addita, excluduntur ab hac censura iudices seculares, qui in casibus à iure permissis vocant ad sua tribunalia Ecclesiasticos. IIII. Quod per illa verba 3. partis (nostris iuribus præiudicatur) non includuntur omnes qui quoquomodo præiudicant bonis Sed. Apost. sed qui per statuta & decreta id faciunt, quod satis ex litera colligas. V. Quod 4. pars huius clausulæ videtur nouè inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & meritò, quum ordinaria iurisdictione sit fouenda & favorabilis, iuxta gloss. solem. & recep. clem. 2. de offi. ordi. Per quam videtur reduci ad bullam excommunicatio, c. Quoniam, de Innu. eccle. lib. 6. vt super ea infra dicetur. VI. Quod per eadè partè innouatur Cõcil. Trid. sess. 25. c. 20. quod grauitèr hortatur,

hortatur Imperatores, Reges, & quoscunque alios Regulos & dños, vt Maiores suos imitati, Ecclesiam sanctã & cultum Dei, ministròsque illius quo à Deo prospera recipiant, obseruent. VII. quod per illa verba 5. partis (Quæ iurisdictiones, & c.) prouidet indemnitati fructuum ecclesiasticorum, cui vt sit locus, debet concurrere quinque: Primum, quòd sint redditus ecclesiastici, & nõ profani, etiam si ad Ecclesiasticum pertineant, iuxta Caiet. vbi supra c. 27. quod est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus est Ecclesiasticus, neq; ratione beneficii, arg. c. Nouerint, 10. q. 1. & c. Cum dilectus, de iure pat. II. quòd capiantur tanquam redditus Ecclesiastici. III. quòd pertineant ad aliquem. IIII. quòd capiantur absque licentia Papæ. V. quòd capiantur autoritate & potestate vsurpata, iuxta Caiet. vbi supra. Quare latrones & milites qui rapiunt eos vt quælibet alia bona, non incurrunt hanc censuram, neque qui minuta portoria siue pedagia exigunt à clericis, sicut & ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum aut bonorum ecclesiasticorum. Neque qui capiunt eos à tempore vacationis, secundum Caiet. cui non assentior. Tum quia nemo dixerit, quòd capientes fructus Sed. Apost. vacantis, non contineantur, ob contenta in 16. excommunicatione, neque eadem ratione capientes bona Conuentuum Monast. neque communia Conuentui & Prælato, quæ tamen ad nullam personam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obuientes pertinent ad successorem, & durante vacatione ad cõmendatariù vel œconomum, vt latè dixi in comment. c. Non liceat, 12. q. 2. Tum denique quia potest dici, quòd verbo (personas) hic posito, significantur etiam fictæ ob paritatem æquitatis & rationis, arg. glo. solem. in c. si postquam, de elect. lib. 6. XV. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes magistratus, & c. ac Cancellarios, Vicecancellarios, Notarios, scribas, ac quoscunque executores se intromittentes in causis criminalibus cõtra personas Ecclesiasticas, illas capiendo, processando, seu sententias contra illas proferendo, vel exequendo, etiam prætextu quorumcunque priuilegiorum à sede Apostolica concessorum quibuscunque Regibus, & c. concessis non obstantibus, reuocantes ex nunc quatenus opus sit prædicta priuilegia per quoscunque Rom. Pont. decernentes, & c.

Declaratio. I. quod hæc excommunicatio fertur ad tuendam iurisdictionem Ecclesiasticam in causis criminalibus, sicut superior ad tuendam in civilibus. II. tollit priuilegia data etiam regibus, per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu siue delatione armorum, & alijs casibus quos vocant priuilegiatos, equidem arbitrò difficile eos ab illis abstenturos, siue quod præsupponant priuilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis & fortunarum præstitorum, siue quod sint immemorialia, & super criminibus leuibus concessa, arg. eorum quæ not. Innoc. in c. Nouit, de iud. cum latè additis ibi à Pan. Fely. & Dec. siue alia, quòd iudicio S. D. N. relinquo. X VI. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes illos qui per se vel alium, directè, vel indirectè, de facto occupant vel hostiliter inuadunt in totum, vel in partem aliam Urbem, & ceteras terras mediatè vel immediatè sedi Apostolica subiectas, (quarum propria nomina causa breuitatis hic non transcribuntur) & raptores suppellectilium, librorum, & scripturarum, & aliorum bonorum Camera & Palatii Apostolici ex eodè palatio ablatorum infirmitate Rom. Pont. & sedis Apost.

vacationis tempore, & illorum detentores, ac quoscumque alios ad quorum manus bona prædicta quocumque titulo sciens peruenierint.

Declaratio. I. quod includit factionem, quæ existens extra aliquas ciuitates Papæ, & vi armata irrumpit in aliquam earum inuicta altera factione intra eam existente, per rationes Caiet. d. c. 17. Porro in §. declarantes, declaratur quod absolutio prædictarum excommunicationum sub nulla absolutione generali quamlibet solemniter facta comprehenditur, nisi ut ibi dicitur prius à præmissis, cum vero proposito ulterius similia non committendi destiterint, ac quoad eos qui contra libertatē, ut præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, cōstitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publicè reuocauerint, & archiuijs seu capitularibus locis aut libris in quibus annotata reperiuntur, deleri & cassari, ac nos de renocatione huiusmodi certiores fecerint, & in eod. §. fit declaratio, & protestatio ad iura Sed. Apostolicæ conferuanda maximi ponderis in hæc verba.

72 *Declarantes in præmissis omnibus, & singulis, & alijs quibuscumque iuribus Sed. Apost. S. R. E. vnde cumque & quomodocumque quasitis vel quærendis, per quoscumque actus contrarios, vel quomodolibet præiudicantes, tacitos vel expressos à nobis, vel Sed. Apost. quomodolibet facta, aut quemcumque temporis cursum, seu patientiam, vel tolerantiam nostram nullatenus præiudicari debere, aut quomodolibet posse Non obstantibus quibuscumque priuilegijs concessis aliquibus cuiuscumque dignitatis fuerint, etiam si Pontificalis, &c. etiam sub prætextu quod per viam contractus aut remunerationis, & cum quibuscumque clausulis etiam derogatorijs derogatorijs, etiam quod excommunicari vel interdicti non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, &c. Necnon consuetudinibus etiam immemorialibus, aut præscriptionibus quantumcumque longissimis & alijs quibuscumque, &c. & qua quoad hoc eorum omnium & singulorum tenores, ac si de verbo, &c. præsentibus pro expressis habentes, & omnino reuocamus.*

Post hæc autem absolutio prædictarum excommunicationum referuatur in hæc verba.

A quibus sententijs nullus per alium quam per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus, absoluti possit, nec etiam tunc, nisi de stando S. R. E. mandato, vel satisfaciendo sufficienti cautione præstita etiam prætextu confessionalijs seu quarumuis facultatum quibusvis personis cuiuscumque præminentia, & quibuslibet Collegijs, & ordinibus etiam militiarum concessarum à nobis vel à prædicta sede, seu à cuiusvis Concilij generalis Canonibus, &c.

Declaratio. I. quod hæc censuræ includunt omnes etiam Imperatores & Reges, & vniuersitates, quibus illæ sunt aptæ, & quod nulla consuetudo etiam immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegium etiam per viam contractus, vel remunerationis concessum contra eas prodest. I. Declaratio quod satisfactio sufficiens de qua loquitur, est intelligenda cum limitatione, de qua supra eod. cap. num. 43. & quod priuilegium in remunerationem vel contractum concessum, ex causa reuocari potest, quæ communis opinio est in c. Nouit, de iud. & in c. i. de prob. XVII. fertur in hæc verba.

74 *Illos autē qui contra tenorē præsentium talibus absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, excommunicationis sententiā innotam, eisdem, prædicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones officia interdicens; denunciātes eis illos nos grauius cōtra eos spiritualiter & temporaliter processuros, & quicquid egerint, nullius sit roboris vel momenti.* Declara-

Declaratio. I. Quod non comprehenditur hac censura confessarius qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non crassa absoluit, quia fertur contra præsumentem absolueret, de quorum numero non est qui sic absoluit, per ea quæ diximus in repet. c. Accepta, opposit. 8. n. 32. post Card. in Clem. 1. de priuileg. q. 38. & per dicta Caiet. in sum. verb. excommunicatio, c. 58. & 81. II. Quod absolutio huius excommunicationis, non est referuata Papæ, ut ex litera patet, sicut & ex bulla Martini V. quæ ponit Ant. 3. part. tit. 24. c. 70. quamuis in bullis temporis Fel. & Caiet. fuisset referuata ut significat Fel. in c. Pastoralis, §. Præterea, colum. 4. de offic. ordin. & Caiet. vbi supra cap. 77. III. Quod ab ea potest absolueret ordinarius, siue illa & aliæ late in bulla putentur late à iure siue ab homine, quia sunt generales, per dicta supra eod. n. 43. Equidē late in bulla Iulij 3. quam in Hispano exposui, iudicauit esse late ab homine, quia bulla illa non habebat vim legis, quæ perpetuat, c. fin. de c. deleg. sed præcepti, quod cum præcipiente finitur, ut in d. nu. 43. dictum est. At has late per S. D. N. potius putarem dicendas late à iure, quia voluit eas non finiri sua morte, quæ utinam ante dies Petri non contingat, Amen. Quæ autem potuerunt mouere S. D. N. ne hanc referuaret, traditurus est, ut mihi candidè, ac amicissimè significauit prædictus eruditissimus iuxta ac piētissimus Doctor Michael Thomasius, qui multa, quæ ego gratia breuitatis prætermitto, pleno copiarum cornu antiquitatibus relatis, pro sua in Remp. charitate moralo subiiciet.

DE EXCOMMUNICATIONIBVS RESERUATIS PAPÆ, non contentis in Bulla Cœnæ.

Excommunicatio prima referuata Papa extra bullam Cœnæ, in canonum transgressores, nu.

75. II in percussorem clericum, nu. 76.

Clerici percussio qua excommunicat, 77. & que nō, à n. 80. & quis clericus quoad hoc, nu. 79.

Absoluti qui possunt ab Episcopo à canone, si quis suadente, 17. q. 4. ob enormem percussorem,

& qui ob mediocrem, & quod omnes possunt, ob leuem, à nu. 87. vsque ad nu. 94.

Percussio enormis, mediocris, & leuis, qua dicantur, num. 91. & 92.

Prima in c. Nulli fas, 19. dist. in transgressores Canonum. sed quia restringitur ad eos qui transgrediuntur negando Papa potestatem ad cōdendos eos, hac reducitur ad 1. bulla Cœnæ.

Secunda in c. si quis suadente, 17. q. 4. per hæc ferè verba, Si quis suadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachum, subiaceat excommunicationi, & à nullo, præterquam à Papa, nisi in articulo mortis, absoluaetur, & conspectui Apostolico representetur.

Declaratio I. quod illa particula (si quis) cōprehendit viros & fœminas, iuxta gl. eius approbatā, Iuuenes, & senes, cuiuscumque ætatis habentes iudiciū ad peccādum mortaliter, c. i. c. Mulieres, & c. Pueris, de sen. exc. iuncta gl. Clericos, laicos, religiosos, c. de monialibus, & c. Cū illorū, eo. tit. II quod per illa verba (suadente diabolo) colligitur quod iniectio manus debet adeo esse illicita, ut sit peccatū mortale. Quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem, per excommunicationem genera-

generalem iuris vel hominis nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 9. per cap. Nemo, & c. Nullus, 1. 1. quæst. 3. & quicquid dicat Cardin. ibi in art. 1. nostro iudicio raro contingit casus in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit fatis animi mali ad inferendum iniuriam quo incuratur hæc censura, nisi quando percussor ignorat percussum esse clericum. III. quod non requiritur, quod iniuria sit immerita, sed sufficit, quod immerito, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur, c. vniuersitatis, de sent. excom. III. quod per (manus) intelliguntur etiã pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis, quia non exprimentur manus, vt excludantur reliqua membra, sed est instrumentum aptius ad percipiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, arg. gloss. sing. clem. 1. de præscrip. verb. præfidentes. V. quod dicitur manus violentas iniicere clerico, qui immediatè, aut mediante instrumento iniicit ei, aut rei eum tangenti, & per consequens qui eum percutit ense, baculo, aut aspergit puluere vel aqua, salina, aut alia re simili, iuxta glo. sing. in d. c. si quis, & etiã qui eripit è manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capit, in carcerem conijcit, aut includit aliquo loco vnde egredi nisi cum pudore non potest, aut ad fransos equi manus admo- uet, aut abscondit cingulum ephippij, aut eum adeo furiosè persequitur, vt cogat se dare præcipitem in flumen, vel aliud discrimen ad liberandum, iuxta mentem text. & Inno. & communis, in c. Nuper, de sen. exc. gl. & aliorum, in d. c. si quis, Palud. in d. dist. 18. & omnium aliorum ibid. & S. Ant. 3. par. tit. 24. sed non si alias fugiens cadit, & vulneretur, iuxta S. Ant. in d. c. 1. §. 1. col. fin. quem sequitur Sylu. verb. excommunicatio, 6. not. 3. cal. 7. quamquam Ang. verb. excommunicatio, 5. cal. 1. §. 10. contrã tenet. VI. quod sufficit mandare hanc iniectioem, si ea consequatur per d. c. mulieres, de sent. excom. vel consilium, auxilium, vel fauorem ad id præbere, arg. c. Quantã, de sent. exc. per locum à fortiori, aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit, alias non, c. Quum quis, de sent. exc. lib. 6. cum ei annot. quamuis enim prædictus canon de solo iniiciente loquatur, extenditur tamè ad prædictos ratione tacta supra eod. c. n. 5. Idem si non iussit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, credens vel credere debens, quod ex hoc illi moueretur ad percipiendum, quia licet non dicat eo animo, prouidere tamen debebat eos eo animo dictum putaturos, arg. c. pen. de Homic. lib. 6. Item qui ex officio possunt, & tenentur propulsare percussioem, & non propulsant, d. c. Quantã, & cõmunis ibid. Caiet. verb. exc. c. 10. Imo quoad forum exterius quilibet alius qui videt facinus esse manifestum, & se posse commodè obuiare, & non obuiat, per d. c. Quantẽ, nouè declaratum per nos, in c. Non in inferenda, 23. q. 3. & supra eod. c. 24. n. 17. Et etiã ministri iustitiæ laicæ, qui in quantum tales percipiunt eos, nam etiã si leuiter percusserint, ad Papam sunt remittendi, iuxta Pan. in c. si vero, 1. de sent. exc. & Steph. in repet. clem. 1. de offi. ord. reg. 3. fal. 3. Imo & ipsemet clericus qui se iratus percutit, arg. c. si non licet, 23. q. 5. cum limitatione posita supra c. 15. n. 11. sed consentiens vt ab alio percipiatur, non est excommunicatus, quamquam potest excommunicari per c. Contingit, 1. de sent. exc. quod probat consentientes se percipi, excommunicandos esse. VII. quod per (clericum) intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiã qui prima tonsura est præditus, c. Clericos, 21. dist. c. Perlectis, 25. dist. & c. Cum contingat, de ætat. & qualit. quamuis sit coniu-

fit coniugatus, modò cum vnica & virgine, & gestet habitum & tonsurã clericalem c. 1. de cler. coniug. lib. 6. & quauis sit excommunicatus, suspensus, irregularis, & etiã depositus verbo, nisi sit degradatus realiter, iuxta Pan. & Commun. c. Ex parte de cler. coniug. vel incorrigibilis, c. Cum non ab homine de iudic. VIII. quod per (monachum) intelligitur quilibet religiosus professus religionis approbatæ, c. Cum illorũ de sent. exc. & quælibet religiosa, c. De monialibus, eod. tit. quilibet item conuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatæ, c. Non dubium, de sent. exc. c. Religiosus eod. tit. lib. 6. & etiã ij quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis, S. Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gestant habitum religionis, vt sentit. Rot. dec. 332. in antiq. & dixit Fely. in c. 2. de for. compe. & in lib. quando literẽ Apostolicã, & c. limit. 4. quamquam aliud dicat Caiet. in d. c. 10. quod verum esse posset, iuxta ius commune, sed non iuxta priuilegia & consuetudinem, & stilum Ecclesiæ Romanæ, & etiã Eremita, iuxta glo. c. Qui verè, 16. q. 1. quæ vera est si subiectus sit alicui superiori qui gaudet hoc priuilegio, Sylu. verb. Ecclesia, q. 5. & verb. Eremita, q. 1. IX. quod in articulo mortis non solum Episcopus vt hic text. habet, sed etiã quilibet alius sacerdos simplex si episcopus adiri nõ potest, potest absolueri ab hac excommunicatione, & à quauis alia per supra dicta c. 26. nu. 26. & quod articulus mortis definitur supra c. 2. nu. 8. Sunt autẽ multæ manuum iniectioes in clericum ab hac censura exẽptæ, prima iocosa & ludicra, c. 1. de sent. exc. etiã grauis intratamen fines ludii vel extra, modò non sit dolosa & subita turbati animi, iuxta mentem Richar. in 4. dist. 18. art. 1. 2. q. 5. quia id non facit suadente Diabolo, quod expõcit dictus canon; vt dictum est, nu. 76. II. probabili ignorantia clericatus, c. si vero, 2. de sent. exc. aut quia noctu percipit quamuis rebus illicitis daret operam, quicquid dicat Sylu. verb. excomm. 6. not. 4. cal. 2. absque textu, & ratione ad id idonea. Dixi (probabili) quia alias non excusaret, vt si vidit tonsuram & non credidit esse clericum, iux. glo. d. c. si vero, 2. III. Percussio eius qui ter monitus habitum clericalem non defert, c. Contingit, 1. de sent. exc. IIII. & V. eius qui se immiscens militaribus, vel secularibus actis, ter monitus non abstinet, etiã si gestet habitum, & tonsuram clericalem, c. In audientia, eod. tit. & c. si de vit. & hon. Cler. Quæ tamen trina monitio faciendã est cum interuallo aliquorum dierum, nec sufficeret vna pro tribus, iuxta glo. sing. clem. 1. eod. tit. & Panor. in c. fin. eod. tit. & Lud. Rom. sing. 719. quicquid dicat Bonif. in clem. 1. de Immu. eccle. pag. 8. VI. eius qui relictis habitu & tonsura, turpibus, & enormibus se miscet, 81. licet non admonitus, iux. commu. quam Steph. Auf. in repet. clem. 1. de offic. ord. notab. 3. & reg. 1. fal. 19. dixit se bis vidisse vsurari Tolosã, & si Pan. & Card. teneant oppositum, in c. Perpendimus de sen. exc. VII. Bigami. c. 1. de bigam. lib. 6. VIII. coniugati etiã cum vnica & virgine, sed non gestantis vestem & tonsuram clericales, c. 1. de cler. coniug. lib. 6. IX. Degradati realiter. X. Depositus verbaliter, & incorrigibilis, c. Cũ non ab homine de iudic. XI. eius qui priuilegiũ clericale quoquomodo amisit, Steph. Auf. vbi sup. reg. 3. fal. 6. XII. circulatoris siue ioculatoris & scurræ per annũ, vel si ter monitus ante nõ abstinet, c. 1. de vit. & ho. cler. lib. 6. XIII. exercentis per se tabernã, vel lanienam publicè si ter monitus non desistit clem. 1. de vit. & ho. cle. XIII. qua percipit principaliter, vt 82

corrigat tanquam magister, pater, herus, propinquus, senex, aut superior, in ecclesia, c. 1. c. Cum voluntate, de sen. exc. cum glo. opt. l. 1. C. de emend. propin. modo principaliter non fiat odio, malitia, vel ira, & percussio sit moderata, saltem iuxta suam propositam, & modo castigatus non habeat ordinem sacrum, iuxta Panor. in d. c. Cum voluntate, nisi sit magister, iuxta. Ang. verb. excommunicatio, §. §. 10. vel pater iuxta communem in d. c. cum voluntate, quam sequitur Syll. verb. excommunicatio, 6. no. 1. par. 18. stricto iure idē posset dici de aliis, cum d. c. Cum voluntate, non distinguat, nec vlla ratio ad id cogat. XV. Inuadentis in suam necessariam defensionem, c. si vero, 1. & c. Ex tenore, de sent. exc. aut sui honoris quando fuga ei esset ignominiosa, Panor. in c. Olim, de rest. spol. & Caiet. in sum. verb. excommunicatio, c. 1. c. not. 6. XVI. Quæ est necessaria ad iustè recuperandum bona quæ iniustè capta clericus asportat vel vi occupat, d. c. olim, de Rest. spoliat. & qua detinetur clericus debitor fugiens aut fugam præmeditans ad præsentandum suo prælato, iuxta Pan. & communem in c. Cum non ab homine, de

83 Iudic. XVII. Qua minister iustitiæ secularis qui capit clericum in delicto flagrante, ut illum præsentet suo prælato, iuxta Pan. & comunem in d. c. cum non ab homine, ubi latè post Dec. n. 10. diximus, aut inuentum noscitur, modò presumat probabiliter illum aliquod scelus intendere, alias secus, ut quia fert lumen, vel socium, vel est persona à tali suspitione omnino aliena, & modò iustum modum in capiēdo non excedat, puta si permittenti se sponte capi, & duci quietè de industria pugnos impingit, aut calcè, glo. iuncto text. c. si clericus, de sent. exc. lib. 6. aut mittit in carcerem eum qui offert fideiussione præsentandi se, quod non potest facere etiā iudex ecclesiasticus, nisi grauitas delicti, vel alia iusta causa id exigat, d. c. si clericos, & ibi omnes.

84 XVIII. Qua volens delinquere arcetur vel qua liberatur ab inimicis vel alio incommodo, c. Ipsa pietas, 23. q. 4. & c. cum beatus, 45. distin. XIX. Qua in suam necessariam defensionem ei enssem aufert, aut qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 24. c. 1. col. 4. XX. Inuenti inhonestè cum sua vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali, c. si vero, de sent. excom. etiam si mutilat eum aut occidat, iuxta communem ibidem, licet Fortuni. contradicat in lib. de vlt. fin. illat. 1. 1. modo id ex continenti, & passione subita faciat. Syll. verb. excommun. 6. not. 4. cal. 16. Dixi (cum vxore) quia secus in coniunctis remotiori gradu, vel cum filia adoptata secundum communem, sufficit autem quod inueniat amplexantem, osculantem, aut in loco suspecto, quamuis non inueniat in ipso opere carnali, iuxta communem modo fraus absit, quæ non abest quum maritus, & vxor conueniunt, ut dolo accerferetur ad voluptatem ut afficeretur

85 iniuria, argu. Auth. si quis, C. de adult. XXI. Qua detinetur clericus domi inuentus honestè colloquendo cum vxore post monitionem, ut ab eare abstineret, modo nihil aliud mali ei faciat quam detinere spatio viginti horarum continuarum ad tradendum suo iudici, iuxta gloss. d. c. Cum non ab homine, & l. Capite quinto, ff. ad l. Iuliam, de Adul. Nam si percuteret, esset excommunicatus iuxta Angel. verb. excom. §. §. 19. quod aptius videtur textui, d. c. si vero, quam eius oppositum quod sensit Syl. verb. excomm. 6. cal. 10. XXII. Qua mulier percutit clericum de stupro tentantem defendendæ suæ castitatis causa, modo tentatio fiat facta, & non solo verbo, quia tunc non liceret ei nisi defensio verbalis Angel. vbi

supra

supra §. 21. & Steph. in d. reg. 3. fal. 6. ob quod pridem respondi excommunicationem incurrisse quandam monacham nobilem quæ inpegit alapam clerico cuidam nobili, quod eam ex amore formosam appellasset. XXIII. Tam subita vel tam parua quod illata laico non esset mortalis, iuxta sententiam omnium quam optime explicat Caiet. vbi supra c. 10. XXIII. Qua prælatus capit suum clericum per se vel alium etiam laicum, aut verberat per se vel alium clericum in pœnam probabili suo iudicio iustam. Dixi (suum) quia secus si alienum, argum. l. si. ff. de iur. omn. iud. & c. 2. de const. lib. 6. Dixi (alium clericum) quia licet possit capere 86 per laicum, c. vt famæ, de sent. excom. lib. 6. & c. si clericus, eod. tit. lib. 6. non tamen verberare, nisi per clericum vel monachum, neque etiam per alios si ipse per se commodè potest facere, d. c. Vniuersitatis, de sent. excomm. exceptio Episcopo qui non debet verberare suis manibus, c. Non liceat, 86. dist. nisi quando non ad esset alius ad id faciendum gloss. ibid. Vnde sequitur incurrere excommunicationem laicos per quos iudex Ecclesiasticus torquet clericos, nisi deessent clerici ad id idonei, iuxta Pan. in c. Vt famæ, & c. Vniuersitate, & Syll. verb. excom. cal. 11. quamquam ut dixi alias in d. c. vt famæ, ecclesiasticus qui consuetudinem sequutus torquet aut cædit clericum per laicum, non est excommunicatus, licet peccet ut dixit Auf. in d. reg. 3. fal. 2. quia consuetudo & si non excuset à culpa, excusat 87 tamen à pœna iuxta, glo. in c. Cum venerabilis, de consu. pœna (inquam) saltem ordinaria, licet forte non ab extraordinaria, ut post Dec. in d. c. 1. de const. diximus. XXV. Qua iuste eiicit ab ecclesia excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem, c. Veniens, de sen. exc. & clem. grauis iuncta glo. eod. tit. XXVI. Qua eiicit sede Apost. eum qui sine canonica electione Cardinalium eam occupat, c. si quis pecunia, 79. dist. XXVII. Qua pro munere sibi iniuncto includit & continet Cardinales conclauis ad eligendum Papam, c. vbi periculum, §. Præterea, de elect. lib. 6. XXVIII. Qua vult & tentat ferire etiā iaculando, & non ferit, quia errat.

Porrò multi possunt ab Episcopo ab hac excommunicatione absolui, puta morti 88 propinquus, per idem c. si quis suadente, mulier cuiuscumque conditionis sit, c. mulieres, de sent. exc. membra sua captus, s. claudus, cæcus, & c. iux. Com. ibidem ægrotus perpetua & diuturna ægitudine nequiescit iter facere, puta tertiana, quartana, vel podagra, per no. in d. c. ea noscitur, Rosel. verb. Absolutio, 2. §. 19. qui ante pubertatem eam incurrit, licet post eam solutionem petat, c. 1. & fin. c. tit. senex ob, c. ea noscitur. & c. Quamuis, cum eis annot. de sent. exc. qui iudicio Episcopi videtur non posse ad sedem Apost. venire iuxta mentem Innoc. in d. c. Quamuis, adolescens cui iter esset discrimini, Ange. verb. exc. §. cal. 1. §. 6. quod nullo iure probat, nec Pan. quem citat ait in d. c. Ea noscitur. Pauper arte qua iter agendo uti non potest, viuens, c. Quod de iis, & c. Quamuis, de sen. exc. quia non tenetur mendicare, si alias non est mendicus, alioqui sic. nisi mendicando soleat sibi & coniugi providere, & iter faciēdo id præstare non possit iuxta Ioa. And. & Pan. in d. c. Ea noscitur. Qui ob inimicitias vel alia iusta impedimenta iudicio boni viri sedem Apost. sine periculo vite adire nequit, c. De cetero eod. tit. etiam si sua culpa incidit in ea, argum. no. per Bart. in l. 1. ff. de iis quib. ut indig. & Fel. in c. cum oportet, de accus. col. 4. post Pan. ibidem, filius familia, qui est in potestate patris non valens ire ad Papam sine præiudicio eius, c. mulieres, de sen. exc.

& Pan.

& Pan. ibi nisi pater consentiat vel emancipetur, seruus nisi Dominus consentiat eius ad Apost. sed profectioni vel manumittatur, c. relatum, de sent. exc. qui quid dicat ibidem Pan. vt probat Syl. verb. absolutio, 4. in fi. dubio 6. Dixi (seruus) quia secus est in famulo libero percussor item potens aut tam delicatus vt non posset sufferre iter adeundi Romam, quod arbitrio Episcopi relinquetur, iuxta gl. eiusdem, c. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulendus Papa, & obediendum eius imperio, quicquid dicat gl. iux. Pan. & Fel. in eo. c. Mulieres ni fuerit periculum probabile mortis in mora, quia tunc absoluendi sunt alij qui fuerint in eodem periculo, ij tamen & quilibet alij quibus iustum adest impedimentum iudicio probi viri quominus adeant sed. Apost. vel nuncium a latere qui etiam potest absoluere, c. Ad eminentiam, de sent. exc. & c. pe. de offi. dele. possunt absolui ab Episcopis, quantumuis negent Inn. Anch. Card. & Pan. in d. c. Quauis vt ait Fely. ibid. neruose & Syl. verb. Absolutio. 4. dubio, 4. modo pro viribus satisfiant, & iurent sublato impedimento se presentaturos apud sed. Apost. iux. c. Quamuis, c. Quid de his, de sen. excomm. Qui postea nisi se presentent quam citius commode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem, c. eos qui de sent. excomm. lib. 6.

Ad primam verò 7. questionum hic quaesitarum Resp. quod non solum excommunicatus ob percussione clericum, sed etiam ob aliam quolibet causam, cuius absolutio est reservata sedi Apost. potest absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimentum nequeat eam adire. Quia in omnibus generaliter loquuntur Fel. & Syl. supra citati, & in omnibus eadem ratio idem ius suadet. Ad 2. puta, quanti temporis debeat esse impedimentum, vnus an plurius mensium, vel annorum? Resp. questionem nouam, & grauem esse: qua mature expensa, videtur primo, non esse habendam rationem appulsus, sed discessus, alioqui omnes poene Hispani haberent impedimentum duorum triumve mensium. 2. sufficere impedimentum tanti temporis, quantum est necessarium a discessu ad appulsam: Tum quia operat Ecclesia, ne agens quod in se est, ob impedimentum in excommunicatione moriatur, c. Qua fronte de appell. Tum quia non videtur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso existente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripit iter, recidit in eandem excommunicationem, d. c. Eos, per quem duo, cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiae seruatur. Ad 3. iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas, nisi posset const. tui idoneus Vicarius. Ad 4. quod non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad sed. Apost. ire nequeat, potest tamen adire legatum, vel alium eius ad id priuilegio munitum. Ad 5. quod iustum habet impedimentum is, qui ire non potest, licet pro absolutione mittere possit: non enim ad id ius eum obligat, sed vult, vt si possit, vadat. Ad 6. quod tale impedimentum habet, non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, vel valde magna, uxorem & filios, argum. c. Ceterum, & cap. Pasce, 86. dist. Ad 7. quod eiusmodi impedimentum absolui non poterit a simplice sacerdote, etiam si eum nuntius vel Episcopus absoluere recusent, non enim ad id potestatem habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos fit quoad hoc summus Pontifex, argum. d. c. si quis suadente. Et pulchre in Concil.

Trid.

Trident. sess. 14. cap. 7. dicitur nullum casum esse reservatum in mortis articulo. Præterea absolui possunt per Episcopum a percussione mediocri non tamen enormi clerici simul viuentes in collegio, c. Quoniam, de vit. & honest. cleric. & religiosi, c. Monachi, de sent. excom. sed hi possunt absolui a suis praelatis, clerici non nisi a suo Episcopo, secundum Pan. recep. in d. c. Quoniam, col. 2. sanitor, seu exequutor, marinus aut alius minister, qui vt custodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis absque intentione lendendi, & si non sine culpa, & lesio est leuis aut mediocri, c. si vero, §. officialis, de sent. excom. quamquam si est enormis, Papa absoluit, ab incursa vero ob paruam vel leuem omnes, c. Perucnit, de sent. excom. vbi text. singularis. Non intelligitur in hac materia, per leuem percussione illa quæ non peruenit ad peccatum mortale, siquidem ob eam quæ non est mortifera, non incurritur excommunicatio maior, vt supradictum est eodem cap. nu. 9. sed ea que est quidem mortifera, at collatione aliarum magis mortiferarum est leuis & non enormis, neque etiam mediocri. Quæ verò sit leuis, declaratur per extrauag. quæ incipit Perlectis, quæ adscribitur Papæ Ioan. 22. & perperam: Quonia ante eius tempus tam allegauit Hostien. in c. Peruenit, de sent. excom. sub finem, vbi tamen ait respondisse sibi Innoc. 4. se non fecisse eam, insulsius autem quidam eam tribuunt Pio 2. cuius exemplum iam diu Roma adducendum curauimus, & cuius præcipua verba sunt hæc, Perlectis, & c. respondeamus percussione leuem esse pugni, palmæ manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis quæ nullam maculam neque suggillationem carnum relinquit, neque abscondit membrum sine effractione dentium, sine auulsione multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere quod huiusmodi leuis percussio vt pugni aut unguis fiat acrox, ob multi sanguinis effusionem. Ad iudicandum tamen quæ lesio sit leuis, mediocri, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum, sed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus suis circumstantiis loci, personæ, & aliis personæ si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniuste a subdito, aut ab alio se viliori. Quia ex hoc interdum censentur graues iniuriæ quæ ex se sunt leues aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio vt declares quæ sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes vt potius declares in dubio esse percussione grauem, & ab ea non posse absoluere, quàm declarando leuem esse, occasionem præbeas lædendi statum ecclesiasticum, hucusque sunt verba extrauagantis.

Cui addimus primo enormem esse percussione, qua quis interficitur, absconditur membrum, aut inuile vel quasi ad suum munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte quàm in naribus, vel alia vnde sanguis facile erumpere solet, defluit multum sanguinis. Et illam quæ fit in proprium Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scandalo est populo, vt declarat, & sentit Innoc. III. in d. c. Cum illorum. Et quanquam idem dicat glo. eiusdem c. verb. Muilationem, de quolibet excessu notorio, & idem asserat Syluest. verb. Absolutio, 4. in principio, de ea quæ infertur in foro vel audientia publica coram iudice, aut in oculo aut in facie, secundum gloss. aut in ecclesia, aut in dormitorio, non tamen credimus id esse verum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnum scandalum,

dalum. Quia Lap. & Card. in locis proximè citandis declarant aliquas ex his non esse etiam mediocres, sed leues. II. addimus quod iniuria mediore est, quæ est media inter leuem, & enormè, & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi & etiam confessarij qui habet facultatem Episcopi iuxta Hostien. recept. ab omnibus in d. c. Peruenit, vt iudicet habita ratione circumstantiarum personarum, locorum, & temporum, cauèdo ne iudicent leuem, eam quæ enormis est, iuxta Pan. ibidem. III. Quod Lap. in allegat. 76. conclusit esse percussione leuem à qua posset absoluerè Episcopus, colaphum, quem impexit CaPELLANUS quidam perpetuus Arētinæ ecclēsiæ euidam canonico in eadem ecclēsiā absque sanguinis emissionē, & quod Card. in consi. 42. conclusit percussiones clericorum qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impegerunt in itinere, esse leues, à quibus posset absoluerè Episcopus.

Excommunicatio III. *reseruata Papa extra bullam Cæna est lata à delegato lapso anno.*

IIII. *in falsarios. V. lata ab Episcopo in habentes bullas falsas, &c. VI. in clericos admittentes excommunicatos à Papa, num. 93. VII. in incendiarios post denuntiationem, &c. VIII. in sacrilegos infringentes ecclēsiās, num. 94. IX. in male eligentes senatorem Rom. X. in clericos soluentes tallias, sed reuocata, nu. 95. XI. in insequentes Cardinales, num. 96. & 97. XII. in vexantes excommunicantium cognatos, &c. nu. 98. & seq. XIII. in inquisitores male procedentes, nu. 100. XIII. in religiosos absque facultate administrantes certa sacramenta, nu. 101. XV. continetur in bulla Cæna, nu. 102. XVI. in facientes eligere sepulturas, n. 103. XVII. in eos qui cogunt celebrare in locis interdictis, n. 104. XVIII. in absoluentes per confessionalia Sixti iij. XIX. in exenterantes mortuos, nu. 105. XX. in dantes ad accipientes in ingressum monasterij, XXI. in cōmittentes symoniam in ordine vel beneficio. XXII. in eos qui ab ordine mendicantium ad alium traferunt. XXIII. in eos qui afferunt hoc de conceptione Virginis matris, num. 107. XXV. in delegatos qui male auctorant alienationes Ecclesiasticas. XXVI. in septem genera personarum violantium monastica, num. 108. & 109. XXVII. in peregrinantes in Hierusalem absque facultate Papæ. XXVIII. in appellantes à Papa ad futurum Concilium. XXIX. in Cardinales qui secreta manifestant. XXX. in predicantes miracula falsa. XXXI. in Cardinales sede vacante symoniam committentes, nu. 110. Consuetudo excusat à pena, licet non excuset à culpa, nu. 106.*

F. Bartholomæus à Carranza Doctor doctissimus, Archiepiscopus Tolozanus, nu. 110.

9 3 **Tertia excommunicatio reseruata Papa extra bullam Cæna ponitur in c. Querenti, de offic. dele. quod habet delegatum Papa lapso iam anno ad exequendam suam sententiam diffinitiuam ei concessa, non posse absoluerè ab excommunicatione à se lata ob finitam eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior qui est solus Papa, c. studiisti de offic. leg. & c. sane, de offic. dele.**

IIII. est. in c. Ad falsariorum, de crimine falsi, quod excommunicat falsarios de quibus dictum est supra eo. c. nu. 58. quæ quoad aliquos casus non continetur in bulla Cæna.

V. est, in c. Dura, de crim. falsi, quod reseruata Papa excommunicationem latam ab Episcopo in habentes literas falsas Papa, si eas intra viginti dies non destruant vel non resignent.

VI. in c. significauit, de sen. exc. quod reseruata Papa abolutionem excommunicationis quam incurrunt clerici qui scientes, & scitè cōmunicant cum excommunicatis à Papa, admittendo eos ad diuina officia.

Declaratio I. Ad hanc incurrendam requiruntur sex, secundum Caiet. vbi supra cap. 38. primum quod sit clericus. II. Quod communicatio sit cum excommunicato à Papa. III. Quod ad diuina officia admittat. IIII. Quod scienter id faciat. V. Quod id faciat sine villo timore etiā iniusto, qui licet non excusaret à peccato mortali, excusaret ab excommunicatione secundum eundem, contra quem facit, quod verbum illud, sponte, in quo se fundat, non probat id quod ipse ait, argum. c. super hoc, de renuntiat. & c. Ad audientiam, de iis quæ vi, quibus probatur satis sponte fieri dici, quod sine metu iusto sit, etiā si interueniat aliquis metus leuis, & non iustus; per quod eius noua opinio tollitur efficaciter, quoad forū exterius, quamuis in interiori seruari posset in tali metu qui est causa sine qua non fuisset cōmunicatū, quia talis metus quoad illud forū exequatur iusto. VI. Quod sit excommunicatus à Papa iudicialiter, aut nominatim secundū omnes, vltra quod hodie requiritur denuntiatio per extrauag. Ad euitanda, relata supra eo. c. n. 35.

VII. in c. Tua de sen. excom. quod reseruata excommunicationem latam & denuntiatam in incendiarios.

Declaratio I. Quod d. c. Tua, non excommunicat neque iubet denuntari vt c. 94. Cōquestus, de quo in VIII. sed solū quod denuntiat non absolua:ur nisi à Papa, & ob hoc non probat esset excommunicatus à iure. II. Quod Caiet. vbi supra c. 22. quem pridem sequuti fuimus in d. c. Tua, & nunc etiam sequimur, recte dixit nullum esse canonem qui excommunicet incendiarios etiam ecclēsiarū, licet glo. d. c. Tua, & Communis, Pan. & aliorū ibidem. Ant. 3. par. ti. 24. c. 11. Steph. clem. 1. de offi. ord. & depo. ecclēsiæ. n. 58. contrarium teneant in incendiario ecclēsiæ, sed sine textu & ratione sufficienti, quæ defendi non potest, nisi id haberet consuetudo, & teneatur quod illa tolerata, & approbata à prælatis vim habeat legis vel statuti excommunicantis per dicta supra eod. c. nu. 5.

VIII. in c. Conquestus, de sen. excom. quod habet, excommunicatos esse sacrilegos qui effringunt, & spoliant ecclēsiās.

Declaratio I. Quod illud cap. non excommunicat, sed presupponit esse excommunicatos, siquidē iubet denuntari eos vt tales, arg. c. Pastoralis, §. verum, de appe. II. Quod duo requiruntur ad incurrendam hanc, scilicet perfringere, & rapere siue furari, Pan. in c. fin. de furt. Ant. vbi supra, c. 12. & Caiet. vbi supra c. 21. & ob id qui effringit crucē, sacrarium, aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & nō furatur, non incurrit ea. III. Quod per ecclēsiā intelliguntur monasteria, hospitalia, & reliqua ædificia pia, Pan. in d. c. Tua, auctoritate Episcopi ad id facta, & non alia secundum eundem in d. c. Conquestus, arg. c. Ad hec, de relig. domib. IIII. Quod is dicitur effringere ecclēsiā, qui effringit vel effodit parietem, aut frangit fores, diruit seras, & qui impellendo vel quouis alio modo violento ingressum sibi parat. Sylu. verb. excommun. 7. cap. 8. non autem qui referat eas clauē, siue eam surripuerit vel extorserit, siue non, iuxta sententiam omnium. V. Quod non sufficit denuntiatio generalis, iuxta dictam extrauag. Ad euitanda.

IX. Et prima libri sexti in c. fundamenta, de elec. lib. 6. excommunicat cum reservatione 95 eligentes in Senatorem Rom. aliquem Imperatorem Regem, &c. Comitē, procrem aliquem potentia, aut alium dignitate insignē, aut fratrem, aut filium eius, &c. & huiusmodi electos qui sine cōsensu Papæ se intrinserunt in illud, & qui obtemporant, & qui prauerint auxilium, &c. De quo quia est de raro cōingentibus, nil amplius.

96 X. in c. Clericis, de immunit ecclie. lib. 6. excommunicat clericos qui pendunt vectigalia, decimas, vel talias, secularibus, sed reuocata fuit à clem. 5. Clem. 1. de imm. ecclie. l. XI. in c. fœlicis, de pœn. lib. 6. excommunicat cum reservatione eum qui infectatus fuerit, percusserit aut ceperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum qui hoc patrat aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit consilium vel fauorem, aut sciens receperit, aut defenderit, etiam si ob ea non esset antiquiore iure excommunicatus. Principem item & Dominum & gubernatorem quemlibet & suos ministros qui contra predictos non obseruauerint suam constitutionem intra mensem postquam sciuerint.

Declaratio I. quod hæc extenditur nunc ad Archiepiscopos & Episcopos per Bullam Cœnæ Domini. II. quod infectantes, Domini, Iudices, & officiales negligentes, &c. qui non percipiunt, etiam si id maxime velint, non incidunt in d. c. si quis suadente, sed in hoc sic. III. quod quicquid dicat Sylu. & quos ille refert verb. excommunicatio, 7. cal. 11. Qui iubet alicui ut infectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit nisi cōsequuta infectatione, si quuta vero, sic, quamuis nulla consequantur percussio, licet qui iubet percutere, non incurrat non sequuta percussione. Non quidem per rationes Sylu. sed per dicta supra eod. cap. nu. 11. puta quia iussio percussione prohibetur ut accessorium illi; & ita non sequuta illa, iussio non habet effectū, sed iussio infectationis est accessoria illi, & ita illa infectata, etiā si non sequatur percussio, impleta est iussio eius. IIII. Quod excusantur principes, Domini & iudices si incipiāt procedere intra mensem postquam sciuerint, quamuis non fiant processus, neque puniant.

98 XII. in c. Quicumque, de sent. excom. lib. 6. excommunicat cum reservatione omnes qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi aut vexandi personas aliquorum aut eorum facultates, aut suorum, eo quod tulerint sententiam excommunicationis, suspensionis vel interdicti, contra Reges, & c. aut contra quoscumque alios eorum ministros, aut contra alios quoslibet, aut illos quorum ratione eiusmodi sententiæ promulgatae fuerunt, aut eos qui obseruāt, aut qui nolunt communicare cum sic excommunicatis, nisi antequam dicta facultas executioni mandetur, fuerit reuocata ab eis. Aut si eius occasione iam sunt occupata bona, & intra septem dies non restituant aut satisfaciant. Excommunicat etiam eos qui vsi tuerint tali facultate, aut proprio motu fecerint aliquid ex predictis. Et si duobus mensibus perseverauerint in dicta excommunicatione, non possunt absolui nisi à Papa.

99 Declaratio I. quod ex sola datione facultatis non incurritur in eam, neque etiā ex eius executione, si ante exordium reuocetur, neque etiā si post executionem si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituatur, ut rectè adnotauit Caiet. vbi supra cal. 36. II. Quod ex Sylu. est verb. excommunicatio, 7. cal. 12. colligitur quod suo libro deerant illa verba (& quoslibet alios) quia restringit textum ad excommunicationes latas contra solos predictos dominos, & eorum ministros, contra verum tenorem huius textus. III. Quod iuste vexando non incurritur ista excommunicatio, arg. l. 1. ff. de Appell. & c. Ut debitus honor, eod. titu. iuxta Caiet. quod nostro iudicio locum habet etiā quando ob vindictam, & odium vexat, sed non plus & alio modo quàm iustitia postulat, arg. c. Cum minister, 23. q. 5. & quod omnes filij, famuli, aut cognati excommunicantis dicuntur sui in hoc casu, iuxta Ioan. Andr. & cōmunem in d. c. Quicumque, & etiam (nostra sententia) eius inimici amici, & omnes illi quorum grauamen videtur grauanti esse

graua.

grauamen excommunicantis, & ea de causa id facit, siquidem negari non potest esse suum grauamen quoad hanc constitutionem, & eius rationem, quæ eos omnes comprehendit, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de Trans. prælat.

XIII. in clem. 1. in §. Verum de heret. cum reservatione excommunicat Inquisitores & alios deputatos officio inquisitionis ab Episcopo qui odio, amore, aut lucri vel commodi temporalis gratia contra iustitiam & suas conscientias omittunt procedere contra aliquem vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut ob easdem causas & eodem modo imponendo heresim aut impedimentum officij præfati, præsumunt vexare aliquem.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse ut sit Inquisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo, quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem officij in tres annos per eundem §. verum, & quod non procedat quando & quomodo debet, aut procedat ut non debet, & quod hoc faciat cōtra iustitiam & suam conscientiam, illud esse iniustū, & quod hoc faciat, odio amore, fauore, aut lucro, iux. Card. in d. §. Verū, vbi textus, & Caiet. vbi sup. cal. 3. quia non satis esset facere ignorantia, timore, aut ad evitandum scandalum, iux. glo. in d. §. verum.

XIIII. in clem. 1. de priuileg. Excommunicat cum reservatione religiosos qui sine licentia expressa presbyteri parochialis præsumunt administrare clericis vel laicis sacramentum vñtionis, aut Eucharistiæ, aut benedicere nuptias aut absoluerunt excommunicatos à canone præterquam in casibus à iure aut priuilegiis Apostolicis sibi concessis, aut à sententiis promulgatis, à statutis provincialibus aut Synodalibus, aut à peccatis à pena, & culpa.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse quod sit religiosus quamuis non sit exemptus neque professus, iuxta Card. in d. clem. 1. q. 3. & 4. & quod non sit Rector seu curatus Ecclesiæ parochialis iux. mentem Fel. & eorum quos citat in c. Cum quidam col. 2. de iureiur. quamuis glo. dubitet in eadem Clem. 1. vti pridem super ea diximus, quicquid dicant ibid. Card. & Imol. II. Quod satis est ut in licentia exprimat sacramentum cuius causa petitur etiam si non exprimat nomina personarum, iux. gl. d. clem. 1. receptam. III. Quod est necesse ut faciat aliquid ex quinque hic expressis per præsumptionem. Et non sufficit facere id per ignorantiam vel credulitatem quod parochus id æquo animo feret, saltem quoad forum conscientie secundum Card. in d. Clem. 1. q. 38. & ea quæ nos diximus supra eod. c. n. 74. & latius in repet. c. Accepta, oppos. 8. de rest. spol. n. 32. IIII. Quod sufficit ut vnus religiosus administret eucharistiam alteri religioso exempto. Tum quia non est subiectus presbytero parochiæ, quàm subiectionem videtur præsupponere textus esse ad hoc necessariam iux. Caiet. vbi supra cal. 64. Tum quia ille non est clericus neque laicus de quo textus loquitur secundum Card. in d. Clem. 1. q. 7. quamuis oppositum, sed non iuste, teneat Sylu. verb. excommunicatio, 7. cal. 14. V. Quod per presbyterum parochiale intelligitur Rector, quāuis non sit initiatus ordine Missæ, arg. c. suffraganeis, de elect. aut eius Vicarius & Episcopus, iuxta glo. eiusdem. clem. verb. Parochialibus & eius Vicarius generalis, arg. c. 2. de conf. lib. 6. VI. Quod incurritur etiā ob administrationem factam in articulo mortis iux. Card. in d. clem. q. 1. etiā si faciat ob defectū parochi, iux. Syl. vbi supra dub. 3. VII. quod non incurritur ex eo quod administret parochiano qui ait habere se facultatem cum non habeat glof. & Com. in d. clem. verb. non habita, neq; eo quod administret sacramentū pœnitentiæ aut baptisimi,

secundum omnes ibidem. Neque eo quod absoluat ab excommunicatione lata ab homine, iux. glof. & Com. ibidem, verb. Canonice.

XV. in Clem. si quis suadente, de pœn. Nunc facta est bulla Cœnæ per S. D. N.

103 XVI. in Clem. cupientes, de pœn. §. fin. excommunicat clericos & religiosos qui violant constitutionem, illis prohibentem aliquem inducere ad vouendum, iurandum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod non mutabit electam.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse quod sit clericus aut religiosus, & quod inducat adiurandum, vouendum, aut promittendum, de electione sepulturæ, aut non mutandam electam, & quod persuasus aliquid horum faciat, & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius, qui persuadet, iux. Cōmunem. in d. §. fin. & quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse, iuxta Caiet. vbi supra caf. 49 II. Quod non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit, iurat, aut vouet, iuxta. S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 31.

104 XVII. in Clem. Graue de sent. excom. excommunicat cum reseruatione nobiles & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda diuina officia in locis interdictis, siue compulsi fiat persona clericorum, siue eorum consanguineis, & qui voce præconis, aut sonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel buccinæ, conuocant populum ad audiendum Missam in tali loco, præcipue excommunicatos aut interdictos, & etiam qui prohibent ne excommunicati aut interdicti ab ecclesia eiciantur, quando peraguntur diuina officia, qui admoniti à sacerdote nominatim, nolunt exire.

Declaratio I. Quod per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrant in hanc, quāuis sint prælati, si habent temporale iurisdictione, iuxta glo. Card. & Imo. in d. clem. per quartum autē omnes. II. Quod cōuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuntios. Et quod excommunicati sint nominatim admoniti, Syluest. verb. excommunicatio, 7. caf. 16. §. 7.

105 XVIII. in extrauag. Et si dominici, de pœn. & remiss. excommunicat cum reseruatione eos qui ex Priuilegio Papæ Sixti iij. absoluunt ab aliquo istorum quinque votorum, scilicet peregrinationis in Hierusalem, Romam, Compostellam, religionis, castitatis, nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illorum de certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.

Declaratio I. Hæc extrauag. nunc nihil vel parum prodest quoad contentum in ea principaliter, quia iam confessionalia illa deserunt, sed est notanda ad hoc quod dispensatio quinque votorum in ea contentorum reseruetur Papæ, ad quod nullus textus ante hunc in libris iuris Pontificij habebatur.

XIX. in extrauag. 2. de sepult. inter communes excommunicat cum reseruatione eos qui exenterant mortuos ad eos conseruandos, aut eos concidunt in frusta, & ea coquunt ut ossa carnis denudata deserant, & sepeliunt in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declaratio I. Quod non habet locū in his qui moriuntur in terris infidelium, vbi non est sacer locus ad sepeliendū, neque in eo qui hoc facit viuo, neque etiam mortuo alio sine quā sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictā, & etiam ad vesceudū id faceret, Syl. vbi supra caf. 41. & colligitur ex textu. II. Quod nō incurrit qui hoc facit cadaveri ne fœreat, aut in anatomiam, aut cadaveri Regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur, Caiet. vbi supra caf. 70. quod in vsu habet Gallia.

XX. in extrauag. 1. de sym. excommunicat cum reseruatione eos qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.

Decla-

Declaratio I. Quod non incurritur per solam acceptionem vel largitionem abque pacto aut ob consuetudinem vel antiqua iura, aut sine præsumptione bono animo, quia bis repetit illa verba (eos qui præsumunt.) Neq; per acceptionem cum pacto in victum eius qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caiet. vbi supra caf. 73. II. Quod Innocentius viij. declarauit moniales non incurrere hanc, nisi ob receptionem cum pacto, aut alicuius non idoneæ, ob largitionem. Et quod S. Ant. 3. par. tit. 24. cap. 70. quem referunt Syluest. vbi supra caf. 44. & Feli. in c. Quoniam, de sym. ait quod Martinus v. dixit se nolle hac teneri moniales. III. Quod consuetudo contraria excusaret ab hac censura, quamuis non excusaret à prædicto mortali, vt diximus in d. c. Quoniam argum. gloss. sing. in c. Cum venerabilis, de consuet. c. denique, 4. dist. & eorum quæ Aufer. in repet. clem. 1. de offic. ord. in reg. 3. fall. 2. dicit. IIII. Quod Clemens vij. concessit vt moniales nullam Symoniæ pœnam incurrerēt propter pacta & conventiones quas contraherent in dotibus monialium, in commodum earum victum, vt habetur in compendio priuileg. verb. Moniales, nu. vlt.

XXI. In extrauag. Pauli ij. de sym. excommunicat cum reseruatione committentes symoniam in ordine vel beneficio & eius mediatores.

Declaratio I. Quod non intelligitur nisi de Symonia quæ committitur in ordine & beneficio, secundum omnes, quia de ea tantum agit, quicquid dicat Caiet. vbi supra caf. 73. II. Quod non habet locum in symonia mentali, neque etiam in sola conuentionali, sed in reali per prædicta cap. 23. nu. 106. & cap. 25. nu. 112. & latius in comment. c. si. de sym. III. Quod mandatum positum in ea, vt denuntient eam scientes, non obligat alios quā Curiales Rom. secundum Sylu. vbi supra caf. 43. Neque nunc eos, neque alios secundum S. Ant. vbi supra c. 66. quia non est quoad hoc recepta Sylu. vbi supra & Caiet. post. caf. 81.

XXII. In extrauag. Martin. V. de regul. excommunicat cum reseruatione fratres ordinum mendicantium sine specialis facultate Papæ migrantes ad non mendicantes, excepto ordine Carthusianorum, & etiam admittentes eos. Hec facit ad illud Ioan. Maior. in 4. dist. 38. q. 11. Carthusia religionum optima.

XXIII. In extrauag. 1. de sent. excom. quam refert Ioan. Andr. in c. Nemo, de sym. excommunicat cum reseruatione omnes eos qui largiuntur aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romanæ, ad obtinendam iustitiam, aut promouendam gratiam alicuius rei. Sed Palud. in 4. dist. 18. q. 3. col. pen. & Ang. verb. excommunicatio, 5. caf. 25. & Syl. vbi supra caf. 46. & Caiet. post. caf. 81. asserunt fuisse reuocatam per Clem. V.

XXIII. In extrauag. Graue, de reliq. & venerat sanct. excommunicat cum qui dixerit peccare mortaliter eum qui crediderit virginem matrem fuisse conceptam in peccato originali, & etiam e contrario eum qui dixerit peccare mortaliter oppositum tenentem.

Declaratio I. Quod qui sincerè & solido animo sine alia audacia vel præsumptione dixerit hoc, non incurrerit, iux. Caiet. vbi supra caf. 88. Quia ait, ausu temerario, & paulo ante, præsumerent, & ita dolum aut certe latam culpam requirit, per prædicta eod. capit. nu. 74. II. Quod in Concil. Basiliens. sess. 36. fuit declaratum fuisse conceptā sine peccato originali, vt etiam asserit Don Bartholomæus à Carranza Illustrissimus nunc Archiepiscopus Toletanus in summ. eiusdē Concilij, renouata est tamen præfata extrauag. Tridenti, sess. 4. sub finem.

108 *XXV. apud Syluest. verb. excommunicatio, 7. cas. 47. excommunicat cum reseruatione commissarios & delegatos ad cognoscendum an illa aut illa alienatio bonorum ecclesiasticorum sit in utilitatem evidentem Ecclesiæ vel non, qui amore, timore aut pecunia aucthorant. Quamquam Caiet. hanc non posuit, siue quod non haberet pro authentica, siue quod non esset vsu recepta, quod ipsum de aliis multis significat post cas. 81.*

109 *XXVI. In priuilegijs ordinum relatis apud Anton. 3. par. tit. 24. c. 70. & Caiet. vbi supra cas. 81. excommunicat cum reseruatione ingredientes monasteria monialium, minorum, & predicatorum sine licentia presæcti ordinis aut generalis, aut eius qui ab ipsis habet ad id facultatem, & qui presument proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari vel alia, aut componunt, aut habent, aut in vulgus emittunt versus, aut cantilenas in infamiam & detractionem status ordinis predicatorum vel minorum, Et eos qui presument predicare, docere, defendere predictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere eis viuere ex elemosynis, neque predicare, neque audire confessiones cum licentia summi Pontific. aut aliorum prelatorum inferiorum sine licentia Rectorum ecclesiarum vel presbyteri Cardinalis. Et eos qui presument inferre aliquam qua incommoda sit violentiam locis predicatorum predicatorum, & minorum. Et qui in suis monasteriis vel ecclesiis detinent Apostatas predicatorum, nisi eiecerint postquam à monachis ipsorum ordinis fuerit eis denunciatum ne eos retineant. Et monachos minores qui presument recipere ordinis predicatorum professos absque licentia summi Pontificis, qua faciat expressam mentionem huius indulti, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suorum priorum, & qui palam vel clam conantur expellere ex vniuersitate Parisiorum, predicatorum vel minores.*

Declaratio I. Quod septem excommunicationes diuersorum Pontificum in hac continentur quas S. Anton. refert vbi supra. II. Quod primam non incurrit qui ingreditur dicta monasteria ignorantia iusta vel quasi iusta ductus, secundum eundem, & Caiet. vbi supra, neque qui ingreditur sciens, sed persuasus iustam esse causam ob quam ingreditur, iuxta eundem. III. Quod secunda non habet locum contra componentes predictos libellos in ignominiam ipsorum religiosorum & non eorum status, per dicta supra, c. 18. num. 35. IIII. Quod in septimo loco pro (Parisiensis) est apud Sylu. vbi supra cas. 54. (Perusini) per errorem. V. Quod mulieres quæ praua intentione ingrediuntur monasteria monialium predicatorum, possunt absolui à confessoribus sui ordinis per priuilegium Sixti iij. vt habetur in compendio verb. absolutio, 2. n. 8. VI. Quod prelati predicatorum ordinum, & eorum qui gaudent priuilegijs Carmelitarum, possunt excommunicare omnes clericos & laicos qui retinent Apostatas sui ordinis, vt habetur in dicto compendio verb. Apostata, num. 7. VII. Quod qui faciunt dictam damnosam violentiam, possunt absolui à conferuatore & prelato ordinis in foro conscientie per priuilegium Leon. x. vt dicitur in dicto compendio verb. Absolutio, 2. quoad seculares, §. fin.

xxvij. apud Ant. & Syl. vbi sup. excommunicat qui peregrinantur in Hierusalem absque licentia Papæ.

xxvij. In extrauag. Iulij ij. relata per Anto. vbi supra cap. 10. excommunicat eos qui appellant à Papa ad futurum Concilium, &c. Sed hæc hoc anno facta est tertia bullæ Cæna, per S. D. N. Gregorium xij.

Declaratio, I. Quod qui consulit vt appellet, non incurrit si non appelletur, secus de consulente licitum esse appellare, iuxta Caiet. vbi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore verò principaliter.

xxix. In Concil. Lateran. sub Leone x. sess. 9. excommunicat cum reseruatione Cardinales reuelantes aliquid de secreto actus in consistorio Papæ preceptum speciatim & expresse vt id maneret secretum.

xxx. In eod. Concil. excommunicat eos qui predicant miracula falsa, vel incerta, vel prophetias qua non continentur sacra scriptura.

Sed Caiet. ait verb. excom. in fine quæ sequitur frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor, nunc autem Illustriss. Archiepiscopus Toletanus, in fine summæ Concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius Concilij non fuisse receptas.

xxxj. In extrauagante Iulij ij. approbata in dicto Concilio Lateranen. sess. 5. excommunicat Cardinales qui sede Apost. vacante contrauerint, ordinauerint, disposerint aut aliquo modo presumpserint facere vel attentare contra ordinata ab eodem Iulio ij. vt sine symonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reseruatis Episcopis, vel partim Papæ, partim illis, partim neutris.

Excommunicationes reseruatae sunt tres, & aliae duæ aliquando, nu. 3. & 2. seq.

Prima in c. Peruenit de sent. excom. incurta ob leuem percussionem clerici vel monachi, de qua supra eodem c. nu. 94. & seq.

II. Quam fert Episcopus per suum statutum reseruando sibi absolutionem. Secundum omnes, arg. c. Nuper de sent. excomm.

III. Est excommunicatio Papæ cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori, quia illam dare debet Episcopus, & non alius inferior.

Secundum Innoc. communiter receptum, in c. 1. & c. Monachi, de sent. excom. quia quæ dispensatio vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non alij eo inferiori, iuxta eundem Inn. in c. 2. de eo qui sur. ord. suscep. probatum per Pan. ibi & in d. c. Monachi & in alijs locis multis ibi per Feli. citatis qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reseruata Episcopo.

IIII. partim episcopalis partim non, in c. Nuper. & c. si Concubina, de sen. excom. excommunicat eum qui sciens et participat excommunicato in crimine ob quod est excommunicatus, cum reseruatione absolutionis ei cui esset reseruata absolutio excommunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declaratio, I. quod a vincenda hanc excommunicationem, oportet quod fiat participatio in crimine post illud commissum, & ob id incurram excommunicationem ab eo cum quo participat, vt dictum est supra eod. nu. 24. Et quod participet cum eo sciens illam esse excommunicatum. II. quod licet ante extrauagantem præfatam ad euitanda relictam, nu. 35. sufficiebat & requirebatur scientia excommunicationis, ita post eam requiritur & sufficit scientia denuntiationis illius, per ibi dicta. III. declaratio in solutionem propositi dubij, quod sicut qui percutit plures clericum, ita vt appellentur diuersæ percussiones, iuxta dicta supra eod. c.

eod. c. 6. nu. 16. & seq. singulis vicibus incurrit excommunicationem, sic qui participat in crimine multoties cum excommunicato ita ut dicantur iteratę participationes, singulis vicibus incurrit excommunicationem. IIII. quod ab hac debet absolueri idem qui ab altera, d. c. Nuper, Idcirco cui referuata fuit prior, eidem & hæc erit & si illa nemini fuerit, neque hæc erit vlli.

V. Etiam partim Episcopalis, & partim non. In c. eos de sent. excom. lib. 6. Excommunicat eum qui ob periculum mortis aut aliud iustum impedimentum absolutus ab eo qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, vel sublato impedimento quam cito commodè potest non repræsentat superiori à quo debet absolui quo obediat eius mandatis. Et etiam qui absolutus à sed. Apost. aut eius nuntiis præcipientibus ut se præsentet ordinariis, aut aliis Iudicibus quo exquatur sua iussa, vel quo satisfaciat latis vel iis ob quos fuerunt excommunicati, non facit quam cito commodè potest.

Declaratio I. quod prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis à quibuscunque, ut ex litera palam colligitur, & secunda non nisi in absolutis à sede Apost. aut eius Nuntiis de quibus solum loquitur. Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, vel alio delegato, iux. Caiet. vbi supra cas. 69. Quamuis habeat nostro iudicio in absoluto à summo pœnitentiario. II. quod tempus intra quod quam cito commodè potest tenetur præsentari, quoad forum exterius relinquatur arbitrio boni viri, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. De causis, de offi. deleg. Quo ad interius autem, conscientię absoluti, arg. glo. c. significasti, 2. de homicid. III. quod hæc est Papalis vel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat referuata quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini referuatis.

Excommunicatio I. nemini referuata in seculares non reddentes ius ecclesiasticis. II. in consentientem electioni de se in Papam male facta. III. in eum qui sic suscipit munus administrandi partem talis episcopatus. IIII. in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt, nu. 114. V. in imponentes tributa, & c. ecclesiasticis, nu. 115. VI. in certos clericos qui audiunt leges aut medicinam, nu. 116. VII. in clericos suscipientes præfecturas seculares. VIII. in schismaticos. IX. in capientes bona naufragorum, nu. 117. X. in seruantes statuta contra libertatem ecclesie, nu. 118.

Lex qua amissum in mari tribuit, & c. N. iniusta, nu. 117.

Libertas ecclesiastica qua, quis eam violat, nu. 119. & 120.

Primain c. Administratores, 23. q. 5. Excommunicat Gubernatores, et Iudices, qui ter admo-
214 niti ab Episcopis & aliis ecclesiasticis, omittunt ius illis reddere ob negligentiã vel iniquum animũ.

II. In c. licet, de vitanda elect. excommunicat eum qui non electus saltem à duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & in recipientes eum in Papam.

Hæc non est referuata Papæ, nisi permixtam habeat hæresim credendi duas esse ecclesias, aut schisma absque illa, & tunc referuatur per bullam Cœnæ in clausula prima, & 2. supra eod. nu. c. 56. & 57.

III. In c. Quoniam, de off. ord. excommunicat Episcopum qui in Ciuitate diuersarum linguarum suscipit gubernationem earum qui sunt suæ, priusquam suscipiatur à proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hanc

Hanc Caiet. vbi supra cas. 68. hodie esse parum vtilem significauit, quia Papa communiter confert omnes Episcopatus in similibus locis, Qui si iustrasset Episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij Vasconicè, alij Hispanicè, alij Gallicè, alij Teutonicè loquantur, id non dixisset.

IIII. In c. 1. de locat. Excommunicat doctorem & scholasticum vniuersitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctores aut scholastici sine eius consensu ante finem termini. Iuxta Innoc. & communem in eod. c. contra Hostien. Hæc non habet locum extra vniuersitatem Bononiæ, & ideo nihil amplius dicimus de ea.

V. In c. Non minus, de Immun. eccles. excommunicat consules, Rectores & Potestates imponentes ecclesis vel personis ecclesiasticis talias, vel vicigalia, si admoniti non desistunt, & omnes qui præbent consilium, fauorem, vel auxilium, & eorum successores.

Declaratio I. quod per potestatem hic intelligitur secularis iux. Ioan. And. in d. c. non minus, & quod satis est vna admonitio, iuxta Host. ibid. II. quod non incurrit Gubernator qui ut debuit contradixit, etiã si non relinquat officium, iux. Pan. in c. Aduersus, eod. tit. & melius Anch. & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 5. & Ioan. Tabien. cas. 18. quanquam Ioan. And. oppositum teneat ibi, & Innoc. dubitet in cap. Nouerint, de sent. excom. siquidem non peccauit si contradixit tantum, quantum & quemadmodum debebat, arg. c. Ephesius, 43. dist. sine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior, c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. vt dictum est supra eod. c. nu. 9. III. quod hæc non incurritur propter tributa omnino realia quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria quæ immediate spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callem qui est antepedium vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis & bonis, iux. Pan. recep. in d. c. Non minus.

VI. In c. Non magnopere, & c. Super specula, ne cle. vel monach. & c. 1. eod. tit. lib. 6. excommunicat religiosos qui exeunt à suis monasteriis, vt audiant leges vel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos qui habent dignitatem vel personatum quamuis non sint presbyteri. Et presbyteros quamuis omnino habeant dignitatem, neque ecclesiam parochialem qui audiunt dictis duobus mensibus.

Declaratio I. Quod hanc non incurrit religiosus qui audit intra monasterium, aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egrèditur ad audiendum aliquod exordium vel aliquam prælectionem, vel honoris vel informationis causa, vel rediit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Pan. cui Caiet. vbi supra cas. 50. & alij recentiores consentiunt. II. quod clerici seculares quamuis obtineant beneficia, etiam si sint subdiaconi vel diaconi, modo non habeant dignitatem vel personatum, non incurrit in eam, quia non loquitur de illis iux. glo. sing. c. Cum ex eo, verb. literarum, de elect. lib. 6. III. quod presbyteri etiam beneficium non habentes, & qui habent dignitatē vel personatum, quamuis non habeant nisi minores ordines, eam incurrit, si audiunt duos menses, etiam si non egrediatur è suis terris, neque domibus, iux. Communē in dictis tribus cap. IIII. quod nemo istorum incurrit eo quod doceat eam etiã extra domum suam, iux. Innoc. & Pan. vbi supra, quicquid dicat Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 6.

Vij. In c. Clerici, ne cler. vel monach. excommunicat sacerdotem quis est Vicarius Vicomitis, aut alterius præfecti secularis, si admonitus non relinquat præfecturam.

Declaratio

Declaratio, I. non incurrit hanc clericus minorum ordinum, iuxta Pan. in d. e. Clericus, quicquid Sylu. dicat vbi supra cas. 7. II. incurrunt in eam prælati qui sunt Gubernatores vel Præsidentes Cancellariorum, iuxta Caiet. cas. 76. III. non incurrit prælatus qui habet eiusmodi procuracionem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

vij. In c. nulli fas, 19. dist. & c. 1. de schisma. Sed hæc hodie continetur bulla Cœnæ supra relata.

ix. In c. Excommunicationi de raptor. excommunicat eos qui capiunt bona Christianorum naufragio perditâ, & non restitunt eis.

Declaratio. I. Quod hæc facta est bullæ Cœnæ per S. D. N. Greg. XIII. vt patet supra nu. 57. II. Quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum, sine mora, & voluntate (vt ita dicam) restituendi secundum omnes, licet sic absque monitione secundum Pan. in d. cap. excommunicationi, & Caiet. vbi supra cas. 23. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ican. And. in d. cap. Excommunicationi, licet eum sequatur Sylu. verb. excommunicatio, 7. cas. 20. III. Quod ex his sequitur quod lex quæ statuit bona naufragorum esse tribuenda illi vel illi, est iniuissima, quippe quæ afflictio addit afflictionem, cōtra cap. Cum percussio, 7. q. 1. & l. Diuus, ff. de offic. praesid.

118 X. In c. Nouerit, de sent. excom. excommunicat eos qui obseruari faciunt statuta, facta, & consuetudines inductas aduersus libertatem Ecclesiasticam nisi ex libris radant, & eos qui ea faciunt, & scribunt, & Potestates, Consules, Gubernatores, & Cōsiliarios quorumlibet locorum vbi eiusmodi statuta seruantur, & qui indicant secundum illa, & qui ea publica forma scribunt.

119 Declaratio I. Quod non incurrunt hanc omnes qui violant libertatem Ecclesiasticam, vt nonnulli celsuerunt, sed solum qui eam violant per viam statutorum, & consuetudinem contrariam, vt rectè dixit Caiet. vbi supra cas. 31. II. Quod non satis est facere obseruari si eradit ex libris intra duos menses, neque non eradere, si obseruari non facit, iuxta glo. d. c. Grauem, de sent. excom. & Commu. in d. c. Nouerit, quanquam Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 10. contradicit, & Caiet. dubitet vbi supra. III. Quicquid dicat Caiet. dicto cas. 31. Potestates, Consules, Gubernatores, & Cōsiliarij incurrunt eam, quamuis non obseruent, neque obseruari præcipiant si sciunt, & non impediunt eorum obseruantiam. Quia hæc est aperta sententia textus, d. c. Nouerit. Nec obstat eius ratio, scilicet quod ex omissione non videtur incurri excommunicatio, quia id factum est, per clem. 1. §. verum de hæret. quod & ipsemet contra Sylu. tenet in c. 72. IIII. Quod qui faciunt obseruari vel scribi eiusmodi statuta sincero corde, quia credunt esse salutaria non incurrunt, iux. Innoc. in d. c. Nouerit in fin. maximè si credunt de consilio viri eruditi, proque idonea scientia, & conscientia prædito habiti arg. c. 1. de const. & gloss. sig. c. Capellanus, de ferijs. V. Quod libertas Ecclesiastica est quam habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualibus & temporalibus concessam à Deo, per Papam vel per Imperatorem, iux. Inno. in d. c. Nouerit colum. n. 2. VI. Quod qui ordinat contra hanc vel illam Ecclesiam particularem, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiam pertineat ad Ecclesiam vniuersalem. VII. quod non sufficit aliquid esse contra societatem humanam vt dicatur esse contra libertatem

tatem ecclesiasticam, vnde in c. fin. de Immun. eccles. lib. 6. non dicitur, quod statueret ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem, &c. esse contra libertatem ecclesiasticam, sed quod præsumitur esse. Quia per se non tangit ecclesiam quatenus est ecclesia, sed quatenus est congregatio hominum, vt sunt aliæ, quod est singulare dictum Caiet. in d. cas. 31. & 37. quod alias dicto cap. vlt. addidimus. VIII. Quod ad hoc vt aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticam, debet esse factum intentione derogandi ei, aut eiusmodi quod ex sua natura aduerteret eidem, quale est statuere, ne ecclesijs vel ecclesiasticis dentur elemosynæ, vel decimæ, vel vt vectigal, gabellam, seu scissam soluant de his quæ emunt sibi, & non ad negociandum, seu ad causam lucri reuendendum. IX. Quod non est eiusmodi statuere, ne in funeralibus, primis missis, vel nuptijs, extra modum offeratur, neque fiant immoderata conuiuia, neque sumptus ceræ, luctus, & reliquæ pompæ, iuxta Caiet. in d. cas. 31. licet Tabien. cas. 20. contradicat, cui per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat ecclesiæ, & ecclesiastici minus lucrentur, tamen hoc factum suapte natura non eo referatur, sed per accidens, quod non consideratur, arg. l. si quis nec causam, ff. si cert. petat. c. Quia diuersitatem, de concess. præb. & latè trad. per Arist. de physico auditu, declarata per Thom. ibi lect. 9. X. Quod c. vltim. de reb. eccles. quatenus dicit quod laici non possunt statuere de funeralibus, intelligendum est de his, quæ sua natura diriguntur ad ecclesiam, vel salutem animæ mortui, vel ad cultum diuinum, vt tenet Fel. in c. Ecclesia, col. 38. de constit. & expressit Caiet. vbi supra & non de alijs. XI. Quod hæc excommunicatio hodie est reseruata Papæ, vt patet supra num. 61.

EXCOMMUNICATIONES LIB. VI. Decretalium nulli reseruata.

Excommunicatio XI. Nulli reseruata, & prima sexti in eos qui secretò mittunt, &c. Cardinalibus quando sunt in Conclauis ad eligendum. XII. in dominos, &c. qui in electione Papæ non faciunt obseruari, &c. num. 121. XIII. in eos qui molestia afficiunt electores; eo quod non elegerint optatum ab eis, num. 122. XIII. in nouè vsurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante, &c. num. 123. XV. in directorem electionis monialium qui hoc vel illud facit, num. 124. XVI. in eum qui procurat suum conseruatore, &c. XVII. in facientes se metu absolui à censuris. XVIII. in fingentem aliquid quo iudex vadat ad mulierem, num. 125. XIX. in compellentes submittere bona ecclesiastica, nu. 126. XX. in inuectores nouarum religionum, nu. 127. XXI. in exigentes ab ecclesiasticis portoria, nu. 128. XXII. in sic impediens iurisdictionem ecclesiasticam, nu. 129. XXIII. in dominos qui prohibent subditis ne vendant, neue emant à clericis, &c. nu. 130. XXIIII. in religiosos temerè habitum deserentes, num. 131. XXV. in religiosos ad studia sine licentia euntes, &c. num. 132. XXVI. in Doctores docentes leges religiosos, num. 133. XXVII. in sepelientes hæreticos, num. 134. XXVIII. in iudices non auxiliantes contra hæreticos, &c. nu. 135. XXIX. in interficientes per assassinos, num. 136. XXX. in permittentes sceneratores, num. 136. XXXI. in dantes represalias contra ecclesiasticos, num. 136. XXXII. in negligentes persequi iniurias Cardinalibus, num. 136.

Tempus decem annorum est longum tempus, num. 126.

Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina, num. 126.

Mercator quis, qualis non est monasterium asportans terram, & c. num. 128.

Lex quod nemo vendat pradium nisi tributario valida, num. 130.

Religionis habitum quis relinquit, quando peccet mortaliter, & est excommunicatus, n. 132.

D. Franciscus à Nauarra olim prior Roncauallis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus, num. 133.

Religiosi Doctor qui excommunicatus, num. 134.

Iudex non auxiliarius contra hereticos vt excommunicatus, num. 135.

Affinitus quis sit proprie, & quis improprie, num. 136.

Represalias quis concedat contra clericos, & c. num. 136.

XI. In c. Vbi periculum, de elect. lib. 6. Nulli, excommunicat omnes qui mittunt literas, vel nuntium, vel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclauis ad eligendum Papam.

121 Declaratio I. Quod nõ obligat ipsos Cardinales qui sunt intus. II. Quod quãquam Archid. in d. c. Nulli, quem sequuntur Ioan. And. Dominic. & Perus. cum alijs, dicat vnum quodque horum trium secreto faciendum esse ad incurrendum, contextus tamen eius id de solo tertio significat quod ante nos dixit Caiet.

XII. In d. c. Vbi periculum, §. Præterea, excommunicat Dominos, Gubernatores, & quoslibet alios magistratus seu officiales ciuitatis, vbi creandus est Papa, qui diligenter obseruari non fecerint omne id quod eo tempore faciendum esse statuitur in illo ca. Huius declarationes missas facimus, quia raro, & in paucis locis sunt necessariæ.

XIII. In c. fiant cuncti, de elect. lib. 6. excommunicat omnes qui per se, vel alios presumpserint vexare aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pia, eo quod rogati, seu alius inducti eum pro quo rogabantur, seu inducebantur, eligere noluerint, vel consanguineos eorum, & c.

122 Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, necesse est vt interueniat grauamen spolij, vel iniusta persequutio, & quod id fiat quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus vel suafus, & quod persona eligenda sit ecclesiastica, & quod grauamen, seu molestia fiat rogato, vel eius consanguineo, vel ecclesiæ, monasterio, vel pio loco, Caiet. vbi supra cas. 34. II. Quod ex hac inferitur nos bene respondisse cuidam domino, eum non incurrisse hanc, quod prætermisisset largiri eleemosynas consuetas cuidam ecclesiæ, quia non fuisset electus in ea is que optarat. III. Quod per spolium intelligitur, quæcunque acceptio quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium, occulta vel violenta, iuxta Arch. in d. c. fiant cuncti. IIII. Quod id ipsum quod dicitur de electione, dicendum est de præsentatione spectante ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicam, iuxta gloss. fin. in d. c. fiant. Et idem de confirmatione, institutione, & postulatione, iuxta Domini. recept.

123 XIII. In c. Generali, de Elect. lib. 6. excommunicat eos, qui vsurpare conantes nouè ius custodiendæ, & seruandæ alicuius Ecclesiæ vacantis, præsumunt capere aliqua bona illius.

Declaratio I. Quod duo sunt necessaria ad incurrendam eam, scilicet, vt velint vsurpare tale ius, & vt capiant bona, ita vt alterum sine altero non sufficiat, Caiet. cas. 38. & ante ipsum Dominic. in d. c. Generali, & Pan. in d. c. Conquestus, de for. compet.

compet. II. Quod qui hoc facit, eo quod ad eum pertinet ex fundatione, vel antiqua consuetudine, vel prescriptione, non incurrit per finem illius c. III. Quod nouè vsurpare dicitur, qui nondum possedit 40. annos, iuxta gloss. eiusdem cap. verb. De nouo.

XV. In c. Indemnitatibus, §. Postremo, de elect. lib. 6. excommunicat accersitum in directorem electionis monialium, non temperantem à rebus, ex quibus nasci vel ali potest discordia.

Declaratio I. Quod nihil refert an is sit religiosus, aduocatus, prudens vir vel fœmina, iuxta gloss. recept. in dicto §. Postremo. II. Quod hinc colligitur quantum errêt qui existimant moniales S. Claræ, & cuiuscunque alius religionis, non posse accersire aliquam personam extraneam, scientia, & conscientia ad id idonea præditam, cui fidant ad faciendam sanctam, & canonicam electionem suæ Abbatissæ, cum possint vocare Medicos, Chirugos, latomos, fabros lignarios, & alios ministros ad res necessarias. Cum canonica electio sit maximè necessaria monasterio, & rectè factu difficillima, in qua tanta sese offerunt dubia, vt pauci, quamuis sint consummata canonum peritia, eam sic dirigant, quin super aliquo errent. Verum est tamen cæteris paribus quod satius esset vocari in directorem eiusdem ordinis virum, quàm extraneum. III. Quod, vt rectè Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui interest electioni non accersitus in directorem, neque qui excitat, vel alit discordiam facta iam electione, iuxta Caiet. vbi supra cas. 80.

XVI. In c. si. de off. dele. lib. 6. excommunicat partem incitantem conseruatorem ad procedendum in eis, quæ non continent apertam violentiam, vel iniuriam, & quæ requirunt alitorem indaginem. Hanc non incurrit, qui non est pars in iudicio, neque si est, & procurauit, sed iudex non processit per dicta supra eod. c. nu. 51. Neque cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo quod requirit alitorem indaginem, vt communiter hodie conceditur. Quæ verò nouè de hac re induxit Conc. Trid. videre licet sess. 14. c. 5. de reform.

XVII. In c. 1. De his quæ vi, lib. 6. excommunicat eos qui vi aut metu consequuntur absolutionem vel reuocationem sententia excommunicationis, interdicti, vel suspensionis.

Declaratio I. Non satis est iniungere metum, si absolutio non fuit impetrata, Archid. ibidem. II. Quod nil refert an sententia sit iusta, vel iniusta, gloss. ibidem, neque quod sit lata à iure, an ab homine, Caiet. vbi supra cas. 41. neque an ipse excommunicatus faciat hoc, an alius, gloss. & Communis ibidem. III. requiritur vt timor sit iustus, sicut sentit glo. pe. in verbo, vim, eiusdem cap. Et communis ibidem, quanquam oppositum dicat Caiet. in d. cas. 41. quod videtur tenendum quoad forum conscientia.

XVIII. In c. 2. de Iudic. lib. 6. excommunicat eum qui fingit casum, vel fraudem aliquam facit, quod iudex ipse vadat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ. Sed nil refert, quod qui fingit, sit ipsemet iudex, neque quod iudex sit clericus aut laicus, modo professio personæ iudicis perficiatur, sed non erit excommunicatus, si ipse non finxit, neque fingi fecit, iuxta communem in d. c. 2. & Caiet. vbi supra cas. 59.

XIX. In c. 2. de reb. eccl. lib. 6. excommunicat omnes qui cõpellunt prelatos, & alios personis ecclesiasticas ad submitendum perpetuo, vel in longum tempus, eccl. suas, bona immobilia aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam suprioribus patronis

patronis vel defensoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licite factum usurpant plusquam per illum illis est permissum, & admoniti ab eo non desistunt.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse interuenire omnes qualitates in ea tactas, & ideo iuxta gloss. illius c. eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta comunem est illud quod est minus decem annis, l. fin. ff. si Ager, vectig. vel emph. & gloss. clem. 1. de reb. eccles. & Deci. cōf. fin. 1. par. quicquid gloss. dicat, cap. 2. de reb. eccle. lib. 6. II. Quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina, iuxta glo. & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 19. Quanquam nostra sententia, vna est satis per glo. celeb. clem. 1. §. 1. verb. Requirerit, de hæret. & resolutionem Pan. Dec. in c. cum causa, de offic. deleg. quæ habet monitionem extraiudicalem, quam non facit iudex ad excommunicandum, sufficere vnicam, & etiam eam quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigantibus, & hæc est extraiudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod glossam decepit, sed ad incurrendum à iure statutam. III. Quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit, commendatarij, vt apparet ex leg. 1. tit. 3. lib. 1. ordin. Castellæ quæ sub alijs pœnis id prohibet.

127 *XX. In c. 1. de relig. domib. lib. 6. excommunicat eos qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate specialitè Papa recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquisitis.*

Declaratio I. Quod non incurritur hæc, eo quod aliquis vel aliqua accipiat aliquem nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel in alio loco, iuxta glo. sing. in eod. c. verb. habitum, quam commendat Pan. conf. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem viuendi in societate. II. Quod nostra sententia Caiet. c. 5. prætermisit hanc, Quia visum illi fuit eam collectam fuisse à doctoribus, à quadam extrauag. relata per eum ibidem, vbi hoc significat quæ non extenditur ad to.

128 *XXI. In c. Quanquam de cens. lib. 6. excommunicat eos qui per se, vel alios suo nomine, vel alieno exigunt ab ecclesijs, velecl. personis portorium, siue pedagium, & ducatum per se, vel alios pro suis personis, vel suis rebus, quas non deferunt causa negotiandi.*

Declaratio I. Hæc hodie continetur in bulla Cœnæ, iuxta Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 21. sed quia, vt rectè declarauit nostro iudicio Caiet. per illa verba (portoria prohibita) ibi non includuntur portoria quæ licite exiguntur à laicis, sed quæ illicitè petuntur tam à laicis quàm clericis, dictum Sylu. limitandum est, vt non procedat quoad ea, quæ licite exiguntur à laicis, qui non sunt priuilegiati, quamuis illicitè exigatur à clericis & laicis immunibus. Neque videretur posse fulciri dictum Sylu. ad intelligendum illud generaliter, vt loquitur sexta clausula posita supra eod. cap. n. 67. dictæ bullæ quatenus excommunicat eos qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam spontè concedentibus. Quia nostra sententia illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis & rogatis saltem indirectè ratione prouentuum ecclesiasticorum, & non de ijs quæ petuntur, vt ab alijs quibuslibet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. III. Quod ex hoc inferitur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo dubio.

dubio. An portorij exactores, seu publicani, qui exigunt à clericis portorium, seu vectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excommunicatione Cœnæ, sicuti hanc? quia dicendū est, minimè. III. Quod ille solus dicitur exercere mercaturam, qui emit vt vendat absque mutatione eius, non autem qui emit in suos vsus, & postea per accidens vendit non mutando, nec qui emit vt vendat mutatam in aliam formam, iuxta Arch. & comunem in d. c. 1. fact. c. Eijciens, 88. dist. V. Quod monasterium, vel clericus, qui habet venam ferrariam suam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat, & vendat, non debet vecturam, iuxta Feder. conf. 207. quem sequitur Ancha. in d. c. Quanquam, vt nec deberet, suos prouentus ecclesiasticos si deueheret, vel sui patrimonij, iuxta Cyn. recept. in l. omnes, C. de Episcop. & cler. per illam legem, in §. Priuilegia, quanquam deberet, si emeret solam venam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Anchar. in d. c. Quanquam, nu. 5. cōtra Feder. in hoc vltimo. VI. Quod locatores & agricolæ partiarj prædiorum ecclesiasticorum debent soluere pro sua parte, iuxta Dominic. & Perus. in d. c. Quanquam. VII. Quod, qui accipiunt guidagia, seu ducatus, seu mercedem ob id quod ducant, & portoria à clericis, & ecclesijs persoluētibus sua sponte, non incurrūt hanc iuxta omnes, sed pauci sunt, qui sic soluant, iuxta Caiet. cas. 39. Qui verò recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis imposita, quamuis spontè soluant, incurrunt eam quæ continetur bulla Cœnæ, de qua supra eod. c. num. 61.

129 *XXII. In c. Quoniam, de Immu. eccles. lib. 6. excommunicat impediētes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample. Sed quia id amplius facit bulla Cœnæ, de qua supra eodem nu. 69. eius relationem omitimus.*

130 *XXIII. In c. si de Immu. eccles. lib. 6. excommunicat eos qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne vendant, vel emant quicquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præstent alia officia.*

Declaratio I. Quod per dominium intelligitur temporarium secundum omnes. II. Quod non est necesse, vt de hoc statuto caueant, sed sufficit vt imperet subditis. Dominic. ibidem. III. Quod vt supra dictum est, eod. c. nu. 120. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, sed contra societatem vitæ humanæ, præsumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus singulariter. Quia præsumitur, quod intentio est vexare eam, Caiet. vbi supra cas. 31. & 37. IIII. Quod statuere vt nemo vendat sua prædia ei qui non confert in communia vectigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, Dominic. ibidem. Quia intelligendum est, ita vt non comprehendat clericos, quanquam posset esse ob prauam intentionem, & iniustam extensionem.

131 *XXIII. In c. 2. ne cleric. vel monach. lib. 6. excommunicat religiosos, qui temerè relinquunt habitum sui ordinis.*

Declaratio I. Quod hæc non incurritur ob honestam dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa, gl. capit. si quis ex clericis, de vit. & hon. st. cler. II. Quod neque etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariam, quia qua liber dimissio absque rationabili causa est talis, quia necessario uti debet religiosus suo habitu in omni loco, cap. Vidua, 20. q. 1. c. Sanctimonialis, 23. distin. saltem de honestate, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 24. cap. 53. & qualibet talis non est peccatum mortale,

mortale, Cum dimissio ad currendum, vel iaculandum lapidem, non sit talis, iuxta Palud. in 4. distinct. 18 q. 3. col. 10. III. Quod non incurritur etiam ob quamlibet dimissionem temerariam mortiferam, quia non incurritur ob dimissionem, ut expeditius fornicationi indulgeat, Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 2. not. 2. Credens rectè id quod Palud. vbi supra prima facie huic contrarium dicitur: Illi de eo qui relinquit ut dissimulatus ad fornicandum vadat. IIII. Quod incurritur ob dimissionem, quæ sit ad vtendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem causam & rationem, quod iudicio boni viri dicatur dimisisse habitum, ut probat Sylu. V. Quod ex hoc sequitur, quod non incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius adeo exiguo spatio, ut vix sit notabile iudicio boni viri, ut dicatur reliquisse, siue relinquat illum intra monasterium, siue extra in aliquo hospicio, vel extra, ut qui reliquit hilari aliqua leuitate, vel ob lætum festum primæ Missæ, vel nuptiarum, vel doctoratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Card. in clem. 2. de vit. & honest. cler. q. 3. VI. Quod non incurrit etiam qui nō dimittit omnino, gestat tamen occultum iuxta glo. sing. in d. clem. 2. verb. extrinsecus, & si oppositum teneat Pan. in c. Deus qui, de vit. & honest. cler. Cuius opinio videtur vera, cum non adeo occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum, glossæ verò, quando abscondit, sic, ut non appareat talis familiaribus, ut optimè innuit Caiet. cas. 61. Et est cōsuetudo canonicis simplicibus regularibus in Hispania, qui communiter gestant paruum habitum super sagulis veste talari obiectis. Diximus (simplices) quia ordinum militarium quales sunt Diui Iacobi, & Roncæuallis, deferunt alia insignia in vestimentis exterioribus, quibus internoscuntur pro religiosis. VII. Quod incurrit, qui dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis iuxta communem, quamuis immediatè sumat illum, iuxta Sylu. verb. excommunicatio. 9. cas. 2. q. 6. & Caiet. vbi supra licet Lapis alleg. 24. & Dominic. in dicto capit. 2. oppositum teneant, detorquentes textum à suo proprio sensu.

XXXVI. *Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de Regul. statuit, quod nullus regularis pretendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante aetatem debitam professum, aut quid simile, volensq; habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantum à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas quas pretenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si ante habitum spontè dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo priuilegio sua religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusvis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occultè ferendi habitum sua religionis.*

XXV. *In d. c. 2. ne cler. vel mon. ich. lib. 6. excommunicat. religiosos, qui vadunt ad aliqua studia, etiam Theologica sine licentia sui Prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.*

133 Declaratio I. Quod solemniori licentia indiget religiosus ad adeunda studia quam alia negotia. Quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illam nō sine sui conuentus. II. Quod non incurrit hanc qui proficiscitur ad alium locum, vbi est conuentus sui ordinis, & est studium literarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare conuentum, quam ire ad studium literarum, iuxta Caiet. vbi supra cas. 61.

cas. 61. III. Quod non incurrit, qui proficiscitur cum sola licentia superioris Prælati, à quo pendet licentia habitandi extra monasterium, vti in ordinibus mendicantium. IIII. Quod neque etiam incurrit abbas, vel prior superior ob id quod ad literarum studia proficiscatur sine licentia sui superioris & conuentus, iuxta Anch. quem sequuntur ibi Ioan. Andr. Dominic. & Angel. verb. excommunicatio, cas. 27. & communis, quamuis Perus. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 25. teneat oppositum, quæ opinio Archid. obseruata fuit Tolosæ erga Illustris. D. Franc. à Nauarra, qui cum hoc Manuale Hispano sermone cōponeret amicus, erat Reuerendiss. Episcopus Pacensis, cum antea fuisset prior maior celeberrimi Monasterij simul, & Xenodochij, seu hospitalis generalis Beatæ Mariæ nostræ Roncæuallis, qui illustribus virtutum eximiarum litterarum, & admirabilis vitæ, & consuetudinis ornamentis, & insignibus in illud vsque tempus semper suam Regiam stirpem honestauit, atque decorauit: quemq; tunc Cæsarea Maiestas Archiepiscopum Valentinum designauit, declarans exterioris dignitatis accessione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quæ diuino munere indies magis ac magis illustriores fiebant, & ferebantur in cælum, vbi iam à multis annis, ut par est credere, tam sceleriter fruitur CHRISO, quam sanctè vixit in terra, cui videnti ut magno tempore suauissimè conuixi, vtinam liceat post fata mea, quæ longè abesse nequeunt, beatè conuiuere æternum. Amen.

XXV. *In d. c. 2. excommunicat. Doctores, qui docent leges, aut medicinam religiosos, qui reliquerunt suum habitum, aut detinent eos arroganter in suis scholis.*

Declaratio I. Quod quatuor faciunt hanc incurere, scilicet, quod Auditor sit religiosus, & audiat leges, vel medicinam, & id fiat relicto habitu, & quod Doctor id sciat, eumque doceat, vel arroganter detineat in scholis, iuxta Caiet. in d. cas. 61. Quamuis Archid. in d. c. 2. & Io. Andr. & Syluest. verb. excommunicatio, 9. cas. 26. teneant non esse necesse, ut relinquat habitum, quia licet auditio non relicto habitu sufficiat, ut doctor incurrat aliam excommunicationem latam per c. nuper & c. Si concubinæ, de sent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, ut participat doctor, qui prælegit leges, vel medicinam religioso, postquam ob auditionem incurrit excommunicationem, non tamen sufficit ad incurrendam hanc quæ requirit habitus dimissionem.

XXVII. *In c. 2. de heret. lib. 6. excommunicat. eos, qui scienter presumunt sepelire in loco sacro hereticos, credentes, & eorum receptatores, defensores, aut fautores, & prohibet absolutionem quousque suis proprijs manibus, è sepultura extrahant, & foras mittant.*

Declaratio I. Qui sint hi credentes, & quod sint implicite, & non explicitè heretici, dictum est supra. n. 56. II. Quod tam laicus, quam clericus hanc incurrit, Ioan. Andr. in d. cap. 2. quem sequitur Perus. cum communi.

XXVIII. *In c. Inquisitionis, de heret. lib. 6. octo excommunicationes complexa, excommunicat omnes habentes iurisdictionem temporariam non obediens Episcopis, & Inquisitionibus, inrequendis, prahendis, & custodiendis hereticis creditibus, defensoribus, & fautoribus, & qui nō prahederint illos ad Curiam, & loca ad qua requiruntur, & qui nō prahederint illico prahedictos, postquam eorū brachio seculari fuerint traditi, ad puniendum illos sine mora, & eos qui postquā prahederunt, dimittunt sine licentia Episcopi, vel Inquisitionis. Et eos qui aliquo modo cognoscunt, vel iudicant de crimine heresis, & qui directè vel indirectè impediunt episcopos, aut inqui-*

aut inquisitores in illorum processibus, & eos qui ad aliquid predictorum praeberint auxilium, consilium, vel fauorem.

Declaratio I. Quod hæc non est reseruata, sed illi, contra quos datur, toties incidunt in eam, quæ est bullæ Cœnæ, quoties se faciunt fautores huius pestiferæ gentis, Caiet. vbi supra cas. 2. & probatur per clausulam primam bullæ positam supra eod. capit. num. 55. & 56. II. Quod si Episcopus iuberet vnum, & Inquisitor contrarium, debet super sedere iudex secularis, iuxta Ioan. Andr. in d. capit. vt Inquisitionis.

XXIX. In c. 1. de homicid. lib. 6. excommunicat omnes eos qui per assassinos interficiunt aliquem Christianum, aut iubent interfici, quamuis non sequatur mors, aut receperint, defenderint, vel celauerint.

Declaratio I. Non incurrunt hæc, qui faciunt interficere ob pecuniam, quamuis huiusmodi interfectores vulgus Italicum appelleret assassinos, quia non sunt propriè tales, illi enim sunt soli certi quidam pagani ditionis cuiusdam domini ita persuasi, ut putent præcellens opus esse interficere, quem suus dominus iubet, quomodocunque, & quacunque, de causa iubeat, & non esse id omittendū, quamuis ob id occumbere oporteat, vt gloss. Ioan. Andr. & Archid. sentiunt, in d. c. & Arét. in consil. antep. colum. 16. vbi non fuit ausus tueri contrariam opinionem, quamuis maximè suo proposito conduceret. Et quia iam non videmus tales interfectiones, super sedemus pluribus declarationibus.

136 XXX. In c. 1. de vsur. lib. 6. excommunicat clericos, qui non sunt Episcopi, ob vnum quodq; ex quatuor, scilicet, quod permittunt versari in suis terris fœneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, vel quod locant illis, vel alio prætextu concedunt domos, ad vsuras exercendum.

Declaratio I. In excommunicationem duorum priorum casuum incurrunt solum clerici, qui sunt domini, in posteriores quilibet, vt annotauit Caiet. vbi supra cas. 52. II. Quod per alienigenam intelligitur, qui non est natus in illa terra, neque est filius oru in ea, quia dicit alienigena, & non oriundus, iuxta communem. III. Quod nihil refert, an fœnerator sit Iudæus, vel Christianus quoad hoc, iuxta Dominic. & Perus. in d. capit. 1. IIII. Quod non satis est dare domum in habitationem, vel in hospitium, nisi concedat ad fœnerandum actualiter, vel virtualiter, iuxta sententiam communem ibidem.

XXXI. In c. 1. de iniur. lib. 6. excommunicat eos, qui concedunt, vel extendunt represalias ad ecclesiasticos, vel eorum bona, nisi intra mensem à concessione, vel extensione reuocauerint.

Declaratio I. Quod hæc locum habet tam in represalijs, quæ iustè conceduntur contra gentem, vel ciuitatem, vnde est clericus, vel ecclesia, quam in his quæ iniustè, quia textus generaliter edicit, & eadè est ratio quoad hoc. II. Quod concedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, cui conceduntur, gloss. d. c. 1. verb. extendit. III. Quod qui concederet represalias contra bona alicuius clerici propter sibi debita iudicans hoc conuenire, non incurreret hæc, iuxta Arch. quem Ioan. Andr. Dominic. & Perus. probant quod val. dis. rationibus confirmat Caiet. vbi supra cas. 31. IIII. Quod propter debita clerici vnius episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus, gloss. eiusdem c. verb. concedi.

XXXII. In c. Felicitis, de poen. lib. 6. §. Quapropter, excommunicat omnes principes, & abbatos dominos, & iudices non obseruantes tenorem illius statuti contra percutientes, vel insultantes hostiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnæ, vt supra eod. cap. num. 96.

EXCOMMUNICATIONES CLEMENTINARUM nulli reseruata.

Excommunicatio XXXIII. non reseruata, & prima Clementinarum in frangentes sequestrum, vel impediens. & c. n. 137. XXXIII. in sepelientes in loco interdicto, n. 137. XXXV. in religiosos, qui sibi appropriant decimas, n. 138. XXXVI. in religiosos adeuntes Aulas ad nocendum, n. 138. XXXVII. in monachos habentes arma in monasterio, n. 139. XXXVIII. in impediens visitationem monialium, n. 140. XXXIX. in imitantes statum beguinarum, num. 140. XL. in contrahentes matrimonium in sex casibus, nu. 141. XLI. in Inquisitores pecuniã accipientes, & c. n. 142. XLII. in facientes statuta ad solvendū vsuras, n. 143. XLIII. in mendicantes, accipientes domos, n. 144. XLIII. in religiosos dissuadentes decimas, n. 145. XLV. in negligentes dissuadere decimas, & c. n. 145. XLVI. in religiosos non seruantes interdictum, n. 146. XLVII. in impugnantes literas Papa electi, n. 147. XLVIII. in interpretantem clementinam, Exiui, n. 147. XLIX. in bizochos aut beguinos, nu. 148. L. in imprimentes libros sine examine, n. 148. LI. in impediens nuntiorum receptionem, n. 146. LII. in alienantes, vel locantes bona ecclesiastica, nu. 149. LIII. in mulierum raptores, & c. LII. in cogentes ad matrimonia minus libera. LV. in cogentes virginem, & c. ingredi monasteriū, & c. LVI. in impediens Virginum sanctam vel accipiendi voluntatem, & c. LVII. in concedentes locum ad duellum, & c. LVIII. in committentes duellum, & c. LIX. in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores. LX. in non habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum, & c. LXI. in mulieres ingredienti claustra monasteriorum. LXII. in malè tractantes ministros Inquisitionis. LXIII. in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. LXIII. in capientes fructus beneficiorum primi anni, & c. LXV. in moniales exeuntes monasteria, & c. LXVI. in capientes Christianos in seruos. LXVII. in non parentes Inquisitioni generali, num. 150.

Sequestra infringens cur hodie excommunicatus, num. 137.

Decimas ob retentas quis religiosus incurrat excommunicationem, num. 138.

Religiosus adiens Regiam ad nocendum Prælato, vel monasterio, num. 138.

Canonicus regularis arma gestans, an excommunicatus, num. 139.

Visitationem monialium impediens est excommunicatus, num. 140.

Matrimonium contrahens religiosus, vel cognatus vt excommunicatus, num. 144.

Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati, num. 143.

Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus, num. 144.

Religiosus quis dissuadens, vel non suadens decimas est excommunicatus, num. 145.

Religiosi non seruantes interdictum ecclesia matricis excommunicantur, num. 146.

Papa simul ac electus, est confirmatus à Deo, num. 147.

Glossare Clementinam, exiui, de verb. sign. an prohibitum, num. 147.

Impressio & editio librorum vt prohibita, num. 148.

Legati qui impedit receptionem, est excommunicatus, num. 149.

Locat qui bona ecclesiastica vltra tres annos, an excommunicatus, num. 147.

137 XXXIII. In Clement. 1. de sequest. possessio. & fruct. excommunicat eos qui capientes fructus beneficij impediunt, vel infringunt sequestrum inductum super beneficio ab ordinario oblatam in curia Romana. vnam sententiam diffinitiuam super possessione vel proprietate eiusdem.

Declaratio prima, quod visum fuit Caiet. vbi supra cas. 43. huc casum raro contingere: quod aliquando mirum nobis fuit cernentibus quod die sequestra poni, & infringi, & impedi, quoad animaduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinarijs, de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsius auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & sic hodie non incurritur hæc lata à iure, sed alia, quam Iudex fert, qui decrevit sententiam.

XXXIII. In Clem. 1. de sepult. excommunicat sepelientes aliquem in loco sacro interdito in casibus non permisis, aut interdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, aut vsurarios manifestos.

Declaratio I. Quod incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, laici, feminae, glo. 1. d. Clem. etiam si iussu Prælai hoc faciant, Card. q. 3. ibid. II. Quod incurrunt sepelientes in ecclesia idem. q. 7. ibid. quamuis textus non loquatur, nisi de sepelientibus in Cœmeterio, non tamen de sepultis in agris, & locis profanis, etiam si sint coniuncta cum sacris gloss. 3. ibidem. III. Quod omnes & soli illi videntur hodie quoad hunc effectum publici excommunicati, vel nominatim interdicti, qui pro alibus sunt denunciati, per extrauag. Ad euitanda, relata supra eodem cap. n. 35. quanquam gloss. 7. eiusdem Clem. & doctores super illa, & Pan. Fel. & alij in c. exemptionem, de exceptio. aliud dicant. IIII. Quod vsurarius manifestus dicitur quoad hoc qui notoriè sine palliatione siue simulatione interesse, vel aliorum contractuum foenerat secundum mentem communem, quam exprimit Caiet. cas. 46. V. Quod solum qui sepeliunt, & collocant corpus in sepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur, aut diuina officia peragunt iuxta gloss. eiusdem Clem. verb. sepelire quamuis solus Baiulus sepeliret iuxta Caietanum, quod videtur defendi posse per adducta supra, quamuis gloss. singul. cum communi refragetur in eadem Clementin. eo quod constitutio esset ludibrio contra c. commissam, de elect. lib. 6. pro qua facit limitatio quædam ibi tacta & fundata, in c. significauit, de Iudæ. At quis audeat dicere mille prosequentes funus excommunicari vno solo baiulo sepulturæ inferente, quod consequeretur gloss. VI. Quod neque sepelientes incurrunt nisi scienter & præsumptiuè id faciant, & ita qui crederent eos fuisse absolutos, aut dedisse cautionem iustam, non incurrerent eam, Caiet. vbi sup. VII. Quod horum absolutio sine debita satisfactione, est iniusta, & nulla. Quia præfata Clem. habet vt sine illa nullatenus absoluantur, quæ dictio nullitatem ipso iure inducit, gloss. sing. Clem. 1. de sequest. posses.

138 XXXV. In Clem. 1. de Decim. excommunicat religiosos quoscumque, qui noualium, aut alias decimas ecclesijs debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes, appropriare sibi præsumperint, aut qui exquisitis coloribus, & dolis vsurpant, & eos qui non permittunt, vel prohibent solui decimas ecclesijs animalium suorum familiarium, vel pastorum, vel aliorum qua suis commiserint, aut animalium, qua in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel alijs tenenda, aut terrarum, quas colendas alijs tribuunt, si requisiti ab eis quorum interest, non desistunt intra mensem, aut si quod contra prædicta præsumperint vsur-

unt vsurpare, non restituerunt competenter intra duos menses ecclesijs laijs.

Declaratio I. Hanc incurrunt quilibet religiosi, quamuis sint ordinum mendicantium, sed non laici, neque clerici seculares, gloss. 1. eiusdem Clem. neque religiosus translatus ad ecclesiam secularem, quia non est simplex religiosus, Sylu. verb. excommu. 9. cas. 36. neque etiam, nostro iudicio, incurreret suspensionem, quam incurrunt alij religiosi, qui habent beneficia regularia, per dicta supra eodem cap. nu. 101. in excommunicatione Clem. 1. de priuileg. per quandam decisionem, Fel. in c. tua, 1. de iureiur. II. Quod nemo eam incurrat eo solo quod non soluit, nisi appropriet, vsurpet, aut prohibeat, vel non permittat, gloss. recept. ibidem verb. prohibuerunt. III. Quod non incurrunt qui hoc faciunt, credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium, vel præscriptionem, quia textus habet, præsumperunt, & ita requiritur dolus per dicta in repet. cap. accepta, de rest. spol. oppos. 8. num. 32. & seq. IIII. Quod sufficit vna requisitio, gloss. verb. facta, eiusdem Clem.

XXXVI. In Clement. Ne in agro, §. quia vero, de stat. monacho. excommunicat religiosos simplices, qui petunt aulas Principum animo nocendi suis Prælati, aut monasterijs.

Declaratio I. Hæc incurritur ab eo, qui prædictum facit, quamuis proficiscatur in aulam cum facultate, gloss. in verb. ipso facto, recept. communiter, in d. §. quia vero.

XXXVII. In ead. Clem. & eod. §. excommunicat monachos, qui sine facultate abbatis habent arma intra claustra monasteriorum. 139

Declaratio I. Quod non incurrunt hanc canonici regulares, gloss. 3. recepta eadem Clem. neque quia habent lapides, & baculos, glo. 3. eiusdem Clem. quicquid dicat Pan. in d. Clem. non quia non sint propriè arma, sed quia non fuit legis intentio intelligere de illis, & quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionem fieri possint alia per ea quæ latè diximus in repet. c. ita quorundam not. 11. n. 13. de Iudæ. & tactum est supra nu. 63. Incurrunt tamen qui habent cassides, thoraces, & alia arma defensiva, quæ ex se sunt talia, secundum Communè. II. Quod claustrum est locus vnde exire non licet sine facultate, Card. ibidem. III. Quod non incurrit qui per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem, sine praua intentione offendendi habet eiusmodi arma, etiam in cubiculo, Caiet. cas. 63. neque qui habet ad resistendum suo abbati, quem probabiliter timet se inuasturum, Card. ibidem. Neque qui habet in alio monasterio, neque qui foris venit cum illis in monasterium, nisi in eodem seruarit, gloss. in verb. tenentes eiusdem Clem.

XXXVIII. In Clement, attendentes, §. fin. de stat. monacho. excommunicat eos qui præsumunt impedire visitatores monialium in eo quod statuitur à Concilio, in d. Clem. si à visitatoribus admoniti non cessant. 140

Declaratio I. Quod hæc admonitio fieri debet posito iam impedimento, & non sat est ea quam ante nonnulli visitatores faciunt, quanquam satis est, vt sit generalis, gloss. recepta ibidem.

XXXIX. In Clem. 1. de relig. domib. excommunicat scaminas, quæ sequuntur statum be-

quinarum, vel de nouo instituunt, & religiosos, qui eas inuauit consilio, auxilio, & fauore.

Declaratio

Declaratio prima, quod non includuntur hac moniales tertij ordinis S. Domini: neque S. Francisci, neque fœminæ quæ sine regula aliqua degunt in suis domibus, vel suorum patrum, vel cognatorum, vel aliorum cælibes inseruientes Deo, vt ab ipso afflatæ fuerint, iuxta Caiet. vbi sup. cal. 6. & cõmunem in d. Clem.

141 XL. In Clement. i. de consang. excommunicat eos qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos, in sacris ordinibus constitutos, matrimonia contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes.

Declaratio prima. quod hæc ligat septem genera hominum quamuis gloss. i. eiusdem Clem. recepta dicat sex, quia omittit clericum qui sciens eiusmodi celebrat contractum. II. quod interpretatio Caiet. principalis vbi supra cal. 47. huius Clem. est obscurior ipsa, & quod non incurritur ob matrimonium contractum cum Iudæa, Saracæna, vel Pagana, vel cum affine spiritali vel legali, vel cum qua intercedit publicæ honestatis impedimentum, vel aliud quodlibet, quãuis sit tale vt impediatur valorem matrimonij, nisi in solis prædictis septem casibus, nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur, iuxta dictam gloss. i. III. quod illud aduerbium (scienter) tres priores casus tantum respicit, & in septimo, loco eius ponitur (sciens) quia in aliis non est communiter locus ignorantia, vbi tamen esset, idem iuris foret, vt sentit gloss. verb. contrahentes, eiusdem Clem. recept. sub fin. IIII. quod à pœna istius Clem. sola ignorantia facti probabilis excusat, secundum gloss. verb. (scienter) quam dixit singularem Præpositus in c. ex parte, i. col. pen. de Appell. contra quam tenui prælegendo illam Salmantica, & nuper consulendo in sacro Pœnitentiariæ prætorio, cum Io. Imol. & Bonif. super eadem. Tum quia dicta Clem. non loquitur simpliciter de contrahente, sed de contrahente scienter, & lex puniens facientem aliquid scienter, requirit dolum, l. sed si lege, §. scire, ff. de pet. hæred. à quo quælibet ignorantia etiam crassa excusat, l. igitur, ff. de lib. cau. & l. Plagij C. ad leg. Flau. de Plag. vbi gloss. hæc dicit, citans in id alias leges in verbo, iusta. Tum quia alioqui nil refertretan lex diceret simpliciter, qui contrahit, vel, qui scienter contrahit, quod est contra mentem omnium. Tum quia certum est, quod quacunque ignorantia quis aliquid faciat, verè non facit scienter, & ita verè non continetur lege lata contra facientem scienter, quamuis quoad forum exterius aliud interdum præsumi possit, sed hic de foro conscientia agimus. Tum quia quæcunque ignorantia quæ non est tantum comes, sed etiam causa sine qua non fieret actus, dimittit de culpa illius, secundum Thom. recep. i. sec. quæst. 74. artic. 1. V. quod non incurritur contrahendo sponsalia siue matrimonium per verba de futuro, neque ob id quod rem habeant ante illa gloss. sing. d. Clem. verb. contrahere, neq; postea, si eam habuerunt sine voluntate maritali, secus si cum hac habuerunt, incurritur, in quo casu intelligenda est d. gloss. quæ est vera, secundum antiqua iura, sed non post Concil. Trident. in locis vbi legitimè publicatum est, secundum quod hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullum est validum, nisi id fiat saltem corâ parochi, & duobus vel tribus testibus, vt dictum est supra cap. 25. n. ult. per præfatam Conc. explicatum in c. 22. nu. 28.

cui hoc

eui hoc addendum erat. VI. Quod ad incurrendam hanc non sufficit quod scientia supradictorum impedimentorum superueniat post contractum, licet sufficiat ad peccatum si non separentur, secundum gloss. cõmuniter recept. in dicto verb. (scienter) VII. Quod qui præbent consilium, auxilium, vel fauorem ad id, vel mandant, non incurritur hanc quæ contra solos contrahentes matrimonium, & clericum celebrantem datur, vt patet ex verbis, quanquã per constitutiones synodales solet extendi etiam ad testes. VIII. Quod qui contrahit matrimonium ob timorem, qui in alijs contractibus foret iustus, non incurreret, per supra dicta cap. 22. nu. 50. licet peccaret mortiferè, etiam ducendo consanguineam in 3. vel 4. gradu, quia talem transgressionem iustus timor non excusat à mortali, iuxta Caiet. i. sec. q. 96. art. 4.

XLI. In Clem. 2. de hæret. excommunicat omnes inquisitores, & commissarios suos, aut Episcopi, vel capituli, sede vacante, qui prætextu sui officij illicitè sumunt pecuniam aliquam, & qui scientes confiscant bona ecclesiastica.

Declaratio I. Quod per commissarium potest intelligi Vicarius episcopi, Caiet. in sum. verb. excommunicatio, cal. 4. & per pecuniam quælibet res quæ æstimari potest, c. Totum, i. q. 3. & gloss. in d. Clem. 2. I. Quod est casus episcopalis, sed præcedere debet satisfactio, & alias non valeret, quia adimit potestatem, dicendo, quod non possint absolui sine ea, quod est verum quando potest satisfacere, secundum gloss. in verb. satisfecerit, in d. Clem. 2. nisi in articulo mortis. III. Quod non est soluenda pœna vltra id quod fuit acceptum, vt valeat absolutio, iux. gloss. ibidem verb. officij, quæ præbat quandam conclusionem singularem supra positam, cap. 23. nu. 65.

XLI. In Clem. 1. de vsur. excommunicat omnes officiales ciuitatum vtrunque appellentur, qui faciunt, scribunt, vel dictant statuta, vt soluantur vsura, vel quod soluta non possunt repeti, & eos, qui iudicant vsuras esse soluendas, aut non esse repetendas solutas, & qui ad id potestatem habentes non eradunt è libris talia statuta, vel consuetudinem vim eorum habentem.

Declaratio I. Quod duo requiruntur ad incurrendum hanc, scilicet, quod sint officiales ciuitatum, & quod faciant aliquid ex sex prædictis in ea prohibitis, Caiet. vbi supra cal. 51. & ideo qui sententiam scribit, eam non incurrit, gloss. recept. in dicta Clem. verbo Iudex, quamuis in casu, c. nouerit, de sent. excom. de qua supra eod. c. nu. 119. in princip. incurrat. II. Quod non incurritur statuendo, vt nemo accipiat pro vsura nisi tantum quid pro viginti in mensem, iuxta gloss. sing. in d. Clem. 1. verb. facere, per quam iam pridem defendimus quandam legem Luitania.

XLI. In Clem. cupientes, de pœn. excommunicat omnes religiosos mendicantes, qui accipiunt nouas domos, vel noua loca in habitationem, aut commutant, vel alienant acquisita ante Concilium Lugdunense aliquo titulo.

Declaratio I. Quod non incurrit hanc, nisi qui est mendicans, & præsumit facere aliquam rem ex his tribus per prædictam Clem. coniunctam prædicto c. 1. & ob id non incurrit qui relinquunt vel mutant accepta post Concilium, de quo d. c. 1. qui illud relinquere & mutare ad hos solum refertur, Ancha. & Dominic. ibidem. II. Quod neque etiam incurrit, qui ad finem vt sit heremita, accipit, vel consti-

constituit sibi aliquam domum remotam à populis, vt probatur ibidem sub finem, vel ob aliam causam, quam ad habitationem antiquam, iuxta Dominic. & comm. in d. c. 1. II. Quod Papa Iulius II. de quo in supplemento, fol. 8. concessit 27. concessit Minimis, vt non obstante hac prohibitione, possint recipere quasi bet domos, & ædificare Basilicas, siue Eremitoria, & loca in suam habitationem, sine alia facultate Apostolica, & per consequens omnes qui eisdem priuilegijs gaudebunt, vt gaudent fratres minores obseruantie per participationem.

III. Quod etiam possunt ministri prouinciales obseruantie per priuilegiũ Leonis X. in d. supplemento, fol. 92. concessit. 277. occurrente necessaria causa transferre, vel mutare ecclesias, tam fratrum, quam monialium ab vno loco in alium, & conuerrere priora loca ad vltus humanos, vt melius videbitur conducere eiusmodi locis, & monasterijs, sic vt materia ædificiorum adhibeatur ad alteram ecclesiam.

XLIII. In d. Clem. cupientes, excommunicat religiosos, qui concionantur, vel alias dicunt aliquid, ad auertendos audientes à soluendis decimis debitis ecclesijs.

Declaratio I. Quod tria requiruntur ad incurrendam hanc, Caiet. vbi supra cap. 65. scilicet, quod sit religiosus, quod habeat intentionem auertendi, & quod decimæ debeantur ecclesiæ. Ad dimus quartam, vt audientes sint qui eas debent, vt palam colligitur ex eodem textu. II. Quod nullus religiosus excluditur ab hac, siue sit, siue non sit mendicans, glos. verb. Religiosi, recept. d. Clem. & quod nulla religiosa, & nullus laicus, neque clericus secularis compræhenditur, Guil. receptus communiter ibi, & glos. præd.

XLV. In d. Clem. cupientes, excommunicat religiosos, qui de industria nullum conscientie scrupulum incuriunt, in confessionibus penitentibus de solutione decimarum, & postea non expiata hac negligentia, cum commodè possent, præsumperunt concionari.

Declaratio I. Quod quinque requiruntur ad incurSIONem huius. I. Quod sit religiosus. II. Quod fuerit negligens in onerando scrupulo conscientiam penitentis in confessione, vt solueret decimas. III. Facere hoc scienter, & non purgare illam negligentiam cum commodè posset. IIII. Concionari absque purgatione illius. V. Quod non sit religiosus monasterij, quod accipit decimas. II. Quod ad hanc non est necesse præcedere requisitionem, quia id non colligitur ex litera, & notat Caiet. cap. 66. quanquam Sylu. sentiat oppositum, verb. excommunicatio, 9. cap. 46.

XLVI. In Clem. 1. de sent. excomm. excommunicat religiosos, qui non seruant interdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.

Declaratio I. Quod in hanc non incidunt laici, neque clerici, sed solum religiosi, & hi sic, siue sint mendicantes, siue non, glos. verb. religiosi, d. Clem. recept. si sciunt obseruationem interdicti glos. ibidem, verb. sciuerit. II. Quod non habet in interdicto, vel cessatione speciali, sed solum in generali. III. Quod habet locum etiam in interdicto, vel cessatione inualida, siue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia, glos. d. Clem. probata communiter, & singulariter secundum Rauenatensem ibidem. IIII. Quod non satis est illud obseruari à nonnullis canonicis, si portionarij, vel alij capellani non seruât illud, & celebrât publicè. V. Quod quando non est in oppido ecclesia cathedralis, neque matrix, & sunt multæ parochiales diuissæ, necesse est ab omnibus eam obseruari ad huius incurSIONem, glos. cum com-

eum cõmun. eiusdem Clem. verb. matricem, quamuis parochialis intra cuius fines situm est monasterium, obseruet, Cardin. Panor. & Imol. contra Steph. in d. Clem. VI. Quod quamuis religiosi teneantur obseruare, quod matrix obseruat, etiam si nullum sit, non tamen sunt immunes ab obseruatione validi, licet à matrice non seruetur, glos. celebr. & recept. in verb. obseruare, & verb. obijcere, dicta Clement. 1. Immo incurrerent, nisi seruarent pœnas per alios textus positas, c. fin. de excess. prælat. c. Autoritate, c. Episcoporum, de priuileg. lib. 6. VII. Quod habet locum in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis à iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt bene determinat Bonif. in d. Clem. col. 10. contra aliquas limitationes, Card. & Imol. VIII. Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 12. de Regul. statuit quod Censuræ & interdicta ne dum à sede Apost. manantia, sed etiam ab ordinarijs promulgata mandante Episcopo, à Regularibus in eorum ecclesijs publicentur atque seruentur.

XLVII. In extrauag. fin. de sent. excomm. inter communes, quæ ibi tribuitur Clem. V. 1477 & ab Anton. 3. parte, tit. 24. cap. 68. Bened. 3. & à Fel. in c. eam te, col. 5. de rescript. excommunicat impugnantes literas electi Papæ antequam coronetur.

Declaratio I. Ratio est, quia eodem momento quo canonicè eligitur, confirmatur à Deo immediatè, & eandem habet potestatem quam post coronationem, c. In nomine, 23. dist. II. Quod non habet hoc locum in eo qui ob iustum timorem fuit electus per textum singul. in d. c. In nomine, iuxta Pan. in d. c. licet, col. 7. & in c. Cum terra, col. 3. de elect. dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor, in electione illius vel illius, & non quâdo vnus ex illis, vel ex illis, sed idem esse in hoc casu probat Fortun. lib. de Vlt. fin. illat. 21. col. II. nu. 310.

XLVIII. In extrauag. Nicolai relata per Anton. 3. parte, tit. 24. cap. 69. excommunicat commentantes in Clem. Exijt, de verb. signif. qua declarat Regulam S. Francisci.

Declaratio I. Hæc suspensa fuit per quãdam extrauag. Io. xxij. quam S. Anton. vbi supra, quem sequitur Sylu. & Tabien. asserit se vidisse, & quod Card. eam refert in princip. d. Clem. Card. tamen non affirmat hoc, sed quod Papa Nicolaus iij. excommunicat omnes, qui quandam suam declarationem, c. Exijt, de verb. signif. lib. 6. interpretati fuerint, nisi certo modo, vt patet in fine d. c. Exijt, de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque glos. c. Eos, de sent. excom. quæ colligit omnes casus, lib. 6. Et quod illam excommunicationem suspendit Io. xxij. & quod nemo vetuit interpretationem d. Clem. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S. Anton. fuisse excommunicationis, d. c. Exijt, & non eius quæ data fuit contra interpretantes, d. Clem.

XLIX. Relata à Caiet. videtur esse eadem, qua posita est pro 39. ideo eam omitto.

L. In Concil. Lateranen. sub Leon. X. sess. 10. excommunicat eos qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam imprimunt, vel facient imprimi, sine approbatione certarum personarum.

Declaratio I. Quod Caiet. & Fratri Bartholomæo Carrancæ videtur, neque hanc, neque reliquas censuras positas in Concil. Lateran. postremo obstringere, quia nō sunt receptæ, vt dictum fuit supra eodè c. n. 10. quamuis pars solemnitatis huius seruetur in Hispania. Et Concil. Trident. decreuit sub iisdem pœnis, d. Cõcilij Lateranen. quod nemo imprimat, vel imprimi faciat librum de sacris rebus, abque

absque nomine Authoris, neque vendat, neque habeat nisi examinatum per ordinarium, neque sine facultate sui superioris, si fuerit religiosus: & idem statuit de eo qui ed: librū aliquē manu scriptum, & amplius quod qui habuerit, cēsebitur pro Authore eius, nisi det alium, & approbatio tradetur in scriptis, idque gratis, quæ reponatur in principio libri. quod nescimus an sit receptum, vel an recipietur. Quia videmus libros impressos sine illius obseruationis solemnitate insigniū virotum. Domi. Soti, Bartholomæi Carrancæ, & Ambrōsij Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quanquam nunc in recētibus editionibus cernimus impressos cum dicta solemnitate. In Regno tamen Castellæ lege Regia vsu recepta requiritur, & sufficit licentia consilij Regis supremi, cuius autoritate examinatur prius ab aliquo viro in id designato, quod in Gallijs seruari audio, cum magno Reipub. fructu. In vrbe autem Vicarius aut eius vices gerens remittit videndum Magistro sacri Palatii, quo decernente posse imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri sola clausula, De licentia superiorum, aut æquipollenti.

149 **L I.** In extrauag. super gentes. Io. 2. 2. de consuet. excommunicat omnes qui impediunt ne legati, & Nuntij Pape recipiantur, vel ne exequatur mandata, ob qua sunt missi, non obstant quacunque consuetudine, de non mittendo legato, nisi eo qui petitur, &c.

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non est referuata, est tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua supra.

L I I. In extrauag. Pauli ijs qua est prima de rebus eccles. non alien. excommunicat omnes qui alienant, vel locant in plures quàm tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus iure permisos, & qui prædicta bona percipiunt.

Declaratio I. Quod hæc extrauag. non vetat alienationem in casibus permisis à Iure, & quod in nihilo fuit recepta, iux. Sylu. verb. Alienatio, q. 13. & quod consuetudo valet contra illum, iuxta Roch. de Curt. in repet. c. fin. de cōsuet. fol. 23. **II.** Quod Caiet. vbi supra cas. 55. dicit quod in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid est recepta. Et quod in hac re confessarius inquirere debet de consuetudine ad internoscendum quem, & quanti debeat condonare. **III.** Quod idem per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino receptam, quia in nullo loco est vsu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipso iure ab ijs qui fuerunt minores quàm Episcopi, vel Abbates intra sex menses, si perseverant in dicta alienatione, & quod in Lusitania non videtur recepta quoad locationem in solos tres annos, quia passim videmus fieri locationes in quatuor. **IIII.** Quod iam pridem nos Salmanticæ tulimus sententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis irritam, & nullam fuisse quādam locationem in plures quàm in tres annos factā, clericum autē qui eam fecit, non debuisse iudicari excommunicatum iuxta antiquum ius, c. 1. Ne præl. vic. suas, neque, per consequens irregularem, eo quod celebrasset post illam locationē absque absolute, & sic credimus in paucis locis esse receptā quoad pœnas extrinsecas, quanquam in multis est recepta quoad dispositionem principalem, & pœnam intrinsecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures quàm tres annos. **V.** Quod Conc. Trid. sess. 25. c. 11. de refor. statuit quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis solutionibus factæ, valeant in præiudicium successorum quocunque indulto vel priuilegio non obstante: nec huiusmodi locatio-

locationes in Romana Curia, vel extra, confirmantur. Non liceat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi Vicarios in spiritualibus locare, nec conductoribus per se, aut alios ea exercere: locationes verò rerum ecclesiasticarum etiam autoritate Apostolica confirmatas S. Synodus irritas decernit, quas à 30. annis citra ad longum tempus factas Synodus prouincialis, vel deputandi ab ea in damnū ecclesiæ, & contra canonicas functiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum verò tempus intelligitur decem annorum, etsi varient gloss. l. codicillis, §. instituto, ff. de leg. 2.

L III. In mulierum raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem prabentes, qui etiam sint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decidat, Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de reform. matr. & teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decenter iudicis arbitrio dotare, ibidem.

L IIII. In eos qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus liberè matrimonia contrahere, Concil. Trid. vbi sup. c. 9.

L V. In eos qui quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, vel suscipere habitum, aut profiteri: quiq; consilium, auxilium, vel fauorem in id dederint, vel presentes ei actui scienter fuerint, Concil. Trid. sess. 25. c. 18. de regu.

L VI. In eos qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel profitendi, quoquomodo sine iusta causa impediunt, ibidem.

L VII. In concedentes locum ad monomachiam, vel duellum in terris suis inter Christianos. Et iurisdictione ac dominio ciuitatis, & loci, in quo, vel apud quem fieri permisierint, quod ab Ecclesia obtinuerint, priuantur, & si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur, Concil. Trident. sess. 25. c. 19. de Reform.

L VIII. In eos, qui duellum commiserint, & eorum Patrimos, cum bonorum prædatione, ac perpetua infamia, ac homicidij pœna. Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura, ibidem.

L IX. In eos qui consilium in causa duelli dederint, vel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque priuilegio, & c. ibidem.

L X. In non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Esdræ, aut etiam constitutiones Apostolicas scienter contemneres. Concilium Tridentinum, session. quarta, Decret. de canon. script.

L XI. A Pio V. lata, excommunicat cum referuatione, omnes mulieres etiam Ducissas, ingredienti claustra monasteriorum etiam monialium, virtute facultatū Apostolicarum, quas reuocat, & concedentes licentiam, comitantes, & recipientes, & prælatos ac monachos eas introductos, vel admittentes suspendit, libro suarum constitutionum, fol. 41.

L XII. Eiusdem Pij excommunicat, & punit perinde ac hereticos omnes quicunque ex Inquisitoribus, aduocatis, procuratoribus, notariis, alijsq; ministris prædicti officij, vel Episcoporum id munus in sua diocesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorē, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quiue ecclesias, ades, aliasue res, siue publicas, siue priuatas off. ij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliasue instrumenta, siue publica, siue pri-

u. ita, vbicunque posita com bufferit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue supprimendi causi fuerit, siue res, aut personas seruari, defenditue prohibuerit, quicque carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effugerit, vitium extraxerit, seu miserit, capiendum prohibuerit, capti uue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem fugiendi dederit, seu iusserit id fieri. Qui ceterum, concursum fecerit, siue ut aliquid predictorum fieret, homines accommodauerit, siue alius consilium, auxilium, aut fauorem publicè, vel occultè in quolibet predictorum scienter praestiterit, licet nemo occisus, nemo uerberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum re ipsa sit secutum, eod. lib. fol. 128.

LXIII. Eiusdem Pij, extendit excommunicationem c. felix, de poen. lib. 6. ad scientes quomocunque crimen in Cardinales commissum, vel committendum, & non reuelantes illud opportunè Papæ, vel ordinario, & c. eod. lib. fol. 150.

LXIII. Excommunicat cum reservatione personas accipientes privilegio, vel consuetudine aliquid ex fructibus primi, vel ulterioris anni beneficii vacantis, & interdicit capitula, & suspendit Episcopum idem facientia, non autem includit loca pia, eodem libro, fol. 174.

LXV. Eiusdem Pij, excommunicat omnes Abbatissas, & moniales exeuntes à monasterijs, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendiij, vel agritudinis lepra, vel Epidemia probata literis superioris, & Episcopi, eod. lib. fol. 19.

LXVI. Eiusdem, excommunicat eos, qui Christianos habitantes in terris occupatis à Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere liberè cum bonis suis, eod. lib. fol. 232.

LXVII. Eiusdem, excommunicat omnes dominos totius orbis, exceptis regibus, non parentes Illustrissimis Cardinalibus Inquisitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium S. Inquisitionis, eod. lib. fol. 266.

De suspensione, quid, & quotuplex.

Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, vel depositio, nu. 151. & 152.

Suspensio vera non tollitur sola poenitentia, num. 153. & est triplex, num. 154.

Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine licentia, vel extra tempora, vel sine legitima etate, nu. 155. & 156. An in duello pugnas, excommunicatus sine monitione, vel sine scripto, capiens fructus vacantis ecclesie, nu. 156.

Conseruator excedens, Iudex ecclesiasticus male iudicans, concurrentibus 4. admittens ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium Prelatus admittens ad professionem ante annum. Clericus vestem versicolore m deserens. Religiosus sic alienans, num. 157. ordinarius cum pacto non petendi alimenta, num. 158.

151 Circa hæc dico Primo, quod suspensio generaliter accepta iuxta mentem iurium citatorum à glos. & alijs in Clem. cupientes, & in Rub. de sent. excom. & c. si aduersus, de haret. & etiam Doctorum, præsertim Cald. de Ecclef. interd. memb. 1. est prohibitio vsus officij, vel facultatis alicuius, nam & appellatio dicitur suspendi, c. venientes, de iureiur. & petitorium per possessorium, c. Pastoralis, de caus. possesson. sed hic accipitur specialiter pro tertia specie censuræ ecclesiasticæ

siasticæ, quæ diffinitur esse censura, qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficii ecclesiastici, in totum, vel in partem, in certum tempus, vel in perpetuum quoad partem ob suam culpam. Dixi (censura) pro genere, quia omnis suspensio est censura, non contra, c. quærenti, de verb. sig. & ad significandum, quod non potest ferri nisi ab habente iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, ad quam pertinet ferre censuras, arg. c. dudum, 2. de elect. Dixi (qua prohibetur personæ ecclesiasticæ) ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas alijs personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu, quàm quia sunt ecclesiasticæ. Dixi (vel perpetuum quoad partem) quia prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficii in perpetuum, est depositio, vel priuatio, & non suspensio, iuxta Card. in Clement. 1. §. cæterum, num. 6. de priuileg. & sentit Pan. in c. at si, nu. 7. de iud. & Bonif. in Clem. cupientes, de poen. nu. 43. Dixi (ob suam culpam) quia licet suspensio ob qualemcunque culpam mortalem ferri possit secundum Aret. in c. cum non ab homine, de iudic. imo & ob venialem secundum Caiet. in sum. verb. suspensio, non potest tamen sine vlla propria, cuius sit poena, arg. cap. 2. de constit. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, vel aliam causam fit, iuxta c. tua nos, & c. de rectoribus, & c. fin. de cler. agrot. & c. 1. eod. tit. lib. 6. licet possit dici generaliter suspensio, non tamen est strictè censura, de qua loquimur. Vnde sequitur primo, quod prohibitio siue suspensio confessarij à celebrando, non est proprie suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, quæ est vera ratio, cur contraueniens illi non fit irregularis secundum gloss. recep. in c. is qui, de sent. excom. lib. 6. post speculat. de dispens. §. iuxta, n. 32. II. Quod quicquid ferè omnes incogitanter dicant, & licet prohibitio, qua mortali peccato infectus, prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspensio, in c. fin. de cohabit. cler. & c. fin. de cler. excom. non est tamen talis strictè accepta. Tum quia suspensio non est peccatum, sed eius poena, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius est iuribus canonicis, quorum inuentum est suspensio, Tum quia non est censura, qualis est suspensio. III. Quod neque excommunicatio maior, neque minor, est suspensio. Tum quia est species diuersa censuræ. Tum quia non vetat exercitium ecclesiasticum, quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humane Christianæ. IIII. Quod quamuis quodlibet peccatum mortale, & excommunicatio minor suspendant à perceptione sacramentorum, in hoc sensu quod percipiendo peccatur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas, quia non contrauenitur suspensiori, prout est species censuræ, sed solum prout est prohibitio resultans ex natura illorum. V. Quod neque irregularitas, neque depositio verbalis, neque degradatio realis, est suspensio, licet Inn. in c. fin. de excess. prælat. & multi alij appellent eas suspensionem, quod verum est capiendo verbum suspensio generaliter, non tamen strictè, vt hic capitur. Tum quia non sunt censuræ, c. quærenti, de verb. sign. Tum quia sunt priuationes, vel inhabitationes, quæ priuant officio, vel inhabilem faciunt omnino ad ordinem obtinendum, vel exercendum: At suspensiones solum sunt impedimenta exercitij officij, iuxta mentem Pan. in d. c. at si, nu. 7. de iudic. & commun. VI. Quod illa diuisio suspensorum Pan. in c. si celebrat, de cler. excom.

153 nu. 4. & aliorum scilicet, quod quidam sunt quoad se solum, alij quoad alios solum, alij, & quoad se, & quoad alios, licet communis sit & vera accipiendo vocabulum suspensum generaliter, non tamen accipiendo ut hic pro impedito per suspensionem speciem censuræ ecclesiasticæ, per proximè dicta de peccato mortali, & de excommunicatione minore. Et quia exemplum tertij membri quod afferunt de sacerdote peregrino, qui deuotionis causa potest celebrare in occulto, & non publico, c. Tuæ, de cler. pereg. non est idoneum, si quidem peregrinus non peccans, non incurrit suspensionem, quæ sine peccato à iure non imponitur, ut rectè dixit Caiet. verb. suspensio. VII. Quod neque vlla suspensio laici est suspensio, de qua hic agimus, & per consequens, neque suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico, quia non est propriè ecclesiasticum. Neque suspensio facultatis dandi gradus cõcessæ per regem, vel imperatorem, quicquid sentiat gloss. Clem. cupientes, col. 2. & Tabien. verb. suspensio, in princ. II. Quod suspensio est triplex, officij & beneficij simul, c. tuarum, de priuileg. officij tantum, vel partis eius, & 154 beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum. Ut colligitur ex exemplis positis per gloss. magnam & singul. Clem. cupientes, de pœn. Est item duplex, lata à iure, & lata ab homine. A iure ipso facto feruntur multæ, quas tangit prædicta gloss. & ante omnes Angel. verb. suspensio, à n. 2. in ordinem redegit. Quarum ommissis raro contingentibus.

I. In c. Nullus, c. prater, 32. dist. & c. sciscitantibus, 15. q. 8. & alijs multis, cap. suspendit presbyterum, diaconum, vel subdiaconum fornicarium notorium, donec pœniteat, c. si qui sunt, 81. dist. Ita quod sicut ipso iure incurritur per notoriam fornicationem: ita ipso iure tollitur per pœnitentiã, iuxta gloss. recept. in d. cap. de qua plura supra c. 25. n. 77. dicitur quod huiusmodi fornicarius vtens ordine suo ante pœnitentiã, sit irregularis, quia infringit censuram suspensionis. Et nota, quod longè differt prohibitio, qua huiusmodi fornicarius vtitur ordinis sui vsu, à prohibitione qua infectus crimine magno, depositione digno, & notorio prohibetur, quoniam hæc est irregularitas debilis ab episcopo, cui cõtraueniens peccat, sed nõ incurrit aliam irregularitatem, de qua sup. c. 25. n. 73. illa verò est suspensio, & vera censura, cui contraueniens, incurrit irregularitatem à solo Papa debilem distinctam à suspensione sic violata, de qua in d. cap. 25. nu. 77.

II. In cap. cum in cunctis, §. fin. de elect. suspendit triennio à beneficijs clericos eligentes in Episcopum eum qui non est legitimus, vel legitima aetate, scientia, & moribus præditus.

Declaratio I. Quod comprehendit etiam eos qui eligunt tanquam compromissarij, c. si compromissarij, eod. titu. lib. 6. II. Quod nõ comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, vt reges, & imperatores qui præsentant in Episcopos, neque Cardinales qui eligunt Papam, arg. l. interpretatione, ff. de pœn. c. pœnæ, 2. de pœnit. dist. 1. quia solum loquitur de clericis eligentibus Episcopum.

155 III. In extrauag. cum ex sacrorum Pij ij. suspendit eos qui sine legitima facultate, vel aetate, vel extra tempus legitimum, ordinem sacrum accipere præsumperint, & faciunt irregularem ordine vtentem.

Declaratio I. Quod ob ignorantiam illius extrauag. & per c. vel non est compos, de tempor. ordin. quod non suspendit, sed iubet suspendi, oppositè dixerunt ferè

ferè omnes cum gloss. Clem. generalem, de aetate & qualitate. & in d. cap. vel non est compos, Anto. in 3. part. tit. 14. c. 16. Maior, in 4. dist. 24. quæst. 1. I. Quod non comprehendit eum saltem quoad forum conscientie, qui bona fide & simplicitate existimàs se legitimum, ordinatus est, vt latè diximus in repet. c. accepta, de rest. spol. oppos. 8. à nu. 32. quia textus habet, præsumperint, quod significat dolum, secundum doctrinam Card. in Clem. 1. q. 38. de priuileg. III. Quod idem ausi fuimus dicere ibi de eo, qui temerariè quidem ordinatus est, postea tamè bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiã purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse, quanquam ad illud vsque tempus non fueramus ausi affirmare.

III. In c. 1. de Cler. pug. in duel. suspendit clericum, qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam descendit iuxta Sylu. verb. suspensio, vers. 11. & Tabien. ibidem, sed non est verum, quia textus in d. c. 1. solum dicit deponendum fore.

V. In c. sacro, de sentent. excomm. suspendit vno mense ab ingressu ecclesie, eum qui excommunicat absque monitione, qua debet esse talis, qualem supra diximus, eod. cap. num. 10. & 11.

VI. In c. 1. de sentent. excom. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesie, & diuinis officijs cum, qui excommunicat, interdicit, aut suspendit aliquem solo verbo, sine scripto, aut expressa causa illius, vel non dat copiam requisitus.

VII. In c. quia sepe, de elect. lib. 6. suspendit à quolibet officio & beneficio, Capitula, & singulares personas, qua vacante sede episcopali, vel collegiata, vsurpant sibi aliqua bona, qua reliquit vita functus, aut collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in redditibus sigilli, & in quolibet alio emolumento, Clem. statutum, de elect.

VIII. In c. præfenti, de offic. ordin. lib. 6. suspendit Episcopos, & superiores eorum ab ingressu ecclesie, & inferiores ab officijs, & beneficijs, qui vsurpant aliquid ex redditibus dignitatum, & ecclesiarum vacantium, & illis subditarum, quos reliquerunt mortui, vel collecti fuerunt durante vacatione, nisi habeant speciale priuilegium, vel consuetudinem præscriptam ad hoc.

IX. In c. fin. de offic. deleg. lib. 6. suspendit vno anno ab officio, conseruatorem sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas, quæ non sunt notoriæ. Quod intelligendum de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de alijs, cum qua ante Concil. Trident. concedebantur, per illud tamen statutum fuit, less. 14. cap. 5. vt esset longè restrictior vsus.

X. In c. 1. de re iud. lib. 6. suspendit vno anno à suo officio iudicem ecclesiasticum, qui contra ius, & suam conscientiam aggrauat partem gratia, vel sordibus. Sed debent concurrere quinque, vt hæc incurratur, Primum, quod non sit episcopus, gloss. ibi verb. ordinarius, arg. c. quàm periculofum, de sent. excom. m. lib. 6. II. Quod aggrauet contra iustitiam. III. Quod faciat contra conscientiam. IIII. Quod sit iudex, quia non satis est quod sit merus executor, vel arbiter. V. Quod faciat pretio, amore, timore, vel odio, vt ex gloss. recept. colligiur.

XI. In c. Episcoporum, de priuileg. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesie (quosque satisfaciunt) eos qui admittunt ad diuina officia, aut sacramenta, aut ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos, aut interdicos publicos. Quæ tamen, vt dictum est supra

cap. 25. num. 94. locum non habet, nisi contra exemptos, iuxta Com mun. con-
tragloss. eiusdem cap.

XII. In c. non solum, & c. constitutione, de regul. lib. 6. suspendit eos qui admittunt ali-
quam ad professionem ante finitum annum probationis, in aliquo ordine mendicantium.

XIII. In Clem. 2. de vit. & honest. cler. suspendit in sex menses clericos beneficiarios, qui
gestant vestes partitas, vel coloribus distinctas, & sacro ordine initiatos, qui non sunt benefi-
ciarij, & minoribus insignitos, qui cum prima tonsura gestant tales vestes, inhabiles efficit ad
beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam, qui ob celebrationem nuptia-
rum, vel doctoratus, vel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam ge-
stat, iuxta Card. in d. Clem. q. 3.

XIII. In Clemen. 1. de reb. eccles. non alie. suspendit quoslibet religiosos, qui habent ali-
quam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem, etiam solū prabendo
alicui ad vitam, absque necessitate, & utilitate, aut absque facultate sui capituli, si habet, vel
sui pralati, si non habet capitulum. Hanc non incurrit, qui in modicum tempus lo-
cant fructus, per finem illius Clem. licet incurrant aliam excommunicationem,
extrauag. 2. de reb. eccles. non alie. vt supra dictum est eod. cap. nu. 149.

158 XV. In c. penult. de simon. suspendit papaliter, qui sacris initiatur sine patrimonio cum pa-
cto non petendi ab Episcopo victum, & qui ordinatur ad presentationem alicuius beneficiarij,
cum pacto nihil petendi ab eo.

Declaratio I. Quod per eandem rationem nostra sententia, qui ordinatur cum
patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo, pactus antequam or-
dinaretur se non petiturum postquam ordinatus fuerit, qui casus est valde quo-
tidianus. II. Quod qui post ordinationem remittit, vel retrodonat ius, aut patri-
monium, quod illi fuit donatum, vel promissum sine pacto ante ordinationem fa-
cto, non incurreret, arg. gloss. sing. c. tuis, de præb. & gloss. memorabilis, c. si Epi-
scopus, eod. tit. lib. 6. III. Quod qui ordinatur cum facultate sui Episcopi, impetra-
ta ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non censetur
nostra sententia ordinari absque facultate, quoad effectum incurrendi aliam sus-
pensionem supra positam, nu. 235. quia talis renunciatio facta antequam ordinetur,
non videtur valere, per ea quæ omnes dicunt in d. c. penult. etiam si esset iura-
ta, iuxta Fel. & Anani. contra Pan. hanc tamen incurrit.

XVI. In constitutionibus Pij V. fol. 207. suspendit Episcopum ordinantem absque titulo
clericum religiosum ordinis, in quo solum sit votum temporale religionis, quia is quoad hoc
reputatur secularis.

III. Quod rursus est duplex suspensio, altera à diuinis, altera ab alijs, vt col-
ligitur ex c. 1. §. fin. de sent. excomm. lib. 6. & c. 1. de re iud. eodem lib. cum eis
annot. & quantum differat harum altera ab altera quoad irregularitatem trans-
gressorum, dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo potest suspendere, & suspendi, &
absolui, & quæ pœna contrauenientis.

Suspendere, & suspendi quis potest, requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba.
Generalis non incurritur ab Episcopo, qua forma tollitur, num. 159. & 160.

Suspen-

Suspensio ab vno, non est ab alio, & sic à iurisdictione, non est ab ordine, nec contra, &
à beneficio, non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec quæ ab officio est à beneficio, num.
160. & 161.

Suspensionis transgressor quis irregularis, num. 162. & vt peccet participans, num. 163.
Absolvere quis potest à suspensione lata à iure, vel ab homine, num. 163.

Circa hoc dico sequentia, I. Quod communiter omnes, & soli illi qui possunt 159
excommunicare, possunt etiam suspendere, & quamuis omnis Christianus possit
excommunicari, solæ tamen personæ Ecclesiasticæ possunt suspendi, per defini-
tionem suspensionis, supra eod. cap. nu. 151. positam. Et quod suspensio scripto
ferenda est, sicut excommunicatio, cap. 1. de sent. excom. lib. 6. & quod debet præ-
cedere monitio suspensionem, quando ponitur ob contumaciam, quamuis non
quando in pœnam, iuxta Innoc. in cap. fin. de excess. prælat. recept. per Panor. &
Com. in cap. Reprehensibilis, de Appell. & quod ob quodlibet peccatum mortale,
imò & veniale, potest quis suspendi, vt dictum est.

II. Quod vt excommunicatio lata post legitimam appellationem est nulla, &
inualida, sic suspensio: & vt appellatio non suspendit excommunicationem præ-
cedentem, sic neque suspensionem, Domin. cum Comuni, in c. 1. §. & hæc, de
sent. excomm. lib. 6. per cap. Ad hæc quoniam, de appel. & c. is cui, §. fin. de sent.
excomm. lib. 6.

III. Quod suspensus à quibusdam actibus, non est suspensus ab alijs, non an- 160
nexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensus à iurisdictione, non est suspensus ab
ordine, qui est diuersus ab ea, c. Aqua, de consec. eccles. vel altar. & c. transmissam,
de elect. cum eis annot. neque contra, suspensus ab ordine, est suspensus à iurisdic-
tione, neque suspensus à beneficio, est suspensus ab ordine, neque à iurisdic-
tione, quæ ei conuenit alia ratione quàm beneficij, à quo est suspensus. Neque sus-
pensus simpliciter ab officio, censetur esse à beneficio quoad ea quæ dantur non
interessenti diuinis officijs, modo suspensio non sit tam diuturna, vt tacitè, vel ex-
pressè habeat vim priuationis, iuxta Bonif. in d. Clem. cupientes, à nu. 31. vbi hoc
latissimè probat, quicquid dicant Card. & Imol. post Gasparem. Quia multa ad
beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt re-
gere, & gubernare illa, quæ ad se attinent, & alia quæ non sunt diuina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiarium suspensum, ideo quod presbyter factus
fuit ante annum 25. cœptum, nō perdidisse fructus beneficij, quia per illam trans-
gressionem suspenditur tantum ab officio.

III. Quod suspensus ab ingressu ecclesiæ tantum, potest excommunicare, & 161
absolvere, quia adhuc retinet iurisdictionis vsum, c. sacro, de sent. excomm. &
quod quis, eo quod sit suspensus à beneficio, non est ab officio, neque suspensus
officio tantum est à beneficio, & vt suspensus ab officio, & beneficio simul, est ab
vtroque, iuxta omnes, sic suspensus ab officio, aut beneficio diuisim, à nullo illo-
rum est, iuxta Pan. recept. contra gloss. c. latores, de cler. excomm. min.

V. Quod non incurrit hanc censuram laicam generaliter à iure Episcopi, nisi
fiat mentio specialis illorum, licet secus de excommunicatione, c. quam periculo-
sum, de sent. excomm. lib. 6. cum gloss. & ei annot.

VI. Quod suspensio ferri & tolli potest quibuslibet verbis id significantibus, quia nulla sunt præscripta in formam substantialem suæ lationis, vel solutionis: Quamquam in absolute necessarium est iusiurandum, ut in excommunicationis absolute, c. super eo, c. venerabili, de sent. excomm. licet communiter quando est certa suspensio, docti utantur hac forma. Absoluo te à vinculo suspensionis, quam incurristi ob talem, vel talem causam, & restituo te pristinae executioni: Et si est dubia, hac, si teneris aliquo vinculo suspensionis, à quo te possum absolue, absoluo te, iuxta sententiam Syluest. verbo absolutio, 6. dubio 2. aliquantulum reformatam: Et quod suspensio tam lata ab homine quam à iure, quæ certo tempore, aut facta, aut omissione facti alicuius terminatur, tollitur lapsa tempore, vel adueniente termino, ipso facto, absque vlla absolute, secundum glossam in Clement. prima, verb. donec, de Decim. recepta communiter, & putata singul. à Panor. in c. 1. de Iudic. not. 6. quæ tamen habet alias similes.

VII. Quod suspensio lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti absolute sine termino, & reservatione, siue iure communi, siue particulari confirmata, vel non confirmata per Papam, potest absolue Episcopus, & eius vicæ gerēs, argu. c. nuper, de sent. excomm. & melius c. ex literis, de cōstit. tradit Innoc. communiter quoad hæc receptus, in c. 2. de solut. Et quod à lata in pœnā alicuius delicti etiam à iure, nō potest absolue Episcopus, siue sit temporaria, siue perpetua, quicquid dicant gloss. Clem. 1. de hæret. §. pen. verb. excommunicationis, & c. cupientes, §. cæterum, verb. suspensus, de elect. lib. 6. licet communiter recipiantur in suis locis, ut probat efficaciter Pan. in c. 2. de solut. & c. tam literis, de testib. vbi eum sequitur Aret. & Fel. altius ibi rem perpendens, quam in d. c. nuper, & in c. pastoralis, §. præterea, de offic. ordin. vbi aliud dicit, eo quod non satis perpenderat dicta Pan. recept. ab omnibus qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, ut Sylu. verb. suspensio, q. 8. & alij qui sibi ipsis contradicunt dum sequuntur Pan. tenentem contrarium eius, quod ipsi. Potest tamen in ea dispensare, si posita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta secundum eundem Pan. in d. c. tam literis, & c. 2. de solut. iuxta notata in c. at si, §. de adulterijs, de iudic. Dixi (à iure) quia à suspensione absolute posita ab homine, regulariter non potest absolue, nisi qui eam tulit, aut eius superior, aut successor, arg. c. pastoralis, §. præterea vbi Fel. Malè autem exceperunt à regula prædicta, quæ habet suspensos à iure ob contumaciam posse absolui ab Episcopo, clericos, & religiosos, qui administrant sacramenta, aut sepulturam hæreticis, aut accipiunt eleemosynas ab illis, quia textus c. excommunicamus, 2. §. fin. de hæret. quo nituntur, non loquitur de suspensio ab officio, sed de priuatis, & de suspensione irrogata in pœnam, & non ob contumaciam, & de pœna reservata. Malè etiam excipiunt ex auctoritate, siue degradatum, aut depositum realiter, cum neque hic, neque depositus verbaliter, sint suspensi per dicta supra eodem cap. nu. 152. Malè etiam excipiunt suspensum ob collationem beneficii factam indignis, iuxta c. graue, de præb. quia illa suspensio irrogatur in pœnam, & non ob contumaciam.

VIII. Quod omnis qui violat suspensionem strictè acceptam pro vna specie trium censurarum ecclesiasticarum, peccat mortaliter, argu. c. 2. de Maior. & incurrit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquem actum peculiarem alicuius

cuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per cap. 1. de sent. excomm. lib. 6. & cap. 1. de re iud. eodem lib. & vtrouique Innocen. receptus communiter dicit quod illa duo cap. non solum habent quoad hoc locum in casibus, in quibus loquuntur, sed etiam in omnibus alijs violentibus suspensionem, quia non fuit mens eorum conditoris, qui fuit ipsemet Innocen. 1111. quicquam nouè inducere in illis, sed declarate secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi (aliquem actum peculiarem ordinis) quia secus si exerceret alium etiam ecclesiasticum, & ad officia diuina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cum alijs, canere responsa defunctorum, vel latanias, baptizare sine solemnitate, ut alius laicus, & alia id genus, quæ non sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, ut in presbyterio potestas consecrandi, baptizandi, solemniter dicendi Collectas in choro; in Diaconatu potestas canendi solemniter Euangelium. In subdiaconatu cauendi solemniter Epistolam, in Acolitatu ferendi cereos, & cæt. Dixi (etiam minoris) quia violans exercendo solemniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit ac exercens deputatum maiori secundum Innocen. & Communem. Repetij sæpe (solemniter) quia faciens aliter aliquod horum, ut cantans Epistolam, ferens cereos, vel vicecolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes. Ex quo inferitur primo, quod verius est Episcopum celebrantem in apparatu Pontificali, incurrire irregularitatem, quia id est actus peculiaris ordini Episcopatus, quem esse verum ordinem distinctum ab alijs significasse Concil. Trident. dictum est supra capit. 22.

II. Quod psallere in choro, non facit irregularem, quia non est peculiare vlli ordini vero, licet enim videatur peculiaris Psalmistatui, siue primæ tonsuræ, tamen illa non est verus ordo, per ibidem dicta.

III. Quod suspensus à perceptione sacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis, c. si celebrat, de cler. excomm. minist. Quia perceptio non est officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum. **III.** Quod suspensus ab eorum collatione, dando illa non tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed ut alius quilibet laicus, incurrit eam iuxta Hostien. in cap. 1. de senten. excomm.

V. Quod sacerdos suspensus ab officijs sacerdotalibus administrando in ordine inferiori, non peccat, neque est irregularis. **VI.** Quod suspensus à beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius, capit. cum incunctis, §. fin. de elect. **VII.** Quod suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam, capit. cum dilectus, de consuet. iuncta gloss. & excommunicatio, & conferendo beneficia, capit. quia diuersitatem, de concess. præb.

VIII. Quod licet suspensus ab officio prædicandi, celebrando non peccet, nec fiat irregularis secundum Panormitan. & Communem in dicta Clem. cupientes, concionando tamen peccat, & est irregularis secundum opinionem, quam sequimur supra capit. 25. num. 141. quod actus prædicandi, est lege diuina, vel humana, vel consuetudine actus peculiariter Diaconatui deputatus.

IX. Quod sicut tenemur vitare excommunicatum in omnibus, per supradicta, eodem capit. num. 26. & seq. ita suspensum in eo, à quo est suspensus, & non vitando in diuinis officijs, & in actibus deputatis suis ordinibus, peccamus mortaliter, si est denunciatus, alias non, per extrauagan. Ad euitanda, relata supra numero 35. & per latius dicta, capit. 1. §. labore, de pœnitent. distin. 6.

Interdictum quid, & quotuplex.

Interdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione, & suspensione, num. 164. & 165.

Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat, num. 166. & 167.

164 Circa hæc dico sequentia, primum, quod vt Interdicere significat prohibere inquit. de interd. in princip. sic Interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio, sed hic accipitur speciatim pro vna trium censurarum ecclesiasticarum, quod vt in repet. c. Dilectis, de appell. dixi, cautius diffiniri potest, quam à Calderino in tract. de eccles. interdict. memb. 1. col. 1. esse censura ecclesiastica, qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiue, & passiuè, exceptis aliquibus. Dixi (censura ecclesiastica) pro genere, quo distinguitur à cessatione à diuinis, de qua in c. irrefragabilis, de offic. ord. & c. quamuis, eodem tit. lib. 6. quæ non est censura ecclesiastica, quia nõ est nisi ipsa omisso officiorum diuinorum, iuxta Panorm. in d. c. dilectis, nu. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex vna parte, & inter excommunicationem, & suspensionem ex altera, quæ tres conueniunt, Primo in nouem, iuxta Cald. vbi supra colum. 2. receptum per Communem Dominic. & Perus. in d. c. 1. §. superior, de sentent. excom. lib. 6. Syluest. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primo, quod quælibet earum est censura ecclesiastica, cap. quærenti, de verb. sign. II. Quod quælibet in scriptis debet ferri, & cum causa in eis expressa, c. 1. de sentent. excommu. 165 lib. 6. III. Quod nullam earum suspendit appellatio subsequuta, & quamlibet annullat præcedens, capit. is cui, §. fin. eodem tit. lib. 6. & capit. ad hæc quoniam, de appell. IIII. Quod quamlibet debet præcedere monitio, cap. reprehensibilis, de appell. cum fertur ob contumaciam, & non, cum in pœnam, capit. 2. de constit. lib. 6. & c. quamquam, de cens. eodem lib.

V. Quod quælibet est nulla, cum fertur sine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes excommunicatis à se, c. statimus, iuncto. statutum, de sent. excom. lib. 6. VI. Quod quælibet impedit à diuinis excepta illa suspensione, quæ non fit ab eis, c. pastoralis, §. verum, de appell. iuncto d. cap. is cui. VII. Quod in absolutione omnium iuratur, capit. venerabili, & c. ex tenore, de sent. excommu. VIII. Quod nulla earum contra receptos in filios speciales Papæ ab ordinatio ferri potest, c. 1. de verb. sign. lib. 6. IX. Quod quælibet est à superiore seruanda, c. cum ab ecclesiarum, de offic. ord. Imo, & à ferente quousque eam tollat. Cald. vbi supra memb. 1. col. 3. Differunt autem primo, quod excommunicatio directè priuat communicatione, quatenus est communicatio humana, suspensio priuat directè vsu facultatis ecclesiasticæ. Interdictum verò priuat directè

facra-

sacramentis, & diuinis officijs. Dixi (directè) quia indirectè, & per consequentiam priuat etiam consequentibus directè prohibita. II. Quod excommunicatio non potest suspendi, & alia sic, d. c. ad hæc quoniam: Quoniam idem esse de excommunicatione dixit Dec. ibi, quem per multa fundamenta sequimur ibidem. III. Quod Episcopus non incurrit suspensionem, neque interdictum laicum à iure, nisi exprimat in eo, excommunicationem verò sic, c. Quia periculosum, de sent. excommu. lib. 6. cum glos. IIII. Quod vniuersitas non potest excommunicari, c. Romana, §. In vniuersitatem, de sent. excom. lib. 6. suspendi autem, & interdicti sic, c. si sententia, eod. tit. & lib. V. Quod excommunicati nunquam admittuntur ad diuina officia, alij verò sic interdum, c. fin. de sent. excommu. eod. lib. VI. Quod excommunicatio & suspensio non feruntur, nisi ob culpam propriam, & maior ob mortalem, & minor, & suspensio etiam ob venialem, interdictum tamen etiam ob alienam, d. c. si sententia. VII. Quod absolutio excommunicationis semper requirit aliqua verba, suspensionis verò & interdicti non, quando feruntur quousque certum quid fiat, quia sufficit, vt illud fiat, gloss. putata, sing. Clem. 1. de decim. verb. donec, quæ tamen habet alias quatuor similes citatas à nobis, in c. 1. not. 6. de iudic.

II. Quod interdictum est triplex, locale tantum, personale tantum, locale & personale simul; Locale tantum est, quo solus locus interdicitur, quod rursus est duplex, Generale, quo interdicitur locus vniuersalis, vt Regnum, prouincia, episcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt ecclesia, & non desinit esse tale, eo quod comprehendat multa loca, modo sint particularia, quale est, quod interdicit multas ecclesias, etiam si interdicit omnes ciuitatis, episcopatus, prouinciæ, Regni, aut quotquot sunt in mundo, iuxta Cald. vbi supra memb. 2. receptum per Dominic. Perus. & comm. in c. Præsenti, de sent. excomm. lib. 6. singulare autem quod addit Angel. verb. interdictum, 1. §. 1. est species interdicti particularis minimè necessaria. Interdictum personale tantum est, quod interdicit personas tantum, quod etiam est duplex scilicet generale, quod interdicit aliquam vniuersitatem hominum, vt populi, Regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi, collegij, aut pagi, d. c. si sententia. Et speciale, siue particulare, quod interdicit personas singulares, vnam, aut multas, certas, aut incertas, vt quod interdicit hoc, vel illud faciètem. Interdictum locale, & personale simul, est quod interdicit locum & personas simul, & quod interdicit locum, & populum, & tales, vel tales personas, exemplum quotidianum est in interdicto, quod appellat ambulatoriũ, quo interdicitur aliqua persona, & locus, vbi est vel fuerit quamdiu ibi fuerit, aut etiam certo tempore postquam recesserit, de quo quatenus est locale, iudicandum est, vt de locali tantum, & quatenus est personale, vt de personali tantum, arg. l. quæ de tota, ff. de rei vend. quibus addimus vnumquodque illorum posse diuidi in simplex, & mixtum, hoc est generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, aut particulare simul. De quo quatenus est generale, iudicandum est, vt de generali, & quatenus particulare, vt de particulari, arg. d. l. quæ de tota, & cap. Pastoralis, §. Item cum totum, de offic. deleg.

III. Quod interdictum generale loci non includit populum, nec personas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum: itaque quando

quando est interdictus vnus locus, qui sunt in eo, & non fuerunt causa interdicti possunt audire, & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alij aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdictitur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neque alibi, & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari parentibus ianuis, exclusis eius hominibus perinde ac si non esset interdictus, d. c. si sententia, cum ei annot. Rursum interdictum cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum & habitatores eius laicos, neque e contrario interdictum populi comprehendit clericos, d. c. si sententia. Cuius rei nouam rationem tradidimus in c. 1. de præb. post Dec. ibi, & in c. Ecclesia, de const. col. 4. quamuis interdictum cleri videatur includere religiosos, & religiosas, cōuersos, & conuersas, nouitios, & nouitias, secundum Domi. in d. c. si sententia, in fin. princ. & Cald. vbi supra membr. 2. Item interdictum ciuitatis includit suburbia, & ædificia prope mœnia, c. si ciuitas, de senten. excommun. lib. 6. Quæ verò ædificia dicenda sint talia, relinquitur arbitrio iudicis, gloss. ibidem. Interdictum etiam ecclesiæ, licet speciale tantum, includit sacella & cœmeterium contigua, alia non, d. c. si ciuitas. Interdicta verò Ecclesia, non censentur interdicti clerici eiusdem, neq; contra, interdictis clericis, censetur interdicta eorum Ecclesia, argum. c. per exemptionem, de priuileg. lib. 6.

Quis, cur, & quomodo potest interdici- re, & interdici.

Interdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit, & contra, num. 168.

Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto à iure his casibus, num. 168. & 169. & qua opera prohibeat, num. 170.

168 IIII. Quod communiter qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdici, & qui potest excommunicari, & suspendi, potest etiam interdici. Et vniuersitas, quæ non potest excommunicari, c. Romana, §. in vniuersitatem, de sent. excom. lib. 6. & locus, qui non potest suspendi, vt supra dictum est, possunt interdici, d. c. si ciuitas, & d. c. si sententia. Et quanquam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem, arg. c. denique, 7. q. 1. & l. proponebatur, ff. de iudic. Interdicto tamen illo, censentur interdicti omnes eius particulares, fontes, & infontes, d. c. si sententia, vbi id affirmant Dominic. & Perus. Quia potest vnus interdici propter culpam alterius, licet non excommunicari, vel suspendi, vt prædictum est: Quamuis semper debeat interuenire culpa propria, vel aliena, vt feratur interdictum, nec sufficit culpa non soluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata sine speciali Papæ mandato, Extrauag. Prouide, de sent. excom. quamuis particulare Ecclesiæ ferri possit, iuxta Cald. vbi supra memb. 1. col. 4. & Dom. in c. præseni, de sent. excom. lib. 6. non tamen parochiæ, quamuis per incogitantiam, nostro iudicio, contradixerit Stepha. de potest. eccles. cal. 10.

Interrogatus olim Salmanticæ, An infans lactens, & amens includantur interdicto

dicto? Respondi includi, nec esse admittendos ad diuina, quia vt prædictum est, sine culpa propria quis potest interdici.

V. Quod fertur generale ipso facto contra vniuersitatem, quæ facit solui portoria illicita clericis, c. quanquam, de Cens. lib. 6. & contra eam quæ facit vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur suus Episcopus, Clem. 1. de pœn. Et contra eam cuius dominus impedit ingressum, aut negotia Nuntij Apost. Extrauag. super gentes, de con. iue. Imo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictum locale, generale, ob delictum populi: in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populum, quamuis non quando fertur ob delictum solius domini si non exprimat, c. si sententia, de sent. excom. lib. 6. fertur etiam particulare locale ecclesiæ in aliquot casibus, scilicet, quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium suus Episcopus, d. Clem. 1. de pœn. Et quando clericis, aut conuentus Ecclesiæ, nolunt restituere corpora, aut monumeta eorum, quos in ea sepelierunt, & quod inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturas in ea, c. 1. de sepult. lib. 6.

VI. Quod interdictum personale particulare, solum includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includuntur in illis. Si verò nulli exprimat, omnes qui vetantur interdictis, censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quoad ministerium altaris, reliqua omnia potest facere, quoad ingressum verò ecclesiæ omnia diuina officia illi prohibentur intra illam. Quia includuntur in prohibitione ingressus illius, & nulla extra illam. Quia potest facere domi, vel in tabernaculo, iuxta gloss. c. is cui, de sent. excom. lib. 6. & Comm. aut in Sacello, non erecto auctoritate Episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus, iuxta Ant. 3. par. tit. 29. c. 2. §. 2. & ante illum Cald. secundum quem approbatum, ab Anch. Domin. & Perus. in d. c. is cui, cui est interdictus ingressus ecclesiæ, bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt gloss. sing. dicit de excommunicato, c. qui studet, 1. q. 1. & Innoc. in c. nuper, de sent. excom. quamuis multi contra sentiant, sed male: non potest tamen audire diuina officia iuxta Dominic. & Commu. in d. c. is cui, quicquid dicat Cald. vbi supra colum. 16. sed nostra sententia potest transire per eam, etiam quando illa fiunt, quia id non est audire, argum. eorum quæ supra eod. c. n. 34. diximus de excommunicato. Quorum ratio est, quia prohibitio ingressus ecclesiæ solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ea, d. c. is cui, cum ei annotatis, & c. præseni, 5. q. 2.

Quæ prohibeantur Interdicto, & tempore Interdicti.

Interdicto vetantur omnia diuina officia, sacramenta, & sepultura, præter expressa, numero 171.

Officia diuina quæ, num. 172. & permissa quomodo in interdicto generali, nu. 174.

Missa vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali, num. 173.

Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati, n. 174.

Aqua benedicta vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti, nu. 174.

Interdictio in loco, & etiam in Ecclesia, Clerici recitant horas, num. 175. & 176. & vt campana pulsatis, Episcopi benedictio, & sacramentalium vsus liceant, num. 177. & 178. Confessio item, & alia plurima, num. 178.

Interdicta quæ priuilegia particularia relaxant, num. 179. & 2. seq.

Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an aliis priuilegio religiosorum, num. 182. & 2. seq.

Interdictum non derogatum non obligat, neque nullum, & quando tale, & validum videndo, qui laici, & moniales peccant, num. 187.

Cessatio à diuinis quid, & est duplex, & in hu differt ab interdicto, num. 188.

Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, num. 189. & 190.

171 VII. Quod per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, sacramenta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expressè, vel tacitè permittuntur, vt colligitur ex c. non est, de sponsal. & c. fin. de excessi. prælat. & c. quod in te, de pœn. & rem. & c. respons. de sent. excom. c. quoniam, & c. fin. eod. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti, supra n. 164. data. Ex quo sequitur, quod regulariter prohibentur omnia exercitia specialiter deputata alicui, siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solemniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi Vreolos Acolito, dicendi Missam, aut agendi hebdomadariam, quando peragitur Matutinum, aut aliæ horæ canonice presbytero: & ordinandi Episcopo, quia omnia talia exercitia, sunt diuina officia, quæ est ratio noua, & firma non perpena ab alijs.

172 VIII. Quod malè diffinierunt, Angel. verb. Interdictum, §. 4. & aliqui alij diuina officia in hac materia, esse officia diuina in Missali, & Breuiario, Quia neque omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum, siquidem multa sunt ordinata in pontificali, & multa in missalibus, & breuarijs, quæ non sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuum, qualis baculi, & facculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Possunt autem rectè diffiniri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in alijs legitimè ad vsu ordinum, & aliorum sacramentorum, vel sacramentalium, aut ad horas canonicas.

173 IX. Quod potest dici vna Missa quaque hebdomada etiam in ecclesia specialiter interdicta, ad renouandum sanctum sacramentum, quod asseruatur infirmis, cum moderatione versiculi sequentis, c. permittimus, de sent. excomm. & etiam plures quàm vna, si necessitas infirmorum id postulet, iuxta Hostien. ibidem. Et quod possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius ianuis clausis, voce submissa, non pulsatis campanis, & exclusis excommunicatis, & interdictis, c. fin. §. adijcimus, de sent. excom. lib. 6. expulsis item non habentibus priuilegium iuris communis, aut specialis, iuxta gloss. d. §. adijcimus, 174 verb. interdictis. Dixi (in loco generaliter interdicto) quia in interdicto specialiter, non habet locum, iuxta gloss. recept. in d. c. fi. verb. ecclesia.

Et quamuis Anch. dicat, quod talia officia diuina debent fieri per solos clericos, & monachos illius ecclesiæ, vel monasterij, & non per alios, cuius opinio obseruabatur meo tempore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur, sed contrarium,

rium, scilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiam prima tonsuræ vndeunque, & cuiuscunque Ecclesiæ, nisi fuerint causa interdicti, possint admitti ad dicendum, & audiendum illa, tenent Io. Andr. Domin. & Philip. in eod. c. fin. Feder. conf. 70. Angel. verb. interdictum, §. 3. & Sylu. verb. interdictum, §. q. 1. quod seruatur in tota Castella, vbi feruntur infinita interdicta, & etiam in Lusitania, vbi feruntur pauciora, etsi plura, quàm in Gallia, sed clerici coniugati non sunt de horum numeris, quia quicquid dicat Margarita confessorum, non gaudent nisi duobus priuilegijs, c. 1. de cler. coniug. lib. 6. è quibus nō est hoc, & consequenter quoad hoc, habentur pro laicis, vt iam pridem respondimus Salmanticæ, quanquam si esset consuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis, arg. c. fin. de consuet. etiamsi esset introducta per errorem iuris, arg. eorum quæ infra n. 177. dicuntur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes priuilegium, vt non sint admittendi ad oblationem, quæ fieri solet in medio Missæ, neque sit eis porrigenda pax, neque aperienda fenestra, neque foramen, per quæ intueri possint corpus D. N. iuxta Clem. 1. cum suis gloss. de sent. excomm. Neque sacerdos potest benedicere aquam absque prædicta modificatione, neque benedicta illa inspergere populū absque illa ante Missam, cum antiphona, Asperges, sicuti solet, iuxta Cald. vbi supra memb. 6. col. 14. Quanquam credimus populum posse sumere aquam benedictam, cum ingreditur Ecclesiam, & clericum dare ei, tanquā laicum sine peccato, quicquid sentiat idem Cald. vbi supra, quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tam submissa, quæ foris non audiatur, vel saltem proferatur ea intentione, vt non audiatur, & cum debita cautione. Quia hoc excusaret peragentes officia, quamuis ab aliquibus curicis audirentur contra eorum voluntatem: siquidem tam clarè est proferenda, vt alij ab alijs possint audiri in choro, iuxta mentem textus, c. Alma mater, & omnium doctorum. Possunt tamen accipere funeralia, Cald. in d. memb. 6. col. 20. & alias oblationes factas pro defunctis, quamuis sepeliantur extra locum sacrum, & illi essent interdicti, si decesserunt pœnitentes, siquidem potest & debet rogari pro eis, arg. c. fin. de sepult. & c. A nobis, 2. de sent. excom.

X. Verum esse id quod Salmanticæ respondimus, & defendimus sequentes mentem Hostien. in c. quod in te, de pœnit. & remiss. cum cap. illud prælegeremus contra Villadieg. de irregul. col. 14. & satis contra Cald. d. memb. 6. col. 12. & Angel. & Sylu. verb. interdictum, 6. §. 2. scilicet, quod in tempore generalis interdicti non solum vnus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in campo, ianuis quæ non sunt, non clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiam non clausis, modo non audiantur ab alijs non habentibus priuilegium ad audiendum, quamuis audiāt aliqui per transitum, & casu. Et quod etiam intra ecclesiam potest quis solus non clausis ianuis recitare horas ita submissè, vt à nemine alio à se audiatur, & ita duo vel tres diuisi in aliquo sacello, aut tam submissè, aut tam seuerè à populo, vt audiri nequeant, & à fortiori intra vnum Sacellum clausum, quāuis ianua ecclesiæ, vbi illud est, sint aperta, quicquid dicant Hostien. Ioan. And. & Cardin. in d. c. quod in te. Quia intentio iurium quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in ecclesijs, non est excludere alia loca, vt ponderabat Villadieg. vbi supra, imo à fortiori includere illa,

illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs permittendo ea dici in ecclesijs, vbi solent audiri: & principalis scopus prohibendi diuina officia, est ne audiuntur à laicis, argum. d. c. quod in te, & d. c. Alma mater, cum non obitante illo quisque clericus teneatur dicere suum officium, gloss. recepta, c. 2. de cler. excomm. facit gloss. ord. c. illud, eodem tit. & c. Presbyterum, 28. dist. 8. Dixi (tempore interdicti generalis) nam in loco specialiter interdicto non esset licitum quicquam horum facere, neque clausis ianuis, neque apertis, argum. gloss. d. c. Alma, verb. ecclesijs.

176 XI. Quod non prohibetur oratio matutina, meridiana, & vespertina, quam vocant, Aue Maria, neque benedictio mensæ, Cald. vbi supra col. 16. neque ea quam Episcopi iter facientes, concedunt. Neque prohibetur lectio, neque declaratio Psalmorum, aut Euangeliorum, aut aliorum similium, quæ in diuinis officijs dicuntur, cum non prohibeatur prædicatio, c. Responso, de sentent. excomm. neque oratio priuata in Ecclesia etiam illis ipsis, quorum causa positum est interdictum, licet illi sint interdicti personaliter iuxta Monald. recep. per Angel. verb. interdictum, 6. §. 14. neque dare, neque accipere aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, neq; cantus laicorum, etiam si cantent litaniam, aut psalmos, & laudes Dei, aut eius sanctorum in suis confraternitatibus etiam intra ecclesias, Cald. vbi supra memb. 6. col. 10. Neque excommunicare, neque absoluerè excommunicatum absque stola, & solemnitate sacerdotali, iuxta Innoc. in c. fin. de excess. prælat. & Cald. vbi supra, neque etiam introducere puerperam in ecclesiam ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confessione generali absque stola, & ornatu sacerdotis, Cald. vbi supra col. 3. neque consequenter confessio generalis, quam solent facere laici sacerdoti, idem ibidem, col. 14. Neque adoratio Crucis veneris sancti, idem ibidem, col. 15. neque recommendatio animarum defunctorum, Cald. vbi supra, neque alia similia, quia non sunt diuina officia. Et quamuis laici non possint sepeliri in loco sacro tali tempore, neque extra illum cum officio diuino, licet sublato interdicto deferri debeat ad illum, & si sepeliantur in illo durante interdicto, non sunt extrahendi iuxta gloss. receptam, c. à nobis, 2. verb. forma, de sent. excomm. Clerici tamen seruantes interdictum, possunt sepeliri in sacro absq; solemnitate, quia id eis permittitur, d. c. quod in te, quamuis sint coniugati, si consuetudo præscripta habet vt clericus coniugatus cum vnica, & virgine, perinde possit interesse diuinis tempore interdicti, ac alij non coniugati, alias non, iuxta dicta supra eodem cap. num. 174.

Ad quæsitum, an dictum Cald. de litanijs habeat locum in clericis? respondeo habere, quia litanix cum cantu, vel sine cantu absque solemnitate consueta Crucis leuata, superpelliciorum & ordinis procedendi, de quibus loquitur Cald. licent tam clericis quam laicis; cum prædicta verò solemnitate neutris, licet minus clericis quam laicis, quia hæ sunt diuinum officium, illæ verò nequaquam, per dicta supra.

177 XII. Quod non possunt pulsari campanæ, neque campanulæ ad horas canonicas, Cald. vbi sup. memb. 6. col. 16. quamuis sic ad alios fines, veluti ad Aue Maria prædictum, aut ad ostendendum reliquias, aut notificandum horas, aut prædicandum, aut ad aliud quod non sit officium diuinum, Cald. d. memb. 6. col. 16. receptus

receptis communiter in c. fin. de sent. excomm. lib. 6. Vnde fortassis originem duxit Salmanticensis consuetudo pulsandi ad interdictum (hoc est ad notificandum illud) horis quibus finienda erat pulsatio ad Primam, & ad Vesperas. Quæ tamen etsi nostra sententia iam excuset à pœna, & etiam à peccato, ob id quod potuit sua antiquitate effectum interdictorum quoad hoc minuere, tamen non excusasset in exordio, neque modo excusaret vbi primum inciperetur, quia esset manifesta fraus, vt ad aliud propositum dixit Cald. d. memb. 6. col. 16. neque etiam potest Episcopus tempore Interdicti publicè benedicere solemniter cum baculo, & versu, Aditorium nostrum, & c. secundum Cald. d. memb. 6. col. 15. Neque benedicere Abbatem, neque Abbatissam, neque consecrare calices, altaria, virgines, neque benedicere corporalia, & alia ornamenta, ad dicendum Missam, neque vela monialium, neque ipse, neque parochus possunt benedicere aquam, vt declarauit bene Feder. conf. 3. col. 2. & 3. & Cald. vbi supra col. 14. & 15. & seq. neque candelas in die Purificationis, neque palmas, & ramos in Dominica palmarum, Cald. d. col. 15. neque Missam, quam siccam dicunt, sine consecratione, Sylu. verb. interdictum, q. 3. quia sunt diuina officia. Dixi (publicè) quia clam ianuis clausis, & c. bene possunt iuxta eundem, quia non sunt, vt ille dicit, sacramenta, sed diuina officia ad facienda quædam sacramentalia. Et ideo etiam fieri possunt in festis, in quibus tollitur interdictum, de quibus infra eod. c. n. 18. iuxta Feder. in d. conf. 3. & Cald. vbi supra.

XIII. Quod sola & omnia illa sacramenta, & sacramentalia, quæ ius aut priuilegium exprimit, aut tacitè permittit, sunt permissa in loco interdicto, siue interdictum sit generale, siue speciale; iuxta Cald. membr. 6. col. 29. Quale est sacramentum baptismi pro paruulis, c. non est, de sponsal. & etiam pro adultis, c. quoniam, de sentent. excomm. lib. 6. qualia sunt catechismus, & exorcismus, & vntio olei, & chrisma, siquidem in baptismo iubentur hæc fieri, cap. accepisti, de consecr. dist. 4. Quale etiam est sacramentum confirmationis, c. Responso, de sent. excomm. & consecratio chrismatism, quæ ad id, & baptismum est necessaria; d. c. quoniam, & eadem ratione consecratio olei baptizandorum. Quale est sacramentum pœnitentiæ pro infirmis dicto capit. non est, & etiam pro sanis, dicto cap. fin. qui non fuerint excommunicati, neque interdicti, neque fuerint causa interdicti sua culpa, neque consilium, neque fauorem, neque auxilium præbuerint delicto, ob quod fuit positum. Siquidem hi nequaquam sunt admittendi ad sacramentum pœnitentiæ, nisi satisfaciant prius, si possunt, sin minus, præbeant idoneam cautionem, iurando se duros operam fideliter, vt facti: fiat per se, aut per alios, d. c. fin. §. Illis. Quale est etiam Eucharistia, siue viaticum, d. c. Quod in te, solum in articulo mortis, gloss. d. c. fin. recepta, & sic non potest dari sanis, quamuis sint clerici & religiosi, iuxta Cald. in d. memb. 6. col. 22. & Philip. in d. c. fin. §. Adijcimus, & §. seq. Quod verum est secundum eorum priuilegia, licet secundum ius cõmune possint lumere quando celebrant: quale est celebrare semel in hebdomada ad renouandum sanctissimum Sacramentum, c. Permittimus, de sent. excomm. quale etiam pulsare campanulam quando fertur ad infirmos, & etiam ostendere ipsum in reditu, vbi mos est, Cald. vbi supra memb. 6. col. 19. Partim quia videtur iustum & decorum, d. c. Quoniam, Partim quia non est de actibus

Prohibitis per interdictum conspectus S. Sacramenti, nisi in Missa. Quale est etiam sacramentum matrimonij, glo. d. c. fin. etiam inter interdictos personaliter, & specialiter, iuxta Cald. d. memb. 6. col. 21. sed non est talis benedictio nuptiarum, iuxta Hostien. in d. c. Non est receptum, per Com. ibidem, & Cald. d. memb. 2. col. 22. Non est etiam tale sacramentum extremæ vnctionis, d. c. Quod in te, etiam quoad Clericos, quia quamuis sint priuilegiati quoad sepulturam, non tamen quoad extremam vnctionem, iuxta Io. Andr. d. c. Quod in te. Neque religionis potest dari extrema vnctio secundum ius commune. Neque etiam est tale ordinare in loco interdicto, iuxta Innoc. in d. c. Non est, neque extra illum si ordinator, vel ordinatus sint interdicti personaliter, Pan. ibidem, & melius Cald. memb. 2. col. 22.

180 XIII. Quod priuilegium audiendi diuina officia, tempore interdicti cū prædicta moderatione, non valet ei qui fuit causa eiusdem, aut cuius culpa, aut fraude fuit positum, aut commissum delictum, ob quod fuit positum, ei autem qui hoc non commisit, si est persona singularis, valet, non solum pro se, sed etiam pro suis familiaribus domesticis, qui non sint fraudulenter recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, capit. licet, §. cū conceditur, de priuileg. lib. 6. sed si est collegium, non valet nisi collegis, dicto capit. licet. Et quanquam in alij. materijs per familiares, & domesticos intelliguntur mulier, filij, nepotes, serui, & famuli illi subiecti, qui ratione potestatis paternæ, vel dominij, degunt cū illo, iuxta glof. & determinationem Aret. & Fel. in cap. in literis, de testib. in hoc tamen casu, non sumitur tam latè, iuxta Anchar. d. c. licet. Et sic, nostro iudicio, in hoc casu illi tantum intelligendi sunt familiares domestici alicuius, qui eum de more comitatur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit, ne inutile sit, vt possit esse, nisi sic ampliaretur ad multos qui sine comitatu nō possunt honestè ad ecclesiā ire, aut celebrare in ea iuxta glof. solem. quæ penult. est dicto capit. licet, & commendata ad pulchram conclusionem, per Dec. in capit. cum ordinem, de rescript. colum. 2. Et sic clericus qui habet vnum famulum laicum, potest dicere Missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post, & in eius locum, si agrotaret, vel abesset, possit sumere alium etiam merè laicum, Cald. vbi supra memb. 6. Adde etiam quod priuilegia concessa aliquibus religiosis, vt tempore interdicti, possint admittere ad diuina officia suos confratres, intelliguntur de illis, qui licet sint, & maneat extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu seculari, aut donarunt inter viuos sua bona suo ordini, seruato sibi quamdiu vixerint vltimofructu, cap. vt priuilegia, de priuileg. Eodem modo qui habent priuilegia, quod tempore interdicti possint admitti ad diuina officia, possunt sepeliri in cæmeterio iuxta Cald. in 6. memb. col. 24. quæ sequitur Angel. verb. interdictum, 6. §. 35. licet Feder. conf. 3. in contrarium inclinet, cuius opinio facile incendi possit, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Cald. consideratione contraria, & tanquam fauorabilior seruanda videtur.

182 XV. Quod etiam possunt fieri omnia diuina officia festis Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostræ diebus solum, & non octauis, etiam sine prædicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alta voce, exclusis

exclusis excommunicatis, & admissis interdictis, Ita tamen vt quorum culpa tale interdictum positum fuit, non accedat ad altare, Quia id expressè permittitur per cap. Alma mater, §. in festiuitatibus. Quod idem postea permillum fuit in festo Corporis Christi, & tota octaua per Martinum v. & Eugenium iij. in suis extrauag. quæ legi solent intra octauam eiusdem festi, & in die Conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in Ecclesijs, in quibus dicitur officium ordinatum per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius Missa quæ incipit, Egredimini, & non in quibus illud non dicitur, vt monuimus in repet. capit. quando, de consecr. distin. 1. capit. 10. nu. 86.

XVI. Quod in diebus, in quibus à Iudice suspenditur interdictum, id omne, & solum ad quod suspenditur, potest fieri in illis, ita quod si non suspenditur ad aliud quàm ad sepeliendum aliquem, aut faciendam certam Missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramentum (vt sæpe fit Salmanticæ) non potest fieri nisi illud, & ideo cū suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quoad quantum tempus, & quoad quæ officia illud suspenditur, quod tenor suspensionis monstrabit. Et si nouerimus interdictum esse simpliciter suspensum in vnum diem, vel dimidiatum, poterimus in eo facere omnia quæ possunt fieri, si nullum esset interdictum. Si autem nouerimus esse suspensum quoad officia diuina tantum, vel ad aliquot Missas tantum faciendas, non licebit facere alia, & ita non licebit alia sacramenta, vel sacramentalia dare, suscipere vel facere. In prædictis autem quatuor diebus festis suspenditur à primis vespere illorum, arg. c. 1. & 2. de ferijs, vsque ad completorium inclusiue diei, aut octauæ postremæ, Arch. Domin. & Perus. in c. fin. de sent. excom. contra glof. antepen. eiusdem. Et suspenditur illis diebus in dicto capit. fin. §. festiuitatibus, de sentent. excommunic. lib. 6. quoad omnes Missas, & omnia diuina officia illorum festorum, & quæuis alia tam publica quàm peculiaria, & tam ordinaria, quàm extraordinaria, iuxta glo. verb. sicut prius, recept. per Domin. Perus. & Com. ibidem. Quia textus dicit generaliter, Missæ celebrentur, & alia diuina officia dicantur sicut prius, & quia sic vsus habet. Et consequenter publicè potest Episcopus in illis consecrare Abbates, Abbatissas, calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & omnia alia quæ fieri possent secretò prædicto tempore, de quibus supra eodem capit. num. 177. Et quæquam alias nobis visum fuit, quod die Corporis & Conceptionis, & eorum octauarum non poterant peragi nisi officia diuina eorum festorum ponderantibus illud verbum (huiusmodi officia) quod est in dicta extrauagan. Martini v. & Eugenij iij. quia tamen mens authoris videtur fuisse, suspendere quoad illos dies tantum, quantum suspendebatur à iure quoad prædictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidem suspendit quoad octauas, & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permillum esse in illis omne id quod permittitur in præfatis 4. festiuitatibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum, in Ecclesijs, in quibus suspenditur.

XVII. Quod nemo tenetur nostra ætate seruare interdictum aliquod nisi denunciatum, vt supra dictum est, de suspensione, eodem capit. num. 163. & de communicatione, num. 35. & 36. per extrauagan. ad euitanda, cuius tenor

de verbo ad verbum refertur supra eodem capit. num. 35. Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficienter publicata, exceptis religiosis, qui debent illud obseruare, si ecclesia matrix id obseruat, vt dictum est supra eodem capit. num. 146. Interdictum autem est nullum regulariter in eisdem casibus, in quibus excommunicatio de quibus supra eodem capit. num. 4.

XVIII. Quod laicus non dicitur violare interdictum vllum, quamuis sit validum & denunciatum, audiendo Missam, vel alia diuina officia in loco interdicto etiam ab eo qui dicendo ea peccat, & quamuis audiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. verb. Interdicti violatio, §. penult. exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quamuis non incurreret irregularitatem. Primo, cum ipsemet est interdictus personaliter, etiam si interdictum sit generale oppidieus, quicquid ille dicat ibidem.

II. Cum expressè vel tacitè est causa quod illa dicantur rogando, iubendo, aut præbendo ad id causam sua præsentia, & auditione. Quia facientes & consentientes, & c. argumen. capit. 1. ad Rom. & cap. 1. de offic. deleg. & facit optimè gloss. singu. Clemen. fin. de priuileg.

III. Cum dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, argument. rationis, capit. Pastoralis, §. 1. de cler. excommun. ministr. vt sentit Cald. in dicto membr. 6. col. 10. affirmans quod tali casu potest puniri per Iudicem ecclesiasticum, quia delictum est ecclesiasticum.

III. Cum mentiendo asserens se esse clericum minorum, aut habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur clausis ianuis.

XIX. Quod monachi & moniales qui nullum ordinem habent, peccant mortaliter faciendo officia prohibita clericis, Quia merètur includi ob id in alijs monasterijs strictioribus, quo faciunt pœnitentiã, dicto capit. Pastoralis, & licet non incurrant irregularitatem, fiunt tamen ineligibiles actiue & passiuè, iuxta Cald. dicto memb. 6. Et à fortiori clerici qui violant interdictum, peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet. vbi supra, & cœsentur violare quoad hunc effectum quories faciunt quod illis est prohibitum per interdictum personale aut locale, & quoad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus, quibus supradictum est, cap. 25. nu. 83. & 94.

183 XX. Quod cessatio à diuinis est quædam desistentia à diuinis officijs, & ab administratione sacramentorum, iuxta mentem Inno. & Communem, in capit. Dilectis, de appellat. & capit. irrefragabili, de offic. ordin. quæ est duplex, generalis quæ fit in loco vniuersali, vt ciuitate, oppido, aut parochia, & particularis, quæ particulari, vt in ecclesia, aut ecclesijs. Quo fit, non esse certum, quod asserit author compendij priuileg. verb. interdictum, 1. §. 17 allegans in hoc duos doctores Salmanticenses, scilicet, cessationem à diuinis generalem, & interdictum generale esse idem, contra mentem Cald. vbi supra membr. 3. col. 3. & Cardin. in Clemēt. 1. §. in cessationis, de sentent. excommun. vbi Bonifa. num. 4. declarat. Tum quia, vt supra eodem capit. num. 164. dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Innocen. in dicto capit. irrefragabili, num. 4. & in dicto capit. dilectis, num. 3. receptum ibi per Anton. Panormitan. Perus. & Præposit. qui transgreditur cessationem à diuinis etiam particularem, non est irregularis, & qui transgre-

transgreditur interdictum, quamuis sit generale, sic. Quod optimè præbat Bonifac. in dicta Clement. 1. num. 90. post Cardin. & Imol. licet Ioan. Andr. in capit. si canonici, de offic. ordin. lib. 6. quem sequutus fuit Angelus verbo cessatio, teneat contrarium, sed malè, vt demonstrauius Salmanticæ repetentes dictum cap. dilectis. Tum quia ipse Angel. verbo cessatio, fatetur cessationem particularem, non esse idem quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, capit. is qui, de sentent. excommunic. lib. 6. ob idque qui habet priuilegium audiendi diuina officia tempore Interdicti, non poterit tempore cessationis, argument. capit. Priuilegia, 3. distinct. & capit. Porro, & capit. sanè, de priuileg. Neque qui habet priuilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis, quamuis verum sit quod interdictum generale, & cessatio generalis æquantur quoad modificationem prædictam dicto capit. Alma, & quoad rigorem prædictæ Clement. 1. de sentent. excommunicat.

Roganti verò cur ponatur sæpe cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus non est paritum si interdictum est fortius illa? Respondeo quod hoc non fit nisi à summo Pontifice, & quod ille non ponit cessationem generalem post interdictum generale, sed aliud interdictum speciale, aut cessationem specialem, quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clausis ianuis, & c. Cæterum quando feruntur simul interdictum, & cessatio specialis, ponderandæ sunt diligenter literæ, & secundum eas iudicandum. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione qua est interdictum, & non ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta & cessationes posita à summo Pontifice, nonnunquam sunt strictiora, nonnunquam verò laxiora quam communia; tantum enim, & non plus obstringunt, quantum ille vult secundum omnium sententiam. Alia de Cessatione vtilia, sed Confessarijs non vsque adeo necessaria, tradit nouissimè vir eruditissimus, & clarissimus Alphonsus Alvarez Guerrerus Præses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pontificij ac Cæsarei Speculo, varia eruditione refert, c. 37. de Ecclesiastico Interdicto. Qui tamen potius refert, quam probare videri debet, Philip. Franc. in c. si canonici, de off. ordin. dicentem cessationem generalem positam ab habente potestatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium rectè teneat.

Porro, vt quoad n. vlt. huius cap. supra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa super interdictorum suspensione priuilegia sunt à sede Apost. concessa religiosis, quorum summam hoc in loco in vulgari scripseramus, sed quia putamus ea esse sublata per c. 12. & postremum de regul. sel. 25. Concil. Trident. consulto etiam super hoc S. D. N. eam præmittimus, desiderantes vt sanctitas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum, & non octauis sanctorum sui ordinis, modo eandem faceret, etiam Parochis quoad dies sanctorum suarum ecclesiarum patronorum, quam puto faciet, si humiliter petatur. Dixi (in diebus tantum) ne nimis eneruetur nervus censure ecclesiasticæ. Dixi (modo, & c.) vt seruetur æqualitas & concordia, qua, vt post Salustium ait Hieron. etiam parvæ res crescunt, vt discordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tam-

men eis sublata priuilegia super necessitate, vel modo præsentandi ordinarijs Confessarios sui ordinis, quia credimus quod per præfatum c. fin. de Regul. solum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in cap. præcedentibus eiusdem tituli iubentur seruari, & in nullo illorum iubetur seruari ius commune præsentandi præfatos Confessarios, sicut ius commune de interdictis seruandis iubetur seruari in dict. cap. 1. 2. & alia in aliquibus alijs. Qua ratione idè dicendum est de alijs priuilegijs concessis eis contra alia iura communia, quæ non iubentur in illis seruari. Et hæc quidem de tribus Censurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excommunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

De Irregularitate, & de eius multiplici tate, & regulis generalibus.

Irregularitas quid, humanum inuentum est, tollitur manente peccato, num. 191. & 192. & est quintuplex, nulla mentalis tantum, nu. 192.

Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori, num. 193.

Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis, num. 194.

191 Primo dico, quod nomen Irregularitas est parum Latinum, & generaliter acceptum, significat id quod aliquem extra regulam ponit, quia componitur ab, in, pro, non, & regularitas secundum omnes, sed irregularitas accepta, vt in hac materia sumitur, diffiniri potest ex mente canonum, & Inno. in c. nisi, n. 7. de renunciat. cõmuniter recep. paulo cautius quàm diffiniat Speculator, de dispen. §. iuxta, & Villadieg. de irreg. col. 1. Nicol. de irregul. Ant. 3. part. tit. 28. c. 1. & Aluar. de planct. eccles. lib. 1. ar. 46. & alij alibi. esse impedimentum inductum à iure canonico, directè impediens acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum, quatenus sunt ordines, etiam post pœnitentiã. Dixi (impedimentum) pro genere, & (inductum à iure canonico) ad significandum non esse inuentum iuris naturalis, neque diuini. Dixi (directè impediens) ad differentiam excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimentorum canonicorum, quæ quanquam ordines, & eorum vsum impediunt, quatenus sunt communicatio aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica, non tam è quatenus sunt ordines, saltem directè. Dixi (aut aliquem vsum acceptorum) quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum, & non alium, c. 2. de cler. ægrot. vt statim dicitur. Dixi (post pœnitentiã) ad maiore eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui à peccato, quo irregularitas incurritur remanente ipsa secundum Card. in Clem. dudũ, §. ac deinde, q. 8. de sepult. quicquid innuat extrauag. 1. de priuileg. Ex quo sequitur primo, quod rectè dixit Inn. c. ad audientiam, de homicid. omnem irregularitatem inductam esse à iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset secundum mentem, glof. §. 1. de consec. dist. 1. II. Quod incautè Sylu. & Tabien. verb. irregularitas in principio significauerunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio verò sic, c. quarrenti, de verb. signif. Tum quia est species pœniæ multum differens ab

rens ab illa. III. Quod incautius Speculator in d. §. iuxta significat omnem excommunicatum & suspensum, aut interdictum esse irregularem.

192 II. Quod iuxta mentem textuum omnis multis modis diuidendi doctorum, Irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti. Quanquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib. de planctu eccles. lib. 1. art. 24. arg. c. fin. 1. §. q. 1. Quod verum esse potest accipiendo eam generalissimè, sed non accipiendo specialiter, vt prædictum est, quia in solis casibus iure expressis incurritur, c. is qui, de sent. excom. lib. 6.

194 III. Quod prima regularum, quibus regulanda est irregularitas, est, quod nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id ob quod imponitur, & ideo nulla est metalis, vt infra dicitur, n. 210. II. Quod vt Panor. in c. ad audientiam, de homicid. recept. per complures recentiores dixit in foro exteriori, nemo in dubio irregularis iudicandus est, quamuis in interiori secus aptus tex. in c. significasti, 1. de homicid. Interius autem reputatur nõ solum forum pœnitentiæ, sed etiã consilij secundum Villadieg. de irregul. col. 43. Cuius differentiæ ratio non est, vt diximus in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. à nu. 35. quod in rebus dubijs nõ sit accipienda pars securior, sed quod nemo potest facere absq; peccato id de quo dubitat an sit peccatum, necne, & quod nullus Iudex debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari, necne, propter ibi allegata, monstrando quod Inn. in d. c. ad audientiam non dixit quod ei Panor. & alij imponunt. III. Quod licet irregularis qui celebrat antequam obtineat dispensationem, peccet mortiferè, arg. c. fin. de temp. ordin. & c. Inquisitionis, de accus. non tamen incurrit nouã irregularitatem. Tum quia Inn. in c. si celebrat, n. 3. de cler. excom. receptus id dicit primo de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulò post idem asserit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius, scilicet, quod id iure non cauetur, & quod sedes Apostolica quando dispensat cum præfatis irregularibus, qui celebrarunt solum dispensat super irregularitate quam ante celebrationem incurrun, militat in alijs. Tum quia firma ratio dictorum Inno. quam nec ille nec alius aduertit, est quod vt supra diximus, Irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica, & ita celebrans illa irritus, nullam violat censuram, nec aliquid aliud, cuius violatio nouam infligat irregularitatem, & illa non incurritur nisi cum exprimitur, vt mox dicitur. IIII. Quod potestas absoluendi à peccatis ad dispensationem irregularitatis non extenditur. Domini. & Alex. per illum textum in c. miror, 50. dist. neque potestas quæ per bullas Papæ datur ad absoluendum, vt rectè dixit Villadiegus, vbi supra in fine, & probatur latius infra n. 249. V. Quod nemo fit irregularis, nisi in casibus à iure expressis. VI. Per quam respondetur questionem circa hæc propositam, videlicet, quod irregularitas quamlibet occulta, tantum nocet quoad forum conscientie, quantum publica, & æquè necessaria est dispensatio in vtraque. Nec obstat quod Castren. lib. 2. de leg. pœn. loquens de illegitimitate occulta contrarium teneat. Tum quia nouum, & sine textu, & efficaci ratione dictum, contra Com. Ant. in c. 1. de fil. presb. & contra text. feri è expressum, c. nisi, §. persona ibi, si tam è culpa laeta, & caus. de renunciat. Tum quia est contra omnem vsum Ecclesiæ hætenus serua-

tum. Tum quia communis efficaciter colligitur ex c. 7. *leff. 24. Conc. Trid.* cuius verba sunt.

Licet Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto proueniens, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare, & in quibuscunque occultis etiam sedi apostolica reſeruatis delinquentes quoscuque sibi ſubditos in diœcesi ſua per ſeipſos, aut vicarium ad id ſpecialiter deputandum in foro conſcientiæ gratis abſoluere, impoſita pœnitentiâ ſalutari. Idem & in hæreſis crimine in eodem foro conſcientiæ eiſ tantum non eorum vicariis ſit permiſſum.

Ad quæſitum autem circa hoc, dico, eum qui tacita irregularitate occulta ordinatur, & impetrat beneficiũ, debere occultè diſpenſationem impetrare, & ſi ſcienter accepit poſſeſſionem, quia per id incidit in intruſionem, quæ fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fel. in c. in noſtra, corol. 7. de reſcript. debet facere mentionem de illa in impetratione à Papa, vel certè impetrare habilitatem ab eo, & poſtea clam collationem ab ordinario, modo non fuiſſet reſeruatum Papæ, quando obtinuit illud, quod nos nuper conſuluimus.

VII. Colligitur ex c. 6. Concil. Trident. in 6. allegato ſcilicet, quod in omni irregularitate deſcendenti ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quæ deſcendit ex voluntaria, poteſt Episcopus diſpenſare, ex quo eod. c. 6. nota I. Quod difficilius impetratu eſt diſpenſatio ſuper irregularitate occulta homicidij & mutilationis iuſtorum, quàm iniuſtorum, non volũtariorum, quia illa à ſolo Papa poteſt haberi, vt clarè colligitur ex d. c. 6. hæc verò etiam ab Episcopo. II. nota textum expreſſum contra Caſtren. vbi ſup. ad hoc quod omnis irregularitas deſcendens ex crimine quamlibet occulta, indiget diſpenſatione, licet hæc dari poſſit hodie ab Episcopo. III. Quod per illud non datur Episcopis vlla poteſtas diſpenſandi ſuper vlla irregularitate occulta deſcendente aliunde quàm ex delicto, & conſequenter, neque ſuper illegitimitate, vt dicitur infra num. 221.

De Prima ſpecie Irregularitatis, ex Bigamia.

Bigamia quid, eſt triplex, & qualibet iuris humani, delebilis à Papa, & ſimilitudinaria etiã ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua, numero 195. & 2. ſeq.

195 Dico primo, quod Bigamia eſt ſtatus coniugati cum duabus coniugibus, ſiue ante, ſiue poſt baptiſmum ductis, c. acutiſ, 26. diſt. glo. c. vna, ead. diſt. de qua ſecundum glo. in ſum. eiſdem diſt. fuit ſtatutum, vt eſſet impedimentum ordinum ob quatuor ſcilicet, quod bis coniugatus non poteſt aptè ſignificare vnionẽ I E S V C H R I S T I cum Eccleſia vnica ſua, & ſancta ſponſa, c. debitum, de Bigam. cuius glo. recep. verb. ſacramentũ, id latè declarat, & quod excellentiâ ſacramenti ordinis hoc meretur, d. c. vna, & quod eſt ſignum incontinentiæ, c. propoſuiſti, 82. diſt. & quod ad perſuadendam caſtitaſtem, auctoriſtatem adimit, d. c. vna.

II. Quod triplex eſt bigamia, ſcilicet vera, interpretatiua, & ſimilitudinaria iuxta gl. receptam in c. 2. de bigam. quam ſequuntur ibi Ant. & alij, & dixit auream Rota deciſ. 447. in nouiſ. & declarauit Speculator, de diſpenſ. §. iuxta, n. 6. Vera eſt eiſ cui

eiſ qui habuit & cognouit duas vxores veras, altera mortua, altera d. c. debitum, quamuis vtramque, vel alteram antequam fuiſſet Chriſtianus habuiſſet, d. c. deinde, & c. acutiſ, 26. diſt. Interpretatiua eſt quam incurrit iſ qui fingitur duas vxores habuiſſe, qualis eſt contrahens cum vna ſola, ſed vidua, aut cum corrupta per alium, c. Maritum, 33. diſt. ſecus ſi per ſe, gloſ. recep. in c. ſi. de Bigam. & c. 2. de cler. coniug. Idem ſi cum virgine quam poſt commiſſum adulterium cognouit, c. ſi cuius, 24. diſt. quamuis per ignorantiam id contingeret, glo. recep. in d. c. ſi cuius, Pan. in c. ſi vir. de adult. qualis eſt etiam contrahens cum vna validum matrimonium, cum alia inuvalidum, aut cum duabus de facto, & cum neutra validè, ob aliquod impedimentum viuentibus ambabus, aut cum vna mortua altera.

Similitudinaria eſt, quam incurrit ordine ſacro inſignitus, vel voto ſolemni adſtrictus, cum aliqua etiam vnica contrahens & cõſummans, c. quotquot, 27. q. 1. & c. ſin. de Bigam. licet illa ſit virgo, vt ſentit Ang. verb. Bigamia, §. cui conſentiunt Sylla. verb. Bigamia in princip. & S. Ant. 3. part. tit. 21. cap. 1.

Primo, per d. c. quotquot. II. Quod licet neque de iure, neque de facto contrahat cum duabus vel vna corrupta validè, tamen habet affectum contrahendi cum opere ſubſequento, poſteaquam per ordinem ſacrum, vel votũ ſolemne contraxit ſimilitudinariè cum Chriſto. Dixi (ordine ſacro inſignitus, vel voto ſolemni adſtrictus) ad ſignificandum, quod nec laicus, nec minoribus tantum initiatus contrahens cum vidua ſiue corrupta inuvalidè, ſiue nulliter propter aliquod impedimentum efficiatur irregularis, vt in ſacra Pœnitentiaria nuper cõcluſum fuit. Tum quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non contrahitur, niſi in caſibus à iure expreſſis, c. iſ qui, de ſent. excom. lib. 6. Non obſtat Rota deciſ. 1. de Bigam. quæ per c. ſin. eiſdem tit. tenuit contrarium in clerico minorum ordinum, quia non aduertit integram rationem decidendi illius, c. ſin. eſſe prædictam, quæ ceſſat in tali clerico. Tum quia non obſtat, c. nuper eodem tit. quia loquitur de preſbytero, & verbo, clericis, in eo poſito, addit Innoc. cõſtitutus in ſacris: Nec etiam obſtat, d. c. ſin. quia loquitur de Subdiacono, nec ratio in eo expreſſa, ſcilicet, quod habuit affectum contrahendi opere ſubſequento, quia non eſt integra, ſed integrandam ſupplendo (& quia iam ſimilitudinariè contraxerat cum alia) quæ ſuppletio colligitur ex ipſo textu, non fruſtra loquente de ſubdiacono, cui eſt annexum votum ſolemne caſtitaſtis, cap. A multis, de ætat. & qualit.

III. Quod non incurrit quis ſine matrimonio de iure, aut facto contracto, eo quod habeat concubinas etiam multas, etiam ſi eas coniugatus cum vna ſola virgine haberet, c. penult. de Bigam. & c. ſin. 34. diſt. Neque eo quod cum deſponsata alteri per verba de præſenti matrimonium contrahat, modo adhuc illa virgo eſſet, c. debitum, de Bigam. neque etiam ſi cum multis contraheret, ſi non haberet copulam, niſi cum vna tantum.

III. Quod qui matrimonium cum muliere ſcurrili, ſerua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, non eſt bigamus, ſi erat virgõ, quanquam mortua illa, non debet ordinari, c. ſi quis viduam, 2. 34. diſt.

V. Quod quicquid aliqui dicant, pro certo habetur poſſe Papam cum Bigamis diſpenſare ad ordines, vt ait Innoc. in c. 2. de Bigam. & c. ad audientiam, de homicid. & S. Thom. in quodlib. 4. art. 8. quẽ ſequitur Anchar. in c. 1. de Bigam. & Rota

& Rota, decif. 447. & Comm. fcilicet, in omni bigamia poffe Papam difpenfare, quia omnis irregularitas folo iure humano introducta eft, licet fuerit inducra à S. Paulo, c. lector, cum gloff. 34. dift. quamuis in vera non folet, neque poffit fine magna caufa ordinaria potefiate difpenfare iuxta. Rot. receptam in d. decif. 447. in interpretatiua verò, & fimilitudinaria folet, & potefit faltem cum iufta.

VI. Quod nemo alius à Papa, in vera vel interpretatiua ad ordines facros potefit difpenfare iuxta omnes, neque ad minores, iuxta Io. And. Anch. & Philip. in c. 1. de Bigam. lib. 6. vbi bonus textus, & ibi Domin. quanquã S. Th. in 4. dift. 27. & Sylu. verb. Bigam. q. 6. oppofitum dicant, & Rota in decif. 447. Quorum opinio admitti poffet quoad vsum ordinum fufceptorum, argu. d. c. lector, fed non ad accipiendum nouos.

VII. Quod fuper fimilitudinaria fi illa erat virgo, Epifcopus difpenfare potefit, c. 1. cum gloff. qui cler. vel vouent: quod ibi tenet Pan. cum Card. Præpofit. & Communi.

De fecunda fpecie irregularitatis, ex defectu corporali.

Irregularitas ex quali defectu membri, vel vifus nafcatur, nu. 198. & quæ quoad vnum officium, & non quoad aliud, in qua folus Papa difpenfat, num. 199. & 200.

Irregularitas illegitimitatis quos notat, & à quo tollitur, num. 201.

Irregularis quis minor, num. 202. æger, obfelfus, lunaticus, furiofus, hermaphroditus, n. 203. feruus, infamis, & abftentius, num. 204.

198 Dico primo, quod defectus cuiuslibet membri principalis contingens ob culpam inducit fecundæ fpeciei irregularitatem, c. 1. c. fi euangelica, 55. dift. quamuis membrum fit occultum, neque facultatem vtendi ordine impediatur, vt funt pudenda, c. fi quis abfciderit, & c. seq. 55. dift. quamuis quis fibi non abfcindat, fed alius fua culpa, quia iuffit aut rogauit, aut quia rei illicitæ dans operam, id cafu perdidit, arg. c. Presbyterum, c. conuinebatur, de homicid. aut in pœnam alicuius delicti ab inimicis fait illi abfciffum, vt Hoflien. in fuma de corpore vitiat. §. Et quæ, & in c. ex parte, eod. tit. quem fequuntur Io. And. & Com. determinauit, de eo cui maritus mulieris cum qua fuit deprehensus, pudenda abfcidit, & à fortiori, fi iure abfciffa fuere, arg. cap. fin. de temp. ordin. II. Quod etiam defectus partis membri, quam ipfe per indignationem abfcidit, eam inducit, c. qui partem, 55. dift. quamuis facultatem naturalem bene celebrandi, non adimat, fi eft notorium quod per indignationem, & impatientiã fecit, & alias non, iuxta Anton. & Card. in c. fin. de corpore vitiat: quanquam de eo Villadieg. dubitet, vbi fupra, col. 38. & poffunt conciliari, dicendo quod non eft irregularis ob defectum membri, fed ob notorietatem peccati, quod abfcindendo commiffit, d. cap. fin.

199 III. Quod neque imbecillitas membri, neque eius defectus contingens abfque propria culpa, nifi impediatur celebrationem, irregularem efficit, qualis eft illius cui confilio medici, aut chirurgi propter valetudinem, aut ab infidelibus, aut ab inimicis fine fua culpa abfcinditur. Qualis illius qui natus fuit fine pudendis, aut poffit

aut poffit per vim à parentibus, aut alijs castratus, qualis claudicatio eius, cui fcipio in altari nõ eft neccffarius, gloff. c. fi quis in infirmitate, 55. dift. qualis macula oculi, quæ non priuat vifum, neque notabilem deformitatẽ tribuit, c. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriusque oculi, fi non funt notabilis deformitatis.

III. Quod verum videtur, quod iam pridem respondi, fcilicet, quod quamuis monoculus fit irregularis, d. c. fi euangelica, non tamẽ qui caret vifum oculi dextri, qui alijs videtur fanus, & finiftro quantum fatis eft ad bene celebrandum cernit, licet gloff. in c. 2. de verb. figni. lib. 6. idem de carente oculo, & de carente eius vifum videatur cenfiffie, etiam fi integer appareat fecundum Alex. in cap. Hincetiam, 49. dift. & Vuendel. in 4. dift. 15. q. 1. col. 18. Quod teneri potefit de oculo finiftro, quem ftylus Romanus oculum canonis appellat, cum eft neccffe videre eo, vt canonem Miffæ fine indecora, & nimia faciei ad populum conuerfione legere poffit, alias fecus, quod nuper confuluimus ei, qui vifum dextri oculi tantum valebat, vt fine tali conuerfione legere poffet, magis enim deformitas quàm defectus vifus videtur in hoc expentus: & ideo c. fi euangelica, difponens de carentia oculi, quæ grauem inducit deformitatem, non eft extendendum ad carentiam vifus, quæ eam non facit, argum. cap. odio, de regu. iur. lib. 6.

V. Effe errorem vulgi, dicere, oportere eum cui abfciffa funt pudenda, ea arefacta, aut in puluerem redacta fecum gellare ad celebrandum, vt ait gloff. fing. recept. in c. Eunuchus, 55. dift. & Hoflien. in c. fin. de corp. vitiat. dicit melius etiam fore, quod nonnulli neque viridia gellarent, cuius falsum dictum, eft verum quando ob illud non effent irregulares.

VI. Quod quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum, faltem fine notabili horrore, deformitate, aut scandalo, irregularem efficit, fiue incuratur culpa, fiue fine ea, c. pen. & cap. fin. de corp. vitiat. quæ eft regula Pan. in c. 2. de cler. agrot. quam dixit fingul. Villadieg. de irregul. col. 39. quod ipfum de membro fuperuacaneo, aut nimis grandi dicendum, arg. gloff. d. c. qui partem. Quis autem defectus aut deformitas fit talis, determinabit Epifcopus iuxta Innoc. in c. 1. de corp. vitiat. per c. 1. eiusdem tituli receptum per Card. & Anto. & non confelfarius, neq; alius prælatus eius qui eft ordinandus; quamuis fit religiofus Sylu. verb. corpore vitiat. quæft. 1.

VII. Quod defectus aut excessus membri, qui aliquem efficit inhabilem, ad exercendum aliquod officium ecclefiafticum, efficit irregularem ad illud, non autem ad aliud fecundum Pan. in c. 2. de cler. agrot. per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quod membro aliquo captus fit, non potefit miffare, fed fic pœnitentes abfoluere, & aliqua alia officia exercere: Quod verum nobis videtur, quando non incurriffet eum sponte, aut fua culpa iuxta Villadieg. vbi fupra col. 39. & probatur per dicta fupra, & quoad iam ordinatos, non autem quoad ordinandos, arg. c. fin. de corp. vitiat.

VIII. Quod in ifta irregularitate folus Papa difpenfat, fecundum Innoc. in c. 1. de re iud. lib. 6. & in c. 2. de corp. vitiat. receptum à Ioan. And. & Ant. in c. fignificauit, de corp. vitiat. licet Villadieg. col. 49. Sylu. verb. corpore vitiat. q. fin. & aliqui alij contrarium teneant.

201 IX. Quod defectus natalium, siue ut ita dicam, illegitimitas, qui ad defectum corporalem redigitur, includit omne illegitimum genus, gloss. c. nisi cum pri- dem, de renunciat. verb. manseres, & c. per venerabilem, §. quod autem, qui filij sint legit. & omnes facit irregulares, c. 1. & fin. de fil. presb. quamuis eorum defectus occultus sit, & publicè habeantur pro legitimis, quales sunt multi quos coniugata ex adulteris habuerunt: adeo quidem, ut qui scit aut credit per dictum matris se talem esse, legitimationem occultam debet petere, quæ faciliè illi conce- detur iux. Ant. in d. c. 1. post Host. quamuis marri adulteræ credere si nolit, non teneatur, iuxta eosdem ibidem, & dicta supra c. 16. à n. 45. & alia super hoc vide supra nu. 194.

X. Quod in hac irregularitate solus Papa ad ordinem sacrum, dignitatem & beneficium curatum dispensat, sed ad minores & vnum beneficium simplex, po- test etiam Episcopus, c. 1. & 2. de fil. presb. lib. 6. & professio religionis ad omnes ordines, c. 1. de fil. presb. non tamen ut possit esse prælatus, aut prælata, Palud. in 4. dist. 43. q. 3. etiam cum dispensatione Episcopi secundum Villad. vbi supra col. 39. & efficaciter probatur per c. 1. de fil. presb. verb. nullatenus, adiuncta gloss. fin. Clement. Vt hi qui, verbo nullo modo, de ætat. & qualitat. quatenus habet, per ver- ba illa (nullo modo) tolli potestatem dispensandi Episcopis.

202 XI. Quod ætatis defectus qui etiam ad defectum corporalem reducitur, dum durat, irregularem facit iuxta Villad. vbi sup. col. 39. facit c. fin. de tempo. ord. lib. 6. Quæ verò ætas in ordinando requiratur, dictum est supra c. 25. n. 106. Et quan- quam ordinatus ante legitimam ætatem, characterem accipiat, licet sit infans, & ordinetur presbyterio iuxta Arch. in c. si quis suadente, 17. quæst. 4. non tamè or- dinum executionem, neque priuilegia ad eam pertinentia, quamuis sic ad cha- racterem spectantia, qualia sunt canonis & fõri, iuxta d. c. si quis suadente, & c. 2. de foro comp. & Clem. hi qui, de ætat. & qualitat. verb. constitutus, iuxta gloss. Clem. fin. de ætat. & qualitat.

XII. Quod in hoc defectu solus Papa dispensat, iuxta gloss. & Card. ibi, quam- uis sit religiosus, non obstantibus priuilegijs quæ videntur exclusa per Concil. Trident. sess. 23. c. 12. de refor.

XIII. Quod lepra quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregu- laritatem inducit, & non solum susceptionem ordinum, sed vsus susceptõrum im- pedit, c. cum percussio, 7. q. 1. & c. de rectoribus, & c. ex parte, de cler. agrot. quod ipsum in qualibet alia corporis infirmitate, quæ notabile scandalum ordinum v- sui præbet, videtur dicendum, saltem quoad actus in quibus id facit, argum. l. il- lud, ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prælat. & in hac solus Papa dispensat, argu. notat. in cap. at si clerici, §. 1. de iud. & Villad. vbi supra col. 48.

203 XIII. Quod qui patitur epilepsiam, quam quidam appellant Epilentiam, a- lij morbum caducum, cap. in litteris, 7. quæst. 2. Arreptitus item, Energumenus, aut à dæmone obsessus, est irregularis iuxta Aluar. de Planct. Eccles. lib. 1. cap. 48. F. qui dicit Epilepsiam duplicem esse (quod ille philosophicè declarat) & quod solus Papa super ea dispensat per notat. in dicto cap. at si clerici, & Villad. vbi supra colum. 48. & adeo est irregularis, ut semel hoc morbo infectus, nun- quam amplius possit ordinari, quamuis omnino sanus appareat, argum. §. fin. 15. quæst. 1.

quæst. 1. neque qui iam ordinatus est, si sæpe decidit, neque etiam si raro, modo spumas ore vomat, celebrare potest, alias sic, ut colligitur ex c. communiter, & duobus seq. 33. distin. & cap. illud, c. nihil, 7. q. 1. & c. penult. 7. q. 2. adiuncto so- cio præparato ad perficiendam Missam incæptam, si fortè morbo corripereetur, d. c. illud, & d. c. nihil, exceptis obsessis à dæmonibus, qui nunquam celebrare de- bent, ut sentit S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 5. & Villad. col. 42. vbi supra, & quod dici- tur de epileptico, Idem de amente, lunatico, & furioso, iuxta eundem ibidem di- cendum est.

XV. Quod Hermaphroditus qui est vtroque sexu præditus, nõ est capax cha- racteris, si sexu fœmineo magis quàm virili præstet, & licet sit eius capax, si magis virili quàm fœmineo pollet, non debet tamen ordinari, arg. c. illiteratos, 36. dist. & c. fin. 49. dist. secundum S. Ant. vbi supra c. 6. §. 5. receptum, quia est monstrum, & in hac solus Papa dispensat per prædicta.

XVI. Quod est irregularis seruus, sic ut non possit sine facultate sui domini or- dinari, & si cum illa ordinatur, sit liber, illo vero ignorante, vel contradicente, ma- net seruus sicut antea, si non initiatur nisi minoribus. Et si initiatur subdiaconatu, vel diaconatu, se liberare potest, dato alio seruo æquali sui loco, aut iusto pretio so- luto. Ad presbyterium autem promotus, manet liber dato suo peculio, aut redi- mendo se, si peculium non habet, & si nec illud habet, nec hoc facere potest, satisf- faciet præstando domino obsequia non indecentia presbytero, iuxta S. Anto. vbi supra c. 6. §. 6. & colligitur ex c. 1. 2. & 3. & c. nulli, & c. ex antiquis, ex c. frequens, 54. dist. & toto tit. de seruo. non ordin.

XVII. Quod infamis tam facti quàm iuris infamia est irregularis, c. infamibus, 204. cum gloss. & notat. ei per Franc. de reg. iur. lib. 6. & c. 2. iuncta gloss. fin. de ordin. cognit. & c. ipsi Apostoli, 2. q. 7. in qua, cum nascitur ex infamia iuris, solus Papa dispensat, iuxta Villad. vbi supra col. 50. nisi quando Episcopus dispensans super delicto, ad quod sua facultas se extendit, accessorie infamiam demit, iuxta gloss. sing. c. Euphemium, §. 1. 2. q. 3. cui similis in c. Domino, 50. dist. & ea quæ post Decium dicimus, in c. at si, §. 1. de iudic. In ea verò quæ nascitur ex infamia facti, qualis est illa quæ nascitur ex crimine graui notorio, etiam Episcopus dispensat, ut dictum est supra. Quin etiam pœnitentia iusta, & emendatione vitæ, interdum aliqua tollitur, quia omnis res per quascunque causas componitur, per eadem dissoluitur, c. 1. de regul. iur. & c. testimonium, de testib. & gloss. c. primum, 25. dist. in fin.

XVIII. Quod qui vinum non potest bibere, quin euomat, est irregularis glos. sing. d. c. ipsi Apostoli, cum quo etiam Papa non posset dispensare, nisi teneatur eum posse dispensare, ut qui celebrat, non sumat sub vtraque specie, contra cap. comperimus, de consec. dist. 2. & c. illiteratos, 36. dist. c. fin. de temp. ord. lib. 6. De quo tractare hic non conuenit. Non video tamen, cur is non possit promo- ueri ad ordines minores, cum non teneatur communicare sub specie vini, etiam si seruaretur, c. peracta, de consec. dist. 2. quo gloss. illa mouetur.

De Tertia specie Irregularitatis, ex aliquo defectu animæ.

Irregularis quis Idiotæ, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat, num. 205.

205 Dico I. Quod Idiota siue illiteratus, penitus ignarus literarum, est irregularis, c. illiteratos, 36. dist. de quo latè dixi in prælectione, c. si quando, de rescript. pag. 39. nu. 45. & 50. Nunc autem addo Concil. Trid. sess. 23. quod c. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonsuram, eum qui nescit legere & scribere, & ad 4. minores, eum qui saltem Latinam linguam non intelligit.

II. Quod raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa dispensat, quamquam sic indirectè, dispensando super ætate necessaria ad discendum, vt dixi in prælect. c. si quando, de rescript. pag. 57. De amentia verò, & defectu iudicij continuo, vel interpellato supra, §. proximo memi. imus.

III. Quod defectus fidei irregularem facit, ita vt qui non est baptizatus, non est capax ordinis, c. 1. & c. veniens, de presbyt. non baptiz. quamuis sit catechumenus & sanctus: Quia character ordinis præsupponit characterem baptismi, iuxta Ioan. Andr. & Commu. in d. c. 1. Neque baptizatus, si est hæreticus, aut fautor hæreticorum, quamuis sit iam conuersus, c. si quis omnem, l. q. 7. & c. 2. §. Hæretici, de hæret. lib. 6. neque etiam filius hæretici, qui talis excessit vsque ad secundam generationem per lineam virilem, aut vsque ad primam per fœmineam, d. §. Hæretici, & cap. statutum, 2. eod. tit. & lib. Neque Saracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, siue recenter conuersus, aut baptizatus, c. 1. & 2. 48. dist. & c. constituit, 17. q. 4. Dixi (recenter cōuersus) & non nouus Christianus, quia vulgus nouos Christianos appellat etiam ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuersos, in quibus hoc locum non habet, argu. c. eam te, de rescript. vbi Fel. nu. 12. & minus in eorum filijs, quos etiam praua nonnullorum consuetudo, nouos Christianos appellat; quamuis statutis aliquarum ecclesiarum à sede Apost. confirmatis, aliud statutum est.

III. Quod in his irregularitatibus defectus animæ, solus Papa dispensat, arg. eorum quæ supra proximo §. dicta sunt, & notatur in §. 1. c. at si, de iudic. Neque ille satis bene potest in defectu iudicij continui, vt sentit Bald. in cap. cum adeo, num. 10. de rescript. Neque in defectu baptismi, quia ea iure naturali aut diuino in eo qui est ordinandus requiruntur, iuxta illa quæ adduximus in d. c. si quando, pag. 28. & 29.

De Quarta specie Irregularitatis, de homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

Deformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio, num. 206. & seq.

Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & solus qui, & c. nu. 207. & 208. & 114

Iudex, accusator, testis, & c. qui fuerunt causa deformationis sequuntur, n. 209. & seq.

Causa propinqua deformationis quid & quotuplex, & mult. & illata, num. 211. & seq.

Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem iustam, quam iniustam, num. 213. Irregula-

Irregularis non est sic dans arma, hortans, iuuans, pugnans, & c. contra Aluerum Pelag. nu. 214. Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum, num. 215.

Irregularis deformans ob defensionem parentum, & patriæ, & c. non autem denunicans, & c. numero 216.

Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto, numero 217. & cum malè ordinato sic, numero 245.

Dico I. Quod hæc oritur ex occisione vel mutilatione membri hominis in casu licito. Quia visum est ecclesiæ non posse eum satis referre lenitatem atque mansuetudinem D. N. IESU CHRISTI, qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit, eum, qui occidit vel mutilat etiam licitè, per dicta S. Thom. 2. sec. q. 40. ar. 2.

II. Quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes, auris, arg. c. singula, 89. dist. quare digitus r. o. est membrum, sed pars membri, iuxta Barth. receptum in l. 2. ff. de public. iudic. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2. sec. q. 95. art. 1. quem sequitur Sotus lib. 2. q. 5. ar. 1. de iustit. & iur. l. quod à communi opinione valde præsertim recepta, non est discendum, sine textu aut ratione necessaria, iuxta c. de quibus, 20. dist. & Ioan. Andr. recept. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. II. Quod Caiet. confitetur quod ille cui vnus digitus abscinditur sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & cōsequenter non perdidit mēbrum, cum amissio mēbri apparētis irregularem faciat, iuxta omnium mentem. III. Quod in l. item effilius, ff. de edil. edi. habetur, quod habens abscissum vnum digitum, habet abscissam partē membri, & non ij sum membrum. Et in l. non sunt liberi, ff. de stat. hom. innuitur habentem æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. IIII. Quod falsum est id quod Caiet. pro se adducit, scilicet, quod vt sit n. embrum, non est necesse vt habeat officium distinctum ab alijs membris, & satis est quod sit socius, & adiutor in illo officio faciendo. Quia etiam pars digiti, manum in suo officio iuuat, at tamen non est membrum, vt ipsemet fatetur, & cap. 1. de corp. vitiat. ab ipso citatum potius pro nobis quam pro eo facit, quamquam neutram partem probat. V. Quod non est verum id quod assumit, scilicet, Testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere, quia quamuis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrum. Nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit, c. qui partem, 55. dist. & cap. 1. de corp. vitiat. quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur. VI. Quod nullus æquus iudex iudicare auderet, quod statutum irrogans magnam aliquam pœnam in abscindentem alteri membrum, includat digitum abscindentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum, ponens sex casus in quibus digitus habetur pro membrō, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam, quæ hanc exclusionem Barthol. expressè teneat, licet Soto fuerit visum id tenere, gloss. Clem. 1. de homic. quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

II. Quod quamuis paria sint quoad hoc, interficere, & membrum abscindere, Clem. 1. de homic. non tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitare, etiam adeo vt nihil eo facere possit, secundum Card. Pan. & Præposit. in c. 1. qui cler. vel vo-

vel vouent. post Cald. ibidem, quia saltem excusat à deformitate. Contra quod
 207 tamen facit quod idem Pan. in d. c. cum illorum, quem sequuntur Angel. Syl.
 & quidam alij, contrarium tenuit, asserens quod Clem. 1. de homic. quæ de hoc
 loquitur, pro diuersis ponit mutilare & truncare: & quod per mutilare intellexit
 debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. in eadem, Clem. 1. col. 6. ait quod irregularis
 est, qui facit alium irregularem, id est, inhabilem ad sine scandalo celebrandum,
 quæ duo assumpta esse falsa, iam pridem probauimus Conybricæ. Tum quia præfata,
 Clem. 1. non habet truncare, sed solum mutilare, ut palam est. Tum quia, ut supra
 dictum est, n. 250. per c. is qui, de sent. excom. lib. 6. irregularitas non contrahitur,
 nisi in casibus à iure expressis, è quibus non sunt illi quos ipsi de suo addunt.
 Tum quia iura statuentia irregularem eum, qui occidit, aut mutilat, oppositum de
 debilitante significat, arg. c. Nonne, de præsump. & l. Cum prætor, ff. de iudic.
 Tum quia generans filium extra matrimonium, irregularem facit, c. 1. de fil. presby.
 non tamen est ob hoc ipse irregularis, & iudex furem furti damnando, facit eum
 irregularem, c. tantis, Daniel. 8. dist. & c. omnipotens, de accusat. ipse tamen ob
 hoc non est irregularis. Tum quia membrum aridum, verè est membrum, c. sicut
 vrgeri. 1. q. 1. ibi, si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

208 IIII. Quod ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo deformare, loco illorum
 verborum occidere, & mutilare membrum, & non abs re, quia vterque potest
 dici deformatio, Mutilatio quidem, quia tollit formam figuræ accidentalem,
 occidens autem, quia tollit formam substantialem, arg. eorum quæ habentur in
 c. de fabrica, de consec. dist. 1. & in c. in quadam, de celeb. Missar.

209 V. Quod omnis & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus
 hominem deformat in casu licito, alio quàm infirmitatis, aut dat causam propinquam
 deformandi aliquem, aut saltem ut citius deformatur, quàm alias fuisset deformatus,
 extra necessitatem inuitabilem suæ vitæ defendendæ. Dixi (iam baptizatus)
 quia per mortem iustam anteriorem, irregularitas non incurritur, per c. si quis
 viduam, 50. dist. secundum Pan. & Præposit. in c. gaudemus, de diuort. &
 Card. in Clem. 1. n. 13. de homic. quem ibi secuti sumus, cum gloss. in Summa, 51.
 dist. & in d. c. si quis viduam, & Innoc. in d. cap. gaudemus, & Villad. vbi supra
 col. 45. Non quia infidelis sit incapax omnis irregularitatis, est enim capax Bigamie,
 c. Acutius, 26. dist. sed quia iura solum constituerunt hoc de actibus baptizatorum,
 d. c. si quis viduam. Per quod soluitur argumentum quod ad oppositum tenendum,
 Villad. induxit, vbi supra col. 44. Dixi (deformat) quia nisi deformatio sequatur,
 non incurritur. Dixi (hominem) ad includendum eum, qui deformat Saracenum,
 aut alium infidelem, & excludendum eum qui solum corpus mortuum, aut antequam
 animetur deformat, ob dicenda infra nu. 218. Dixi (in casu licito) quia qui in alio
 hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speciei, scilicet,
 delicti, de qua d. nu. 218. Dixi (alio quàm infirmitatis) quia deformitas ob
 illam inducta, deformatorem irregularem non facit, neque deformatum, si per
 hanc facultas rectè celebrandi non adimatur, cap. si quis à me, cum 3. sequi. 55.
 distin. Dixi (aut est causa) generaliter ad includendum quatuor causas, scilicet,
 efficientem, materialem, formalem, & finalem, de quibus infra

nu. 219. Dixi (propinqua) quia non sufficit esse remotam, arg. c. de occidendis, 23.
 q. 5. & gloss. sing. c. de cetero, de homicidio. Causa vero propinqua quoad hoc
 est dictum vel factum licitum sufficienter in deformationem inde sequutam.
 Dixi (licitum) quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi
 (directum) quia oportet ut sit tale quod tendat in deformationem ex se siue
 suapte natura, vel intentione operantis, ut est ictus mortifer etiam sine intentione
 occidendi, vel contra, ictus ex se non deformatoris, cum intentione deformati.
 Dixi (sufficienter) quia non sufficit qualiscunque: non enim sufficit directio
 quæ minimus ictus ex se dirigitur in deformationem, neque directio per quamlibet
 generalem intentionem, qualem habet qui præbet arma militi ad bellum iustum
 generaliter, & qui horariat generaliter exercitum ad prælium iustum, & ad
 victoriam, etiam iuuando sine intentione speciali deformati. Dixi (saltem) quia
 sufficit ut sit causa ut deformatur citius quàm alias deformatetur. Dixi (extra
 necessitatem inuitabilem) quia hæc excusat, iuxta Clem. 1. de homic. quauis ante
 illam oppositum tenuit Tho. 2. sec. q. 64. art. 7. ad 3. eo quod nondum per illam
 hoc ius nouum erat inductum, ut opinatur Caiet. ibi, licet illa non contineat
 verba ius nouum denotantia, sed parui refert an nouum, an vetus contineat.
 Idem autem esse de deformatore ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit
 Card. in d. Clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque
 fuga, neque clamore, neque vlllo alio modo, nisi interficiendo aut deformato
 aggressorem, eam vitare potest, iuxta gloss. Clem. 1. & c. suscepimus,
 cod. tit. quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum
 ne aggressorem interficiat, teneatur tamen quoad vitandam irregularitatem,
 ut rectè Pan. declarauit in c. olim, nu. 17. de test. spol. & senserunt
 gloss. d. Clem. 1. verbo non valens, & c. suscepimus, cod. tit. verb. interimetur,
 quia hæc sine peccato incurritur, ut supra dictum est, non tamen dicitur
 fuga posse vitare cui ipsa est periculosa, secundum Cōmunem, quam sequitur
 Fel. in d. c. suscepimus. Dixi (sequutam) quia sine illius consequitione,
 alia non sufficerent, etiã si alia pœna sanguinis irrogaretur, iuxta dicta
 sup. n. 193. & gloss. recept. in c. si aliquis, de homicid. Dixi (inde) quia non
 sufficeret aliunde, nam si captus à iudice contra quem sum testatus, occideretur
 ab alio quàm à iudice, vel ab eo alia de causa, vel nõ moueretur per meum
 dictum, quia non vidit, vel flocci pependit, nõ esset irregularis, quippe,
 quod ex meo dicto non fuit sequuta mors. Ex qua regula sequitur. Primo
 quod est irregularis huius speciei Iudex iuste procedens, accusator
 aut promotor fiscalis, testis, & notarius qui sententiam scribit, aut
 pronunciat aut testimonia testium scribit, aut legit quando publicatur,
 scribens aut dictans literas quibus iubetur deformatio, agens, aut procurans
 contra reum talem deformationem patientem, etiam pro reo qui vicit cum
 condemnatione talionis, per quam accusatus fuit deformatus: Assessor,
 & quilibet alius officialis, c. aliquantos, 51. dist. & c. Clericis, & c. sententiam,
 ne cler. vel monach. & gloss. summe 15. distin. & Clem. 1. de homic. omnes enim
 hi deformat, vel dant causam propinquam deformati, per prædicta. II. Quod nõ
 est irregularis qui alteri arma præbet, ut se alias se defendere non valentè
 defendat si ille aggressorè deformat, quia quum per se ipsum deformatio non
 incurretur, per fin. d. Clem. à fortiori non incurretur faciendo id per alium,
 arg. c. penult. de homicid.

III. Quod è contrario qui dat arma proximo non valenti se sine illis defendere, & ille occidat inuadentem, est irregularis, quia tota regula conuenit ei, quum non det illa ad necessariam suæ vitæ defensionem, & à fortiori si non daret illi arma, sed ipsemet illis occideret eiusmodi inuadentem, vt tenet gloss. fere ab omnibus recept. in d. Clem. verb. suum, solerter ab illa expensum.

213 IIII. Quod est irregularis qui deformat alium ob defensionem iustam vitæ alterius, etiam patris, aut matris, etiam in bello iusto, etiam in casu in quo nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa caperetur, aut exercitus iustum bellum gerēs fugeretur, & à fortiori qui ob iustam defensionem sui honoris & bonorum, aut proximi deformat licet id iustè faceret, quod fieri posse dictum est, c. 15. nu. 2 & 3. post alios citatos ibi, & latius in c. olim, 1. de rest. spoliat. quia solus ille qui necessitate inuitabili suæ personæ deformat, ab illa excusatur, dicta Clem. 1. cum gloss. fere ab omnibus recepta, de homicid. Caiet. 2. sec. q. 40. art. 2. Nec obstat quod de offi. simus Fortunius in l. vt vim, ff. de iust. & iur. col. 9. oppositum tenuit, quem aliqui sequuti sunt, moti eo quod non incurrit excommunicationem qui clericum propter defensionem necessariam proximi percutit, iuxta Innoc. recept. in c. si vero, de sent. excomm. quod certum est licere. Imo & interdum oportere proximum defendere c. dilecto, de sent. excomm. lib. 6. c. quantæ, eod. tit. in antiq. Non inquam hæc obstant, quia excommunicatio generalis non incurritur sine peccato mortali, vt supra eod. cap. n. 9. dictum est, irregularitas autem sic, per dicta r. 206, & quia non sufficit iustam esse deformationem quo non inducat irregularitatem, & quia sequeretur quod qui defendendi honoris aut bonorum causa in casu licito interficit, non foret irregularis, quod asserere esset mille decisiones in theoria & praxi receptas sine ratione sufficienti mutare, contra textum fere expressum in d. Clement. vbi gloss. recepta fere per omnes hoc tenet. Dixi (iustam) quia qui ob iniustam defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deterioris & difficilius dispensationis, nullam tamen harum incurrunt, qui iudicibus denunciant prodiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione se hoc facere solū vt impediuntur ne fiant, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur, etiam si sint clerici eiusmodi denuntiantes, vt supra, c. 18. & in repet. c. inter verba, 11. q. 3. diximus: modo ea extra confessionem sciant, quia licet clericus qui alium ob alienas iniurias corā iudice etiam cum prædicta protestatione accusat, irregularitatem non vitet si Iudex accusatum deformat, vt supra dictum est, non tamen incurreret, si ad euitanda mala quæ imminet eos denuntiet cum prædicta protestatione, præsertim ad id conscientia eum perstringente, per locum à maiori. Quanquam etiam laici qui hoc faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licet non peccent, & clerici beneficiarij vel ordine sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

214 V. Quod eam non incurrunt laici vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen quod mereretur deformationem licet captum ob illud iniuste vel ob alia aliunde ad eum delata deformat, modo non tenerentur credere id euenturum, quia non præbent prædictam causam propinquam, neque interfunt deformationibus quæ per iudicis sententiā fiunt, glo. Pan. & Com. in c. sententiā, ne cler. vel monach. nisi interfunt autoritatem vel auxilium præbendo nil, dicendo aut faciendo quo defor-

deformatio fiat aut anticipetur, quamuis clerici, secundum eandem glo. recep. peccent si eis interfunt sine causa rationabili, vt consolandi aut confitendi cōdemnamur, secundum Pan. ibidem. Quod nostro iudicio restringendum est ad clericos sacrorum ordinum & beneficiarios per supra dicta c. 25. nu. 110. & Angel. verb. cler. 4. §. 1. & Sylu. verb. cler. 2. §. 4.

VI. Quod clericus præsens bello iusto etiam adhortando ad victoriam generaliter, & percutiendo multos propriis manibus, & efficiendo vt commilitones eius ope & hortatu multos occidat, non fit irregularis si per se nō deformat, quia non dat causam propinquam deformandi supra definitam, cum non faciat actum speciatim ad deformationem directum quoad percussos ab aliis: & licet faciat talem quoad percussos à se: illi tamen non sunt deformati, secus si per se deformat, quia licet necessitas defendendæ patriæ, parētum, cognatorum, aut alius proximi à peccato excuset, non tamen ab irregularitate, per proximè dicta.

VII. Quod ex hoc colligitur ratio cur interdum præbere lanceam aut ensē, balistam aut sclopetum, non faciat aliquem irregularem, & interdum sic. Et interdum præbere ante prælium non, & in eo sic, quia interdum dario illa est causa propinqua, & interdum non, & ita interdum inducit irregularitatem, interdum non, non enim facit talem eum qui non dat principaliter ad deformandum licet det generaliter ad bellandum, præliandum & vincendum, vt passim dant patres, patrum, cognati, amici & domini ecclesiastici & seculares, vt colligitur ex Pano. & Com. in d. c. sententiā, & S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. fin. & aliis supra citatis, neque etiam, iuxta Innoc. in d. c. sententiā, qui dat balistam, aut sagittas sagittariis, vt iaciant in hostes, sine tamen intentione speciali vt deformat, sed generali vt vincant, nec eadem ratione qui sclopetum, aut globulos præbet, & à fortiori nec qui dat lanceam, ensē, & alia arma quibus rarius quis interficitur. Neque qui hortatur milites vt animosè & fortiter aggrediantur prælium iustum, vt Deo, iuramento, Regi & Imperatori suis satisfaciant: neque etiam qui in ipso prælio cohortatur, dicens, Præliamini, vincite, iux. Comm. in d. c. sententiā.

VIII. Infertur verus intellectus, c. quod in dubiis, de pœn. quatenus habet 216 sacerdotes qui ad præliandum incitant in bellis esse irregulares, & gloss. c. ita quorunda n, de Iudæ. dicentis irregularem esse qui ad præliandum dar arma, si eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d. cap. sententiā, concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat, esse irregularem, quamuis bellum iustum sit ex parte sua, & illius dicti Innoc. approbati cōmuniter ibidem, scilicet, eum qui balistam aut sagittas præbet ei quem credit interfecturum, si interficit, esse irregularem, quāuis bellum iustum sit, intelligi enim debent de incitante vel dante arma cum prædicta intentione sufficienti ad constituendum causam propinquam deformationis. Contra hæc tamen omnia plurimum vrget quod intentio actualis siue expressa, & virtualis siue tacita æquiparantur in l. cum quid, ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad præliandum & vincendum hostes, virtualiter videtur velle vt percutiant, mutilent, & occidant eos, vel aliquem eorum, quum id non possit cōtingere moraliter nisi ea faciēdo; & qui vult consequens, vult necessarium antecedens, l. 2. ff. de Iuris. omni. iudic. cap. Præterea, de offic. deleg. Secundo, quod qui hortatur suos in prælio iniusto,

secuta deformatione, fit irregularis, ea sola ratione quod videatur virtualiter deformare. Tertio quod dupliciter vult quis aliquid, scilicet, in se vel in causa sua, & quod sufficit velle in causa homicidium ad incurrendam irregularitatem, pro quo est cap. Presbyter, & cap. continebatur, cum multis aliis de homicid. Ad soluendum hæc, & cōstituendum definita supra in hoc dicto, & septimo & octauo corollario eius prædictis quæ nullibi satis resoluta legimus adhibito multo studio & diuino amore per sacra implorata, vigilia Sancti Matthæi anno 1556. ea occurrerunt vna cum cōsideratione quod non omne quod sufficit ad dandam causam propinquam, & habendam intentionem sufficientem deformandi quoad deformationem iniustam, vt incurratur irregularitas, sufficit ad dandam causam propinquam & habendam sufficientem intentionem occidendi quoad occasionem iustam vt eadem incurratur. Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniuste etiam expresso modo ne interficiat, si iussus interficit, est irregularis, quia dat propinquam causam, & habet intentionem ad id sufficientem, c. fin. de homicid. lib. 6. At prælatus qui ciuitati cuius iurisdictionem temporariam habet, gubernatorem præficit, vt iustitiæ munera exequatur, non videtur dare causam propinquam, nec habere intentionem sufficientem vt interficiat, quamquam expressè id non prohibeat, c. de prælatis, lib. 6. Cum tamen certius sit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturum, quàm iussum percutere, occisurum. Tum quia opem ferens & assistens etiam sine armis iniuste præliantibus, dat talem causam, & habet talem intentionem sufficientem vt post Innoc. in cap. penult. de homicid. supra dictum est. Qui tamen assistit iuste præliantibus, non; c. Igitur, cum 3. seq. 23. q. 8. etiam si assiliat armatus, cap. continebatur, de cler. percuss. etiam si hortetur, c. 3. eod. tit. nec etiam si percutiat, d. c. penult. Per quam respondetur tribus argumentis prædictis, quod assumpta in eis sunt vera quidem regulariter, sed fallunt in his quæ spectant ad hanc irregularitatem, quia sicut speciale est in ea vt pro actu etiam iustissimo imponatur, ita speciale est, vt ad id requiratur causa ita propinqua & intentio adeo specialis vt dictum est.

217 IX. Consequitur hæc omnia modus excusandi ab irregularitate prælatos & clericos qui non solum solent interesse bellis sacris, & piis, cum suis subditis & militibus, sed etiam exhortari eos ad præliandum & vincendum, sine tamen intentione speciali ab deformandum per alios, & sine deformatione ab ipsis facta, quamquam nulla probabilis excusandi eos ratio occurrisset, Aluar. Pelag. de planct. eccles. art. 48. modus item excusandi ab ea clericos & fratres Lusitanos, qui magno zelo fidei Christianos, & non minori animo suos in Indiis contra Sarcenos & paganos hortari soleant manibus crucem gestantes, & aciem ipsam præcuntes, qui non irregulares, sed regularissimi. X. Quod est irregularis huius speciei, qui vt consequatur indulgentias, fert ligna quibus hæreticus vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendum, alias non, iuxta S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 2. §. 5. & Comm. Quæ consequitur quod quando antea strangulantur hæretici quàm vrantur, non fieri irregulares eos qui huiusmodi ligna detulerunt, neque etiam quando vini vruntur, si ligna iacta fuerint mortuis iam illis. XI. Quod fit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, satelles, aut custos damnati ducti ad mortem, aut deformationem, vendens item vel commodans scalas, funes, enses,

enses, sagittas, balistas, aut alia instrumenta ad sagittis configendum, ad laqueo suspendendum, iugulandum, autem aut aliud membrum decidendum. XII. Qui capit, aut indicat furem, aut reum vt à iudice capiatur, & qui etiam suæ utilitatis causa tradit aut conqueritur de aliquo apud Iudicem sine protestatione ne procedat ad deformationem c. prælatis de homicid. lib. 6. Quia omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi (etiam suæ utilitatis causa) quia si causa alienæ tantum id faceret, etiam cum protestatione fieret irregularis per d. c. prælatis in verb. suas secundum Commun. quàm Franc. sequitur ibi. Quod autem protestatio non solum verbo, sed etiam mente debeat fieri quoad forum conscientie, dicitur infra num. 227. XIII. Quod etiam est irregularis hortans condemnatum vt admoueat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui acuit gladiū, aut præparat funes aut instrumenta quo citius, & minori cum dolore fiat exequutio, iuxta mentem S. Anto. vbi supra & omnium aliorum.

VI. Dictum principale quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, sed longè facilius, & ex minore causa quàm in sequenti quæ ex actu illicito nascitur: licet post Concil. Trident. in illa si est occulta dispense Episcopus, & in hac non, vt infra nu. 240. dicitur.

De Quinta specie Irregularitatis, ex homicidio iniusto vno ex delictis vnde illa.

Irregularis per deformationem illicitam est omnis & solus ille, & c. nu. 218.

Causæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis, nu. 219.

Causa propinqua deformationis nouè definita, nu. 219. & seq.

Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regula 28. Corollariis ornata à num. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuuante & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alente feram, medico, dormiente & ebrio, non contradicente, consulente, & c. de non denunciante, magistro castigante, ludente illicite, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante à nu. 221. vsque ad nu. 239.

Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert an cito, an tarde exequutio fiat, num. 233. & seq.

Primum dico, quod quoad hunc effectum paria sunt occidere & mutilare siue abscindere membrum non tamen debilitare, vt dictum fuit supra num. 207. & vt ibi, ita hic vtetur verbo deformare pro occidere, aut mutilare seu membrum abscindere.

II. Quod deformatio est triplex, mere voluntaria, mere casualis, & mixta. Mere voluntaria est deformatio intenta seu voluta in se iuste, vel iniuste qualis est quam quis intendit facere iuste vel iniuste, per se vel per alium, iubendo, consulendo, aut cooperando, vel iuuando testimonio, vel patrocinio, ferro, veneno,

aut aliis modis, aut deducendo ad locum ubi deformatur, aut procurando ut fiat aliquid ob quod deformatur. Merè casualis est non intenta seu volita in se, neque in causa ad eam sufficienter ordinata, qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi qui sine talis deformationis prauisione ad eum iuit, vel missus fuit. Illa enim neque est volita in se, neque in causa ad illam sufficienter ordinata. Mixta est quæ non est intenta vel volita in se, sed sic in causa sufficienter in illam ordinata, qualis est facta à seruo iussu palo cadere alium citra deformationem, & testificatio in causa sanguinis, nolentis deformationem. Illa enim non sunt intentæ, siue volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eam ordinata, ut bene declarat S. Thom. 2. sec. q. 64. art. 8. ubi multa Caiet. tamen nec ipse neque alius adeo breuiter, & clarè resoluat.

III. Quod sicut ad soluenda dubia occurrentia circa irregularitatem quarta speciei, posuimus vnã regulam, ita nunc ad soluenda dubia circa hanc, tradimus alteram, scilicet, quod omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis, qui discretus & baptizatus, seipsum aut alium hominem illicitè deformat, aut causam propinquam illicitam illius, aut suæ anticipationis præbet. Dixi (discretus) quia infans & furiosus qui nunquam habuit iudicium, aut amittit illud ante deformationem, eam non incurrit. Clem. 1. de homicid. Dixi (baptizatus) quia prius facta non sufficit, cap. si quis viduam, 50. distinct. & per dicta supra num. 207. Dixi (deformat) ad includendum occidentem & mutilantem, sed non solum debilitantem, etiam sic ut sine scandalo non possit celebrare, ut proximè diximus. Dixi (seipsum) quia cum nemo sit dominus suorum membrorum, l. liber homo, ff. ad l. Aquil. cap. contingit, 1. de sentent. excommunic. etiam irregularitatem incurrit qui seipsum illicitè deformat, cap. si quis absciderit, & cap. hi qui, 55. distinct. quamuis id sancta intentione faciat, ut qui se castrat quo melius castitatem colat, dicto cap. hi qui. Dixi (aut alium hominem) quia non satis deformare embrionem nondum anima rationali animatum, capit. sicut ex tuarum, de homicid. capit. quod vero, & capit. Moyses, 32. quæst. 2. aut cadauer ea destitutum, Archid. cap. si quis, 15. quæst. 1. Dixi (illicitè) quia qui ob morbum consilio chirurgi abscindi facit, aut abscindit aliquod suum, aut alienum membrum, hanc irregularitatem non incurrit, capit. si quis à medicis, & capit. si quis in infirmitate, 55. distinct. quamuis aliam quæ ex defectu corporali nascitur, incurreret, si ob eam fieret inhabilis, aut deformis ad celebrandum sine scandalo, per supra dicta eodem cap. num. 210. Dixi (causa) generaliter, ad comprehendendum quatuor causas, quæ sunt efficiens, materialis, formalis, & finalis, iuxta Aristotel. lib. 2. Physic. & nos colligimus dudum ex gloss. 1. Decretal. & tradit Marian. in hoc proposito in dict. capit. ad audiendam, quæst. 42. de homicid. & consequenter ad includendum eum qui est causa efficiens deformationis, qualis est qui eam facit, iubet, mandat, ratificat, vel iurat, & eum qui est causa materialis illius, qualis est qui dat arma, aut deducit alium ad locum, ubi sunt inimici parati ad deformandum ipsum, & eum qui est causa formalis, qualis est qui instruit, docet, aut consultat, & eum qui est causa finalis, qualis est qui præmium aut receptionem deformatore pollicetur. Dixi (propinquam)

pinquam) quia non sufficit quod sit causa remota, per gloss. singul. capit. de cætero, de homicid. receptam per omnes, qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi (illicitam) quia irregularitas huius speciei, quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltem veniali nascitur, ut statim dicemus. Causa vero propinqua illicita deformationis potest definiri esse dictum aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam, declarando partes eius ut supra numer. 210. excepto quod non requiritur intentio tam specialis ad incurrendam ex causa illicita, de qua hic, quàm ad incurrendam ex licita, de qua ibi, ut num. 211. declaratur. Dixi (suæ anticipationis) ad includendum eos qui dicunt, aut faciunt aliquid, sine quo deformatio quidem sequeretur, sed non tam cito, iuxta Specul. de dispens. §. iuxta, num. 12. & 13. Panormit. in capit. sententiam, ne cler. vel mon. Villad. ubi supra col. 22. Anton. 3. parte, titul. 28. capit. 2. §. 5.

Ex hac regula sic declarata inferitur Primo, quod prima deformatio intenta & volita in se, semper inducit irregularitatem. Secundo, quod nulla secunda, scilicet merè casualis, inducit illam, quia neque est in se, neque in sua causa volita.

III. Quod omnis & sola deformatio mixta sequuta ex opere illicito, quod est causa propinqua eius, inducit irregularitatem huius speciei, capit. tua, c. suscepimus, de homicid. & capit. fin. eodem tit. lib. 6. quæ de opere in se illicito loquuntur, & capit. continebatur, & capit. Presbyterum eodem titulo, quæ de opere licito illicitè facto agunt. Dixi etiam (sola) quia nulla deformatio casualis quæ ex opere licito licitè facto nascitur, facit quem irregularem huius speciei, capit. lazar, cap. dilectus, cap. ex literis, 1. & 2. capit. Ioannes, de homicid. & cap. Prælati, eodem tit. lib. 6. Non dixi ut alias, de opere licito illicitè facto, quia opus licitum illicitè factum, illicitum est, capit. cum minister, 23. quæst. 5. gloss. iuncto textu cap. 1. de collus. dereg. Dixi (quod est causa propinqua eius) quia non sufficit quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio fulminis ictu facta eius qui malè iussus aliquo ibat, quia illa mala iussio, neque de se, neque per intentionem directam in illam est causa propinqua ipsius per prædicta, sicut & culpa præcedens casum fortuitum, non efficit, ut fortuita imputentur, contra l. si creditor, & l. quæ fortuitis, C. de pig. act. nisi illa culpa dirigatur sufficienter ad illum, ut in hac ipsa specie singulariter dicunt Anchar. & Franc. in gloss. penult. capit. fin. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demum culpa præcedens casum, nocet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentem omnium in d. cap. 1. de commod. & cap. fin. de deposit. Mula enim commodata perueniens in itinere ictu fulminis, non perit commodatario, licet propter eius culpam in ludendo vel fornicando, non transit prius locum ubi fulminauit, quia culpa illa non fuit sufficienter directa in illum casum, & in capit. fin. de homicid. lib. 6. ideo mandans percutere citra mortem, si mandatarius occidat, fit irregularis, quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigatur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum, boni viri arbitrio terminandum est, argumen. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis, de offic. deleg.

221 IIII. Pro resolutione eorum quæ contra hæc adduci possent ex Soto lib. 5. quæstio. 1. articu. 9. de iust. & iur. & aliis infra citandis. Dicendum est, quod non est aptus nec verus intellectus quem pro certo dat Sotus cap. tua, de homicid. scilicet, quod monachus qui vtendo chirurgia ob solam pietatem curat vulnus, & aperit ex quo infirmus exponens se vento contra præceptum eius, moritur, non est irregularis; & si ob lucrum curat sic. Tum quia Ioan. And. Panorm. Anan. & Fely. dicunt in vtroque casu esse irregularem quamuis in altero casu, quam in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi veritum peccasse, ibi (licet ipse monachus multum deliquerit officium alienum vsurpando, quod sibi minimè congruebat) & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis (si tamen &c.) palam concludit necessariam fuisse illi dispensationem etiamsi ob solam pietatem curasset.

V. Quod nimis audacter videtur dixisse idem Sot. contra omnes Canonistas, imo & Theologos non esse textum probantem quod ex deformatione casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tum quia capit. dilectus, & capit. ex literis, de homicid. id probant à contrario sensu, quod licet, vt ipse ait, sit infirmum logicis, Iurisconsultis tamen firmissimum est, l. 1. ff. de offic. eius cui, man. est iu. & capit. Apostolica, de his quæ fi. à præl. fin. con. capit. saltem quando desumitur probandum illud cuius contrarium non est iure expressum, iuxta capit. à nobis 2. de sentent. excommunicata. & gloss. capit. significasti de for. comp. vt in proposito contingit. Tum quia prædicta duo capit. dilectus, & ex literis, non solum probant id à contrario sensu, sed etiam à cessante ratione & causa, quod est validum, l. Adigere. §. quamuis, de iur. patr. capit. cum cessante, de Appellat. vt palam est ea perpendenti. Tum denique quia plurimi sunt textus quibus pro regula statuitur, quod qui deformat, irregularis, est capit. miror, capit. si quis viduam, cap. clerico, capit. de his, 50. distinct. cap. continebatur, & capit. Presbyterum, de homicid. & adeo quidem, vt videantur includere etiam eos qui iuste & sanctè, directè aut indirectè, deformat, aut illius causa sunt. Quin multè & in his Sanct. Thom. 2. sec. quæst. 64. artic. 8. contra casum. Clement. 1. de homicid. tenuerunt esse irregularem etiam deformatem ob necessariam suæ vitæ defensionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione in id cogente gloss. l. omnis definitio. ff. de regul. iur. & in Rub. de regul. iur. lib. 6. recept. per omnes. Cumque ius ab hac irregularitate non eximat nisi casu citra culpam deformatem, regula præfata probata relinquitur.

222 VI. Quod deformans embrionem inanimatum vel cadaver exanimatum, non est irregularis per dicta supra num. 218. Nec qui propinat mulieri aut viro potum quo eis generandi facultas impeditur, quia non deformat capit. si aliquis de homicid. neque qui prægnantem abortire facit antequam fœtus anima rationali animetur, capit. sicut ex tuarum, de homicid. quæ quadragesimo die matulo, & octuagesimo fœminæ infunditur, iuxta gloss. singu. in princip. distinct. 5. Si vero nascitur, an fœtus abortiuus quem abortiuit post diem quadragesimum sit mas.

fit mas an fœmina, debet se censere irregularem, qui eius causa fuit, argumen. cap. ad audientiam, de homicid.

VII. Quod non est irregularis qui vulnerat pluries & plurimum, etiam cum maxima sanguinis effusione, etiam abscindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrum, nec vulneratus moriatur, etiamsi maneat inhabilis ad decenter celebrandum, quia non deformat. Monemus autem quod licet auris siue cartilago illa sensum auditus exornans, non videatur esse membrum, eius tamen carentia videtur inducere irregularitatem, ob deformitatem quam in parte adeo edita & publica inducit, argum. cap. qui partem, 55. distinct. & eius quod paulo ante diximus, per illud quod Specul. placuit in §. iuxta, de dispens.

VIII. Quod non est irregularis qui iuste aliquem percutit & non occidit, 2. 23 licet ab aliis sine ipsius culpa occidatur, capit. significasti, 2. de homicid. aut moriatur culpa medici aut malo regimine, aut morbo superueniente, quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito, secus tamen est de iniuste percutiente: nam etiamsi percussio non sit mortifera, est tamen causa, quod alius cum interficiat, aut incidit ob illam in morbum quo moritur etiam culpa medici, vel malo regimine, quia quoad hoc paria sunt interficere, & iniuste percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percutientis, vt singulariter probant capit. Presbyterum cap. ad audientiam, de homicid.

IX. Quod non est irregularis qui non occidit nec mutilat licet debilitet membrum, adeo vt nequeat celebrare per supra dicta. 224

X. Quod est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformatur iuxta gloss. c. ita quorundam, de Iudæ. fundatam in capit. quod in dubiis de pæn. & à fortiori si ipsemet prælietur. Imo & quicquid dicat Specul. titulo, de dispens. §. iuxta versiculo quinquagesimo sexto, & nonnulli alij, nos opinionem Innoc. Panor. & Communem in cap. fin. de homicid. certam putamus, scilicet, quod qui in prælio, vel alia quacunque rixa interfunt illis, ex quorum parte sunt iniusta, auxiliando, vel fauendo sunt irregulares si aliquis in eis deformatur, siue interfunt armati, siue inermes, siue deformat, siue non, siue ob id timor inimicis augeatur, siue non, quamuis non qui interfunt, ad dissuadendum prælium, & suadendam pacem, licet inde non nihil animi suorum parti; & non nihil timoris aduertæ redderetur. Neque etiam qui interfunt iis qui iuste bellum gerunt, etiam ad fauendam, modo suis manibus non deformat, etiamsi animo deformati percutiant, & ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussi vel medici, quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam quod qui suis manibus interficiunt iniusto bello non sunt irregulares huius speciei, sed illius quæ nascitur ex defectu perfectæ lenitatis, de qua supra à num. 206. si sunt laici, nec si sunt clerici, si in itæ ipsis pugna tanta est necessitas, vt excuset à peccato, quamuis non ab irregularitate, vt contingere potest, iuxta notat. per Caeteranum, 2. sec. quæstio. 40. articu. 2. & tractatur supra eodem capitulo, num. 214. & 217. XI. Quod est irregularis huius speciei laicus vel clericus qui alium in iudicio iniuste criminis verentis mortem, aut deformatem

mitatem accusat si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit, quod iter teneat, quomodo inueniet quem quærit; ad deformandum iniuste, si illud sequatur. Iudex item condemnans iniuste & omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes. Dixi (iniuste) quia quamuis laicus qui iuste accusat, sententiam fert, vel exequitur, cum omnibus ad id auxilium præbenibus sit irregularis alterius speciei, vt dictum est supra numer. 209. Non tamen huius quæ est deterior, & diffictioris dispensationis quam illa, excepto clerico ordini facti, qui hoc facit etiam iuste accusando, sine protestatione prædicta, quia facit actum illicitum, iuxta regulam Sancti Thom. 2. sec. quæst. 64, artic. 7. vnde sequitur deformatio.

226 XII. Quod non est irregularis huius speciei nec alterius, qui ad recuperandum sua detinet furem, quoad iudex veniat, aut eidem tradat, neque qui furti sibi facti accusat in iudicio, quamuis suspendatur, modo expresse protestetur, se nolle vt iudex illi interroget pœnam sanguinis, cap. Prælati, de homicid. lib. 6. & alias sic, etiam in foro conscientie, licet id ei verè displiceat, vt colligitur ex gloss. & Arch. in dicto cap. Prælati, & affirmat Calder. probatus ibi à Perus. colum. 2. si autem verè placeat, fiet irregularis, quoad forum conscientie, etiam si scripto verbo protestetur contrarium, secundum Ioan. Andr. Dominic. & Perus. in d. cap. Prælati. Et ideo non semel consulimus quibus id contigit, vt dispensationem obtinerent, quamquam Fely. in cap. postulasti, de homicid. lib. 6. contrarium significet, allegando in id Ioan. Andr. in cap. 2. de homicid. lib. 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominic. & Perus. in d. c. 2. qui cum pro nostra parte allegant, & bene, quia ipse remittit se ad Hostien. in summa de homicid. §. qua pœna, vers. si verum, vbi copiosius quam omnes, id quod nos asserimus, tenet. Nec obstat, quod per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, vt supra dictum fuit, num. 193. per c. fin. 13. q. 1. quia in proposito cum voluntate concurrat accusatio, aut querimonia exterior, quæ ad iudicem defertur & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis qualem ius requirit, ad excusandum ab irregularitate, ius enim non requirit protestationem mendacem & fraudulentam, qualis est præfata. In nullo enim casu mentiri permittitur, c. primum, 21. q. 2. c. super eo, de vsur. Hæc tamen irregularitas non est huius speciei, sed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario qui peccat sic detinendo, tra. lendo, aut accusando, sine dicta protestatione, vt dictum est.

227 XIII. Quod est irregularis huius speciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, si eius amici superuenientes eum deformat, etiam si absque aliquo eius consensu id faciant, iux. Ioan. Andr. in c. Perus. de homicid. recept. à Pan. & Fel. & Comm. quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio. XIII. Quod est irregularis huius speciei qui domi suæ alit, aut custodit feram aliquam bestiam, vt Leonem, Elephantem, aut Ursam, & est in culpa, soluendo vel tenendo solutam, & illa aliquem deformat, secus si non est in culpa, secundum Innoc. Card. & Com. in d. c. ad audientiam, quia quam est in culpa, 228 ex opere illicito sequitur deformatio, non autem, cum non est in ea. XV. Quod est irregularis huius speciei, chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia, aut negli-

negligentia, aut audacia amittendi suæ artis regulas, idus vel ægotus deformatur, alias secus, iuxta mentem Specul. recept. vbi supra nu. 111. & Innoc. & omnium in c. tua, de homicid. Custos item infirmi, qui dolo aut notabili culpa, aut contra consilium curantis præbet aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltem citius, non autem si id faciat bona fide, sine culpa notabili, licet in aliquo errauerit, & potest se liberare scrupulo, consilio doctorum, qui si etiam dubitant, irregularem se debet putare, iuxta Specul. vbi supra, nu. 13. XVI. Quod est irregularis, secundum Specul. vbi supra receptum, qui cum non sit medicus, neque chirurgus, sagittam aut aliud telum corpori infixum percussio reuellit, vt citius moriatur, vel si ob id celèrius moriatur quam alias moriatur, & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit, vt citius moriatur, & qui aliquis horum iubet, rogar, aut consulit, & ob id citius moriatur alias non. XVII. Quod non est irregularis infans, neque dormiens, neque furiosus alium deformat, Clem. 1. de homicid. Infans autem quoad hoc dicitur minor septennio, secundum gloss. prædictæ Clem. quod certum est quoad forum exterius, quoad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si nondum nactus est iudicium sufficiens ad peccandum, & non minor eo, tale iam nactus, vt colligitur ex Ioan. Andr. & Pan. in c. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonif. in d. Clem. fuit defectus iudicij, quod præsumitur post septem annos, & non ante. Et quamuis Zenz. irregulariter recept. per Cardin. & Ioan. Colonien. & Villad. in tract. de irregul. col. 28. & Syl. verb. homicidium, 3. q. 4. dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat. Quia causa fuit illius cum se inebriauit, cap. inebriauerunt, 15. q. 1. nobis tamen nunquam placuit, quoad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat, non est irregularis deformato, iuxta gloss. c. Si quis insanians, 15. q. 1. & Card. ind. Clem. 1. q. 6. & Innoc. in gloss. 2. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim arg. quæ adhibet Maior in 4. dist. 15. q. 8. ad probandum quod ebrius non peccat in eo quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiam si deformat quem vigilans deformat, vt in d. Clem. Com. declarat. Et mag. opere lætatus fui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi in d. Clem. n. 26. quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino non amittit, & quoad forum exterius, si tanta ebrietas non probaretur, & etiam quoad forum interius, in eo qui sciens solere se inebriatum sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Marian. annot. in cap. ad audientiam, n. 15. de homicid. Quia factus est iudicium ordinatum ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non providendi tempore quo dormierint vel fuerint, ne talia faciât, à raritate, siue identitate rationis, illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de transf. prælat. XVIII. fit irregularis iniuria affectus si eius amici iniuriam deformat, rogati vel iussi ab ipso, & etiam si conscientie & non contradicente id faciant, alias secus. 231 XIX. Quod est irregularis qui auerit aliquem à liberando alio ab iniusta deformatio, arg. c. Si quis viduâ, 50. dist. c. Periculosa, de pœnit. dist. 1. quia ex ipsius opere

opere illicito ad eam ordinato, sequuta est, quamquam nemo fit irregularis ex sola complacentia quod deformatur alius, quia id non sequitur ex ea gloss. recept. d. c. si quis viduam, licet in eo peccet. Nec consequenter medicus qui non vult curare infirmum qui ob id moritur, nec diues non pascens, vel non vestiens fame vel frigore morientem, nec qui cum potest, non defendit quem deformat, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anton. 3. part. tit. 28. c. 2. Quia non sequitur ex opere illicito iustitiæ lege, & ommissio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis per d. cap. 24. num. 5. & in Apolog. lib. de red. q. 2. Mon. 3. Ex quo sequi videtur non esse irregularem eum qui omittit aliquod trium prædictorum facere, etiam si omittat voluntate & desiderio mortis eius cui subueni-

232 re omittit, secundum S. Anton. 3. par. tit. 28. c. 2. in princip. quamuis Syluest. oppositum teneat verb. homicidium, 2. q. 5. & ante Angel. verb. homicidium, 1. §. 17. sed sine ratione & textu idoneo. Quia c. quantæ, de sent. excomm. quod Angel. adducit, & est fortissimum fundamentum omnium quæ allegari possunt, non loquitur de irregularitate sed de excommunicatione, & magis inducit præsumptionem quoad forum exterius quam veram dispositionem vt diximus supra cap. 24. XX. Quod est irregularis qui iubet, mandat, vel consulit aliquem deformati illicitè, sequuta deformatione, c. Si quis viduam, 30. dist. siue statim siue multo post id faciat, antequam iussum, vel mandatum reuocetur expresse aut tacite restituta inter eos prima amicitia, ita vt in notitiam iussi veniat, iuxta Innoc. in cap. ad audientiam communiter recep. ibi & Villad. vbi supra col. 32. Idem de iubente, mandante, vel consulente percussione alicuius citra deformationem, ea sequuta cap. fin. de homicid. lib. 6. & gloss. recept. ibidem. Dixi, & repetij supra (illicitè) quia secus si licitè, quicquid Syluest. verb. homicidium, 1. quæst. 4. subtiliter sed periculose dicat. Tum quia tunc non sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Syluest. inferretur, eum qui exercitum ad præliandum & vincendum absque alia intentione expressa vel virtuali interficiendi cohortatur, esse irregularem huius speciei, cum tamen non sit etiam speciei præcedentis per probata supra, nu. 211. Idem de ratificante deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret, mandare poterat. Quia ratihabitio his duobus concurrentibus, mandato comparatur, cap. ratihibitionem iuncto cap. ratum de reg. iur. lib. 6. & cap. cum quis de sentent. excommunica. eodem lib. facit gloss. in capit. omnes, 17. quæst. 4. quicquid ibi Arch. dicat, & alias non, vt si factum fuit alterius nomine, aut suo, cum esset infans, aut furiosus, iuxta Ioan. Andr. & Panorm. in capit. 1. de conuers. infid. Hæc autem procedunt siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mandatur, deformatur, siue consultus, iussum, vel mandatarius, iuxta Panorm. in dicto capit. ad audientiam. Inter consulentem autem & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit, reuocando consilium, quia tenetur persuadere contrarium: nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori consilio suadet, quam iussum vel mandatarius mandanti vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericum, qui me pridem consuluit, dicens se consu-

consuluisse coniugi cuiusdam absentis quæ facta erat prægnans, certum modum abortiendi, quod postea pœnitentia ductus, reuocauit, sed illa verita maritum regredientem, exequuta consilium, abortiuit. XXI. Quod non est irregularis qui scit tractari da alicuius deformatione illicita, & non significat illud ei; quamuis peccet mortaliter si nec dicto, nec facto ad id iuuet, quicquid dicat Syluest. verbo homicidium 1. quæst. 10. per dicta superius eodem capit. num. 232. est tamen qui interit pugnae iniultæ auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos contrariis imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorum, qui ad præliandum, aut deformatum iniuste proficiscuntur. XXII. Quod magister castigans discipulum non fit irregularis etiam si moriatur, si circumspectè faciat, alias secus, capit. Presbyterum, de homicid. & clericus ludens cum clerico, aut laico, qui decidens suo se cultello deformat, sine alicuius notabili culpa, non fit irregularis, si licito ludo licitè ludebat, alias secus, c. later, & capit. contrinebatur, de homicid. Et quod testis reficiens, aut aliquos lapides in aliam locum iaciens, aliquem deformat, est irregularis, si dicto aut signo debite non præmonuit illac transiuros, alioqui secus, argumen. l. si putator, ff. ad l. Aquil. & cap. si duo, & capit. Clerico, 50. distinet. Et quod iaciens lapides in suos, aut alia animalia, aliquem deformat, est irregularis, si admisit culpam non satis circumspectè id faciendo, alias non, gloss. dict. capitul. clerico: & quod clericus venans, aut balista se exercens, aliquem casu deformat, est irregularis, iuxta Angel. verb. homicidium, numer. 2. §. 15. & Syluest. eodem verbo, quæstione 7. quod intelligendum est de venatione aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne balistæ exercitium est illicitum illi, vt illi præsupponunt argumento gloss. receptæ in capitulo primo de clerico. venat. & not. in capit. 1. de sagit.

XXIII. Quod clericus introducens Meretricem per testam in domum suam, si decidens moriatur, vel abortiat, fit irregularis, si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minimè, quia licet vtrumque opus sit illicitum, & ex vtroque sit secuta deformatio casualis, prius tamen est sufficienter ordinatum ad eam, & posterius non. Et quod circumuersans campanam cuius cintinabulum solum aliquem deformat, non est irregularis, si non fuit in culpa malè ligandi tintinabulum, alias secus, vt quia erat campanarius, ad id obligatus, capit. Ioannes, cum ei annot. de homicid.

XXIII. Quod iocans, aut saltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, non est irregularis, si licitè id facit, vt frater, propinquus, aut amicus, honestus, secus si illicitè, vt amator obscœnus, aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio esset prohibita, capit. sicut ex tuarum, cum annotat. ei per Panormitan. de homicid. Et quod monachus, vel clericus beneficiarius aut ordine sacro initiatus videns furem surripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei, si animo, vt deformatetur, clamauit, aut credens quod superuenientes eum deformaturi erant, vel ad iudicem vt deformatetur ducturi, alias non, capit. significasti, cum ei annotat. de homicid. Laicus autem vel alius clericus idem faciens, esset irregularis præcedentis speciei.

XXV. Est irregularis qui dormiendo suffocat infantem in eodem lecto illicitè à se positum, alias secus. Quando autem id licite fiat, & quando non, dictum est supra capit. 15. num. 13. Idem de mittente puerum ad puteum, aut ad flumen ubi suffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnus, propellit alterum, qui deformatur, & alia similia, quæ illicitè facta inducunt irregularitatem, alias
 237 non. XXVI. Quod rectè dixit Sotus, aberrasse Syluestrum dicendo irregularitatem incurri à Clerico, qui cædendo alienam arborem, casu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia quæ ipsum cædentem propriam à culpa excusaret. Rectè etiam dixit, non fieri irregularem monachum, eo quod sursum versus ipso mouente campanam tempore prohibito, illius tintinabulum aliquem occidat, si eam diligentiam adhibet, quæ sufficeret ad excusandum eum à culpa, si tempore debito id faceret: Licet enim his duobus casibus opus sit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem. XXVII. Quod eadem ratione recedo ab eodem Syluest. verb. homicid. 3. q. 1. dicente irregularem fieri clericum, qui mercans illicitè, casu occidit aliquem absque alia culpa in id ordinata, & quod limitandus est Caiet. dicens, quod licet clericus occidens casu venando, si tantam diligentiam quantam laicus adhibet, ne homicidium sequatur, non magis peccet, quàm ille, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille, limitandus est, inquam, ne procedat in venatione quæ sua natura in homicidium non dirigitur, qualis est venatio passerum, & perdicum ad aucupis cantum, vel accipitris sine armis, in prouinciis in quibus non est prohibita, licet clericus peccaret, id faciendo tempore quo diuinis interesse tenetur, neque si rogatus, vt se venantem comitaretur, fulminis ictu periret. Dixi (limitandus) quia saluari potest in venatione Vrforum, Aprorum, & Ceruorum, quæ armis exercetur, si mors per illa
 238 contingeret. XXVIII. Quod non fit irregularis monachus minor peccans equitando, eo quod mula mansuetissima qua vehitur, citra suam aliam culpam puerum occidat. Quia culpa in se ipsius eiusmodi mulæ, nullatenus dirigitur in talem mortem: & quod adulter qui à marito cum vxore deprehensus, sui defensionis causa eum occidit, est irregularis, vt dixi supra cap. 17. num. 7. sequutus S. Anton. 3. par. tit. 5. quia adulterium est actus illicitus & sufficienter directus ad mortem inferendam, attentata maritorum procliuitate & consuetudine interficiendi adulteros & suas vxores: & lege permittente in certis casibus patri & marito eos & adulterantes occidere, argum. l. Patri, l. Marito, ff. ad leg. Jul. de adult. & l. Gracchus, C. eod. & eadem ratione clericus adulter fit irregularis si maritus ob id occidat vxorem, secundum meam opinionem, quam fel. rec. Pius v. probauit, cum in sacra Pœnitentiaria id controuerteretur.

De dispensatione Irregularitatis.

Dispensare potest, sed non solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij, nu. 239. Homicidium voluntarium exactè definitum, num. 239. & cum quo dispensat Episcopus, num. 240.

D. Franciscus Toletus societatis Iesu insigniter laudatus, nu. 239.

De dispen-

De dispensatione huius irregularitatis dico Primo, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacrum post debitam contritionem & confessionem ante dispensationem, ei qui occultissimè occidit alium, & probabiliter est certum creditum & infamatum iri eum illud fecisse, nisi celebret, quia lex naturalis & diuina de defendenda sua fama, praestat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate, per dicta supra cap. 7. nu. 2. & 3. & c. sicut, de consec. dist. 1. Quæ hic prædictus P. Vinc. An idem sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ, & de moniali incidente occultissime in censuram Papalem, vt ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando alia ad id tenentur, & interesse choro, & aliis, à quibus si abstineret, fama eius & monasterij periclitaretur? Ad quod resp. affirmatiue eadem ratio e.

II. Quod tam mala est quoad forum conscientia hæc irregularitas occulta, quàm publica, per dicta supra eodem, nu. 194. vbi transcripsimus cap. 6. sess. 24. Concil. Trident. quo Episcopis nouè conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quocunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendente ex voluntario, idem Conc. sess. 14. cap. 7. de reform. statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auelli debeat, quia sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine iudicario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliquæ ecclesiastica beneficia etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat: sed omni ordine ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu vel vim vi repellendo, vt qui se à morte defendere, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium & beneficia quacunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeat, committatur loci ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo: Qui non nisi causa cognita, & probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

Ex quibus duobus cap. nota Primo, quod ante prædictum Concil. non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neque occulta. Ad quod probandum, alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam superuacanea omittimus. II. Nota ex d. c. 7. duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in se intentum ac volitum, super quo statuitur, ne dispenseretur. Alterum volitum in se causa defensionis: Nam ver. si vero, ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factum causa defensionis: quod intelligendum est de intento, & volito in se, licet causa defensionis. Alioqui enim superflueret, quia contineretur sub casuali, altero membro disiunctiuæ. Ex quo III. Nota, quod homicidium intentum & volitum in se causa defensionis, licet sit illicitum ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispenabile, quod est quotidianum in praxi, ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentiaria inducentem iucunde audiui admodum Reuerendum Collegam in ea meum Franciscum Toleum, excellentem sacræ paginæ Doctorem & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primum fœl. rec. Pij V. & nunc S. D. N. Ecclesiasten cum primis Vrbs & orbis suspiciendum, Illustrissimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

III. Quod

240 III. Quod ex eodem cap. 7. & his quæ alias hic & prius in principio dist. 1. de consec. dixi, potest definiti homicidium voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentiario, quàm Legatis, Cruciarum Commissariis, & quibusvis aliis. Diffinitio inquam, potest, esse homicidium illicitum, intentum, siue volitum in se saltem æquipollenter, alias quàm vitandæ mortis causa ab oratore. Dixi (illicitum) ad differentiam eius quod neque est licitum, neque illicitum, quale est factum ab infante vel furioso, c. illud, 1. q. 1. eius item, quod est iustum, quale est quod ministri militiæ vel milites in bello iusto iuste faciunt, de quo supra in 4. specie. Dixi (intentum, vel in se volitum) quia non sufficit vt sit volitum in causa, quale est omne casuale produciens irregularitatem, secundum Thom. recep. 2. sec. q. 64. art. fin. Dixi (saltem æquipollenter) ad includendum illud quod non est quidem intentum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint patibilia, velle illam causam, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, Nolle occidere, & venenum, quod scit esse mortiferum, propinare, vel ferire ense punctum circa præcordia, vel circa caput etiam cassum. Dixi (alias quàm, &c.) ad excludendum intentum ob defensionem vitandæ mortis causa per d. 7. c. Dixi (ab oratore) quia non sufficit vt intendatur ab alio, fit enim sæpè quod idem homicidium sit voluntarium vni & non alteri, quale est, quod facit Petrus percutiendo alium animo occidendi, mandate Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est voluntarium, & Ioanni non. Et contrà quod famulus facit propinando potum veneno infectum animo iocandi, mandato heri persuadentis esse solo sale inspersum, id enim famulo non esset voluntarium, & hero sic. Quæ definitio fundatur. Tum in d. c. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispensabile esse volitum in se, scilicet, ibi (per industriam) vel (per insidias) & ibi (voluntate sua) & ibi (ex proposito) Tum quia Thom. receptus vbi supra ait voluntarium differre à casuali, eo quod est volitum in se, & casuale in causa tantum. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quàm qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidem quod occidens sine animo occidendi, minus peccare dicatur, quàm vulnerans animo occidendi, l. 1. §. diuus, ff. de sicar. Et facit l. 1. & l. is qui, C. eod. quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolo præponderat culpæ, l. item si obstetrix, §. fin. ff. ad l. Aquil. Tum quia mandans vulnerare aliquem citra mortem, licet mandatarius occidat, non debet pœna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundum Communem, quam post plurimos alios sequitur Dec. conf. 622. & Alciat. in l. magna negligentia, ff. de verb. signific. Et non alia ratione, quàm quia non intendebar occisionem. Ergo qui occidit aliquem, non intendens occidere, non meretur irregularitatem indispensabilem, quam meretur intendens occidere, quum secundum mensuram delicti, debeat esse plagarum modus, Deut. 25. & cap. non afferamus, 24. q. 1. Tum quia c. fin. de homic. lib. 6. quod maximè cõtra hoc facit, non probat mandantem percutere citra mortem, ea consequuta, esse homicidam voluntarium, neque irregularem irregularitate indispensabile, sed tantum esse irregularem, quod & nos fatemur. Tum quia nullo iure probat Caiet. in d. ar. fin. quod percutiens in vtero prægnan-

prægnantem, sine animo caufandi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et quod faciens sine animo occidendi aliquid, ex quo vt plurimum sequitur mors, illa sequuta, est homicida voluntarius, quia id maximè fundat in d. c. fin. quo id non probari supra probatum est. Et in dictis Thom. qui tamen in corpore quæstionis, omne quod non est volitum in c. sed in causa tantum, ait esse casuale, & 2. argum. & eius solutione sentit homicidium percutientis in vtero prægnantem sine occidendi animo esse casuale, licet punibile, & non voluntarium. Tum quia d. cap. fin. si probaret quod ait Caiet. probaret quod etiam faciens id ex quo non sequitur, vt plurimum homicidium, esset homicida voluntarius; quia vt plurimum non sequitur mors ex percussione nolentis occidere: nam & ex percussione volentis occidere, pluries definit sequi mors quàm sequatur, vt experientia docet. Tum quia in cap. significasti, 2. clarè significatur dispensandum esse cum clerico, qui percussit sacrilegum fossario, sine animo occidendi, licet ob id ab alijs fuerit occisus. Tum denique, quod, vt supra ponderatum est, prædictum cap. 7. probat nõ omne homicidium illicitum intentum & volitum in se, esse indispensabile, dicens, non esse tale intentum causa defensionis.

III. Quod post prædictum Concil. non potest Episcopus dispensare cum homicida voluntario ad villos ordines, neque vllum beneficium, etiam simplex, vt disponitur in d. c. 7. quamuis cum alio posset dispensare quoad ordines minores, iuxta notata in c. ad audientiam, & etiam ad beneficium, per cap. 2. de cler. pugn. in duel. omnium iuris optimum secundum Anan. ibidem, modo sit simplex, iuxta Panor. ibidem, & Fel. in d. c. ad audientiam, & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec. in c. at si, §. 1. de iud. nu. 16. concordantem sic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti, accipiendi, aut exercendi malè ordines.

Irregularis vt sit ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito, num. 241. & 2. seq.

Circa hæc dico primo, quod est irregularis, qui sciens, aut scire debens se esse 241 excommunicatum excommunicatione maiori, aut interdictum, aut suspensum saltem suscipiendis ordinibus ordinatur, c. 1. de eo qui furt. ordin. suscep. & c. cum illorum, de sent. excomm. Dixi (excommunicatione maiori) quia minor, quamuis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad irregularitatem incurrendam, c. si celebrat, de cler. excomm. minist. Dixi (vel debens scire) quia ignorantia crassa non excusat, c. Apostolica, de cler. excomm. qualis est eius qui ad constitutum diem sub pœna excommunicationis fuit citatus, & non comparuit, & postea celebrat nesciens se à iudice fuisse excommunicatum, vbi de cõsuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch. in d. cap. Apostolica receptum etiam per Villad. col. 4. vbi supra. Neque Episcopus in hac potest iure antiquo dispensare, nisi cum ingrediente religionem post bonam aliquanti temporis cõuersationem, cap. fin. de eo, qui furt. ordin. Dixi (iure antiquo) quia nouo Tridétino, sess. 24. c. 6.

potest, si delictum sic celebrandi est occultum, erit autem occultum, si excommunicatio est occulta, licet celebratio sit publica, argum. l. in delictis, §. si extraneus, ff. ad l. Aquil. quia quamuis actus celebrandi sit publicus, non est tamen publica eius malitia: quod in sacra Pœnitentiaria definitum fuit. II. Quod etiam est irregularis, qui quatuor ordines minores, & subdiaconatum vno eodemque die suscipit, c. 2. eodem tit. sed consuetudine excusari potest, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 14. c. 16. §. 16. vt supra c. 25. nu. 71. diximus, & à fortiori, si duos sacros ordines suscipit, quamuis Episcopus potest concedere vsum aliorum prius susceptorum, d. c. 2. de eo, qui furt. III. Quod est irregularis, qui ordinatur ab Episcopo, qui se abdicauit episcopa: u suo quoad locum, & quoad dignitatem, c. 1. de ordin. ab Episc. qui Episcop. & c. sciens, aut debens scire eius abdicacionem, quamuis de facultate sui Episcopi ordinatur, iuxta omnes, cap. secundum, 19. dist. c. quod quidam, §. quamuis, & §. sciendum, 1. q. 7. IIII. Quod qui ab Episcopo excommunicato, interdicto, aut suspenso, Symoniaco, schismatico, hæretico, deposito, aut degradato ordinatur, est irregularis, quia quamuis characterem suscipiat per prædicta, & per c. gratiam, & c. statuimus. 1. & 2. 1. q. 1. non tamen executionem, siquidē qui eam non habet, alteri dare non potest, modo sit denunciatus talis per extrauag. ad euitanda, relata supra eodem nu. 35. & ad id iusto timore non cogatur, argu. c. constat, 1. q. 1. Potest autem Episcopus dispensare cum eo qui ignorans denunciacionem, ordinatur, argu. c. fin. de ordin. ab episcop. & c. statuimus, & cap. si à Symoniacis, 1. q. 1. V. Quod qui ordine sacro ordinatur, ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, vel absque literis dimissorijs, non est irregularis, est tamen suspensus, & si antequam absoluaatur, eum exerceat, fit irregularis per extrauag. Cum ex factorum, citatum supra cap. 25. nu. 70. & in hoc n. 155. VI. Quod quamuis qui per saltum ordinatur accipiēdo maiorem ante minorem ordinem, verum ordinem suscipiat, etiam si primo saltu ex laico presbyter fiat, iuxta gloss. c. sollicitudo, 52. dist. & c. 1. de cler. per salt. promot. recept. communiter, est tamen irregularis, & prætermisum ordinem sine dispensatione accipere nequit. Potest tamen Episcopus antequam accepto vtatur, dispensare, vt prætermisum suscipiat, & postea ambobus vtatur, sed si priusquam dispensetur, vtatur accepto, aut prætermisso, videtur talis irregularis, cum quo solus Papa ad maiorem ordinem dispensat, si sciens errorem id fecit, si autem per ignorantiam, Episcopus potest, imo & si scienter vsus fuerit ad exercendum acceptum, quamuis non ad maiorem suscipiendum, argu. c. 1. & eorum quæ post alios ibi annotat Pan. de cler. per salt. promot. & Sylu. verb. irregularitas, q. 11. VII. Quod est irregularis, qui ordine quem non habet, vtitur, c. 1. de cler. non ord. minist. modo illo vtatur serio, & non ioco, argum. c. illud, 15. q. 1. & tanquam ordinatus eo, & non vt laici, ex consuetudine interdum exercent officium minorum ordinum, iuxta Thom. in 4. dist. 24. & S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 1. aut non initiatus presbyterio, sine consueta solemnitate, vt alius baptizat, aut nondum subdiaconus epistolam cantat ex choro, aut altari etiam cum dalmatica, sed sine manipulo, aut cum eo, vbi est talis consuetudo, iuxta S. Anto. vbi supra, §. 3. & affirmat Villad. vbi supra col. 42. fratibus mendicantibus esse consuetudinem eam dicere etiam cum manipulo, scilicet enim si solum executione careret, eo quod in ordinatione aliqua solemnitas acciden-

accidentalis defuit, licet enim peccet vtendo antequam illa suppleatur, c. 1. de sacram. non iteran. cum annot. ibi, non tamen fit irregularis. Quin pridem respondi, clericum primæ tonsuræ, qui solemniter cantauit Epistolam cum manipulo, vbi non erat consuetudo cantandi eam cum illo, nisi subdiacono, fuisse irregularem in foro animæ, secus si noluit id facere tanquam subdiaconus, licet in foro exteriori putaretur talis, quia præsumeretur id fecisse, vt subdiaconus. Ad dubium de laico audiente serio confessionem sacram, & absolvente, simulando se presbyterum, respond. quod fit irregularis per prædicta, quia solemniter facit actum appropriatum ordini presbyterali, quo caret.

VIII. Quod est irregularis violans interdictum generale, aut speciale, locale, 243. aut personale, sepeliendo, administrando sacramenta, aut celebrando diuina officia, sic vt aliquod opus peculiare alicuius ordinis faciat, vt dictum est supra eodem capit. nu. 190. Dixi (clericus) quia laicus quamuis sæpe peccet mortaliter, violando interdictum, vt vtquam tamen irregularitatem incurrit, vt supra eodem cap. nu. 187. dictum est. Dixi (interdictum) quia secus de cessatione non mixta interdicto, vt dictum est supra eod. cap. nu. 188.

IX. Quod solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat, quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus, Pan. in cap. 1. de cler. non ordin. minist.

De Irregularitate, ex delicto violandi censuras celebrando.

Irregularis vt fit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo, num. 244

Primo dico, quod excommunicatus excommunicatione maiori, interdictus, 244. aut suspensus, qui sciens, aut scire debens, celebrat officia diuina, faciēdo solemniter aliquid alicui certo ordini suo deputatum tanquam ordinatus tali ordine, aut audit authorando, est irregularis iuxta Comm. quam Hostien. Ioan. Andr. Pan. & alij tenent in cap. 2. de cler. excommu. minist. Dixi (excommunicatione maiori) quia minor ad hoc non sufficit, c. si celebrat, de cler. excommunic. minist. Dixi (sciens) ad excludendum eum, qui per ignorantiam probabilem hoc facit, & ad includendum eum, qui per crassam, arg. cap. Apostolica, cum ei annot. eodem tit. Dixi (diuina officia) quia peragendo alia, puta, iudicando, visitando, castigando, præsentando, eligendo, confirmando, &c. non incurritur, quia id nulli bicauetur, & ita non est dicendum, c. legatur, 24. q. 2. & c. is qui, de sent. excomm. lib. 6. Dixi (aliquid alicui certo ordini suo) ad excludendum iuxta doctrinam Inn. in c. fi. de excessib. præl. receptam communiter, eos qui recitant aliquas horas, etiam canonicas, & responsoria ad sepulchra mortuorum cantant, aut Psalmos in choro. Quod etiam consueuerunt laici facere, aut ferunt cereos, aut faciunt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ merè laici consueuerunt facere, vt S. Tho. & Ant. citati supra proximè dixerunt. Dixi (solemniter) ad excludendum eum, qui dicit epistolam, aut Euangelium sine apparatu solito, vt proximè dictum est. Dixi (tanquam ordinatus tali ordine) ad includendum hebdomadarium,

qui tanquam sacerdos capitulum dicit, & orationem in choro, & aquam solemniter benedicit. Quod Syl. declarat ver. irregularitas, q. 13. Dixi (aut audit auctorando) ad includendum prælatum, aut dominum, qui ligatus aliqua censura, coram se celebrare facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non, aut aliquem ligatum. licet ipse non sit ligatus, iuxta gloss. sing. in Clem. 2. de priuileg. verb. celebrare, cõmendatam per plurimos. I I. Quod non distinguimus, vt alij inter suspensum, quoad se solum, & inter suspensum quoad se, & quoad alios, quia loquimur de suspensio suspensione propria, quæ est species censuræ ecclesiasticæ supra eodem cap. num. 151. definita, qualis non est ea quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibidem dictum est. III. Quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, Innoc. & Comm. in capit. 1. de re iud. lib. 6. adiunctis quæ dicit in c. 1. de sent. excomm. eod. lib. & c. fin. de excess. prælatus.

De Irregularitate ex delicto iterandi Baptismum.

Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus, num. 246. & 247.

246 Primū dico esse irregularem, qui sciens se esse baptizatum, iterum se permittit baptizari, cap. eos, de consec. distin. 4. & qui rebaptizat quem scit esse baptizatum, cap. 2. de Apost. etiam ignoranter, c. qui bis ignoranter, de consec. distinct. 4. nisi ignorantia esset probabilis, & iuxta, iuxta Scotum in 4. distin. 6. q. 8. & Card. S. Xisti in d. c. qui bis, quamuis gloss. Arch. & citati per eum aliter ibi dicant per illum textum, cui nos ibi nouè respondimus, & etiam dubium probabile excusat, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum, c. solemnitates, 1. de consec. dist. 1. Ignorantia probabilis est ei qui adhibita diligentia debita, scire non potuit an qui offertur, sit baptizatus, vel non; qui baptizandus est sub ea conditione, si non es baptizatus, ego te baptizo, c. 2. de bapt. Talis tamen non est ei, qui scit eum natum ex parentibus Christianis, & educatum inter Christianos, qui infantes recens natos baptizant: debet enim credere esse baptizatum, c. veniens, de presb. non baptiz. II. Quod, vt diximus in d. c. qui bis, parochus non debet iterato baptizare illum, quem obstetrix baptizauit, donec cognoscat ex ea, an, & quomodo baptizauit. Et si cognouerit eam scire baptizare, & baptizasse rectè, debet alia omnia supplere, sed non baptizare, etiam sub conditione, si non es baptizatus, & c. quosdam tamen qui sic baptizarunt bona fide, respondi pridem non fuisse irregulares quoad forum conscientiarum, nunc autem dico, quod neque quoad forum exterius, licet peccauerunt, quia verè non baptizarunt, cum conditio esset de præterito, vel præsentis, & talis falsa faciat cessare actum, l. cum ad præsens, ff. de reb. cred. cum gloss. & citat. in ea. Et quia intentio eorum, non fuit iterare baptismum, & actus agentium non operentur ultra intentionem eorum, l. non 247 omnis, ff. eod. III. Quod idem est de iteratione reliquorum sacramentorum, quæ characterem imprimunt, quæ sunt confirmatio, & ordo, secundum S. Anton. per cap. dictum, de consec. distin. 5. quod agit de bis confirmatis, & c. 1. 68. distinct. quod agit de bis ordinatis; licet acerrimus Scotus in 4. dist. 7. quæst. vlt. communiter receptus oppositum teneat, cuius opinio etsi iuri scripto aptior videatur, consue-

consuetudini tamen illud interpretanti aptior est S. Anton. & ideo tenenda, arg. c. Cum dilectus, & cap. fin. de consuet.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

Irregularem sola enormitas peccati non facit, num. 248. quid aliud requiratur, num. 249. Sodomitæ non est irregularis, sed hodie grauissimè punitur, num. 249. D. Mattheus Contarellus S. D. N. Darius laudatus, num. 249. Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confessarius, numero 250.

Dico I. esse irregularem eum qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur, d. c. fin. de temp. ordin. Dixi (notorio) quia id requiritur. Quod autem sit illud, dictum est sup. c. 25 n. 73. de hac ipsa re tractado. Quibus est consequens, non sufficere quod probari possit, aut sit fama, de eo, aut sit confessum extraiudicialiter, vt S. Ant. dixit, 3. part. tit. 28. c. 6. §. 7. Dixi (depositione digno) alias secus, vt dictum est, vbi supra. II. Quod crimina depositione digna sunt adulterium; & omnia alia maiora illo, concubinatus diu continuatus, præsertim notorius, & stuprum virginis, & alia similia, de quibus latè Pan. & alij, in c. At si clerici, §. 1. de iudic. & Aret. in c. Cum non ab homine, eod. tit. post gloss. in summa, 15. q. 8. & c. 1. 81. dist. III. Quod quæcunque enormitas sine notorietate, non sufficit, quamuis contradixerint, gloss. in c. fin. 25. dist. & c. ex tenore, de temp. ord. & Villad. vbi supra col. 35. & Ang. & Sylu. verb. Irregularitas, q. 4. post S. Anto. vbi supra, inijcientes magnos scrupulos multis ecclesiasticis, qui delicta enormia occultissima commiserunt. Tum quia contra eos est d. c. ex tenore, vbi expretsè hoc ait Innoc. Tum quia Bartholem. Brixien. in additione gloss. d. c. fin. 25. dist. tenet cõtra eam, inducendo c. fin. de temp. ord. per quod nouè declarauit Greg. IX. Nulla crimina occulta præter homicidium facere quem irregularem. Tum quia hoc probatur per c. Is qui, de sent. excomm. lib. 6. quatenus habet, nullum crimen quantumlibet graue irregularitatem inducere, nisi illud, de quo id à iure specialiter statuitur, vt hunc effectum habere, vt homicidium. Tum quia nullo solido fundamento nituntur contradictores: solum enim nituntur auctoritate Bernar. & Host. in c. nisi, §. 1. de renunciat. & Specul. in titul. de dispen. §. iuxta, n. 17. & Ioan. in c. vlt. 25. dist. quos licet Ant. sequatur in d. c. Nisi, §. 1. contra tamen tenet in d. c. ex tenore, sequutus ibi Innoc. Speculator etiam vltimo loco, n. 18. refert opinionem Vincentij contrariam. Tum denique per ea quæ adducit contra illos Aret. in d. c. Cum non 249 ab homine, col. 13. & duab. seq. III. Quod hæc consequitur crimen occultum sodomis, licet nefandum, de quo interrogamur, non inducere irregularitatem, quamuis Speculat. in d. n. 17. contra teneat, nisi opinio supra reiectæ. Tum per prædicta. Tum quia, vt dictum est, enormitas non sufficit, nec requiritur ad inducendam irregularitatem, hæresis enim mentalis enorme crimine est, & multo maius, quam quædam alia inducentia irregularitatem, Tho. 2. 2. q. 1. ar. 3. & etiam desperatio. Idem ibid. q. 20. ar. 3. & multo enormius odium Dei. Idem ibid. q. 34. ar. 2. quorū tamen nullū irregularitatem inducit, & alia multo minoræa inducunt. c.

Presbyterum, c. Continebatur, de homicid. Quin aliquādo opera bona, vt sup. n. 206. Tū quia nunquā vidi, nec audiui dispensationē super hoc à Sede Apost. licet Italia, in qua illa est, apud plerosq; male de hoc vitio audiat. Tū quia, vbi sup. Arer. ex professo hæc tractans, irrefragabiliter id cōprobat. Nec me in contrarium mouent illa plurima, quæ diligentissimè tradit præfatus Illustriss. Præses, in Clem. 1. de homic. 1. par. n. 6. quia, vt ipsemet fatetur, nō est de casib⁹ expressis in Iure, extra quos nō incurritur irregularitas, vt dictū est, per d. c. Is qui. V. Quod dubitari potest, an incurrat eā iure nouo extrauag. fœ. te. Pij. V. cuius tenor quoad hoc est.

Omnēs, & quoscunque presbyteros, & alios clericos, seculares, & regulares, cuiuscunque gradus & dignitatis, tā dirum nefas (puta sodomia) exercentes, omni priuilegio clericali, omniq; officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico præsentis canonis auctoritate priuamus. Ita quod per Iudicem ecclesiasticum degradati, potestati statim seculari tradantur.

Ad quod dico Primo, non inducere illā quoad laicos, quia nil agit de illis. Secundo quod nec quoad clericos, si teneamus pœnas eius ipso iure non incurri, quod tamē teneri nō potest, propter illa verba (præsentis canonis auctoritate priuamus) quæ cū sint præsentis tēporis, inducunt ipso iure pœnam, c. ex cōmunicamus, de hæret. & multa c. Bullæ Cœnæ insertæ sup. eod. n. 52. & tradit Fel. in c. Rodolphus, n. 28. & melius, n. 33. de refer. & sentit gloss. c. In pœnis, de reg. iur. lib. 6. communiter recep. Tertio nō includere illā quemcunque clericū sodomitam, sed solum exercentem, quod verbum dixit mihi S. D. N. Greg. xij. de industria posuisse in ea Reuerendis. eundemq; doctis. ac integerrimū, nec pretio, ne precibus à recto flexibilem virum Matthæum Contarellum Datarium eiusdē Sanctiss. fidis. qui à me consultus id ipsum respondit: Ideoq; arbitror tantum comprehendere eos, qui quasi ex vsu continuato id exercent, arg. l. Sciendum, §. Illud, ff. de Ædil. edic. per quem Bart. in proœmio, ff. n. 10. quem sequitur Pan. in c. 1. nu. 24. de Iudi. dicit artificē vel mercatorem non dici eū, qui semel aut iterum, attem, vel mercaturam exercet, sed eum qui toties, vt vulgi opinione habeatur pro tali, Sicuti etiam Erro & abigeus non dicitur quis pro vno vel altero actu, in l. Quis sit fugitiuus, §. erronem, ff. eod. & l. fin. ff. de Abig. & ita temperanda videtur d. Extrauag. saltem quoad forum conscientia, vt solum comprehendat eum, qui sic labitur in præfatum crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius, nō autē qui tantū cadit aliquoties, & pœnitet cecidisse. Quarto, quod cupiētī mihi vt solum forum exteriori respiceret, idē Sanctissimus respondit, etiam interiori respicere, quum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter vtrumque forum. Quinto, quod etiam videtur temperanda ne comprehendat omnem exercentem luxuriam contra naturam, quæ comprehendit omnem pollutionem extraordinariam secundum Tho. sec. 2. q. 154. art. 1. neque exercentem omnem actum Sodomiticum, qui comprehendit omnem pollutionem habitam cum alio, vel alia extra vas ordinarium secundum eundem ibid. sed solum habentem copulam Sodomiticam, arg. c. fin. de spons. quod habet, non consummari copulam, nisi intra vas naturale semen effundatur, & c. extraordinaria, 35. q. 2. quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quæ renti autem, An vt vidimus eam grauiter in foro exteriori receptam, ita ea in foro interiori sit recepta? respondeamus quæstionem esse facti, ad quā respondere non est Iurisconsulti,

sulti, arg. l. Vt responsum, C. de Transf. 6. quod quo ad illos quos comprehendit, inducit depositionem ipso iure, quæ non est irregularitas, sed peior illa, per dicta sup. V. Quod nulla Irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsitū, ipso iure, quæ videtur sententia Innoc. in c. cum nostris, de Conces. præb. communiter receptū ibi & vbiq; præsertim à Fel. in c. inquisitionis, de Accusat. & probatur per c. clericis, Ne cler. vel monach. verb. priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illam, & cum illa sit potissima, arg. c. Miror, 50. dist. à fortiori non inducent alia. VI. Quod omnis irregularitas præcedens collationem, reddit ipsam subsequutam nullam ipso iure, quo probatur primo, quod verior resolutio illius grandis quæstionis tractatæ à multis citatis, à Fel. in c. 2. de referip. An collatio beneficij facta criminoso valeat, est quod facta irretito crimine inducente irregularitatem non valet, facta verò alij sic, arg. c. fin. de tempor. ordin. & aliorum citatorum, vbi supra per Fel. Et ita ratio; cur valet, vel non valet, non est criminis magnitudo, vel paruitas, sed quod inducit, vel non inducit irregularitatem, quæ ratio non esset iusta, nisi irregularitas impediret valorem collationis. Tum quia inhabilis ad vnum, est inhabilis ad ei annexum, c. Translato, de Constit. & in hac specie dicit hoc gloss. notab. in c. studeat, 50. dist. & probat c. postulastis, de cler. excomm. minist. At Irregularis est inhabilis ad ordinem, & vsus eius, & beneficium Ecclesiasticum prærequirit ordinem, & illius vsus, quia datur propter officium, c. fin. de referip. lib. 6. ergo, irregularis est inhabilis ad beneficium, & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde, quod c. 2. de Cler. pug. in du. & d. c. studeat, 50. dist. probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione. Contra tamen hoc facit, quod ex eo sequeretur, quod collatio facta initiato aliquo ordine, qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iustè proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem grandem incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum non valeret, quod videtur contra totum titulum, de cler. ægrot. & c. cum percussio, 7. q. 1. quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen est incapax omnis ordinis vsus suscepti, vt per eius definitionē patet, & constat ex c. 2. de corpor. vitiat. quod probat, clericum, qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, non ideo fieri inhabilem ad alium vsus ordinum, scilicet, ad canendum in choro, vel ad audiendas confessiones, & ad absoluedum, ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsus ordinis suscepti, etiam erit habilis ad beneficium cui seruiendo sufficit ille vsus, & consequenter videtur, quod qui est irregularis ob defectum, quo solum est inhabilis ad celebrandum, & non ad canendum, licet inhabilis sit ad susceptionem Ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionem beneficij simplicis. Pro quo faciunt etiam c. 2. & c. studeat, quibus conceditur dispensatio ad beneficium simplex ei, cui non conceditur ad officium altaris, sed responderi potest, per hæc solum probati, quod ei qui sine sua culpa incidit in irregularitatem, quæ nascitur ex defectu ad vsus vnus ordinis, & non alius iam suscepti, potest dari beneficiū, non requirens maiorem vsus, quod concedimus, & consequenter in casu d. c. 2. de cler. ægrot. ei, qui duos digitos, & dimidium palmæ amisit sine sua culpa, posset conferri beneficium non requirens celebrationem, non autē requirens illam.

Nec ex hoc sequitur quod cuiuslibet laboranti 4. specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, possit conferri quodlibet beneficium, ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit, non inquam hoc sequitur, quia licet sine culpa contrahatur, non tamen contrahitur ob defectum habilitatis ad usum unius ordinis, & non alius suscepti, sed ob defectum contrarium cuiuslibet ordinis suscepti, & suscipiendi vsui, scilicet defectus lenitatis ad omnium ordinum usum requisitæ.

VII. Quod ad incurrendam irregularitatem, quæ ex delicto nascitur, non sufficit quod illud sit veniale, quod sentit Sotus, lib. 5. q. 1. art. 9. de iust. & iur. Tum quia irregularitas est pœna valde grauis, quippe quæ omni ordinis vsu priuet, & ideo non imponenda pro culpa veniali, arg. c. Non afferamus, 24. q. 1. Tum quia sine contemptu non incurritur dicente Pan. in c. Pastoralis, §. Verum, de Appellat. n. 15. quod est pœna contemptus, quod ipsum dixit Dominic. in c. solet, de sentent. excomm. lib. 6. vbi bona gloss. penult. pro illis, & Fel. in c. Rodolphus, n. 43. de rescript. Tum quia non obstat ratio Caiet. contra tenentis in summ. verb. Irregularitas, scilicet, quod excommunicatio minor, quæ incurritur per peccatum veniale, est maior pœna, quàm irregularitas, quia id falsum est, nã licet nõ priuet sacramentorum perceptione passiuâ, vt excommunicatio minor, c. fin. de cler. excomm. minist. priuat tam è actiuâ, & collatiuâ, & omni ordinis vsu, quod est maius, à qua omni nõ priuat illa per d. supra eod. n. 24. & præterea excommunicatio minor est medicinalis, & facilè solubilis, c. cum desideres, de sentent. excomm. Irregularitas autem difficilis, cum regulariter à solo Papa sit debilis, qua ratione licet excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima, in c. Corripiatur, 24. q. 3. quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor alijs multis secundum Pan. & Comm. vbi supra. Nec obstat, quod Panor. & communis tenent in d. c. fin. quod licet excommunicatus minore non peccet mortaliter, nisi celebrando, peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo quod textus in secunda parte id videtur exprimere, quia ille intellectus est ineptus, vt in d. n. 24. tetigi, & contrarius textui, probanti quod minor excommunicatio tantum prohibet à participatione sacramentorum, quæ in sola perceptione consistit, & ita ne textus sibi sit contrarius quatenus ait peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione, quæ fit vna cum perceptione, ex mente Hostien. & Anchar. ibid. qualis est collatio eucharistiæ facta sano à celebrante, & ordinis, ab Episcopo missante, vt ibid. dixi.

250 VIII. Quod in hac irregularitate Episcopus dispensare potest, quando nascitur ex adulterio, & alijs minoribus delictis, c. At si, §. 1. de iudi. & in ea quæ ex maioribus nascitur solus Papa, nisi quando, & ad quæ iura id Episcopis concedunt, iuxta gloss. pragmat. sanct. de Concub. verb. inhabiles.

IX. Quod cum nullo irregulari dispensare potest confessarius electus per bullas Papæ, quæ habet clausulam absoluendi à qualicumque censura, quia irregularitas non est censura, neq; absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionem, vt dictum est supra eod. c. n. 194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos, neq; etiam si habent clausulam dispensandi, à quibuslibet votis, & absoluendi à quibuslibet censuris, & pœnis. Tum quia stilus Curie habet, quod per eam non intelligatur data facultas dispensandi super irregularitate nisi exprimatur, quod colligitur ex eo, quod aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatem

expressam

expressam dispensandi super irregularitate, solet excipere illam, quæ ex bigamia, & homicidio nascitur. Et ita ex contrario consequeretur quod clausula absoluendi simpliciter ab omnibus censuris, & pœnis, quæ passim in Iubileis & Bullis indulgentiarum ponitur sine irregularitatis expressione, maioris virtutis esset, quàm cum ea, quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quæ ex bigamia, & homicidio voluntario manet, & in illo non. Tum quia pari ratione posset absolui à pœna pecuniaria pro illo peccato à Iudice imposta, vel imponenda, quod est palam falsum. Tum quia facultas illa absoluendi à censuris, & pœnis, quæ ponitur in dictis Iubileis, & Bullis, solum videtur respicere illas censuras, & pœnas, quæ impediunt absolutionem à peccatis, quia in illum finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cum absolutio peccatorum rectè fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt supra eod. cap. n. 192. dictum est, non videtur eius sublatio concessa, nisi exprimat, quia ex fine sumenda est intentio Autoris. I. Et si non sint, §. Perueniamus, ff. de aur. & arg. leg. & l. fin. ff. de hæred. instit. Non obstat, quod secundum hoc, verba illa, alijs pœnis, superfluerent, quum non videatur occurrere alia pœna distincta à censuris, cuius sublationem prærequirit absolutio sacramentalis, & sacra communio, quia potest dari aliqua, scilicet, suspensio à confessario, ne intra tantum tempus confiteatur, vel communicet, quam non esse propriè censuram, diximus supra eod. Et etiam illa quam ipse pœnitens promitteret aliquo bono sine subire, vel soluere, si intra certum tempus illa sacramenta susciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitentiales mandant arceri quem intra aliquod tempus à communione, c. Presbyter, 82. dist. & c. De his verò, 33. q. 2.

X. Quod in hac materia & facultatis concessæ ad dispensandum super occultis, & non publicis, vt in c. 2. de sortileg. & c. 6. sess. 14. Concil. Trid. & alijs, ac Bullæ Sacræ Pœnitentiariæ, & aliquorum Legatorum, circumspectis omnibus, videtur resoluendum, quod occultum est, quod non est publicum. Publicum autem quod est notorium, manifestum, vel famosum. Tum quia ratio cur alterum concedatur, & alterum negetur, est vt obuietur scandalo publico, iuxta c. nihil, de præscript. cui satis obuiatur non dispensando in notorijs manifestis, & famosis. Tum quia non est de occultis essentia, quod suapte natura, non sit probabile, qualia sunt solamentalia, c. Erubescant, 3. dist. Neque quod licet suapte natura sit probabile, nullatenus tamen probari possit, quia id est contra §. Hæc ergo, iuncta gl. verb. secreta, sub. c. Quis aliquando, de pœnit. dist. 1. quatenus probant dici occultum factum in præsentia quinque, & contra c. 2. de Apostat. quatenus probat ministerium Acolyti iunantis rebaptizantem, posse esse occultum. Tum quia penè occultum videtur esse species occulti, d. c. vestra, §. cæterum, quatenus occultum, & penè occultum dicit esse quod toleratur, etiam si ab aliquibus sciatur, & glo. ibi, & c. Manifesta, 2. q. 1. communiter recep. ait id dici penè occultum, quod probari potest, licet difficulter. Tum quia nulla irregularitas contrahitur sine facto sua natura probabili, & pauca sunt, quatum factum aliquo modo probari non possit, per supradicta eod. c. n. 193. Tum quia omne quod non est publicum, potest dici occultum, & publicum diffinitur esse quod patet omnibus, secundum Bartol. in l. 1. §. pen. ff. de susp. tutor. Et ita oportet esse saltem notorium, manifestum, vel famosum, sufficit tamen esse tale viciniæ, collegio, vel monasterio, licet non provin-

E. e. §.

cia, ciui-

ciuitati vel parochiæ. Tunc autē dicitur tale alicui eorum, quādo maiori parti eorum fuerit tale, modo saltem decem inueniantur in eo, per notariā à Pan. & citatis ab eo in d.c. vltra, num. 10. & 16. & supra c. 25, num 73. Publicum autem est triplex, scilicet Notorium, quod nititur scientia maioris partis prædictarum communitatum. Manifestum, quod nititur fama eiusdem partis maioris, orta à scientibus, & famosum, quod nititur fama maioris partis, orta non ex scientia, sed indicijs, vel præsumptionibus, iuxta gloss. d.c. Manifesta, 2. q. 1. & c. vltra, de cohab. cler. Occultum item triplex, scilicet, quod non est probabile suapte natura, qualia sunt sola mētalia, & quod est probabile suapte natura, sed non potest probari, quia coram nemine factum est, & quod probari quidem potest, sed adeo à paucis, quod nulla inde fama orta est, nec est in iudicium deductum, quod præfata gloss. penè occultum appellarunt.

VI. Quod vt delictum dicatur publicum, non sufficit, vt actus qui est delictum, sit publicus, nisi etiam publicè sciatur esse delictum, Missa enim facta coram populo ab excommunicato occulto, actus publicus, & delictum est, non tamen delictum publicum, quia nescitur publicum esse delictum. Tum quia qualitas adiuncta verbo, debet intelligi secundum qualitatem eius, l. in delictis, §. 1. ff. de noxalib. quatenus probat non dici dominum serui delinquentis, qui non erat dominus serui cum deliquit, & vt aiunt Dialectici, non dicitur vidisse Papam, qui vidit eum solum, antequam esset Papa. Tum quia testamentum factum ab aliquo ante militiam, non censetur militare, nisi in ea approbetur, l. Titius, ff. de milit. testam. & Bartol. ibi, & in d. §. 1. ait, quod pupillus moriens post mortem tutoris, per cuius scientiam reputabatur sciens in vita eius, dicitur mori ignorans, quoad effectum, c. cum antiquioribus, C. de iur. delib.

De sex casibus, quibus Ecclesia pro polluta habetur, ita quod non liceat in ea celebrare.

Ecclesia, vt dicatur polluta in sex casibus, num. 251. & seq.

Polluta Ecclesia, pollutum est cœmeterium contiguum, sed non contra, num. 253.

251 **P**RIMVS casus est in c. Ecclesijs, 68. dist. & c. Ecclesijs, de consec. dist. 7. c. proposuisti, de consec. eccles. quando intra eam sanguis humanus iniuriosè effunditur, aut causa naturalis eius effusionis, aut mortis datur.

Dixi (intra) quia secus si extra eam etiam desuper in tecto, vel subter eam in specu, iuxta Archid. in d.c. Ecclesijs, & gloss. in c. 1. de consec. eccles. lib. 6. Dixi (ecclesiam) generaliter, ad comprehendendam tam nondum consecratam, quam consecratam, c. fin. de consec. eccles. quamuis quoad reconciliationem sit magna differentia. Quia reconciliatio consecratae debet fieri ab Episcopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut ab alio Episcopo: non consecratae vero potest fieri à solo presbytero, & cum aqua à seipso benedicta, c. Aqua, de consec. eccles. gloss. d. c. fin. quam probant ibidem, Io. And. Anchar. Card. & Pan. Licet dubitet Anto. ibidem. Dixi (effunditur) ad significandum quod non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio, Quia iura requirunt effusionem, quæ largitatem denotat, c.

Reuert-

Reuertimini, 16. q. 1. & gloss. sing. in hac specie, c. Cum illorum, de sent. excom. verb. effusionem, commendata per Felin. ibi, & Pan. in d.c. proposuisti. Dixi (sanguis) quia non sufficit percussio, quæ non sit mortifera sine eius effusione, quamuis sit eiusmodi, vt carnes contundat, aut ossa frangat, iuxta Specul. de dedic. eccles. col. 10. in rationali diuin. offic. Dixi (humanus) quia nulla effusio cæterorum animalium ad id sufficit, gloss. d. c. 1. de consec. eccles. verb. sanguis. Dixi (iniuriosè) quia nō sufficit naturalis effusio per nares, aut per os, aut quæ casu fit lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut tegulæ per se decidentis, gloss. d. c. 1. recepta. Neque facta ob iustam defensionem, Pan. in d.c. proposuisti, & Dominic. in d. c. 1. Neque ludo, aut ioco, Specul. vbi supra col. 9. quod nostro iudicio intelligendum est de licito, & licitè factò, arg. c. Cōtinebatur, & c. lator, de homicid. Qualis raro accidere potest in ecclesia, nisi cum aliqua pia re præsentatur, arg. c. Cum decorem, adiunct. gloss. de vit. & honest. cler. & c. Decet, de immunit. eccles. lib. 6. & per ea quæ in c. Quando, de consec. dist. 1. not. §. nu. 36. diximus. Nec effusio facta per furiosum, aut stultum, Arch. in d. c. 1. aut per puerum iudicio carentem, Collectarius in d. c. fin. arg. c. 1. de delict. puero. Dixi (aut datur causa, &c.) Quia sufficit vt vulnus insigatur intra eam, quamuis percussus ante egrediatur, quam sanguis in illam infundatur, & quamuis recipiatur ille aliquo vase, ne in eam decidat, nec contra sufficit quod sanguis in illa effundatur, si vulnus extra insigtū est, gloss. in d. c. communiter recepta. Dixi (naturalis) quia non sufficit, vt feratur sententia condemnatoria, etiam intra illam, si per eius executionem effusio extra illam facta est. Dixi (aut mortis) quia satis est ad id suffocare, aut alias intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere, gloss. in d. c. proposuisti, facit l. Qua actione, §. 1. ff. ad l. aquil. sufficit etiam mors, & effusio sanguinis ob fidē catholicam occisi, vel vulnerati, Arch. & gloss. recepta in d. c. 1. nō tamen sufficit interficere, aut percutere aliquo telo, vel tormento missio ab ecclesia in existentē extra eam, quamuis sufficiat mors, vel effusio facta in ecclesia per tormentum foris missum, secundum mentem prædictorum. Ad quæstionem hic propositam respond. quod nec ista, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia secundum gloss. recept. c. 1. de consec. eccles. lib. 6. ex qua cum eam Salmanticæ prælegerem, intuli fieri posse, vt effusio sanguinis vel seminis facta ab hinc octo diebus, hodie incipiat impedire, & nō antè, nam facta tunc videntibus duobus, & vsque nunc tacentibus, nunc autem publicantibus, ita vt fama gignatur, non impediatur, vt ita dixerim, ex tunc, sed ex nunc.

II. Casus est, quando in Ecclesia semen humanum voluntariè effunditur. Dixi (humanum) quia cæterorum animalium ad id non pertinet, gloss. in d. cap. 1. verb. humanum, & quia satis est, vt sit cuiuslibet hominis, siue feminae, viri, clerici, laici, fidelis, siue infidelis, & quod effundatur iuxta, contra, aut extra cursum naturalem, text. in d. cap. ecclesijs, verb. Cuiusque, & Speculat. vbi supra tit. de dedicat. eccles. col. 10. Imo & per copulam coniugalem, iuxta gloss. notab. in d. c. 1. de consec. & in c. Ecclesijs, 68. dist. & alias tres. quamuis alia oppositum teneat in d. c. Ecclesijs, de consec. dist. 1. quam eius additio à nobis ibi probata confutat. Dixi (voluntariè) quia non sufficit quæ dormiendo fit, gloss. sing. in d. c. Ecclesijs communiter recepta, quamuis Angelus in verb. consecratio Eccle-

Ecclesiæ, §. 9. oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione. Quia ex eo quod tenetur coniugalem violare, non sequitur sufficere eius qui dormit, cum ista non contineat eam irreuerentiam quam illa erga ecclesiam. III. Quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, c. consuluit, de consec. eccles. III. Quando in illa aliquis infidelis sepelitur, c. ecclesiam, 1. & 2. de consec. dist. 1. quauquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi, licet in præcedenti reconciliatio sufficiat, iuxta Pan. in d. cap. consuluit. V. Quando ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicatur, arg. d. c. consuluit, ubi not. Pan. VI. Quando omnes parietes renouantur, gloss. in c. ligneis, de consec. eccles. sed contrarium verius videtur, vt docuimus in d. c. ecclesijs, not. 2. nisi quando omnes, aut maior pars eorum simul deiiciuntur, quod raro fit. Et addo, quod quoties aliqua ecclesia polluitur, etiam Cæmeterium illi contiguum est pollutum, quamuis non id quod non est ei contiguum, licet è contrario polluto cæmeterio, ecclesia illi contigua non polluitur, c. 1. de consec. eccles. vel altaris, lib. 6.

De Casibus referuatis.

Casus referuatus quid, nullus talis iure diuino, sed contra illud est dicere nullum posse referuari, nullus est referuatus Papa sine censura, qua sublata cessat referuatio, nu. 254. secundum in episcopali, num. 255. quales dicuntur iure communi sex, num. 256. quorum vix duo sunt in vsu, num. 257. consuetudine generali dicuntur esse 4. statutus synodalibus varij pro varijs regionibus, num. 258.

Blasphemi absolutio vt facienda, num. 257.

Regis operibus Præfetti saepe hoc modo peccant, num. 258.

254 Dico primum casum referuatum esse peccatum, cuius absolutio à iure humano est prohibita presbytero, qui solo diuino ab omnibus potest absoluere, iuxta illud. Quorum remisistis, &c. Ioan. 20. vt latè probauimus in c. placuit, de pœnit. distinct. 6. num. 2. 11. & 17. secundum mentem eorum, qui verius loqui videntur, in quibus sanit, gloss. c. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. S. Anto. 3. par. tit. 2. cap. 11. verb. casus. II. Quod ex hoc sequitur aliud esse casum referuatum, aliud censuram, quæ est pœna eius, vt tactum est supra eodem cap. num. 151. III. Quod Concil. Trident. c. 7. & can. 11. diffinit esse hæreticum dicentem quod Episcopus non possit referuare aliquem casum quoad forum interius, sed solum quoad exterius, & quod in articulo mortis omnis casus, & omnis censura definit esse referuata, & in c. 6. sess. 24. de reform. quod Episcopi absoluere possunt ab omnibus casibus occultis referuatis Papæ, cuius tenor refertur supra eodem, num. 194. IIII. Quod nullus est casus referuatus Papæ, cui non sit annexa aliqua censura, vt testatur S. Anton. ubi supra col. 1. Quo fit vt Bulla quæ concedit facultatem à casibus Papalibus absoluendi, videatur concedere potestatem absoluendi à censuris Papæ referuatis. V. Quod ab omnibus peccatis habentibus annexam censuram Papæ referuatam, post sublationem eius legitimam simplex parochus absoluere potest, quia per id definit esse referuatum Caiet. in summa verb. casus, nisi cum

nisi cum reservatione censuræ papalis concurreret etiam episcopalis, qua sibi referuat peccatum, ob quod illa censura ponitur, argum. c. ex tuarum, de auth. & vsu pal. & l. si domus, ff. de seruit. urban. præd. quatenus habent altero ex duobus impedimentis sublato, alterum non tolli, quod quamuis iure nitatur, videtur tamen vsu indistinctè interpretatum sublatam esse episcopalem reservationem, & censuram sublata papali, per ea quæ diximus in capit. i. a quorundam, de Iudæ. not. 11. nu. 71. VI. Quod Episcopus concedendo casus suos, siue sibi referuatos, non videtur concedere absolutionem à censuris sibi referuatis. Quoniam à diuersis non fit illatio, l. Papinianus exuli, ff. de minor. & c. ad audientiam, de Dec. & aliud est peccatum referuatum Episcopo, aliud censura ei referuata. Nam aliqua sunt peccata annexam censuram non habentia, quæ sunt Episcopo referuata, & etiam sunt censura aliqua illi referuata peccatis, ob quæ illa dantur ei non referuatis: Nec etiam concedendo absolutionem à suis casibus & censuris, videtur concedere absolutionem, aut dispensationem votorum, aut irregularitatum, à quibus ipse potest. Quia nec sunt casus, nec censura ipsi referuata, & ita ex illis non inferitur ad hæc, neque e contrario, argum. prædictorum iurium. Ad quæstionem de parochio habente facultatem absoluendi à casibus referuatis Episcopo suo, an possit absolute reuerè pœnitentem alterius episcopatus, cum iusta licentia sibi concessa à peccatis referuatis suo Episcopo? respondi posse. Tum quia gloss. c. placuit, 16. q. 1. & clarior per multa, Panor. in c. cum contingat, num. 29. de for. compet. habent confessarium legitimum vnus parochiæ posse absoluere confessum à peccatis vbique commissis, & Episcopi videntur tacitè velle debere, vt idem sit de peccatis referuatis, quando confessio fit habenti facultatem absoluendi à referuatis suo Episcopo. Tum quia id videtur habere consuetudo, nunquam enim intellexi vllum confessarium legitimum, cui esset præfata facultas, remisisse quem ad Episcopum alterius episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, imo & dare non habenti, capit. duo simul, cum gloss. de offic. ordin. VII. Quod Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam autoritatem ad audiendam confessionem, & absoluendum auditos, non videtur concedere casus sibi referuatos iure communi, aut suo particulari, aut consuetudine generali, vel speciali, argum. c. fin. de offic. Vic. lib. 6. & eorum, quæ Ioan. Andr. citat. in cap. Tua, eodem tit. quauquam oppositum credo quando concedit omnes suos casus, quia iuxta communem loquendi consuetudinem quæ attendi debet, capit. ex litteris, de spons. l. librorum, §. quod tamen Cassius, ff. de legat. 3. per suos casus peccata illi referuata intelliguntur. Nec Sanct. Anton. 3. part. tit. 17. capit. 13. oppositum tenet. Et etiam quando concedit omnem suam facultatem excepto tali casu referuato, argum. c. Dominus, 32. quæst. 7. & eorum quæ latè notat Decius, in reg. 1. ff. de regu. iur. Et etiam quoad forum conscientie quando apparet intentionem Episcopi fuisse concedere referuatos ei, cum omnem suam facultatem concessit, argum. capit. intelligentia, de verb. signif.

VIII. Quod excommunicationes Episcopo referuata referuntur sup. eod. c. n. 256. cum seq. Qui autem, & quot sint casus ei referuati, magna est inter doctores contentio, vt colligitur ex gloss. c. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. Ant. 3. part. tit. 12. c. 11. & Angel. verb. casus in princip. & Sylu. eod. verb. q. 2. & gloss. & doctores, in Clem.

255

So. in d. d. q. 4. n. 2. tenet hanc sententiam, nam ait episcopum posse absoluere subditum alterius episcopi peregrinatum habentem casus referuatos in sua diocesi et idem de parochio habentem hanc facultatem a suo episcopo: ex hac doctrina colligitur religiosi ut noster societas qui peregrinando aut iter faciundo incedit in casu referuatis, superiori sui domus eius collegii posse absolui a superioribus aut domo pro qua transeunt scilicet sic bisum fuit. frangimus saciles in Requie accita. 3a. negat. posse nisi a superiore suo directe, et sine obligatio ne iterum confitendi, si tamen misisset superior non potest absolui nisi a provinciali cui referuatus casus. sic bisum fuit patrisu elicitum.

Clem. dudum, §. statuimus, de sepul. in qua controuersia communior conclusio est, esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici, quod irregularitatem annexam habet secundum Sylu. & eos, quos ipse refert, ubi sup. q. 3. sed nobis verius & vltimus videtur dictum Cardin. in Clemen. dudum, §. ac etiam, de sepul. scilicet, clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem incurrit, posse absolui à censura, si qua tubest, & à peccato antequam cum illo in irregularitate dispensetur. II. Est incendium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposito factum, & consilium, & auxilium in id præstitum, 23. q. 8. cap. pessin. a. III. Est peccatum ob quod pœnitentia solemnibus imponenda est, quæ ob solum notorium peccatum graue & scandalosum imponitur, cap. fin. adiuncta gloss. 26. q. 6 quæ tamen non est in vltu. IIII. Absolutio blasphemie publicæ, & notoriæ, sed ius antiquum, cap. statuimus, de maled. cui commun. in hoc innuitur, loquitur de foro contentioso, vt rectè Angel. insinuauit, ubi supra, & ius nouum de quo §. Ad abolendam, sess. 7. in Concil. Lateranen. sub Leone x. opp. situm eius quod communis dicit, significat: Quatenus vetans, ne confessarij blasphemos in foro conscientie, nisi cum grauissima pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absoluant, innuit eos posse cum prædicta pœnitentia absolueri. V. Dispensatio votorum, & iuramentorum, sed hic non debet numerari inter casus, cum non sint peccata, qualia illos esse diximus supra eodem §. nu. 254. VI. Absolutio excommunicationis maioris, gloss. d. c. 1. de pœnit. & remiss. lib. 6. sed hic non est casus reseruatus, quia non est peccatum, sed illius pœna: Neque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de reseruatis Papæ, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conceditur, per quem Episcopus intelligitur, vt dictum est eodem cap. num. 111. Nam ab alijs casibus non reseruatis, Parochi quoad forum conscientie iure communi absolueri possunt, per dicta supra eodem nu. 39.

258 Per quæ videtur, vnum vel alterum tantum ex his casibus esse vltu receptum. Alij verò casus reseruantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi generalem, quos tangit, & refert gloss. Extrauagan. Inter cunctas, de priuileg. primus est homicidium voluntarium, aut realis membri abscissio. Quia metalis, nec verbalis etiam perueniens ad percussionem, non comprehenditur, Ant. 3. part. tit. 17. c. 11. in fin. Secundus, peccatum falsitatis falsandi scripturas, ac dandi testimonium falsum, aut tacendi verum coram Iudice, iuxta not. à Pan. in c. 1. de crim. fals. & Barr. l. 1. ff. eod. & peccati admissi ab Aduocatis, Procuratoribus, & Notarijs ostendendo scripturas partibus aduersis, iuxta l. 1. §. qui deposita, ff. eod. Tertius violatio libertatis, aut immunitatis Ecclesie, de qua supra eodem c. nu. 118. & c. 25. num. 17. per quam iniuste personis, aut rebus ecclesiasticis iniuria inferatur. Quanquam nunc sæpe habet annexam excommunicationem Cœnæ, per dicta supra eod. c. num. 120. in fine, & consequenter videtur quod omne facilegium est casu episcopalis per consuetudinem. Sylu. verb. casus, quæst. 4. Quartus peccatum retinendi incerta aliena, quem supra in c. 17. nu. 92. vtiliter declaramus. De casibus tamen, qui per consuetudinem, aut constitutionem speciale episcopatum reseruantur, certa regula dari non potest iuxta omnes, quia vnaquæque prouincia suo sensu abundat, c. vltimam, 76. dist.

Ad quæstionē hic propositam Resp. Quod Regis præfectus publicis operibus, qui mino-

qui minore pretio cogit subditos ad importandam materiam eorum, non potest iuste in gratiam alicuius priuati etiam gratis curare, vt importent similem ipsius operi. Ad secundam, quod non sufficit ad id consensus Regis, qui operas subditorum non potest ita in vtilitatem priuatam, ac in publicam imperare. Ad tertiam, quod talis priuatus non excusatur, eo quod ipse præfectus suæ conscientie oneri id accipit, magis quam Pilatus suscipientibus in se Iudæis culpam damnationis. CHRISTI, nec magis quam iuuaus ad furandum eum, qui totam culpam in se recipit, quia facientes & consentientes, & c. ad Rom. 1. & cap. 2. de offic. deleg.

De præsentatione Confessariorum Religiosorum.

Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones, & c. à n. 260. vsque ad num. 269.

De præsentatione fratrum confessoriorum facienda ordinarijs, iuxta Clem. 260. Dudum, de sepul. hoc in loco scripsimus in vulgari multa, & diligenter quidem. Quæ ob nonnullas causas præter hæc pauca omittimus. I. Quod iuxta dictam Clem. dudum, §. statuimus, & Concil. Lateranen. sub Leone x. sess. 11. tenentur prælati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, vt placeat ipsis, quo fratres ad id per suos prælatos nominati, possint in suis ciuitatibus, & diocesis liberè eorum subditorum confessiones audire, & salutare pœnitentias imponere, & cum sua facultate & bona venia absolueri, quicquid dicat Sylu. verb. confessor, 2. q. 1. allegando Card. in d. §. statuimus, qui licet ibi subobscurè loquatur, tamen in §. ac deinde, q. 5. clarè resoluit, teneri fratres ad petendum prædicta. II. Quod iuxta dictum §. ac deinde, debent fratrum prælati eligere fratres idoneos, in numero conuenienti ad tria prædicta, & eos præsentare episcopis. Dixi (præsentare) quia non sufficit nominare iuxta gloss. singul. & recept. ibidem verb. præsentare, quod dixit esse sensibus corporis exhibere. III. Quod Episcopo sine iusta causa nolente admittere, possunt præsentati facere illa perinde ac si fuissent admissi, d. Clem. §. Si vero. IIII. Quod semel præsentatus & admissus non indiget noua præsentatione, etiã si aliquoties exierit diocesim, ad quã fuit præsentatus, d. Clem. §. si vero, ubi Card. quæst. 1. V. Quod præsentatus nõ debet absolueri à casibus Episcopo reseruatis, nisi data ei ad id facultate, & minus dispensare in iuramentis vel votis, iuxta glo. recept. in d. §. si vero, quod est tutius secundum S. Anto. 3. part. tit. 17. cap. 11. licet Sylu. verb. confessor, q. 5. contra teneat, quoad casus per ipsum episcopum reseruatos. VI. Quod prædicti confessarij per priuilegiū Papæ Sixti iiii. possunt audire confessiones omnium, qui ad sua loca confitendi causa venerint, licet non sint ex episcopatu, ad quem fuerunt præsentati, supplement. fol. 58. concess. 159. Non tamen possunt extra loca, pro quibus sunt præsentati, nisi, & c.) VII. Quod Episcopi, si voluerint, possunt remittere religiosis obligationē petendi & præsentandi habendo eos pro præsentatis, arg. c. Quod ob gratiam, de regul. iur. lib. 6. & sentit prædicta sess. 11. ibi, nisi eos exhiberi sibi petierint. VIII. Quod prædicti patres habent priuilegium Innocentij viij. quo se possunt aliter præsentare Episcopis relatum in Compendio priuileg. verb. præsentatio fratrum, & me-

268 & melius, verb. absolutio quoad seculares, & habetur in monumentis primæ impressionis, fol. 95. & secundæ impressionis, 93. & in supplemento, fol. 9. concess. 352. Hæc tamen præsentatio, non est tantæ virtutis ac alia, quia non nisi in vnum annum durat, neque facit vt sic præsentati pro præsentatis habeantur, iuxta formam iuris, nec consequenter, vt gaudeant priuilegijs, quibus præsentati gaudent, vt colligitur ex tenore concessionis, quæ quia est priuilegium, stringi debet, c. porro, & c. sanè, de priuileg.

De regulis Confessoriorum.

Bona facta in peccato mortali, ad hæc multa profunt, nu. 269. & alia notatu dignissima absolutioem, & excommunicationem concernentia, num. 269. & 4. seq.

269 Pro Contentis in regulis confessoriorum, & Pœnitentium hic in vulgari positus, quæ excepto vno supra locis opportunioribus inseruntur substituo illud, & alia, 16. responsa totidem nouè quaësitorum, Primo, quod vltra illa tria, ad quæ in præl. 7. nu. 3. diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali, profunt etiam ad implenda præcepta, & exculandum à nouo peccato, iuxta ea quæ diximus in princip. c. 1. de pœnit. dist. 6. nu. 45. & ad illustrandam mentem peccatoris, quo suum malum statù agnoscat, & eius pœniteat, c. falsas, de pœnit. dist. 5. & ad quærendas virtutes morales, c. Vides, 23. q. 6. & ne peccatum nos suo pondere in aliud trahat, secundum Altisiod. in 4. part. summæ, & ad quærendam cordis lætitiã, iuxta illud Pauli, Rom. 11. Spe gaudentes. Et ne Angelus noster tutelaris ob ingratiudinem nos omnino deserat, & ne tam cito Deus nos puniat: Tardius enim puniuit Achab, quia se humiliãuit, 3. Reg. 21. Id autem quod hic diximus in vulgari de actu de se malo, fieri bonum ex circumstantia, & contra, explicatum est, supra c. 23. nu. 1. per quod soluitur dubium prædicti P. Vinc. circa hoc motum.

II. Quod firmiter est tenenda sententia posita supra c. 26. num. 28. scilicet non debere quem absoluere sacramentaliter infirmum, qui verbis, vel nutibus nõ fuerit ei confessus aliqua peccata, licet antequam obmutesceret, vel iudicium amitteret, vocauerit eum, quantamlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij vel alijs quàm absoluturo. Tum per rationem irrefragabilem ibidem insinuatam. Tam quod Thom. pro contraria parte citatus in opusc. 65. dicens posse talem vngi extremè, baptizari, & à peccatis absolui, intelligendus est de absoluteione alia quàm sacramentali, puta generali deprecatia, vel à pœna per indulgentias ei concessas, S. item Anto. 3. part. titu. 10. c. 2. de infirm. pro eadem citatus, qui solum ait tali casu sacerdotem debere præbere infirmo quicquid humanitatis potest absoluendo, reconciliando; est secundum prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadem citatus in C. de confess. tract. 2. de absolut. ab oblitis, potius concordat sequendo gloss. c. is qui, 26. q. 6. quæ, vt vbi supra diximus, verbum, pœnitentiam, in textu positum intelligit de alia absoluteione, quàm sacramentali. Tum quia quamuis valeat confessio facta scripto absenti, saltem ex iusta causa, vt dictum est supra c. 21. n. 36. Non tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribat, & id faciat animo confitendi ea, & non cuiuscunque, sed illi presbytero, à quo vult absolui,

absolui, & ita non sufficiet vocare confessorium, & dicere se velle confiteri immo neque confiteri peccata coram alio, nisi ad summum, quum confiteretur omnia, ei mandando, vt deferret illa tanquam nuntius ad presbyterum eum absoluturum. Tum quia contra Concil. Trid. & omnes receptas sententias esse viderur, dicere, quod voluntas confitendi absque confessione, vel confessio facta vni præsertim non presbytero, vel aliter quàm sacramentaliter, sufficiat vt absoluitur ab alio, qui eam non audiuit, & iudicialiter debet absolueri. Tum quia non vendicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento, quæ in baptismo, Eucharistia, & extrema vnctione, nam illa non ministrantur iudicialiter, & causa cognita, vt hoc, nec vllius eorum pars essentialis est concursus vllius actus actualis illa sumpturi quoad eorum ministrum, imo sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiendi absoluteionem, imo confessio est eius pars substantialis, vt diffinit Concil. Trid. sess. 14. c. 1. 3. & 5. & can. 4. Tum denique quod si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absoluteionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per per illud Io. 21. Quorum remiseritis, &c. vt subtiliter insinuauit Medina, vbi supra, quod est contra veritatem declaratam in Concil. Trid. sess. 14. c. 5. & c. 3. & 9. de sacram. pœnit.

III. Quod confessorius absoluere, & si moriatur, in sacro sepelire non debet vllum religiosum etiam canonicum regularem, qui omnium laxissimè regulæ seruit, c. Quod Dei, de stat. monach. testantem, vel testari volentem, nisi à proposito desistat, & si quod testamentum fecit, reuocet illud, aut certè efficaciter reuocare proponat, arg. c. Non dicatis, 12. q. 1. c. 2. de testam. c. Monachi, & c. Super eo, & c. Cum ad, de stat. monach. & latè tradit admodum Reuerendus Pater Io. Trullus eruditione ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christinæ canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine suo optimè meritis, in cap. 22. libr. primi ex quatuor de eodem piè valde, ac eruditè scriptis, qui in c. 40. num. 11. ait cauendum esse cuius canonico regulari, & à fortiori cuiilibet alij monacho, à scribenda scheda, vel memoriali significante suam de vllis rebus suis vsibus depuratis, sic, vel sic distribuendis voluntatem, vel intentionem vltimam, quod tamen solum intelligendum est, de faciente illa ea mète, vt sint testamentum, Codicillus, donatio mortis causa, vel alia vltima voluntas vim ex sua dispositione trahens, non autem de illo qui expressè, vel tacitè protestatus nolle testari, vel nullatenus disponere, solum rogat suum prælatum, vel Conuentum, vt pro sua libera voluntate, illud, aut illud pietatis, aut misericordiæ opus, illi aut illi faciat, quum hoc nullatenus sit disponere, sed ad piè disponendum alium piè rogare, aut exhortari, quod cuiilibet religioso, etiam franciscano, licet, quia misericordia est virtus omnibus, etiam pauperrimis, communis, c. In singulis, 86. dist. quæ quotidiana conclusio est.

III. Quod hæres eius qui moritur absolutus à peccatis, & susceptis alijs sacramentis, in sacro sepelitur, & postea credit eum obijisse excommunicatum, non tenetur petere absoluteionem. Tum quia mortuus propriè, & quoad Deum, nec absolui, nec excommunicari potest, quia non est homo mortalis, quem solum excommunicari posse supradictum est. Nec obstat c. si quis, de hæret. per quod

gloss. eius contrarium dixit per illa verba, dicatur mortuo, an athena, quia non significant quod excommunicetur, ut putavit glo. cū Pan. ibid. sed quod fiat ei maledictio, qua declararetur decessisse anathematizatus, ut pulchrè ait Castren. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 19. nec absolui, quia ille solus potest absolui, quæ excommunicari, & è contrario, per supradicta, nec obstat prædictum c. A nobis, in 2. quia sensus non est, quod excommunicatus mortuus propriè quoad Deum absoluitur, sed quod denuntietur ecclesiæ decessisse quoad Deum absolutus. Ita ut liceat ei nominatim orare pro illo, secundum mentem Pan. & Com. ibi, & Castr. vbi supra c. 20. Tum quia si quoad Deum, & culpam, per pœnitentiam fuit absolutus, non indiget absolutione quoad illa, & quum excommunicatio esset occulta, non indiget etiam quoad Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis, c. Si omnia, 6. q. 1. & si per pœnitentiam non fuit absolutus, nil prodest quoad Deum absolutio. Tum quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quoad ecclesiam, per d. Extrauag. Ad euitanda, & hic de quo quaritur, non erat denunciatus, non, inquam, tenetur, imo nec expedit petere, quia nil prodest animæ quoad Deum, & nocet honori quoad homines.

V. Quod idem omnino dicendum est de hærede illius, qui sine absolutione cum signis tantum contritionis, in excommunicatione occulta moritur, arg. c. fin. de sepult. & c. In literis, de Raptor. Non autem de hærede excommunicati denunciati, quoniam is debet querere absolutionem ab eo, à quo viuus, & sanus erat absolendus, si non fuit absolutus, saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis, d. c. A nobis, qui tunc potest absoluerè, ut clarius, quàm omnia alia iura antiqua, diffinit Concil. Trid. sess. 14. c. 7. in hæc verba. *In articulo mortis, omnis sacerdos quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis, & censuris absoluerè potest.*

VI. Quod per hoc videtur, quod omnis sacerdos potest absoluerè ab excommunicatione in articulo mortis, etiam non confessum, modo signa contritionis præcedant, quia in tali articulo non solum habet facultatem absoluendi à peccatis, etiam reseruatis, sed etiam à censuris, ut per prædicta verba patet, quod clarè sentit Pan. in d. c. A nobis, n. 10. dum ait, quod præsupposito, quod laicus posset absoluerè à censura in articulo mortis, illa prodesset, ne iterum oporteret eum absolui. Et constat secundum omnes non posse laicum absoluerè à peccatis, ergo à fortiori absolutio sacerdotis, sine absolutione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamen Panormit. non est verum, ut dictum est supra cap. 26. Quod ipsum postea videtur cōfirmasse prædictum Concil. Trid. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, sed (omnis sacerdos) significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam factis iniuriam, quanto minus laicum.

VII. Quod per eadem verba ausim dicere, quod sacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus, potest hodie absoluerè licitè constitutum in prædicto articulo, sicut non excommunicatus. Tum quia Concil. vniuersaliter nullū excipiendo loquitur. Tum quia non obstat, quod per excommunicationem tollatur, vel certè suspendatur iurisdictio, quam saltem habitualem habet iure diuino, §. Ecce, 1. 6. q. 1. sine qua non potest consistere absolutio, quia probabiliter credi potest piam Matrem Ecclesiam non auferre illi, nec suspendere iurisditionem quoad talis

talis articuli tempus, licet, ut proximè dictum est, non debeat credi, quod laico eandem, quoad eundem articulum videatur concedere: quia quoad eum nõ agitur de non tollenda, vel non suspendenda iurisditione, sed de nouo danda, quod est difficilius, c. Quemadmodum, de iureiur. præsertim incapaci, qualis est laicus talis iurisditionis, c. Tuam, de ord. cog. & c. 2. de iudic. Ausim, inquam, id nunc dicere, quamuis ante prædictum Concil. Communis contra tenuerit in c. non est, de spons. & Tho. in 4. dist. 17. q. 3. & 3. part. q. 82. art. 7. ad 2. quam ipse quoq; immemor prædicti Concilij sequutus fuit supra c. 26. nu. 27. Cæterum facessat subtilis illa nouitas differentię quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis, eadem enim sunt quoad iura facientia facultatem absoluendi in eis.

VIII. Quod illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato, quod sit nulla, procedit etiam in eo, qui se excommunicatum ignorat, secundum glo. Pan. & Comm. in c. pen. de cler. ex. mi. Nam licet ignorantia excuset à pœna transgressionis, non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax, c. postulastis, eod. titulo, sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio, secundum omnes: non tamen si ad alium, quicquid dicat Pan. in d. c. Postulastis, quod tamen non procedit in collatione facta à Papa, vel Legato cum clausula absolutionis, quoad effectum præsentium cōsequendum in literis eorum apponi solita, de qua Fel. in c. Apostolicæ, col. 1. de except. & alij alibi.

IX. Quod non est tenenda opinio Bart. in l. 1. n. 45. C. de Summ. Trin. cōmuniter recepti à Legistis, ut tradit Hippol. in l. fin. ff. de iuris. om. iud. n. 142. scilicet quod excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id volente, quia irrefragabiliter confutatur per c. 2. de constit. lib. 6. & fortius per rationem eius sumptam ex d. l. fin. ut rectè affirmat Pan. in c. A nobis, 1. n. 11. de sen. excom. Nec obstat l. fin. ff. de decret. ab ord. fac. qua magno colore motus fuit Bart. quia est malè traducta è Græco in Latinum, ut testatur eruditissimus And. Alc. lib. 2. dispunct. c. 18. secundum cuius translationem nihil facit pro Bartol. & sequacibus.

X. Quod excommunicatio conditionalis impleta conditione, non retrotrahitur, quia fictio retrotractionis non habet locum in censuris. Tum, arg. c. licet, de sent. excomm. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate, l. Qui in vtero, ff. de stat. hom. & tradit Bartol. recept. in l. si is qui, pro emptore, ff. de vfuca. n. 67. Et nulla æquitas suadet, ut qui iustè communicabat ante cōditionem impletam, censetur iniustè tunc communicasse: Id enim esset fingere impossibile secum pugnans, contra l. Vbi repugnantia, ff. de reg. Iur.

XI. Quod sicut excommunicatio lata sub conditione, non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decennium: Ita quod sine scrupulo potest communicare, etiam ea impleta, ut sentit gloss. quam contra Pan. sequitur Com. in c. Præterea, 2. de Appell.

XII. Quod pensionarius qui personaliter consentit constitutioni pensionis, non soluens eam die statò, incidit in censuram, etiam ante intimationem literarum, secus si consentit per procuratorem, iuxta stilum Curie, de quo testatur Cassiad. decis. 2. tit. de pens. super regul. Cancel. & 12. de rescrip.

XIII. Quod pro communi opinione, quam tenuimus supra n. 16. contra

gloss. 2. c. A nobis, 2. de sent. excom. scilicet, quod ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato, ultra ibi dicta, facit, quod licet non requiratur consensus delinquentis in pœnam, vt obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponentis eam, requiritur tamen consensus in causam, ob quam imponitur, vt dixit Tho. sec. 2. q. 64. art. 8. & vt quis dicatur consentire in causam alicuius, non sufficit, quod consentiat in eo quod est causa, sed requiritur quod sciat, vel scire debeat id esse causam, arg. l. in delictis, §. 1. ff. de Noxal. & qui scit aliquid esse malum, & ignorat pœnam ob id impositam, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causam illius. Nec obstat quod ex eo sequeretur, quod mulier, rusticus, & alij qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nullam earum inciderent, responderi enim potest negando quidem sequelam, quoad pœnam ordinariam, & mediocrem proportionatam delicto secundum naturam eius statutam, vel prudentia communi imponendam, quam quilibet discretus paulo plus minus prouidere potest, alit̃ halucinando per legem naturalem delicta mediocriter puniendae, l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. concedendo verò sequelam quoad pœnam extraordinariam, exorbitantem, & auctam ultra naturam suam nudè consideratam, propter frequentiam, vel alias circumstantias, personæ, temporis, loci, &c. Ea ratione diuersitatis, quod quicumque scit, vel scire debet aliquid esse malum, scit vel debet scire id esse puniendum, iuxta naturam eius, & ita non solum consentit in eo, quod est causa eius, sed etiam in eo quod scit, vel debet scire esse causam eius, secus tamen est de pœna exorbitanti aucta, & addita ultra naturam eius, ob frequentiam & alias circumstantias, quia nec scit, nec scire debet illud malum esse causam illarum, cuius generis est excommunicatio, & eo magis, quo sola ratio naturalis quæ docet pœnam debitam malo, non pertingit ad illam sine lumine fidei. Quæ est ratio germana, c. 2. de constit. lib. 6. Per quam extenditur ad quascunque alias pœnas exorbitantes, sola natura delicti considerata. Per eandem rationem idem censeo cum Sylu. verb. ignorãtia, §. 8. De excommunicatione lata per legem communem Pont. Max. vt probò in Comment. c. Fratrnitas, 12. q. 2. cum multis eruditibus Curia, putantibus multas Extrauagantes cum censuris grauissimis latis super criminibus damnatis, quarum notitia nunquam transijt Pyrenæum, nec Alpes, non excommunicasse Hispanos eas penitus ignorantes. Nam & percutiēs clericum, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialem, vel Virginem, ignorans probabiliter eorū qualitates, quas sciens id non fecisset, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas, c. Si vero, 2. de sent. excom. & l. si quis ignorans, ff. locat. quia etsi sciat esse malum id quod facit, nescit tamen, nec scire debet, tantam pœnam pro illo malo impositam, & magis peccat, qui frangit legem grauissimis, & extraordinarijs pœnis munitam, ignorando eas probabiliter, quàm sciendo, sicut magis contemnit, & peccat, qui ingreditur hortum alto pariete cinctum causa furandi, quàm qui leui cespite septum.

XV. Quod nullus præter Papam sine eius commissione speciali, potest absolueri ab hæresi, & censura ei annexa, etiam occultissima, quia Papa eam sibi resoluat in Bulla Cœnæ, quamuis Concil. Trid. c. 6. sess. 24. de Refor. concedit Episcopo, vt per semetipsum in suo Episcopatu possit absolueri subditos suos ab occultis

occulta hæresi. Quamuis item possit contendi quod non sit derogatum quoad hoc illi per bullam Cœnæ, quia S. D. N. Greg. x i i i. & Pius V. ad eum expressè declararunt, vt etiam summo Pœnitentiario negauerint illam facultatem, nisi cum certis modificationibus, sine quibus nec hic absoluit, sine maxima causa, nec ille, dum vixit, absoluebat, etiam cum illa. Per quod, & arg. c. fin. de off. Vic. lib. 6. & c. In generali, de Reg. iur. eod. lib. moueor ad credendum, quod nec virtute Iuliorum, nec Bullarum Cruciarum, in quibus non datur specialis facultas absoluedi ab hæresi, potest quis absolui ab ea, licet expressè detur facultas absoluedi à casibus bullæ Cœnæ, arg. c. Frater noster, 16. q. 1. iuncto dicto S. Ant. 3. part. tit. 24. c. 77. §. 1. scilicet, quod facultas generalis absoluedi ab excomm. non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

XVI. Quod confessarius, eo quod sit munitus facultate dispensandi super voto, non potest dispensare super iuramento, etiam eiusdem materiæ. Tum quia iuramentum videtur continere duo vincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt fortiora vno, c. 1. de Treug. & pac. qua ratione Tho. sec. 2. q. 89. art. 8. ait votum iuratum, esse firmitus non iurato. Tum quia secundum eundem alia ratione ligat iuramentum, quàm votum. Iuramentum enim ligat, quia est sacræ rei attestatio, ratione reuerentiæ, qua quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Votum verò ratione fidelitatis, qua quis debet implere quod Deo promissit. Tum quia secundum omnes, votum vt votum, non est iuramentum, nec contrà, nam diuersitas nominum, definitionum, & titulorum, de iure iur. in 2. Decretal. & de voto, in 3. & rationum obligandi supradictarum cõcludit esse diuersæ speciei iuramentum, & votum, & facultas dispensandi super vna specie, non extenditur ad aliam, arg. c. cui de non sacerdotali, de præb. lib. 6. quatenus probat, virtute mandati, vel priuilegij de conferendo beneficio valoris maioris, non posse conferri beneficium minoris. Tum quod Abbates habentès potestatem absoluedi à sententia canonis, Si quis suadente, iuxta c. Cum illorum, de senten. excomm. non possunt absolueri à multis alijs excomm. communicationibus minoris authoritatis, iuxta Fed. conf. 14. Monachus Perusinus, quia exorbitantia à iure communi non sunt extendenda de alio ad aliud Reg. Quæ à iure, lib. 6.

Hoc ipso die, quo hæc excudebantur, puta pridie Idus Octob. An. 1573. quo sui sacræ Pœnitentiariæ Prætorij primum habuit conuentum Illustrissimus, & Reuerendissimus Card. STANISLAVS Hosius, posteaquam fuit in summum Pœnitentiarium à S. D. N. designatus, magna cum laude, & gloria vtriusque, vt pote gratis, & absens, nilque minus præuidens, ob solam, eandemque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famam, qua non solum vrbi, sed orbi toti Christ. etiam ante purpuram, fuit notissimus, tactum fuit, an qui probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui postea à Fel. re. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneatur quærere extra illam, vbi nõ est abrogatus, monasterium, in quo recipiatur? Et videtur non teneri. Tum per dicta supra c. 12. n. 48. Tum quod actus agentium non operantur ultra fines eorum, l. Non omnis, ff. de reb. cred. Et orator non intenderat intrare extra Hispaniam.

Eodem die rogatus de potestate absoluedi ad cautelam confessarij electi, per

confessionalia, Iubilea, & alias Bullas Apost. dico tumultuariè primo, quod absolutio excom. simplex est absolutio integra excom. quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio verò ad cautelam est, quæ non est talis: & ita est triplex, dimidiata, quæ ad certum tempus, vel actum fit, & integra eius, quæ dubitatur esse lata, & eius, quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colliguntur ex c. solet. de sent. ex lib. 6. & scribentibus ibi, præsertim Innoc. & c. Veniens, in 2. iuncta glo. ult. de testi. & Io. And. & Pan. super ea, & alijs alibi, 2. quod non potest dare primam harum, & ita non potest absoluerè cum reincidentia, quia illa non est integra, & eam dare, esset ferè absoluerè purè, & excommunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas, nec ad certum tempus, vel actum, quia id effectu esset absoluerè cum reincidentia. Tertio, quod potest dare secundam quam passim dant confessarij, confessis ignorantibus se esse excommunicatos per verba illa. Si teneris vinculo excommunicationis, &c. Per quam absoluitur ab ea, vel eis, in quas potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionem, vel aliud quod bulla requirat, vel certè eo sit animo, quod faceret illud; si meminisset se esse excommunicatum, & faciet cum primum meminerit. Tum quia attenda sua ignorantia, satis videtur facere quod potest, & facienti quod potest, non est neganda absolutio. Tum quia passim ita absolunt confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictum est. Quarto, quod non potest dare tertiam sine præuia satisfactione, si confessus agnoscit esse veram offensam, ob quam est excommunicatus, quia quum offensa est manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine præuia satisfactione, d. c. Solet. Potest autem dare, si dicat se non offendisse, sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quod non possit, quia commissi simpliciter absolutione, non censetur commissi absolutio ad cautelam, iuxta glo. sing. c. Capitulum, de rescript. quauis semper tenuerim, & teneam, quod delegatus, cui commissi est causa, potest partes absoluerè ad cautelam, cum Aret. in d. c. De testibus, de testib. col. 3. recepto frequenter à Decio, & nobis contra gl. communiter recept. in d. c. Solet, quia gl. loquitur de commissione absolutionis, & decisio Aret. & vsus loquitur de commissione causæ, quæ sine absolutione paruum ad cautelam non satis commodè posset tractari. Quinto, quod confessarius, cui committit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latorem ad cautelam in foro conscientie tantum, non tenetur seruare formam, d. c. Solet, quia illi foro non congruit citatio partis, quam illa requirit, secundum Innoc. recep. in d. c. Solet, sed satis est quod constet ei per confessionem partis, preces veritate niti. Sexto, quod confessarius cui simpliciter, vt simplici confessario committitur absolutio ad cautelam in vtroque foro, debet antea accipere cautionem sufficientem, iuxta d. c. Solet, licet non debeat citare partem, nec audire excipientem de manifesta offensa, saluo, si aliquid amplius, vel minus faciendum ei præcipiatur, quia vno onere sublato, non censetur sublatum alterum, c. Extuarum, de aut. & vsu pall. & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem, & sufficientem cautionem, etiam si dubia sit offensa, per d. c. Solet, licet onus citandi tanquam incongruum foro pœnitentie tollatur, satisfactio tamen, vel cautio sufficiens, quæ etiam illi foro congruit, non videtur tolli, adeo vt putem, quod si excommunicatus agnosceret offensam esse veram, deberet eum cogere ad prius satisfaciendum, Dixi (in vtroque foro) quia si committeretur quoad forum

forum conscientie tantum, putarem sufficere seruare propositum firmum satisfaciendi debito vel offensa, si apparuerit eam valere, quum quoad illud cor magis respiciatur, quàm manus, c. Si quid inuenisti, l. 4. q. 5. Dixi (nisi plus vel minus præcipiatur) quia si præciperetur, vt sine vlla cautione, vel cum sola iuratoria, vel satisfactio dimidio, vel toto absolueret, id esset seruandum, c. Cum dilecta, cum notata, ibi à Fel. de rescript. Septimo, quod confessarius, cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelam in vtroque foro, deberet absoluerè coram notario, & testibus, vel saltè testibus, vt absolutus posset probare alijs sua absolutione, quæ non præsumitur, nisi probetur, c. Sicut nobis, de sent. excomm. & gloss. c. Proposui, de cler. excomm. m. 8. quod excommunicato, denunciato, & absoluto, à confessario, siue simpliciter, siue ad cautelam quoad forum conscientie tantum, non tenentur ecommunicare alij præsertim publicè, neque possunt nisi probaliter illud credentes, quia limitata causa, limitatum producit effectum, l. in agris, ff. de acquir. do. nec absoluto quoad vtrumque forum, nisi legitimè id ostendatur, vel probabiliter credatur, per d. c. Sicut nobis, & per d. glo. d. c. Proposui.

De Conscientia & Scientia.

Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt, numero 273. & seq.

Conscientia quid, quotuplex, ad quid obligat, scrupulosa quàm mala, nascitur ex sex causis, num. 265. & curatur 10. medicinis, ann. 279.

Dubium in rebus pars tutior an necessario eligenda, num. 278. & 283.

Legis rigor temperatur per equitatem quinque modis, num. 282.

Intellectus illius dicti, Bona mentis est culpam timere, vbi non est, num. 284.

Dico primo, quod scientia, fides, opinio, dubitatio, scrupulus, & conscientia, in quibusdam conueniunt, in quibusdam differunt, vt resolutius alijs tradimus, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. à num. 9. Quorum summa est, quod scientia est cognitio visua rei, gl. sing. in l. 2. §. antep. ff. de aqua plu. arc. tam intellectus quàm sensus, vt prælud. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, c. in domo, de pœn. dist. 4. iuncta gl. 7. quæ citat illud Greg. fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum. Opinio est cognitio qua iudicamus aliquid, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse cum formidine, ne contrarium sit verum, facit gloss. d. §. antep. & glo. in l. si duo, §. pen. ff. vii possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicando veram, gloss. recep. l. de statu, ff. de testam. & gloss. rubr. ff. de iur. & fact. igno. quæ dubitationem appellauit titubationem. Scrupulus est cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus inferitur, hæc quinque conuenire in hoc, quod sunt cognitiones & actus potentie cognitivæ, & non appetitiuæ, vt ex verbo cognitio, apparet, & quod differunt in eo, quod scientia est firma, & euidentis cognitio. Fides firma non tam euidentis, sed obscura, c. firmiter, de summ. Tri. Opinio autem nec euidentis, nec firma, quamuis sic iudicariua. Dubitatio verò nec euidentis, nec firma, nec iudicariua. Scrupulus autem

est solum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod 4. prima sunt contraria, quæ non possunt simul inesse vni & eidem personæ eod. respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum 4. esse potest. Conscientia vero, vt dixit S. Thom. 1. part. q. 79. art. 13. non est potentia, nec propriè habitus animæ, sed actus eius iudicatiuus, interdum testificans quod illud fecimus, vel non fecimus, iuxta illud eccles. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs, &c. interdum accusans, vel excusans dictando aliquid bene vel male factum esse, iuxta

280 illud Augu. Senti de Augustino quicquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset, c. senti, 1. r. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendum esse, c. per tuas, 2. de Symon. & ita hic accipitur, definiri que potest esse scientia, fides, opinio, aut dubitatio, de aliqua re facienda, vel non facienda, secundum Communem, in locis proximè citatis, & est duplex. Vera quæ verè iudicat aliquid esse, vel non esse faciendum, & Erronea, quæ falsè iudicat esse, vel non esse faciendum, d. c. per tuas, c. Inquisitioni, de sentent. excom. Est & aliter triplex. Certa, quæ pro certo iudicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat: & Scrupulosa, quæ contra id quod iudicat, habet argumenta. Porro, quælibet conscientia certa ligat eam habentem. Quantum autem quælibet harum obliget, dictum est prælud. 9. à nu. 9. Quibus addo, non semper esse necessarium partem tutiorem eligere, quia satis est quoad præcepti implementum tutam eligere, vt latè in d. c. si quis autem, à nu. 34. probauimus, etiam in his quæ ad fidem, & mores pertinent, in alijs enim, nec de consilio quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

281 II. Quod conscientia nimis scrupulosa nascitur ex vitio naturali, vel acquisito non perstandi firmè in constitutis, quæ gignit inconstantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam, pusillanimitatem, & id genus alia mala.

III. Quod huius vitij causæ secundum Anto. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. sunt complexio timida, melancholia, & mania, dæmon tranquillitatis osor, vigilia, ieiunia immodica, & conuersatio cum scrupulosis.

282 IIII. Quod 10. sunt huius ægritudinis medicinæ secundum Ant. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. l. Deus per suam gratiam intus habitans, & foris benignè assistens, 2. phar macum contra melancholiam, maniam, & alios malos humores, iudiciu debilitantes, 3. auersio cogitatus à re scrupulosa, 4. submissio sui aliorum iudicio, 5. contrauentio scrupulorum, 6. vsus Epiiciæ, siue æquitatis circa leges, de qua Tho. 2. 2. q. 20. persuadendo sibi non peccare, qui implet legem secundum mentem

283 authoris, licet verba offendat, Tho. ibid. art. 1. neque qui eam in sensu benigniore seruat, quamuis in duriore violet, l. Benignius, & l. seq. ff. de leg. neque qui eam non seruat, vbi, & quando est impossibile, vel valde difficile, Ant. vbi supra col. 6. neque qui eam non seruat, vt pro stulto non habeatur, nec qui in rebus dubijs,

284 secundum communem bonorum vsu seruat, arg. §. leges, 4. dist. & l. minimè, ff. de leg. 7. Rectus intellectus illius vulgati, tutior pars est eligenda in dubio, c. Ad audientiam, de homic. c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nempe quod procedit tantum in propriè dubio, quale non est cum sufficienti autoritate, aut ratione altera pars creditur, neque cum ex multis opinionibus vna pro vera eligitur, 8. Rectus

285 intellectus illius, c. Ad eius, 3. dist. Bonarum mètium est etiam culpas agnoscere, vbi cul-

vbi culpa non est, puta bonum esse, generaliter se culpatum agnoscere, licet non meminerit specialiter culpam, iuxta gloss. d. c. Ad eius. Aut quod aptius, 2. par. de nat. & qual. conscien. alfab. 2. visum fuit Gerson. esse signum animæ in bonum propensæ, timere ne sit culpa, quod non est tale, quanquam hoc non est bonitas, imo scientiæ, aut probi iudicij defectus.

De opinione deligenda, & duabus postremis conscientiæ nimis scrupulosæ medicinis.

Opinio qua deligenda latè, & resolutè, nu. 286.

Dubius deponat dubium, antequam iudicet, consulat, aut operetur, nu. 288.

Scrupulos mitigat, sibi parum & multum Christo fidere, & eum talem imaginari, nu. 290. Deus, vt Deus, nullius figura, vt homo, gratiosissima & benignissima, nu. 291.

V. Quod 9. medicina est electio vnus ex varijs opinionibus cum quietè in ea 286 quæ sit secundum Matth. Mathes. lib. de elect. verior. opin. 1. volum. tract. & alios alibi eligendo primo consuetudine receptam, l. Minimè cum gloss. ff. de leg. & c. Cum dilectus, de consuet. nisi sit contra legè naturalem, vel diuinã certam, contra quam consuetudo nihil potest, c. Mala, & c. frustra, 8. dist. Dixi (certam) quia dubiam interpretari potest consuetudo, & eius interpretatio seruanda est, iuxta Pan. in c. 1. de iudic. 2. cessante consuetudine, eligendo eam quæ nititur alicui textui, cui contraria licet sit communis, nequit aptè respondere, etiam si quæstio principalis sit vnus iuris, & textus alterius per citata à Philip. Franco in princ. c. Si pater, de Testam. lib. 6. 3. eligendo eam, quæ nititur aliquo argum. cui aptè responderi non potest, d. c. capellanus. 4. cessantibus his eligendo communem, si scitur esse talis, arg. c. prudentiam, de offic. deleg. c. de quibus, 20. dist. 5. cessante communi, eligendo eam quæ pluribus fundamentis, & rationibus nititur, quamuis satis aptè dissolui queant. Quia ceteris paribus, funiculus duplex, aut triplex difficiliter rumpitur. Eccles. 4. c. 1. de Treug. & pac. 6. cessantibus prædictis, eam quæ benignior aut fauorabilior fuerit, l. semper in dubijs, ff. de reg. iur. Qualis est quæ iuramento fauet, arg. c. Quamuis, de pact. lib. 6. & c. Cum contingat, de iure iur. Et quæ matrimonio, doti, testamento, aut libertati, l. Quoties dubia, ff. de reg. iur. c. fin. de re iud. aut alijs pijs, & religiosis reb°, l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpr. fun. aut pupillo, viduæ, peregrino, aut alteri personæ miserabili, arg. totius, dist. 85. Qualis etiam quæ priuato contra fiscum fauet, l. Non puto, ff. de iure fisc. secundum Mathesil. not. 1. 3. cum fiscus in delicto priuati fundatur, alias secus, l. 2. C. de iur. fis. lib. 10. vt rectè Decius declarauit in l. In ambigujs pro dote, ff. de reg. iur. alius secus, sit vltima voluntas. l. Quoties, ff. de reb. dub. siue contractus, l. Quoties, ff. de verb. sig. siue libellus, litis contestatio, sententia, aut quilibet actus iudicialis, rescriptum aut priu legium, Matth. in d. tract. col. 4. quia præsumptio pro actus valore præponderat alijs, l. In cõtrahenda, quam ad hoc ibi ponderat Dec. n. 6. de Reg. iur. quamuis valor actus in Actoris fauorem & dånium Rei redüdet, arg. l. inter pares, ff. de re iud. 7. prædictis deficientibus, illã, quæ Reo fauet, arg. c.

Cum sunt iura partiū, de reg. iur. lib. 6. & l. fauorabiliore, ff. cod. 3. si nullo modo prædictorum alia opinio aliam superat, illam quam affirmant doctores auctoritate & scientia in materia, de qua agitur præstantiores, arg. l. septimo mensē, ff. de statu ho. & eorum, quæ per eam ait Dec. in c. Proposuit, n. 11. de prob. & ita quam tenent Theologi, si quæstio est theologica, & quam Canonista si Pontificia, & quàm Legiste, si civilis, arg. d. c. Proposuit, cum not. per Pan. & alios.

- 288 VI. Quod 4. nobis videntur addenda omnibus, qui hac de re tractarunt, quoad forum conscientia. Primum, quod Iudex, consultor, aut agens, qui in re dubia iudicaturus, consulturus, aut facturus est aliquid, antequam id faciat, debet, vt nō peccet expellere ex animo illam dubietatem, & credere, aut certe opinari opinionem dicto modo electam esse veram, & secundum eam debere in eo casu iudicare, quia si priusquam id faceret, & dubius iudicaret, consuleret, aut faceret, peccaret contrauentendo conscientia dubia per dicta supra n. 277. Alterum est, quod in vtroque foro vnus & idem de vna & eadem re potest, & debet credere aliquid esse verum quoad vnum effectum propter vim alicuius rationis, & contrarium quoad alterum propter vim alterius, arg. c. Dominus, de secund. nupt. & c. Inquisitioni, de sent. excom. & multorum, quæ pro eius vera concordia adduximus, in d. c. si quis, a n. 102. Per quæ probatur vnam & eandem mulierem posse, & debere credere suum maritū esse illum cui cohabitatur, quo reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi, 3. quod quamuis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant, in foro tamen conscientia ad effectum non peccandi sufficit eligere pro vera eius opinionem, quem merito censemus esse virum idonea ad id scientia & conscientia præditum, iuxta dicta n. 282. 4. quod non videtur vna opinio appellanda communis ad effectum præiudicandi alteri, eo solo quod plures eam sequantur tanquam oues alia alia quæ præcedunt sine iudicio sequentes: communior enim ad hoc existimarem illam, quam sex vel septem Authores classici rem ex professo tractantes assererent, quam probatam à 50. sola ferē auctoritate prius ductis. Quin & arbitror vtramque ad hoc posse dici communem, quando vtraque habet 8. vel 10. assertores graues, & cum iudicio eam diligentes. Quo fit vt non sit multum laudanda diligentia quorundam recentiorum inquiringentium vtram teneant plures: doctrina enim præfata Io. And. in cap. 1. de const. de sequenda communi, intelligenda videtur cum pauci respectu aliorum teneant contrariam.

- 290 VII. Quod 10. scrupulosi medicina colligitur, considerando primo, quod opinio quæ videtur esse S. Aug. & aliorum antiquorum, quos sequitur Greg. Arimin. 2. lib. sent. dist. 21. & in quam inclinatur Tho. 1. 2. q. 109. art. 6. & S. Bonau. d. dist. 28. quamque munit ibi Maior 24. argumentis, tenet neminem posse solo libero arbitrio, & concursu Dei generali, sine auxilio eius speciali etiam moraliter bene operari. Et quod licet contrariam teneat Guil. Ocham. d. dist. 28. & videatur receptior apud recentiores, licet item, nostra sententia, ei sit locus in operibus bonis, quæ suapte natura, & ex propinquo, ad solos virtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce diriguntur. Qualia sunt secundum rationem naturalem, honestè viuere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere. Quale, quid liceat, quid deceat, quidue expediat, iuxta naturalem captum præuidere, necessa-

rio tamen tenenda est antiquiorum sententia in actibus moraliter bonis, quæ ex propinquo spectant a iustificationem: qualia sunt credere, sperare, diligere, pœnitere, qualia percipere cælestia, contemnere terrena, horrere inferna, & id genus alia, arg. in directo sensu, can. 5. sess. 6. Concil. Trid.

Si quis (ait) dixerit sine præueniente Spiritus S. inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur anathema sit. Licet à sensu contrario satis etiam i robet opinionem recentiorū quoad alios actus moraliter bonos. Secundo considerando quod bona pars scrupulorum nascitur ex eo quod quis nimia confidentia suarum vitium, & quasi putās se posse solis illis bene pœnitere, confiteri, communicare, bene precari, & alia id genus operari, & videns ea non tam rectè, ac vellet facere, pluries iterat ea non implorato vt deberet à Deo auxilio diuino, & postea facit imperfectius quàm prima, & ita nunquam sibi plenè satisficit, & turbatur tristitia, & timore errorum, & errandorum correptus. Huiusmodi ergo scrupulosi medicina fuerit considerare paruitatem & infirmitatem suam, & omnium communem, ob quam vix quis potest etiam moraliter tantum bene agere sine gratia gratum faciente, vel auxilio speciali Dei, & ita reputare sua opera, qua parte sua sunt, non posse fieri tam perfectè vt sint digna tanta maiestate, & ita diffidere sibi, & fidere infinitæ bonitati eius, qui pronior est ad miserendum quàm vlciscendum. Et quod, vt est austerus, in eos qui nimium sibi fidentes, & sine illo ei seruire posse putantes, & ita parum de ipsius auxilio curātes, omnia perfectè suis viribus facere arbitrantur, & non faciunt. Ita est clementissimus erga eos, qui memores suæ imbecillitatis, & eius auxilij necessitatis, sine quo ei placere non possunt, illi se totos subiiciunt, & pro naturalibus sui liberi arbitrij viticulis, ac pro auxilio ab eo super addito, bona fide obseruantia legum eius, & ecclesie suæ student, sperantes eū boni æquique consulturum eam quæ mediocris fuerit, etiam si non sit exacta. Qui enim hæc pio animo secum voluerit, contentus erit, quod vel mediocriter obligationi suæ satisfecerit, & gratias ager Deo, quod ad id ita sua diuina bonitate eum iuuerit, desiderans, speransque fore, vt in dies maiore ope auctus, melius id faciet, scrupulos abiget, animumque serenabit. Et quia Deus, vt Deus, nullam figuram, & ita neque vultum seuerum, neque gratiosum, nisi metaphoricos habet. Quippe qui longè, imò infinitè simplicior est, quàm anima & Angelus, plurimum scrupuloso conduceret imaginari vultum illum speciosissimum, & benignissimum, Reuerendissimæ & benedictissimæ humanitatis D. N. I. E. S. V. C. H. R. I. S. T. I., qualem Sancti contemplantur eum, cum olim doceret, concionaretur, & conuersaretur, exhibere solitum, nempe sereneum, subhylem, in sui amorem rapientem, consolantem, & lætificantem, imò & promittentem se à nobis fragilibus & humilibus nostre paruitati parum fidentibus, eiusque magnificentia plurimum confidentibus, & bona fide sibi seruibus, non exacturum adeo seueram rationem, qua nos condemnaret, sed adeo beneuolam, qua saluet. Amen.

Quoniam vero c. 21. n. 5. promissimus inferere hic tenorem Bullæ fel. rec. Pij V. & moderationis, de quibus insubiecta Greg. XII. Bulla, illius summam earum loco subiicimus.

In tanta negotiorum mole, qua Roman. Pontif. assidue premitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exilient, quibus postea recognitis necesse est moderacionis remedium adhibere. Cum itaque alias fœ. re. Pius PP. V. prædecessor noster auditus grauaminibus, qua Fratrib. ordinum Mendicantium ab Ordinarijs locorum, & parochialium Ecclesiarum Rectoribus multis modis inferri dicebantur, super sacris concionibus, & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, penitentis inungendis, Fratribus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum, sacramentorum ministracione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, elemosynis, collectionibus, alijsq; huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsi fratribus subiectarum formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentijs, locorum acquisitione, certisq; alijs rebus tunc expressis, multa per quasdam suas literas pro dictis fratribus nõ modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinentia, declarauerit: multaque præterea priuilegia eisdem XVII. Kal. Iunij, Pontificatus sui anno secundo, Et deinde, illa diuersis ordinibus, &c. concesserit: Postea, de Vicarijs perpetuis Ecclesiarum, qua illis sunt vnita, &c. decreuerit: Demum animaduerso quod illa multas lites, &c. inter eos, & ordinarios concitauerant, primum illa restrinxerit: Deinde plenius prouidens priores literas, moderatus fuit, & alias instar earum concessas reuocauerit, lites ad se aduocando: Postremo circa Confessoriorum regularium approbationem aliqua declarauerit: Nos hac varietate cognita, & infra. Statuimus, de prædictis, & alijs omnibus literis, & constitutionibus, qua ab eodem prædecessore eisdem de rebus, pro quorumcunque regularium, etiam Mendicantium Ordinibus, & Congregationibus quomodolibet emanarunt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, qua siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concil. decretis, siue alias legitimè antedictarum literarum, & constitutionum editionem erat, et si ipsa non emanassent, futura fuisset, ad quam dispositionem, & decisionem, suumque pristinum statum illa omnia reducimus. Quinetiam abrogamus omnia irritantia, & alia decreta, & quacunque alia nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes illa pro infectis haberi, Ac omnes lites, coram quibusuis iudicibus, &c. motas, necdum decisas, & iam decisas, si modo tractum habeant successuum, & futura dubia quandocunque orientur, ad nos referenda esse; Necnon irritum, &c. Dat. Rom. Pont. nostri anno I.

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM, QVÆ IN HOCCE MANVALI CONTINENTVR.

A.
BSOLVENDVS quado, qui ex manductione fœminæ nobilis peccauit, absque proposito ab ea abstinenti, nu. 5. M. c. 3.
 Absoluendi qui clysteribus fundendis, vel curâdis mēbris secretioribus marium aut fœminarum peccarunt, sine proposito ab ea re abstinenti, nu. 5. M. ibidem.
 Absoluendæ quæ familiares peccantes cū cognatis & heris, n. 1. c. 3.
 Absoluendos non esse aulicos, non proponētes non assistere Reginarū mensis lasciue cum Domicellis colloquendo, nu. 5. K. ibidem.
 Absoluendos non esse eos, qui non proponunt abstinere se à conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciue habendis, nu. 5. K. ibidem.
 Absoluere quis potest à suspensione lata à iure, vel ab homine, nu. 16. c. 27.
 Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet, nu. 5. F. c. 3.
 Absoluere ab omnibus etiam referuatis in articulo mortis, quilibet presbyter potest, nu. 26. sine pœnitētia exteriori cōsulendo hoc, n. 33. ad petenda alia sacramenta inducendo, nu. 34. c. 26.
 Absoluendus non est sacramentaliter instruitus, qui verbis, vel nutibus non fuerit absoluenti confessus aliqua peccata, licet antequam obmutesceret, vel iudicium amitteret, vocauerit eum, quantamlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij quam absoluturo, nu. 269. cap. 27.
 Absoluere ab excommunicatione in articulo mortis, etiam non confessum, modo signa contritionis præcedant, potest omnis sacerdos, nu. 271. cap. 27.
 Absoluere ab hæresi & cēsura ei adnexa, etiam occultissima, nullus potest præter Papam sine eius commissione speciali, nu. 272. c. 27.
 Absolutio simplex excommunicationis, & absolutio ad cautelam quid, & quotuplex, n. 272. c. 27. cum multis easdem absolutiones continentibus, ibid.
 Absolui vel communicari an debeat proximus mori, vel alius loquela priuatus, nu. 28. & 29. ibidem.

Absolutio censuræ bullæ Papæ referuata, non continetur etiam in sua generali, n. 72. c. 27.
 Absolutio peccatorū detur in hac forma, quauis ad substantiam eius minus sufficit, numero 11. cap. 25.
 Absolutio conditionalis non detur, n. 12. & data à peccatis, censuris, & irregularitatibus ab eo, qui pœnitentem poterat absoluere ab omnibus, quas incurrisset, etiam oblita includit, &c. nu. 13. & cum datur ab eo, qui non poterat, quid fiet, & an absenti dari possit, nu. 15. ibidem.
 Absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si sit iniusta, si in ea non sit defectus aliquis substantialis, nu. 1. c. 9.
 Absolutio à peccatis, quæ confertur excommunicato, communiter valet, &c. n. 3. c. 9.
 Absolutio iniusta excommunicationis valida est, & an peccet, qui vult recipere absolutionem à peccatis, priusquam ab excommunicatione, nu. 4. ibidem.
 Absolutio impensa à confessorio non habente iurisdictionem, nihil valet, nu. 5. Quæ autem confertur ab illo, qui habet potestatem absoluendi à quibusdam peccatis, nõ autem ab alijs, valida est, quantum ad aliqua, non non autem quantum ad alia, & quid tunc sit agendum, nu. 6. ibidem.
 Absolutionem sacramentalem, qui dixerit nõ esse actum iudiciale, vel eam, quæ fit ioco, esse validam, vel eam, quæ confertur ab existenti in peccato mortali, nõ valere, vel non esse necessariam confessionem ad recipendam absolutionem, est hæreticus, n. 7. c. 4.
 Absolutio malè absoluentis à censura bullæ, cur non referuata, n. 74. c. 27.
 Absolutio per bullam, quam formam requirit, & an extra confessionem detur, n. 31. c. 26.
 Absolutio à censuris quid profit mortuo, n. 32. ibidem.
 Absolutio excommunicationis præcedat peccatorum absolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc, num. 7. 8. & 9. cap. 25.
 Absolutio excommunicationis à quo delegatur, num. 44. & 45. vide alia verbo excommunicatio, cap. 27.
 Absoluator pœnitens ab omni excommunicatione, maiore, & minore sic, nu. 10. c. 25.
 Absolui qui possunt ab Episcopo à canone, si quis

- quis suadente, r 7. q. 4. ob enormem percussione[m], & qui ob medicorem, & quod omnes possunt, ob leuem, à num. 87. vsque ad num. 94. cap. 27.
- Abolutus** ob impedimentum, vel à Papa cum onere presentandi se, faciat hoc, numero 46. ibidem.
- Accidia** quid, cur ita, & pigrizia dicta, filias quinque parit, nu. 124. cap. 23.
- Accusare**, qui aut denunciare recusat, quando debet, & c. nu. 24. cap. 14.
- Actio** mater obligatio, num. 26. præl. 7.
- Actor** aut accusator, vt peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem, sententia iniusta utens, discedens à lite, nu. 31. aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, num. 32. c. 25.
- Actus** nullus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul, & malus, etiam diuersa ratione, nu. 22. præl. 7.
- Actus** bonus, & malus tripliciter, & quid bonus siue ordinatus simpliciter: & quare nullus in individuo indifferens, & quis ordinatus, numero 1. cap. 23.
- Actus** humanus malus, & peccatum morale idem, differens à peccato naturali, & artificiali, nu. 4. præl. 7.
- Actus** humanus & moralis idem, & quid, numero 2. præl. 6.
- Adoratio** imaginum, quæ illicita, nu. 32. c. 11.
- Adulter** potest non credere esse filium suum, quem adultera ei tribuit, & an teneatur restituere damnum, quod per suum filium facit, nu. 4. c. 16.
- Adulter** qui, nu. 13. ibidem.
- Adulterans** perdit ipso iure ius exigendi debitum, licet tamen petat, nu. 23. cap. 22.
- Adulterans** perdit ius negandi debitum adulteranti, nu. 23. ibidem.
- Adulterantis** coniunx quando religionem ingredi potest, nu. 24. ibidem.
- Advocatus**, vt mortaliter peccat, necessaria ignorans, aut scienter litem iniustam defendens, nu. 28. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, notabiliter illi officens, & c. aut aduersario secreta suæ partis pandens, aut pauperi non subueniens, nu. 29. Aut stipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet, accipiens, Aut aduersæ parti fauens, aut de suo stipendio sic, aut sic conueniens, numero 30. cap. 25.
- Affinitas** quid, & quantum restricta per Concilium Trid. nu. 42. c. 22.
- Alicius** Cardinalis laudatus, nu. 74. ibidem.
- Alfonfus Castrensis** laudatus, nu. 12. cap. 17.
- Alfonfus Alvarez** laudatus, nu. 189. c. 27.
- Amandi** proximi præceptum, an possit impleri extra statum gratiæ, & quali amore, & c. nu. 8. 9. & 10. cap. 14.
- Amans** insequens amatam, vt peccat, num. 15. cap. 16.
- Amari** se velle amore mortali, mortale, num. 1. cap. 20.
- Amat** qui firmius se ipsum, vel vxorem suam, maritum, Regem, vel quamcunque aliam creaturam, quam Deum, mortaliter delinquit, non autem qui feruentius, nu. 15. c. 2.
- Amat**, quisnam Deum potius propter dona eius, quam propter ipsum, & quisnam omittat ipsum amare, cum tenetur, & quando ad id teneatur, num. 16. ibidem.
- Amat** qui aliquam creaturam plusquam animam suam, vel corpus suum plusquam animam proximi, vel plus honorem suum, vel rem, quam suum corpus, & c. nu. 23. c. 14.
- Amat**, qui seipsum vel proximum cum offensa mortali Dei, nu. 24. ibidem.
- Ambitio** quid, nu. 11. & quæ mortalis, nu. 15. cap. 23.
- Ancilla**, qua dominus abutitur, separatur ab eo, nu. 21. cap. 16.
- Andreas** Alciatus ob miram eruditionem laudatus, nu. 85. cap. 17.
- Amor** proximi diuiditur in naturalem, qui subdiuiditur in alios duos, nu. 6. & in amorem ex charitate, & quisnam sit, nu. 7. c. 14.
- Amor** honestus inter virum & vxorem, per quid conseruetur, nu. 10. ibidem.
- Amor** sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer, nu. 114. c. 23.
- Amor** Dei debet esse maximus quoad firmitatem, sed non necessario quoad intentionem, & feruorem, nu. 9. qui super omnia, & obdientialis est virtualis contritio, numero 10. cap. 1.
- Anima** humana quatenus est rationalis, habet potentiam cognoscendi, & volendi: & an ille sint ipsam? nu. 1. prælud. 3.
- Anima** & memoria non differunt re, sicut neque intellectus, & ratio, nu. 2. ibidem.
- Anima** multo plura potest cognoscere, velle, reuertere per vim intellectiuam, quam per sensitiuam, nam & Deum cognoscere potest, nu. 13. ibidem.
- Anima** rationalis quomodo cognoscit se, suos actus, & Angelos, & eorum actus, n. 14. ibid.
- Anima**, & Angelus non cognoscunt per seipsum, vt Deus, nu. 15. ibidem.
- Anima** qua ratione appellatur intellectus, & qua memoria, intellectus agens, intellectus possibilis, & quæ ratio tum superior, tum inferior, nu. 4. ibidem.
- Anima** ratione potentia appetendi variè appellatur, sicut ratione potentia intelligenti, num. 5. ibid.

Anima

- Anima** non vanè, sed in finem insignem creata, nu. 2. præl. 4.
- Anima** rationalis, omnes potètiæ & vires tam animæ vegetatiuæ, quam sensitiuæ habet, nu. 1. præl. 2.
- Anima** rationalis habet liberum arbitrium, nõ autem irrationalis, num. 9. præl. 3.
- Anima** irrationalis distinguitur à potentijs sensitivis, num. 4. præl. 2.
- Anima** rationalis habet vim appetitiuam animæ sensitivæ, num. 2. ibidem.
- Animæ** sedem esse cor, vt intelligendum, numero 8. præl. 1.
- Animam** in sanguine habitare, & crescere, vt intelligendum, nu. 9. ibidem.
- Animam**, Deum, & Angelos, qui putant corporcos, an peccent, & sint hæretici, num. 10. ibidem.
- Animæ** plusquam corpori indulgendum, sed contrà fieri, ad eam tamen pluri faciendam moueat illud Bernardi, & quid illa sit vtiliter diffinitum, nu. 1. ibidem.
- Animam** qui dixere corpoream, aut mortalem hæretici, nu. 2. ibidem.
- Animam** vnam tatum, scilicet rationalem, esse in homine, contra gloss. nu. 2. ibidem.
- Animam** à solo Deo ex nihilo creari, creandoque infundi, infundèdoque creari, n. 3. ibid.
- Animam** rationalem veram formam substantialem corporis esse, nu. 4. ibidem.
- Anima** rationalis quem in finem creata, per quæ media beanda, nu. 4. & 5. ibidem.
- Animam** humanam imaginari paruulis membris distinctam, error, nu. 6. præl. 1.
- Anima** tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, sicut Deus in toto orbe, & Corpus Christi in tota hostia, & qualibet eius parte, num. 6. ibidem.
- Animam** rationalem non esse formam essentialem hominis, dicere, hæreticum, n. 7. ibid.
- Animæ** proximi salus præferenda corporis proprii salutis, num. 6. c. 24.
- Animalia** aliena, qui ferit, occidit, vel includit, nu. 120. & 128. c. 17.
- Apes** & examina earum capiens, numero 128. cap. 17.
- Appellans** ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnæ, nu. 58. c. 17.
- Appellatio** ab interloquutoria, in quibus causis criminalibus hodie sublata, nu. 15. c. 26.
- Appetendi** potètia rationalis, diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem, sicut sensitivis, nu. 3. præl. 3.
- Appetendi** siue volendi potentia, seu vis intellectiua, quomodo differt à potentia, & vi appetendi sensitivæ, nu. 6. præl. 3.
- Aqua** vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti, nu. 174.
- Arbitrium** liberum sufficit ad cadendum, & malè agendum, non autem ad bene, saltem
- meritorie operandum, nu. 11. præl. 3.
- Argumentum** à contrario, quando validum num. 71. c. 17.
- Arma** bellica quæ, & sunt offensiuæ, & defensiuæ, nu. 63. c. 27.
- Ars** notoria illicita, & quæ sit illa, numero 38. cap. 11.
- Articuli** qui sint explicitè credendi, numero 18. cap. 11.
- Astassinus** quis sit propriè, & quis impropriè, nu. 136. c. 27.
- Affecuratio** licita, & vtilis, numero 283. A. cap. 17.
- Affecuratur** vt fors, & lucrum in Societate, nu. 254. & 255. c. 17.
- Affecuratur** vt capitale cum lucro, num. 254. & 255. ibidem.
- Astutia** quid, & quod duobus ministris vitur, nu. 77. c. 22.
- Attentio** ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis, nu. 105. & 2. seq. c. 25.
- Attritio** duplex, & quæ sufficit ad absoluendum poenitentem, & ad peccati remissionem, addita noua quadam consideratione, contra quendam Cardinalem, nu. 57. c. 1.
- Attritio** quæ agnoscitur non esse contritio, non sufficit ad Baptisma, nu. 39. c. 1.
- Attritionem**, vt sufficiat ad fumendam Eucharistiam ante confessionem non data copia confessarij, oportet fieri contritionem, vel vt probabiliter putetur esse talis, numero 43. C. cap. 1.
- Attritionem**, vt sufficiat ad suscipiendum Sacramentum poenitentia, non oportet fieri antea contritionem, nec purari esse talem, sed sufficit, vt probabiliter putetur esse sufficiens, ad illud rectè suscipiendum, & per illud consequendam veniam, nu. 43. D. ibidem.
- Attritio** non emnis sufficiens ad absolutionem sacramentalem, illa tamen sic, quæ ante illam fit contritio, vel probabiliter creditur esse contritio, vel attritio sufficiens ad illam absolutionem suscipiendam, quæ sunt tria diuersa, nu. 43. B. c. 1.
- Auaritia** quid, & quæ contraria est iustitiæ, & charitati, de se mortalis, numero 69. & 72. cap. 23.
- Auaritia** dicitur capitale vitium, quia has septem habet filias, nu. 75. c. 23.
- Augmentum** & Auctum exæquantur, numero 61. c. 27.
- Auaritia** in retinendo superflua sine alterius iniuria, quando mortalis, nu. 73. c. 23.
- Augurijs** non credendum, nu. 37. c. 11.
- Author** ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas, nisi bis, 70. annis quibus recitat, num. 101. c. 25.
- Authorum** sacrorum, & profanorum dicta, de passionibus animæ, vt interpretanda, numero 5. prælud. 5.

Baptis-

B.

Baptismus quid; quatuorplex, & quæ illi substantialia, nu. 5. c. 22.
 Baptismi errores Tridenti damnati, & eos credens, &c. nu. 6. ibid.
 Baptismus ministras, vel suscipiens in mortali, nu. 6. ibid.
 Baptismus, à quocunque collatus, valet, sed peccat, qui, &c. nu. 7. c. 22.
 Baptismus sine materia, forma, & intentione, & concursu earum non valet, nu. 7. ibid.
 Baptizans chrismate veteri, vel alienum parochianum, vt peccat, nu. 7. ibid.
 Baptizans in necessitate filium suum fornicarium, non potest contrahere matrimonium cum illius matre, nu. 40. cap. 22.
 Beatitudo actus est, non habitus, non potentia, nu. 6. præl. 4.
 Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest, nu. 7. ibid.
 Beatitudo duplex, perfecta, & imperfecta, & quod perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata fidei; sed intuitiva, nu. 8. ibid.
 Beatitudo ab omnibus intenta paucis est nota, nu. 11. præl. 4.
 Beatitudo creaturæ obiectiua increata, sed essentialis creata, nu. 11. ibid.
 Beatitudinem perfectam viribus naturalibus queri asserere hæreticum, nu. 13. ibid.
 Beatitudo humana duplex, nu. 12. ibid.
 Beatitudo imperfecta, quæ magis ad perfectam accedat, nu. 13. ibid.
 Beatitudo perfecta penitus fatiat animam omnibus desideratis, & quæ sint illa, n. 14. ibid.
 Beatitudo essentialis, est actus intellectus Thomæ, & actus voluntatis Scoti, n. 5. prælud. 4.
 Beatitudo & beatitas olim nomina subdura, & quid, & quatuorplex, nu. 5. ibid.
 Beatitudo perfecta securitatem perpetuitatis requirit, nu. 9. & 12. præl. 4.
 Beatitudo imperfecta quid, nu. 10. ibid.
 Beatitudo summa, & miseria ei contraria, sunt explicitè credenda, nu. 19. præl. 4.
 Beatitudinis & miseriæ perpetuæ contemplatio magnum ad penitentiam calcatur, nu. 1. & 19. prælud. 4.
 Benedicat quis vestes sacras, stola pro cingulo feruit, nu. 84. c. 25.
 Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copula, nu. 83. c. 22.
 Beneficiarius clericus, vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam, num. 112. vel alienam, numero 11. beneficia sine iusto titulo habens, vexatione, vel pensionem male redimens, numero 114. per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatible, numero 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante 25. an-

num, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterii, & quid de dubitante, & accipiente non curatum, numero 116. & 118. vxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens, num. 120. damnificans bona beneficii, numero 124. locans illa ultra triennium, nu. 130. c. 25.
 Beneficiarius vt peccat, nesciens necessaria, & quæ sunt illa, non iuuans peste infectum, capiens beneficium in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, n. 132. non missans quoties, vbi, & quomodo tenetur, num. 134. c. 25.
 Beneficiarius superflua retinens, vel profanis impendens, peccat mortaliter, n. 74. c. 23.
 Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat, & tunc cui restituit, & an sibi pauperi retinere possit, num. 123. cap. 25.
 Beneficiarij regularis impensa, vt facienda, n. 94. c. 17.
 Beneficiarij impensa, quæ probanda, numero 94. c. 17.
 Beneficiarij malus elector vel collator, cui restituit, nu. 73. c. 17.
 Beneficium ecclesiasticum spirituale, & ideo inuendibile etiam à Papa, qui tamen potest illud extinguere, diuidere, vnire, & de fructibus variè disponere alijs, & sibi, non vendito illo, num. 10. c. 23.
 Beneficium quodlibet residendum requirit, & quæ ab ea excusent, num. 121. c. 25.
 Beneficium, aut officium conferens indigno, nu. 96. c. 17.
 Beneficium vnicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura, n. 125. & 4. seq. c. 25.
 Beneficium ad retinendum, tam prodest consuetudo quam dispensatio, n. 128. ibidem.
 Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria, & parochialis Ecclesia, etiam reseruata per cõcursum, conferatur, nu. 139. c. 25.
 Beneficij habendi aras, curatus prædicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum, nu. 135. & 136. c. 25.
 Beneficia incompatible, vel plura, quorum vnum sufficit, non licent, n. 15. c. 32.
 Bigama nulla mulier fit, nu. 27. c. 16.
 Bigamia quid, est triplex, & quælibet iuris humani, debilis à Papa, & similitudinaria etiã ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua, num. 195. & 2. seq. c. 27.
 Blasphemia quid? & quod est mentalis, & vocalis, num. 81. & est contraria confessioni fidei, & non est hæresis, n. 82. nec debet absolui sine magna penitentia, n. 83. c. 12.
 Blasphemia est iurare sic per creaturas, n. 4. c. 12
 Blasphemia

Blaspheumus an sit, qui cantilenas seculares & profanas diuino cultui admiscet, qui in matutinis Natalis Domini obscenos rhythmos alteri occinit, & an simplicitas, siue rusticitas excuset, nu. 87. c. 12.
 Blasphemus qui per iocofam, inconsideratam aut turpem nominationem, nu. 85. c. 12.
 Blasphemia absolutio vt facienda, nu. 257. c. 27.
 Bona facta in peccato mortali, ad hæc multa profunt, à nu. 269. c. 27.
 Bona vitæ, salutis, libertatis, & famæ, æstimari non posse, nu. 87. & seq. c. 17.
 Bona incerta quæ? nu. 91. & an possint pauperi ea habenti applicari, nu. 3. c. 17.
 Bona in peccato mortali facta esse merita de congruo, seu secundum quid, & quantum profunt, nu. 3. præl. 7.
 Bona honoraria quot & quæ, & eorum appetitus de se nec bonus nec malus, n. 9. c. 23.
 Bonarium ordinum, vitæ, famæ, & pecuniæ nu. 87. ibidem.
 Bona paraphernalia quæ sunt, nu. 153. c. 17.
 Bona quæ sunt nullius, & quæ derelicta, nu. 170. & seq. c. 17.
 Bonis in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda, nu. 22. præl. 2.
 Bonum absolute consideratum obiectum potentie concupiscibilis, & consideratum vt arduum, potentie irascibilis, nu. 2. præl. 5.
 Bonum constat ex integra causa, nu. 2. præl. 7.
 Bulla Pij V. super agitatione taurorum. n. 18. c. 15.
 Bulla Pij V. de Cambiis, nu. 283. N. c. 17.
 Bullæ indulgentiarum, per incuriam quibusdam in morte non profunt, nu. 30. c. 26.
 Bulla quæ primo vsu expirat, nu. 31. c. 26.
 Bulla Pij V. de confidentia, cum 10. adnotationibus, nu. 110. c. 23.
 Bulla cõnæ domini quæ, nu. 5. & iterata non multiplicat censuras, nu. 5. c. 27.
 Bulla Gregor. xiii. reductionis literarum Pij V. pro mendicantibus, &c. ad terminos iuris communis, &c. nu. 161. c. 27.
 C.
 Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortifera, nu. 14. c. 21.
 Cæsar Costa Doctor laudatus, & in Archipræsulem euectus, nu. 195. D. c. 17.
 Cambia vtitata pecunia minoris pro maiore vt liceant, nu. 283. L. & M. c. 17.
 Cambium tertium per litteras licet, quatuor seruatis, & quod merces cambientis incerta, nu. 28. E. & H. c. 17.
 Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus, n. 283. E. ibid.
 Cambium quartum translationis realis licet, nu. 283. F. ibidem.
 Cambium quid, & quid sit siccum, & est septuplex, nu. 283. B. c. 17.

Cambium quintum ratione interesse veri sed non falsi lucri, nu. 283. F. c. 17.
 Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet, nu. 283. H. c. 17.
 Cambium septimum præsentis pecunia pro absente licet hoc seruato, nu. 283. I. c. 17.
 Cambium primum per officium mutuandi licet, sed non est in vsu, nu. 283. D. c. 17.
 Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiã in Hispania, n. 283. D. ibidem.
 Cambium etiam pecuniæ pro pecunia, vtriusque valore æqualem requirit, n. 283. C. cap. 17.
 Campfor capit & reddit pecuniam dupliciter re, & chyrographo, nu. 283. H. c. 17.
 Carcere inclusum, qui soluit, aut adiuuat, nu. 101. 102. & 103. c. 27.
 Carne humana vesci non licet, & qui Anthropophagus, non baptizandus, nu. 122. c. 23.
 Canonista perfectus auis rara, & si vtrique foro pernecessarius, cap. 25. nu. 58.
 Canonicus regularis arma gestans an excommunicatus, nu. 239. c. 27.
 Captiuus fugiens, nu. 103. c. 17.
 Castitas virginialis facilius seruatu, quã vidualis, & hæc quam coniugalis in absentia, nu. 113. c. 23.
 Casus sex quibus polluta censetur ecclesia, cap. 27. n. 251. & 2. seq.
 Casus reseruatus quid, nullus talis iure diuino, sed contra illud est dicere nullum posse reseruari, nullus est reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio, nu. 254. secus in episcopali, nu. 255. quales dicuntur iure communi sex, nu. 256. quorum vix duo sunt in vsu nu. 257. consuetudine generali dicuntur esse, 4. statutis synodalibus varij pro varijs regionibus, nu. 258. c. 27.
 Casus fortuitus quid, & idem vni casus, alteri non, nu. 178. De quo nemo, nisi in tribus casibus tenetur, nu. 179. c. 17.
 Causa propinqua deformationis quid, & quatuorplex, & multa illata, nu. 211. & seq. c. 27.
 Causa iusta excusat circa legem humanam, & quid dicatur illa, & quatenus id causa iusta facit, nu. 14. præl. 9.
 Causa propinqua deformationis nouè definita, nu. 219. & seq. c. 27.
 Causa sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis, nu. 119. c. 27.
 Causa non omnis sine qua non fieret actus, est principalis, nu. 100. c. 23.
 Censura quid, & est triplex, nu. 1. c. 27.
 Censuræ non incuruntur per solum consensum, nu. 13. c. 11.
 Censuræ vt restituendus, cum Extrauag. Pij V. ædita super censibus, nu. 234. & seq. c. 17.
 Cessatio à diuinis quid, & est duplex, & in his differet ab interdico, nu. 188. c. 27.

Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictū, nu. 189. & 190. ibid.
CHRISTI IESV anima benedictissima quando & quomodo iustificata, & beata; quando item & quomodo anima eius Matris, Ioannis, & Hieremie iustificata, nu. 5. prælu. 1.
 Circumstantia omnis, quæ facit de veniali mortale, videtur mutare speciem, nu. 18. prælu. 9.
 Circumstantia alioqui necessario confitenda, quo casu tacenda, nu. 3. Et quo pacto scandalizari potest confessarius ratione circumstantiæ, nu. 4. c. 7.
 Circumstantia quid? n. 1. & septem eius species, nu. 2. c. 6.
 Circumstantia mutans speciem necessario confitenda, nu. 3. & 19. ibid.
 Circumstantia homicidij & fornicationis ratione loci facri, confitenda est, & illa etiam quæ prohibita est propter diuersam legē, & c. nu. 5. ibidem.
 Circumstantia mendacij iocosi, & illa, quæ extenuat peccatum, quando confitenda, n. 6. 7. & 8. ibid.
 Circumstantia diei festi, ieiunij, orationis, aut loci facri, regulariter non necessario confitenda, n. 9. & 10. ibid.
 Circumstantia personæ & religionis quando confitenda, nu. 11. ibid.
 Circumstantia conscientie contrariæ quando confitenda, nu. 12. ibid.
 Circumstantia numeri, non est propriè circumstantia, nu. 13. 14. & 15. ibid.
 Circumstantiæ quæ peccata distinguunt specie, nu. 20. prælu. 9.
 Circumstantiam per obliuionem in vna confessione omittam potest quis in alia sine confessione noua peccati confiteri, n. 20. c. 6.
 Circumstantiam solam, quæ speciè mutat, esse necessario confitendam, nu. 6. prælu. 9.
 Citatio iuris nature, facienda etiam per Regem, nisi maxima causa aliud suadeat, nu. 9. cap. 25.
 Clerici etiam alieni admittantur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati, nu. 174. cap. 27.
 Clerici percussio quæ excommunicat, n. 77. & quæ non, n. 80. & quis clericus quoad hoc, nu. 79. c. 27.
 Clericos qui grauantur gabellis excommunicantur, nu. 201. c. 17.
 Clericus vt peccat ducens vxorem, cohabitans fœminæ, nu. 108. eam iniuifens, n. 109. Monasteria frequentans, habitum & tonsuram non deferens, arma gestans, ludens, medicas, lanias, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, quæ antiquo, & nouo iure hic relato vetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica, n. 110. & 111. c. 25.

Clericus vt peccat alios clericos ad diuina officia admittens, n. 94. interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens indebitè confessum, & non monens eum, nu. 95. malè vota commutans, nu. 96. omittens aut volens omittere horas canonicas, aut partem earum, malè eas recitans, non attendens ad cas, & c. à nu. 69. vsque ad 103. Hostias multas consecrans, nu. 91. c. 25.
 Clericus vt peccat, sacraenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum, etiam acta poenitentia, missans, nu. 63. & 74. c. 25.
 Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppleta baptismi, n. 39. & 40. c. 22.
 Cognatio spiritualis quid, num. 36. & ad quos Tridenti restricta, nu. 37. c. 22.
 Cognatio spiritualis superueniens non dirimit matrimonium, nu. 40. c. 22.
 Cognatio nata ex confirmatione, ita restricta, vt nata ex baptismo, nu. 40. c. 22.
 Cognatio legalis quid, quotuplex & quousque impedit & dirimit, nu. 44. & 45. c. 22.
 Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti, nu. 72. c. 22.
 Collatio purè facta non pender à futuris, sed fallit hic, nu. 104. c. 23.
 Collatio beneficij facta criminoso an valeat nu. 249. c. 27.
 Collatio beneficij facta excommunicato, etiam qui fe excommunicatum ignorat, est nulla, nu. 271. c. 27.
 Columbariū quod licitū, nu. 126. & 127. c. 17.
 Comedens ea quæ incitant ad peccandum mortaliter, quando potest absolui sine proposito ab eis abstinendi, nu. 5. L. c. 3.
 Comedit qui in sinem, & c. nu. 15. c. 16.
 Commissum capitur iuste in conscientia, & etiam taceretur, n. 64. c. 23.
 Commodans vt peccat ante tempus repetens, nu. 182. c. 17.
 Commodatarius vt peccat non reddens, aut vtens, & c. nu. 183. & 184. c. 17.
 Commodatarius remittens per nuntium non reddentem, nu. 185. & 186. ibid.
 Commodatum à mutuo in eius redditione differt, nu. 185. & sequent. ibid.
 Communicare potest absque confessione qui non habet copiam confessarij, nu. 6. c. 7.
 Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies, nisi, & c. nu. 45. c. 21.
 Communicet, quam citius poterit, non comunicans in Paschate, nu. 45. ibid.
 Communicans vel celebrans pluries quam semel in die peccat, nu. 54. ibid.
 Communicare bene quis censura ligatus potest, nu. 48. ibid.
 Communicare non licet paruulis, nec aliis sub vtraque specie, nisi celebrando, n. 57. ibid.

Communi

Communicare qui tenetur pluries in anno, & quoties expediat & deceat, nu. 57. ibid.
 Communicat qui scienter in mortali, & ob id peccat, nu. 46. ibid.
 Communio confessionem actualè mortalium prærequirit, nisi, & c. nu. 49. ibid.
 Communio omissioni vel odium, & c. quæ mortalitatis, nu. 50. ibid.
 Communioem, quæ copula, vel pollutio licita, vel illicita impedit, nu. 51. ibid.
 Communio quo eiu vel post eodem die præsumpto impeditur, nu. 55. ibid.
 Communio quando ob peccatum occultum malè & ob publicum rectè denegetur, n. 55. & 56. ibidem.
 Communio non procurans eis quorum curam gerit, quando peccet, nu. 57. ibid.
 Communio Christianorum triplicis, quamnam tollit principaliter excommunicatio, nu. 28. cap. 27.
 Communio, quod non requirat confessionem, disputate malum, nu. 10. c. 22.
 Commutatio omnis æqualem valorem commutatorum requirit, nu. 283. C. c. 17.
 Compositio de incertis, quæ iusta, num. 93. cap. 17.
 Concubinarij clerici poenam innouat Concil. Trident. addens nouam, n. 81. c. 25.
 Concubinarij coniugati, vt plurimum excommunicati nu. 23. c. 16.
 Concubinaris verus, aut pro tali habitus, quando non debet absolui, nu. 20. & 21. Et quid si concubina est ancilla, nu. 22. c. 16.
 Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic, nu. 5. G. c. 3.
 Concubinaris clericus, & fornicarius vagus, pares, non humantur in sacro, nu. 77. & 80. cap. 25.
 Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalitatis est, num. 1. c. 19.
 Conditio non omninimè implera quoad ecclesiam impletur, nu. 66. c. 22.
 Conditio quid, & quotuplex in matrimonio, quæ iuspedit, quæ annihilat, quæ reiecit, & quo differt à causa, modo & demonstratio, nu. 61. & 62. c. 22.
 Conditio si N. voluerit, an eo semel renuente vel tacente impletur, n. 63. ibid.
 Conditio facta de præterito vel præfenti, facit cessare actum, nu. 246. c. 27.
 Conductor non soluens, vel damnificans arbores, & c. nu. 194. c. 17.
 Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter, nu. 44. c. 21.
 Confessarij reorum caueant ne eos animas, vel vias perdere faciãnt, n. 36. c. 25.
 Confessarius consistentem passionem, quid monere, & docere debeat, nu. 9. prælu. 5.
 Confessarius doceat confessum hoc & hoc, alium

ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat, n. 1. hoc præfari faciat quinque casibus, num. 2. facile non iudicet esse mortale, quod est contrarium, quid tunc faciat: Non absoluar nolentem facere necessariam, nu. 3. Quid faciet quando poenitens contrariam, suã opinionem habet, nu. 4. quid quando vterque. Quid dicit ei qui restituere debet. Quid ei qui alia vice restitutum se promissit, & non præstitit, nu. 5. Quid faciet in absolutione peccatorum reseruatorum cum breui resolutione, nu. 6. c. 25.
 Confessarius absolueret, & si moriatur in sacro sepelire non debet religiosum, etiam canonicum regularem, testantem vel testari volentem, nisi, & c. nu. 270. c. 27.
 Confessarius, qui ex obedientia audit confessionem, & qui sponte sua, quid scire teneatur, nu. 3. c. 4.
 Confessarius potest esse aliquis idoneus vni loco, qui alij non erit, nu. 4. ibidem.
 Confessarius non est sufficiens nisi adsit iusta scientia & absoluedi potestas, nu. 4. ibid.
 Confessarius imperitus quando excusatur à culpa, nu. 5. ibid.
 Confessarius audiens multos pueros, simul & conuinctim, si iam pollent iudicio rationis absque vlla necessitate peccat, & talis cõsuetudo est sacrilega, nu. 14. c. 8.
 Confessarius, qui tãquam testis deponit, quod sibi confessum est, rumpit sigillum, & quando id faciet de licentia poenitentis, & c. n. 15. ibidem.
 Confessarius, qui dicit in tali loco (nominando ipsum) comittuntur grauia peccata, perperam agit, nu. 16. ibid.
 Confessarius quando imprudenter agit imponendo ieiunia & alias graues poenitentias, statim exequendas, nu. 17. ibid.
 Confessarius qui pergit ad confessiones audientias, quidnam faciat, n. 1. Et quomodo debet recipere poenitentem, & c. nu. 2. & inquirere ab illo, an habeat aliquod impedimētum ad absolutionem percipiendam, nu. 2. Et quid debet præuidere in principio, medio & fine, nu. 3. c. 10.
 Confessarius quidnam sit acturus, si poenitens, debitam contritionem non adfert, & c. n. 4. & sic confessionis initium facere docebit, nu. 5. ibid.
 Confessarius qui grauem aliquam culpam in confessione audit, nequaquã se stupefactum ostendet, neque patiat poenitentem aliquam personam nominare nu. 6. & cautè, & prudenter debet poenitentem deducere ad manifestandum peccata, quæ ipsi palliare velle conspiciunt, & c. nu. 7. ibid.
 Confessarius debet poenitentem interrogare id, quod expedit, & non amplius, num. 1. & ad

quas interrogationes teneatur, sub reatu lethalis culpæ, nu. 2. c. 5.
 Confessarius in suis interrogationibus tria debet observare, nu. 3. & quæ sunt illa, & quo pacto se gerere debeat in peccatis carnalibus, nu. 4. ibidem.
 Confessarius qui proprium mortale peccatum confiteri non potest sine revelatione confessionis, taceat illud, nu. 6. c. 8.
 Confessarius quam scientiam habere teneatur, ut sit perfectus, & quam ut sit sufficiens nu. 2. c. 4.
 Confessarius audiens confessionem in peccato mortali, mortaliter peccat, licet eius absolutio valeat, nu. 6. c. 4.
 Confessarius pœnitenti absoluto hæc consulat, nu. 25. c. 26.
 Confessarius sic admoneat pœnitentem, qui vorum violavit, &c. nu. 33. c. 12.
 Confessarius munitus facultate dispensandi su per voto, non potest ob id dispensare super iuramento, etiã eiusdẽ materiæ, c. 27. n. 272.
 Confessarius non absolvat, nisi prævia restitutione, eum, qui semel iussus restituere, non restituit, nu. 59. c. 17.
 Confessarius quãtum debeat interrogare circa peccatum luxuriæ, nu. 4. c. 16.
 Confessarius sp̃e confessionem detegit, existimans se non detegere, nu. 8. adiectis multis exemplis circa hoc, nu. 9. & 10. c. 8.
 Confessarius ne scandalizetur quid agendum, nu. 7. c. 7.
 Confessarius antequam pœnitentiã iniungat, dicat hæc, & quanta esset iniungenda, num. 19. c. 26.
 Confessarius quis dicitur, homo, qui prodesse possit, & non obesse, &c. nu. 8. c. 7.
 Confessarius ut recte suum munus exerceat debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem, nu. 1. c. 4.
 Confessarius, qui peccat audiendo cõfessionem certę personę, quando absolvendus, sine proposito non audiendi eam vterius, nu. 5. M. cap. 3.
 Confessarius dubius an confessus sint mortalia, quid faciet, nu. 21. c. 23.
 Confessarius quos reos se & confortes reuelare iubebit, nu. 58. c. 18.
 Confessio, quæ multis videtur & non est sacramentalis, nu. 55. c. 18.
 Confessio sacramentalis debet esse integra, diuina lege positiua, nu. 1. c. 7.
 Cõfessio sed non scriptio omnium mortalium intra annũ per se ipsum necessaria, & interdum ante quadragesimam, venialem verò utilis tantum, nisi, &c. num. 33. & trib. seq. cap. 21.
 Cõfiteo qui mentiens, vel nolens integre facti, peccat mortaliter, nu. 37. 38. & 39. ibid.

Confessio talis qualis eius finis & quis principalis, nu. 40. ibidem.
 Confitens, qui laico, vel qui confessionem iterans peccat mortaliter, n. 41. & 42. ibidem.
 Confessio facta excommunicato, suspensio, vel interdicto, quando valeat, nu. 7. c. 9.
 Confessio facta Priori aut Abbati, non habenti bonum titulum neque malum, non valet, nu. 8. ibid.
 Confessio facta confessario, qui nesciuit aut noluit absolueret cum forma substantiali, ad hoc necessaria, non valet, nu. 9. ibid.
 Confessio facta à Pœnitente, qui non habet propositum euitandi peccata, &c. nihil valet, nu. 10. neque etiam illa, quæ non est integra, nu. 11. ibid.
 Confessio pœnitentis, qui omittit aliquid cõfiteri ob iustam aliquam causam recte valet, nu. 12. ibid.
 Confessio, quæ fit à Pœnitente, non adhibita diligentia reminiscendi quando non valeat, nu. 13. ibidem.
 Confessio non est iteranda ob id, quod pœnitentia non adimpletur, nu. 14. neque etiam valere desinet ob id quia nõ credit se aliquando peccaturum, nu. 15. ibidem.
 Confessio sacramentalis, quid nu. 1. c. 2.
 Confessio non fuit inducta iure naturæ, nu. 2. sed diuino iure Christi D. N. n. 3. ibidem.
 Confessio facta laico, non est sacramentalis, nu. 4. ibidem.
 Confessio sacramentalis quas exigit condiciones, & quod multi confessarij & pœnitentes errant, peccata generaliter, & non satis specificè exprimentes, n. 5. ibid.
 Confessio quo tẽpore faciendã sit lege diuina, & quo lege humana, nu. 6. & quo extra tẽpus prescriptum, maxime ante communionem, vel post eam, nu. 7. 8. 9. & 10. ibidem.
 Confessionis sacramentalis administratio, iudicialis est actus, c. 27. nu. 269.
 Confessione sacramentalẽ nõ fuisse institutã & præceptã à Domino nostro, vel non esse nos obligatos ad confitendũ omnia mortalia, vel circumstantias, quæ mutant vnã speciem peccati in aliam asserere, hæresis, num. 10. ibid.
 Confessionem circa sacramentalem, 13. modis peccatur, n. 10. ibidem.
 Conficiens instrumentum de re illicita, scribẽs statuta vlturaria, non retinens protocollum siue registum, faciens testamentum infano, stipendiũ nimium capiens, litteras ordinum carius tradens, nu. 54. c. 25.
 Confidentia quid, quod duplex, & beneficalis etiã illicita duplex, & de qua extrauag. Pij V. nu. 109. c. 23.
 Confidentia beneficiariam concernentia, 10. notabilia, c. 23. nu. 110.
 Confirmatio quid, & quod est verè & propriè sacramen-

tum, num. 8. cap. 22.
 Confirmationis minister ordinarius Episcopus, & quando presbyter, nu. 8. ibidem.
 Confirmatio sic, vel sic, peccat Episcopus, nu. 9. ibidem.
 Confirmationem suscipiens in mortali, vel o-mittens ob cõtemptum, ut peccat, n. 9. ibid.
 Confirmatio Patrum requirit, & ut debeat ordinem præcedere, nu. 9. ibidem.
 Confiteri peccatũ interius sine exteriori, non sufficit, quamuis contrã sic, nu. 24. præl. 7.
 Confiteri quod antea negauit, quis postea ad mortem damnatus teneatur, n. 38. c. 25.
 Confitendi volũtas absque cõfessione, vel confessio facta vni præsertim non presbytero, vel aliter quã sacramentaliter, non sufficit ut absoluat alio, qui eã non audiuit, & iudicialiter debet absolueret, nu. 269. c. 27.
 Coniugatus vouere potest aliquid, quod non vergit in præiudicium alterius coniugis, & quid si post habitam facultatem contradixerit, nu. 61. c. 12.
 Coniuges qui se impudicè tangentes extraordinarè se polluit, aut cum periculo sese polluendi exponunt, si habent copulam minimè naturalem, nu. 42. c. 16.
 Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petiit, & quando dicitur petiit, & quæ iusta causa non reddendi, num. 25. 26. & 27. cap. 16.
 Coniux non discedens à coniuge adulterante, ut peccat, nu. 28. ibidem.
 Coniux prolis conceptionem impediens, & ob id semen extra vas fundens, nu. 33. c. 16.
 Coniux qui fit patrinus filij per ignorantiam, vel malitiam, nu. 34. ibidem.
 Coniux habens rem cum cognato, vel cognata coniugis, & postea debitum petit, vel cõiugi adulterandi facultatem facit, n. 35. ibid.
 Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum, nu. 41. c. 22.
 Conscientia quid, quod duplex, scrupulosa quam mala, nascitur ex sex causis, n. 255. & curatur decem modis, à n. 279. ca. 27.
 Conscientia legem transgrediens quando peccat, & quod plurimum differt in hoc, conscientia generalis à particulari, & dubium à scrupulo, n. 9. præl. 9.
 Consilium contra etiam diuinum factum, non est peccatum regulariter, etiam veniale, nu. 7. nisi ob cõtemptum, n. 15. prælud. 9.
 Consilium quis dicitur dare, & quod nocet danti, nu. 51. c. 27.
 Consilium dolosum, vel damnosum, quod mortale, nu. 11. c. 24.
 Consilia spernens, vel non implens, quando peccat mortaliter, nu. 2. c. 20.
 Consilia Christi præparatione animi seruanda, nu. 2. ibidem.

Consultũ à Christo statum, nõ esse tã bonum, ac contrarium asserere, hæresis, n. 3. ibidem.
 Consilia contra Christi, an peccet monachus, caritate annona gaudens, nu. 3. ibidem.
 Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest, nu. 83. c. 22.
 Consuetudo diabolica est illa, qua quis vitur dicendo dæmon te arripit. Illa verò est angelica & sancta, qua quis dicit, Deus te sanctum efficiat, nu. 10. c. 14.
 Contemptus legis verus quid, & quando præsumitur, nu. 42. c. 23.
 Contemptio quid, nu. 11. & quæ mortalis, nu. 34. c. 23.
 Contractus per hos, transit dominium, & per hos non, nu. 180. c. 17.
 Contractus magis obligat eum, cuius fit gratia, nu. 179. ibidem.
 Contractus nominati, & innominati in hoc pares, nu. 183. I. ibidem.
 Contritio quã specialis, aut singularis requiritur de singulis peccatis, nu. 25. & non est necessaria ad remissionem venialium, nisi quando dubium est, an sint mortalia, num. 26. cap. 1.
 Contritio delet quæcũque mortalia, etiam antequam quis confiteatur, n. 29. & semper etiam ante legem gratiæ fuit necessaria, nu. 28. non tamen est necessario sub pœna noui peccati habenda statim post peccatum, nu. 31. ibidem.
 Contritio in quibus casibus, & quando necessario habenda, nu. 31. ibidem.
 Contritio quomodo haberi potest sine memoria generali, aut particulari alicuius peccati mortalis nondum remissi, nu. 24. ibid.
 Contritio quid, num. 1. & quod non est essentialiter dolor, nu. 2. & 16. Sed pœnitudo, unde ille nascitur, nu. 3. & debet esse voluntaria, non coacta, nu. 4. & maxima quoad firmitatem, nõ quoad intensiorem, nu. 7. nisi, &c. nu. 8. neque necessario requirit lachrymas exteriores, &c. nu. 23. ibidem.
 Contritio requirit pœnitentiam, & dolorem actualem, vel virtualem, & qui mallet fuisse mortuus, quã offendisse Deum, est contritus, nu. 10. dolorem, inquam, peccatorum propriorum, præteritorum, & præsentium magis, eo quod sint offensã Dei, quã quia sunt damnosa pœnitentiã, nu. 11. ibidem.
 Contritio licet deleat peccatum, non tamè delet obligationem confitendi illud, num. 14. nec quum est virtualis, tollit obligationem habendi formalem & actualem loco & tempore debiti, n. 14. neque id cum ratione pugnat, nu. 16. ibidem.
 Contritio est quicunque dolor, aut peccatoris percussio, quare multi, qui se illam habere putant, minimè habent, nu. 17. ibidem.

Contritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, longè diuersa, nu. 18. ibidem.
 Contritio eorum qui eam habere differunt vsque ad mortem, dubia quoad salutem, sed non quoad absolutionem & sepulturam, nu. 18. & 19. ibidem.
 Contritus non est qui actualiter vel virtualiter noster potius non peccasse, quam quodcumque aliud malum non passum esse, num. 21. sed nullus tenetur ad huiusmodi comparationem, nu. 22. ibidem.
 Contritus est qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id conantem, nō posse perfectè attingere illam, nu. 22. ibidem.
 Contritus quamuis fiat ex attritu, attamen attritio, non fit Contritio, nisi quando defectus est extrinsecus, nu. 40. ibidem.
 Contritionem perficit Deus per suā gratiam, ad quam se nos possent mouere, num. 42. ibidem.
 Contritionis effectus, nu. 42. ibidem.
 Contritionem dicere non esse vnam ex tribus partibus materialibus sacramenti Pœnitentiæ, vel attritiones esse malas, hæresis, num. 43. ibidem.
 Contritionis circa materiam decē modis peccatur, nu. 43. ibid.
 Contumelia, conuiuium, & impropriū quid? num. 10. c. 18.
 Copula carnalis perfecta quid, & quæ generat affinitatem, nu. 42. c. 22.
 Correctio iusta, qua contumelia carere debeat, nu. 11. c. 18.
 Correctio fraterna quid, ad eam tenentur omnes, concurrentibus quatuor, nu. 12. c. 24.
 Correctio fraterna quando non necessaria, nu. 56. cap. 18.
 Correctio fraternæ ordo, & quando nō seruandus, nu. 14. c. 24.
 Corrigenis intentione mortali, vel cum damno notabili, vt peccat, nu. 14. ibidem.
 Correctio fraterna de solis mortalibus facienda, nec de illis à confessario, nu. 13. ibid.
 Credens vnumquemque posse saluari in sua lege; vel facta, peccat, nu. 18. & quid de credente patrē antiquiorē esse filio, aut filiū & spiritu sanctū minus antiquos, iuniores, aut minus potentes, &c. quā patrē, n. 18. c. 11.
 Culpa quid, & quotuplex, nu. 177. c. 17.
 Curiositas quid, & quod semper est peccatū, & quando mortale, n. 24. c. 23. cū multis exemplis quotidianis, n. 25. & 5. seq. ibidem.
 Custos qui non bene custodit, nu. 135. c. 17.
 Custos, apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccant, non accusando inuētum, aut damnum non intinando, aut non restituendo hoc & hoc, nu. 34. c. 25.
 Custos piscui, Venatus, & piscatus, &c. n. 122. 123. & 124. c. 17.

D.

Dammum à multis adunatis aliquo duce, vel sine duce datum, à quo restituendum, nu. 130. & 131. & à quo datum à multis non adunatis, nu. eod. c. 17.
 Damnum quod tutor aut procurator infert, vt suæ parti profit, nu. 137. & 138. ibid.
 Damnum quod delictoris, cum à restituendo excuset, nu. 59. ibid.
 Demones bifariam inuocantur, expressè, & tacite, nu. 22. c. 11.
 Dæmoni herbam, & musicam nil resistere, nu. 38. ibidem.
 Datum ob maleficiū, quo titulo retineri potest, nu. 32. c. 17.
 Debitor quando securus per condonationem, nu. 71. aut eius à petitione cessationem, nu. 79. ibidem.
 Debiti remissio solutio quædam est, nu. 45. & 46. ibidem.
 Debitum facilius remittitur, dum res soluenda præsens non est, nu. 46. ibid.
 Debitum coniugale expressè ac tacite petitur, nu. 25. iust. a de causa negatur, nu. 26. nō petitur contra votum, nu. 31. & 32. nec tempore menstrui tenentur coniuges petere, & pacifici possunt de non petendo illo, & si est mortale, petere ante benedictionem, nu. 3. cap. 16.
 Debitum ex contractu, vel quasi contractu, restituatur in loco solutioni destinato, aut vbi iure petitur, nu. 42. cap. 17.
 Debitum ex delicto, aut quasi delicto, soluatur vbi damnum passio fiat satis, n. 43. c. 17.
 Debitū tantum legale recuperationem occultam iustificat, nu. 114. c. 17.
 Debitum in foro animæ, non debetur adultèranti, nu. 23. c. 22.
 Debitum condonat is cui principaliter debetur, nu. 46. c. 18.
 Debitum coniugale petens tempore menstrui, nu. 32. aut in loco sacro, nu. 33. c. 16.
 Decalogus continet summam eorum, quæ agere, & vitare tenemur, nu. 1. c. 11.
 Decalogus in lege etiam noua persèuerat, n. 2. & est veluti quoddam speculum, quod baptizato conferitur, &c. nu. 3. ibidem.
 Decimas ob regentis quis religiosus incurrat ex communicationem, n. 138. c. 27.
 Decimæ quoad quotam iuris humani, quoad sustentationem diuini, nu. 28. & ita quoad illam tollitur consuetudine, & non quoad hanc, nu. 30. c. 24.
 Decima triplex, prædialis, personalis, & mixta, nu. 29. ibidem.
 Decimam insolitam non imperat Papa, num. 30. ibidem.
 Decima personalis in quo à prædiali differt, & non soluatur, nu. 31. ibidem.

Decima

Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, &c. nu. 31. ibidem.
 Decimas debens, vel impediens, ante restitutionem non absoluitur, nu. 32. ibidem.
 Defendere omittens peccat, si consentit, & etiam dissentiens si tenetur, etiam cum incommodo, nu. 17. c. 24.
 Defendere vitam & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur, nu. 17. ibid.
 Defendere qui lege iustitiæ tenentur, num. 18. ibidem.
 Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire, nu. 18. ibid.
 Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente, quia ille peccat contra iustitiam, omittens autem simpliciter cōtra charitatem, & ita hic non tenetur restituere, ille sic, nu. 19. ibidem.
 Defendere omittens quis præsumitur consentire, & opitulari, nu. 19. ibid.
 Defendete proximum à damno magis præceptum, quā magis subuenire ei lucro, n. 21. c. 24.
 Defensio debet esse moderata, nu. 3. c. 15.
 Defensionis ex charitate debita: omisso cur impunis in foro exteriori, nu. 21. c. 24.
 Defensionis, quæ omisso irregularitatem, & censuras inducit, nu. 22. ibid.
 Defensionis omisso etiam sine consensu cur peccatum, nu. 20. ibid.
 Defendere omittentem consentire, vt verum, triplici opinione confutata, nu. 20. ibid.
 Deformare hic accipitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio, num. 206. & seq. c. 27.
 Delectatio præsens de copula præterita, vel ventura, quando peccatum, nu. 10. c. 16.
 Delectatio de bono, quod nascitur ex alterius morte, nu. 10. c. 15.
 Delectatio morosa, quæ sit, & quare sic vocetur, nu. 11. c. 11.
 Delectationis peccati mortalis resistere est virtus, & quando sit mortale, aut veniale illi consentire, nu. 11. Delectatio autem deliberatè habita, de aliquo mortali, mortalis, & qui dubitat an consentit, nec ne, debet illud confiteri, nu. 13. ibid.
 Delectatione, quam cogitando percipit, si lætatur, nu. 10. c. 16.
 Deliberatio quæ ad obligationem sufficit, nu. 7. cap. 17.
 Delictum in dubio non est præsumendum, nu. 18. c. 24.
 Delictum vt dicatur publicum, non sufficit actum esse publicū, nisi sciatur publicè esse delictum, nu. 250. c. 27.
 Denunciator, vt mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo fine, vel modo non debet, aut non denunciando quod debet, cum excusplis, nu. 33. c. 25.

Denunciator secum & cum alio teste probat, nu. 33. ibidem.
 Deponens pecunias in scriptura mutui vel depositi, peccat, nu. 259. & 260. c. 17.
 Deponens qui apud campioem gratis custodientem vsuarius, nu. 283. H. ibid.
 Deponens mutuabile cum facultate vtēdi, &c. nu. 180. ibid.
 Depositarius vt peccat non reddēdo, vel vtendo, nu. 181. c. 17.
 Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi, &c. nu. 181. ibid.
 Derisio quid? & quæ blasphemia, & quæ mortalis, n. 15. & 16. c. 18.
 Detectio mali proprii, & neglectio famæ, quæ mortalis, nu. 61. ibid.
 Detractio quid? & quotuplex, & quæ mortalis, nu. 17. 18. 21. & 22. ibid.
 Detractor, qui suum crimen detegit etiā tortus, nu. 29. ibid.
 Detractor non est accusans, aut alias iuste crimen detegens, nu. 30. & 31. qualis est testis, & detegens non nocituris, vt parenti, num. 32. & 33. ibid.
 Detractor schedam peccatorum, vel libellum famosum legens, nu. 34. & 35. ibid.
 Detractor quis audiens vel referens mala, vel bona tacens, nu. 36. & 37. & 38. ibid.
 Detractor quis index inquirens, n. 38. interrogas, vel iubēs denunciari, n. 39. vel visitas, aut proterans occulta scire, num. 40. & 41. ibid.
 Detractor qui falsum imponens peccat mortaliter, nu. 23. 24. & 25. ibid.
 Detractor qui verum secretum detegit, peccat mortaliter, nu. 26. & 27. ibid.
 Deus vt Deus, nullius figuræ, quatenus homo, gratiosissima & benignissima, n. 291. c. 27.
 Deus est, quicquid in eo est, nu. 6. præl. 4.
 Don Diadacus à Leyua Couarruias laudatus, nu. 28. c. 17.
 Diffinitio hæc peccati cur eligitur, n. 8. & quomodo alie omnes in eam resoluuntur, nu. 9. præl. 7.
 Discordia quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 33. cap. 22.
 Dispensat Papa aliter quā inferior, etiam in quo vterque potest, nu. 74. c. 25.
 Dispensat vt Episcopus in irregularitate peccati notorii, nu. 77. ibid.
 Dispensatio datur gratis cum aliqua triū causarum alius non, nec cum ea in 2. nisi, &c. num. 87. cap. 22.
 Dispensat soli Prælati Ecclesiastici circa vota, nu. 75. c. 12.
 Dispensare potest, sed non solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij, n. 239. c. 27.
 Dispensatio qualis excusat à mortali, & quando dispensatus excusatur, & quando dispensator peccat, nu. 11. præl. 9.

Dispensatio alia nulla, alia iniusta, alia iusta, num. 11. ibidem.
 Dispensatio sine causa, quando non est mortalis dispensanti, & dispensato, nu. 12. ibidem.
 Dispensatio inferioris circa legem superioris sine causa iusta, etiam si ad id potestatem habeat, an excuset in utroque foro, numero 13. ibidem.
 Dispensat frequenter Monarcha non exprimendo quod dispensat, nu. 13. non autem inferior nisi circa suam legem, nu. 14. ibid.
 Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confessarius, numero 250. cap. 27.
 Dispensare, commutare, & irritare votum differunt, nu. 63. c. 12.
 Dispensat soli prelati tantum ecclesiastici, & commutant, aliqui vero alij etiam irritant, nu. 64. Non tamen aequaliter parentes, tutores, Domini, coniugati, & prelati religionum, nu. 65. ibid.
 Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto, numero 217. & cum male ordinato sic, num. 245. cap. 27.
 Dispensans super voto absque iusta causa, & ipse dispensatus sunt male securi. Qualis vero sit ista causa, aut quanam, & quando sit notorie talis, nu. 76. c. 12.
 Dispensandi etiam in 4. gradu solas tres causas iustas reputat Curia, nu. 87. c. 22.
 Dispensandi causa iusta in voto, ex quibus vna est facilitas & leuitas vouendi, nu. 77. ibid.
 Dispensatus super voto per falsam aut iniustam causam, nu. 57. c. 12.
 Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato, nu. 69. c. 25.
 Dispensat solus Papa super irregularitatibus defectus animae, nu. 205. c. 27.
 Dispensatio difficilior datur in contracto scienter, quam ad contrahendum, nu. 80. c. 22.
 Dispensationis circa materiam multa notata digna, nu. 13. & 14. prelud. 9.
 Disputare de fide laico illicitum, nu. 26. c. 11.
 Distributor communium rerum, male distribuens, nu. 65. & 96. c. 17.
 Diuertere vt potest coniunx a coniuge incitante ad peccatum, & an ob lepram, vel morbum contagiosum, & an teneatur ob adulterium, nu. 22. c. 22.
 Diues qui non tenetur querere pauperes, nu. 13. prel. 7.
 Doctor vel Magister vt peccat mortaliter, laurcam immeritam, vel principaliter eam ob honore petens, vel suscipiens, docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatos, vel malos scholasticos, num. 5. & 56. aut admittens religiosos, vel presbyteros, approbans ad lauream indignum, falsa docens, vel inutilia, aut malo fi-

ne mortali praesertim ultimo, subornas auditores, procurans, vt indignus ad munera studij deligatur, nu. 57. Praelegens die festo, seruans nouum festum, stipendium priuatum accipiens, vel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices, c. 25.
 Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quae mortalem culpam facit, n. 3. E. cap. 17.
 Dolor qui penitentiae non debet esse obnoxius per excessum, nu. 24. c. 4.
 Dolus quid, & quoruplex, n. 177. c. 17.
 Dolus & fraus quid, & sunt genus, & species, nu. 77. c. 23.
 Dominicus Sotus laudatus, nu. 10. c. 1.
 Dominus quomodo violat quartum preceptum, & peccat mortaliter, negligendo ea, quae conueniunt saluti seruorum, vel famulorum suorum, vel qui non prohibet eis iurare, vel non iubet confiteri, communicare, audire Missas, &c. temporibus debitis, vel qui negligit scire peccata seruorum & famulorum suorum manifestata, aut obstat seruo, ne uxorem ducat, nu. 21. c. 14.
 Dominus quis quoad hoc, nu. 29. c. 17.
 Domini terrarum cultarum a Saracenis eis decimantibus hoc agant, nu. 27. c. 28.
 Donare qui non possunt, numero 105. & 106. cap. 17.
 Donare pater filio nisi in his casibus non potest, num. 145. ibidem.
 Donatio facta a patre filio, quando valet, nu. 164. & seq. ibidem.
 Donatio coniugis facta coniugi, quae valet, nu. 149. ibidem.
 Dotem ab usurario datam retinendi remedium, nu. 272. ibidem.
 Dotis ob solutionem dilatam, quid lucri capere liceat, nu. 213. ibidem.
 Dubia in meliorem sensum interpretanda: In claris autem non esse locum coniecturis, nu. 5. prel. 5.
 Dubitat, qui deliberat de eo, quod de fide esse scit, aut scire tenetur, aut pertinaciter tenet esse de fide, quod non est de illa, peccat mortaliter, licet non qui subreptit, vel solis vixatus scrupulis, num. 18. c. 11.
 Dubius, credens, & sciens, in hoc pares, num. 55. cap. 22.
 Dubijs in rebus pars tutior an necessario eligenda, nu. 278. & 283. cap. 27.
 Dubius deponat dubium antequam iudicet, consulat, aut operetur, n. 287. ibidem.
 Duellum quod licitum, nu. 9. c. 15.
 Duella illicita exceptis duobus, & quae prohibita per Concilium Trident. numero. 39. cap. 11.
 Duritia cordis quae mortalis, & vt confitenda, num. 76. cap. 23.

Ebric-

E.
 Ebrietatem scienter sibi vel alij procurare, mortale, nu. 121. c. 23.
 Ecclesia vt dicatur polluta in 6. casibus, n. 251. & seq. c. 27.
 Ecclesiae Rom. iura & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdi, n. 72. ibidem.
 Ecclesiae immunitate quae loca gaudeant, & an Rex, Cardinalis, presbyter Eucharistiam gestans, nu. 17. & 18. c. 25.
 Ecclesiae immunitate gaudet regulariter omnibus Christianis, & nullus infidelis, & qui excipiantur ab his regulis, nu. 19. & 20. ibid.
 Ecclesiae facies, quae olim, quae nunc, quando extra eam etiam cum causa non contrahitur, nu. 70. cap. 22.
 Ecclesia non patitur ob actus interiores, nec exteriores sola intentione interiori malos, num. 102. cap. 23.
 Ecclesiam non turbent strepitus, deambulatio, & colloquia profana, nu. 10. c. 21.
 Eleemosyna actus misericordiae, cur dicatur charitatis, & dupliciter sumitur, n. 3. c. 24.
 Eleemosyna spiritalis praestat corporali, quando utraque praecipitur, nu. 5. & 8. ibidem.
 Eleemosyna laude digna, in vita potius quam post eam agenda, nu. 8. ibidem.
 Eleemosyna spiritalis, quando cum vitae periculo praecipitur, nu. 9. 10. & 11. ibidem.
 Eleemosyna a danda egentibus extremum nullum votum vel praecipitur excusat, nu. 11. ibid.
 Eleemosynam quando vxor largiri potest, nu. 133. & seq. c. 17.
 Eleemosyna cur necessario fiat etiam inuito non egentibus illa extremum, nu. 23. c. 24.
 Emanuel a Sa Doctor Societatis Iesu laudatus, nu. 283. L. c. 17.
 Emendatum c. non in inferenda, 23. q. 3. numero 5. c. 24.
 Emens vel vendens aliud pro alio, vel vtilius pretioso, vt peccat, nu. 86. c. 23.
 Emens triticum, vel vinum tempore messis, vel vendemae, vt excusetur, nu. 91. ibidem.
 Emens vel vendens monopoliis, vel solus priuilegio, vt peccat, nu. 92. ibidem.
 Emphyteusis quae perditur biennio non soluendo, nu. 193. c. 17.
 Emphyteusis amissio pendet a voluntate Domini cui amittitur, nu. 104. c. 23.
 Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita, nu. 96. ibidem.
 Emptio Aetiophum liberorum pro seruis vsitata, peccatum est, nu. 96. ibidem.
 Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc aequetur Episcopo, nu. 75. c. 12.
 Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet, vt referuare possunt, nu. 92. c. 17.
 Episcopi inquirent an clerici gabellis grauentur, num. 202. ibidem.

Episcopus ordinans alienum, aut suum sine titulo, &c. vt peccat, nu. 18. B. c. 22.
 Episcopus intra quot menses sub duplici poena consecrandus, nu. 118. c. 25.
 Epistolae clausae quae apertio mortalis, nu. 53. cap. 18.
 Error personae, conditionis, & fortunae, nu. 32. & 33. c. 22.
 Eucharistiae sacramentum polyonymum, & quid, num. 10. cap. 22.
 Eucharistiae circa sacramentum errores, num. 10. ibidem.
 Exactor iurium illicitum impositorum, vt peccat, nu. 201. c. 17.
 Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem, &c. & minorem, quae sunt illae, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latam a iure, & latam ab homine, nu. 1. quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & in iniustam, & quid, & iusta quid efficit, nu. 2. c. 27.
 Excommunicatio iniusta, quae diuiditur in iniustam validam, & in iniustam nullam, iniusta valida in duas, quae differunt sic, iniusta nulla quid operatur, n. 3. ibidem.
 Excommunicatio iniusta, est nulla in his quinque casibus, nu. 4. ibidem.
 Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c. nu. 9. ibidem.
 Excommunicatio quae sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua est nulla, num. 10. & 11. ibidem.
 Excommunicatio de rebus perditis a solo episcopo danda, & alia non nisi in subsidium, num. 10. ibidem.
 Excommunicatio annalis suspectum haereseos facit, nu. 10. ibidem.
 Excommunicationem, aliaque poenas non inducit error mentalis, licet verum sit haeresis, & peccatum grauissimum mortale, num. 10. prelud. 1.
 Excommunicatio quibus verbis fit, nu. 12. & conditionalis, vel sine intentione ligandi, an liget, nu. 11. ibidem.
 Excommunicatio vt tollat communionem interiore, & exterioris, & mixtam, nu. 17. & priuet a sacramentis, & suffragiis, nu. 18. diuinis officijs, num. 19. & omni contento hoc versculo, os, orare, &c. num. 20. facit & alia vnde c. num. 20. & 3. seq. ibidem.
 Excommunicationes iuris antiqui paucae; noui, multae; nouissimi quam plurimae; num. 49. & 50. ibidem.
 Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his, num. 37. & differunt in his, nu. 38. ibid.
 Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest, an falsa vtramque annihilat, nu. 38. ibidem.

G g 5

Excom-

Excommunicatione à minore, & maiore lata iure, vel ab homine hic absoluit, num. 39. & 40. etiam sola tonsura initiatus, licet non soleat fieri cum magno interdum incommodo, n. 41. & 2. seq. ibidem.

Excommunicatio minor solam participationem passivam sacramentorum tollit, non Missæ auditionem, &c. n. 24. & 25. sic incurritur, non æquatur mortali, tollitur à quovis presbytero, n. 26. non incurritur in his casibus, nu. 26. & 27. ibidem.

Excommunicatio generalis nō ligat impotentem parere, neque eum qui scit, &c. Nec etiam specialis termino derogato, nec tunc, &c. nu. 14. & 15. ibid.

Excommunicatio Episcopi nō ligat extra episcopatum, etiam si id velit, nu. 272. c. 27.

Excommunicatio conditionalis impleta conditione, non retrahitur, quia fictio retractionis non habet locum in censuris, numero 272. cap. 27.

Excommunicatio lata sub conditione, ut non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decessum, nu. 272. c. 27.

Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita, nu. 16. ibid.

Excommunicationes reservatae sunt tres, & aliae duæ aliquando, n. 3. & 2. seq. ibidem.

Excommunicationis absolutio huiusmodi satisfactio præcedat, n. 47. & 48. ibid.

Excommunicatio ut interpretanda, & lata in facientem, non includit regulariter consentientem, nu. 51. ibidem.

Excommunicatio non obligat eum, qui clam sua recaperat, nu. 114. c. 17.

Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine ista monitione nulla, nu. 36. c. 27.

Excommunicatio prima reservata Papæ extra bullam Cœnæ, in canonum transgressores, num. 75. II. in percussorem clerici, num. 76. ibid.

Excommunicationem qui procurat, in finem, ut proximus condemnatur, numero 14. cap. 13.

Excommunicatio I. bullæ Cœnæ in hæreticos, n. 56. II. in schismaticos, n. 57. III. in appellantes ad futurum Concilium, n. 58. IIII. in Pyrratas, n. 59. V. in accipientes naufragorum bona, n. 60. VI. in imponentes nova pedagogia, n. 61. VII. in falsarios, n. 62. VIII. in decerentes arma Turcis, n. 63. IX. in impediētes necessariam Romam adducētes, n. 64. X. in malè tractantes venientes, & recedentes à Curia, n. 65. XI. in malè tractantes Romipetas, nu. 66. XII. in iniurios Cardinalibus, n. 67. XIII. in impediētes cursum causarū Curia, n. 68. XIII. in usurpantes fructus

&c. n. 69. XV. in laicos cognoscentes de criminibus clericorum, n. 70. XVI. in occupantes bona Sed. Apost. n. 71. XVII. in malè absolventes à censuris bullæ, quæ tamen non est reservata, n. 74. ibidem.

Excommunicatio I. nemini reservata, in seculares non reddentes ius ecclesiasticis, II. in consentientem electioni de te in Papam malè factæ, III. in eum qui sic suscipit munus administrandi partē talis episcopatus, IIII. in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt, nu. 114. V. in imponentes tributa, &c. ecclesiasticis, nu. 115. VI. in certos clericos, qui audiunt leges, aut medicinam, nu. 116. VII. in clericos suscipientes præfecturas seculares, VIII. in schismaticos, IX. in capiētes bona naufragorum, n. 117. X. in servantes statuta contra libertatem Ecclesiæ, num. 118. ibidem.

Excommunicatio XI. nulli reservata, & prima sexti in eos, qui secreto mittunt, &c. Cardinalibus, quando sunt in eam ad eligendum, XII. in dominos, &c. qui in electione Papæ non faciunt obviare, &c. num. 121. XIII. in eos, qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis, nu. 122. XIII. in novè usurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante, &c. num. 123. XV. in directorem electionis monialium, qui hoc vel illud facit, nu. 124. XVI. in eum, qui procurat suum conservatorem, &c. XVII. in facientes se metu absolvi à censuris, XVIII. in fingentem aliquid, quo iudex vadat ad mulierem, num. 125. XIX. in compellentes subnitere bona ecclesiastica, nu. 126. XX. in inventores novarum religionum, num. 127. XXI. in exigentes ab ecclesiasticis portoria, num. 128. XXII. in sic impediētes iurisdictionem ecclesiasticam, num. 129. XXIII. in dominos, qui prohibent subditis, ne vendant, neve emant à clericis, &c. nu. 130. XXIII. in religiosos temerè habitum deserentes, num. 131. XXV. in religiosos ad studia sine licentia euntes, &c. nu. 132. XXVI. in Doctores docentes leges religiosos, nu. 133. XXVII. in sepeliētes hæreticos, num. 134. XXVIII. in iudices non auxiliantes contra hæreticos, &c. num. 135. XXIX. in interficientes per assassinos, num. 136. XXX. in permittentes foeneratores, num. 136. XXXI. in dantes represalias contra ecclesiasticos, num. 136. XXXII. in negligentē persequi iniurios Cardinalibus, num. 136. ibidem.

Excommunicatio XXXIII. non reservata, & prima clementinarum in frangentes sequestrū, vel impediētes, &c. n. 137. XXXIII. in sepeliētes in loco interdicto, num. 137. XXXV. in religiosos, qui sibi appropriant decimas,

decimas, num. 138. XXXVI. in religiosos aduentus Aulas ad nocendum, num. 138. XXXVII. in monachos habentes arma in monasterio, n. 139. XXXVIII. in impediētes visitationē montaliū, n. 140. XXXIX. in imitantes statū beguinarum, nu. 140. XL. in contrahentes matrimoniu in sex casibus, nu. 141. XLI. in Inquisitores pecuniam accipientes, &c. n. 142. XLII. in facientes statuta ad solvendum vsuras, n. 143. XLIII. in medicantes, accipientes domos, n. 144. XLIIII. in religiosos dissuadentes decimas, nu. 145. XLV. in negligētes dissuadere decimas, &c. n. 145. XLVI. in religiosos non servantes interdictum, nu. 146. XLVII. in impugnantē litteras Papæ electi, nu. 147. XLVIII. in interpretantē clementinam, Exiui, nu. 147. XLIX. in Bizochos aut beguinos, nu. 148. L. in imprimētes libros sine examine, n. 148. LI. in impediētes nuntiorū receptionem, nu. 148. LII. in alienantes, vel locantes bona ecclesiastica, n. 149. LIII. in mulieru raptōres, &c. LIIII. in cogentes ad matrimonia sine libera, LV. in cogentes virginem, &c. ingredi monasteriu, &c. LVI. in impediētes Virginum sanctam veli accipiendi voluntatem, &c. LVII. in concedentes locum ad duellum, &c. LVIII. in committentes duellum, &c. LIX. in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores, LX. in nō habentes pro authenticis libros sacrorū bibliorum, &c. LXI. in mulieres ingrediētes claustra monasterioru, LXII. in malè tractantes ministros Inquisitionis, LXIII. in scientes, & nō revelantes iniurios Cardinalibus, LXIII. in capiētes fructus beneficiorum primi anni, &c. LXV. in moniales exeuntes monasteria, &c. LXVI. in capiētes Christianos in servos, LXVII. in non parentes Inquisitioni generali, num. 150. cap. 27.

Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat, n. 8. ibid.

Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariā, vel delegatā in foro exteriori, nu. 5. ibid.

Excommunicare nequit episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum, nu. 6. ibidem.

Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus, num. 7. ibid.

Excommunicato specialiter non denunciato presente, quæ Missa continuanda, num. 33. & 2. seq. ibidem.

Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic, nu. 36. ibid.

Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica, &c. num. 36. ibidem.

Excommunicari solum potest homo, baptizatus, & mortalis habens superiorem, proinde nec diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locusta, licet possit adiurari, nu. 13. ibid.

Excommunicatus est iumentum diaboli, præter illum, & illum, nu. 18. & 19. ibid.

Excommunicatus ut infamis, n. 21. & ut perdat debita servitia, nu. 22. & 23. ibid.

Excommunicatus est, qui dicto, vel scripto affirmat contrarium fidei, nu. 17. c. 11.

Excommunicatus communicat cum vxore, filijs, & famulis, non est vitandus donec denunciatur, nu. 27. cap. 27.

Excommunicatus notorius quis euitandus, nu. 80. cap. 25.

Excommunicatus qui clericus seipsum percutiens, nu. 11. c. 15.

Excommunicatus quando qui non manifestat, nu. 134. & seq. c. 17.

Excommunicato participare, veniale, nu. 28. & 29. nisi sex casibus, 30. 31. & 32. c. 27.

Excommunicatus an sit exterius faciens opus infidelitatis, nu. 24. c. 11.

Exempla non restringunt legem, nu. 33. c. 17.

Exemptus hodie multo plus subiaceret ordinario, quam olim, nu. 13. c. 25.

Exequutor testamenti, ut mortaliter peccat, non solvens legata & debita, vel nimis tardè, & qui ob hoc excommunicatus, nu. 65. non servans rem pupilli, nu. 66. eius pecuniā luetro iniusto deputans, transiens ad secunda vota, nu. 67. ibidem.

Extrema vnctio quid, & vnctio cū verbis concurrat, num. 12. cap. 22.

Extrema vnctio quas partes tangit, & quibus fit verbis, num. 13. & quare infirmis, & non violenter morituris datur, nu. 14. ibidem.

Extremæ vnctionis de sacramento multe veritates Tridentinæ, nu. 15. ibidem.

Extremæ vnctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis, nu. 16. ibidem.

F Allacia species doli, nu. 177. c. 17.

Falsarius ut peccat, & cui restituer, qui nūmos in substantia falsavit, num. 167. Qui circumcidit, aut attenuat nummos. Qui scripturam, pondera, mensuras, Qui sigillum, num. 168. Falsari bailiarum qui excommunicati, nu. 169. ibid.

Fama quid? ut hic accipitur, & quotuplex, nu. 19. cap. 18.

Fama proximi seruanda quando aliter ipse potest seruari, nu. in 56. ibidem.

Fama cum vita & libertate in quo conueniunt, & quod restimari non potest, numero 89. & quod non rependitur, nisi, &c. num. 90. cap. 17.

Famam non lesam tentans eam ledere, non restituit, etiam si, &c. num. 44. cap. 18.

Fama læsa mendacio, aliter quàm læsa vero restituenta, nu. 45. ibidem.
 Famæ restitutio condonari etiam iustè potest, nisi, &c. nu. 46. ibidem.
 Famæ damnum notabile quid, nu. 2. r. ibid.
 Famæ ablatio an compensetur ablatione reciproca, nu. 46. ibidem.
 Famę debitum non tam facillè tollitur, ac actio iniuriarum, nu. 46. ibidem.
 Famę restitutio excusatur vitæ vel salutis periculo, nu. 47. & obliuione, nu. eod. & defectu causæ iustæ credendi, cum quotidianis exemplis, nu. 48. & duobus seq. ibidem.
 Familiaritatem, qui habet cum persona suspecta, intelligens quod aliqui ob id scandalum accipiunt, nu. 30. c. 14.
 Festa potius relaxantur, ob necessitatem, quàm ob pietatem, & quomodo, nu. 4. c. 13.
 Festis tam licitum est opus ob pecuniã, quàm sine pecunia, & quando sit licitum propter pecuniam diebus festis operari, n. 5. ibid.
 Festa ius ipsum definit, eadẽque vel consuetudo addit, vel tollit, vel moderatur, numero 5. ibidem.
 Festa sua vnaquæque regio cum morantibus in ea debet obseruare, nu. 5. ibidem.
 Festos dies, quos viator seruare teneatur, nu. 5. ibidem.
 Festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti, nu. 1. ibidem.
 Festorum obseruatio nunc non est adeo stricta, sicut obseruantia sabbati in lege veteri, num. 2. ibidem.
 Festis diebus præcipitur, vt audiatur sacrum, & ne seruilia opera fiant, nu. 2. ibidem.
 Festum an violat, qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta, in opera sequente die faciendã, qui præbet consilium propter lucrum, nu. 12. c. 13.
 Festum an violat, qui audit in iudicio ob pietatẽ vel necessitatẽ, vel sine illa, qui transcribit aliquem librum, aut scribit, pullat lyram, canit, &c. nu. 13. & 14. ibidem.
 Festum an violat, qui propter necessitatem laborat, non obstantẽ Episcopi excommunicatione, quæ, &c. qui ludit, saltat, venatur, otiosè tota die vagatur, nu. 15. ibidem.
 Festum an violat, qui omittit orare, per se, vel per alium eo tempore, quo extrema necessitas suam orationem exposulat, qui omittit recitare, quod iure, vel pœnitentia, vel voto tenebatur dicere, nu. 18. ibidem.
 Festis Sanctorum Crucis, Michaelis, Innocentium, & Syluestri, licitè quis laborat, num. 15. cap. 13.
 Festo de violato, quædam accusandi consuetudo mala, nu. 16. ibidem.
 Festis contritio bona, sed non necessaria, num. 17. ibidem.

Festum qui violat, vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat, nu. 7. c. 13.
 Festum qui violat iter agendo, deferendo onera, &c. nu. 6. & 7. ibidem.
 Festum violat, qui vendit, emit, commutat, &c. num. 8. ibidem.
 Festum an violat, tonfor, piscator, molitor, nu. 9. ibidem.
 Festum an violat, qui laborat pro pauperibus, nu. 10. vel conficiendis pontibus, & viis reficiendis, nu. 11. ibidem.
 Fidei articulos expressè, & in particulari non credens, quando peccat, nu. 18. c. 11.
 Fidem solam ad salutem sufficere credens, hæreticus, nu. 17. ibidem.
 Filia renuncians legitimam cum iuramento, & enormi læsione, vt teneatur, nu. 152. c. 17.
 Filius, qui malum notabile patri suo, &c. desiderat, nu. 11. c. 14.
 Filius qui nunquam patri obedit, vel nõquam aliqua signa amoris ei ostendit, n. 11. ibid.
 Filius qui nunquam patri obedit, in his, &c. num. 12. ibidem.
 Filius, qui parentes percutit, aut ad indignationem pronocat, num. 12. vel eos accusat, vel execratur, aut cõtemnit, aut mortẽ exoptat, vel non liberat è carcere, n. 13. ibid.
 Filius qui parentibus in magna necessitate cõstitutis non succurrit, nu. 13. ibidem.
 Filius qui ob parentum subventionem non egreditur religionem, nu. 14. ibidem.
 Filius qui non ducit vxorem, quam pater vult, nu. 15. ibidem.
 Filius qui bona à parentibus malè parta non restituit, quiq; eorum legata non adimpler, &c. nu. 16. ibidem.
 Filius mortaliter peccat cum obligatione restituendi aliquid ex bonis patris accipiens, nu. 156. *Quamuis sint aduentitia aut profectitia, &c. nu. 157. 158. & seq. c. 17.*
 Filius qui ex patris iã mortui pecuniis lucratur, nu. 161. & quid de dato sibi contemplatione sui patris: Et quid de sumptibus fratris sui scholastici, nu. 162. Et quid de sumptibus honorum aduentitiorum, nu. 163. & seq. Et quid de pœna soluta pro eius delicto, & de impensis in nuptiis eius factis, & quid de iocalibus, n. 165. & seq. c. 17.
 Filius qui plus aliis patri seruit quid obtinere debeat, nu. 148. c. 17.
 Filius studiorum impensam à patre factam, an, &c. nu. 159. & 164. c. 17.
 Filio donatum patris intuitu, nu. 162. ibidem.
 Filij luca de patris pecunia facta, num. 161. & seq. ibidem.
 Finis vtilis animæ, & bonis Domini, numero 5. c. 17.
 Finis malus, & bonum ex malo natum, differunt, nu. 30. c. 12.

Finis

Finis mortalis actus & constitutio finis vltimi in creatura mortale facit, non tamen talem finem constituit omnis mortaliter peccans etiam scienter, nu. 16. præl. 9.
 Finis principalis operis boni, licet non possit esse bonum eo minus, potest tamen esse minus principalis, modo non sit malum culpę, seu peccatum, nu. 31. B. c. 14.
 Finis quid, & quod diuiditur in vltimũ & medium, & quid vterque illorum, nu. 3. præl. 4.
 Finium alter verus, & alter falsus, num. 3. ibidem.
 Finium, alter finis cuius, & alter finis quo, & vterque diffinitus, nu. 4. ibidem.
 Finis vltimus, & beatitudo idem, nu. 4. ibidem.
 Finis aptus spiritualium nil temporale est, sed non facit actum mortalem, nu. 13. & 15. cap. 23.
 Finem ob aliquem agere debet homo, præl. 7. nu. 28.
 Fornicandi desiderium & delectatio morosa quando peccatum, nu. 9. c. 16.
 Fortunius Cantabrixæ decus, n. 50. c. 22.
 D. Franciscus à Nauarra olim prior Roncqualis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus, nu. 133. c. 27.
 D. Franciscus Toletus Societatis I E S V, insigniter laudatus, nu. 239. ibidem.
 Franciscus Azpilcueta Xabier Societatis I E S V, laudatus, vbi mortuus colitur, num. 10. cap. 24.
 Franciscus à Victoria Dominicanus laudatus, nu. 37. c. 1.
 Franciscus Ramirius authoris cognatus laudatus, nu. 85. c. 15.
 Fraus species doli, nu. 177. c. 17.
 Fructus pignoris, quando bene capiuntur, nu. 217. & seq. ibidem.
 Fugere an quis teneatur, nu. 3. c. 15.
 Furatur qui aliquid ab eo qui illud peritum diffuset, aut multa parua, nu. 139. 140. c. 17.
 Furtum notabile quę quantitas facit, c. 17. n. 3. A. & F.
 Furtum quid, & diuiditur in mentale & reale, nu. 1. ibid.
 Furtum genere suo mortale, sed excusatur ab eo paruitas, nu. 3. ibidem.
 Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur, nu. 3. A. ibid.
 Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt, nu. 3. B. & F. ibid.
 Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum, nu. 3. C. ibid.
 Furtum propter omne mortale, non fertur excommunicatio vbique, nu. 3. D. ibid.
 Furtum mortale hæc quantitas facit, nu. 3. F. ibidem.
 Furtum à mortali culpa septem excusant, nu. 4. & seq. ibidem.

G. **G**abellæ rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt, nu. 203. c. 17.
 Gabellas ob merces debens, sic verum pandat, nu. 203. ibidem.
 Gallia hilarior vtraque Hesperia, nu. 18. c. 15.
 Generatio, & processio in diuinis spiritualissimæ, nu. 19. prælud. 3.
 Gloria quid? nu. 20. c. 18.
 Gloria vana quid? nu. 10. quot, & quæ filia eius, num. 11. & quæ mortalis, num. 12. c. 23.
 Glossare clementinam exiui de verb. sign. an prohibitum, nu. 147. c. 27.
 Gratia gratum faciens quid, & quanti valoris, nu. 2. præl. 7.
 Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis præ credit esse in ea, nu. 47. c. 21.
 Gratia, & operibus & non sola fide saluari homines, nu. 5. præl. 1.
 Gratiam vel gloriam æternam arbitrio libero quærere, præsumptio, nu. 14. c. 23.
 Gratiam quę taciturnitas annihilat, & quæ expressio, nu. 86. c. 22.
 Gratiam iustificantem nemo potest solo libero arbitrio, saltem de condigno, mereri, nu. 11. prælud. 3.
 Gratiam Dei iam quæsitam, ad sui vsque in finem conseruationem opem specialem requirere, nu. 12. ibidem.
 Gratiam primam nemo de condigno meretur, neque illa datur vlli, nisi per merita Christi, sic vel sic applicata, neque adultis, aliquid sui liberi arbitrij actu, numero 5. prælud. 1.
 Gregorius XIII. feliciter cœpit, felicis prosequitur, felicissimè perfecturus, n. 54. c. 27.
 Gula quid, species eius quinque, filia quinque, mortalis quatuor casibus, nu. 119. 23.
 Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet, nu. 120. ibidem.
 H. **H**abitus quid, & quomplex, nu. 7. præl. 5.
 Habilis qui nõ est, ad vnum, nec est ad ei adnexum, n. 249. c. 27.
 Hæres mortui absoluti à peccatis, & suscepti aliis sacramentis in sacro sepulti, postea credes eum obiisse excommunicatum, non tenetur petere absolutione, c. 27. n. 271.
 Hæresis quid sit, & quis hæreticus, & purè moralis, non est excommunicatus, n. 17. neq; etiã purè vocalis, infra n. 24. c. 11.
 Hæreticis credentes, fautores, & receptatores qui, nu. 56. c. 27.
 Hæreticum est dicere, non licere iurare, nu. 4. cap. 12.
 Hebetudo, legritia nimia, multiloquium & scurrilitas, quæ mortalis, nu. 123. c. 23.
 Henricus Infans Portugallia, summa laude dignus, nu. 206. c. 17.

Homici-

Homicida iniustus quidnā teneatur restituere, si occisus erat liber, aut quid si erat seruus, vel brutum animal, n. 19. & 20. c. 15.

Homicida si tenetur se carceri offerre, nu. 21. quidnam teneatur soluere matri, aut filiis, aut hæredibus, &c. nu. 22. ibid.

Homicida quas impensas tenetur soluere, nu. 23. ibidem.

Homicida, qui moderamē defensionis excedit, nu. 24. ibidem.

Homicidium voluntarium exactē definitum, nu. 139. & cum quo dispensat Episcopus, nu. 240. c. 27.

Homicidium voluntarium illicitum duplex, nu. 239. c. 27.

Hominis liberi emptio regulariter illicita, nu. 95. c. 23.

Homo cur sibi gratulari, timereque merito debeat, nu. 1. præl. 6.

Homo imaginem Dei gerit, non solum, quoad animæ naturam, sed etiam quoad potentias eius, iudō & quoad actus eius, nu. 18. præl. 3.

Homo qua via melius ducitur in cognitionem Dei, & mysterij S. Trinitatis, nu. 9. ibidem.

Homo non solum accepit à Deo esse, & viuere, sed etiam intelligere, & est imago eius, quoad mentem, & non quoad corpus, n. 16. ibidem.

Honor quid? & quæ inhonoratio mortalis, nu. 11. c. 18.

Horarū preces ob quas causas iustē omittuntur, n. 101. vsque ad 105. c. 25.

Horas ad quas tenentur clerici sacri, n. 69. & ad quas minores, nu. 180. ibid.

Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extranag. Pij V. nu. 122. ibid.

Hospita volens hospitem cum quo rem solet habere, hospitio suscipere, quomodo potest absolui, nu. 5. H. c. 3.

Hospitalarius vt mortaliter peccat, nu. 67. c. 25.

Humilitas ad sui essentiam, nō requirit expressam ad Deum subiectionem, num. 6. c. 23.

I.

Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus, nu. 82. c. 25.

Iactantia filia prima Vanæ gloriæ, quid, nu. 11. & quando mortalis, nu. 16. cap. 23.

Ieiunij die quis ministrans cibos peccat, n. 26. cap. 21.

Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur, nu. 27. ibidem.

Ieiunium frangit præueniens horam, sed non vesperas, aut nonam, nu. 27. ibid.

Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica, nu. 27. ibidem.

Ieiunia determinantia ius naturale, omnia iuris humani, nu. 11. & 12. c. 21.

Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio, nu. 13. ibid.

Ieiunium bina comestio, & collatio marutina frangit, nu. 14. & 15. ibid.

Ieiunium qui cibi vetiti, n. 15. ibid.

Ieiunio à seruando triplex causa, quos excuset, nu. 16. ibid.

Ieiunio liberat bonum etiam mercede sic exercitum, nu. 17. ibid.

Ieiunium, quæ peregrinatio, & cum vxore discordia tollit, nu. 18. & 19. ibid.

Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes, nu. 23. c. 25.

Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat, nu. 24. & 25. ibid.

Ieiunium, quæ causa tantum putatiua & dubia tollit, nu. 20. c. 21.

Ieiunia circa, etiam Episcopus, & alij prælati sic dispensant, nu. 21. 22. ibid.

Ignorantia quæ facit actum non esse humanū, nu. 9. præl. 6.

Ignorantia, quæ excusat, nu. 10. præl. 9.

Ignorantia qualis à restitutione excusat, n. 82. & 83. c. 17.

Ignorantia quæ affectata, quæ crassa, quæ iusta, & quæ comes tantum, n. 45. & 46. c. 23.

Ignorantia interdum excusat à pœna legis, & non ab eius obseruantia, nu. 47. ibid.

Ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti pro facto dānato, nu. 272. c. 27.

Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem, &c. nu. 117. c. 23.

Imaginem Dei æque habet mulier, ac vir, nu. 17. præl. 3.

Impedimentum impotentiae quid, & dirimit, quid facit sic impeditus, nu. 59. & 60. c. 22.

Impedimentum iustitiæ publicæ honestatis quid, & quam restrictum sit Tridenti, n. 57. ibidem.

Impediens malo animo cur non teneatur restituere, impediens autem per metum, &c. sic, nu. 73. c. 17.

Impediens à consequendo beneficio, officio, vel alio bono, ille solus, & omnis tenetur ad restitutionem, qui, &c. nu. 69. 70. & 73. c. 17.

Impediens cursum causarum Curia, vt excommunicatus, nu. 68. c. 27.

Impedire furtum quis & quomodo tenetur, nu. 136. ibid.

Impensa omnis inordinata peccatum, sed aliter clerici, aliter laici, nu. 94. ibid.

Impensæ quæ quomodo commodatario soluendæ, nu. 186. c. 17.

Impressio & editio librorū vt prohibita, n. 148. cap. 27.

Incantatio prohibita, & fide indigna, num. 31. & 39. c. 11.

Incendarius occultus excommunicatus an tenetur se reuelare, nu. 100. c. 17.

Incestus etiam cum cognata impedit matrimonium, sed episcopus dispensat, n. 74. & 75. c. 22.

Indi. na.

Indignatio quæ Christiano mala, num. 118. & quæ mortalis cum timore & clamore, n. 116. cap. 23.

Infernum esse in hac vita & non in alia dicere, hæresis, nu. 16. præl. 4.

Infidelis duplex positivæ & negatiuæ, hic non peccat, ille sic, nu. 17. c. 11.

Iniuriam inferre, inbecillitas, propellere, virtus, nu. 16. c. 24.

Iniustitia omnis genere suo mortalis, num. 72. cap. 23.

Inobedientia quæ mortalis, num. 35. & 36. cap. 23.

Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati, nu. 143.

Intellectus, cap. De hoc, de Symon. num. 32. cap. 17.

Intellectus dicti Pauli de interiore & exteriori homine, nu. 7. præl. 1.

Intellectus nouus, c. quantæ, de sent. excomm. nu. 21. c. 24.

Intellectus, l. 1. §. Denique 1. ff. de aqua pluui. arcen. nu. 71. c. 17.

Intellectus verus, cap. In literis, de Raptor. nu. 68. c. 17.

Intellectus verus, c. si. de Simo. & cuiusdam dicti S. Thomæ, n. 102. c. 23.

Intellectus an potior voluntate, vel voluntas intellectu, nu. 7. præl. 3.

Intellectus nouus, c. Per vestras, de donat. probans lucrum sine periculo, nu. 256. c. 17.

Intellectus illius dicti Bonæ mentis est timere culpam, vbi non est, nu. 284. c. 27.

Intellectus, l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de Condi. ob turpem causam, nu. 34. c. 17.

Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem iustam, quam iniustam, nu. 213. c. 27.

Intentio secundaria nec vsuram, nec Symoniā facit, nu. 209. c. 17.

Interdictum ingressu ecclesie, nu. 75. rebaptizās, Chrismate veteri vrigens, post cibum celebrans, nu. 75. non confessus, concubinarius notorius, nu. 76. c. 25.

Interdictum in loco, & etiam in ecclesia clerici recitent horas, n. 175. & 176. & vt campanæ pulsatio, Episcopi benedictio, & sacramentalium vsus liceant, confessio item, & alia plurima, nu. 177. & 178. c. 27.

Interdictorum multorū priuilegia an prosint, nu. 189.

Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an priuilegio aliis, nu. 182. & 2. seq. ibid.

Interdictum non denunciatum non obligat, neque nullum, & quando tale & validum violando qui laici & moniales peccant, num. 187. ibidem.

Interdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur: quo conueniat, & differat ab

excommunicatione, & suspensione, num. 164. & 165. c. 27.

Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat, nu. 166. & 167. ibid.

Interdictum ciuitatis includit suburbia, & ecclesie, sacella, & cœmeteria contigua, nu. 167. ibidem.

Interdicit communiter qui excommunicat, & suspendit, & contrā, nu. 168. ibidem.

Interdictum fertur ob culpam alienā, sed non ob culpam debiti, num. 168. & 169. Et ponitur ipso facto à iure his casibus, num. 169. Et quæ opera prohibeat, numero 170. ibidem.

Interdictum vetantur omnia diuina, sacramenta, & sepultura, præter expressa, n. 171. ibid.

Interesse quid, quotuplex & quod peti potest, nu. 211. c. 17.

Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus, nu. 212. ibid.

Inuentio nouitarum secunda filia Vanæ gloriæ, quid, num. 11. & quando mortalis, num. 18. cap. 23.

Inueniens trabem, &c. num. 176. aut animal in laqueo, nu. 76. c. 17.

Inueniens vt peccat si non restituit, aut non querit, &c. nu. 179. & seq. ibidem.

Inuidia quid, & genere suo mortalis, nu. 118. cap. 23.

Inuocatio Demonum tacita, fit quinq; modis, nu. 22. c. 11.

D. Ioanna Princeps Portugaliæ mirabilis, & inimitabilis in hoc, nu. 5. c. 21.

Ira sapius passio, & Ira vitium capitale, habet has septem filias, nu. 115. c. 23.

Irregularitas quid, humanum inuentum est, tollitur manente peccato, nu. 191. & 192. & est quintuplex, nulla mentalis tantum, num. 192. c. 27.

Irregularitas ex quali defectu membri, vel vitio nascatur, nu. 198. & quæ quoad vnū officium, & non quoad aliud, in qua solus Papa dispensat, n. 199. & 200. c. 27.

Irregularis per deformationē illicitam est omnis & solus ille, &c. n. 218. c. 27.

Irregularis vt fir ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito, nu. 241. & 2. seq. c. 27.

Irregularitatem quandoque opera bona inducunt, nu. 249. c. 27.

Irregularitas, nullam inducit priuationem beneficij iam quæ sit ipso iure, ibid.

Irregularitas omnis præcedēs collationē beneficij, reddit ipsam subsecutā ipso iure nullā, ibid.

Irregularitas quum sit pœna grauis, non imponenda pro culpa veniali, ibid.

Irregularitatem minorem esse pœnā excommunicatione minorem, fallum, ibid.

Irregula-

Irregularē facit omnis deformatio illicita merē inrenta, & nulla merē casualis, mixta verō facit contentum in hac regula 28. Corollariis ornata à n. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuante & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alente feram, medico, dormiente & ebrio, non contradicente, consilente, &c. de non denunciante, magistro castigante, ludente illicitē, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterate, à n. 221. vsque ad n. 239. c. 27.

Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis & solus, qui &c. nu. 207. & 208. & ita Iudex, accusator, testis, &c. qui fuerunt causa deformationis sequuntur, num. 209. & seq. cap. 27.

Irregularis non est sic dans arma, hortans, iuans, pugnant, &c. contra Aluarum Pelag. nu. 214. Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum, nu. 215. c. 27.

Irregularis deformans ob defensionem parentum & patriæ, &c. non autem denuncians, &c. nu. 219. c. 27.

Irregularis quis minor, nu. 202. æger, obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus, num. 203. seruus, in famis, & abstemius, num. 204. cap. 27.

Irregularis est bis baptizās, aut bis baptizatus, nu. 246. & 247. c. 27.

Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facto, vel faciendo, nu. 19. c. 24.

Irregularitas propter abortum procuratum, nu. 14. c. 15.

Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat, nu. 205. c. 27.

Irregularis vt fit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo, nu. 244. c. 27.

Irregularis est adulter occidens maritum alicuius scemine ob sui defensionem, n. 7. c. 15.

Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis, nu. 194. c. 27.

Irregularitas non tollitur à confessario, licet possit à censuris & pœnis absolueri, n. 250. cap. 27.

Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori, nu. 193. c. 27.

Irregularitatem sola enormitas peccati non facit, num. 284. quid aliud requiratur, num. 249. cap. 27.

Irregularitas nō est censura neque absolutio eius necessaria est ad peccatorū absolutionem, nu. 250. c. 27.

S. Isidorus rerum vtiliū doctor, nu. 3. præl. 3. Iudex qui reum de se & consortibus interrogando, & torquendo peccat, nu. 59. c. 18.

Iudex secularis eiiciens Episcopum à suo Episcopatu, &c. excommunicatus, nu. 67. c. 27.

Iudex, non auxilians contra hæreticos vt excommunicatus, nu. 35. c. 27.

Iudex vt peccat mortaliter suscipiēdo munus, cui est impar, iudicans iniuste, accipiens pretium pro sententia, nu. 12. Vsurpans iurisdictionē, non seruans talem ordinē iudicariū, n. 13. Deferens appellatiōem, vel eam non admittens, augens, vel diminuens pœnā legis, exequens sententiā nullam superioris, n. 14. Malē aliquē capiens, non condemnās in expensis, non satis studens, nec consulens, condemnans affectu malo, personis miseris non deferēs, n. 15. Non obediēs ecclesiæ, non seruās interdicta, præhēdens iudicē ecclesiasticum, qui eum excommunicauit, cogēs eum se absolueri, libertatē ecclesiæ minuens, res intra ecclesiā capiēs, n. 16. Extrahens quē ab ea, probans falsitatē officarij, negans dānato, cōfessionē, n. 23. aut partibus æquales aduocatos, non visitans carcerē, excommunicatum admittēs, clericum suo iudici non reddēs, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens quo sceminā adē, procedens sine accusatore, n. 25. non inquirēs generaliter, interrogans & inquirēs specialiter, num. 27. c. 25.

Iudiciū temerariū quid? & crebro parit mēdaciū, nu. 8. c. 18.

Iulius Anton. Sanctiorius Cardinalis S. Severinæ laudatus, nu. 83. c. 22.

Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex, nu. 3. c. 12.

Iuramentum rei parū, an obliget ad mortale, nu. 10. ibidem.

Iuramentū conditionale quando ligat, n. 11. & 12. quando factum sine animo ad implendi, n. 13. & quando factum cōtra consilia, n. 15. & 16. & quando dolosum, nu. 13. 14. & quando factum de re vana, nu. 17. ibidem.

Iuramentū de redeūdo in carcerē, quādo ligat, nu. 18. & quando factum secundū intentionem remotam eius cui iuratur, nu. 19. ibid.

Iuramentum de secreto seruando, quādo ligat, nu. 22. & quando pactum de reuelando delicto, nu. 21. & de inducentē ad iurandum, quem credit peccaturum, nu. 20. ibidem.

Iurans soluere perdita, quid faciet, nu. 17. c. 19.

Iurare, quid sit, nu. 1. & est actus Patriæ, & religionis, nu. 2. c. 12.

Iurisdictionem alienam vsurpare mortale, nu. 14. c. 23.

Iustificatur nullus nisi per merita Christi, neque per ipsa illo vel illo modo, non communicata nisi lege priuata, nu. 5. præl. 1.

Iustitia distribuendi beneficia & officia publica multum differt à iustitia distribuendi communes pecunias Communitatis singularibus eius, nu. 72. c. 17.

Iustitiam originalem, sibi & posteris acceptam, sibi, & posteris perdidit Adam, n. 5. præl. 8.

Lacro

L.

Latro diurnus, & nocturnus, in quo differant, nu. 5. c. 15.

Laudē falsā, vel alias inordinata gaudere, non semper malum, & quando mortale, num. 13. cap. 23.

Laudemium soluere non tenetur donans, sed sic vendēs, etiam in conscientia, n. 65. ibid.

Laus, honor, fama, gloria & reuerentia, quid & quando bene appetuntur, nu. 9. ibid.

Laudis, & quatuor aliorum honorariorū quis appetitus inordinatus, num. 9. & quis non, num. 10. ibidem.

Legare nummos, vt de reditu Missæ dicantur, an liceat, nu. 257. c. 17.

Legatum à patre relictum filix, cui dos debetur, an compensetur, nu. 150. c. 17.

Legatum pium malē solutum, nu. 117. c. 17.

Legati qui impedit receptionem, est excommunicatus, nu. 149. c. 27.

Legitima filiorum varia in varijs Regnis, nu. 158. c. 17.

Don Leode Noroña Societatis Iesu laudatus, nu. 26. c. 14.

Lege Nauarrorum, & Aragonum pater filium sine causa cur exheredare queat, num. 38. cap. 26.

Legis intentionis optima interpres consuetudo, num. 67. c. 23.

Legum duarum contrariarum, vtra potior, num. 1. c. 7.

Legem æternam quomodo violant facta, contra rationem naturalem, legem humanam, consuetudinē & conscientiam, n. 15. præl. 7.

Legis obligantis ad mortale etiā recepte transgressionem excusant, quæ ignorantia, causa, dispensatio, abrogatio, tempus, numero 43. & 44. c. 23.

Lex æterna quid, nu. 6. cōtra eam est, quicquid est contra rationem naturalem, numero 6. præl. 7.

Lex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio, nu. 72. c. 22.

Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale, nu. 6. c. 19.

Lex concepta verbo constitutio, & non præceptiuo, facit vt transgressio quæ alioqui esset actus indifferens, fiat vitiosus, & ita venialis, sed non mortalis, nisi, &c. num. 48. & 49. cap. 23.

Legis nullum vnicum verbum originario significato significat mortale, nu. 50. ibid.

Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis, nu. 282. c. 27.

Leges multæ naturales ad solum veniale obligant, nu. 51. c. 23.

Lex ecclesiastica verbis præceptiuis maxime istis vtens ad mortale obligat, secus de seculari, quæ tamen non tollit pœnam per aliam

statutam, nu. 52. & 5. seq. ibidem.

Lex purē pœnalis, & mixta, vt differunt, num. 56. ibid.

Lex quod nemo vendat prædium, nisi tributario, valida, nu. 130. c. 27.

Lex quæ amissum in mari tribuit, &c. N. iniusta, nu. 117. ibidem.

Liberalitas quid, & est media inter auaritiā, & prodigalitatem, nu. 69. & 70. c. 23.

Liber homo an se vendere possit, nu. 88. c. 17.

Libertas ecclesiastica quæ, quis eam violat, nu. 119. & 120. c. 27.

Literæ Apostolicæ an dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsis, vt, nu. 62. ibid.

Locans domum in malos vsus, nu. 195. vel dolum vitiosum, nu. 196. c. 17.

Locat qui bona ecclesiastica vltra tres annos an excommunicatus, nu. 147. c. 27.

Locare domum Meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat, nu. 195. C. c. 17.

Locator non reddens pensionem pro re locata perdita, nu. 187. & seq. ibidem.

Locator quando potest auferre locatum, num. 163. ibidem.

Ludens ludo vitio sic, lege ad mortale obligante, & etiam libito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat, nu. 5. & 12. c. 19.

Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, vt peccat, nu. 17. ibid.

Ludens credito, ni iuret, non soluat, & tunc, &c. nu. 17. ibid.

Ludentium susceptores, &c. vt peccant, n. 12. cap. 19.

Ludere quis dicatur coactus, nu. 13. ibidem.

Ludi spectator clericus magis peccat, quam laicus, nu. 14. ibid.

Ludo quæ sita non restituenda, nisi, &c. & quæ cum perditis compensanda, n. 18. c. 19.

Ludus quid, & duplex, & quis venialis, num. 2. & quis mortalis, num. 4. ibid.

Ludus causa principali lucrandi negotiatio: & communiter mala, nu. 2. sed non mortalis, etiam si nitatur fortuna ex sola circūstantia nimieratis, loci, temporis, vel personæ, sine scandalo, vel alia legis transgressione, nu. 3. ibidem.

Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum, prohibitus, nu. 7. c. 19.

Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrum, saltem venialis, nu. 7. & 8. ibid.

Ludus aleæ rei notabilis clerico sacro, & monacho mortalis, nu. 9. & 10. ibid.

Lusus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus, nu. 11. c. 19.

Luxuriam, si ignorantia, metus, aut vis excusent, nu. 1. c. 16.

Luxuria omnis reducitur ad sex species, & quænam sint illæ; & an sint plures, & quæ

H h admitti-

admittitur cum moniali, est adulterium, incestus, aut sacrilegium, propter causas diuersas, num. 3. ibidem.
 Luxuria quid in genere, & in specie, augetur vsu, & fuga vincitur, num. 112. c. 23.
 Luxuria vitium capitale gignit has octo filias, num. 113. ibidem
 Luxuria in loco sacro est sacrilega, & cum monialibus est sacrilega, & infernalis, n. 3. c. 16. M.
Maledictio sui, vel diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis, numero 117. cap. 23.
 Maleficium an maleficio tolli possit, num. 29. cap. 11.
 Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert an cito, an tardè executio fiat, nu. 233. & seq. cap. 27.
 Manifestare alterius peccata, est peccatum lege diuina naturali prohibitum, nu. 1. c. 7.
 Dona Maria à Mendoga laudata, numero 39. cap. 26.
 Maritus, qui adulteram vxorem, vel vxor, quæ maritum adulterum paritur, nu. 28. c. 16.
 Maritus vt peccat, si accipit ex bonis vxoris sue paraphernalibus, nu. 153. c. 17.
 Maritus vxorem quando accusare potest, nu. 28. c. 16.
 Maritus quonam pacto violet quartum præceptum, & peccet mortaliter, prohibendo vxori audire sacrum diebus festis, vel prohibendo ieiunia præcepta, num. 19. c. 14.
 Maritus præcipiens vxori fractionem alicuius præcepti, nu. 19. ibidem.
 Maritus percussus immoderatè, aut infamans, vel verbis infamatoris inaccessens vxorem, nu. 19. ibid.
 Martyrium pati, quando c. finem mortale, nu. 40. cap. 14.
 Mater, quæ filium paruulum secum admittit in lectum, nu. 13. c. 15.
 Mater, quæ filios non lactat propriis vberibus, num. 17. cap. 14.
 Matrimonium fictè contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio, num. 76. cap. 22.
 Matrimonium clandestinum quando licet, nu. 37. cap. 16.
 Matrimonio inualido coniuncti, quando possunt licitè sibi cohabitare, nu. 5. E. & L. c. 3.
 Matrimonij, quæ occisio, & quod adulterium impedit, & dirimit, nu. 46. & 47. c. 22.
 Matrimonium cõtra simplex castitatis votum contrahens, consummans, aut petens debitum, nu. 30. cap. 16.
 Matrimonium fictè contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio, num. 76. cap. 22.
 Matrimonium secundum contrahens decepta, quid agere debeat, num. 77. ibid.

Matrimonium, vel sponsalia, qui contrahens peccat, & excommunicatur, nu. 43. ibid.
 Matrimonium vel sponsalia à parentibus contracta, quando valent, nu. 58. ibid.
 Matrimonium metu iusto contractum, imo & consummatum, nullum, nu. 50. ibid.
 Matrimonium contrahens post votum solemnè castitatis excommunicatur, nu. 35. ibid.
 Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa, nu. 74. ibid.
 Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa, nu. 36. & 37. c. 16.
 Matrimonio qui occultè ante benedictionem vitur, num. 38. ibid.
 Matrimonium qui cum duobus cõtrahit, quid faciet, nu. 39. ibid.
 Matrimonium contrahens ob coniugis mortem antequam de morte certus fieret, & alia quotidiana, nu. 40. & 41. ibid.
 Matrimonij omne ferè impedimentum humanum, & cur Papa semper non tollit, nu. 84. cap. 22.
 Matrimonij omnia impedimenta non dirimuntia tollit Episcopus, & consuetudo, nu. 85. ibid.
 Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur, nu. 85. ibid.
 Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum, nu. 86. ibid.
 Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles, nu. 19. cap. 22.
 Matrimonij sacramentum conferre gratiam, est de fide, nu. 20. ibidem.
 Matrimonij materia & forma quæ cõ exemplis, num. 20. ibidem.
 Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur, nu. 21. ibid.
 Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat, n. 68. c. 22.
 Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum aliis Tridenti statutis, nu. 69. ibidem.
 Matrimonium & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima, nu. 29. c. 22.
 Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis iudicij contrahere potest, nu. 29. ibidem.
 Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non, nu. 29. ibid.
 Matrimonij circa sacramentum errores Tridenti damnati, nu. 20. ibid.
 Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum, n. 31. & ob errorem, qui si est personæ, vel conditionis feruiliis, annihilat illud, num. 32. ibidem.
 Matrimonium quæ infidelitas impedit, quousque dirimit, nu. 48. & 49. c. 22.
 Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum, nu. 49. ibid.
 Matrimonium Christiani cum hæretica valet, licet contrahens peccet, nu. 49. cap. 22. cum non bapti

non baptizata tum & catechumena non valet, ibidem.
 Matrimonium contrahens cum secunda, viuentè prima clam ducta, vt peccat, & quid agat fama mortis prioris audita, num. 53. & seq. c. 22.
 Matrimonium præsumptum cessat, & coram quo parochio contrahendum, sine cuius presentia contractum nullum, n. 144. c. 25.
 Matrimonium intra 4. gradum contractum non valet, num. 42. cap. 22.
 Matrimonium contrahens religiosus vel cognatus vt excommunicatus, nu. 144. c. 27.
 Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat, nu. 56. c. 22.
 Matrimonium quod est nullum ob impedimentum, sine nouo consensu non ratificatur, & vt procurandus, nu. 47. c. 22.
 Matrimonium contrahens seruus, an dominum vxori præferet, nu. 34. ibid.
 Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis vel venialis, nu. 79. ibid.
 Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus, nu. 80. ibid.
 Matrimonij contractus in excommunicatione vel mortali, est peccatum, sed valet, num. 81. ibid.
 Matrimonij vsum impedit scientia nullitatis eius superueniens, nu. 82. ibid.
 Matrimonij impedimenta non denuncians, vt peccat, & vt id facere debeat, nu. 83. ibid.
 Matrimonialis copulæ generationem qui impedit, nu. 9. c. 16.
 D. Matthæus Contarellus S. D. N. Datarius laudatus, nu. 249. c. 27.
 Mediator simoniæ, & capiens sibi vt roget, simoniacus, nisi, & c. nu. 106. c. 23.
 Medicus, aut Chirurgus, vt mortaliter peccat ignorans necessaria, non curans secundam præcepta, negligens visitare, vel studere, præbens medicinam dubiam, deserens ægrotum, nu. 60. abscindens membrum, minores sanguine, non admonens confessionem, medicinas non eligens, aut curationem differens, nu. 60. & 61. consulens, vel concedens animæ noxia pro salute corporis, num. 62. non admonens mortem vicinam, tali casu, nimium stipendium petens, nu. 63. nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, vel diuiti nolenti soluere, num. 64. & detrahens aliis medicis, nu. 64. c. 25.
 Membrum hominis quodnam dicatur, num. 206. cap. 27.
 Membri apparentis amissio, irregularitatè facit, ibidem.
 Memento, vtriusque tam pro viuus, quam defunctis, faciendi in canone Missæ modus, num. 111. cap. 25.
 Mendacium quid? quod duplex, & quod mortale, etiam in iudicio, nu. 3. c. 18.

Mercator quis, qualis non est monasterium, apertans terram, & c. n. 128. c. 27.
 Mercenario & famulo malè solucus, nu. 103. vsque ad nu. 112. c. 17.
 Meretrix, neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ, vel sacre tenentur de præcepto ad restitutionem, num. 31. & 34. quod limitatur num. 41. c. 17.
 Meretricis opera licet aliquid valeat in genere entis, nil tamen valet in genere moris, quia peccatum est, & c. nu. 35. c. 17.
 Meretricum permissio vt licita, num. 195. A. & domus eis vt locandæ, B. & an id expediat, C. cap. 17.
 Meretrices & alij facientes opera permissa in foro tantum exteriori, quoad hoc requantur, num. 37. ibidem.
 Meretrices peccant accipiendo, sed non tenentur restituere, num. 38. ibidem.
 Meretricum & impudicorum mulierum confessorij quid eis consulere debeat circa eis promissa, num. 41. ibidem.
 Meritum quid, & quod est duplex: de condigno, & de congruo, seu secundum quid, nu. 1. præl. 7.
 Merx penes vnum cur pluris valet, quam penes alium, nu. 79. cap. 23.
 Metus minor iusto attenditur in foro cõscientiæ, nu. 4. c. 17.
 Metus amissionis famæ, an excusat à restitutione vxorem supponentem partum, aut ex adulterio parientem, nu. 90. ibidem.
 Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi, & c. nu. 6. præl. 6.
 Metus quis iustus nouè definitus, & declaratus, nu. 51. cap. 22.
 Metus iustus, iudicis, vel prudentis arbitrio definiendus, num. 51. cap. 22.
 Metu iusto factu dici nequit, malè etiam venialiter factum, quum omnis culpa etiã venialis sit maius malū omni alio malo, quod non est peccatum, ibidem.
 Metus & minor iusto, annullat actum coram Deo, modo sit causa sine qua non, saltem principalis eius, ibidem.
 Metus iustus mortis, quo testis falsum deponit, licet excuset à peccato, est tamen iustus ad infirmandum testimonium, & excusandum eum à pœna, saltem ordinaria, ibidem.
 Idem de Scriba metu mortis faciente falsum instrumentum, vel testamētum. Idem de eo qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque consummat, ibid.
 Metus iustus non iolum annihilat matrimonium eius, qui ob illum fingit se consentire, sed & eius, qui verè consentit, ibid. Si vero pars exacta pœna liberè consentiat, saltem tacitè, altera in sua voluntate perseverante, firmatur
 H h 2

firmatur matrimonium, quin & ad id cogi potest volente parte coacta: & si sponte habet copulam, videtur tacite consentire, quoad forum exterius, licet non quoad interius, nisi verè consentiat, ibid.

Merus qualis excusat quoad forum conscientie, nu. 29. c. 17.

Metu etiam iusto facta regulariter valere, & regulariter rescindi, non autem idem de factis per blanditias, nu. 12. præl. 7.

Metum iustum excusare aliquando ab omni culpa transgressionis legis humanæ, non tamen semper etiam à mortali, nu. 12. præl. 7.

Metu factum rescinditur, non autem blanditiis extortum, nu. 8. præl. 6.

Michael Thomasius Doctor laudatus, nu. 53. cap. 27.

Miles, volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absolueendus, nu. 5. F. c. 3.

Miles, & negociator non tenetur abstinere ab arte sua, licet sit ei occasio peccandi, num. 5. ibidem.

Miracula falsa & vitam sanctorum ficta prædicans, nu. 5. c. 18.

Misericordie opera spiritualia septem, corporalia, totidem, nu. 4. c. 24.

Misericordia quid, & est virtus moralis maxima in proximum, nu. 2. ibidem.

Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati non est pietas, nu. 1. c. 14.

Misericordia omnibus etiã pauperibus communis, nu. 270. cap. 27.

Miseria quid, & quod triplex, & eius partium definitio, nu. 1. 5. præl. 4.

Miseriam inferni interminabilem esse, de fide est, nu. 16. ibid.

Miseriæ summæ quatuor gradus, n. 17. ibid.

Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & ut peccat, si celebrat intratum, nu. 82. & ut si in Ecclesia interdicta, si super aram fractam, si ante preces matutinas, nu. 83. si sine aliis necessariis, etiam timore mortis, nu. 84. si sine lumine, aut aqua, si in pane, & vino corruptis, si in omphacis, si noctu, si post meridiem, num. 85. & 86. si pluries quàm semel eodem die, nisi his septem casibus, num. 87. si non bis aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis postabitionem sumit, num. 89. cap. 25.

Missam unde dicta, num. 111. cap. 25.

Missam vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali, nu. 173. c. 27.

Missam pro noua nil detur, nec merces pro aliis, ignorus non misset, nec quis extra sacrum, num. 68. cap. 25.

Missam cui, & quomodo applicanda, n. 82. Non dicenda à ligato censuris, nu. 93. nec coram interdictis, nu. 94. ibidem.

Missam pro dicenda non potest statui quid certum, & ne minus eodet, n. 106. c. 23.

Missam triplicis faciendæ die Natiuitatis, quis optimus modus, nu. 87. c. 25.

Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi his septem casibus, nec in his vnquam ter, num. 87. nec semel die Parasceues, & sabbato sancto, num. 88. ibidem.

Missam audire sine attentione debita non sufficit, nu. 6. & 8. c. 21.

Missam ab audienda excusatus an teneatur supplere, & c. nu. 7. ibidem.

Missam ab audienda, quæ familia, vel menstrua excusatur, num. 9. ibid.

Missam tangentes plurimi errores, nu. 10. ibid.

Missæ & diuinorum cantui nulla lasciua, & profana miscenda, nu. 10. ibidem.

Missam vnã totam non audiens sine vesperis, vt peccat, nu. 1. ibid.

Missæ quæ pars notabilis, & tantum festo audienda necessario, nu. 2. ibid.

Missæ omittendæ, quæ causæ iustæ, & an interdictum, nu. 3. ibid.

Missam ab audienda, quæ vidua excusatur, vel laudatur, nu. 4. & 5. ibid.

Missam an audienda in parochia, num. 5. & 10. ibidem.

Missam concubinarij audire vt mortale, & cur melior boni quàm mali, nu. 78. & 79. c. 25.

Missæ triplex valor, quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis, nu. 92. ibid.

Missas constitutas Episcopus, Generalis, & Abbas minuere possunt, nu. 138. ibid.

Missans pro duabus pithantibus non alendus ob Missam, nu. 92. ibid.

Missans sic sumat reliquias calicis, patenæ, & oris, nu. 90. & suppleat defectum vini, num. 91. ibidem.

Mohatra qua res credito emitur, vt ex reuenditione pecuniæ cogantur, nu. 91. c. 23.

Monialis occulte corrupta, patiendò se consecrari, an peccet, nu. 3. c. 16. & quid de voluntariè polluta, ibid.

Monitio extrajudicialis non debet esse necessario trina, nu. 162. c. 27.

Montes Pietatis liciti, nu. 213. c. 17.

Moriens qui non sepeliendus, nu. 32. quid ad monebitur, ad quid inducetur, num. 33. 34. 35. cap. 26.

Moriens sine loquela, cur non absolueendus sacramentaliter, num. 270. c. 27.

Mortui excommunicati hæres, vt debet vel possit petere absolutionem, nu. 271. ibid.

Mortis articulus, & mortis periculum eadem, cum multis ad conditionalem censuram ferendam vel soluendam pertinentibus, num. 271. & seq. ibid.

Mors triplex animæ per tres mortuos suscitatos à

tos à Christo signatur, num. 2. præl. 9.

Mors aliena pro medio defensionis propriæ, an sit licita, nu. 2. c. 15.

Mulier, quæ fingit se prænantem, aut sit prænantis ab alio, qui non est suus coniunx, absolui potest non reuelando id, numero 43.

Quando timet mortem corporalem propriam, aut spirituales sui mariti, aut suæ famæ iacturam, numero 44. Quid faciet ad refarciendum detrimentum, quod suo marito, aut hæredibus eius, ex eo prouenit, nu. 46. & 47. cap. 16.

Mulier proba, plurius famam quàm libertatem æstimat, nu. 90. c. 17.

Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alicubi, nu. 282. K. ibidem.

Mutuans pecuniam alicubi, cui alicubi soluitur, an possit quicquam nomine cambij accipere, nu. 43. c. 17.

Mutuare regibus, & c. sub vsuris vt licitum, nu. vlt. O. ibid.

Mutuum qui non soluit æquè bonum, & stato die, vt peccat, nu. 214. ibid.

Mutuum duplex, verum, & palliatum, & differt à commodato, nu. 206. ibid.

Mutuum quoduis cum pacto, vt mutuans assecuret, vsura, nu. 283. A. ibidem.

Mutuum pecuniæ ab vno numeratæ assecutando cum absque pacto, numero 283. A. ibidem.

N.

Naufragorum bona accipientes excommunicati, nu. 60. etiam ante monitionem restituendi, nu. 117. cap. 27.

Naufragio res perditas capiens, nu. 98. c. 7.

Necessitas extrema, quæ, num. 5. c. 24.

Necessitas extrema excusat à peccato, sed non restitutione, nu. 118. & 119. c. 17.

Notarius vt peccat, nu. 52. faciens instrumentum falsum, rescindens, vel delens verum, malè componens, non tradens illud, non informans satis renunciantem, transcribens die festo, non seruans pauperi vt debet, nu. 52. & 53. c. 25.

Nuptias benedicendi tempus. Trideti ampliatum, nu. 71. c. 22.

O.

Obedientia virtus, & inobedientia vitium specialia & generalia quid, numero 35. cap. 23.

Obediendum in quo non est superiori, num. 37. & 4. seq. ibidem.

Oblatio in Missa quando necessaria, num. 19. cap. 13.

Oblatio vota cuius videatur, facta dispensatione, num. 78. c. 12.

Obligatio quæ lapsu termini implendi præceptum finiatur, nu. 45. c. 21.

Obscurantia virtus coniuncta iustitiæ, nu-

mero 2. cap. 14.

Obstetrix ignorans formam baptizandi, peccat, nu. 6. c. 22.

Occasus peccandi per festa & publicos conuentus, per taurorum agitationem, & lupanaria, an omnino vitanda, nu. 31. L. c. 14.

Occasus, quæ necessario vitanda penitenti, vt absolui possit, profundè definitum, & late declaratum, nu. 31. A. c. 14.

Occasus, quæ est propinqua peccandi vni, non semper est alteri, cum exemplis quotidianis, num. 5. B. cap. 3.

Occasus peccandi duplex, propinqua, & remota, hæc non necessario cauenda, illa sic, num. 5. ibidem.

Occasus peccandi propinqua difficilis definitu, nu. 5. B. ibid.

Occasus propinqua studiosè definita, num. 5. D. cap. 3.

Occasus de qua credendum, quod raro inducet consentitum ad mortale, nu. 5. E. ibid.

Occasus non dare ad veniale, veniale tantum est, nu. 31. c. 14.

Occasus quæ peccandi per refectionem Synagogæ, vel idoli, vel per nuditatem membrorum, vel per ornatum, vel per scurrilitatem, vitanda, numero 31. D. Vel per armorum traditionem, vel per consilium, & c. nu. eod. E. Vel per petitionem rei quam dando peccabit rogatus, num. eod. F. Vel per depositionem pecuniæ apud vsurarium, num. 31. G. ibidem.

Occasus quæ peccandi per tactum manuum, mammillarum, & c. omnino euitanda, nu. 31. I. ibidem.

Occidit quis licitè iudicis autoritate, & in bello iusto, & ad defensionem personæ propriæ vel alienæ, imò & rerum, & c. numero 3. cap. 15.

Odiu Dei ex genere suo, est maximum peccatorum, & quare, nu. 14. cap. 2.

Odiu aut rancorem quis habet, & c. num. 25. c. 14.

Officium videns, vt peccat, & cuique pretium honestum statuere esse vile, num. 7. c. 25.

Officium vel artem sine peritia & scientia iusta exercens peccat, nu. 37. c. 23.

Officia diuina quæ, numero 172. & permixta quomodo in interdicto generali, num. 174. cap. 27.

Omissio pura non est peccatum, nisi concurrant potentia & obligatio faciendi, cum quotidianis exemplis, nu. 13. præl. 7.

Omissio pura quid, n. 4. præl. 6.

Omissio pura cur dicitur factum negatiuum, nu. 7. præl. 7.

Opem ferens delinquenti, quis teneatur ad restitutionem damni, num. 20. cap. 17.

Opera meretricis, & aliorum delinquentium;

quoad forum conscientie exequari, nu. 36. 19. cap. 17.
 Opinio quæ deligenda, late, & resolute, num. 286. cap. 7.
 Oratio Dominica continet summam petendorum à Deo, num. 1. cap. 11.
 Ordinando prima tollitur hæc sunt necessaria, & hæc ordinando minoribus sacris, nu. 68. cap. 25.
 Ordinando cui capitulum, vel alius sede vacante non potest dare licentiam, n. 68. ibid.
 Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda, nu. 68. ibid.
 Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda, numero 68. ibidem.
 Ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem, vt peccat, num. 18. B. cap. 22.
 Ordinatus non renunciet, nec alienet titulum nisi sic, &c. nu. 18. B. ibid.
 Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum, nu. 17. ibid.
 Ordo facer metu iusto acceptus, characterem imprimit, sed non obligat ad continentiam, num. 51. cap. 22.
 Ordo Theologis septemplex, Canonistis nouemplex, nobis octuplex, nu. 18. ibid.
 Ordines minores potius esse sacramentalia, quam sacramenta, nu. 18. A. cap. 22.
 Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati, nu. 18. A. ibid.
 Ordo facer cur impedit & dirimit matrimonium, &c. nu. 52. ibid.
 Ordinem sumens, vt peccat, si est indignus, si per simoniam, nu. 63. si ab episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus, nu. 69. Si extra tempora legitima, si ante iustam ætatem, si sine iusta licentia, si furtim, aut per saltum, num. 70. si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit, nu. 71. si deformis, si energumenus, Epilenticus, aut insanus, excommunicatus, aut mortali infectus, nu. 72. ibid.
 Ordinem, & eius usum, quod peccatum notorium impedit, nu. 73. ibid.
 Ornans se, & insidens fenestris, cantas, aut videns qui peccat, nu. 13. & 14. cap. 16.
 Ornans se, vt in coniugem appetatur, vel veste incongrua sexui quando peccat, n. 22. c. 23.
 Oculi quæ peccata, nu. 11. & 12. c. 16.
 Otiosum omne, malum, nu. 28. præl. 7.

P Actum ne depositarius de dolo teneatur, non valet, nu. 18. r. c. 17.
 Pactum de retrouendendo quid. Quod iustum, & quod usurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi, nu. 247. & seq. ibidem.

Papa solus dispensat super voto solemnii, & aliis quinque, nu. 75. c. 12.
 Papa simul ac electus est, est confirmatus à Deo, nu. 147. c. 27.
 Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissiuè, nu. 132. c. 25.
 Participantes in malè captis vt peccent, & ad restitutionem teneantur, num. 129. ad 140. cap. 17.
 Paruitas rei etiam excusat, nu. 10. & quæ sit illa remissiuè, nu. 10. præl. 9.
 Peccatum excusat iudicij paruitas, numero 8. prælud. 9.
 Passio animi quid, & quod nulla est propriè in appetitu intellectiuo, nu. 1. præl. 5.
 Passiones principales quatuor, & aliæ quor, & quæ, nu. 2. ibid.
 Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo, & quinque in irascibili, & earum subordinatio, nu. 2. ibid.
 Passionum confessio coram sacerdote qualis esse debeat, nu. 6. ibid.
 Passionum alia bona, alia mala suapte natura, & quæ bona, & quæ mala relata ad rationem, nu. 3. & 4. ibid.
 Patres in tribus honorantur, sed honorandi sunt minus, quam Deus, nu. 4. cap. 14.
 Passiones omnes esse animæ morbos, secundum Stoicos reprobatos, nu. 4. ibid.
 Pater minuere non potest legitimam verè donando, sed remunerando & faciendo piè sic, nu. 39. cap. 26.
 Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel xenodochiorum, nu. 17. c. 14.
 Patres qui irritant vota filiorum, in quæ iam conserant, nu. 17. ibid.
 Patres, qui dolo, aut timore filios extrahunt à religione, aut in eam inducunt, n. 17. ibid.
 Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota, nu. 17. ibid.
 Patres qui permittunt filias suas ad amare, vel adamari ob malum finem, vel quod dum essent desponsatæ, haberent tactus impudicos, & illicitos, nu. 18. ibid.
 Pater cur non tenetur præeligere filium digniore, vt Gubernator publicus, nu. 37. c. 26.
 Pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter, nu. 141. & 151. cap. 17.
 Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto, num. 3. c. 14.
 Patrini sunt solum hodie designati, & quot designandi, nu. 38. c. 22.
 Paulus & Moses non fuerunt beati per visionem Dei intuitiuam restitutoria, n. 9. præl. 4.
 Pauperem se simulans, nu. 107. cap. 17.
 Pauperiori & meliori an ceteris paribus restituendum, & qui nomine pauperum intelligantur, nu. 93. c. 17.
 Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur, numero 15. præl. 7.

Peccatum veniale esse verè peccatum, & contra legem, saltem æternam, licet aliqui contra, qui conciliari possunt, num. 16. præl. 7.
 Peccata Aristoteles qua ratione monstra naturæ vocet, nu. 4. prælud. 7.
 Peccata Theologi, & Canonistæ altiore respectu quam Philosophi damnant, nu. 17. ibid.
 Peccata omnia esse mala, quia prohibita, & quomodo glossa quæ contradicit, defendatur, nu. 18. ibidem.
 Peccatum non est vitium, nu. 19. ibid.
 Peccatum constat ex duobus, & ratione alterius est à Deo, & ratione alterius à nobis, num. 20. ibidem.
 Peccatum aliud esse in genere naturæ, & aliud in genere moris, & quod idem actus manes idem in genere naturæ, nunc bonus, mox potest esse malus, idque contingere tam in actu interiori quam exteriori, numero 21. ibidem.
 Peccatum diuiditur tertio in septem capitalia, & quatenus Confessario prodest hoc scire, nu. 3. ibidem.
 Peccati mortalis vanæ laudis & gloriæ confessio, quando non exigit mentionem specificam peccati, de quo illa queritur, num. 4. ibidem.
 Peccatum quarto, & quinto, diuiditur, num. 5. diuiditur & sexto in mortale, & veniale, nu. 5. & dicere, quod semper specie differant in genere moris, videtur commodius, num. 6. ibidem.
 Peccatum originale esse reatum, & cum eo nasci omnes, & contradicentes esse hæreticos, nu. 6. præl. 8.
 Peccatum originale non est actus personalis, non potentia, non propriè habitus, non concupiscentia, non fomes, licet aliquando sic appelletur, nu. 7. Et est propriè peccatum, & culpa, vnum tantum in vno homine, & æquale in omnibus, excludit omnes à vita æterna, nu. 8. ibid.
 Peccati mortalis definitio continens quatuordecim notas, distinguendi mortale à veniali, nu. 7. præl. 9.
 Peccatum ad mortale possunt obligare etiam leges humanæ, quarum tamen multæ non obligant, nu. 8. ibidem.
 Peccatum in spiritum S. quid, & est septuplex, & cur dicatur irremissibile, nu. 126. c. 23.
 Peccans contra consilia diuina, vel contra salutem animæ proximi pro contemptum, mortaliter peccat, nu. 15. præl. 9.
 Peccatum duplex, originale, & actuale, & quid originale, nu. 1. præl. 8.
 Peccatum iustus genus ad originale, quam carentia iustitiæ originalis, & alia similia, num. 2. ibidem.

Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia, nec concupiscentia, &c. num. 3. ibid.
 Peccatum originale non est reatus, neque poena, sed culpa, nu. 3. & 6. prælud. 3.
 Peccatum primum solum, & solum primi parentis, & quatenus fuit naturæ, transferri in solos descendentes, per virtutem seminali, nu. 4. ibidem.
 Peccatum actuale quid, & quousque eius species cognoscendæ confessario, nu. 1. præl. 9.
 Peccatum actuale est peccatum personæ, & peccatum originale peccatum naturæ, nu. 2. prælud. 8.
 Peccatum diuiditur septem modis, primo in peccatum cordis, oris, & operis; secundo in peccatum cordis, facti, & consuetudinis; & quid in his confessarius monendus, nu. 2. ibidem.
 Peccatum non est ad minus peccandum inducere, nu. 263. c. 17.
 Peccatum rectè confessum semel, non est necessarium iterum confiteri; secundum legem diuinam & canonicam, nu. 1. c. 9.
 Peccati numerus quando dicatur augeri per iterationem, vel continuationem, vel propositioni mutationem, numero 16. 17. & 18. cap. 6.
 Peccata cordis, oris, & operis, eiusdem speciei, nu. 9. cap. 16.
 Peccatum est omnis actus deliberatus, qui non est bonus, nu. 27. præl. 7.
 Peccatum originale quomodo voluntarium, nu. 14. ibidem.
 Peccatum & delictum in proposito idem, nu. 10. ibidem.
 Peccatum vsuræ duplex, sed neutrum vsuræ mentalis, nu. 208. c. 17.
 Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cū possit absque suo nocimento, n. 26. c. 14.
 Peccati alterius, qui est causa, nisi, &c. num. 27. ibidem.
 Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse, nu. 23. præl. 7.
 Peccata mortalia sunt accidia, desperatio, pusillanimitas, torpor, rancor, & euagatio mentis, quoties per illa violantur aliqua præcepta mortifera, alias secus, nu. 125. c. 23.
 Peccato originali caruit Christus, & Virgo Mater eius, sed alia ratione, num. 9. ibidem.
 Peccatum verborum septuplex, & præcipue ex intentione iudicandum, n. 3. & 4. c. 18.
 Peccatum quod non est omne in Deum potest referri, nu. 3. c. 20.
 Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est, nu. 25. c. 21.
 Peccatum mortale repugnat habitui charitatis, & gratiæ, non tamen fidei, & spei, nu. 9. præl. 5.
 Peccatum mortale quid late, nu. 5. præl. 7.

Peccata quæ speciei diuersæ, & quæ eiusdem, nu. 17. præl. 9.
 Peccatum circa originale qui sic, & sic errant hæretici, nu. 11. præl. 8.
 Peccatum reservatum cui, & quomodo confitendum, & soluendum, n. 6. c. 25.
 Peccat quot modis quis circa beatitudinem, & miseriam, n. 20. præl. 4.
 Peccat mortaliter, qui proximi mortale non impedit, nu. 23. c. 24.
 Peccat, qui vult semper hanc vitam viuere, nu. 16. cap. 2.
 Peccatore non oportet credere, quod nunquam peccabit mortaliter in suo officio, nu. 5. C. cap. 3.
 Peccandi mortaliter periculo se exponens, vel agens contra conscientiam dictamen, num. 25. cap. 14.
 Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem, num. 23. præl. 7.
 Peccatur quibus modis circa credenda de anima, nu. 11. præl. 1.
 Peculum filiorum quadruplex Castrense, nu. 141. Quasi Castrense, & an sit omne peculum clericorum, nu. 142. Aduentitium, nu. 143. Professitium, nu. 144. An sit mixtum, nu. 144. c. 17.
 Pecunia præfens ratio plus valet absente, quanto distantior, nu. 283. K. ibidem.
 Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est æstimabile, n. 71. c. 15.
 Pecunia eadem numerata, plus alij quam alij valet, nu. 283. B. cap. 17.
 Pecunia vt merx est vendibilis, sed non vt est pretium, nu. 283. F. ibidem.
 Pecunia cur maiori pretio præfixo exponi potest, nu. 283. D. ibidem.
 Pecunia vna octo de causis plus valet quam alia, nu. 283. I. ibidem.
 Pecuniæ pretium auctoritate priuata, vt mutari potest, nu. 283. K. ibidem.
 Pecuniæ finis peculiaris quis, & qui alij septem, in quos locari potest pretio, licet non mutuari vel commodari, numero 283. C. ibidem.
 Pecuniæ publicæ Custos, vel Arcarius, ea emendo & vtendo, vt peccat, n. 94. c. 23.
 Pedagia noua quis potest imponere, vel augere, nu. 61. c. 27.
 Pensio constituta personaliter, in quo grauior constituta per alium, numero 272. capit. 27.
 Pensio quanta poni possit super episcopatu, & parochiali, nu. 137. c. 25.
 Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare, nu. 119. ibidem.
 Pensio emphyteosis duplex, & quæ minuitur, nu. 190. cap. 17.
 Pensionarius celebrans lapsò termino, ante-

quam impetatur, an irregularis, num. 104. cap. 25.
 Pensionarius personaliter consentiens pensionis constitutioni, & non soluens eam die statò, incidit in censuram & ante intimacionem literarum, secus si consensit per procuratorem, nu. 272. c. 27.
 Pensio beneficalis non potest emi, nec redimi, sed remitti sic: quia est spirituale dependens, nu. 111. cap. 23.
 Percussio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur, nu. 91. & 92. c. 27.
 Permissio peccati nulla cum participatione lucrilicita, nu. 195. A. cap. 17.
 Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia, nu. 283. C. ibidem.
 Permutatio beneficiorum etiam quoad titulum, Simoniaca, si fiat absque superioris auctoritate, nu. 100. cap. 23.
 Permutatione ecclesiarum bona inæqualia habentium, quoad proprietatem facta, refundi potest separatim pecunia, quo bona æquentur, ibidem.
 Permutatur id quod est, pro eo, quod nondum est, nu. 283. C. c. 17.
 Pertinacia quid, num. 11. & quando mortalis, nu. 31. cap. 23.
 Pertinax quisnam sit, nu. 17. c. 11.
 Philtia, quæ illicita, nu. 32. ibidem.
 Pietas quæ est virtus annexa iustitiæ, non est misericordia, nu. 1. c. 14.
 Pignoris qualis vsus peccatum, numero 203. cap. 17.
 Pignoris fructus capere quando vsura, num. 203. ibidem.
 Pignus cum pacto commissorio capere, an liceat, nu. 204. ibidem.
 Pignus vendere an liceat, & quo ordine, num. 204. ibidem.
 Pignore vendito minoris vel maioris debito, & c. nu. 205. ibidem.
 Pignus ab vsurario emptum, restituendum, nu. 265. cap. 17.
 Piscatorum ac diuitum eius modi societas vsuraria, nu. 282. & 283. c. 17.
 Poena vnius correlatiui extenditur ad alterum, si eadem est ratio, nu. 74. c. 22.
 Poena summæ miserorum supremi gradus septuplex, nu. 18. præl. 4.
 Poena ipso iure incurfa quando soluenda in foro conscientiam, nu. 118. c. 25.
 Poena exclusionis à collegio ipso iure incurfa, non tenetur quis in conscientia, num. 63. cap. 23.
 Poenam etiam ipso iure impositam non soluens, regulariter non peccat, quamuis sit conuentionalis, nisi contineat interesse, vel sit censuræ, aut ei similis, numero 66. & 2. seq. ibidem.

Poena

Poena magna vt potest esse iusta sine culpa, num. 8. cap. 23.
 Poenæ cuius staturæ ignorantia excuset scientem statutum, nu. 272. c. 27.
 Poeniens, qui iterat confessionem, eidem cui malè confessus est, non tenetur iterum confiteri, quod antea fuerat confessus, sed potius, & c. nu. 16. c. 9.
 Poeniens, quod officium relinquet, n. 24. c. 26.
 Poeniens quis debet petere facultatem confitendi alteri, & quando mutato habitu confitebitur, nu. 5. c. 7.
 Poeniens non debet nominare personam cum qua peccauit, neque confessarius id perpeti debet, nu. 2. ibidem.
 Poeniens qui proposuit se vlcisit, si hæc aut illa iniuria sibi inferretur, vel facere illud, aut illud malum, si quis id præciperet, vel si se talis, aut talis occasio offerret, non absolendus, nu. 22. c. 1.
 Poenitens potest vel vnico solo verbo mille peccata confiteri, nu. 19. c. 6.
 Poeniens non tenetur ad credendum se nunquam amplius mortaliter peccaturum, numero 13.
 Poenitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo, nu. 1. præl. 10.
 Poenitentiæ verbum esse Latinum, & quid proprie significet, & ad quæ transfertur, num. 1. ibidem.
 Poenitentia alia mala, alia bona, bona prout actus, vel virtus, ab exordio mundi necessaria, num. 2. ibidem.
 Poenitentiam prout sacramentum à Christo institutam tres actus, contritionem, confessionem, & satisfactionem continere, esse de fide, nu. 3. ibidem.
 Poenitentia satisfactoria alia à necessaria culpe delendæ, & quæ earum acceptanda, numero 20. cap. 26.
 Poenitentia, ex causa diminui & mutari potest, num. 21. & 22. & per opera alias debita fieri, num. 23. ibidem.
 Poenitentia iusta est imponenda, alia cur falsa dicta, omnibus eadem leuis necessaria, & alia grauis indiscretè, ponitur, nu. 15. ibidem.
 Poenitentia iusta quid, eam Deus solus nouit, nu. 16. & septennis vniciuique peccato mortali non debetur in foro interiori contra comunem cum S. Tho. nu. 17. arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad istum, & in imponenda consideret hæc; sit conueniens, quales non sunt hæc, numero 18. ibidem.
 Poenitentia cessationis à peccato, & emendationis vitæ an possit imponi, nu. 24. cap. 26.
 Poenitentia quid, & quot, & quæ partes eius, num. 11. cap. 22.
 Poenitentiam circa sacramentum multa defini-

nita Tridenti, num. 11. ibidem.
 Poenitentiam in mortali suscipiens, vel ab eo qui est in illo, quando peccat, nu. 11. ibidem.
 Poenitenti pro se, & contra se in foro conscientiam creditur, num. 250. c. 17.
 Poenitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter, nu. 43. c. 21.
 Poenitentiam & confessionem peccati originalis non esse necessariam, nu. 10. præl. 8.
 Poenitudo tanta non est necessaria ad sacramentum Baptismi, quanta ad sacramentum Poenitentiam, nu. 38. c. 1.
 Poenitudo peccati est nolle admisisse, n. 2. quod inuenitur sine dolore, vt in beatis, nu. 6. quid requirit vt sit contritio, nu. 20. c. 1.
 Poenitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria, nu. 35. & illa quæ caret debitis circumstantiis non est contritio, num. 36. cap. 17.
 Poenitudo non est necessaria de futuris, sed propositum nec illa, nec alia admittendi, num. 12. cap. 1.
 Polluta Ecclesia, pollutum est cœmeteriū contiguum, sed non contra, nu. 253. c. 27.
 Pollutio vel copula carnalis, quæ communionem impedit, nu. 51. c. 21.
 Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum casuum, nu. 6. & 7. c. 16.
 Pollutio incurrendæ periculo consentiens, nu. 6. ibidem.
 Pollutio dormienti adueniēs, & c. si potest placere, ob finem bonum, nu. 6. 7. & 8. ibidem.
 Pollutio præterita, & futura in quo differant, nu. 6. ibidem.
 Potentia animæ quid, nu. 1. præl. 2.
 Potentiæ sentiendi, seu sensus exteriores sunt quinque, interiores autem quatuor, & quæ officia eorum, nu. 1. ibidem.
 Præceptum de non occidendo, quis violat, & peccat mortaliter, occidit, aut vulnerat, & c. si vult, procurat, aut ea re delictatur, nu. 4. Qui occidit defendendo alterum, aut suam castitatem, aut qui occidit latronem, nu. 5. Qui occidit casu, nu. 6. Qui occidit, aut ferit ministros iustitiæ, vt seipsum defendat, nu. 7. Qui se exponit periculo nocuenti notabilis corporis per funes ambulando, vel alio modo, num. 8. Qui ingreditur duellum, aut torneamentum periculosa, vel eis adest, & c. n. 9. Qui alienam mortem desiderat. Qui delictatur cogitatione occidendi, & c. n. 10. Qui præ ira sibi mortem exoptat, & c. num. 11. Qui se exponit martyrio indebito, vel vitam suam abbreviat, num. 12. Qui desiderat se nunquam fuisse natum. Qui in carcere aliquos coniecit iniuste; Qui aliquid notabiliter noxium manducauit, aut alteri manducandum tradidit, vel infantem tene- rum in suum cubiculum coniecit, num. 13.

H h 5 Qui fa-

Qui facit abortire, vel abortiendi periculum subire, num. 14. Qui pergit ad bellum iniustum, &c. nu. 15. Qui condemnavit aliquem iniuste ad damnum corporale, aut non defendit ab iniusta morte, &c. num. 16. Qui non prohibuit suis, ne vindictam caperent, vel fuit particeps in aliqua re ex predictis, vel consentit in vnum modum ex illis novem, nu. 18. c. 15.

Præceptum sextum de non fornicando infringit coniux ex animo habens rem cum coniuge, quod haberet eam, etiam si non esset sua, vel suus coniux, nu. 23. c. 16.

Præceptum de honorandis parentibus, quomodo violet filius, & peccet mortaliter, nu. 11. cap. 14.

Præceptum diligendi proximum, non est ex decem, imo ex illo septem vltima nascuntur, & quomodo, nu. 6. ibid.

Præceptum 4. quomodo violatur non amando proximum, nu. 23. ibid.

Præceptum secundum Decalogi, quid per nomen Dei comprehendat, nu. 1. c. 12.

Præceptum de credendo tam differt à præcepto de diligendo, quam fides à charitate, nu. 17. cap. 11.

Præceptum non furandi, quæ & quod prohibet, nu. 2. c. 17.

Præceptum sextum de non fornicando, prohibet omnem copulam carnalem, &c. & omnem voluntatem, & desiderium illius, & delectationis osculandi, tangendi, imo quamcunque delectationem, quæ nascitur ex sola cogitatione, absque vilo opere, & proposito ipsius, n. 1. etiam si nunquam prohiberetur per decimum præceptum, n. 2. & 3. c. 16.

Præceptum secundum, quatenus includit non esse blasphemandum, & quomodo violat mortaliter, qui dicit, Pigreat Deū; Non credo in Deū, &c. & qui tribuit creaturæ, quod est proprium solius Dei: & quādo iocus, aut ira excusent, nu. 84. cap. 12.

Præceptum secundum de non iurando, quando violat mortaliter, qui credit nunquā esse licitum iurare, nu. 4. Qui iurat per dæmonem, vel alias creaturas, &c. num. 4. Qui iurat falsum, prudenter, scienter, vel ignoranter, nu. 5. 6. & 7. Qui iurat secundum suam intentionem, & non illius, cui iurat, n. 8. & 9. Qui iurat facere, & non facit, num. 10. etiam non ludere, nu. 11. Qui iurat sub conditione, numero. 12. Qui iurat facere, sine animo faciendi, num. 13. Qui dolose iurat, & non implet, nu. 13. & 14. Qui iurat contra aliqua præcepta, vel consilia, num. 15. & 16. Qui iurat vana siue otiosa, numero 17. Qui iurat redire in carcerem, & non redit, num. 18. Qui iurat secundum intentionem remotam eius cui iuratur, nu. 19. Qui iurat

servare bonum commune, nu. 19. Qui inducit ad iurandum, quem credit peieraturum, nu. 20. Qui accipit iuramentum à famulis super revelandis secretis, nu. 21. Qui iurat facere quod non potest, nu. 22. Qui revelat secretum iuratum, nu. 22. ibid.

Præcepta tria prima sunt de operibus pertinentibus ad virtutem religionis. At verò reliqua septem sunt de operibus obsequantia, &c. nu. 2. cap. 14.

Præceptum secundum, quantum ad votorum dispensationem, & irrationem quis & quomodo, ita frangat, & peccet mortaliter, nu. 72. cap. 12.

Præceptum Ecclesiæ totum, aut pro parte quæ potest, servandum, nu. 22. c. 21.

Præceptum de colendo Deo, quā differat à præcepto de diligendo eo, & credendo in eum, num. 19. c. 11.

Præceptum de rectè credendo infringit, qui credit aliquid, quod scit, aut scire tenetur esse contra fidem Catholicam, numero 17. cap. 11.

Præceptum qui omittit implere, puta quia non parit, nec rancorem remittit, ne ob id ei detrahatur, nu. 31. c. 14.

Præceptum sextum de non fornicando, quomodo infringit, & peccat mortaliter, qui habet copulam carnalem extra matrimonium, num 5. cap. 16.

Præceptum octavū quid principaliter, & quid secundario prohibeat, nu. 1. & 2. c. 18.

Præceptum tertium, de colendis festis, qui violat, regulariter peccat mortaliter, nisi aliquid ex multis ibi expressis excuset, numero 6. cap. 12.

Præceptum de diligendo proximo, semper & ad semper obligat nos sub pœna novi peccati mortalis, quantum attinet ad excipiendum aliquem ab amore generali charitatis, obligat etiam in speciali ad diligendum inimicum, veniam à nobis poscentem, & eum, qui nostro amore speciali indiget, eo quod extrema opprimatur necessitate, nu. 8. c. 14.

Præceptum de diligendo Deo quis frangat, & Deum quisnam dicatur odio habere, cum deliberatione, nu. 14. cap. 11.

Præcepta Dei omnia impleri posse à nobis etiam in peccato mortali quoad substantiam actus, & contrarium esse hæresim, nu. 13. cap. 11.

Præcepti transgressio mortalis, nisi vnum ex tribus ipsum excuset, & quæ sunt illa, nu. 4. ibidem.

Præceptorum multorum transgressio quæ vnicum peccatum, nu. 4. ibidem.

Præcepta quædam & statuta non obligant ad mortale, nu. 8. prælud. 9.

Præceptum diligendi Deum super omnia, non est ex

est ex decem præceptis decalogi, & quare, nu. 5. est tamen maius omnibus illis, nu. 5. & quando implitur, num. 6. & quando debeat adimpleri sub reatu novi peccati mortalis, nu. 6. 7. & 8. ibidem.

Præcepti obligantis sub pœna peccati mortalis, non solum transgressio mortalis est, sed etiam voluntas deliberata transgrediendi, imo, & quicunque verus consensus in illam, vel in eius delectationem, nu. 9. Quin etiam consensus interpretatiuus, vel tacitus, vel delectatio morosa, si quatuor concurrant, & quæ sunt illa, nu. 10. ibid.

Præceptum quintum, Non occides, prohibet occidere, & quodcumque damnum corporale, & voluntatem id inferendi, non autem animæ, nu. 1. cap. 15.

Præceptum contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum. Qui suum, credens alienum, Qui suū, ad quod aliud ius habet, nu. 94. Qui vi, n. 95. Qui rem sacram, Qui ut faceret, quod debet, aut quod non debebat, nu. 95. Qui emit pro altero, & dicit pluris constare, Qui res communes malè distribuit, Qui beneficium, aut officium indigno confert, nu. 96. Qui impedit aliquem ab aliquo bono, Qui est causa pœnæ iniustæ, num. 97. Qui capit res naufragio amissas, num. 98. Et an ignorantia excuset, num. 99. Qui incendit, nu. 100. Qui laxat coniectum in carcerem ob debita, nu. 101. Qui opem fert fugienti, Qui captivus fugit, nu. 103. & etiam Christianus, n. 104. Qui recipit ab eo, qui dare non potest, n. 105. Qui recipit ex contractu rem alienam, n. 106. Qui se devotum, aut pauperè simulat, Qui mercenario non statim solvit, aut in quo debet, nu. 107. Aut famulo, Et quid si dominus est officialis mechanicus, aut scholasticus, num. 108. & 109. vel Magnas, num. 110. & 111.

Qui occultat sua debita recuperat, nu. 112. sine his conditionibus à num. 113. vsque ad 117. Qui non solvit legata pia, nu. 117. Qui præ necessitate accipit, nu. 218. Qui si extrema erat, n. 119. Qui custos ferarum, pascuorum, &c. fideliter non custodit, nu. 123. & 124. Qui prohibet malè tractari feras, num. 125. Qui habet columbarium, num. 126. & 127. Qui includit animalia aliena in vltum suum, nu. 128. & 129. cap. 17.

Peccantium ministri quando peccant, nu. 16. cap. 19.

Præceptum quartum, quomodo pater aut mater violat, nisi succurrat necessitati vitæ spiritualis aut corporalis suorum filiorum, nu. 17. cap. 14.

Præceptum de colendo Deo frāgitur, 38. modis præter participantem, à nu. 23. vsque in finem, Nempe qui adorāt aliquam creaturam

tanquam Deum, Qui habent spiritum malum familiarem, qui etiam facit opus infidelitatis, n. 24. Qui portat insigne Iudæi vel Sarraceni, n. 25. Qui Laicus disputat de fide, n. 26. Qui falsas sanctorū reliquias adorandas exponit, qui invocat, aut adurat Caudamones, num. 27. Qui Magicam artem discit, aut eiusdem libros habet, aut vult invenire thesauros, opera dæmonis, n. 28. Qui vnum maleficium altero tollit, nu. 29. Qui interrogat dæmonem furra, & alia arcana. Qui sortilegiis & iactibus alearum utitur, &c. Qui facit incantationes pro animalibus servandis, vel inveniendis, nu. 30. Qui veneficorum, aut dæmonum, aut incantatorum verbis fidem adhibet, &c. num. 31. Qui interrogat Aegyptios de fortuna sua, Qui porrigit poculum amatorium, aut facit incantationes supra res sacras ad sanandum, &c. n. 32. Qui adhibet fidem somniis, num. 33. Qui portat nomina collo appensa, absque quatuor conditionibus, & quæ sint illæ, num. 34. vel carmina certis diebus scripta, &c. vel reliquias aliquas cum vana superstitione gestat, n. 34. & 35. Qui dei beati Iohannis herbas sic colligit, bestiis venam percutit, benedicit vel salutat, &c. nu. 36. Qui credit auguriis, cantibus auium, vultatibus, & mugitibus animalium, &c. aut respicit constellationes, vel dies tanquam simitros, ad incipiendum aliquid, num. 37. Qui credit herbas, aut musicam, virtutem habere contra dæmones. Qui utitur arte notoria, & quenam sit illa? Qui credit stryges, seu sagas, ad hunc vel illum locum pergere, num. 38. Qui credit sortibus illicitis, & quenam sint illæ, & quales? Qui credit provocacionibus & duellis, quæ sunt species quædam sortis illicitæ, exceptis duobus casibus, & qui sunt isti, n. 39. Qui capit feruentem aquam, vel ferrum candens, &c. vel tentat Deum offerendo se martyrio non necessario, num. 40. Qui in his participat vno ex illis novem modis supradictis, num. 42. Imagines quæ licitæ, num. 23. cap. 11.

Prædicans ut peccat, si id facit sine facultate, quam N. dare potest, & advertens se esse in mortali, mentiens, n. 141. miscens ridicula, detrahens prælati, decimare dissuadens, nu. 142. si religiosus sine consensu Episcopi, num. 143. Prædicandum quid, quoties, quibus, & à quibus, nu. 143. c. 25.

Prælati suo, quando subditus non debeat parere sibi præcipienti, ut confessiones audiat, num. 6. cap. 4.

Præscriptio quomodo à restitutione excusat, num. 85. cap. 17.

Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones, &c. à nu. 266. vsque ad n. 269. c. 27.

Præuicator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet, nu. 29. c. 25.
Præsumptio quid, nu. 11. & quæ mortalis, nu. 14. cap. 23.
Pretium rerum iustum quid, & est triplex, pium, rigorosum, & medium, nu. 78. & 79. cap. 23.
Pretium non augetur periculo recipiendi rem creditam, nu. 81. ibidem.
Pretium etiam lanarum & mercium nauticarum, non auget, nec minuit dilata solutio, num. 82. ibidem.
Pretium auget utilitas venditoris, sed non utilitas vel necessitas emptoris, nu. 43. ibidem.
Pretium minuit copia venditorum, & pietas emptoris eos iuuare volentis, nu. 84. ibidem.
Pretij maioris vel minoris dimidio gratia peccatur, sed vix agi potest, nu. 85. ibidem.
Pretium diminuit pactum de retrouendendo, etiam quoad hoc, nu. 86. ibidem.
Pretio minore iusto emere velle, quando non est peccatum, nu. 87. ibidem.
Pretium quando taxandum, & taxatum vt seruandum, nu. 88. ibidem.
Pretium iustum triplex, imum, medium, summum, nu. 228. c. 17.
Primitiæ, vt decimæ soluendæ, nu. 32. c. 2.
D. Prior Canonic. Regularium Io. Trullus laudatus, n. 270. c. 27.
Prior monasterij beatæ Mariæ del Pilar Cæsaraugustæ laudatus, nu. 3. c. 16.
Priuatio præsupponit habitum, n. 69. c. 17.
Priuilegium remuneratorium, & per contractum iusta de causa tollitur, n. 73. c. 27.
Prodigalitas quid, & quæ contraria est iustitiæ, de se mortalis, nu. 70. c. 23.
Proditas etiam famæ regulariter non est mortalis, nu. 28. c. 18.
Promissio quæ obligat ad mortale latè, num. 6. cap. 18.
Promissio reciproca siue scommessa, vel Apuesta quæ licita, nu. 18. c. 19.
Protestatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio, nu. 78. c. 22.
Proxeneta vsurarum qui peccat, n. 266. c. 17.
Proxeneta vendens pluri quàm sit mādatum, quando illud restituet, n. 97. & 98. c. 23.
Proximus, qui desiderat, quod aliquis mortaliter delinquat, vel condemnetur, n. 24. c. 14.
Proximi quoniam pacto comprehendantur in quarto præcepto, nu. 3. ibidem.
Proximus qui non diligit se, aut proximum amore humano, vel charitate, aut amore charitativo, eo tempore quo tenetur, num. 23. ibidem.
Proximus, qui alium excipit à suis orationibus generalibus, nu. 23. ibidem.
Proximus, qui non vult alium diligere, vel non adiuuat in temporibus debitis, & quæ sunt

illa, numero 23. ibidem.
Proximus, qui absque necessitate, & utilitate sua facit aliquid, propter quod credit alium mortaliter peccatum, nu. 30. ibidem.
Prudentia carnis, seu mundi quid, & quo differant, nu. 77. c. 23.
Publicum & occultum quid, & quotuplex, nu. 240. & 250. c. 27.
Purgatorio in loco an debitor maneat, donec debitum soluat, nu. 68. cap. 17.
Pyratæ qui excommunicati in bulla Cœnæ, num. 56. cap. 27.

Qualitas adiuncta verbo, debet intelligi secundum qualitatem eius, n. 250. c. 27.

Rancor & odium duplex, nu. 25. c. 14.
Ratum qui habet damnum iniuria datum, nu. 133. cap. 17.
Reatus quid propriissimè, num. 25. & ad quæ transfertur, nu. 26. præl. 7.
Reatum pro obligatione ad poenam esse filiam peccati, & triplicem, nu. 26. ibidem.
Referrî potest in Deum, quicquid non est peccatum, nu. 6. c. 16.
Reincentiæ cum onere quis potest absolui, nu. 272. c. 27.
Religio est virtus annexa iustitiæ, nu. 1. c. 14.
Religio aliquando vocatur pietas, imo & obseruantia, nu. 2. ibidem.
Religionis de ingressu qui consultat, num. 49. cap. 12.
Religionem relaxatam ingrediens, nu. 50. vel in eam filios intrudens, nu. 51. ibidem.
Religiosus etiam Canonicus testari nequit, sed tale memoriale facere sic, n. 270. c. 27.
Religiosus sine sui prælati licentia potest audire confessionem in articulo mortis, & extra eum, sola venialia confitentem, & etiam habentem priuilegium ad eligendum confessarium, modo non sit prohibitus id facere, nu. 2. c. 3.
Religiosus vt frangit votum paupertatis remissiuè, nu. 140. cap. 25. præsertim moriens, num. cap. 27.
Religiosus, qui ex mendicantibus transit ad religionem non mendicantium, per hanc quotidianam subreptionem, nu. 72. c. 12.
Religiosi Doctor qui excommunicatus, num. 134. c. 27.
Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus, numero 144. ibidem.
Religiosus quis dissuadens, vel nõ suadens decimas est excommunicatus, num. 145. ibidem.
Religiosi non seruantes interdictum Ecclesiæ matricis excommunicantur, n. 146. ibidem.
Religiosus adiens Regiam ad nocendū prælati, vel monasterio, nu. 138. ibidem.

Reliquias

Reliquias, nomina, & breuia, vt gestanda, nu. 34. & 35. c. 11.
Remig. à Gogni laudatus, numero 17. cap. 25.
Remissio debiti, qualis sufficiens, n. 75. & quod non requirit solutionem paratam, num. 76. cap. 17.
Renunciare beneficio intentione, vt detur N. licet eo non expresso, numero 107. cap. 23.
Renunciatio beneficij facta etiam in manibus inferioris, intentione vt conferatur cognato renunciantis, vel alij, nulla conditione, modo & pacto expressis, valet, num. 107. cap. 23.
Represalias quis concedat contra clericos, &c. num. 136. cap. 27.
Reservatio censuræ hærescos, in quo maior alius, num. 273. cap. 27.
Residentia Episcopo & curato iuris diuini, & quæ exculant ab ea, num. 121. c. 25.
Restitutio quid cum diffinitionis declaratione, num. 6. cap. 17.
Restitutio est actus iustitiæ veræ, num. 6. & 7. ibidem.
Restituenda res aliena etiam non restituito pretio, num. 7. 8. & 9. ibidem.
Restituenda ipsamet res aliena surrepta, nu. 10. ibidem.
Restitutio duplex, formalis & virtualis, qualis est remissio, num. 11. ibidem.
Restituendi necessitas ex qua lege nascitur, num. 11. ibidem.
Restituendi necessitatem non inducit sola intentio nocendi, numero 71. cap. 17.
Restitutio fiat statim, num. 54. nisi excuset ignorantia, dilatio, aut impotentia, saltem si ne iactura vitæ, salutis, aut famæ, aut sine magno aliquo damno, numero 55. 56. & 57. ibidem.
Restitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam deslorauit, num. 19. cap. 16.
Restitutio bonorum incertorum vt reseruata Episcopo, num. 92. cap. 17.
Restitutio bonorum incertorum cui, & à quo facienda, num. 92. & 93. ibidem.
Restitutio incertorum cui facienda, num. 93. cap. 17.
Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit, num. 29. cap. 26.
Restitutionem differt extrema necessitas secundum omnes, sed eam non tollit, etiam eius quod in ipsa accipitur, nu. 60. nisi quando, &c. num. 61. Differt etiam necessitas minor quàm extrema, & timor damni eius, cui debetur, num. 62. aut Recipub. aut adulteriorum, & fornicationum, num. 63. Sed non, quod non sit condemnatus, num. 64. Neque dilatio confessarij, nisi quando, &c. numero 65. Nec voluntas soluendi paulatim, nu. 66.

nec sufficit malè acceptum mittere, si non datur, nec legare testamento nisi quando, &c. num. 67. & 68. cap. 17.
Restitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur, postulat; & remissio, & condonatio patris sufficit sine obligatione, & præsentia reali, vel verbali rei soluendæ, num. 44. & sequent. ibidem.
Restitutions qui fauore vel consilio impedit, nu. 131. & 132. ibidem.
Restitutio a debita excusant nouem. Primum necessitas. Secundum, remissio, aut satisfactio partis, duobus concurrentibus, numero 75. Tertium, procuratio beneficij, numero 81. Quartum, ignorantia probabilis, & quæ sit illa, numero 82. 83. & 84. Quintum, præscriptio, num. 85. Sextum, cessio bonorum, numero 86. Septimum, metus amissionis vitæ, aut salutis, num. 87. Octauum, metus amittendi libertatem, nu. 88. Nonum, metus amittendi famam, numero 89. ibidem.
Restitutio pauperibus faciēda, quando de præcepto, num. 30. ibidem.
Restitutio rei alienæ fiat vbi sita est, si bona fide possidetur, num. 42. ibidem.
Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto, numero 15. cap. 15.
Restitutio præsupponit debitum legale, num. 69. cap. 17.
Restituere non obligant opera sola intentione interiore mala, numero 102. capit. 23.
Restituere famam, vel alias compensare laesam & hæres tenentur, num. 42. & 43. & 46. cap. 18.
Restituere tenetur testis, aut iudex, quod accipit pro testimonio, aut sententia, num. 34. cap. 17.
Restituendi obligationem, quæ ius pariat in foro exteriori, & quæ in interiori, num. 15. & 16. ibidem.
Restituere plus tenetur delinquēs, quàm contrahens, & quam eis consentientes, num. 17. 18. & 19. ibidem.
Restituēne non obstanti maiori parti capituli, aut vniuersitatis, num. 25. ibidem.
Restituet quis confessarius negligens, nu. 22. & 23. ibidem.
Restituere qui domini iubent inutiliter, num. 121. ibidem.
Restituatur alienum, idem ipsum si fieri potest, num. 24. & fructus si est fructuosum, & quod pluri æstimatum fuit; & interest, num. 25. & 26. ibidem.
Restitui cur non debeat damnum eleemosynam denegatam consecutum, numero 7. cap. 24.
Restituendum omne quod accipitur pro eo quod

quod debet fieri, num. 33. cap. 17.
 Restituendum quod male accipitur, sed non male datur, num. 33. & 34. ibid.
 Restitui non debet res familiaris cum fama propria iactura, num. 44. c. 16.
 Restituatur quanti aestimatur damnum certum aut arbitrium, nu. 27. c. 17.
 Restituere debet damnum, qui credit filium suum, ad partum supponendum, num. 48. cap. 16.
 Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quam quod accipit, pro eo quod tenetur non facere, num. 31. cap. 17.
 Restituere qui suffragantes siue votantes, nu. 74. ibidem.
 Restituere quis teneatur, amplissime, num. 12. 13. & 14. ibid.
 Restituatur omne debitum, si potest, sin minus, prius certi quam incerti, numero 47. Et prius res sua domino, numero 49. Et postea illud & illud, numero 50. & 51. Et prius tallium & tallium contractuum, quam vsurarium, num. 52. ibid.
 Restituere contra ordinem predictum non sufficit, num. 52. ibid.
 Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu, nu. 13. c. 11.
 Restituendum nulli regulariter de precepto, quod male datum, & male acceptum est, nu. 30. cap. 17.
 Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ, nu. 32. cap. 15.
 Restituenda est res Domino eius, nu. 28. nisi, &c. num. 29. cap. 17.
 Restituat fur, & malefactor impensas factas ob ablata, & interesse, nu. 140. ibid.
 Reus qui crimen debet confiteri, & confitendo peccat, nu. 57. c. 18.
 Reus qui consortes detegere debet, num. 53. ibidem.
 Reus accusatus, & in carcerem coniectus, vt mortaliter peccat, causam iniustam defendens, numero 35. & qui interrogatus, negat veritatem, numero 35. & 36. & non detegens tales, & tales socios, aut non patens litteris excommunicationis solitis, numero 37. & 38. aut se mendacis defendens, aut à iusta sententia appellans, numero 39. c. 25.
 Reus minus punitus, quia negauit veritatem an, &c. num. 49. c. 18.
 Rex vt peccat aliena capiens, capta non restituens, male, vel ob malum finem gubernans, seditiones excitans, & non extinguens, & suos artibus belli, & pacis non exercens, numero 1. non habens arma propria suo sumptu, nu. 2. Cumulans, vel non cumulans diuitias, vel non municiis arces, num. 2. & 3.

vel vias publicas, vel non componens litem, vel ferens legem pœnalem, num. 4. Vel dispensans circa legem naturalem, vel propriam, numero 5. non permittens subditis suas immunitates, capiens bona eorum, belans sine causa, vel cum ea male, vel malo fine, impediens visitationes spirituales, & noua iura superindicens, num. 6. cogens gratis sibi operari, & officia nimium carè vendens, nu. 7. vel cogens ad matrimonia, vel praticiens inidoneos officii, vel beneficii; non coercens subditorum delicta, vel admittens prauas consuetudines, numero 8. vel damnans inauditum, vel iudicans male, nu. 9. 10. & 11. cap. 25.
 Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa, num. 65. cap. 27.

Sacerdos in articulo mortis ab omnibus absoluit, & à nullis laicus, numero 271. cap. 27.
 Sacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus potest hodie licite aboliuere constitutum in articulo mortis, numero 271. cap. 27.
 Sacerdos non omnis sacerdotio dignus, potest dignè audire confessiones, numero 1. cap. 4.
 Sacerdos omnis habet iurisdictionem habitualement, sed non actualement ad confessiones audiendas, num. 1. ibid.
 Sacerdotis mali ad missandum inductio, quæ peccatum, nu. 31. H. c. 14.
 Sacerdotij collatio excommunicato etiam ignoranti facta nulla, nisi, &c. numero 271. cap. 27.
 Sacramentum quid, & vt gratiam ex opere operato conferat, nu. 1. c. 22.
 Sacramenta septem, tria non iterabilia, quatuor autem sic, nu. 2. ibid.
 Sacramenta collata excommunicato valent, etiam si peccetur in ipsis conferendis, nu. 2. cap. 9.
 Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti damnata, nu. 2. c. 22.
 Sacramento alia sunt substantialia, alia de precepto, num. 2. ibidem.
 Sacramenta non credens vt debet, et dans, aut sumens in mortali peccat, nu. 3. ibidem.
 Sacramenta sumens ab excommunicato, &c. & dans vel sumens in mortali, & inuitans malum ad dandum, & inhonorans ea verbo, aut facto, vt peccat, nu. 4. ibid.
 Sacramenta baptismi, & pœnitentiæ per se instituta ad delenda peccata, & danda, vel restituendam vitam, & per accidens ad eandem conservandam & augendam, sicut contrario sacramentum Eucharistiæ per se institutum est, ad conservandam & augendam cau-

dam eandem: sed per accidens delet peccata, etiam mortalia, & dat vitam, numero 43. C. cap. 1.
 Sacramenta, quæ metu facta, valent, numero 6. prel. 6.
 Sacrificus subditus diuersis Regibus, vel Episcopis, ratione domicilij, originis, vel beneficii, pro quo in Missa orare teneatur, num. 111. cap. 25.
 Sacrilegium an sit fornicatio in monasterio, vel dormitorio religiosorum, numero 3. cap. 16.
 Sacrilegus quis, & an sit excommunicatus, nu. 95. cap. 17.
 Satisfactio quid sit, nu. 1. ibidem.
 Satisfactionem esse necessariam etiam post restitutionem, & vt plurimum, etiam post culpam mortalem condonationem, numero 2. ibidem.
 Satisfactionum tria genera, nempe, cordis, oris, & operis, fieri ob tria similia genera peccatorum, non est satis cautè dictum, numero 3. ibidem.
 Satisfactio fieri potest, etiã operibus alias debitis, est autem melior, quæ à confessario præcipitur, quam quæ voluntariè assumitur, num. 4. ibidem.
 Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest, nu. 5. ibid.
 Satisfactio duas partes habet; Alteram, qua compensatur offensa facta, Alteram qua vitatur facienda, nu. 5. A. ibid.
 Satisfacere qui dixit pro tota pœna per quamleuicunque culpe remissionem, vel quod satisfactio non fiat ratione pœnæ operibus pœnitentium in virtute meritum redemptoris nostri est hæreticus, numero 5. cap. 3.
 Scandalum qui præbet manducando carnes diebus prohibitis, vel non ieiunando, cum aliorum scandalo, num. 31. c. 14.
 Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excommunicatur in bulla Cœnæ, numero 57. cap. 27.
 Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur, num. 21. c. 24.
 Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt, numero 273. & seq.
 Scholasticus vt mortaliter peccat, ob finem mortalem studens, non seruans præcepta studij, dicens verita, auocàs auditores concurrenti, negligenter studens, malè insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans falsè gradum, num. 49. cap. 25.
 Scrupulos mitigat, sibi parum, & multù Christo fidere, & eum talem imaginari, numero 130. cap. 27.
 Secretum confessionis non reuelandum, etiam

metu mortis, nisi vno casu, numero 11. cap. 18.
 Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis, n. 52. ibid.
 Secretum nulli noxium, etiam induci iubenti non reuelandum, nu. 60. ibid.
 Secreti detectio etiam interrogati à iudice, quæ mortalis, nu. 61. ibid.
 Secreti promissi detectio peior quam non promissi, nu. 61. ibid.
 Secreta perniciofa reuelanda, non autem alia, nu. 54. ibid.
 Sensualitas vocatur vis appetitiua sensitiua, quæ in concupiscibilem & irascibilem diuiditur; & quid vnaqueque illarum, & quomodo dicantur obedire rationi, numero 3. prel. 2.
 Sepelies excommunicatum, vel notoriè malum, vel ad sepulturam adigens, &c. numero 132. cap. 25.
 Sequestra infringens cur hodie excommunicatus, nu. 137. c. 27.
 Seruilia opera quæ sint, nu. 2. c. 13.
 Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur, nu. 3. ibid.
 Sigillum confessionis etiam post mortem durat, nu. 7. c. 8.
 Sigillum quando non violatur, cum appositione exemplorum, numero 111. 12. & 14. ibidem.
 Sigillum confessionis, quid sit, & quare ita vocetur, nu. 1. ibid.
 Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quæ sint, nu. 2. ibid.
 Sigillum confessionis, quæ includat, nu. 3. & quis teneatur ad ipsum obseruandum, vltra confessarium, nu. 4. & 7. ibid.
 Sigillum omne confessionis est sigillum secreti naturalis, non contra, sigillum autem confessionis est fortius altero, numero 5. ibidem.
 Simon Magnus Ramlotæus Belga laudatus, num. 85. cap. 25.
 Simonia quid, num. 100. est triplex, quid Mentalis, nu. 102. Conventionalis, nu. 103. Realis, nu. 105. c. 23.
 Simonia circa corporea, vel incorporea naturaliter quælibet non admittitur, numero 100. cap. 25.
 Simonia non est docere scientiam, contra Hostien. Card. Pan. & aliquos alios, ibid.
 Simonia frequenter committitur sine interuentu pecuniæ numeratæ, vel rei ea æstimabilis, cu m exemplis, ibidem.
 Simonia non est ars, consilium, &c. num. 100. ibidem.
 Simonia semper est dare pro pretio vel causa principali spiritualis, & nunquam alias verè, num. 100. ibidem.

Simoniam non facit causa minus principalis, etiam si absque illa non fieret actus, numero 100. ibidem.

Simoniam conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis, num. 106. ibidem.

Simoniam an faciat obligationis antidotalis remissio, num. 106. ibidem.

Simoniam realis annullat actum, etiam renuntiationis, & excommunicat, numero 105. ibidem.

Simoniam conuentionalis tantum, peior mentali, & est duplex, nec magis punitur completa tantum à dante spirituale, quam à dante tantum temporale, numero 103. ibidem.

Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel preces etiam indigno, nisi, &c. nu. 207. ibid.

Simoniacus ante completam vtrinque Simoniam celebrans, an irregularis, num. 104. ibidem.

Simoniacus quis ipso iure suspensus, vel excommunicatus, vel restituere obligatus, numero 111. cap. 23.

Simoniam vt non est datio pecuniæ, pro sustentatione, pœna, vexationis redemptio, Milfa, precibus, nu. 101. ibid.

Simoniam mentalis tantum duplex, vtraque mortalis, neutra obligat restituere, etiam si fit diuinitus prohibita, &c. numero 102. ibidem.

Simoniam omnis mortalis; quæ suspendit, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat, nu. 111. ibidem.

Simoniam quædam vilitatæ in Curia inter momentes vacantia, & ea impetrantes, num. 107. ibid.

Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nunquam, nec ipse, nec consors eius, num. 108. ibidem.

Simoniam in foro interiori non committit, notario episcopi pro instrumento ordinis dans amplius quam debet, vel Episcopo pro pastillis, num. 101. cap. 23.

Simoniam cum Papa committens, incurrit quidem pœnam æternam, sed non temporariam, num. 111. cap. 23.

Simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed non executionem, ibid.

Simoniacus etiam tamè conuentionalis ob cõfidentiam, nil iuris quærit in beneficio per eam obtento, & ipso iure excommunicatur, perdit beneficia bene quæsitæ, & fit inhabilis ad omnia, ibid.

Somniis, quibus non credendum, num. 33. cap. 11.

Simulatio & Hypocritis mendacia factorum, & quæ mortales, num. 8. c. 18.

Socius industriam adhibens, quid de suo impendere debeat, num. 283. cap. 17.

Societas in animalibus, & locatio eorum quæ licita, nu. 260. & 261. cap. 27.

Societas quid, & quæ licita, num. 251. & vt in eunda, num. 252. & seq. ibidem.

Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia, num. 257. ibidem.

Sortes quæ prohibita, & quæ licita, num. 30. cap. 11.

Sodomita non est irregularis, sed hodie grauissimè punitur, num. 249. cap. 27.

Spirituale quid, & quod duplex, & adnexum illi duplex, & quod purum, quod mixtum, nu. 99. cap. 23.

Spirituale non omne sacrum, & nihil sola natura quæribile, num. 99. ibidem.

Spirituale pro præstito dari consuetum potest capi, & interdum peti antequam præstetur, num. 106. ibidem.

Sponsa Dei, est anima viri sicut & scemina, num. 3. cap. 16.

Sponsalia quid, soluuntur partium consensu, numero 25. Religionis ingressu, num. 26. Superuenientia affinitatis, pœnitentiæ impuberis, lapsus tēporis præstituti, morbi, fornicationis, inimicitia capitalis, defectus promissi, famæ impedimenti, ordinis sacri, cognitionis legalis, aperiuitatis morum, &c. num. 27. cap. 22.

Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causam notoriam, nu. 28. ibidem.

Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium, num. 28. ibidem.

Sponsalia clandestina post Concil. Trident. complens, & vtens matrimonio præsumpto, &c. vt peccat, num. 144. cap. 25.

Sponsalia inualida etiam publica, non pariunt impedimentum publicæ honestatis, num. 58. cap. 22.

Sponsos sese tangere turpiter periculosum, nu. 13. cap. 16.

Stanislaus Hosius Cardinalis, summus Pœnitentiarius, laudatus, num. 273. cap. 17.

Status decenter conseruandus, vel mutandus, num. 7. cap. 24.

Sterilitas quæ, & quando minuit pensionem, num. 188. & seq. c. 17.

Stipendium aduocati, quale iustum, quando pactum deduci potest, numero 30. cap. 25.

Striges & sagæ reprobatæ, numero 38. capit. 11.

Studium cognitionis fidei, melius quam aliarum scientiarum, etiam iuris, etiam laicis, num. 10. prælud. 1.

Subditus an excommunicetur extra episcopatum, & alia de excommunicatione conditionali, num. 6. & 272. cap. 27.

Subreptio

Subreptio, quæ excusat, nu. 10. præl. 9.

Subreptio in omni materia excusat à mortali, num. 126. cap. 23.

Superbia quid, quod duplex, & eius erymon, nu. 5. cap. 23.

Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit, numero 6. ibidem.

Superbiæ quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæretes, numero 7. & 8. cap. 23.

Superfluum duplex, nature tantum, & naturæ, & status, ad quæ hæc pertinent, num. 6. cap. 24.

Suspensio ab vno non est ab alio, & sic à iurisdictione, non est ab ordine, nec contrà, & à beneficio, non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec quæ ab officio est à beneficio, nu. 160. & 161. c. 27.

Suspensio quid, an peccatum, excommunicatione, irregularitas vel depositio, num. 151. & 152. cap. 27.

Suspensionis transgressor quis irregularis, numero 162. & vt peccet participans, num. 163. ibid.

Suspensio vera non tollitur sola pœnitentiæ, numero 153. & est triplex, numero 154. ibidem.

Suspensio appellatio excommunicatione conditionalem, & non retrahitur, num. 272. cap. 27.

Suspendere & suspendi quis potest, requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba. Generalis non incurritur ab episcopo, qua forma tollitur, num. 159. & 160. cap. 27.

Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine licentia, vel extra tempora, vel sine legitima ætate, numero 155. & 156.

An in duello pugnans, excommunicatus sine monitione, vel sine scripto, capiens fructus vacantis Ecclesiæ, numero 156. Conseruator excedens, Iudex Ecclesiasticus male iudicans concurrentibus 4. admittens ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium Prælati admittens ad professionem ante annum. Clericus vestem versicolore m deserens. Religiosus sic alienans, num. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta, nu. 158. c. 27.

Suffragio quid, quæ mortalis, & differt à detractione & contumelia, numero 13. & 14. cap. 18.

Superstitio est maximum omnium vitiorum moralium, numero 19. & est quadruplex, numero 20. & quælibet lethalis præter primam, num. 21. cap. 11.

Symbolum Apostolicum continet summam

eorum, quæ Christianus tenetur credere, numero 1. cap. 11.

T.

Actus qui peccata, numero 13. capit. 16.

Taurorum agitatio quæ mortalis, cum bulla Pij V. super hoc edita, numero 18. capit. 15.

Tempus decem annorum est longum tempus, num. 126. c. 27.

Tentare Deum illicitum etiam per martyrium, num. 40. & 41. cap. 11.

Testamentum cur à sano, vel initio morbi & statu gratiæ faciendum, num. 36. c. 26.

Testamentum vel legatum qui facit mutari, tenetur restituere, num. 70. c. 17.

Testans ignotum, pro veritatem eius affirmante, an, &c. nu. 1. c. 18.

Testari impediens vt peccat, & quibus cognatis pauperibus restabitur, numero 36. capit. 26.

Testis vt mortaliter peccat asserens falsum, tacens verum, aut dubitans, non reuocans suum dictum, numero 40. verum quod putat falsum, testans, iurans se testem non fore, excusans se illicite, absens se, nu. 41. detegens quod non debet, numero 42. mercedem accipiens, num. 45. non parens edicto iubenti testari sine aliqua excusationum, quibus non se excusat inhabilis, num. 45. & 46. c. 25.

Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet, num. 43. ibidem.

Testis quis tenetur se offerre, & quis tenetur non se offerre, & quis potest, & non tenetur, num. 48. 49. & 50. c. 25.

Testes quando dicuntur deesse, vt admittantur inhabiles, & cogantur priuilegiati, num. 49. ibidem.

Testis falsè testans non restituit fisco bona quærenda ei si verum testaretur, num. 51. ibidem.

Testem ad condemnandum, nemo tenetur se offerre, num. 17. c. 15.

Thesaurus quid, & inuentus cuius sit, nu. 172. & seq. c. 17.

Thesaurus qui arte magica quærit, num. 176. cap. 17.

S. Thein. canonum ac legum obseruantissimus, num. 71. cap. 17.

Torneamenta, quænam sunt licita, num. 9. cap. 15.

Tributa & iura Regia, qui non soluit, vt peccat, num. 200. c. 17.

Tributa sine autoritate imponens, vt peccat, num. 201. ibid.

Tributum Meretricum tanquam secundum ab

Anastasio sublatum, num. 195. C. c. 17.
Tyrannum rogare pro iustitia vel gratia, an peccatum, nu. 31. H. c. 14.

V.

Ventor quis violat festum, numero 11. cap. 13.
Venatus & piscatus prohibitus, & an restitutiono excuset, numero 120. & 125. cap. 17.
Vendens vetita infidelibus, vt peccat, & est excommunicatus, nu. 93. cap. 23.
Vendens arma iniuste bellaturo, vel alia nociua, vt peccat, nu. 90. ibidem.
Vendi non potest licite aliquando ratione admixti, quod per se vendibile est, num. 40. cap. 17.
Verecundia non est iusta causa adeundi alium confessorium relicto suo paroco, numero 9. cap. 7.
Vestitus qui licitus, qui venialis, & qui mortalis, num. 18. & 19. cap. 23.
Vestiens se habitu religioso, quando mortaliter peccat, nu. 22. & 23. ibid.
Vicarie spiritualis etiam temporarie venditio simoniaca, sed non excommunicat, numero 111. ibid.
Vidua fornicata peccat fruendo re à marito relicta, vt castè viuat, nu. 62. ibid.
Viduus, aut vidua usufructuaria, cui usufructus relinquitur quoad castè vixerit, num. 65. cap. 25.
F. Vincentius Iustinianus ordinis Dominicani laudatus, num. 43. A. cap. 1.
Violentum quid, & quo à metu differt, nu. 2. & 5. præl. 6.
Violentum nullum peccatum, numero 11. præl. 7.
Violentus nullus est actus elicitus, siue interior, num. 7. præl. 6.
Virginem qui deflorat, quid restituet, si dolo, aut importunitate, &c. numero 16. & 17. cap. 16.
Virgini qui promittit, se eam ducturum in vxorem, nu. 18. ibid.
Virgini corruptæ, quæ putatur virgo, & æquè bene nubit, ac si non esset corrupta, quid restituetur, num. 19. ibid.
Virtus quid, & quomodo non repugnat peccato, nu. 8. præl. 5.
Virtus vitium, & habitus quid, & quod duplex num. 1. cap. 23.
Virtutes in medio vitiorum, ideoque illis duplo pauciores, nu. 2. c. 23.
Vistationem monialium impediens est excommunicatus, num. 140. c. 17.
Vita proximi plus æstimanda, quàm res propria, in casu necessitatis, & non alias, num. 2. cap. 15.

Vita non est amittenda propter famam Illustris familie, nu. 91. cap. 17.
Vitia capitalia, è quibus non est superbia, septem, nu. 3. & 4. c. 23.
Vitium quid, & quomodo non repugnat merito, nu. 8. præl. 5.
Vniuersitatum gradus, & præmia Mineralia licita, & magis scientiæ ipsæ, & artes mechanica, nu. 31. K. cap. 14.
Voluntarium duplex, directe & indirectè, nu. 12. præl. 7.
Voluntaria simpliciter dici, metu etiam iusto facta, num. 12. ibidem.
Voluntarium simpliciter, & secundum quid, nu. 3. præl. 6.
Voluntas etiam à Deo non cogitur violentè, num. 7. ibidem.
Voti fracti peccari absolutio, & absolutio voti differunt, nu. 9. c. 12.
Votum qui commutare potest, an possit dispensare, num. 79. Et qui fraeres Confessorij dispensent, nu. 80. ibid.
Voti commutatio vi Cruciatæ, faciendæ est in eius utilitate, nu. 80. ibid.
Voti quem pœnitet, vel dubitando de voto an valeat, ipsum violat, num. 54. ibid.
Votum qui non curat adimplere per alium, quod per seipsum implete non valet, num. 55. ibid.
Vota defuncti, qui non adimplet, adiunctis exemplis, nu. 56. & 57. ibidem.
Votum in quo superior, qui irritauit, consentit, nu. 73. ibid.
Votum paternum, quod non approbat, &c. nu. 73. ibid.
Votum, quod seruus, clericus vel religiosus vouet, & non implet, numero 74. ibidem.
Votum irritatū non iterum resurgit per mortem irritantis, num. 66. cap. 12.
Vota religiosorum, quæ sunt valida, & quæ sint illa, quæ pendunt à superioris voluntate, nu. 67. ibidem.
Vouere potest, qui pollet iudicio ad peccandum, vel merendum, præterquam, &c. num. 68. ibidem.
Vota religiosorum, & minorum, quomodo differant, & conueniant, numero 69. ibidem.
Vota realia & personalia eorum, qui ætatem habent ad contrahendum matrimonium, numero 70. & vsque ad quod tempus possint irritari, aut rata fieri, numero 71. ibidem.
Voto à quolibet dispensandi potestas non extenditur ad iuramentum, numero 273. cap. 27.
Voto castitatis coniugis si coniux consentit, aut si ambo eam vouerunt, num. 31. cap. 16.

Votum

Votum simplex castitatis non disimulatur matrimonio, & quatenus seruandum, num. 73. cap. 22.
Votum Religionis impediens, vel ab illa abstrahens, an teneatur ad restitutionem, vel ad ingrediendum loco alterius, num. 44. & 45. cap. 12.
Votum Religionis suadens, vel ingressum ordinis dissoluti, &c. num. 45. ibid.
Votum circa quod qui absque potestate dispensat, irritat vel commutat, numero 72. cap. 12.
Votum mariti & vxoris sine licentia, quando valet, nu. 60. c. 12.
Votum, proprie non est malorum renunciatio, quæ fit in baptismo, num. 32. c. 12.
Votum est duplex, nempe solemne & simplex, num. 32. ibid.
Votum plus obligat quàm iuramentum, cum concordia contradicentium, numero 32. ibidem.
Voti opus melius est, quàm voluntarium, & voluntarium melius quàm præceptum, nu. 32. ibidem.
Vouens præ timore mortis spiritualis, aut corporalis, vel alterius magni, &c. numero 52. cap. 12.
Vouens rem dignam voto, quæ tamen maius bonum excludit, nu. 52. ibid.
Vouens non bibere vinum, & crebro id violat, numero 53. vel facere aliquid in tempore certo, quo transacto illud non adimplet, nu. 54. ibid.
Votum quid sit, & quæ ira illud impediatur, nu. 24. & 25. cap. 12.
Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpæ, nu. 26. ibidem.
Votum non facit propositum solum, num. 26. ibidem.
Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat, nu. 26. ibid.
Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum, numero 27. ibidem.
Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti, vt indifferentis est, & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet, nu. 28. & 29. ibid.
Votum in finem malum non valet, sed de bono ex illo exorto, sic, numero 33. & 31. ibidem.
Vouens ingredi Religionem, vel aliquod monasterium, & quia non recipitur vt ipse vult, &c. num. 46. cap. 12.
Vouens ingredi religionem intentione obligandi se ad statim obseruandam continentiam, &c. vel non dicit officium diuinum, aut ducit vxorem, &c. num. 4. ibidem.
Vouens ingredi & profiteri, & postea exit, nu.

47. ibidem.
Vouens religionem strictiorem, & laxiorem irgeditur, &c. num. 48. ibid.
Vouent id quod est peccatum mortale, vel veniale, num. 31. c. 12.
Vouens id ad quod tenetur sub reatu lethalis culpæ, vt non fornicari, num. 34. vel illud quod est consilium Euangelicum, num. 35. vel quod fit contra illud, num. 36. ibid.
Vouens stulta vota, vt non peccandi se, non edendi caput, &c. adiectis quotidianis exemplis, num. 37. ibid.
Vouens illud, quod sciebat se non posse præstare, num. 38. ibidem.
Vouens, qui multoties frangit, quod rectè vouit, num. 38. vel qui omittit adimplere, ob causam superuenientem, num. 39. vel partem exiguam rei quæ vouit, vel minimam, num. 40. c. 12. & de vouentis, & excommunicati absolute ad cautelam multa, nu. 273. c. 27.
Vouit qui ingredi religionem fratrum minorum conuenientium, postea in Hispania abrogata, an teneatur querere extra illam, vbi non est abrogata, monasterium in quo recipiatur, nu. 272. c. 27.
Vouens qui tenetur statim implere, vel ad certum tempus, &c. nu. 41. ibid.
Vouens sub conditione, & fatagens ne adimpleatur illa, nu. 42. ibid.
Vouens si perpeterit illud aut illud crimen, num. 42. ibidem.
Vouens ob malum finem, vel ob bonum, quod nascitur ex malo, nu. 43. ibid.
Vouens virginitatem, & eam postquam violauit non obseruat, num. 43. ibid.
Vouens se vxorem ducturum, & postea non ducit, num. 43. ibid.
Vouere qui pertinaciter tenet esse malum, nu. 58. ibidem.
Vouens matrimonio vinctus continentiam, cum consensu vxoris, vel mariti, vel ambo simul, & postea soluit, aut exigit debitum, quamuis non esset idem, si absque voto inter se pepigerunt, eandem obseruare, num. 59. quod autem si absque consensu, numero 60. ibid.
Vouet qui ligatus est matrimonio, absque coniugis præiudicio, num. 61. ibid.
Vouens cum licentia coniugis, vel sine illa teræ sanctæ auxilium præbere, num. 62. ibid.
Vidua quid, & duplex, vera, & palliata, numero 206. c. 17.
Vidua vtraque pagina speciatim vetita, eam probans hæreticus, num. 208. ibid.
Vidua emere à non habente, & eidem locare, num. 229. ibid.
Vidua quando emere vel locare rem minoris quàm valet, &c. nu. 230. & 231. ibid.

- Vsura est lucrum ob dilationem solutionis, num. 210. ibid.
- Vsura mutuare pro re pauperi danda, non pro iniuria remittenda, &c. num. 237. ibid.
- Vsura dare ad lucrum salva sorte, vel non negotiaturo, num. 258. ibid.
- Vsura non est marito vsus pignoris pro dote dati, &c. num. 273. & 271. ibid.
- Vsuras, qui iudex iubet solui aut non restitui, & advocatus, procurator, & testis, qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur, numero 275.
- Vsurarium instrumentum faciens, peccat, &c. num. 276. ibid.
- Vsurarius vsuras & fructus pignoris restituat, num. 276. & 278. ibid.
- Vsurarius quis manifestus, num. 280. & à quo absolvendus, num. 282. ibid.
- Vsurarii testamentum nullum nisi hæc præcedant, &c. num. 279. ibid.
- Vsura an sit mutuare rem, vt reddatur cū pluris valebit, num. 219. ibid.
- Vsura vt sit mutuare, vt molatur in suo molendino, &c. num. 220. & 221. aut vt superstes reddat duplum, num. 221. aut ob officium, opem, vel talionem, num. 222. & 223. aut verus granum pro recentis, num. 224. & 225. aut argentea pro aureis, &c. num. 229. aut emere granum ante messem, &c. num. 227. ibid.
- Vsura minoris emere ob solutionem anticipatam, vel pluris ob dilatam, num. 228. ibid.
- Vsura quid, eam non credens peccatum mortale hæreticus, num. 214. ibid.
- Vsurarius confiscatur quoties voluit scenerari, num. 214. ibid.
- Vsura quando mutuare, proposita poena, &c. num. 215. ibid.
- Vsura non est mutuare ob interesse damni aut lucri, num. 239. ibid.
- Vsura quando non est vendere carius propter impenfas, nu. 239. & 240. ibid.
- Vsura quando vendere vno tempore, quo soluitur alio, num. 241. & 242. aut pretio maiore quàm præfenti ob dilationem, nu. 242. ibid.
- Vsura deponere pecuniam cum pacto vel intentione lucrandi, nu. 243. & seq. ibid.
- Vsura soluere famulis alicuius, vt post auctarium capiat, num. 245. ibid.
- Vsura solute ante diem statum ob lucrum, num. 246. ibid.
- Vsuram iuratam non soluere quando peccatum, num. 246. ibid.
- Vsura lege ciuili vetita, sed valde exercita clam, centesima quæ, nu. 208. ibid.
- Vsuram quæ intentio sine facto faciat, num. 208. ibid.
- Vsuras nauticas esse nunc veritas quosensu, num. 283. A. ibid.
- Vsura non est aliquid pro fideiussione accipere, num. 283. B. ibid.
- Vsuram qui suadet, aut sub ea petit, vt peccat, num. 262. & 263. ibid.
- Vsurario à non volente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur, nu. 264. ibid.
- Vsurarii bona non sunt obligata, & fiunt e-mentis, num. 265. ibid.
- Vsuras pro alio exercens etiam famulus obligatur, nu. 266. & 267. ibid.
- Vsurarii vxor quæ peccat viuendo de bonis sui mariti, num. 268. & 271. ibid.
- Vsurariorum filij & famuli qui peccant de bonis eorum viuendo, num. 270. ibid.
- Vsurarii gener recipiens ab eo dotem, vt peccat, nu. 271. ibid.
- Vsura mentalis cur obliget ad restitutionem, & non simonia mentalis, num. 102. c. 23.
- Vxor tollens obedientiam marito, nolens ire, quo ille vult, nu. 20. c. 14.
- Vxor prouocans maritum ad magnam iram, vel ad blasphemandum, nu. 20. ibid.
- Vxor quæ de mariti primi morte dubitat, quando & quomodo potest, aut debet deponere dubietatem, quo debitum reddere possit, num. 40. & 41. c. 16.
- Vxor vt peccat, si accipit ex bonis mariti etiam ad largiendum elemosinas, nisi octo casibus, numero 153. & seq. & quando potest occultare bona mariti, numero 156. cap. 17.
- Vxor an domina, an vsuaria iocalium, num. 166. ibid.

SIMONIS MAGNI RAMLOTÆI

BELGÆ, I. V. D.

Ad Lectorem Christianum

HENDECASYLLABON.

AUTHORIS tibi Christiane Lector
Doctrina & pietas stupenda nota est:
Toto notus in Orbe, nam NAVARRVS
DOCTOR, gloria magna Christiana
Gentis: Quinetiam Monarcha furis,
Qualem secula prisca non tulere,
Nec presentia, nec ferent futura,
Sed, ne singula persequi laborem,
Scripto quæ memoro politiore,
Olim quod dabo, voce, sed soluta:
Librum per lege, pondera que, quo nil
Est exactius, eruditiusque:
Deprendes (siquidem nequit supremum
Nuper fallier) arborem probatam,
Suauem non nisi ferre posse frugem.

Hoc Manuale Confessariorum ac Pœnitentium exami-
nauit & approbauit die tricesimo Ianuarij 1573. stilo
Brabantix;

*Gislenus de Uroede suffraganeus Mechliniensis, ac
librorum approbator.*

Hoc Manuale Confessariorũ summo cum fructu typis
recudetur in vtilitatem omnium audientium con-
fessiones, & conscientix consulentiũ: quod attestor

*Sebastianus Baer Delphius, insignis Ecclesiæ Cath.
S. Mariæ Antuerpicen. Plebanus & Canonicus.*

Manuale hoc confessariorũ à Doctore Nauarro editum,
est omnibus confessorijs maximè necessarium, eo
quòd omnium quæ à Confessorijs desiderari possent,
resolutionem contineat: ideo merito esset prælo com-
mittendum. Antuerpiæ 27. Octob. 1573.

Petrus Trigofus.

